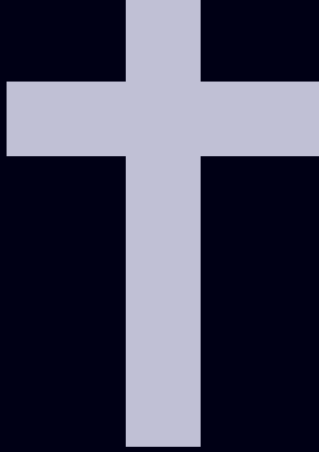

Manö Kamiŋ

The New Testament in the Kobon Language of Papua New Guinea

Manö Kamɨŋ

The New Testament in the Kobon Language of Papua New Guinea Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Copyright © 2005 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kobon

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
3850151d-322e-5e07-a069-b89a616a091d

Contents

FRT	1
Madyu	2
Mak	46
Luk	71
Jon	116
Aposil	148
Rom	190
1 Korid	212
2 Korid	232
Galesia	243
Epesas	250
Pilipai	256
Kolosi	261
1 Desalonaika	266
2 Desalonaika	270
1 Dimodi	273
2 Dimodi	279
Daidas	283
Pilimon	286
Hibru	287
Jems	304
1 Pida	309
2 Pida	315
1 Jon	319
2 Jon	324
3 Jon	325
Jud	326
Repelesin	328
Read the New Testament . .	352

Manö Kam+iŋ
**The New Testament in the
 Kobon language of Papua
 New Guinea**
**Nupela Testamen long
 tokples Kobon long Niugini**

Manö Kam+iŋ

The New Testament in the Kobon
 Language of Papua New Guinea
 [kpw]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 2005, The Bible Society of Papua New
 Guinea

Print publication, 2005 by The Bible
 Society of Papua New Guinea

Web version
 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you
 under the terms of the Creative Com-
 mons license (Attribution-Noncommercial-
 No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy, dis-
 tribute and transmit the text under the
 following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narepela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

**God Manö Ad+iŋ Hain N+ibö u
 buk ke ke pes n+ihön n+ihön
 midöp aui n+iŋmön**

Kobon[tab]Manö ulep[tab]pes

Madyu Jisas Kraiss Manö Aij u Madyu kalı kliñ rıka

*Ebrahim rikö rik dam dapıl gılö Jisas
Krais nıp yag daula
(Luk 3:23-38)*

¹ Jisas Kraiss nap nıhi ilan nıpe gau riklö rik amıl apıl göm nıp yag daula rö hagnıg gabin. Bı kub Ebrahim rikö rik damöm, kiñ Depid nıp yag daula. Depid nıpe rikö rik damöm, Jisas Kraiss nıp yag daula. *

² Anıg gıla:

Ebrahim Aisak nıp yag daula.

Aisak Jekop nıp yag daula.

Jekop nıpe pen, Juda nıp riköm, nımam hain magö u agıp yag daula.

³ Juda nıpe nıbi Dema aip mıdöm, Peres aip Sera aip kalıp yag daula.

Peres, Hesron nıp yag daula.

Hesron, Ram nıp yag daula. *

⁴ Ram, Aminadap nıp yag daula.

Aminadap, Nason nıp yag daula.

Nason, Salmon nıp yag daula.

⁵ Salmon, Boas nıp yag daula. Boas nıme nıpe u Rehap.

Boas, Obed nıp yag daula. Obed, nıme nıpe u Rud.

Obed, Jesi nıp yag daula.

⁶ Jesi, kiñ Depid nıp yag daula.

Depid, Solomon nıp yag daula.

Solomon nıme nıpe u, nöd bı ne Yuraia nıp udö umö, hainö Depid nıp udöm me, Solomon nıp yag daula. *

⁷ Solomon, Riaboam nıp yag daula.

Riaboam, Abaija nıp yag daula.

Abaija, Esa nıp yag daula.

⁸ Esa, Jihosapad nıp yag daula.

Jihosapad, Joram nıp yag daula.

Joram, Asaia nıp yag daula.

⁹ Asaia, Jodam nıp yag daula.

Jodam, Ehas nıp yag daula.

Ehas, Hesekaia nıp yag daula.

¹⁰ Hesekaia, Manasa nıp yag daula.

Manasa, Emos nıp yag daula.

Emos, Josaiia nıp yag daula.

¹¹ Josaiia, Jekonaia nıp yag dapöm, nımam rımnıp yag daula. Nın anıbu, daun kub Babilon nıbi bı apöm, Isrel nıbi bı kalıp nagı lı dam Babilon ud arla. *

¹² Ud areila, Jekonaia anıb gau mıdöm, Sialdiel nıp yag daula.

Isrel nıbi bı kale Babilon arö göm ram mınöñ Juda ado gı arla u, Sialdiel,

Serababel nıp yag daula. *

¹³ Serababel, Abaiad nıp yag daula.

Abaiad, Eliakim nıp yag daula.

Eliakim, Eso nıp yag daula.

¹⁴ Eso, Sedok nıp yag daula.

Sedok, Ekim nıp yag daula.

Ekim, Elaiad nıp yag daula.

¹⁵ Elaiad, Eliesa nıp yag daula.

Eliesa, Madan nıp yag daula.

Madan, Jekop nıp yag daula.

¹⁶ Jekop, Josep nıp yag daula.

Josep me, nıbi Maria nıp ñeila. Maria nıpe Jisas nıp yag daula. Jisas nıp Kraiss a gımıdal.

¹⁷ Anıb u me, bac hon Ebrahim nıpe rikö riklö rik dam dapıl göm unbö sıduñ böñ dan ara u, hainö bac kiñ Depid nıp yag daula. Yag daulö, Depid nıpe pen rikö riklö rik dam dapıl göm u rö nöp sıduñ böñ dan areia, hainö Babilon bı ke gau nıbö apöm kalıp nagı lı dam ram mınöñ kale u ud arla. Ud areila, hainö pen kauyañ rik dam dapıl göm unbö sıduñ böñ dan ara u, hainö Kraiss nıp yag daula.

Maria Jisas nıp yag daula

(Luk 2:1-7)

¹⁸ Jisas Kraiss nıp yag daula manö u hagnıg gabin. Jisas nıme Maria, Josep nıp ñeila, nıpe aip ajmil wasö, kale nıñla Maria ñı mudun mıdeia. Ana Uı nıpe u ke gö, ñı mudun anıbu mıdeia. * ¹⁹ Pen nugmul nıpe Josep bı aij u me, manö kub hagaga; gası u nöp nıñöm haga, “Ñı mudun mıdöp anıbu, nıbi bı gau hag ñınabin, nıp nable gınab. Anıb u, agamıñ hag yuın,” a ga. ²⁰ Josep anıg nıña u pen, sıbön yañ uhön nıña, Bı Kub ejol nıpe ap nıp haga, “Josep, Depid ñı nıpe! ‘Nıbi anıbu, nıñön gıñıg udnam?’ a gımön, gası u nıñagmön; hañöwañö udmön. Nı mudun mıdöp u, Ana Uı u nöp gö mıdöp. ²¹ Hainö ñı u rik dauö nıpe kub göm, nıbi bı nıpe gau nan sı nan naij gıpal prı u ñık gı yunab u me, hib nıpe Jisas a gımön,” a ga. * ²² Anıg ga anıbu, Bı Kub nıpe bı manö nıpe hagep bı ap nıp hag ña nıñöm nıpe pen anıg gınab a göm haga. ²³ Nıpe haga,

“Nıbi praj bı ap aip ajöm wasö, ñı mudun mıdöm,

ñı ap yag daueinab, hib nıpe u Emanyuel a gınaböl,” a ga.

Emanyuel manö iı u, God hon aip mıdöp. *

²⁴ Pen Josep uhön hanöm uraköm, Bı Kub ejol nıpe manö haga u udöm, nıbi Maria nıp udnam, a göm nıña. ²⁵ Nöd Josep Maria

* 1:1: 1Kr 17:11; Jen 22:18 * 1:3: Jen 38:29-30 * 1:6: 2Sa 12:24 * 1:11: 2Ki 24:14-15; 2Kr 36:10; Jer 27:20

* 1:12: Esr 3:2 * 1:18: Luk 1:27,35 * 1:21: Luk 1:31; 2:21 * 1:23: Ais 7:14 * 1:25: Luk 2:21

aip ajmil wasö, Maria ñi u yag dauö, Josep ñi an'ibu hib n'ipe Jisas a göm me, Maria n'ip böñ nöp uda. *

2

Bi gasi kid hiik n'iebb gau apöm Jisas n'ip n'ijla

¹ Pen Herod Judia Propins kinj midmidöp ñin u, Maria Jisas n'ip yag daua Bedlehem daun, ram m'nönj Judia an' au. Yag dauö, bi gapi kid hiik n'iebb gau, sidö auab lau n'ibö Jerusalem apöm, n'ibi bi gau hag n'ijöm hagla, ² "Juda n'ibi bi, Kinj hon, a g'pim u n'ip yag daubal! M'ñi l'bal midöp gainj Hon ram m'nönj hon sidö auab lau n'ibö gau midun n'ijbun gapi u waielöp; n'ijun me, hib n'ipe hagno adö aran' a gun aubun," a g'ila. * ³ An'ig hageila, kinj Herod manö an'ibu n'ijöm, n'ibi bi gai i kale ñi an'ibu n'ip gasi n'ijöm y'ip n'ijagöl rö löp, a göm, gasi iru n'ija. Jerusalem n'ibi bi gau magöñhalö u rö nöp gasi iru n'ijla. ⁴ Pen kinj Herod, God n'ip nan sabe gep bi kub gau abe, God lo manö hag ñeb bi gau abe, kalip wiñ alö aueila haga, "God manö hagep bi gau Kraiss n'ip yag daunaböl ram m'nönj gai, a g'ila?" ö ga. ⁵ An'ig hageia hagla, "Bi God manö hagep ap, hadame nöp manö kal' k'liñ r'iköm haga rö, n'ip yag daunaböl Bedlehem daun, ram m'nönj Judia an' au. God manö hagep bi an'ibu God Manö kal' k'liñ r'iköm haga,

⁶ Ram m'nönj Judia an' gau ram m'nönj ke ke iru midöp u me, ram m'nönj Bedlehem n'ijö pro rö l'ınab u pen Bi Kub u ram m'nönj an'ibu n'ibö apöm, n'ibi bi yad Isrel n'ibi bi kalip abad m'deinab.

An'ig g'inab rö, Bedlehem hib kub m'deinab,' a ga," a g'ila. *

⁷ An'ig hageila, kinj Herod n'ijöm, am bi gasi kid hiik n'iebb gau kalip agam'ij wiñ alö aueila haga, "Magö mai rö gapi an'ibu waiela?" ö ga. ⁸ Hageia, n'ip manö an'ibu hag ñeila, kalip Bedlehem hag yuöm pir alöm haga, "Kale am ñi an'ibu ulhai n'ij aij g'mim, ado gi apim y'ip hagpe, yad abe amem hib n'ipe hagnö adö aran'," a ga.

⁹ Kinj Herod an'ig hagö, kale hadlö n'ijöl gi, gapi kale sidö auab lau n'ijla u nöd nöd gö n'ijöl gi, kale hain g'ila. Gapi u am am, ñ'ijanj u ram m'deila an' au g'ılan nöp p'idönj ga. ¹⁰ An'ig gö kale n'ijlö, aij a gö n'ijöl gi, ¹¹ ram raul m'igan yan' amöm n'ijla, ñ'ijanj u n'ime Maria aip m'dailö. Kale am kugom y'möm, ñ'ijanj u hib haglö adö areia n'ijöm, wadi kale gau an'ja löm, n'ip nan aij r'ımnap

ñ'ila. Gol r'ımnap, pouda hañ'ij aij auep r'ımnap, wel hañ'ij aij auep r'ımnap ñ'ila. *

¹² Pen kale sibön an' yan' hanöm uhön n'ijla, God haga, "Ado gi Herod midöp u aragmim!" a ga. An'ib u, haga rö n'ijöm, adan m'ılö ap aramöm, ram kale ado gi arla.

Josep Maria am'ıl m'ıthau ud p'ıñ'ij gi ram m'nönj Ijip ara

¹³ Pen bi gasi kid hiik n'iebb gau kale an'ig göl arla n'ijöl gi, Josep uhön n'ija, ejol ap apöm n'ip haga, "Herod ñ'ijanj u al pak l'ınab a göm, ulhai n'ijanj gab. An'ib u, ñ'ijanj am'ıl m'ıthau y'ıñid u' gi, p'ıñ'ij gi ram m'nönj Ijip armön. Aumön a geinam nöp, kauyan' ado gi aumön," a ga.

¹⁴ Hagö, Josep sibön an' yan' nöp uraköm, ñ'ijanj am'ıl m'ıthau u' gi ram m'nönj Ijip ara.

¹⁵ U' gi ara an'ibu, Bi Kub n'ipe bi manö n'ipe hagep ap n'ip hag ña n'ijöm n'ipe pen kal' k'liñ r'iköm haga, "Ñi yad u Ijip n'ibö wiñ alnö auöp," a ga.

Pen Josep am'ılap am Ijip nöp m'dlö, Herod umaia me, hainö kauyan' ado gi aula. *

¹⁶ Pen Herod n'ipe n'ija, bi gasi kid hiik n'iebb gau, n'ipe haga rö gageila, n'ip mulu kal yab'ıl lugö haga, "Y'ip g'ıpal an'ibu, ñ'ijanj bi kub midn'ig gab u yad aigö gi gem n'ip al pak l'ınab?" a göm n'ija. Pen n'ipe gasi ap n'ijöm haga, "Bi gasi kid hiik n'iebb gau kalip gapi u waiela ñin u, y'ip hag aij göm arla. An'ib u yad n'ijbin, Bedlehem söla au ñ'ijanj yag dauöl, m'ı m'ıhöp lugöp gau abe, ñ'ijanj hainö yag daubal gau abe, al pak l'ınaböl u, ñi an'ibu abe al pak l'ınaböl," a ga. An'ig hagöm me, bi n'ipe r'ımnap hag yuö amöm, ñ'ijanj Bedlehem söla au m'deila magöñhalö al pak l'ı hakla.

¹⁷ Bedlehem ñ'ijanj al pak l'ıla an'ibu, bi God manö hagep Jeremaia g'inab a göm kal' k'liñ r'ıka rö nöp g'ila. Jeremaia manö an'ibu kal' k'liñ r'ıköm haga,

¹⁸ "Rama daun au mög gö, manö hau' kub göm, m'ıtönj kub g'inaböl.

N'ibi Resel r'ıkö, r'ıklö r'ık am'ıl ap'ıl g'inab gau,

mög gö m'ıtönj g'inaböl.

Ñi kale um hakla n'ijöm

n'ibi bi r'ımnap kalip hag udöl rö lagnab," a ga. *

Josep Maria am'ıl m'ıthau aip kauyan' ado gi arla

¹⁹ Pen hainö bi kub Herod umö, Josep Ijip gau m'döm hanöm uhön n'ija, Bi Kub ejol n'ipe ap apöm n'ip haga, ²⁰ "Bi ñ'ijanj al pak l'ın'ig geila gau hadö umbal u me, nabin am'ıl m'ıthau kalip u' gi, ado gi ram m'nönj

* 2:2: Nab 24:17 * 2:6: Mai 5:2; Jon 7:42 * 2:11: Sam 72:10-15; Ais 60:6 * 2:15: Hos 11:1 * 2:18: Jer 31:15; Jen 35:19

Isrel armön,” a ga. ²¹ Hagö, Josep ñiñan amil mihau ut gi, ado gi Isrel ara. ²² Pen amjakö, manö ap hagla, “Herod umö, ñi nipe Akeleas Judia Propins ñibi bi kalip abad midöp,” a gila. Hageila, Josep nipe Akeleas midöp ram mñöhön anibu nñöhön ginig arnam a göm, pñiñ ga u pen, hanöm uhön nñja God níp haga, “Ram mñöhön Judia ado gi aragmön, ne ram mñöhön Galili armön,” a ga. ²³ Hagö, Josep ñiñan amil mihau kalip ut gi Nasared daun aramöm midmidal. Arla anibu, bi God manö hagep gau anig ginab a göm kalí kñiñ ríkla rö nöp ga. Kale kalí kñiñ ríkóm hagla, “Níp bi Nasared ñibö ap, a ginaböl,” a gila. *

3

Jon Bi Ñig Pak Ñeb u God manö hag ñimidöp

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ Nasared mideila ñin an anibu, Jon bi ñig pak ñeb u apöm, ram mñöhön Judia an au, ram mñöhön ñibi bi iru midagmidal, ram mñöhön kabö nöp midmidöp an gau midö nñjöl gi, ñibi bi gau aulö, nipe kalip manö hag ñimidöp. ² Kalip hag ñöm hagamidöp, “Söl midöp, God ñibi bi udöm abad mideinab. Anib u, nan si nan najj gipim u, nñöhön ginig anig gipun a gímim, arö gímim,” a gímidöp. ³ Jon kalip manö hag ñimidöp anibu, bi God manö hagep Aisaia hadame nöp ginab a göm, kalí kñiñ ríkla rö nöp ga. Aisaia manö anibu kalí kñiñ ríkóm haga,

“Bi ap, ram mñöhön ñibi bi iru midagpal, ram mñöhön kabö nöp midöp an au am midöm, wññ alöm hagnab, ‘Bi Kub u auab!

Adan sir u gilañ gñyanñ gi midainim gau, dum gof pñu gi midainim gau, binig ral aij gi midaimim,’ a ginab,” a ga. *

⁴ Pen Jon walñ nipe u, kaj kamel un udöm gila walñ ap yimöm, kaj kau hañ dip nagñ an u pig limidöp. Nan ñiñeb nipe u, jon habladññ u abe, bom ñig u abe ñiñmidöp.

* ⁵ Ñin anibu, Jerusalem ñibi bi mideila gau abe, ñibi bi ram mñöhön Judia yöp anib gau mideila gau abe, ñig Jodan söi gau ñibi bi mideila gau abe, kale magöñhalö Jon mideila au arla. ⁶ Jon mideila au amöm, nan si nan najj gila gau waiö hag payik pe gilö nñjöl gi, Jon kalip ñig Jodan an au ñig pak ñimidöp.

⁷ Pen bi Perisi gau abe, bi Sadyusi gau abe iru nöp, Jon hanip ñig pak ñan a göm

auela, Jon kalip sñik hag göm haga, “Kale haiño ñi pai gai i! Gasñ nñöhön nñmim pñiñ gi aubimñ Ñig pakno, God ñibi bi ke ñibö gau kalip hag ginab ñin u, hanip hag gagnab,” a gímim, pñiññ gi aubim aka? * ⁸ Kale ñig paknig ginabim u, nan si nan najj gipim u, nñöhön ginig anig gipun, a gímim, arö gímim, mid aij gímim. Anig geinabim me, ñibi bi nñjñaböl, kale nan si nan najj gímimdim u hadö arö gipim. ⁹ Pen kale gasñ ap nñmim, ‘Hon bac ilañ Ebrahim ñi pai nipe midpun nñjöm God hanip nan najj ap gagnab,’ a gímim, gasñ u nñjagmim. Ebrahim ñi pai nipe midpun a gipim u nan yiharññ! God kabö gai i udöm, Ebrahim ñi pai nipe gau gi lññig göm, gi liböp! Anib u, ‘Bi aij Ebrahim ríkóm rík amil apil göm hon ke rík dap libal,’ a gipim u, manö u rö hagamim. *

¹⁰ “Nññ aij gímim! God mab u il halö rñb junig, ru u mab il yanñ kid gi midöp. Mab ap magö ñiñeb aij rñmnap pñlagnab u, rñb gi dö gi ud mab inab yanñ yunab. * ¹¹ Kale nan si nan najj gipim u, nñöhön ginig anig gipun a gímim, arö gímim me, yad kalöp ñig nöp pak ñinabin. Pen bi yip hain aunab u, nipe yad rö wasö; nipe bi kub yabiñ, yad bi pro. Yad níp nñjñö nable ginab. Ma hañ nipe ud ajeinam rö lagöp. Yad kalöp ñig nöp pak ñabin, pen bi anibu nipe apöm, kalöp Ana Uñ u pak ñöm, mab mññanñ pak ñöm ginab. *

¹² “Nipe wid magö po gö, rík dap pakpal rö u ginig gab. Wid magö ñiñeb gau ke löm, wid cög naböñ naböñ gau ke linab. Anig göm, wid magö ñiñeb nipe gau dam ram raul migan au linab; pen naböñ naböñ gau dam mab pör inmidöp u launab,” a ga.

Jon Jisas níp ñig pak ña
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Ñin anibu, Jisas nipe, Jon yip ñig pak ñan, a göm, ram mñöhön Galili arö göm, ñig Jodan aramöm, ¹⁴ Jon níp haga, “Yip ñig pak ñi,” a ga. Hageia, Jon haga, “Ne nöp me yip ñig pak ñiñnap. Pen yad aige gem nöp ñig pak ñinam?” ö ga.

¹⁵ Hageia, Jisas haga, “Ne hagabön u arö gímön, yad hagabin rö nöp gul me, God hagöp hagöp rö nöp ginabul,” a ga. Hageia Jon, “Nñjö hagpan,” a göm, Jisas níp ñig pak ña.

¹⁶ Níp ñig pak ñö nñjöl gi, Jisas ñig goñ au lanñ apöm nñja, kumi kabö adö lanñ migan pñral hiñkö, God Ana u yaur dapo rö u gi níp aua. * ¹⁷ Anig göm auö nñjöl gi, manö ap kumi kabö adö lanñ ñibö apöm haga, “Ñi

* 2:23: Luk 2:39; Ais 11:1; 53:2; Jon 1:45 * 3:2: Mad 4:17; 1:15 * 3:3: Ais 40:3 * 3:4: 2Ki 1:8 * 3:7: Mad 12:34; 23:33 * 3:9: Jon 8:33,39; Ro 4:12 * 3:10: Mad 7:19; Luk 13:6-9 * 3:11: Jon 1:26-27,33; Ap 1:5
* 3:16: Jon 1:32 * 3:17: Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18; 17:5; Luk 9:35

aij anibi, ni midmagö yad yabih. Yad nip ninyö, yip aij yabih göp,” a ga. *

4

Seden, Jisas nip gasi ninö nan si nan naji ginim a göm niya

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 Nin anibu God Ana u, Seden nibi bi gau kalip por gimidöp rö, Jisas nip u rö nöp ginim a göm, Jisas nip ut gi, ram minöy nibi bi midagmidal, ram minöy kabö nöp midöp an gau ud arö, Seden nipe Jisas nan si nan naji rimnap ginim aka göm ga. *

2 Jisas ram minöy nöp an anib gau nan ninöm wasö, nin unbö nin juöl mihöp (40) mailö abe sibön abe yihariny nöp mideia. Anig göm yihariny nöp midö, nip kyö kub yabih u gö, * 3 Seden Jisas nip gasi ninö, naji ginim a göm apöm, Jisas nip haga, “Yad God Ni nipe midpin a gipan u, kabö gai i hagö, bred rö lan,” a ga. 4 Hageia, Jisas pen haga, “God Manö u kalik klich riköm hagla,

‘Nibi bi gau, bred nöp ninjö kaminy midageinabol; God manö hagöp anibu magöjhalö niny udöm me,

kaminy mideinabol,’ a gila,” a ga. *

5 Jisas anig hagö, kijaki Jisas nip ut gi dam daun kub ut Jerusalem amöm, God sabe gep ram i adö gilan gila u löm haga, 6 “Yad God Ni nipe midpin a gipan u, ujan di minöy yan li. God Manö u kalik klich riköm hagla,

‘God ejol nipe gau hagö, nöp ninmagö kale udeinabol me,

kabö ma nöp u bininy gagnab,’ a gila,” a ga. *

7 Hageia, Jisas pen haga, “Wasö! God Manö u manö rimnap halö kalik klich riköm hagla, ‘God Bi Kub u, nipe bi ninyö aka bi pir alep, a gagemim,’ a gila,” a ga. *

8 Hagö, Seden Jisas nip dam dum kub yabih ap amöm, ram minöy aij aij bi kub ke ke abadpal gau Jisas nip yamöm haga, 9 “Ne kugom yimmön, hib yad hagö adö lan arö, yad ram minöy anib gai i magöjhalö nape nöp ninabin,” a ga.

10 Hageia, Jisas Seden nip haga, “Ne ke gau aru! God Manö u kalik klich riköm hagla, ‘God Bi Kub hib nipe u nöp hagpe adö arnrim; wög nip nöp gagemim,’ a gila,” a ga. *

11 Jisas anig hageia ninöm kijaki, Jisas nipe nan naji rimnap ginim a göm gi gi wasö ninjöm, nip arö göm arö ninjö gi,

ejol rimnap apöm, nip ap at ba göm abad mideila.

Jisas ram minöy Galili il göm nibi bi gau God manö hag na

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 Nin anibu Jon bi nig pak neb u nip nagil leila, Jisas manö anibu apdi ninjöm, ram minöy Galili ado gi ara. * 13 Amöm daun nipe Nasared am midageia; am mideia daun pro Kapaneam, ram minöy Sebyulan Napdalai an au midöp Nig Wanjo Galili got au. 14 Jisas ram minöy anibu amöm, nibi bi gau kalip manö aij u hag ni ajmidöp u me, bi God manö hagep Aisaia ginab a göm kalik klich rika rö nöp ga. Nipe haga,

15-16 “Ram minöy Sebyulan abe Napdalai abe, Nig Wanjo Galili got au,

Nig Jodan sidö wad arab böj lau, Juda nibi bi wasö ram minöy Galili au midpal gau

kale mailö kub yabih ninybal. Sibön gau midöm umöl rö la u

pen mailö kub u hadö ninybal,” a ga. *

17 Jisas nin anibu il göm, nibi bi gau kalip God manö aij u hag ni ajöl gi haga, “Nan si nan naji gipim adö u, nihön ginig anig gipun a ggemim, arö ggemim. Söl midöp, God nibi bi udöm kumi kabö adö lan au abad mideinab; nin hain por abad midmidim u, mihni auöp!” a ga. *

Jisas bi mihau mihau, “Kale yad aip aumim,” a ga

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Jisas Nig Wanjo Galili got adö au ap lug aramöm niya, bi kabsat udep mamil mihau, uben yumil kabsat udailö. Bi madöl mihau, nimmam ap hib nipe u Saimon, nimmam ap hib nipe u Edru. Saimon nip hib ap Pida a gimidal. 19 Jisas kalip mihöy ninjöm haga, “Yip hain gimil. Yad kalöp ginö, kale mamil mihau, kabsat udep bi wasö, nibi bi udep bi mideinabil,” a ga. 20 Hagö, haga rö nöp ninjmil, kabsat udailö uben gau arö gimil, Jisas aip ajmidil.

21 Pen magö ap rapin amöm niya, Jems aip Jon aip nap Sebedi aip nig magib migang u apilar midöl göm, uben luöl udöl gi mideila. Jisas ninjöm, kalip mihöy wän alö, 22 kale nap Sebedi nig magib au arö gimil, Jisas aip arla.

Jisas gau ajöm nibi bi kalip manö hag na
(Luk 6:17-19)

23 Jisas ram minöy Galili an gau gi ajöl göm, Juda magum gep ram gau gau amöm, God nibi bi udöm abad mideinab manö aij u, nibi bi gau kalip hag ni ajöl gi, nan nihön

* 4:1: Hib 2:18; 4:15 * 4:2: Eks 34:28 * 4:4: Dud 8:3 * 4:6: Sam 91:11-12 * 4:7: Dud 6:16 * 4:10: Dud 6:13 * 4:12: Mad 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 * 4:15-16: Ais 9:1-2 * 4:17: Mad 3:2; 19:27 * 4:23: Mad 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38

nihön nibi bi gau kalip ga gau gö kamij
lîmîdöp. * ²⁴ Anig gö, ram mînonj Siria
nibi bi gau magõrhalõ manõ anibu nîjõm,
nibi bi nan nihõn nihõn ga gau daulõ,
Jisas gö kamij lîmîdöp. Nibi bi anib gau,
rîmnap nan ga; rîmnap hañ roman ilõn
kub ga; rîmnap kijaki abanj ala; rîmnap
amgõ mîmainõ auõ, ap lug pakõm gîl gîl
gîmîdal; rîmnap ñin ma kîla ga; pen nibi
bi nan nihõn nihõn ga gau daulõ, Jisas
gõ magõrhalõ kamij la. * ²⁵ Pen Galili nibi
bi lõm, Dekapolis nibi bi lõm, Jerusalem
nibi bi lõm, Judia nibi bi lõm, ñig Jordan nõ
lõdaj au nibi bi lõm, iru nõp Jisas arõ nîjõl
gî, hain arla. *

5

Jisas nõ ilõ laj am mîdõm, manõ hag ña
(Luk 6:20-23)

¹ Jisas, nibi bi iru nõp anib gau nîjõm,
am nõ ilõ laj bi nîpe unbõ mîgan laj u aip
asik mîdõl gõm, kalip manõ hag ña.

Nibi bi mîñ mîñ gî nabõl
(Luk 6:20-23)

² Jisas nîpe kalip hag ñõl gî haga,
³ Nibi bi gau, hon nibi bi aij wasõ,
God nîpe nõp hanip gî ñinab a gõm,
God nîp hag nîjnabõl gau,
God kalip udõm kumi kabõ adõ laj abad
mîdeinab u me,

mîñ mîñ göl. *

⁴ Nibi bi mîtonj gîpal gau,
God kalip hag udnab u me,

mîñ mîñ göl. *

⁵ Nibi bi hain agamij mîdpal gau,
kale mînonj nabõj il i udnabõl u me,

mîñ mîñ göl. *

⁶ Nibi bi, God haga rö nõp gî nabun a gõm,
nîjbal gau,
God kalip abad mîdeinab u me,

mîñ mîñ göl. *

⁷ Nibi bi kale nibi bi gau kalip mög nîjõm
ud aij gî nabõl gau,
God kalip pen u rö nõp mög nîjõm ud aij
gî nab u me,

mîñ mîñ göl.

⁸ Nibi bi God nîp gasi añ nîjbal gau,
God nîp nîjnabõl u me,

mîñ mîñ göl.

⁹ Nibi bi nîjnabõl, nibi bi rîmnap pen pen
gî nabõl gau,
kale apõm hagnabõl, 'Kale unbõ gag-
mim, agamij mîdaimim,' a gî nabõl
gau,

God kalip ñi pai yad a gî nab u me,

mîñ mîñ göl.

¹⁰ Nibi bi kale God haga rö nõp gî nabun a
gî mîdlõ,
nibi bi rîmnap kalip gî naj gî nabõl u,
God kalip udõm kumi kabõ adõ laj abad
mîdeinab u me,

mîñ mîñ göl. *

¹¹ "Kalõp Jisas nibi bi nîpe a gõm gî naj
gõm, manõ piral hagõm hag juaiõl, kale
mîñ mîñ yabîl gî mim. * ¹² Bi God manõ
hagep hadame nõp gau kalip adõ anibu
nõp gî la. Anib u, kalõp u rö nõp geinabõl
u, gasi kub u nîjagmim; God hanip kumi
kabõ adõ laj ud aij gî nab a gî mim, mîñ mîñ
yabîl gî mim," a ga. *

God nibi bi nîpe gau kale dö sol rö
mîdpal; kale mailõ rö mîdpal
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ Jisas manõ anibu hagõm haga, "Nibi bi
mînonj nabõj il i mîdpal gau, dö sol rö kale
mîdpim. Pen dö sol kal u am hakõm kauyan
kal gagnab; bõj nõp naj gõp a gõm, abhib
jakõm ud yunabõl.

¹⁴ "Daun kub dum laj mîdõm, pi göl
mîdnim rö lagnab; waiõ yabîl mîdeinab.
Anib u rö, nibi bi mînonj nabõj il i mîdpal
gau kalip hapõ mailõ rö mîdpim. * ¹⁵ Nibi
bi gau hapõ lauõm rin cõg mîgan gau pi
gagnabõl. Adõ au gî laj rîk lîlõ mailõ gö,
nibi bi ram raul mîgan gau magõrhalõ nîj
aij gî nabõl. * ¹⁶ Anib u rö, kale nibi bi gau
kalip gî aij gî pe, nibi bi gau kalõp nîjõm,
Nap kumi kabõ adõ laj mîdöp hib nîpe nõp
haglõ adõ arnab. *

Lo manõ u

¹⁷ "Kale hagnabim, Jisas auõp u, God
Mosis nîp lo manõ haga manõ adõ u abe, bi
God manõ hagep rîmnap hagla manõ adõ
u abe, arõ gî mim a gî nig auõp a gî nabim
u pen u wasõ! Yad aubin u, bi God manõ
hagep gau gî nab a gî la rö magõrhalõ gî nam
a gem aubin. * ¹⁸ Yad kalõp nîjõ yabîl
hagabin. Kumi kabõ adõ laj abe, mînonj
nabõj il i abe bõj nõp ur gî nab u pen God
Manõ u manõ magõ rîmnap ur gagnab;
magõrhalõ pör pör nõp mîdeinab. Manõ
nihõn nihõn haga u, magõrhalõ haga rö
nõp gî nab. *

¹⁹ "Anib u, nibi bi an God lo manõ u
nîjõm, manõ pro magõ ap arõ gî nam a
gõm, nibi bi gau halõwalõ hag ñõ arõ
gî nabõl u, God nibi bi udõm abad mîdeinab
ñin u, hib kale ap lagnab. Pen nibi bi an
God lo manõ nîjõm, nîj aij gõm, nibi bi
gau kalip hag ñi aij gî nabõl u, God nibi

* 4:24: Mak 6:55 * 4:25: Mak 3:7-8 * 5:3: Ais 57:15 * 5:4: Ais 61:2-3; Rep 7:17 * 5:5: Sam 37:11

* 5:6: Ais 55:1-2 * 5:10: 1Pi 3:14 * 5:11: 1Pi 4:14 * 5:12: 2Kr 36:16; Ap 7:52 * 5:14: Jon 8:12; 9:5

* 5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 * 5:16: Ep 5:8-9; 1Pi 2:12 * 5:17: Ro 3:31 * 5:18: Luk 16:17; 21:33

* 5:19: Jem 2:10

bɪ udöm abad mɪdeinab ɸin u, hib kale ap rannab. * 20 Bɪ Perisi gau abe, God lo manö hag ɸeb bɪ gau abe, 'God haga rö nöp gɪpun,' a gɪpal u pen kale yɪharɪɸ manö hagöm God haga rö gappal, wasö. Kale ke pen, God manö haga rö nöp nɪɸmim kabö rö nöp hain gɪmim. Anɸ gɪnabim u me, God kalöp udöm kumi kabö adö lanɸ au abad mɪdeinab.

Nɪbi bɪ kotmat kale gau aip manö hag jɪm ɸimim mɪdaimim
(Luk 12:57-59)

21 "Hadame nöp napɪs nahai ɪlan gau God lo manö hagnɪdal adö u kale nɪɸbim. Kale hagnɪdal, 'Wip al pakagmim. Nɪbi bɪ ap, nɪbi bɪ ap al pak ɪnab u, manö kub nɪɸnab,' a gɪmɪdal. * 22 Manö anɪbu nɪɸbim u pen kalöp mɪɸi hag aij gɪnam. Nɪbi bɪ ap, nɪbi bɪ ap nɪp nɪɸö mulu lugnab u, manö kub nɪɸnab. Nɪbi bɪ ap, nɪbi bɪ ap hib dap lugnab u, Juda Kansol gau ap magum göm, nɪp manö kub hagnaböl. Nɪbi bɪ ap, nɪbi bɪ ap nɪp hagnab, 'Ne bɪ hauɪ halö,' a gɪnab u, ram mɪnönɸ mab ke inab mɪgan yanɸ arnɪm rö löp. *

23 "Anɪb u, ne nan God nɪp sabe gɪ ɸeb dam kabö bɪd adö u sabe gɪ ɸinɪg, an mam ne nɪp gɪna rö manö mɪdöp a gɪnabön u, * 24 nan God nɪp sabe gɪ ɸeb anɪbu kabö bɪd au arö gɪmön, nɪpe aip manö hag aij gɪmön, uri agamɪj mɪdaiul a gɪmön, ado gɪ ap nan anɪbu God nɪp sabe gɪ ɸimön.

25 "Nan nɪhön gɪ naji gɪnabim u, kalöp manö kub hagnɪg, dam adan anɸ gau hain ud arlö nɪnöl gɪ, kalɪp aip manö anɪbu hag ud asikmim, dɪm ɸöl mɪdaimim. Wasö u, kalöp dam bɪ kub u nɪp ɸeinaböl, nɪpe pen kalöp ud polisman kai kalɪp ɸö, kalöp dam nagɪ ɪnaböl. 26 Yad kalöp nɪɸö yabɪɪ hagabin, nan nabönɸ kale u böɸ nöp nabönɸ ral pɪs gɪmim höɸ arnabim.

Nɪbi si bɪ si gɪpal

27 "Pen manö ap hagla u, u rö nöp nɪɸbim. Manö anɪbu hagla, 'Nɪbi si bɪ si gɪgimim,' a gɪla. * 28 Pen yad kalöp hagabin, bɪ ap nɪbi ap nɪp nɪɸöm, nɪp gɪbnep a göm gasɪ nɪɸnab u, God nɪɸö, bɪ anɪbu gasɪ nɪpe anɸ yanɸ nɪbi anɪbu si gɪnab. 29 Anɪb u, amgö magö yɪjɸg lau nɪɸöm, nan si nan naji gep rö lainɪm u, amgö böɸ anɪbu ud ju yumim. Pen amgö kale u mög nɪɸnabim u, nan si nan naji gɪmim, mab ke inab mɪgan yanɸ armim rö löp. * 30 Pen ɸimago yɪjɸg kid u u rö nöp, nan si nan naji gɪnɪg gainɪm, rɪb gɪ dö gɪ yumim. Anɸ gɪmim me, ɸin böɸ lap

nöp mɪdö kamɪɸ arnabim. Wasö u, mab ke inab mɪgan yanɸ arnabim. *

Jisas nɪbi hag yuep manö hag ɸa
(Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 "Kale nɪɸbim, manö ap hagla, 'Bɪ ap nɪbin nɪp arö gɪnɪg, nɪbi i böɸ nöp arö gɪnam a göm, kalɪ kɪɸ bad ap rɪköm, nɪbi anɪbu nɪp ɸöm me, böɸ nöp arö gɪnab,' a gɪla. * 32 Pen yad kalöp hagabin: bɪ ap, nɪbin nɪpe bɪ ap si udagnab wasö, pen nugmul nɪpe nɪbin yɪharɪɸ nöp arö gɪnab u, gɪ naji gɪnab. Pen nɪbi u nɪp anɸ göm arö gö, am bɪ hain nɪbö ap udnab u, bɪ u nɪpe nɪbin nɪpe arö gɪnab u me, nɪpe anɸ gö, nɪbin nɪpe bɪ si udep nɪbi ɪnab. Pen bɪ an nɪbi anɪbu udnab u, nɪpe u rö nöp nɪbi si udep bɪ ɪnab. *

Manö nɪɸö yabɪɪ hagabun, a gɪpal
(Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

33 "Hadame nöp manö ap hagla u, u rö nöp nɪɸbim. Manö anɪbu hagla, 'Kale Bɪ Kub amgö ɪlö nɪpe manö nɪɸö yabɪɪ hagnabim u, hagnabim rö nöp gɪmim. God nɪpe nɪɸmɪdöp nɪɸöm hagnabim rö nöp gɪmim,' a gɪla. * 34 Pen yad kalöp hagabin: manö ap hagnɪg, 'God amgö ɪlö adö u nɪɸö hagabin,' a gɪmim hagagmim. 'Ram mɪnönɸ kumi kabö adö lanɸ au mɪdöp rö, nɪɸö hagabin,' a gɪmim hagagmim; God nɪpe ram mɪnönɸ anɪb au sea kɪɸ adö au asik mɪdöp. * 35 'Mɪnönɸ nabönɸ ɪ i mɪdöp rö nɪɸö hagabin,' a gɪmim hagagmim; God nɪpe sea kɪɸ adö au asiköm, ram mɪnönɸ ɪ i ma adö au abö gɪ mɪdöp. 'Jerusalem mɪdöp rö nɪɸö hagabin,' a gɪmim hagagmim; u Kɪɸ Kub yabɪɪ dauɸ kub nɪpe me. * 36 'Nabɪc yad mɪdöp rö, nɪɸö hagabin,' a gɪmim hagagmim. Kale ke gɪpe, nabɪc uɸ kale anɪ ap ule aka pɪr ranagnab. 37 Anɪb u, 'Gɪnabin' a gɪmim, 'Gɪnabin' nöp a gɪmim; pen 'Gagnabin' a gɪmim, 'Gagnabin' nöp a gɪmim. Manö kuöyanɸ ɪmim hagnim, ɪmim hagnim u, Seden kalöp gasɪ ɸö, hagnabim.

Jisas pen pen gep manö haga
(Luk 6:29-30)

38 "Pen manö ap hagla u, u rö nöp nɪɸbim. Manö anɪbu hagla, 'Amgö magö u bɪg juaiöl, kalɪp pen abe bɪg jumim. Meg magö pa jö gaiöl, kalɪp pen abe pa jö gɪmim,' a gɪla. * 39 Pen yad kalöp hagabin: bɪ ap kalöp gɪ naji gainɪm, nɪp pen gɪ naji gɪgimim. Bɪ ap kalöp alaun pak ɸil gainɪm, ado gɪmim böɸ lap abe paknɪm. 40 Bɪ ap apöm

* 5:21: Eks 20:13; Dud 5:17 * 5:22: 1Jn 3:15 * 5:23: Mak 11:25 * 5:27: Eks 20:14; Dud 5:18 * 5:29: Mad 18:9; Mak 9:47 * 5:30: Mad 18:8; Mak 9:43 * 5:31: Dud 24:1-4; Mak 10:4 * 5:32: 1Ko 7:10-11 * 5:33: Eks 20:7; Lep 19:12; Nab 30:2; Dud 23:21 * 5:34: Ais 66:1; Jem 5:12; Mad 23:22 * 5:35: Sam 48:2; Ais 66:1 * 5:38: Eks 21:24; Lep 24:20; Dud 19:21

kalöp manö kub hagöm, 'Sior ne u yip hajt gı', a gainım, sior nöp ñagmim, kolsior u abe ñımim. ⁴¹ Bı ap kalöp hag nıñöm, 'Nan wadt i dam ka au yumön aumön,' a geinab u, jı nıñagmim; ka hagöl au hil gımim, dam yıharıñ ka au yumim aumim. ⁴² Nıbi bı rımnap kalöp, 'Hanıp nan rımnap ñım,' a gaiöl, hałowato ñımim. Pen nıbi bı rımnap kalöp, 'Hanıp nan rımnap yıharıñ ñıbe, hainö pen kalöp ado gı dam ñınabun,' a gaiöl, arö gagmim, hałowato ñımim.

*Kořmař kale gau kalıp mıdmagö limim
(Luk 6:27-28,32-36)*

⁴³ "Manö ap hagla u, u rö nöp nıñbim. Manö anıbu hagla, 'Mıdaimam kale gau kalıp mıdmagö limim; nıbi bı kořmař kale gau kalıp mulu adıñ nıñımim,' a gıla. *

⁴⁴ Pen yad kalöp hagabin: nıbi bı kořmař kale gau, kalıp mıdmagö limim; nıbi bı kalöp gı naj gıpal gau, God nıp sabe gımim, 'Kalıp abad mıd aij gımön,' a gımim. *

⁴⁵ "Kale anıg gınabim u, Nap kumi kabö adö lañ mıdöp u, ñı pai nıpe yabıř mıdeinabim. Nıpe gö, sıdö mailö gö, nıbi bı gı aij gıpal gau abe, nıbi bı gı naj gıpal gau abe, mailö gab. Nıpe gö, möñ alöm, nıbi bı gı aij gıpal gau nan wög kale gau ranöm, nıbi bı gı naj gıpal gau nan wög kale gau ranöm göp. ⁴⁶ Kale nıbi bı kalöp mıdmagö lıbal gau nöp ud aij gınabim u, bı dakıs udpal gau gıpal rö nöp gınabim. Anıg geinabim u, God ne aıge göm ñıñı löm kalöp nan aij ñınab. ⁴⁷ Kale añ nam kale gau nöp hag wıhai udnabim u, nıbi bı God nıp gası nıñagpal gau, nıbi bı yıharıñ gau kalıp gıpal rö nöp gınabim.

⁴⁸ "Anıb u, Nap kumi kabö adö lañ gı aij yabıř gab rö, kale u rö nöp gı aij yabıř gımim. *

6

Nıbi bı nan mıdagöp gau kalıp abönamö ñımim

¹ "Pen kale, hib kub udun a gımim, nıbi bı amgö ilö adö kale u nöp God hagöp rö nöp gun, a gımim gıpe u, Nap kale kumi kabö adö lañ mıdöp u nıpe nıñöm kalöp pen nan aij ap ñagnab. * ² Nıbi bı rımnap, God nıp nıñ udpun, a göm, pıral nöp gıpal. Hib kub udun, a göm, kale nıbi bı mög gep rö gau mani nan rımnap ñınıg, Juda magum gep ram nıbi bı iru nöp ajnaböl gau nöp amöm, nıbi bı amgö ilö adö au ñınaböl. Gınaböl anıbu yad kalöp hagabin: hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl anıbu;

Bapi kalıp nan rımnap halö ñagnab. Kale anıg gınaböl u rö gagmim.

³ "Pen kale nıbi bı mög gep rö gau kalıp nan ñınıg, waiö ñagmim; ⁴ agamıj pi gımim rö ñımim. Nan nıñön agamıj gıpım u, Nap kale magöñhalö nıñöb rö, nıñön nıñön gınabim nıñöm, kalöp pen nan aij ñınab.

*Jısas God nıp sabe gep manö hag ña
(Luk 11:2-4)*

⁵ "Kale God nıp sabe gınıg gımim u, nıbi bı rımnap, God nıp gası nıñbun, a göm, pıral nöp gıpal rö gagmim. Kale nıbi bı rımnap hanıp nıñlö, hib kub udnabun a göm, am Juda magum gep ram anı u mıdöm aka, am adan ramö gau mıdöm, nıbi bı amgö ilö au God nıp sabe gıpal. Gıpal anıbu yad kalöp hagabin, hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl anıbu; God nıpe manö kalıp u udagnab. * ⁶ Anıb u, kale God nıp sabe gınıg, ram magö raul mıgan kale u ammim, ajöñ gı ñımim, Bapi hon amgö nıñagpun nıp sabe gımim. Nan nıñön agamıj gıpım u, Nap kale magöñhalö nıñöb rö, nıñön nıñön gınabim nıñöm, manö kale nıñöm, kalöp pen nan aij ñınab.

⁷ "Nıbi bı God Manö nıñagpal gau, nıp sabe gınıg, manö mılö kub yabıř hagpal. Gası kale nöp nıñöm hagpal, 'Manö mılö kub hagno me nıñnab,' a gıpal. * ⁸ Pen kale anıbu rö gagmim. Manö nıñön God nıp sabe gınıg gabim gau, nıpe nöd nıñnab. * ⁹ Anıb u, God nıp sabe gınıg, hagmim, 'Bapi kub kumi kabö adö lañ mıdpan; hib ne i adö lañ mıdöp.

¹⁰ Ne hanıp udmön abad mıdaimön.

Ne kumi kabö adö lañ hagpan rö nıñbal u, hon aui mıñöñ naböñ ilı i gı ñımön nıñun hon abe manö nöp nıñun. *

¹¹ Hanıp nan ñıñeb rımnap nıñe limön; pör pör ñıñban rö u ñın añı añı ñımön.

¹² Nıbi bı rımnap hanıp gı naj gıpal nıñun arö gıpun rö, hon gı naj gıpun u u rö nöp nıñmön arö gımön. *

¹³ Hon gı naj gun rö löp u, ne hanıp abad mıdö, hon gı naj gıgun,' a gımim. *

¹⁴ "Nıbi bı rımnap kalöp gı naj gaiöl nıñımim arö gınabim u, Nap kale kumi kabö adö lañ mıdöp u nan si nan naj kale gınabim u u rö nöp nıñöm, arö gınab. *

¹⁵ Pen nıbi bı rımnap kalöp gı naj gaiöl nıñımim arö gınabim u, Nap kale nan si nan naj kale gınabim u u rö nöp nıñöm arö gıgnab.

* 5:43: Lep 19:18 * 5:44: Eks 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14,20 * 5:48: Lep 19:2; Dud 18:13 * 6:1: Mad 23:5 * 6:5: Mad 23:5; Luk 18:10-14 * 6:7: 1Ki 18:26-29 * 6:8: Mad 6:32 * 6:10: Luk 22:42 * 6:12: Mad 6:14-15; 18:21-35 * 6:13: Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15 * 6:14: Mak 11:25-26

Nan ñiñeb hil g'ipal

16 “Kale nan ñiñeb arö g'inig, n'ibi b' God n'ip gasi n'ijbun, a göm, piral nöp g'ipal rö, gagmim. Kale, 'Hon mulu halö halö rö m'idno, n'ibi b' n'ijöm hagnaböl, “God n'ip gasi n'ijöm, nan ñiñeb hil göm me, mulu halö halö m'idpal,” a g'inaböl,' a göm, piral anig g'inaböl. Yad kalöp n'ijö yab'ñ hagabin: n'ibi b' han'ip n'ijlan, a göm g'inaböl an'ib gau, n'ibi b' gau n'ijöm hib kale haglö adö arnab u pen God kal'ip nan aij kumi kabö adö lan' ñagnab. * 17 Kale pen nan ñiñeb gau hil geinabim u, mulu halö halö rö m'idagaimim. Ñig pak aij g'imim, wel limim, kom g'imim m'idaimim. 18 Anig geinabim me, kalöp n'ibi b' nan magö hil g'ipal gau a göm, n'ijagnaböl. Nan agam'ij g'ipim u, Nap kale, hon amgö n'ijagpun B' u, n'ipe magöñhalö n'ijöb rö, kalöp pen ñöm nan aij ñ'nab.

Amun God aip m'idaiun a g'imim, n'ijöl g' m'idaimim

(Luk 12:21,33-34)

19 “Pen m'inöñ naböñ il i nan aij aij gau ud magum gun, a g'imim gasi u n'ijagmim. N'ihön g'inig: nan an'ib gau ud magum geinabim, s'ipsop n'ijöm, hij göm, si udöm g'inaböl. * 20 An'ib u, nan aij kale rö gau, God ram m'inöñ kumi kabö adö lan' au ud magum g'ipe, s'ipsop n'ijagn'im, hij gagn'im, si udagöl, m'idep nöp m'idain'im. * 21 Nan aij kale m'inöñ naböñ adö il i ud magum geinabim u, gasi kale m'idainab m'inöñ naböñ adö il i; nan aij kale God ram m'inöñ kumi kabö adö lan' au ud magum geinabim u, gasi kale u arnab an'ib lan'.

Hañ roman' mailö u

(Luk 11:34-36)

22 “Amgö magö hañ roman' hapö mailö rö m'idöp. Amgö magö kale u aij m'idö, mailö aij gö n'ij aij g'inabim. 23 Pen amgö magö kale u naij gö, hañ roman' kale u s'ibön g'inab. Mailö g'iböp pen böñ nöp s'ibön gö, nan ap n'ijagnabim. Kale mailö n'ijagpim u, s'ibön göp rö m'idpim.

Mani nan gau god ap rö m'idagn'im

(Luk 16:13; 12:22-31)

24 “B' añi ap, b' kub m'ihöp kal'ip wög g' ñ'n'im rö lagöp. N'ihön g'inig: b' kub ap n'ip n'ijö aij geinab, ap n'ip arö g'inab: pen b' kub ap n'ip n'ijö aij geinab, ap n'ip arö g'inab. An'ib u, kale mani nan aij m'inöñ naböñ adö il i m'idöp gau, n'ijbe aij gö, God n'ip arö g'inabim rö löp u, n'ij aij g'imim.

Gasi kub n'ijagmim

(Luk 12:22-31)

25 “Adö an'ibu me kalöp hagabin: nan gai n'ibö ñ'ijun m'idaiun, wañj gai n'ibö rol gun m'idaiun, a g'imim, gasi kub u n'ijagmim. Kam'ij m'idep u nan kub; nan ñiñeb nan pro. Uri m'idpun i, hañ roman' nan yab'ñ; hañ roman' wañj rol gep nan pro. Anig gö n'ijmim, God kalöp g' la u, n'ipe nan ñiñeb, wañj hañ roman' rol gep, nan pro an'ib gau ñagnab a g' n'ijbim ar? * 26 Kale n'ijbim, yaur gau nan y'ij y'imagal; wid, rais, nan gau r'ik dap magum g'ipal. Pen Nap kale kumi kabö adö lan' u kal'ip abad m'idö, nan ñ'ijbal. An'ib u, yaur u nan y'ihar'ij u pen n'ipe nan ñö ñ'ijbal rö, kalöp u rö nöp ñagnab a g' n'ijbim ar? * 27 Aka, gasi iru n'ijun me, rap'in m'idun umnabun a g' gasi n'ijbim ar?

28 “Pen n'ihön g'inig wañj nan gau gasi iru n'ijbim'ij Nan p'ip'ñ be gau ranöb gau, wög gagöm, wañj gagöm, g'ipal. 29 Pen kin Solomon mani iru m'idö r'ib ad'ik aij yab'ñ g'im'idöp u, nan p'ip'ñ an'ib gau rö r'ib ad'ik aij gaga. * 30 Nan p'ip'ñ an'ib gau nan y'ihar'ij. Pör m'idöm wasö, m'ñi rö m'idöm, rol rö laubal. Pen God nan y'ihar'ij an'ib gau g' löm r'ib ad'ik aij g' ñöb u, n'ihön g'inig han'ip abad m'idagnab a g'imim n'ijbim'ij Kale an'ig gasi n'ijabim u, kale God n'ip n'ij ud aij g'ipim.

31 “An'ib u, nan mai ñ'ijun, ñig mai ñ'ijun, wañj n'ihön rol gun, a g'imim, gasi kub u n'ijagmim. 32 N'ibi b' God Manö n'ijagpal gau, nan an'ib gau udun a göm, gasi kub an'ibu rö n'ijbal. Pen kale n'ijbim, Nap kale kumi kabö adö lan' m'idöp u, kale nan n'ihön n'ihön m'idagöp u n'ijöb. *

33 An'ib u, God n'ibi b' r'imnap udöm abad m'idainab u, han'ip u rö nöp udnab a g'imim gasi añi n'ijmim; God n'ipe haga rö nöp g' m'idaiun a g'imim, gasi añi n'ijmim; kale an'ig g'ipe arö me, nan ñiñeb, ñig ñiñeb, wañj rol gep, nan an'ib gau magöñhalö kalöp ñ'nab. * 34 An'ib u, rol ruö n'ihön gun m'idaiun, a g'imim gasi kub u n'ijagmim. Ñ'in uri u ñ'in uri. Uri ñ'in i nöp nan m'ijör r'imnap m'idöp u, u nöp gasi n'ijmim.

7

N'ibi b' r'imnap kal'ip manö kub hag g'agmim

(Luk 6:37-38,41-42)

1 “Hon n'ibi b' aij a g'imim, n'ibi b' r'imnap kal'ip gasi naj n'ijabim u, manö an'ibu ado g' kale ke aunab. * 2 An'ib u, n'ij aij

* 6:16: Ais 58:5-9 * 6:19: Jem 5:1-3 * 6:20: Mad 19:21; Luk 18:22 * 6:25: Plp 4:6; 1Di 6:6-8; 1Pi 5:7 * 6:26: Mad 10:29-31; Luk 12:6-7 * 6:29: 1Ki 10:4-7; 2Kr 9:3-6 * 6:32: Mad 6:8 * 6:33: 1Ki 3:13-14; Sam 37:4,25; Ro 14:17 * 7:1: Ro 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12

gimim. Kale n̄bi b̄ r̄imnap kalip ginabim r̄o, God kalop pen ginab. Kale n̄bi b̄ r̄imnap n̄ijmim manō kub hag ginabim r̄o, God kalop u r̄o n̄op manō kub hag ginab. * 3 Mab po amgō kale pak har̄i gōl m̄idōp u, n̄ihōn gin̄ig mab po an̄ibu nan ȳhar̄iḡ a gimim, namam nan ac̄ip amgō n̄ipe m̄idōp u n̄ijmim haggim? 4-5 Ne b̄i manō piral hagep b̄i. Mab po amgō kale pak har̄i gōl m̄idōp u nōd ud yumim, amgō n̄ij aij gimim, namam nan ac̄ip amgō n̄ip m̄idōp u n̄ip, 'Ud yu+n' a gimim haggim. 6 God nan ut̄ n̄ipe gau, kain hapeb gau kalip ḡagmim. K̄ibap m̄lep gau, kaj gau m̄idōp, a gimim ud yuagmim. Pen n̄ihōn gin̄ig: ud yunabim, kale abō jō ma jō ḡi yuōm, ado ḡi apōm kalop haunabōl.

Hon aigōl gun b̄i kub n̄ip sabe gun?
(Luk 11:9-13)

7 "Nan n̄ihōn m̄dagain̄im u, God n̄ip hag n̄ijbe kalop ḡinab. Pen nan r̄imnap ul̄hai n̄ijnabim u, udnabim. Han̄ip ajōḡ hīik, a gimim, pak gu ḡipe, kalop ajōḡ u hīiknab. * 8 Pen n̄ihōn gin̄ig: n̄bi b̄i God n̄ip hag n̄ijnabōl u, hag n̄ijnabōl r̄o n̄op ginab. Nan ul̄hai n̄ijnabōl u kalip yamnab. Pen, ajōḡ u hīik, a gōm, pak gu gu ḡilō, hagnabōl r̄o n̄ijōm hīiknab. *

9 "Kale b̄i nap gau, ḡi pai kale ap maj ap ḡi a gō, kale kabō ḡinabim? 10 Aka pen, kabsat ap ḡi a gō, hain̄o ap ḡinabimḡ U an̄ig gagnabim. 11 Kale n̄bi b̄i aij wasō u pen ḡi pai kale gau, nan aij gau n̄op ḡinabim. Nap kale kumi kabō adō laḡ b̄i aij yab̄iḡ u, piral gagnab; kale hag n̄ijnabim u, n̄ipe kalop nan aij ḡinab. *

12 "Pen kale ke, han̄ip adō u ḡilaḡ, adō u gaglan, a gimim n̄ijbim, adō u n̄op n̄bi b̄i gau kalip gimim. Mos̄is God lo manō udōm kal̄i k̄liḡ r̄ika manō u abe, b̄i God manō hagep kal̄i k̄liḡ r̄ikla manō u abe, iḡ me an̄ibu. *

Adan pro, adan majō
(Luk 13:24)

13-14 "Mab ke yan̄ adan kub u waiō n̄ijōm am aij ḡipal. N̄bi b̄i iru n̄op m̄igan an̄ibu arbal. An̄b u, kale n̄ij aij gimim, p̄or m̄idēp adan pro u udmim ar̄im. Adan pro an̄ibu ut̄ham ar̄nabōl. N̄bi b̄i aḡi aḡi n̄op, adan pro m̄ilō an̄ibu klō gōm ul̄hai n̄ijōm ar̄nabōl.

Piral hagnabōl, n̄ij aij gimim
(Luk 6:43-46)

15 "Pen n̄bi b̄i God manō hagabun a gōm piral haggal gau, kaj sipsip hain̄ aij r̄o halu

lōm aunabōl u pen apōm m̄idōl ḡi, kain hapeb n̄bi b̄i hau lōp r̄o u kalop ginabōl. An̄b u, n̄ij aij gimim. * 16 N̄bi b̄i m̄id aij ḡipal r̄o halu lōm aunabōl u pen kale nan si nan naj̄i ginabōl r̄o n̄ijmim, kalip n̄ij aij ginabim. Kale n̄ijbim, naḡi ȳhar̄iḡ kal̄i kal̄i halō gau magō ḡijeb u p̄ilō gu ḡijnagnabim. * 17-18 Mab gau u r̄o n̄op ginab. Mab magō ḡijeb ur gau, mab magō ḡijnagep p̄ilagnab. Pen mab magō ḡijnagep ur gau, magō ḡijeb p̄ilagnab. 19 Pen mab magō aij p̄ilagnab gau, r̄ib ḡi dō ḡi dam mab inab u yunabōl. * 20 An̄b u, n̄bi b̄i gau naḡi ginabōl adō u n̄ijmim, n̄bi b̄i gau aij, n̄bi b̄i gau naj̄i a gimim n̄ijnabim. *

Jisas "Yad kale n̄ijagm̄idin," a ginab
(Luk 13:25-27)

21 "N̄bi b̄i ȳip, 'B̄i Kub hon!' 'B̄i Kub hon!' a ḡipal gau magōḡhalō, God kalip udōm abad m̄ideinab, a ḡi gas̄i u n̄ijagmim. Bapi yad kumi kabō adō laḡ m̄idōp u hagōp r̄o ḡipal n̄bi b̄i gau n̄op kalip udōm kumi kabō adō laḡ au abad m̄ideinab. * 22 God n̄bi b̄i manō kub hagnab ḡin u, n̄bi b̄i iru n̄op ȳip hagnabōl, 'B̄i Kub, hon n̄bi b̄i ne n̄op. Hib ne n̄op hagnu, manō ne hag ḡino. Hib ne n̄op hagnu, nan n̄bi b̄i k̄ijaki aban̄ ala gau hag yuno. Hib ne n̄op hagnu, nan gagep r̄o gau iru n̄op ḡino,' a ginabōl. 23 Ȳip an̄ig hagnabōl u pen yad kalip hagnabin, 'Yad kale n̄ijagm̄idin; kale ḡi naj̄i n̄op ḡipim, ke gau arimi!' a ḡinabin. *

B̄i m̄ihōp ram m̄ihōp ḡilō
(Luk 6:47-49)

24-25 "B̄i gas̄i n̄ijeb yab̄iḡ ap, ram n̄ipe u gin̄ig, kabō adō laḡ ginab. Hainō hadal kub apōm, mōḡ kub alōm, ḡig ut̄ apōm ginab u pen ram n̄ipe kabō adō laḡ ḡi p̄idōḡ ginab u, pa jō ma jō ḡi ud aragnab. An̄b u r̄o me, n̄bi b̄i manō ȳip n̄ijōm, n̄ij udōm, haggin r̄o ginabōl gau.

26-27 "Pen b̄i gas̄i n̄ij aij gagnab ap, ram n̄ipe u gin̄ig, m̄inōḡ kabō kuḡup adō au ginab. Hainō hadal kub apōm, mōḡ kub alōm, ḡig ut̄ apōm, ram n̄ipe u bōḡ n̄op pa jō ma jō ḡi ud arnab. An̄b u r̄o me, n̄bi b̄i manō yad n̄ijōm haggin r̄o gagnabōl gau," a ga.

28-29 Jisas manō an̄ibu hag hakō n̄ijōl ḡi, n̄bi b̄i iru n̄op ap m̄ideila gau n̄ijōm hagla, "God lo manō an̄b b̄i hon gau manō haggal r̄o hagagōp; n̄ipe b̄i manō n̄ij aij yab̄iḡ gōm hagōp," a gōm, aiō yab̄iḡ ḡila. *

* 7:2: Mak 4:24 * 7:7: Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 * 7:8: 1Jn 3:22; 5:14-15 * 7:11: Jem 1:17
 * 7:12: Mad 22:39-40; Luk 6:31; Ro 13:8-10 * 7:15: Mad 24:24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * 7:16: Gal 5:19-22; Jem 3:12
 * 7:19: Mad 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * 7:20: Mad 12:33 * 7:21: Luk 6:46; Jem 1:25 * 7:23: Sam 6:8; 2Di 2:19 * 7:28-29: Mak 1:22; Luk 4:32

8

Jisas bi wös hapeb la u gö, kamij la
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Jisas nö ilö laj m̄deia u arö göm, sir yanj ap lugö n̄njöl gi, n̄ibi bi iru nöp n̄ip hain gila. ² Pen bi wös hapeb la ap, Jisas m̄deia söl au amöm, kugom yimöm, ubör yihöj göm haga, “B̄ Kub. Ne yip gö kamij linig, gö kamij linab. Yip kamij linab u, yad God sabe gep ram raul arnig gabin u, yip wihö gagnaböl,” a ga. ³ Anig hagö, Jisas n̄imago m̄ilöb löm bi an̄ibu ud n̄njöm haga, “Yad ginabin; nöp kamij laj,” a gö, magö an̄ibu nöp n̄ip kamij lö n̄njöl gi, ⁴ Jisas bi an̄ibu n̄ip haga, “Nöp ginö kamij löp an̄ibu, n̄ibi bi r̄imnap kalip hag n̄agmön wasö. Am bi God n̄ip nan sabe gep bi gau kalip nöp yammön haggmön, ‘Yip kamij löp n̄njim!’ a ḡimön. Anig haggmön, Mosi haga rö, yaur ap God n̄ip pak sabe gi n̄imön. Anig geinabön, n̄ibi bi gau n̄njöm hagnaböl, ‘N̄ip kamij löp u me anig gab,’ a ginaböl,” a ga. *

Jisas, ami bi kub bi wög gi ñeb n̄ipe u n̄ip gö, kamij la
(Luk 7:1-10)

⁵ Jisas daun pro Kapaneam arö n̄njöl gi, ami bi iru nöp abad m̄dm̄döp bi kub ap, Jisas yip gi n̄inim a göm apöm Jisas n̄ip haga, ⁶ “B̄ Kub, bi wög gi ñeb yad u n̄ip m̄ña kub göm, ilön neb neb gö, anja gagöp; ram au um m̄döp,” a ga. ⁷ Hageia, Jisas haga, “Yad am n̄ip ginö kamij linab,” a ga. ⁸⁻⁹ Hageia, ami bi kub an̄ibu haga, “B̄ Kub, n̄njö hagpan u pen yad bi kub rö ram yad u aumön. Yad n̄inbin u, ami bi kub r̄imnap yip abad m̄idöl, yad pen ami bi r̄imnap kalip abad m̄dem, ‘Arim,’ a ginö, arbal halö; ‘Auim,’ a ginö, aubal halö. Bi yip wög göp u n̄ip, wög gau anig ḡimön anig ḡimön a ginö, göp. An̄ib u rö, ne yihar̄ij, ‘Kamij laj,’ a ḡimön, n̄ip kamij linab,” a ga. ¹⁰ Anig hagö Jisas aiö göm, n̄ibi bi hain areila gau kalip haga, “B̄ an̄ibi m̄ilö gau n̄ibö u pen, God göp rö n̄ij aij yab̄ij göm me, anig hagöp. Bi hon Isrel n̄ibö ap, God n̄ip n̄ij ud p̄idön göm hagöp an̄ibu rö hagö, yad n̄ijagpin. ¹¹ An̄ib u, hainö n̄ibi bi m̄ilö gau n̄ibö gau, God n̄ibi bi udöm kumi kabö adö laj abad m̄deinab anj u amöm, Ebrahim, Aisak, Jekop bi aip asiköm, nan n̄in̄jeb iru n̄in̄jöm, m̄ñ m̄ñ göl gi m̄deinaböl. ¹² Kale anig göm am m̄deinaböl, pen n̄ibi bi hon Isrel n̄ibö gau, am an̄ibu m̄idageinaböl rö löp. God kalip hag yueinab, am m̄deinaböl höj sibön göp adö yanj. Kale m̄t̄öh magö göm meg magö hau jö ma jö gi n̄in̄jöl gi

m̄deinaböl,” a ga. ¹³ Anig hagöm, Jisas ami bi kub an̄ibu n̄ip haga, “Ne adö gi aru! Hagpan rö nöp ginab,” a ga. Jisas anig hagö, n̄ipe ram aramöm n̄ija, bi n̄ipe nan ga u, Jisas haga magö an̄ibu nöp kamij la.

Jisas Pida n̄ibor n̄ip gö, kamij la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ Pen Jisas Pida ram amöm n̄ija, Pida n̄ibor u, hañ romanj gau mab rö inö, abañ adö laj um m̄deia. ¹⁵ Jisas n̄in̄jöm, am Pida n̄ibor n̄imago n̄ipe ud n̄in̄jö, magö u nöp kamij lö, n̄ipe uraköm, Jisas n̄ip nan magö ud li aij ga.

Jisas n̄ibi bi iru nöp gö, kamij la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁶ Dugo magö u, n̄ibi bi kijaki abanj ala gau abe, n̄ibi bi nan ga gau abe, dam Jisas m̄deia u aueila, n̄ipe kijaki gau hag höj yuöm, n̄ibi bi ñ̄ pai nan ga gau gö magöñhalö kamij la. ¹⁷ N̄ipe ga an̄ibu, bi God manö hagep Aisaia, hadame nöp ginab a göm kal̄i k̄in̄i r̄ika rö nöp ga. N̄ipe kal̄i k̄in̄i r̄iköm haga, “Han̄ip nan ga gau gö kamij la. Nan n̄ihön n̄ihön han̄ip naij ga gau hag yuö m̄id aij ḡipun,” a ga. *

Bi ap Jisas n̄ip haga, “Yad aip ajeinabul,” a ga
(Luk 9:57-62)

¹⁸ Jisas n̄ija, n̄ibi bi iru nöp ap n̄ip biğ giğabö geila, bi n̄ipe gau kalip haga, “Ñ̄ig wanö juun böñ lödan arun,” a ga. ¹⁹ Anig hagö n̄njöl gi, God lo manö hag ñeb bi ap apöm n̄ip haga, “Manö hag ñeb bi. Ne ram m̄in̄öh gai gai arnabön u, yad nöp aip arnabul,” a ga. ²⁰ Hageia, Jisas haga, “Kain hau gau, kale m̄in̄öh m̄igan gau hanbal. Yaur gau, kau kale haneb u m̄idöp. Pen yad Bi Ñ̄i n̄ipe haneb m̄igan u m̄idagöp,” a ga. ²¹ Pen bi Jisas n̄ip n̄ij uda bi ap haga, “B̄ Kub, yad ne aip arul u pen, yip yau a gö, bapi n̄ip umö r̄igöl gem, ne aip ajeinabul,” a ga. ²² Hageia, Jisas haga, “N̄ibi bi yip n̄ij udagpal r̄imnap umaiöl, n̄ibi bi yip n̄ijagpal r̄imnap dam r̄igöl göl; pen ne auö yad aip arul,” a ga.

Jisas hagö, yigön kub ur ga
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Jisas ñ̄ig maḡib udöm arnig gö, bi n̄ipe gau aip hadla. ²⁴ Ñ̄ig anj au arlö n̄njöl gi, ad̄ij yigön kub yab̄ij u udöm, ñ̄ig ral apöm, ñ̄ig maḡib u ud ado ginig rö ga. Pen Jisas n̄ipe hon haneia rö, ²⁵ bi n̄ipe gau n̄ip am haglö urakö hagla, “B̄ Kub! P̄inöm asad kub u han̄ip ud ado gö, ñ̄ig n̄in̄jun rö löp u, ne han̄ip ud kamij li,” a gila.

* 8:4: Lep 14:1-32; Mad 9:30; Luk 17:14 * 8:11: Luk 13:29 * 8:12: Mad 22:13; 25:30; Luk 13:28 * 8:17: Ais 53:4 * 8:20: 2Ko 8:9 * 8:21: 1Ki 19:20 * 8:24: Sam 4:8

26 Hagaila, kalip haga, “Nihön ginig pññj gabimj Kale manö yad pro pro rñmnap nñj udagpim aka?” ga. Anig hagöm, uraköm, pñnöm asad udeia u hagö hir göm, ñig ral aueia u ur göm ga. * 27 Anig gö, kale aiö göm hagla, “Bì kal yabñ i nipe bì aige rö bì gajip nñjöm pñnöm asad udeia u hir göm, ñig ral auajip u ur göm göp?” ö gila.

Aiön pi halö bì mihau Jisas gö, kamñj la (Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Jisas ñig juöm, ram mñnøj Gadara böj lödan amjaka nñjöm, bì hauñ kñjaki abanj ala mihau wip rñgöl gñmìdal kabö mñgan gau nñbö apjaklö. Bì anñb mihau kalip kñjaki aiön pi abanj alla rö, bì hapeb yabñ mihau mñdmìdil. Adan kalpe mñdmìdil au, nñbi bì rñmnap aragmìdal. 29 Pen kalpe mñhøj apjakmil, Jisas nñp haglö, “God Ñi nñpe. Nihön ginig auabön? Hanñp ilön kub ññng auabön aka nñhön? Ññn ne hanñp ram mñnøj najh hag yuep u auagöp,” a gilö.

* 30 Pen magö anñbu, kaj iru nöp amil ññjeila söl goñ anñb au me, 31 kñjaki aiön pi bì anñb mihau kalip abanj alla gau, Jisas nñp neb neb göl gñ hagla, “Hanñp hag yunñg gñmön u, hagö, amun kaj mñdpal gñdan kalip yuö hiikun,” a gila. 32 Hageila, Jisas “Arim,” a gö, bì anñb mihau kalip arö göm, am kaj gau kalip yuö hiikla. Hiiklö kaj gau pñññj gñ mñnøj rul goñ au amöm, gñ dam ñng wanj yan paköm, ñig ññjöm, magöñhalö um hakla.

33 Pen bì kaj mukmìdal gau, ga anñbu nñjöm, yññd daun u amöm, Jisas nñhön nñhön ga u, bì kñjaki abanj alla mihau nñhön nñhön ga manö u, nñbi bì gau kalip magöñhalö hag ññla. 34 Hag ñeila, nñbi bì daun mñdeila anñb gau magöñhalö Jisas nñp nñjun a göm, ap nñp nñjöm, neb neb göl gñ hagla, “Ram mñnøj hon i arö gñmön, ke gau aru,” a gila.

9

Jisas bì ññmagö ma kñla ga u nñp gö, kamñj la

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 Jisas kauyan ñng magñb udöm, ñng wanj juöm, ram mñnøj nñpe hanmñdöp u böj lödan ara. * 2 Pen nñbi bì rñmnap, bì ññmagö ma kñla ga ap, Jisas gö kamñj lñnab, a göm, nñp iløj lñ dapöm Jisas mñdeia au dauila. Pen, Jisas gö kamñj lñnab, a göm nññla rö, Jisas bì ññn ma kñla ga anñbu nñp haga, “Ñi me! Gasñ halö mñdaimön. Nan si nan najh gñpan gau nñjem arö gabin,” a ga. 3 Jisas anig hagö, God lo manö hag ñeb bì gau rñmnap hagla, “Bì i God nñp hag juöl

gñ me, anig hagab,” a gila. 4 Pen Jisas gasñ nññla anñbu ke nñjöm haga, “Kale nñhön ginig yñp gasñ najh nñjmim anig hagabim?”

* 5 Yad nñp, ‘Nan si nan najh gñpan gau nñjem arö gabin,’ a gñnö, kalöp aij gñnab, aka ‘Urak aru!’ a gñnö, kalöp aij gñnabñj Aka manö nñhön hagñö, kalöp aij gñnab? 6 Mññi kale nññnabim, Bapi God yñp Bì Ñi nñpe hag la nñjöm, mñnøj nabøj il i apem, nan si nan najh gñpal gau nñjem arö gñnabin,” a ga. Jisas anig hagöm, bì ññn ma kñla ga u nñp haga, “Urakmön, köp ne u udmön, ram ne aru!” a ga. * 7 Jisas anig hagö, bì anñbu uraköm köp bad nñpe u udöm ram nñpe ara. 8 Ram nñpe arö nñjöl gñ, nñbi bì gau nñjöm, God hagö Jisas apöm gab, a göm pñññj göm, bì ap mñnøj nabøj il i anñb unbö rö gö nñjagpun a göm, God hib nñpe haglö adö ara.

Jisas bì nñpe Madyu nñp uda

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Jisas ram mñnøj anñbu arö göm, mñgan ap amöm nñja, bì dakñs udep wög gñmñdöp bì ap ram raul mñgan u asik mñdeia. Bì anñbu hib nñpe Madyu. Jisas nñp nñjöm haga, “Yad aip aue!” gö, uraköm Jisas aip ara.

10 Jisas bì nñpe gau aip Madyu ram amöm, nan ñññlö nñjöl gñ, bì dakñs udep gau abe, bì nan si nan najh gñmìdal bì gau abe, iru nöp apöm Jisas bì nñpe gau aip nan ñññla.

11 Nan ññjeila, bì Perisi gau nñjöm, Jisas bì nñpe gau kalip hagla, “Manö hag ñeb bì kale u, nñpe nñhön ginig, bì dakñs udep gau abe, nñbi bì nan si nan najh gñpal gau abe, aip dñm ñöl nan ñññab?” ö gila. *

12 Hageila, Jisas manö anñbu apdi nñjöm haga, “Nñbi bì nan gagöp gau, wös wameb bì gau aragpal; nñbi bì nan göp gau nöp wös wameb bì gau arbal. 13 Pen God manö ap haga il u nñj aij gñmim mñdaimim. Nñpe haga, ‘Yñp nan sabe gñ ññnabim u, yñp aij gñgnab; pen nñbi bì gau kalip mög nñjmim gñ aij gñnabim u, yñp aij gñnab,’ a ga. Pen yad aunö u, nñbi bì, hon nñbi bì aij, mñd aij gñpun a gñ gasñ nññbal gau, kalñp ulhai nñj udnñg auagnö; yad nñbi bì, hon nan si nan najh gñpun a gñ gasñ nññbal gau, kalñp ulhai nñj udnam a gem aunö,” a ga. *

Nan magö hil gep

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 Ññn ap, Jon ñng pak ñeb bì nñpe gau, Jisas mñdeia au apöm hagla, “Hon abe, bì Perisi gau abe, ññn rñmnap, God nñp nöp gasñ nñjun, a gun, nan ññjagpun. Pen bì ne gau nñhön gññg u rö nöp gagpal?” ö gila. *

* 8:26: Mad 14:31; Sam 89:9 * 8:29: Mak 1:24; Luk 4:41 * 9:1: Mad 4:13 * 9:4: Mad 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25 * 9:6: Jon 17:2 * 9:11: Luk 15:2 * 9:13: Mad 12:7; Hos 6:6 * 9:14: Luk 18:12

¹⁵ Hageila, Jisas kalip haga, “Nibi bi gau, bi nabi udnig gab bi u aip mideinabol nin u, mifn mifn gol gom nan nifnagnabol; pen bi rimmnap apom bi anibu nip ud junabol nin u, mog go nan hil gom nifnagnabol,” a ga.

¹⁶ Pen Jisas nipe kalip manö ap hod riköm haga, “Wahj gisön u udöm, wahj papif gi, pa gi dö ginab ramö u al dör gagnabol. Pen ai ginig gom al dör gagnaboln Anig geinabol u, wahj tulö gabin a ginig gab, migan kub yabif pa bifif ginab.” ¹⁷ Pen nig wain u, u rö nöp. Wain gisön nibö u gom, ud kaj meme hañ mlep migan u ral lagnabol. Pen nihön: anig geinabol u, nig wain kamij u ranöm, bñ yabif hagöm, kaj meme hañ u pak gi dö gom, hon gom arnab. Anib u, nig wain kamij u udöm, kaj meme hañ kamij nibö migan u ud lilö nöp me, aij ginab,” a ga.

Jisas gaia nabi kub ap, pai pro ap, kamij la

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Jisas manö anibu hagö nijöl gi, Juda bi kub ap Jisas mideia au apöm, kugom yimöm haga, “Pai yad u böñ nöp umöb u pen ne am nip ud nijö, urakim,” a ga. ¹⁹ Hagö, Jisas bi nipe gau aip uraköm, bi anibu aip arla.

²⁰⁻²¹ Pen nabi ap, hagape lugöl gi lugöl gi mideia, m unbö migan lan ina. Anig gö, gasi nipe u nöp nijöm, “Jisas wahj nipe mlö kub gol gau nöp ud nijö, yip kamij linab,” a gom, Jisas arö nijöl gi, jöl adö gau amöm, wahj nip u ud nijö. * ²² Ud nijö, Jisas ado gom nabi anibu nip nijöm haga, “Yip nij udpan u me, nöp kamij löp. Gasi halö midaimön,” a ga. Hagö, nan nip gimidöp u magö anibu nöp kamij löm, hagape aumidöp u mlep ga.

²³ Pen Jisas nabi bi anibu arö gom am am, bi kub ram u amjaköm nija, ahñ magö pu gom, manö hauf kub yabif geila. ²⁴ Jisas nijöm kalip haga, “Kale ke gau arim! Pai i umagöp; yiharñ hon hanab,” a ga. Anig hagö, nip mihol gila. ²⁵ Pen Jisas nabi bi anib gau kalip hag höñ yuöm, ram raul migan yan amöm, pai uma u nip, nimagö kid u ud nijö, uraka. ²⁶ Anig gö, manö anibu yag dam ram minöñ anib gau magöñhalö ud arla.

Jisas gö, bi amgö we mihau amgö ñil nijlö

²⁷ Pen Jisas ram minöñ anibu arö gom arö nijöl gi, bi amgö magö we ga mihau nip hain göl gimil meg migan dap ranmil, haglö, “Depid Ni nipe! Halip mihön mög nijmön!” a gilo. * ²⁸ Anig hagailö, pen

Jisas nipe ram raul migan u ara. Bi anib mihau hain ammil ram u apjaklö, Jisas kalip mihön haga, “Kale mihön, yad kalöp ginö kamij linab a gimil, yip ap hagabilñ Yad yau a ginabin, kale gasi nijbil amgö kale ñil linab aka wasö?” ö ga. Hageila, haglö, “Bi Kub, holmij nijbul, ne halip geinabön kamij linab,” a gilo. ²⁹ Hagailö, Jisas amgö kalip mihön ud nijöm haga, “Yip nij udpil u me, hagpil rö ginim,” a ga. ³⁰ Hagö, amgö kalip mihön kamij lö, nijlö nijöl gi, Jisas kalip mihön manö klö hagöm hag aij gom haga, “Nibi bi gau, Jisas gajip halip kamij löp, a gimil hagagmil,” a ga.

* ³¹ Anig haga u pen kalpe mihön ammil, nabi bi ram minöñ an anib gau magöñhalö hag ñilö ara.

Jisas atab ado ga bi ap nip gö, manö ga

³² Pen kalpe mihön arlö nijöl gi, nabi bi rimmnap, bi aion pi halö atab ado ga bi ap, dap Jisas mideia au daueila. ³³ Jisas aion pi bi anibu nip aban ala u hag yuö, manö hag aij ga. Anig gö, nabi bi gau aiö gom hagla, “Ram minöñ Isrel i, bi ap anibu rö gö nijagpun,” a gila. *

³⁴ Pen bi Perisi gau hagla, “Nipe kijaki aion pi nap kale Seden klö u udöm me, aion pi gau hag höñ yuöp,” a gila. *

Jisas nabi bi gau kalip mög nija

³⁵ Pen Jisas nipe daun pro gau abe, daun kub gau abe gi ajöl gom, Juda magum gep ram gau amöm, Kin kub ke yabif u nabi bi udöm abad mideinab manö aij u hag ñimidöp. Pen nabi bi gau kalip nan nihön nihön ga u, u rö nöp gö kamij la. * ³⁶ Jisas nija, nabi bi anib gau kaj sipsip gau bi abad mlep kale ap midagöp rö u mideila. Gasi kub nijöm uham mideila u pen kalip bi gi ñeb ap midageia. Anib u nijöm, Jisas nipe mög yabif nijöm, * ³⁷ bi nipe gau kalip haga, “Nan magö iru yabif nöp wög naböñ au po gi midöp u pen nabi bi ral dauerp iru midagpal. * ³⁸ Anib u, kale bi wög naböñ nap nibö u nip hag nijbe, bi ral dauerp rimmnap yuö, ral dap nip lau adö dauöl,” a ga.

10

Jisas manö ud arep bi nipe unbö migan la?

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Jisas bi nipe unbö migan lan u wif alö aueila haga, “Yad ke kalöp hagabin u me, kijaki aion pi nan gau hag yunig, hag

* 9:20-21: Mad 14:36 * 9:27: Mad 20:29-34 * 9:30: Mad 8:4 * 9:33: Mak 2:12 * 9:34: Mad 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * 9:35: Mad 4:23; Mak 1:39 * 9:36: Mad 14:14; Nab 27:17; 1Ki 22:17; Sek 10:2; Mak 6:34 * 9:37: Luk 10:2 * 10:1: Mak 6:7; Luk 9:1

yunabim. Nibi bi nan nihon nihon ginab gau u rö nöp gipe, kamij lınab," a ga. *

² Bi Jisas manö ud arep unbö migan lan Jisas hag yua bi gau, hib kale gau me, bi ap Saimon, hib nipe ap Pida a gimidal; bi ap Edru, Pida nınam nıpe u; bi ap Jems, Sebedi ni nıpe; bi ap Jon, Jems nınam nıpe; ³ bi ap Pilip; ap Badolomyu; ap Domas; ap Madyu, nıpe dakıs udmıdöp; bi ap Jems, Alpias ni nıpe; bi ap Dadias; ⁴ bi ap Saimon, hib nıpe ap Selod a gimidal; bi ap Judas Iskariod, nıpe me hainö Jisas nıp mumug nınj.

Jisas manö ud arep bi nıpe unbö migan lan kalıp hag ke ke yua

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Jisas bi nıpe anıb gau kalıp manö aij wög u göl a göm, hag ke ke yuöl gi haga, "Kale Juda nıbi bi wasö an gau abe, Same-ria kai midpal an gau abe, aragmim. ⁶ Pen kale am nıbi bi hon Isrel, nıbi bi kale God nıp gası nınjagpal gau, kalıp hag nil gi haggimim, * ⁷ "God nıbi bi udöm abad mıdeınab ni nı u, hadö sol auöp," a gimim. * ⁸ Nıbi bi nan ginim gau gıpe, kamij lınim. Nıbi bi bönj nöp umöl gau gıpe, kauyan uraköl. Nıbi bi wös hapeb lınim gau gıpe, kamij lınim. Nıbi bi kıkaki aion pi aban alnim gau hag hönj yube aran. Bapi hol apıl kalöp pör yıharıj wög gıpul rö, kale u rö nöp nıbi bi anıb gau kalıp yıharıj wög gi nımim. ⁹ Manı gol, manı silpa, manı atı rımnap ud aragmim. * ¹⁰ Wadı, watıj rımnap halö, ma rırup, walab adıj, nan gau ud aragmim. Pen nihon: nıbi bi wög gi nınbabol gau pen nan nilö nınbabol. *

¹¹ "Pen daun ap aka ram rıng aglö ap amjakpe, nıbi bi kalöp hag wıhai udöl rö rımnap nınjimim, kalıp aip nöp mıdmim, ram mınönj ke ap gau arnıg ginabim ni nı u nöp, kalıp arö gimim armim. ¹²⁻¹⁴ Pen ram ap ammim, "Kale mıdpim!" a gıpe, "Yau, mıdpun; aij aubim," a gaiöl, ram raul mıgan anıbu armim. Pen kalöp manö yad hag nımim hag wıhai ud nınjagaiöl u, arık arnıg, acıp acıp ma kıd kale cıg udöm mıdainim u, ab lıı gi yumim armim. *

¹⁵ Yad kalöp nıjö yabıl hagabin: manö kub hagep ni nı u, Sodom Gomora nıbi bi ilön pro pro udnabol; nıbi bi kalöp udnaböl anıb gau, ilön kub yabıl udnabol. *

Marö iru nöp aunab

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ "Pen nınjim! Yad kalöp kaj sipsip rö u, nıbi bi kain haul rö midpal an gau yuabin. Anıb u, gası nınj aij göl gi, agamıj kalıp hag nil gi mıdaimim. *

¹⁷ "Pen nıbi bi rımnap kalöp ud sıst löm, dam Juda magum gep ram gau arlö, kansol kale gau ap manö kub haggöm, kalöp paknabol. Anıb u, nınj aij gimim. * ¹⁸ Kalöp bi yad a göm, fıp gi dam gapman bi kub aka kınj mıdeınabol au ud arlö, kale manö aij yad u, bi kub gau abe, Juda nıbi bi wasö ram mınönj mılo kub gau nıbö gau abe, kalıp hag nınbabim. ¹⁹⁻²⁰ Kalöp manö kub hagnabol anıbu, manö nihon hagnun aka manö aige gun hagnun a gimim pıniıj gimim, gası iru nınjagmim. Hagep nıjöl gi, Nap God Ana nıpe kale aip mıdöp u, gası aij neınab, manö kale adö u ke hagnabim; Nap God Ana nıpe kalöp hagnab rö nöp hagnabim. *

²¹ "Ni nı anıbu, nınam gau uraköm, nınam kale ke gau al paklan a göm, bi kub gau kalıp mumug ginabol. Nap gau uraköm, ni pai kale ke gau al paklan a göm, bi kub gau kalıp mumug ginabol. Ni pai gau uraköm, nıme nap kale ke gau jöl nöm u rö nöp ginabol. * ²² Yıp lau adö mıdeınabim rö, nıbi bi gau magöhalö kalöp nıjöl, mulu kal alnab. Pen nıbi bi an kılö göm, yıp pıg nöp mıdeınabol gau, ni nı hain u auö, God kalıp udnab. ²³ Pen mıgan ap arbe, kalöp gi naij gaiöl u, pıniıj gi mıgan ap armim. Yad kalöp nıjö hagabin, Isrel daun gau nıbi bi gau kalıp hag niıbe aragnab adö, yad Bi Ni nıpe aunabin.

²⁴⁻²⁵ "Ni pai skul haggal gau kub mıdlö, hag neıb bi kale gau pro mıdagpal. Pen hag neıb bi mıdöp rö mıdaiun a göm me, skul haggal. Nıbi bi wög gi niıbal gau kub mıdlö, nıbi bi kalıp abad mıdpal gau pro mıdagpal. Wög gıpal u, nıbi bi kub mıdpal rö mıdaiun a göm, wög gıpal. Anıb u rö, nıbi bi yad gau, yad mıdpin rö mıdaiun a göm, gıpal. Pen nıbi bi gau yıp hag juöm, Seden hib nıpe ap löm yıp Bielsebul a gıpal rö, kalöp bi wög gi neıb yad u rö nöp hag juöm manö naij hagnabol me. *

God nıp nöp pıniıj gep

(Luk 12:2-7)

²⁶ "Nıbi bi gau kalıp nınjimim pıniıj gaggimim. Manö nihon mıni harı göl mıdöp u, hainö waiö mıdeınab. Nan nihon agamıj gıpal gau, hainö waiö nınbabol. * ²⁷ Manö yad kalöp pi gem hagnabin u, kale am kalıp

* **10:6:** Jer 50:6 * **10:7:** Mad 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 * **10:9:** Luk 10:4 * **10:10:** Luk 10:7; 1Ko 9:14
 * **10:12-14:** Luk 10:5-6; Ap 13:51 * **10:15:** Mad 11:24; Jud 7 * **10:16:** Luk 10:3; Ro 16:19 * **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15 * **10:19-20:** Jon 14:26 * **10:21:** Mai 7:6; Mad 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16
 * **10:24-25:** Mad 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 6:40; 11:15; Jon 13:16; 15:20 * **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17

waiö hag ñimim. Manö yad kalöp r+mid it hagnabin u, ram adö lanj ammim, manö kub hag ñibe n+ñöl.

²⁸ “Kale n+bi b+ al pak libal b+ gau n+ñjmim p+ñ+ñj gaggmim. Kale y+har+ñj hañ bad u nöp al pak l+ñaböl; ana u halö g+ najj göl rö lagöp. P+ñ+ñj g+ñ+g me, B+ Kub n+bi b+ hañ romanj abe ana abe m+gan mab ke inab yarj yunab u n+ñ p+ñ+ñj g+mmim. * ”

²⁹ Yaur pro gau, nan y+har+ñj. Mani a+ magö añ+ nöp yuöm, m+höp udpal. Nan y+har+ñj u pen, God kal+ñ n+ñj m+ñdöp rö, ap y+har+ñj lug pakagnab. ³⁰ Umagö kalöp u, God magöñhalö wö ralöp. ³¹ An+ñ u, p+ñ+ñj gaggmim. Yaur gau nan pro yab+ñ; kale pen nan yab+ñ m+ñpim. * ”

Yad Jisas b+ n+ñpe a g+mmim waiö haggmim (Luk 12:8-9)

³² “N+bi b+ an y+ñp lau adö m+ñdöm, n+bi b+ gau kal+ñ waiö hag ñ+ñaböl gau, yad pen Bapi yad kumi kabö adö lanj m+ñdöp u n+ñp, y+ñp lau adö m+ñdpal, a gem, waiö hagnabin. ³³ Pen n+bi b+ an, y+ñp c+g aij gagöm, n+bi b+ aip m+ñdeinaböl anj au hagnaböl, b+ an+ñbu yad n+ñjagpin, a g+ñaböl u, yad pen Bapi yad kumi kabö adö lanj u n+ñp, n+bi b+ gai i yad n+ñjagpin, a g+ñabin. * ”

Pen pen g+ñaböl (Luk 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ “Yad m+ñnöhj naböhj it i aunö u, ‘Jisas n+ñpe m+ñnöhj naböhj it i aua rö, agam+ñj m+ñd aij g+ñabun,’ a g+mmim, gas+ u n+ñjagmim. Yad aunö u me, n+bi b+ gau manö kub hagöm, pen pen g+ñaböl. ³⁵ An+ñg g+ñab: ñ+ gau uraköm, nap aip pen pen g+ñaböl. Pai gau uraköm, n+ñme aip pen pen g+ñaböl. ñ+ n+ñbin gau uraköm, n+ñp+ñs aip pen pen g+ñaböl. * ”

³⁶ An+ñg g+ñaböl an+ñbu, ram kale añ+ m+ñdpal u, kale ke nöp pen pen g+ñaböl. ³⁷ “N+bi b+ an, n+ñme nap aka ñ+ pai gau nöp m+ñdmagö löm, y+ñp m+ñdmagö lagnaböl u, n+bi b+ yad m+ñdöl rö lagnab. ³⁸ N+bi b+ an y+ñp p+ñg m+ñdn+ñg gaböl, pen gas+ ap n+ñjöm hagnaböl, ‘N+bi b+ r+mmnap han+ñp g+ najj göl rö löp,’ a göm, y+ñp arö g+ñaböl u, n+bi b+ yad m+ñdöl rö lagnab. ³⁹ N+bi b+ an, yad ke nöp m+ñdem, m+ñd aij g+ñnam a g+ñab u, mab ke inab yarj u arnab. N+bi b+ an pen hagnab, yad Jisas lau adö m+ñdnö, y+ñp al pak l+ñ+ñg al pak löl a g+ñab u, kam+ñj pör pör m+ñdep u udnab. * ”

God kal+ñ pen u rö nöp abad m+ñdeinab (Mak 9:41)

⁴⁰ “Kale arbe, n+bi b+ r+mmnap kalöp hag w+ñhai u daiöl u, y+ñp abe hag w+ñhai udnaböl. Pen y+ñp hag w+ñhai udnaböl rö, B+ y+ñp hag

yuö aunö u n+ñp abe hag w+ñhai udnaböl. * ”

⁴¹ N+bi b+ an, God manö hagep b+ ap n+ñjöm hagnab, ‘B+ auöp i, God wög göp u me, n+ñp udnabin,’ a göm, udnab u, aij yab+ñ g+ñab. God manö hagep b+ an+ñbu ud aij g+ñab rö, hainö God n+ñp u rö nöp ud aij g+ñab. N+bi b+ an, God n+bi b+ kam+ñj aij n+ñpe ap n+ñjöm hagnab, ‘B+ auöp i, God b+ kam+ñj aij n+ñpe u me, n+ñp udnabin,’ a göm udnab u, aij yab+ñ g+ñab. God n+bi b+ kam+ñj aij n+ñpe u ud aij g+ñab rö, hainö God n+ñp u rö nöp ud aij g+ñab. ⁴² Pen n+bi b+ an, b+ y+har+ñj yad ap n+ñjöm, Jisas b+ n+ñpe u a göm, ñ+ñg m+ñd dap ñ+ñab u, God n+ñjöh, aij gö, pen hauñ gagnab,” a ga.

11

Jon b+ n+ñpe r+mmnap hag yuö, Jisas n+ñp n+ñjñ+ñg arla (Luk 7:18-35)

¹ Jisas b+ n+ñpe unbö m+ñgan lanj gau kal+ñp an+ñg göl an+ñg göl g+mmim a göm hag ñ+ aij göm, ram m+ñnöhj an+ñbu arö göm, daun yöp söl an+ñb gau amöm, n+bi b+ gau kal+ñp manö hag ña.

² Pen Jon b+ ñ+ñg pak ñeb u nag+ m+ñdöm, Krais n+ñhön n+ñhön ga manö u n+ñjöm, b+ n+ñpe r+mmnap hag yuö, Krais m+ñdeia au amjaköm, ³ n+ñp hag n+ñjöm hagla, “Han+ñp hag ñ+mmön, ne b+ ‘Krais’ a gun pör abad m+ñdpun u nöp auban, aka hon b+ hain n+ñbö an+ñbu ke abad m+ñdaiun?” ö g+ñla.

⁴ Hageila, Jisas kal+ñp haga, “Kale Jon m+ñdöp au ammim haggmim, ‘Hon amun amgö hon ke n+ñjun, r+mmid hon ke n+ñjbun, ⁵ b+ an+ñbu n+bi b+ amgö we göp gau gaj+ñp amgö n+ñjbäl. N+bi b+ ma najj göp gau gaj+ñp adan aj aij g+ñpal. N+bi b+ wös hapeb löp gau gaj+ñp m+ñlep göp. N+bi b+ r+mmid m+ñgan p+ñ göp gau gaj+ñp gas+ wakö n+ñjbäl. N+bi b+ umbäl gau gaj+ñp kauyanj urakpal. N+bi b+ mög gep rö gau, u rö nöp Krais manö aij u hagö n+ñjbäl, a g+mmim. * ”

⁶ Pen manö ap haggmim, ‘N+bi b+ y+ñp n+ñj udöm, gas+ ap ap n+ñjaggnaböl gau, m+ñ m+ñ yab+ñ g+ñaböl,’ a g+mmim,” a ga.

⁷ An+ñg hagö, Jon b+ n+ñpe gau arlö n+ñjöh g+ñ, Jisas n+bi b+ ap m+ñdeila gau kalöp Jon manö adö u hagöm haga, “Kale nöd ram m+ñnöhj kabö nöp m+ñdöp anj gau arbe ñ+ñ u, n+ñhön n+ñjñ+ñg arbenj Hod m+ñlö añ+ ap y+ñgön ud danj i göp ap n+ñjñ+ñg arbe? ⁸ Aka n+ñhön n+ñjñ+ñg arbenj B+ wal+ñj aij aij nöp libäl b+ ap n+ñjñ+ñg arbenj B+ wal+ñj aij aij udun a göm n+ñjbäl gau, b+ kub ram kl+ñ aij gau hanbäl. Kale Jon m+ñdm+ñdöp ram m+ñnöhj nöp au han m+ñdagm+ñdal. ⁹ Pen nan n+ñhön n+ñjñ+ñg arbenj Y+har+ñj aragpe. Jon b+ God manö

* 10:28: Jem 4:12 * 10:31: Mad 6:26 * 10:33: Mak 8:38; Luk 9:26; 2Di 2:12 * 10:35: Mai 7:6 * 10:39: Mad 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 * 10:40: Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 * 11:5: Ais 35:5-6; 61:1

hagep, bɪ anɪbu nɪŋnɪg arɔbe. Bɪ God manɔ hagep aunab a gɪmim abad mɪdmɪdim me, bɪ anɪbu me u. Pen Jon nɪpe God manɔ hagep bɪ nɔp wasɔ. ¹⁰ Jon nɪp gasɪ nɪŋɔm, hadame nɔp God nɪpe Nɪ nɪpe nɪp manɔ haga manɔ anɪbu, God Manɔ yan kalɪ kliɪn rɪkɔm hagla,

'Bɪ manɔ hagep yad u,

hag yunɔ nɔd amɔm,

nɪbi bɪ gau hag nɪ aij gɔ,

hainɔ ne ke arnabɔn,' a gɔm kalɪ kliɪn rɪkla. *

¹¹ Kalɔp hagabin, nɪbi bɪ mɪnɔŋ nabɔŋ iɪ i mɪdpal gau, aɪn ap Jon rɔ wasɔ. Pen God nɪbi bɪ yɪharɪŋ yabɪ dam kumi kabɔ adɔ laŋ au abad mɪdeinab gau, kale Jon rɔ mɪdageinabɔl; God nɪpe nɪbi bɪ yɪharɪŋ yabɪ gau ud aij yabɪ gɔ, nɪbi bɪ aij nɪpe yabɪ mɪdeinabɔl. ¹² Jon bɪ nɪg pak nɛb bɪ apɔm manɔ aij hag nɪ nɪn u rɪkɔm, nɪbi bɪ gau, God hanɪp udɔm kumi kabɔ adɔ laŋ au abad mɪdainɪm a gɔm, manɔ anɪbu klɔ yabɪ gɪ dam dam, mɪnɪ u rɔ nɔp klɔ yabɪ gɪpal.

¹³ "Bɪ God manɔ hagep manɔ kalɪ kliɪn rɪkla gau abe, Mosɪs God lo manɔ kalɪ kliɪn rɪka u abe, iɪ u me, God Mesaia u nɪp yuɔ, nɪpe nɪbi bɪ gau kalɪp udɔm abad mɪdeinab. Manɔ anɪbu nɔp hag daulɔ daulɔ me, Jon aua. * ¹⁴ Pen manɔ hagnɪg gabin u udnabim aka nɪŋaŋpin. God Jon nɪp hagɔ, apɔm nɪbi bɪ gau kalɪp manɔ hag nɪ u, God Manɔ kalɪ kliɪn rɪkɔm, gɪnab a gɪla rɔ nɔp ga. Kalɪ kliɪn rɪkɔm hagla, bɪ God manɔ hagep Ilaija rɔ bɪ ap aunab, a gɪla.

* ¹⁵ Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɪd mɪdainɪm gau, manɔ hagabin i rɪmɪd lɪ nɪŋ aij gɪmim.

¹⁶ "Nɪbi bɪ mɪnɪ nɪn i mɪdpal gau yad nɪŋbin, kale nɪ painɔŋ rɪmnap maker au asɪkɔm, nɪ painɔŋ rɪmnap meg mɪŋan dap ranɔm kalɪp hagpal rɔ u mɪdpal. ¹⁷ Kale hagpal,

'Hon aɪŋ pu gɪno,

kale nɪhɔn gɪnɪg kugom ralagpim?

Kɪmap mɪtɔŋ gep rɔ ap hagno,

kale nɪhɔn gɪnɪg mɪtɔŋ gagpim?' ɔ gɪpal.

¹⁸ Anɪb u rɔ, God Jon nɪp yuɔ apɔm, nɪn rɪmnap nan magɔ nɪŋaŋgɔm, nɪg wain nɪŋaŋgɔm gɔ, hagla, 'Bɪ anɪbi nɪp nan nɪhɔn aban alɔ anɪg gɔp?' ɔ gɪla. ¹⁹ Bɪ Nɪ nɪpe pen auɔ hagpal, 'Bɪ nan kub nɪŋɔm, nɪg wain nɪŋɔm, bɪ dakɪs udpal gau aip ajɔm, bɪ nan naj gɪpal gau aip ajɔm gɔp,' a gɪpal. Pen nɪbi bɪ God Manɔ u nɪŋ udɔm, gɪ aij gɔm, mɪd aij gɪnabɔl u, nɪbi bɪ gau nɪŋɔm

hagnabɔl, God Manɔ u manɔ aij yabɪ, a gɪnabɔl," a ga. *

Manɔ kub udnabɔl

(Luk 10:13-15)

²⁰⁻²¹ Jisas daun kub nɔd gɪ ajɔm, nan gagep iru nɔp gɔ, nɪbi bɪ gau nɪŋla u pen kale, nɪhɔn gɪnɪg nan si nan naj gɪpun a gɔm, nan si nan naj gɪmɪdal u arɔ gɔm, Jisas nɪp nɪŋ udagla. Anɪg gɪlɔ, Jisas kalɪp hag gɔm haga, "Korasin daun nɪbi bɪ gau! Bedsaida daun nɪbi bɪ gau! Nan gagep gau gɪnɔ, nɪŋbe. Pen nan si nan naj gɪpim u arɔ gɪmim, yɪp nɪŋ udagpim. Anɪg gɪpim u, kale manɔ kub yabɪ udnabim. Daun kub Daia Juda nɪbi bɪ wasɔ gau, daun kub Saidon Juda nɪbi bɪ wasɔ gau, nan gagep anɪb gau kalɪp u rɔ nɔp gɪbnep, kale nan si nan naj gɪmɪdal gau arɔ gɔm, wadɪ asɔl rɔ rɪmnap yɪmɔm, run he lɔl gɪ lɔl gɪ mɪdaiblap. * ²² Anɪb u, manɔ kub hagep nɪn u, Daia nɪbi bɪ abe, Saidon nɪbi bɪ abe, manɔ pro rɔ udnabɔl; pen kale Korasin nɪbi bɪ abe, Bedsaida nɪbi bɪ abe, manɔ kub yabɪ udnabim.

²³ "Kapaneam nɪbi bɪ gau. Nɪn anɪbu kale kumi kabɔ adɔ laŋ au aragnabim; bɔŋ nɔp mab ke inab ulɔm mɪŋan yan u arnabim. Nan gagep kale aŋ aui gɪnɔ u, daun kub Sodom gɪbnep, kale nan si nan naj gɪmɪdal gau arɔ gɔm, uri kamɪŋ mɪdaiblap. *

* ²⁴ Adɔ anɪbu yad kalɔp nɪŋɔ hagabin, manɔ kub hagep nɪn u, Sodom nɪbi bɪ gau manɔ pro rɔ udnabɔl; kale Kapaneam nɪbi bɪ manɔ kub yabɪ udnabim," a ga. *

Yɪp aumim ake lɛmim

(Luk 10:21-22)

²⁵⁻²⁶ Nɪn anɪbu Jisas Nap nɪp haga, "Bapi, yad hib ne hagnɔ adɔ laŋ araŋ. Ne Bɪ Kub, kumi kabɔ adɔ laŋ abe, mɪnɔŋ nabɔŋ iɪ i abe abad mɪdpan u, gasɪ ne ke nɪŋɔ aij gɔp rɔ, nɪbi bɪ gasɪ kɪd hiɪk nɪŋun nɪŋbun a gɪpal gau, kalɪp manɔ yad hagabin iɪ u hag nɪaŋpan; pen nɪbi bɪ nɪ painɔŋ rɔ mɪdpal gau kalɪp gasɪ aij nɪmɔn, manɔ yad hagabin iɪ u hag waiɔ lɪban u, nɔp aij a gabin," a ga. *

²⁷ Jisas anɪg hagɔm haga, "Bapi klɔ nɪpe mɪdɔp rɔ, yɪp nɔb. Nɪbi bɪ rɪmnap yɪp nɪŋ aij gagpal; Bapi nɔp yɪp nɪŋɔb. Yad nɔp Bapi nɪp nɪŋ aij gɪpin. Pen nɪbi bɪ gasɪ aij nɪnam a gem nɪŋbin gau, kalɪp gasɪ aij nɪnɔ, Bapi nɪp nɪŋnabɔl," a ga. *

²⁸ Jisas anɪg hagɔm haga, "Kale nɪbi bɪ nan waɪnɪb kub iru maru pɔr ud ajmim gasɪ iru nɪŋmim mɪdpim gau, yad aumim nɪŋɔm

* 11:10: Mal 3:1; Luk 1:76

* 11:13: Luk 16:16

* 11:14: Mal 4:5; Mad 17:10-13; Mak 9:11-13

* 11:19:

Mad 9:14 * 11:20-21: Ais 23; Esi 26:1-28:26; Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4

* 11:23: Ais 14:13-15; Jen 19:24-28

* 11:24: Mad 10:15; Luk 10:12

* 11:25-26: 1Ko 1:26-29

* 11:27: Mad 28:18; Jon 3:35; 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18;

10:15 * 11:28: Jer 31:25

nan wañib kub iru maru ud ajabim gau yad ke udnö ake lınabim. * 29 Yad bı hain aij agamıj mıdpin; kal gagnabin; anıbu u, yıp aumim, wög yad gı ñımim, hibur gası mıdmagö kalöp anı danı ake lımim. 30 Kale yıp aumim wög yad geınabim u, ud marö ap gagnab; pıta gınab. *

12

God nıp sabe gep ñın u, wid magö rık ñıñla

(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 Juda God nıp sabe gep ñın u, Jisas bı nıpe gau aip wid wög anı au amöl gı, bı nıpe gau kıyö lö, wid magö anıbu gau rımnıap udöm, hañ pak yuöm, ñıñöl gı ñıñöl gı areila. * 2 Anıg geila, bı Perisi gau nıñöm, Jisas nıp hagla, “Lo manö hon hagab, nıbi bı God nıp sabe gep ñın u wög gagnaböl. Pen bı ne gau nıñön gıñıg God nıp sabe gep ñın wög gagep i, wid magö hañ pak yuaböl?” ö gıla. *

3-4 Hageila, Jisas kalıp haga, “Depid hadame nöp bı nıpe gau aip kıyö lö, God sabe gep ram u amıaköm, bred God amgö ilö adö au löm, bı yıharıñ ñıñagpal, bı God nıp nan sabe gıpal gau nöp ñıñbal bred u, kalıp hag nıñö nıp ñılö, bı nıpe gau aip ñıñla. Pen kıyö lö gıla aiud anıbu, God Manö yanı kalı kılın rıkla u kale nıñagpım ar?” *

5 “Kale Mosıs God Manö kalı kılın rıka u nıñagpım rö löp. Nıpe kalı kılın rıköm haga, ‘Bı God nıp nan sabe gep bı gau, God nıp sabe gep ñın u, God sabe gep ram raul u am mıdöm, wög gıpal. Pen God kalıp manö kub hagagnab,’ a ga. * 6 Pen yad kalöp hagabin, God sabe gep ram anıbu nan kub wasö; yad ke pen Bı kub yabıl mıdpin. * 7 Pen manö ap God Manö kalı kılın rıkla u, nıñ aij gıgpım akarı Manö anıbu kalı kılın rıköm hagla, ‘Nıbi bı yıp nan pak sabe gı ñınaböl u, yıp aij gagnab; nıbi bı gau kalıp mög nıñaböl u, yıp aij gınab,’ a gıla. Manö anıbu nıñmım gıgpım u me, bı yad gau gı aij gılö nıñöl gı, kalıp ud sıñk hagpe. *

8 ‘God nıp sabe gep ñın! God nıp sabe gep ñın!’ a gıpım u pen Bı ñı nıpe nöp God nıp sabe gep ñın u abad mıdöp a gımım gası u nıñagpım.

Jisas bı ñımagö pıno ga u gö, kamıñ la
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Jisas ram mıñön anıbu arö göm, ram mıñön ap aramöm, Juda magum gep ram raul mıgan u ara. 10 Pen ram raul mıgan

anıbu bı ñımagö pıno ga ap mıdeia. Nıbi bı ap mıdeila gau, Jisas manö rımnıap hagö nıp dam manö kub hagun a göm, nıp manö pır alöm hagla, “God nıp sabe gep ñın i, nıbi bı kamıñ lep aka wasö?” gıla. *

11 Hageila, Jisas kalıp haga, “Kaj sipsip kale ap God nıp sabe gep ñın i uföm mıgan areınab u, ud yunabım aka wasön Ud yunabım rö löp. 12 Pen kaj sipsip u nan yıharıñ. Nıbi bı u nan yabıl. God nıp sabe gep ñın i kamıñ lañ a gun gınabun u, manö mıdagöp, gınabun,” a ga. *

13 Jisas anıg hagöm, bı ñımagö pıno ga u nıp haga, “Ñın mılöbö lı!” a ga. Anıg hagö, ñımagö mılöbö labin a ga. Anıg ga nıñöm ñımagö pıno ga u böñ nöp kamıñ löm, ñımagö böñ lau aij mıdeia u rö la.

14 Anıg gö nıñöm, bı Perisi gau am magum göm, nıp anıg anıg gun al pak lun, a göm, manö hag nıñ hag nıñ gıla. *

Jisas nıpe God bı wög gı ñeb nıpe

15 Anıg geila, Jisas nıñöm, ram mıñön anıbu arö göm, mıgan ap arnıg göm ara. Arö nıñöl gı, nıbi bı iru nöp nıp hain gıla. Anıg geila, nıbi bı nan ga gau, nıpe gö magöñhalö kamıñ lö nıñöl gı, 16 kalıp haga, “Bı u anıg anıg göp a gımım, hagagmım!” a ga. *

17 Jisas ga anıbu, bı God manö hagep Aısaia gınab a ga rö nöp ga. Nıpe kalı kılın rıköm haga,

18 “Bı yad böñ nöp hag lıbin i, wög yad gı ñab.

Bı yad nıñnö, yıp aij yabıl göp me u. Yad nıpe mıdmagö lıbin.

Ana yad u nıp aı ba gö, nıbi bı kale aigöl göm ası mıd aij gınaböl manö yad u,

nıbi bı gau magöñhalö hag ñınab.

19 Pen nıpe nıbi bı gau nıñö mulu lugö, manö pen pen hagagnab.

Nıbi bı mıdpal gau, yıp nöp nıñöl a göm, meg magö dap ranöm hagagnab.

20 Nıbi bı nıñagpal gau kalıp agamıj hag aij gınab.

Lam honı gıñıg gö, kalasin rım lılö inmıdöp rö u kalıp hagnab.

Nıpe anıg göl gı damöm me,

God hagöp rö böñ u apranö, nan sı nan nıñ gep böñ u böñ nöp ap lugnab.

21 Nıbi bı ram mıñön gau nıbö gau u rö nöp, nıp gası halö abad mıdeınaböl,” a ga. *

* 11:30: 1Jn 5:3 * 12:1: Dud 23:25 * 12:2: Eks 20:10 * 12:3-4: Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6 * 12:5: Nab 28:9-10 * 12:6: Mad 12:41-42 * 12:7: Hos 6:6; Mad 9:13 * 12:10: Luk 14:3 * 12:12: Luk 14:5 * 12:14: Jon 5:16 * 12:16: Mad 8:4; Mak 3:12 * 12:21: Mad 3:17; Ais 42:1-4

Jisas n̄ipe Bielsebul kl̄o ud̄om nan gagep gab, a gila

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

22 B̄i k̄ijaki aban̄ al̄o, amḡo we ḡom, maj hañ p̄ñ ḡom ga b̄i ap dam Jisas m̄ideia au daueila. Jisas k̄ijaki u hag h̄on̄ yūo, amḡo yab̄ñ n̄ij̄om, man̄o haḡom ga. 23 N̄ibi b̄i m̄ideila gau, Jisas ga an̄ibu n̄ij̄om, aīo ḡom hagla, “B̄i an̄ibi bac Depid N̄i n̄ipe p̄or abad m̄idpun u r̄o l̄op,” a gila.

24 Pen b̄i Perisi gau man̄o an̄ibu n̄ij̄om, gasi kale gau n̄op n̄ij̄om hagla, “B̄i an̄ibu God kl̄o n̄ipe ud̄om hag h̄on̄ yuaḡop; n̄ipe k̄ijaki aīon pi nan gau, nap kale Bielsebul kl̄o ud̄om hag yūop,” a gi gasi n̄ij̄la. *

25-26 Pen gasi n̄ij̄la an̄ibu, Jisas ke n̄ij̄om, kalip haga, “Seden urak̄om, n̄ibi b̄i n̄ipe r̄imnap hag yunab u, aige ḡom b̄i kub m̄ideinab̄n̄ Ram m̄in̄on̄ ap, kale ke pen pen haḡom asik ke ke l̄inab̄ol u, ap lug paknab̄ol. Ram m̄in̄on̄ kub ap aka n̄ibi b̄i ñ an̄ ap, kale ke pen pen haḡom asik ke ke l̄inab̄ol u, ap lug paknab̄ol. Kale an̄ibu r̄o hagabim u pen Seden n̄ipe yam n̄ipe ke gau kalip hag yuagnab.

27 “Yip haggim, ‘Kijaki aīon pi nan gau nap kale Bielsebul kl̄o u udm̄on̄ hag h̄on̄ yuban,’ a gipim u pen kale yip hagpe n̄ij̄in: b̄i kale ke gau Bielsebul kl̄o u ud̄om k̄ijaki aīon pi nan gau hag h̄on̄ yubal aka n̄ih̄on? Kale ke hagnab̄ol, ‘N̄ibi b̄i ap an̄ig ḡol r̄o lagop,’ a ḡinab̄ol.

28 “Pen God Ana kl̄o u udem, k̄ijaki aīon pi nan gau hag h̄on̄ yuabin u, n̄ih̄on̄ ḡin̄ig God b̄i n̄ipe n̄ibi b̄i ud̄om abad m̄ideinab̄ ñin u had̄o aūop i a ḡimim yip udagpim? *

29 “B̄i kl̄o yab̄ñ ap m̄id̄o, nan n̄ip gau udn̄ig, yihar̄in̄ aragnab̄ol. N̄ip b̄on̄ n̄op naḡi ad̄ik l̄om me, am̄om nan n̄ip gau udnab̄ol.

30 “N̄ibi b̄i yad p̄ig m̄idpal gau, n̄ibi b̄i gau kalip yad daunab̄ol. Pen n̄ibi b̄i yad was̄o gau, n̄ibi b̄i yad aun̄ig gab̄ol gau kalip r̄id̄ik gi yunab̄ol. * 31 An̄ib u, kale n̄ij̄ aij ḡimim. N̄ibi b̄i gau nan si nan naj̄ n̄ih̄on̄ n̄ih̄on̄ geinab̄ol u, God n̄ij̄om ar̄o ḡinab. N̄ibi b̄i God n̄ip man̄o r̄ib junab̄ol u, u r̄o n̄op God n̄ij̄om ar̄o ḡinab. Pen God Ana n̄ip man̄o r̄ib junab̄ol u, God n̄ij̄om ar̄o gagnab.

* 32 B̄i N̄i n̄ipe u n̄ip man̄o naj̄ hageinab̄ol u, God n̄ij̄om ar̄o ḡinab. Pen Ana U† n̄ip man̄o naj̄ hageinab̄ol u, ñin i abe, ñin hain u abe, God n̄ipe n̄ij̄ n̄op m̄id̄om ar̄o gagnab.

Man̄o ke haggim ad̄o u kal̄op man̄o kub hagnab

(Luk 6:43-45)

* 12:24: Mad 9:34; 10:25 * 12:28: Ap 10:38; 1Jn 3:8

* 12:33: Mad 7:16-20 * 12:34: Mad 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45

Mad 16:4; Mak 8:12 * 12:40: Jo 1:17 * 12:41: Jo 3:5

33 “Kale yip n̄ih̄on̄ ḡin̄ig haggim, ‘Seden aban̄ al̄o, w̄og aij u ḡop,’ a ḡipim̄j Mab aij gau maḡo aij p̄ñnab; mab naj̄ gau maḡo naj̄ p̄ñnab. Mab maḡo p̄ñnab maḡo an̄ibu n̄ij̄om me, mab u aij mab u naj̄ a ḡinab̄ol.

* 34 Kale hain̄o ñ̄i pai yag daubal gau me an̄ig hagabim. Kale n̄ibi b̄i naj̄ an̄ibu r̄o, aige ḡimim man̄o aij hagnabim̄j N̄ibi b̄i man̄o haggal r̄o n̄ij̄nabun me, hibur gasi m̄idmaḡo kalip an̄ dan n̄ih̄on̄ r̄o m̄id̄op u n̄ij̄nabun. * 35 N̄ibi b̄i aij gau, hibur gasi m̄idmaḡo an̄ kale dan nan aij m̄id̄op n̄ij̄om gi aij ḡipal; n̄ibi b̄i naj̄ gau, hibur gasi m̄idmaḡo an̄ kale dan nan naj̄ m̄id̄op n̄ij̄om gi naj̄ ḡipal. 36 N̄ij̄ aij ḡimim. Hain̄o man̄o kub hagep ñ̄in u, God n̄ibi b̄i gau kalip maḡon̄hal̄o, man̄o hañw̄ad̄o haḡom n̄ibi b̄i r̄imnap gi naj̄ gila u, n̄ih̄on̄ ḡin̄ig an̄ig hagpe a ḡom, kalip hag ḡinab. 37 An̄ib u me, kale ke man̄o hagnabim u n̄op God n̄ij̄om hagnab n̄ij̄om, kam̄in̄j arnabim aka il̄on̄ udnabim,” a ga.

Nan gagep r̄o ḡo n̄ij̄un, a gila

(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 God lo man̄o hag ñeb b̄i r̄imnap abe, b̄i Perisi r̄imnap abe, ap̄om Jisas n̄ip hagla, “Man̄o hag ñeb b̄i! Nan gagep r̄o ap ḡo, hon n̄ij̄un me, ne God n̄op hag yūop auban a ḡinabun,” a gila. *

39 Hageila, Jisas haga, “Kale n̄ibi b̄i nan si nan naj̄ n̄op ḡimim, God man̄o haga u n̄ij̄agpim. Nan gagep r̄o ap ḡo n̄ij̄un a ḡipim u, pen kal̄op nan ap ḡin̄o n̄ij̄agnabim. B̄i God man̄o hagep Jona n̄ip ga ad̄o u n̄op yip u r̄o n̄op ḡo, n̄ij̄nabim. *

* 40 Hadame n̄op kabsat̄ kub u Jona n̄ip pa bo yūo, hibur an̄ yan̄ ñin m̄ihau n̄igan̄ m̄id̄om, ado gi aua. An̄ib u r̄o, yad, B̄i N̄i n̄ipe, u r̄o n̄op ñ̄in m̄ihau n̄igan̄ m̄in̄on̄ an̄ gau m̄idem, ado gi aunabin. * 41 Hadame n̄op Jona am̄om, daun kub Ninepa n̄ibi b̄i kalip haḡo, nan si nan naj̄ gila gau ȳin̄id̄ ar̄o ḡom, God n̄ip n̄ij̄ udla. Jona b̄i yihar̄in̄ u haḡo n̄ij̄la; kale pen B̄i Kub yab̄ñ m̄ñi m̄id̄op i, man̄o haḡop u udagpim. An̄ib u, hain̄o man̄o kub hagep ñin u, Ninepa b̄i kale urak̄om kal̄op man̄o kub hagl̄o, kale man̄o kub udnabim. *

42 “N̄ibi kw̄in kub, ram m̄in̄on̄ Siba n̄ib̄o u, hadame n̄op ga r̄o u n̄ij̄bim. Ram m̄in̄on̄ n̄ipe m̄l̄o gau n̄ib̄o u pen, Jada kin̄ kub Solomon gasi k̄id̄ hīk n̄ij̄eb b̄i u man̄o n̄ip n̄ij̄n̄ig aua. Solomon b̄i yihar̄in̄ u n̄ip an̄ig ga; pen n̄ih̄on̄ ḡin̄ig B̄i Kub m̄ñi m̄id̄op i man̄o haḡop u n̄ij̄agpim̄j Hain̄o man̄o kub

* 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50 * 12:31: Hib 6:4-6

* 12:38: Mad 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 * 12:39:

* 12:42: 1Ki 10:1-10

hagep ñin u, Siba kwın uraköm kalöp manö kub hagö, kale manö kub udnabım. *

Kijaki aiön pi nan gau kauyanj ado gi aunim rö löp, a ga
(Luk 11:24-26)

⁴³ “Seden yam nıpe kijaki nan gau ap nıbi bı abanj al mıdöm, höñ amöm, nıbi bı rımnab abanj alın, a göm, nıñ aj wasö nıñöm, ⁴⁴ ado gi apöm nıñnab, bı nöd arık arnab kuö u aij aij nöp mıdeınab. ⁴⁵ Nıpe nıñöm, kijaki naij nıpe rö wasö, kijaki naij yabıl, unbö mudun jıñ u uł gi dapöm, bı anıbu nıñ yuö hiıknaböl. Anıg gö, nöd mıd naij ga rö wasö; hainö mıd naij yabıl gınab. Kale nıbi bı uri mıdpım kale nan sı nan nıñ nöd gi mıdmıdım rö wasö, hainö nan sı nan naij yabıl gınabım,” a ga. *

Jisas nıme nımam bı
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Jisas nıbi bı gau kalıp manö hagö nıñöl gi, nıme nımam nıpe yabıl gau höñ yanj apöm hagla, “Hon Jisas nıñ manö hagnıg aubun,” a gıla. ⁴⁷ Hageıla, bı ap ram raul mıgan amöm, Jisas nıñ haga, “Name namam ne gau, nöp manö hagnıg ap mıdpal höñ yanj,” a ga.

⁴⁸⁻⁴⁹ Hageıla, nıbi bı nıpe aıp ram raul mıgan yanj mıdeıla gau kalıp nıñ gıgabö göm haga, “Nıñö hagpan u pen, nıbi bı ram raul mıgan mıdpal gai i, kale ami yad, mam yad mıdpal. ⁵⁰ Nıbi bı Bapi yad kumi kabö adö lañ manö hagöp rö nıñöm anıg unbö rö nöp gıpal gau, ami yad, añ yad, mam yad gau nöp mıdpal,” a ga. *

13

Jisas, God manö u nıñ aij gılan, a göm, manö hod rıköm haga

(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Nın añ anıbu nöp, Jisas ram arö göm am Nıg Wanjö Galılı goł au asıkö, ²⁻³ nıbi bı iru yabıl nöp apöm nıñ bıg gıgabö geıla. Anıg geıla nıñöm nıpe am nıg magıb adö u asıköm, amöm nıg anj au dan mıdö nıñöl gi, nıbi bı nıg wanjö goł au urak mıdeıla.

Jisas nıbi bı gau kalıp manö hod rıköm manö iru nöp hag ña. Hag ñöl gi haga, “Bı ap wid rananj a göm, wid magö u dam wög naböñ gau yueınab. * ⁴ Yıñ yuö, rımnab adan adö au lugö, yaur gau apöm nıñnaböl. ⁵ Rımnab kabö adö mınöñ pro pro mıdeınab au lugöm, yıñıd marep gınab ⁶ pen kılıl am pıdöñ gagnab rö, sıdö nıñöm mıñep gınab. ⁷ Pen rımnab nagı kalı kalı halö anj gau lugöm rannab pen nagı anıbu hau göm pak nıñö, mıñep gınab. ⁸ Pen rımnab mınöñ aij adö au

lugöm, ran aij yabıl göm, magö iru yabıl nöp pılınab. Rımnab nın juöl mamıd u (100) rö pılınab; rımnab nın juöl mıhau nıganj (60) rö pılınab; rımnab nın juöl añ ap ado gi da unbö wajtem lañ (30) rö pılınab. ⁹ Kale nıbi bı gası rımıd mıdaimım gau, manö hagabin i rımıd lı nıñ aij gımım,” a ga.

Jisas nıñön gıñıg manö hod rıköm hagmıdöp

(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Jisas anıg hagö, bı nıpe gau apöm, nıñ hag nıñöm hagla, “Nıbi bı gau kalıp nıñön gıñıg manö hod rıkmön nöp hagpan?” ö gıla.

¹¹ Hageıla haga, “God nıbi bı nıpe udöm abad mıdeınab manö pi göl mıdmıdöp u, kalöp gası nö nıñnabım; pen nıbi bı yıharıñ gau nıñagnaböl. ¹² Nıbi bı manö yıp nıñöm udpal gau, manö rımnab halö nıñöm, il u nıñ aij gınaböl; pen nıbi bı manö yıp nıñöm udagpal gau, manö pro nıñbal u böñ nöp ur gınab. * ¹³ Kalıp manö hod rıkem hagpin u, kale amgö halö, gası rımıd halö u pen, hagöp me u a göm, nıñagpal.

¹⁴ “Gıpal anıbu, bı God manö hagep Aısaia nöd gınab a göm kalı klıñ rıka rö nöp gıpal. Manö anıbu kalı klıñ rıköm haga, ‘Manö nıñnaböl u pen manö hagöp anıg a göm nıñagnaböl. Amgö nıñnaböl u pen

nan ap nıñagnaböl. *

¹⁵ Nıbi bı gai i manö yad hagpin u kalıp iru gö nıñagpal.

God Manö nıñno, hanıñ gö, nıbi bı nıpe mıdaiun rö löp a göm, rımıd pıl göm, amgö ju göm nöp mıdpal,’ a ga.

¹⁶⁻¹⁷ “Anıb u, kale nıñagpal; pen God kalöp gası aij nö nıñbım u, mın mın gımım. Yad kalöp nıñö hagabin, God manö hagep bı gau abe, nıbi bı God Manö hagöp rö nıñöm gımıdal gau abe, iru nöp Mesaia nıñ nıñun a gımıdal u pen yıp amgö nıñagöm, manö yıp nıñagla. Pen mını kale yıp amgö nıñmım, manö yıp apdı nıñnabım u, mın mın gımım. *

Bı wid magö yua aiud haga u, Jisas manö il u hag ña

(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸ “Pen manö hod rıkem hagajın u, bı narö u nıpe wid magö dam wög naböñ gau yua u, il u hagnö nıñım,” a ga.

¹⁹ “Wid magö rımnab adan adö au lugö, yaur gau apöm nıñnaböl a gıpin u, nıbi bı gau, God nıbi bı udöm abad mıdeınab manö aij u nıñnaböl u pen il u nıñagnaböl

* 12:45: 2Pı 2:20

* 12:50: Ro 8:29

* 13:2-3: Luk 5:1-3

* 13:12: Mad 25:29; Mak 4:25 Luk 8:18; 19:26

* 13:14: Aıs 6:9-10; Jon 12:40 Ap 28:26-27

* 13:16-17: Luk 10:23-24

nɪŋŋ Seden nɪpe gŋ bŋr nŋp hauɫ gɪnabŋl, a gem hagpin.

²⁰⁻²¹ “Pen magŋ rɪmnap kabŋ adŋ mɪnŋŋ pro pro mɪdeinab au lugŋm, yɪŋɪd marep gɪnab pen kɪdɪ am pɪdŋŋ gagnab rŋ, sidŋ nɪŋŋm mɪtep gɪnab a gɪpin u, nɪbi bɪ gau manŋ yɪp gɪsŋn nɪŋnabŋl magŋ u, mɪŋ mɪŋ gɪnabŋl, pen uri nŋp nɪbi bɪ rɪmnap apŋm, nɪbi bɪ manŋ yad nɪŋnabŋl gau gasɪ naj nɪŋŋm, kauaɫ mauaɫ rŋ mɪdŋm, kalɪp gɪ naj gɪnabŋl nɪŋŋm nɪbi bɪ manŋ yad nŋd udla gau, uri manŋ yɪp u hauɫ gŋm, gasɪ adŋ rɪmnap nɪŋnabŋl, a gem hagpin. ²² Magŋ rɪmnap lugnab nagɪ kalɪ kalɪ halŋ aɪ gau a gɪpin u, nɪbi bɪ gau manŋ yɪp u nɪŋnabŋl u pen wŋg waryŋ, ram, kaj, ru mɪŋŋol, uɫpŋ kɪŋno kɪbap nan gau nŋp gasɪ nɪŋŋm, God manŋ aɪj u arŋ gɪnabŋl nɪŋŋm nan nɪŋŋeb rɪmnap pɪlagnab, a gem hagpin. * ²³ Pen magŋ rɪmnap mɪnŋŋ aɪj adŋ au lugŋm, ran aɪj gŋm, magŋ ɪru pɪlnab a gɪpin u, nɪbi bɪ gau manŋ yad u nɪŋŋm, ud pɪdŋŋ yabɪ lŋm, rɪmnap gɪ aɪj gɪnabŋl, rɪmnap gɪ aɪj yabɪ gɪnabŋl, rɪmnap gɪ aɪj adŋ ke yabɪ gɪnabŋl, a gem hagpin,” a ga.

Nɪbi bɪ gɪ naj gɪpal gau God nɪbi bɪ nɪpe gau aɪp uɫ gŋm mɪdɪpal

²⁴ Jisas kalɪp manŋ ap halŋ manŋ hod rɪkŋm haga, “God nɪbi bɪ udŋm abad mɪdeinab u, aɪud udabin i rŋ gɪnab. Bɪ kub ap wid magŋ gau ranaɪ a gŋm, dam wŋg nabŋŋ nɪpe gau yunab. ²⁵ Pen sɪbŋn yanɪ han arnabŋl magŋ u, bɪ naj ap nan yanɪ naj rɪmnap dapŋm, anɪ anɪb gau yuŋm arnab. ²⁶ Anɪb u, wid yanɪ aɪj u rannab, pen nan yanɪ naj u abe rannab. ²⁷ Anɪg gŋ, bɪ wŋg gɪ ŋeb gau apŋm bɪ kub u nɪp hagnabŋl, ‘Bɪ kub! Nan yanɪ aɪj gau nŋp dam wŋg nabŋŋ u yuban pen nan yanɪ naj gau gai nɪbŋ apŋm halŋ ranab?’ ŋ gɪnabŋl. ²⁸ Nɪpe kalɪp pen hagnab, ‘Bɪ kolmaɫ yad ap dap yuŋp,’ a gɪnab. Pen kale hagnabŋl, ‘Hon amun nan yanɪ naj ranab anɪb gau ud ju yuun aka?’ gɪnabŋl. Bɪ wŋg nabŋŋ nap nɪbŋ u pen hagŋm hagnab, ²⁹ ‘Wasŋ! Nɪn i, nan yanɪ naj anɪb gau ud juim a gɪnŋ, ammim nan yanɪ aɪj rɪmnap halŋ ud jumim rŋ lŋp!’ ³⁰ Arŋ gɪpe mɪhŋngŋl rannɪm. Pen ranŋm magŋ pɪlŋ, rɪkep nɪn u bɪ nan rɪkep yad gau hagnabin, “Nan yanɪ naj anɪb gau ud jumim, dam ugan ugan adɪk lɪbe, mab laulŋ in habɪk nɪŋ arnɪm; pen wid magŋ gau nŋp ud magum gɪmim, dam wid magŋ lep raul mɪgan yad u yumim,” a gɪnabin,” a ga.

Mab masded magŋ u, manŋ hod rɪkŋm haga
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

* 13:22: Luk 12:16-21; 1Di 6:9-10,17 * 13:35: Sam 78:2

13:27 * 13:42: Mad 8:12

³¹⁻³² Jisas kalɪp manŋ ap pen manŋ hod rɪkŋm haga, “Bɪ ap mab masded magŋ pro u dam wŋg nabŋŋ nɪpe u yueinab, ran kub gŋm, lŋ aɪj u lŋ, yaur gau apŋm, lŋ ke ke ram gɪnabŋl. Anɪb u rŋ me, God nɪbi bɪ udŋm, ram mɪnŋŋ aɪj kumi kabŋ adŋ lanɪ au abad mɪdeinab u,” a ga.

Yɪs u, manŋ hod rɪkŋm haga
(Luk 13:20-21)

³³ Manŋ ap pen hod rɪkŋm haga, “Nɪbi gau nan yɪs a gɪpal u, ud plaua rin kub yanɪ halŋ ud ado malo gɪlŋ, nan kub yabɪ ranŋb. Anɪb u rŋ me, God nɪbi bɪ udŋm, ram mɪnŋŋ aɪj kumi kabŋ adŋ lanɪ au abad mɪdeinab u,” a ga.

Jisas ai gɪnɪg nɪbi bɪ gau manŋ hod rɪkŋm hagmɪdŋp
(Mak 4:33-34)

³⁴ Jisas nɪbi bɪ gau kalɪp manŋ rɪmnap hag nɪnɪg gŋm waiŋ hagagmɪdŋp; manŋ hod rɪkŋm nŋp kalɪp hag nɪmɪdŋp. ³⁵ Ga anɪbu, bɪ God manŋ hagep ap nŋd gɪnab a gŋm kalɪ kliŋ rɪka rŋ nŋp ga. Nɪpe manŋ anɪbu kalɪ kliŋ rɪkŋm haga, “Ram mɪnŋŋ hadame dagol gɪ la nɪn u rɪkŋm, mɪd damŋm mɪŋi mɪdpun nɪn i, manŋ nɪŋagla u, manŋ hod rɪkep manŋ u nŋp kalɪp hag nɪnabin,” a ga. *

Jisas wid magŋ manŋ hod rɪkŋm haga u, manŋ ɪl u haga

³⁶ Jisas anɪg hagŋm, nɪbi bɪ gau kalɪp arŋ gŋm, ram raul mɪgan arŋ nɪŋŋl gɪ, bɪ nɪpe unbŋ mɪgan lanɪ u apŋm, nɪp hagla, “Nan yanɪ naj wŋg nabŋŋ anɪ gau ranŋb a gɪmŋn, manŋ hod rɪkŋm hagnan u, hanɪp hagŋ nɪŋun,” a gɪla.

³⁷ Hageila, haga, “Bɪ nan yanɪ aɪj yuŋp a gɪpin u, yad Bɪ Nɪ nɪpe. ³⁸⁻³⁹ Wŋg nabŋŋ a gɪpin u, mɪnŋŋ nabŋŋ ɪl i magŋŋhalŋ. Nan yanɪ aɪj a gɪpin u, nɪbi bɪ God udŋm abad mɪdeinab gau. Bɪ nan yanɪ naj dap yuŋ ranŋb a gɪpin u, bɪ yɪp nɪŋŋ mulu lugŋp Seden nɪp nŋp hagnin. Nan yanɪ naj ranŋb a gɪpin u, Seden nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp hagnin. Pen wid magŋ aɪ gɪnab nɪn a gɪpin u, nɪn ram mɪnŋŋ ɪl i ur gɪnab nɪn anɪbu hagnin. Bɪ rɪk daup a gɪpin u, ejol gau kalɪp hagnin. ⁴⁰ Nan haɫŋwaɫŋ ranŋb gau ud juŋm, dam mab inab yanɪ yunabŋl a gɪpin u, nɪn ram mɪnŋŋ ɪl i ur gɪnab nɪn anɪbu me u. * ⁴¹ Bɪ Nɪ nɪpe ejol nɪpe gau kalɪp hag yuŋ, apŋm, nɪbi bɪ nan si naj gɪpal gau abe, nɪbi bɪ nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hagailŋ, kale nan si nan naj gɪpal gau abe, ejol kale apŋm kalɪp udŋm * ⁴² mab ke inab mɪgan

* 13:40: Jon 15:6 * 13:41: Mad 24:31; 25:31; Mak

yanj u yunaböl, ilön gö nñjöl gı, meg hau rıbıköm mıtñj gınaböl, a gem hagpin. *
 43 Nñn anıbu, nıbi bı Bap kale udöm kumi kabö adö lanj abad mıdeınab gau, kale sıdö mailö rö paköl gı mıdeınaböl. Kale nıbi bı gası rımıd mıdainım gau, manö hagabin i rımıd lı nñj aij gımim. *

Mani kes pi gıla u, manö hod rıköm haga
 44 "Pen God nıbi bı udöm abad mıdeınab u, aiud adö i rö mıdöp. Bı ap amöm nñjnab, mani kes hadame nöp pi gıla ap wög adıñ ap mıdeınab. Nıpe nñjöm, nan rımnap ud pa rıbık aij göm, ram arnab. Amöm, nññı yabıñ löm, nan nıpe gau magöñhalö sıkim göm, mani udöm, mani anıbu damöm, wög adıñ anıbu rauöm, am mani kes anıbu udnab.

Kıbap aij aij u, manö hod rıköm haga
 45-46 "Pen God nıbi bı udöm abad mıdeınab u, aiud adö i rö mıdöp. Bı sıkim gep gau kıbap ulhai nñj ajöm, kıbap aij aij yabıñ ap nñjöm, ram amöm, nan kale gau magöñhalö sıkim göm, mani udöm, am kıbap anıbu raunaböl.

Uben u, manö hod rıköm haga
 47 "God nıbi bı udöm abad mıdeınab u, aiud adö i rö mıdöp. Nıbi bı rımnap uben damöm, nıg wanö au yulö, kabsañ iru nöp apöm mıgan anıbu arbal. 48 Anıg gılö, uben fıp gı dam goñ gau amöm, kabsañ aij gau fıhu kabsañ lep rin mıgan u löm, kabsañ najj gau ud yubal. 49 Ram mınñjöl fı u ur gınab nñn u anıb unbö rö gınab. God ejöl nıpe gau apöm, nıbi bı God Manö hagöp rö gıla gau ke löm, nıbi bı God Manö hagöp rö gagla gau ke löm, 50 dam mab ke inab yanj u yunaböl. Yulö ilön gö, meg kale hau rıb göm, mıtñj gı mıdeınaböl," a ga. *

51 Anıg hagöm haga, "Yad manö hagajın gau nñjbim?" ö ga.

Hageia, bı nıpe gau hagla, "Yau, nñjbun," a gıla.

52 Hageila, haga, "Kale nöd God lo manö u nöp hag mıdmıdım u pen uri kale God nıbi bı udöm abad mıdeınab manö aij hagpin u nñjbim. Anıg nñjöm kale uri nıbi bı gau hag nınabım u, kale God Manö aij nöd nıbö u abe, God Manö aij hain nıbö u abe hag nınabım," a ga.

Nasared nıbi bı Jisas nıp nñj udagla
 (Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

53-54 Pen Jisas nıpe manö hod rıköm manö haga anıbu hag pıs göm, daun nıpe ke Nasared amöm, Juda magum gep ram raul mıgan u amöm, nıbi bı gau kalıp hag ñö, kale nñjöm aiö yabıñ gıla. Kale pen

hagla, 'Bı anıbi nıpe aige göm gası kíd hiik nñjöm nan gagep unbö rö gab?' ö gıla. Hainö pen hagla, * 55-56 "Bı anıbi nıme nap, nññn nımam nıpe gau, hon aip mıdpal u pen, nıpe aige göm bı kub rö mıdöm, manö ke hagöm, nan gagep rö gau gabñ Nap nıpe u bı kapeda; nıme Maria; nımam nıpe gau Jems u, Josep u, Saimon u, Judas u. Anıb u, nıpe aige göm apöm anıg gab?" ö gıla. * 57 Anıg hagöm, kale Jisas nıp najj nñjöm, manö nıpe haga u, udagla.

Pen Jisas kalıp haga, "Bı God manö hagep gau ram mınñjöl mılö gau amöm haglö, nñjöl hagpal a göm nñjnaböl; pen ram mınñjöl kale ke u haglö, pıral hagpal rö löp a göm arö gıpal u rö gabım," a ga. * 58 Manö haga u nñjagla u me, ram mınñjöl anıbu nan gagep rö iru nöp gaga.

14

Herod hagö, Jon Bı Nıg Pak Ñeb u nabıc cög rıb gı dö gıla

(Mak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

1 Pen gapman bı kub ram mınñjöl Galili abad mıdmıdöp Herod, Jisas nıpe nñhön nñhön ga manö u nñjöm, 2 am bı nıp wög gı ñeb rımnap kalıp haga, "Bı Jisas nan gagep rö göp u, nıpe bı ap ke wasö; nıpe Jon bı nıg pak ñeb u nöp. Nıp al pak lınö u pen kauyanj uraköm ap mıdöp rö, nan gagep rö anıb gau gab," a ga.

3-5 Pen Jon nıp nagı löm, al pak la manö fı u anıg göl mıdöp. Herod nıpe nımam Pilip nıbin nıpe u Herodias ud arö, Jon Herod nıp haga, "Ne unbö gıpan, gı najj gıpan. Bı ap nımam nıpe kamıñ mıdeınab nuwi nıpe udagnab," a ga. Jon anıg hagö, nıbi anıbu Herodias nıpe Herod nıp manö haga nñjöm Herod Jon nıp dam nagı löm, al pak lın a göm gası nıña u pen nıbi bı gau, Jon nıp bı God manö hagep hon a gıla rö, pıññj göm arö ga. *

6 Pen hainö Herod nıme nıp yag daua nñn u nöp, nıbi bı iru nöp ap magum göm, nan magö lau nñññg gıla. Nñn anıbu, Herodias pai nıpe u apöm anıbu au kugom ralö, Herod nñjöl, aij yabıñ ga. 7 Anıg gö, nıpe pai anıbu nıp manö hagöm haga, "Yad manö nñjöl yabıñ hagem nöp hagabin, ne nan ap hag nñjeınabön, nöp hañöwañö ud nınabın," a ga. 8 Hageia, pai anıbu, nıme haga rö nñjöm haga, "Jon bı nıg pak ñeb nabıc cög u, kınanñ cög mıgan yanj lımön, dap nñmön," a ga.

9-10 Anıg hagö, Herod nñjöl mög ga, pen nıbi bı gau nñj mıdlö nñjöl gı, pai anıbu nıp waiö manö nñjöl hag löm haga, "Ne nan ap hag nñjeınabön, nöp hañöwañö nınabın,"

* 13:43: Dan 12:3 * 13:50: Mad 13:42 Luk 13:28 * 13:53-54: Jon 7:15 * 13:55-56: Jon 6:42 * 13:57:

a ga rō n̄ñjōm, b̄ r̄mnap hag yuō, am Jon naḡi m̄ideia au amōm, nab̄c cōg n̄p u r̄b ḡi dō gōm, ¹¹ ud k̄n̄n̄j cōg m̄igan yan̄ lōm, dap pai an̄bu n̄p ñ̄la. Ñ̄ila, n̄pe pen damōm n̄me n̄p ñ̄a.

¹² Pen Jon b̄ n̄pe gau apōm, wip dam rigōl gōm, am Jisas n̄p hag ñ̄la.

*Jisas b̄ unbō paip dausan nan ñō ñ̄ñjla
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)*

¹³ Jisas manō an̄bu n̄ñjōm, am ram m̄ññj ke m̄igan ap m̄ideinam, a gōm, ñ̄g maḡib udōm, ram m̄ññj an̄bu arō gōm, hada. Pen n̄bi b̄ ga, Jisas arab au hain arun, a gōm, ram m̄ññj kale gau arō gōm, ñ̄ adō aramōm, Jisas ar̄ñg ga gau arla. ¹⁴ Jisas n̄pe pen ram m̄ññj m̄igan an̄bu apjakōm, ñ̄g maḡib u arō gōm, got gau apōm n̄ñj, n̄bi b̄ iru nōp m̄ideila. Kal̄p n̄ñj, mōg gō, n̄bi b̄ nan ga gau gō, kam̄ñj la.

¹⁵ Pen dugo magō u, b̄ n̄pe gau Jisas m̄ideia au apōm, n̄p hagla, “Sōl s̄b ḡññg gab. M̄dō nōp nan magō ñ̄ñjeb magō u padiōp. Gai i ram m̄ññj nōp an̄ au. N̄bi b̄ iru nōp gai i hagō, ram an̄ gai i amōm, nan magō kale r̄mnap rau ñ̄ñjlan̄,” a ḡila. ¹⁶ An̄g hageila, Jisas kal̄p haga, “Wasō, kale aragnabōl. Kale ke kal̄p nan magō ñ̄ñim,” a ga. ¹⁷ Hageia, hagla, “Hon nan magō iru m̄dagōp. Ȳhar̄ñj bred magō unbō mam̄d kabsāl m̄ññj m̄dōp,” a ḡila.

¹⁸ Hageila, Jisas haga, “Nan an̄b gau ud ȳp dauim,” a ga. ¹⁹ An̄g hagōm, n̄bi b̄ gau kal̄p hagō, nan ūlan̄ adō gau b̄s ḡlō n̄ñjōl ḡi, bred kabō u udōm, kabsāl m̄ñjau u udōm, ḡlan̄ ḡi n̄ñjōm, God n̄p aij a gōm, bred u ud jō gōm, b̄ n̄pe gau kal̄p ñō n̄ñjōl ḡi, kale udōl ḡi, n̄bi b̄ gau kal̄p n̄me l̄ ñ̄la. Kabsāl u u rō nōp ḡila. * ²⁰ An̄g gōl n̄me l̄ ñ̄ila, ñ̄ñjōl, ñ̄ñjōl, mudun gō, ñ̄ñj hakōl rō laga. Nabōñ nabōñ arō ḡila gau me, Jisas b̄ n̄pe gau wad̄i unbō m̄igan lan̄ u ud yaḡlō, bōñ nōp ajman̄ raua. ²¹ N̄bi b̄ nan ñ̄ñjla an̄b gau, n̄bi gau wasō, ñ̄ pai pro gau wasō, b̄ gau nōp me paip dausan rō ara.

*Jisas ñ̄g ū adō au abō ḡi ara
(Mak 6:45-52; Jon 6:15-21)*

²² Jisas, b̄ n̄pe gau kale ñ̄g bōñ lōdan arlan̄ a gōm hagō, ñ̄g maḡib udōm arla n̄ñjōm n̄pe n̄bi b̄ gau kal̄p hag yuōm, ²³ n̄pe ke God n̄p sabe ḡññg ram m̄ññj dum ap ara. M̄dō, ram dugn̄g geia pen n̄pe añ̄ nōp halō dum an̄b lan̄ m̄ideia. * ²⁴ Pen b̄ n̄pe gau ñ̄g maḡib udōm ñ̄g wan̄jō an̄ kub au arlō n̄ñjōl ḡi, p̄ññm asad kub yab̄ñ u apōm, ñ̄g maḡib u ud adō ḡññg

rō ga. ²⁵ Magō an̄bu ram ḡsōn nōp run̄ñg geia u me, Jisas ñ̄g ū adō u abō ḡi apōm, b̄ n̄pe gau m̄ideila sōl au aueia, ²⁶ kale n̄ñjōm, “U wip ana ap auab!” a gōm, an̄ññj gō p̄ññj gōm, aiō kub b̄lōl ḡila. *

²⁷ Jisas pen kal̄p haga, “P̄ññj gagmim! Yad nōp auabin!” a ga.

²⁸ Hageia, Pida haga, “B̄ Kub! Ne nōp auaimōn u, ȳp abe hagō, ñ̄g ū adō au abō ḡi yagol au ññj,” a ga.

²⁹⁻³⁰ Hageia, Jisas haga, “An̄b u, au!” a ga.

Hagō, Pida ñ̄g maḡib u arō gōm, ñ̄g ū adō u abō ḡi am Jisas m̄ideia u am am an̄ au amōm n̄ñj, ȳgōn kub yab̄ñ u apōm, ñ̄g u ral auaj̄p. An̄g geia n̄pe p̄ññj gōm, ñ̄g yan̄ had lugōl ḡi, w̄ññ kub alōm haga, “B̄ Kub! Ne ȳp ȳññj ud yu!” a ga.

³¹ An̄g hagō, Jisas ȳññj n̄p ud s̄s̄i udōm haga, “N̄ñj udep magō ne u udep yab̄ñ gōp. N̄ñññ ḡññg gas̄ m̄ññj n̄ñjan?” ö ga. *

³² An̄g hagōm, Jisas aip Pida aip ñ̄g maḡib m̄igan u arlō n̄ñjōl ḡi, p̄ññm asad kub udeia u ur ga. ³³ An̄g gō n̄ñjōm, b̄ n̄pe ñ̄g maḡib m̄igan yan̄ as̄k m̄ideila gau, Jisas hib n̄pe haḡlō adō arō n̄ñjōl ḡi hagla, “N̄ñjō! Ne God ñ̄ñj n̄pe yab̄ñ!” a ḡila.

*Genesared n̄bi b̄ nan ga gau Jisas gō,
kam̄ñj la*

(Mak 6:53-56)

³⁴ Pen kale ñ̄g wan̄jō juōm, ram m̄ññj Genesared bōñ lōdan amjakla. ³⁵ Amjaklō, n̄bi b̄ m̄m̄d̄dal gau Jisas n̄p n̄ñjōm, Jisas nōp auōp a gōm, n̄bi b̄ ram m̄ññj sōl an̄b gau magōñhalō w̄ññ allō, n̄bi b̄ nan ga gau magōñhalō daula. ³⁶ Dapōm, Jisas n̄p neb neb gōl ḡi hagla, “Han̄p yau a gō, n̄bi b̄ nan gōp gai i, wal̄ñj nōp got au nōp ud n̄ñjōl, kam̄ñj lan̄,” a ḡila. Hageila n̄pe yau a gō, n̄bi b̄ wal̄ñj n̄pe ud n̄ñjla gau kal̄p magōñhalō kam̄ñj la. *

15

*N̄p̄is nihi b̄ ḡm̄idal rō, Perisi kai u rō
nōp ḡm̄idal*

(Mak 7:1-13)

¹ Pen ñññ an̄bu, b̄ Perisi r̄mnap, b̄ lo manō hag ñ̄eb b̄ r̄mnap, Jerusalem n̄bō apōm Jisas n̄p hagla, ² “B̄ ne gai i, n̄ñññ ḡññg ap̄s bac b̄ manō p̄r u arō gōm, ñ̄magō kale ñ̄g l̄ yuōm wasō, ȳhar̄ñj nōp nan ñ̄ñjbal?” ö ḡila. ³ Hageila, Jisas pen haga, “Kale n̄ñññ ḡññg God Manō n̄pe u arō ḡm̄im, bac b̄ ḡila rō nōp gabim? ⁴ God haga, ‘Name nap kal̄p ḡi aij ḡm̄im ud aij ḡm̄im,’ a ga. God manō ap hagōm haga, ‘B̄ ap n̄me nap kal̄p manō naj r̄mnap

* 14:19: Mad 15:35-39; Mak 8:6-10 * 14:23: Luk 6:12; 9:28 * 14:26: Luk 24:37 * 14:31: Mad 8:26; Mak 4:39 * 14:36: Mad 9:20-21 * 15:4: Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16

hagnab u, kale bi anibu nip al pak lol,' a ga. * 5-7 Pen kale manö anibu kabö göl hag ñagpim. Bi ap, ami bapi arö ginabin a ginab u, kalip hagnab, 'Ami bapi, yad nan aij rimmnap kalpe mihöng ñibnep pen mani kalpe mihöng ñeb mani u, uri yad God nip ñinabin a gipin, nñjöm mani kalpe mihöng ñeb ap midagöp,' a ginab. Anig gilo, kale nñjmim haggim, 'Kale anig gipal u, manö midagöp,' a gipim. Anig haggim u, 'God Manö hagabun,' a gipim u pen kale piral yabñ haggim, kale ke haggim rö haggim. Kale manö anibu rö nibi bi gau kalip hag ñibim u, God manö hagep bi ne Aisaia nipe bi kalöp rö nöp gasi nñjöm, manö nñjöm yabñ ap kalñ kñiñ rika. Manö anibu kalñ kñiñ riköm haga,

8-9 'Nibi bi gai i manö pir alöm haggal,

"God Bi Kub hon," a gipal u pen
yiharñ manö nöp haggal;
yip midmagö laggal.

Yip sabe göm,

yiharñ manö nöp haggal.
God Manö nibi bi gau kalip hag ñabun a
gipal u pen
bi ram mñnöh il i nibö
manö kale ke haggim dal manö u nöp ud hag
ñi ajabol!' a ga," a ga. *

Nibi bi nan gac göp gau
(Mak 7:14-23)

10 Jisas anig haggöm, nibi bi mideila gau wiñ alö aueila haga, "Manö hagabin i, nñj aij gñimim! 11 Nibi bi gau nan magö gau hañowañ ññjöl, hibur an kalip yan amöm pri gagöp; hibur an kale yan gasi naj nñjöm haggal u me, pri gac halö midpal," a ga. *

12 Pen Jisas bi nipe gau apöm Jisas nip hagle, "Bi Perisi gau manö haggan u nñjöl, nöp mulu lugöp u, ne nñjban?" ö gila.

13 Hageila, Jisas haga, "U manö midagöp. Bap yad kumi kabö adö lan midöp u, nan yñ nipe yimagöp gau magöñhalö il halö big ju ud yunab. 14 Bi anib gau kale amgö we. Bi amgö we ap, bi amgö we ap nip ut gi damöm, mihöngöl ulöm migan u ap lug paknabil," a ga. *

15 Jisas anig hageia, Pida haga, "Manö anibu manö hod rik haggan il u hanip hag ññ nñjun," a ga.

16-17 Hageia, haga, "Kale nñjagpal rö, kale u rö nöp nñjagpim arñ Nñjim! Nan nñhön nñhön hañowañ ññjbal gau, God nñjöm, manö midagöp. U yiharñ nñjöm, hib halö kil yubal. 18 Hibur an kale yan gasi naj nñjbal u me, pri halö midpal. 19 Gasi kale ke nñjöm, gasi naj nñjöm, nibi bi al pak löm, nibi si bi si göm, nan

gau si udöm, manö kub hagnaböl ññn u manö piral haggöm, nibi bi rimmnap kalip hag juöm, gipal. 20 Gipal anibu me, God nñjöm gac halö midpal; pen nan nñjñg, ññmagö ññg li yuagöm hañowañ ññjbal u, God nñjöm gac gagöp," a ga.

*Kenan nibi ap Jisas manö haga rö nñj
uda*
(Mak 7:24-30)

21 Jisas ram mñnöh Genesared anibu arö göm, ram mñnöh kub, daun kub mihöp Daia Saidon an gau ara. 22 Amöm anib gau ram mñnöh Kenan gau midö, nibi ram mñnöh anib gau nibö ap, Jisas nip apöm haga, "Bi Kub, Depid Ni nipe, yip mög nñjmön! Pai yad u kijaki aban alö, mid aij gagöp," a ga.

23 Hageia, Jisas pen hageia. Pen bi nipe gau apöm, Jisas nip hagle, "Nibi i hanip hain göl gi, manö hauñ nöp gab. Nip hag yu gau aran!" a gila.

24 Hageila, Jisas haga, "God yip yuö aunö u, Juda nibi bi God nip arö gipal gau, kalip nöp udnam, a gem, aunö," a ga. * 25 Anig hageia, nibi Juda wasö anibu apöm, Jisas mideia il au kugom yimöm haga, "Bi Kub, yip gi ññmön!" a ga.

26 Hageia, Jisas haga, "Nan magö ññ pai hon ñeb u, nñhön gñng ud kain gau mukun?" ö ga.

27 Hageia, nibi anibu pen haga, "Bi Kub, nñj haggan u pen, bi kub gau nan ññjöl, naböh naböh gau abañ mo gau lugö, kain gau halö ññjbalöl," a ga.

28 Hageia, Jisas haga, "Nibi me, yip nñj ud pidöh gipin u me, nan hag nñjban u ginabin," a ga. Anig haggö nñjöl gi, kijaki u magö anibu nöp pai nipe u nip arö göm höng arö, nip kamñ la.

Jisas nibi bi iru nöp kalip gö, kamñ la

29 Jisas ado gi Nñg Wanö Galili goñ böñ lödan amöm, sir u gilan göm, am dum lan asika. 30 Asik midö nñjöl gi, nibi bi iru nöp, nibi bi ma naj ga gau, amgö we ga gau, ññmagö ma gi ga be wa be ga gau, añab ado gö manö haggala gau, nan nñhön nñhön ga gau magöñhalö dapöm, Jisas mideia ma il au löl nñjöl gi, kalip gö kamñ la. 31 Anig gö, nibi bi anib gau nñjöm, aiö göm hagle, "Hon Isrel nibi bi God hon u aij yabñ. Nibi bi añab ado ga gau gö, manö hagaböl; nibi bi ññn ma gi ga be wa be ga gau gö, kamñ löp; nibi bi ma naj ga gau gö, aj aij gaböl; nibi bi amgö we ga gau gö, amgö ññ nñjbalöl," a göm, hib nipe haggö adö ara. *

Jisas bi po dausan rö nan ññ nñjla
(Mak 8:1-10)

* 15:8-9: Ais 29:13 * 15:11: Mad 12:34 * 15:14: Luk 6:39; Ro 2:19 * 15:24: Mad 10:6 * 15:31: Mak

³² Jisas bi nıpe unbö mıgan laŋ kalıp wıñ al hagö, aueila, haga, “Nıbi bi gai i kalıp mög nıñabin. Nın mıhau nıgan yad aip mıdajal pen kale nan magö mıdagöp. Kalıp yıharıñ hag yunö, amöm adan an au amgö mımainö auö, ap lug paköl rö löp,” a ga. *

³³ Hageia, bi nıpe gau hagla, “Ram mınön nıbi bi iru mıdagpal an anıb gai i, nan magö gai nıbö ulhai nıñun dapun, nıbi bi iru nöp anıb gai i nıno nıñnaböl?” ö gıla. ³⁴ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gı rö mıdöp?” ö ga.

Hageia, hagla, “Bred unbö mudun jıñ kabsal pro rımnap halö mıdöp,” a gıla. ³⁵ Hageila, Jisas nıbi bi gau kalıp hagö, mınön adö anıb au asıkla. ³⁶ Kale anıg göm asıköl nıñöl gı, nıpe bred magö unbö mudun jıñ u udöm, kabsal pro gau abe udöm, God nıp aij a göm, ud jö göm, bi nıpe gau kalıp nıö, kale pen udöm, nıbi bi gau kalıp nıme lı nııla. ³⁷ Anıg göl nıme lı nıeila, nıñlö, nıñlö, mudun gö, nıñ haköl rö laga. Nabön nabön arö gıla gau me, Jisas bi nıpe gau wadı unbö mudun jıñ ud yaglö, böñ nöp ajmañ raua.

³⁸ Nıbi bi nan nıñla anıb gau, nıbi gau wasö, nı pai pro gau wasö, bi gau nöp me, po dausan rö ara.

³⁹ Pen anıg nan nıñöm, Jisas nıbi bi anıb gau kalıp hag yuödm, nıpe nıg magıb udöm, ram mınön Magadan böñ lamıñ amöm, ram mınön an anıb gau ara.

16

Jisas nıp hagla, “Nan gagep rö ap gö nıñun,” a gıla

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Bı Perisi rımnap, bı Sadyusi rımnap, Jisas nıñön gainım nıp hag juun a göm, apöm nıp hagla, “Ne Mesaia u mıdpın a gıpan u, nan gagep rö ap kumi kabö adö lañ nıbö gaimön, nıñö hagpan a gun, nıñun,” a gıla. *

² Hag nıñeila, Jisas haga, “Sıdö wad amöm, kumi kabö hagape hagape gö nıñöl gı hagnabım, ‘Ram rık aij gıñab,’ a gıñabım. ³ Sıb halö sıdö lım gıñıg göm hagape hagape göm kumi wam nıö nıñöl gı, hagnabım, ‘Mön alnıg gab,’ a gıñabım. Anıg gımım nıñ aij gıpım u, pen yad uri nan nıñön nıñön gabin i, kale nıñabım pen il u nıñagpım. ⁴ Kale nıbi bı mıñi mıdpım gau, mıd aij gıgımım, God nıp gası u nıñagpım. Nan gagep rö ap gö nıñun, a gıpım u, yad gıñö nıñagnabım. Bı Jona nıp ga rö, adö u yıp gö, nıñnabım,” a ga. Jisas anıg hagöm, kalıp arö göm mıgan ap ara. *

* 15:32: Mad 14:14 * 16:1: Mad 12:38; Luk 11:16

* 16:8-9: Mad 14:17-21 * 16:10: Mad 15:34-38 * 16:14: Mad 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8

6:69 * 16:17: Gal 1:15-16

Nan yıs a gıpal rö u, Jisas manö hod rıköm haga

(Mak 8:14-21)

⁵ Jisas abe, bı nıpe gau abe nıg magıb udöm, nıg wanö böñ lödan amöm nıñla, bred gau haul göm dauagla. ⁶ Anıg nıñöm Jisas bı nıpe gau kalıp haga, “Bı Perisi, bı Sadyusi, yıs kale u, nıñ aij gımım,” a ga. *

⁷ Jisas anıg haga nıñöm, bı nıpe gau, ke hag nıñ hag nıñ göm hagla, “Hon bred dauagpun u me, anıg hagab,” a gıla.

⁸⁻⁹ Pen Jisas kale hageila anıbu ke nıñöm haga, “Kale nıñön gıñıg bred dauagpun, a gımım, hag amıl apıl gabımıñ Kale yıp nıñ ud aij gıpım. Bı paip dausan rö mıdeila nıñ u, bred magö unbö mamıd u udem, ud jö gı nıainö, nıñöm nabön nabön pıl pali geila, wadı aigegö rö yagpe ajmañ raua? *

¹⁰ “Pen nıñ hain u, bred magö unbö mudun jıñ udem, bı po dausan rö mıdeila u nıainö, nıñöm nabön nabön pıl pali geila, wadı aigegö rö yagpe ajmañ raua? *

¹¹ Nın anıbu kale ke mıdmım, bred wadı yagpe u pen mıñi manö hod rık hagajın u nıñagmım, ‘Bred nan a gı hagab,’ a gıpım. Bred nan a gı hagagabin. Bı Perisi gau abe, bı Sadyusi gau abe, yıs kale u kalöp udnım rö löp u, a gem, hagabin,” a ga. ¹² Anıg hagö, kale nıñla nan yıs bred halö lıbal u hagaga; bı Perisi gau abe, bı Sadyusi gau abe, manö hag nıbal u nıñagmım, a göm, manö hod rıköm haga.

Pida Jisas nıp haga, “Ne Mesaia u, God kamıñ u Nı nıpe yabıñ,” a ga

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Hainö Jisas daun kub Sisaria Pilipai an au amjaköm, bı nıpe gau kalıp hag nıñöm haga, “Nıbi bı gau Bı Nı nıpe bı an a gıpal?” ö ga.

¹⁴ Hageia, bı nıpe gau hagla, “Rımnap Jon bı nıg pak nıeb u, a gıpal; rımnap, İlajı, a gıpal; rımnap, Jeremaia, a gıpal; rımnap pen bı God manö hagep ap, a gıpal,” a gıla. *

¹⁵ Hageila, Jisas kalıp haga, “Kale ke pen, yıp an a gımım nıñım?” ö ga.

¹⁶ Hageia, bı nıpe Saimon Pida haga, “Ne Mesaia u, God kamıñ u Nı nıpe yabıñ,” a ga. *

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Jona nı nıpe Saimon. Manö hagpan anıbu, aij hagpan. Ne gası kabö rö nıñban anıbu, ke gau nıbö auagöp; Bap kumi kabö adö lañ u nöp, nöp gası anıbu nıö, ne kabö rö nıñban. *

¹⁸ “Yad nöp hagabin, ne Pida. Gası kabö rö nıñban anıbu, yad nıbi bı yad gau gau

* 16:4: Mad 12:39; Luk 11:29 * 16:6: Luk 12:1

* 16:16: Jon

uʔ gɪ dapem, cöc yad kabö anɪbu adö u linabin. Umeh magö u cöc yad gö, lug paknɪm rö lagöp. *

¹⁹“God ram mɪnönj kumi kabö adö laŋ au, ki rib u nöp ñɪnabin. Ne mɪnönj naböŋ il i mɪdmön, nagɪ adö mai nɪŋmön kabö rö gagöp, wasö geinabön u, God kumi kabö adö laŋ au, u rö nöp wasö gɪnab. Pen nagɪ adö mai nɪŋmön kabö rö mɪdöp, yau a geinabön u, God kumi kabö adö laŋ au, u rö nöp yau a gɪnab,” a ga. *

²⁰Jisas anɪg hagöm, bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Nɪbi bɪ gau kalɪp, yad Mesaia me anɪbu, a gɪmim, hagagmim,” a ga.

Jisas, “Tlön udem umem uraknabin,” a ga

(Mak 8:31–9:1; Luk 9:22-27)

²¹Ñɪn anɪb u, Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp, bɪ gau yɪp anɪg anɪg gɪnaböl, a göm, waiö hagöm haga, “Yad hainö Jerusalem arnö, bɪ manö ud asɪkep gau löm, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau löm, bɪ God lo manö hag ñeb bɪ gau löm, yɪp ilön ñöm al pak linaböl. Pen ñɪn mɪhöp mɪdem, ñɪn mɪhöp nɪgarɪ u kauyaŋ uraknabin,” a ga.

²²Anɪg hegeia, Pida, Jisas nɪp dam göl au amöm, manö klö rö hagöm haga, “Bɪ Kub! Nöp anɪg gagnɪm! Manö anɪbu hag aij gaggan. God nöp abad mɪdö, anɪg gagnɪm,” a ga.

²³Hageia, Jisas ado göm, Pida nɪp haga, “Seden, yɪp arö gɪmön arul! Yɪp nɪhön gɪnɪg wasö gɪmön hagabön? God gasɪ nɪŋöb rö nɪŋagpan; nɪbi bɪ gasɪ nɪŋbal rö nöp nɪŋmön hagabön,” a ga.

²⁴Jisas anɪg hagöm, bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Nɪbi bɪ an an yɪp lau adö mɪdun a gaiöl u, nan mɪnönj naböŋ il i gasɪ kub nɪŋbal u arö göm, hañ romaŋ kale ke gasɪ kub nɪŋbal u arö göm, mab kros ud kag göm yɪp hain göl. * ²⁵Nɪbi bɪ an, yad Jisas nɪp udnö aij gagnab, a göm, nɪŋnab u, kamɪŋ mɪdagnab; pen nɪbi bɪ an, yad Jisas nɪp nɪŋ ud mɪdainö yɪp nɪhön gaiöl u, manö mɪdagöp a gɪnab u, pör nöp kamɪŋ nöp mɪdeinab. *

²⁶“Nɪbi bɪ an nan mɪnönj naböŋ adö il i udnam, a göm, gö arnab u, gasɪ kub nɪpe u adö anɪbu nöp areinab me, kamɪŋ pör mɪdep u udagnab. Aka God nɪp nan anɪb gau rauöm, kamɪŋ pör mɪdep u udnabŋ Wasö yabi! *

²⁷“Hainö yad Bɪ Ñɪ nɪpe, Bapi mailö pɪdöŋ udem, ejol gau aip ado gɪ aunabin ñɪn u, manö kub u nɪŋem, nɪbi bɪ gɪ aij

gɪpal gau ke lem, nɪbi bɪ gɪ naij gɪpal gau ke lem, pen ñɪnabin. *

²⁸“Yad kalöp nɪŋö yabi hagabin, kale nɪbi bɪ mɪdpim gai i, rɪmnap kamɪŋ mɪdeinabim me, Bɪ Ñɪ nɪpe nɪbi bɪ udöm, kumi kabö adö laŋ au abad mɪdeinab ñɪn u, Bɪ Ñɪ nɪpe auö nɪŋöl gɪ, nɪp nɪŋnabim,” a ga.

17

Jisas hañ romaŋ ke yabi la
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹Jisas manö anɪbu hagöm, ñɪn unbö kagöl jɪŋ u mɪdöm, Pida, Jems, Jems nɪmam Jon kalɪp yam uʔ gɪ, dum i gɪlaŋ ap amöm, ke mɪdeila. ²Anɪg göm mɪdlö nɪŋöl gɪ, Jisas hañ romaŋ nɪpe u ke yabi löm, mulu adɪŋ u sɪdö rö nɪŋöm, waɪŋ nɪpe u mɪmailö yabi ga. * ³Anɪg gö nɪŋöl gɪ, kale nɪŋla, bɪ God manö hagep nöd umlö, Mosɪs aip llaiaja aip, apil Jisas aip manö haga mɪdeila. ⁴Kale nɪŋöm, Pida Jisas nɪp haga, “Bɪ Kub. Hon au mɪdpun u, aij yabi mɪdpun. Ne yau a gɪmön, ram bada mɪhau nɪgarɪ gun, nöp ap, Mosɪs nɪp ap, llaiaja nɪp ap,” a ga.

⁵Pida anɪg hagö nɪŋöl gɪ, kumi rud yabi ap apöm, kalɪp magöŋhalö paŋu gɪ yuö yua. Paŋu gɪ yuö yuö nɪŋöl gɪ, manö ap kumi anɪb anɪbu nɪbö haga, “Ñɪ mɪdmagö yad i, yɪp aij yabi göp. Manö nɪhön nɪhön hagnɪm u, nɪŋ udmim,” a ga. *

⁶Manö anɪbu anɪg göl auö nɪŋöm, Jisas bɪ nɪpe gau gasɪ iru nɪŋöm, pɪñɪŋ göm, am mɪnönj il au paköm, mulu adɪŋ kale u mɪnönj yaŋ lɪ mɪdeila. ⁷Jisas apöm, kalɪp ud nɪŋöm haga, “Pɪñɪŋ gaggim. Urakim!” a ga. ⁸Hagö, uraköm nɪŋla, Jisas nɪpe nöp mɪdeila.

⁹Pen sɪr u gɪyaŋ göl gɪ, Jisas kalɪp haga, “Mɪñi nɪhön nɪhön gajɪp nɪŋbim anɪbu, nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñagmim. Hainö Bɪ Ñɪ nɪpe umöm uraknab ñɪn u me, nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪnabim,” a ga.

¹⁰Hageia, nɪp hagla, “Lo manö hag ñeb bɪ gau nɪhön gɪnɪg hagal, ‘llaiaja nöd aueinab; hainö Mesaia mɪnönj naböŋ il i aunab,’ a gɪpal?” ö gɪla. *

¹¹Hageila, haga, “Nɪŋö hagal. Manö anɪbu mɪdöp: ‘llaiaja nöd apöm, kalɪp hag aij gö, hainö Mesaia u aunab.’ ¹²Pen nɪŋim. llaiaja aua u pen auö nɪp nɪŋagla. Gasɪ kale ke nɪŋla rö, nɪp gɪ naij gɪla. Bɪ Ñɪ nɪpe u nɪp u rö nöp gɪnaböl,” a ga. *

* **16:18:** Jon 1:42; Ep 2:20 * **16:19:** Mad 18:18; Jon 20:23 * **16:24:** Mad 10:38; Luk 14:27 * **16:25:** Mad 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * **16:26:** Mad 4:8-9 * **16:27:** Mad 25:31; Sam 62:12; Pro 24:12; Ro 2:6; Rep 22:12
* **17:2:** 2Pi 1:16-18 * **17:5:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Dud 18:15 * **17:10:** Mal 4:5
* **17:12:** Mad 11:14 * **17:13:** Luk 1:17

¹³ Jisas anig hagö, bî nîpe gau nîŋla, Jisas Ilaija hib haga u pen Jon bî ñig pak ñeb u nîp nöp haga. *

Kîjaki abanġ ala ñi ap, Jisas gö, kamîŋ la (Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

¹⁴ Pen kale ban yaŋ amjaköm nîŋla, nîbi bî iru nöp mîdeila. Bî ap, nîbi bî mîdeila anġ anîb au apöm, Jisas mîdeila au kugom yîmöm haga, ¹⁵ “Bî Kub. Ñi yad u mög nîŋmön. Nîp hauġ alö, mîd aij gagöp. Pör amöm, mab inöb anġ gau abe, ñig anġ gau abe gi dam pakab. ¹⁶ Nîp dam bî ne gau mîdajal gau ud arnö, gi wasö nîŋöm arö gi pal,” a ga.

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Kale nîbi bî mîñi ñin i mîdpim gau, God nîp gasî nîŋmim nîŋ udagpim; God haga rö gagpim. Mañ mai kale nîŋ udmim ke gi nabimġ Ñi anîbu ud yîp aui dauim,” a ga.

¹⁸ Hagö, ñi anîbu daueila, Jisas kîjaki nîp abanġ ala u hag gö, hönġ arö, magö u nöp kamîŋ la.

¹⁹ Anig gö, Jisas bî nîpe gau nîpe mîdeila au apöm, ke nöp mîdöl gi, nîp hag nîŋöm hagla, “Nîhön gö, kîjaki abanġ ala anîbu, hag yu wasö nîŋun arö gi pun?” ö gi la. *

²⁰ Hageila, Jisas haga, “Nîŋ udep magö kale u udep göp u me, hag yu wasö nîŋmim arö gi pim. Pen nîŋim! Nîŋ udep magö kale u mab masded yîŋ magö pro mîdöp rö u mîdeinab u, nan nîhön nîhön hageinabim, hagnabim rö gi nab. Nö ilö i, “Ke gidanġ aru,” a gi nabim u, arnab. * ²¹ Pen kîjaki abanġ alöp anîbu, yîharîŋ hag yumim rö lagöp. Nan magö arö gi mim, God nîp sabe göl gi mîdmim me, hag yunabim,” a ga.

Jisas kuöyanġ haga, “Umem uraknabin,” a ga

(Mak 9:30-32; Luk 9:43b-45)

²² Jisas bî nîpe gau aip ram mînönġ Galili apöm magum göm, kalîp haga, “Söl mîdöp, Bî Ñi nîpe nîp dam nîbi bî rîmnap kalîp ñeinaböl, * ²³ nîp böŋ nöp al pak lîlö umnab u pen ñin mîhöp mîdöm, ñin mîhau nîganġ u kauyanġ uraknab,” a ga.

Jisas anig hagö, bî nîpe gau nîp mög nîŋöm, gasî iru yabîŋ nîŋla.

Jisas God sabe gep ram dakîs u ña

²⁴ Pen hainö, Jisas bî nîpe gau aip daun pro Kapaneam amjaklö, bî God sabe gep ram dakîs udep gau kale apöm Pida nîp hagla, “Manö hag ñeb bî kale u dakîs ñöb halö?” ö gi la. * ²⁵ Hageila, Pida haga, “Yau, nîpe dakîs ñöb halö,” a ga. Pen Pida anig hagöm, ram raul arö nîŋöl gi, Jisas nîpe nöd hagöm, Pida nîp hag nîŋöm haga,

“Gasî ne nîhön nîŋban? Gapman bî kub gau, dakîs mani gasî nîbö udepalġ Nîbi bî kale ke gau nîbö udepal aka nîbi bî mîlö gau nîbö udepal?” ö ga.

²⁶ Hageia, Pida haga, “Nîbi bî mîlö gau nîbö udepal,” a ga. Hageia, Jisas haga, “Nîŋö, bî kale ke gau dakîs ñagpal. ²⁷ Pen hol ñagnabul u, kalîp mulu lugnîm rö löp. Anîb u, ne ñig waŋö au ammön, nagî huk yumön, kabsaġ nöd udnabön u, meg mîgan ud lakmön nîŋnabön, mani magö aŋî ap meg mîgan u mîdeinab. Ud dam dakîs hol mîhönġ u ñimön,” a ga. Hageia me, am haga rö nöp ga.

18

Bî kub mîdaiun, a göm, manö pen pen hagla

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Jisas bî nîpe gau apöm, nîp hag nîŋla, “Nîbi bî God udöm, kumi kabö adö lanġ au abad mîdeinab gau, an nîbi kub bî kub mîdeinab?” ö gi la. *

² Hageila, Jisas ñi pai pro ap wiñ alö auö, ud amgö ilö adö kalîp au urak ñöm, ³ haga, “Yad kalöp nîŋö yabîŋ hagabin, kale ñi pai pro gau gasî nîŋbal rö nîŋagnabim u, God ram mînönġ kumi kabö adö lanġ au aragnabim. * ⁴ Anîb u, nîbi bî hon nîbi bî kub mîdagpun a göm, ñi pai pro i rö mîdeinaböl u me, God nîbi bî nîpe ke udöm, abad mîdeinab anġ au, nîbi bî kub rö mîdeinaböl,” a ga. ⁵ Pen nîbi bî yîp nîŋ udöm, ñi pai pro i rö ud aij gi naböl u, kalîp nöp wasö, yîp abe ud aij gi naböl. *

Ñi pai kalîp nan naij gi yambal u

(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

⁶ “Pen nîbi bî rîmnap apöm, ñi pai yîp gasî nîŋ udepal gau, kalîp nan si nan naij adö u gi yamlö, kale gasî yîp u hauġ göm, nan si nan naij gi naböl. Nîbi bî anig gi nig geinaböl u, nöd kabö kub ap uŋam u nagî ud lî rîbîköm, dam ñig solwara anġ au yublap u aij. Kamîŋ mîdöm, anig gi naij yabîŋ gi naböl u, ilön kub yabîŋ udnaböl.

⁷ “Nîbi bî mînönġ nabön iġ i mîdpal gau marö yabîŋ gi nab. Nagî naij adö u göm, nîbi bî rîmnap kalîp gasî ñilö, adö anîbu göm ap lug paknaböl u, naij yabîŋ gi nab. Nagî adö anîbu nöd gi mîdal, mîñi gi pal, hainö u rö nöp gi naböl. Anig gi nab pen nîbi bî adö anîbu gi yamnaböl gau, ilön ke yabîŋ udnaböl.

⁸ “Ñimago ma kale u nîŋmim, nan si nan naij gi nig gainîm, ñimago ma u rîb gi dö gi yumim. Anig gi mim me, nan si nan naij gep adö u arö gi mim, God ram mînönġ au

* 17:19: Mad 10:1 * 17:20: Mad 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 * 17:22: Mad 16:21 * 17:24: Eks 30:13; 38:26 * 18:1: Luk 22:24 * 18:3: Mad 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 * 18:5: Mad 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20

ammim, pör m+deinabim. Wasö u, ñ+magö ma halö m+dmim, pen m+id aij gagmim, nan si nan naj gep adö u g+ dammim, ram m+nöñ mab ke pör inm+idöp u arnabim. *

⁹ “Pen amgö u n+ñmim, nan si nan naj g+n+g gain+im, amgö böñ an+ib lau ud gulu g+ yumim. An+g g+mim me, nan si nan naj gep adö u arö g+mim, God ram m+nöñ au ammim, pör m+deinabim. Wasö u, amgö m+höp halö m+dmim, pen m+id aij gagmim, nan si nan naj gep adö u g+ dammim, ram m+nöñ mab ke pör inm+idöp u arnabim.

¹⁰ “Kale n+ñ aij g+mim, ñ+ pai pro gau nan y+har+ñ, a g+mim, gas+ u n+ñagmim. Yad kalöp hagabin, ñ+ pai pro gau ejol kale gau, Bapi yad amgö ilö adö n+pe u ram m+nöñ kumi kabö adö lanj au m+dpal. *

Jisas, kaj sipsip ur ga u, manö hod r+iköm haga

(Luk 15:3-7)

¹¹ “B+ Ñ+ n+pe u, n+bi b+ ur g+pal gau, kal+p udn+g aua. *

¹² “B+ ap kaj sipsip n+pe ñ+n juöl unbö mam+id u rö m+deinab. Pen añ+ ap ur geinab u, n+pe n+hön g+inabñ Sipsip n+pe r+mmap kal+p arö gö, nan u+añ u+añ ñ+ñlö n+ñöl g+, sipsip n+pe ur g+inab u n+p ulhai n+ñ arnab. Am ulhai ulhai udöm, m+ñ m+ñ yab+ñ g+inab. ¹³ Kalöp n+ñö hagabin, kaj sipsip n+pe magöñhalö m+ñ m+ñ göp, pen kaj sipsip n+pe ap ur gö, ulhai n+ñ dam dam udnab u, sipsip an+bu nöp m+ñ m+ñ yab+ñ g+inab. ¹⁴ An+ib u rö, Bapi kale kumi kabö adö lanj m+dpöp u, ñ+ pai pro n+pe ap ur gagn+im, a göm, n+ñ nöp m+dpöp.

Añ mam kale gau kalöp g+naij gaiöl u

¹⁵ “N+bi b+ añ mam, a g+inabön gau, b+ ap nöp g+ naj gain+im, ne pen ammön, n+p aip ke m+dmön, nöp nan n+hön ga an+bu waiö hagnön. An+g hagö, n+ñ udö me, nañ+n namam ne yab+ñ m+deinab. * ¹⁶ Pen ne an+g gö, n+pe n+ñagnab u, ne ammön, añ mam m+höp rö u+ g+ dammön, kale n+ñ m+dlö n+ñöl g+, ne b+ an+bu aip manö hagnil. * ¹⁷ Pen ne an+g gö, n+pe manö udagain+im u, n+bi b+ cöc aubal rö magöñhalö n+ñ m+dlö n+ñöl g+, manö an+bu kal+p hag ñ+mön. Pen ne an+g gö, n+ñ udageinab u, ne arö g+mön. An+g ga n+ñmön hagnön, ‘B+ an+bu n+bi b+ God Manö n+ñagöm, b+ dak+ udep rö u me, an+g göp,’ a g+mön, n+p arö g+mön.

¹⁸ “An+ib u, yad kalöp n+ñö hagabin, m+nöñ naböñ adö il+ wasö geinabim u, God n+pe kumi kabö adö lanj m+dpöp, u rö nöp wasö g+inab; pen yau a geinabim u, n+pe u rö nöp yau a g+inab. *

¹⁹ “Yad kalöp hagabin, n+bi b+ m+höp m+nöñ naböñ il+ m+dmil, manö hag adö añ+ ñ+mil, Bapi yad kumi kabö adö lanj m+dpöp u n+p hag n+ñeinabil u, hag n+ñnabil rö g+inab.

* ²⁰ Pen n+bi b+ m+höp aka m+hau n+ganj rö, gas+ y+p n+ñöm, ap magum geinabolö u, yad kal+p anj an+ib au m+deinabin,” a ga.

B+ wög g+ ñeb naij u

²¹ Pida Jisas m+deia söl au apöm haga, “B+ Kub. Mam ap y+p g+ naj gain+im u, ñ+n aigegö rö g+ naj geinab, yad n+ñem arö g+namñ Ñ+n unbö mudun j+ñ u rö aka?” ga. ²² Hageia, Jisas haga, “Ñ+n unbö mudun j+ñ wasö; ne b+ an+bu nöp g+ naj g+inab u n+ñmön arö g+inabön u, ñ+n juöl ñ+n juöl unbö mudun j+ñ u n+ñmön arö g+inabön. * ²³ God n+bi b+ udöm ram m+nöñ kumi kabö adö lanj au abad m+deinab u, aiud adö i rö m+dpöp. Kinj ap n+pe b+ wög g+ ñeb n+pe r+mmap kal+p mani r+mmap ñöm, hainö pen ñim a g+inab. Hainö n+pe gas+ n+ñöm hagnab, ‘Kale naböñ ñ+lanj,’ a g+inab. ²⁴ Pen m+dpöp u pen ñ+naböl, a gö, b+ ap n+pe mani ilöñ ñ+n juöl iru yab+ñ nan naböñ m+dnab b+ u daunabolö. ²⁵ Pen b+ an+bu pen n+pe kub yab+ñ m+dnab u me, pen ñ+n+im rö lagnab. An+g gö, b+ kub u n+ñöm, b+ wög gep n+pe r+mmap kal+p hagnab, ‘N+pe göp an+bu rö, n+p udmim, n+bin ñ+ pai, nan n+pe n+hön n+hön m+dpöp gau magöñhalö udmim, dam s+kim g+pe, rauaiöl n+ñöl g+, mani an+bu dap y+p ñ+mim,’ a g+inab. ²⁶ An+g hagö, b+ an+bu pen, kugom y+möm, kinj u n+p hagnab, ‘Ne y+p mög n+ñmön, abad m+daimön; nan ad+ñ ne an+ib gau magöñhalö naböñ ralnabin,’ a g+inab. ²⁷ Hagö, kinj u n+p mög n+ñöm, nan naböñ n+pe u, arö g+mön aru, a g+inab.

²⁸ “An+g göm arö gö n+ñöl g+, b+ wög g+ ñeb an+bu n+pe pen amöm n+ñnab, b+ n+pe aip wög g+m+idil b+ ap m+deinab. N+p n+ñöm, uñam ud sis+ löm hagnab, ‘Nöp mani ilöñ añ+ ap ñ+nö u, naböñ rall’ a g+inab. ²⁹ Hagö, b+ n+pe aip wög g+m+idil an+bu kugom y+möm manö neb neb g+ hagöm hagnab, ‘Ne y+p mög n+ñmön, abad m+daimön; nan naböñ ne an+bu magöñhalö naböñ ralnabin,’ a g+inab. ³⁰ Hagö, b+ an+bu manö n+p u n+ñagöm hagnab, ‘Nöp dam nag+ leinabin, nan naböñ an+bu naböñ ralmön nöp me, höñ arnabön,’ a göm, n+p dam nag+ l+inab. ³¹ An+g gö, b+ n+pe aip wög g+m+idal gau, kal+p hibur naj gö, amöm kinj u n+p manö an+bu magöñhalö hag ñ+naböl. ³² Hag ñ+ilö, b+ kub u, b+ n+pe an+bu n+p w+ñ alö aueinab hagnab, ‘Ne wög g+ ñeb b+ naj

* 18:8: Mad 5:29-30 * 18:10: Hib 1:14 * 18:11: Luk 19:10 * 18:15: Luk 17:3; Gal 6:1 * 18:16: Dud 19:15; Jon 8:17 * 18:18: Mad 16:19; Jon 20:23 * 18:19: Mak 11:24; Jon 15:7 * 18:22: Luk 17:4

yabî. Ne yîp mîþôn gajan, nôp mög nîjem, nan nabôn yad nôp mîdöp u arö gîpin. ³³ Ne pen nîhôn gîng, bî ne aip wög gîpil u nîp u rô nôp mög nîjmôn, arö gagpan?" ö gî nab. ³⁴ Bî anîbu bî nîpe aip wög gîmidil u nîp mög nîngagnab u me, bî kub anîbu kal juöm, wög gî ñeb bî anîbu nîp dam nagî lep ka abadep bî gau ñom hagnab, 'Nîp nagî lö, ilön gö nîjöl gî mîdöm, nan nabôn yîp u nabôn magônhalö ralöm nôp hön arnab,' a gî nab. * ³⁵ Kale añ mam rîmnap kalîp u rô nôp geinabim, Bapi yad kumi kabö adö lanj au mîdöp u, kalöp pen u rô nôp gî nab. Anîb u, nañ+n namam kale gau kalöp gî najj geinabol u, kalîp mög nîjmim, mîdmagö lîmim, arö gîmim," a ga. *

19

Bî nîbi udnîg, bôn nôp udnab; hainö nîp hag yuagnab

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Jisas manö anîbu hag pîs göm, ram mînön Galili arö göm, ram mînön Judia, ñîg Jodan bôn lödaj adö ara. ² Areia, nîbi bî iru yabî ñîp hain geila nîjöm nîbi bî nan ga gau gö kamînj la.

³ Pen bî Perisi gau, Jisas nîp hag nîjno, manö najj rîmnap hagnîm, a göm, apöm hagla, "God Mosîs nîp hag ña lo manö u, nîbi ap nan pro ap gî najj gî nab u, bî nîpe nîp hag yunîg, hag yunab aka wasôn Ne nîhön gasî nîjban?" ö gî la.

⁴ Hageila, Jisas haga, "God Manö kalî kliñ rîkla u kale amgö lî nîngapim arj Ram mînön hadame dagol gî la ñîn u, bî ap, nîbi ap, gî la. * ⁵ God haga, 'Adö anîbu me, bî gau nîme nap aip mîdöm, nîbi udöl gî, nîme nap arö göm, kale ber mîhau jîm ñöl han mîdlö hañ romanj añî yabî lî nab,' a ga. *

⁶ Anîb u me, God hagö hañ romanj kale mîhöp wasö; uri jîm ñöl añî lî nab anîbu, bî ap apöm, kalîp hag ud asîk ke ke lagnab wasö," ga.

⁷ Jisas anîg hageia, bî Perisi gau nîp hagla, "Pen nîhön gîng Mosîs manö ap kalî kliñ rîkôm haga, 'Nîbi hag yunîg, nîbi lî bôn nôp arö gabin, a gîmim, kôp ap kalî kliñ rîk ñîmim, hag yumim,' a ga?" ö gî la. *

⁸ Hageila, Jisas haga, "Kale nîbi bî manö nînj udagpim u me, Mosîs anîg haga. Pen God nîbi bî hadame gau gî la ñîn u, anîg gagmîdal. ⁹ Pen yad kalöp hagabin, bî an, nîbin u bî ap aip ud gîlö wasö, yîharînj nôp hag yuöm, nîbi hain nîbö udnab u, nîbi si udnab nîjöm God nînjö najj yabî gî nab; nîpe nîbi si udep bî me u," a ga. *

¹⁰ Jisas anîg hagö, bî nîpe gau hagla, "Bî gau nîbi kale yîharînj hag yuagnabol u, bî praj mîdöm nîbi udagöl u aij," a gî la.

¹¹ Hageila, Jisas haga, "Bî magônhalö yîharînj mîdaiöl rô lagöp. God bî yîharînj mîdaiöl, a göm, hag la gau nôp, yîharînj mîdaiöl rô löp. ¹² Bî rîmnap, kale wala lagö yag daubal gau, nîbi udagpal. Bî rîmnap, bî rîmnap wala kalîp rîb gî dö gîpal gau, nîbi udagpal. Pen bî rîmnap, God nîbi bî udöm kumi kabö adö lanj au abad mîdeinab wög u gun, a göm, nîbi udagpal. Kale bî praj mîdun, a gîmim, bî praj mîdeinabim u aij," a ga.

Jisas ñîmagö ara nîpe u ñî pai pro nabîc cög adö lanj la

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Nîbi bî gau, "Jisas ñîmagö ñî pai hon nabîc cög adö lanj löm, God nîp sabe ganj," a göm daueila, pen bî nîpe gau kalîp nînj ij halö löm hag gî la. ¹⁴ Anîg gîlö, Jisas pen ñî pai anîb gau wîñ alö aueila nînjöl gî, bî nîpe gau kalîp haga, "Nîhön gîng kalîp anîg hag gîpimj ñî pai pro anîb gau arö gîpe yîp aulanj. God nîbi bî udöm, kumi kabö adö lanj au abad mîdeinab u, ñî pai pro anîb gau rô," a ga. * ¹⁵ Anîg hagö, God ñî pai pro anîb gau kalîp pîg mîdeianj, a göm, Jisas ñîmagö ara nîpe u ñî pai pro nabîc cög adö lanj löm, ram mînön mîgan ap ara.

Bî ap nan nîpe iru nôp mîdeia

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Bî ap Jisas mîdeia au apöm haga, "Manö hag ñeb bî. Yad nan nîhön aij u gem, pör mîdep u udnam?" ö ga.

¹⁷ Hageia, Jisas haga, "Yîp nîhön gîng, nan aij mai, a gîmön, hag nînjabön? God añî me Bî aij. Pen pör pör mîdeinam, a gîmön u, lo manö hagö kalî kliñ rîkla gau nîjmön hagöp rô gîmön," a ga. *

¹⁸ Hageia, haga, "Lo adö mai rô hagabön?" ö ga. Hageia, Jisas haga, "Wip al pak gagmön; nîbi si bî si gagmön; nan si udagmön; manö kub hagnabol u, manö pîral hagagmön; * ¹⁹ name nap manö hagöl adö u nôp nîjmön hain gîmön; ne ke mîdmagö lî nab rô, nîbi bî rîmnap kalîp mîdmagö lîmön," a ga. *

²⁰ Anîg hageia, bî praj anîbu haga, "Lo manö gau magônhalö nînj hakpin. Pen yad nîhön nan aij u gem, kamînj pör mîdep u udnam?" ö ga.

²¹ Hageia, Jisas haga, "Mîd aij yabî gînam, a gîmön u, nan ne gau magônhalö yumön, mani udmön, nîbi bî mög gep rô gau kalîp ñîmön me, mîd aij gep ne u

* 18:34: Mad 5:25-26 * 18:35: Mad 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13 * 19:4: Jen 1:27; 5:2 * 19:5: Jen 2:24; Ep 5:31 * 19:7: Dud 24:1-4; Mad 5:31 * 19:9: Mad 5:32; 1Ko 7:10-11 * 19:14: Mad 18:2-3 * 19:17: Lep 18:5; Luk 10:28 * 19:18: Eks 20:12-16; Dud 5:16-20 * 19:19: Eks 20:12-16; Lep 19:18

mideinab God ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ au. Pen yad hagpin rö g+mön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga.

²² Hagö, bî praj an+bu nan nîpe iru mideia rö, manö an+bu nîjöm, gasî iru nîjöl gî ara.

²³ Pen nîpe anîg göl arö nîjöl gî, Jisas bî nîpe gau kalîp haga, “Yad kalöp nîjö yabîl hagabin, nîbi bî mani nan kale iru mideinab gau, God nîp u+tham gasî nîj udlö, kalîp udöm kumi kabö adö laŋ au abad mideinab. ²⁴ Kaj kamel gau, kalî mauöt nagî yubal mîgan u arnîg arnaböl; pen nîbi bî nan iru mîdöp gau, God nîp u+tham gasî nîj udlö, kalîp udöm abad mideinab,” a ga.

²⁵ Jisas bî nîpe gau manö an+bu nîjöm, gasî kub nîjöm hagla, “Pen bî aij an+bu, God ud kumi kabö adö laŋ au ud aragnab, a gîpan u, nîbi bî an rö ud arnab?” ö gîla.

²⁶ Hageila, Jisas kalîp nîjöl gî haga, “Nîbi bî gau ke göl rö lagöp. God nöp me, nan nîhön nîhön gî+nîg, gî+nab,” a ga.

²⁷ Jisas anîg hageia, Pida haga, “Nöŋ! Hon nan hon gau magöŋhalö arö gun, ne aip nöp cîg gun aipun u, hon pen nan nîhön udnabun?” ö ga.

²⁸ Hageia, Jisas haga, “Yad kalöp nîjö hagabin, nî+n hain u yad mailö pîdöŋ halö apem, nîbi bî magöŋhalö abad mideinabin. Nî+n an+bu me, kalöp bî yîp hain geinabim gau hagnö, Isrel nîbi bî il ke unbö mîgan laŋ gau, kalîp abad mideinabim. * ²⁹ Nîbi bî yîp nîj udöm, ram, nî+n nî+mam, nî+me nap, nî+pai, wög adîŋ, nan nî+hön nî+hön gau arö gî+naböl gau, God kalîp hauî gagnab; nan an+bu gau rö kalîp pen iru yabîl nîöm, pör mîdep kalîp nî+nab. ³⁰ Pen nîbi bî uri nöd araböl gau, hainö iru nöp jöl adö yabîl gau mideinaböl. Pen nîbi bî uri jöl adö yabîl au mîdpal gau, hainö iru nöp nöd am mideinaböl. *

20

Nîbi bî nagî wain wög gîpal gau, manö hod rîkôm haga

¹ Jisas anîg hagöm haga, “God nîbi bî udöm abad mideinab u, aiud adö i rö mîdöp. Bî wain wög nap nîbö ap, bî rîmnap am daunö, wög yîp u gîlaŋ, a göm, ram gîsön rîka magö u uraköm, am bî rîmnap ulhai nîjöm, ² kalöp mani silpa magö aŋî aŋî raunabin, a göm, kalîp aip manö hag adö aŋî löm, hag yuö, am wain wög nîpe u wög geila. ³ Pen sîdö yöp aŋ au ap ranab magö u, am maker au amöm nîj+a, bî rîmnap yîharîŋ mideilla. ⁴ Kalîp nîjöm

haga, ‘Kale u rö nöp am wög yad u geinabim, yad kalöp mani kabö rö raunabin,’ a ga. ⁵ Hagö, am wög nîpe u geila. Pen sîdö aŋ kub laŋ magö u abe, sîdö gamîŋ gab magö u abe, manö an+bu nöp hagöm, bî rîmnap halö udö, wög nîpe u geila. ⁶ Sîdö wad arnîg gab magö u, kuöyap maker au amöm nîj+a, bî rîmnap halö ap mîdep nöp mideilla. Kalîp haga, ‘Kale nî+hön gî+nîg nî+n i wög gagmim, yîharîŋ yabîl mîdpim?’ ö ga. ⁷ Hageia, nîp hagla, ‘Bî ap hanîp wög ap nîagöp,’ a gîla. Hageila, kalîp haga, ‘Kale u rö nöp am wain wög yad u gî+mim,’ a gö, am wög geila. ⁸ Duga magö u, wain wög nap u, bî abad mîdep nîpe u nîp haga, ‘Ne ammön, bî wög yîp gaböl gau kalîp hagö, aulö, bî hainö hagnö aubal gau, mani kalîp u nöd nîmön; bî nöd hagnö aubal gau, mani kalîp u hainö nî+mön,’ a ga. *

⁹ “Hagö, bî abad mîdep u, bî an+bu gau kalîp wîl alö aueila, bî sîdö wad arö nîjöl gî, ap wög gîla gau, ap mani kale u nöd udlä. ¹⁰ Pen kale anîg göl udlö nîjöl gî, bî nöd hagö, ap wög gîla gau, hag nîjla e, ‘Hon mani kub u udnabun,’ a gîla u, pen hainö udöl gî nîjla, kale mani aŋî an+bu nöp udlä. ¹¹ Udöm, adîŋ bî wain wög nap nîbö u aip pen pen hagöm hagla, ¹² ‘Hon nî+hön gî+nîg, bî hain aubal gau mani udlä aŋî u rö nöp udlä? Hon hilîm halö urakun, sîdö kal nîjö nîjöl gî, wög gîno gîno iru göp u, pen bî ap pro magö ap wög gajal mani nî+nab rö nöp hanîp nî+nab!’ a gîla. ¹³ Hageila, bî wög naböŋ nap nîbö u nîjöm, bî kale ap nîp haga, ‘Man, nöŋ! Nöp gî naij gagpin. Nöp mani nî+nabin a gîpin rö nîbin. ¹⁴⁻¹⁵ Bî hain aubal gau, bî nöd aubal gau aip adîp adîp nî+nîg, nî+nabin. U nan yad. An+bu u, bî rîmnap ai gî+nîg göm wasö gî+nabölŋ Kalîp haŋöwalo nîbin u, ne ai gî+nîg gî+mön mulu lugöpŋ Mani nîbin u ud ram ne arul!’ a ga,” a ga.

¹⁶ Jisas aiud an+bu hagöm, haga, “Nîbi bî hain mîdpal gau, nöd mideinaböl; nîbi bî nöd mîdpal gau, hain mideinaböl,” a ga. *

Jisas kuöyap haga, yîp al pak lîlö umem uraknabin, a ga

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Jisas Jerusalem amöl gî, adan aŋ au, bî nîpe unbö mîgan laŋ kalîp dam goî gau amöm, ke mîdaila nîjöl gî kalîp haga, ¹⁸ “Kale nîjîm! Hon Jerusalem arno, Bî Nî nîpe nîp mumug göm, nîp dam God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, lo manö hag nîeb bî gau abe, nîmagö adö kalîp u leinaböl, kale nîp manö kub hagöm hagnaböl, ‘Bî i nîp al pak lep,’ a gî+naböl. * ¹⁹ Anîg hagöm, Juda bî wasö gau kalîp nî+naböl,

* **19:28:** Mad 25:31; Luk 22:30; Rep 3:21 * **19:30:** Mad 20:16; Luk 13:30 * **20:8:** Lep 19:13; Dud 24:15
 * **20:16:** Mad 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 * **20:18:** Mad 16:21; 17:22-23

naŋ hag juöm, rapin paköm, dam mab ba laŋ al pak lälö umnab. Nän mihöp midöm, nän mihau niganj u kauyanj uraknab," a ga.

Jems aip Jon aip bi kub midnig gasi niŋlö

(Mak 10:35-45)

²⁰ Sebedi ni nipe mihöp, nime ni anib mihau uŋ gä, Jisas midea au apöm, ubör yihöŋ göm haga, "Yad manö ap midajip auabin," a ga.

²¹ Hageia haga, "Manö anibu nihön?" ö ga.

Hageia, haga, "Yip aij ginab u, hainö ne kin midmön, nibi bi abad mideinabön nin u, ni yad mihau ba nöp au asiknabil," a ga. *

²² Anig hageia, Jisas haga, "Manö yip hag niŋbil u, niŋ aij gaggil. Niŋ asi yad niŋnig gabin u, kale mihöŋ u rö nöp niŋnabil?" ö ga. Hageia haglö, "Yau! Niŋnabil!" a gälö. *

²³ Hagailö haga, "Niŋö hagabil. Niŋ asi niŋnig gabin u niŋnabil. Pen bi an yijig böŋ lau, bi an sidagö böŋ lau asik mideinabil u, hagagnabin. Manö u manö yad wasö; Bapi manö nipe. Nibi bi nipe ke hag löp gau anib rö mideinabil," a ga.

²⁴ Bi nipe anib mihau manö anibu anig hagailö, bi nipe unbö sidunj laŋ manö u niŋlö, mulu lugö, mamil mihau kalip manö hag gila. ²⁵ Jisas pen bi nipe gau kalip magöŋhalö hagö aueila haga, "Kale niŋnim, Juda nibi bi wasö gau, kin kale klö göm, abad midpal; bi kub kale manö nihön nihön hagnabol u niŋöm, ana udöm, hain ginabol me. * ²⁶ Pen kale gipal rö gaggim. Bi an bi kub midainim u, bi pro rö midöm, nibi bi rimnap kalip wög gi ñeb bi rö midainim. * ²⁷ Bi an bi kub yabiŋ midainim u, bi pro ramö gau rö midöm, nibi bi rimnap kalip nagi wög gep bi rö midainim. ²⁸ Bi Ni nipe u, nibi bi gau kale wög yip gilaŋ a göm, auaga; wög kalip gi niŋ damem, hainö nan si nan naij gipal adö u hajj gä umnö, kale kamŋ aröl, a göm, aua," a ga. *

Jisas bi amgö we ga mihau gö, amgö niŋlö

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Pen Jisas daun kub Jeriko arö göm arö niŋöl gi, nibi bi iru nöp niŋ hain gila. ³⁰ Bi amgö we mihau adan gol au asik midlö niŋöl gi, "Jisas auab," a gälö niŋmil, meg miŋan dap ranmil haglö, "Depid Ni nipe, halip mög niŋmön!" a gälö.

* 20:21: Mad 19:28; Luk 22:30 * 20:22: Mad 26:39; Jon 18:11 * 20:25: Luk 22:25-26 * 20:26: Mad 23:11; Mak 9:35 * 20:28: Luk 22:27; Plp 2:7 * 21:5: Sek 9:9 * 21:9: Sam 118:25-26

³¹ Hagailö, nibi bi gau kalip mihöŋ niŋ ij halö hagöŋ hagla, "Manö hauŋ gaggil!" a gila. Anig hagla u pen, manö kalip u udagöm, meg magö rapin dap ranmil haglö, "Depid Ni nipe, halip mög niŋmön!" a gälö. ³² Anig hagailö, Jisas pidöŋ göm, kalip mihöŋ wiŋ alöm haga, "Halip nihön gan, a gimil, yip wiŋ alabil?" ö ga. ³³ Hageia haglö, "Bi Kub, halip amgö we göp u gö niŋ niŋul!" a gälö. ³⁴ Hagailö, Jisas kalip mihöŋ mög niŋöm, amgö kalip u ud niŋö, yöp magö u nöp amgö niŋ niŋlö, nipe arö niŋöl gi, hain gälö.

21

Jisas Kin rö Jerusalem ara

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Jisas bi nipe gau aip Jerusalem sösöl göm, ram minöŋ pro Bedpagi, Olip Dum söl amjakla. Amjaköm, bi nipe mihöp hag yuöm haga, ² "Kale mihöŋ ram rihig aglö nö lödan ammil niŋnabil, kaj donki nime pi amil mihau nagä adik lınaböl mideinabil. Niŋmil, nagi u hubikmil paŋid daumil. ³ Pen nibi bi ap apöm, nihön ginig kaj donki hon u hubik ud arabil a gainim u, pen haggimil, 'Bi Kub u wög midö, hagajip udnig aubul,' a gimil, yinid yau a geinab, daunabil," a ga. ⁴ Pen kalip mihöŋ hag yuö arlö anibu, bi God manö hagep ap ginabol, a göm, kalä kiiŋ rika rö nöp ga. Nipe haga, ⁵ "Jerusalem nibi bi kalip haggimil, 'Kinj kale bi hain u, kaj donki adö u asiköm, kalöp auab.

Nipe kaj donki pi adö u asiköm auab,' a gimim," a ga. *

⁶ Pen Jisas bi nipe hag yuö arlö anib mihau, haga haga rö, ⁷ kaj donki nime abe, pi marep abe paŋid dauailö, bi nipe gau wahj milö ud juöm, kaj donki adö laŋ laila, Jisas adö au asika. ⁸ Nibi bi iru nöp, Bi Kub auab, a göm, wahj milö kale adö laŋ rol limidal gau ud juöm, adan majö au lila. Rimnap am köp uŋan, mab uŋan gau rib gi dö gi dapöm adan majö au lila. ⁹ Nibi bi gau Jisas niŋ biŋ giŋgabö göl amöl gi meg magö dap ranöm hagla, "Niŋim! Depid rikö, rik damöm riköp u, auöp i.

Nip aij a gabun!

Bi Kub niŋ yuö auöp bi anibi me, niŋ aij a gabun!" a gila. *

¹⁰ Jisas Jerusalem amjakö niŋöl gi, nibi bi gau magöŋhalö hag amil apil göm hagla, "Bi anibu an?" ö gila. ¹¹ Hageia, nibi bi Jisas aip aula gau hagla, "Bi i me Jisas,

bí God manö hagep Nasared, ram m+nön Galili n+bö u,” a gíla.

Jisas n+bi bí God sabe gep ram nan s+ikim geila gau kalíp r+idík gí hön yanj yua

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Jisas God sabe gep ram raul yanj amöm n+ña, n+bi bí gau nan s+ikim gí m+deila. Nípe n+ñöm, kalíp magörhalö r+idík yuöm, abañ bad mani löm, pen pen y+mjik gaila gau ud ado göm, bí yaur s+ikim göm, mab po adö asik m+deila gau, ud ado ga. ¹³ An+g göm kalíp hag göm haga, “God Manö kalí kñiñ r+ikla u, God haga,

‘Ram yad u y+p sabe gep ram, pen kale g+ipim u,

bí nan si udep ram ap rö löp,’ a ga,” a ga. *

¹⁴ Pen Jisas nípe God sabe gep ram raul m+gan an+bu m+do n+ñöl gí, n+bi bí amgö we ga r+imnap, n+bi bí ma naij ga r+imnap aueila, kalíp gö kam+ñj la. ¹⁵ Nípe nan gagep rö gö, ñ+ pai pro gau wiñ alöl gí hagla, “Nöp aij a gabun! Depid Ñ+ nípe! Use!” gíla. Pen kale an+g geila, bí God n+p nan sabe gep bí kub gau abe, bí lo manö hag ñeb bí gau abe n+ñöl, kalíp mulu yab+ñ luga. ¹⁶ Mulu lugö hagla, “Nöp hagaböl u n+ñabön?” ö gíla. Hageila, Jisas kalíp haga, “Yau! Hagaböl u n+ñabin u pen kale manö r+imnap kalí kñiñ r+iköm hagla, ‘God, ne g+inabön n+ñöm ñ+ pai pro ñ+ painañ gau hib ne haglö adö arnab,’ a gíla. Kale manö kalí kñiñ r+ikla an+bu, amgö lí n+ñagam ar?” a ga. *

¹⁷ An+g hagöm, kalíp arö göm, am ram r+ig aglö Bedani hana.

Jisas hagö, mab kia u m+hep ga

(Mak 11:12-14,20-24)

¹⁸ Ruö Jisas ado gí Jerusalem aramöm adan an gau arö, n+p kiyö lö, ¹⁹ adan majö goñ au n+ña, mab kia ur ap m+deia. If au amöm n+ña, magö ñ+ñeb p+лага; u+añ au nöp m+deia. An+g gö Jisas haga, “Ne hainö magö ap p+lagnabön!” a ga. An+g hagö n+ñöl gí, magö an+bu nöp kia mab ur u m+hep ga. ²⁰ An+g gö, bí nípe gau n+ñöm, aiö göm hagla, “Aige göm mab an+bi y+ñ+d m+hep göp?” ö gíla. ²¹ Hageila, Jisas kalíp haga, “Yad kalöp n+ñö hagabin, hon hagno God u rö nöp g+inab, a g+mim, gas+ m+höp wasö, gas+ añ+ nöp n+ñabim u, g+inab. Pen mab kia m+hep ga u nöp wasö; dum ilö an+bi lí+ gí ñ+g kub anj au aru, a g+inabim u, arnab. *

²² “Pen kale God n+p n+ñj ud m+dmim, n+p hag n+ñabim u, hagnabim rö nöp g+inab,” a ga. *

Jisas n+p hagla, “Nöp an hagö an+g hag ajabön?” ö gíla

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Jisas God sabe gep ram u amöm, n+bi bí gau kalíp manö hag ñö n+ñöl gí, bí God n+p nan sabe gep bí kub gau abe, bí manö ud as+kep gau abe apöm n+p hagla, “Nöp an ne an+g g+mön, a göp, n+ñmön an+g g+ ajabön?” ö gíla.

²⁴ Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalöp manö ap hag n+ñö, y+p hag ñ+be, yad pen an hagö wög g+pin u, kalöp hag ñ+nabin. ²⁵ Jon n+bi bí gau kalíp ñ+g pak ña u, nípe ke gas+ n+ñöm aua aka God hagö, apöm an+g ga?” ö ga. Jisas an+g hagö, kale ke hag n+ñj hag n+ñj göm hagla, “Hon, ‘God yuö apöm ga,’ a geinabun u, han+p hagnab, ‘An+ñ u, Jon hagöp u n+hön g+ñ+g n+ñj udagpim?’ ö g+inab. ²⁶ Pen, ‘Jon gas+ nípe ke n+ñöm apöm ga,’ a geinabun u, n+bi bí gau han+p kal g+inaböl. Gas+ kale u, Jon nípe bí God manö hagep bí ap aua,” a gíla. * ²⁷ An+g hagöm, Jisas n+p hagla, “Hon n+ñagpun,” a gíla. Hageila, Jisas kalíp haga, “Kale y+p hag ñagpim rö, yad pen an hagö yad apem gabin u, kalöp u rö nöp hag ñagnabin,” a ga.

Jisas bí madöl m+hau, manö hod r+iköm haga

²⁸ Jisas an+g hagöm haga, “Pen kale n+hön gas+ n+ñabimj B+ ap ñ+ nípe m+höp m+deinab. Ñ+ nípe nañ+ u n+p hagnab, ‘Ñ+ me! M+ñi wain wög u am wög gí,’ a g+inab. ²⁹ Hagö, ñ+ nípe hagnab, ‘Yade am gagnam,’ a göm, hainö pen gas+ adog n+ñöm, am wain wög u geinab. ³⁰ Nap pen am ñ+ wañ+g u n+p u rö nöp hag n+ñö, hagnab, ‘Yau, g+inam!’ a g+inab u pen am gagnab. ³¹ Pen ñ+ an+ñ m+hau, an nap hagnab rö g+inab?” ö ga. Hageila, Juda bí kub an+ñ gau hagla, “Ñ+ nípe nañ+ u nöp nap hagnab rö g+inab,” a gíla. Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp n+ñö hagabin, kale y+har+ñj m+depe n+ñöl gí, bí dak+is udpal bí gau abe, bí si udep n+bi gau abe, God n+bi bí udöm kumi kabö adö lanj au abad m+deinab ram m+nörj u, kalöp abhak löm arnaböl. ³² Jon bí ñ+g pak ñeb u, kale n+hön n+hön g+pe God n+p aij g+inab u, kalöp hag ña, pen manö nípe u udagpe. B+ dak+is udöm mani piral r+imnap halö udpal gau abe, bí si udep n+bi gau abe, kale Jon manö haga adö an+bu n+ñöm, udla. Udla an+bu kale hadö n+ñbe, pen kale ke, Jon manö u udmim, nan si nan naij g+ipim u, n+hön g+ñ+g an+g g+pun a g+mim, arö gagpe,” a ga. *

* 21:13: Ais 56:7; Jer 7:11 * 21:16: Sam 8:2 * 21:21: Mad 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12 * 21:22: Mad 7:7-11; 18:19 * 21:26: Mad 14:5 * 21:32: Luk 3:12; 7:29-30

Bɪ najj wain wög abadpal, manö hod riköm haga

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Jisas haga, “Mɪñi manö hod rikem ap halö hagnɪg gabin i nɪŋim. Bɪ wög adɪŋ nap nɪbö ap nagɪ wain wög u gɪ yɪmöm, waryö göm, nagɪ wain magö pak hib jakep mɪgan ap geinab. Gɪ löm, nagɪ wain magö ap si ñɪŋnaböl u, nɪŋ mɪdaiun, a göm, ram mɪlö kub ap göm, bɪ rɪmnap kalɪp hagnab, ‘Kale nagɪ wög yɪp u abad mɪdaimim, hainö pɪlöm po gö, yɪp rɪmnap, kale rɪmnap udmim,’ a göm, ram mɪnörj mɪlö yabɪ gau arnab. * ³⁴ Nagɪ wain magö u po gö nɪŋöl gɪ, bɪ nɪpe gau kalɪp hagnab, ‘Wain wög yad gau ammim, bɪ wög abad mɪdpal gau hagnim, nagɪ wain magö yɪp rɪmnap dauim,’ a gɪnab. ³⁵ Kale wain wög gau amjaklö, bɪ wain wög gɪ mɪdeinaböl gau uraköm, bɪ ap nɪp gabi paknaböl, bɪ ap nɪp böŋ nöp al pak lɪlö umnab, bɪ ap nɪp kabö ju paknaböl. ³⁶ Anɪg gɪlö, bɪ nagɪ wain wög nap nɪbö anɪbu, bɪ nɪpe rapɪn bad ap pen hag yunab. Hag yuö, areinaböl, bɪ nagɪ wain wög geinaböl gau, kalɪp u rö nöp gɪnaböl. ³⁷ Anɪg gɪlö, bɪ wain wög nap nɪbö u hagnab, ‘Ñɪ yad u yunö me, manö nɪp u nɪŋnaböl,’ a göm, hag yuö arnab. ³⁸ Ñɪ nɪpe u amjakö, bɪ wain wög gɪ mɪdeinaböl gau, nɪp nɪŋöm, kale ke hagnaböl, ‘Bɪ wög nap nɪbö ñɪ nɪpe u uaab i. Nap hainö umeinab, nan wög gai i ñɪ nɪpe udnab. Anɪb u, nɪp al pak lɪno umö, hainö nan wög gai i magöŋhalö udnabun,’ a gɪnaböl. * ³⁹ Anɪg hagöm, nɪp dam wög adɪŋ goɪ gau amöm, böŋ nöp al pak lɪnaböl. *

⁴⁰ “Anɪg geinaböl u, hainö bɪ nagɪ wain wög adɪŋ nap nɪbö u apöm, kalɪp nɪhön nɪhön gɪnɪg gab?” ö ga.

⁴¹ Hageia hagla, “Bɪ najj gɪnaböl anɪb gau kalɪp geinab, ilön kub yabɪ udöm umnaböl; hainö pen nɪbi bɪ rɪmnap halö udöm, kalɪp nagɪ wain wög u lɪnab, wög anɪbu gɪnaböl. Nagɪ wain magö po gɪnab ñɪn u, nɪp rik dam ñɪnaböl,” a gɪla.

⁴² Hageila, Jisas haga, “God Manö kalɪ kliñ rikla u nɪŋaqpim rö löp. Kale kalɪ kliñ riköm hagla,

‘Bɪ ram gep gau, kale kabö ram gɪnɪg göm, kabö ap udöm hagla, “Kabö i kabö najj göp gö arö gun,” a gɪla.

Pen Bɪ Kub nɪpe geia nɪŋöm
kabö anɪbu nöp ram nɪpe au kabö aij
ke yabɪ mɪdöp.

Bɪ Kub nɪpe anɪg gaia,
hon nɪŋjun aiö yabɪ gabun,’ a gɪla. *

⁴³ “Kabö aij udagpim anɪbu, God kalöp Juda kai arö göm, nɪbi bɪ ke gau nɪbö,

nan nɪp ñeb ñɪnaböl gau, kalɪp udöm abad mɪdeinab. ⁴⁴ Nɪbi bɪ kabö adö anɪbu ap lug paknaböl gau, kalɪp rapɪn nöp paknab; pen kabö anɪbu ju lugöm, nɪbi bɪ pak rɪbɪknab gau, böŋ nöp pa jö ma jö gɪ arnab,” a ga.

⁴⁵ Bɪ God nɪp nan sibe gep bɪ kub gau abe, bɪ Perisi gau abe, Jisas manö hod riköm haga anɪbu, kalɪp nöp haga u nɪŋöm, ⁴⁶ nɪp nagɪ lun, a göm, gasɪ nɪŋla u pen nɪbi bɪ gau, Jisas nɪp bɪ God manö hagep a gɪla u me, hanɪp kal hagnaböl, a göm, nɪp nan ap göl rö laga.

22

Bɪ nɪbi udöm nan kub ñɪŋba
(Luk 14:15-24)

¹ Jisas kauyan manö hod riköm haga, ² “God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab u, aiud adö i rö:

“Bɪ kiŋ ap ñɪ nɪpe u nɪbi udnɪg gö, nan kub ñɪŋnɪg, nan magö dap magum gɪnaböl. ³ Anɪg göm, bɪ nɪpe rɪmnap hag yuöm hagnab, ‘Nɪbi bɪ hag lɪnö gau am hagpe aulö, nan kub ñɪŋjun,’ a gɪnab. Anɪg hagö, kale am nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp hagnaböl u pen kale arö gɪnaböl. ⁴ Anɪg gɪlö, bɪ nɪpe rɪmnap pen kauyan hag yuöm hagnab, ‘Kale am nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp hagnim, “Kiŋ u, kaj kau kub rɪmnap, kaj kau pi marep rɪmnap pak lauöm, nan gau magöŋhalö gɪ jɪn göm, ‘Auöl,’ a göp,” a gɪmim,’ a gɪnab. ⁵ Anɪg hagö, kale am hagnaböl u pen manö kalɪp u ud yunaböl. Rɪmnap nan wög kale gau arnaböl; rɪmnap mani wög kale gau geinaböl; ⁶ pen rɪmnap, kiŋ bɪ nɪpe gau gɪ najj göm, al pak lɪlö umnaböl. *

⁷ “Anɪg gɪlö, kiŋ anɪbu nɪŋö, hibur nɪp u najj gö, ami bɪ nɪpe gau hag yuö, am nɪbi bɪ bɪ nɪpe al pak lɪnaböl anɪb gau kalɪp magöŋhalö al pak hak löm, daun kub kale u lau ju yulö arnab. ⁸ Pen bɪ nɪp wög gɪ ñeb gau kalɪp hagnab, ‘Nan magö nan gau hadö magum gɪpun, pen nɪbi bɪ nöd wɪñ alnö gau auöl rö lagöp. ⁹ Anɪb u, kale adan ramö gau ammim, nɪbi bɪ nɪŋmim gau, kalɪp magöŋhalö, “Aube nan kub ñɪŋjun,” a gɪmim, hañöwatö uɪ gɪ daube, nan kub ñɪŋjun,’ a gɪnab. ¹⁰ Anɪg hagö, bɪ nɪpe gau am adan ramö ramö gau amöm, nɪbi bɪ aij gau, nɪbi bɪ najj gau kalɪp magöŋhalö, ‘Aube nan kub ñɪŋjun,’ a göm hañöwatö uɪ gɪ dapöm, bɪ nɪbi udöm nan kub ñɪŋnaböl ram raul anɪbu amöm, sɪsɪ göl mɪdeinab.

¹¹ “Kiŋ anɪbu pen, nɪbi bɪ aubal gau nɪŋɪn a göm, ram raul yan amöm nɪŋnab, bɪ ap, nan ñɪŋnɪg waɪj lɪbal u löm wasö, yɪharɪŋ nöp mɪdeinab. ¹² Anɪg gö, nɪp hagnab, ‘Bɪ me! Nɪhön gɪnɪg, nɪbi udöm

* 21:33: Ais 5:1-2 * 21:38: Mad 27:18 * 21:39: Hib 13:12 * 21:42: Sam 118:22-23; Ro 9:33; 1Pi 2:6-8 * 22:6: Mad 21:35

nan ñihniḡ waiḡ lībal u līmōn wasō, yīhar-iḡ nōp auban?" ō ḡinab. Hagō, bī anību pen manō ap hagageinab. ¹³ Pen kiḡ u bī nīpe gau kalīp hagnab, "Bī i ñīmagō ma nīp gau nagī līmim, dam sībōn ḡōp anḡ ud yube, nībi bī anīb gau aiḡ meg magō hau jō ḡōl ḡī, mītōḡ magō ḡōl ḡī mīdlanḡ," a ḡinab," a ga. *

¹⁴ Jisas aiud anību hag pīs ḡōm, kalīp haga, "God nībi bī iru nōp wīñ alnab, pen kalīp magōḡhalō udagnab. Nībi bī rīmnap nōp udnab," a ga.

"Gapman bī kub Sisa nīp dakīs ñeb aka wasō?" ḡīla

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Pen bī Perisi gau, Jisas nīp manō nīhōn hagno, pen hagō nīḡḡ, nīp dam nagī lun, a ḡōm, manō hag nīḡḡ hag nīḡ ḡōm, * ¹⁶ bī kale ke rīmnap, Herod bī nīpe rīmnap yulō, Jisas mīdeia au amōm hagla, "Manō hag ñeb bī. Ne bī manō nīḡḡ yabī nōp hagabōn. Bī rīmnap nīḡmōn pīñiḡ gagpan. God hagōp rō nōp nīḡmōn, nībi bī hag ñabōn. ¹⁷ Anīb u, ne ḡasī nīhōn nīḡban? Hon Isrel nībi bī, Sisa bī kub daun kub Rom nībō u, nīp dakīs ñeb aka ñagep wasō?" ḡīla. ¹⁸ Hageila, Jisas ḡasī naiḡ kale nīḡḡmōm haga, "Yīp nīhōn ḡīniḡ neb neb ḡōl ḡī apim, anīḡ ḡōl hag nīḡabim?" ¹⁹ Kale dakīs ñībal kabō magō ap ñībe, nīḡin!" a ga. Hagō, nīp kabō magō ap dap ñeila. ²⁰ Jisas kabō magō anību nīḡḡmōm kalīp haga, "Kabō magō i, bī nabīc cōḡ i, an nabīc cōḡ mīdōḡḡ Hib u, an hib mīdōḡḡ?" ō ga. ²¹ Hageila hagla, "U bī kub Sisa," a ḡīla. Hageila, Jisas kalīp haga, "Anīb u, Sisa nan nīpe mīdainīm, Sisa nīp ñīmim. God nan nīpe mīdainīm, God nīp ñīmim!" a ga. * ²² Anīḡ hagō, kale ḡasī iru nīḡḡmōm, nīp arō ḡōm arla.

Umōm kauyanḡ uraknabōl aka ḡōm, Jisas nīp hag nīḡla

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ñīn anību nōp, Sadyusi bī rīmnap Jisas mīdeia au aula. Sadyusi nībi bī anīb gau hagmīdal, nībi bī umōm kauyanḡ uraknabōl, a ḡīmīdal. * ²⁴ Kale Jisas mīdeia au apōm hagla, "Manō hag ñeb bī. Mosīs haga, 'Bī ap nībi udōm, ñī pai yag dapōm wasō, yīhar-iḡ umeinab, nīmam nīpe u, nībi anību udōm, ñī pai nīpe gau, a ḡōm, yag daunīm,' a ga. *

²⁵ Anīb u, bī il halō unbō mudun jīḡ u mīdeinabōl. Nīmam nañī u nībi udōm, ñī pai yag dapōm wasō yīhar-iḡ umnab. Anīḡ ḡō, nīmam yīḡwō anḡ nībō u pen nībi anību nōp udnab. ²⁶ Nīmam yīḡwō anḡ nībō

u pen nībi anību udōm, u rō nōp ñī pai yag dapōm wasō, yīhar-iḡ umnab. Anīb u, nīmam yīḡwō nīḡanḡ nībō u nībi anību udōm, u rō nōp ñī pai yag dapōm wasō, yīhar-iḡ umnab. Anību nōp ḡī dam dam, nīmam unbō mudun jīḡ u, magōḡhalō ñī pai yag dapōm wasō, yīhar-iḡ nōp umnabōl.

²⁷ Pen nībi u, u rō nōp umnab. ²⁸ Nīmam gau kale magōḡhalō nībi anību udlā. Anīb u, nībi bī umbal gau uraknabōl ñīn u, nībi anību an udnab?" ō ḡīla.

²⁹ Hageila, Jisas kalīp pen haga, "Kale God Manō hagōp u abe, God klō mīdōp u abe, nīḡḡḡḡḡḡ u me, dui hagnim hagnim, 'Nībi bī gau umōm uraknabōl,' a ḡīpim.

³⁰ Nībi bī uraknabōl ñīn u, nībi gau bī udagnabōl, bī gau nībi udagnabōl. Ejol kumi kabō adō lanḡ mīdḡpal rō u mīdeinabōl.

³¹ Kale, 'Nībi bī umōm uraknabōl,' a ḡīpim u, God Manō kalī klīñ rīkla rīmnap nīḡḡḡḡḡḡ ar? ³² God haga, 'Yad Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale me yad mīdḡḡḡḡḡḡ,' a ga. Bī gau bōḡ nōp umblap u, God bī nōd umla anīb gau kalīp hagōm, 'God kale yad mīdḡḡḡḡḡḡḡ,' a ḡagbōp. Bī umlō, rīḡōl ḡīla anīb gau kam-iḡ mīdḡpal u me, kalīp haga, 'God kale yad mīdḡḡḡḡḡḡḡ,' a ga," a ga. *

³³ Jisas manō anību hag ñō, nībi bī mīdeila gau nīḡḡmōm, aiō waiō ḡīla.

Lo kub yabī u

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Jisas manō anību hag aiḡ ḡō, Sadyusi bī gau manō ap pen hagōl rō laga. Pen Perisi bī rīmnap, Jisas anīḡ ga u nīḡḡmōm Jisas mīdeia au aula. ³⁵ Bī kale lo manō nīḡ aiḡ ga ap, Jisas nīhōn rō hagnīm, a ḡōm haga, ³⁶ "Manō hag ñeb bī. Lo manō u, manō adō mai manō kub yabī mīdōḡḡḡḡḡḡ?" ō ga.

³⁷ Hageila, Jisas haga, "ḡasī rīmīd ne u magōḡhalō God lau adō arō, nīp mīdmagō yabī līmōn. * ³⁸ Manō kub nōd yabī me u. ³⁹ Manō kub yīḡwō anḡ nībō u pen anīḡḡ mīdōḡḡḡḡḡḡ: ne ke mīdmagō līban rō, nībi bī ke nībō gau abe mīdmagō līmōn.

* ⁴⁰ Manō mīhau hagajīn i, Mosīs lo manō kalī klīñ rīkla manō u magōḡhalō abe, God manō hagep bī gau kalī klīñ rīkla manō u magōḡhalō abe, manō il kub yabī me manō anīb mīhau nōp," a ga. *

Jisas hag nīḡa, "Mesaia a ḡīpim u, nīp bī an ñī nīpe a ḡīmim nīḡḡḡḡḡḡḡ?" ō ga

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Perisi kai ap magum ḡōm mīdlō nīḡḡḡḡḡḡḡ ḡī, Jisas kalīp manō ap hag nīḡḡmōm haga,

⁴² "Kale Mesaia u nīp nīhōn ḡasī nīḡḡḡḡḡḡḡḡ Nīp bī an ñī nīpe a ḡīmim nīḡḡḡḡḡḡḡḡ?" ō ga.

* 22:13: Mad 8:12; 25:30; Luk 13:28 * 22:15: Mak 3:6
25:5 * 22:32: Eks 3:6 Mad 8:11 * 22:37: Dud 6:5
5:14 * 22:42: Jon 7:42

* 22:21: Ro 13:7 * 22:23: Ap 23:8 * 22:24: Dud
* 22:39: Lep 19:18; Mad 7:12 * 22:40: Ro 13:10; Gal

Hageia hagla, “Depid ñi nîpe,” a gîla. *

⁴³ Hageila, Jisas haga, “God Ana u Depid nîp gasî ñö nîñöl gî, Depid nîpe Mesaia u nîp ‘Bî Kub yad’ a ga. Depid haga,

⁴⁴ ‘Bî Kub manö hagöm, Bî Kub yad u nîp hagöp,

“Ne ñîmagö yîjîg yad lau adö mîdmön me,

yad gîñö, kaua! maua! ne gau

kalîp ab îîî gî yunabön,” a göp,’ a ga.

*

⁴⁵ Depid nap îtañ nîpe a gîpim u pen Depid nîp ‘Bî Kub yad’ a ga. Anîb u, kale nîhön gasî nîñbim?” ö ga. ⁴⁶ Jisas manö nîpe u hag aij gö, kale nîp pen hagöl rö lagö me, pîñîg gî mîdeila nîñöm hainö Jisas nîp manö rîmnap halö hag nîñagla.

23

Lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe gîpal rö gagmim, a ga

(Mak 12:38-39; Luk 11:43,46; 20:45-46)

¹ Hainö ñîñ ap, Jisas bî nîpe gau abe, nîbi bî rîmnap abe, kalîp manö hagöm haga, ² “Lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, Mosîs ka nîpe u udöm, God lo manö Mosîs hadame nöp kalî kîñî rîka rö hag ñîbal. ³ Anîb u, bî anîb gau kale God lo manö nîhön hagöl u nîñ udmim hain gîmim; pen nagî kale göl adö u nîñmim, hain gagmim. God lo manö hag ñîbal u pen kale ke manö anîbu hain gagpal. *

⁴ Nan gau gîmim, nan gau gagmim a gîpal u, manö iru yabîl nöp hagpal. Kale hagpal anîbu, wadî marö kub yabîl u rö, nîbi bî gau kalîp gam ñîbal u, pen kalîp mög nîñöm, rîmnap ud asîk gagpal. ⁵ Nîbi bî gau hanîp nöp nîñlan, a göm, God Manö kalî kîñî rîkla manö rîmnap ud nable cög adö lan abe, ñîmagö gau abe î rîbîköm ajpal. Hon God bî nîpe me gau, a gîlan, a göm, waijî mîlö kub nagî adîñ halö aij gau rol gîpal. * ⁶ Kale nan kub ñîñeb anî u amöm aka Juda magum gep ram gau amöm, bî kub mab po asîkpal adö u nöp asîkpal.

⁷ Gasî kale nîñbal u, nîbi bî iru mîdpal anî gau arno, ‘Manö hag ñeb bî kub auabön el!’ gîlö, hanîp aij gîñab, a göm, nîñbal.

⁸ “Pen kale mam îl aîñ mîdpim rö, kalöp, ‘Hag ñeb bî kub yad,’ a göm hagagöl. Hag Ñeb Bî Kub kale aîñ ap nöp mîdöp. ⁹ Mîñöñ naböñ î i bî ap, ‘Bapî bî kub yad,’ a gîmim hagagmim. Nap kale aîñ ap nöp mîdöp ram mîñöñ kumi kabö adö lan au. ¹⁰ Kale u rö nöp, ‘Bî nabîc bî kub yad,’ a göm hagagöl. Bî nabîc bî kub kale aîñ ap nöp, Mesaia u nöp mîdöp. ¹¹ Kale anî au, nîbi bî an nîpe

nîbi bî kub rö mîdainim, nîpe nîbi bî wög gî ñeb rö mîdnab. * ¹² Nîbi bî hib kale ke haglö adö arnab gau, hib kale lugnab; pen nîbi bî hib kale ke haglö adö aragnab gau, hainö hib kub yabîl mîdeinab. *

Lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî najî gep bî
(Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52; 20:47)

¹³ “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî najî gep bî. God kalöp gî najî gîñab. Kale ke God nîbi bî udöm kumi kabö adö lan au abad mîdeinab mîgan u aragmim, nîbi bî arnîg gîpal gau kalîp adan rîkîpim.

¹⁴ “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî najî gep bî. God kalöp gî najî gîñab. Kale nîbi palpal ram halö si udpim. Anîbu pen, nîbi bî hanîp nîñöl, a gîmim, God nîp manö mîlö kub pîral gau nöp hagpim. Gîpim anîbu me, îlön kub yabîl udnabîl.

¹⁵ “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî najî gep bî. God kalöp gî najî gîñab. Nîbi bî gau manö hanîp u nîñöm hain gîlan, a gîmim, ram mîñöñ mîlö gau ulhai nîñ ajmim, rîmnap nîñmim hag ñîbe, kale ke Seden bî nîpe mîdpim rö wasö, kale Seden nîbi bî nîpe yîjîg göl yabîl îñaböl.

¹⁶ “Nîbi bî gau kalîp God adan la u yam aij gîpun, a gîpim u, pen kale bî amög we u me, kale ke nîñagpim! Anîg gîpim anîbu, manö kub yabîl mîdöp. Nîbi bî gau kalîp manö pir alimim hagpim, ‘Hon, “God sabe gep ram mîdöp rö, nîñö hagabun,” a gîñabun u, hainö arö gun, a gîñabun u, arö gîñabun. Pen gol udöm, nan God sabe gep ram raul yan gîla gau, hib anîbu hagöl gî, “Nîñö hagabun,” a gîñabun u, hagnabun rö nöp gîñabun me; arö gagnabun,’ a gîpim. *

¹⁷ Kale bî amög we, bî haul! Kale gasî nîhön nîñbim: gol u nan yabîl aka God sabe gep ram u! u nan yabîñ Nan yabîl me, God sabe gep ram u! nîpe u. Ram u! mîdeinab u, nan ram raul mîdöp abe u! mîdeinab me.

¹⁸ Manö ap u rö nöp, nîbi bî gau kalîp manö pir alimim hagpim, ‘Hon, “God kabö bîd nîpe mîdöp rö nîñö hagabun,” a gîñabun u, manö nîñö hagnabun u nan yîharîj; hainö gasî ap nîñun, arö gun, a gîñabun u, arö gîñabun. Pen, nan God kabö bîd adö au God nîp pak sabe gî ñîbal gau, hib anîbu hagöl gî, “Nîñö hagabun,” a gîñabun u, hainö gasî ke ap nîñun ke gun rö lagnab; hagnabun rö nöp gîñabun,’ a gîpim. ¹⁹ Kale bî gasî rîmîd lagöp gau, nan nîhön u nan kubîñ Nan God nîp pak

* 22:44: Sam 110:1; Mad 26:64

* 23:3: Mal 2:7-8

* 23:5: Mad 6:1; Eks 13:9; Dud 6:8; Nab 15:38-39

* 23:11:

Mad 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26

* 23:12: Pro 29:23; Luk 14:11; 18:14

* 23:16: Mad 15:14

sabe gı ñibal nan u, aka kabö bıd adö au sabe gı ñibal un Nan yabıñ me, kabö bıd u. Kabö bıd adö au mıdeınab u me, nan anıbu nan God nıñ ñeb rö linab. ²⁰ Pen ‘Kabö bıd mıdöp rö, nıñö hagabun,’ a gınaböl u, bıd adö anıbu nan dap laumıdal halö hagnaböl. ²¹ Pen ‘God sabe gep ram mıdöp rö, nıñö hagabun,’ a gınaböl u, u God ram nıpe nıñöm God hib nıpe halö hagnaböl. ²² ‘Kumi kabö adö lañ mıdöp rö, nıñö hagabun,’ a gınaböl u, God sea kın asık mıdöp au nıñöm sea kın anıbu abe, God sea kın anıbu asık mıdöp u abe mıdöp rö, nıñö hagabun a gınaböl. *

²³ “Kale God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, kale manö pir alöm gı naj gep bı. God kalöp gı naj gınab. Manö nıbi bı rımnab kalıp haggım adö u kale ke gaggım. Kamön ası, nan hañwäñ wög adın ranöb u nıñbe, nan yabıñ rö lö, wö ralbe, am sıduñ lañ arö, God nıñ añı ap ñın, a gımım, pör nan kale God nıñ ñıbım. Nan pro pro anıbu rö pör anıñ gıgım, pen nıñhön gınıg manö il yabıñ u anıg gıgımın Nıbi bı gau kalıp naj gınım nagı adö u gıgımın; kabö rö gınım adö u gımım. Kalıp mög nıñmım, ud ajı gımım. Gınabun a gımım, gımım. * ²⁴ Nıbi bı gau kalöp adan yamun, a gıgım, pen kale ke bı amgö we. Nan pro pro gau nıñbe, nan yabıñ rö löp, pen nan kub nan hib waiö mıdöp gau nıñaggım.

²⁵ “Kale God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, kale manö pir alöm gı naj gep bı. God kalöp gı naj gınab. Pler kap kale gau rö, höñ adö gau ñıg lı yu ajı gıgım u, pen anı yan nan sı nan naj prı u ajmanı rauöm mıdöp. Hon nan iru udun, a gımım, hañ romanı hon ke gı ajı gun, a gıgım. *

²⁶ Kale Perisi bı gau gası rımıd lagöp. Pler kap kale anı yan ñıg lı yu ajı gıgım, höñ adö gau u rö nöp mıd ajı gıböp.

²⁷ “Kale God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, kale manö pir alöm gı naj gep bı. God kalöp gı naj gınab. Wıp kabö mıganı gau rıgöl göm, ajön pıñ göm, ped rud mailö ajı gö, nıbi bı gau nıñlö, ajı göp, pen mıganı anı yan wıp le hañın najı apöl gı mıdöp; kale unbö rö nöp mıdöpım. *

²⁸ Kale unbö rö nöp, höñ adö hañ romanı nıñbun u, kale bı ajı rö löp u, pen kalöp anı yan, manö pıralı gau abe, nan sı nan najı gau abe, prı u ajmanı rauöm mıdöp. *

*God kalöp pen gı najı gınab, a ga
(Luk 11:47-51)*

²⁹ “Kale God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, kale manö pir alöm gı

najı gep bı. God kalöp gı najı gınab. Bı God manö hagep hadame nöp allö rıgöl gıla utöm ka adö u rıb adık gı ajı göl gı haggım, ³⁰ ‘Apıs bac bı gıla rö u, hon God manö hagep bı gau kalıp al pakagbnop,’ a gıgım. ³¹ Pen haggım anıbu, bı God manö hagep gau kalıp al pak lımıdal il u me, hon mıdpun, a gımım, haggım. * ³² Anıb u, apıs bac bı gı najı gıla u rö, kale u rö nöp gınabun, a gımım u, u rö nöp gımım! ³³ Kale hainö ñı pai gai i. Hainö God nıbi bı manö kub hagöm, mab ke inab yanı yunab ñın u, kale aıgö gımım pıñını gı ke gau arnabımın Wasö yabıñ. Adan kale ap mıdageınab. *

³⁴ “Anıb u, yad kalöp hagabin, yad bı God manö hagep rımnab, bı gası kıd hıık nıñeb rımnab, bı manö hag ñeb rımnab yunö, kalöp aueınaböl, rımnab al pak lınabım, rımnab mab ba lañ al pak lınabım, rımnab Juda magumı gep ram raul mıganı kale u paknabım, rımnab pıñını gı arlö nıñöl gı, ram mınönjı gau gau rıdık gı yunabım. ³⁵ Anıb u me, God nıbi bı kamını ajı nıpe gau, hadame nöp allö auöp i rö, manö marö u udnabım. Adam ñı nıpe, gı ajı nöp gımıdöp bı u, Ebol nıñ nöf il göm al pak löm, al dapöm, al dapöm, hainö Berekaıa ñı nıpe Sekaraıa nıñ, God nıñ sabe gep ram au danı, kabö ud gıla bıd au danı mıdö nıñöl gı, nıñ anı au al pak lıla. *

³⁶ Yad kalöp nıñö yabıñı hagabin: nan gıgım anıbu, manö anıbu kalöp mıñı mıdpımı gai i adö gı aunab.

*Jısa Jerusalem nıñö, mög gö, mıtönjı ga
(Luk 13:34-35)*

³⁷ “Jerusalem nıbi bı, nıbi bı mög gep rö yad gai i. Bı God manö hagep God kalıp yua bı gau, ram mınönjı kalöp u aulö, kabö jumım pör nöp al pak lıbım. Yad kalöp kılakıñ nıme pi gau gıpal rö, dam auan mo yad gau lınam a gı lıbın u pen yıp nıñmım arö gıgım. ³⁸ God nıpe God sabe gep ram kale u arık ara; cög nöp mıdöp. * ³⁹ Uri yıp nıñagnabım; hainö, ‘God bı hanıp a göm yua bı i, ajı yabıñı auab,’ a gımım, ñın anıbu nöp, yad kaıyanı nıñnabım,” a ga. *

24

*God sabe gep ram u ud wañ gınaböl, a ga
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ Jısa God sabe gep ram u arö göm, höñ arö nıñöl gı, bı nıpe gau nıñ hagla, “God sabe gep ram ajı gai i nöñ!” a gıla.

² Hageıla, kalıp haga, “Kale nan anıbı gau magönhalö nıñmımı hagabım u pen yad

* 23:22: Ais 66:1; Mad 5:34 * 23:23: Lep 27:30; Mai 6:8 * 23:25: Mak 7:4 * 23:27: Ap 23:3 * 23:28: Luk 16:15 * 23:31: Ap 7:52 * 23:33: Mad 3:7; 12:34; Luk 3:7 * 23:35: Jen 4:8; 2Kr 24:20-21 * 23:38: 1Kı 9:7-8; Jer 22:5 * 23:39: Sam 118:26

kalöp n̄ñjō yab̄iḥ hagabin, hainō ram i ud wal ḡinabōl u, kabō ap kabō ap adō u rō m̄idageinab,” a ga. *

Hainō m̄id aij ḡinabōl
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Jisas am Olip Dum lañ as̄ik m̄idō n̄ñjōl ḡi, b̄i n̄ipe gau apōm, kalpe ke nōp ap Jisas n̄ip agam̄ij hag n̄ñjōm hagla, “God sabe gep ram ud wal ḡinabōl a ḡipan u, mañ mai rō an̄ig ḡinabōlñ Hon nan n̄ihōn u gō n̄ñjun, ne sōl aunabōn n̄ñjōm ram m̄inōñ nabōñ iḥ i ur ḡinab, a gun n̄ñjnabun?” ō ḡila.

⁴ Hageila, Jisas haga, “N̄ñj aij yab̄iḥ ḡimim. N̄ñbi b̄i r̄imnap kalöp piral hagnabōl. ⁵ B̄i iru nōp apōm, n̄ñbi b̄i gau kal̄ip pir alōm, hib yad u udōm hagnabōl, ‘Yad nōp Kraiss u,’ a ḡinabōl. N̄ñbi b̄i iru nōp manō piral kale u n̄ñj udnabōl. ⁶ Sōl au pen pen ḡilō, gu gō n̄ñjnabim; pen m̄ilō yab̄iḥ gau pen pen ḡinabōl u, manō u nōp auō n̄ñjnabim. An̄ig gō n̄ñjmim, ñ̄in hain u aun̄ig gab a ḡimim p̄ñ̄ñj ḡagmim. U ȳihar̄ñj pen pen alnabōl. Ñ̄in hain u hainō aunab. ⁷ N̄ñbi b̄i m̄igan r̄imnap urakōm, n̄ñbi b̄i m̄igan r̄imnap aip pen pen ḡinabōl. K̄ij m̄igan r̄imnap urakōm, k̄ij m̄igan r̄imnap aip pen pen ḡinabōl. Ram m̄inōñ gau magōñhalō munmon udōm, k̄iyō kub yab̄iḥ apōm ḡinab. ⁸ An̄ig geinab, kalöp n̄ñbi ñ̄i pai ñ̄ñjōb rō u gō, sōl m̄idōp a ḡimim n̄ñjnabim.

⁹ “Kale n̄ñbi b̄i yad m̄ideinabim rō, n̄ñbi b̄i ram m̄inōñ gau magōñhalō kalöp iru n̄ñjōm, dam naḡi lōm, ḡi najj gōm, bōñ nōp al pak l̄inabōl. ¹⁰ Ñ̄in an̄ibu, n̄ñbi b̄i God n̄ip n̄ñj udpal gau iru nōp n̄ñj udep magō kale u arō gōm, m̄ideimam kale ke gau n̄ñjōl mulu lugō, kal̄ip ud b̄i kauaḥ mauaḥ ñ̄imago adō u l̄inabōl. ¹¹ Pen n̄ñbi b̄i iru nōp apōm, “Hon God manō hagep b̄i,” a gōm, manō piral haglō, n̄ñbi b̄i iru nōp manō piral kale u udnabōl. ¹² N̄ñbi b̄i gau naḡi najj adō u ḡilō ḡilō, magōñhalō rō gas̄i adō an̄ibu n̄ñjōm, m̄idmagō lep adō u hauḥ ḡinabōl. ¹³ Pen n̄ñbi b̄i an God manō aij u n̄ñj ud p̄idōñ gōm, hagōp rō gōm, n̄ñbi b̄i ke n̄ñbō gau m̄idmagō lōm ḡi nōp m̄ideinabōl gau, God n̄ñbi b̄i an̄ib gau kal̄ip magōñhalō ud kam̄ñj yunab. ¹⁴ Pen God n̄ñbi b̄i udōm abad m̄ideinab manō aij u, ram m̄inōñ ke gau gau n̄ñbi b̄i ke ke gau n̄ñbō gau n̄ñbō magōñhalō yab̄iḥ haglō haglō am hakn̄ig gab u me, ñ̄in hain an̄ibu aunab. *

* **24:2:** Luk 19:44 * **24:5:** Mad 24:23-24 1Jn 2:18

* **24:13:** Mad 10:22 * **24:14:** Mad 28:19 * **24:15:** Dan 9:27; 11:31; 12:11

Dan 12:1 * **24:23:** Mad 24:5 * **24:24:** Dud 13:1-3; 2De 2:8-9; Rep 13:13-14

Mad 24:37-39 * **24:28:** Luk 17:37

B̄i ap God sabe gep ram u ḡi najj yab̄iḥ ḡinab, a ga

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ “Pen b̄i God manō hagep Daniel hadame nōp haga rō u ḡinab. N̄ipe haga, ‘Kale n̄ñjnabim, God sabe gep ram raul m̄igan uḥ u, nan as̄i mas̄i najj yab̄iḥ gep ap urak m̄ideinab,’ a ga. (Kale n̄ñbi b̄i manō i uri nōp amgō l̄i n̄ñjnabim gau, manō an̄ibi iḥ u n̄ñj aij ḡimim!) * ¹⁶ Kale n̄ñbi b̄i ram m̄inōñ Judia m̄ideinabim gau, nan najj an̄ibu n̄ñjmim, ȳñj̄id p̄ñ̄ñj ḡi nō ilō gau armim. ¹⁷ N̄ñbi b̄i ram adō lañ m̄ideinabim gau, nan hon r̄imnap udun a ḡimim, ado ḡi ram raul aragmim. * ¹⁸ N̄ñbi b̄i wōg nabōñ gau ajeinabim gau, waḥj m̄ilō ap udun a ḡimim, ado ḡi ram aragmim. ¹⁹ Pen ñ̄in an̄ibu n̄ñbi ñ̄i mudun halō m̄ideinabim gau abe, n̄ñbi ñ̄i p̄añ̄ñj ci ñ̄einabim gau abe, uḥam yab̄iḥ arnabim.

²⁰ “Pen God n̄ip sabe ḡimim hagnim, ram ȳgōn gōp ñ̄in u p̄ñ̄ñj ḡi aragun, a ḡimim; God n̄ip sabe gep ñ̄in kale u ḡagnim, a ḡimim. ²¹ N̄ñhōn ḡin̄ig, God hadame dagol gau ram m̄inōñ ḡi la ñ̄in u r̄ikōm, m̄id damōm m̄ñ̄i m̄idpun ñ̄in i, nan najj an̄ibu rō gaga; hainō an̄ibu rō gagnab. * ²² Ȳihar̄ñj u, nan najj an̄ibu pōr gō, n̄ñbi b̄i magōñhalō um hakblap. Pen B̄i Kub u n̄ñbi b̄i n̄ipe udnab gau kal̄ip gas̄i n̄ñjōm, wasō gō me, nan najj an̄ibu yōp magō ap ḡinab.

²³ “Ñ̄in an̄ibu n̄ñbi b̄i r̄imnap kalöp hagnabōl, ‘N̄ñjm! Kraiss m̄idōp iḥ! Kraiss m̄idōp dan!’ a ḡinabōl u, pen n̄ñjō hagnal a ḡimim, n̄ñjagmim. * ²⁴ N̄ñbi b̄i r̄imnap, God n̄ñbi b̄i n̄ipe hag la gau, bōñ han̄ip lau aulan a gōm, piral hagōm hagnabōl, ‘Yad me Kraiss; yad me b̄i God manō hagep b̄i ap,’ a gōm, nan gagep rō r̄imnap ḡinabōl. Pen God n̄ñbi b̄i n̄ipe hag la gau udagnabōl, wasō. * ²⁵ An̄ib u, n̄ñj aij ḡimim. Nan n̄ñhōn n̄ñhōn hainō ḡinab u, yad kalöp hadō hagnō n̄ñjbim u me, n̄ñj aij gōl ḡi m̄idaimim.

²⁶ “An̄ib u, n̄ñbi b̄i r̄imnap apōm kalöp hagnabōl, ‘Kraiss apōm m̄idōp ram m̄inōñ kabō nōp m̄idōp an̄j gau,’ a gaiōl u, an̄ib gau aragmim. R̄imnap pen hagnabōl, ‘Kraiss apōm pi gōl m̄idōp gai i,’ a gaiōl u, n̄ñjō hagnal a ḡimim n̄ñjagmim. * ²⁷ Yad B̄i Ñ̄i n̄ipe aunabin ñ̄in u, añ̄im añ̄im udōm, amd̄am magō bol u ad̄ñj m̄ñj n̄ñbō ad̄ñj j̄ñj arōp rō u gō n̄ñjōl ḡi, aunabin. * ²⁸ Wal

* **24:9:** Mad 10:22 * **24:11:** Mad 24:5,24 1Jn 4:1

* **24:17:** Luk 17:31 * **24:21:**

* **24:26:** Luk 17:23-24 * **24:27:**

wayōn ap umōl m̄deinab u, yaur apōm magum geinabōl. *

B̄i N̄i n̄ipe aunab n̄in u

(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

²⁹ “Pen marō kub an̄ibu ḡi dam p̄is gō n̄iñōl ḡi, sidō u mailō gagnab; rak̄in u mailō gagnab; gap̄i gau kumi kabō lañ n̄ibō ju lugnab; nan kumi kabō adō lañ gau, gau n̄ibō gau n̄ibō ḡinab. * ³⁰ N̄in an̄ibu, B̄i N̄i n̄ipe aun̄ig gō n̄iñōl ḡi, kumi kabō adō lañ ke lō, n̄ibi b̄i ram m̄nōñ gau ke ke m̄dpal rō n̄iñōm, m̄iñōñ ḡinabōl. B̄i N̄i n̄ipe Nap p̄idōñ u udōm, mailō aij unbō ke halō kumi bad adō au auō n̄iñōl ḡi, n̄iñabōl. * ³¹ Aññ magō kub hagō n̄iñōl ḡi, ejol n̄ipe gau hag yuō, n̄ibi b̄i n̄ipe, udnabin, a gōm hag la gau udn̄ig, ram m̄nōñ ñi i m̄idōp m̄idōp rō gau gau amōm, udōm n̄ip daunabōl. *

Mab rauan u n̄iñmim

(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

³² “Kale n̄iñbim, mab rauan uññ s̄iñp lōm, sōl p̄idōñ ḡin̄ig gab n̄iñōl ḡi, sidō l̄in̄ig gab a ḡimim n̄iñbim. ³³ An̄ib u rō, hainō nan hagnin gau gō n̄iñōl ḡi, “B̄i N̄i n̄ipe ado ḡi aunab n̄in u m̄iñi sōl yab̄iñ m̄idōp; magō pro marap m̄idōm, apjaknab,” a ḡimim, n̄iñabim. ³⁴ Yad kalōp n̄iñō hagabin, n̄ibi b̄i m̄iñi m̄idpal gau umagnabōl, kam̄iñ m̄idlō n̄iñōl ḡi, nan an̄ib gau magōñhalō ḡinab. * ³⁵ Kumi kabō adō lañ abe, m̄nōñ nabōñ ñi i abe ur ḡinab, pen manō magō yad ur gagnab. *

N̄in mai yad B̄i N̄i n̄ipe aunabin u, n̄ibi b̄i ap n̄iñagōp, a ga

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36)

³⁶ “Yad magō mai rō, n̄in mai rō aunabin u, n̄ibi b̄i n̄iñagpal; ejol gau n̄iñagpal; yad ke God N̄i u pen yad abe n̄iñagpin; Bapi n̄ipe ke nōp n̄iñōb. *

³⁷ “Yad B̄i N̄i n̄ipe ado ḡi aunabin n̄in u, Noa m̄ideia n̄in u, ḡi m̄idm̄idal rō nōp ḡi m̄deinabōl. * ³⁸ Hadame nōp Noa m̄ideia n̄in an̄ibu, n̄ig u n̄ibi b̄i gau kal̄ip ud yuō yuaga magō u, kale nan n̄iñōl ḡi, n̄ig n̄iñōl ḡi, n̄ibi b̄i udōl ḡi, ḡi m̄idlō n̄iñōl ḡi, Noa n̄ig maḡib kub m̄igan u arō, n̄ig apōm kal̄ip magōñhalō ud yuō yua. ³⁹ Pen kale nan ap ḡinab a gōm n̄iñagla; n̄ig u kal̄ip ud yuō yuō n̄iñōl ḡi nōp n̄iñla. Hainō yad B̄i N̄i n̄ipe aunabin mañu, an̄ig unbō rō nōp ḡinab. *

⁴⁰ N̄in an̄ibu, b̄i m̄iñōp wōg ad̄iñ gau wōg ḡi m̄deinabil u, b̄i ap udem, ap arō ḡinabin. ⁴¹ Pen n̄ibi m̄iñōp plaua ḡin̄ig, wid magō pa

jō ma jō lugatug geinabil u, ap udem, ap arō ḡinabin.

⁴² “Yad B̄i Kub aunabin n̄in u n̄iñagpin u me, n̄iñ aij gōl ḡi m̄daimim. * ⁴³ B̄i ram nap n̄ibō u, b̄i nan si udep u magō mai aunab u n̄iñjōp, n̄iñ aij ḡibōp; ram n̄ipe pa jō ḡi raul dan am nan n̄ipe gau si udagbōp. *

⁴⁴ An̄ib u rō, kale ḡi j̄in ḡimim m̄daimim. Wasō u, B̄i N̄i n̄ipe auagab a ḡimim, hauñ padō ḡi m̄deinabim n̄in u nōp aunabin.

B̄i wōg ḡi ñeb r̄imnap wōg ḡi aij ḡipal, r̄imnap wōg ḡi aij gagpal, a ga

(Luk 12:14-48)

⁴⁵ “B̄i kub ap adan arn̄ig gōm, b̄i an wōg ḡi aij ḡinab u n̄ip hag lōm hagnab, ‘B̄i wōg ȳip ḡi n̄ibal r̄imnap kal̄ip abad m̄idmōn, nan magō kal̄ip gau n̄ime l̄i aij gōl ḡi m̄daimōn,’ a gōm, arnab. ⁴⁶ Hainō ado ḡi apōm n̄iñnab, haga rō nōp geinab. An̄ig n̄iñōm n̄ip ud aij yab̄iñ gō n̄iñōl ḡi, b̄i wōg ḡi ñeb n̄ipe m̄iñ m̄iñ ḡinab. ⁴⁷ Yad kalōp n̄iñō hagabin, n̄ip hag lō, nan n̄ipe gau magōñhalō abad m̄deinab. *

⁴⁸ “Pen b̄i n̄ipe hag l̄inab an̄ibu m̄id damōm, b̄i kub m̄iñi auagnab, a gōm, ⁴⁹ n̄ibi b̄i wōg ḡi ñeb r̄imnap kal̄ip m̄iñu magō pakōm, am b̄i n̄ig n̄iñōm hauñ l̄ibal gau aip an̄ hakōm, nan n̄iñōm, n̄ig n̄iñōm ḡi m̄deinab. ⁵⁰ B̄i wōg gep an̄ibu, b̄i kub ȳiñid auagnab, a gōm, hauñ padō gōm m̄deinab n̄in u nōp, b̄i kub aunab. ⁵¹ Apōm, n̄ip ḡi naij yab̄iñ gōm, n̄ibi b̄i piral hagōm, “Hon B̄i Kub n̄ibi b̄i n̄ipe me,” a gōm piral hagpal gau aip hag yunab. Hag yuō, kale am meg hau r̄ib̄ikōm, m̄iñōñ ḡi m̄deinabōl.

25

N̄ibi praj unbō siduj lañ, manō hod r̄ikōm haga

¹ “God n̄ibi b̄i udōm abad m̄deinab n̄in an̄ibu, aiud adō i rō ḡinab. B̄i ap n̄ibi udn̄ig gab. N̄ibi praj unbō siduj lañ nan kub n̄iñn̄ig arnabōl. N̄ibi praj an̄ib gau, b̄i an̄ibu n̄ip am adan an̄ au n̄iñun uñ ḡi dam ram aunabun a gōm, lam ke ke udōm arnabōl. * ² Pen n̄ibi praj an̄ib gau, unbō mam̄id u gas̄i n̄iñ aij ḡinabōl; unbō mam̄id u gas̄i n̄iñ aij gagnabōl. ³ N̄ibi praj gas̄i n̄iñ aij gagnabōl gau, lam udōm, lam lauep wel r̄imnap halō ud aragnabōl. ⁴ Pen n̄ibi praj gas̄i n̄iñ aij ḡinabōl an̄ib gau, lam udōm, lam lauep wel r̄imnap ral barol m̄igan u lōm, halō halō ud arnabōl. ⁵ Pen n̄ibi praj an̄ib gau kale magōñhalō amjakōm, abad

* **24:29:** Ais 13:10; 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10,31; 2Pi 3:10; Rep 6:12-13 * **24:30:** Sek 12:10; Rep 1:7; Dan 7:13 * **24:31:**

1Ko 15:52; 1De 4:16 * **24:34:** Mad 16:28 * **24:35:** Mad 5:18 * **24:36:** Ap 1:7; 1De 5:1-2 * **24:37:** Jen

6:5-8 * **24:39:** Jen 7:21-23 * **24:42:** Mad 25:13 * **24:43:** Luk 12:39-40; Rep 16:15 * **24:47:** Mad 25:21,23

* **25:1:** Rep 19:7; Luk 12:35

m+dlö m+dlö, b+ n+bi udn+g g+inab u y+ñ+d auageinab me, uhön auö hon han arnaböl.

6 "Pen s+ibön anj kub yan, n+bi b+ r+imnap w+ñ alöm hagnaböl, 'B+ n+bi udn+g gab u auab. N+ñ am adan anj u n+ñmim, u+ g+ dauim,' a g+inaböl. 7 An+g hageinaböl, n+bi ugan unbö s+idun lan an+bu magöñhalö uraköm, lam wik kale gau g+ aij g+inaböl. 8 An+g göm, n+bi gas+ n+ñ aij gagnaböl ugan u, n+bi gas+ n+ñ aij g+inaböl ugan u kal+p hagnaböl, 'Lam hon gau hon g+in+g gab u, wel köl gau han+ñp r+imnap ñim,' a g+inaböl. 9 An+g hageinaböl u, pen n+bi gas+ n+ñ aij g+inaböl ugan u hagnaböl, 'Wasö! Hon wel hon kölape r+imnap ñ+nabun u, wel hon ulep g+inab. Kale wel rauep ram ap gau ammim, kale ke rauim,' a g+inaböl. 10 An+g hageinaböl, wel rauep ram u arnaböl magö u, b+ n+bi udn+g g+inab u apjaknab. N+bi gas+ n+ñ aij g+inaböl ugan u, b+ an+bu aip ram raul m+gan arlö n+ñöl g+, n+pe ajöñ g+ ñ+nab. 11 Hainö pen n+bi praj gas+ n+ñ aij gagnaböl ugan u apjaköm hagnaböl, 'B+ kub! B+ kub! Han+ñp ajöñ u hiik,' a g+inaböl. * 12 Hageinaböl, hagnab, 'Yad kalöp n+ñö yab+ñ hagabin, yad kalöp n+ñagpin,' a g+inab," a ga. * 13 Jisas manö an+bu hagöm n+bi b+ gau haga, "An+ñ u, kale B+ Kub u ñ+n mai aka magö mai aunab u n+ñagpin rö, n+ñ aij g+mim m+daimim," a ga. *

B+ kub ap b+ wög g+ ñeb n+pe gau kalip mani ña, manö hod r+iköm haga (Luk 19:11-27)

14 "Pen aiud udn+g gabin adö i rö g+inab. B+ kub ap ram m+nöñ m+lö kub gau arn+g, b+ wög g+ ñeb n+pe gau kalip w+ñ alö aulö, nan n+pe gau abad m+deilan, a göm, kalip ñ+nab. 15-16 B+ n+pe an+ñ gau, wög g+inaböl g+inaböl rö n+ñöm, mani n+me löm, b+ ap n+ñ paip dausan ñ+nab, ap n+ñ du dausan ñ+nab, ap n+ñ wan dausan ñ+nab. Nöm, n+pe am gau m+idö n+ñöl g+, b+ paip dausan udnab u, mani an+bu udöm, s+ikim g+ dam am+ñl ap+ñ göm, mani sin+ñ paip dausan udnab. * 17 B+ du dausan udnab u, u rö nöp, mani an+bu udöm, s+ikim g+ dam am+ñl ap+ñ göm, mani sin+ñ du dausan udnab. 18 Pen b+ mani wan dausan udnab u, damöm, udöm udöm m+nöñ ñ+nab.

19 "Hainö m+id damöm, b+ wög g+ ñeb an+ñ gau b+ kub kale u ado g+ apöm, mani ñ+nbin an+bu n+hön n+hön g+pal, a göm, kalip hag n+ñnab. 20 Hag n+ñö, b+ paip dausan udnab u, mani n+pe u dap ñöm hagnab, 'B+ kub, nöñ! Y+ñ mani paip dausan nöp ñ+n pen yad mani an+bu udem, s+ikim g+ ado malo g+

damem, paip dausan mani sin+ñ udpin me i,' a g+inab. 21 Hagö, b+ kub u pen hagnab, 'Aij göp. Ne wög g+ ñeb b+ aij. Ne y+ñ wög g+ aij g+ ñ+nban u me, an+g g+pan. Ne nan pro u an+g g+ aij g+pan u, nöp hagnö, nan kub gau abad m+deinabön. Ne apön, ram yad u m+ñ m+ñ yab+ñ göl g+ m+daimöm,' a g+inab. *

22 "B+ mani du dausan udnab u, u rö nöp mani n+pe u dap ñöm hagnab, 'B+ kub. Y+ñ du dausan nöp ñ+n pen yad mani an+bu udem, s+ikim g+ ado malo g+ damem, du dausan mani sin+ñ udpin me i,' a g+inab. 23 Hagö, b+ kub u hagnab, 'Aij göp. Ne wög g+ ñeb b+ aij. Ne y+ñ wög g+ aij g+ ñ+nban u me, an+g g+pan. Ne nan pro u an+g g+ aij g+pan u, nöp hagnö, nan kub gau abad m+deinabön. Ne apön, ram yad u m+ñ m+ñ yab+ñ göl g+ m+daimöm,' a g+inab.

24 "Pen b+ mani wan dausan udnab u, mani n+pe u dap ñöm hagnab, 'B+ kub. Yad nöp n+ñbin; ne b+ kal yab+ñ. N+bi b+ ne r+imnap wög waryö kale g+pal gau, ne y+har+ñ hal dapön ñ+nban. 25 Ne an+g g+pan rö, yad p+ñ+ñ gem, mani ñ+n pen u damem, udöm udem m+nöñ ñ+nö m+dm+döp u, m+ñi mani ne dap ñabin me i,' a g+inab.

26 "Hagö, b+ kub u hagnab, 'Ne b+ naij wög gagep ap. N+bi b+ y+ñ wög waryö g+pal gau, nan y+har+ñ hal dapem ñ+nbin, a g+pan ar?' 27 An+ñ u, ne mani y+ñ i dam beg pasbuk l+bnab, m+ñi yad apem mani sin+ñ r+imnap halö y+har+ñ udnep,' a g+inab. 28 An+g hagöm, b+ n+pe r+imnap kal+p hagnab, 'An+g göp u, mani wan dausan an+bu ju udmim, b+ den dausan m+döp u n+ñ ñ+nim. 29 Pör hagnap rö, n+bi b+ gep gau, kalip r+imnap halö ñ+lö udöm m+id aij g+inaböl; pen n+bi b+ gep wasö gau, nan pro kale m+döp u p+ñ g+ udlö, y+har+ñ m+deinaböl. * 30 An+ñ u, b+ wög gagöñ an+bu n+ñ dam s+ibön kub auöp höñ adö au yan yube, n+bi b+ meg hau r+ñ+köm, m+ñöñ g+ m+dpal gau aip m+deian,' a g+inab," a ga. *

Manö kub hagep ñ+n u

31 "B+ ñ+ n+pe Kin kub m+idöm, mailö aij unbö ke halö aunab ñ+n u, ejol gau magöñhalö aip apöm, sea Kin n+pe as+ñk m+dep adö u as+kö, * 32 n+bi b+ ram m+nöñ ke gau gau m+dpal rö magöñhalö apöm, amgö ilö n+ñ au magum g+ilö n+ñöl g+, kalip n+me l+ böñ u ke löm, böñ u ke löm g+inab. B+ kaj sipsip kaj meme mukep b+ gau, kaj sipsip gau m+gan ap ke yuöm, kaj meme gau m+gan ap ke yuöm g+pal rö u g+inab. *

33 N+bi b+ kaj sipsip rö m+dpal gau n+ñöm, ñ+nmagö y+ñg böñ lau l+nab; n+bi b+

* 25:11: Luk 13:25-27 * 25:12: Mad 7:23 * 25:13: Mad 24:42 * 25:15-16: Ro 12:6 * 25:21: Mad 24:45-47; Luk 16:10 * 25:29: Mad 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * 25:30: Mad 8:12; Luk 13:28 * 25:31: Mad 16:27; 19:28 * 25:32: Esi 34:17; Rep 20:11-13

kaj meme rö mɪdɪpal gau nɪŋöm, ñɪmagö sɪdagö böŋ lau lɪnab. ³⁴ Nɪpe Kiŋ kub u me, nɪbi bɪ ñɪmagö yɪjɪg böŋ lau kalɪp hagnab, 'Bapi kalöp ud aij göp u me, mɪñ mɪñ gɪmim. Nɪpe ram mɪnön hadame dagol gau gɪ la ñɪn u, ka kalöp u gɪ la. Apim, ka aij anɪbu udim. ³⁵ Pen nɪhön: yɪp kɪyö lö, nan magö ñɪbim. Yɪp ñɪg nan gö, ñɪg ñɪbim. Yad ram mɪnön mɪlö gau nɪbö aunö, yɪp hag udmim, dam ram kale u lɪbim. * ³⁶ Yad waɪj mɪdagö, yɪp waɪj u ñɪbim. Yad nan gö, yɪp gɪ aij gɪpim. Nagɪ mɪdainö, yɪp am nɪŋbim,' a gɪnab.

³⁷ "Anɪg hageinab, nɪbi bɪ aij gau nɪp pen hagnaböl, 'Bɪ Kub. Magö mai nöp kɪyö lö nan magö ñɪbun? Magö mai ñɪg nan gö, nöp ñɪg ñɪbun? ³⁸ Magö mai ne bɪ mɪlö gau nɪbö rö auö, nöp hag udun dam ram hon u lɪbun? Magö mai waɪj u mɪdagö, nöp waɪj ñɪbun? ³⁹ Magö mai ne nan ga aka ne nagɪ mɪdaina, nöp am nɪŋbun?' ö gɪnaböl.

⁴⁰ "Hageinaböl, Kiŋ u hagnab, 'Mam yad yɪharɪŋ ap gɪ aij gɪpim u me, yɪp gɪ aij gɪpim,' a gɪnab. * ⁴¹ Kalɪp anɪg hagöm, nɪbi bɪ ñɪmagö sɪdagö böŋ lau mɪdeinaböl gau, kalɪp hagnab, 'God kalöp nɪŋöm gasɪ najj nɪŋab. Nɪpe Seden nɪp abe, Seden ejol nɪpe gau abe, kalɪp ilön gö nɪŋöl gɪ mɪdeilan, a göm, ka mab ke inab ap gɪ la. Kale nɪbi bɪ najj, ilön kub udnabim gau, yɪp arö gɪmim, mab ke inab ka anɪbu arim. * ⁴² Nɪhön gɪnɪg: yɪp kɪyö lö, nan magö ñagpe. Yɪp ñɪg nan gö, ñɪg ñagpe. ⁴³ Yad mɪlö gau nɪbö aunö, yɪp hag udmim, dam ram kale u lagpe. Yad waɪj mɪdagö, yɪp waɪj ñagpe. Yad nan ga ñɪn u, aka nagɪ mɪdainö ñɪn u, yɪp ap nɪŋmim gɪ aij gagpe,' a gɪnab.

⁴⁴ "Hageinab, nɪp hagnaböl, 'Bɪ Kub. Ñɪn mai ne kɪyö mɪdaina, nan magö ñagnonj Ñɪn mai ne ñɪg nan gö, ñɪg ñagnonj Ñɪn mai ne mɪlö gau nɪbö auö, nöp hag udagnonj Ñɪn mai ne waɪj mɪdagö, nöp ñagnonj Ñɪn mai ne nan ga aka nagɪ mɪdaina, nöp am nɪŋun gɪ aij gagno?' ö gɪnaböl.

⁴⁵ "Anɪg hageinaböl, Kiŋ u hagnab, 'Yad kale nɪŋö hagabin, kale mam yad yɪharɪŋ ap gɪ aij gagpim u me, yɪp u rö nöp gɪ aij gagpim,' a gɪnab. ⁴⁶ Anɪg hagöm, kalɪp hag yuö amöm, pör nöp ilön gö nɪŋöl gɪ mɪdeinaböl ka u arnaböl; pen nɪbi bɪ aij nɪpe gau hagö, kale amöm, pör nöp pör nöp kamɪŋ mɪdep ram mɪnön au arnaböl," a ga. *

26

Jisas nɪp ai göl gun al pak lun, a göm,

agamɪj hag nɪŋla

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Jisas manö anɪbu hagöm, bɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ gau kalɪp haga, ² "Kale nɪŋbim, ñɪn mɪhöp mɪdöm, Pasopa ñɪn kub u mɪñi, a göm, ap magum göm yɪharɪŋ mɪdeinaböl. Pen kale anɪg göl ap magum göm, yɪp Bɪ Ñɪ nɪpe u, ud gapman bɪ kub gau kalɪp ñöm hagnaböl, 'Nɪp mab ba laŋ al pak lɪmim,' a gɪnaböl," a ga. *

³ Pen God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe apöm bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪ Kaiapas ram kub nɪpe u magum göm, ⁴ Jisas nɪp ai göl gun, agamɪj ud sɪsɪ lun, al pak lɪnabun, a göm, manö hag lɪ mɪdeila. ⁵ Pen kale hagla, "Pasopa nan ñɪŋeb yɪharɪŋ mɪdep ñɪn i, hon anɪg gɪno, nɪbi bɪ iru nöp mɪdɪpal gai i pen pen göl rö löp. Anɪb u, mɪñi arö gun, ñɪn ap nɪp al pak lun," a gɪla.

Nɪbi ap Jisas nabɪc cög nɪp wel lɪ ña

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶⁻⁷ Jisas ram rɪɪg aglö Bedani am mɪdöm, Saimon bɪ wös hapeb nöd la u ram nɪpe u am nan ñɪŋeila. Nan ñɪŋlö nɪŋöl gɪ, nɪbi ap wel haɪŋ aij auep, mani kub raubal u, barol halö dapöm, Jisas nabɪc cög adö u hoŋ ga. * ⁸⁻⁹ Hoŋ gö, Jisas bɪ nɪpe gau nɪŋlö, hibur kale u najj gö, hagla, "Wel anɪbu damöm mani kub udöm, nɪbi bɪ nan mɪdagöp gau kalɪp ñeb rö u, pen nɪhön gɪnɪg anɪg göl yɪharɪŋ hoŋ göp?" ö gɪla.

¹⁰ Manö anɪbu hageila, Jisas ke nɪŋöm, kalɪp haga, "Nɪbi anɪbi nɪpe yɪp gɪ aij yabɪ göp u, nɪhön gɪnɪg anɪg hagabim? ¹¹ Nɪbi bɪ nan mɪdagöp gau aip pör mɪdeinabim, pen yad aip pör mɪdageinabun. * ¹² Nɪbi bɪ umlö, wɪp rɪgöl gɪnɪg, wel lɪ ñöm dam rɪgöl gɪpal. Yɪp rɪgöl gɪnɪg gaböl u me, nɪpe wel anɪbu haɪ roman yɪp lɪ ñöb. ¹³ Pen yad kalöp nɪŋö hagabin, hainö ram mɪnön iɪ i ke gau gau magöŋhalö, manö aij yad u hagöl gɪ, nɪbi anɪbi anɪg gajɪp u aiud udöl gɪ, ga anɪbu hauɪ gagnaböl," a ga.

Judas Jisas nɪp mumug nɪŋa

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴⁻¹⁵ Ñɪn anɪbu, Jisas bɪ nɪpe Judas Iskar-iöd, Jisas nɪp kain gɪ dam ñɪnö al pak löl a göm, God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau kalɪp hagnɪg ara. Amöm haga, "Yad Jisas nɪp kain gɪ dapem kalöp ñeinabin u, yɪp nan nɪhön ñɪnabim?" ö ga. Hagö, nɪp silpa magö ñɪn juöl aɪŋ ap adö gɪ da unbö sɪduŋ laŋ (30) ñɪla. * ¹⁶ Ñeila, Judas nɪpe, "Yad ai göl gem Jisas nɪp mumug gɪnö, nɪp ud sɪsɪ löm ud aröl," a göm, gasɪ u nɪŋa.

* 25:35: Ais 58:7 * 25:40: Pro 19:17; Mad 10:42; Mak 9:41 * 25:41: Mad 7:23 * 25:46: Dan 12:2; Jon 5:29
 * 26:2: Eks 12:1-27; Mad 20:18 * 26:6-7: Luk 7:37-38 * 26:11: Dud 15:11 * 26:14-15: Sek 11:12; Jon 11:57

Jisas b+ n+pe gau aip Pasopa nan n+ŋla
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ Hainō nan n+ŋeb kub Bred Y+s M+dagōp a g+m+dal n+n u it gō, n+n wañ+gn+bo u nōp, b+ n+pe gau Jisas m+deia u apōm hagla, “Pasopa sipsip pi pak n+ŋnabun n+n u sōl m+đōp. An+ɓ u, hon ram mai amun nan n+ŋnabun gau g+ l+ aij gun?” ō g+la. *
¹⁸ Hageila, kal+p haga, “Kale daun kub u ammim, b+ ap m+đōp au ram n+pe ammim n+p hagmim, ‘Manō hag ñeb b+ hagōp, ‘Ñ+n yad u sōl m+đōp u me, b+ yad gau aip kaj sipsip pi pak lau n+ŋnabun ram ne u, ” a gōp, a g+mim, ” a ga.

¹⁹ Jisas an+g hagō, b+ n+pe gau haga rō n+ŋōm, amōm kaj sipsip an+bu ram an+bu pak lauōm, g+ l+ aij geila. ²⁰ Dugo magō u, b+ n+pe unbō m+gan laŋ gau aip as+kom, ²¹ nan n+ŋōl g+ haga, “Yad kalōp n+ŋō hagabin, b+ hon aip nan n+ŋnabun i, ap y+p kain g+ dam arnab, ” a ga.

²² Hageia, b+ n+pe gau gas+ m+lō lōm, añ+ añ+ n+p hag n+ŋōl g+ hagla, “B+ Kub! Yad hagpan aka?” g+la.

²³ Hageila haga, “B+ yad aip k+nan m+gan añ+ n+ŋnabul i, y+p kain g+ dam arnab. *

²⁴ God Manō u hadame nōp kal+ kliñ r+kom hagla rō, y+p kain g+ damōm, al pak l+lō umnabin u, pen b+ y+p kain g+ dam arnab u, God b+ an+bu n+p g+ najj g+ nab. N+me n+p yag dauagbōp u aij. Pen yag dauō, m+đōl g+ an+g g+ nab u, hainō ilōn kub yab+ udnab, ” a ga.

²⁵ Hageia, b+ n+pe Judas, n+p kain g+n+g ga u haga, “Manō hag ñeb b+. Y+p hagagpan aka?” a ga. Hageia haga, “Me nōp hagabin, ” a ga.

Jisas b+ n+pe gau kal+p bred n+g wain ña
(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

²⁶ Nan n+ŋ m+đōl g+, Jisas bred udōm, God n+p aij a gōm, ud jō gōm, b+ n+pe gau kal+p ñōl g+ haga, “Kale ud n+ŋim. U hañ roman yad, ” a ga.

²⁷ An+g hagōm, n+g wain kap u, u rō nōp udōm, God n+p aij a gōm, kal+p ñōl g+ haga, “Kale magōŋhalō n+ŋim. ²⁸ U hagape yad lugnab u nōp. Lugō, God hadame gau haga manō u p+đōŋ arnab. Lugō, n+bi b+ iru nōp nan si nan najj g+p+al gau, God n+ŋōm arō g+ nab, ” a ga. *

²⁹ An+g hagōm haga, “Yad kalōp n+ŋō hagabin, n+g wain i m+ñi r+mnap halō n+ŋagnabin. Hainō, God n+bi b+ udōm kumi kabō adō laŋ au abad m+deinab n+n u nōp, yad kauyan kale aip n+g wain u n+ŋnabin, ”

a ga. ³⁰ An+g hagōm, b+ n+pe gau aip God hib dap raneb k+map ap hagōl g+, Olip Dum arla. *

Jisas Pida n+p, “ Jisas n+p n+ŋagpin, ’ a g+inabōn, ” a ga

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Jisas haga, “God Manō u kal+ kliñ r+kom hagla, ‘Yad b+ kaj sipsip mukep u n+p pak l+nō, kaj sipsip n+pe gau magōŋhalō p+ñ+ŋ g+ arnabōl, ’ a g+la.

Hagla an+bu me, m+đō s+bon an yañ kale magōŋhalō y+p arō g+mim, p+ñ+ŋ g+ arnabim. * ³² Pen yad umem urakem, ram m+nōŋ Galili nōd areinabin, kale hain n+nabim, ” a ga. *

³³ Hageia, Pida haga, “B+ magōŋhalō nōp arō gōm, jōl n+nabōl rō lōp, pen yad an+g gagnabin, ” a ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Yad nōp manō n+ŋō hagabin, s+bon an yañ yaur k+lak+l wiñ alagnab magō u, ‘Jisas n+p n+ŋagpin, ’ a g+mōn, magō m+han n+gan hagnabōn, ” a ga. *

³⁵ Hageia, Pida klō yab+ gōm haga, “Y+p al pak l+n+g, al pak l+nabōl u pen, ‘Jisas b+ yad wasō, ’ gem hagagnabin, ” a ga. Jisas b+ n+pe magōŋhalō u rō nōp Pida haga rō nōp hagla.

Jisas God n+p sabe g+ m+deia

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Jisas b+ n+pe gau aip mab wōg ad+ŋ Gedsemani amōm, b+ n+pe r+mnap kal+p haga, “Kale aui as+ik m+daimim. Yad au daŋ amem, Bapi n+p sabe gōl g+ m+deinabin, ” a ga. ³⁷ An+g hagōm, Pida aip, Sebedi n+ n+pe m+thōp Jems Jon aip kal+p u+ g+ ara. Amōl g+, Jisas n+pe gas+ m+lō lōm, ³⁸ kal+p yam haga, “M+dmagō y+p u b+g ñōl nōp lōp u, umnam rō lōp. Kale aui m+dmim, y+p abad m+daimim, ” a ga. *

³⁹ An+g hagōm, kal+p an+ɓ au hag lōm, n+pe yōp sōl dagol au amōm, ubōr y+ñōŋ gōm, mulu ad+ŋ u ud m+nōŋ yan lōm, God n+p sabe gōm haga, “Bapi, nan y+p g+n+g gab an+bu, wasō g+n+g, wasō g+mōn. Pen yad gas+ n+ŋbin adō u g+mōn; gas+ ne ke n+ŋban adō u rō g+mōn, ” a ga.

⁴⁰ An+g hagōm, ado g+ apōm n+ŋa, b+ n+pe gau hon haneila. Jisas Pida n+p haga, “Kale magō añ+ ap nōp y+p abad m+dagim ar? ⁴¹ Nan najj gun rō lōp, a g+mim, God n+p sabe gōl g+ m+daimim. Gas+ kale u g+mim rō lōp u pen hañ roman u nōp masōs gōp, ” a ga.

* 26:17: Eks 12:14-20 * 26:23: Sam 4:1-9 * 26:28: Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16 * 26:30: Luk 22:39; Jon 18:1 * 26:31: Jon 16:32; Sek 13:7 * 26:32: Mad 28:7,16 * 26:34: Mad 26:69-75 * 26:38: Jon 12:27

⁴² Jisas anig hagöm, kauyañ am Nap nıp sabe gôm haga, “Nan yıp gınig gö ilön udnabin u, arö gep rö mıdagöp u, halöwalö gan; gası ne ke nıñban adö u rö gımön,” a ga. ⁴³ Anig hagöm, kauyañ ado gı apöm nıña, bı nıpe gau amgö nıñ mıdageıla; hon haneıla.

⁴⁴ Pen nıpe ado gı amöm, Nap nıp nöd sabe ga rö nöp, kauyañ sabe gôm, ⁴⁵ ado gı apöm, bı nıpe gau kalıp haga, “Kale masös gö, han mıdpım arñ Bı gau me, nıñim! Bı yıp kain gôm, Bı Nı nıpe, bı nan si nan naij gıpal gau kalıp nıñig gab. ⁴⁶ Urañke arun! Nıñim! Bı kain göp bı auab i,” a ga. *

Judas Jisas nıp kain gı ud ara

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴⁷ Jisas manö hagö nıñöl gı, bı nıpe unbö mıgan lañ ap, Judas, bı God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, bı manö ud asıkep gau abe, nıp hagla rö, bı kale iru nöp dapöm apjaka. Kale ru mılö kıd rımnap, ur pakep rımnap udöm, aula. ⁴⁸ Judas nöd kalıp hag löm haga, “Yad bı ap nıpe, mulu nıñeinam u, bı u me, a gımim, nıp ud sısı lımim,” a ga. ⁴⁹ Pen Judas nıpe Jisas mıdeıla au yıñıd nöp apjaköm, “Manö hag ñeb bı, ne mıdpan?” a gôm, nıp mulu nıña.

⁵⁰ Anig gö, Jisas haga, “Bı me. Nan gınig gabön u yıñıd gı!” a ga.

Hagö, bı Judas aıp aula gau Jisas nıp ud sısı lıla. ⁵¹ Jisas ud sısı lılö nıñöl gı, Jisas bı nıpe ap ru mılö kıd nıpe u ud tıp gı udöm, bı God nıp nan sabe gep bı kub yabıt u wög nıp gı mıdöp bı u, nıp rı mıd böñ lap u böñ nöp rı b gı dö gı yua. * ⁵² Anig gö, Jisas nıp haga, “Ru mılö kıd udpan u ado gı lı mıgan yuö lugañ. Nıbi bı ru mılö kıd udöm pen pen gınaböl gau, adö anıbu nöp umnaböl.

* ⁵³ Yad ‘Bapi ake!’ gaıbnep, nıpe yıñıd nöp ejol yam ke ke unbö mıgan lañ rö hag yuö, apöm yıp abad mıdaıblap. ⁵⁴ Pen hadame nöp God Manö u kalı klıñ rıköm, yıp anıg anıg gôm umnab a gıla u me, anıg gınım. Yad adö ap ke geınabin u, kabö rö gagnab,” a ga.

⁵⁵ Pen bı nıp udnıg aula anı b gau kalıp haga, “Yad pör am God sabe gep ram u asıken, nıbi bı gau kalıp manö hag nıbin u pen yıp udagpım. Mıñı pen, ru mılö kıd halö, ur pakep halö dapım, bı nan si udep rö u yıp udnıg auabım. * ⁵⁶ Kale gabım anıbu, God manö hagep bı gau God Manö kalı klıñ rıköm hagla rö nöp gabım,” a ga.

Pen magö anıbu, Jisas bı nıpe gau magönhalö nıp arö gôm pıñıñ gı arla.

Juda Kansol Kub bı gau Jisas nıp manö kub hagla

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Pen God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı manö ud asıkep gau abe, ap magum gı mıdeıla bı Kaiapas God nıp nan sabe gep bı kub yabıt u ram nıpe au me, Jisas nıp ud sısı löm, dam ram anıbu arla.

⁵⁸ Pen Pıda nıpe hain hain amöm, ram höñ adö u mıdöm, God sabe gep ram polisman gau aıp asıköm, nıñön rö gınaböl a gôm, nıñ mıdeıla.

⁵⁹ Bı God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, Juda Kansol kub bı gau abe hagla, “Hon bı manö pıral hagep bı rımnap kalıp hag nıñno, kale manö ap haglö, kabö göl mıdö, manö il me u, a gun, Jisas nıp al pak lun,” a gıla. ⁶⁰ Anıg hagla u pen manö anıbu ke ke arö, Jisas nıp al pak lep il ap mıdageıla.

Anıg ga u pen hainö bı mıñöp apıl haglö, ⁶¹ “Bı anıbi haga, ‘God sabe gep ram u ud jö gı yuem, mıdö nıñ mıhau nıgan kauyañ gı lınabin,’ a ga,” a gılö. * ⁶² Anıg hagailö, God nıp nan sabe gep bı kub yabıt u, Jisas nıp haga, “Manö nöp hagabil u, ne pen ap hagagnabön ar?” a ga. ⁶³ Hageıla, Jisas pen manö ap hagaga. Anıg gö, bı God nıp nan sabe gep bı kub yabıt u haga, “Mıñı manö kub hagnıg mıdpun i, manö pıral hagagmön. God pör kamıñ mıdöp u, u rö nöp nıñ mıdöp. Anıb u, hanıñ kabö göl hagmön: ne Mesaia u, God Nı nıpe aka wasö?” ga. * ⁶⁴ Hageıla, Jisas haga, “Me hagpan u. Pen kale magönhalö nıñim! Yad kalöp hagabin, yad Bı Kub klö ke yabıt u nımagö yıñıg böñ nıpe lau adö mıdem, kumi bad adö au amem mıñnöñ naböñ il i aueınabin u nıñnabım,” a ga. *

⁶⁵ Jisas anıg hagö, bı God nıp nan sabe gep bı kub yabıt u, wañıñ nıpe gau ke ud bıñıñ göl gı haga, “Nıpe God hib u rı b juajıp nıñbım! Anıb u, nıbi bı rımnap hag nıñnagun. Nıpe gı naij göp u waiö hagöp me u. * ⁶⁶ Aka kale gası nıñön nıñnabım?” ö ga. Hageıla hagla, “Me hagöp me u; umañ añı,” a gıla. *

⁶⁷ Anıg hagöm, mulu maj mıgan nıp u kıñu al nöm, paköl gı gıla. Rımnap Jisas amgö magö nıpe pañu gı nöm, alaun nıpe gau paköl gı, * ⁶⁸ hagla, “Ne Mesaia u, an nöp pakab u, hanıñ hagö nıñun,” a gıla.

* 26:46: Jon 14:31 * 26:51: Jon 18:26 * 26:52: Jen 9:6; Rep 13:10 * 26:55: Luk 19:47; 21:37 * 26:61: Jon 2:19-21 * 26:63: Ais 53:7; Mad 27:12 * 26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mad 24:30 * 26:65: Mad 9:3 Jon 10:33 * 26:66: Lep 24:16; Jon 19:7 * 26:67: Ais 50:6; 53:5

Pida, "Jisas n̄p n̄njagpin," a ga (Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Pen Pida manō kub hagep ram hōj adō yaŋ asik m̄deia u me, b̄ God n̄p nan sabe gep b̄ kub yab̄i u n̄p wōg ḡm̄dōp pai ap apōm, n̄p haga, "Ne Jisas b̄ Galili n̄bō u aip m̄daj̄i," a ga.

⁷⁰ Hagō, Pida n̄bi b̄ gau magōjhalō n̄j m̄dlō n̄jōl ḡi, haga, "Manō ne hagabōn u yad n̄njagpin," a ga. ⁷¹ An̄g hagōm, urakōm, am ajōj ī au m̄dō n̄jōl ḡi, n̄bi ram an̄bu wōg ḡm̄dōp ap apōm, Pida n̄p n̄jōm, n̄bi b̄ m̄deila gau kal̄p haga, "N̄pe b̄ Jisas Nasared n̄bō u aip m̄dailō n̄jbin," a ga. ⁷² Hagō, Pida wai n̄m̄ haga, "Yad n̄jō yab̄i hagabin, b̄ hagpim an̄bu yad n̄njagpin," a ga.

⁷³ Pro magō ap m̄dōm, n̄bi b̄ Pida aip urak m̄deila gau n̄p haga, "N̄jō nōp hagpun. Ne b̄ kale ap. Meg m̄gan kale hagpal rō, ne u rō nōp hagpan," a ḡila.

⁷⁴ Hageila, Pida bl̄tō gōm haga, "Yad kalōp n̄jō yab̄i hagabin. Wasō u, God ȳp ilōn mab n̄n̄m̄ aij. B̄ kale hagpim an̄bu yad n̄njagpin!" a ga. An̄g hagō n̄jōl ḡi, ad̄iŋ yaur k̄lak̄i u w̄īn̄ ala. ⁷⁵ K̄lak̄i u w̄īn̄ alō, Pida Jisas manō n̄p nōd haga an̄bu gas̄i n̄jōm, gas̄i m̄lō la. N̄hōn ḡn̄g: Jisas haga, "Yaur k̄lak̄i w̄īn̄ alagnab magō u, 'Jisas n̄p n̄njagpin,' a ḡimōn, magō m̄ihau n̄gan̄ hagnabōn," a ga. Gas̄i an̄bu n̄jōm me, gas̄i m̄lō lōm, hōj amōm, m̄tōj kub ga. *

27

Jisas n̄p dam gapna Pailod n̄p n̄ila (Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

¹ Ram ḡisōn r̄ika n̄jōm, God n̄p nan sabe gep b̄ kub gau abe, b̄ manō ud as̄ikep gau abe, manō hag n̄j hag n̄j gōm, manō hag adō ān̄ lōm, Jisas n̄p al pak lun, a ḡila. ² An̄b u, Jisas n̄p naḡi lōm, damōm gapman b̄ kub gapna Pailod n̄p n̄ila.

Judas naḡi n̄nja (Ap 1:18-19)

³ Pen Jisas n̄p manō kub hagōm, al pak l̄n̄g geila n̄jōm, Judas, n̄hōn ḡn̄g Jisas n̄p mumug n̄jbin, a gōm, mani uda u, b̄ God n̄p nan sabe gep b̄ kub gau abe, b̄ manō ud as̄ikep gau abe, kal̄p ju dam n̄n̄g gōm, God sabe gep ram u ara. ⁴ Amōm, mani an̄b gau kal̄p n̄l ḡi haga, "Jisas naij gagōp u pen yad n̄p mumug n̄jbin u, m̄dō umnab. An̄b u, yad nan si nan naij ḡipin," a ga. Hageila, kale hagla, "U nan hon wasō. Ne ke nōp an̄g ḡipan," a ḡila. ⁵ Hageila, Judas mani n̄ila an̄bu

God sabe gep ram raul u ud yuōm, am naḡi n̄nja. *

⁶ B̄ God n̄p nan sabe gep b̄ kub gau, mani an̄bu udōm hagla, "Mani an̄bi, b̄ al pak lun, a gun, mumug ḡino u me, God n̄p n̄n̄ rō lagōp," a ḡila. ⁷ An̄g hagōm, manō hag n̄j hag n̄j gōm haga, "B̄ m̄lō gau n̄bō apōm umlō, dam r̄gōl gun u, m̄nōj nabōj m̄gan ap rauun," a gōm, am b̄ ap m̄nōj udōm rin cōg ḡm̄dōp m̄nōj nabōj m̄gan an̄bu raula. ⁸ M̄nōj nabōj m̄gan an̄bu, mumug b̄ḡ n̄ila mani u udōm raula u me, hainō n̄bi b̄ m̄nōj nabōj m̄gan an̄bu, hib "M̄nōj M̄gan Hagape Halō" a ḡila. M̄īni u rō nōp m̄nōj nabōj m̄gan an̄bu, hib "M̄nōj M̄gan Hagape Halō" a ḡipal.

⁹ Pen kale m̄nōj nabōj raula an̄bu, b̄ God manō hagep Jeremaia nōd hagōm kal̄i k̄īn̄ r̄ika rō nōp ḡila. N̄pe God Manō u ad̄iŋ ap kal̄i k̄īn̄ r̄ikōm haga, "Kale mani silpa n̄n̄ juōl ān̄ ap ado ḡi da unbō s̄idun̄ laj (30) u, Juda n̄bi b̄ haga mani u yag damōm, * ¹⁰ b̄ m̄nōj udōm rin cōg ḡm̄dōp m̄nōj nabōj m̄gan an̄bu raula. B̄ Kub ȳp haga rō nōp ḡila," a ga.

Gapna Pailod Jisas hag n̄nja (Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)

¹¹ Jisas n̄p damōm, gapman b̄ kub Pailod m̄deia au arlō n̄jōl ḡi, Pailod Jisas n̄p haga, "Ne Juda kai k̄in̄ kub kale m̄dpan aka?" ga. Hageila, Jisas haga, "Me hagpan me u," a ga. ¹² Pen b̄ God n̄p nan sabe gep b̄ kub gau abe, b̄ manō ud as̄ikep gau abe, n̄p manō r̄imnap hageila, n̄pe pen manō ap hagaga. * ¹³ An̄g gō, gapman b̄ kub Pailod haga, "Manō pen pen hagōm, manō ke ke hagabōl u, n̄jagōn ar?" a ga. ¹⁴ Hageila, Jisas manō pen ap hagagō, Pailod gas̄i iru yab̄i n̄nja.

Juda n̄bi b̄ gau, Jisas n̄p al pak l̄m̄im, a ḡila (Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

¹⁵⁻¹⁹ Pen Pailod n̄pe b̄ kub manō ud as̄ikep sea adō u as̄ik m̄dō n̄jōl ḡi, n̄bin manō ap hagō, auō haga, "Yad m̄dō nōp s̄ibōn yaŋ uhōn n̄jbin, b̄ manō kub hagabōn b̄ u b̄ aij. N̄p manō klō hagagmōn. Yad uhōn n̄jbin an̄bu, gas̄i iru yab̄i n̄jabin," a ga. Pen Pailod gas̄i n̄pe ke gau nōp n̄nja, Jisas nan ap gaga; b̄ kub gau nōp n̄p n̄jōl mulu lugōp daubal. An̄b u, yad aigōl gem, n̄p hag yuō aran̄, a gōm, gas̄i u n̄nja.

Pen Rom gapna b̄ kub u pōr m̄i u m̄i u Juda kai Pasopa n̄n̄ kub u, kal̄p b̄ naḡiman kale ke hag n̄j̄m̄dal u, ȳhar̄iŋ

* 26:75: Mad 26:34 * 27:5: Ap 1:18-19; Mad 26:14-15

* 27:9: Sek 11:12-13 * 27:12: Ais 53:7

hubik yumidöp. N̄in an̄ibu, b̄i naj yabił ap nagı m̄ideia; hib n̄ipe u Barabas. N̄ibi b̄i iru nöp ap magum geila gau, Pailod kalip haga, “Kalöp b̄i mai yiharıñ hag yunamñ Jisas, Mesaia u a gıpal u aka Barabas n̄ip hag yunam?” ö ga. * 20 Hagö, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau abe, b̄i manö ud asiķep gau abe, n̄ibi b̄i gau kalip hagla, “Kale Pailod n̄ip hagmim, Barabas n̄ip hubik yuöm, Jisas n̄ip al pak l̄ılan,” a gıla.

21 Pen Pailod n̄ibi b̄i ap magum gi m̄ideila gau kalip haga, “B̄i m̄ihai i, b̄i an n̄ip hubik yunam?” ö ga. Hageia hagla, “Barabas n̄ip hubik yumön,” a gıla.

22 Hageila, Pailod haga, “Anig haggim u, Jisas Mesaia u a gıpal u, n̄ip n̄ihön ginam?” ö ga.

Hageia, kale magöñhalö hagla, “N̄ip mab ba lan al pak l̄ılan!” a gıla.

23 Hageila, Pailod haga, “Pen n̄ihön? N̄ipe nan n̄ihön nan gi naj göp?” ö ga. Hagö, manö haga u n̄ıñagöm, manö dap ranöm hagla, “N̄ip mab ba lan al pak l̄ılan! N̄ip mab ba lan al pak l̄ılan!” a gıla.

24 Hageila, Pailod gasi n̄ıñga, manö yad udagnaböl; pen manö r̄ımnap halö kalip hag n̄inö, pen pen paköl rö löp, a gi gasi n̄ıñga. Anig n̄ıñjöm, n̄ibi b̄i gau amgö ilö kale gau, n̄ig udöm n̄ımagö n̄ig li li göm, kalip haga, “B̄i an̄ibi n̄ip al pak l̄ıñg gabim u, manö an̄ibu yip auagnab; kale ke ado gi aunab,” a ga. *

25 Hageia, n̄ibi b̄i gau magöñhalö hagla, “U wip nabıc hon ke! Hagape n̄ipe hanip apöm, n̄i hon gau arnab! Manö an̄ibu, hon abe, n̄i pai hon gau abe aunab!” a gıla. *

26 Anig hageila, Pailod kalip Barabas n̄ip hubik yuöm, Jisas n̄ip ami b̄i n̄ipe gau n̄a n̄ıñjöm kale nagı ud Jisas pakla. Anig gılö, Pailod n̄ipe Jisas n̄ip mab ba lan al pak löl, a göm, ami b̄i n̄ipe gau kalip gi na.

Ami b̄i gau Jisas n̄ip hag jula
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

27 Gapna Pailod ami b̄i n̄ipe gau, Jisas n̄ip udöm, dam ram kub kale u amöm, ami b̄i yiharıñ gau kalip magöñhalö w̄ıñ allö, 28 ap magum göm, wahiñ n̄ip u ud juöm, wahiñ aıı, b̄i kub yımbal rö ap dapöm, n̄ip yım n̄ıla. * 29 Yım n̄öm, nagı kalı kalı halö gau dapöm, kiñ kai rol gıpal rö usajıl bad ap göm, n̄ip rol gi n̄öm, b̄i kub gau ur udpal, a göm, gamıł m̄ılö ap ud Jisas n̄ip n̄ımagö yijig u n̄öm, apöm n̄ip kugom yımöm, hag juöl gi hagla, “B̄i kub ne auban? Juda kai kiñ kale ne auban?” ö gıla. 30 Anig hagöm, n̄ip kiñu

alöm, gamıł m̄ılö an̄ibu ju udöm, n̄ip nabıc cög lan pakla. *

31 Pen Jisas n̄ip anig göl hag juöm, wahiñ aıı n̄ip yım n̄ıla u ud ju yuöm, wahiñ n̄ipe ke yım n̄öm, n̄ip mab ba lan al pak l̄ıñg, uı gi ud arla.

Jisas n̄ip mab ba lan al pak lıla
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

32 Adan an̄ gau amöl gi n̄ıñla, Sairini daun n̄ibö b̄i ap aueia. Hib n̄ipe u Saimon. N̄ip nable paköm, klö göm hagla, “Jisas n̄ip al pak l̄ınabun mab i ud aru,” a gıla. 33 Haglö, n̄ipe udöl gi, ram m̄ınöñ Golgoda dum arla. Golgoda a gım̄ıdal u manö il u, “Wip Nabıc Cög Ij.”

34 Pen dum an̄ibu amjaköm, ami b̄i gau n̄ig wain udöm, n̄ig asi ap udöm, halö ud ado malo göm, Jisas n̄ip n̄eila, pen n̄ipe n̄ıñ n̄ıñjöm arö ga. * 35 Jisas n̄ip mab ba lan al pak löm, wahiñ n̄ip gau n̄ıme li ke ke udn̄ıg, sadu rö göm udlı. * 36 Anig göm, Jisas n̄ip mab ba lan al pak lıla il au asiķöm, abad n̄ıñ m̄ideila.

37 Jisas n̄ip al pak löm, mab ba lan kalı kliñ r̄ıkla:

BI I JISAS, JUDA KAI KIN KALE ME I.

38 Pen Jisas n̄ip al pak löm, b̄i nan si udep m̄ıhau, ap böñ lap, ap böñ lap, al pak lıla. * 39-40 N̄ibi b̄i adan majö ap ran ap lug geila gau, nabıc cög gor mar göm, n̄ip hag juöm hagla, “Ne God N̄i n̄ipe rö! God sabe gep ram u ud wai gi yumön, n̄in m̄ıhöp n̄ıgan̄ı kuyayñ gi l̄ınabön u me, mab ba lan arö gimön lugö, hon n̄ıñjun!” a gıla. *

41 B̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau, b̄i lo manö hag n̄eb b̄i gau, b̄i manö ud asiķep gau, kale u rö nöp n̄ip hag juöm hagla, 42 “N̄ibi b̄i r̄ımnap kalip gajip kamıñ arbal, pen n̄ipe ke anig ginım rö lagöp. Isrel Kin kub hon u, mab ba lan arö göm, m̄ınöñ il i lugö, n̄ıñjög hagöp a gun, n̄ip n̄ıñ udun. 43 N̄ipe God n̄ip n̄ıñ udöm hagöp, ‘Yad God N̄i n̄ipe,’ a göp. God n̄ipe ke u rö nöp gasi n̄ıñeinab u, m̄ıñi apöm, n̄ip ud kamıñ yuan,” a gıla. * 44 B̄i nan si udep Jisas aip al pak lıla m̄ıhau, kale u rö nöp, n̄ip manö naj an̄ibu rö nöp haglö.

Jisas uma
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

45 N̄in an̄ibu sıdö an̄ aulık magö u, sıbön apöm, m̄ıd damöm sıdö gamıñ ga magö u kuyayñ mailö ga. 46 Sıdö gamıñ ga magö u, Jisas w̄ıñ kub al hagöm haga, “Eli, Eli,

* 27:15-19: Jon 11:47-48; 12:19 * 27:24: Dud 21:6-9 * 27:25: Ap 5:28 * 27:28: Luk 23:11 * 27:30: Ais 50:6 * 27:34: Sam 69:21 * 27:35: Sam 22:18 * 27:38: Ais 53:12 * 27:39-40: Sam 22:7; 109:25; Mad 26:61; Jon 2:19 * 27:43: Sam 22:8 * 27:46: Sam 22:1

lama sabakdani,” a ga. Haga anɩbu, “God yad. God yad. Yɩp ai gɩnɩg arō gɩpan?” ō ga. * ⁴⁷ Anɩg hagō, nɩbi bɩ rɩnnap sōl anɩb au mɩdeila gau nɩjōm hagla, “Bɩ anɩbi bɩ God manō hagep Ilaija nɩp wiñ alab,” a gɩla. ⁴⁸ Anɩg hagōm, bɩ ap am nan adɩj us hain rō bad ap ud dapōm, nɩg wain asɩ u rauōm, gamɩl mɩlō ap udōm, abōs alōm, nɩnō nɩnɔŋ a gōm, nɩa. *

⁴⁹ Anɩg gōm nɩō, bɩ rɩnnap hagla, “Arik! Agamɩj nɩj mɩdaiun. Ilaija apōm, nɩp ud kamɩj yunab aka?” gɩla. ⁵⁰ Pen Jisas kauyaŋ wiñ kub al hagōm, ake bad mɩdeia u ur ga.

⁵¹ Magō anɩbu nōp, waɩj mɩlō kub God sabe gep ram raul mɩgan yaŋ, ajōŋ pak pɩl gɩla u, aŋ yaŋ pak biɩɩ gōm lap ke lap ke ara. Anɩg gō nɩjōl gɩ, munmon udōm, kabō gau pa bu gōm, * ⁵² wip kabō mɩgan rɩgōl gōm pak pɩl gɩla gau, mɩgan hiɩkōm, God nɩbi bɩ ut nɩpe nōd umla rɩgōl gɩla gau, iru nōp gō, kauyaŋ urakla. ⁵³ Urakōm, kabō mɩgan gau arɩk hōŋ amōm, Jisas uraka nɩn u kale daun kub ut Jerusalem areila, nɩbi bɩ iru nōp kalɩp waiō lɩlō nɩjla.

⁵⁴ Pen munmon udōm, nɩhōn nɩhōn ga u nɩjōm, ami bɩ kub u abe, bɩ nɩpe gau aip mɩdeila gau abe, kale anɩnɩn gō pɩnɩj gōm, mɩdmagō kale arō nɩjōl gɩ, kale hagla, “Yaue! Bɩ i nɩpe God Nɩ nɩpe nɩjō yabiɩ!” a gɩla. ⁵⁵ Pen nɩbi iru nōp apōm, ke ke au mɩdōm, nɩj mɩdeila. Nɩbi anɩb gau Jisas nɩp gɩ nɩnɩg Gallil nɩbō aula. * ⁵⁶ Nɩbi mɩdeila anɩb gau ap Maria Magdala u, ap Jems aip Josep aip nɩme Maria u, ap Sebedi nɩ nɩpe mɩhau nɩme u.

Josep nɩpe Jisas hañ roman dam kabō mɩgan ap rɩgōl ga

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷⁻⁵⁸ Bɩ gep yabiɩ ap, Josep, Arimadia daun nɩbō u, nɩpe Jisas bɩ nɩpe ap mɩdeia. Bɩ anɩbu, Jisas umōb nɩjōm, dugo dugo magō u apōm, gapna Pailod nɩp, Jisas hañ roman u udnam aka gō, Pailod yau a gōm, bɩ nɩpe gau kalɩp hagō, Josep nɩp nɩla. * ⁵⁹ Jisas hañ roman nɩpe u Josep nɩp nɩlō, nɩpe waɩj rud aij ap udōm, wip he mɩlō u magōŋhalō wam haluōm, ⁶⁰ dam kabō mɩgan gɩsōn nōp ap, yɩp rɩgōl gɩnabōl, a gōm, ju lu lɩla mɩgan u rɩgōl gōm, kabō haɩai kub ap ud gau ga gɩ dam ajōŋ pɩl gōm ara. *

⁶¹ Nɩbi mɩhōp mɩdailō, nɩbi ap Maria Magdala, nɩbi ap Maria ap. Nɩbi Maria

mɩhau apil nɩj mɩdlō nɩjōl gɩ, Josep anɩg gōm rɩgōl ga.

Ami bɩ gau wip he rɩgōl gɩla kabō mɩgan u abad mɩdeila

⁶² Jisas umō rɩgōl gɩla nɩn anɩbu, God nɩp nan sabe gep bɩ kub gau abe, bɩ Perisi gau abe, God nɩp sabe gɩnɩg nɩn u rol, a gōm, nan gɩ dap jin gɩla. Pen ruō, God nɩp sabe gɩnɩg nɩn kale u me, gapman bɩ kub Pailod mɩdeia au arla. ⁶³ Amōm hagla, “Bɩ kub. Bɩ piral hagep anɩbu haga, ‘Yad umem, nɩn mɩhau nɩgan u uraknabin,’ a ga. * ⁶⁴ Anɩb u, ne bɩ rɩnnap hagō, nɩn mɩhōp nɩgan wip rɩgōl u abad mɩdaiōl. Wasō u, bɩ nɩpe gau apōm, wip he mɩlō u si udōm, nɩbi bɩ gau kalɩp piral hagōm hagnabōl, ‘Nɩpe kauyaŋ urakōp,’ a gɩnabōl. Anɩg gɩlō, Jisas nōd manō piral haga u nan pro; kale hainō manō piral hagnabōl u kub yabiɩ gɩnab,” a gɩla.

⁶⁵ Hageila, Pailod kalɩp haga, “Anɩb u, kale ami bɩ bad ap udmim, wip rɩgōl gɩla gau ammim, pasi kale ke nɩj aij gɩmim, wip rɩgōl kabō lɩ pɩdōŋ gɩpe, ami bɩ abad nɩj mɩdaiōl,” a ga.

⁶⁶ Hagō, Juda bɩ kub anɩb gau amōm, ajōŋ pɩl gɩla kabō kub u urōn rō gōm, ami bɩ bad u haglō, anɩb au nɩj mɩdeila.

28

Jisas uraka

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Ruō ram rɩk da lō nɩjōl gɩ, nɩbi mɩhau Maria Magdala abe Maria ap abe kale ammim, Jisas nɩp rɩgōl gɩla u nɩnɩg arlō. ² Magō anɩbu munmon kub yabiɩ udō nɩjōl gɩ, ejol ap kumi kabō adō laŋ nɩbō apōm, Jisas nɩp rɩgōl gōm kabō haɩai pɩl gɩla u, ud ju ba u yuōm, adō anɩbu asɩka. ³ Ejol anɩbu, mulu adɩj nɩpe mɩmailōl gōl gɩ mɩdeia. Waɩj nɩpe u, rud aij yabiɩ u la. ⁴ Pen ami bɩ nɩj mɩdeila gau, nɩp nɩjōm, anɩnɩn gō pɩnɩj gōm, gɩl gɩl gōm, umōm rō mɩdeila.

⁵ Pen ejol u nɩbi mɩhau kalɩp haga, “Pɩnɩj gagmil! Yad nɩjɩn, kale mɩhōŋ Jisas mab ba laŋ al pak lɩla u nɩp nɩj ajabil. ⁶ Nɩpe aui mɩdagōp. Nɩlō haga rō, mɩdō nōp kauyaŋ urakōm arōp. Pen kale apil, nɩp dam lɩla kuō adō u nɩjɩmil, * ⁷ yɩjɩd ammim, bɩ nɩpe gau kalɩp hagnabōl, ‘Jisas kauyaŋ urakōm Gallil arab. Kale bɩ nɩpe ammim nɩp anɩb gau nɩjɩnabim,’ a gɩmɩl. Manō anɩbu nōp kalɩp hag nɩnɩg aubin,” a ga.

⁸ Anɩg hagō nɩjɩmil, nɩbi mɩhau pɩnɩj gɩlō u pen mɩn mɩn gōl gɩ, wip rɩgōl anɩbu yɩjɩd arō gōm, bɩ nɩpe gau kalɩp hagnɩg gɩ dō gɩ arlō. ⁹ Adan aŋ gau arlō nɩjōl gɩ, Jisas kalɩp

* 27:48: Sam 69:21 * 27:51: Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 * 27:55: Luk 8:2-3 * 27:57-58: Dud 21:22-23

* 27:60: Ais 53:9 * 27:63: Mad 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21 * 28:6: Mad 12:40; 16:21

mihön nable paköm haga, “Kale midpil?” a ga. Hagö, kalpe mihön ap kugom yimmil, ma nipe pidön udmil, hib nipe u haglö adö ara. ¹⁰ Jisas kalip mihön haga, “Piññ gagmil! Kale ammil mam yad gau kalip hagmil, ‘Galili ammim Jisas nip nñnabim,’ a gimil,” a ga. *

Ami bi gau am Jisas uraköp manö u hagla

¹¹ Nibi mihau, adan an gau arlö nñöl gi, ami bi nñ mideila gau rñnap, daun kub waryö raul an amöm, bi God nip nan sabe gep bi kub gau kalip, nñhön nñhön ga anibu magöñhalö hag ñila.

¹² Hag ñeila, bi God nip nan sabe gep bi kub gau amöm, bi manö ud asikep aip manö hag adö añ löm, ami bi anib gau kalip mani kub ñöm hagla, ¹³ “Kale manö i nöp hagnim, ‘Sib an yan hon hanajun magö u, bi nipe gau apöm, wip he mlö u si ud arbal,’ a gimim. ¹⁴ Anig hagpe, gapna Pailod manö anibu nñnab u, hon nip aip hagno, kalöp marö rñnap ñagnab,” a gila.

¹⁵ Anig haglö, ami bi gau mani anibu udöm, amöm Juda bi kub anib gau hagla rö nöp gila. Kale pir alöm, Jisas wip he mlö nipe u, bi nipe gau si ud arbal, a geila manö u, mññi Juda nbi bi gau manö piral anibu nöp hagöl gi nöp midpal.

Bi nipe gau Jisas nip nññla

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-

23)

¹⁶ Jisas bi nipe unbö agip u Galili amöm, Jisas nöd haga dum u arla. * ¹⁷ Amöm, Jisas nip nññöm, hib nipe haglö adö ara. Pen bi nipe rñnap nññöm dui göm hagla, “U Jisas aka bi unbö ke?” ö gila.

¹⁸ Pen Jisas söi au apöm, kalip haga, “Bapi yip hagö, ram mññöñ kumi kabö adö lan u abe, mññöñ naböñ il i abe, yad magöñhalö abadöl midpin. * ¹⁹ Anib u, kale ram mññöñ gau magöñhalö rñgon rñgon ammim, nñbi bi ke ke gau magöñhalö manö aij yad hag ñibe, kale yip nñ udöm nñbi bi yad midöm yip hain göl. Anig gimim, Bap u, Ñi u, Ana U† u hib hagnim, kalip ñig pak ñimim. * ²⁰ Anig gimim, yad kalöp gimim, a gem, manö nñhön nñhön hag ññbin u, kale u rö nöp manö anibu magöñhalö kalip hag ññ aij gipe, magöñhalö hain göl. Pen yad kalöp nññöñ yabiñ hagabin, yad kalöp aip midem, mid damem, mid damem, mññöñ naböñ il i ur gñnab,” a ga.

* 28:10: Mad 26:32

* 28:16: Mad 26:32

* 28:18: Jon 13:3; Ep 1:20-22

* 28:19: Mak 16:15-16; Ap 1:8

Mak Jisas Kraiss Manö Aij u Mak kali kliñ rika

Jon Bı Ñıg Pak Ñeb u God manö hag ñimıdöp

(Mad 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

1 Jisas Kraiss, God Ñı nıpe manö aij u hagnıg gabin. 2 God hadame nöp Ñı nıpe Jisas Kraiss nıp manö haga rö, bı God manö hagep Aisaia, manö anıbu God Manö kali kliñ riköm haga, "Nöñ! Bı manö yad ud arep u, nöd hag yunö amöm,

adan nöp u lik gı aij gınab. *

3 Bı anıbu, ram mınön nıbi bı iru mıdagpal, ram mınön kabö nöp mıdöp anı au am mıdöm, wıñ alöm hagnab,

'Bı Kub u auab! Adan sır gılanı gıyanı gı mıdainım gau,

dum goł pılu gı mıdainım gau, bı nıg ral aij gımim, ' a gınab, " a ga. *

4 God manö hagep bı anıbu nöd anıg haga rö nöp me, Jon bı ñıg pak ñeb u amöm, ram mınön nıbi bı iru mıdagmıdal, ram mınön kabö nöp mıdmıdöp anı au mıdö nıñöl gı, nıbi bı gau aulö, kalıp manö hag ñöm hagnıdöp, "Nan si nan naij gıpım gau, nıhön gınıg anıg gıpun, a gımim, arö gıpe yad kalöp ñıg pak ñınö, God nan si nan naij gıpım gau nıñöm arö gınab," a gımdıdöp. *

5 Nıpe anıg hagö nıñöl gı, nıbi bı ram mınön Jıdia yöp anıg gau mıdeila gau abe, Jerusalem nıbi bı mıdeila gau abe, kale magöñhalö manö nıp u nıñıg arla. Amöm, nan si nan naij gımıdal gau, hag waiö lılö, Jon kalıp ñıg Jodan anı au ñıg pak ña.

6 Pen Jon walıj nıpe u, kaj kamel unı udöm gıla walıj ap yımöm, kaj kau hañ dip nagı anı u pıg lımıdöp. Nan ñıñeb nıpe u, jonı habıadıñ u abe, bom ñıg u abe ñıñımdıdöp. *

7 Nıpe nıbi bı gau kalıp hagnıdöp, "Bı yıp hain auab u, nıpe yad rö wasö; nıpe bı kub yabı, yad bı pro. Yad nıp nıñnö nable gınab. Yad am söı au kugom yımem ma rırup nıpe u nagı hubıknam rö lagöp. *

8 Yad kalöp ñıg nöp pak ñabin u pen nıpe apöm, kalöp Ana Uı u nöp pak ñınab," a ga.

Jon Jisas nıp ñıg pak ña

(Mad 3:13-17; Luk 3:21-22)

9 Pen ñın ap, Jisas Nasared daun, ram mınön Galılı mıdmıdöp u arö göm, Jon mıdeia au auö, Jon Jisas nıp ñıg Jodan anı au ñıg pak ña. 10 Nıp ñıg pak ñö, Jisas ñıg

goł au lanı amöm nıña, kumi kabö adö lanı pıral hııkö, God Ana u yaur dapo rö, Jisas nıp u gı aua. 11 Anıg göl u gı auö nıñöl gı, manö ap kumi kabö adö lanı au nıbö apöm haga, "Ne Ñı mıdmagö yad yabı. Nöp nıñnö, yıp aij yabı göp," a ga. *

Seden apöm Jisas nıp co co ga

(Mad 4:1-11; Luk 4:1-13)

12 Pen magö anıbu nöp, God Ana u Jisas nıp hag yuö, ram mınön kabö nöp mıdmıdöp anı gau amöm, 13 ñın unbö ñın juöl mıhöp (40) au mıdeia. Anı gau mıdö nıñöl gı, Seden, "Jisas nıp gınö, manö yıp u hain göm, naij ganı," a göm, apöm hagnıdöp. Ram mınön mıdmıdöp mıgan anıbu ke kain nan gau nöp mıdmıdöp. Pen ejol gau apöm, Jisas nıp abad mıdmıdal. *

Jisas God manö aij u hag ñı mıdeia

14 Pen hainö gapman bı kub Herod Jon nıp nagı la nıñöm Jisas nıpe ram mınön Galılı amöm, God manö aij u nıbi bı gau kalıp hag ñöl gı haga, * 15 "God nıbi bı udöm kumi kabö adö lanı au abad mıdeinab ñın hain pör abad mıdmıdim u, mıñı auöp! Nan si nan naij gıpım u, nıhön gınıg anıg gıpun a gımim arö gımim, God manö aij u, nıñö hagöp a gımim, nıñı udmim," a ga. *

Jisas bı nıpe mıhau mıhau uda

(Mad 4:18-22)

16 Jisas Ñıg Wanjö Galılı goł au padiöl gı nıña, bı kabsatı udep madöl mıhau, kabsatı udul a gımil, uben ap ud ñıg anı yanı yumil mıdailö. Bı mamil anıb mıhau hib kale mıhön u, Saimon aip Edru aip. 17 Jisas kalıp mıhön nıñöm haga, "Aulö, yad aip ajun, yad kalöp mıhön hag ñı aij gınö, nıbi bı udep bı mıhau mıdeinabil," a ga. 18 Hagö, nıñö hagöp, a gımil, uben gau arö gımil, Jisas aip arlö.

19 Pen Jisas yöp pro magö ap amöm nıña, Sebedi ñı nıpe Jems aip, Jon aip ñıg magıb mıgan u mıdöl gı, uben pa gı dö ga u, al dö göl gı mıdailö. 20 Jisas kalıp mıhön nıñöm haga, "Kale mıhön auıı e!" ga. Jisas anıg hagö, kalpe mamil mıhau nıñmil, nap nıp wög gı ñeb bı rımnap aip kalıp ñıg magıb adö au arö gımil, Jisas aip arlö.

Kıjaki bı ap nıp abanı ala u, Jisas hag hön yua

(Luk 4:31-37)

21 Pen kale daun pro Kapaneam amöm, Jıda God nıp sabe gep mañu, Jisas Jıda magum gep ram raul mıgan yanı amöm, God Manö u hag ñö, 22 nıbi bı gau nıñöm, pa gıñ göm hagıa, "God lo manö hag ñeb bı gau hagpal rö hagagöp; nıpe bı kub yabı

* 1:2: Mal 3:1 * 1:3: Ais 40:3 * 1:4: Ap 13:24; 19:4 * 1:6: 2Ki 1:8; Mad 11:8 * 1:7: Ap 13:25 * 1:11: Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18; Mak 9:7 * 1:13: Sam 91:11-13 * 1:14: Mak 6:17 * 1:15: Mad 3:2 * 1:22: Mad 7:28-29

nɪŋ aij gòm hagpal rö hagöp,” a gɪla. *
 23 Pen magö anɪbu, bɪ kɪjaki abanɪ ala ap, magum gep ram raul mɪgan anɪbu mɪdeia u blätö gòm haga, 24 “Jisas bɪ Nasared nɪbö! Ne hanɪp nɪhön gɪnɪg auban? Hanɪp kɪjaki gau al pak lɪnɪg aban aka? Yad nöp nɪŋbin, ne God Nɪ Uɪ nɪpe u,” a ga. *

25 Hagö, Jisas pen kɪjaki bɪ anɪbu abanɪ ala u nɪp manö klö hagöm haga, “Manö hagagmön! Bɪ u nɪp arö gɪmön, höŋ aru!” a ga. 26 Jisas anɪg hagö, kɪjaki anɪbu bɪ u nɪp ud gɪl gɪl gòm, wɪn kub alöm, höŋ ara. * 27 Jisas anɪg gö, nɪbi bɪ mɪdeila gau aiö yabɪ gòm, manö hag nɪŋ hag nɪŋ gòm hagla, “U nɪhön? Bɪ i manö gɪsön nɪbö manö adö ap dauöp aka? Nɪpe bɪ pɪdön halö. Kɪjaki aiön pi gau manö nɪpe udöm hagöp rö gɪpal,” a gɪla. 28 Nɪbi bɪ gau anɪg hagöl gɪ, Jisas kɪjaki aiön pi hag höŋ yua manö anɪbu, ram mɪnön Galili gau magöŋhalö hag nɪlö ara. *

Jisas gö, Saimon nɪbor nɪp kamɪŋ la
 (Mad 8:14-15; Luk 4:38-39)

29 Pen Jisas, Jems, Jon, Saimon, Edru, kale Juda magum gep ram u arö gòm, höŋ amöm, Saimon aip nɪmam Edru aip ram kale u arla. 30 Ram amjaklö, Jisas nɪp hagla, “Saimon nɪbor nɪpe hañ romanɪ u mab rö inö, han mɪdöp,” a gɪla. 31 Haglö, Jisas am nɪmagö kɪd nɪpe u udöm ud urak nɪ nɪŋöl gɪ, hañ nɪpe mab rö ineia u kamɪŋ la nɪŋöm adɪŋ nan magö kalɪp nɪa.

Jisas gö, nɪbi bɪ iru nöp kamɪŋ la
 (Mad 8:16-17; Luk 4:40-41)

32 Pen sidö wad ara magö u, nɪbi bɪ nan ga gau abe, nɪbi bɪ kɪjaki abanɪ ala gau abe, Jisas gö kamɪŋ lanɪ, a gòm, Jisas mɪdeia au daula. 33 Daun pro Kapaneam nɪbi bɪ gau magöŋhalö apöm ram aŋöŋ iɪ höŋ nö löyan adö nɪŋ mɪdeila nɪŋöm 34 nɪbi bɪ iru nöp nan ga gau, Jisas gö, kamɪŋ la. Kɪjaki aiön pi abanɪ ala gau iru nöp hag höŋ yua. Pen kɪjaki aiön pi anɪb gau Jisas nɪpe bɪ an nɪŋ aij gɪla rö, Jisas kalɪp, “Manö gagmim,” a gòm, hag höŋ yua. *

Jisas mɪgan ap ke amöm, Nap nɪp sabe göl gɪ mɪdeia
 (Luk 4:42-44)

35 Ruö, Jisas hilɪm halö yabɪl uraköm, ram hana u arö gòm, daun anɪbu abe arö gòm, am mɪgan ap ke amöm, Nap nɪp sabe göl gɪ mɪdeia. * 36 Pen bɪ nɪpe Saimon, bɪ nɪpe rɪmnap aip, Jisas mai, a gòm, nɪp ulhai nɪŋnɪg arla. 37 Jisas nɪp ulhai nɪŋ dam nɪŋöm hagla, “Nɪbi bɪ magöŋhalö nöp mai, a gòm, ulhaiaböl,” a gɪla. 38 Anɪg hageila, Jisas haga, “Hon ram rɪŋg agtö rɪmnap

halö söl aui arun. Yad aubin u, nɪbi bɪ ram mɪnön mɪgan gau kalɪp manö hag nɪnam, a gem, aubin,” a ga. 39 Anɪg hagöm, ram mɪnön Galili anɪ gau gɪ aŋöl gɪ, am Juda magum gep ram raul gau amöm, God Manö hag nɪlö gɪ, kɪjaki aiön pi nɪbi bɪ kalɪp abanɪ ala gau hag höŋ yua. *

Jisas, wös hapeb la bɪ ap gö, mɪtep ga
 (Mad 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Wös hapeb la bɪ ap, Jisas mɪdeia au apöm, kugom yɪmön, haga, “Ne wös yɪp u kamɪŋ lanɪ, a gɪnabön u, kamɪŋ lɪnɪm,” a ga. 41 Anɪg hagö, Jisas nɪp mög nɪŋöm nɪmagö mɪlöbö löm bɪ anɪbu nɪp ud nɪŋöm haga, “Yau, gɪnabin. Kamɪŋ lɪ,” a ga. 42 Nɪp ud nɪŋö adɪŋ kamɪŋ la. 43-44 Pen Jisas bɪ anɪbu nɪp manö klö hagöm haga, “Adan anɪ gau nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp nɪŋmön, Jisas yɪp gö kamɪŋ löp, a gɪmön, hagagmön. Kabö rö nöp ammön, bɪ God nɪp nan sabe gep u nɪp hañ romanɪ ne u yammön hagmön, ‘Wös hapeb yad u kamɪŋ löp,’ a gɪmön. Anɪg hagmön, Mosɪs nöd haga rö, nan rɪmnap dam bɪ God nɪp nan sabe gep u bɪ nɪmön, nɪpe pak God nɪp sabe gɪ nɪ me, nɪbi bɪ gau, bɪ u mɪnɪ kamɪŋ löp, a gòm, nɪŋnaböl,” a ga. Jisas manö anɪbu nöp hagöm bɪ u hag yuö ara. * 45 Jisas anɪg haga u pen bɪ anɪbu nɪpe amöm, nɪbi bɪ gau abönamö hag nɪö ara. Anɪg gö, Jisas daun gau waiö ajainɪm rö lagö, nɪpe amöm nɪbi bɪ iru mɪdageila anɪ gau nöp mɪdö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ ram mɪnön gau gau magöŋhalö nɪp nɪŋnɪg aumɪdal.

2

Jisas gö, nɪn ma kata ga bɪ ap kamɪŋ la
 (Mad 9:1-8; Luk 5:17-26)

1-2 Nɪn mɪhöp nöp padiö nɪŋöl gɪ Jisas kauyanɪ daun pro Kapaneam auö, Jisas ap mɪdöp ram nɪpe u, a gɪlö, nɪbi bɪ iru nöp apöm gɪlö gɪlö, ram raul manö hag nɪia mɪgan u sɪsɪ gòm, aŋöŋ iɪ höŋ adö au yanɪ u rö nöp sɪsɪ yöl ga. Pen Jisas kalɪp God Manö hag nɪ mɪdeia. 3 Jisas kalɪp hag nɪ mɪdö nɪŋöl gɪ, bɪ unbö yɪgwo mɪlö u bɪ rɪmnap apö, bɪ nɪmagö ma kɪla ga ap ilöŋ löm, dapöm Jisas mɪdeia au daula. 4 Apöm nɪŋla, nɪbi bɪ sɪsɪ göl mɪdeila nɪŋöm bɪ nɪmagö ma kata ga u nɪp dam ram adö lanɪ amöm, ram anɪ au ud mol juöm yulö, Jisas mɪdeia yanɪ luga. 5 Pen kale Jisas gö kamɪŋ linab, a gòm, gasɪ nɪŋ udla u nɪŋöm Jisas haga, “Nɪ yad. Nan sɪ nan naij gɪpan gau nɪnem arö gabin,” a ga.

6 Anɪg hagö, Juda lo manö hag nɪeb bɪ rɪmnap asɪk mɪdeila gau, gasɪ kale gau nöp nɪŋöm hagla, 7 “Bɪ i nɪhön gɪnɪg, God nɪp hag juöm, manö piral hagab? Nɪbi bɪ gau

* 1:24: Mak 5:7 * 1:26: Mak 9:26 * 1:28: Mad 4:24 * 1:34: Mak 3:10-12 * 1:35: Mad 14:23; Mak 6:46

* 1:39: Mad 4:23; 9:35 * 1:43-44: Lep 14:1-32

nan si nan naij gîlô, bî ap prî kalîp u hîk gî yunîm rô lagôp; God nôp me anîg gî nab,” a gîla. ⁸ Pen gasî nîŋla anîbu, adîŋ Jisas ke nîŋôm haga, “Kale nîhôn gî nîg gasî anîbu rô nîŋabim. ⁹ Bî nîmagô ma kîla gôp u nîp nîhôn hagnô, kalôp aij gî nab? Nan si nan naij gîpan u nîŋem arô gabin, a gî nô, kalôp aij gî nab; aka, urakmôn kôp ne u wî nîg ud aru, a gî nô, kalôp aij gî nab? ¹⁰ Yad gî nô, kale nîŋnabim, Bî Nî nîpe mî nîŋ nabôŋ il i aunô u, gasî yad ke nîŋem auagnô. God hagô aunô u me, nan si nan naij gîpal u nîŋem arô gî nabin, a gî nabin u, arô gî nabin,” a ga. ¹¹ Anîg hagôm, bî nîmagô ma kîla ga u nîp haga, “Yad nôp hagabin, urakmôn, kôp ne u wî nîg udmôn ram aru,” a ga. ¹² Jisas anîg hagô, nîbi bî nîŋ mîdlô nîŋôl gî, bî anîbu urakôm, kôp bad nîpe u wî nîg udôm hada. Anîg gô nîŋôm, nîbi bî gau magôŋhalô aiô yabîl gôm, God hib nîpe u haglô adô arô nîŋôl gî, hagla, “Nôd nan anîbu rô ap gîlô, hon nîŋagmîdun,” a gîla.

Jisas Lipai nîp wîñ ala

(Mad 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Jisas kauyan amôm, Nîg Wanô Galili gof au ajeia nîŋôl gî, nîbi bî iru nôp nîŋôm mîdeia au ap magum geila nîŋôm Jisas kalîp God Manô hag ña. ¹⁴ Jisas manô hag nî pîs gôm, adan an au amôl gî nîŋa, Alpias nî nîpe Lipai, bî dakîs udep bî ap, wôg gî mîdôp ram raul mîgan u asîk mîdeia. Jisas nîp nîŋôm haga, “Auô, yad aip arul,” a gô, urakôm Jisas aip arlô.

¹⁵ Jisas pen, bî nîpe gau aip am Lipai ram u nan nîŋlô nîŋôl gî, bî dakîs udep gau abe, bî nan si nan naij gîla gau abe, Jisas aip ajeila rô, am jîm nôm nan nîŋeila. ¹⁶ Bî lo manô hag ñeb bî Perisi rîmnap, Jisas nîpe bî dakîs udep gau aip, bî nan si nan naij gî mîdal gau aip mîdôm nan nîŋeila u nîŋôm, bî nîpe gau kalîp hagla, “Jisas nîhôn gî nîg bî dakîs udep gau aip, bî nan si nan naij gîpal gau aip asîk mîdôm nan nîŋab?” ô gîla. *

¹⁷ Hageila, Jisas manô anîbu nîŋôm haga, “Nîbi bî kamîŋ mîdpal gau, wôs wameb bî nîŋnîg aragal; nîbi bî nan gôp gau nôp wôs wameb bî nîŋnîg arbal. Anîb u rô, nîbi bî, gî aij gîpun, a gî gasî nîŋbal gau, kalîp udnîg auagin; nîbi bî, nan si nan naij gîpun, a gî gasî nîŋbal gau, kalîp udnîg aubin,” a ga.

Nan magô hil gep

(Mad 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Jon bî nîpe gau abe, Perisi kai bî kale gau abe, nîŋ rîmnap God nîp sabe gôl gî nôp mîdaiun, a gôm, nan nîŋagmîdal. Nîŋ ap kale anîg geila u nîŋôm nîbi bî rîmnap

apôm Jisas nîp hagla, “Jon bî nîpe gau abe, Perisi kai bî kale gau abe, nîŋ aîŋ aîŋ nan nîŋagpal. Pen bî ne gau, nîhôn gî nîg anîg gagpal?” ô gîla. ¹⁹ Hageila, Jisas manô hod rîkôm haga, “Bî nîbi udnîg gî nab bî ap, nîmdamam nîpe gau aip mîdôm, aij gô nîŋôl gî mîdeinabôl u me, nan magô arô gagnabôl. ²⁰ Pen hainô, nîbi bî rîmnap apôm, bî kale anîbu nîp ud areinabôl u, môg gô, nîŋ anîbu nan nîŋagrabôl. ²¹ Pen waîŋ gîsôn nîbô bad ap udôm, waîŋ asôl gôm pa gî dô gî nab ramô u al udlô, waîŋ gîsôn u ktô mîdôl gî, waîŋ asôl gî nab u pak gî dô gôm, waîŋ kale u rapîŋ nôp pa gî dô gô arnab.

²² “Nîg wain u, u rô nôp. Nîg wain kamîŋ u udôm, kaj meme hañ nôd nîbô mîgan u hon gî lagpal. Pen nîhôn: hon gî lôm meme nîlô, kaj meme hañ u bîŋ hagôm, pak gî dô gôm hon gî am haknab. Anîb u me, nîg wain kamîŋ u, kaj meme hañ kamîŋ mîgan u nôp hon gî lep,” a ga.

Bî nî nîpe God nîp sabe gep nîŋ u Bî Kub mîdôp

²³ Hainô Juda God nîp sabe gep nîŋ kale ap, Jisas bî nîpe gau aip wid wôg an au padiôl gî, bî nîpe gau wid magô rîmnap rîkôl gî areila. ²⁴ Anîg gîlô, Perisi bî gau nîŋôm, Jisas nîp hagla, “Mîñi God nîp sabe gep nîŋ hon wôg gagep u, bî ne gau anîg gôl wôg gôm lo hon rîb juabôl,” a gîla. * ²⁵ Hageila, Jisas haga, “Bac Depid hadame nôp kîyô lô ga aiud kalî kliñ rîkla u, kale nîŋagpim ar? * ²⁶ Hadame nôp bî ne Abiada God nîp nan sabe gep bî kub yabîl mîdmîdôp nîŋ u, Depid bî nîpe gau aip kalîp kîyô lô, God sabe gep ram u amôm, bred nîbi bî yîharîŋ gau nîŋagpal, bî God nîp nan sabe gep bî gau nôp nîŋbal u udôm, bî nîpe gau kalîp nî nîŋla. *

²⁷ “God nîpe nîŋ yîharîŋ mîdep manô u nôd hagôm, hainô nîbi bî gî laga; nîbi bî gî lôm, ake lôm mîd aij gîlan, a gôm, nîŋ ap yîharîŋ mîdaiôl, a ga. * ²⁸ Anîb u, hon nîŋbun, Bî Nî nîpe God nîp sabe gep nîŋ u abe Bî Kub mîdôp,” a ga.

3

Jisas bî nîmagô kîla ga ap, God nîp sabe gep nîŋ u gô, kamîŋ la

(Mad 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Nîŋ ap pen, Jisas kauyan Juda magum gep ram u amôm nîŋa, bî nîmagô kîla ga ap ram raul mîgan anîbu ap mîdeia. ² Nîbi bî mîdeila gau rîmnap, Jisas nîhôn rô gô, nîp dam manô kub hagnu, a gôm, bî anîbu God nîp sabe gep nîŋ i gô kamîŋ lî nab aka gôm, agamîŋ nîŋ ij halô lî mîdeila.

* 2:16: Mad 11:19

* 2:24: Dud 23:25

* 2:25: 1Sa 21:1-6

* 2:26: Lep 24:5-9

* 2:27: Dud 5:14

³ Jisas pen bi ñimagö kîta ga u nîp haga, “Urakmôn, aui au,” a ga. ⁴ Hagö, nîpe mîdeia au gîlan auö, Jisas nîbi bi anîb gau kalîp haga, “God nîp sabe gep ñin u nîhôn gep? Aij gep aka naij gep? Nîbi bi gau kalîp mög nîjun gîno kamîj aröl, aka gasî naij nîjun arö gîno, umöl?” ö ga. Hageia, kale nîp pen manö ap hagagla. ⁵ Jisas manö udagun, a göm, nîhla bi anîb gau, Jisas kalîp nîjö, mulu luga. Jisas kalîp gau gau nîj damöm sîk la. Anîg göm, bi ñimagö kîta ga u nîp haga, “Ñimagö ne mîlôbö lî!” a ga. Hageia, ñimagö mîlôbö lö nîjö gî, kamîj la. ⁶ Anîg ga nîjö, bi Perisi Juda magum gep ram u arö göm, Herod bi nîpe gau mîdeila au amöm, manö hag nîj hag nîj göm, “Jisas nîp aige gun al pak lun?” ö gîla. *

Nîbi bi iru nöp Jisas hain gîla

⁷⁻⁸ Jisas pen bi nîpe gau udöm, amöm Ñig Wanö Galili go! au am mîdeila. Pen nîbi bi Galili nîbö iru nöp nîp hain göm aula. Nîpe nan nîhôn nîhôn gîmîdöp adö u haglö gau arö nîjö gî, Judia nîbi bi rîmnap, Jerusalem nîbi bi rîmnap, ram mînöj Idunia nîbi bi rîmnap, ñig Jodan böj lödan nîbi bi rîmnap, daun kub mîhöp Daia Saidon nîbi bi rîmnap, nîbi bi iru yabî Jisas nîp nîjig aula. ⁹⁻¹⁰ Jisas nîbi bi iru nöp gö, kamîj la u me, nîp ud nîjno kamîj lînim, a göm, nîbi bi iru nîbanö yabî apöm, nîp cîro cîro ñöl gî auö, bi nîpe gau kalîp hagö, ñig magîb ap ud lîla. ¹¹ Pen nîbi bi kîjaki aiön pi nan nîhôn aban ala gau, Jisas nîp nîjö, mînöj yan lug paköm, manö kub hagöm, “Ne God Ñî nîpe!” a gîmîdal. ¹² Jisas pen kîjaki aiön pi gau kalîp manö kîo hagöm haga, “Yad Bî an mîdpin u waiö hagagmim wasö,” ga. *

Jisas bi nîpe unbö mîgan lan uda
(Mad 10:14; Luk 6:12-16)

¹³ Pen Jisas ram mînöj nöp ap amöm, bi nîpe udnîg ga gau hagö aueila haga, ¹⁴ “Yad kalöp bi unbö mîgan lan udpin u, kale yad aip ajmim, bi manö yad ud arep gau mîdmim, kalöp hag yunö, ammim nîbi bi gau kalîp God Manö aij u hag ñinabim. ¹⁵ Yad kalöp hagabin u me, kîjaki aiön pi nan gau u rö nöp hag yunabim,” a ga. ¹⁶ Jisas bi nîpe uda anîb gau hib kale me, ap Saimon, hainö Jisas hib nîpe ap Pida a ga. ¹⁷ Ap Jems, nîmam ap Jon, nap kalpe mîhöj hib u Sebedi. Jisas kalîp mîhöj Boanerges a ga. Hib anîbu il u “Rîmu Bî”. ¹⁸ Bî nîpe ap Edrü; ap Pilip; ap Badolomyu; ap Madyu; ap Domas; ap Jems, Alpias ñî nîpe;

ap Padias; ap Saimon, nîp Saimon Selod a gîmîdal. ¹⁹ Pen ap Judas Iskariod. Nîpe me hainö Jisas nîp mumug ga.

Jisas nîp kîjaki aban alöp, a gîla

²⁰ Pen Jisas ram ap arö, kauyan nîbi bi iru nöp ap magum gî mîdeila nîjö, bi nîpe gau aip nan nîjö rö laga. ²¹ Anîg gö, nîbi bi rîmnap Jisas hau! alöp a gîlö nîjö, nîme, nîmam bi nîp u! gîng aula.

²² Pen lo manö hag ñeb bi Jerusalem nîbö aula gau hagla, “Kîjaki aiön pi nan gau nap kale Bielsebul Jisas nîp aban alöp rö, aiön pi nan gau hag yuab,” a gîla. Manö piral anîbu hageila, ²³ Jisas nîpe nîjö, nîbi bi gau kalîp hagö aueila, manö adö anîbu manö hod rîkôm haga, “Seden aige göl göm Seden nîp hag yunab?” ²⁴ Nîbi bi ram mînöj aî ap kale ke nöp pen pen gînaböl u, mîgan anîbu asîk ke ke lînaböl. ²⁵ Pen amîlap apîlap gau u rö nöp pen pen gînaböl u, asîk ke ke lînaböl. ²⁶ Anîb u rö, Seden nîpe ke kîjaki aiön pi nan nîpe gau hag yueinab u, asîk ke ke löm böj nöp lug paknab.

²⁷ “Bî kal yabî ap ram nîpe au mîdö nîjö gî, bi ap apöm, nan nîpe gau ud aragnab; nöd bi kal anîbu nîp nagî adîk löm me, am nan ram nîpe gau mîdöp u ud arnab.

²⁸ “Pen nîj aij gîmim! Nîbi bi gau nan si nan naij nîhôn nîhôn gînaböl u, God nîjö arö gînab. God nîp hag junaböl u, nîpe nîjö arö gînab. ²⁹ Pen Ana U! u nîp hag junaböl u, God nîjö arö gînab. Nan si nan naij gînab anîbu pör nöp mîdeinab,” a ga. ³⁰ Jisas nîp, “Kîjaki aiön pi nan gau nîp aban alöp,” a geila u me, anîg haga.

Jisas nîme nîmam bi gau

³¹ Pen Jisas nîme nîmam bi apöm, höj löyan mîdöm, bi ap nîp, “Ne am Jisas nîp hagö auan,” a gîla. ³² Anîb u, nîbi bi ram raul mîgan yan Jisas nîp bîg gîgabö gî asîk mîdeila gau nîp hagla, “Name naîin namam bi gau höj yan am mîdöm, ‘Ne aue,’ gaböl,” a gîla. ³³ Anîg hageila, Jisas haga, “Ami yad, mam yad bi an?” ö ga. ³⁴ Anîg hagöm, Jisas nîbi bi mîdeila gau nîj padiöl gî haga, “Kale me ami yad, mam yad mîdpim. ³⁵ Nîbi bi God hagöp rö gîpal gau me, mam yad, aî yad, ami yad mîdpal,” a ga.

4

Jisas, bi nan yîj yîmöb u, manö hod rîkôm haga

(Mad 13:1-9; Luk 8:4-8)

* 3:4: Luk 14:3 * 3:6: Mad 22:15-16 * 3:9-10: Mad 14:36 * 3:11: Luk 4:41 * 3:12: Mak 1:34 * 3:16: Jon 1:42 * 3:17: Luk 9:54 * 3:22: Mad 9:34; 10:25 * 3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Ap 1:14

¹ Jisas Ñîg Wanö Galili go! au amöm, nîbi bî gau kalîp kauyanj manö hag ñî mîdö nîñöl gî, nîbi bî iru yabî! nöp ap magum gîla. Anîg geila, Jisas ñîg magîb ap adö u asîkôm, am ñîg anj söl au mîdöl gî, nîbi bî ñîg go! gau urak mîdeila gau kalîp manö hag ña. * ² Manö anîb gau manö hod rîkôm adö ke ke iru nöp hag ña. *

³ Manö adö ap manö hod rîkôm haga, "Manö hagnîg gabin i nîñim! Bî ap wög adîñ nîpe u wid yîñ ranaj, a gôm, ud yuö arö nîñöl gî, ⁴ rîmnap adan arep adö au lugö, yaur gau apôm ñîñaböl. ⁵ Rîmnap kabö adö mîñöñ pro pro lî nab au lugöm rannab u pen ⁶ kîdî! yuö aragnab rô, sîdö nîñöm, mîlep gî nab. ⁷ Rîmnap gîîkasî mîdeinab anj au lugöm, rannab u pen gîîkasî gau pîmamû gî pak ñîñö, magö pîlagnab. ⁸ Pen yîñ rîmnap mîñöñ aij adö u lugöm, ran aij gôm, magö pîl aij gî nab. Rîmnap magö ñîñ juöl ado gî da sîduñ lanj (30) rô pîlnab, rîmnap magö ñîñ juöl mîhau nîganj (60) rô pîlnab, rîmnap ñîñ juöl unbö mamîd u (100) rô pîlnab," a ga. ⁹ Jisas manö anîbu hag pîs göl gî haga, "Kale nîbi bî gasî rîmîd mîdainîm gau, manö hagabin i rîmîd lî nîñ aij gîmîm," a ga.

Jisas ai gîñîg göm manö hod rîk hagnîdöp

(Mad 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Jisas manö hagö nîñöl gî, nîbi bî nîñ mîdeila anîb gau ke ke arla nîñöm bî nîpe unbö mîgan lanj gau abe, nîbi bî nîpe rîmnap halö abe, Jisas nîp hagla, "Manö hod rîkmön hagpan îl u nîñön?" ö gîla. ¹¹ Hageila haga, "God nîbi bî udöm abad mîdeinab manö u, God gö kale nîñbim u pen nîbi bî gau kalîp hod rîkem nöp hag ñabin. ¹² Anîg gîñö, bî God manö hagep ap God Manö kalî kliñ rîkôm haga rô nöp gî nab. Nîpe haga, 'Amgö nîñaböl u pen nan rîmnap nîñagnaböl.

Manö nîñaböl u pen manö îl hagö anîg rô göm nîñagnaböl.

Nîñ aij gîblap, God nîp hag nîñablap, nan si nan najj gîpal gau nîñöm arö gîböp,' a gîla," a ga. *

Jisas bî nan yîñ yîmîb manö hod rîkôm haga u, manö îl u hag ña

(Mad 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Jisas anîg hagöm kalîp haga, "Manö hod rîkem hagnîp anîbu nîñagnîp u, hainö manö rîmnap halö hod rîk hageinabin u, aigöl gîmîm nîñagnîp?" ö ga. ¹⁴ Wid yîñ u, God Manö nîpe u, a gem, hagnîp. ¹⁵ Yîñ

rîmnap adan arep adö au lugnab, a gîpîn u, nîbi bî gau God Manö nîñaböl u pen magö anîbu nöp Seden apöm manö anîbu ju ud arnab, a gem, hagnîp. ¹⁶⁻¹⁷ Pen yîñ rîmnap kabö adö mîñöñ pro pro lî nab au lugöm, rannab u pen kîdî! yuö aramöm pîdöñ gagö, sîdö nîñöm mîlep gî nab, a gîpîn u, nîbi bî gau God Manö u gîsön magö u nîñlö aij gö nîñöl gî, udnaböl u pen yöp pro pro magö u mîdlö nîñöl gî, mîñör rîmnap aunab aka bî gau kalîp gî najj gî naböl nîñöm manö anîbu arö gî naböl, a gem, hagnîp. ¹⁸ Yîñ rîmnap gîîkasî anj au lugöm rannab, a gîpîn u, nîbi bî God Manö nîñaböl u pen ¹⁹ wög waryö, ram köp haneb, kaj nan gau gasî iru nîñöm, ru kîbap, u!pö mani nan gau gasî iru nîñöm, nan gau gau nöp gasî nîñaböl u me, God Manö u pîmamû gî pak ñîñö, magö pîlagnab, a gem, hagnîp. * ²⁰ Wid yîñ mîñöñ aij adö au lugnab a gîpîn u, nîbi bî God Manö nîñöm, nîñ udeinaböl nîñöm magö ñîñ juöl ado gî da sîduñ lanj (30), aka ñîñ juöl mîhau nîganj (60), aka ñîñ juöl unbö mamîd u (100) rô pîlnab; gasî anîbu nîñem hagnîp me u," a ga.

Hapö lauöm adö aulîk lep

(Luk 8:16-18)

²¹ Jisas pen kauyanj manö ap hod rîkôm haga, "Nîbi bî gau hapö lauöm rin cög mîgan gau aka abañ adö hanbal mo gayîk gau pi gagnaböl; adö aulîk lîlö mailö gî nab. *

²² Anîb u rô, nîñön nîñön mîñi pi göl mîdöp u, hainö waiö lö nîñaböl. * ²³ Kale nîbi bî gasî rîmîd mîdainîm gau, manö hagabin i rîmîd lî nîñ aij gîmîm," a ga.

²⁴ Kalîp manö ap haga, "Manö nîñabîm u, rîk dam nîñ aij gîmîm. Kale nîbi bî gau kalîp manö kub hagnîp, pen aige rô ñîmîm a gî nabîm u, God nîpe nîñöm kalöp ke u rô nöp manö kub hagöm, pen u rô nöp unbö rô ñîmîm a gî nab. Pen nîpe kalöp pen rîmnap halö adö lanj abe ñîmîm a gî nab. * ²⁵ Nîbi bî nan rîmnap mîdöp gau rîmnap halö udnaböl; pen nîbi bî nan rîmnap mîdagöp gau, nan rîmnap pro pro mîdöp u halö ud arnaböl. *

Krais manö aij u hag ñîlö arö, nîbi bî iru nöp nîñ udnaböl

²⁶ Jisas manö ap manö hod rîkôm haga, "God nîbi bî udöm abad mîdeinab u, aiud adö i rô mîdöp. Bî wög nap ap wid yîñ ranaj, a gôm, dam wög naböñ nîpe gau yunab. ²⁷ Wid yîñ wög naböñ au yuöm, han ajö nîñöl gî, marep göm, rannîg gab. Aigegö göm ranöb, a gôm, nîñagnab.

* 4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 * 4:2: Mad 13:34; Mak 4:33-34 * 4:12: Ais 6:9-10; Ap 28:26-27 * 4:19: Mad 19:23-24 * 4:21: Mad 5:15; Luk 11:33 * 4:22: Mad 10:26; Luk 12:2 * 4:24: Mad 7:2 * 4:25: Mad 13:12; 25:29; Luk 19:26

28 M̄nōṅ u ke gō, s̄h̄p hañauōm, ranōm, magō p̄lōm, po ḡnab. 29 Pen wōg nabōṅ nap n̄bō u po gō n̄ṅōm, r̄ik dam lep n̄n u auōp, a gōm, ru aḡlame u damōm, r̄ik daunab,” a ga. *

Jisas mab masded u, manō hod r̄ikōm haga

(Mad 13:31-32; Luk 13:18-19)

30 Jisas an̄g hagōm haga, “God n̄bi b̄i udōm abad m̄deinab u, aiud n̄hōn rō udem hagnō n̄ṅnabim? 31-32 Me, mab masded ȳn̄ rō u, a ḡnam. Nan ȳn̄ r̄imnap kub ȳmbal gau pro ranōb, pen masded ȳn̄ u pro yab̄l ȳmlō, ran kub gōm, ramō alō, yaur gau apōm hai an̄b gau l̄i m̄dpal,” a ga.

Jisas manō hod r̄ikōm hagm̄dōp

(Mad 13:34-35)

33 Jisas n̄bi b̄i gau kal̄p manō hod r̄ikep an̄b gau rō iru nōp hag n̄m̄dōp; an̄g gōm, manō aij u kal̄p hag n̄m̄dōp. Kale manō n̄ṅ aij ḡnabōl manō u nōp kal̄p hag n̄m̄dōp; manō n̄ṅ aij gagnabōl manō u hag n̄aga. 34 N̄pe kal̄p manō hod r̄ikōm nōp hag n̄m̄dōp. Hainō b̄i n̄pe gau aip ke m̄dōl gōm, manō il magōṅhalō hag n̄i aij ḡm̄dōp.

Jisas hagō, hadal ur ga

(Mad 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 N̄n an̄bu nōp ram dugōp magō u, Jisas b̄i n̄pe gau kal̄p haga, “N̄g wanō bōṅ lōdaṅ arun,” a ga. 36 An̄g hagō, b̄i n̄pe gau n̄bi b̄i iru nōp ap m̄deila gau kal̄p arō gōm, n̄g maḡb Jisas m̄deila m̄gan u ranōm, hadla. N̄g maḡb r̄imnap halō aip arla. 37 An̄ arlō n̄ṅōl ḡi, ad̄n̄ p̄nōm asad apōm, n̄g si ral n̄g maḡb m̄gan u amōm, am lugn̄g rō ga. 38 Jisas n̄pe pen n̄g maḡb m̄gan ad̄n̄ laj̄n̄ adō, nab̄ic ilōṅ lōm hanea n̄ṅōl ḡi, b̄i n̄pe gau n̄p am an̄a gōm hagla, “Manō hag n̄eb b̄i, hon magōṅhalō umn̄g gabun gas̄ u n̄ṅagpan ar?” a ḡila. 39 Hageila, Jisas urakōm, p̄nōm asad udeia u abe, n̄g si ral aueia u abe, agam̄j m̄d a gō, p̄nōm asad udeia u hir gōm, n̄g si ral aueia u bōṅ nōp ur gōm ga.

40 Pen Jisas b̄i n̄pe gau kal̄p haga, “Kale n̄hōn ḡn̄g p̄n̄ṅ gabim? Kale n̄ṅ udep magō kale pro ap m̄dōp n̄ṅōm p̄n̄ṅ gabim aka?” ga. 41 Hagō, kale aiō gōm, pen hag n̄ṅō pen hag n̄ṅō gōm hagla, “B̄i an̄bi an? Aige gō gōm hagaj̄p, p̄nōm asad udaj̄p u abe, n̄g si ral auaj̄p u abe, manō n̄p u n̄ṅōm, hagōp rō gōp?” ō ḡila.

5

K̄jaki b̄i ap n̄p aban̄ al m̄deia u, Jisas hag hōṅ yua

(Mad 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Jisas b̄i n̄pe gau aip n̄g maḡb udōm, N̄g Wanō Galili juōm, ram m̄nōṅ Gerasa n̄bi b̄i m̄deila bōṅ lōdaṅ adō am̄jakōm, 2 n̄g maḡb u arō gōm, ujan̄id lugō n̄ṅōl ḡi, magō an̄bu nōp, k̄jaki aban̄ al m̄deia b̄i ap, wip r̄igōl m̄gan gau n̄bō apōm, Jisas m̄deia au aua. 3-4 B̄i an̄bu wip r̄igōl ḡila kabō m̄gan gau han ajm̄dōp. N̄p p̄r sen udōm, n̄magō ma n̄pe gau l̄i r̄ib̄ikm̄dal u pen sen gau gō, pa ḡi dō gō, arm̄dōp. N̄pe klō yab̄l ḡm̄dōp u me, n̄p ḡilō gas̄ n̄ṅn̄m rō laga. 5 S̄idō an̄, s̄bōn yan̄, wip r̄igōl ḡm̄dal kabō m̄gan gau abe, nō ilō gau abe, gauḡ gōl gōm, kabō udōm, hañ roman̄ n̄pe ke r̄ib̄m̄dōp. 6 Pen n̄n an̄bu, n̄pe Jisas n̄p ȳj̄g n̄ṅōm, ḡi dō ḡi amōm, Jisas m̄deia au kugom ȳmō, 7-8 Jisas k̄jaki b̄i an̄bu n̄p aban̄ al m̄deia u n̄p haga, “Ne k̄jaki aiōn p̄i, b̄i i n̄p arō ḡmōn hōṅ aru!” a ga.

Hageia haga, “Jisas, God klō unbō ke yab̄l N̄i n̄pe. Ȳp n̄hōn ḡn̄g auban? Manō n̄ṅō hagmōn, ‘God n̄ṅ m̄dōp rō, yad nōp ilōn mab rō n̄agnabin,’ a ḡmōn!” a ga. *

9 An̄g hagō, Jisas b̄i an̄bu n̄p haga, “Hib ne n̄hōn?” ō ga.

Hageia haga, “Ȳp k̄jaki iru nōp aban̄ alōp rō, hib yad ‘Iru Nōp,’” a ga. 10 N̄pe Jisas n̄p, k̄jaki aiōn p̄i gau ram m̄nōṅ ke m̄lō gau hag yuagmōn, a gōm, hag n̄ṅōl ḡi nōp m̄deia.

11 Pen magō an̄bu, kaj iru yab̄l am̄l n̄ṅeila s̄nan̄ ba an̄b gau. 12 An̄b u, k̄jaki gau Jisas n̄p neb neb gōm hagla, “Han̄p hagō, amun kaj ḡilaṅ kal̄p yuō hīkun,” a ḡila.

13 An̄g haglō, Jisas yau a gō, k̄jaki gau b̄i an̄bu n̄p arō gōm, amōm kaj gau kal̄p yuō hīklō, magōṅhalō du dausan rō p̄g ju rul yan̄ amōm, ḡi dam n̄g wanō yan̄ pakōm, magōṅhalō n̄g n̄ṅōm um hakla.

14 Pen b̄i kaj mukm̄dal gau, ga an̄bu n̄ṅōm, am daun an̄bu abe, ram m̄nōṅ gau abe, manō an̄bu hag n̄lō n̄ṅōl ḡi, n̄bi b̄i gau am n̄ṅun, a gōm, Jisas m̄deia au aua. 15 Apōm n̄ṅla, b̄i nōd k̄jaki iru nōp aban̄ ala an̄bu, waḡṅ ȳmōm, m̄d aij gōm, asik̄ m̄deia. N̄ṅlō, an̄n̄n̄ gō p̄n̄ṅ ḡila.

16 N̄bi b̄i nōd m̄deila gau, n̄bi b̄i hain aua gau kal̄p, b̄i k̄jaki aban̄ al m̄deia b̄i u n̄p Jisas n̄hōn n̄hōn ga u hag n̄ila. Pen kaj gau kal̄p n̄hōn n̄hōn ga u abe hag n̄ila. 17 Pen n̄bi b̄i an̄b gau, manō hagla an̄bu n̄ṅōm, Jisas n̄p manō neb neb gōm

* 4:29: Joe 3:13; Rep 14:15 * 5:7-8: Mak 1:24

hagla, "Ram m+nöŋ hon i arö g+imön aru!" a g+la. ¹⁸ Hageila, Jisas n+g mag+ib udöm arn+g gö, b+ gö kam+ŋ la u n+p neb neb göm haga, "Yad aip arul aka?" ga. ¹⁹ Hageia, Jisas b+ u n+p w+hö göm, haga, "Ram ne arammön, n+bi b+ ne gau kal+p, B+ Kub nöp mög yab+ŋ n+ŋöm, n+hön n+hön göp manö u magöŋhalö hag n+mön," a ga. ²⁰ Hagö, b+ an+bu ram m+nöŋ Dekapolis an au, daun gau g+ ajöl g+, Jisas n+p n+hön n+hön ga u, n+bi b+ gau kal+p hag nö, kale magöŋhalö aiö yab+ŋ g+la.

Jisas gö, n+bi ap lam+ŋ la, pai uma ap uraka

(Mad 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Jisas pen n+g mag+ib udöm, kauyan ado g+ am N+g Wanö Galili böŋ lödan goŋ au m+idö n+ŋöl g+, n+bi b+ iru nöp n+p aula.

²²⁻²³ B+ ap hib n+pe Jairas. N+pe Juda magum gep ram ap abad m+idm+idöp. Jairas Jisas n+p n+ŋöm, ap m+deia au kugom y+möm haga, "Pai pro m+idmagö yad u umn+g gab. Ne yad aip aumön n+p ud n+ŋö, urak aran," a ga. ²⁴ Hagö, Jisas uraköm Jairas aip arlö n+ŋöl g+, n+bi b+ iru nöp amöm. Jisas n+p c+ro c+ro nöm an an löm ud areila.

²⁵ Pen n+bi ap, n+pe n+bi adan ajm+idöp m+ unbö m+gan lan la. ²⁶ N+bi an+bu wös wameb b+ gau kal+p, y+p g+lö kam+ŋ lan, a göm, mani n+pe magöŋhalö hadö raua u pen n+p g+lö kam+ŋ lagöm, rap+in kub yab+ŋ ga. ²⁷⁻²⁸ Pen n+pe Jisas g+im+idöp manö u haglö n+ŋa rö, am wal+ŋ bad n+p u ud n+ŋö kam+ŋ l+ nab, a göm, n+bi b+ iru m+deila an au jöl adö apöm, wal+ŋ n+p u ud n+ŋö, ²⁹ magö an+bu nöp hagape lugm+idöp u m+hep gö, an n+pe au yan n+ŋa, n+p nan ga u kam+ŋ la. ³⁰ Pen Jisas ke n+ŋa, klö n+pe r+mnap ara n+ŋöm, ado göm, n+bi b+ iru m+deila gau kal+p haga, "Wal+ŋ yad u ban ud n+ŋöb?" ö ga. ³¹ Hageia, b+ n+pe gau hagla, "N+bi b+ iru nöp nöp c+ro n+aböl u, n+hön g+n+g y+p b+ an ud n+ŋöb, a g+imön, hagabön?" ö g+la. ³² Pen Jisas manö kale hagla u udagöm, y+p b+ an ud n+ŋöb, a göm, ulhai n+ŋöl g+ m+deia. ³³ Pen n+bi an+bu, n+p n+hön n+hön ga u n+ŋöm, p+n+ŋ göm g+l g+l göl g+ apöm Jisas m+deia ma il n+pe au kugom y+möm, n+p kam+ŋ la manö u magöŋhalö waiö hag n+ä.

³⁴ Jisas pen n+p haga, "Pai yad. Jisas y+p gö kam+ŋ l+ nab, a g+imön, n+ŋ udpan rö, nöp g+nö kam+ŋ löp me u. Ne arammön m+id aij g+imön," a ga. *

³⁵ Jisas manö an+bu hagö n+ŋöl g+, Jairas b+ n+pe r+mnap, ram n+pe au n+bö apöm hagla, "Pai ne u hadö umöb; hag n+eb b+ i hagö, ma ilön auagn+m, ado g+ arn+m,"

a g+la. ³⁶ An+g hagla u pen Jisas manö kal+p u udagöm, Jairas n+p haga, "P+n+ŋ gagmön; gas+ klö g+ n+ŋmön," a ga. ³⁷ Jisas an+g hagöm, n+bi b+ gau aip aragnabun, a göm, kal+p an+bu gau hag löm, Pida u, Jems u, Jems n+mam Jon u, kalpe yam nöp ut g+ ara. ³⁸ Kale Jairas ram u amjaköm Jisas n+ŋa, n+bi b+ manö p+g hagöm, m+ŋöŋ magö göl g+ m+deila. ³⁹ Ram raul m+gan yan amöm haga, "N+hön g+n+g manö haul g+mim, m+ŋöŋ gabim? Pai u umagöp; y+har+ŋ hon hanab," a ga. ⁴⁰ An+g hagö, n+p m+hol g+lö, kal+p hag hön yuöm, pai n+me nap ber u udöm, b+ n+pe kabö u udöm, ut g+ pai u um m+deia ram raul m+gan yan ara. ⁴¹ Amöm, pai an+bu n+magö k+id n+p u udöm, Arameik manö löm haga, "Dalida kom!" a ga. Manö haga an+bu il me, "Pai pro! Nöp hagabin, urak!" * ⁴² Jisas n+p manö hagö, magö an+bu nöp uraköm, ap ran ap lugö n+ŋöl g+, n+bi b+ gau aiö yab+ŋ g+la. Pai an+bu m+ n+pe unbö m+gan lan ara. ⁴³ N+bi b+ m+deila gau aiö g+lö n+ŋöl g+, Jisas manö klö hagöm haga, "G+p+in an+bu n+bi b+ gau kal+p waiö hag n+agn+mim," a ga. An+g hagöl g+ kal+p haga, "Pai u n+p nan magö r+mnap n+be n+ŋan," a ga.

6

Nasared n+bi b+ Jisas n+p n+ŋ udagla

(Mad 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Jisas b+ n+pe gau ut g+ ram m+nöŋ an+bu arö göm, daun n+pe ke Nasared ara. ²⁻³ Am m+idöm, Juda God n+p sabe gep n+in u, magum gep ram u amöm, n+bi b+ iru nöp ap m+deila gau kal+p manö hag nö n+ŋöl g+, aiö göm hagla, "B+ an+bi kapeda ram m+nöŋ i n+bö b+, Maria n+ n+pe ap. N+mam n+pe u Jems, Josep, Judas, Saimon me. N+n+in b+ n+pe gau aip m+dpun i. Pen manö aij an+bu gai n+bö n+ŋöm hagöp? Nan gagep rö aigöl göm göp?" ö g+la. An+g hagöm, n+p udagla. *

⁴ Pen Jisas kal+p haga, "B+ God manö hagep gau, ram m+nöŋ m+gan r+mnap g+ ajlö, b+ kub hon, a göm, udnaböl u pen ram m+nöŋ kale ke gau, manö kalpe u udagnaböl," a ga. * ⁵ N+p n+ŋ udagla u me, nan gagep rö r+mnap g+n+m rö laga; n+bi b+ nan ga gau m+höp nöp ud n+ŋö, kam+ŋ la. ⁶ Pen Nasared n+bi b+ n+p n+ŋ udagla u n+ŋöm Jisas aiö yab+ŋ ga.

Jisas b+ n+pe unbö m+gan lan, wög y+p g+mim, a göm, hag yua

(Mad 10:5-15; Luk 9:1-6)

Jisas pen ram r+ŋ+g aglö ram m+nöŋ an+bu gau g+ ajöl g+, n+bi b+ gau kal+p God Manö u hag n+ä. ⁷ N+in ap b+ n+pe unbö m+gan lan

* 5:30: Luk 6:19 * 5:34: Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19

* 5:41: Luk 7:14 * 6:2-3: Jon 7:15 * 6:4: Jon 4:44

gau wiñ alö aueila haga, “Bí mñhöp ke, bí mñhöp ke ram mñnön gau ke ke ammim, manö aij yad u hag ñ+mim. Yad kalöp hag yuabin rö, manö hag ñ+ ajöl gí, kijaki aiön pi nan gau hag yun+g, hag hön yunabim,” a ga. ⁸ Manö ap pen haga, “Arn+g g+mim u, nan ñ+ñeb, wañ+ñb, mani ud aragmim; ilöñ naböñ u nöp ud armim.” ⁹ Ma r+rup l+mim pen sior m+lö añ+ nöp limim armim; sior r+mnap halö ud aragmim. ¹⁰ Ram ap arbe kalöp hag u daiöl, ram an+bu nöp m+dmim, wög gí p+is g+mim, daun an+bu ar+ik arn+g g+mim ñ+n u nöp armim. ¹¹ Pen ram mñnön ap amjakep kalöp hag udöm, manö kalöp u nñgogaiöl, ram mñnön an+bu ar+ik arn+g, nñglañ, a g+mim, ma hañ+ñ pakpe lugö armim,” a ga. ¹² Jisas an+g hagö, bí n+pe unbö m+gan lañ gau, kale ram mñnön gau gau amöm, n+bi bí gau kal+p manö hag ñöl gí hagla, “Nan si nan naj g+pim u, nñhön g+n+g an+g g+pun, a g+mim, arö g+mim,” a g+la. ¹³ An+g hagöm, kijaki aiön pi n+bi bí abañ al m+deia gau hag hön yuöm, n+bi bí nan ga gau wel li ñ+lö, kam+ñ la. *

Herod hagö, Jon B+ Ñ+g Pak Ñeb nab+ic cög n+pe u r+ñb g+ dö g+la
(Mad 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹⁴ Pen Jisas ga rö manö u, ram mñnön r+gon r+gon gau arö, kiñ Herod u rö nöp nñga. N+bi bí gau, manö an+bu hag am+l ap+l göl gí, r+mnap hagla, “Jon bí ñ+g pak ñeb umö r+göl g+la u, kauyan uraköm me, apöm nan gagep rö an+ñ gau gab,” a g+la. ¹⁵ R+mnap hagla, “Bí an+bu bí ne Ilaija,” a g+la. Pen bí r+mnap hagla, “Bí God manö hagep hadame nöp m+dm+däl rö bí ap apöm m+idöp,” a g+la. ¹⁶ Pen kiñ Herod n+pe nñgöm haga, “U Jon bí ñ+g pak ñeb nöd unjam r+ñb gí dö g+nö u nöp uraköm, apöm an+g gab,” a ga.

¹⁷⁻¹⁹ Pen nñhön: nöd Herod, n+mam Pilip n+bin Herodias n+p uda. Udö, Jon “G+pan an+bu, gí naj g+pan. Bí nuwöt n+pe udagnab,” a ga. Pen Jon an+g hagö, Herodias Jon n+p nñjö mulu lugö hagö, Herod bí n+pe gau r+mnap hag yuö, amöm Jon n+p nag+ñ la. N+bi Herodias, Jon n+p aigö göl gem al pak lñam, a göm, gas+ u nöp nñgm+idöp u pen ²⁰ Jon nan naj ap gagm+idöp. N+pe manö nñhön nñhön haga u, Herod nñgöm manö aij y+duñ göl nöp hagö, a göm, ñ+ññ+ löm, Jon n+pe bí aij ap bí ut ap m+idöp, a göm, p+ññ+ göm, n+p gí naj g+naböl, a göm, n+p abad m+id aij g+m+idöp. ²¹ N+bi Herodias, Jon n+p al pak lñ, a gí nñj m+id mañ ap, Herod n+me n+p yag daua pñjan r+kep ñ+n u nöp, nan

kub ññn+g, gapman bí kub gau, ami bí kub gau, ram mñnön Galili bí kub gau wiñ alö, nan kub ññn+g aula. ²² Apöm nan ñññlö nññöl gí, Herodias pai n+pe u raul m+gan an+bu apöm kugom ralö, Herod abe, bí kub ap m+deila gau abe nññlö, kal+p aij gö, kiñ Herod pai an+bu n+p haga, “G+pan an+bu, nan nñhön hag nññeinabön nöp ñ+nabin,” a ga. ²³ Pen manö klö manö nñjö nöp hagöm haga, “Yad nöp manö nñjö yabñ hagabin. Ram mñnön kub abad m+dpin i hag nñjö, nöp naböñ u hagnö abad m+deinabön,” a ga. ²⁴ An+g hagö, pai u amöm n+me Herodias n+p, nan nñhön u hag nñgnam, a gí nñjö, n+me pen haga, “Jon bí ñ+g pak ñeb nab+ic cög magö n+pe u hagnöm,” a ga. ²⁵ N+me an+g hagö, ad+ñ pai n+pe yñ+d kiñ Herod m+deia au amöm haga, “Uri magö i nöp, Jon bí ñ+g pak ñeb nab+ic cög magö n+pe u ud kñanñ cög m+gan ap l+mön, y+p dap ñ+,” a ga.

²⁶ An+g hagö, kiñ Herod Jon n+p gas+ nñjö, mög yabñ ga. Pen n+pe bí kub gau nñ m+dlö nññlö gí, manö klö manö nñjö pai u n+p haga u nöp gas+ nñgöm, ²⁷ magö an+bu nöp ami bí n+pe ap, “Am Jon nab+ic cög magö u daumön,” a göm hag yuö, am Jon n+p nab+ic cög magö u r+ñb gí dö göm, ²⁸ ud kñanñ cög m+gan ap löm, dapöm pai an+bu n+p ñö, n+pe pen damöm n+me n+p ña. ²⁹ Pen Jon bí n+pe gau, Jon n+p unjam r+ñb gí dö g+la manö u nñgöm, kale am wip damöm, kabö m+gan au r+göl g+la.

Jisas n+bi bí iru nöp nan magö ñö ñññla
(Mad 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)

³⁰ Jisas manö ud arep bí gau, kale gau gau wög gí ajöl göm, ado gí apöm, n+bi bí gau kal+p manö nñhön nñhön hag ñöm, nan nñhön nñhön g+la gau, magöñhalö Jisas n+p hag ñ+la. ³¹ Pen n+bi bí iru yabñ nöp am+l ap+l geila u me, Jisas bí n+pe gau aip nan ñññöl rö lagö, n+pe kal+p haga, “Hon, n+bi bí m+dagpal añ au amun, yñhar+ñ m+daian, kale magö ap ake lñabinim,” a ga. ³² An+g hagöm, bí n+pe gau aip ñ+g mag+ñb udöm, ram mñnön n+bi bí m+dagm+däl au arla. ³³ Pen kale ñ+g mag+ñb ud arlö nññöl gí, n+bi bí iru nöp, Jisas bí n+pe gau aip gau araböl a göm, daun gau aip n+ñb gau n+ñb dip gí dö gí aramöm, ñ+g goñ adö adan m+lö u nöd amöm, Jisas bí n+pe gau aip arn+g geila gau, nöd am m+deila. ³⁴ Jisas bí n+pe gau aip ñ+g goñ au amjak p+idön göm, ñ+g mag+ñb arö göm, n+bi bí iru m+deila gau kal+p nñgöm gas+ n+pe ke gas+ nñgöm nñga, kale kaj sipst bí abad m+dep ap m+dagöp rö u m+deila. An+bu nñjö, mög gö, n+pe il göm kal+p manö r+mnap rap+ñ hag ñ+

* 6:8: Luk 10:4-11 * 6:11: Ap 13:51 * 6:13: Jem 5:14 * 6:14: Mad 16:14; Mak 8:28; Luk 3:19-20 * 6:17-19: Lep 18:16 * 6:30: Luk 10:17 * 6:34: Nab 27:17; Mad 9:36 * 6:35: Mak 8:1-9

mideia. * ³⁵ Sîdö hadö wad ara nînjöm bî nîpe gau apôm nîp hagla, “Sîdö hadö wad aröb. Aui ram mînjön nöp an aui. * ³⁶ Anîb u, nîbi bî gai i hag yuö, kale am ram rîhig aglö ram mînjön yöp söl gai i aramöm, nan magö kale rîmnap rau ñînjlanj,” a gîla.

³⁷ Hageila, Jisas haga, “Kale ke kalîp nan magö rîmnap ñîmim,” a ga. Hageila haga, “Anîg hagpan u, bî rakîn unbö raleb jînj wög göm mani udpal rö udun nan magö rau dapun, kalîp ñun aka?” gîla. ³⁸ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gî rö mîdöp? Am nînjim!” a ga. Hageila, am nînjöm haga, “Hon bred magö unbö mamîd u, kabsal mîhöp halö mîdöp,” a gîla. ³⁹ Anîg hageila, Jisas haga, “Nîbi bî gai i hagpe, asik balu ke ke löm, nan uñan adö gai i asik mîdlö aranj,” a ga. ⁴⁰ Hagö, nîbi bî gau kalîp haglö, rîmnap ñînj juöl mîhau ado gî da sîduj lanj (50) rö magum balu löm, rîmnap ugan nîbi bî ñînj juöl unbö mamîd u (100) rö balu lîla. ⁴¹ Pen Jisas nîpe bred magö unbö mamîd u abe, kabsal mîhau abe udöm, kumi kabö adö lanj au nînjöm, God nîp, aij a göm, bred u ud jö göm, bî nîpe gau kalîp ñö, kale pen nîbi bî gau kalîp nîme lî ñîla. Kabsal mîhau u, u rö nöp bî nîpe gau ñö, nîbi bî gau kalîp nîme lî ñîla. ⁴² Neila, ñînjlö ñînjlö, kalîp mudun ga. ⁴³ Nan adînj adînj arö gîla gau, Jisas bî nîpe gau wadî udöm yaglö yaglö, wadî unbö mîgan lanj ajmanj raua. ⁴⁴ Nan ñînjla ñînj anîbu, bî gau nöp me, paip dausan ara.

Jisas ñîg uñ adö u abö gî ara

⁴⁵ Pen magö anîbu nöp Jisas bî nîpe gau kalîp hagö, ñîg magîb udöm Bedsaida daun nö lödanj arlö nînjöl gî, Jisas au mîdöm nîbi bî gau kalîp hag yuö arla. ⁴⁶ Hag yuöm, dum nö ilö ap gîlanj gî amöm, God nîp sabe gî mideia. *

⁴⁷⁻⁴⁸ Sîbön gînjig ga magö u, Jisas nöp mîdöm nînja, bî nîpe gau kale ñîg magîb udöm, ñîg anj au danj arlö nînjöl gî, hadal u areila lau adö auö, uñham ñîg uñ adö lanj pîrik göl gî areila. Ram jînj parîka magö u, Jisas ñîg uñ adö lanj au amöm, kalîp abhak löm, arnjig gö nînjöl gî, ⁴⁹⁻⁵⁰ nîp ñîg uñ adö lanj au areila u nînjöm, u wip ana ap a göm, anînjînj gö pînjînj göm aiö gauñ gîla. Adînj Jisas kalîp haga, “Pînjînj gaggim! Yad nöp auabin! Gasî iru nînjagim!” a ga. *

⁵¹ Hagöm, ñîg magîb mîgan arö, hadal udeia u ur ga. Anîg gö, Jisas nîpe aigöl göm anîg göp, a göm, gasî iru yabîl nînjla. *

⁵² Nîpe bred udöm nîbi bî iru nöp nîme lî ña u nînjla u pen ñînj anîbu Jisas nîp nînj ud aij gagla. ⁵³ Pen ñîg anj u am am ram mînjön Genesared amjaköm, ñîg magîb u

nagî adîk lîla. ⁵⁴ Ñîg magîb au arîk arlö nînjöl gî, nîbi bî anîb gau Jisas auöp, a gîlö nînjöm, ⁵⁵ yînjîd ram mînjön gau gau kîd kîd amöm, nîbi bî nan ga gau kalîp dam Jisas am mideia au areila. ⁵⁶ Ñînj anîb gau, Jisas ram rîhig aglö gau aka daun gau aka ram mînjön yîharînj gau amjakö, nîbi bî nan ga gau kalîp dap maker anj au löm, Jisas nîp neb neb göm haga, “Ne mîdö, nîbi bî nan göp gau, wahîj adînj nöp u ud nînjlö, kalîp kamînj lanj,” a gîla. Jisas yau a ga nînjöm nîbi bî nîp ud nînjla gau kalîp magöñhalö kamînj la.

7

Nan hibur mîdmagö anj danj nîbö hönj aunab u nöp me prî mîdeinab

¹ Bî Perisi rîmnap, bî lo manö hag ñeb rîmnap, Jerusalem nîbö apöm, Jisas mideia au nînj mîdöm nînjla, ² Jisas bî nîpe rîmnap, nîpîs nîhi bî asî masî gî aij göm, nan ñînjmîdal rö, gagla. * ³ Perisi bî gau abe, Juda nîbi bî gau magöñhalö abe, nîpîs nîhi bî haggîdal rö nînjöm, ñîmagö ñîg lî yuöm nöp, nan ñînjbal. ⁴ Maker anj au am mîdöm, ram ado gî apöm, u rö nöp ñîg lî yuöm nöp, nan ñînjbal. Pen kap, rin cög, kapa nan gau u rö nöp ñîg lî yuöm nöp, nan ñînjbal. Nan anîbu rö magöñhalö klîñ aij gîpal. *

⁵ Anîb u, Jisas bî nîpe gau nan yîharînj ñînjla u nînjöm, bî Perisi gau abe, bî lo manö hag ñeb gau abe Jisas nîp haga, “Bî ne gau nîhön gînjig, apîs bac bî hagla rö, ñîmagö kale u ñîg lî yuöm wasö, yîharînj nöp nan ñînjaböl?” ö gîla. ⁶ Hageila, Jisas haga, “Kale manö pîral haggim u, Aisaia manö nînjö yabîl hagöm, God Manö u kalî klîñ rîköm haga, ‘Nîbi bî gai i, God hib hagno adö arab a gîpal u

pen yîharînj manö nöp nöp haglal; yîp mîdmagö lagpal. *

⁷ God lo manö u hag ñabun, a gîpal u pen nîbi bî manö kale ke haggal manö u nöp hag ñaböl.

Anîb u, yîp sabe göm hib yad haglö adö aragab.

Yîharînj manö nöp hagaböl, a ga.

⁸ Anîb u rö, kale God manö hag la u arö gîmim, nîbi bî manö kale ke haggal u udmim, nap nahai bî haggîdal adö u hain gîmim gabim,” a ga.

⁹ Jisas kalîp kauyanj hagöm haga, “Kale gasî kîd hiik nînjîmim, God manö hag la u ud ke gau yumim, gasî magö kalpe ke u nöp nînj udmim hain gabim. ¹⁰ Mosîs God Manö adînj ap kalî klîñ rîköm haga, ‘Name nap haggim rö nînj udmim, kalîp ud aij gîmim;

* 6:46: Luk 5:16 * 6:49-50: Luk 24:37 * 6:51: Mak 4:39 * 7:2: Luk 11:38 * 7:4: Mad 23:25 * 7:6:

pen ñi pai r+mnap n+me nap kalip manö mulu kal lugö hagaiöl, al pak läbe umöl,' a ga. * ¹¹ Pen kale manö adö an+bu kabö göl hag ñagpim. B+ ap, ami bapi arö ginabin, a ginab u, kalip hagnab, 'Ami bapi, yad nan aij r+mnap kalpe m+hönj ñ+bnep pen mani kalpe m+hönj ñeb mani u, uri yad God n+p ñ+nabin, a g+pin u me, mani kalpe m+hönj ñeb ap m+dagöp,' a ginab. ¹² An+g g+ilö, kale n+ñmim hagnabim, 'Kale an+g g+pal u, manö m+dagöp,' a ginabim. An+g hagpe, kale God manö haga u arö göm, nan aij r+mnap n+me nap kalip ñagnoböl. ¹³ An+bu u, gas+ magö kalpe ke u nöp n+ñmim, hain g+mim, b+ hain n+bö r+mnap halö hag ñ+be, kale pen u rö nöp b+ hain n+bö r+mnap hag ñ+lö, hag ñ+ dam dapil g+ilö n+ñöl g+, God Manö nan y+har+ñ rö ud ke gau yubal. Pen n+me nan manö hagaj+ñ u nöp wasö; kale nan iru nöp an+g unbö rö nöp gabim," a ga.

¹⁴ Jisas an+g hagöm, n+bi b+ iru nöp m+deila gau kalip hagö, n+pe m+deila il au aueila haga, "Manö hagn+g gabim i kale magöñhalö n+ñmim, manö il r+ik n+ñ aij g+mim. ¹⁵ Kale nan ñ+ñbe an+ yan+ arnab u pr+ m+dageinab; nan hibur m+dmagö an+ kale dan+ n+bö höñ aunab u nöp gö, kale gac halö m+deinabim. * ¹⁶ Kale n+bi b+ gas+ r+mid m+dain+ñm gau, r+mid l+ n+ñ aij g+mim," a ga.

¹⁷ Jisas an+g hagöm, n+bi b+ gau kalip arö göm, ram raul m+gan arö, b+ n+pe gau n+p hag n+ñla, "Manö hod r+kmön hagpan an+bu, il u n+hön?" ö g+la. ¹⁸ Hageila, haga, "N+bi b+ gau kale n+ñagpal rö, kale u rö nöp n+ñagpim ar? Nan as+ mas+ g+pal gau, haöwalo ñ+ñlö, hibur an+ yan+ arö, God n+ñö pr+ m+dageinab. ¹⁹ Pen n+hön: nan ñ+ñbal an+bu gau, m+dmagö an+ yan+ aragnab; hibur an+ yan+ nöp arö, hib halö k+ñ yunaböl," a ga. Jisas manö haga an+bu, nan gau magöñhalö ñ+ñeb nöp, as+ mas+ gep r+mnap m+dagöp, a ga.

²⁰ Pen Jisas an+g hagöm haga, "Gas+ naj an+ kale yan+ n+bö aunab u me, n+bi b+ gac halö m+dnaböl. ²¹ N+bi b+ gau an+ kalip yan+ gas+ naj auö n+ñöl g+, kale g+ naj göm, nan si udöm, wip alöm, n+bi si b+ si göm, ²² nan gau hon rö lan, a göm, n+bi b+ r+mnap gas+ naj n+ñöm, manö piral hagöm, manö naj hagöm, nan gau yad rö lagöp, a gö, mulu lugö, n+bi b+ hag yuöm, hib kale ke dap ranöm, haöwalo göm, naj gep gas+ añ+ n+ñöm g+pal. ²³ Nan naj g+pal an+bu gau gas+ ke gau n+bö auagöp, gas+ naj an+ kale yan+ n+bö aunab u me, n+bi b+ gac halö m+dnaböl.

N+bi ap, Jisas n+pe gö, pai yad kam+ñ

l+ñab, a göm, n+ñ uda

(Mad 15:21-28)

²⁴ Jisas ram m+ñönj an+bu arö göm, am ram m+ñönj daun kub Daia söñ an+bu ara. Amöm, n+bi b+ gau y+p m+ñi n+ñagöl, a göm, ram raul m+gan ap amöm pi göñ m+deila u pen pi göñ m+dain+ñm rö laga. ²⁵ N+bi ap, pai n+pe n+p k+ñjaki aban+ ala u me, Jisas auöp, a g+ilö, n+pe amöm Jisas m+deila au ma il n+p au kugom y+möm, ²⁶ Jisas n+p neb neb göñ g+ haga, "Pai yad k+ñjaki aban+ alöp u, hag höñ yu aran+," a ga. N+bi an+bu n+pe Juda n+bi wasö. N+pe yag dauila ram m+ñönj Pönisia, b+ ram m+ñönj Siria n+bö abad m+dm+idal u. ²⁷ Pen an+g hageia, Jisas n+p haga, "Nöd ñ+ pai nan ñ+ñlö, mudun ginab, aij. Nan magö ñ+ pai ñeb u udun, kain yunabun u aij gagnab," a ga. ²⁸ Hageia, n+bi u pen haga, "B+ Kub! U aij hagpan u pen ñ+ pai gau nan ñ+ñlö, naböñ naböñ gau abañ mo gau lugö, kain gau halö ñ+ñgaböl," a ga. ²⁹ Hageia, Jisas manö an+bu n+ñöm haga, "Ne an+g hagpan u, pai ne k+ñjaki yuö hi+köm m+daj+p u hadö höñ aröp; ne aru," a ga. ³⁰ Jisas an+g hagö, n+bi an+bu ado g+ amöm n+ñga, k+ñjaki ar+ik höñ arö, pai n+pe köp adö au agam+ñ han m+deila.

R+mid m+gan p+ñ ga b+ ap Jisas gö, r+mid waka

³¹ Jisas ram m+ñönj daun kub Daia söñ an+bu ara, am ram m+ñönj daun kub Saidon söñ an+bu paköm, ram m+ñönj Dekapolis an+ gau amöm, N+g Wanö Galili ara. ³² Am+jakö n+ñöl g+, n+bi b+ gau b+ r+mid p+ñ ga manö hag aij g+g+m+döp b+ ap dapöm, Jisas n+p neb neb göm hagla, "B+ i n+p ud n+ñö, kam+ñ lan+," a g+la. ³³ Hageila, Jisas b+ an+bu n+p ut+ g+ ke ke au amöm, ñ+magö m+lö n+pe u r+mid m+gan n+p u yuöm, ñ+magö k+ñu alöm, a+ab n+p u ud n+ñöm, ³⁴ kumi kabö lan+ n+ñöm, ake löñ göm, "Epada!" a ga. Manö yöñ hagöm, "Epada," a ga u, manö il u "Hi+k," a ga. ³⁵ An+g hagö n+ñöl g+, b+ an+bu r+mid m+gan u p+ral hi+köm, maj m+gan p+ta gö n+ñöl g+, manö kabö göñ haga. ³⁶ Jisas pen n+bi b+ gau kalip haga, "Manö an+bu n+bi b+ r+mnap kalip haga ñagpim," a ga. Manö an+bu manö klö göm haga u pen kale am klö göm n+bi b+ iru nöp hag ñ+la. * ³⁷ Manö an+bu hag ñeila n+bi b+ n+ñöm aiö göm hagla, "Jisas nan gau magöñhalö gaj+p aij yab+ñ göp. N+pe n+bi b+ r+mid p+ñ göp gau gö, p+ral hi+köm, n+bi b+ a+ab m+ñör göp gau gö manö hag aij g+pal," a g+la. *

* 7:10: Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16

* 7:15: Ap 10:14-15

* 7:36: Mak 1:43-45

* 7:37: Ais 35:5

8

Jisas n̄ibi b̄i iru yab̄i n̄öp nan magö n̄ö ñ̄iñla

(Mad 15:32-39)

1 N̄in an̄ an̄ib au n̄öp, n̄ibi b̄i iru n̄öp ap m̄id̄lō, nan magö m̄idagō, Jisas b̄i n̄ipe gau w̄iñ alō aueila haga, 2 “Yad n̄ibi b̄i gai i kal̄ip mög n̄iñabin. N̄in m̄ihau n̄igan yad aip m̄id̄öm, ȳihar̄iñ m̄id̄pal. * 3 Kal̄ip k̄iyō n̄öp hag yunō, r̄imnap m̄ilō gau n̄ibō aubal rō, adan an̄ gau amōm, amgō m̄imainō udō, lug paknabōl,” a ga. 4 Hageia, b̄i n̄ipe gau haga, “Ram m̄inōñ n̄öp an̄ an̄ib gai i, nan magö gai n̄ibō udun ñun?” ö ḡila. 5 Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl ḡi rō m̄idöp?” ö ga. Hageia haga, “Unbō mudun j̄iñ u,” a ḡila. 6 An̄ig haglō, Jisas n̄ibi b̄i gau kal̄ip hagō, as̄iklō n̄iñöl ḡi, bred magö unbō mudun j̄iñ an̄ibu udōm, God n̄ip aij, a gōm, ud jō gōm, b̄i n̄ipe gau kal̄ip n̄ö, kale pen udöl ḡi, n̄ibi b̄i gau kal̄ip n̄ime l̄i ñ̄ila. 7 Kabsāl pro bad ap ud m̄ideila u, u rō n̄öp udōm, God n̄ip aij a gōm, b̄i n̄ipe gau kal̄ip n̄ö, n̄ime l̄i ñ̄ila. 8 N̄ilō, ñ̄iñlō ñ̄iñlō kal̄ip mudun gō, nabōñ nabōñ pal̄i pal̄i ḡila gau, Jisas b̄i n̄ipe gau wad̄i unbō mudun j̄iñ u yaglō ajman̄ raua.

9 B̄i nan ñ̄iñla an̄ib gau, po dausan rō. Jisas pen, n̄ibi b̄i an̄ib gau kal̄ip hag yuōm, 10 b̄i n̄ipe gau aip ñ̄ig maḡib udōm, ram m̄inōñ Dalmanuda arla.

Perisi b̄i r̄imnap, “Nan gagep rō ap gö ñ̄iñun,” a ḡila

(Mad 16:1-4; Luk 12:54-56)

11 B̄i Perisi r̄imnap Jisas n̄ip neb neb ḡino, n̄ihōn rō hagn̄im, a gōm, apōm n̄ip aip manō hag am̄il ap̄il gōm haga, “Nan gagep rō ap kub̄i kabō adō lan̄ au gö, ñ̄iñun,” a ḡila. 12 An̄ig haglō, Jisas ake löl gōm haga, “N̄ibi b̄i m̄iñi m̄id̄pal ñ̄in i, n̄ihōn ḡin̄ig hagn̄im, ‘Nan gagep rō ap gö ñ̄iñun,’ a ḡipal? Yad kalōp n̄iñō yab̄iñ hagabin, kalōp nan gagep rō ap ḡinō, n̄iñagn̄abim,” a ga. *

13 An̄ig hagōm, kal̄ip arō gōm, b̄i n̄ipe gau aip ñ̄ig maḡib udōm, ñ̄ig wan̄jō bōñ lōdan̄ arla.

Jisas, Perisi manō kal̄ip u udagöl, a gōm, manō hod̄ r̄ikōm haga

(Mad 16:5-12)

14 Pen b̄i n̄ipe gau hauñ gōm, bred iru wasō, magö añ̄ ap n̄öp ud ñ̄ig maḡib lōm, ud arla. 15 An̄ gau amöl ḡi, Jisas kal̄ip haga, “Perisi ȳis kale u abe, Herod ȳis n̄ipe u abe, n̄iñ aij ḡimim,” a ga. *

16 An̄ig hagō, b̄i n̄ipe gau kale ke hag n̄iñ hag n̄iñ gōm haga, “Bred magö r̄imnap halō dauagpun rō hagab,” a ḡila. 17 Jisas

pen kale haga an̄ibu ke n̄iñjōm haga, “N̄ihōn ḡin̄ig bred magö dauagpun, a ḡimim, hagabin? Kale manō n̄iñmim, it̄ u n̄iñagpim ar? * 18 Amgō la u n̄iñagpim? R̄im̄id̄ la u n̄iñagpim? Aka n̄iñmim hauñ ḡipim? 19 B̄i paip dausan m̄ideila ñ̄in u, bred magö unbō mam̄id u ud jō ḡi ñ̄inō, ñ̄iñjōm nabōñ nabōñ arō ḡila gau, wad̄i aigöl ḡi rō yagpe?” ö ga. Hageia haga, “Wad̄i unbō m̄igan lan̄ yagno,” a ḡila. * 20 An̄ig hageila haga, “Pen b̄i po dausan m̄ideila ñ̄in u, bred magö unbō mudun j̄iñ u ud jō ḡi ñ̄inō, ñ̄iñjōm nabōñ nabōñ arō ḡila gau, wad̄i aigöl ḡi rō yagpe?” ö ga. Hageia haga, “Wad̄i unbō mudun j̄iñ u yagno,” a ḡila. 21 Hageila haga, “Pen kale n̄iñmim, n̄iñ aij gagpim ar?” a ga.

Amgō we ga b̄i ap Jisas gö, amgō ñ̄il n̄iñja

22 Pen kale Bedsaida daun am̄jaklō n̄iñöl ḡi, n̄ibi b̄i r̄imnap b̄i amgō we ga ap dapōm, Jisas n̄ip neb neb gōm haga, “N̄ip ud n̄öñ,” a ḡila. 23 Hageila, Jisas b̄i amgō we an̄ibu n̄ip ñ̄imagō k̄id u udōm, uñ̄ ḡi ram r̄iñg aglō goñ au amōm, amgō n̄ip u k̄iñu alōm, n̄ip ud n̄iñjōm, haga, “Amgō ne nan r̄imnap n̄iñabōn aka?” a ga. 24 Hageia haga, “Yau. N̄ibi b̄i gau n̄iñabin u, pen mab ur rō gau ḡi ajabōl,” a ga.

25 Hagō, Jisas kauyan̄ amgō magö n̄ipe ud n̄iñjō, ad̄iñ nan gau magōñhalō n̄iñ aij yab̄iñ ga. 26 Pen Jisas b̄i an̄ibu n̄ip haga, “Kauyan̄ ado ḡi ram r̄iñg aglō n̄ibi b̄i m̄id̄pal lōdan̄ aragmōn; ram ne ȳidun göl aru,” a ga.

Pida Jisas n̄ip haga, “Ne n̄öp me Mesaia u,” a ga

(Mad 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Jisas b̄i n̄ipe gau aip ram r̄iñg aglō daun kub Sisaria Pilipai söl au arla. Adan an̄ au amöl ḡi kal̄ip haga, “N̄ibi b̄i gau, ȳip an a gōm n̄iñjal?” ö ga. 28 Hageia haga, “N̄ibi b̄i r̄imnap n̄öp Jon b̄i ñ̄ig pak ñeb u, a ḡipal; r̄imnap Ilaija, a ḡipal,” a ḡila. * 29 Hageila, Jisas kal̄ip haga, “Kale ke pen ȳip an, a ḡimim, n̄iñjim?” ö ga. Hageia, Pida haga, “Ne n̄öp me Mesaia u,” a ga. * 30 Hageia, Jisas haga, “N̄ibi b̄i gau kal̄ip manō an̄ibu hagagmim,” a ga.

Jisas haga, “Yad umem kauyan̄ urakn̄abin,” a ga

(Mad 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Jisas pen b̄i n̄ipe gau kal̄ip manō hag ñ̄öl ḡi haga, “B̄i ñ̄i n̄ipe ilōn kub yab̄iñ udnab. B̄i kub manō ud as̄ikep gau abe, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau abe, b̄i lo manō hag ñeb gau abe, n̄ip n̄iñlō, mulu lugō, al pak l̄ilō, n̄ipe umōm, ñ̄in m̄ihau

* 8:2: Mak 6:34-44 * 8:12: Mad 12:39; Luk 11:29 * 8:15: Luk 12:1 * 8:17: Mak 6:52 * 8:19: Mak 6:41-44 * 8:28: Mak 6:15 * 8:29: Jon 6:68-69; Mak 9:9

nıganı u kauyanı uraknab,” a ga. ³² Jisas manö anıbu waiö hagö, Pida nıñö, aij gagö. Jisas nıþ dam goı au amöm, nıþ hag göl gı haga, “Manö anıbu rö hagagmön,” a ga. ³³ Pen Jisas ado göm, bı nıpe gau kalıþ nıñöm, Pida nıþ haga, “Seden! Ke gau aru! God gası ñöb rö hagagabön; nıbi bı gau gası nıñbal rö nöþ nıñmön hagabön,” a ga.

³⁴ Anıg hagöm, bı nıpe gau abe, nıbi bı iru nöþ mıdeila gau abe, wıñ alö, il au aueila haga, “Nıbi bı an an yıþ pıg mıdnıg göl gau, nan nıñön mınöñ naböñ adö il i gası kub nıñbal u arö göm, hañ romanı kale ke gası kub nıñbal u arö göm, mab kros ud kag göm yıþ hain göl. * ³⁵ Nıbi bı, Jisas nıþ nıñ ud mıdno, aij gagnab a göm nıñnaböl gau, böñ nöþ ap lug paknaböl. Pen nıbi bı, Jisas nıþ udun, manö aij nıpe nıñ ud mıdno, hanıþ gı naij gıñaböl u, manö mıdagöp a göm gılö arnab gau, God gö pör nöþ pör nöþ mıdeinaböl.

³⁶ “Pen nıbi bı, nan aij mınöñ naböñ adö il i iru nöþ udun a göm gılö arö, ram mınöñ il i mıdöp nan gau magöñhalö udnaböl u pen pör mıdeþ u udagnaböl. ³⁷ Nan aij gau magöñhalö dam sıkim göm, pör mıdeþ u rauöl rö lagöp.

³⁸ “Anıb u, nıbi bı an, nıbi bı nan si nan naij gıpal anı au mıdöl gı, nable gıñım rö lö, ‘Jisas nıþ nıñagpun,’ a gıñaböl gau, hainö Bı Ñı nıpe Nap mailö aij unbö ke udöm, ejol uı gau halö aunab ñın u, nıpe kalıþ u rö nöþ nable gö, ‘Nıbi bı gau kalıþ nıñagpin,’ a gıñab,” a ga. *

9

¹ Pen Jisas anıg hagöm, manö ap haga, “Yad kalöp manö nıñö hagabin, kale nıbi bı mıdpım gai i rımnap kamıñ mıdpe nıñöl gı, God nıbi bı udöm abad mıdeinab ñın u, klö kub halö auö nıñnabım,” a ga. *

*Jisas hañ romanı nıpe u ke yabı la
(Mad 17:1-12; Luk 9:28-36)*

² Pen hainö ñın unbö kagöl jıñ u mıdöm, Jisas nıpe Pida Jems Jon kalıþ yam uı gı, ram mınöñ nıbi bı mıdageila dum ilö lanı ap gılanı gı arla. Amöm, Jisas nıþ nıñlö nıñöl gı, hañ romanı nıpe u ke yabı la. *

³ Wałıñ nıpe u rud aij ke yabı löm, mımailö yabı la. Pen nıbi bı mınöñ naböñ adö il i ap wałıñ rımnab ñıg löm uı maıı gılö, rud anıbu rö lınım rö lagöp. ⁴ Pen magö anıbu nıñla, İlaıja aıp Mosıs aıp apil Jisas aıp manö hagailö. ⁵ Kale nıñöm, Pida Jisas nıþ haga, “Manö hag ñeb bı, hon aij yabıı ap auı mıdpun! Anıb u, hon ram bada bad mıthau nıganı gun; nöþ ap, Mosıs nıþ ap, İlaıja nıþ ap,” a ga. ⁶ Kale pıñıñı geıla rö me,

Pida gası nıñ aij göm wasö, hañöwañ anıg haga.

⁷ Pen kumi bad ap apöm, kalıþ ud yuö yuö nıñöl gı, manö ap kumi anı au nıñ au haga, “U Ñı mıdmagö yad yabı. Manö hagnab rö nıñım,” a ga. ⁸ Anıg hagö nıñöl gı, kale nıñ gıgabö göm nıñla, bı anıb mıthau mıdagailö; Jisas nöþ mıdeila.

⁹ Pen kale dum lanı arö göm, ap lugöl gı, Jisas haga, “Dum i auajan nan gajıþ nıñbım u, mıñı nıbi bı rımnab kalıþ hag ñagım. Hainö Bı Ñı nıpe umöm urakainım u, waiö hag ñımım,” a ga. ¹⁰ Hagö, bı nıpe gau nıbi bı rımnab kalıþ hag ñagla; kale ke nöþ hag nıñ hag nıñ göm hagla, “Umem uraknabin, a göp u, manö il u nıñön?” ö gıla. ¹¹ Anıg hagöm, Jisas nıþ hag nıñöm hagla, “Bı lo manö hag ñeb bı gau nıñön gıñıg hagpal, ‘İlaıja nöd aunab,’ a gıpal?” ö gıla. ¹² Hageıla, Jisas haga, “Nıñö hagpal. God Manö u kalı kılıñ rıköm hagla, ‘Bı İlaıja nöd apöm nan gau gı jın geınab,’ a gıla. Pen God Manö u manö ap kalı kılıñ rıköm hagla, ‘Nıbi bı gau Bı Ñı nıpe nıþ udagöm, nıþ ilön kub ñınaböl,’ a gıla manö u, nıñön gıñıg anıg hagla, a gımım, nıñbım? * ¹³ Pen İlaıja hagla anıbu, hainö aunab, a gımım, gası u nıñagım. Nıþ nöd yad daulö, kub göm, manö hag ñö nıñöl gı, gası kale ke nıñöm nıþ abönamö gı naij yabıı gıla. Anıb u, God Manö u kalı kılıñ rıköm, nıþ gıñaböl, a gıla rö nöþ gıla,” a ga. *

Kıjaki ñıpro ap abanı ala u, Jisas hag hön yua

(Mad 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Pen kale ban yanı amöm nıñla, bı lo manö hag ñeb bı rımnab, Jisas bı nıpe unbö aıþ gau aıp pen pen hag mıdlö nıñöl gı, nıbi bı iru nöþ apöm, kalıþ ud yuö yuöm nıñöl gı mıdeila. ¹⁵ Anıg gı nıñmıdlö nıñöl gı, Jisas apjakaiö, nıbi bı ap mıdeila gau, aiö göm, am nıþ hag wıhai udla.

¹⁶ Jisas bı nıpe gau kalıþ hag nıñöm haga, “Nıñön gıñıg pen hagö pen hagö gajım?” ö ga. ¹⁷ Anıg hagö nıñöl gı, bı ap nıbi bı mıdeila anı au haga, “Manö hag ñeb bı. Ñı yad u, kıjaki abanı alö, manö gagöp. ¹⁸ Ñın rımnab nıþ rapın gö, ap lug paköm, kıñu habkob gaı goı apöm, meg hip yımöm, ñımagö ma hañ romanı inı göm göp. Pör anıg gö gö me, daubin u pen bı ne gau kalıþ hagnö, kıjaki u hag yu wasö nıñöm arö gıpal,” a ga.

¹⁹ Anıg hageıla, Jisas kalıþ haga, “Kale nıbi bı mıñı mıdpım i God nıþ nıñ ud pıdön gagpım. Ñın mai nıþ nıñ udmım, nan anıb gau ke gıñabım? Manö pör hagnö

* 8:34: Mad 10:38-39; Luk 14:27 * 8:38: Mad 10:33 * 9:1: Mak 13:30 * 9:2: 2Pi 1:17-18; Ap 3:22 * 9:12: Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 * 9:13: Mad 11:14

nɨŋbim u, aige göl gem manö kliš halö hagnö nɨŋnabim? Nɨ anɨbu ud mɨdpin i dauim!" a ga. ²⁰ Hagö, dam Jisas mɨdeila il au daulö, kɨjaki nɨ anɨbu nɨp abanɨ ala u, Jisas nɨp nɨŋöm, nɨ u nɨp gö, ap lug paköm, ado malo göl gi, kɨnu habkob gaɨ goɨ apöm luga. ²¹ Anɨg gö, Jisas nɨ anɨbu nap nɨp hag nɨŋöm haga, "Nan anɨbu nɨn mai rö ga?" ö ga. Hageia haga, "Hadame nöp nɨ pro magö u nöp ga. ²² Kɨjaki anɨbu, nɨp pör al pak lin, a göm, mab inab anɨ gau abe, nɨg anɨ gau abe ud yuöp. Anɨb u, halɨp apɨl mög nɨŋmön, nan anɨbu hag yuep rö lainɨm u, hag yu," a ga. ²³ Hageia, Jisas haga, "Yɨp nɨhön gɨnɨg, 'Hag yuep rö lainɨm u, hag yu,' a gɨmön hagabön? Hag nɨŋnabin rö gɨnab, a gɨ gasɨ nɨŋnabön u, hag nɨŋnabön u rö gɨnab," a ga. * ²⁴ Hageia, nɨ nap u yɨŋɨd nöp haga, "Nöp nɨŋ udpin; anɨg gɨnabön, a gem, gasɨ u nɨŋbin u pen gasɨ mɨhöp nɨŋnam rö löp u, yɨp gasɨ aɨj nɨmön nɨŋem yad böŋ nöp nɨŋ udnam," a ga.

²⁵ Pen nɨbi bɨ iru nöp, apɨl mɨhau Jisas aɨp mɨdeila au, gɨ dö gɨ aueila nɨŋöm Jisas kɨjaki u nɨp haga, "Ne kɨjaki, nɨbi bɨ gö rɨmɨd hauɨ alö manö hagagnaböl u, nöp hagabin, nɨ u nɨp arö gɨmön, böŋ nöp armön, hainö kauyanɨ ado gɨ auagmön!" a ga. ²⁶ Hagö, kɨjaki anɨbu gauɨ göm, nɨ u nɨp gö, ap lug paköm, gil gil gi, gɨ pɨdöŋ gö, nɨbi bɨ iru nöp hagla, "Hadö umöb," a gɨla. * ²⁷ Anɨg hagla u pen Jisas nɨmagö ur nɨpe u udöm, nɨp ud urak nɨ. ²⁸ Hainö Jisas ram raul mɨgan amöm, bɨ nɨpe gau aɨp kale nöp mɨdöl gi, nɨp hagla, "Nɨhön gɨnɨg hon kɨjaki anɨbu nɨp hag yu wasö nɨŋbun?" ö gɨla. ²⁹ Hageila, Jisas haga, "Kɨjaki anɨbu rö yɨharɨŋ hag yuagnaböl; God nɨp sabe gilö me, höŋ arnaböl. Wasö u höŋ aragnaböl," a ga.

Jisas kauyanɨ, "Umem uraknabin," a ga (Mad 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Jisas bɨ nɨpe gau uɨ gi, ram mɨnön anɨbu arö göm, ram mɨnön Galili anɨ au amöl gi, bɨ yad gau kalɨp manö hag nɨ aɨj gɨnam, a göm, agamɨj pi göl mɨdöl gi, kalɨp hag nɨmɨdöp. Kalɨp hag nöm haga, "Bɨ Nɨ nɨpe nɨp mumug göm bɨ rɨmnap kalɨp nö, nɨp al pak lɨlö, umöm, nɨŋ mɨhöp mɨdöm, nɨŋ mɨhöp nɨganɨ u kauyanɨ uraknab," a ga. * ³² Nɨpe anɨg hagö nɨŋöl gi, manö il anɨbu nɨhön, a göm, nɨp hag nɨŋblap u pen pɨrɨköm, hag nɨŋagla. *

Yad nöp bɨ kub mɨdpin, a göm, manö pen pen hagla

(Mad 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³⁻³⁴ Pen adan anɨ au amöl gi, Jisas bɨ nɨpe gau, "Yad nöp bɨ kub, ne bɨ kub wasö," a göl gi, pen pen haglö ara. Am Kapaneam amjaköm, ram raul u amöm, Jisas kalɨp hag nɨŋöm, haga, "Adan anɨ au apöl gi, manö nɨhön hagpe auajɨp?" ö ga. Hagö, bɨ nɨpe gau manö anɨbu hag nɨŋöl göm aula u nɨŋöm, nable gö, pen hag nɨagla. ³⁵ Hag nɨageila, Jisas am asɨköm, bɨ nɨpe unbö mɨgan lanɨ gau kalɨp hagö aueila haga, "Nɨbi bɨ kub mɨdnɨg göl gau, nɨbi bɨ yɨharɨŋ wög gɨ nɨbal rö mɨdöm, nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp magöŋhalö wög gɨ nöl," a ga. * ³⁶ Anɨg hagöm, nɨ pai pro ap dapöm mɨdeila anɨ au löm, wabi göl gi, haga, ³⁷ "Nɨbi bɨ yɨp nɨŋ udöm, nɨ pai pro i rö aɨŋ ap ud aɨj gɨnaböl u, nɨ u nɨp nöp wasö, yad abe udnaböl. Pen yɨp udnaböl u, yɨp nöp wasö. Bapi yɨp hag yuö aunö u nɨp abe udnaböl," a ga. *

Nɨbi bɨ koɨmal hon gagnaböl gau, kale nɨbi bɨ nɨŋeb hon

(Luk 9:49-50)

³⁸ Pen Jon Jisas nɨp haga, "Manö hag nɨeb bɨ. Bɨ ap hib ne hagöm, kɨjaki aɨön pi hag höŋ yuö nɨŋun nɨp hagno, 'Ne bɨ hon aɨp jɨm nöl ajagpun u, anɨg gagmön,' a gɨno," a ga. ³⁹ Hageia, Jisas nɨp hon haga, "Nɨp nɨhön gɨnɨg wasö gɨpe? Nɨbi bɨ yɨp gasɨ nɨŋöm, hib yad hagöm, nan gagep rö rɨmnap gɨnaböl gau, hainö ado göm yɨp manö najj hagagnaböl. ⁴⁰ Nɨbi bɨ koɨmal hon gagnaböl gau, kale nɨbi bɨ nɨŋeb hon.

* ⁴¹ Pen nɨŋim! Nɨbi bɨ an, kalöp Jisas bɨ nɨpe, a göm, nɨg mɨl nɨlö nɨŋnabim u, God kalɨp ud aɨj gɨnab," a ga. *

Gɨ najj gun rö löp, a gɨmim, nɨŋ aɨj gɨmim

(Mad 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² "Pen nɨbi bɨ rɨmnap apöm, nɨ pai yɨp nɨŋ udpal gau, kalɨp nan si nan najj adö u gɨ yamlö, kale gasɨ yɨp u hauɨ göm, nan si nan najj gɨnaböl. Nɨbi bɨ anɨg gɨnɨg geinaböl u, nöd kabö kub ap unɨm u nagɨ ud lɨ rɨbɨköm, dam nɨg solwara anɨ au yublap u aɨj. Pen kamɨŋ mɨdöm, anɨg gɨ najj gɨnaböl u, ilön kub yabɨ udnaböl," a ga.

⁴³ Jisas anɨg hagöm haga, "Nɨmagö ap gö, kale nan si nan najj gɨnɨg gabim u, nɨmagö böŋ anɨb lau rɨb gɨ dö gɨ yube, böŋ lau u nöp mɨdainɨm. Anɨg gɨmim, nan si nan najj anɨbu gagnabim rö, kamɨŋ arnabim. Pen nɨmagö mɨhön göl mɨdö, gɨ najj gɨmim, ram mɨnön Hel, mab pör nöp inmɨdöp au arnabim. * ⁴⁴ Ram mɨnön anɨbu, 'kalɨp gɨse pör nöp lɨ mɨdöl gi,

* 9:23: Mad 21:21; Mak 11:23 * 9:26: Mak 1:26 * 9:30-31: Mak 8:31; 10:32-34; Jon 7:1 * 9:32: Luk 9:45

* 9:35: Luk 22:24; Mad 20:25-27; Mak 10:43-44 * 9:37: Mad 10:40 * 9:40: Mad 12:30; Luk 11:23 * 9:41:

Mad 10:42 * 9:43: Mad 5:30

mab in nöp mîdeinab.'

45 "Ma kîd u, u rô nöp. Ma kîd ap gö, kale nan si nan najj gî+nîg gabim u, ma kîd bõj anîb lau rîb gî dô gî yube, bõj lau u nöp mîdainîm. Anîg gîmîm, nan si nan najj anîb gagnabim rô, kamîj arnabim. Pen ma mîhõngöl mîdö, gî najj gîpe, kalöp ram mînõj Hel, mab ke inab u yuö, ilõn kub udnabim. 46 Ram mînõj anîbu, 'kalîp gîse pör nöp lî mîdöl gî, mab in nöp mîdeinab.'

47 Amgö magö u, u rô nöp. Amgö magö ap gö, kale nan si nan najj gî+nîg gabim u, amgö magö bõj anîb lau ud gulu gî yube, bõj lau u nöp mîdainîm. Anîg gîmîm, nan si nan najj anîbu gagnabim rô, God ram mînõj nîpe au arnabim. Pen amgö magö mîhõngöl mîdö, gî najj gîpe, kalöp ram mînõj Hel, mab ke inab u yuö, ilõn kub udnabim. * 48 Ram mînõj anîbu, 'kalîp gîse pör nöp lî mîdöl gî,

mab in nöp mîdeinab. *

49 "Bî+ hañ run laulõ in dô aij lî nab u rô, God nîpe nîbi bî magõjhalö kalîp anîg unbö rô nöp gî nab.

50 "Dö sol nan dô kal aij yabî u pen dô kal nîpe u arö, aige göl gîmîm gîpe, kauyan dô kal gî nab? Anîb u, kale nîbi bî dô kal rô mîdmîm, nîbi bî rîmnap mîdmagö lîmîm, aip agamîj mîdaimîm," a ga. *

10

*"Nîbi hag yuep aka wasö?" gîla
(Mad 19:1-12; Luk 16:18)*

1 Jîsas Kapaneam arö göm, ram mînõj Judia añ gau amöm, am nîg Jodan juöm, bõj lodañ ara. Nîbi bî gau nîjõm, ap magum geila nîjõm nîpe pör gîmîdöp rô kalîp manö hag ña.

2 Bî Perisi rîmnap, Jîsas nîhõn rô hagnab, a göm, apöm, nîp hag nîjõm hagla, "Bî gau nîbi udöm, hag yunîg, hag yunaböl aka ne nîhõn gasî nîjban?" ö gîla. 3 Hageila, Jîsas haga, "Mosîs God Manö kalî kîlî rîkõm, kalöp manö nîhõn haga?" ö ga. 4 Hageila hagla, "Mosîs haga, 'Nîbi hag yunîg, "Nöp hag yuabin," a göm, kôp bad ap kalî kîlî rîkõm nîp ñõm, hag yunîm,' a ga," a gîla.

* 5 Hageila, Jîsas haga, "Kalöp manö hag ñõ, nîjîmîm, yîjîd udagpîm u me, Mosîs lo manö anîbu kalî kîlî rîka. 6 Pen God ram mînõj hadame dagol gî la ñîn u, bî gî löm, nîbi gî löm, ga. * 7 Adö anîbu me, bî gau nîme nap bî aip mîdöm, am nîbi udöl gî, kalîp arö göm, 8 kale ber mîhau jîm ñõl hanlö hañ roman añ lî nab. Hainö ke ke wasö, jîm ñõl nöp mîdeinabil. *

9 God hagö, bî nîbi udöm hañ roman añ lî nab anîbu, bî rîmnap am kalîp hag pak asîk ke ke lagöl," a ga. 10 Anîg hagöm, bî nîpe gau aip kauyan ram raul mîgan yan amöm, Jîsas nîp manö adö anîbu kauyan hag nîjeila. 11 Jîsas haga, "Bî ap nîbi udöm, hag yuöm, am nîbi hain nîbö udnab u, nîpe nîbi si udep bî. * 12 Nîbi u, u rô nöp, bî udöm, arö göm, am bî hain nîbö udnab u, nîpe bî si udep nîbi," a ga.

*Jîsas ñî pai pro gau kalîp wabi göm,
ñîmagö kalîp nabîc adö lañ la
(Mad 19:13-15; Luk 18:15-17)*

13 Nîbi bî rîmnap, Jîsas ñî pai hon gau ud nîjan, a göm, daueila, pen bî nîpe gau kalîp hag geila. 14 Anîg hageila, Jîsas nîjõ, mulu lugö, haga, "Ñî pai pro gau arö gîpe, yad aulan. God ram mînõj u ñî pai pro anîb gau rô mîdpal. 15 Yad kalöp nîjõ yabî hagabin, nîbi bî gau, ñî pai pro gau God ram mînõj adö lañ manö u nîj udpal rô nîj udagnaböl u, God ram mînõj nîpe au aragnaböl," a ga. * 16 Anîg hagöm, ñî pai pro gau kalîp ud wabi göm, ñîmagö nîpe nabîc kalîp adö lañ löm haga, "God kalöp abad mîdainîm," a ga.

*Bî nan iru mîdeia ap
(Mad 19:16-22; Luk 18:18-23)*

17 Pen Jîsas arö nîjõl gî, bî ap gî dô gî apöm, Jîsas mîdeia îl au kugom yîmöm, haga, "Manö hag ñeb bî aij yabî! Yad nîhõn gem pör mîdep u udnabin?" ö ga. 18 Hageila, Jîsas haga, "Yîp nîhõn gî+nîg, 'Bî aij yabî,' a gîpan? Nîbi bî ap aij mîdagpal; God añ me aij mîdöp. 19 Pen ne God lo manö u nîjban: 'Wîp alagmîm; nîbi si bî si gagmîm; nan si udagmîm; manö kub hagmîm pîral hagagmîm; manö pîral hagmîm nîbi bî rîmnap nan kale gau pîlî gî udagmîm; name nap hagmîl adö u rô nöp nîjîmîm, hain gîmîm,'" a ga. *

20 Jîsas anîg hagö, bî anîbu Jîsas nîp haga, "Manö hag ñeb bî. Yad ñî pro nöp mîdem, lo manö anîb gau magõjhalö nîjõl gî mîdpî," a ga. 21 Hagö, Jîsas nîp nîjõm, mîdmagö löm, haga, "Ne nan añ ap nöp gagpan. Ne ammõn, nan ne nîhõn nîhõn mîdöp gau sîkim gî, mani udmön, nîbi bî nan mîdagöp gau kalîp ñîmön. Anîg gîmön me, nan aij ne u mîdeinab God ram mînõj kumi kabö adö lañ au. Hagpî rô gîmön, aumön, yad aip ajaiul," a ga. 22 Anîg hagö, bî anîbu nan nîpe iru mîdeia rô, mög gö, gasî mîlö yabî löl gî ara. 23 Jîsas bî nîpe gau kalîp nîj gîgabö göm haga, "Nîbi bî nan iru mîdeinab gau uñham yabî God nîbi bî nîpe mîdlö, kalîp udöm ram nîpe au abad

* 9:47: Mad 5:29 * 9:48: Ais 66:24 * 9:50: Mad 5:13; Luk 14:34 * 10:4: Dud 24:1-4; Mad 5:31 * 10:6: Jen 1:27; 5:2 * 10:8: Jen 2:24; Ep 5:31-33 * 10:11: Mad 5:32 * 10:15: Mad 18:3 * 10:19: Eks 20:12-17; Dud 5:16-20

mideinab,” a ga. ²⁴ Anig hagö, bî nîpe gau manö anîbu nîjöm, gasi iru nöp nîjöl nîjöl göm, Jisas kalîp kauyanj haga, “Nî pai yad gai i, manö hagabin i nînjim. God ram mînönj u uþham arep rö midöp! ²⁵ Kaj kamel gau kalî mauöt nagî yubal mîgan u arnîg, uþham arnaböl u pen nîbi bî uþpö kîþno mani nan gau iru midöp gau, God ram mînönj nîpe au uþham yabîþ arnaböl,” a ga.

²⁶ Jisas anîg hagö, bî nîpe gau aiö yabîþ göm, pen hag nîjöl hag nîjöl göm hagla, “Anîb u, an rö pör mîdep u udnab?” ö gîla. ²⁷ Hageila, Jisas kalîp nîjöl gî haga, “Nîbi bî gau ke göl rö lagöp; God nöp me nîhön nîhön gîntg, gîntm rö nöp midöp,” a ga. ²⁸ Pen Pida Jisas nîp haga, “Nönj! Hon ne aip ajöl gî, nan hon gau magöñhalö arö gîpun,” a ga.

²⁹ Hageia, Jisas haga, “Yad kalöp nîjöp yabîþ hagabin, nîbi bî yîp gasî nîjöm, manö aij yad wög u gîntg, ram mînönj kale arö göm aka, nîntn nîmam kale gau arö göm aka, nîme nap kale gau arö göm aka, nî pai kale gau arö göm aka, wög adînj kale gau arö göm, wög yîp geinaböl u, ³⁰ God kalîp ud aij gî nab. Kalîp abad mîdö, mînönj naböñ adö i i mideinaböl nîntn u, ram, nîntn nîmam, nîme nap, nî pai, wög adînj kale iru yabîþ mideinab. Pen nîntn rîmnap nîbi bî rîmnap gau, kalîp nîbi bî yad pîg mîdpal u nîjöm, kalîp gî naij gî naböl. Hainö pen God kalîp dam ram mînönj nîpe au ud arö, nîpe aip pör nöp mideinaböl. ³¹ Pen nîbi bî uri nöd araböl gau, hainö iru nöp jöl adö yabîþ gau mideinaböl. Pen nîbi bî uri jöl adö yabîþ gau mîdpal gau, hainö iru nöp nöd am mideinaböl,” a ga. *

Jisas kauyanj, “Umem uraknabin,” a ga (Mad 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Pen kale Jerusalem amöl gî, Jisas nöd ga; bî nîpe gau hain göm, gasî mîlö mîlö nîjöl gî arella nîjöm nîbi bî hain auella gau nîjöm pîntînj gîla. Jisas pen bî nîpe unbö mîgan lanj gau kalîp nöp ut gî, gof au amöm, nan nîhön nîp gîntg gau u kalîp hag ña. * ³³ Jisas haga, “Hon Jerusalem arno nîjöl gî, bî ap Bî Nî nîpe nîp kain gî dam, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe nîmagö kalîp ñö, nîp manö kub hagöm, ‘Bî anîbi nîp al pak lep,’ a göm, ud bî Juda wasö gau kalîp nî naböl. ³⁴ Nîlö, nîp hag juöm, kîntu alöm, nagî ud paköm, dam böñ nöp al pak lîlö umnab. Pen nîntn mîhöp mîdöm, nîntn mîhau nîganj u kauyanj uraknab,” a ga.

Jems aip Jon aip bî kub mîdaiul, a gî gasî u nîjöl (Mad 20:20-28)

³⁵ Sebedi nî nîpe mîhau, Jems aip Jon aip apil Jisas nîp haglö, “Manö hag ñeb bî, höl mîhöñ nöp manö ap hag nîjlo, ne yau a gîmön gî nabön u aij,” a gîlö. ³⁶ Anîg hagailö, Jisas kalîp haga, “Kale yîp hag nîntng gabil anîbu, yad kalöp nîhön gî nam?” ö ga. ³⁷ Hageia haglö, “Hainö ne mailö aij ke halö mîdmön, ram mînönj magöñhalö kînj rö abad mideinabön nîntn u, halîp mîhöñ, bî ap ud nîmagö yîjîg böñ lau adö lîmön, bî ap ud nîmagö sîdagö böñ lau adö lö, asîk mîdaiul,” a gîlö. ³⁸ Anîg haglö, Jisas haga, “Kale mîhöñ nînj aij gîmil hagagabil. Nîntg asî yad nîntnabin u kale mîhöñ u rö nöp nîntnabil? Yad nîntg paknabin u, kale mîhöñ u rö nöp paknabil?” ö ga. * ³⁹ Hageia, “Yau, anîg gî nabul,” a gîlö. Hagailö, Jisas haga, “Nîntg hagabil. Nîntg yad nîntnabin u, kale mîhöñ u rö nöp nîntnabil; nîntg paknabin u, kale mîhöñ u rö nöp paknabil u pen * ⁴⁰ nîmagö yîjîg yad böñ lau an mideinab, nîmagö sîdagö yad böñ lau an mideinab u yad hagagnabin; u bapî nan nîpe; nîpe ke nîntjöp rö gî nab,” a ga.

⁴¹ Pen Jisas bî nîpe unbö sîduj lanj manö anîbu nîjöl, kalîp mulu lugö, Jems Jon bî mîhau kalîp hag gîla. ⁴² Anîg gîlö, Jisas kalîp magöñhalö hagö auella haga, “Kale nîntbim, Juda nîbi bî wasö gau, kînj kale klö göm abad mîdpal; bî kub kale manö nîhön nîhön hagnaböl u nîjöm ana udöm hain gî naböl me. * ⁴³ Pen kale gîpal rö gagmîm. Bî an bî kub mîdaintm u, bî pro rö mîdöm, nîbi bî rîmnap kalîp wög gî ñeb bî rö mîdaintm. * ⁴⁴ Bî an bî kub yabîþ mîdaintm u, bî pro ramö gau rö mîdöm, nîbi bî rîmnap kalîp magöñhalö nagî wög gep bî ap rö mîdaintm. ⁴⁵ Bî Nî nîpe u, nîbi bî gau kale wög yîp gîlanj, a göm, auaga; wög kalîp gî nînt damem, hainö nan si nan naij gîpal adö u hajî gî umnö, nîbi bî iru nöp kamînj aröl, a göm, aua,” a ga.

Jisas amgö we ga bî ap gö, amgö ñîl nînja (Mad 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Jisas bî nîpe gau aip daun kub Jeriko amjakla. Kale Jeriko arîk arnîg, nîbi bî iru yabîþ nöp aip arla. Bî Dimeas nî nîpe Badimeas amgö we ga u, mani nîm, a göm, asîb hagöl gî, adan gof au asîk mîdeia. ⁴⁷ Asîk mîdö nîjöl gî, “Jisas bî Nasared nîbö u auab,” a gîlö nîjöm, nîpe wînt alöm haga, “Jisas, Depid Nî nîpe, yîp mög nîntmön!” a ga.

* 10:31: Mad 20:16; Luk 13:30 * 10:32: Mak 8:31; 9:31 * 10:38: Mak 14:36; Luk 12:50 * 10:39: Ap 12:2; Rep 1:9 * 10:42: Luk 22:25-26 * 10:43: Mad 23:11; Mak 9:35

48 Hageia, n̄bi b̄i gau n̄p hag gōm hagla, “Manō hagagmōn! Agam̄ij m̄id!” a ḡila. An̄ig hagla u pen n̄pe agam̄ij m̄idōm wasō, meg magō dap ranōm w̄ñ kub alōm haga, “Depid N̄i n̄pe, ȳip mōg n̄ñmōn!” a ga. 49 Hageia, Jisas sōl an̄ib au p̄idōñ gōm haga, “N̄ip w̄ñ albe, aui auan,” a ga. Hagō, n̄bi b̄i gau b̄i amgō we u n̄p hagla, “Jisas n̄p w̄ñ alab. Urakmōn gas̄ halō aumōn,” a ḡila. 50 Hageila, wañj m̄lōbō n̄pe u ud ju yuōm, ȳñd n̄p urakōm, Jisas m̄deia au ara. 51 Areia, Jisas n̄p haga, “Ȳip n̄hōn gan, a ḡimōn, auabōn?” ò ga. Hageia haga, “Manō hag ñeb b̄i. Amgō u kauyañ n̄ñnam, a gem, auabin,” a ga. 52 Hageia, Jisas haga, “Jisas ȳip gō kam̄ñ l̄inab, a ḡimōn, n̄ñ udpan u rō, me ne kam̄ñ l̄ōp, gō ne aru,” a ga. An̄ig hagō n̄ñōl ḡi, magō an̄bu n̄p amgō ñil n̄ñōm Jisas aip ara. *

11

Jisas ud an̄ an̄ lōm Jerusalem arla
(Mad 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

1 Jisas b̄i n̄pe gau aip am am Jerusalem sōl sōl gōl ḡi, Olip Dum, ram r̄ñg aglō Bedpagi Bedani a gal u am̄jakōm, Jisas b̄i n̄pe m̄hōp hagōm haga, 2 “Ram m̄nōñ m̄gan lōdan ammil n̄ñnabil, kaj donki marep n̄bi b̄i ud ajagpal ap ad̄ik l̄lō m̄deinab. N̄ñmil, hub̄ik daumil. 3 N̄bi b̄i r̄mnap kalōp n̄hōn ḡin̄g an̄ig gabil, a gaiōl, hagmil, ‘B̄i Kub wōg ap gōm, kauyañ yuō, aunab,’ a ḡimil,” a ga. 4 An̄ig hagō, ammil n̄ñlō, kaj donki marep ap adan au ram ajōñ ñl gōl au naḡi ad̄ik l̄lō m̄deia. Hub̄ik ḡilō n̄ñōl ḡi, 5 n̄bi b̄i yōp sōl an̄ib au m̄deila gau hagla, “N̄hōn ḡin̄g kaj donki marep an̄bu hub̄ik gabil?” ò ḡila. 6 Hageila, Jisas haga rō n̄p hagailō, yau a ḡilō, 7 kaj donki marep an̄bu dam Jisas m̄deia au apil, wañj m̄lō kub kale ud jumil, kaj donki adō lan̄ lailō, Jisas adō an̄bu as̄ka. 8 N̄bi b̄i gau iru n̄p, wañj m̄lōbō kale gau ud juōm, adan majō adō u l̄ila; r̄mnap mab uñan̄ gau ud hak dap l̄ila. 9 An̄ig gōm, n̄bi b̄i n̄p nōd ḡila gau abe, n̄p hain̄ ḡila gau abe, w̄ñ alōl ḡi hagla, “God hib n̄pe hagno adō aran!

B̄i Kub b̄i n̄pe yuō auab i;

God n̄p abad aij ḡin̄m. *

10 Bac Depid kin̄ m̄idōm n̄bi b̄i abad m̄idm̄idōp rō,

n̄pe han̄ip ḡinab!

God hib n̄pe hagno adō aran!” a ḡila.

11 Jisas an̄ig gōm, Jerusalem aramōm, God sabe gep ram raul u amōm, nan gau n̄ñ ajō n̄ñōl ḡi, sidō wad arō n̄ñōl ḡi, b̄i

n̄pe unbō m̄gan lan̄ gau aip ram r̄ñg aglō Bedani arla.

Mab ññeb ap magō p̄ilaga
(Mad 21:18-19)

12 Ruō pen, Bedani n̄bō ado ḡi adan an̄ au apōl ḡi, Jisas n̄p k̄iyō la. 13 K̄iyō lō, m̄lō ȳñg n̄ñna mab uñem ap m̄deia. Magō r̄mnap p̄ilōm m̄idōp aka gōm, amōm n̄ñna, magō p̄ilaga; mab uñan̄ n̄p m̄deia. Pen n̄ñhōn: magō p̄lep ññn u auaga. * 14 An̄ig gō, Jisas mab an̄bu haga, “Hainō n̄bi b̄i r̄mnap mab magō ne u ññagnabōl,” a ga. B̄i n̄pe gau manō haga an̄bu n̄ñla.

God sabe gep ram nan s̄ikim geila gau, Jisas kalip hag hōñ yua

(Mad 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

15 Jisas b̄i n̄pe gau uñ ḡi, Jerusalem amōm, God sabe gep ram raul amōm n̄ñna, n̄bi b̄i gau s̄ikim gōl ḡi, mani ȳm̄jikōl ḡi m̄deila. An̄ig geila, mani ȳm̄jik geila abañ bad gau ud ado gōm, yaur dap l̄lō rauōl ḡi m̄deila mab po gau ud ado gōm, n̄bi b̄i s̄ikim gōl ḡi, nan rauōl ḡi, ram raul an̄bu m̄deila gau, kalip r̄id̄ik ḡi hōñ yua. 16 R̄id̄ik ḡi hōñ yuōm haga, “Nan r̄mnap dap God sabe gep ram kabō waryō ḡigabō gōl m̄idōp an̄ i padiagmim,” a ga. 17 An̄ig hagōm haga, “God Manō u kal̄ k̄liñ r̄ikōm hagla, ‘God hagōp, ‘Ram yad u, n̄bi b̄i ram m̄nōñ gau gau magōñhalō apōm, ȳip sabe ḡinabōl,’ a gōp,’ a ḡila. Pen kale an̄ig gajim, b̄i nan si ud pi gōl m̄dpal ram ap rō lōp,” a ga. *

18 An̄ig hagō, b̄i God n̄p nan sabe gep b̄i kub gau abe, b̄i lo manō hag ñeb b̄i gau abe, manō an̄bu n̄ñōm, n̄p al pak lun, a ḡila. Pen n̄bi b̄i gau magōñhalō manō n̄p u n̄ñōm aiō ḡila rō me, Jisas n̄p p̄ñññ gōm, aigōl gun n̄p al pak lun, a gōm, gas̄i u uñai n̄ñ m̄deila. * 19 Ram duga magō u, Jisas b̄i n̄pe gau aip Jerusalem arō gōm arla.

God n̄p gas̄i aññ n̄ñmim hag n̄ñbe, hag n̄ñnab rō ḡinab

(Mad 21:20-22)

20 Ruō s̄ib halō adan an̄ au amōl ḡi n̄ññla, mab uñem Jisas hag ga u ñl halō bōñ n̄p m̄ñep ḡi m̄deia. 21 An̄ig ga n̄ññōm Pida haga, “Manō hag ñeb b̄i, nōñ! Uñem mab rol hag gaina i m̄ñep ḡi lugōp!” a ga. 22 Hageia, Jisas haga, “God n̄p n̄ñ udmim. 23 Yad kalōp n̄ñō hagabin, hon hagno God u rō n̄p ḡin̄m, a ḡim̄im, gas̄i m̄hōp wasō gas̄i aññ n̄ñmim, dum ilō an̄bi ‘Ñig solwara an̄ au dan̄ ḡi dam pak,’ a ḡinabim u, hagnabim rō ḡinab. * 24 An̄ib u me, God n̄p hagnabun rō ḡinab, a ḡim̄im, gas̄i aññ n̄ñmim hag n̄ñbe, hagnabim rō ḡinab.

* 10:52: Mak 5:34 * 11:9: Sam 118:25-26 * 11:13: Luk 13:6 * 11:17: Ais 56:7; Jer 7:11 * 11:18: Mak 14:1 * 11:23: Mad 17:20 * 11:24: Mad 7:7

* ²⁵ Pen God n̄p sabe ḡn̄ig ḡmim, n̄bi b̄i r̄imnap kalōp ḡi naij ḡipal gau n̄ijmim arō ḡmim n̄ijōm Nap kale kumi kabō adō laŋ m̄idōp u, nan si nan naij kale ḡipim gau n̄ijōm arō ḡinab. * ²⁶ Pen n̄bi b̄i r̄imnap kalōp ḡi naij ḡipal gau n̄ijmim arō ḡagnabim u, Nap kale kumi kabō adō laŋ m̄idōp u, nan si nan naij kale ḡipim gau u rō nōp n̄ijōm arō ḡagnab.

*“Nōp an hagō anig ḡi ajabōn?” ō ḡila
(Mad 21:23-27; Luk 20:1-8)*

²⁷ Pen Jisas b̄i n̄ipe gau aip kauyan Jerusalem apjakōm, n̄ipe God sabe gep ram raul gau ḡi ajō n̄ijōl ḡi, b̄i God n̄p nan sabe gep b̄i kub gau abe, b̄i lo manō hag ñeb gau abe, b̄i manō ud as̄ikep gau abe, Jisas m̄ideia au apōm hagla, ²⁸ “Nōp an, an̄ig ḡimōn, a gō, ḡi ajabōn?” ō ḡila. ²⁹ Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalōp manō ap hag n̄ijōn, ȳip hag ñeinabim u, yad pen yad an hagō ḡi ajabin u, kalōp hag ñinabin. ³⁰ Jon n̄bi b̄i gau kal̄ip ñig pak ña u, God hagō ñig pak ña aka gas̄i n̄ipe ke n̄ijōm ñig pak ña? Ȳip hag ñibe, n̄ij̄n!” a ga.

³¹ An̄ig hagō, kale ke hag n̄ij hag n̄ij gōm hagla, “Hon hagnabun, ‘God hagō, Jon n̄bi b̄i gau kal̄ip ñig pak ña,’ a ḡinabun u, han̄ip hagnab, ‘An̄ib u, n̄ihōn ḡin̄ig Jon manō n̄ipe u n̄ij udagpim?’ ō ḡinab.

³² Pen hon hagnabun, ‘Jon gas̄i n̄ipe ke n̄ijōm kal̄ip ñig pak ña,’ a ḡinabun u, han̄ip n̄ihōn ḡinab?” ō ḡila. Pen n̄ihōn: n̄bi b̄i gau magōñhalō, God hagō, Jon wōg n̄ipe ḡim̄idōp a gōm n̄ijm̄idal u me, Juda b̄i kub an̄ib gau p̄iñ̄ij gōm manō ke ap hagagla. ³³ Gas̄i an̄ibu n̄ijōm hagla, “Hon n̄ijagpun,” a ḡila. An̄ig hageila, Jisas kal̄ip pen haga, “Kale ȳip pen hag ñagpim rō, ȳip an hagō ḡi ajabin u, kalōp u rō nōp pen hag ñagnabin,” a ga.

12

*Juda n̄bi b̄i gau kale God b̄i n̄ipe gau kal̄ip ḡi naij ḡila, a ga
(Mad 21:33-46; Luk 20:9-19)*

¹ Jisas pen kal̄ip manō adō ap hod r̄ikōm haga, “B̄i ap waryō gōm, naḡi wain wōg u ḡi ȳimōm, wain magō pak hib jakep, a gōm, m̄igan ap ḡi l̄i aij ḡinab. N̄bi b̄i apōm naḡi magō si udnabōl u n̄ij m̄idaiun, a gōm, ram ḡilaŋ ḡi m̄ilō kub ap gōm, b̄i r̄imnap kal̄ip hagnab, ‘Kale naḡi wain wōg ȳip u abad m̄idmim, hainō p̄ilōm po gō, ȳip r̄imnap, kale r̄imnap udmim,’ a gōm, ram m̄inōj m̄ilō gau arnab. * ² Wain magō po ḡinab magō u, b̄i n̄ipe ap hag yuōm, hagnab, ‘Wain magō ȳip r̄imnap ñilō daumōn!’ a ḡinab. ³ Hagō, amjakō, b̄i wōg ḡinabōl

gau, n̄p ud pak pak lōm, ȳihar̄ij nōp hag yunabōl. ⁴ An̄ig ḡilō, b̄i wain wōg nap n̄ibō u b̄i ap pen hag yunab. Amjakō, n̄p nab̄ic laŋ pakōm, ḡi naij yab̄i ḡinabōl. ⁵ An̄ig ḡilō, b̄i wain wōg nap n̄ibō u, b̄i ap pen yuō arō, n̄p bōj nōp al pak l̄inabōl. B̄i r̄imnap iru nōp yuō, an̄ib unbō nōp gōl ḡi, r̄imnap m̄iñu magō paknabōl, r̄imnap bōj nōp al pak l̄inabōl. ⁶ An̄ig ḡilō ḡilō me, b̄i wain wōg nap n̄ibō u b̄i n̄ipe ap m̄idageinab; ñi m̄idmagō n̄ipe añi m̄ideinab u, manō n̄ipe u udnabōl, a gōm, yuō arnab. ⁷ Pen amjakō, n̄bi b̄i wain wōg ḡi m̄ideinabōl gau n̄ijōm hagnabōl, ‘Ñ̄i auōp i, b̄i wain wōg nap n̄ibō u ñi n̄ipe auōp. An̄ib u, n̄p al pak lun me, nan n̄ipe udn̄im rō gau hon udnabun,’ a ḡinabōl. ⁸ An̄ig hagōm, ñi an̄ibu n̄p bōj nōp al pak lōm, dam hōj gau ud yunabōl.

* ⁹ An̄ig geinabōl, b̄i wain wōg nap n̄ibō u apōm, n̄ihōn ḡinab? N̄ipe apōm, n̄bi b̄i wain wōg geinabōl an̄ib gau kal̄ip al pak lōm, n̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip hagō, wain wōg an̄ibu abad m̄ideinabōl,” a ga.

¹⁰ An̄ig hagōm kal̄ip haga, “God Manō kal̄i kliñ r̄ikōm hagla, ‘B̄i ram gep gau kabō m̄ilō arō ḡila u, kabō an̄ibu nōp m̄iñi ram padō an̄ yan u b̄in̄ig ñil m̄idōp.’ * ¹¹ B̄i Kub an̄ig ga u,

hon n̄ijun aij a gabun,’ a ḡila,” a ga.

¹² Jisas an̄ig hagō, b̄i God n̄p nan sabe gep b̄i kub gau abe, b̄i lo manō hag ñeb gau abe, b̄i manō ud as̄ikep gau abe, han̄ip nōp hagab, a gōm, n̄p sis̄i udun, a ḡi n̄ijla u pen n̄bi b̄i gau kal̄ip p̄iñ̄ij gōm, arō ḡila.

*“Dak̄is ñeb aka ñagep?” ō ḡila
(Mad 22:15-22; Luk 20:20-26)*

¹³ Pen hainō Juda b̄i kub an̄ib gau, b̄i Perisi r̄imnap aip, Herod b̄i n̄ipe r̄imnap aip kal̄ip hagla, “Kale Jisas m̄idōp au am̄im, n̄p manō r̄imnap hag n̄ijbe, n̄ipe n̄ihōn dui manō hageinab, n̄p dam naḡi l̄inabun,” a ḡila. * ¹⁴ An̄ig hageila, Jisas m̄ideia au amōm, hagla, “Manō hag ñeb b̄i. Hon n̄ijbun ne b̄i n̄ijō yab̄i nōp hagpan. B̄i kub gau abe, n̄bi b̄i ȳihar̄ij gau abe, kal̄ip n̄ijmōn p̄iñ̄ij gagpan. God hagōr rō nōp n̄ijmōn, n̄bi b̄i gau kal̄ip ȳijig gōl nōp hag ñiban. An̄ib u, han̄ip hag ñi! Hon Juda n̄bi b̄i lo gau aigōl ḡi m̄idōp? Gapman b̄i kub Sisa u n̄p dak̄is ñeb aka ñagep?” ō ḡila.

¹⁵ An̄ig haglō, Jisas manō piral hageila u n̄ijōm haga, “N̄ihōn ḡin̄ig, manō dui hagan̄ a ḡimim, ȳip manō piral an̄ibu hagabim? Mani magō ap daube, yad n̄ij̄n,” a ga. ¹⁶ Hagō, dap ñilō n̄ijōm haga, “Mani ba u, b̄i an mulu ad̄ij u m̄idōm, an hib u m̄idōp?” ō ga. Hageia hagla, “B̄i kub Sisa

* 11:25: Mad 6:14-15

* 12:1: Ais 5:1-2

* 12:8: Hib 13:12

* 12:10: Sam 118:22-23

* 12:13: Mak 3:6

u nöp,” a gila. ¹⁷ Hageila, Jisas haga, “Sisa nan nîpe mîdainîm u Sisa nîp nîmîm; God nan nîpe mîdainîm u God nîp nîmîm,” a ga. Anîg hagôm, manô piral kale u dauba gî aij ga anîbu nîjôm, aiô yabiî gila. *

*Nîbi bî umôm uraknaböl
(Mad 22:23-33; Luk 20:27-40)*

¹⁸ Sadyusi nîbi bî gau, nîbi bî umôm, urakagnaböl, a gôm, nîjîmîdal rô, rîmnap Jisas mîdeia au apôm hagla, ¹⁹ “Manô hag ñeb bî. Bî God manô hagep Mosîs, manô ap hanîp kalî kîiî rîkôm haga, ‘Bî ap nîbi udôm, ñî pai rîkôm wasô, yîharîj umeinab u, nîmam nîpe ap pen nîbi kanîl anîbu udôm, mam uma u ñî pai nîpe u, a gôm, rîknab,’ a ga. ²⁰ Anîb u, bî î halô unbô mîdun jîj u mîdeinaböl. Nîmam nôd nîbi udôm, ñî pai rîkôm wasô, yîharîj umnab. ²¹ Umô, nîmam yîgwô aî nîbô u pen nîbi anîbu nîp udôm, u rô nöp ñî pai rîkôm wasô, yîharîj umnab. Anîg gô, nîmam yîgwô nîgan nîbô u pen nîbi anîbu nîp udôm, u rô nöp ñî pai rîkôm wasô, yîharîj umnab. ²² Anîg gî dam dam, nîmam unbô mudun jîj u ñî pai rîkôm wasô, magôñhalô yîharîj umnaböl. Hainô nîbi u u rô nöp umnab. Pen nîbi bî umôm uraknaböl, a gîpan u, ²³ nîbi anî ap bî nîpe unbô mudun jîj lî nab anîbu, hainô nîmam mai aip nîbi nîpe mîdeinab?” ô gila.

²⁴ Hageila, Jisas haga, “Kale God Manô kalî kîiî rîkla u abe, God klô nîpe u abe nîjagpîm rô, gasî nîjô nîjagpîm. ²⁵ Nîbi bî umbal gau uraknaböl ñî n u, God ejol nîpe gau mîdpal rô mîdôm, bî gau nîbi udagnaböl; nîbi gau bî udagnaböl. ²⁶ Pen nîbi bî kauyan urakagnaböl, a gîpîm u, Mosîs mab pro in nöp mîdeia aiud kalî kîiî rîka u nîjagpîm rô löp. God, mab ineia aî au mîdôm, Mosîs nîp haga, ‘Ebrahim, Aîsak, Jekop, God kale me, yad mîdpîn,’ a ga. Anîb u, bac bî nôd umla gau kalîp hagôm, ‘God kale mîdpîn,’ a ga. Pen kale haggîm rô, nîbi bî gau umôm, bôj nöp umblap u, God nîpe, ‘Ebrahim, Aîsak, Jekop, God kale mîdpîn,’ a gaggöp. ²⁷ Nîbi bî kamîj mîdpal aka umbal u, God nîjôb kale magôñhalô kamîj mîdpal. Kale nîj aij gaggîm me, bôj nöp umbal, a gîmîm, nîjîbîm,” a ga.

*God lo manô kub yabiî u
(Mad 22:34-40; Luk 10:25-28)*

²⁸ Bî lo manô hag ñeb bî ap, Jisas Sadyusi nîbi bî gau kalîp hag aij ga u nîjôm, apôm nîp hag nîjôm haga, “Lo adô mai kub yabiî?” ô ga. ²⁹ Hageila, Jisas haga, “Lo kub yabiî u, God Manô u kalî kîiî

rîkôm hagla, ‘Isrel nîbi bî nîjîm! Bî Kub hon God, nîpe anî nöp Bî Kub mîdöp. *

³⁰ Mîdmagô ne u magôñhalô, gasî rîmîd ne u magôñhalô, klô ne u magôñhalô udmôn, God Bî Kub ne u nîp mîdmagô lîmôn,’ a gila. ³¹ Manô kub yabiî ap, God Manô u kalî kîiî rîkôm hagla, ‘Ne ke mîdmagô lîban rô, nîbi bî gau kalîp u rô nöp mîdmagô lîmôn,’ a gila. Lo manô gau magôñhalô, lo anîb mîhau me lo kub yabiî mîdöp,” a ga. ³² Hageila, bî lo manô hag ñeb bî u haga, “Manô hag ñeb bî. Ne nîjô yabiî hagpan, God anî me Bî Kub yabiî mîdöp; nîpe rô rîmnap mîdagpal. ³³ Hon God nîp nan pak sabe gî ñî nabun aka nan pak sabe gî ñî bôj nöp launabun u nan kub wasô. Nan kub yabiî me, mîdmagô hon u magôñhalô, gasî rîmîd hon u magôñhalô, klô hon u magôñhalô udun, God Bî Kub u nîp mîdmagô lun; hon ke mîdmagô lîbun rô, nîbi bî gau kalîp u rô nöp mîdmagô lun,” a ga. ³⁴ Anîg hageila, Jisas bî u, nîpe gasî nîj aij yabiî gôm haggöp, a gôm, nîp haga, “Ne God bî nîpe ap mîdmôn rô löp,” a ga. Jisas pen manô nîjô yabiî gau nöp hageila u nîjôm, nîbi bî nîjîmîdeila gau pîñîj gôm, hainô manô piral gau nîbô nîp neb neb gôm haggîdal rô, rîmnap halô nîp hag nîjagla.

Krais nîpe bî an?

(Mad 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵ Jisas God sabe gep ram au nîbi bî gau kalîp manô hag ñî mîdöl gî, nîbi bî gau kalîp haga, “Bî lo manô hag ñeb bî gau nîhôn gî nîg haggpal, ‘Krais u nîpe Depîd ñî nîpe nöp,’ a gîpal? ³⁶ Ana Uî u, Depîd nîp gasî ñô, Depîd nîpe ke kalî kîiî rîkôm haga, ‘Bî Kub nîpe Bî Kub yad u nîp haga,

“Ne ñîmagô yîjîg yad lau adô mîdmôn, yad nîbi bî kolmaî ne gau

kalîp ma mo ne gau lînabîn,” a ga,’ a ga. *

³⁷ Anîb u, Depîd nîpe ke Krais nîp ‘Bî Kub yad’ a ga. Pen Krais Depîd ñî nîpe mîdböp, nîp ‘Bî Kub yad’ a gaggöp,” a ga. Jisas manô îl anîgöl nîjôm hag aij ga rô, nîbi bî iru yabiî mîdeila gau manô nîp u ñîñî löl gî nîjla.

*Bî lo manô hag ñeb bî gau gîpal rô
gaggîm, a ga*

(Mad 23:1-36; Luk 11:37-54; 20:4)

³⁸ Jisas nîbi bî gau kalîp manô hag ñöl gî haga, “Bî lo manô hag ñeb bî gau kalîp nîj aij gîmîm. Kale gîpal adô u, waîj mîlô kub gau lôm, maker gau arno, nîbi bî gau, auabîm e, gîlô, hîb hane î adô laî mîdeian, a gôm, gasî u nîjbal. ³⁹ Pen Juda magum

* 12:17: Ro 13:7 * 12:18: Ap 23:8 * 12:19: Dud 25:5 * 12:26: Eks 3:2,6 * 12:28: Luk 10:25-28
* 12:29: Dud 6:4-5 * 12:31: Lep 19:18 * 12:33: Dud 4:35; 1Sa 15:22; Hos 6:6 * 12:36: Sam 110:1

gep ram u arno, hanip ka adö aij aij bi kub asikpal adö u asikmön, a ginaböl, a göm, gasi u niñbal. Niñbi bi nan kub niñbal anj u, u rö nöp, niñbi bi amgö ilö adö au asikno, hanip niñjom, hon bi gep hib midöp, a ginaböl, a göm, gasi u niñbal. ⁴⁰ Bi lo manö hag ñeb bi gau, niñbi palpal ram nan kale gau nan hon rö lanj, a göm, pit gi udpal. God nip sabe ginabun u, niñbi bi niñjöl, a göm, manö mñlö kub piral piral adö rimmnap nöp gau hagpal. Anig gipal u, hainö God kalpe ilön kub unbö ke yabñ niñab,” a ga.

Niñbi kanñ yim gep rö marap God nip nan kub ña

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Jisas God sabe gep ram mani dap niñmidal migan söl au asik midöm niñja, niñbi bi gep gau, mani iru nöp dap yula. ⁴² Pen niñbi kanñ mani midageia ap, mani añ magö pro mñhöp dap yua. ⁴³ Anig ga niñjom, Jisas niñpe bi niñpe gau hagö aueila haga, “Yad kalöp niñjöl yabñ hagabin, niñbi bi gau kale mani pro niñbal, pen niñbi kanñ i mani kub yabñ ñöb. * ⁴⁴ Niñbi bi mani iru midöp gau, mani kale rimmnap halö iru nöp midö niñjöl gi, mani kale God nip rimmnap nöp dap niñbal; pen niñbi kanñ i, mani niñpe magö mñhöp midajip u magöñhalö dap ñöb. Niñpe nan rau niñjeb mani ap midagöp. Anig göp u, God niñjöl, niñbi bi rimmnap pro niñbal u pen niñbi kanñ i kub yabñ ñöb,” a ga.

13

God sabe gep ram wat ginab, a ga (Mad 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Jisas God sabe gep ram u arö göm höj arö niñjöl gi, bi niñpe ar niñpe haga, “Manö hag ñeb bi. Kabö aij udöm, ram aij gñla i nöñ!” a ga. ² Hageia, Jisas haga, “Ne kabö ram kub anñbu niñjöl, aij gö hagabön ar? Hainö ram anñb i pa jö ma jö gi yulö, kabö ap, kabö ap adö au midageinab; böñ nöp piral yunab,” a ga. *

Miñjör ugalöm uñtham mñdeinaböl, a ga (Mad 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Jisas anig hagöm, God sabe gep ram u arö göm, Olip Dum ara. God sabe gep ram u nö lau midöp, Olip Dum nö lai midöp. Jisas Olip Dum au asik midö niñjöl göm, Pida, Jon, Jems, Edru kale yam apöm nip hagla, ⁴ “Nan hagajan u, niñbi mai rö ginab? Pen nan niñhön rö gö niñjun hagnabun, ‘Nan anñb gau mñni ginig gab,’ a ginabun?” ö gñla. ⁵ Hageila, Jisas kalip haga, “Niñ aij gimim, manö piral haglö udagmim! ⁶ Niñbi bi iru nöp apöm, pir alöm, hib yad u

udöl gi, hagnaböl, ‘Yad Jisas nöp auabin,’ a ginaböl. Anig haglö, niñjöl hagaböl, a gimim, niñjagmim. ⁷ ‘Ram mñnöñ gai i pen pen gaböl, ram mñnöñ gau pen pen gaböl,’ a gaiöl, gasi iru niñjagmim. Nan anñb gau ginab u pen uri ram mñnöñ il i nan gau magöñhalö pis ginab, a gimim, gasi u niñjagmim. ⁸ Niñbi bi migan rimmnap uraköm, niñbi bi migan rimmnap aip pen pen ginaböl. Kin migan rimmnap uraköm, kin migan rimmnap aip pen pen ginaböl. Ram mñnöñ gau magöñhalö munmon udöm, kiyo kub yabñ apöm ginab. Nan ginab anñb gau, niñbi gau kalip nöd niñ pai niñjajip, hainö niñ pai rikpal rö u ginab. ⁹ Pen kale niñ aij gimim midaimim. Niñ rimmnap kalöp dam Juda kansol bi gau kalip niñlö, manö kub hagnaböl. Niñ rimmnap, Juda magum gep ram raul gau, ur udöm, kalöp paknaböl. Niñ rimmnap, Jisas bi niñpe, a göm, kalöp dam gapman bi kub abe kin abe mñdeinaböl au amöm, manö kub hagnaböl. Pen anig ud araiöl u, manö aij yad u gapman bi kub gau abe, kin gau abe kalip hag niñnabim. *

¹⁰ Pen nöd manö aij yad u, niñbi bi ram mñnöñ ke gau gau magöñhalö hag niñlö arnab niñjom niñ hain hagpin u aunab.

¹¹ “Pen kalöp manö kub hagnig ud araiöl u, manö pen aigöl gi hagun, a gimim, gasi iru niñjagmim. Hagnig gi niñjöl gi, Ana Uñ kalöp gasi aij ñö, hagnabim. Manö anñbu kale ke hagnabim; Ana Uñ niñpe ke hagnab. * ¹² Niñ anñbu, mam bi gau uraköm, mam rimmnap kalip al paklanj, a göm, kain gi dam bi manö niñjeb bi gau niñmagö adö kalip niñlö, al pak linaböl. Nap bi gau uraköm, niñ pai kale ke gau kalip al pak lñlanj, a göm, kain gi dam bi manö niñjeb bi gau niñmagö adö kalip niñlö, al pak linaböl. Niñ pai gau uraköm, niñpe nap bi kalip niñjöl, mulu lugö, kalip al pak lñlanj, a göm, kain gi dam bi manö niñjeb bi gau niñmagö adö kalip niñlö, al pak linaböl. *

¹³ Yad lau adö mñdeinabim u niñjom kalip mulu kal niñnaböl u pen kale niñbi bi an an, klö gimim yip arö gagmim, cig gimim nöp mñdeinabim gau, niñ hain hagpin u aueinab, God kalöp ud kamñ yunab,” a ga. *

Hainö nan naij yabñ waiö lñnab, a ga (Mad 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴ “Pen nan hil as masi gep u, ka niñpe aragep au am uraköl mñdeinab, niñnabim u, kale niñbi bi ram mñnöñ Judia mñdeinabim gau, yñid pñññ gi nö ilö gau armim. (Kale niñbi bi manö i uri nöp amgö lñ niñnabim gau, manö il u rik niñ aij gimim). *

* 12:43: 2Ko 8:12 * 13:2: Luk 19:44 * 13:9: Mad 10:17-20 * 13:11: Luk 12:11-12 * 13:12: Mad 10:21
 * 13:13: Mad 10:22; Jon 15:21 * 13:14: Dan 9:27; 11:31; 12:11

⁶ Anig hageila, Jisas kalip haga, “Nihön ginig anig hagabim? Nip arö gim! Yip göp anibu, gi aij yabih göp. ⁷ Nibi bi nan midagöp gau, kale aip pör nöp mideinabim rö, nin rimmnap kalip nan ninig, ninabim. Pen yad aip pör mideinabun. * ⁸ Nibi anibi, nan nipe gep rö u, göp. Umnö, wel hañij aij auep u li nöm rigöl ginaböl rö, yip nöd li nob. * ⁹ Anib u, yad kalöp nihö hagabin, hainö manö aij yad u ram m+nöj gau gau magöñhalö hag n+lö arö nihöl gi, nipe göp anibu halö haglö, kale nibi anibi nip gasi haul gagnaböl,” a ga.

Judas, Jisas nip al pak lilañ, a göm, mumug ga

(Mad 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Pen Jisas bi nipe ap Judas Iskariod, Jisas nip mumug ginam a göm, bi God nip nan sabe gep bi kub gau ara. ¹¹ Bi God nip nan sabe gep bi kub anib gau, mumug ga anibu nihöm, aij gö, hagla, “Nöp mani rimmnap ninabun,” a gila. Hageila me, Judas, “Aigöl gem hagnö, kale apöm Jisas nip ud aröl,” a göm, gasi u ulhai nih mideia.

Pasopa nin u m+ni, a göm, nan niñla

(Mad 17:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30)

¹² Bred Yis Halö Niñagep nin kub u auö, Pasopa kaj sipsip pi pak sabe gi niñgeb nin u, Jisas bi nipe gau nip hag nihöm hagla, “Nan hon niñgabun u, migan mai gi jin gun?” ö gila. * ¹³ Hageila, Jisas bi nipe mihöp hag yuöm haga, “Kale daun kub u ammil niñnabil, bi ap nig ml dap areinab; nip nable pakmil aip armil. ¹⁴ Bi anibu amöm ram raul arainim, kale mihöj bi ram anibu nap nibö u nip hag nihömil hagnil, ‘Manö hag neb bi hagöp, ‘Bi yad gau aip Pasopa nan niñgabun raul migan mai?’ ö göp, a gimil. ¹⁵ Kale hag nihöl, nipe kale dam ram adö lañ, nan gau magöñhalö midöp raul migan kub u yamnab. Yamö, nan niñgabun u raul migan anibu gi jin gaimil,” a ga.

¹⁶ Jisas kalip mihöj anig hag yuö, daun kub u ammil nihöl, Jisas haga rö nöp mideia. Niñmil, Pasopa nan niñnig gila u, gi jin gilo.

¹⁷ Dugo magö u, Jisas bi nipe rimmnap aip amjaköm, ¹⁸ nan nihöl gi haga, “Yad kalöp nihö hagabin, bi yad aip nan jim nöl niñgabun aui nöp, bi ap, yip al pak lilañ, a göm, yip mumug ginab,” a ga. *

¹⁹ Anig hagö, bi nipe gau mög gö, gasi m+nör nihöl göm, nip aih aih hag nihöl gi haga, “Ne yip hagabön aka?” gila. ²⁰ Hageila, Jisas haga, “Kale bi yad unbö migan lañ midpim u, bi ap anig ginab. Bi

anibu me, yad aip nan k+nan aih jim nöl niñgabul i. ²¹ Yad Bi Ni nipe, God Manö kali klin riköm hagla rö nöp unnabin u pen bi yip al pak lilañ, a göm, mumug ginab u, nip mög niñabin. Nipe ilön kub udnab u me, nip yag dauagblap u aij,” a ga.

Jisas bi nipe gau kalip bred wain na

(Mad 26:26-30; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

²² Nan nihöl gi, Jisas bred u udöm, God nip aij, a göm, ud jö göm, bi nipe gau kalip nöl gi haga, “Ud niñjim! U hañ roman yad,” a ga.

²³ Pen nig wain kap u, u rö nöp udöm, God nip aij, a göm, bi nipe gau kalip nöl, magöñhalö niñlöl nihöl gi, haga, ²⁴ “Nig i, hagape yad. Hagape yad hon gi lugnab u me, God manö nihö hag la rö, nibi bi iru nöp nipe aip ud dim ninab,” a ga. * ²⁵ Anig hagöm haga, “Yad kalöp nihö hagabin, m+ni nin i riköm nig wain niñagnabin. Yiharñj nöp midnö midnö, God nibi bi udöm kumi kabö adö lañ au abad mideinab nin u nöp, nig wain kauyan niñnabin,” a ga. ²⁶ Anig hagöm, bi nipe gau aip God nip sabe gep kimap ap hagöm, Olip Dum arla.

Jisas Pida nip haga, ‘Yad Jisas nip niñagpin,’ a ginabön,’ a ga

(Mad 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Jisas bi nipe gau kalip haga, “God Manö u kali klin riköm hagla, ‘God nipe haga, ‘Yad bi kaj sipsip mukep u nip pak linö, kaj sipsip gau p+ñij gi ke ke arnaböl,’ a ga,’ a gila. Anib u rö, midö midö kale magöñhalö yip arö gimim, p+ñij gi arnabim. ²⁸ Pen yad umem, urakem ram m+nöj Galili arnö, kale hain ninabim,” a ga. * ²⁹ Anig hageila, Pida haga, “Bi rimmnap nöp arö göl rö löp u pen yad nöp arö gagnabin, wasö,” ga. ³⁰ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp nihö hagabin, m+ni nin i nöp, sibön an yan kitakih w+ñ mihöp alagnab magö u, ‘Yad Jisas nip niñagpin,’ a gimön, ij m+hau nigan wai ninabön,” a ga.

³¹ Hageia, Pida manö klö yabih hagöm haga, “Yip nöp aip al pak linig, al pak löl u pen yad Jisas nip niñagpin, a gem, hagagnabin,” a ga. Jisas bi nipe gau magöñhalö, Pida haga rö nöp hagla. *

Jisas God nip sabe gi mideia

(Mad 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Jisas bi nipe gau aip mab wög adij Gedsemani amöm kalip haga, “Kale aui asik midaimim; yad am sabe ginig arabin,” a ga. * ³³ Anig hagöm, Pida, Jems, Jon

* 14:7: Dud 15:11

* 14:8: Jon 19:40

* 14:12: Eks 12:6

* 14:18: Sam 41:9

* 14:24: Eks 24:8; Sek 9:11;

Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hib 9:20

* 14:28: Mad 28:16; Mak 16:7

* 14:31: Jon 11:16

* 14:32: Jon 18:1

kalip uł gı̄ damöm, gası̄ mlö löł gı̄ haga,
³⁴ “Mı̄dmagö yad u ilön gı̄ dam lugöp u,
 umnam rö löp. Kale it i mı̄dmim, nı̄j
 mı̄daimim,” a ga. * ³⁵ Anı̄g hagöm, kalip
 au hag löm, nı̄pe yöp söł anı̄b au amöm,
 mı̄nön nabön yaj lug paköm, ilön kub
 udnı̄g geia anı̄bu, Nap nı̄pe wasö gı̄nı̄m aka
 wasö gagnı̄m, a göm, sabe göl gı̄ mı̄deia.
³⁶ Nap nı̄p sabe göm haga, “Bapi, ne nan
 gau magöñhalö gep u nöp mı̄döp. Nan yıp
 gı̄nı̄g gab u, yad mı̄ñör kub mı̄döp. Ne yau
 a gı̄mön, yıp unbö gagnı̄m. Pen nan yıp
 nı̄hön gı̄nı̄g gainı̄m u, gası̄ yad nı̄ñnam rö
 gı̄gmön, gası̄ ne ke nı̄ñban adö u nöp yıp
 gı̄mön,” a ga. *

³⁷ Hagöm, ado gı̄ bı̄ nı̄pe mı̄hau nı̄ganj
 mı̄deila au apöm nı̄ña, kale böñ nöp hon
 han arla. Anı̄b u, nı̄pe Pida nı̄p haga,
 “Saimon, ai gı̄nı̄g gı̄mön kub hanabön? Yöp
 magö ap nı̄j mı̄daimön rö lagöp ar?” a
 ga. ³⁸ Anı̄g hagöm, bı̄ nı̄pe gau kalip haga,
 “Hon nan naij gun rö löp, a gı̄mim, nı̄j
 aij gı̄mim, God nı̄p sabe göl gı̄ mı̄daimim.
 Gası̄ kale u gı̄mim rö löp u pen hañ romanj
 kale iru maru göp,” a ga. ³⁹ Anı̄g hagöm,
 kauyanj ado gı̄ amöm, Nap nı̄p nöd sabe ga
 rö, kauyanj sabe ga. ⁴⁰ Pen kauyanj ado gı̄
 apöm nı̄ña, bı̄ nı̄pe gau böñ nöp hon kal
 auö han arla. Nı̄ñöm, kalip haga, “Kale hon
 hanabim ar?” a ga. Hagö, ana udöm, pen
 hagöl rö laga.

⁴¹ Pen Jisas gı̄sön amöm, ado gı̄ apöm
 kauyanj hon haneila u nı̄ñöm haga, “Kale
 yı̄harı̄j han mı̄dpim ar? Me aij! Bı̄ game,
 nı̄ñim! Bı̄ ap apöm. Bı̄ Nı̄ nı̄pe kain göm, bı̄
 nan si nan naij gı̄pal gau kalip nı̄nı̄g gab.
⁴² Urakpe arun! Nı̄ñim! Bı̄ yıp kain göp
 auab i,” a ga.

Jisas nı̄p ud sı̄sı̄ lı̄la

(Mad 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Jisas kalip manö anı̄bu hagö nı̄ñöl gı̄,
 magö anı̄bu nöp, bı̄ nı̄pe unbö mı̄gan lañ
 ap, Judas, bı̄ iru nöp dapöm apjaka. Bı̄ anı̄b
 gau, bı̄ God nı̄p nan sabe gep bı̄ kub gau
 abe, bı̄ lo manö hag ñeb gau abe, bı̄ manö
 ud ası̄kep gau abe, hag yulö aula. Kale ru
 mı̄lö kı̄d rı̄mnap udöm, ur pakep rı̄mnap
 udöm, aula. ⁴⁴ Judas nöd kalip hag löm
 haga, “Yad bı̄ ap nı̄p am hag wı̄hai udem,
 ud bom haluem, mulu nı̄ñeinam u, bı̄ u me,
 a gı̄mim, nı̄p ud sı̄sı̄ lı̄mim, ud arim,” a ga.

⁴⁵ Judas anı̄g hagöm, Jisas mı̄deia au
 amjaköm, “Manö hag ñeb bı̄,” a göm, nı̄p
 ud bom haluö nı̄ñöl gı̄, ⁴⁶ bı̄ rı̄mnap apöm,
 Jisas nı̄p ud sı̄sı̄ lı̄la.

⁴⁷ Jisas ud sı̄sı̄ lı̄lö nı̄ñöl gı̄, Jisas bı̄ nı̄pe
 ap uraköm, ru mı̄lö kı̄d nı̄pe u ud tı̄p gı̄
 udöm, bı̄ God nı̄p nan sabe gep bı̄ kub yabı̄t

u wög nı̄p gı̄ nı̄mı̄döp bı̄ u, nı̄p rı̄mı̄d böñ
 lap u böñ nöp rı̄b ajan al yua.

⁴⁸ Pen Jisas bı̄ nı̄p ud sı̄sı̄ lı̄la gau kalip
 haga, “Ru mı̄lö kı̄d udmim, ur pakep ud-
 mim, yıp nan si udep bı̄ ap a gı̄mim auabim
 aka? ⁴⁹ Yad pör pör God sabe gep ram u
 amem, kale aip mı̄dem, nı̄bi bı̄ gau kalip
 manö hag nı̄mı̄din u pen yıp ud sı̄sı̄ lagpe.
 Pen uri kale God Manö u kalı̄t kılın rı̄köm
 hagla rö nöp gabim,” a ga. * ⁵⁰ Pen magö
 anı̄bu nöp, Jisas bı̄ nı̄pe gau magöñhalö nı̄p
 arö göm pı̄ñı̄j gı̄ aram hakla. ⁵¹ Bı̄ praj ap,
 wañj mı̄löbö ap nöp yımöm, Jisas nı̄p ud
 areila u hain arö, nı̄p abe ud sı̄sı̄ lun, a gı̄lö,
⁵² pı̄rık areia, wañj bad nı̄pe u ud ju udlö,
 nı̄pe magö nöp pı̄rık ara.

Jisas nı̄p manö kub hagla

(Mad 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

⁵³ Jisas nı̄p ram, bı̄ God nı̄p nan sabe gep
 bı̄ kub yabı̄t ram u arla. Ud areila, bı̄ God
 nı̄p nan sabe gep bı̄ kub gau löm, bı̄ manö
 ud ası̄kep gau löm, bı̄ lo manö hag ñeb bı̄
 gau löm, ap ram anı̄bu magum gı̄la. ⁵⁴ Pida
 pen hapi hapi nı̄j damöm, bı̄ God nı̄p nan
 sabe gep bı̄ kub yabı̄t ram nı̄pe u amjaköm,
 bı̄ ram anı̄bu wög gı̄mı̄dal gau aip ası̄köm,
 mab mali mı̄deila. ⁵⁵ Bı̄ God nı̄p nan sabe
 gep bı̄ kub gau abe, Juda Kansol kub bı̄ gau
 magöñhalö abe, Jisas gı̄ ajmı̄döp manö it ap
 udun, nı̄p al pak lun, a gı̄ nı̄j wasö nı̄ñla.
⁵⁶ Nı̄bi bı̄ iru nöp daulö, Jisas nı̄p manö
 pı̄ral adö rı̄mnap hagla u pen manö hagla
 u adıp adıp hagagla. Ke ke haglö, manö
 it rı̄mnap nı̄ñagla. ⁵⁷ Pen rı̄mnap uraköm,
 pı̄ral hagöm, hagla, ⁵⁸ “Hon nı̄j mı̄dno,
 nı̄pe haga, ‘God sabe gep ram, nı̄magö
 udöm gı̄la i, rı̄b wañ gı̄ yuem, nı̄n mı̄hau
 nı̄ganj u, kauyanj gı̄nabin. Nı̄magö udöm
 gı̄pal rö u gagnabin; ram anı̄bu ke yabı̄t ap
 gı̄nabin,’ a göp,” a gı̄la. * ⁵⁹ Manö hagla
 anı̄bu u rö nöp adıp adıp hagagla; ke ke
 hagla.

⁶⁰ Bı̄ God nı̄p nan sabe gep bı̄ kub yabı̄t u
 uraköm, Jisas nı̄p haga, “Manö nöp hagaböl
 u, ne manö pen ap hagagnabön ar?” a ga.
⁶¹ Hagö, Jisas manö ap pen hagagö, kauyanj
 hag nı̄ñöm haga, “Ne me Mesaia u, Bı̄ Kub
 aij u Nı̄ nı̄pe aka?” a ga. ⁶² Hageia, Jisas
 haga, “Yau me. Me yad nöp. Yad, Bı̄ Nı̄
 nı̄pe, Bı̄ Kub klö ke yabı̄t nı̄magö yı̄ñj kı̄d
 lau adö ası̄k mı̄d arö gem, kumi kabö adö
 lañ au nı̄bö kumi bad anj anj lem aueinabin,
 nı̄ñnabin,” a ga.

⁶³⁻⁶⁴ Jisas anı̄g hagö, bı̄ God nı̄p nan sabe
 gep bı̄ kub yabı̄t u, wañj nı̄pe gau ke ud
 bı̄ñı̄t göl gı̄ haga, “Nı̄pe God hib nı̄pe u rı̄b
 juajıp u nı̄ñim! Anı̄b u, nı̄bi bı̄ rı̄mnap

* 14:34: Jon 12:27

* 14:36: Mak 10:38; Jon 6:38

* 14:49: Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20

* 14:58: Jon 2:19-21

hag nɨŋagun. Nɨpe gɨ naij göp u waiö hagöŋ me u. Anɨb u, kale nɨhön gasɨ nɨŋabim?" ö ga. Hagö, bɨ kub gau magöŋhalö uraköm, hagla, "Bɨ anɨg göl hagöŋ anɨbu, nɨp al pak lep," a gɨla. * 65 Anɨg hagöm, bɨ rɨmnap Jisas nɨp kɨnu alöm, wahɨ bad ap ud amgö nɨp u paŋu gɨ ñöm, nɨp paköl gɨ hagla, "Ne ke nɨŋmön, hanɨp hagö, nɨŋun, nöŋ an pakab?" ö gɨla. God sabe gep ram bɨ polisman gau, u rö nöŋ nɨp mɨnu magö nöŋ pakla.

Pida haga, "Yad Jisas nɨp nɨŋagpin," a ga (Mad 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

66 Pida am asɨka au nöŋ midö nɨŋöl gɨ, nɨbi praj ap, bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub yabɨ u nɨp wög gɨ ñɨmidöp ap apjaköm, 67 Pida mab run naböŋ mɨdeia au nɨŋöm, haga, "Ne u rö nöŋ Jisas bɨ Nasared nɨbö u aip ajmɨdan," a ga. 68 Hageia, Pida haga, "Ne nɨhön hagabön? Manö hagabön u yad nɨŋagpin," a ga. Anɨg hagöm, höŋ yan arö nɨŋöl gɨ, kɨlakɨ wɨñ ala. 69 Nɨbi praj anɨbu nöŋ, Pida nɨp kauyan nɨŋöm, nɨbi bɨ mɨdeila gau kalɨp haga, "Bɨ i bɨ nɨpe ap," a ga. 70 Hageia, Pida kauyan wasö ga.

Yöp magö ap mɨdöm, nɨbi bɨ urakmɨdeila anɨb gau, Pida nɨp kauyan hagla, "Ne u rö nöŋ ram mɨnön Galili nɨbö u me, hon nɨŋbun ne abe bɨ nɨpe ap," a gɨla. 71 Hageila, Pida haga, "Bɨ Kub nɨŋ midöp; piral hagnö, yɨp al pak lɨnɨm. Pen nɨŋö yabɨ hagabin! Bɨ anɨg hagabim u yad nɨŋagpin yabɨ!" a ga. 72 Anɨg hagö nɨŋöl gɨ, kɨlakɨ u kauyan wɨñ ala. Wɨñ alö, Pida Jisas nöŋ haga, "Kɨlakɨ wɨñ mɨhöp alagnab magö u, 'Yad Jisas nɨp nɨŋagpin,' a gɨmön, ij mɨhau nɨgan wai ñɨnabön," a ga manö u nɨŋö, mög gö, mɨtöŋ kub ga.

15

Jisas nɨp dam Pailod mɨdeia ud arla (Mad 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

1 Hilɨm halö, bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau löm, bɨ lo manö hag ñeb bɨ gau löm, bɨ manö ud asɨkep gau löm, Juda Kansol bɨ kub gau magöŋhalö löm, magöŋhalö manö hag gum göm, Jisas nɨp nagɨ löm, dam gapman bɨ kub Pailod mɨdeia u ud arla. * 2 Dam arlö, Pailod Jisas nɨp haga, "Ne Juda nɨbi bɨ kinj kale u aka?" a ga. Hageia, Jisas haga, "Me ne hagpan me u," a ga.

3 Bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau Jisas manö kub hagöm manö ke ke iru nöŋ hagla. 4 Anɨg gö, Pailod Jisas nɨp haga, "Nöŋ manö iru hagaböl u, ne pen manö rɨmnap hagagnabön ar?" a ga. 5 Hagö, Jisas

pen manö hagagö, Pailod gasɨ iru yabɨ nöŋ nɨŋa. *

Juda nɨbi bɨ gau hagla, "Jisas nɨp mab ba laŋ al pak lɨmön!" a gɨla

(Mad 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

6 Pen Juda kai Pasopa ñɨn kub u auö, pör am Rom gapman bɨ kub Pailod nɨp hag nɨŋlö, kalɨp bɨ nagɨman kale hag nɨŋmɨdal bɨ u nöŋ yɨharɨŋ hag höŋ yumɨdöp. 7 Pen ñɨn anɨbu, bɨ ap hib nɨpe Barabas nɨbi bɨ rɨmnap ugalöm, Rom gapman aip pen pen göm, wip al pak lɨla rö, kalɨp nagɨ lɨlö mɨdeila. 8 Nɨbi bɨ gau ap magum göm, Pailod nɨp bɨ nagɨman pör hag nɨŋmɨdal rö hag nɨŋlö, 9 Pailod kalɨp haga, "Juda kinj kub kale u, kalöp hubɨk yunam aka?" ga. 10 Nɨhön gɨnɨg: Pailod nɨpe ke nɨŋa, bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau, Jisas nɨp yɨharɨŋ mulu kal nɨŋla rö, nɨp dap ñɨla. 11 Pen bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau, nɨbi bɨ gau kalɨp haga, "Pailod nɨp hagpe, Jisas wasö, Barabas nɨp hubɨk yunɨm," a gɨla. Anɨg gɨlö, nɨbi bɨ gau Pailod nɨp haga, "Barabas nɨp hanɨp hubɨk yumön," a gɨla. * 12 Anɨg hageila, Pailod haga, "Anɨg hagpin u, pen bɨ anɨbi kale Juda kinj hon a gɨpim u, nɨp nɨhön gɨnam?" ö ga. 13 Hagö, kale manö bɨalö göm haga, "Nɨp mab ba laŋ al pak lɨmön!" a gɨla. 14 Hageila, Pailod haga, "Nɨpe nɨhön gɨ naij gö, anɨg gɨnam?" ö ga. Anɨg hageia pen kale bɨalö yabɨ göm haga, "Mab ba laŋ al pak lɨmön! Mab ba laŋ al pak lɨmön!" a gɨla.

15 Pen Pailod, manö klö haga anɨbu udöm, nɨbi bɨ gau kalɨp aij gan, a göm, Barabas nɨp yɨharɨŋ hag yuöm, bɨ nɨpe rɨmnap kalɨp hagö, Jisas nɨp nagɨ löm, mɨnu magö pakla. Jisas nɨp pak pɨs gɨlö nɨŋöl gɨ, Pailod haga, "Nɨp dam mab ba laŋ al pak lɨmim," a ga.

Ami bɨ gau Jisas nɨp hag jula (Mad 27:27-31; Jon 19:2-3)

16 Ami bɨ gau, Jisas nɨp dam gapna Pailod ram kub nɨpe u amöm, bɨ yam kale rɨmnap kalɨp wɨñ allö aueila, 17 wahɨ aɨ mɨlöbö ap, gapman bɨ kub gau rol gɨ mɨdmɨdal rö Jisas nɨp rɨm ñöm, nan kalɨ kalɨ halö rɨmnap rɨk dapöm, kinj rol gɨpal usajɨl bad rö ap göm, nɨp nabc cög adö laŋ rol gɨ ñɨla. 18 Rol gɨ ñöm, Jisas nɨp azeb azeb ñöl göm haga, "Ne Juda kinj kub pör nöŋ mɨdmön!" a gɨla.

19 Anɨg hagöm, ur udöm, nabc nɨpe paköm, nɨp kɨnu al ñɨla. Mɨdeia söl au kugom yɨmöm, kale kinj nɨp gɨmɨdal rö, nɨp ubör yɨhöŋ gɨla. 20 Nɨp anɨg göl hag juöm, wahɨ aɨ mɨlöbö nɨp rɨm ñɨla u ud ju yuöm,

* 14:63-64: Lep 24:16; Jon 19:7

* 15:1: Luk 22:66

* 15:5: Ais 53:7; Mak 14:61

* 15:11: Ap 3:13-14

walɨj nɨpe ke u yɨm nɨm, mab ba laɲ al pak lɨnɨg ud arla.

Jisas nɨp mab ba laɲ al pak lɨla

(Mad 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

21 Kale aɲ au amöl gɨ, Aleksada Rupas madöl mɨhau nap kale Saimon, Sairini daun nɨbö bɨ u, gau gɨ ajöm, apöm Jerusalem arnɨg areia u, nɨp nable paköm, klö göm, hagla, "Jisas mab kros u ud kag gɨmön ud aru!" a gɨlö, udöm kalɨp aip ara. *

22 Anɨg göl amöm, Jisas nɨp dam ram mɨnönɨ au manö yöl hib Gologda a gɨmɨdal ka au amjakla. Gologda manö il u "Wip Nabɨc Cög Ij." 23 Amjaköm, nɨp nɨg wain ap udöm, marasɨn mö a gɨmɨdal rɨmnap ud bɨg ado malo göm, Jisas nɨp nɨla pen nɨɲaga. 24 Jisas nɨp mab ba laɲ al pak löm, walɨj nɨp gau udöm, nɨme li ke ke udnɨg, sadu rö göl göm udlu. *

25 Sɨdö hilɨm halö lɨm gɨ yuöm yöp audɨk galɨk aua magö u, Jisas nɨp mab ba laɲ cɨpɨl pak lɨla. 26 Cɨpɨl pak löm, nɨhön gɨnɨg al pak lɨla manö u, mab kros ba adö laɲ kalɨ klɨn rɨkla:

JUDA KAI KIŊ KALE ME I.

27 Maɨ anɨbu, bɨ nan si udep mɨhöp u rö nöp al pak lɨla, ap mab böɲ lap, ap mab böɲ lap. 28 Gɨla anɨbu, God Manö u kalɨ klɨn rɨköm, gɨnaböl a gɨla rö nöp gɨla. Manö anɨbu kalɨ klɨn rɨköm hagla, "Nɨp nɨɲlö, bɨ nan naij gep ap rö lɨnab," a gɨla. *

29 Nɨbi bɨ gau ap ran ap lugöl gɨ, Jisas nɨp nɨɲöm, nabɨc gor mar göm, nɨp hag juöm hagla, "Ne, 'God sabe gep ram u rɨb wal gem, nɨn mɨhöp nɨgan kauyaɲ gɨ lɨnabin,' a gɨna u, * 30 mɨɨi ne ke gɨmön, kamɨɲ arö, hon nɨɲun," a gɨla.

31 Bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau abe, bɨ lo manö hag nɨb bɨ gau abe, Jisas nɨp u rö nöp hag juöm, kalɨp ke nöp pen hagö pen hagö göm hagla, "Nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp gajɨp kamɨɲ arbal u pen uri nɨp ke gö kamɨɲ arnɨm rö lagöp. 32 Nɨpe pör hagöp, 'Isrel nɨbi bɨ Mesaia mɨɨpin, Isrel Kiɲ mɨɨpin,' a göp rö, mɨɨi nɨp au laɲ cɨpɨl pak lɨbal u, nɨpe ke u rö nöp urak aui auö nɨɲun nɨɲö hagöp, a gun, nɨp nɨɲ udnabun," a gɨla. Pen bɨ Jisas aip al pak lɨla mɨhau Jisas nɨp u rö nöp hag julö.

Jisas uma

(Mad 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

33 Sɨdö aɲ aulɨk aua magö u, sɨböɲ göm, mɨɨ damöm, sɨdö gamɨɲ ga magö u kauyaɲ mailö ga. 34 Mailö gö nɨɲöl gɨ, Jisas meg mɨgan dap ranöm, wɨɨ al hagöm haga,

"Eloi, Eloi, lama sabakdani?" ö ga. Hibru manö haga anɨbu manö il u, "God yad. God yad. Yɨp ai gɨnɨg arö gɨpan?" * 35 Hagö, nɨbi bɨ söl anɨb au mɨɨdeila gau nɨɲöm hagla, "Nɨɲim! lɨaija nɨp wɨɨ alab," a gɨla.

36 Pen bɨ ap nan hain auebö rö bad ap udöm, nɨg wain mani pro raubal mɨgan yaɲ rauöm, Jisas nɨp nɨnö nɨɲaɲ, a göm, gamɨl mɨlö ap ud abös alöm, mɨɨdeila adö laɲ nöl gɨ, haga, "Hon nɨɲ mɨɨdno, lɨaija apöm, nɨp ud asɨk dam mɨnönɨ il yaɲ lɨnab aka?" ga. *

37 Anɨg hagöm, nɨɲ mɨɨdlö nɨɲöl gɨ, Jisas wɨɨ kub alöm, uma. 38 Magö anɨbu nöp, walɨj mɨlö kub God sabe gep ram magö raul mɨgan yaɲ ajön pɨl gɨla u, aɲ u pa bɨɨɨ göm, ke ke lap lap aram mɨgan hiɨk mɨɨdeila.

39 Bɨ ami gau abad mɨɨmɨdöp bɨ kub u, mab kros ba aɲ aui adö au gɨlaɲ mɨɨdeila u, Jisas anɨg hagöm uma u nɨɲöm, nan nɨhön nɨhön ga gau nɨɲöm, haga, "Nɨɲö hagpal! Bɨ anɨbi God Nɨ nɨpe yabɨl!" a ga.

40-41 Nɨbi iru nöp Jisas aip Jerusalem aula gau, apöm goɨ au mɨɨdeila. Aɲ anɨbu, nɨbi mɨhau nɨgan Jisas nɨp wög pro pro rɨmnap gɨ nɨmɨdal ram mɨnönɨ Galili. Nɨbi Maria mɨhöp mɨɨailö; nɨbi hib alog anɨb mɨhau, ap Magdala daun nɨbö, ap Jems Josep madöl mɨhau nɨme kale u. Nɨbi ap hib nɨpe Salomi. Nɨbi anɨb gau magöɲhalö nɨɲ mɨɨdlö nɨɲöl gɨ, Jisas uma. *

Josep nɨpe Jisas haɨ romaɲ kabö mɨgan au rɨgöl ga

(Mad 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42)

42-43 Josep bɨ Arimadia daun nɨbö, Juda Kansol kub bɨ gep ap, God nɨbi bɨ udöm abad mɨɨdeinab nɨn anɨbu abad mɨɨmɨdöp. Bɨ anɨbu, rol God nɨp sabe gep nɨn u, a göm, nan gɨ jɨn geia. Jisas uma u nɨɲöm, ram söl dugnɨg gab, a göm, mɨɨni wip he ud asɨk dam rɨgöl gɨnam, a göm, pɨɨnɨ gaga; Pailod mɨɨdeila u amöm, hag nɨɲa. 44 Hag nɨɲö, Pailod, Jisas hadö uma manö u nɨɲöm, pa gɨɨ göm, bɨ ami bɨ abad mɨɨmɨdöp bɨ kub u nɨp wɨɨ alö, aueia, hag nɨɲa. 45 Hag nɨɲeia haga, "Mɨdönöp umöb," a ga. Anɨg hagö, Pailod Josep nɨp haga, "Yau. Wip dam rɨgöl gɨmön," a ga.

46 Hagö, Josep walɨj rud kub ap rauöm, am wip he ud asɨk dap lugöm, walɨj u ud magöɲhalö wam wam göm, dam kabö mɨgan gɨsön nɨbö nöp lu lɨla kabö mɨgan u rɨgöl ga. Rɨgöl göm, kabö haɨai kub ap ud gau ga gɨ damöm, wip rɨgöl ajön u pɨl ga.

47 Maria Magdala aip, Maria Josep nɨme u aip, nɨɲ mɨɨdlö nɨɲöl gɨ, wip rɨgöl gɨla.

* 15:21: Ro 16:13 * 15:24: Sam 22:18 * 15:28: Ais 53:12 * 15:29: Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 * 15:34: Sam 22:1 * 15:36: Sam 69:21 * 15:40-41: Luk 8:2-3

16

*Jisas uraka**(Mad 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)*

¹ Juda God n̄p sabe gep n̄n kale u ap padiō, Maria Magdala u, Maria Jems n̄me u, n̄bi Salomi u, wip he u wel l̄ n̄un, a gōm, am wel haññ aij auep r̄mnap rau dap l̄lō hana.

² Ruō Sade n̄n u, s̄b halō urakōm, wip r̄igōl ḡila u areila. ³ Adan añ au aramōl ḡi hagra, “Kabō kub wip r̄igōl ajōñ pak p̄ñ ḡila u, an ud k̄iññ ḡi goł gau yunab?” ò ḡila. ⁴ An̄g hagōm, amjakōm, n̄ñla, kabō kub wip r̄igōl ajōñ pak p̄ñ ḡila an̄bu, hadō ðññ ḡi am goł au m̄deia. ⁵ N̄ñjōm, m̄igan an̄bu hiñk̄id amōm n̄ñla, b̄i praj waññ rud m̄lōbō ȳma ap, n̄magō ȳjñg lau adō as̄k m̄deia. N̄p n̄ñjōm p̄ñññ ḡila. ⁶ P̄ñññ geila, kal̄p hagra, “P̄ñññ ḡagmim. Yad n̄ñjbin, kale Jisas b̄i Nasared n̄bō, mab ba lañ al pak l̄la u n̄p n̄ñññg auabim. Pen n̄ñjim! N̄pe aui m̄dagōp. N̄pe m̄dō n̄p urakōm arōp. N̄p r̄igōl ḡila ka u n̄p m̄dōp aui ap n̄ñim. ⁷ Pen ȳñjñd ammil, b̄i n̄pe gau Pida aip hagnil, ‘Jisas n̄pe n̄d amōm Galili m̄deinab. N̄pe ke kalōp n̄d hagra rō, kale am n̄pe n̄ññabim an̄b gau,’ a ḡm̄il,” a ga. *

⁸ An̄g hagō, n̄bi gau an̄n̄n gō, n̄n ma ḡil ḡil gōm, wip r̄igōl hōñ amōm arō gōm, ḡi dō ḡi arla. P̄ñññ ḡila n̄ñjōm n̄bi b̄i r̄mnap kal̄p manō an̄bu hag ñagla.

*Maria Magdala Jisas n̄p n̄ña**(Mad 28:9-10; Jon 20:11-18)*

⁹ Jisas umōm, n̄n waññgn̄bō u urakōm, n̄d yabñ amōm, Maria Magdala m̄deia au waiō lō, n̄p n̄ña. Pen n̄bi an̄bu n̄p n̄d k̄jaki aiōn pi unbō mudun j̄ñ u abañ al m̄deia n̄ñjōm Jisas hag hōñ yua. ¹⁰⁻¹¹ N̄pe Jisas n̄p n̄ñjōm, am b̄i n̄pe gau m̄ñññ ḡi m̄deila añ au amōm, Jisas kam̄ññ m̄dōp n̄p n̄ñjbin, a gō, kale bōñ n̄p umōb, a gōm, manō n̄p u udagla.

Jisas b̄i n̄pe m̄ñhau adan añ au ammil n̄p n̄ñlō

(Luk 24:13-15)

¹² Hainō pen, Jisas b̄i n̄pe m̄ñhōp ram m̄ñññ m̄igan ap ḡi ajailō, Jisas b̄i unbō ke rō lōm apōm, adan añ au waiō lō, n̄p n̄ñmil, ¹³ am b̄i n̄pe r̄mnap kal̄p hag ñlō u pen, n̄ñjō hagabil, a gōm, manō kale udagla.

Manō aij yad u n̄bi b̄i gau kal̄p hag ññm̄m, a ga

(Mad 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Ap 1:6-8)

¹⁴ Hainō mañ ap me, Jisas b̄i n̄pe unbō aḡip lañ u nan n̄ñeila añ au waiō lōm, kal̄p hag gōl ḡi hagra, “Yad uraknō, n̄bi b̄i r̄mnap ȳp waiō n̄ñjōm, apōm kalōp hag ñlō, n̄ñññ ḡin̄g piral hagnal, urakagōp, a ḡimim, n̄ññim?” ò ga. *

¹⁵ An̄g hagōm, kal̄p hagra, “Kale manō aij yad u dam ram m̄ñññ gau gau magōñhalō ammim, n̄bi b̄i gau magōñhalō hag ññmim. * ¹⁶ N̄bi b̄i an an, manō aij yad an̄bu n̄ñ udōm, ññg paknabōl gau, kam̄ññ arnabōl. Pen n̄bi b̄i an an n̄ñ udagnabōl gau, God kal̄p manō kub hagō ilōn udnabōl. *

¹⁷ “N̄bi b̄i manō ȳp n̄ñjōm, ‘N̄ñjō hagōp,’ a gōm, n̄ñ udnabōl gau, nan gagep rō ḡinabōl. K̄jaki aiōn pi nan gau n̄bi b̄i kal̄p abañ alnab gau, hib yad u hagōm, hag hōñ yunabōl. Manō yabñ kale u arō gōm, manō ḡisōn n̄bō adō ap ke hagnabōl. * ¹⁸ Re gadgoł n̄bi b̄i hauōp gau ud n̄ñlō, nan ap gō umagnabōl. Nan naj n̄bi b̄i n̄ñjōm umbal gau r̄mnap n̄ññlō, nan ap gō umagnabōl. Pen n̄bi b̄i nan ḡinab gau, kal̄p ññmagō l̄lō, kam̄ññ l̄nab,” a ga. *

God Jisas n̄p udōm ram m̄ñññ n̄pe kumi kabō adō lañ au ud ara

(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)

¹⁹ B̄i Kub Jisas manō an̄bu kal̄p hag p̄ñ gō n̄ññlō ḡi, God n̄p udōm, ram m̄ñññ n̄pe kumi kabō adō lañ au ud ara. Ud arō, God ññmagō ȳjñg n̄p lau adō as̄ka. *

²⁰ Pen b̄i n̄pe gau amōm, Kraiss manō aij u ram m̄ñññ gau gau magōñhalō hag ññlō arō n̄ññlō ḡi, B̄i Kub, manō aij yad n̄ñjō l̄n̄ñm, a gōm, kal̄p aip m̄dōm, klō ññ, nan gagep rō gau ḡila. *

* 16:7: Mad 26:32; Mak 14:28

* 16:14: 1Ko 15:5

* 16:15: Ap 1:8

* 16:16: Ap 2:38

* 16:17: Ap 2:4; 8:7

* 16:18: Luk 10:19; Ap 28:3-6

* 16:19: Ap 1:9-11; 2:33-34

* 16:20: Ap 14:3; Hib 2:3-4

Luk Jisas Kraiſ Manö Aij u Luk kalı klıñ rıka

Manö nöđ

1-2 Jisas Kraiſ anĵ hanıĵ i yag daulö kub göm ga ga rö, bı rımnap amgö magö kale ke nıĵöm, manö aij anıbu hag ñı ajöm, yıp abe, nıbi bı gau rımnap halö kalıĵ abe, hag ñıla. Hag ñeila bı iru rö manö anıbu nıĵ aij göm kalı klıñ rıkla. * 3 Pen bı majö Diopilas, yad u rö nöĵ manö yıp hag ñıla anıbu il u magöñhalö ulhai nıĵ aij ĵıpin u me, yad u rö nöĵ manö anıbu magöñhalö gası nıĵ aij gem, nöĵ kalı klıñ rıknıg gabin. 4 Anıg ĵıno me, manö nöĵ hagla nıĵban u, nıĵö hagla a ĵımön nıĵnabön.

Ejol, ber mıhau Jon Bı Ñıg Pak Ñeb yag daunabil, a ga

5 Nöd Kınĵ Herod Judia Propins abad mıdmıdöp ñın u, bı ne Sekaraia, God nıĵ nan sabe gep bı ap mıdmıdöp. Bı yam nıpe aip wög ĵım ñöl ĵımıdal gau kalıĵ Abaija Yam a ĵımıdal. Sekaraia nıbin nıpe İlisabed. İlisabed u rö nöĵ God nıĵ nan sabe gep bı Eron il u rık dam dapıl göm rıkla. 6 Kalpe ber mıhau God lo manö adö u magöñhalö hain göl ĵı mıdlö. God nıĵö, manö ap mıdageia. 7 Pen Sekaraia nıbin nıpe İlisabed ñı pai wem u me, ñı pai ap yag dapöm wasö, böĵ nöĵ nıbi mılep bı mılep İlöl.

8 Ñın ap Sekaraia bı nıpe aip wög ĵım ñöl ĵımıdal gau apöm, God nıĵ sabe gep wög u geila. 9 Pen wög kale u göl ĵı, bı God nıĵ nan sabe gep bı gau pör ĵımıdal rö, bı hon an rö God sabe gep ram raul mıgan yanĵ amöm nan hañĵ aij au ep u launab a göm, İlön cal ud gulu ĵı udlı. Udlö, Sekaraia nıpe İlön cal ke ud gulu ĵı udöm, God sabe gep ram raul mıgan yanĵ arnıg ga.

* 10 Nıbi bı iru nöĵ God sabe gep ram höĵ adö au God nıĵ sabe göl ĵı mıdailö nıĵöl ĵı, Sekaraiaſ nıpe raul mıgan yanĵ aramöm nan hañĵ aij au ep anıbu laua. 11 Pen Bı Kub ejol nıpe ap apöm, nan hañĵ aij lep kabö kınanĵ u ñımagö yıĵıg adö lau waiö mıdeia. 12 Sekaraia ejol anıbu nıĵöm pa ĵıĵı ga. 13 Pen ejol anıbu nıĵıhaga, “Ne pıñıĵı ĵıgmön. God nıĵ sabe ĵıpan u, nıpe nıĵöb. Nabin ne İlisabed ñı ne ap yag daunab. Yag dauö, hib nıpe Jon a ĵımön. 14 Nıme ñı u yag daunab u, ne mıñ mıñ ĵı nabön; nıbi bı iru nöĵ gau u rö nöĵ mıñ mıñ ĵı naböl. 15 Bı Kub amgö İlöl adö nıpe u, Jon bı kub rö mıdeinab. Nıpe ñıg wain aka

ñıg klö rımnap ñıĵıagnım. Nıme ñı mıdun mıdeinab ñın anıbu nöĵ, Ana Uĵ nıpe ñı anıbu nıĵ anĵ dan amöm ajmarĵ raunab. *

16 Hainö nıpe İſrel nıbi bı God nıĵ arö ĵıpal gau iru nöĵ manö aij hag ñö, God nıĵ, Bı Kub hon, a göm, nıĵı udnaböl. 17 Pen ñı ne anıbu nıpe bı God manö hagep İlaija hadame ram God pıdön udöm ĵımıdöp rö ĵı nab. Nap bı kalıĵ udöm, ñı pai kale gau udöm, kalıĵ ud ĵım ñöl İ nab. Nıbi bı God nıĵ aleb aleb ñıbal gau, kalıĵ manö aij hag ñö, nıbi bı kamıĵ aij nıpe gası nıĵbal rö nıĵöm, ĵı aij göm, Bı Kub aunab, a göm, abad mıdeinaböl,” a ga. *

18 Ejol u anıg hagö, Sekaraia haga, “Hol ber mıhau mılep yabıl İbul. Anıb u, yad aıgöl gem, ne nıĵö hagpan, a ĵı nıĵnabin?” ö ga.

19 Hagö, ejol u Sekaraia nıĵıhaga, “Yad Gebriel. Yad God amgö İlöl adö u mıdem, yıp hag yuö apem manö aij anıbi nöĵ hag ñıñıg aubin. * 20 Ne manö yad u, nıĵö hagöp a ĵımön nıĵıagpan rö, a tab nöĵ u marö gö, manö hagöl ĵı mıdageinabön. Yıharıĵ nöĵ mıd mıd, ñı u yag daunabil mañu nöĵ kauyanĵ manö hagnabön,” a ga.

21 Pen Sekaraia God sabe gep ram anĵ raul yanĵ mılö padö mıdeia nıĵöm, nıbi bı höĵ yanĵ mıdeila gau gası iru nıĵıla. 22 Hainö nıpe höĵ apöm, manö rımnap hagnım rö laga. Anıb u, yıp anıg anıg göp, a göm, ñımagö nöĵ yamaia. Kale nıĵöm hagla, nıpe ram raul mıgan yanĵ am mıdöm, nan ap ke nıĵöm auöp, a göm, nıĵıla.

23 Pen Sekaraia God sabe gep ram wög u ĵı mıdö. ñın nıpe u pıg gö, bı rımnap apöm ka nıpe u udlö nıĵöl ĵı, nıpe adö ĵı ram nıpe ara. 24-25 Hainö mıd damöm, nıbin nıpe İlisabed ñı mudun mıdöm haga, “Nöd yad nıbi ñı pai wem mıdmıdin u me, yıp nable ga, ĵı mıñı Bı Kub yıp mög nıĵöm yıp abad mıdö, ñı mudun mıdpin u yıp aij göp, nable ĵıgnab, wasö,” ga. Anıg hagöm, rakın unbö mamıd agamıĵ ram raul mıgan gau nöĵ pi göl mıdmıdöp.

Ejol apöm Maria nıĵıhaga, “Jisas yag daunabön,” a ga

26 İlisabed rakın unbö kagoĵ ĵıñı ñı mudun mıdö nıĵöl ĵı, God ejol Gebriel nıĵıhaga yuö ara Nasared daun, ram mıñönĵ Galılı au.

27 Nasared au nıbi praj ap mıdmıdöp, hib nıpe Maria. Nıbi praj anıbu bı ap aip ĵı gö wasö. Nıbi praj anıbu, bı ne Josep udnab, a göm manö hagla. Bı Josep anıbu, nıĵı kınĵ Depid bı rıdıg anıbu ap rık dam İla u me.

* 28 God ejol Gebriel hag yuö, nıbi praj Maria mıdeia au amĵaköm haga, “Nıbi praj,

* 1:1-2: Ap 1:1 * 1:9: Eks 30:7 * 1:15: Nab 6:3
9:21 * 1:27: Mad 1:16,18

* 1:17: Mal 3:1; 4:5-6; Mad 17:11-13 * 1:19: Dan 8:16;

ne mɨɖpan? Bɨ Kub nöp ud aij göp. Nɨpe aip mɨɖpɨl," a ga.

²⁹ Anɨg hagö, Maria manö anɨbu nɨnjöm, yɨp ai gɨnɨg anɨg hagab, a göm, gasɨ iru nɨnja. ³⁰ Nɨpe gasɨ iru nɨnjö nɨnjöl gɨ, ejol nɨp haga, "Maria, ne pɨnɨg gagmön. God nöp ud aij yabɨl göp. ³¹ Hainö ne nɨ mudun mɨɖmön, nɨ ap yag daunabön. Yag daumön, hib nɨpe Jisas, a gɨmön. * ³² Pen nɨpe bɨ kub yabɨl mɨɖeinab. Nɨbi bɨ nɨp hagnaböl, Bɨ Kub yabɨl adö i gɨlan mɨɖöp Nɨ nɨpe, a gɨnaböl. God Bɨ Kub geinab nɨnjöm nɨpe nɨbi ilan Depid, kin kub mɨɖmɨɖöp rö mɨɖeinab. ³³ Jekop rɨkō rɨk amɨl apɨl gɨlō mɨɖeinaböl gau kalɨp magöŋhalö pör nöp pör nöp kin kale mɨɖöm abadöl mɨɖeinab," a ga. *

³⁴ Ejol anɨg hagö, Maria nɨp haga, "Yad bɨ ap aip mɨɖagpul u, aigöl gem nɨ anɨbu yag daunabin?" ö ga.

³⁵ Hageia, ejol nɨp haga, "Ana Uɨ u nöp apöm, Bɨ Kub yabɨl adö i gɨlan mɨɖöp pɨɖöŋ nɨpe nöp ralu nɨnab. Anɨg gö, nɨ ut yag daunabön u, nɨbi bɨ nɨnjöm hagnaböl, nɨpe God Nɨ nɨpe, a gɨnaböl. ³⁶ Nöŋ! Naubi ne Ilisabed nɨpe nɨbi mɨɖep löp. Kale nɨp nɨbi nɨ pai wem a gɨmɨɖal u pen mɨnɨ nɨpe nɨ mudun mɨɖö, rakɨn unbö kagoɨ jɨŋ hadö ara. ³⁷ God nan gagnɨm rö ap mɨɖagöp; nan gau magöŋhalö gɨnɨm rö nöp mɨɖöp," a ga. *

³⁸ Anɨg hagö, Maria haga, "Yad God nɨp wög gɨ nɨeb pai. Hagabön rö nöp yɨp gɨnɨm," a ga. Anɨg hagö nɨnjöl gɨ, ejol nɨp arö göm ara.

Maria am nubi Ilisabed nɨp nɨnja

³⁹⁻⁴⁰ Pen Maria yɨŋɨɖ amnan, a göm, ram mɨnön anɨbu arö göm ram mɨnön Judia no ilö gau adan mɨlō u am am, Sekaraia Ilisabed ber mɨhau mɨɖmɨɖil daun u ara. Ram kale amjaköm, nubi Ilisabed nɨp haga, "Ne mɨɖpan?" a ga. ⁴¹ "Ne mɨɖpan?" a gö, nubi Ilisabed manö anɨbu nɨnjö, nɨ mudun mɨɖeia u pɨranɨɖ la. Pen magö anɨbu nöp Ana Uɨ u nɨpe Ilisabed anɨ dan aramöm nɨp ajmanɨ raua. ⁴² God Ana ajmanɨ rauö, Ilisabed nɨpe meg mɨgan dap ranöm Maria nɨp haga, "God nɨbi rɨmnap kalɨp abad mɨɖöp u pen nöp ud aij yabɨl göp. Nɨ mudun ne mɨɖpan yagol nɨ u abe ud aij yabɨl göp. ⁴³ Yad nɨbi aij wasö jɨ ne Bɨ Kub yad nɨme nɨpe u yɨp nɨŋnɨg auban u yad aiö gem God nɨp aij a gabin. ⁴⁴ Ne apön yɨp, 'Mɨɖpan?' a gajan magö u, nɨ mudun mɨɖpin i nɨnɨ yabɨl löm pɨranɨɖ löp. ⁴⁵ Ne, 'Yɨp God hagöp rö gɨnab,' a gɨmön nɨŋ mɨɖpan u me, ne mɨn mɨn gɨmön," a ga.

Maria God hib nɨpe hagö adö ara

⁴⁶ Ilisabed anɨg hagö, Maria God nɨp gasɨ nɨnjöl gɨ, nɨnɨ yabɨl löl gɨ haga, "Yad Bɨ Kub nɨp gasɨ nɨjem,

hib nɨpe hagnö, i adö lan arnab. *

⁴⁷⁻⁴⁸ Yad böŋ nöp umeb rö mɨɖainö, God yɨp mög nɨnjöm ud kamɨŋ yua u, nɨp gasɨ nɨjem nɨnɨ yabɨl lɨbin. Yad yɨharɨŋ pai nɨp wög gɨ nɨeb mɨɖpin u pen yɨp hauɨ gagöp.

Anɨg göp u,

mɨnɨ rɨköm, hainö rɨköm, rɨk dam lɨnaböl gau,

nɨbi bɨ magöŋhalö yɨp gasɨ nɨnjöm hagnaböl,

'God nɨbi anɨbu ud aij yabɨl ga,' a gɨnaböl.

⁴⁹ Nɨpe pɨɖöŋ magöŋhalö mɨɖöp u, nɨpe nan klö klö yabɨl yɨp göp.

Yad nɨŋbin nɨpe anɨ nöp

Bɨ Uɨ mɨɖöp.

⁵⁰ Nɨbi bɨ manö nɨpe nɨnjöm, ana udöm, hain gɨnaböl gau, kalɨp mög nɨnjöm ud aij gɨnab.

Kale nɨ pai rɨköm, rɨk damöm, rɨk lɨnaböl gau,

kalɨp u rö nöp mög nɨnjöm ud aij gɨnab.

*

⁵¹ Nɨpe Bɨ nɨmagö mɨlō kub yabɨl; nɨpe nan klö klö iru nöp göp.

Nɨbi bɨ, hon ke nɨbi kub bɨ kub mɨɖpun, a gɨpal gau,

God kalɨp yu gɨ yuöp. *

⁵² Anɨb u, kin bɨ kub ram mɨnön kub abad mɨɖlö hib kub mɨɖmɨɖöp gau,

God gö ke ke arlö,

nɨbi bɨ hib mɨɖagmɨɖöp gau,

God kalɨp udöm ud adö adö göp. *

⁵³ Nɨbi bɨ kɨyö löp gau,

God kalɨp nan nɨme lö nɨnjlö mudun göp.

Pen nɨbi bɨ nan iru mɨɖöp gau

kalɨp yɨharɨŋ hag yuö arbal. *

⁵⁴ God nɨpe apɨs bac ilan hon gau kalɨp manö haga u hauɨ gagöm, hanɨp Isrel nɨbi bɨ

pör mög nɨnjöm abad mɨɖ aij göp. *

⁵⁵ Bac Ebrahim abe, bac hon rɨmnab abe nɨ pai kale rɨköm rɨklö arnab gau,

God kalɨp abad mɨɖeinabin, a göm, haga rö nöp hanɨp göp," a ga. *

⁵⁶ Maria manö anɨbu hagöm, nubi Ilisabed aip rakɨn mɨhau nɨgan mɨɖöm, hainö ado gɨ ram nɨpe ara.

Ilisabed nɨ nɨpe Jon Bɨ Nɨg Pak Nɨb u nɨp yag daua

* 1:31: Ais 7:14; Mad 1:21-23 * 1:33: 2Sa 7:12,13,16; Ais 9:7 * 1:37: Jen 18:14 * 1:46: 1Sa 2:1-10 * 1:50: Sam 10:13,17 * 1:51: 2Sa 22:28 * 1:52: Job 12:19; 5:11; Sam 147:6 * 1:53: Sam 34:10 * 1:54: Sam 98:3 * 1:55: Mai 7:20; Jen 17:7

57 M+id damöm, Ilisabed ñi ap yag daua.
58 God n+ip mög n+ijöm abad m+idö, n+ipe m+hep yab+il löm ñi yag daua an+ibu, n+ibi b+ n+ñ+n nubi n+imam nuö b+ n+ipe gau n+ijöm, n+ipe aip m+ñ m+ñ yab+il g+ila.

59 Ñi u yag dapöm, ñ+n unbö mudun j+ij m+idöm, raleb j+ij mañu wan hañ n+ipe r+ib g+ dö g+in+ig göm magum g+ila. Magum göm, kale ñi u hib ñ+n+ig göm hagla, "Ñi an+ibi, nap Sekaraia hib u la ij gep," a g+ila. *

60 Hageila, n+ime haga, "Wasö, hib n+ipe Jon a g+inabul," a ga. 61 An+ig hagö, n+ibi b+ n+ipe gau hagla, "Hon unbö an+ig gagun. Bac baid buö ne gau hib ap Jon m+idagöp," a g+ila. 62 An+ig hagöm, nap Sekaraia n+ip ñ+n+magö u nöp yamöm hag n+ijla, "Ñi hib n+ihön ñ+nabön?" ö g+ila. 63 Hag n+ijlö, nap ñ+n+magö u nöp yamöm haga, "Y+ip köp kal+ k+liñ r+ikep ap dauim," a ga. Hagö daueila, adö an+ibu manö kal+ k+liñ r+iköm, "Hib n+ipe Jon," a ga. An+ig göl hib kal+ k+liñ r+ikö, kale n+ijöm magöñhalö aiö yab+il g+ila. 64 Pen magö an+ibu nöp Sekaraia a+ab marö ga u p+ta gö n+ijöl g+i, nöd manö hagn+idöp rö hagöl g+i, God hib n+ipe hagö adö ara. 65 N+ibi b+ söl au han m+ideila gau, ga an+ibu n+ijöm p+ñ+n göm, manö an+ibu yag dam ram m+nöñ Judia ilö gau magöñhalö yab+il n+ibi b+ gau kal+ip hag ñ+ila. 66 Hageila, n+ibi b+ manö an+ibu n+ijla gau, kale magöñhalö gas+ iru n+ijöm hagla, "God gö, ñi an+ibu an+ig göl yag dauöp u me, hainö b+ aigale b+ rö m+ideinab?" ö g+ila. God p+idöñ ñi an+ibu pig m+ideia u n+ijla u me, an+ig hagla.

Sekaraia God hib n+ipe hagö adö ara

67 Ana U+ n+ipe ñ+n+an nap Sekaraia an+ n+ipe dan apöm a+man raua n+ijöm God hib n+ipe u dap ranöl g+i haga,

68 "Hon Isrel n+ibi b+i, God B+ Kub hon hib n+ipe dap ranun hagno adö ar+n+m. N+ipe ke ram m+nöñ il i apöm,

n+ibi b+ n+ipe rau adog udöp. *

69 God B+ Kub n+ipe gö, Depid r+ikö, r+iklö, r+ik am+il ap+il g+ilö, ñ+n+an ap yag dauö han+ip ud kam+ij yunab. *

70 Hadame nöp, manö yad n+ibi b+ gau hagn+ig gabin, a göm,

God n+ipe b+ r+imnap wög an+ibu hag la. God manö hagep b+ ut n+ipe gau kale God manö haga u n+ijöm,

n+ibi b+ gau kal+ip hag ñ+ila.

71 B+ al ñ+n+eb hon gau apöm, han+ip al pak l+n+ig gaböl

pen n+ipe apöm han+ip ud kam+ij yunab; b+ han+ip mulu lugö n+ijbal gau han+ip g+i naj g+n+ig gaböl u

pen n+ipe han+ip abad m+idö kam+ij arnabun. *

72-73 God hadame nöp bac ilan hon mög n+ijöm

ud aij g+inabin, a göm, manö klö n+ijö r+imnap hag la.

God n+ipe manö bac hon Ebrahim n+ip hag la u hau+ gagöp;

manö ut an+ibu haga rö nöp göp. *

74-75 B+ Kub han+ip abad m+idö, kolma+ gau han+ip g+i naj göl rö lagnab.

An+ib u, hon b+ al ñ+n+eb gau p+ñ+n gagun, kam+ij m+ideinabun rö,

pör pör nöp B+ Kub nöp gas+n+ijun, nan si nan naj arö gun,

B+ Kub n+ibi b+ ut n+ipe midun,

wög n+ip göl g+i, g+ m+ideinabun. *

76 Pen ñi yad, ne God B+ Kub n+ip wög gö, n+ibi b+ gau kale n+ijöm hagnaböl,

'God B+ Kub yab+il adö i g+lan m+idöp u, b+ manö n+ipe hagep me u,' a g+inaböl.

N+ihön g+n+ig: ne nöd ammön, n+ibi b+ gau kal+ip hag aij gö,

B+ Kub u n+ip abad m+idlö n+ijöl g+i, n+ipe aunab. *

77 Ne n+ibi b+ n+ipe gau kal+ip manö aij n+ipe u hag ñi aij gö,

B+ Kub kale u apöm,

nan si nan naj g+ipal pr+ u fik g+i yuöm kal+ip udnab,

manö aij u n+ijnaböl. *

78 God B+ hain agam+ij r+iköm, n+ipe n+ibi b+ mög n+ijöm,

mailö aij n+ipe s+idö mailö rö kumi kabö adö lan n+ibö apöm,

han+ip mailö pak ñ+nab. *

79 Hon n+ibi b+ an an s+ibön gau m+idun umn+ig g+inabun gau,

n+ipe gö mailö magö an+ibu

han+ip m+idmagö an dan mailö pak ñ+nab n+ijun,

hon hibur hain hain m+iddep adan aij u ulhai n+ijun,

adö an+ibu nöp a+einabun," a ga.

80 Pen ñ+n+an an+ibu, Jon, majö gö n+ijöl g+i, ana n+ipe halö halö p+idöñ ga. N+ipe ram m+nöñ n+ibi b+ m+idagm+idal, ram m+nöñ kabö nöp m+idm+idöp an gau m+id m+id, böñ nöp kub göm auö, Isrel n+ibi b+ n+ip n+ijla.

2

Maria Jisas yag daua (Mad 1:18-25)

1 Pen ñ+n an an+ibu, gapman b+ kub Sisa Ogasdas n+ipe lo löm haga, "N+ibi b+ yad abad m+idpin gau, kale magöñhalö hib kale udöl," a ga. 2 Nöd api il göm n+ibi b+ hib

* 1:59: Jen 17:12; Lep 12:3; Luk 2:21 * 1:68: Sam 72:18

* 1:69: Sam 18:2 * 1:71: Sam 106:10 * 1:72-73:

Jen 17:7; 22:16-17; Sam 105:8-9 * 1:74-75: Dai 2:12-14 60:1-2

* 1:76: Ais 40:3 * 1:77: Jer 31:34 * 1:78: Ais

udla ñin u, gapman bi kub Kwairinias Siria Propins* nibi bi kalip abad midmidöp. ³ Anib u, nibi bi ram minönj mlö kub gau ke nibö ke nibö ap yiharinj mideila gau, ado gi ram minönj kale ke hib udnig arla.

⁴ Josep nipe kinj Depid kigin rik damöm rikla rö, nipe Depid daun nipe Bedlehem arnig ga. Nibi praj Maria nip ut gi, Nasared daun, ram minönj Galili au arö gimil, aram aram ram minönj Judia amöm, kinj Depid nip riklö midmidöp daun nipe Bedlehem arlö. ⁵ Pen nibi praj Maria, Josep udnab a gila u me, ñi mudun halö midö ninjöl gi, Josep Maria nip ut gi hib udnig arlö. ⁶ Kale Bedlehem arlö, Maria ñinjan yag dauer ñin u sol ga. ⁷ Pen Bedlehem gau amjakmil ninjöl, mani rauöm hanmidal ram u böj nöp sisi ga. Anib u me, kaj kau mukmidal ram ap am midöm, Maria ñinjan nöd añi u yag daua. Yag dapöm ñinjan laplap wam wam göm, ud kaj sipsip nan hañi habadö piñ u rik dap lilo ñinmidal mab ij migan u la.

God ejol ap kaj sipsip mukep bi gau kalip haga

⁸ Maria Jisas nip yag daua ñin anibu, kaj sipsip mukep bi gau rimnap sibön yanj kaj sipsip abad mideila ram minönj sol anib au. ⁹ Bi Kub ejol nipe ap yuö, Bi Kub mailö aij magö nipe apöm kalip pak ninjöl, aninjin gö piñinj gila. ¹⁰ Kale piñinj gilö ninjöl gi, ejol u kalip haga, "Kale piñinj gagmim. Yad kalöp abe nibi bi gau magöjhalö kalip abe, manö aij ñiñi lep ap dauabin. ¹¹ Mñi nöp nibi ap ñi unbö ke ap yag dauöp Depid daun nipe au. Ñi anibu kalöp ud kaminj yunab. Nipe Kraisi† Bi Kub u me. ¹² Nip am uhai ninjimim ninjabim, nime nip walij wam wam göm, ud kaj sipsip nan hañi habadö piñ u rik dap lilo ñinmidal mab ij migan u lö mideinab. Kale am ninjimim, haggin rö ginab u, ninjöl hagöp, a ginabim," a ga.

¹³ Ejol anibu anig hagö ninjöl gi, adinj ejol kumi kabö adö lanj au nibö iru yabñi nöp ap ejol nöd nibö u aip midöm, God hib nipe u dap ranöl gi hagla,

¹⁴ "God hib nipe i adö lanjol midöp; nipe nibi bi an an mög ninjöm ud aij ginab gau, hibur hain hain gasi midmagö añi lep magö u kale aip midnab," a gila. *

Kaj sipsip mukep bi gau am Jisas nip ninjla

¹⁵ Ejol gau ado gi kumi kabö adö lanj arlö ninjöl gi, bi kaj sipsip mukep gau manö

hag ninj hag ninj göm hagla, "Bi Kub hanip manö hagajip u, uri Bedlehem am ninjun," a gila.

¹⁶ Anig hagöm yinjid amöm ninjla, Josep aip Maria aip ñinjan hagla anibu, walij wam wam gimil, kaj sipsip nan hañi habadö piñ u dap lilo ñinmidal mab ij migan u lilo mideia. ¹⁷ Kale ñinjan anibu ninjöm, amöm, ejol kalip ninjön ninjön hagla manö u, nibi bi gau gau kalip hag ñila. ¹⁸ Bi kaj sipsip mukep gau nibi bi gau manö anibu hag ñilö, kale ninjöm magöjhalö aiö yabñi gila. ¹⁹ Pen Maria nip nan ke yabñi anibu ga rö, aij a gö, gasi aij nöp ninjmidöp.

* ²⁰ Bi kaj sipsip mukep gau, God ejol nipe gau hagla rö nöp gö amgö kale ke ninjla u me, God hib nipe u dap ranöl göm, aula gau ado gi arla.

Josep Maria ber mihau Jisas nip dam God sabe ram u ud arlö

²¹ Maria ñinjan u yag dapöm ñin unbö mudun jin midöm, ruö raleb ñin u wan hañ nipe rib gi dö gila. Nöd ejol u nime Maria nip, ñi yag dauamön hib nipe u anig göl limön a ga rö, hib nipe u Jisas, a gila. *

Bi Simion aip nibi Ana aip Jisas nip ninjmil mñi mñi yabñi gilö

²²⁻²³ Pen nöd Mosis nipe lo manö kalik kñi riköm, ñi nöd yag daunaböl gau God nip ñinaböl a ga. Anib u me, Maria ñinjan u yag dapöm, Juda nibi bi gimidal rö, God sabe gep ram u asi masi gi, ram nipe ke gau nöp midö, kaminj lö ninjöl gi, Josep aip, Jisas nip dam Bi Kub nip ñinig, God sabe gep ram Jerusalem au arlö. * ²⁴ Pen Bi Kub lo manö ap halö hagöp, "Nibi ñi pai yag daunaböl gau kaminj lö, yaur mañg aka yaur dapo mihöp dam God sabe gep ram hön yan amöm, pak God nip sabe gi nom me, böj nöp kaminj löp, a göm, God sabe gep ram raul migan u arnaböl," a gila. Gasi anibu u rö nöp ninjmil me, yaur mihöp halö ud arlö. *

²⁵ Pen Jerusalem au bi aij yöl ap midmidöp, hib nipe Simion. Bi anibu nipe God Manö u ninjöm, hagöp rö nöp gimidöp. Ana Ut nipe Simion aip midmidöp; nipe Kraisi u Isrel nibi bi ud kaminj yunab, a göm, abad midmidöp. ²⁶ Ana Ut nipe Simion nip nöd haga, "Bi Kub nipe Kraisi nip yuö aunab u, ne amgö ninjöm hainö umnabön," a ga ninjöm nipe ninjöl mideia. ²⁷ Pen ñin anibu, Ana nipe Simion nip gasi ñö, God sabe gep ram u amöm ninjla, Josep ber mihau Jisas nip dammil, lo manö haga rö gul a gimil ap midailö. ²⁸ Simion kalip

* 2:2: Ñin anibu Rom kai kale ram minönj Isrel abad mideila. Ram minönj Isrel Siria Propins anj au mideia. Rom kai kinj kale Sisa a gimidal. † 2:11: Grik manö "Kraisi u" abe, Hibru manö "Mesaia u" abe it añi ap midöp: "God hag la Bi u." * 2:14: Luk 19:38 * 2:19: Luk 2:51 * 2:21: Luk 1:31 * 2:22-23: Eks 13:2,12; Lep 12:1-8 * 2:24: Lep 12:8

mihön n̄ñjöm, Jisas n̄p ud wabi göm, God hib n̄pe u dap ranöl ḡi haga,

29-30 “Ne añt̄ nöp B̄i Kub.

N̄ñjan̄ i kub göm,

han̄p n̄bi b̄i ud kam̄ñ yunab u,

nöd ȳp hagna rö, uri amgö magö yad ke n̄ñabin.

An̄b u, uri ȳp paliö aij gö n̄ñjöl ḡi umnam.

*

31 N̄ñjan̄ an̄bi, n̄bi b̄i ram m̄ñn̄j̄ gau gau magöñhalö

ud nöp aip j̄m ñöl l̄nab. *

32 N̄pe mailö aij rö apöm,

Juda n̄bi b̄i wasö gau kal̄p pak ñö, God b̄i aigale b̄i rö m̄döp u n̄ñnaböl.

N̄pe mailö aij unbö ke ne dapöm,

Isrel n̄bi b̄i ne gau kal̄p pak ñ̄nab,” a ga.

33 Simion Jisas n̄p manö an̄bu hageia u n̄ñmil, Josep ber m̄ihau aiö yab̄i ḡilö.

34 Pen Simion n̄pe Josep Maria Jisas aml̄i b̄i kal̄p, “God kalöp abad m̄deian̄,” a göm,

Jisas n̄me Maria n̄p haga, “Ñ̄t̄ an̄bi m̄dö n̄ñjöl ḡi, Isrel n̄bi b̄i iru nöp an̄ u ud as̄ik ke ke löm, adan an̄j udöm arnaböl gau, ap lug paknaböl; pen adan aij udöm arnaböl gau, God lau adö arnaböl. God Isrel n̄bi b̄i n̄ñlan̄, a göm, ñ̄t̄ i yua pen n̄bi b̄i r̄imnap n̄p udagöm hag junaböl. *

35 An̄g göl me, n̄bi b̄i iru nöp n̄ñhön n̄ñhön gas̄i n̄ñjöm n̄ñ m̄dpal rö, n̄bi b̄i gau waiö n̄ñnaböl. Pen ru m̄lö k̄id ap m̄dmagö an̄ ne ke dan̄ b̄ññj̄ ḡinab,” a ga.

36 Pen ñ̄n an̄bu nöp, God manö hagep n̄bi ap ap m̄deia. Hib n̄pe u Ana; nap hib u Panuel. Panuel u, Asa r̄kö r̄ik dapöm r̄ikla. N̄pe n̄bi m̄lep yab̄i. Nöd n̄bi praj b̄i udöm, nugmul aip m̄dailö m̄t̄ unbö mudun j̄ñ ina. 37 Nugmul uma pen Ana m̄t̄ n̄pe ñ̄ñjuöl m̄ihau m̄ihau unbö ȳgwö m̄lö lan̄ (84) ina. N̄pe God n̄p nöp gas̄i n̄ñjöm ñ̄ñ r̄imnap nan magö ñ̄ñjöm wasö, God sabe gep ram u am m̄döm, sidö an̄ s̄ibön yan̄ God n̄p sabe göl ḡi m̄dm̄döp.

38 Pen n̄bi Ana u, magö an̄bu nöp Jisas n̄p ud m̄deila söl au apöm, God n̄p aij a göm, n̄bi b̄i kale, B̄i Kub apöm Jerusalema n̄bi b̄i naḡi m̄deila u hub̄ik̄n̄m, a göm abad m̄dm̄dal n̄bi b̄i gau kal̄p hagöm, ñ̄ñjan̄ an̄bu n̄ñhön n̄ñhön rö ḡinab u, manö hag ñ̄a.

Ber m̄ihau Jisas ud ado ḡi Nasared arlö

39 Josep ber m̄ihau B̄i Kub lo manö haga rö magöñhalö ḡi hakmil, kale ado ḡi ram m̄ñn̄j̄ Galili ammil, daun kale Nasared arlö. *

40 Am m̄döm Jisas kub göm, God

n̄p abad m̄d aij gö n̄ñjöl ḡi, gas̄i aij yab̄i n̄ñjöm, m̄d aij ga.

Jisas n̄pe God sabe gep ram u ara

41 Pasopa ñ̄ñ kub u söl auö, Jisas n̄me nap m̄t̄ u m̄t̄ u, Pasopa ñ̄ñ kub u m̄ñi a göm, am Jerusalem arm̄dil. *

42 An̄g göl me, Jisas m̄t̄ n̄pe in m̄igan lan̄ lö, Juda kai ḡim̄dal rö, n̄me nap n̄p ut̄ ḡi Pasopa nan ñ̄ññig Jerusalema am m̄deila. 43 Ñ̄ñ kub an̄bu ap padio n̄ñjöl ḡi, ram arabun a göm, ado ḡi am adan an̄ au ammil n̄ñjöl, Jisas aip auageila. N̄pe Jerusalem nöp m̄deia pen kale n̄ñagmil, 44 n̄pe n̄bi b̄i r̄imnap aip auab a ḡimil, gas̄i n̄ñjöl. Pen adan an̄ au hann̄g ḡimil, am n̄m̄dan̄ n̄mam n̄bi b̄i r̄imnap aip m̄döp, a ḡimil, n̄p ulhai n̄ñjöl. 45 Ulhai n̄ñ dam wasö n̄ñmil, ado ḡi Jerusalem n̄p ulhai n̄ññig arlö. 46 Ammil ñ̄ñ m̄höp n̄ñgan̄ mañu n̄ñjöl, n̄pe amöm God sabe gep ram u m̄döm, b̄i lo manö hag ñ̄eb b̄i gau aip as̄ik m̄döm, manö hagaila u n̄ñjöm, manö r̄imnap hag n̄ñm̄deia. 47 N̄bi b̄i n̄ñ m̄deila gau, Jisas haga rö n̄ñjöm, ñ̄ñ an̄bu gas̄i n̄ñ k̄id h̄iköm manö aij hagab u, a göm, aiö waiö ḡila. 48 Pen n̄me nap ber Jisas n̄p n̄ñmil kale u rö nöp aiö ḡilö. N̄me pen Jisas n̄p haga, “Ne nap hal̄p n̄ñhön ḡin̄g an̄g ḡipan? M̄dmagö hol ilön gö n̄ñjöl gul nöp ulhai n̄ñ ajabul,” a ga.

49 N̄me an̄g hagö, Jisas haga, “Kale n̄ñhön ḡin̄g ȳp ulhai n̄ñ ajabilñ Bapi ram am m̄dpin u kale n̄ñagil aka?” ga. 50 Jisas an̄g haga u pen kale manö hagab u, a ḡimil, r̄ik n̄ñjagöl.

51 Jisas n̄p ut̄ ḡi ram kale Nasared ado ḡi arla. Jisas an̄b gau nöp m̄döm, n̄me nap hagm̄dil rö nöp n̄ñjöm hain̄ ḡim̄döp. Pen n̄me Jisas n̄ñhön n̄ñhön ga u gas̄i n̄ñjöl ḡi nöp m̄dm̄döp. *

52 Jisas n̄me nap aip m̄döm, majö göm gas̄i n̄ñ aij yab̄i gö n̄ñjöl ḡi, God abe, n̄bi b̄i gau abe n̄p n̄ñjöl aij ga.

3

Jon B̄i Ñ̄ñg Pak Ñ̄eb manö hag ñ̄a

(Mad 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28)

1 Rom gapman b̄i kub yab̄i Sisa Daibirias ram m̄ñn̄j̄ gau gau abad m̄dm̄döp, m̄t̄ in la unbö aj̄p bõñ dan̄. Pen n̄pe m̄lö gau m̄döm, b̄i abad m̄dep an̄ yagol n̄pe r̄imnap hag lö, am ram m̄ñn̄j̄ r̄imnap abad m̄dm̄dal. B̄i n̄pe Podias Pailod ram m̄ñn̄j̄ Judia n̄bi b̄i gau kal̄p abad m̄dm̄döp. B̄i n̄pe Herod ram m̄ñn̄j̄ Galili n̄bi b̄i gau kal̄p abad m̄dm̄döp. Herod n̄mam n̄pe Pilip ram m̄ñn̄j̄ Iduria

* 2:29-30: Ais 52:10; Luk 3:6; Dai 2:11 * 2:31: Ais 42:6; 49:6; 52:10 * 2:34: Ais 8:14; Mad 21:42; 1Pi 2:8 * 2:39: Mad 2:23 * 2:41: Eks 12:24-27; 23:14-17; Dud 16:1-8 * 2:51: Luk 2:19 * 2:52: 1Sa 2:26; Pro 3:4

n̄ibi b̄i gau abe, ram m̄inōḡ Drakonaidis n̄ibi b̄i gau abe kal̄p abad m̄dm̄dōp. B̄i n̄ipe Laisenias ram m̄inōḡ Abilini n̄ibi b̄i gau kal̄p abad m̄dm̄dōp. ² Pen magō an̄ibu, b̄i ne Anas aip, Kaiapas aip, God n̄ip nan sabe gep b̄i kub yab̄i m̄ihau Jerusalem m̄idailō.

Pen n̄in an̄ an̄ibu, Sekaraia n̄i n̄ipe Jon, n̄ibi b̄i iru m̄idagm̄idal, ram m̄inōḡ kabō nōp m̄dm̄dōp an̄ gau han m̄dm̄dōp. An̄ gau han m̄idō n̄iḡōl ḡi, God n̄ipe Jon n̄ip gas̄i n̄ō, ³ ram m̄inōḡ n̄iḡ Jodan goi gau gau ajm̄dōp n̄iḡōm n̄ibi b̄i gau aulō, kal̄p manō hag n̄im̄dōp, “Nan si nan naiḡ ḡipim gau, n̄ihōn ḡinḡ anḡ ḡipun a ḡimim arō ḡimim ȳip aube yad kalōp n̄iḡ pak n̄inō, God nan si nan naiḡ ḡipim gau n̄iḡōm arō ḡinab,” a ḡim̄dōp. ⁴ Jon kal̄p manō hag n̄im̄dōp an̄ibu, b̄i God manō hagep Aisaia hadame nōp ḡinab a gōm, kal̄i k̄l̄n̄ r̄ika rō nōp ga. Aisaia manō an̄ibu kal̄i k̄l̄n̄ r̄ikōm haga,

“B̄i ap, ram m̄inōḡ n̄ibi b̄i iru m̄idagpal, ram m̄inōḡ kabō nōp m̄idōp

an̄ au am m̄idōm, wiñ alōm hagnab,

‘B̄i Kub u auab a ḡimim, n̄ip abad m̄idaimim!

An̄ibu u, adan s̄ir ḡilaḡ giyanḡ ḡin̄m gau, dum goi p̄iḡu ḡin̄m gau, b̄inḡ ral aij ḡi m̄idaimim.

⁵ An̄ibu u, m̄inōḡ ban gōp gau b̄inḡ ral aij ḡimim,

dum gau b̄inḡ ral aij ḡimim,

adan dudu badu ḡin̄m gau, kabō gōl ḡimim,

kabō gau ud yu aij ḡimim m̄idaimim.

⁶ Anḡ gōl me, n̄ibi b̄i gau magōḡhalō n̄iḡnabōl,

God n̄ipe aigōl gōm kal̄p ud kam̄iḡ yunab,’ a ḡinab,” a ga. ^{*}

⁷ Jon n̄ipe Aisaia manō kal̄i k̄l̄n̄ r̄ika an̄ibu rō hag n̄ō n̄iḡōl ḡi, n̄ibi b̄i iru nōp n̄ipe m̄ideia au apōm haga, “Han̄p n̄iḡ pak n̄imōn,” a ḡila. Jon kal̄p s̄iḡk hag gōm haga, “Kale haiḡo n̄i pai gai i! Gas̄i n̄ihōn n̄iḡmim p̄iñiḡ ḡi aubim̄iḡ N̄iḡ pakno, God n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄p hag ḡinab n̄in u, han̄p hag gagnab,’ a ḡimim, p̄iñiḡ ḡi aubim ar?” ^{*}

⁸ Kale n̄iḡ paknḡ ḡinabim u, nan si nan naiḡ ḡipim gau n̄ihōn ḡinḡ anḡ ḡipun, a ḡimim, arō ḡimim, m̄id aij ḡimim. Anḡ ḡipe me, n̄ibi b̄i n̄iḡnabōl, kale nan si nan naiḡ ḡim̄idim gau arō ḡipim. Pen kale gas̄i ap n̄iḡmim, ‘Hon bac iḡaḡ Ebrahim n̄i pai n̄ipe m̄idpun,’ a ḡimim, gas̄i u n̄iḡagmim. Hon Ebrahim n̄i pai n̄ipe a ḡipim u nan ȳihar̄iḡ! God kabō gai i udōm, Ebrahim n̄i pai n̄ipe gau ḡi linḡ

gōm, ḡi l̄bōp! ^{*} ⁹ N̄iḡ aij ḡimim! God mab u il halō r̄ib junḡ, ru u mab il yanḡ k̄id ḡi m̄idōp. Mab au, magō n̄iḡeb aij r̄imnap p̄ilagnab u, r̄ib ḡi dō ḡi ud mab inab yanḡ yunab,” a ga. ^{*}

¹⁰ Jon manō an̄ibu rō hagō, kale n̄ip pen hag n̄iḡōm haga, “Hon n̄ihōn gun, a ḡimōn, anḡ hagpan?” ò ḡila. Haglō, Jon kal̄p haga,

¹¹ “N̄ibi b̄i sior m̄ihōp m̄idain̄m u, ap n̄ibi b̄i sior m̄idagain̄m gau kal̄p n̄ōl. Pen n̄ibi b̄i nan magō m̄idain̄m u, n̄ibi b̄i nan magō m̄idagain̄m gau kal̄p r̄imnap n̄ōl,” a ga.

¹² Pen b̄i dak̄is udep gau, Jon han̄p n̄iḡ pak n̄anḡ a gōm, apōm n̄ip hag n̄iḡōm haga, “Manō hag n̄eb b̄i, hon n̄ihōn gun?” ò ḡila. ^{*}

¹³ Hageila, kal̄p haga, “Dak̄is u udn̄iḡ ḡimim, gapman haggal rō nōp udmim. Ȳihar̄iḡ r̄imnap udagmim,” a ga.

¹⁴ Pen ami b̄i r̄imnap Jon n̄ip manō an̄ibu rō nōp hag n̄iḡōm haga, “Hon n̄ihōn gun?” ò ḡila.

Hageila, kal̄p haga, “Kale manō piral hgmim n̄ibi b̄i gau mani kal̄p si udagmim. Manō piral hgmim n̄ibi b̄i gau manō kub hagagmim. Wōg pe udnabim u ap halō udun, a ḡimim, gas̄i u n̄iḡagmim,” a ga.

¹⁵ Pen anḡ gōm m̄id damōm n̄ibi b̄i gau gas̄i adō ap n̄iḡōm haga, “B̄i an̄ibi Kraiḡ p̄or abad m̄idpun u rō lōp,” a ḡila.

¹⁶ Hageila, n̄ipe manō an̄ibu n̄iḡōm kal̄p pen haga, “Wasō! Yad kalōp ȳihar̄iḡ n̄iḡ nōp pak n̄abin, pen ȳip hain aunab b̄i u, n̄ipe yad rō wasō; n̄ipe b̄i kub yab̄i, yad b̄i pro. Yad n̄ip n̄iḡnō nable ḡinab. Ma r̄irup n̄ipe u naḡi ud hub̄iknam rō lagōp,” a ga. B̄i an̄ibu n̄ipe apōm, kalōp Ana Uḡ u nōp pak n̄ōm, mab m̄iḡanḡ pak n̄ōm ḡinab. ^{*}

¹⁷ “N̄ipe wid magō po gō, r̄ik dap pakpal rō u ḡinḡ gab. Wid magō n̄iḡeb gau ke lōm, wid cōg nabōḡ nabōḡ gau ke lōm ḡinab. Anḡ gōm, wid magō n̄iḡeb gau dam ram raul m̄igan n̄ipe linab; pen nabōḡ nabōḡ gau dam mab p̄or in̄m̄dōp u launab,” a ga.

Herod Jon n̄ip naḡi la

¹⁸ Jon, n̄ibi b̄i gau kal̄p God manō aij u r̄imnap halō hag n̄inō n̄iḡ aij ḡilaḡ, a gōm, kal̄p manō aij an̄ibu rō pro hagagm̄idōp.

¹⁹ Pen gapman b̄i kub Herod, nan si nan naiḡ gau ḡi damōm, hainō n̄imam Pilip n̄ibin n̄ipe Herodias n̄ip ud gō, Jon u aij gagōp, a ga. ^{*} ²⁰ Jon manō anḡ hagō, Herod n̄iḡōm, naiḡ ga adō ap halō gōm, Jon n̄ip dam naḡi la.

^{*} 3:3: Ap 13:24 ^{*} 3:6: Ais 40:3-5 ^{*} 3:7: Mad 12:34; 23:33 ^{*} 3:8: Jon 8:33,39 ^{*} 3:9: Mad 7:19 ^{*} 3:12:

Luk 7:29 ^{*} 3:16: Ap 13:25 ^{*} 3:19: Mad 14:3-4; Mak 6:17-18

Jon Jisas nɪp ñɪg pak ña
(*Mad 3:13-17; Mak 1:9-11*)

²¹⁻²² Pen Herod Jon nɪp nagi laga magö u, nɪpe nɪbi bɪ gau kalɪp ñɪg pak ñɪmɪdöp. Jisas nɪp abe ñɪg pak ña. Jisas nɪp ñɪg pak ñö, nɪpe Nap God nɪp sabe gɪ mɪdö nɪñöl gɪ, kumi kabö adö laɲ au ɪɪɪ gɪ gau gau arö, ajöɲ hiikö, Ana Uɫ u yaur dapo rö halu löm, Jisas nɪp u gɪ aua. Anɪg göl auö nɪñöl gɪ, manö ap kumi kabö adö laɲ au nɪbö apöm haga, “Ne Ñɪ mɪdmagö yad yabɪ. Nöp nɪñnö, yɪp aij yabɪ göp,” a ga. *

Jisas nɪhi bɪ
(*Mad 1:1-17*)

²³ Pen Jisas mɪ nɪpe unbö ñɪñjuöl añɪ ap ado gɪ da unbö siduɲ laɲ (30) arö nɪñöl gɪ, nɪpe ɪ göm nɪbi bɪ gau kalɪp God Manö hag ña. Nɪbi bɪ gau Jisas nɪp, nap nɪpe u bɪ ne Josep, a gɪ gasɪ nɪɲla.

Josep nap nɪpe u Heli. *

²⁴ Heli nap nɪpe u Madad.

Madad nap nɪpe u Lipai.

Lipai nap nɪpe u Melkai.

Melkai nap nɪpe u Janai.

Janai nap nɪpe u Josep.

²⁵ Josep nap nɪpe u Madadaias.

Madadaias nap nɪpe u Emos.

Emos nap nɪpe u Neham.

Neham nap nɪpe u Esli.

Esli nap nɪpe u Nagai.

²⁶ Nagai nap nɪpe u Mead.

Mead nap nɪpe u Madadaias.

Madadaias nap nɪpe u Semein.

Semein nap nɪpe u Josek.

Josek nap nɪpe u Joda.

²⁷ Joda nap nɪpe u Joanan.

Joanan nap nɪpe u Resa.

Resa nap nɪpe u Serababel.

Serababel nap nɪpe u Sialdiel.

Sialdiel nap nɪpe u Nerai.

²⁸ Nerai nap nɪpe u Melkai.

Melkai nap nɪpe u Adai.

Adai nap nɪpe u Kosam.

Kosam nap nɪpe u Elmadam.

Elmadam nap nɪpe u Er

²⁹ Er nap nɪpe u Josua.

Josua nap nɪpe u Eliesa.

Eliesa nap nɪpe u Jorim.

Jorim nap nɪpe u Madad.

Madad nap nɪpe u Lipai.

³⁰ Lipai nap nɪpe u Simion.

Simion nap nɪpe u Juda.

Juda nap nɪpe u Josep.

Josep nap nɪpe u Jonam.

Jonam nap nɪpe u Eliakim.

³¹ Eliakim nap nɪpe u Melea.

Melea nap nɪpe u Mena.

Mena nap nɪpe u Madada.

Madada nap nɪpe u Nadam.

Nadam nap nɪpe u Depid.

³² Depid nap nɪpe u Jesi.

Jesi nap nɪpe u Obed.

Obed nap nɪpe u Boas.

Boas nap nɪpe u Salmon.

Salmon nap nɪpe u Nason.

³³ Nason nap nɪpe u Aminadap.

Aminadap nap nɪpe u Admin.

Admin nap nɪpe u Arni.

Arni nap nɪpe u Hesron.

Hesron nap nɪpe u Peres.

Peres nap nɪpe u Juda.

³⁴ Juda nap nɪpe u Jekop.

Jekop nap nɪpe u Aisak.

Aisak nap nɪpe u Ebrahim.

Ebrahim nap nɪpe u Dera.

Dera nap nɪpe u Nahor.

Nahor nap nɪpe u Seruk.

³⁵ Seruk nap nɪpe u Rehu.

Rehu nap nɪpe u Pelek.

Pelek nap nɪpe u Eber.

Eber nap nɪpe u Sela.

³⁶ Sela nap nɪpe u Kenam.

Kenam nap nɪpe u Apaksad.

Apaksad nap nɪpe u Sem.

Sem nap nɪpe u Noa.

Noa nap nɪpe u Lemek. *

³⁷ Lemek nap nɪpe u Medusela.

Medusela nap nɪpe u Inok.

Inok nap nɪpe u Jared.

Jared nap nɪpe u Malelael.

Malelael nap nɪpe u Kenan.

³⁸ Kenan nap nɪpe u Inos.

Inos nap nɪpe u Sed.

Sed nap nɪpe u Adam.

Adam nap nɪpe u God. *

4

Seden Jisas nɪp manö piral haga

¹⁻² Ana Uɫ u Jisas nɪp ajman rauöm, nɪp uɫ gɪ ñɪg Jordan gau nɪbö ud arö, Jisas ram mɪnön nɪbi bɪ mɪdagmɪdal, ram mɪnön kabö nöp mɪdmɪdöp an gau mɪdeia. Seden nɪpe Jisas nan si nan naj rɪmnap gɪnɪm aka wasö gɪ nɪñöl göm gɪ gɪ gö, ñɪn unbö ñɪn juöl mɪhöp (40) ara. Jisas nan magö ñɪñöm wasö, nɪp kɪyö majö la.

³ Nɪp kɪyö majö lö, Seden haga, “Ne ‘God Ñɪ nɪpe mɪdpin,’ a gɪpan u, kabö gai i hagö, bred rö laɲ,” a ga.

⁴ Hageia, Jisas pen haga, “God Manö u kalɪ kɪñ rɪköm hagla, ‘Nɪbi bɪ gau, bred nöp ñɪñöm kamɪɲ mɪdageinabol,’ a gɪla,” a ga. *

⁵ Hagö, Seden Jisas nɪp dam dum kub laɲ ap amöm, ram mɪnön aij aij kɪɲ ke ke abadpal gau magönhalö, magö anɪbu nöp, Jisas nɪp yamöm haga, ⁶⁻⁷ “Ram mɪnön aij

* 3:21-22: Jon 1:32

* 3:23: Luk 4:22; Jon 6:42

* 3:36: Jen 11:10-26

* 3:38: Jen 4:25-26

* 4:4: Dud 8:3

aij gai i nöŋ! Nibi bi ke ke abad mɪdɪpal. Yad me ram mɪnönj anɪb gau magöŋhalö abad mɪdɪpin rö, bi ap nɪp hagnɪg gem hagnabin. Anɪb u, ne yɪp kugom yimmön sabe geinabön u, ram mɪnönj anɪb gai i magöŋhalö nape hagnö, ne abad mɪdeinabön,” a ga.

⁸Hageia Jisas pen haga, “God Manö u kalɪ kliñ rɪköm hagla, ‘God Bɪ Kub kale u hagöp rö gɪmim hib nɪpe nöp hagepe adö aran,’ a gɪla,” a ga. *

⁹Jisas anɪg hageia, Seden nɪpe Jisas nɪp uɪ gɪ Jerusalem amöm, dam God sabe gep ram i adö lanj gɪ lɪla adö u amöm haga, “Ne, ‘God Nɪ nɪpe mɪdɪpin,’ a gɪpan u, pɪranɪd mɪnönj iɪ yanj lug. ¹⁰⁻¹¹ God Manö u kalɪ kliñ rɪköm hagla,

‘God ejol nɪpe gau hagö,
nöp abad mɪdeinaböl.

Ap lug paknɪg geinabön u,
nöp nɪmagö kale udnaböl nɪñöm
kabö ma ne u bɪnɪñ gagnab,’ a gɪla,” a ga. *

¹²Seden anɪg hageia, Jisas pen haga, “God Manö u manö rɪmnap halö kalɪ kliñ rɪköm hagla, ‘God Bɪ Kub u, nɪpe bi nɪñö hagep aka bi pɪr alep, a gɪmim hagagmim,’ a gɪla,” a ga. *

¹³Kɪjaki Jisas nɪp manö pɪral hag wasö nɪñöm, arɪk arɪn a göm, gasɪ nɪpe gau nöp nɪñə, “Uri wasö pen hainö nɪn rɪmnap apem manö rɪmnap halö pɪr alem hag nɪñnam,” a göm arɪk ara. *

Jisas ram mɪnönj Galili iɪ göm manö hag nɪa

(Mad 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹⁴Pen God Ana Jisas nɪp klö nö, Jisas nɪpe ado gɪ apöm ram mɪnönj Galili mɪdö nɪñöl gɪ, nɪbi bi gau, manö nɪpe u nɪñöm, dam ram mɪnönj Galili anj gau magöŋhalö ud arla. ¹⁵Nɪpe Juda magum gep ram gau amöm, manö hag nɪ aij gö, nɪbi bi gau nɪpe bi aij yabɪt a göm, mɪñ mɪñ yabɪt gɪla.

Nasared nɪbi bi Jisas nɪp nɪñ udagla
(Mad 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁶Pen Jisas nɪpe ram mɪnönj Galili anj gau gɪ aj pɪs göm, Nasared am mɪdeia. Daun anɪbu nɪpe nöd mɪdöm majö ga. Juda God nɪp sabe gep nɪn kale u auö, nɪpe pör gɪmɪdöp rö, magum gep ram u amöm, uraköm God Manö u amgö lɪ nɪñöm hagnɪg ga. ¹⁷Bɪ God manö hagep Aisaia kalɪ kliñ rɪka köp u nɪp dap nɪlö, ud pɪlaiöm, manö hagnɪg ga adɪn u amgö lɪ nɪñöm kalɪp haga, *

¹⁸“Bɪ Kub u yɪp, wög yad gɪmön, a göm,
Ana nɪpe yuö yad aip mɪdöp.

Anɪb u, nɪbi bi mög gep rö mɪdɪpal gau kalɪp manö aij u hag nɪnö, nɪñ aij gɪnaböl.

Nɪbi bi nagɪman rö mɪdɪpal gau kalɪp hubɪk yunö, arnaböl.

Nɪbi bi amgö we göp rö mɪdɪpal gau kalɪp gɪnö, amgö nɪl nɪñnaböl.

Nɪbi bi uɪtham mɪdɪpal gau kalɪp ud aij gɪnö, mɪd aij gɪnaböl.

¹⁹Pen, Bɪ Kub nɪbi bi udnab nɪn aij u mɪñi auöp, a gem,

nɪbi bi gau kalɪp hag nɪnabin,” a ga.

²⁰Jisas manö kliñ anɪbu amgö lɪ nɪñ hag pɪs göm, köp bad u ud wam wam göm, bi köp abad mɪdmɪdöp u nɪp adog nöm asɪkō nɪñöl gɪ, nɪbi bi magum gep ram raul mɪdeila gau magöŋhalö amgö juöm nɪp nɪñ ij halö lɪla. ²¹Anɪg nɪñeila, Jisas kalɪp haga, “God Manö adɪn anɪbu ud amgö lɪ nɪñ kalöp hagnö nɪñajim anɪbu, uri anɪg unbö rö nöp göp.

²²Anɪg hagö, manö aij yabɪt haga u nɪñöm, nɪbi bi nɪp nɪñ löm, aiö gɪla. Pen gasɪ ap nɪñöm, “Bɪ anɪbi Josep nɪ nɪpe nöp aka?” göm, aiö waiö gɪla. *

²³Anɪg haglö, Jisas kalɪp haga, “Pen yad nɪñbin, yɪp hagnabin, ‘Ne wös wameb bi, ne ke gɪmön nan ne ke göp u kamɪñ lɪnab. Ne daun pro Kapaneam am mɪdmön, nan gagep rö gaina, yɪd acmal ajajɪp nɪñbun u rö, mɪñi ram mɪnönj ne ke auɪ abe gö yɪd acmal ajö nɪñun,’ a gɪnabim. ²⁴Pen kalöp nɪñö hagabin, bi God manö hagep gau, ram mɪnönj ke gau amöm, manö aij u haglö, nɪñö hagaböl a göm udnaböl. Pen ram mɪnönj kale ke u apöm haglö, bi hon gau ke hagaböl a göm, manö kalɪp udagnaböl.

* ²⁵Pen nɪñim! Bɪ God manö hagep Iaija mɪdeia nɪn u, nɪbi yadu iru nöp Isrel au mɪdmɪdal. Mɪ mɪhau nɪganj rakɪn unbö kagol jɪñ u, möñ alagö, nan magö ranagö, kɪyö kub yabɪt la. * ²⁶Isrel nɪbi yadu rɪmnap kɪyö la gau iru yabɪt nöp mɪdeila au, pen God Iaija nɪp yuö, am daun pro Sarepad ram mɪnönj daun kub Saidon söl au amöm, nan gagep rö gö, nɪbi yadu ap nan magö nɪpe iru nöp mɪdeia. * ²⁷Pen adö anɪbu rö, hainö bi God manö hagep llaisa mɪdeia nɪn u, Isrel nɪbi bi rɪmnap wös gɪsa la gau iru yabɪt nöp mɪdeila au, pen kalɪp rɪmnap gö kamɪñ laga; llaisa bi Neman ram mɪnönj mɪlö kub Siria nɪbö u nɪp nöp gö, kamɪñ la,” a ga. *

²⁸Jisas anɪg hagö, Juda nɪbi bi magum gep ram raul mɪdeila gau nɪñlö mulu kal yabɪt lugö, ²⁹⁻³⁰nɪp rɪdɪk gɪ yu gɪ dam rul

* 4:8: Dud 6:13-14 * 4:10-11: Sam 91:11-12 * 4:12: Dud 6:16; 1Ko 10:9 * 4:13: Hib 2:18; 4:15 * 4:17: Ais 61:1-2 * 4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 * 4:24: Jon 4:44 * 4:25: 1Ki 17:1,7 * 4:26: 1Ki 17:8-16 * 4:27: 2Ki 5:1-14

gau yuno umanj a göm, rıdık gı ud arla jı Jisas nıpe ado göm anj kale au amöm ara.

Jisas kijaki aiön pi hag hönj yua

³¹ Jisas daun pro Kapaneam, ram mınöñ Galili au am mıdöm, Juda kai God nıp sabe gep nın u nıbi bı kalıp manö hag ña. ³² God Manö u, Jisas klö naij göm kabö göl nöp hagö, kale aiö yabıt gıla. *

³³ Pen Juda magum gep ram raul anj anıb au, bı kijaki abanj ala ap mıdeia. Nıpe meg mıgan dap ranöm wın kub alöm haga, ³⁴ "Bı Jisas Nasared nıbö! Ne nıhön gınıg auban? Hanıp gı naij gınıg auban akanı Yad nöp nınıbin. God Bı Uı nıpe u nöp auban," a ga.

³⁵ Pen Jisas kijaki abanj al mıdeia anıbu nıp hag göm haga, "Manö hagagmön! Bı u arö gımön hönj aru!" a ga. Jisas hagö, kijaki aiön pi hönj aröl gı bı anıbu nıp, nıbi bı mıdeila anj au ud yuöm ara. Pen nıp mınıu magö pakaga; kamınj ara.

³⁶ Anıg gö, nıbi bı nınj mıdeila gau kale ke hag nınj hag nınj göm hagla, "Bı klö yabıt anıbi, manö anıbu gai nıbö dapöm hagö, kijaki gau hönj arbal?" ö gıla. ³⁷ Pen Jisas ga manö anıbu ram mınöñ anıb gau magöñhalö ud arla.

Jisas nıbi bı iru nöp gö kamınj la (Mad 8:14-15; Mak 1:29-31)

³⁸ Pen Jisas Juda magum gep ram u arö göm Saimon ram u ara. Saimon nıbor nıpe u nan gö, hañ romanj nıpe gau magöñhalö mab rö inö me, nıbi bı gau apöm Jisas nıp hagla, "Aumön, ne Saimon nıbor nıp gö urak aranj," a gıla. ³⁹ Hageila, nıpe nıbi nan gö um mıdeila söi au apöm, nan geia anıbu hag gö nınjöl gı, magö anıbu nöp nıp arö göm ara. Nıp kamınj lö, uraköm, nıbi bı ap mıdeila gau kalıp nan magö ña.

⁴⁰ Nıbi bı anıb au mıdeila gau, manö anıbu nınjöm, sıdö wad ara magö u, nıbi bı kale mınıa ga gau magöñhalö dap Jisas mıdeia au dauila. Daueila, Jisas kalıp anı anı ud nınjö kamınj la. ⁴¹ Pen nıbi bı kijaki aiön pi nan gau abanj al mıdeia gau hag yuö, hönj amöl gı wın kub alöm hagla, "Ne God Nı nıpe!" a gıla. Kale Jisas nıpe Kraıs u nınjöm anıg hageila nınjöm Jisas nıpe kalıp hag göm haga, "Manö ap hagagmın," a gö, haga rö nınjla. *

Jisas ram mınöñ mıgan rımnap amöm kalıp manö hag ña (Mak 1:35-39)

⁴² Ruö sıb halö, Jisas ram mınöñ anıbu arö göm, ke am mıdaiın, a göm, ram mınöñ nöp anj gau ara. Ara pen nıbi bı gau hain amöm, nıp ulhain nınjöm hagla, "Gau aragmön; hon aıp mıdaiın," a gıla. ⁴³ Anıg

hageila Jisas haga, "God yıp hag yuö aunö u, amem nıbi bı ke mıgan rımnap halö kalıp u rö nöp God nıbi bı udöm abad mıdeinab manö aij u hag nınabin," a ga.

⁴⁴ Anıg hagöm, Jisas Juda nıbi bı ram mınöñ kale gau magöñhalö gı ajöl gı, am Juda magum gep ram gau amöm, manö aij anıbu kalıp hag nınmıdöp. *

5

Jisas hagö kabsal iru nöp udla (Mad 4:18-22; Mak 1:16-20)

¹ Jisas nın ap am Nıg Wanö Genesared goi au mıdöm, God Manö u hag ñö nınjöl gı, nıbi bı iru yabıt, manö aij anıbu nınjün a göm, cıro malo ñöl gı aula. * ² Anıg göl aulö nınjöl gı, Jisas nınja, bı kabsal udep gau nıg magıb mıhöp dap nıg wanö goi anıb au löm, kabsal udep uben gau uı gı mıdeila.

³ Jisas nıpe Saimon nıg magıb adö u ujanıd löm haga, "Yıp ud neb neb gö, nıg wanö anj söi au danj arın," a ga. Hagö, Saimon nıg magıb u ud neb neb gö, Jisas nıg wanö anj söi au amöm nıg magıb adö anıbu asık mıdöl gı, nıbi bı gau kalıp manö hag ña.

⁴ Manö hag pıs göm, Jisas Saimon nıp haga, "Nıg magıb i nıg uıanj pırık gı dam nıg wanö anj kub au danj ammım, uben yumım kabsal udım," a ga.

⁵ Hageia, Saimon pen haga, "Bı Kub, mını sıbön yanj nöp hon kabsal nınj aj aj, ram halö ru dam löp pen hon kabsal rımnap udagpun. Pe ne anıg hagpan rö, uben u halöwalö yu nınjün," a ga. * ⁶ Anıg hagöl göm uben yulö nınjöl gı, kabsal iru nöp ap uben mıgan u arlö, uben gau ajman rauöm, pak gı dö gınıg rö ga. ⁷ Anıg ga nınjöm, nımam bı nıg magıb adö ap mıdeila gau kalıp nın ananj gılö, kale apöm kabsal anıb gau udöm, nıg magıb anıb mıhau lılö, böñ nöp ajman rauöm, nıg magıb mıhau pıg lugnıg rö ga.

⁸⁻¹⁰ Anıg ga nınjöm, Saimon Pida bı nıpe aıp nıg magıb adö mıdeila gau, kabsal iru yabıt udla gau nınjöm, gası iru nöp nınjla. Pen Sebedi nı nıpe Jems aıp Jon aıp, nıg magıb ap udmıl Saimon aıp wög jım ñöl gımıdıl bı mıhau, u rö nöp gası iru nınjöl. Pen Saimon am Jisas mıdeia söi au kugom yımöm haga, "Bı Kub, yad bı nan sı nan naij gıpin u, ne ke gau aru," a ga. Hageia Jisas haga, "Ne pınınj gagmön. Mını nın i rıköm, bı kabsal udep u arö gımön, nıbi bı ud God nıp dauıp bı mıdeinabön," a ga.

¹¹ Jisas anıg hagö, nıg magıb mıhau dam nıg goi au löm, kabsal nan gau arö göm, Jisas aıp amöm ajmıdal. *

* 4:32: Mad 7:28-29 * 4:41: Mad 8:29; Mak 3:11-12 * 5:5: Jon 21:3-8 * 5:11: Mad 19:27

* 4:44: Mad 4:23 * 5:1: Mad 13:1-2; Mak 3:9-10

Jisas, bɪ wos hapeb la ap gō, kamɪŋ la

¹² Pen hainō Jisas am daun ap midō, bɪ wos hapeb hañ romanɟ gau magōŋhalō la bɪ ap apōm, Jisas mɪdeia sōl au kugom yimōm nabɪc yihōŋ gōm, haga, “Ne yɪp gō kamɪŋ linɪg, gō kamɪŋ linɪm,” a ga.

¹³ Anɪg hagō, Jisas haga, “Yau, yad gɪnō, nōp kamɪŋ linɪm,” a ga. Anɪg hagōm, Jisas ñɪmagō nɪpe mɪlōbō lōm bɪ anɪbu ud nɪŋō, magō anɪbu nōp wos hapeb gau bōŋ nōp hir ga. ¹⁴ Wos hapeb gau hir gō, Jisas bɪ anɪbu nɪp haga, “Yad nōp ud nɪŋnō kamɪŋ lōp u nɪbi bɪ gau hagagmōn. Pen bɪ Mosɪs hadame nōp kali klɪn rɪkōm haga rō, wos hapeb yɪp u kamɪŋ lōp a gɪmōn, am bɪ God nɪp nan sabe gɪpal gau kalɪp yamōn, nan sabe gep u kalɪp ñɪmōn hagmōn, ‘Yɪp kamɪŋ lōp rō, nan i God nɪp sabe gim,’ a gɪmōn. Ne anɪg gɪmōn, nɪbi bɪ nɪŋōm hagnabōl, ‘Nɪpe kamɪŋ lōp rō anɪg gōp,’ a gɪnabōl,” a ga. *

¹⁵ Pen Jisas manō nɪpe u, ram mɪnōŋ gau magōŋhalō rɪgoŋ rɪgoŋ arō. nɪbi bɪ iru nōp, nɪp nɪŋun a gōm, cɪro maɓo ñōm aumɪdal. Nɪbi bɪ anɪb gau, rɪmnap manō aij nɪpe u nɪŋnɪg aumɪdal; rɪmnap hanɪp gō kamɪŋ laŋ a gōm aumɪdal. ¹⁶ Pen ñɪn rɪmnap Jisas am ke mɪgan ap midōm, Nap nɪp sabe gɪmidōp.

Jisas, bɪ ñɪmagō ma kɪla ga ap gō, kamɪŋ la

¹⁷ Ñɪn ap Jisas nɪbi bɪ gau kalɪp manō hag ñɪ mɪdeia. Perisi bɪ rɪmnap abe, lo manō hag ñeb bɪ rɪmnap abe, ram mɪnōŋ Galili aŋ au ram rɪhɪg aɟlō magōŋhalō gau nɪbō abe, ram mɪnōŋ Judia aŋ au ram rɪhɪg aɟlō magōŋhalō gau nɪbō abe, Jerusalem nɪbō abe apōm, Jisas manō hag ñɪmɪdeia au asɪk mɪdeia. Pen Bɪ Kub kdō nɪpe aip mɪdeia u me, Jisas nɪbi bɪ nan ga gau kalɪp gō kamɪŋ la. ¹⁸ Pen bɪ rɪmnap, bɪ ñɪmagō ma kɪla ga ap ilōŋ lɪ dapōm, Jisas nɪp gō kamɪŋ laŋ a gōm, nɪp Jisas mɪdōp ram raul mɪgan u ud arun a gɪ gasɪ u nɪŋla. ¹⁹ Pen Jisas mɪdeia ram u nɪŋla, nɪbi bɪ gau ram raul mɪgan anɪbu bōŋ nōp sɪsɪ ga. Anɪg gō, wɪp ilōŋ lɪ daua anɪbu, dam ram adō laŋ amōm, ram u ud mɪgan hiɪkōm, nagɪ lōm, Jisas mɪdeia aŋ au gɪyaŋ yula. ²⁰ Kale gasɪ nɪŋla, Jisas gō kamɪŋ linɪm rō lōp, a gōm nɪŋeila rō, Jisas gasɪ kale u nɪŋōm, bɪ ñɪmagō ma kɪla ga u nɪp haga, “Bɪ nɪŋeb yad, nan si nan najɪ gɪpan gau nɪŋem arō gabin,” a ga. * ²¹ Jisas anɪg hagō, bɪ Perisi gau abe, bɪ lo manō hag ñeb bɪ gau abe, gasɪ aŋ kale gau nōp ke nɪŋōm hagla, “Bɪ anɪbi ban? Nɪpe God nɪp hag juɓl gɪ hagab. God nɪpe aɪn nōp me nan si nan najɪ gɪpal gau nɪŋōm arō gɪnɪm rō lōp,” a gōm, gasɪ kale u nōp nɪŋla.

²² Pen gasɪ nɪŋeila anɪbu, Jisas ke rɪk nɪŋōm haga, “Kale nɪhōn gɪnɪg yɪp gasɪ najɪ nɪŋabim?” ²³ Bɪ ap bɪ ap nɪp hagnab, ‘Nan si nan najɪ gɪpan gau nɪŋem arō gabin,’ a gɪnab u, kale aigōl gɪmim nɪŋnabim nɪpe manō nɪŋō hagab aka manō pir alab? ²⁴ Bɪ Ñɪ nɪpe nɪbi bɪ mɪnōŋ nabōŋ il i nan si nan najɪ gɪpal gau nɪŋōm arō gɪnɪm rō lōp u, kale manō anɪbu manō nɪŋō a gɪmim nɪŋ udmim a gem, manō anɪg gōl hagnɪg gabin,” a ga. Anɪg hagōm, Jisas bɪ ñɪmagō ma kɪla ga u nɪp haga, “Ne mɪñi nōp urakmōn, nōp ilōŋ lɪ daubal abañ bad u udmōn, ado gɪ ram ne aru,” a ga. * ²⁵ Anɪg hagō, nɪbi bɪ gau nɪŋmidlō nɪŋōl gɪ, magō anɪbu nōp urakōm, nɪp ilōŋ lɪ daua abañ bad anɪbu udōm, God nɪp aij a gōl gɪ, ram nɪpe ara. ²⁶ Anɪg gō, nɪbi bɪ nɪŋmɪdeia gau magōŋhalō pa gɪhɪ gōm, God hib u dap ranōl gɪ hagla, “Mɪñi nan ke nɪbō yabɪl gajɪp nɪŋbun,” a gōm, aiō waiō gɪla.

Jisas bɪ nɪpe Lipai nɪp uda
(Mad 9:9-13; Mak 2:13-17)

²⁷ Pen hainō Jisas amōm nɪŋa, bɪ dakɪs udep ap dakɪs ñeb ram raul mɪgan u asɪk mɪdeia. Hib nɪpe u Lipai. Jisas nɪp nɪŋōm haga, “Ne aumōn, yad aip arul,” a ga. ²⁸ Hageia, Lipai urakōm, wōg gɪmɪdōp u arō gōm, nan nɪpe gau magōŋhalō arō gōm, Jisas aip arlō.

²⁹ Pen Lipai ñɪñɪ lōm, Jisas nɪp nan magō kub ram nɪpe u lau lōm, bɪ dakɪs udep rɪmnap, nɪbi bɪ rɪmnap iru nōp wɪñ alō apōm, Jisas aip asɪkōm nan magō ñɪŋeila.

³⁰ Pen Jisas kale aip nan magō ñɪŋaia u nɪŋōm, bɪ Perisi rɪmnap abe, bɪ lo manō hag ñeb kale rɪmnap abe apōm, Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp hagla, “Kale nɪhōn gɪnɪg nɪbi bɪ nan si nan najɪ gɪpal gau abe, bɪ dakɪs udep gau abe aip asɪkmim nan ñɪŋnabim?” ō gɪla. *

³¹ Anɪg haglō, Jisas manō anɪbu nɪŋōm kalɪp pen hagōm haga, “Nɪbi bɪ kamɪŋ mɪdpun a gɪpal gau, wos wameb bɪ wɪñ alagpal; nɪbi bɪ nan gōp gau nōp, hanɪp gō kamɪŋ laŋ a gōm, wos wameb bɪ wɪñ albal. ³² Anɪb unbō rō nōp, yad nɪbi bɪ, mɪd aij gɪpun a gōm gasɪ nɪŋbal gau, kalɪp hagnɪg auagpin; nɪbi bɪ, hon nan si nan najɪ gun, mɪd aij gaggpun, a gōm gasɪ nɪŋbal gau, kalɪp hagnɪg aubin. Yad kalɪp manō aij hag ñɪnō, kale manō yad u nɪŋ udōm, nan najɪ gɪpal gau, nɪhōn gɪnɪg anɪg gɪpun a gōm, arō gōm, God hagōp rō nōp gōl,” a gem aubin.

* 5:14: Lep 14:1-32

* 5:20: Luk 7:48; Ais 43:25

* 5:24: Jon 5:8

* 5:30: Luk 15:1-2

God nɪp sabe gep gasɪ u nɔp nɪjɔm nan magɔ ɲɪɲagla

(Mad 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Pen kale rɪmnap Jisas nɪp hagla, “Jon bɪ nɪpe gau abe, Perisi bɪ kale gau abe ɲɪn rɪmnap, God nɪp nɔp gasɪ aɲɪ nɪɲun, a gɔm, nan magɔ ɲɪɲagɔm kɪyɔ nɔp mɪdɔm, God nɪp sabe gɪpal. Pen bɪ ne gau nan magɔ ɲɪɲɔl gɪ, ɲɪg ɲɪɲɔl gɪ nɔp mɪdpal,” a gɪla.

³⁴ Anɪg hageila, Jisas kalɪp pen haga, “Bɪ ap nɪbi udɔm, nɪbi bɪ nɪpe gau aip nan kub ɲɪɲnabɔl u, bɪ rɪmnap urakɔm, nɪhɔn gɪnɪg anɪg gabim a gɔm hagagnabɔl. * ³⁵ Pen hainɔ bɪ rɪmnap apɔm bɪ anɪbu ud arlɔ, ɲɪn anɪbu nɪbi bɪ nɪpe gau mɔg gɔ, nan magɔ ɲɪɲagnabɔl,” a ga.

³⁶ Pen Jisas manɔ hod rɪkɔm kalɪp haga, “Walɪɲ nɔd nɪbɔ ap gɪ dɔ geinab u, walɪɲ gɪsɔn nɪbɔ ap ud gɪ dɔ gɔm, dap al dɔr gɪlɔ, adɪp adɪp lagnab. Ke ke yabɪ lɔm, mɪhɔngɔl najj yabɪ gɪnab. ³⁷ Pen ɲɪg wain u, u rɔ nɔp. ɲɪg wain kamɪɲ u udɔm, kaj meme haɲ mɪlep mɪgan yan hoɲ gagpal. Nɪhɔn gɪnɪg: hoɲ gɔm mame ɲɪlɔ, ran ap ranɔm, bɪɲ najj yabɪ hagɔm pak gɪ dɔ gɔm hoɲ gɔ, kaj meme haɲ u abe najj gɪnab. ³⁸ Gasɪ anɪbu nɪjɔm me, ɲɪg wain kamɪɲ udɔm, kaj meme haɲ kamɪɲ mɪgan u nɔp hoɲ lep. ³⁹ Pen nɪbi bɪ ɲɪg wain nɔd nɪbɔ hadɔ ɲɪɲbal gau, hainɔ ɲɪg wain kamɪɲ gɪsɔn nɪbɔ u ɲɪɲlɔ kalɪp aij gagnab; ‘ɲɪg wain nɔd nɪbɔ u aij,’ a gɪnabɔl,” a ga.

6

“Yɪharɪɲ mɪdep ɲɪn i nɪhɔn gɪnɪg anɪg gabim?” ɔ gɪla

(Mad 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Hainɔ Juda God nɪp sabe gep ɲɪn ap, Jisas bɪ nɪpe gau aip wid wɔg adɪɲ an au amɔl gɪ, bɪ nɪpe gau wid magɔ anɪb gau rɪmnap rɪk ɲɪmagɔ adɔ kale au lɔm, haɲ pak yuɔm ɲɪɲɔl gɪ arla. * ² Anɪg geila, bɪ Perisi rɪmnap nɪjɔm hagla, “Kale nɪhɔn gɪnɪg God nɪp sabe gep ɲɪn wɔg gagep i, wid magɔ haɲ pak yumim wɔg gabim?” ɔ gɪla. *

³⁻⁴ Hageila, Jisas bɪ nɪpe gau gɪla anɪbu najj gagla u nɪjɔm, bɪ Perisi gau kalɪp haga, “Depid hadame nɔp bɪ nɪpe gau aip kɪyɔ lɔ, God sabe gep ram u amjakɔm, bred God amgɔ ilɔ adɔ u lɔm, bɪ yɪharɪɲ ɲɪɲagpal, bɪ God nɪp nan sabe gɪpal gau nɔp ɲɪɲbal bred u, Depid hag nɪjɔ, nɪp ɲɪlɔ, bɪ nɪpe gau aip ɲɪɲla. Kalɪp kɪyɔ lɔ gɪla aiud anɪbu God Manɔ kalɪ kliɲ rɪkla u, kale nɪɲagpim ar?” a ga. *

⁵ Jisas manɔ ap halɔ hagɔm haga, “Bɪ ɲɪ nɪpe Bɪ Kub mɪdɔm, ɲɪn yɪharɪɲ mɪdep ɲɪn u, nɪhɔn gɪnam a gɪnab u, gɪnab,” a ga.

Jisas, bɪ ɲɪmagɔ pɪno ga ap gɔ, kamɪɲ la

⁶⁻⁷ Pen Juda God nɪp sabe gep ɲɪn hain ap, Jisas Juda magum gep ram u amɔm, kalɪp God Manɔ u hag ɲɔl gɪ mɪdeia. Ram raul mɪgan anɪbu, bɪ ɲɪmagɔ pɪno ga ap ap mɪdeia. Bɪ Perisi gau abe, bɪ lo manɔ hag ɲeb bɪ gau abe, bɪ anɪbu nɪp nɪɲla rɔ, Jisas nɪpe God nɪp sabe gep ɲɪn i nɪp gɔ kamɪɲ lɪnab aka nɪhɔn gɔ, nɪp hag gun a gɔm, nɪp nɪɲ ij halɔ lɔ mɪdeila. ⁸ Pen gasɪ nɪɲla anɪbu, Jisas ke nɪjɔm, bɪ ɲɪmagɔ pɪno ga anɪbu nɪp haga, “Ne urakmɔn an au au,” a ga. ⁹ Hageila, urak auɔ ɲɪɲɔl gɪ, Jisas bɪ Perisi gau abe, bɪ lo manɔ hag ɲeb bɪ gau abe kalɪp haga, “Yɪharɪɲ mɪdep ɲɪn i rɔ, nɪbi bɪ gau kalɪp ud aij gɪnabun aka, yɪharɪɲ mɪdep ɲɪn uri a gun, kalɪp arɔ gɪnabun? Kalɪp gɪno urak arɔl aka kalɪp arɔ gɪno umɔl?” ɔ ga. ¹⁰ Anɪg hagɔm, kalɪp nɪɲ gus gus gɔm, bɪ ɲɪmagɔ pɪno ga u nɪp haga, “ɲɪmagɔ ne u mɪlɔbɔ lɪ!” a ga. Hagɔ, ɲɪmagɔ nɪpe mɪlɔbɔ lɔ nɪɲɔl gɪ, adɪɲ kamɪɲ la.

¹¹ Jisas bɪ anɪbu nɪp gɔ kamɪɲ la u nɪjɔm, bɪ Perisi gau abe, bɪ lo manɔ hag ɲeb bɪ gau abe, mulu kal yabɪ nɪjɔm, Jisas nɪp nɪhɔn gun a gɔm, hag nɪɲ hag nɪɲ gɪ mɪdeila.

Jisas bɪ nɪpe unbɔ mɪgan lanɲ uda

(Mad 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Pen ɲɪn anɪb au, Jisas Nap nɪp hagnabin, a gɔm, dum ilɔ lanɲ amɔm, Nap nɪp sabe gɪ mɪdɔ mɪdɔ, ram rua. ¹³ Pen ruɔ sɪdɔ aua magɔ u, bɪ nɪpe gau magɔɲhalɔ hagɔ aueila, bɪ nɪpe unbɔ mɪgan lanɲ kalɪp ud asɪk ke lɔm, kale bɪ manɔ yad ud arep gau mɪdeinabim, a gɔm hag la. ¹⁴⁻¹⁵ Bɪ nɪpe hag la anɪb gau hib kale me: ap Saimon, hainɔ Jisas hib nɪpe ap lɔm Pida a ga; ap Edru, Saimon nɪmam nɪpe u; ap Jems; ap Jon; ap Pilip; ap Badolomyu; ap Madyu; ap Domas; ap Jems, Alpias ɲɪ nɪpe u; ap Saimon hib abog Saimon Selod a gɪmɪdal u; ¹⁶ ap Judas, Jems ɲɪ nɪpe u; ap Judas Iskariod. Nɪpe nɔp me hainɔ Jisas al pak lɪlanɲ a gɔm, nɪp mumug nɪɲa.

Nɪbi bɪ iru nɔp Jisas mɪdeia au aula

¹⁷ Pen Jisas bɪ nɪpe anɪb gau aip dum ilɔ lanɲ arɔ gɔm, au gɪyan gɪ am ban aij yan mɪdlɔ nɪɲɔl gɪ, nɪbi bɪ iru nɔp, nɪp nɪɲun a gɔm, ap magum gɪla. Nɪbi bɪ anɪb gau, rɪmnap Jerusalem nɪbɔ, rɪmnap ram mɪnɔɲ Judia gau nɪbɔ gau nɪbɔ, rɪmnap ram mɪnɔɲ nabis daun kub mɪhɔp Daia Saidon nɪbɔ, ¹⁸ Jisas manɔ nɪpe nɪɲun, hanɪp nan gɔp gɔ kamɪɲ lɪnɪm a gɔm

* 5:34: Jon 3:29 * 6:1: Dud 23:25 * 6:2: Jon 5:10

* 6:3-4: Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6

auella. Nibi bi kjaki aion pi nan gau aban alö mid aij gagla gau, Jisas gö kamij la. 19 P+döñ n+þ apöm, kalþ nan n+hön n+hön ga gau gö, magöñhalö kamij lajþ u n+ñöm, nibi bi anþb gau magöñhalö apöm, hon abe Jisas n+þ ud n+ñun a göm, n+þ c+ro maö ñöm aula.

Nibi bi mög gep rö gau hainö m+ñ m+ñ ginaböl

(Mad 5:1-12)

20 Jisas bi n+pe gau kalþ amgö n+ñöl gi haga,

“Kale nibi bi mög gep rö midpim gau,
God kalþ ud aij göm abad m+deinab.

Gas+ anþbu n+ñmim
m+ñ m+ñ g+mim.

21 Kale m+ñi k+yö kub löp gau,
hainö k+yö lagnab.

Gas+ anþbu n+ñmim
m+ñ m+ñ g+mim.

Kale mög gö, m+þöñ magö gabim gau,
hainö aij gö n+ñöl gi, m+hol g+nabim.

Gas+ anþbu n+ñmim
m+ñ m+ñ g+mim. *

22 Bi ñ+ n+pe n+þ cig midpe, nibi bi gau
kalöp mulu kal n+ñöm, j+ n+ñöm,
nibi bi naj anþb gai i, bi an aip m+deinaböl,
a göm,

kalöp hib gas+ naj n+ñöm
manö udöm hag jueinaböl u,
kale m+ñ m+ñ g+mim. *

23 G+naböl anþbu, n+hi ilañ kale gau,
bi God manö hagep gau kalþ g+m+dal
rö nöp kalöp ginaböl.

Anþb u n+ñmim, God hanþp ud aij yabþ
g+nab

ram m+nöñ n+pe adö lan au, a g+mim,
aij a gö n+ñöl gi, ñ+n ma ju adö adö gi uraköl
g+,
m+ñ m+ñ göl gi m+daimim.

Kale n+ñ aij g+mim

24 “Pen kale nibi bi mani nan iru midöp gau
n+ñ aij g+mim.

Nan kale udep rö u,
m+nöñ naböñ adö il i hadö udpim.

25 Pen kale m+ñi nan magö rö ñ+ñ g+pe g+pe
mudun göp gau,
hainö k+yö l+nab u n+ñ aij g+mim.

Pen kale m+ñi manö m+hol ulþb gi m+dpim
gau,

hainö mög gö m+þöñ magö gi
m+deinabim.

26 Pen kalöp hib dap ranöl gi nöp
m+deinaböl u,

kale n+ñ aij yabþ g+mim.
N+hi ilañ kale gau, bi God Manö piral
hag+m+dal gau,
kalþ unbö rö g+m+dal.

Kolmal kale gau kalþ midmagö limim
(Mad 5:38-48)

27 “Pen nibi bi manö yad n+ñabim gai
i. Kolmal kale gau kalþ midmagö limim.
Nibi bi kalöp mulu lugö n+ñbal gau kalþ
ud aij g+mim. 28 Nibi bi kalöp hag juaiöl,
God kalþ abad m+deian a g+mim, n+þ
sabe g+mim. Nibi bi kalöp gi naj gaiöl,
kalþ God n+þ sabe g+mim. 29 Pen nibi
bi r+mnap kalöp alaun böñ lap pakaiöl,
ado g+mim, böñ lap u rö nöp paköl. Pen
nibi bi r+mnap kolsior kale u udoiöl, sior
u rö abe udim a g+mim, haöwalo ñ+mim.
30 Nibi bi r+mnap nan m+dagain+ñ asþb
hagaiöl, kalþ ñ+mim. Pen nan kale ap
n+ñöm udoiöl, hanþp adog ñ+mim, a g+mim
hagagmim. 31 Hanþp g+lan a g+mim gas+
n+ñbim rö u, kale ke nibi bi r+mnap gau
kalþ u rö nöp g+mim. *

32 “Nibi bi kalöp midmagö lþbal gau nöp
midmagö l+nabim u, God kalöp aigöl göm
n+ñö, aij g+nabñ Nibi bi nan si nan naj
gþal gau, nibi bi kale ke gau u rö nöp pen
pen midmagö lþbal. 33 Pen nibi bi kalöp ud
aij gþal gau nöp kalþ gi aij g+nabim u, God
kalöp aigöl göm n+ñö, aij g+nabñ G+nabim
anþbu, nibi bi nan si nan naj gþal gau
gþal rö nöp g+nabim. 34 Nan ñ+no pen
ñ+naböl a g+mim, gas+ u nöp n+ñmim nan
ñ+nabim u, God kalöp aigöl göm n+ñö, aij
g+nabñ G+nabim anþbu, nibi bi nan si nan
naj gþal gau gþal rö nöp g+nabim. 35 Anþb
u, kolmal kale gau midmagö limim, kalþ gi
aij g+mim, nan haöwalo ñ+mim. Hanþp pen
ñ+naböl a g+mim, gas+ u n+ñagmim. Anþg
geinabim u, God kþo yabþ adö lanöl midöp
u, ñ+ pai n+pe m+deinabim. N+pe göp rö
geinabim u me, kalöp hauþ gagöm, pen aij
ñ+nab. God n+pe nibi bi nan si nan naj
gþal gau abe, nibi bi n+þ, aij a göp, a gaggal
gau abe, kalþ u rö nöp gi aij gab. 36 Nap
kale nibi bi mög n+ñöm ud aij göp rö, kale
u rö nöp nibi bi mög n+ñmim ud aij g+mim.

Nibi bi gau kalþ manö kub hagagmim

37 “Kale nibi bi r+mnap, ‘Anþg anþg gþim
rö, kale nibi bi naj m+dpim,’ a gagnabim
u, God kalöp pen u rö nöp, ‘Anþg anþg
gþim rö, kale nibi bi naj m+dpim,’ a
gagnab. Kale nibi bi r+mnap manö kub
hagmim, ‘Kale nibi bi naj, pen udnabim,’
a gagnabim u, God kalöp pen u rö nöp
manö kub hagöm, ‘Kale nibi bi naj, pen
udnabim,’ a gagnab. Nibi bi gau kalöp gi
naj geinaböl u n+ñmim arö geinabim u, God
nan naj kale gþim u, u rö nöp n+ñöm arö
g+nab. * 38 Nan kale gau nibi bi gau kalþ
haöwalo ñeinabim u, God kalöp pen u rö
nöp haöwalo yabþ ñ+nab. Kale skel n+hön

* 6:21: Rep 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3

* 6:22: Jon 15:19; 16:2; 1Pi 4:14

* 6:31: Mad 7:12

* 6:37: Mad

6:14 * 6:38: Mak 4:24

rö udmim n̄ibi b̄i gau kal̄ip nan n̄ime l̄i ñ̄inabim u r̄ö, God skel an̄ibu n̄öp ud kal̄öp u r̄ö n̄öp nan n̄ime l̄i ñ̄inab,” a ga. *

³⁹ Pen Jisas manö ap hod r̄iköm haga, “B̄i amgö we ḡinab ap, b̄i amgö we ap n̄ip, adan an̄ig an̄ig m̄idöp a göm yamagnab. N̄ihön ḡin̄ig: n̄ipe an̄ig gö, m̄ihöngöl ulöm m̄igan yan̄ ap lug paknabil. * ⁴⁰ N̄ibi b̄i skul haggal gau, am skul haggal magö u, hag ñeb b̄i kale gau kal̄ip adö lan̄ m̄idagpal. Pen hainö skul u hag p̄is ḡi aij göm me, hag ñeb b̄i kale gau aip ad̄ip ad̄ip m̄ideinabol. *

⁴¹ “Pen n̄ihön ḡin̄ig mab po amgö kal̄öp ke pak pału ḡi m̄idöp u n̄iḡ haggim wasö, namam nan ac̄ip amgö n̄ipe m̄idöp u n̄öp n̄iḡ haggim? ⁴² Mab po kub amgö kal̄öp pak pału ḡi m̄idöp u n̄öd ud yube, amgö kale amgö yab̄i lö, hainö namam nan ac̄ip pro amgö n̄ipe m̄idöp u, ud yuun a ḡimim haggim,” a ga.

Mab aij p̄ilöp, mab naij p̄ilöp

⁴³ “Pen mab aij ap magö naij ap p̄ilagnab; pen mab naij ap magö aij ap p̄ilagnab. ⁴⁴ An̄ib u, mab gau magö p̄ilab u n̄iḡöm, mab u aij, mab u naij a göm n̄iḡnabol. Naḡi m̄igañ̄ib u kia magö p̄ilagnab. Naḡi gablog u papo magö p̄ilagnab. ⁴⁵ N̄ibi b̄i aij gau, hibur gas̄i m̄idmagö an̄ kale dan̄ aij m̄idöp rö, ḡi aij ḡipal. N̄ibi b̄i naij gau, hibur gas̄i m̄idmagö an̄ kale dan̄ naij m̄idöp rö, ḡi naij ḡipal. Pen n̄ibi b̄i aigale n̄ibi b̄i rö m̄idpal u, manö hagnabol u n̄öp apdi n̄iḡun, n̄ibi b̄i gau aij, n̄ibi b̄i gau naij a gun n̄iḡnabun.

B̄i m̄ihöp ram m̄ihöp ḡilö (Mad 7:24-27)

⁴⁶ “Ȳip B̄i Kub hon, B̄i Kub hon, a ḡipim u pen n̄ihön ḡin̄ig manö haggim u hain gaggim? * ⁴⁷ N̄ibi b̄i manö yad u n̄iḡöm, haggim rö ḡipal gau, manö hagn̄ig gabin i rö m̄idpal. ⁴⁸ N̄ibi b̄i manö yad u n̄iḡöm, haggim rö ḡinabol gau, b̄i ram ḡi l̄in̄ig geinab, ulöm m̄ilö udöm, ram padö kabö adö au l̄i aij göm, ram adö an̄ibu n̄öp ḡi l̄inab rö m̄idnabol. An̄ig gö, ñ̄ig ul̄ apöm, ram halö pa jö ma jö ḡi ud arnam a ḡi wasö n̄iḡöm, ram ḡi aij ḡinab an̄ibu p̄idöḡ n̄öp m̄ideinab. ⁴⁹ Pen n̄ibi b̄i manö yad u n̄iḡöm, haggim rö gagnabol gau, b̄i ram ḡi l̄in̄ig geinab, ulöm m̄ilö udagöm, ram padö lagöm, ȳihar̄iḡ ram m̄inöḡ adö adö au ḡi l̄inab rö m̄idnabol. An̄ig gö, ñ̄ig ul̄ apöm, ram halö pa jö ma jö ḡi ud arnam a göm, magö an̄ibu n̄öp ram halö böḡ n̄öp ud arö, m̄inöḡ cög n̄öp m̄ideinab.

7

Jisas b̄i wög ḡi ñeb ap gö kam̄iḡ la (Mad 8:5-13)

¹ Jisas n̄ibi b̄i an̄ib gau kal̄ip manö an̄ibu hag ñ̄i p̄is göm daun pro Kapaneam ara. ²⁻³ Pen daun an̄ibu, b̄i kub ami b̄i iru n̄öp abad m̄idm̄idöp b̄i ap m̄ideia. B̄i r̄imnap Jisas ap Kapaneam m̄idöp a ḡilö, manö an̄ibu n̄iḡöm, Rom ami b̄i kub Juda b̄i manö ud as̄ikep r̄imnap hag yuöm haga, “B̄i naḡi wög ḡi ñeb aij yab̄i yad ap nan göp umn̄ig gab n̄iḡöm kale am Jisas n̄ip hag n̄iḡmim ul̄ ḡi daube, n̄ip gö kam̄iḡ lan̄,” a ga. ⁴⁻⁵ Hagö, kale Jisas m̄ideia au amöm, n̄ip manö k̄lö neb neb göm hagla, “Ami b̄i abad m̄idep b̄i kub ap, b̄i aij yab̄i. Han̄ip Juda n̄ibi b̄i gau m̄idmagö löm pör abad m̄id aij göp. Magum gep ram han̄ip ap ḡi la. An̄ib u, ne ammön b̄i naḡi wög ḡi ñeb n̄ipe u gö kam̄iḡ l̄in̄im,” a ḡila.

⁶ Kale hageila n̄iḡöm Jisas kal̄ip aip am am ram au söl au amöl ḡilö n̄iḡöl ḡi, ami b̄i abad m̄idep an̄ibu b̄i n̄iḡeb n̄ipe r̄imnap hag yuö, am Jisas n̄ip nable paköm hagla, “B̄i ami abad m̄idep b̄i hon u n̄öp haggö, ‘B̄i Kub, yad b̄i aij wasö, ram yad u ma ilön auagmön. ⁷ Yad b̄i aij rö n̄öp n̄inam, pen yad n̄iḡbin, God n̄öp aip m̄idöp rö, ‘Kam̄iḡ lan̄,’ manö u n̄öp hagamön, b̄i yad nan göp an̄ibu kam̄iḡ l̄in̄im. ⁸ B̄i kub yab̄i ap ȳip abad m̄idöp; yad ke pen ami b̄i gau kal̄ip abad m̄idem, ‘Arim!’ a ḡinö arbal; ‘Auim!’ a ḡinö aubal; ‘Wög an̄ibu gim!’ a ḡinö ḡipal,’ a göp,” a ḡila.

⁹ An̄ig haglö, Jisas, b̄i an̄ibu gas̄i n̄ipe ke n̄iḡöm an̄ig haggö a göm, aiö göm, n̄ibi b̄i n̄ip hain göm aueila gau kal̄ip haga, “Ami b̄i Rom n̄ibö u, ȳip n̄iḡ ud p̄idöḡ göp. N̄ipe göp an̄ibu, Isrel b̄i ap unbö rö göp yad n̄iḡagpin yab̄i,” a ga.

¹⁰ Pen ami b̄i abad m̄idep b̄i u, b̄i n̄ipe gau ado ḡi amöm n̄iḡla, b̄i nan ga an̄ibu hadö kam̄iḡ la.

Jisas n̄ibi adu ñ̄i n̄ipe uma u n̄ip gö, kam̄iḡ ara

¹¹ N̄in an̄ daun n̄öp, Jisas aip b̄i n̄ipe gau aip Nen daun arla. N̄ibi b̄i gau iru yab̄i n̄öp aip arla. ¹² Daun aḡöḡ ił söl au amjaklö n̄iḡöl ḡi, n̄ibi adu ap ñ̄i añ̄i n̄ipe yag daua uma u, wip ilöḡ löm daueila. N̄ibi b̄i iru n̄öp daun an̄ibu n̄ibö apöm n̄ibi an̄ibu aip aueila. ¹³ Jisas n̄ibi adu an̄ibu n̄ip n̄iḡö, mög gö haga, “M̄itöḡ gaggmön,” a ga. ¹⁴ An̄ig haggöm, n̄ipe amöm wip ilöḡ l̄i daueila mab u ud n̄iḡö n̄iḡöl ḡi, b̄i ilöḡ daueila gau p̄idöḡ ḡila. Jisas b̄i praj uma u n̄ip haga, “Ñ̄i me, n̄öp haggabin, urak!” a ga. ¹⁵ An̄ig hagö, ñ̄i urak as̄iköm manö hagö

* 6:39: Mad 15:14

* 6:40: Mad 10:24-25

* 6:46: Mad 7:21

* 7:15: 1Ki 17:23; 2Ki 4:36

nɪŋöl gɪ, Jisas nɪme nɪp, nɪ ne u, a göm ud n̄a. *

¹⁶ Pen nɪbi bɪ nɪŋ mɪdeila gau magöŋhalö pa gɪɪ göm, God hib nɪpe u dap ranöl gɪ hagla, "God manö hagep bɪ kub yabɪɪ hanɪp auöp. God hanɪp gɪ n̄nɪŋ auöp," a gɪla. *

¹⁷ Jisas ga anɪbu nɪŋöm, aiud udlö, manö anɪbu Juda nɪbi bɪ ram mɪnönj kale gau gau amöm, ram mɪnönj ke gau gau magöŋhalö ara.

Jon Bɪ N̄ig Pak N̄eb bɪ nɪpe mɪhöp Jisas nɪŋnɪg arlö

¹⁸ Jon bɪ nɪpe gau, Jisas ga rö magöŋhalö nɪŋöm, am Jon nɪp hag n̄ilö, bɪ nɪpe mɪhöp hagö aueilö haga, ¹⁹ "Kale mɪhönj ammɪl Bɪ Kub nɪp hag nɪŋmɪl, "Ne Mesaia pör abad mɪdpun u nöp auban aka bɪ ke nɪbö ap halö abad mɪdaiun?" ö gɪmɪl," a ga.

²⁰ Hageia, bɪ mɪhau Jisas mɪdeia au ammɪl haglö, "Jon bɪ n̄ig pak n̄eb u halɪp bɪ mɪhönj hagöp, "Kale mɪhönj ammɪl Bɪ Kub hag nɪŋmɪl, "Ne Mesaia pör abad mɪdpun u nöp auban aka bɪ ke nɪbö ap halö abad mɪdaiun," a gɪmɪl," a göm, hol mɪhönj hag yuö, nöp hag nɪŋnɪg aubul i," a gɪlö. *

²¹ Pen kale mɪhönj anɪg hagnmɪl nɪŋ mɪdlö nɪŋöl gɪ, Jisas nɪbi bɪ iru nöp nan adö ke ke ga gau gö kamɪŋ la; nɪbi bɪ iru nöp mɪn̄a ga gau gö kamɪŋ la; nɪbi bɪ iru nöp kɪjaki aion pi abanɪ al mɪdeia gau gö kamɪŋ la; nɪbi bɪ iru nöp amgö we ga gau gö amgö n̄il nɪŋla. ²² Anɪg göm, Jisas bɪ anɪb mɪhau kalɪp haga, "Kale mɪhönj ado gɪ ammɪl Jon nɪp hagnmɪl, "Hol am nɪŋbul, bɪ anɪbu nɪbi bɪ amgö we ga gau gö amgö n̄il nɪŋbal; nɪbi bɪ ma böŋ nöp naij ga gau gö kauyanɪ ajaböl; nɪbi bɪ hañ roman wös hapeb la gau gö mɪhɪp göp; nɪbi bɪ rɪmɪd mɪgan pɪ göp gau gö manö apɪd nɪŋaböl; nɪbi bɪ umbal gau gö kamɪŋ mɪdpal; nɪbi bɪ mög gep rö gau manö aij u hagab nɪŋaböl. * ²³ Nɪbi bɪ yɪp gasɪ nɪŋöm cɪg göl gɪ nöp mɪdeinaböl gau, mɪn̄ n̄m̄n̄ yabɪɪ gɪnaböl," a gɪmɪl," a ga.

²⁴ Anɪg hagö, bɪ Jon manö daulö mɪhau ado gɪ arlö nɪŋöl gɪ, Jisas nɪpe, Jon nɪp manö adö u hagöm nɪbi bɪ mɪdeila gau kalɪp haga, "Kale nöd ram mɪnönj kabö nöp mɪdöp anɪ au arbe n̄n̄ u, nɪhön nɪŋnɪg arbenɪ Kale hod mɪlö an̄ ap yɪgön ud anɪ gɪ danɪ i göp ap nɪŋnɪg arbe? ²⁵ Kale nɪhön nɪŋnɪg arbenɪ Bɪ waɪɪj aij yabɪɪ yimöb ap nɪŋnɪg arbenɪ Anɪbu wasö. Bɪ waɪɪj aij yabɪɪ udöm, nan aij aij udun a göm gasɪ nɪŋbal gau, bɪ kub ram gau nöp hanbal. ²⁶ Pen kale nɪhön nɪŋnɪg arbenɪ God manö hagep bɪ ap nɪp nɪŋnɪg arbe akanɪ N̄n̄jö me, God manö hagep bɪ ap nɪp nɪŋnɪg arbe, pen bɪ Jon

nɪŋbe u nɪpe wög adö ke nɪbö gɪnɪg aua.

* ²⁷ Bɪ Jon u me, hadame ram God Manö u kalɪ kɪɪn̄ rɪköm hagla, "Bɪ manö hagep yad u hag yunö, nöd amöm, nɪbi bɪ gau kalɪp hag n̄n̄ aij gɪnab; hainö ne ke hag yunö nɪnabön," a göm kalɪ kɪɪn̄ rɪkla. *

²⁸ Kalöp hagabal, nɪbi bɪ nöd mɪdmɪdal gau abe, nɪbi bɪ mɪn̄i mɪdpal gau abe magöŋhalö nɪbi bɪ yɪharɪŋ, Jon bɪ kub. Pen God nɪbi bɪ yɪharɪŋ gau udöm ram mɪnönj nɪpe kumi kabö adö lanɪ au abad mɪdeinaböl gau, kale Jon rö mɪdageinaböl; kale nɪbi bɪ kub mɪdeinaböl," a ga.

²⁹ Nɪbi bɪ gau, bɪ dakɪs udep gau halö, nöd Jon nɪp aula, kalɪp magöŋhalö n̄ig pak n̄a. Anɪg gö, Jisas manö haga u nɪŋöm hagla, "God adan nɪpe nöp kabö rö mɪdöp," a gɪla. * ³⁰ Pen bɪ Perisi abe, bɪ lo manö hag n̄eb bɪ kub gau abe kale, God kalɪp nɪhön nɪhön gɪlanɪ a ga u gasɪ kale ke nɪŋöm pa jö nɪŋöm, Jon hanɪp n̄ig pak n̄anɪ a göm auagla. *

³¹⁻³² Pen Jisas nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp manö ap hagöm haga, "Nɪbi bɪ mɪn̄i n̄n̄ i mɪdpim gau yad nɪŋbin, kale n̄n̄ pai pro gau, nɪbi bɪ magum gep ka au asiköm, n̄n̄ pai pro rɪmnap meg mɪgan dap ranöm hag amɪl apɪl göm hagnal, "Hon aɪŋ pu gɪno, kale nɪhön gɪnɪg kugom ralagpimɪŋ Pen kɪmap mɪtönj gep rö ap hagno, kale nɪhön gɪnɪg mɪtönj gaggim?" ö gɪpal rö u, kale gɪpim. ³³ Nɪhön gɪnɪg: Jon bɪ n̄ig pak n̄eb u apöm, nan magö n̄n̄agöm, n̄ig wain n̄n̄agöm gö, kale nɪp hag jumim hagnim, "Bɪ kɪjaki aion pi abanɪ alöp mɪdöp u," a gɪpim. ³⁴ Pen mɪn̄i yad Bɪ N̄n̄ nɪpe apem, nan n̄n̄jem, n̄ig wain n̄n̄jem gɪnö, yɪp hag jumim hagnim, "Nan iru n̄n̄jöm, n̄ig wain n̄n̄jöm göp u me, nɪpe nɪbi bɪ nan si nan naij gɪpal bɪ gau, bɪ dakɪs udep bɪ gau, bɪ kale ap mɪdöp u," a gɪpim.

* ³⁵ Pen nɪbi bɪ God Manö aij u nɪŋ udöm, hain göm, gɪ aij göm, mɪd aij geinaböl u, nɪbi bɪ gau kalɪp nɪŋöm hagnaböl, God Manö u manö nɪŋö yabɪɪ, a gɪnaböl," a ga.

Bɪ si udmɪdöp nɪbi ap

³⁶ Bɪ Perisi ap hib nɪpe Saimon. Nɪpe Jisas nɪp haga, "Ne aumön ram yad u nan magö n̄n̄jul," a ga. Hagö, Jisas ram nɪpe u amöm nan magö n̄n̄jöl nɪŋöl gɪ, ³⁷ nɪbi daun anɪbu mɪdöm nan si nan naij gɪmɪdöp manö ap nɪŋa, Jisas bɪ Perisi ram amöm aip nan n̄n̄jailö. Anɪb u nɪŋöm, n̄ig haɪŋ aij auap kabö barol ud rɪm lɪla ap dapöm, * ³⁸ Jisas mɪdeia jöl adö gau apöm, ma il au mɪtönj gɪ mɪdeia. Anɪg göl mɪtönj gö nɪŋöl gɪ, amgö n̄ig u gɪ dö gɪ Jisas ma adö yanɪ

* 7:16: Luk 1:68 * 7:20: Sam 40:7; Mal 3:1; Rep 1:8

* 7:27: Mal 3:1 * 7:29: Luk 3:12 * 7:30: Mad 21:32

* 7:22: Ais 35:5-6; 61:1; Luk 4:18 * 7:26: Luk 1:76

* 7:34: Luk 15:2 * 7:37: Mad 26:7; Mak 14:3; Jon

lugö, umagö nîpe u ud hîi gî yuöl gî, ma kîd nîpe u bom haluöm, mulu nînjöm, nîg hahtîj aij auep anîbu ma kîd nîpe adö au li ña. ³⁹ Anîg geia, bî Perisi Saimon u, gasî magö nîpe u nöp gasî nînjöm nîp ke haga, “Bî anîbi bî God manö hagep kabö göl mîdaiböp, nîbi anîbi nîpe nan si nan naij gîmîdöp nîbi naij ap apöm nîp ud nînjab u rîk nînjöp,” a ga.

⁴⁰ Jisas pen, bî Perisi gasî nîja anîbu nînjöm, nîp haga, “Saimon, manö yad ahtî ap mîdöp nöp hag nînîg gabin,” a ga.

Hageia, Saimon haga, “Manö hag ñeb bî yad, manö anîbu haga,” a ga.

⁴¹ Hageia, Jisas manö hod rîköm haga, “Bî ap uraköm, bî mîhöp kalîp bî ap paip hadred (500) denariai ñöm, ap pipdi denariai (50) ñî nab. ⁴² Pen hainö bî anîb mîhau pen ñeb rö lagö, bî mani ñî nab anîbu kalîp mîhön hagnab, ‘Arö gîmil. Mani kalöp mîhön ñîbin u, pen ñul a gîmil gasî u nînjagmil,’ a gî nab. Anîg hagö, bî an bî anîbu nîp mîdmagö yabî lî nab, bî nan naböj kub mîdeinab u aka bî nan naböj pro mîdeinab u?” ö ga.

⁴³ Hageia, Saimon haga, “Gasî yad nînjbin u, bî nan naböj kub mîdeinab u,” a ga.

Hageia, Jisas haga, “Nînjö yabî haggan,” a ga. ⁴⁴ Anîg hagöm, Jisas ado gî, nîbi u nîp nînjöm, Saimon nîp haga, “Nîbi i nîp nînjö. Yad ram raul mîgan nöp i auajî n, ne nîg ap udmön ma yîp hîk gî yuep rîmnap ñaggan, jî nîbi anîbi, amgö nîg nîpe u gî dô gî lugöm ma yad nîg lö, umagö nîpe udöm hîi gî yuöp. ⁴⁵ Ne yîp bom haluagpan, jî nîbi i, yad ram raul mîgan nöp apjakajî n magö u rîkö, nîpe ma kîd yad bom haluöl gî nöp mîdöp. ⁴⁶ Yîp wel nabîc cög lanj lî ñaggan, jî nîbi i nîpe ma kîd yad nîg hahtîj aij auep u li ñöb. ⁴⁷ Anîb u, nöp hagabin, nîbi anîbi nan si nan naij iru nöp göp u nîjem arö gî pin. Anîb u, yîp pen mîdmagö yabî löp. Pen nîbi bî nan si nan naij pro pro gî pal gau nîjem arö gî nö, yîp pen mîdmagö pro pro lî bal,” a ga.

⁴⁸ Pen Jisas anîg hagöm nîbi anîbu nîp haga, “Nan si nan naij gî pan gau nîjem arö gabin,” a ga.

⁴⁹ Anîg hagö, bî nîpe aip nan nîjeila gau, kale ke hag nîj hag nîj göm hagla, “Bî anîbi nîhön gî nîg göm, ‘Nan si nan naij gî pan gau nîjem arö gabin,’ a gab?” ö gî la.

⁵⁰ Anîg hageila u pen Jisas nîbi anîbu nîp haga, “Gasî ne ke u nöp nîj udmön, nan si nan naij gî pin rö Jisas nînjöm arö ganj, a gî mön auban rö, nan si nan naij gî pan gau nîjem arö gî pin. Ne ammön, God nîmagö ara adö u mîdaimön,” a ga. *

8

Nîbi rîmnap Jisas aip arla

¹ Pen hainö ñî n anîb au, Jisas bî nîpe unbö mîgan lanj aip daun gau abe, ram rîhîg aglö gau abe amöm, God nîbi bî nîpe udöm abad mîdeinab manö aij u, nîbi bî gau kalîp hag ña. ² Pen ñî n anîbu, nîbi rîmnap kîjaki aion pi halö mîdeila gau Jisas gö kamîj la, rîmnap nan ga gau gö kamîj la, nînjöm nîbi anîb gau rîmnap Jisas aip ajmîdal. Nîbi anîb gau hib kale me, ap Maria Magdala a gî mîdal. Kîjaki aion pi unbö mudun jîj nîbi anîbu anj danj mîdöm höj arla. * ³ Nîbi ap Joana. Nugmul nîpe hib u Kuja. Nîpe kîj Herod ram nan nîpe gau abad mîdmîdöp. Nîbi ap Susana. Pen nîbi rîmnap halö iru rö aip ajmîdal. Nîbi anîb gau kale magöghalö mani kale ke udöm, nan magö rau dapöm, Jisas bî nîpe gau aip nan magö jîm ñöl ñîj ajmîdal.

Gîñbî magö rö u, manö hod rîk haga (Mad 13:1-9; Mak 4:1-9)

⁴ Nîbi bî daun ke ke, yam ugan kub yöl gau nîbö gau nîbö Jisas nîp nînjîng aulö nînjöl gî, nîbi bî nöd aula gau kalîp manö ap hod rîköm haga,

⁵ “Bî ap, gîñbî magö rananj a göm, gîñbî magö u dam wög adîj gau yunab. Rîmnap wög adîj arep adan gau lugö, nîbi bî laîa gî amîl apîl gîlö, yaur gau pen ap nînjöm nînjnoböl. ⁶ Pen yîj rîmnap kabö adö mînjöj pro pro mîdeinab gau lugöm, marep gî nab u pen kabö mînjöj au nîg nîg halö mîdageinab u me, böj nöp mîlep gî nab. ⁷ Pen yîj rîmnap nagî gîhîkasi anj gau lugö, nagî anîbu hararo gî palu gö, ran aij gagnab. ⁸ Pen yîj rîmnap mînjöj aij gau lugö, ran aij göm, magö iru yabî nöp pî nab. Añî añî magö ñî juöl unbö mamîd pî nab,” a ga.

Jisas kalîp anîg hagöm haga, “Kale nîbi bî gasî rîmîd mîdaimîm gau, manö hagabin i rîmîd lî nîj aij gî mim,” a ga.

Jisas, gîñbî magö u manö hod rîk haga u, manö îl u haga

⁹ Jisas manö hod rîköm aiud anîbu hagö, bî nîpe gau nîp hag nînjöm hagla, “Manö hod rîkmön hagajan anîbu, manö îl u aigöl gö rö mîdöp?” ö gî la. ¹⁰ Hageila, Jisas kalîp haga, “God nîbi bî nîpe udöm abad mîdeinab manö pi göl mîdmîdöp u, God kalöp gasî ñö nîjbm, pen nîbi bî rîmnap gau, yad kalîp manö hod rîkem nöp hagnö, ‘kale nînjöm nînjagöl,

manö magö apdi nînjöm manö îl nîj udagöl.’” *

¹¹ Pen manö hod rîkem nan yîj rö hagpin u, God Manö adö u hagpin. ¹² Yîj rîmnap

* 7:50: Luk 8:48; 18:42

* 8:2: Mad 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

* 8:10: Ais 6:9-10

lagnab wög adɨn arep adan adö au a gɨpin u, nɨbi bɨ gau God Manö u nɨnɨnaböl pen Seden gasɨ najj nɨnɨm, kale God Manö u nɨn udlö, God kalɨp ud kamɨnɨn yunab u najj göp a göm, apöm God Manö gasɨ kalɨp anɨ dan mɨdöp u ju udö, haul gɨnaböl, a gem hagpin. ¹³ Pen yɨn rɨmnap lagnab kabö adö mɨnönɨn pro pro mɨdeinab gau a gɨpin u, nɨbi bɨ gau God Manö u nɨnɨm, nɨnɨn löm, aij a gö nɨnɨl gɨ, manö anɨbu nɨn udnaböl u pen nɨn ud pɨdönɨn gagnaböl rö, mɨnɨr rɨmnap auö haul göm arö gɨnaböl, a gem hagpin. ¹⁴ Pen yɨn rɨmnap lagnab nagɨ gɨhkasɨ anɨ gau a gɨpin u, nɨbi bɨ gau God Manö u nɨnɨnaböl u pen hainö manö marö aka mani kub nan gau aka mɨn mɨn gep adö u nöp gasɨ nɨnɨm, God Manö nɨn ud pɨdönɨn gagnaböl, a gem hagpin. ¹⁵ Pen yɨn rɨmnap mɨnönɨn aij adö au lugöm, ran aij göm, magö iru yabɨ nöp pɨlnab a gɨpin u, nɨbi bɨ gau God Manö u nɨnɨm, nɨn ud pɨdönɨn yabɨ göm, gɨ dam dam, nan magö aij pɨlnab, a gem hagpin,” a ga.

Hapö lau pi gagep

¹⁶ Jisas anɨg hagöm haga, “Nɨbi bɨ gau hapö lauöm rin cög mɨgan aka aban adö hanbal u mo gayɨk gau pi gagnaböl. Adö au gɨlan rɨk lɨlö mailö gö, nɨbi bɨ gau ram raul mɨgan anɨbu apöm mailö anɨbu nɨnɨnaböl. *

¹⁷ “U rö nöp me, nan nɨhön nɨhön pi göl mɨdöp gau, magöñhalö waiö lɨnab; nan nɨhön nɨhön patu gɨ mɨdöp gau, magöñhalö ud mailö göp au lɨnab. *

¹⁸ “Anɨb u, manö hagabin u nɨn aij gɨmim. Nɨbi bɨ manö nɨnɨm, nɨn udnaböl gau, manö aij rɨmnap halö nɨnɨnaböl; pen nɨbi bɨ manö nɨnɨm nɨn udagnaböl gau, pro pro nɨnɨn a göm nɨnɨn u halö böñ nöp ur gɨnab. *

Jisas nɨme nɨmam bɨ gau

(Mad 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Pen nɨn anɨbu nöp, Jisas nɨme aip, nɨmam hain nɨpe gau aip Jisas nɨp nɨnɨnɨn aila. Apöm nɨnɨnɨn, ram raul mɨgan anɨ yan Jisas nɨbi bɨ sisɨ göl mɨdeila nɨnɨm höñ yan mɨdeila. ²⁰ Anɨg gɨlö, nɨbi bɨ ap ram raul mɨdeila gau nɨnɨm, Jisas nɨp hagla, “Name namam ne gau nöp nɨnɨnɨn ap mɨdpal höñ yan,” a gɨla.

²¹ Haglö, Jisas kalɨp haga, “Nɨbi bɨ an an God Manö u nɨnɨm hain gɨpal gau me, ami yad, mam yad mɨdpal,” a ga.

Jisas hagö, yɨgön kub udea u ur ga

(Mad 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Pen nɨn ap, Jisas bɨ nɨpe gau kalɨp hagöm haga, “Nɨg Wanö Galili juun böñ lödan arun,” a göm, nɨg magɨb udöm arla.

²³ Pen anɨ gau arlö nɨnɨl gɨ, Jisas nɨpe hon han ara. Hon haneia magö u, yɨgön asad kub yabɨ ap nɨg anɨ anɨbu udöm, nɨg ral nɨg magɨb mɨgan u auö, umöl rö nöp la.

²⁴ Anɨg gö, bɨ nɨpe gau apöm, Jisas nɨp anɨ gɨlö uraka hagla, “Bɨ Kub! Hon magöñhalö umnɨg gabun!” a gɨla.

Hageila, Jisas yɨgön udaia u abe, nɨg ral auaiia u abe hag gö, magö anɨbu nöp yɨgön u ur göm, nɨg u haluöm, nöd mɨdeia rö mɨdeia. ²⁵ Pen Jisas bɨ nɨpe gau kalɨp haga, “Kale ai gɨmim yɨp nɨn udagpin?” ö ga.

Hageia, kale pɨnɨnɨn göm aiö waiö göm, kale ke hag nɨn hag nɨn göm hagla, “Bɨ anɨbi bɨ an? Nɨpe hagö, yɨgön abe, nɨg kub abe manö nɨpe hagöp rö nöp göp,” a gɨla.

Bɨ kijaki aiön pi halö u, Jisas gö, kamɨn la

(Mad 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Nɨg magɨb udöm, amöm Nɨg Wanö Galili anɨ u am am, ram mɨnönɨn Gerasa nɨbi bɨ mɨdmɨdal böñ lödan arla. ²⁷ Pen Jisas nɨg magɨb u arö gɨ, nɨg wanö gof au kabö kulup adö au ma abö gö nɨnɨl gɨ, magö anɨbu nöp, kijaki aiön pi aban al mɨdeila bɨ ap, daun anɨbu nɨbö apöm, Jisas nɨp nable paka. Bɨ anɨbu nɨpe magö nöp mɨdöm, ram yabɨ raul mɨgan u hanagmɨdöp; wip rɨgöl gɨmɨdal kabö mɨgan gau nöp han ajmɨdöp.

²⁸⁻²⁹ Bɨ nɨpe abad mɨdep gau, sen udöm nɨmagö ma nɨpe gau adɨk lɨ pɨdönɨn gɨmɨdal u pen kijaki nan gau apöm klö gɨlö, sen lɨmɨdal anɨb gau pak gɨ dö gö, ram mɨnönɨn nöp anɨ gau pör pör armɨdöp. Pen bɨ anɨbu, Jisas nɨp nɨnɨm aiö göm, apöm ma il au lug paka. Jisas kijaki aiön pi nɨp aban alla anɨb gau kalɨp haga, “Bɨ anɨbi nɨp arö gɨmim höñ arim!” a ga. Jisas anɨg hagö, kijaki aiön pi nɨp aban alla bɨ u, kakö göm, manö kub hagöm haga, “Ne Jisas, God Bɨ Kub adö i gɨlan mɨdöp Nɨ nɨpe u, yɨp nɨhön gɨnɨg gabön? Yɨp ilön kub nɨgöm!” a ga.

³⁰ Hageia, Jisas haga, “Hib ne u hag!” a ga. Jisas hageia, nɨpe pen haga, “Hib yad u Iru Nöp,” a ga. Kijaki aiön pi nan gau iru yabɨ nöp nɨp yuö hiiköm mɨdeila rö u me, anɨg haga. ³¹ Pen kijaki aiön pi gau Jisas nɨp neb neb göm hagla, “Hanɨp hagmön, mab ke yan utöm mɨgan mauñ juaga u yuagmön!” a gɨla.

³² Anɨg hagöm, kaj iru yabɨ nöp amɨ geila yöp ba anɨb gau nɨnɨm, Jisas nɨp neb neb göm hagla, “Ne hanɨp hagö, am kaj mɨdpal gɨdan kalɨp yuö hiikun,” a gɨlö, Jisas yau a ga. ³³ Jisas yau a gö, kijaki aiön pi nan gau, bɨ u nɨp arö göm, am kaj anɨb gau kalɨp yuö hiiklö, kaj gau pɨg ju sir ba yan amöm, gɨ dam nɨg wanö anɨ yan paköm, nɨg nɨnɨm magöñhalö um hakla.

* 8:16: Mad 5:15; Luk 11:33

* 8:17: Mad 10:26; Luk 12:2

* 8:18: Mad 25:29; Luk 19:26

³⁴ Pen bî kaj mukmidal gau, ga anîbu nînjôm, gî dô gî am nîbi bî daun mideila gau kalîp hag nôm, am nîbi bî ram mînjôn daun sôl au mideila gau kalîp hag nôm, gîla. ³⁵ Hag nîlô, nan anîbu nîhôn gô hagabôl a gôm, apôm anîla, bî kîjaki yuô hiîkôm mîdmîdôp u, kamîj lô, walîj yimôm, Jisas ma il sôl au asîk mideia. Kale anîbu nînjôm anînin gô pîñîj gîla. ³⁶ Pen nîbi bî nîj mîdlô nîjôl gî, Jisas kîjaki hag hön yua, nîbi bî gau, nîbi bî hain aula gau kalîp, anîg anîg gôp, a gôm, hag nîla. ³⁷ Pen Gerasa nîbi bî magôñhalô anînin gô pîñîj gôm, Jisas nîp, ne ado gî aru a gîlô, nîg magîb udôm hada. ³⁸ Jisas arîk arnîg geia nînjôm, nîpe gô kîjaki aiôn pi hön arla bî anîbu, nîp manô neb hagôm haga, "Yad ne aip arul," a ga. ³⁹ Anîg hageia, Jisas nîp pen haga, "Wasô. God nôp nan aij yabîl nîhôn nîhôn gôp u, ne ram ne ammôn nîbi bî ne gau kalîp hag nîmôn," a ga.

Anîb u, nîpe daun nîpe ado gî amôm, nîbi bî gau kalîp magôñhalô, Jisas yîp anîg anîg gôp a gôm, hag nîa.

Pai ap uma Jisas gô uraka; nîbi ap Jisas nîp ud nîjô kamîj la

(Mad 9:18-26; Mak 5:22-43)

⁴⁰ Pen nîbi bî Jisas auab a gôm, abad mideila gau, Jisas nîg magîb udôm amjakô, aij yabîl auabôn e gîla. ⁴¹⁻⁴² Pen bî kub Juda magum gep ram abad mîdmîdôp bî ap hîb nîpe Jairas. Pai nîpe aîñ yabîl mî in la mîgan laj u umnîg gô, Jairas nîpe apôm, Jisas mideia sôl au kugom yimôm haga, "Ram yad arul. Pai yad aîñ u umnîg gab," a ga. Hageia, Jisas nînjôn arô nîjôl gî, nîbi bî iru yabîl nôp apôm, nîp bôn bôn çîro çîro nîl gî arla. ⁴³ Pen nîbi ap pör pör nîpe nîbi adan armîdôp mî unbô mîgan laj la. Nîbi anîbu, wôs wameb bî gau yîp gîlô, yîp kamîj laj a gôm, kalîp mani nîmîdôp u pen nîp gîlô mîlep gînim rô laga. ⁴⁴ Nîpe Jisas araija jôl adô lau apôm, walîj mîlô kub la u ud nîjô nîjôl gî, magô anîbu nôp nîp mîlep ga. ⁴⁵ Pen Jisas kalîp haga, "Yîp bî an ud nîjôb?" ô ga.

Hageia, nîbi bî gau hagla, "Hon ud nînjôn, Pîdôn yad u arôp nîjem hagabin," a ga. ⁴⁷ Pen nîbi Jisas ud nînja anîbu, nîpe pi gînim rô laga u nînjôm, gîl gîl gôl gî, Jisas mideia sôl au ap kugom yîma. Nîbi bî anîb gau nîj mideila anî gau, Jisas nîp hagôm, nîpe nan gô, Jisas ud nîjô, magô anîbu nôp kamîj lôp aiud u magôñhalô waiô haga. ⁴⁸ Hageia, Jisas nîp haga, "Pai yad. Ne yîp ud nînjôn kamîj laj a gîmôn

nîj udpan u, yîp ud nîjô kamîj lôp me u. Manô mîdagôp. Ne ammôn, God nîmagô ara adô u mîdaimôn," a ga. *

⁴⁹ Jisas anîg hagô nîjôl gî, bî Jairas nîp wôg gîmîdôp bî ap apôm, Jairas nîp haga, "Pai ne bôn nôp umôb; hag nîb bî nîp hagô ma ilôn auagnîm; ado gî arnîm," a ga.

⁵⁰ Hagô, Jisas manô anîbu nînjôm, Jairas nîp haga, "Pai yad u umôb a gîmôn, gasî u nînjôgmôn. Nîj udeinabôn u, nîp kamîj lî nab," a ga.

⁵¹ Anîg hagôm, Jairas ram nîpe u amjakôm, nîbi bî gau kalîp magôñhalô hag hön au yan lôm, pai nîme nap mîhau, Pida u, Jon u, Jems u kalîp u+ gôm, pai u nîp nînjôn ram raul mîgan yan arla. ⁵² Pen nîbi bî, pai anîbu umôb a gôm mîtôn gî mideila gau, Jisas kalîp haga, "Kale mîtôn gagim. Pai u umagôp; yîharîj hon hanab," a ga.

⁵³ Jisas anîg hageia, nîbi bî gau, pai anîbu bôn nôp umôb u nînjôm, nîp mîhol gîla. ⁵⁴ Pen Jisas pai u nîmagô kîd nîpe u udôm haga, "Pai yad, urak!" a ga. ⁵⁵ Anîg hagô, ana nîpe u ap kuôyan kuôbô gô uraka. Uraka, Jisas haga, "Nan rîmnap nîbe nîjan," a ga. ⁵⁶ Pai nîme nap kale aiô waiô gîlô. Pen Jisas kalîp ber mîhau haga, "Nîbi bî rîmnap kalîp manô anîbu hag nîgmil, wasô!" a ga.

9

Jisas bî nîpe unbô mîgan laj gau hag ke ke yua

(Mad 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹⁻² Jisas bî nîpe unbô mîgan laj kalîp hagô aueila haga, "Yad kalôp bî yad, klô yad ke nîem, yunîg gabin. Anîb u, kale gau ammim, kîjaki aiôn pi nîbi bî yuô hiîkôm mîdpal gau hagpe hön arôl; nîbi bî nan gôp gau gîpe kamîj lînim; nîbi bî mîña gôp gau gîpe hir gînim; God nîbi bî udôm abad mîdeinab manô aij u hag nîbe nîjôl. ³ Pen arnîg gîmim, wab ab adîj, wadî, nan nîjeb, mani, walîj, nan gau halô ud aragim; yîharîj armim. ⁴ Daun ap ammim ram ap amjakmim, kalôp hag udaiôl, kalîp aip han mîdmim, daun anîbu arîk arun a gînabim u, magô u nôp arîk armim. ⁵ Pen ram mînjôn mîgan ap arbe, kalôp hag udagaiôl, daun anîbu arîk arun a gînabim u, kalîp haggim, 'Manô aij u dauajun udagpim rô, mînjôn nabôn kalôp i auajun, nan acîp acîp ma hanîp udôp u hîk gî yuun arabun,' a gîmim, hîk gî yumim armim. Anîg gînabim, kale gî naij gîpal u nîjnabôl," a ga. *

⁶ Anîg hagô, kale ram rîhîg aglô magôñhalô gau gau am am manô aij u hag nîl gî, nîbi bî mîña gau gau gîlô kamîj la.

* 8:48: Luk 7:50 * 9:5: Luk 10:4-11

*Herod gasi iru niŋa**(Mad 13:1-2; Mak 6:14-16)*

⁷ Pen nɪbi bɪ gau, Jisas nɪhɔn nɪhɔn ga manɔ u hag amɪl apɪl gɪlɔ nɪŋɔl gɪ, gapman bɪ kub Herod nɪŋɔm, gasi iru yabɪ niŋa. Nɪbi bɪ rɪmnap hagla, "Jon bɪ nɪŋ pak nɪb uŋam rɪb gɪ dɔ gɪla uma u, kauyaŋ urakɔp," a gɪla. * ⁸ Rɪmnap hagla, "Bɪ nɔd nɪbɔ God manɔ hagep bɪ u ɪlajja nɪpe auɔp," a gɪla. Rɪmnap hagla, "Bɪ hadame dagol gau God manɔ hag nɪmɪdɔp bɪ ap kauyaŋ kamɪŋ lɔm auɔp," a gɪla. ⁹ Anɪg haglɔ, bɪ kub Herod haga, "Jon nɪp uŋam rɪb gɪ dɔ gɪnɔ hadɔ uma rɔ, bɪ anɪbu bɪ an ap mɪdɔ nɪŋɔl gɪ hagabɔl u am nɪŋnam," a gɔm, gasi u niŋa. *

*Jisas nɪbi bɪ iru nɔp nan nɪŋeb nɔ nɪŋla**(Mad 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-12)*

¹⁰ Pen Jisas bɪ nɪpe unbɔ mɪgan laŋ ado gɪ apɔm, ram mɪnɔŋ gau ajɔm nan nɪhɔn nɪhɔn gɪla manɔ u, Jisas nɪp hag nɪla. Hag nɪlɔ, am ram mɪnɔŋ mɪgan ap ke am mɪdaiun a gɔm, Jisas kalɪp uɪ gɔm Bedsaida daun au arla. ¹¹ Pen adan aŋ gau arlɔ nɪŋɔl gɪ, nɪbi bɪ rɪmnap hagla, "Jisas bɪ nɪpe gau aip apɔm padiabɔl," a gɪla. Anɪg haglɔ, nɪbi bɪ iru nɔp nɪp nɪŋnɪg hain gɪla. Aueila, nɪpe aij auabim e gɔm, God nɪbi bɪ udɔm abad mɪdeinab manɔ u kalɪp hag nɪl gɪ, nɪbi bɪ nan ga gau gɔ kamɪŋ la.

¹² Pen dugo sɪdɔ wad arnɪg geia magɔ u, bɪ nɪpe unbɔ mɪgan laŋ apɔm, Jisas nɪp hagla, "Ram mɪnɔŋ gai i, nɪbi bɪ mɪdagpal, ram mɪnɔŋ nɔp aŋ au mɪdpun rɔ u, nɪbi bɪ gai i kalɪp hag yuɔ, ram nɪbi bɪ mɪdpal gau ke ke amɔm, nan nɪŋeb kale gau ke uhai nɪŋɔm, haneb mɪgan gau uhai nɪŋlaŋ," a gɪla.

¹³ Anɪg hageila, Jisas pen haga, "Kale ke nan magɔ kalɪp nɪmɪm," a ga.

Hageia, kale hagla, "Hon nan nɪŋeb iru mɪdagɔp. Yɪharɪŋ bred magɔ unbɔ mamɪd u mɪdɔm, kabsaɪ mɪhɔp mɪdɔp. Ne nɪhɔn gasi nɪŋban? Nɪbi bɪ gai i iru nɔp mɪdpal u, hon am nan nɪŋeb kalɪp rɪmnap rau dapun aka?" gɪla. ¹⁴ Nɪn anɪbu, nɪbi bɪ apɔm magum gɪla gau, nɪbi nɪ pai gau wasɔ, bɪ gau nɔp me wɔ ralla paip dausan (5000) rɔ ara.

Pen Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp haga, "Nɪbi bɪ iru nɔp ap mɪdpal gai i hagge, nɪbi bɪ unbɔ nɪŋjuɔl mɪhɔp ado gɪ da unbɔ sɪduŋ laŋ (50) ugan ke ke asɪklaŋ," a ga.

¹⁵ Hageia, bɪ nɪpe gau nɪpe haga rɔ nɔp gɪlɔ, nɪbi bɪ gau magɔŋhalɔ au asɪkla. ¹⁶ Nɪpe bred magɔ unbɔ mamɪd u udɔm, kabsaɪ mɪhau halɔ udɔm, gɪlaŋ gɪ kumi kabɔ adɔ laŋ au nɪŋɔm, God nɪp aij a gɔm,

nan nɪŋeb anɪbu ud jɔ gɔm, bɪ nɪpe gau kalɪp nɔ, kale pen udɔm, nɪbi bɪ gau kalɪp nɪme ɪ nɪla. ¹⁷ Nɪila, kale magɔŋhalɔ nɪŋ damɔm, nɪŋ hakɔl rɔ lagɔ, nabɔŋ nabɔŋ pali pali gɪla gau, bɪ nɪpe gau ud wadɪ unbɔ mɪgan laŋ yaglɔ ajman raua.

*Pida haga, "Ne Kraiss u," a ga**(Mad 16:13-19; Mak 8:27-29)*

¹⁸ Pen nɪn ap, Jisas am ke halɔ God nɪp sabe gɔl gɪ mɪdɔm, bɪ nɪpe gau kalɪp hag nɪŋɔm haga, "Nɪbi bɪ gau yɪp bɪ an a gɪ gasi nɪŋbal?" ɔ ga.

¹⁹ Hageia hagla, "Nɪbi bɪ rɪmnap nɔp Jon bɪ nɪŋ pak nɪb u a gɪ gasi nɪŋbal; rɪmnap nɔp bɪ nɔd nɪbɔ God manɔ hagep bɪ u ɪlajja a gɪ gasi nɪŋbal; rɪmnap nɔp bɪ hadame dagol gau God manɔ hag nɪmɪdɔp bɪ ap kauyaŋ kamɪŋ lɔm auɔp a gɪ gasi nɪŋbal," a gɪla. *

²⁰ Hageila, Jisas kalɪp pen hag niŋa, "Pen kale ke yɪp bɪ an a gɪmɪm, gasi nɪŋbim?" ɔ ga.

Hageia, Pida pen haga, "Ne God Kraiss nɪpe u," a ga. *

²¹ Anɪg hageia, Jisas kalɪp haga, "Manɔ anɪbu nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hag nɪgamm, wasɔ yabɪ!" a ga.

Jisas haga, "Umem kauyaŋ uraknabin," a ga

²² Jisas anɪg hagɔm, manɔ ap hagɔm haga, "Bɪ Nɪ nɪpe nɪp ɪlɔn kub yabɪ nɪnabɔl. Bɪ manɔ ud asɪkep gau, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau, bɪ lo manɔ hag nɪb bɪ gau, nɪp nɪŋlɔ mulu lugɔ al pak ɪlɔ, umnab u pen nɪn mɪhɔp mɪdɔm ruɔ nɪn mɪhau nɪgan u kauyaŋ uraknab," a ga. *

²³ Pen Jisas bɪ nɪpe gau abe, nɪbi bɪ mɪdeila gau abe, kalɪp magɔŋhalɔ hagɔm haga, "Nɪbi bɪ yɪp hain gun a gɔm, gasi nɪŋeinabɔl gau, nan mɪnɔŋ nabɔŋ ado ɪl i gasi kub nɪŋbal u arɔ gɔm, haɪ romanɪ kale ke gasi kub nɪŋbal u arɔ gɔm, nɪn aɪn aɪn mab kros ud kag gɔm yɪp hain gɔl. *

²⁴ Nɪbi bɪ an, haɪ romanɪ, kamɪŋ mɪdep magɔ hon ke gasi nɪŋun mɪd aij gɪnabun a gɔm, gasi nɪŋnabɔl gau, bɔŋ nɔp ap lug paknabɔl. Pen nɪbi bɪ an, Jisas nɪp nɪŋ udun, haɪ romanɪ, kamɪŋ mɪdep magɔ hon nɪhɔn nɪhɔn gɪnab u manɔ mɪdagɔp a gɔm, gasi nɪŋnabɔl gau, kamɪŋ mɪdep magɔ u udnabɔl. * ²⁵ Nɪbi bɪ nan mɪnɔŋ nabɔŋ adɔ ɪl i udun a gɔm, gɪlɔ arnab gau, nan aij aij gau udɔm, mɪnɔŋ nabɔŋ adɔ ɪl i mɪd aij gɪnabɔl, pen hainɔ umɔm mɪnɔŋ nabɔŋ adɔ ɪl i arɔ gɔm, God aip pɔr pɔr

* 9:7: Mad 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19

* 9:9: Luk 23:8

* 9:19: Luk 9:7-8

* 9:20: Jon 6:68-69

* 9:22:

Luk 9:44; 18:32-33

* 9:23: Mad 10:38; Luk 14:27

* 9:24: Mad 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25

Jerusalem arnig geia manö u nñjöm, nñp hag wñhai udagla. ⁵⁴ Anig gailö, Jisas bi nñpe Jems aip Jon aip nñjmil, Jisas nñp haglö, "Bñ Kub, kumi kabö adö lañ nñbö mab mñtan haglo, apöm nñbi bi anig gñpal gau kalip innim aka?" gñlö. *

⁵⁵ Anig hagailö, Jisas ado göm kalip mñhön nñjöm, anig gagnabun a göm, kalip mñhön hag ga. ⁵⁶ Nñbi bi anñb gau Jisas nñp udagnaböl u nñjöm, ram rññg aglö anñbu arö göm, ram rññg aglö ke nñbö ap arla.

Bñ ap Jisas nñp haga, "Yad ne aip ajeinabul," a ga
(Mad 8:19-22)

⁵⁷ Pen adan an gau arlö nñjöl gñ, bi ap apöm, Jisas nñp haga, "Ram mññjög gai gai arnabön gau, yad aip ajeinabul," a ga.

⁵⁸ Anig hageia, Jisas nñp haga, "Yad aip uñham ajeinabön. Kain hapeb gau ram haneb kale mññjög mñgan gau mñdöp; yaur gau rin kale u ke mñdöp; pen Bñ Nñ nñpe, ka haneb nñpe ap mñdagöp," a ga.

⁵⁹ Pen Jisas bi ap nñp haga, "Ne yad aip ajaiul," a ga. Anig hageia, bi anñbu pen pe haga, "Bñ Kub, yñp yau a gö, yad am bap yad rñgöl gem aunam," a ga.

⁶⁰ Hageia, Jisas nñp pen haga, "Nñbi bi yñp nñj udagpal rñmnap umaiöl, nñbi bi yñp nñjagpal rñmnap dam rñgöl göl. Ne pen ammön, God nñbi bi udöm abad mñdeinab manö u hag ñö aran," a ga.

⁶¹ Pen bi ap haga, "Yad ne aip ajeinabul u pen yñp yau a gö, am ami bapí, añ mam yad gau kalip manö hag ññ aij gem, ññmagö pakem, aunam," a ga. *

⁶² Hageia, Jisas pen haga, "Nñbi bi an wög adñj il göm, gasi iru nñjöm, nab au arö gñnab gau, God nñbi bi udöm abad mñdeinab manö aij u hag ñeb bi wög u gñnñm rö lagöp," a ga.

10

Jisas bi nñpe iru nöp hag yuö am ram mññjög ke ke arla

¹ Hainö Jisas bi nñpe nññjuöl mñhau nñgan ado gñ da mñgan lañ (72) udöm, kalip baluöm mñhau ke, mñhau ke, ram mññjög gau ke ke yunig göm haga, "Kale nöd ammim, manö yad u hag ññbe, yad hainö nñnabin," a ga. * ² Pen kalip manö ap haga, "Nan wög kub yabñ mñdöp u pen nñbi bi nan magö ral daupep gau iru mñdagpal. Anñb u, Bñ Kub wög adñj nap nñbö u nñp hag nññbe, nñbi bi nan magö ral daupep rñmnap halö hagö, am ral dauöl.

* ³ Kale arim! Pen kalöp kaj sipsip pi rö

kain hapeb mñdopal an au hag yuabin. *

⁴ Kale mani rin, wadñ, ma rññp gau halö ud aragmim. Nñbi bi rñmnap aip adan an au manö hag mñlö mñdagaimim. * ⁵ Pen ram ap amjakmim, ram raul mñgan amöl gñ, kalip manö aij hag ññmim hagnim, 'God kalöp abad mñdeian,' a gñmim. ⁶ Anig hageinabim, nñbi bi God manö hain aij nñpe udep rö ap mñdeinab u, manö hain kale anñbu udnab. Wasö u, manö hain hagnabim u kalöp ke ado gñ aunab. ⁷ Pen ram anñbu nöp mñdaimim, nan magö dap ññnaböl u ñññöl gñ mñdaimim. Bi wög gñpal gau pen haji udnab. Anñbu rö, kalip manö aij u hag ññnabim rö, kale pen nan magö dap ññnaböl. Pen kale ram ram gagnim.

* ⁸ Pen daun ap araimim, kalöp hag wñhai udöm, nan magö ññnaböl u, hañowatö ñññmim. * ⁹ Ram mññjög anñbu, nñbi bi nan gññm gau kalip gñpe, kamññ lññm. Nñbi bi gau magöñhalö kalip hag aij gñmim hagnim, 'God nñbi bi udöm abad mñdeinab u, ma il kalöp u auöp,' a gñmim. ¹⁰ Pen daun ap araimim, kalöp hag wñhai udagaiöl, adan an au ammim hagnim, ¹¹ 'Ram mññjög kalöp i auajun u, hañññ acñp acñp ma hon udöp gau kale ke ññk gñ yu arabun. Pen nñj aij gim! God nñbi bi udöm abad mñdeinab u, ma il kalöp u auöp,' a gñmim. * ¹² Yad kalöp hagabin, hainö manö kub nññnaböl ñññ u, daun kub Sodom nñbi bi nan si nan naj nöp gñlö gñlö in habik ñññ ara u, manö kub nññjöm ilön pro rö udnaböl; pen nñbi bi manö kale am hagpe udagnaböl gau, manö kub nññjöm ilön kub yabñ udnaböl. *

Pen ilön kub udnaböl

¹³ "Korasin nñbi bi gau abe, Bedsaida nñbi bi gau abe, nan gagep rö u gññö, nññmim arö gñpim rö, ilön kub yabñ udnabim. Pen daun kub mññjög Daia Saidon nñbi bi gau kalip, nan gagep anñbu rö rñmnap gññö nññblap u, kale wañj gñ dö gñ lugöp rñmnap yñmöm asiköm, run he ud yuöl gñ ud yuöl gñ mñdöm, nan naj gñmñdal anñbu arö gñblap. ¹⁴ Manö kub nññnaböl ñññ u, Daia Saidon nñbi bi gau ilön pro rö udnaböl; pen kale Korasin nñbi bi gau abe, kale Bedsaida nñbi bi gau abe ilön kub yabñ udnabim. ¹⁵ Pen ñññ anñbu, kale Kapaneam nñbi bi gau u rö nöp, kumi kabö adö lañ au aragnabim; böñ nöp uñm mñgan kub yan arnabim," a ga.

¹⁶ Jisas bi nñpe gau kalip haga, "Nñbi bi manö kale udnaböl gau, manö kalöp nöp wasö, manö yad u rö nöp udnaböl. Pen kalöp udagnaböl gau, kalöp nöp wasö, yñp u rö nöp udagnaböl. Pen yñp udagnaböl gau,

* 9:54: 2Ki 1:9-16 * 9:61: 1Ki 19:20 * 10:1: Mak 6:7 * 10:2: Mad 9:37-38; Jon 4:35 * 10:3: Mad 10:16

* 10:4: Mad 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 * 10:7: 1Ko 9:6-14; 1Di 5:18 * 10:8: 1Ko 10:27 * 10:11: Ap

13:51; 18:6 * 10:12: Jen 19:24-25; Mad 10:15; 11:24 * 10:16: Mad 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23

yip nöp wasö, Bî yip hag yuö aunö u nîp u rö nöp udagnaböl," a ga. *

Bî nîpe hag yua gau ado gi aula

¹⁷ Pen hainö bî nîpe ññjuöl mîhau nîgan ado gi da mîgan laj (72) anîb gau, ram mîñnön gau aj arö göm apöm, aij a göl gi Jisas nîp hagla, "Bî Kub! Kîjaki aiön pi nîbi bî abanj albal gau, hib ne hagun, 'Jisas mîdöp rö arim!' a giño, haggpun rö nîñjöm arbal," a gila.

¹⁸ Hageila, Jisas kalîp haga, "Yad nîj mîdnö nîñöl gi, kîjaki aiön pi nap kale Seden, añim añim rö udöm kumi kabö adö laj nîbö ap lug paka. * ¹⁹ Kalöp hag lîbin u me, re hainjo sara, gaiwadö, hauat, nan hapeb anîb gau abe, Bî Kołmał klö nîpe u abe, kalöp gi najj göl rö lagöp. * ²⁰ Pen kîjaki aiön pi nan gau haggpun rö nîñjöm höñ arbal a gîmim, mîñ mîñ gagmim; God nîpe hib hon kumi kabö adö laj au kali klîñ rîköp, a gîmim, mîñ mîñ gîmim," a ga. *

*Jisas Nap God nîp aij a ga
(Mad 11:25-27; 13:16-17)*

²¹ Magö anîbu, Ana Uł u Jisas nîp ajmanj rau mîdö nîñöl gi, nîpe mîñ mîñ göl gi, Nap nîpe nîp haga, "Bapi, ne Bî Kub kumi kabö adö laj abe, mîñnön naböñ i i abe abad mîdpan u, gasî ne ke nîñjö aij göp adö u nöp gîpan. Hon nîbi bî kub gasî nîñ kîd hiłkun ke nîñbun, a gîpal gau, kalîp manö aij ił u yamagpan pen ñî pai pro gau, ne kalîp gasî aij ñö, manö aij ił u nîñbal u me, nöp aij a gabin," a ga.

²² Jisas anîg hagöm haga, "Nîbi bî rîmnap yad bî aigale bî rö mîdpin u nîñagpal; Bapi nîpe nöp yîp nîñjöp. Pen Bapi nîpe bî aigale bî rö mîdöp u, nîbi bî rîmnap nîñagpal; yad ke nöp nîñbin. Nîpe yîp pîdön nan nîpe gau magöñhalö ñöb rö, nîbi bî kalîp yamnä a gînabin gau nöp, Bapi kalîp yamnö nîp nîñnaböl. Nîbi bî rîmnap halö Bapi nîp nîñagnaböl," a ga. *

²³ Jisas anîg hagöm, ado göm, bî nîpe gau nöp kalîp hagöm haga, "Nan anîbi nîñabim u, mîñ mîñ gîmim. God kalöp me ud aij yabîl gö nîñabim. ²⁴ God manö hagep bî gau iru nöp abe, kîñ gau iru nöp abe, nan amgö nîñabim anîbi nîñun a göm, abad mîdmîdal u pen kale nîñagla; manö apdi nîñabim anîbi nîñun a göm, abad mîdmîdal u pen kale nîñagla.

Jisas, bî aij Sameria nîbö u, manö hod rîköm haga

²⁵ Ñîñ ap anj au, bî lo manö hag ñeb bî ap, Jisas yîp nîñön manö hagnîm a göm, apöm nîp hag nîñjöm haga, "Manö hag ñeb

bî, yad nîñön nîñön gem, pör mîdep magö u udnam?" ö ga. *

²⁶ Hageia, Jisas nîp haga, "Lo manö u kali klîñ rîköm, nîñön hagla?" ö ga.

²⁷ Hageia, bî lo manö hag ñeb bî anîbu haga, "Lo manö u nîñbin, Mosîs kalî klîñ rîköm haga,

'God Bî Kub ne u nîp mîñ mîñ gîmön,

gasî rîmîd ne u nîp ñîmön,

klö ne u magöñhalö nîp ñîmön,

nîp mîdmagö yabîl lîmön.

Ne ke mîdmagö lîban rö,

nîbi bî rîmnap kalîp u rö nöp

mîdmagö lîmön,' a ga," a ga. *

²⁸ Anîg hageia, Jisas bî anîbu nîp haga, "Ne kabö göl haggpan; adö anîbu nöp hain gîmön, pör mîdep magö u udnabön," a ga. *

²⁹ Jisas anîg hageia, bî lo manö hag ñeb bî anîbu, hib yad u pro gînab a göm, Jisas nîp kauyanj hag nîñjöm haga, "Lo manö kali klîñ rîka u, nîbi bî rîmnap kalîp mîdmagö lîmim a göm, kali klîñ rîka. Anîb u, nîbi bî mai kalîp mîdmagö lîmim a göm, kali klîñ rîka?" ö ga.

³⁰ Hageia, Jisas bî lo manö hag ñeb bî anîbu nîp, manö pen hagöl gi, aiud udöm haga, "Bî ap Jerusalem arö göm, daun kub Jeriko amnam a göm, adan anj au araiä nîñjöm, bî nan si udep rîmnap apöm, nîp mîñu magö paköm, watîj nan nîpe gau pîñ gi ud arlö nîñöl gi, nîpe adan anj au umnîg göm gi mîdeia. ³¹ Bî God nîp nan sabe gep bî ap, adan adö anîbu amöm bî anîbu umnîg göm gi mîdeia au nîñjöm, böñ lau nöp adan löm ara. ³² Pen bî Lipai ił bî ap, adan adö anîbu nöp amöm, bî anîbu umnîg göm gi mîdeia au nîñjöm, mîdeia söl au amöm nîñ aij göm, böñ lau nöp adan löm ara. ³³ Pen bî Juda wasö, ram mîñnön Sameria nîbö bî ap, adan mîlö añî anîbu nöp amöm, bî anîbu umnîg göm gi mîdeia au nîñjöm, nîp mög yabîl nîñja. ³⁴ Nîp mög yabîl nîñjöm, mîdeia söl au amöm, wös nîp gau wel rîmnap löm, ñîg wain rîmnap löm, wös nîp gau wama. Wös wamöm, ud donki adö nîpe u löm, ram mani rauöm hanmîdal u dam löm, abad mîd aij yabîl ga. ³⁵ Ruö arnîg göm, bî ram abad mîdmîdöp anîbu nîp silpa kîd mîhöp ñöm haga, 'Ne bî anîbi nîp abad mîd aij gîmön. Pen mani aigeg hagnabön u, ado gi apem nöp ñîñabin,' a ga," a ga.

³⁶ Jisas aiud anîbu udöm, nîpe bî lo manö hag ñeb bî anîbu nîp hag nîñja, "Bî adan anj pak lîla u, bî mîhau nîganj padiöl göm arla gau, bî an nîpe ke mîdmagö la rö, nîp mîdmagö la?" ö ga.

* 10:18: Jon 12:31; Rep 12:8-9 * 10:19: Sam 91:13; Mak 16:18 * 10:20: Plp 4:3; Rep 3:5 * 10:22: Jon 3:35; 10:15 * 10:25: Mad 22:35-40; Luk 18:18 * 10:27: Dud 6:5; Lep 19:18 * 10:28: Lep 18:5

³⁷ Hageia, bi lo manö hag ñeb bi u haga, "Bi nîp mög nîjöm gi aij ga u," a ga.

Hageia, Jisas nîp haga, "Nîjō nōp hag-pan. Me ne arammōn, adō anîbu nōp gîmōn," a ga.

Jisas nîpe Mada Maria añil mîhau ram kale ara

³⁸ Pen Jisas bi nîpe gau aip ram mînōj ap amjakeila, nîbi ram mînōj anîbu mîdeia ap apōm, kalîp u† gi dam ram nîpe u ara. Nîbi anîbu hib nîpe Mada. ³⁹ Ram nîpe u nîñin ap mîdeia. Hib nîpe u Maria. Maria nîpe Jisas mîdeia söl au ap asîkōm, Jisas manö hageia u nîjmîdeia. * ⁴⁰ Mada nîpe ke nōp nan magō lauōm, gasî iru nîjōm, ap Jisas nîp haga, "Bî Kub, Maria yîp arō gō, yad ke nōp nan magō hon lauabin u aij gagōp. Nîp hagō apōm yad aip nan magō laul," a ga. ⁴¹ Hageia, Jisas haga, "Mada, Mada, ne nan iru nōp gasî iru nîjban u aij wasō. ⁴² Maria manö aij yad nîjnam a gōm, gasî añî u nōp nîjōm, ap manö yad nîjmîdōp. Nîbi bi ap nan aij udōp anîbu pîhi gi udnîm rō lagōp," a ga. *

11

God nîp sabe gîng, anîg gōl rō haggim, a ga

(Mad 6:9-15; 7:7-11)

¹ Nîn ap, Jisas ram mînōj ke mîgan ap mîdōm, Nap God nîp sabe gōl gi mîdeia. Sabe gi pîs gō nîjōl gi, bi nîpe ap apōm nîp haga, "Bî Kub, God nîp aigōl gun sabe gun? Jon bi nîpe gau kalîp hag ñō nîjbal rō, ne hanîp u rō nōp hag ñō nîjun," a ga.

² Hageia, Jisas kalîp haga, "God nîp sabe gîng gîmim, anîgōl haggim, 'Bapi, nîbi bi gau hib ne haglō adō aran. Ne nîbi bi udmōn abad mîdeinabōn ñîn u yîjîd aunîm.

³ Nan magō hanîp ñîn añî añî pōr pōr ñîban rō u ñîmōn.

⁴ Nîbi bi rîmnap hanîp gi najj gîlō, kalîp pen nîjno mulu lugō gi najj gag-pun rō, hon nan si nan najj gîpun gau nîjmōn arō gîmōn.

Hanîp abad mîdaimōn, gasî ap wakainîm, gi najj gagun,' a gîmim," a ga.

⁵⁻⁶ Jisas manö anîbu hagōm, bi nîpe gau kalîp manö hod rîkōm haga, "Kale bi ap, sîbōn anj kub yan, bi nîjeb nîpe ram amōm hagnab, 'Mîdaimam, bi nîjeb yad ap mîlō gau nîbō apōm ram yad u apjakajîp. Pen nan nîp ñîñō ñîjîm u mîdagōp u me, nōp auabin. Yîp bred magō mîhau nîgan ñî,' a gînab. Hageinab, bi nîjeb nîpe anîbu

manö pen hagnab, ⁷ 'Sîbōn anj kub i yîp ap unbō haggim! Yad ñî pai yad gau aip ajōj gîñun hanabun. Anîb u, yad aigōl gem urakem, nōp nan hagabōn anîb gau ud ñînam?' ò gînab. ⁸ Pen kalōp hagabin, bi ram nap nîbō u, bi nîjeb yad a gōm yîjîd ud ñagnab, jî nîp ñî a gōm abad mîdōl gi, klō gi mîdō mîdō, hagnab rō ñînab. ⁹ Anîb u, kalōp hagabin, nan nîhōn mîdagainîm, God nîp hag nîjbe, kalōp ñînab. Nan nîhōn ulhai nîjîgabim u, udnabim. Hanîp ajōj u hîkanj a gîmim, pak gu gu gîpe, hîkîknab. ¹⁰ Nîhōn gîng: nîbi bi God nîp hag nîjîgabōl gau, udnabōl. Nîbi bi nan ulhai nîjîgabōl gau, udnabōl. Nîbi bi hanîp ajōj hîkanj a gōm, pak gu gu gîlō, kalîp ajōj hîkîknab. ¹¹ Kale ñî pai nap gau, ñî kale ap kabsat nan a geinab, re ap ñînabōn aka? ¹² Aka jî, yaur magō nan a geinab, hauat ap ñînabōn akanj U rō nōp anîg gagnabōn. ¹³ Kale nîbi bi aij wasō u pen ñî pai kale gau nan aij gau nōp ñînabim. Bapi kumi kabō adō lanj au mîdōp u Bî aij yabî. Nîpe nan najj ap ñagnab. Ana U† u hanîp ñîmōn a geinabim u, Bapi kalōp ñînab," a ga.

Jisas Seden klō udōm nan gagep rō gab, a gîla

(Mad 12:22-30; Mak 3:20-27)

¹⁴ Pen bi ap nîp kîjaki abanj alō, manö hagōm wasō, yîharîj nōp mîdeia. Jisas kîjaki anîbu hag yuō, bi abanj almîdeia u manö hagō nîjōl gi, nîbi bi nîjmîdeila gau aiō waïō gîla. ¹⁵ Pen nîbi bi anîb gau rîmnap hagla, "Nîpe kîjaki aiōn pi nap kale Bielsebul klō nîpe u udōm, kîjaki aiōn pi gau hag yuab," a gîla. *

¹⁶ Pen nîbi bi anîb gau rîmnap, Jisas nîhōn gînab a gōm, hagla, "Nan nîjagep ap ke kumi kabō adō aulîk gō nîjun me, God nōp hag yuō auna u, nîjîgabun," a gîla.

* ¹⁷ Pen Jisas gasî pîral kale ke nîjîla u ke nîjōm haga, "Ram mînōj kub añî ap, ud asîk ke ke lōm, nîbi bi kale ke aip pen pen geinabōl u, ram mînōj anîbu lug paknab. Nîbi bi îl añî ap, u rō nōp ud asîk ke ke lōm, nîbi bi kale ke aip pen pen aleinabōl u, nîbi bi îl añî anîbu lug paknab. ¹⁸ Anîb unbō rō nōp, Seden îl u ud asîk ke ke leinab u, aigegō gōm mîd aij gîngîm Pen kale yîp haggim, 'Bielsebul klō u udōm, kîjaki aiōn pi hag yuō hōj arabōl,' a gîpim. ¹⁹ Anîg haggim u, yam kale ke gau kîjaki aiōn pi gau aigegō gōm hag hōj yubanj Yam kale ke hagnabōl, nîbi bi anîg gōl rō lagōp. ²⁰ Pen yad God klō nîpe udem, kîjaki aiōn pi nan gau hag hōj yubin rō, kale nîjîgabim, God nîbi bi udōm abad mîdep ñîn u hanîp hadō auōp i, a gîmim nîjîgabim.

* 10:39: Jon 11:1; 12:2-3

* 10:42: Mad 6:33

* 11:15: Mad 9:34; 10:25

* 11:16: Mad 12:38

21 “Pen bi klö ap, wim po nipe li aij göm, ram nipe u n:nj m:deinab, n:bi bi r:mnab nan nipe ap p:hi gi udöl rö lagnab. 22 Pen bi klö yab:il ap ke apöm, n:p aip pen pen göm pakeinab u, wim po ram au li aij ga u halö p:hi gi udöm, nan si udnab gau dam n:me li n:nab. *

23 “N:bi bi y:p p:ig m:dagpal gau, wög yad g:pim u r:ib wal g:pal. N:bi bi kale n:bi bi r:mnab y:p dauageinaböl gau, n:bi bi y:p aun:ig gaböl gau kal:p r:d:ik dam yubal. *

Kijaki aiön pi nan gau kauyan ado gi aun:m rö löp, a ga

24 “Kijaki aiön pi ap, n:bi bi aban: li m:ido, hag hö:n yuö arnab u, am ram m:nön:nöp an: gau aramöm, ka ap ulhai n:njem m:deinam, a göm, am an: an:ib gau aj aj wasö n:njöm, ‘Ram raul m:gan nöd m:dem aubin u arnam,’ a g:nab. 25 Hagöm, amöm n:njnab, ram an:bu h:ik gi aij gi, kuö aij nöp m:deinab. 26 N:pe n:njöm gau amöm, n:pe rö wasö, kijaki aiön pi naj yab:il unbö mudun j:nj u halö ut gi dapöm, m:gan an:bu am m:deinaböl. An:ig gö, bi an:bu nöd aij pro rö m:dm:ido rö wasö; uri n:pe bö:n nöp naj yab:il m:deinab,” a ga.

27 Jisas manö an:bu hagö, n:bi bi iru m:deila an: an:bu au n:bi bi uraköm, w:n al hagöm haga, “Name nöp yag dap ci n:a u, m:n m:n yab:il g:n:m,” a ga. *

28 Hageia, Jisas pen pe haga, “An:ig hagpan u pen n:bi bi an an God Manö u n:njöm hagöp rö g:naböl gau, kale m:n m:n g:naböl,” a ga.

Nan ap ke gö n:nun, a g:la (Mad 12:38-42; Mak 8:12)

29 Pen n:bi bi iru yab:il nöp ap magum g:ilö n:njöl gi, Jisas kal:p haga, “N:bi bi m:n:i m:dpim an: auj, nan si nan naj göl gi m:dmim haggim, ‘Nan gagep rö ap kumi kabö adö lan gö n:nun,’ a g:pim. Pen yad kalöp hagabin, nan ap ke g:nö n:njagnabim. Bi God manö hagep Jona n:p gau adö u nöp y:p gö, n:njnabim. * 30 Daun kub Ninepa n:bi bi gau, God manö hagep bi Jona apöm ga rö n:njöm God n:p n:nj udla rö, n:bi bi uri m:dpim gau, yad Bi N:i n:pe g:nabin rö n:njmim, n:njnabim. 31 Pen hadame nöp n:bi kwin ram m:nön:njöl m:ilö m:deila gau n:ibö apöm, Kin: Solomon manö aij hagab u n:n:n a göm aua. Pen kale n:bi bi m:n:i m:dpim gau, bi kub Solomon rö wasö, yad Bi Kub yab:il apem an: kalöp au m:dem, kalöp manö aij yab:il hag n:nö udagpim. An:ib u, manö kub hagep n:n u, kwin an:bu uraköm kalöp n:bi bi m:n:i m:dpim gau manö kub hagnab. * 32 Hadame nöp Jona am Ninepa

n:bi bi gau kal:p hagö, nan si nan naj g:m:idal gau, n:hön g:n:ig an:ig g:pun a göm arö göm, God n:p n:nj udla. Jona n:pe hagö n:nj udla u pen m:n:i yad Bi Kub yab:il apem an: kalöp aui m:dem, manö aij yab:il hag n:nö, nan si nan naj g:pim gau arö gaggim. An:ib u, manö kub hagep n:n u, Jona n:pe uraköm kalöp n:bi bi m:n:i m:dpim gau manö kub hagnab. *

Sib an: gau rö m:dagaimim

(Mad 23:1-26; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

33 “N:bi bi gau hapö lauöm rin cög m:gan gau pi gagnaböl; adö au g:lan r:ik l:ilö mailö gö, n:bi bi gau ram raul m:gan an:bu apöm waiö n:njnaböl. * 34 Pen amgö magö u hapö mailö rö m:ido. Amgö magö u m:dm aij g:nab u, ha:n roman: an: dan: mailö göm m:dm aij g:nab, pen amgö magö m:dm aij gagnab u, ha:n roman: an: dan: s:ib göp u rö m:dmab. 35 Kale n:nj aij g:mim, an: kalöp dan: mailö m:ido aka s:ibön m:ido:n Kale gas: n:njbim, an: hon dan: mailö m:ido a gi gas: n:njbim u pen s:ibön aun:m rö löp rö, kale ke n:nj aij g:mim. 36 Ha:n roman: kale an: dan: magö:nhalö mailö gi m:ido gi, m:gan pro marap s:ibön m:idgeinab u, hapö mailö gö kalöp mailö pak n:nab unbö rö l:nab,” a ga.

Kale Perisi pr: halö m:dpim, a ga

37 Pen Jisas manö hag juö n:njöl gi, bi Perisi ap n:p haga, “Auö ram yad amul nan n:njul,” a ga. Hageia, Jisas ram n:pe amöm, raul m:gan yan: nan n:n:nig as:ka. 38 As:iköm, nan n:njöl n:njöl gi, bi Perisi an:bu, gas: n:pe ke an: gau nöp n:njöm, bi an:bi n:hön g:n:ig hon Juda kai pör g:pun rö, n:nmagö n:pe u n:nj li yuöm wasö, y:har:nj nöp nan n:njab a göm, gas: u n:n:n. 39 Jisas gas: n:n:n an:bu ke n:njöm n:p haga, “Kale Perisi kai, pler kap gau hö:n adö gau n:nj pak aij g:pal rö u g:pim u pen an: kale yan: nan si nan naj g:pim pr: u ajman: rauöm m:ido. Kale n:bi bi nan aij kale gau udun a g:mim, gi naj yab:il nöp g:m:dim. 40 Kale hau halö yab:il. God kalöp ha:n u nöp gi laga; an: yan: abe gi la. 41 An:ib u, nan pler kap m:gan yan: m:ido u, n:bi bi mög gep rö gau kal:p n:nim. An:ig g:nabim u, nan kale magö:nhalö ut g:nab.

42 “Pen kale Perisi kai, n:nj aij yab:il g:mim: kale marö kub yab:il udnabim. Kamön, dil, nan y:har:nj ha:nj aij auep wög ad:n ranab gau n:njbe, nan kub rö lö, wö ral n:nj dammim, s:idu:n lan: arö, n:me lun God n:p an: ap n:n a g:mim, pör n:njbim. Nan pro pro gau pör an:ig g:mim g:pim u aij, pen n:hön g:n:ig manö il yab:il u n:njmim hain

* 11:22: Kol 2:15 * 11:23: Luk 9:50 * 11:27: Luk 1:28,42,48 * 11:29: Mad 16:4 * 11:31: 1Ki 10:1-10
* 11:32: Jo 3:5-10 * 11:33: Mak 4:21; Luk 8:16

gagpimj Nibi bi gau kalip kabö rö ginim adö u gagpim; kalip naj ginim adö u nöp gipim. God nip midmagö lagpim. Anig gimim, gi naj gipim.

⁴³ “Pen kale Perisi kai, nñj aij yabñ gimim: kale marö kub yabñ udnabim. Kale Juda magum gep ram gau ammim, bi kub mab po asikpal adö u nöp asikpim. Gasi kale nñj u, Nibi bi iru midpal an gau arno, ‘Manö hag ñeb bi auabön el’ gñlö, hanip aij ginab a gimim, nñj u. ⁴⁴ Pen kale Perisi kai, nñj aij yabñ gimim: kale marö kub yabñ udnabim. Nibi bi rñmnap nñj, kalöp bi aij yabñ a gipal u pen wip rigöl gipal hij naj midöp migan gau nibi bi nñjagöm adö lan aipal rö midpim,” a ga.

⁴⁵ Jisas anig hagö, lo manö hag ñeb bi ap nip haga, “Manö hag ñeb bi, manö klö yabñ li hagpan anibu, hanip u rö nöp hag juban,” a ga.

⁴⁶ Hageia, Jisas haga, “Pen kale lo manö hag ñeb bi gau, nñj aij yabñ gimim. Kale marö kub yabñ udnabim. Manö kñiñ aij hagpim u, wadñ marö kub gau rö, nibi bi gau kalip gam ñibim u pen kalip mög nñjmim hag rau udagpim. ⁴⁷ Pen kale lo manö hag ñeb bi gau, nñj aij yabñ gimim. Kale marö kub yabñ udnabim. Nahai ilan kale gau hadame nöp bi God manö hagep bi gau kalip al pak lila. Pen kale God manö hagep bi gau wip rigöl kale gi libim. ⁴⁸ Gipim anibu, aij nöp pakla a gimim gipim. Nahai ilan God manö hagep bi gau al pak lila; kale pen wip rigöl kalip gi libim. ⁴⁹ Anib u, God gasi aij ke nñjüb u haga, ‘Bi manö yad hagep gau, bi manö aij yad ud arep gau kalip yunabin, pen kalip jñ nñjöm, rñmnap gi naj göm, rñmnap böñ nöp al pak linaböl,’ a ga. ⁵⁰ Pen hadame nöp, God mñnön naböñ il i gi linig ga ñin u riköm, bi God manö hagep gau kalip pör paklö auöp rö, nibi bi mññi midpim gai i, nan naböñ anibu pen udnabim. ⁵¹ Marö anibu me, bi Ebol nip nöd il göm al paköm, al pak dapöm, al pak dapöm, hainö Sekaraia nip, ka nan sabe gi ñeb ram raul migan u lodan, kabö katum ad gila bid adö au i, an au al pak lila. Kalöp nñj yabñ hagabin, manö marö anibu magöñhalö, nibi bi mññi midpim gau udnabim. ⁵² Pen kale lo manö hag ñeb bi gau, nñj aij yabñ gimim. Kale marö kub yabñ udnabim. Manö aij u, gasi aij nñjeb ram raul migan ajöñ ki u kale udmim, gau pi gipim. Gau pi gipim u, nibi bi ram raul migan am nñjun a göm gasi nñjbal gau, kalip pör adan magrem hag rikpim,” a ga.

⁵³⁻⁵⁴ Jisas kalip anig hagöm höñ arö nñjöl gi, lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe nip jñ nñjöl hagla, “Manö nñhön u hagnu, pen hagö nñjun, nip dam manö kub

hagnu,” a göm, Jisas nip manö piral piral adö rñmnap haglö ara.

12

*Nan pi göm gipal gau waiö nñj naböl
(Mad 10:26-27)*

¹ Pen ñin ap, nibi bi iru yabñ nöp ap magum göm, pen pen ciro ciro ñöm nibi bi rñmnap ma abö jö ma jö gñlö nñjöl gi, Jisas bi nipe gau kalip haga, “Perisi kai pör gi naj gipal u pi göm, mid aij gipun, a gi gasi nñjbal. Kale anib unbö rö gimim rö löp u, kale yis kale u nñj aij yabñ gimim. ² Nan pi gimim gipim gau, hainö waiö lö nñj naböl. Manö agamij hag pi gipim gau, u rö nöp waiö lö nñj naböl. * ³ Pen manö sibön yan hagpim u, mailö halö haglö nñj naböl. Manö agamij raul migan yan hagpim u, meg magö dap ranöm ram adö lan haglö, yag dam ram mñnön gau ud arnaböl,” a ga.

*God nip nöp pññj gimim
(Mad 10:31)*

⁴ “Nibi bi yad gai i, kalöp hagabin, God nip cig ginö, hanip al paknaböl a gimim, pññj gagmim. U yñharñ hañ roman adö u nöp gi naj gñlö, hij ginab. Hainö kale nan ap kalöp göl rö lagnab. ⁵ Anib u, yad kalöp hagabin, kale pññj ginig, Bi kalöp hañ roman al pak löm, hainö kalöp mab ke inab migan yan ud yunim rö löp, Bi anibu nöp pññj gimim. Nipe nöp Bi pññj gep me; nip nöp pññj gimim.

⁶ “Kale nñj u, nibi bi yaur pro unbö mamid u sikim göm, mani atñ pro mñhöp nöp udpal. Yaur pro anib gau, God aññ ap nñjagnim rö lagöp; magöñhalö nñjüb u nöp midöp. ⁷ Pen kale nibi bi gau nan yabñ; yaur gau kale aip adip adip rö wasö. God nabic cög umagö kale u magöñhalö wö ralöp u me, kale pññj gagmim, gasi halö midaimim,” a ga. *

Jisas nibi bi nipe midpim u, nibi bi gau waiö hagmim

(Mad 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ “Kalöp manö nñjög hagabin, nibi bi Jisas lau adö midpun a göm, nibi bi midpal an au waiö hag hiñkeinaböl gau, yad kalip pen abe nibi bi gai i yip lau adö midpal a gem, God ejol nipe midpal an au waiö hag hiñknabin. ⁹ Pen nibi bi Jisas lau adö midagpun a göm, nibi bi midpal an au waiö hageinaböl u, yad kalip pen abe nibi bi gai i yip lau adö midagpal a gem, God ejol nipe midpal an au waiö hagnabin.

¹⁰ “Bi Ñi nipe nip hag jueinaböl u, God nñjöm arö ginig arö ginab; pen Ana Uñ u nip hag jueinaböl u, God nipe nñjöm arö gagnab.

* 12:2: Luk 8:17 * 12:7: Luk 12:24; Ap 27:34

11 “Pen kalöp manö kub hagnig göm, ud Juda magum gep ram au, aka gapman bî kub mîdpal anj au, aka kinj mîdpal anj au, daueinaböl u, pen manö nîhön u udun hagnu a gîmim, gasî iru nînjagmim. *
12 Urak hagpe nîjöl gî, magö anîbu nöp Ana Uî nîpe kalöp gasî ñö nîjöl gî, nînjmim hagnabim,” a ga.

Nan iru udun, a gîmim, gasî u nînjagmim

13 Nîbi bî iru mîdeila anj anîb au, bî ap Jisas nîp haga, “Manö hag ñeb bî, ne mam yad u nîp hagö, bapi nan nîpe ud lõm uma gau, nîme lî yîp böj lau ke ñan,” a ga.

14 Hageia, Jisas nîp pen haga, “Yîp an hagöp, ‘Bî nan ud asîk ñeb u mîdaimön,’ a ga nîjem nan kalöp gau ud nîme lî ñînam?” ö ga. 15 Jisas anîg hagöm, nîbi bî mîdeila gau kalîp haga, “Nîj aij yabîl gîmim. Nan iru nöp udun a gîmim, gasî u nînjagmim. Nan iru udun a gîmim, gasî nînjnabim u, mîd aij gîmim rô lagnab,” a ga.

16 Pen Jisas manö ap kalîp manö hod rîkôm haga, “Bî mani iru mîdeinab ap, wög adîj nîpe u, wid magö nan gau iru yabîl nöp mîdeinab. 17 Gasî nîpe gau nöp ke nîj damöm, ‘Nan ñîjeb yad iru nöp mîdöp gau, ram raul mîgan mai dap lem, ñîj mîdeinab?’ ö gînab. 18 Pen gasî ap nîjöm, ‘Ram pro gau rîb wal gî yuem, ram kub kub gau nöp gî lem, wid magö yad abe, nan yad gau abe magöjhalö ud ram raul mîgan anîb gau dam lînabin. 19 Yad anîg gem, yîp ke hagnabin, ‘Bî me. Ne nan aij iru yabîl mîdöp u mî iru yabîl nöp mîdöm pîs gagnab. Anîb u, wög ne u arö gîmön, nan ne anîb gau nöp ñîjöl gî, ñîg ñîjöl gî, mîñ mîñ göl gî, gî mîdaimön,’ a gînabin,” a gînab. 20 Anîg hagöm gasî nîjnab, pen God nîp hagnab, ‘Ne bî hauî halö yabîl! Mîñî sîb anj yarj nöp unnabön. Nan ne iru nöp gî jîn gî lõ mîdöp anîb gau, an rô ud ñîj mîdeinab?’ ö gînab.

21 “Anîbu rô me, nîbi bî nan aij gau iru nöp ud magum göm mîñ mîñ gîpal u, pen God amgö ilö nîpe au kale nîbi bî mög gep rô mîdpal,” a ga. *

God hanîp abad mîdeinab, a gîmim, gasî iru nînjagmim

22 Jisas anîg hagöm, bî nîpe gau kalîp haga, “Anîb u, ‘Nan magö gai nîbö udun ñîj mîdaiun, walîj gai nîbö udun yîm mîdaiun,’ a gîmim, gasî kub u nînjagmim. 23 Nan ñîjeb u nan kub wasö. Kamîj mîdep magö u nan yabîl. Walîj nan gau nan kub wasö. Hauî romanj u nan yabîl. 24 Yaur mîdpal gau nîjim. Yaur gau, nîbi bî gîpal rô, wid wög gî yîmlö, po gö rîk

dauagpal. Wid magö rîk dap magum gep ram kale ap mîdagöp. God nöp me nan ñîjeb kalîp ñöb. Nîpe nan pro gau gasî nîjöm anîg göp u, kale nîhön gînîg hanîp nîbi bî abad mîdageinab a gîmim, gasî iru nîjbmîj Yaur gau nan pro; kale nan pro wasö. 25 Pen kale gasî iru nîjebnabim u, umnîg gînabim ñîn u arö gîmim, magö ap halö mîdeinabim aka? 26 U nan pro, pen kale ke nan pro anîbu gîmim rô lagöp. Anîb u, kale nîhön gînîg nan yîharîj adö rîmnap gasî iru nîjbmîj? 27 Nan be gau ranöm, magö pîlöm pîpîl yuöp u pen ke walîj göm rîb adîk gînîm rô lagöp. God nöp gö, rîb adîk aij yabîl gîmîdöp. Pen Kinj Solomon rîb adîk aij yabîl gîmîdöp u, gausîl gau rîb adîk aij gîmîdöp u rô gaggmîdöp. 28 Nan be gau ranöb anîb gau nan yîharîj; pör mîdageinab. Mîñî rô mîdöm, rol ruö rîb gî dö gî mab laulö innab. God nîpe nan yîharîj gau gasî nîjöm anîg göp u, kale nîhön gînîg hanîp walîj ñagnab a gîmim, gasî iru nîjbmîj Nîj udep magö kale u mîlö mîdagöp. 29 Hon nan magö, ñîg, nan gau gai nîbö udun ñîjün a gîmim, gasî marö u nînjagmim. 30 Nîbi bî God nîp nînjagpal gau, gasî anîbu rô nîjbal. Pen Nap kale u kalöp hauî gagöp; nan kalöp mîdagöp gau nîjög. 31 Anîb u pen, God nîbi bî udöm abad mîdeinab u, hanîp halö udnîm a gîmim, gasî anî nînjmim gîpe arö me, kalöp abad mîdöl gî, nan anîb gau kalöp ñînab.

Ram mîñöj kumi kabö adö laj au nan aij aij ud magum gîmim

32 “Kaj sîpsîp bad pro yad gai i, Nap kale u, kalöp udep abad mîdeinabin a göm nîjög u me, kale pîñîj gaggmim. 33 Nan kale mîdöp rô gau, sîkim gî mani udmim, nîbi bî nan mîdagöp gau kalîp ñînim. Anîg gînabim u, mani rin kale papîl gagöm pör pör nöp mîdeinab; nan aij aij kale kumi kabö adö laj au mîdöm ur gagnab; bî si udep apöm si udagnab; sîpsop nan gau ñînjagnab. * 34 Pen nan aij kale gau mîñöj naböj adö ilî u ud magum geinabim u, hibur gasî mîdmagö kale u u rô nöp mîñöj naböj adö ilî mîdeinab. Pen nan aij kale kumi kabö adö laj au ud magum geinabim u, hibur gasî mîdmagö kale u u rô nöp anîb laj mîdeinab.

Gîjîm gîmim mîdaimim

35 “Anîb u, walîj kale u söl söl pa jö gîmim, dip nagî pîg lî aij gîmim, hapö lau lîmim nîjöl gî mîdaimim. * 36 Bî wög gî ñeb gau hagnaböl, ‘Bî kub hon u, bî nîjeb nîpe nîbi udöm aip nan kub ñîj mîdlö nîjöl gî, söl ado gî aunab,’ a göm,

* 12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15 * 12:15: 1Di 6:9-10
Mad 25:1-13

* 12:21: Mad 6:19-20 * 12:33: Luk 18:22 * 12:35:

nɪŋ nöp mɪdeinaböl. Bɪ kub kale u ado gɪ apöm, aɲõŋ pak gu gu gö, yɪŋɪd hiiknaböl. Anɪb unbö rö kale anɪg gɪmim. ³⁷ Pen nɪpe ado gɪ apöm, kale nɪŋ mɪdeinaböl u nɪŋöm, kalɪp ud aɲ yabɪɪ gɪnab. Bɪ kub anɪbu nɪpe ke, walɪj nɪpe u söl söl pa jö göm, dip nagi pɪg lɪ aɲ göm, kalɪp hagö, ap nan ñɪŋeb lɪ ñɪŋbal ka u asɪk gɪgabö gɪlö, nɪpe ke nan ñɪŋeb gau dam kalɪp ñɪnab. ³⁸ Pen bɪ kub sɪbön anɪ kub yaŋ aka kɪlakɪɪ hagnab magö u apöm nɪŋnab, bɪ nɪpe gau uhön hanageinaböl, kalɪp ud aɲ yabɪɪ gɪnab. ³⁹ Anɪb u, nɪŋim. Nɪbɪ bɪ ram nap nɪbö gau, bɪ nan si udep bɪ aunab ñɪn u a göm, nɪŋ mɪdaiblap u, ram kalɪp pɪlaköm, nan kale gau si udagbö. ⁴⁰ Anɪb unbö rö, Bɪ Ñɪ nɪpe aunab a gɪmim, abad mɪdaimim. Auagnab a gɪmim gasɪ nɪŋabim magö anɪbu nöp aunab,” a ga.

*God nɪp wög gɪ aɲ gɪmim
(Mad 24:45-51)*

⁴¹ Jisas anɪg hagö, Pida haga, “Bɪ Kub, manö hod rɪkmön hagabön anɪbu, hanɪp nöp hagabön aka nɪbɪ bɪ magõŋhalö hagabön?” ö ga.

⁴² Hageia, Bɪ Kub pen haga, “Bɪ an gasɪ aɲ mɪdö, wög gɪ aɲ gɪnab u, bɪ kub nɪpe ram nɪpe u arnɪg göm nɪp hagnab, Bɪ wög yɪp gɪpal rɪmnap kalɪp abad mɪdmön, nan ñɪŋeb kalɪp gau nɪme lɪ ñöl gɪ mɪdaimön,” a göm, arnab. ⁴³ Anɪb u, hainö ado gɪ apöm, hagnab rö nöp gɪnab u nɪŋöm, nɪp ud aɲ yabɪɪ gɪnab. ⁴⁴ Yad kalöp hagabin, bɪ kub anɪbu hagö, bɪ nɪpe gɪ aɲ gɪnab anɪbu nan nɪpe gau magõŋhalö abad mɪdeinab.

* ⁴⁵ Pen bɪ wög gɪ ñeb nɪpe u, bɪ kub yad u yɪŋɪd auagöp a göm, nɪbɪ bɪ wög gɪ ñeb rɪmnap kalɪp mɪñu magö paköm, nan kub ñɪŋöm, ñɪg wain iru ñɪŋöm, hauɪ alöm, gɪ mɪdeinab. ⁴⁶ Pen bɪ kub nɪpe auagnab a göm nɪŋnab ñɪn u nöp apöm, nɪp rɪb gɪ dö mɪ dö göm, nɪbɪ bɪ manö nɪp nɪŋagpal anɪ kalɪp au hag yunab.

⁴⁷ “Bɪ wög gɪ ñeb bɪ ap, bɪ kub nɪpe manö hagnab u nɪŋ aɲ gɪnab, pen manö nɪp u rɪb juöm, hagnab rö gagnab u, bɪ kub hagö, kale nɪp rapɪn paknaböl. * ⁴⁸ Pen bɪ wög gɪ ñeb bɪ ap, bɪ kub nɪpe manö hagnab u nɪŋagöm, manö hagnab rö gagnab u, bɪ kub hagö, kale nɪp paköm ilön pro rö ñɪnaböl. God nɪbɪ bɪ kalɪp nan iru ñɪnab gau, yɪp pen nan iru ñɪmim, a gɪnab; pen nɪbɪ bɪ kalɪp nan iru yabɪɪ ñɪnab gau, yɪp pen nan iru yabɪɪ ñɪmim, a gɪnab.

*Nɪbɪ bɪ rɪmnap Jisas nɪp udagöm asɪk ke ke lɪnaböl
(Mad 10:34-36)*

* 12:39: Mad 24:43-44; 1De 5:2 * 12:44: Mad 25:21,23
Mai 7:6

⁴⁹ “Yad aubin u, mɪnõŋ nabõŋ adö ilɪ hapö pɪg yunɪg aubin. Ram mɪnõŋ gau magõŋhalö hadö inböp u aɲ! ⁵⁰ Yɪp ilön pak ñɪnɪg gaböl u, yɪp marö kub yabɪɪ göp. Marö kub anɪbu mɪd dam, yɪp ilön pak pɪs gɪnaböl ñɪn u nöp pɪta gɪnab.

* ⁵¹ Kale yɪp hagnabim, nɪbɪ bɪ ud jim ñɪnɪg auub a gɪnabim u, pen u wasö. Yad aubin rö, nɪbɪ bɪ gau gasɪ adö ke ke nɪŋöm asɪk ke ke lɪnaböl. ⁵² Mɪñi ñɪn u rɪkabol, amɪlap apɪlap unbö mamɪd rö mɪdeinaböl u, mɪhau nɪganɪ yɪp udlö, mɪhöp yɪp udagmil, asɪk ke ke lɪnabil. Pen wasö u, mɪhöp yɪp udlö, mɪhau nɪganɪ yɪp udagöm, asɪk ke ke lɪnaböl. ⁵³ Bɪ apɪlap mɪhau, ñɪ nɪpe aka nap yɪp udagö me, asɪk ke ke lɪnabil. Nɪbɪ amɪl mɪhau, pai nɪpe aka nɪme yɪp udagö me, asɪk ke ke lɪnabil. Nɪme aɲ ñɪ nɪpe nɪbin u aɲ, u rö nöp gɪnabil; nɪme aka ñɪ nɪpe nɪbin u yɪp udagö, asɪk ke ke lɪnabil,” a ga. *

*Krais u auub a göm nɪŋagla
(Mad 16:2-3; Mak 8:11-13)*

⁵⁴ Pen Jisas manö ap halö kalɪp haga, “Sɪdö wad arab lau adö kumi wamöb nɪŋmim, mɪñi möŋ alnɪg gab a gɪmim nɪŋ mɪdpe, mɪdö mɪdö haggim rö nöp möŋ alnab. ⁵⁵ Yɪgön kub gamɪŋ nɪbö gai u gɪ auöp nɪŋmim, mɪñi sɪdö kub lɪnɪg gab a gɪmim nɪŋ mɪdpe, mɪdö mɪdö haggim rö nöp sɪdö kub lɪnab. ⁵⁶ Kale bɪ pir alep! Nan mɪnõŋ nabõŋ ilɪ u nɪŋ aɲ gɪmim, nan kumi kabö adö laŋ nɪŋ aɲ gɪmim gɪpim u, pen nɪhön gɪnɪg ñɪn kub pör abad mɪdmɪdim u, mɪñi hadö auöp a gɪmim nɪŋagpim?” ö ga.

*Bɪ nöp manö kub hagnab u aɲ manö ud asɪkmim
(Mad 5:25-26)*

⁵⁷ “Kale ai gɪnɪg, adan anɪbu aɲ, adan anɪbu naij, a gɪmim nɪŋagpim? ⁵⁸ Pen bɪ ap nöp manö kub hagnɪg dam arabin a gainɪm, manö kub anɪbu nɪhön gɪnɪg arabul a gɪmön, adan anɪ au amöl gɪ, nɪp aɲ manö hag ud asɪk aɲ gɪmɪl. Wasö u, nöp dam bɪ kub manö nɪŋeb ñɪmagö adö nɪpe u yuö, nɪpe pen nöp dam polisman ñɪmagö adö kalɪp gau lö, nöp böŋ nöp dam nagɪ lɪnaböl. ⁵⁹ Anɪb u, yad nöp hagabin, ne nagɪman nöp mɪdmön, nan nabõŋ ne gau böŋ nöp nabõŋ ral pɪs gɪmön me, hõŋ arnabön,” a ga.

13

Kale nan si nan naij gɪpim u arö gagnabim u, umnabim

¹ Magö anɪbu, nɪbɪ bɪ rɪmnap apöm, Jisas nɪp hagöm hagla, “Galili nɪbɪ bɪ rɪmnap

* 12:47: Jem 4:17 * 12:50: Mak 10:38-39 * 12:53:

apöm, God sabe gep ram u nan sabe gi ñilö nñjöl gi, magö anñbu nöp gapman bi kub Pailod kalip böj nöp al pak la," a gila. ² Hageila, Jisas kalip haga, "Galili nñbi bi anñb gau nöp, nan si nan najj unbö ke gilö anñg göp, pen Galili nñbi bi rñmnap nan si nan najj pro pro gipal rö anñg gagöp, a gñmim, nñjbim ar? * ³ U wasö! Yad kalöp hagabin, nan si nan najj gipim gau nñhön gññg anñg gipun, a gñmim, arö gagnabim u, nñbi bi anñb gau umla rö nöp, kale magöñhalö u rö nöp umnabim. ⁴ Pen Siloam wanö söl au, ram mñlö kub pa jö göm nñbi bi unbö kagoñ böj danj (18) kalip pak la u, nan si nan najj unbö ke gilö anñg göp, pen nñbi bi Jerusalem mñdmñdal rñmnap nan si nan najj pro pro gipal rö anñg gagöp, a gñmim, nñjbim ar? ⁵ U wasö! Yad kalöp hagabin, nan si nan najj gipim gau nñhön gññg anñg gipun, a gñmim, arö gagnabim u, nñbi bi anñb gau umla rö nöp, kale magöñhalö u rö nöp umnabim.

Mab ap magö pñlagöp

⁶ Pen Jisas manö hod rñkóm kalip haga, "Bi ap uñthem magö ap pñlanj, a göm, yñj u ju dapöm, nagñ wain wög nñpe au yñmnan. Hainö ado gi apöm nñjnab magö ap pñagnab. ⁷ Bi wög gep nñpe u nñp hagnab, 'Mi mñhau nñganj mñ aññ aññ inö nñjöl gi, pör apem nñjbin uñthem yñmnö u magö nññeb ap pñlagöp. Anñb u, wög adñj yad añj au mñdöp u aij gagöp. Rñb yu!' a gñnab. * ⁸ Hageinab, bi wög gi ñeb nñpe hagnab, 'Bi kub, uñthem iñ anñbu mññi rñb yuagep. Yad uñthem iñ anñbu kñpñ gi aij gem, nan uñanj uñanj rñmnap dap lñö, * ⁹ mi hainbö u magö pñññm u arö gñmön; pen magö pñagnñm u rñb yumön,' a gñnab," a ga.

Jisas nñbi jöl magö dudu ga u gö, yidum ga

¹⁰ Pen Juda God nñp sabe gep ññn ap, Jisas Juda magum gep ram ap amöm, kalip manö hag ññ mñdeia. ¹¹ Ram raul mñgan anñbu nñbi ap ap mñdeia. Nñbi anñbu nñp kñjaki aiön pi gö, jöl magö nñpe u dudu badu göl nöp ajmñdöp mñ unbö kagoñ böj danj (18) ina. ¹² Jisas nñbi anñbu nñp hagö auaiia haga, "Nan nöp göp u kamñj löp," a ga. ¹³ Anñg hagöm, nñp ud nñjö nñjöl gi, magö anñbu nöp jöl magö u yñjg gö, God hib nñpe u hagö adö ara.

¹⁴ Pen Jisas God nñp sabe gep ññn u gö kamñj la u nñjöm, bi kub juda magum gep ram anñbu abad mñdmñdöp u, Jisas nñp nñjö mulu lugö, nñbi bi ap mñdeila gau kalip haga, "Kale nñbi bi nan göp gau, wög gep ññn unbö kagoñ jñj nöp aube kamñj

lññm. Mññi God nñp sabe gep ññn i anñg gagmim," a ga. *

¹⁵ Anñg hagö, Bi Kub nñp pen haga, "Kale bi pir alep! Kaj kau, kaj donki kale gau adñk lñbe mñdeinab au, God nñp sabe gep ññn u ññg nan gö, kalip nagñ hubñkmim, dam arbe ññg ññjnaböl aka wasö? * ¹⁶ Pen bac iñanj hon Ebrahim rñkóm, rñk dap lñla pai i, Seden nñp hadame nöp adñk lö, mñ in kagoñ böj danj mñdöp u, nñp mög nñjagppim arñ Mññi God nñp sabe gep ññn i, nagñ nñpe hubñk yuajñn, manö kub hagabin ar? ¹⁷ Jisas anñg hagö, bi nñp nñjöl mulu luga gau nable yabññ ga. Pen nñbi bi rñmnap gau, Jisas nan gagep rö gñmñdöp gau nñjöm, mññ mññ yabññ gñla.

Mab masded magö u, manö hod rñkóm haga

¹⁸ Jisas manö ap halö hagöm haga, "God nñbi bi udöm abad mñdeinab manö u kalöp hag ñññg gabin u, aige gem hagnö, kale nñj aij gñnabim? ¹⁹ Me manö adö hagnñg gabin inbö rö mñdöp. Bi ap mab masded magö u dam wög naböñ nñpe u yñmö, ran kub göm ramö löm gau gau arnab, yaur gau apöm lö lö gau gau mñdeinaböl," a ga.

²⁰ Manö ap pen kauyanj haga, "God nñbi bi udöm abad mñdeinab manö u, aige gem hagnö, kale nñj aij gñnabim? ²¹ Adö anñbu rö, nñbi ap yis bad pro pro ap udöm, plaua rin kub yanj halö ud ado malo gö mñdöl gi, kub yabññ rannab rö u gñnab," a ga.

Ajöh pro u

(Mad 7:13-14,21-23)

²² Pen Jisas Jerusalem arñg göm, yñjg göl araga. Nñpe daun gau abe, nñbi bi ram rññg aglö mñdeila gau abe, añ añ hanöl gi, manö hag ññl gi ara. ²³ Nñbi bi mñdeila anñb gau, bi ap Jisas nñp haga, "Bi Kub, God yöp nñbi bi mñhöp nöp ud kamñj yunab aka?" ga.

Hageia, Jisas kalip haga, ²⁴ "Anñb u, kale klö gñmim nöp, ajöh iñ pro ramö anñbu arnabim. Nñbi bi iru yabññ nöp, adan ramö pro anñbu arun, a göm, am rua rñk wasö nñjnaböl. ²⁵ Nñhön gññg, bi ram nap nñbö u adan gññnab, kale höñ gau nöp mñdmim, pak gu gu gñmim hagnabim, 'Bi kub, adan hiñk!' a gñpe, nñpe pen pe hagnab, 'Kale gai nñböñ Yad kalöp nñjagppin!' a gñnab. *

²⁶ Hageinab, kale pen hagnabim, 'Ne nöd ram mññöñ hon u apön, nöp aip nan ñññun ññg ñññun gñmñdun; ne hanñp manö hag ññmñdan,' a gñnabim. ²⁷ Kalöp pen hagnab, 'Yad kale nñjagmñdin. Kale gai nñbö yad nñjagppin. Kale nñbi bi nan si nan najj gipim u me, kalöp ajöh hiñkagnabin. Arim!' a gñnab. * ²⁸ Hainö kale nñjnabim,

* 13:2: Jon 9:2 * 13:7: Luk 3:9 * 13:8: 2Pi 3:9,15

* 13:14: Eks 20:9-10; Dud 5:13-14 * 13:15: Luk 14:5

* 13:25: Mad 25:10-12 * 13:27: Sam 6:8

Ebrahim, Aisak, Jekop, bî God manö hagep bî gau, God ram mîñöñ pör mîdep u God aip mîdeinaböl, pen kalöp hag höñ yuö, mîñöñ kub göl gî, meg magö hau rîbîköl gî nöp mîdeinabim. * ²⁹ Pen nîbi bî mîlö gau nîbö, sîdö auab lau adö nîbö, sîdö wad arab lau adö nîbö, gamîñ gau nîbö, gajîñ gau nîbö, God ram mîñöñ pör mîdep nîpe u apöm, asîkôm jîm ñöl nan kub ñîñaböl. * ³⁰ Pen nîbi bî uri jöl adö yabîñ au mîdpal gau, hainö rîmnap nöd am mîdeinaböl. Pen nîbi bî uri nöd araböl gau, hainö rîmnap jöl adö yabîñ gau mîdeinaböl,” a ga. *

Jisas Jerusalem nîñö mög ga

³¹ Magö anîbu nöp, bî Perisi rîmnap apöm Jisas nîp hagla, “Gapman nîp kub Herod nöp al pak lîñg gab. Anîb u, ne ram mîñöñ i arö gîmön, ram mîñöñ ke ap aru,” a gîla.

³² Hageila, Jisas haga, “Kale am kain hapeb anîbu nîp happe, nîñ mîdainîm. Mîñî abe, rol abe, nîbi bî kîjakî aïön pi abañ alöp gau gîñö kamîñ löm, nîbi bî nan göp gau gîñö kamîñ löm, gîñab. Ruö pen, ñîñ mîhau nîgan u me, wög yad u gî haknabin. ³³ Pen mîñî, rol, ruö yad adan arîñ a gabin u arñg gabin. Bî God manö hagep gau kalîp Jerusalem nöp al pak lîñaböl.

³⁴ “Jerusalem! Jerusalem! God nîpe manö hagep bî nîpe kalöp a göm yua gau, nîhön gîñîg pör kabö ud pak lîbîmîñ Kîhakî pi ud auan mo gau löp rö u, yad pör ñî pai ne gau ud aij gîñam, a gem, nîñbîn u pen yîp iru nîñmîm wîhö gîpîm. ³⁵ Anîb u, nîñjîm. Ram kale u kuö nöp mîdöp. Mîdö, kale yîp nîñagnabîm; hainö gau, ‘Bî anîbi Bî Kub hag yuöp auab i, God gö, hib nîpe adö lanj arañ,’ a gîñabîm ñîñ u me, yîp kauyanj nîñnabîm,” a ga.

14

Jisas, bî ñîmagö ma hu ga ap nîp gö, kamîñ la

¹ Juda God nîp sabe gep ñîñ ap, Jisas am Perisi bî kub ap ram nîpe u nan ñîñö nîñöl gî, nîbi bî mîdeila gau, nîpe nîhön rö gîñîm, a göm, nîñ ij halö lî mîdeila. ² Nîhön gîñîg: ñîñ anîbu, bî ñîmagö ma hu ga ap ap mîdeila. ³ Jisas, bî Perisi gau abe, bî lö manö hag ñeb bî gau abe, kalîp haga, “God nîp sabe gep ñîñ i, bî nan göp ap gîno kamîñ lîñab u aij aka wasöñ Lo manö nîhön hagöp?” ö ga. *

⁴ Hageia, manö ap pen hagagla. Anîb u, Jisas bî ñîmagö ma hu ga u nîp ud nîñö kamîñ la. Kamîñ lö, Jisas bî anîbu nîp hag

yuö ara. ⁵ Jisas bî anîbu hag yuöm, bî anîb gau kalîp haga, “Ñî pai kale ap aka kaj kau kale ap, God nîp sabe gep ñîñ u ñîg mîlîbîm udöm mîgan yanj lugeinab u, kale yîñîd am ud yunabîm aka wasö?” ga. *

⁶ Hageia, kale pen manö ap hagöl rö laga.

Hon hib kub mîdeianj, a gîmîm, gasî u nîñagmîm

⁷ Pen nîbi bî anîb gau nan magö ñîñîñg apöm, ka asîkep aij aij gau nöp nîñun asîkun, a göm asîkla u, Jisas nîñöñ, manö ap manö hod rîkôm haga, ⁸ “Bî ap nîbi udnîg göm, nan kub ñîñîñg kalöp wîñ alö ammîm, ka asîkep aij lîñîm adö u asîkagmîm. Nîhön gîñîg: nîbi bî kub rîmnap auöl rö löp. * ⁹ Anîb u, kale ka asîkep aij adö anîbu asîk geinabîm, bî kalöp wîñ alñab u apöm hagnab, ‘Ne ke gau aru, bî kub i adö anîb au asîkanj,’ a gö, nöp nable gö nîñöl gî, am ñîñ gî am ba gau asîknabön. ¹⁰ Pen kalöp, nan ñîñun, a göm, wîñ alaiöl, am go! gau asîk mîdpe me, bî kalöp wîñ alñab u apöm hagnab, ‘Bî mîdeimam. Ne aumön ka adö aij i asîk gî,’ a gö, nîbi bî nan ñîñîñg ap mîdeinaböl gau nöp nîñöñ, bî u anj i bî kub nöp mîdöp, a gîñaböl. ¹¹ Anîb unbö rö, nîbi bî hon hib kub mîdöp, a göm, nîñbal gau, God hib kalpe gö ap lugnab. Pen nîbi bî ana udöm mîdpal gau, God hib kalpe gö ap rannab,” a ga. *

¹² Jisas manö anîbu hagöm, bî nan kub ñîñîñg nîbi bî wîñ ala u nîp haga, “Ne nan kub ñîñîñg, bî nîñeb ne gau, nañîñ namam yam ne gau, nîbi bî ram mîñöñ alog ne mani iru mîdöp gau, kalîp wîñ alagmön. Nîbi bî anîb gau, naböñ ñun, a göm, nöp pen nan ñîñîñg wîñ alöl rö löp. ¹³ Ne nan kub ñîñîñg, nîbi bî mög gep rö gau, nîbi bî ñîmagö ma kîla göp gau, nîbi bî ma najj göp gau, nîbi bî amgö we göp gau, kalîp wîñ albe, aueinaböl, nan ñîñmîm. ¹⁴ Nîbi bî mög gep rö anîb gau, nöp pen ñöl rö lagnab u me, hainö God nîbi bî kamîñ aij nîpe gau gö uraknaböl ñîñ u, nîpe ke nöp pen ñîñab,” a ga. *

¹⁵ Pen manö anîbu nîñöñ, bî kale aip nan ñîñeila ap Jisas nîp haga, “God nîbi bî nîpe udöm abad mîdeinab u, nîpe aip jîm ñöl nan kub ñîñîñaböl gau, mîñ mîñ yabîñ gîñaböl,” a ga. *

Nan kub ñîñnaböl u, manö hod rîkôm haga

¹⁵ Pen manö anîbu nîñöñ, bî kale aip nan ñîñeila ap Jisas nîp haga, “God nîbi bî nîpe udöm abad mîdeinab u, nîpe aip jîm ñöl nan kub ñîñîñaböl gau, mîñ mîñ yabîñ gîñaböl,” a ga. *

¹⁶ Hageia, Jisas haga, “Bî ap nan kub ñîñîñg göm, nîbi bî iru nöp wîñ alñab. ¹⁷ Pen nan kub ñîñeb ñîñ anîbu aueinab,

* 13:28: Mad 8:11-12 * 13:29: Sam 107:3 * 13:30: Mad 19:30 * 14:3: Luk 6:9 * 14:5: Mad 12:11; Luk 13:15 * 14:8: Pro 25:6-7 * 14:11: Mad 23:12; Luk 18:14 * 14:14: Jon 5:29 * 14:15: Luk 13:29

bɪ wög gɪ ɲeb nɪpe u nɪp hagnab, 'Mɪni am nɪbi bɪ nöd hag lɪbin gau kalɪp am paɲɪd dau,' a gɪnab. Bɪ wög gɪ ɲeb nɪpe pen amöm hagnab, 'Nan magöɲhalö dap gɪɲɪn gɪpun; aube arun!' a gɪnab. ¹⁸ Hageinab, nɪbi bɪ anɪb gau ap hagnab, 'Yad arnam u pen mɪnönɲ naböɲ ap raubin u nɪɲnɲg arabin,' a gɪnab. ¹⁹ Pen ap hagnab, 'Yad arnam u pen kaj kau unbö sɪduɲ laɲ raubin u, wög gɪ aij göl aka gem, am nɪɲnabin,' a gɪnab. ²⁰ Ap hagnab, 'Yad arnam u pen nɪbi yad gɪsön nöp uɲpin u me, aunam rö lagöp,' a gɪnab. * ²¹ Anɲg hageinaböl, bɪ anɪbu ado gɪ amöm, nɪbi bɪ gau kale nɪhön nɪhön hagnaböl u, bɪ kub nɪpe u nɪp hagnab. Hageinab, bɪ kub u hibur nɪpe u naj gö, bɪ nɪpe u nɪp kauyaɲ hag yuöm hagnab, 'Ne yɲɲɪd am adan kub gau abe, adan pro gau abe ammön, nɪbi bɪ mög gep rö gau, nɪbi bɪ ɲɪmagö ma kɪla göp gau, nɪbi bɪ amgö we göp gau, nɪbi bɪ ma naj göp gau, kalɪp paɲɪd dau,' a gɪnab. ²² Hageinab, hagnab rö göm, hainö bɪ wög gɪ ɲeb anɪbu hagnab, 'Bɪ kub, hagpan rö gɪpin u pen mɲgan rɪmnap kau nöp mɪdöp,' a gɪnab. ²³ Hageinab, bɪ kub u bɪ wög gɪ ɲeb nɪpe nɪp hagnab, 'Ne adan kub gau abe, adan pro gau abe ammön, nɪbi bɪ manö klö gɪmön hagö, kale aulö, ram raul mɲgan yad u böɲ nöp rɪb uɲnɪm. ²⁴ Pen nɪbi bɪ nöd wɪɲ alnö auagpal gau, nɪbi bɪ ap nan yad pro pro rɪmnap ɲɪɲagnab, wasö yabɪɲ,' a gɪnab," a ga.

Gasi nɲɲ aij gɪmim, yɲp lau adö aumim, a ga

(Mad 10:37-38)

²⁵ Jisas adan araiu u, nɪbi bɪ iru yabɪɲ nɪp hain gɪla. Nɪpe ado göm kalɪp haga, ²⁶ "Nɪbi bɪ gau yɲp lau adö arun a gɪnaböl u pen gasɪ kub kale areinab nɪme nap, nɪbi ɲɪ pai, nɪɲɲn nɪmam kale, aka haɲ roman kale ke u, yad nɲɲnö nɪbi bɪ yad mɪdaiöl rö lagöp. * ²⁷ Nɪbi bɪ rɪmnap hagnaböl, Jisas nɪbi bɪ nɪpe mɪdaiun u pen anɲg gɪno, nɪbi bɪ rɪmnap hanɲp gɪ naj göl rö löp, a göm, haɲ roman kale ke nöp gasɪ nɲɲöl gɪ mɪdeinaböl u, nɪbi bɪ yad mɪdaiöl rö lagöp. ²⁸ Pen bɪ kale ap, ram mɪlö kub i adö laɲ ap gɪnɲg, nöd mani aige gö rö uɲem gɪnam, a göm, gasɪ nɲɲ aij göm gɪnab. ²⁹ Pen, gɪnam gɪnam, a göm, kabö nöd nöp gɪnab u pen hainö mani ɲep gö, ram ɲep gö, nɪbi bɪ gau nɲp hag juöm hagnaböl, ³⁰ 'Ake! Bɪ mɪlö i ram gɪnɲg göm rö gɪ damöm, ram adɲɲ arö göp,' a gɪnaböl. ³¹ Pen anɪbu rö, bɪ kiɲ ap, bɪ kiɲ ap aip pen pen gɪnɲg, nöd gasɪ nɲɲ aij göm arnap. Pen nɪpe gasɪ nɲɲ damöm, ami bɪ yad u den dausan nöp mɪdöp; pen kiɲ anɪbu ami bɪ nɪpe dwdi

dausan mɪdöp; pen pen gun, nɪpe ami bɪ yad al pak lɪnɲm rö löp, a gɪnab. ³² Gasɪ anɪbu nɲɲöm, kiɲ ap mɪlö gau hain auö nɲɲöl gɪ, manö yuöm hagnab, 'Hol aige gul, manö hag jɲm ɲul?' ö gɪnab. ³³ Anɪb u, nɲɲ aij gɪmim. Nan kale gau magöɲhalö arö gɪmim, yɲp aip auagnabim u, nɪbi bɪ yad mɪdaimim rö lagöp.

³⁴ "Dö nan aij yabɪɲ u pen dö kal nɪpe arnab u, kale nɪhön gɪlö kauyaɲ dö gɪnab? ³⁵ Dö anɪbu rö, ud wög adɲɲ aka kɪkɪkɪ hib au yulö nan magö ran aij gagnab. Dö anɪbu rö wög ap mɪdagöp; ud yuep rö nöp löp. Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɲd mɪdaiɲm gau, manö hagabin i rɪmɲd lɪ nɲɲ aij gɪmim," a ga.

15

Kaj sipsip ap ur ga

(Mad 18:12-14)

¹ Pen bɪ dakɪs uɲep gau abe, nɪbi bɪ nan si nan naj gɪla gau abe, Jisas manö hagab u nɲɲun, a göm, ap nɲɲ mɪdeila. ² Pen bɪ Perisi gau abe, bɪ lö manö hag ɲeb bɪ gau abe, Jisas nɲp hag juöm hagla, "Nɪpe nɪhön gɪnɲg bɪ nan si nan naj gɪpal gau uɲöm, aip nan magö jɲm ɲöl ɲɲɲab?" ö gɪla. * ³ Anɲg hageila, Jisas manö ap hod rɪköm kalɪp haga, ⁴ "Bɪ kale ap, kaj sipsip ɲɲɲjuöl unbö mamɪd u (100) muk mɪdeinab. Pen anɲ nɪbö ap ur geinab u, rɪmnap dam mɪnönɲ haɲn haɲn mɪdöp gau löm, am kaj sipsip nɪpe ur gɪnab u ulhai nɲɲ aj aj aj, naj ulhai nɲɲ dam dam nɲɲ uɲnab. * ⁵ Kaj sipsip nɪpe anɪbu ulhai nɲɲ uɲöm, aij a gö nɲɲöl gɪ, ud sɪduɲ nɪpe u adö laɲ lɪnab. ⁶ Sɪduɲ laɲ dap ram amöm, nɪbi bɪ nɲɲeb nɪpe gau, nɪbi bɪ ram mɪnönɲ alog nɪpe gau, kalɪp wɪɲ alöm, ap magum gɪnaböl hagnab, 'Kaj sipsip yad ur göp u, ulhai nɲɲ adog uɲpin u, köl yad aip mɲɲ mɲɲ gun,' a gɪnab. ⁷ Anɲ unbö rö me, nɪbi bɪ iru nöp gau, hon gɪ aij gun nan si nan naj gagpun, a göm, gasɪ nɲɲbal gau, kumi kabö adö laɲ au mɪdpal gau nɲɲöm mɲɲ mɲɲ gagnaböl; pen nɪbi bɪ anɲ ap, nan si nan naj gɪpin gau nɪhön gɪnɲg anɲ gɪpin, a göm, arö geinab u, kumi kabö adö laɲ au nɲɲöm mɲɲ mɲɲ gɪnaböl.

Mani kabö magö ap ur ga

⁸ "Aka pen, nɪbi ap mani silpa magö nɪpe unbö sɪduɲ laɲ mɪdeinab. Pen magö ap, ram raul mɲgan gau agamɲ ap lugeinab u, nɪpe nɪhön gɪnabɲ Nɪpe hapö lau adö aulɪk löm, ulhai nɲɲ nɲɲ ka acɲp acɲp ɪk ɪk, kabö magö nɪpe anɪbu uɲnab. ⁹ Mani silpa magö nɪpe anɪbu ulhai nɲɲ uɲöm, aij a gö nɲɲöl gɪ, nɪbi bɪ nɲɲeb nɪpe gau, nɪbi bɪ ram mɪnönɲ alog nɪpe gau, kalɪp wɪɲ alöm,

* 14:20: 1Ko 7:33

* 14:26: Luk 9:23

* 15:2: Luk 5:30

* 15:4: Esi 34:11,16; Luk 19:10

ap magum gɨnaböl hagnab, 'Kabö magö yad lugöp magö añt anɨbu, ulhai nɨŋ adog uɗpin u, köl yad aip mɨñ mɨñ gun,' a gɨnab. ¹⁰ Anɨbu rö me, nɨbi bɨ añt ap, nan si nan naj gɨpin gau nɨhön gɨnɨg anɨg gɨpin, a göm, arö geinab u, kumi kabö adö laŋ au God ejol nɨpe gau nɨŋöm mɨñ mɨñ gɨnaböl," a ga.

Nɨ ap nap nɨp arɨk ara u, manö hod riköm haga

¹¹ Jisas manö anɨbu hagöm haga, "Bɨ ap ñt nɨpe mɨhöp mɨdeinab u. ¹² Ñt nɨpe hain u, ap nap nɨp hagnab, 'Bapi, nan halɨp mɨhön hagnan gau, ud asɨk yɨp gau ke ñt,' a gö, nap nan kalpe mɨhön gau ud asɨk ke ke ñnab. ¹³ Ñö, ñt nɨpe hain u magö ulep magö ap mɨdöm, nap nan nɨp ud asɨk ña gau magöŋhalö sɨkim göm, mani udöm, dam ram mɨnön mɨlö gau arnab. Am anɨb gau mɨdöm, nɨbi si nan naj gau göl gɨ, mani nan nɨpe ud arnab gau, haŋöwalö nɨbi bɨ gau ñt pɨs gɨnab. ¹⁴ Anɨg gö, mani nɨpe pɨs gö, ram mɨnön anɨbu kɨyö kub yabɨl linab. Pen nan magö rau ñɨŋnim mani ap mɨdageinab. ¹⁵ Anɨg gö, nɨpe amöm, bɨ ram mɨnön anɨbu nɨbö nap kale ap hag nɨŋö, nɨp kaj mukep wög u hag linab. ¹⁶ Pen nɨp kɨyö kub yabɨl u lö gɨ mɨdö mɨdö, kaj mukmɨdal womai hañ gau rɨmnap ñɨŋnam a gɨnab u pen nɨbi bɨ rɨmnap nɨp nan magö ñagnaböl. ¹⁷ Pen gasɨ magö nɨpe nɨŋ ud arö gasɨ aij magö u auö hagnab, 'Bapi yad bɨ nɨp wög gaböl gau, nan magö iru mɨdöp. Yad au mɨɗpin, yɨp kɨyö kub yabɨl löp. ¹⁸ Anɨb u, yad ram mɨnön i arö gem, bapi mɨdöp au kauyaŋ ado gɨ amem, nɨp hagnabin, "God amgö ilö adö nɨpe u gɨ naj gem, amgö ilö adö ne u gɨ naj gem, gɨpin rö, * ¹⁹ ne yɨp ñt yad a gɨ hagagmön. Yɨp bɨ wög gɨ ñeb ne ap rö hag lɨmön gɨnabin," a gɨnabin,' a gɨnab. ²⁰ Gasɨ anɨbu nɨŋöm, bapi ram ado gɨ arnabin, a göm, hadnab. Am am am, nap nɨpe mɨlö gau nɨbö ñt nɨpe anɨbu nɨp yɨjɨg nɨŋnab. Nap ñt nɨpe nɨŋöm, nɨp mög yabɨl gɨnab. Nɨpe ðɨp gɨ dö gɨ am nɨp ud wabi göm, ud bom haluöm mulu ñɨŋnab. ²¹ Nap anɨg gö, ñt hagnab, 'Bapi, God amgö ilö adö nɨpe u gɨ naj gem, amgö ilö adö ne u gɨ naj gem, gɨpin rö, ne yɨp ñt yad a gɨ hagagmön,' a gɨnab. ²² Nap pen, bɨ wög gɨ ñeb nɨpe gau kalɨp hagnab, 'Kale yɨŋɨd nöp am waɨŋ mɨlö kub yad u dap nɨp yɨm ñmim, ñmago nɨpe u riŋ lɨ ñmim, ma rɨrup lɨ ñmim, gim. ²³ Anɨg gɨmim, am kaj kau pi marep hañ aij yabɨl u pak dam laube, mɨñ mɨñ göl gɨ nan kub ñɨŋjun. ²⁴ Ñt yad u böŋ nöp uma rö la u, pen mɨñi nɨpe kauyaŋ kamɨŋ mɨdöp. Nöd nɨpe böŋ nöp hir ga u, pen mɨñi nɨp adog uɗpin,' a gɨnab.

Nap hagö, kale am kaj kau pi pak dapöm, nan magö laulö, mɨñ mɨñ gɨnaböl. *

²⁵ "Pen ñt nɨpe nöd u, wög aɨŋ gau gɨ aj arö göm, ado gɨ yöp ram söl au apöm nɨŋnab, cacɨŋ, mab ij paköm, kugom ralöm, mɨñ mɨñ göl gɨ mɨdeinaböl. ²⁶ Anɨg geinaböl, nap bɨ wög gɨ ñeb nɨpe ap nɨp hag nɨŋöm hagnab, 'Nɨhön gaböl?' ö gɨnab. ²⁷ Hageinab, hagnab, 'Namam hain ne umöb a göm nɨŋöb u pen mɨñi ado gɨ auö, nap kaj kau pi marep hañ aij u pak lau ñɨŋöl gɨ mɨñ mɨñ gaböl,' a gɨnab. ²⁸ Hageinab, nɨp mulu kal yabɨl lugö, ram raul mɨgan aragnab; höŋ au yaŋ nöp mɨdeinab. Nap pen höŋ amöm, auö ram raul mɨgan arul, a göm, nɨp manö hain hain hagöm hagnab. ²⁹ Nap nɨpe manö hain hain hageinab pen ñt nöd nɨpe hagnab, 'Yad manö ne hagnan rö pör nöp hain gem, bɨ nagɨ wög gep ne rö mɨdem, wög nöp pör pör gɨnö gɨnö mɨ iru yabɨl nöp lugöp. Pen yɨp kaj meme pi ap ñö, mɨdeimam yad gau aip pak lau ñɨŋun mɨñ mɨñ gaggun. ³⁰ Pen ñt ne anɨbu, nan nɨme lɨ ñina gau damöm, nɨbi si nan gau göm gɨ ñɨŋ yu haköm auub, nɨp mög nɨŋmön, kaj kau pi marep hañ aij yabɨl u pakpan!' a gɨnab. ³¹ Anɨg hageinab, nap ñt nɨpe nöd nɨp hagnab, 'Hol apɨl pör mɨɗpul rö, nan yad gau magöŋhalö ne uɗnabön. ³² Namam hain ne u böŋ nöp uma rö la u, pen mɨñi nɨpe kauyaŋ kamɨŋ mɨdöp. Nɨpe böŋ nöp hir ga u, pen mɨñi nɨp ulhai nɨŋ adog uɗpin. Anɨb u me, hon mɨñ mɨñ gun,' a gɨnab," a ga.

16

Bɨ wög abadeɗ bɨ u, manö hod riköm haga

¹ Jisas bɨ nɨpe gau kalɨp haga, "Bɨ kub nan iru mɨɗnab ap, bɨ nan nɨpe abad mɨɗep bɨ ap hag lö, nan nɨpe gau abad mɨdeinab. Pen bɨ kub u, manö ap nɨŋnab, bɨ nan nɨpe abad mɨɗnab anɨbu, nan nɨpe gau haŋöwalö gɨnab. ² Bɨ kub manö anɨbu nɨŋöm, nɨp wɨñ alö aueinab hagnab, 'Nan yad gau abad mɨɗ aij gagpan u, yɨp hag ñɨlö nɨŋbin. Anɨb u, ne ammön, nan yad aigeg mɨdöp gau magöŋhalö wö ral nɨŋ aij gɨmön, nɨbi bɨ gau kalɨp nan naböŋ yad aigeg mɨdöp gau magöŋhalö wö ral nɨŋ aij gɨmön, ap yɨp hag ñmön, wög yɨp gɨpan u hainö gagnabön,' a gɨnab. ³ Hageinab, bɨ nan nɨpe abad mɨɗep anɨbu, aŋ nɨpe gau nöp gasɨ iru nɨŋöm hagnab, 'Bɨ kub u yɨp hag yunɨg gab u pen yad nɨhön gɨnamŋ yad bɨ pɨdön mɨɗagpin rö, mɨnön bɨnɨg jö gɨnam rö lagöp. Nɨbi bɨ rɨmnap nan kale u asɨb hag gɨ ñɨŋeinabin u, yɨp nable gɨnab,' a gɨnab. ⁴ Pen hainö gasɨ nɨŋ aij göm hagnab, 'Yad nɨhön gɨnam u

* 15:18: Sam 51:4 * 15:24: Ep 2:1,5

uri nɨŋbin. Adō anɨbu gɨnō, hainō bɨ kub yad yɨp hag yunab ɨn u, nɨbi bɨ rɨmnap yɨp udlō, ram kale au han mɨdeinabin,' a gɨnab. ⁵ Anɨg hagōm, nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp bɨ kub nɨpe nan nabōŋ mɨdeinab gau wɨn alnab. Wɨn alō, bɨ nōd aunab u nɨp hagnab, 'Ne bɨ kub yad nan nabōŋ aigeg mɨdōp?' ō gɨnab. ⁶ Hageinab hagnab, 'Wel ɨnɨeb dɨtam ɨnɨjuōl aɨn ap,' a gɨnab. Hageinab hagnab, 'Diker i ud, yɨɨd asɨkmōn dɨtam unbō sɨduŋ laŋ kalɨ kɨɨn rɨk,' a gɨnab. Hageinab, hagnab rō nōp gɨnab. ⁷ Hainō bɨ ap aueinab, hagnab, 'Ne bɨ kub yad nan nabōŋ aigeg mɨdōp?' ō gɨnab. Hageinab hagnab, 'Wid beg ɨnɨjuōl unbō mamɨd u,' a gɨnab. Hageinab hagnab, 'Diker i ud, yɨɨd asɨkmōn beg ɨnɨjuōl mɨhau mɨhau kalɨ kɨɨn rɨk,' a gɨnab. Hageinab, hagnab rō nōp gɨnab. ⁸ Anɨg geinab, hainō bɨ kub nɨpe u nɨŋōm hagnab, 'Bɨ nan yad abad mɨdep bɨ anɨbu, gasɨ nɨŋ aij gōm, nɨhōn nɨhōn gem mɨd aij gɨnabin a gōp u, nɨpe gɨ aij gōp,' a gɨnab. Anɨb u nɨŋim. Nɨbi bɨ mɨnōŋ nabōŋ adō ɨl i gasɨ nɨŋbal gau haggal, 'Mɨɨni aigōl gun hainō asɨk mɨdep hon u mɨd aij gɨnɨm?' ō gōm, gasɨ u nɨŋōl gɨ gɨlō arab. Pen mailō aij nɨŋbal nɨbi bɨ gau, anɨg unbō rō nōp gɨlō arbōp u aij.

⁹ "Mani nan mɨnōŋ nabōŋ ɨl i mɨdōp gau, nɨbi bɨ rɨmnap gau ɨɨbe me, hainō nan anɨb gau bōŋ nōp pɨs gɨnab ɨn u, God ram mɨnōŋ pōr mɨdep nɨpe au kalōp hag wɨhai udnab. ¹⁰ Mani nan pro ap, nɨbi bɨ ap ɨnɨmagō adō u ɨlō, abad mɨd aij gɨnab u, nan kub gau ɨnōl, u rō nōp gɨnab. Pen mani nan pro ap, nɨbi bɨ ap ɨnɨmagō adō u ɨlō, abad mɨd aij gagnab u, nan kub gau ɨnōl, u rō nōp gɨnab. ¹¹ Pen kale mani nan mɨnōŋ nabōŋ adō ɨl i mɨdōp u udmim, pir almim, abad mɨd aij gagnabim u, bɨ an kalōp nan aij yabɨ adō laŋ nɨbō ɨnɨnab? ¹² Bɨ ap mani nan nɨpe ud ɨnɨmagō adō kalōp ɨnɨnab u, kale pir almim, abad mɨd aij gagnabim u, bɨ an mani nan kalōp ke ɨnɨnab? ¹³ Bɨ aɨn ap, bɨ kub mɨhōp kalɨp wōg gɨnɨm rō lagōp. Bɨ mɨhōŋgōl kalɨp wōg gɨnab u pen nɨpe bɨ kub ap nɨp mɨdmagō lōm, bɨ ap nɨp mɨdmagō lagnab. Aka bɨ kub ap nɨp mɨdmagō lōm, bɨ ap nɨp mɨdmagō lagnab. Unbō rō, kale mani nan gau nan aij yabɨ a gɨmim nɨŋeinabim u, God nɨp wōg gɨpim u arō gɨmim rō lōp," a ga. *

¹⁴ Bɨ Perisi gau, gasɨ kub kale mani adō u nōp nɨŋmɨdal u me, Jisas manō haga u nɨŋōm mɨhōl gōm hag jula. ¹⁵ Hag jueila, kalɨp haga, "Kale nɨbi bɨ amgō ɨlō adō u, hon nɨbi bɨ aij mɨdpun, a gɨpim u, pen God hibur gasɨ mɨdmagō aŋ kalōp daŋ nɨŋōb. Nan nɨbi bɨ nɨŋlō aij gōp gau, God nɨŋō nan

naij rō lōp. *

¹⁶ "Jon bɨ ɨnɨg pak ɨneb auaga ɨn u, lo manō kalɨ kɨɨn rɨkla u abe, bɨ God manō hagep manō kalɨ kɨɨn rɨkla u abe haglō, nɨbi bɨ nɨŋōm, adō anɨbu gɨlō armɨdōp. Pen Jon auaga ɨn u rɨkō, God nɨbi bɨ udōm abad mɨdeinab manō aij u haglō, nɨbi bɨ nɨŋōm kale magōŋhalō adō anɨbu nōp arun, a gōm, klō gōm gɨlō arab. * ¹⁷ Kumi kabō adō laŋ abe mɨnōŋ nabōŋ ɨl i abe ur gɨnɨm rō lōp, pen lo manō u adɨŋ pro ap ur gɨnɨm rō lagōp. *

¹⁸ "Pen, bɨ ap nɨbi udōm arō gōm, am nɨbi hain nɨbō ap udnab u, nɨbi si udnab. Pen bɨ ap urakōm, nɨbi u, bɨ udōm arō gɨnab nɨbi anɨbu, udnab u, nɨpe u rō nōp nɨbi si udnab.

Bɨ mani halō bɨ ap aip, Lasaras aip

¹⁹ "Bɨ ap mani nan nɨpe iru yabɨ mɨdmɨdōp. Nɨpe waiŋ aij aij nōp yɨmōm, nan ɨnɨbeb aij aij nōp ɨnɨmɨdōp. ²⁰ Pen ram aŋōŋ ɨl gōl nɨpe au, bɨ use use halō nan mɨdagmɨdōp bɨ ap dap ɨlō mɨdmɨdōp. Hib nɨpe Lasaras. ²¹ Gasɨ nɨpe u nōp nɨŋōm, 'Bɨ nan iru mɨdōp i nan ɨnɨŋō, nan nabōŋ nabōŋ abaɨ mo gai i lugnab u, yad ɨnɨŋnabin kiyō lagnab,' a gōm, nɨŋmɨdōp. Pen kain gau apōm, wōs nɨpe gau baŋō gɨ ɨnɨmɨdal. ²² Hainō bɨ yɨgōn anɨbu uma. Nɨpe umō, ejol gau apōm, nɨp dam ram mɨnōŋ adō laŋ au amōm, Ebrahim bōŋ nɨpe lau lō nan kub ɨnɨŋa. Pen bɨ gep anɨbu abe umō, rɨgōl gɨla. ²³ Bɨ gep anɨbu umōm, am mab ke inab yaŋ au, nɨp ɨlōn kub yabɨ gō nɨŋōl gɨ mɨdmɨdōp. Pen mɨdōm gɨlaŋ gɨ nɨŋa, Ebrahim Lasaras aip ke ke au laŋ mɨdailō. ²⁴ Nɨŋōm, wɨn al hagōm haga, 'Bapi Ebrahim, yɨp mōg nɨŋmōn, Lasaras nɨp hagō, ɨnɨmagō mɨlō nɨpe ap ɨnɨg ap rauōm, dap aɨab yɨp u ud nɨŋō, yɨp hain gaŋ. Mab u inōm, yɨp ɨlōn kub yabɨ gōp,' a ga. ²⁵ Hageia, Ebrahim haga, 'Nɨ nōŋ! Mɨnōŋ nabōŋ adō ɨl yaŋ mɨdmɨdan ɨn u, ne nan aij aij ne udmɨdan, pen Lasaras nan naij naij nōp udmɨdōp. Pen mɨɨni ram mɨnōŋ i, nɨpe hain aij mɨdō nɨŋōl gɨ, nōp ɨlōn kub gab. ²⁶ God nɨpe moŋ kub yabɨ aŋ i gɨ la u me, hon nɨbi bɨ bōŋ lai raŋa gun bōŋ lau nun rō lagōp; pen kale bōŋ lau raŋa gɨmim bōŋ lai aumim rō lagōp,' a ga. ²⁷ Hageia, bɨ anɨbu haga, 'Anɨg haggan rō, Lasaras nɨp hagnab, nɨpe bapi yad ram amōm, ²⁸ mam yad unbō mamɨd u kalɨp manō klō yabɨ hagō, ram mɨnōŋ ɨlōn ke naij pōr nōp gōp au auagōl,' a ga. ²⁹ Hageia, Ebrahim haga, 'Mosɨs abe, bɨ God manō hagep bɨ gau abe, manō kalɨ kɨɨn rɨkla u nɨŋōl,' a ga. ³⁰ Hageia, haga, 'Bapi, anɨg

* 16:10: Luk 19:17-26 * 16:13: Mad 6:24 * 16:15: Mad 23:28; Luk 18:9-14 * 16:16: Mad 11:12-13

* 16:17: Mad 5:18

gagnaböl; pen n̄ibi b̄i ap umöm uraköm, am hageinab me, n̄iñö hagöp, a göm, nan si nan najj ḡipal adö u, n̄ihön ḡin̄ig an̄ig ḡipun, a göm, arö ḡinaböl, a ga. ³¹ Hageia, Ebrahim haga, 'Kale Mos̄is̄ abe, b̄i God manö hagep b̄i gau abe, manö kal̄i kliñ rikla manö an̄ibu n̄iñagpal rö, b̄i ap umöm uraknab u, kale u rö nöp n̄iñagpal, a ga," a ga.

17

*Nan si nan najj gep magö u
(Mad 18:6-7; Mak 9:42)*

¹ Jisas b̄i n̄ipe gau kal̄ip haga, "B̄i ap aka n̄ibi ap naḡi najj adö u göm, n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip gas̄i n̄ö, kale abe naḡi najj adö an̄ibu göm ap lug paknaböl. Naḡi adö an̄ibu nöd ḡim̄idal, m̄ñiñ ḡipal, hainö u rö nöp ḡinaböl. Pen n̄ibi b̄i kale gas̄i najj n̄inaböl gau, kale ilön unbö ke yab̄i udnaböl. ² Pen b̄i ap aka n̄ibi ap, n̄i pai gau añi ap an̄ig ḡin̄ig ḡinab u, n̄ip kabö kub wid paib jakep kabö ap, uñam u halö naḡi l̄i ribiköm, dam n̄ig solwara yublap u aij. N̄ihön ḡin̄ig: n̄ipe kam̄iñ m̄idöm, n̄i pai ap n̄ip gö ap lug paknab u, ilön kub yab̄i udnab. ³ An̄ib u, kale ke gas̄i n̄iñ aij ḡimim ḡimim.

"Nañin namam ne ap nan si nan najj gainim, n̄ip s̄ik hagpe, n̄ihön ḡin̄ig an̄ig ḡipin, a göm, gas̄i n̄iñeinab u, ḡi najj ga an̄ibu n̄iñmim arö ḡimim. ⁴ Nan kalöp rö r̄imnap ḡi najj göm, hainö apöm, n̄ihön ḡin̄ig an̄ig ḡipin, a göm, hageinab u, nan najj ga an̄ibu n̄iñmim arö ḡimim. Pen ñin añi ap, an̄ig gö gö unbö mudun̄ j̄iñ u ḡin̄im u, u rö nöp n̄iñmim arö ḡimim," a ga.

N̄iñ udep magö u

⁵ Jisas an̄ig hageia, b̄i manö n̄ipe ud arep gau hagla, "Ne han̄ip gö, n̄iñ udep magö hon kub ḡin̄im," a ḡila.

⁶ Hageila, Jisas kal̄ip haga, "N̄iñ udep magö kub wasö, n̄iñ udep magö kale mab masded magö pro yab̄i u rö nöp m̄ideinab u, kale mab an̄ibi, iñ halö ju n̄ig solwara an̄j au dan ran m̄idai, a ḡimim hagpe, hagnabim rö ḡinab. ^{*}

B̄i wög ḡi ñeb ap wög n̄ipe

⁷ "Kale gas̄i n̄ihön n̄iñbim̄ B̄i wög ḡi ñeb b̄i ap m̄inöñ naböñ b̄in̄ig ral p̄is göm, aka kaj sipsip muk p̄is göm, ado ḡi ram auö, b̄i nap n̄ipe u n̄ip manö n̄ihön hagnabñ 'Nöp k̄iyö löp u, ne aui as̄ikmön nan magö ñöñ,' a ḡinab aka? ⁸ Wasö. An̄ig hagagnab. N̄ipe hagnab, 'Waiñ udö auö, dip naḡi u p̄ig l̄imön, n̄ig nan yad gau dap n̄ö ñiñnam, hainö n̄ig nan ne gau ñöñ,' a ḡinab. ⁹ Kale gas̄i n̄ihön n̄iñbim̄ B̄i wög ḡi ñeb an̄ibu, b̄i kub hagnab rö geinab u, b̄i kub manö

aij r̄imnap n̄ip hagnab akan̄ Wasö. B̄i wög ḡi ñeb n̄ipe m̄idöp u me, hagnab rö ḡinab. ¹⁰ An̄ig unbö rö me kale. God kalöp wög hag l̄inab rö, ḡi p̄is ḡimim, hagnabim, 'Hon n̄ibi b̄i wög ḡi ñeb aij wasö. Nan adö ap ke gagpun; wög hon ke gep u rö nöp ḡipun,' a ḡinabim," a ga.

B̄i unbö s̄idun̄ lan̄ wös ḡisa la gau, Jisas gö, kam̄iñ la

¹¹ Jisas Jerusalem arnam a göm, ram m̄inöñ Sameria i, ram m̄inöñ Galili lödan̄ an̄j au ḡidan̄ am am, ¹² ram r̄iñg aglö ap ajö n̄iñöl ḡi, b̄i wös ḡisa la unbö s̄idun̄ lan̄, n̄ip nable paköm, ke ke au dan̄ m̄idöm, ¹³ meg magö dap ranöm hagla, "Jisas, B̄i Kub, han̄ip mög n̄iñmön," a ḡila. ^{*}

¹⁴ Hageila, kal̄ip haga, "Kale ammim, b̄i God n̄ip nan sabe gep gau kal̄ip hañ kale gau yammim," a ga. An̄ig hagö, kale amöm, adan an̄j au arlö n̄iñöl ḡi, kal̄ip kam̄iñ la. ^{*}

¹⁵ Pen kal̄ip an̄ig göl kam̄iñ lö, b̄i Sameria n̄ibö ap, n̄ip kam̄iñ la u n̄iñöm, manö kub hagöl ḡi, God hib u hagö adö arö n̄iñöl göm, ¹⁶ ado ḡi apöm, Jisas m̄ideia söl ma iñ au lug paköm, mulu ad̄iñ n̄ipe ḡiyan̄ ḡi m̄inöñ yan̄ n̄iñöm, Jisas n̄ip aij a ga. ¹⁷ N̄ipe an̄ig gö, Jisas haga, "Yad gas̄i n̄iñbin e, b̄i unbö s̄idun̄ lan̄ kam̄iñ löp u, pen b̄i unbö aijp lan̄ gau mai? ¹⁸ B̄i r̄imnap n̄ihön ḡin̄ig auagpalñ B̄i m̄ilö gau n̄ibö, b̄i Juda wasö u nöp apöm God n̄ip aij a göp ar?" a ga. ¹⁹ Jisas an̄ig hagöm b̄i an̄ibu n̄ip haga, "Jisas ȳip gö kam̄iñ l̄inab, a ḡimön, n̄iñ udpan rö, nöp kam̄iñ löp aru," a ga.

*God n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab
(Mad 24:23-28)*

²⁰ Pen ñin ap b̄i Perisi gau Jisas n̄ip hag n̄iñöm, "God n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab ñin an̄ibu ñin mai aunab?" ö ḡila. Hageila, Jisas haga, "God n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab, a ḡipim an̄ibu, kin̄ r̄imnap gau, n̄ibi b̄i abad m̄id m̄id, n̄iñ aij ḡilö ḡilö, hainö kin̄ kale auö, n̄ibi b̄i n̄ip amgö n̄iñöm, uri auöp, a ḡipal, unbö rö gagnab. ²¹ 'M̄idöp i,' aka 'M̄idöp dan̄,' hagagnaböl. N̄ihön ḡin̄ig: n̄ipe agam̄iñ apöm, an̄j kalöp aui hadö m̄idöp," a ga.

²² An̄ig hagöm, b̄i n̄ipe gau kal̄ip haga, "Hainö gau, B̄i Ñ̄i n̄ipe auö n̄ip n̄iñun, a ḡimim, m̄idmagö kalöp b̄ig ñöl nöp m̄idnab, pen n̄ip n̄iñaggnabim. ²³ N̄ibi b̄i r̄imnap kalöp hagnaböl, 'M̄idöp i,' aka 'M̄idöp dan̄,' a ḡinaböl u pen manö an̄ibu n̄iñö hagpal, a ḡimim, ḡi dö ḡi ammim, kal̄ip aip aragmim. ²⁴ N̄ihön ḡin̄ig: B̄i Ñ̄i n̄ipe aunab ñin u, añim añim udöm, mailö m̄ilöbö aröp n̄iñbal u rö aunab. ²⁵ Pen kale

* 17:3: Mad 18:15 * 17:6: Mad 17:20; 21:21 * 17:13: Lep 13:45-46 * 17:14: Lep 14:2-3; Jon 3:3; 18:36

* 17:23: Mak 13:21; Luk 21:8

n̄bi b̄i m̄ñi m̄dpim gai i, B̄i N̄i n̄ipe n̄ip iru n̄ijmim, n̄ip udagmim, n̄ip marō kub yab̄i n̄inabim. ²⁶ B̄i N̄i n̄ipe aunab n̄in an̄ibu, hadame n̄op Noa m̄ideia n̄in u ga rō, ḡinab. ²⁷ Noa m̄ideia n̄in u, n̄ibi b̄i gau nan magō n̄in̄öl ḡi, n̄ig n̄in̄öl ḡi, n̄ibi pen pen n̄öl ḡi, ḡi m̄idlō n̄in̄öl ḡi, Noa am̄lap ap̄ilap n̄ig maḡib kub raul m̄igan arlō n̄in̄öl ḡi, m̄on asad kub yab̄i alabin, a gö, n̄ig ul ap̄om n̄ibi b̄i gau kal̄ip maḡonhalō ud yuō yuō umhakla. ²⁸ Pen b̄i Lod m̄ideia n̄in u, Sodom n̄ibi b̄i gau u rō n̄op nan n̄in̄öl ḡi, n̄ig n̄in̄öl ḡi, nan gau s̄ikim göl ḡi, nan wög ad̄in gau göl ḡi, ram göl ḡi, ḡi m̄idlō n̄in̄öl ḡi, * ²⁹ Lod ram m̄in̄on an̄ibu arō göm, ram m̄in̄on m̄igan ap ke arō n̄in̄öl ḡi, magō an̄ibu n̄op, mab m̄itan̄ kub kumi kabō adō lan̄ n̄ibō ap̄om, Sodom n̄ibi b̄i kal̄ip maḡonhalō in hab̄ik n̄in̄ ara. ³⁰ B̄i N̄i n̄ipe aunab n̄in u, an̄ig unbō rō n̄op ḡinab.

³¹ “N̄in an̄ibu, n̄ibi b̄i ram adō lan̄ m̄idaiöl u, nan kale ram raul m̄igan yan̄ m̄idöp u udn̄ig ram raul yan̄ aragnaböl. Pen n̄ibi b̄i wög ad̄in gau ajaiöl gau, nan r̄imnap udn̄ig ado ḡi ram aragnaböl. *

³² Lod n̄ibin n̄ip ga adō u n̄op gas̄i n̄ijmim, n̄in̄ aij ḡimim. ³³ N̄ibi b̄i an, yad ke n̄in̄ aij gem kam̄in̄ m̄ideinabin a göm n̄in̄nab u, umnab; pen n̄ibi b̄i an, Krai manō aij hagöp rō wög n̄ip ḡi damem umnabin a göm n̄in̄nab u, kam̄in̄ m̄ideinab. * ³⁴ Kalöp hagabin, n̄in an̄ibu s̄ibön yan̄ b̄i m̄ihöp abañ adō añi ap haneinabil u, ap udem, ap arō ḡinabin. ³⁵ Pen n̄ibi m̄ihöp wid magō pa jō ma jō luḡaluḡ geinabil u, ap udem, ap arō ḡinabin. ³⁶ B̄i m̄ihöp wög ad̄in gau wög ḡi m̄ideinabil u, ap udem, ap arō ḡinabin,” a ga.

³⁷ Jisas an̄ig hageia, kale hagla, “B̄i Kub, manō hagabön an̄ibu, ram m̄in̄on mai an̄ig ḡinab?” ö ḡila.

Hageila, Jisas haga, “Wal wayön ap umöl m̄ideinab au, yaur ḡilgalō n̄in̄on ap s̄ibaibai ḡinaböl,” a ga.

18

B̄i manō ud as̄ikep ap, n̄ibi adu ap

¹ Jisas, b̄i yad gau gas̄i iru n̄in̄agöl, God n̄ip sabe göl ḡi n̄op m̄idaiöl, a göm, kal̄ip manō ap manō hod r̄iköm haga, * ² “Ram m̄in̄on ap, b̄i kub manō ud as̄ikep b̄i ap m̄ideinab. Pen b̄i an̄ibu, God n̄ip gas̄i u n̄in̄agöm, n̄ibi b̄i gau kal̄ip mög n̄in̄agnab. ³ Pen n̄ibi adu ram m̄in̄on an̄ibu n̄ibō ap, pör n̄op ap̄om n̄ip hagnab, ‘B̄i kolmat yad ap manō hal̄ip u n̄in̄mön,’ a ḡinab. ⁴ An̄ig hagnab u pen b̄i manō ud as̄ikep b̄i kub

an̄ibu manō n̄ipe u udagnab. Pen n̄ibi adu an̄ibu, n̄ipe pör pör ap̄om hag n̄in̄ gö gö, hainō b̄i kub an̄ibu hagnab, ‘Yad God n̄ip p̄in̄in̄ gagpin; n̄ibi b̄i gau kal̄ip mög n̄in̄agpin; ⁵ pen n̄ibi kan̄i i ȳip pör pör ap̄om hag n̄in̄ gö gö ȳip iru göp u me, yad am manō kub an̄ibu n̄in̄nam,’ a ḡinab,” a ga.

⁶ B̄i Kub an̄ig hagöm haga, “B̄i manō ud as̄ikep an̄ibu n̄ibi b̄i mög gaga, pen n̄ipe manō n̄ihön haga u n̄in̄ aij ḡimim. ⁷ Kale gas̄i n̄ihön n̄in̄bim̄ God n̄ipe n̄ibi b̄i n̄ipe ke hag löp gau, s̄idō an̄ s̄ibön yan̄ n̄ip sabe geinaböl u, manō kal̄ip n̄in̄on mög n̄in̄agnab, a ḡimim, n̄in̄bim̄ Kale m̄ilō padō abadnaböl, a ḡimim, n̄in̄bim̄? ⁸ Yad kalöp hagabin, n̄ipe manō hagnaböl an̄ibu n̄in̄on, kal̄ip mög n̄in̄on, ȳin̄id n̄op b̄i kolmat kale ḡi naji ḡinaböl gau adan p̄i ḡinab. Pen B̄i N̄i n̄ipe m̄in̄on nabön i i ado ḡi aunab n̄in u, n̄ibi b̄i r̄imnap n̄ip n̄in̄ udöl ḡi m̄ideinaböl aka wasō?” a ga.

B̄i Perisi ap, b̄i dakis udep ap

⁹ N̄ibi b̄i r̄imnap, hon n̄ibi b̄i aij, n̄ibi b̄i r̄imnap gau n̄ibi b̄i naji, a göm, n̄in̄la rō, Jisas kal̄ip manō ap manō hod r̄iköm haga, ¹⁰ “B̄i Perisi ap, b̄i dakis udep ap, God n̄ip sabe ḡin̄ig, God sabe gep ram u arnabil. ¹¹ B̄i Perisi an̄ibu, an̄ n̄ipe gau n̄op God n̄ip sabe göm hagnab, ‘N̄op aij yab̄i a gabin. Yad b̄i r̄imnap ḡipal rō, nan aij iru n̄op udem, nan si udem, n̄ibi si udem, gagpin. Yad b̄i dakis udep inhō i rō wasō. ¹² Wik pör pör, n̄in m̄ihöp nan magō n̄in̄agpin halō. Pör nan yad unbō s̄idun̄ lan̄ udem, n̄op añi n̄ibō ap n̄ibin,’ a ḡinab. * ¹³ Pen b̄i dakis udep an̄ibu, n̄ip nable gö, kumi kabō adō lan̄ n̄in̄agöm, ke ke au dan̄ ubör ȳihön göm, pab̄i n̄ipe ke paköm, gas̄i iru n̄in̄on hagnab, ‘God, yad b̄i nan si nan naji ḡipin u, ȳip mög n̄in̄mön,’ a ḡinab. * ¹⁴ Kalöp hagabin, b̄i dakis udep u an̄ig hagö, God n̄ip, nan si nan naji ḡipan u n̄in̄em arō ḡinabin, a ḡinab. Pen b̄i Perisi u n̄ip God an̄ig hagagnab. N̄ihön ḡin̄ig: n̄ibi b̄i hib kale ke dap rannaböl gau, God gö ap lug paknaböl. Pen n̄ibi b̄i ana udnaböl gau, God gö kale hib m̄ideinab,” a ga. *

Jisas n̄i pai pro gau kal̄ip ud n̄in̄a (Mad 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ N̄ibi b̄i gau, Jisas n̄i pai pro han̄ip gai i ud n̄in̄an̄ a göm, daueila. Jisas kal̄ip ud n̄in̄on n̄in̄öl ḡi, b̄i n̄ipe gau an̄ig gajal u n̄in̄on, n̄ibi b̄i an̄ib gau kal̄ip s̄ih̄k hagöm hagla, “Kale unbō gagmim,” a ḡila. ¹⁶ Jisas pen n̄i pai an̄ib gau w̄in̄ alō auaila, b̄i n̄ipe gau kal̄ip haga, “N̄ihön ḡin̄ig kal̄ip

* 17:28: Jen 18:20; 19:25 * 17:31: Mad 24:17-18 * 17:33: Luk 9:24 * 18:1: Kol 4:2; 1De 5:17 * 18:12: Ais 58:2-3; Mad 23:23 * 18:13: Sam 51:1 * 18:14: Mad 23:12

anig hag gabimj. Nt pai pro anib gau arö gipe yip aulan. God nabi bi udöm kumi kabö adö lanj abad mideinab u, nt pai pro anib gau rö mideinaböl," a ga. ¹⁷ God Manö hag nöm anig göl midöp a geinaböl u, nt pai pro gau God Manö anibu nñöm, yinid nñj udnaböl. Anib u, yad kalöp nñjög hagabin, nabi bi nt pai pro yip nñj udpal rö, nñj udeinaböl gau, God kalöp udöm abad mideinab. Pen nabi bi nt pai pro yip nñj udpal rö, nñj udageinaböl gau, God ram mñnöh nñpe au aragnaböl. *

*Juda bi kub ap nan iru midea
(Mad 19:16-22; Mak 10:17-22)*

¹⁸ Juda bi kub ap Jisas midea ia apöm haga, "Bi manö hag ñeb bi aij yad. Yad nñhön gem, pör midep u udnam?" ö ga. *

¹⁹ Hageia, Jisas haga, "Yip nñhön ginig, 'Bi aij,' a gippan? Nabi bi ap aij midagöp; God añi me Bi aij midöp. ²⁰ Pen ne God lo manö u nñjban: 'Nabi si bi si gagmim; wip alagmim; nan si udagmim; manö kub hagnaböl gau am manö piral hagagmim; name nap hagnil adö u nöp nñjmim, hain gimim,'" a ga. *

²¹ Anig hageia, bi anibu haga, "Yad nt pro nöp rikem, lo manö adö anib gau magöñhalö gi dap dap, mñni nñn i u rö nöp gi midpin," a ga.

²² Jisas manö anibu nñjög haga, "Nan añi ap nöp gagpan. Nan ne gau magöñhalö sikim gimön, mani udmön, nabi bi mög gep rö gau kalöp nñmön me, mid aij gep ne u mideinab God ram mñnöh kumi kabö adö lanj au. Haggin rö gimön, aumön, yad aip ajaiul," a ga. ²³ Juda bi kub anibu, mani nan nñpe gau iru nöp midea rö, Jisas manö anibu hagö, nan nñpe hib gö, gasi mlö la.

²⁴ Gasi mlö leia u, Jisas nöp nñjög haga, "Nabi bi nan iru mideinab gau, uñham yabñ God nabi bi nñpe midlö, kalöp udöm, ram nñpe au abad midnab. ²⁵ Kaj kamel gau kali mauöt nagñ yubal migan u arnig, uñham arnaböl u pen nabi bi utpö kñno nan gau iru nöp midöp gau, God ram mñnöh nñpe u uñham yabñ arnaböl," a ga.

²⁶ Anig hageia, nabi bi midea ga haga, "Manö hagabön anibu, God nñpe nabi bi ap ud kamñj yunim rö lagöp aka nñhön?" ö gila.

²⁷ Hageila, Jisas haga, "Adö rñmnap nabi bi göl rö lagöp u pen God nñpe ginig, ginim rö nöp löp," a ga.

²⁸ Anig hageia, Pida haga, "Nöh! Ram nan hon gau magöñhalö arö gun, nöp aip nöp se gi ajmidun," a ga.

²⁹ Hageia, Jisas kalöp haga, "Kalöp nñjög hagabin, nabi bi, God manö aij nñpe u ud

ajaiun, a göm, ram, nabin, nñmam, nñme nap, nt pai kale gau arö ginaböl gau, God kalöp hauñ gagnab. ³⁰ Mñni midpun nñn anj i, God nñpe kalöp abad mid aij gö, nan kale gau, nabi bi kale gau iru nöp mideinab. Pen nñn hain u, nñpe aip pör pör nöp mideinaböl," a ga.

Jisas kauyan, "Yip al pak lilo, umem uraknabin," a ga

(Mad 20:29-34; Mak 10:46-52)

³¹ Jisas bi nñpe unbö migan lanj kalöp dam got gau amöm haga, "Nñjm. Mñni Jerusalem arabun. Amjaknabun u, Bi Nt nñpe nñp, God manö hagep bi gau hadame nöp God Manö u kalñ kññ riköm hagla rö nöp ginaböl. ³² Nñp udöm, bi Juda wasö gau nñmagö adö kalöp lilo, nñp hag juöm, nñhön löl göm, kññu alöm, nagñ ud paköm, böñ nöp al pak lñnaböl. ³³ Pen nñn mñhöp midöm, ruö nñn mñhau nigan u kauyan uraknab," a ga.

³⁴ Pen Jisas anig hageia, bi nñpe gau gasi piral hiñknim rö lagö, manö hagab adö u, a göm, nñjagla. *

*Jisas bi amgö we ga u gö, amgö nñl nñja
(Mad 20:17-19; Mak 10:32-34)*

³⁵ Pen hain, Jisas am Jeriko amjakö nñjöl gi, bi amgö we ap midea. Bi anibu nñpe adan got au asik midöm, mani nan nñm, a göm, asib gi midea. ³⁶ Nabi bi iru nöp manö hag padilö nñjöl gi, nabi bi rñmnap kalöp hag nñjög haga, "Nñhön gaböl?" ö ga.

³⁷ Hageia haga, "Jisas bi Nasared nñbö u apöm padiab," a gila.

³⁸ Anig hageila, nñpe wiñ kub alöm haga, "Jisas, Depid Nt nñpe, yip mög nñjmön!" a ga.

³⁹ Hageia, nabi bi padieila gau nñp hag göm hagla, "Nñhön ginig ap ranabön? Agamñ mid!" a gila. Anig haga u pen nñpe agamñ midea. Wiñ kub yabñ alöl gi haga, "Jisas, Depid Nt nñpe, yip mög nñjmön!" a ga.

⁴⁰ Hageia, Jisas nñjög pidöñ göm, nabi bi gau kalöp haga, "Panid söi aui dauim," a ga. Hagö, panid daueila haga, ⁴¹ "Nöp nñhön ginam?" ö ga.

Hageia haga, "Bi Kub, yip gö amgö magö u kauyan nñjñn," a ga.

⁴² Hageia, Jisas nñp haga, "Jisas yip gö, amgö magö nñl nñjnabin, a gimön, gasi nñj udpan rö, amgö magö nñl nñj," a ga.

⁴³ Hagö, magö anibu nöp amgö nñl nñjög, God hib nñpe u hagö adö arö nñjöl göm, Jisas areia au hain ga. Nabi bi magöñhalö Jisas ga anibu nñjög, God hib nñpe u haglö adö ara.

* 18:17: Mad 18:3 * 18:18: Luk 10:25 * 18:20: Eks 20:12-16; Dud 5:17-20 * 18:31: Luk 24:44 * 18:32:

19

Sakias, bi dakis udep ap

¹ Jisas Jeriko amöm, an anib au ap padia. ² Pen Jeriko au, bi mani nan gau iru midmidöp ap, bi dakis bi udmidal gau kalip magöghalö abad midmidöp. Hib nipe Sakias. ³ Jisas daun an ap padiö nijnöl gi, nibi bi iru nöp ap nijnig geila. Sakias nipe bi ulep magö u me, Jisas bi aigale bi rö midöp u nijnin, a göm, nija u pen nijnaga. ⁴ Anig gö, nipe nöd gi dö gi am mab ur ap ran adö lan amöm, Jisas auaiä padö jijn nijnöl gi midea. ⁵ Jisas pen mab ran midea il anib au apöm, gilañ gi nijnög, Sakias nip haga, "Sakias, ne yijid il i lug! Mñi am ram ne u aip mdeinabin," a ga.

⁶ Hageia, Sakias il yan lugöm, mñi mñi göl gi, Jisas nip ut gi dam ram nipe ud ara. ⁷ Nibi bi gau ga anibu nijnlö mulu lugö hagla, "Bi anibu am bi nan si nan naj göp ram u hannig arab," a gila. *

⁸ Pen Sakias uraköm, Jisas nip haga, "Bi Kub, ne nöñ! Mñi nan yad gau nime li böñ u lem, böñ u nibi bi mög gep rö gau kalip ñinabin. Pen yad nöd pir alem, nibi bi rímnab nan kale si udnö rö löp gau pen ñinabin, a gem, nan añi ap si udnö rö, pen mihau mihau ñinabin; pen nan mihöp si udnö rö, pen unbö raleb jijn u ñinabin. Anig gi dam dam magöghalö naböñ ral pis gem, arö ginabin," a ga. *

⁹ Hageia, Jisas haga, "Bi i Ebrahim ñi nipe ap. Uri God nipe yam ram aui hanbal nan si nan naj gipal gau nijnög arö göm ud kamij yuöp. * ¹⁰ Bi ñi nipe aua u, nibi bi hir gipal gau, kalip ulhai nijnem ud kamij yunam, a göm, aua," a ga. *

Bi unbö sidun lan mani udla u, manö hod riköm haga
(Mad 25:14-30)

¹¹ Pen nibi bi anib gau, Jisas me, Bi Kub pör abad midpun u, Jerusalem arö, nip kin hag lino, hanip abad midö, mid aij yabiñ ginabun, a göm gasi u nijnla. Jisas, gasi kalpe nijnla anibu, ke nijnög, kalip manö ap halö hod riköm haga. ¹² Jisas manö hod riköm haga, "Bi kub ap, bi kub abad middep yad midöp au arnö, yip kin hag lö, ado gi apem, nibi bi ram mñönj yad gai i kalip kin abad mdeinam, a göm, ram mñönj mñlö kub gau arnab. ¹³ Pen nöd bi wög gep nipe unbö sidun lan kalip wiñ alö aueinabol, bi kub nipe kabö magö gol añi añi ke ke nime löm hagnab, 'Mani ñabin i udmim, sikim gi ado malo gimim, iru ud limim; hainö yad kauyan aunabin,' a ginab. ¹⁴ Anig hagöm arnab u, pen nibi bi ram mñönj nipe abad

midea gau, nip mulu lugö nijnöl göm, bi rímnab hag yulö, hain amöm, bi kub yabiñ u nip hagnabol, 'Bi anibi nipe kin hon midagnab,' a ginabol.

¹⁵ "Pen bi kub yabiñ u manö kale u udagöm, bi kub anibu nip kin kale hag linab. Anig gö, nipe kauyan ado gi apöm, bi wög gi ñeb nipe gau kalip wiñ alö aueinabol, kin kale u hagnab, 'Kabö magö gol ñinbin gau, kale ud sikim gi ado malo gimim, pen aigöl gi udpim?' ö ginab. ¹⁶ Hagö, bi nöd u apöm hagnab, 'Bi kub, kabö magö gol añi yip ñina u, sikim gi ado malo gem, pen unbö sidun lan kabö magö gol udpin,' a ginab. ¹⁷ Hageinab, bi kub nipe u hagnab, 'Ne gi aij gipan. Nan pro u ñinö wög gi aij gipan rö, mñi daun kub unbö sidun lan nöp hagnö, abad mdeinabön,' a ginab. * ¹⁸ Pen bi ap apöm hagnab, 'Bi kub, kabö magö gol añi yip ñina u, sikim gi ado malo gem, pen unbö mamid u kabö magö gol udpin,' a ginab. ¹⁹ Hageinab, bi kub nipe u hagnab, 'Gipan anibu rö, mñi daun kub unbö mamid u nöp hagnö, abad mdeinabön,' a ginab. ²⁰⁻²¹ Pen bi wög gep nipe ap apöm hagnab, 'Bi kub, yad nöp nijnbin. Ne bi kal yabiñ. Nibi bi rímnab nan kale gau, ne sikim gi aij gimön wasö, rau piñ gimön rö udpan. Nan wög uham gi yimbab gau, ne klö gimön nöp ñijnban. Anib u, yad nöp piñij gem me, kabö magö gol añi yip ñina u, dam apo rin ugan gi linö midea. Magö gol añi ne u mñi daubin i,' a ginab. ²² Hageinab, bi kub nipe u hagnab, 'Manö ne hagnan u ud ado gem, manö kub ne aip hagnabin. "Ne bi kal yabiñ, nibi bi rímnab nan kale gau, ne sikim gi aij gimön wasö, rau piñ gimön rö udpan; nan wög uham gi yimbab gau, ne klö gimön nöp ñijnban," a gipan ar? ²³ Anib u, nñhön ginig kabö magö yad u dam beg pasbuk lö, ado gi apem sinij rímnab halö udagpin?" ö ginab. ²⁴ Anig hagöm, bi söl au mdeinabol gau kalip hagnab, 'Kabö magö gol yad u piñ gi udmim, bi au kabö magö gol sidun lan midöp u nip ñim,' a ginab. ²⁵ Hageinab hagnabol, 'Bi kub. Nipe kabö magö gol sidun lan hadö midöp!' a ginabol. ²⁶ Hageinabol hagnab, 'Kalöp hagabin, pör nibi bi nan kale iru mdeinab gau rímnab halö udnabol, pen nibi bi nan kale pro pro mdeinab gau gilo, nan pro anibu böñ nöp lug li arnab. * ²⁷ Pen nibi bi yip nijnlö mulu lugö, bi anibu nipe kin hon midageinab, a gila gau, kalip am dapim, amgö ilö adö yad aui al pak lim,' a ginab," a ga.

Jisas Kin rö Jerusalem ara

(Mad 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-

* 19:7: Luk 15:2 * 19:8: Eks 22:1; Nab 5:6-7 * 19:9: Ap 16:31; Luk 13:16 * 19:10: Luk 15:4; Jon 3:17; 1Di 1:15 * 19:17: Luk 16:10 * 19:26: Mad 13:12; Luk 8:18

19)

²⁸ Jisas kalip manö anibu hagöm, bi nipe gau aip Jerusalem arun, a göm, nipe nöd ga. ²⁹ Am am Olip Dum au, ram rihig aglö Bedpagi Bedani goi au söl amjaköm, bi nipe mihöp kalip nöd hag yuöm haga, ³⁰ "Ram rihig aglö migan lödan ammil nijnabil, kaj donki marep nibi bi ud ajagpal ap, nagit adik lilo mideinab u, hubik daumul. ³¹ Pen nibi bi rimnap apöm, 'Kaj donki u nhön ginig hubik ud arabil,' a gaiöl u, hagmil, 'Bi Kub u wög midö halip hag yuajip, udnig aubul,' a gamil," a ga.

³² Anig hagö, ammil nijnö, haga rö nöp mideia. ³³ Am nagit hubik gilo nijnöl gi, bi kaj donki nap nibö gau apöm hagla, "Kaj donki marep u nhön ginig gamil nagit hubikabil?" ö gila.

³⁴ Hageila haglö, "Bi Kub u wög midö halip hag yuajip, apul nagit hubikabil," a gilo. ³⁵ Anig hagmil, kaj donki marep anibu nagit hubikmil, u gi dam Jisas mideia au amjakmil, waij kale bad rimnap ud jumil, ud kaj donki adö u limil, Jisas nip ud kaj donki adö anib lan lila. ³⁶ Jisas donki adö lan asiköm, adan adö u arö nijnöl gi, nibi bi gau waij nan kale rimnap dap adan adö anibu lilo nijnöl gi, kaj donki Jisas asik mideia anibu waij nan kale adö anibu abö göl gi abö göl gi ara.

³⁷ Am am Jerusalem sösöl gilo nijnöl gi, Olip Dum adan ramö giyan gep ka au, nibi bi nipe gau iru yabih nöp, magöjhalö nip mih mih yabih göl gi, nan nhön nhön ga gau gasi u nijnöl gi, wih kub alöl gi, God hib nipe dap ranöm hagla,

³⁸ "Bi Kub nipe Kin hanip hag yuö auöp i, God nip ud aij ginim!
God ram minöh kumi kabö adö lan au,
hibur hain hain magö u nöp midöp.
God nipe adö i gilar midöm,
nipe mailö aij unbö ke halö midöp," a gila. *

³⁹ Anig haglö nijnöl gi, bi Perisi rimnap anib au mideia gau, Jisas nip hagla, "Manö hag heb bi. Nibi bi ne gau kalip hag gö, anig unbö rö hagaglan," a gila.

⁴⁰ Hageila, Jisas pen haga, "Kalöp hagabin, kale manö anibu rö hagageinabol u, kabö gau ke wih alnabol," a ga.

Jisas Jerusalem ninöm mitöh ga

⁴¹ Jisas Jerusalem sösöl göl gi, daun kub anibu ninöm, amgö nig lugö nijnöl gi haga, ⁴² "Ram minöh Jerusalem i, kalöp mög yabih nijnabin. Yad kalöp ud God aip jim nem, hibur hain hain magö u kalip ninig aunö u nijnep u, aij yabih giböp. Pen mihii kale nijnagmim, amgö we rö midpim. ⁴³ Hainö bi kolmal kale apöm,

daun kub kale i, ulin li gigabö gi midöm, ⁴⁴ apöm gi naj yabih gilo, wög waryö, ram gau magöjhalö, kabö ap kabö ap adö lan waköm midageinab; nibi bi, ni pai, kabö waryö raul an yan mideinabol gau ram halö pa jö ma jö gi yunabol. God kalöp udnig auöp nin i nijnagpim u me, anig ginab," a ga. *

Jisas God sabe gep ram raul migan yan ara

(Mad 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Jisas anig hagöm, God sabe gep ram u amöm, nibi bi sikim geila gau kalip hag hön yuöl gi haga, ⁴⁶ "God Manö u kali kiih riköm hagla, 'Ram yad u, yip sabe gep ram mideinab,' a gila u pen kale sikim gi gipe gipe, nibi bi nan si udöm, dap pi göl hanbal ram ap rö löp," a ga.

⁴⁷ Pen Jisas nipe pör pör, nin anit anit am God sabe gep ram raul migan u, nibi bi gau kalip manö hag ninmidöp. Bi God nip nan sabe gep bi kub gau, bi lo manö hag heb bi gau, bi manö ud asikep gau, nip al pak lun, a göm, gasi anit u nijnela. * ⁴⁸ Anig gasi nijnla u pen nibi bi magöjhalö, manö aij nipe nijnun, a göm, nip ninil lilo nijnöl gi, kale Jisas nip al pak löl rö laga.

20

"Nöp an hagö anig gi ajabön?" ö gila
(Mad 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Pen nin an anib au, Jisas nipe God sabe gep ram raul migan u amöm, nipe nibi bi ud God aip jim nöl linab manö aij u hag nin mideia ninöm bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag heb bi gau abe, bi manö ud asikep gau abe aula. ² Apöm nip hagla, "An nöp hagö, ne apön anig gi ajabön?" ö gila.

³ Hageila haga, "Yad kalöp pen hag nijnep ap hag nijnig gabin. ⁴ Jon nibi bi gau kalip nig pak ninmidöp u, God nip hagö anig ga aka gasi nipe ke ninöm ga?" ö ga.

⁵ Hageila, kale ke hag nin hag nin göm hagla, "God hagö, Jon nibi bi gau kalip nig pak na," a ginabun u, nipe hagnab, 'Anib u, manö nipe u nhön ginig udagpim?' ö ginab. ⁶ Pen, 'Jon gasi nipe ke nöp ninöm, nibi bi gau kalip nig pak na,' a geinabun u, nibi bi gai i, God nipe Jon manö hagep bi nipe rö hag lö apöm gaia a göm nijnbal rö, kal juöm hanip kabö ju pak linabol," a gila. ⁷ Pen kale gasi anibu ninöm, Jisas nip pen hagla, "Jon apöm nibi bi gau kalip manö hag nöm, nig pak nöm ga u, hon nijnagpun, God hagö ga aka gasi nipe ke ga u nijnagpun," a gila.

* 19:38: Sam 118:26; Luk 2:14

* 19:44: Luk 21:6

* 19:47: Luk 21:37

⁸ Anig hageila, Jisas kalip haga, “Kale yip pen hag ñagpim rö, yad pen an hagö apem gabin u, kalöp u rö nöp hag ñagnabin,” a ga.

Bi wain wög adin abad mideila gau, manö hod riköm haga

(Mad 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹ Jisas nibi bi gau kalip manö hod riköm haga, “Bi ap wain wög adin ap gi yimöm, nibi bi rimmnap hag löm, am ram minön mülö gau mdeinab. * ¹⁰ Pen wain magö po ginab magö u, bi nipe ap hag yuöm hagnab, ‘Am nibi bi wain wög gi midpal gau kalip hagö, wain magö yip rimmnap ñilö daumön,’ a ginab. Hagö amjakö, nibi bi wain wög gi mdeinabol gau nip pak pak löm, yiharin hag yulö ado gi aunab. ¹¹ Anig gilö, bi wain wög nap nübö u, bi ap pen hag yuö arnab. Areinab nip u rö nöp pak pak löm, yiharin hag yulö ado gi aunab. ¹² Anig gilö, bi hainbö ap hag yuö amjakö, nip minu magö paköm, tip gi dam höj au yarj yunabol. ¹³ Anig gilö, bi wög adin nap nübö u hagnab, ‘Yad ai ginamj Nt midmagö yad u yunabin u, manö nipe hageinab rö ninöl rö löp,’ a göm yunab. ¹⁴ Yuö amjakö, nibi bi wain wög gi mdeinabol anib gau hagnabol, ‘Nt auöp i, nap wain wög u nipe udnim rö löp. Nip böj nöp al pak lun, hon udun,’ a ginabol. ¹⁵ Anig hagöm, nip tip tip gi dam höj gau amöm, böj nöp al pak lilö umnab.

“Pen anig geinabol u, bi wög adin nap nübö u kalip nithön ginab? ¹⁶ Nipe apöm, nibi bi anib gau kalip al pak löm, wög adin anibu nibi bi rimmnap kalip pen hagö abad mdeinabol,” a ga.

Jisas anig hageia, nibi bi nin mideila gau haga, “Hagpan anibu rö gagnim!” a gila.

¹⁷ Hageila, Jisas kalip nen anib u, God Manö kalit klin rikla adin ap rik ninmim il u yip hag ninmim. Adin hagabin anibu anig göl midöp,

‘Bi ram gep gau, kabö ap aij gagnim a göm arö gila u

pen min ram padö an yarj u binig nöl midöp,’ a gila.

¹⁸ “Nibi bi an an lug kabö adö anibu paknabol gau, kalip böj nöp pa jö ma jö gi linab. Pen kabö anibu pig ju ap lug nibi bi pak ribknab u, kalip böj nöp paib waib jö gi linab,” a ga. *

¹⁹ Jisas anig hageia, hanip nöp hagab a göm, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, uri nöp nip manö kub hagun a göm ninjla u pen nibi bi iru nöp nin mideila gau ninjöm, pinin göm arö gila.

“Rom bi kub Sisa nip dakis nun aka wasö?” gila

(Mad 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Pen Jisas nip aige göl gun dam manö kub hagnig arun a göm, am nibi bi rimmnap kalip mumug göm hagla, “Kale nibi bi aij rö halu limim, am manö pir pir almin, nip manö rimmnap hagpe, pen nithön haginim ninun, nip dam gapman bi manö kub ud asikep u ud arnabun,” a gila. *

²¹ Anig haglö, amöm nip manö rimmnap piral hagöm hagla, “Manö hag ñeb bi, hon ninjun ne böj lap nöp aragpan; kabö göl nöp hagpan. God Manö u nibi bi gau kalip hag ninban u, u rö nöp kabö göl nöp hagpan.

²² Anib u, hon nithön gun? Rom gapman bi kub Sisa nip dakis nun aka wasö?” gila.

²³ Kale manö pir pir hagla anibu ninjöm, Jisas kalip haga, ²⁴ “Mani dakis ninbal anibu ap yip ud yambe ninjin,” a ga. Hageia, ud yamla ninjöm haga, “Mani ba u, ana an rö midöpin Hib kalit klin rikla anibu, an hib rö midöp?” ö ga.

Hageia haga, “Sisa ana nipe u midöm, hib nipe u midöm göp,” a gila.

²⁵ Hageila, kalip haga, “Anib u, Sisa nan nipe midainim, Sisa nip ninmim. God nan nipe midainim, God nip ninmim,” a ga.

²⁶ Jisas nipe nibi bi mideila an anib au anig hageia, manö nipe rib juöl rö lagö, gasi iru ninjöm manö ap hagagla.

Nibi bi uraknabol u, hag ninjeb ap

(Mad 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Sadyusi gau, nibi bi umöm uraknabol a göm, gasi u ninmidal. Pen Sadyusi bi rimmnap Jisas mideia au apöm, nip hag ninjeb ap hag ninjla. ²⁸ Hag ninjöm haga, “Manö hag ñeb bi. Mosis manö ap hanip kalit klin riköm haga, ‘Bi ap nibi udöm, ni pai yag dapöm wasö yiharin umnab u, ninmam nipe ap pen nibi anibu udöm, ni pai nipe u, a göm, yag daunim,’ a ga. ²⁹ Anib u, bi il halö unbö mudun jin u mdeinabol. Ninmam nöd u nibi udöm, ni pai yag dapöm wasö yiharin umnab.

³⁰ Umö, ninmam yigwö an nübö u pen nibi anibu udöm, u rö nöp ni pai yag dapöm wasö, yiharin umnab. ³¹ Anig gö, ninmam yigwö ninjan nübö u pen nibi anibu udöm, u rö nöp ni pai yag dapöm wasö, yiharin umnab. Anig gi dam dam, ninmam unbö mudun jin magöghalö ni pai yag dapöm wasö yiharin umnabol. ³² Hainö nibi anibu u rö nöp umnab. ³³ Pen umöm uraknabol a ginan u, nibi an anibu bi nipe unbö ud mudun jin linab u, hainö bi an nibi mdeinabol?” ö gila.

³⁴ Hageila, Jisas kalip haga, “Minin midpun nin i, nibi gau bi udpal, bi gau

* 20:9: Ais 5:1 * 20:18: Ais 8:14-15 * 20:20: Luk 11:54

n̄bi udpal. ³⁵ Pen n̄bi b̄ God gō urakōm, ram n̄pe kumi kabō adō lan̄ au arnabōl gau, n̄bi gau b̄ udagnabōl, b̄ gau n̄bi udagnabōl. ³⁶ Pen kale kauyan̄ umagnabōl; ejol gau rō p̄r p̄r n̄p kam̄iṅ m̄deinabōl. Kale uraknabōl u me, God ñ̄ pai n̄pe m̄deinabōl. ³⁷ N̄bi b̄ umōm urakpal manō u, Mos̄s u rō n̄p mab ineia aiud u hagōm kal̄ kliñ r̄ka. Mos̄s manō an̄bu kal̄ kliñ r̄kōm haga, 'B̄ Kub n̄pe Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale m̄dōp,' a ga. ³⁸ N̄bi b̄ n̄d umla gau, 'God kale m̄dōp,' a ga rō, hon n̄ṅbun, n̄bi b̄ n̄d umla gau uri kam̄iṅ m̄dpal. God n̄ṅōb, n̄bi b̄ n̄pe magōṅhalō kam̄iṅ m̄dpal," a ga.

³⁹ Jisas an̄g hageia, b̄ lo manō hag ñeb b̄ r̄mnap hagla, "Manō hag ñeb b̄, manō kabō gōl n̄p hagpan!" a ḡla. ⁴⁰ Manō hag aij ga an̄bu n̄ṅōm, p̄ñ̄iṅ gōm, hainō manō r̄mnap n̄p hag n̄ṅagla.

"N̄hōn ḡn̄ig ȳp Mesaia a gōm n̄ṅagpal?" ò ga

⁴¹ Pen Jisas kal̄p haga, "N̄bi b̄ gau n̄hōn ḡn̄ig, Mesaia u Depid ñ̄ n̄pe u n̄p m̄dōp, a ḡpal? ⁴² Depid n̄pe ke God Manō ad̄iṅ Sam a ḡpal u kal̄ kliñ r̄kōm haga,

'B̄ Kub n̄pe B̄ Kub yad n̄p haga, 'Ne ñ̄magō ȳiṅ yad lau adō as̄ik m̄dmōn; *

⁴³ m̄d damōm yad kołmał ne gau kal̄p ḡn̄ō,

ma mo ne gau kal̄p abō ḡ r̄b̄iṅknabōn," a ga.

⁴⁴ Pen Depid n̄pe Mesaia u n̄p, 'B̄ Kub yad,' a ga rō, n̄hōn ḡn̄ig, Mesaia u Depid ñ̄ n̄pe u n̄p m̄dōp, a ḡpal?" ò ga.

Lo manō hag ñeb b̄ gau ḡpal rō gag-mim, a ga

(Mad 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ N̄bi b̄ gau n̄ṅm̄dlō n̄ṅōl ḡ, Jisas b̄ n̄pe gau kal̄p haga, ⁴⁶ "Kale lo manō hag ñeb b̄ gau ḡpal rō ḡm̄im rō lōp u, n̄ṅ aij ḡm̄im. Kale ḡpal adō u, hon gau ajno hib hon u n̄p ñ̄lan̄ a gōm, wałṅ m̄lō rol gōm, n̄bi b̄ gau aip magum ḡlō, n̄bi b̄ gau kal̄p n̄ṅōm, 'B̄ kub auabim e!' ḡnabōl u, m̄ñ̄ m̄ñ̄ ḡnabōl; Juda magum gep ram gau amōm, b̄ kub as̄ikpal sea adō u as̄ikpal; pen nan kub ñ̄ṅnabōl ñ̄n u, am b̄ kub as̄ikpal ka u n̄p as̄iknabōl. ⁴⁷ B̄ lo manō hag ñeb b̄ gau, n̄bi pałpał ram nan kale gau si udōm, God n̄p sabe ḡnabun u, n̄bi b̄ n̄ṅōl, a gōm, manō m̄lō kub pir pir adō r̄mnap hagpal. An̄g ḡpal u, hainō ilōn kub ke yab̄ṅ udnabōl," a ga.

21

*N̄bi adu ap God n̄p nan kub ña
(Mak 12:41-44)*

¹ Jisas God sabe gep ram raul m̄ṅan am m̄dōm n̄ṅa, n̄bi b̄ mani halō gau mani r̄mnap dap mab ij m̄ṅan u yueila. ² Pen n̄bi adu mōg gep rō ap mani aṅ pro magō m̄hōp dap yua. ³ An̄g ga n̄ṅōm Jisas haga, "Yad kalōp n̄ṅō hagabin, n̄bi b̄ r̄mnap mani pro yubal; pen n̄bi adu mōg gep rō i mani n̄pe kub yab̄ṅ yuōp. * ⁴ Pen n̄bi b̄ r̄mnap mani kale iru n̄p m̄dō n̄ṅōl ḡ mani yubal; j̄ n̄bi adu mōg gep rō i mani n̄pe m̄dōp rō magōṅhalō yuōp. Nan rau ñ̄ṅeb ap m̄dagōp," a ga.

*God sabe gep ram u ḡ naij ḡnabōl, a ga
(Mad 24:1-2; Mak 13:1-2)*

⁵ Pen b̄ n̄pe r̄mnap hagla, "God sabe gep ram i kabō aij aij, nan aij aij dap God n̄p ñ̄m r̄b̄ ad̄ik ñ̄la u, aij yab̄ṅ m̄dōp," a ḡla. An̄g hageila, Jisas kal̄p haga, ⁶ "An̄g hagpim u pen hainō nan aij n̄ṅōbim an̄b gau m̄dageinab. Magōṅhalō ud wał ḡ yulō, kabō ap kabō ap adō u m̄dageinab," a ga. *

*Hainō m̄ṅōr kub aunab, a ga
(Mad 24:3-14; Mak 13:3-13)*

⁷ Hageia, n̄p hag n̄ṅōm hagla, "Manō hag ñeb b̄. Nan an̄bu ñ̄n mai rō an̄g ḡnab̄n̄ Pen nan n̄hōn rō gō n̄ṅun, m̄ñ̄i ḡn̄ig gab a ḡnabun?" ò ḡla.

⁸ Hageila, Jisas kal̄p haga, "N̄ṅ aij ḡm̄im! N̄bi b̄ iru n̄p apōm pir alōm, hib yad u udōm hagnabōl, 'Yad n̄p auabin. Ñ̄n kub u auōp,' a ḡnabōl. An̄g hageinabōl u, n̄ṅō hagabōl a ḡm̄im kal̄p hain gagmim. ⁹ Pen ram m̄ñ̄ōṅ m̄ṅan r̄mnap urakōm, ram m̄ñ̄ōṅ m̄ṅan r̄mnap aip pen pen ḡnabōl. Ram m̄ñ̄ōṅ m̄ṅan r̄mnap kale ke n̄p pen pen ḡnabōl. An̄g geinabōl u n̄ṅm̄im, ñ̄n kub hagpal u aun̄g gab n̄ṅōm an̄g gabōl a ḡm̄im, p̄ñ̄iṅ gagmim. Ñ̄n kub an̄bu hainō aunab," a ga.

¹⁰ An̄g hagōm kal̄p haga, "Ram m̄ñ̄ōṅ m̄ṅan r̄mnap urakōm, ram m̄ñ̄ōṅ m̄ṅan r̄mnap aip pen pen ḡnabōl. Kin̄ r̄mnap yam kale urakōm, kin̄ r̄mnap yam kale aip pen pen ḡnabōl. ¹¹ Ram m̄ñ̄ōṅ gau iru n̄p munmon kub yab̄ṅ udōm, k̄yō kub alōm, m̄ñ̄a kub yab̄ṅ gōm ḡnab. Nan kumi kabō adō lan̄ au ke hain̄ n̄bō lōm, nan unbō ke p̄ñ̄iṅ gep rō adō lan̄ au linab. ¹² Nan an̄b gau hainō an̄g ḡnab j̄ n̄d ȳp p̄ṅ aip m̄dpim rō, kalōp ḡ naij ḡnabōl. Kalōp manō kub hagn̄g, dam Juda magum gep ram gau amōm, manō kub hagōm, kalōp naḡ lōm, dam kin̄ gapman b̄ kub gau ud arnabōl. ¹³ Kalōp ḡnabōl an̄bu, manō aij

* 20:42: Sam 110:1 * 21:3: 2Ko 8:12 * 21:6: Luk 19:44 * 21:14: Luk 12:11-12

yad u kalip waiö hag ñimim rö lınab. ¹⁴ Pen kalöp manö kub hagaiöl u, manö nihön rö pen hagun a gımim, nöd ulhai niñagmim. * ¹⁵ Yad ke kalöp gası aij ñem manö magö ñinö, kale manö anıbu nöp hag ñıbe, kale pen hagöm ud yuep rö lagnab. * ¹⁶ Pen name nap, namam bı, bı rıdık niñeb, bı niñeb kale ke rımnap kalöp mumug göm, ud kolmaı ñımagö adö lılo, kalöp rımnap böñ nöp al pak lınaböl. * ¹⁷ Yıp niñ udpim rö, niñi bı gau magöñhalö kalöp mulu kal niñaböl. ¹⁸ Pen nabıc umagö kale añı ap ur gagnab. ¹⁹ Pen yıp cıg pıdöñ gı mıdeinabim u, kamıñ mıdep magö u udmim, pör pör nöp mıdeinabim.

Jerusalem gı naij gınaböl, a ga
(Mad 24:15-21; Mak 13:14-19)

²⁰ “Pen ami bı gau apöm, Jerusalem bıñöm yu gıgabö gınaböl ñın u, mıñi sö l mıdöp Jerusalem gı naij gınaböl, a gımim niñnabım. ²¹ Niñi bı ram mınöñ Judia mıdaiöl gau, pıñıñ gı no ilö gau aröl. Niñi bı Jerusalem mıdaiöl gau, pıñıñ gı höñ adö aröl. Pen niñi bı höñ adö mıdaiöl gau, Jerusalem waryö raul aragöl. ²² Niñön gıñg: ñın anıbu me, kale God niñ arö gıpal rö, God manö hagep bı gau magöñhalö God Manö kalı kılın riköm hagla rö nöp gınab niñöm kale pen ilön kub udnaböl. * ²³ Pen ñın anıbu, niñi ñı mudun mıdeinaböl gau abe, niñi ñı paıñıñ ci ñeinaböl gau abe, kalıp mıñör kub yö l gınab. God Juda niñi bı kalıp mıñör kub yabıñ gınam a göm, niñi bı ram mınöñ anıbi mıdöñ kalıp gı naij yabıñ gınab. ²⁴ Bı mılö gau niñö apöm, niñi bı rımnap kalıp ru mılö kıd udöm rıñ lınaböl, niñi bı rımnap kalıp ramı löm dam ram mınöñ ke gau gau magöñhalö ud arnaböl. Pen Juda niñi bı wasö gau apöm, Jerusalem gı naij gılo gılo, God ñın niñe haga u ap auö, arö gınaböl. *

Bı Ñı niñe mailö halö aunab, a ga
(Mad 24:29-31; Mak 13:24-27)

²⁵ “Pen hainö, sıdö rakın gapı nan ke ap waiö löm, ñıg si ral apöm gu kub geınab. Pen ram mınöñ ilı niñi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö gası iru niñöm, niñön gab a göm, gası mılö löm pıñıñ gınaböl. * ²⁶ Nan kumi kabö adö lanı mıdöp gau, danı niñö i niñö gö, mınöñ naböñ i niñön gıñg göm gab, a göm, pıñıñ göm, gası magö rik auö umeb rö lınab. ²⁷ Anıg gınab ñın u, Bı Ñı niñe kumi anı auö niñöl gı, niñi bı kale pıdöñ niñe u abe, mailö aij unbö ke yabıñ niñe u abe niñnaböl. * ²⁸ Nan hagabin i geınab u, Bı Kub hanıñ ud kamıñ

yunab ñın u sö l mıdöp, a gımim, amgö gılan gıñim niñöl gı mıdaimim,” a ga.

Mab wasıñad u, manö hod riköm haga
(Mad 24:32-35; Mak 13:28-31)

²⁹ Jisas anıg hagöm, kalıp manö hod riköm haga, “Mab wasıñad abe, mab rımnap abe, ³⁰ sıñp lö, mıñi sıdö lıñıg göm gab a gımim, niñim. ³¹ Anıb u rö, nan hagpin gau gö, God niñi bı udöm abad mıdeinab ñın u sö l auub a gımim, niñnabım.

³² “Yad kalöp niñö hagabin, niñi bı uri mıdöñ gai i magöñhalö umagnaböl; rımnap kamıñ mıdöl niñöl gı, nan hagabin i magöñhalö gınab. ³³ Kumi kabö adö lanı abe, mınöñ naböñ ilı abe ur gınab, jı manö magö yad gau ur gagnab.

Nıñ aij gımim mıdaimim, a ga

³⁴ “Pen niñ aij gımim. Kale ñıg wain ñıg klö iru niñim hau lımim, nan mınöñ naböñ adö ilı i nöp gası niñ mıdeinabım ñın anıbu nöp, yaur kaj wal wayöñ hel lılo yıñıd nöp udöp rö u gınab. ³⁵ Gai i nöp gagnab; niñi bı ram mınöñ ilı kıgın yıma magöñhalö mıdöñ rö gınab. ³⁶ Anıb u, kale pör pör niñ aij gımim, God niñe sabe gö l nöp mıdmim hagmim, ‘Nan anıñ gau hanıñ al pak lagnım; ne hanıñ abad mıdö kamıñ arun, am Bı Ñı niñe amgö ilö adö niñe u mıdaiun,’ a gımim,” a ga.

³⁷ Niñ pro bad anıbu, Jisas pör am God sabe gep ram raul mıgan u am mıdöm, niñi bı gau kalıp manö hag ñımıdöp. Pen sıbön gö niñöl göm, Jisas niñe am ram mınöñ ap Olip Dum a gal u hanıñdöp. ³⁸ Niñi bı gau magöñhalö, manö niñ u niñun, a göm, hilım halö yabıñ uraköm, God sabe gep ram u armıdal.

22

Judas Jisas niñe mumug ga

(Mad 26:1-5; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

¹ Juda kai Bred Yıs Halö Niñıñagep ñın kub kale u, Pasopa a gıpal ñın kub kale u, sö sö l ga. ² Bı God niñ nan sabe gep bı kub gau abe, bı lo manö hag ñeb bı gau abe, Jisas niñe alun a gıla u pen niñi bı gau kalıp pıñıñ göm, aigöl gun alun a göm, hag niñ mıdeila.

³ Hag niñ mıdlö niñöl gı, Seden niñe apöm, Judas hib niñe ap Iskariod a gımıdal u, niñe yuö hiıka. Bı anıbu Jisas bı niñe unbö mıgan lanı gau bı ap. * ⁴ Yuö hiıkö, niñe am God niñ nan sabe gep bı kub gau abe, God sabe gep ram abad mıdmıdal polisman bı kub kale gau abe mıdeila gau amöm, Jisas niñe aigöl gem mumug gı dam

* 21:15: Ap 6:10 * 21:16: Mad 10:21-22 * 21:22: Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 * 21:24: Sam 79:1; Rep 11:2
* 21:25: Ais 13:10; Esi 32:7; Joe 2:31; Rep 6:12-13 * 21:27: Dan 7:13; Mad 26:64; Rep 1:7 * 22:3: Jon 13:2,27

ñinö nöp al pak löl, a göm, manö anibu kalip aip hag n+ña. ⁵ Hagö, kalip aij a gö n+ñöl g+ hagla, “Nöp mani ñinabun,” a g+la. ⁶ Hageila, Judas n+pe, magö mai rö Jisas n+bi b+ gau aip m+idageinab u, n+p mumug g+ dam b+ kub gau kalip ñinabin, a göm, abad n+ñ m+deia.

Pasopa nan ñin+ñig g+j+n g+la

(Mad 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷ Pen Bred Y+is Halö Ñin+agep ñin anibu auö, Pasopa kaj sipsip pi pak sabe gep ñin uri, a göm, * ⁸ Jisas n+pe Pida aip Jon aip kalip m+ihöñ hag yuöm haga, “Kale m+ihöñ am Pasopa nan ñin+ñabun u g+ l+ aij g+mil,” a ga.

⁹ Hageia haglö, “Gai an+g gul?” ö g+ilö.

¹⁰ Hageila, Jisas haga, “Kale m+ihöñ daun kub u ammil n+ñnabil, b+ ap ñig mil daueinab. N+p nable pakmil, ar+n+ram ram u ammil, ¹¹ b+ ram nap n+bö anibu n+p hagnil, ‘Manö Hag Ñeb B+ nöp hag n+ñöb, ‘Ram raul m+gan mai b+ yad gau aip Pasopa nan ñin+ñabun?’ ö göp, a g+mil. ¹² An+g hageinabil, kalöp m+ihöñ dam ram raul m+gan kub debol nan gau halö m+deinab adö lañ u hageinab u, Pasopa nan ñin+ñabun gau raul m+gan anibu g+ j+n g+mil,” a ga.

¹³ Hagö ammil n+ñöl, haga haga rö nöp m+deia. An+bu u, Pasopa nan ñin+ñig g+la gau g+ l+ aij g+ilö.

Jisas b+ n+pe gau kalip bred wain ña

(Mad 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

¹⁴ Pen ram dugöp magö u nan ñin+ñig göm, b+ manö n+pe ud arep gau aip debol u asik g+gabö göm, ¹⁵ kalip haga, “Gas+ yad pör n+ñbin u, kalöp aip Pasopa nan ñin+ñig gabun i ñin+ñun me, hainö ilön kub udnam, a gem, gas+ u n+ñbin. ¹⁶ Pen yad kalöp hagabin, Pasopa nan u hainö kauyan ñin+gagnabin; hainö Pasopa kaj sipsip pi pör pak ñin+ñun il an+bu waiö linab n+ñöm God n+bi b+ n+pe udöm abad m+deinab ñin u nöp nan kub ñin+ñabun,” a ga.

¹⁷ Jisas an+g hagöm, ñig wain kap udöm, God n+p aij a göm, b+ n+pe gau kalip ñöl g+ haga, “Ñig ñabin i kale ke ud ñin+ñim. ¹⁸ Pen kalöp hagabin, m+ñi ñin i r+kö, ñig wain kauyan ñin+gagnabin; God n+bi b+ n+pe udöm abad m+deinab ñin u nöp ñig wain kauyan ñin+ñabin,” a ga.

¹⁹ An+g hagöm, bred ap udöm, God n+p aij a göm, ud jö göm kalip ñöl g+ haga, “Hañ roman yad i kalöp ñabin. Kale udnim gas+ y+ip nöp n+ñöl g+mim ñin+ñim,” a ga. ²⁰ Kale nan ñin+ñ haköm, Jisas ñig wain kap u udöm,

kalip ñöl g+ haga, “Hagape yad lugö umnö me, God kalöp n+bi b+ yad, a göm, udnabin a ga manö adö u am p+idöñ g+ nab u me, kalöp ñig wain i ñabin.

²¹ Pen b+ y+ip kain g+ dam arnab u aip as+ik m+dpun. * ²² B+ Ñi n+pe, God hadame ram haga adan adö u nöp hain göm umnab u pen b+ n+ip kain g+ dam arnab u n+ip mög n+ñabin,” a ga.

²³ Jisas an+g hageia, b+ n+pe gau kale ke nöp, an rö an+g g+ nab, a göm, pen pen hag n+ñöl g+ m+deila.

B+ n+pe gau, “Kale wasö, yad nöp b+ kub m+dpin,” a g+la

²⁴ Jisas b+ n+pe gau, kale wasö, yad nöp b+ kub m+dpin, a göm, kale ke nöp pen pen hageila. * ²⁵ An+g hageila, Jisas kalip haga, “Kin gau Juda n+bi b+ wasö gau k+ö göm abad m+idöl g+ hagnil, ‘Kal+ip ud aij yab+il g+pun,’ a g+pal. * ²⁶ Pen kale unbö rö g+gmim. B+ kub kale gau, ñi praj rö m+idaiöl; b+ kub yab+il gau, b+ wög g+ ñeb rö m+idaiöl. * ²⁷ M+inöñ naböñ il i g+pal nag+ adö u, b+ kub am as+iklö, b+ wög g+ ñeb gau nan magö nan kalpe gau p+ta p+ta g+pal. Pen yad an+ kalöp b+ wög g+ ñeb rö nöp m+dpin. *

²⁸ “Y+ip marö yab+il g+m+idöp u n+ñmim y+ip arö gagpim; y+ip abad m+dpim. ²⁹ An+g g+ipim u, God y+ip hagöp, ‘Ne Kin m+dmön, n+bi b+ gau kalip abad m+deinabön,’ a göp rö, yad pen u rö nöp kalöp hagabin, kale kin rö m+dmim n+bi b+ gau kalip abad m+deinabim. ³⁰ Ñin an+bu kale ram m+inöñ yad u ammim, yad aip as+ikmim nan magö ñin+ñim ñig ñin+ñim g+ nabim; kale kin as+ikpal sea adö u as+ikmim, Isrel il ke ke unbö m+gan lañ kalip manö kub n+ñnabim,” a ga. *

Pida, “Jisas n+ip n+ñagpin,” a g+ nab

(Mad 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

³¹ Jisas n+pe Pida n+ip haga, “Saimon, Saimon, nöñ. God n+pe Seden n+ip yau a gö, kalöp b+, wid magö hon g+ilö hon g+ilö, magö yab+il u ke löm, ad+ñ ad+ñ u ke löm g+pal rö u göm, kale g+ najj g+ nabim aka wasö g+ n+ñnab,” a ga. ³² Pen yad God n+ip sabe g+ipin rö, y+ip böñ nöp arö gagnabön. Pen nan si nan najj g+ nabön u, n+ñön g+n+g an+g g+ipin, a g+möm, y+ip kauyan ado g+ aunabön. Pen an+g g+mön, hainö apön namdamam ne r+imnap kalip manö hag ñi aij gö, kale klö göm y+ip hain göl,” a ga. *

³³ Jisas an+g hageia Pida haga, “B+ Kub, yad nöp arö gagnabin. M+ihöngöl nöp

* 22:7: Eks 12:1-27 * 22:21: Sam 41:9; Jon 13:21-22 * 22:24: Luk 9:46 * 22:25: Mad 20:25-27; Mak 10:42-45 * 22:26: Mad 23:11; Mak 9:35 * 22:27: Jon 13:12-15 * 22:30: Mad 19:28 * 22:32: Jon 17:15

ajeinabul, nöp nagı löm, yıp abe nagı löl. Pen nöp al pak löm, yıp abe al pak löl,” a ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Pida, yad nöp hagabin, mñi sībön yan kłakł wñ alagnab magö u, Jisas nıp nıjagpin a gımön, ij mıhau nıgan wai ñınabön,” a ga.

Mani rin, wadı, ru mılö kíd

³⁵ Jisas anıg hagöm kalıp haga, “Nöd kalöp hag yuem hagnö, ‘Mani rin, wadı, ma rırup gau udmim ud aragmim; yıharıj armim,’ a gınö. Hagnö arbe ñın anıbu, nan kale rımnab mıdeia aka mıdageia?” ö ga.

Hageia hagla, “Wasö, nan hon ulep laga; mıdeia nöp,” a gıla. *

³⁶ Hageila, Jisas haga, “Pen mñi kale mani rin, wadı mıdainım u, halö ud armim. Bı an ru mılö kíd mıdagainım u, kolsir nıpe u bı rımnab kalıp sıkim göm mani udöm ru mılö kíd ap raunım. ³⁷ Pen nıjım! Nöd God manö hagep bı Aisaia God Manö adıj ap kalı kłiñ rıköm haga, ‘Nıpe bı nan si nan najı gep bı ap,’ a gınaböl,’ a ga. Haga anıbu yıp nöp haga. Manö hagöm kalı kłiñ rıka anıbu mñi gınıg gab,” a ga. *

³⁸ Jisas anıg hageia, kale hagla, “Bı Kub, ru mılö kíd hon mıhöp mıdöp,” a gıla.

Hageila haga, “U anıg hagagmim,” a ga.

Jisas Olip Dum au Nap nıp sabe ga

(Mad 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ Jisas anıg hagöl göm Jerusalem höj amöm, pör Nap nıp sabe gımıdöp Olip Dum au ara; bı nıpe gau hain gıla. ⁴⁰ Ram mınöj anıbu amjaköm kalıp haga, “Gası najı auö gı najı gımim rö löp u, God nıp sabe göl gı mıdainım,” a ga.

⁴¹ Anıg hagöm, kalıp arö göm, nıpe ke ke au amöm, kugom yımöm God nıp sabe göm haga, ⁴² “Bapı, gası yad nıjbin u ñıg ası kap yıp ñınıg gabön u ñagmön. Pen yad gası nıjbin adö u gagmön; gası ne ke nıjban adö u nöp gımön,” a ga. ⁴³ Jisas anıg hagö, ejol ap kumi kabö adö laj au nıbö apöm nıp pıdön ña. ⁴⁴ Nıp marö yabı gö, Jisas nıpe Nap nıp kłö yabı göm sabe göl gı mıdö nıjöl gı, hapı u hagape rö pa gı dö gı il yan luga.

⁴⁵ Nap nıp sabe gı mıd juöm amöm nıjı, bı nıpe gau mıjör lugö nıjöl gı, hon haneila. ⁴⁶ Anıg geila u nıjöm kalıp haga, “Nıhön gınıg hon hanabımı Seden nıpe gası ñö kale gı najı gımim rö löp u, urakmim, sabe göl gı mıdaiım,” a ga.

Jisas nıp ud sısı lıla

(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-12)

⁴⁷ Jisas manö anıbu hag mıdö nıjöl gı, bı nıpe Judas bı ugan kub ap ut gı dap apjaköm, Jisas nıp ud bom halunam a geia. ⁴⁸ Anıg geia, Jisas nıp haga, “Judas, ‘Bı me i al pak limim,’ a gımön, yıp Bı Ñı nıpe ud bom halunıg gabön ar?” a ga.

⁴⁹ Anıg hagö nıjöl gı, bı nıpe gau nan nıhön gınıg geila anıbu nıjöm hagla, “Bı Kub, hon kalıp ru mılö kíd ud rıbuın aka?” gıla. ⁵⁰ Anıg hagöl göm, bı ap ru mılö kíd nıpe u udöm, bı God nıp nan sabe gep bı kub yabı bı wög gı ñeb nıpe u, nıp rımıd yıjıg lau böj nöp rıb gı dö gı yua.

⁵¹ Anıg geia, Jisas nıjöm haga, “Anıg gagmım! Me aıj,” a ga. Anıg hagöm, rımıd u ud nıjö kamıj la.

⁵² Pen God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, God sabe gep ram abad mıdmıdal polisman bı kub kale gau abe, bı manö ud asıkep gau abe, ap nıp udnıg geila gau, kalıp haga, “Kale ru mılö kíd udmim, ur pakep udmim daubım u, yıp bı pen pen alep bı ap rö a gı gası nıjımim, ud sısı lınıg aubım ar? ⁵³ Yad kale aıp pör pör God sabe gep ram u mıdainö yıp udagpe. Pen mñi Seden, bı sībön lau adö mıdöp u, ñın nıpe u me, anıg gabım,” a ga.

Pida, Jisas nıp nıjagpin, a ga

(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-12)

⁵⁴ Jisas anıg hagö nıjöl gı, nıp ud sısı löm, dam God nıp nan sabe gep bı kub yabı ram u ud arla. Pida pen hain hain ara.

* ⁵⁵ Ram anıbu apjaköm, ram goł au mab lauöm asık mıdeila. Pida hain apjaköm kalıp aıp asıka. ⁵⁶ Pida aıp asık mıdö nıjöl gı, pai ran anıbu wög gı ñımıdöp ap nıp nıj dap ran lugöl gı haga, “Bı i abe Jisas aıp mıdmıdöp,” a ga. ⁵⁷ Hageia, Pida haga, “Pai, bı anıbu yad nıjagpin!” a ga.

⁵⁸ Anıg hagöm, yöp pro magö ap mıdö nıjöl gı, bı ap pen apöm Pida nıp nıjöm haga, “Ne u rö nöp Jisas bı nıpe ap,” a ga.

Hageia, Pida haga, “Bı me, yad wasöl!” ga.

⁵⁹ Pen hainö pro pro magö ap mıdö, bı ap pen apöm, klö göm haga, “Bı i Jisas aıp mıdmıdöp me. Nıpe abe ram mınöj Galılı nıbö,” a ga.

⁶⁰ Hageia, Pida haga, “Bı me, manö hagabön u yad nıjagın me!” a ga.

Anıg hagö nıjöl gı, adıj kłakł wñ ala. ⁶¹ Anıg gö, Jisas ado göm, Pida nıp nıj ij halö lö, Pida pen Jisas, “Mñi sībön yan kłakł wñ alagnab magö u, Jisas nıp nıjagpin a gımön, ij mıhau nıgan wai ñınabön,” a ga manö u gası nıjı. ⁶² Anıg nıjöm, rugu mılep gö, matıı ral auö, höj amöm mıtöj ga.

* 22:35: Luk 9:3; 10:4

* 22:37: Ais 53:12

* 22:54: Sam 31:11

Jisas nɪp hag juöl gɪ, pakla

(Mad 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Bɪ Jisas nɪp ud mɪdeila gau nɪp hag juöl gɪ, paköl gɪ gɪla. ⁶⁴ Kale waɪj bad ap ud amgö nɪp u paɭu gɪ ñöm, nɪp paköm hagla, “Ne bɪ ke nɪjban u, nöp an pakab u hanɪp hag ñɪ!” a gɪla. ⁶⁵ Pen manö najj anɪbu rö, nɪp rapɪn iru nöp hagla.

Juda bɪ kub manö ud asɪkep gau Jisas nɪp manö kub hagla

(Mad 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Hilɪm halö, Juda bɪ manö ud asɪkep gau löm, God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau löm, bɪ lo manö hag ñeb gau löm, ap magum gɪlö, Jisas nɪp ut gɪ Kansol kub anɪbu mɪdeila an au ud daula. ⁶⁷ Pen Kansol bɪ gau kale Jisas nɪp hagla, “Pen ne ke hagnöm, ne Mesaia u aka wasö,” gɪla.

Hageila, Jisas kalɪp haga, “Pen yad kalöp hageinabin u, nɪjög hagöp a gɪmim, nɪjagnabim. * ⁶⁸ Pen hag nɪjeb yad mɪdöp u kalöp hag nɪjainabin u, yɪp pen hagnabim. ⁶⁹ Pen mɪñi rɪköl mɪd damöm hainö gau, Bɪ Ñɪ nɪpe God Bɪ klö unbö ke halö mɪdöp u, ñɪmagö yɪjg adö nɪpe au asɪk mɪdeinab,” a ga. *

⁷⁰ Anɪg hageia, bɪ kansol gau magöjhalö nɪp hagla, “Anɪb u, ne ke God Ñɪ nɪpe u aka?” gɪla.

Hageila, Jisas haga, “Me kale ke hagnim me u,” a ga.

⁷¹ Hageia hagla, “Nɪhön gɪnɪg manö kub rapɪn hag mɪdun, bɪ rɪmnap hag nɪjno, Jisas anɪg göp anɪg göp a gaiölh Maj mɪgan nɪpe ke hagöp nɪjban u,” a gɪla.

23

Gapna Pailod Jisas nɪp manö nɪja

(Mad 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Anɪg hagöm, magöjhalö uraköm, Jisas nɪp dam gapman bɪ kub Pailod mɪdeia au arla. ² Damöm, nɪp manö kub hagnɪg, manö gau nɪbö gau nɪbö dapöm hagla, “Hon uɪhai nɪjun nɪjban, bɪ anɪbi nɪbi bɪ hon gau manö piral hagöm hagöp, ‘Bɪ kub Sisa nɪp dakɪs ñagmim, gapman kai manö u u rö nöp nɪjagnim,’ a göp. Pen manö ap hagöp, ‘Yad ke Mesaia u, yad ke kiɪn anɪbu,’ a göp,” a gɪla. ³ Hageila, Pailod Jisas nɪp hag nɪjög haga, “Ne Juda kai kiɪn kale u aka?” ga.

Hageia haga, “Me ne ke hagnim me u,” a ga.

⁴ Hageia, Pailod pen bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, nɪbi bɪ yɪharɪj ap

mɪdeila gau abe kalɪp haga, “Yad nɪjbin, bɪ i nɪp manö kub hagep il ap mɪdagöp,” a ga.

⁵ Anɪg haga u pen kale manö klö hagöm hagla, “Gapman manö nɪjagöl, a göm, manö hag ñɪ ajöm, Juda nɪbi bɪ ram mɪnörj hon gau magöjhalö hag ñɪ ajmɪdöp. Ram mɪnörj Galili rɪköm, hag ñɪ aj dam dam mɪñi Jerusalem aui auöp,” a gɪla.

Jisas nɪp dam kiɪn Herod mɪdeia au arla

⁶ Hageila, Pailod kalɪp hag nɪjög haga, “Bɪ anɪbi Galili nɪbö aka?” ga. ⁷ Hageia, yau a gɪla. Pen kiɪn Herod ram mɪnörj Galili abad mɪdmɪdöp u, ñɪn an au apöm Jerusalem mɪdmɪdöp. Anɪb u, Jisas nɪpe Galili nɪbö bɪ ap a gɪla u nɪjög, nɪp Herod ñɪmagö adö yunö manö kub i nɪjñm, a göm, Pailod kalɪp hagö, Jisas nɪp dam Herod mɪdeia au ud arla. * ⁸ Herod, Jisas nan nɪhön nɪhön gɪmɪdöp u pör manö nöp nɪjög, ñɪn mai rö nan gagep rö ap gö nɪjnobin, a göm, gasɪ u nöp nɪj mɪdmɪdöp rö, ñɪn anɪbu Jisas nɪp ut gɪ dapjaklö, nɪpe mɪñ mɪñ yabɪ ga. ⁹ Pen Herod nɪpe Jisas nɪp manö iru nöp hag yɪgɪn wagɪn ga, pen Jisas manö ap pen hageia. ¹⁰ Pen bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau abe, manö klö göm, bɪ iru nöp dagol dagol hagla. ¹¹ Herod abe, ami bɪ nɪpe gau abe, Jisas nɪp gɪ najj göl göm, ñɪñhön löl göm, gapman bɪ kub rol gɪpal waɪj aij ap rol gɪ ñöm, kauyan Pailod mɪdeia au yula. ¹² Nöd Herod aip Pailod aip kolmöl mɪdmɪdil pen ñɪn anɪbu manö nɪj jɪm ñɪlö.

Juda nɪbi bɪ gau, “Jisas nɪp al pak limim,” a gɪla

(Mad 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ Pen Pailod, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep bɪ kub gau abe, nɪbi bɪ yɪharɪj gau abe kalɪp hagö ap magum gɪla. ¹⁴ Kale ap magum geila, nɪpe kalɪp haga, “‘Bɪ i manö an ral hagöm, nɪbi bɪ gau kalɪp anɪg anɪg hagöp,’ a gɪpim u pen mɪñi amgö ilö adö kalöp i manö nɪjbin u, nɪpe nan najj göp manö il ap nɪjagpin. ¹⁵ Herod u rö nöp manö il ap uɪhai nɪjagöp u me, adog hanpe ke ñöb. Yad nɪjbin, nan najj ap gagöp; anɪb u nɪp al pak lep rö lagöp. ¹⁶ Anɪb u, ami bɪ yad gau hagnö, nɪp yɪharɪj paköm, hag yulö aran,” a ga. ¹⁷ Pen Juda kai ñɪn kub kale Pasopa u auö, Pailod pör mɪ aɪñ aɪñ nagɪman kale aɪñ ap yɪharɪj hag yumɪdöp.

¹⁸ Pen ñɪn anɪbu kale magöjhalö maj mɪgan blaöl gɪ wɪñ klö alöm hagla, “Bɪ anɪbu al pak limim! Barabas nɪp hag yube hanɪp auan!” a gɪla. ¹⁹ Bɪ Barabas anɪbu nɪpe daun kub anɪbu nɪbi bɪ rɪmnap udöm,

* 22:67: Jon 3:12 * 22:69: Ap 7:56 * 23:7: Luk 3:1

ram m+nōŋ an+bu abad m+dm+đōp b+ kub an+bu aip pen pen gōm, wip ap bōŋ nōp al pak la rō, n+ŋ manō kub hagōm nag+ l+la.

²⁰ Pen Pailod Jisas y+har+ŋ hag yunō aran a g+ n+ŋōm, kal+ŋ kauyan hagōm an+g haga. ²¹ Hageia, kale kauyan hag m+gan bla+ō g+ w+ñ alōm hagla, “N+ŋ mab ba laŋ al pak l+mim! N+ŋ mab ba laŋ al pak l+mim!” a g+la.

²² Hageila, Pailod kal+ŋ kauyan hagōm haga, “B+ an+bi nan n+hōn g+ naj gōpŋ Yad n+ŋbin, nan naj ap gagōp rō, n+ŋ al pak lun rō lagōp. An+ŋ u, ami b+ yad hagnō, n+ŋ y+har+ŋ pakōm, hag yulō aran,” a ga.

²³ Hageia, kale klō yab+ŋ gōm, Jisas n+ŋ al pak l+lō uman, a gōm, meg m+gan kale bla+ō g+ dap ranōm, hag g+lō g+lō, ²⁴ Pailod manō kal+ŋ u udōm, ²⁵ b+ ap, n+bi b+ r+mnap udōm ram m+nōŋ abad m+dm+đōp b+ kub u aip pen pen gōm, wip ap bōŋ nōp al pak la b+ an+bu n+ŋ hag yuō kam+ŋ ara; pen ami b+ n+pe gau kal+ŋ haga, “Kale Jisas n+hōn g+ŋ g+ŋ gun a gōm hagabōl u nōp g+mim,” a ga.

Jisas n+ŋ mab ba laŋ c+ŋ pak l+la
(Mad 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Jisas n+ŋ al pak l+n+g ud arla. An au amōl gōm, Sairini daun n+bō b+ ap Jerusalem aueia. B+ an+bu hib n+pe Saimon. N+ŋ nable pakōm, ud s+s+ lōm, mab kros ud ka g+ ñōm hagla, “Jisas arab u hain aru,” a g+lō, ud hain aru. ²⁷ Pen Jisas n+ŋ ud arlō n+ŋōl g+, n+bi b+ iru nōp hain g+la. N+bi b+ areila an+ŋ an+bu n+bi r+mnap Jisas n+ŋ mōg n+ŋōm ham geila. ²⁸ An+g g+lō, Jisas ado g+ n+ŋōm kal+ŋ haga, “Kale Jerusalem n+bi, y+ŋ g+n+g gab u ham gagemim. Kalōp g+ naj gōm, ñ+ pai kale gau g+ naj gōm geinab an+bu ham g+mim. ²⁹ Hainō marō kub u auō, hagnabōl, ‘N+bi ñ+ pai yag dauagpal gau abe, n+bi ñ+ pai ci ñagpal gau abe, kale nōp m+ñ m+ñ gōl,’ a g+ŋabōl. * ³⁰ Ñ+ŋ an+bu, n+hōn g+n+g m+daun, a gōm, bōŋ nōp umun, a gōm, hagnabōl ‘Nō ilō gau pa jō g+ apōm, han+ŋ al pak l+n+ŋ aka k+đip udōm han+ŋ m+nōŋ ñ+n+ŋ u aij,’ a g+ŋabōl.

* ³¹ Yad mab kam+ŋ rō m+đpin pen y+ŋ an+g gōm g+ naj gabōl. Pen kale mab m+đep rō m+đpim rō, kalōp n+hōn rō g+ naj g+ŋabōl?” o ga.

³² Pen b+ gapman lo manō r+ŋ julō b+ m+hau, mab ba laŋ al pak l+n+g gōm, udōm halō ud arla. ³³ Dam ram m+nōŋ Wip Nab+c Cōg Ij a g+pal u amjakōm, Jisas n+ŋ dam mab ba laŋ c+ŋ pakla, b+ gapman lo r+ŋ julō b+ m+hau kal+ŋ m+hōŋ dam mab lap lap c+ŋ pakla. ³⁴ An+g g+lō, Jisas haga, “Bapi, y+ŋ gabōl u, ai g+n+g an+g gabun, a gōm, n+ŋ

aij gōm gagabōl. An+ŋ u, kale g+ naj gabōl u n+ŋmōn arō g+mōn,” a ga.

Pen ami b+ gau, Jisas wa+ŋ n+pe ud ju l+lō m+deia gau, kale ke sadu g+pal rō u gōm udla. * ³⁵ N+bi b+ iru nōp n+ŋm+đlō n+ŋōl g+, Juda b+ kub gau Jisas n+ŋ paj hagōm hagla, “N+pe, ‘Yad Mesaia u; God y+ŋ udaj+ŋ n+pe aip m+đpul,’ a gōm, n+bi b+ r+mnap umbal gaj+ŋ urakpal. Gōp an+bu rō, n+pe ke u rō nōp an+g gōm kam+ŋ arō n+ŋun,” a g+la. *

³⁶ Pen ami b+ gau u rō nōp, Jisas m+deia sōl au apōm n+ŋ paj hagōm, ñ+g wain as+ ñōl gōm hagla, * ³⁷ “Ne, ‘Juda Kiŋ kale m+đpin,’ a g+pan u, ne ke g+mōn kam+ŋ aru!” a g+la.

³⁸ Pen Jisas n+ŋ c+ŋ pak l+la mab ba au g+lan, mab po bad ap adō u manō kal+ŋ kiñ r+kla:

JUDA KAI KIŊ KALE ME I.

³⁹ B+ gapman lo manō r+ŋ julō, mab ba laŋ al pak l+la m+hau, b+ ap Jisas n+ŋ hag juōm haga, “Ne Mesaia m+đpan u, ne ke g+mōn kam+ŋ ammōn, hol m+hōŋ u rō nōp gō, kam+ŋ arul!” a ga.

⁴⁰ Hageia, b+ ap pen n+ŋ hag gōm haga, “B+ an+bi ilōn kub udōm umn+g gab; hol m+hōŋ u rō nōp ilōn kub udul umn+g gabul u, a g+mōn, God n+ŋ p+ñ+ŋ gapan ar? ⁴¹ Hol m+hōŋ naj g+pul rō ilōn udabul, pen b+ an+bi nan naj ap gagōp,” a ga. ⁴² N+pe an+g hagōm, Jisas n+ŋ haga, “Ne ram m+nōŋ ne au am kiŋ m+dmōn, y+ŋ gas+ n+ŋmōn,” a ga.

⁴³ An+g hageia, Jisas n+ŋ pen pe haga, “Yad nōp n+ŋō yab+ŋ hagabin, m+ñi ñ+n i nōp ne yad aip am ram m+nōŋ aij u m+deinabul,” a ga.

Jisas uma
(Mad 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴ Magō an+bu, s+đō an aul+ŋ magō u s+ibōn gōm, m+đ damōm s+đō aum+ŋ gai magō u kauyan mailō ga. ⁴⁵⁻⁴⁶ Pen Jisas umn+g gōm haga, “Bapi, ana magō yad u ñ+magō adō ne u labin,” a ga. An+g hagōm uma. Jisas uma, magō an+bu nōp, God sabe gep ram magō raul agam+ŋ m+gan yan, wa+ŋ ud ajōŋ p+ŋ g+la u, an yan pa bu gōm, l+ŋ g+ lap lap arō, ajōŋ hi+kōl m+deia. *

⁴⁷ Pen ami b+ abad m+đep b+ kub u, gaia an+bu n+ŋōm, God hib n+pe u dap ranōl g+ haga, “N+ŋō yab+ŋ! B+ an+bi b+ aij nōp!” a ga.

⁴⁸ N+bi b+ ap n+ŋ m+deila gau, nan ga an+bu n+ŋōm, ma+ŋ ral auō pab+ŋ pakōl g+, ado gōm ram kale arla. ⁴⁹ Pen Jisas n+bi b+ n+ŋeb n+pe gau abe, n+bi Gallili n+bō n+ŋ hain g+la gau abe, kale ke ke au dan m+đōm, nan ga an+bu n+ŋ m+deila.

* 23:29: Luk 21:23 * 23:30: Hos 10:8; Rep 6:16
* 23:36: Sam 69:21 * 23:45-46: Luk 8:2-3
* 23:34: Ais 53:12; Sam 22:18 * 23:35: Sam 22:7-8

mîgan ka u amöm nîjbal, nîbi gau hagajal rō nöp mîdajîp. Pen Jisas nîp nîjagpal,” a gîlō. *

²⁵ Anîg hagailō, Jisas haga, “Kale mîhōj gasî nîj aij gagpîl. Bî God manō hagep gau manō hagla u magōjhalō, nîhōn gînîg manō nîjō hagpal a gîmil nîjagpîl? ²⁶ God haga rō, Mesaia u nōd ilōn kub yabîl udnab me, pen hainō mailō aij ke halō mîdeinab,” a ga. * ²⁷ Anîg hagōm, Mosîs abe, bî God manō hagep bî gau magōjhalō abe, Kraîs nîp God Manō kalî kliî rîkla mîdōp manō anîbu magōjhalō kalîp hag nî aij gō ara. *

²⁸ Ram mînōj areila sōl anîb au amjakōm, Jisas kalîp mîhōj abhak lōm, arnîg rō ga. ²⁹ Pen kalpe mîhōj nîp manō klō gîmil haglō, “Dugōp i aubun. Sibōn gînîg gab nîjōm ne auō hol mîhōj aip hanun,” a gîlō. Haglō, kalpe mîhōj aip ram arla. ³⁰ Ram am mîdōm, nan nîjnîg, nîpe bred udōm, God nîp aij, a gōm, ud jō gōm kalîp mîhōj nî nîjōl gî, ³¹ gasî magō kalpe mîhōj u gasî wakō, u Jisas nōp, a gîmil nîjōl nîjōl gōm, agamîj ur ga. ³² Anîg ga u nîjmîl haglō, “Adan an au apōl gun, manō rîmnab hag nîl gî, God Manō kalî kliî rîkla manō îl u rîmnab hag nîl gajîp u, mîdmagō halîp u mab rō inōm pîlu gî nîb,” a gîlō.

³³ Anîg hagmîl, magō anîbu nōp kauyan ado gî Jerusalem ammîl nîjōl, Jisas bî nîpe unbō agîp lan, nîbi bî nîjeb kale rîmnab halō aip ap magum gōm mîdeila. ³⁴ Amjakmîl kale nîjōl, nîbi bî gau kale ke Jisas nîp manō hagnîdeila. “Nîjō nōp! Jisas uma u pen kauyan urakōm, ap Saimon mîdajîp au waiō lajîp nîjōb,” a gîla. *

³⁵ Manō hageila anîbu nîjmîl, bî mîhau haglō, “Hol mîhōj adan an au arajul, Jisas halîp nable pakajîp, dam ram hol mîhōj u amun, nan nîjnîg gun, nîpe bred udōm, God nîp aij a gajîp u, u Jisas nōp a gul nîjbul,” a gîlō.

Jisas bî nîpe gau nîp waiō nîjla

(Mad 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-

23)

³⁶ Pen manō anîbu hag mîdailō nîjōl gōm, Jisas nîpe ke mîdeila an au waiō lî an au gîlan urak mîdōm haga, “God kalōp abad mîdeian,” a ga.

³⁷ Hageia, kale wîp ana, a gōm, anînin gō pîñîj gîla. * ³⁸ Pîñîj geila, Jisas kalîp haga, “Nîhōn gînîg pîñîj gabimîj Amgō kale ke nîjbmî u pen nîhōn gînîg gasî mîhōp nîjbmî? ³⁹ Nîmagō ma yad gau nîjbmî. Yad nōp me! Yîp ud po nîjbmî nîjbmî. Wîp ana haî romanî le halō

mîdagōp. Pen yad yuō abe, le abe mîdpin u, amgō kale ke hadō nîjbmî,” a ga.

⁴⁰ Anîg hagōl gōm, nîmagō ma nîpe gau kalîp yama. ⁴¹ Anîg gō, kale mîñ mîñ gōl gî, gasî mîlō lōl gî, u Jisas nōp aka gōm, gasî mîhōp nîjōl nîjōl gōm, Jisas kalîp haga, “Nan nîjeb kale rîmnab aui mîdōp aka?” ga. ⁴² Hageia, nîp kabsal lau lîla ap nîla. ⁴³ Kale nîjnîdlō nîjōl gî, nîpe kabsal anîbu ud nîjga.

⁴⁴ Pen Jisas kalîp haga, “Nōd yad kale aip mîdem, mîñi yîp gōp unbō rō u gînab, a gem, kalōp hag nîmîdin. Mosîs yîp manō kalî kliî rîka u, bî God manō hagep yîp manō kalî kliî rîkla u, God Manō adîj Sam a gîpal u yîp manō kalî kliî rîka u, yîp kalî kliî rîkla rō nōp magōjhalō unbō rō nōp gînab, a gem, kalōp hag nî aij gîñō,” a ga. *

⁴⁵ Anîg hagōm, God Manō kalî kliî rîkla u nîj aij gîlan, a gōm, gasî aij yabîl u kalîp nîa. ⁴⁶ Nîpe anîg gōm, kalîp haga, “Nōd gau kalî kliî rîkōm hagla, ‘Mesaia u ilōn kub udōm umō, rîgōl gîlō, nîñ mîhōp mîdōm, nîñ mîhōp nîgan u kauyan uraknab. ⁴⁷ Anîb u, manō aij nîpe u ram mînōj Jerusalem îl gî hag nîm, hag nî damōm, nîbi bî ram mînōj gau gau magōjhalō hag nîlō arō nîjōl gōm, nîbi bî nan si nan najî gîpal gau, nîhōn gînîg anîg gîpun, a gōm, arō gōm, Kraîs nîp cîg gîlō nîjōl gōm, nan najî prî kale u îk gî yunab,’ a gîla. ⁴⁸ Pen yîp ga anîbu amgō magō kale ke nîjbmî. * ⁴⁹ Pen Bapi yad manō nōd hag la rō, yad kalōp nînabin. Anîb u, kale daun kub aui nōp mîdmîm, abad mîdaimîm. Kumi kabō adō lan au nîbō pîdōj ke apōm kalōp goj leinab u nîjmîm arnabim,” a ga. *

Jisas ap ran jak ram mînōj kumi kabō adō lan au ara

(Mak 16:19-20; Rep 1:9-12)

⁵⁰ Anîg hagōm, kalîp pañîd damōm, Jerusalem arō gōm, ram rîjîg aglō Bedani sōl au amōm, God kalîp abad mîdeian, a gōm, nîmagō nîpe dap ranōm, God nîp sabe ga. ⁵¹ Jisas anîg gō nîjōl gōm, God nîp dam ap ran jak ram mînōj kumi kabō adō lan au ud ara. ⁵² Anîg gō, kalîp aij a gō nîjōl gî, hîb nîpe u haglō adō arō nîjōl gōm, ado gî Jerusalem arla. ⁵³ Amōm, pōr pōr nōp God nîp sabe gep ram raul mîgan u amōm, God hîb nîpe haglō adō armîdōp.

* 24:26: Luk 9:22 * 24:27: Sam 22:1-21; Ais 53 * 24:34: 1Ko 15:4-5 * 24:37: Mad 14:26 * 24:44: Luk

9:22 * 24:48: Jon 15:27; Ap 1:8 * 24:49: Jon 14:16; 15:26; Ap 1:4

Jon

Jisas Kraisis Manö Aij u Jon kalı kliš rıka

God Manö nıpe ram mınöñ il i aua

¹ Ram mınöñ hadame dagol gau gı laga ñın u, God Manö mıdeia. God Manö nıpe God aip mıdeia. God Manö nıpe u rö nöp God me. * ² Ram mınöñ hainö gı la; nöd yabıñ God Manö nıpe God aip mıdeia. ³ God nıpe gö, God Manö nıpe nan gau magöñhalö gı la. Nan ap ke laga; nıpe ke gı la nan gau nöp mıdöp. * ⁴ God Manö nıpe kamıñ mıdep il u. Kamıñ mıdep magö anıbu nıbi bı kalıp mailö ña. * ⁵ Mailö anıbu amöm nıbi bı sıbön göp anı au mıdpal gau ñı lab nıñöm sıbön mailö anıbu pałog göl rö lagöp. *

⁶⁻⁷ Nıbi bı gau magöñhalö Mailö anıbu nıpe nıñ udöl, a göm, God bı ap nıpe hag lö, nıpe apöm Bı Mailö halö anıbu manö hag ñı mıdöp. Bı manö hag ñı mıdöp bı anıbu hib nıpe Jon. * ⁸ Jon nıpe Mailö anıbu wasö. Nıpe yıharıñ bı an Mailö mıdöp manö u nıbi bı gau kalıp hag ñı nıg aua. ⁹ Mailö nıñö yabıñ anıbu nıpe ram mınöñ il i apöm nıbi bı gau magöñhalö kalıp mailö ñöl gı mıdöp. *

¹⁰ God Manö nıpe ram mınöñ il i apöm mıdmıdöp. God nıpe gö, God Manö nıpe ke mınöñ naböñ il i gı löm, nıbi bı gau gı löm ga. Pen nıpe ke ram mınöñ il i ap mıdeia u, nıbi bı nıpe amgö nıñöm Bı Kub u a göm nıñagla. ¹¹ Nıpe ram mınöñ nıpe ke aua u pen nıbi bı nıpe ke nıpe udagla. ¹² Pen nıbi bı au, Kraisis manö aij nıpe u nıñ udöm, nıpe Bı Kub hon, a göm, udla gau, kalıp geia God ñı pai nıpe mıdpal. ¹³ God ñı pai nıpe mıdpal u, bı ber gau udöm, ñı pai yag daulö mıdpal rö mıdagpal. God nıpe ke gö ñı pai nıpe mıdpal. *

¹⁴ Pen Manö anıbu, nıpe apöm bı hañ romanı löm, hanıpe aip han mıdmıdöp. Anıb u, hon mailö magö aij nıpe hadö nıñbun. Nıpe Bap Ñı nıpe añı yabıñ u me, Bap nıpe ke mailö magö aij ke halö mıdöp rö, Ñı nıpe u rö nöp mıdöp. Pen nıpe hañ romanı löm bı rö apöm, hanıpe magöñhalö mög nıñöm mıdmagö yabıñ löm, God Manö nıñö u magöñhalö hag ñı aij gı mıdöp.

¹⁵ God Manö nıpe aua u, Jon nıpe nıñöm, wıñ alöm nıbi bı gau kalıp haga, "Bı mıñı

auöp i nöp me, yad kalöp nöd hagnö, 'Bı ap nıpe yad hain aunab u pen yıpe yag dauagep adö u, nıpe hadame dagol gau mıdmıdöp. Anıb u, nıpe yad rö wasö; nıpe Bı Kub yabıñ, 'a gıñö u, bı anıbu me u," a ga.

¹⁶ Nıpe hanıpe nıbi bı magöñhalö mög yabıñ nıñöm, ud aij göm, nan aij aij iru nöp ñöb. ¹⁷ Apiabö u lo manö adö u, God Mosıs nıpe ñö, Mosıs hanıpe ña u pen God nıbi bı mög nıñöm ud aij gab manö nıñö anıbu, Jisas Kraisis aua u me, mıñı waiö nıñabun. * ¹⁸ Nıbi bı rımnap God nıpe nıñagal. Ñı añı nıpe u nöp nıpe ke God. Nıpe Nap aip mıdpıl. Nıpe Nap nıpe hag waiö la nıñöm mıñı hon Bap God hadö nıñbun. *

Jon Bı Ñıg Pak Ñeb u, "Yad Mesaia u, wasö," ga

(Mad 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Juda bı kub Jerusalem nıbö gau kale bı God nıpe nan sabe gep bı rımnap abe, bı God sabe gep ram wög gı ñı mıdal bı rımnap abe hag yuöm hagla, "Kale Jon mıdöp ammim, 'Ne an?' ö gı mım hag nıñmim," a gıla.

²⁰ Kale Jon mıdeia u amjaköm, nıpe hag nıñöm hagla, "Ne bı an?" ö gıla.

Hag nıñeila, nıpe wai ñaga. Kalpe waiö hagöm haga, "Yad Kraisis u* wasö," ga.

²¹ Anıg hageia, kale pen hagla, "Anıg hagpan u, ne an? Ne Ilaija aka?" gıla.

Anıg hageila, Jon haga, "Yad Ilaija wasö," ga.

Anıg hageia, kale pen hagla, "Ne bı God manö hagep pör abad mıdpun u aka?" gıla.

Hageila, Jon wasö ga. *

²² Anıg hageia, bı anıb gau pen hagla, "Anıb u, ne an? Pen yad bı an a gı mım hagnabön, hon amun bı kub hanıpe hag yubal gau kalıp hag ñınabun," a gıla.

²³ Hageila, Jon kalıp haga, "Yad mıñı gabin i, bı God manö hagep Aisaia nöd haga rö nöp gabin. Nıpe haga,

'Yad bı ap ram mınöñ nıbi bı iru mıdagpal, ram mınöñ kabö nöp mıdöp anı au mıdem, wıñ kub alem hagabin,

'Pör Bı Kub auab a gı mım, adan lık gı aij gı mım," a gabin, ' a ga.

Yad Jon mıñı gabin me u," a ga. *

²⁴ Pen bı Jon nıpe hag nıñög aula anıb gau, bı Perisi rımnap aip aula. ²⁵ Kale Jon nıpe hag nıñöm hagla, "Ne hagpan, yad Kraisis wasö, Ilaija wasö, bı God manö hagep abad mıdpun u wasö gıpan gö jı nıñön gıñg nıbi bı gau kalıp ñıg pak ñıbön?" ö gıla.

* 1:1: Jon 17:5; 1Jn 1:1-2; Rep 19:13 * 1:3: 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 * 1:4: Jon 5:26 * 1:5: Jon 3:19
 * 1:6-7: Mad 3:1; Luk 1:13-17,76 * 1:9: Jon 8:12 * 1:13: Jon 3:3-6; Plp 2:7; Jon 2:11; 1Pi 1:23 * 1:17: Eks 34:28; Ro 6:14 * 1:18: Eks 33:20; Jon 6:46; 1Di 6:16 * 1:20: manö "Kraisis u" abe, Hibru manö "Mesaia u" abe il añı ap nöp mıdöp: "God hag la Bı u." * 1:21: Dud 18:15,18; Mad 11:14 * 1:23: Ais 40:3

²⁶ Hageila, Jon haga, “Yad kalıp yıharıñ ñıg pak ñabin. Pen bı ap añ kalöp auı mıdöp, nıpe aigale bı rö mıdöp a gımim nıñagpim. ²⁷ Bı anıbu nıpe yad hain aunab pen nıpe yad rö wasö; nıpe bı kub yabı, yad bı pro. Yad ma rırup nıpe u nagı hubıknam rö lagöp,” a ga. *

²⁸ Jon nıbi bı gau kalıp ñıg pak ñımidöp ram rıñg aglö Bedanı, ñıg Jodan goł bön nö lödan nıñöm bı anıb gau apöm nıp manö anıbu hag nıñla.

Jisas nıpe God Sipsip Pi nıpe

²⁹ Ruö Jisas auö nıñöl göm, Jon Jisas nıñöm nıbi bı gau kalıp haga, “Nıñim! God Sipsip Pi nıpe hanıp hag yuöp me u. Nıpe me nıbi bı mınön nabön il i gau gau magönhalö nan si nan naij gıpal gac u lık gi yunab. * ³⁰ Bı anıbu me, yad hagnö, ‘Bı ap nıpe yad hain aunab u pen yıp yag dauagep adö u, nıpe hadame dagol gau mıdmıdöp. Anıb u, nıpe yad rö wasö; nıpe Bı Kub yabı,’ a gınö. * ³¹ Bı kub anıbu bı an a gem nıñagmıdin. Pen Isrel nıbi bı, bı kub anıbu bı aigale bı rö mıdöp u nıñöl a gem, kalıp ñıg pak ñıñıg aunö,” a ga.

³²⁻³³ Pen Jon Jisas manö adö anıbu nöp hagöm haga, “Bı anıbi bı an, a gem, yad ke nıñagbnep; pen bı yıp hag yuöp apem nıbi bı kalıp ñıg pak ñabin u haga, ‘Ne nıñnabön, Ana nıpe bı an apöm, aip mıdeınab, bı anıbu nöp nıbi bı gau kalıp Ana Uł pak ñıñab,’ a ga. Haga anıbu me, mıñi Ana u kumi kabö adö lañ nıbö yaur dapo rö u gi nıp auajıp * ³⁴ nıñem yad nıñ aij gem kalıp manö nıñö hagabin, bı anıbi nıpe God Ñı nıpe u nöp,” a ga. *

Jisas bı nıpe mıhöp nöd uda

³⁵ Ruö pen, Jon bı nıpe mıhau aip, kauyan ap ñıg pak ñımidöp ka u mıdlö nıñöl gi, ³⁶ Jisas ap padiö, Jon nıpe Jisas nıñöm nıbi bı gau kalıp haga, “Bı anıbi God Sipsip Pi nıpe me u,” a ga. * ³⁷ Anıg hagö, Jon bı nıpe mıhau, manö anıbu nıñmil, Jisas areia mıgan u hain arlö. ³⁸ Pen Jisas ado göm kalıp mıhön nıñöm haga, “Nıhön gıñıg auabil?” ö ga. Hageila haglö, “Rabai! Ne hanban gai?” ö gılö. Hibru manö hagöm “Rabal” a gılö manö anıbu il u “Manö Hag Ñeb Bı.” ³⁹ Pen kale anıg gımil hag nıñlö, Jisas haga, “Anıb u, yad aip ammıl nıñnabil,” a ga. Haga ñın anıbu nöp dugo magö u ammıl, nıpe aip mıdeila.

⁴⁰ Jon bı nıpe anıb mıhau, bı ap hib nıpe Edru. Edru nımam nıpe me Saimon Pida. * ⁴¹ Edru magö anıbu nöp am nımam Saimon

nıp ulhai nıñöm haga, “Mesaia u aunab a gun pör abad mıdpun u mıñi nıñbul,” a ga. “Mesaia” a ga manö magö u, Grik manö hagöm “Krais” a gıpal.

⁴² Edru anıg hagöm, nımam Saimon nıp uł göm Jisas mıdeia u arö, Jisas Saimon nıp nıñöm haga, “Jon ñı nıpe Saimon. Nöp Sipas a göl,” a ga. Arameik manö hagöm, hib Sipas a ga manö magö anıbu, Grik manö hagöm Pida a gıpal. Sipas abe Pida abe il añi anıbu “kabö.” *

Jisas Pilip aip Nadanyel aip kalıp mıhön uda

⁴³ Ruö, Jisas ram mınön Galili arıñg, am Pilip nıp nıñöm haga, “Yad aip arul,” a ga. ⁴⁴ Pilip, Edru, Pida, ram mınön kale Bedsaida nıbö. ⁴⁵ Pen Pilip am Nadanyel nıp nıñöm haga, “Hon bı u, Mosıs abe, bı God manö hagep rımnap abe kalı klıñ rıköm hagla u, nıp mıñi nıñbun. Nıpe me Jisas, Josep ñı nıpe. Ram mınön nıpe Nasared nıbö,” a ga. *

⁴⁶ Pilip anıg hageia, Nadanyel haga, “Bı aij ap ram mınön naij anıbu nıbö auagnab,” a ga.

Hageia, Pilip haga, “Anıg hagpan u, auö am nıñul!” a ga.

⁴⁷ Anıg hagöm, kale bı mıhau ammıl söł söł gılö nıñöl gi, Jisas Nadanyel nıp nıñöm haga, “Bı anıbu bı Isrel yıjıg göl u me, nıpe pıral adö u hagagnab; nıpe nıñö nöp waiö hagnab,” a ga.

⁴⁸ Anıg hagö, Nadanyel haga, “Ne aige gımön yıp nıñban?” ö ga.

Hageia, Jisas haga, “Pilip nöp hainö uł gıñıg nöb; yad nöp nöd nıñbin, ne asık mıdajan rauan il au,” a ga.

⁴⁹ Anıg hagö, Nadanyel haga, “Manö hag ñeb bı. Nöp nıñbin! Ne God Ñı nıpe, Isrel nıbi bı Kiñ hon,” a ga. *

⁵⁰ Anıg hageia, Jisas haga, “Nöp yıharıñ rauan il au nıñbin a gıpin u me, yıp nıñ udpan? Hainö nan ke nıbö rımnap nıñnabön,” a ga.

⁵¹ Jisas anıg hagöm haga, “Kalöp magönhalö nıñö hagabin, kumi kabö adö lañ au pıral hiıkö, ejol gau apöm, yıp Bı Ñı nıpe nıñ amıl apıl, nıñ amıl apıl geınaböl nıñnabim,” a ga. *

2

Jisas nıpe ñıg yabı u gö ñıg wain la

¹⁻² Ñın mıhöp mıdöm, bı ap nıbi udnıg göm, nıbi bı wıñ alö amöm, nan ñıñla Kena daun, ram mınön Galili añ au. Ñın anıbu, Jisas abe, bı nıpe gau abe, kalıp u rö nöp

* 1:27: Jon 1:15 * 1:29: Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 * 1:30: Jon 1:15 * 1:32-33: Mad 3:16 * 1:34: Mad 3:17
 * 1:36: Jon 1:29 * 1:40: Mad 4:18-20 * 1:42: Mad 16:18 * 1:45: Dud 18:18; Ais 7:14; 9:6; Jer 23:5; Esi 34:23
 * 1:49: Mad 14:33; 16:16; Mak 3:11 * 1:51: Jen 28:12

wiñ alla arla. Pen Jisas nıme abe am ram anıbu mıdeia. ³ Nıg wain u nıñ hakeila, Jisas nıme apöm anıñp haga, “Wain u nıñ hakpal,” a ga.

⁴ Anıg hageia, Jisas haga, “Yıp anıg gı anıg gı, a gımön, yıp hagagmön. Nın yad u auagöp,” a ga. *

⁵ Hageia, nıme nıpe am bı wög gı ñeb gau kalıp haga, “Jisas manö ap hagainım, hagnım rö nöp gımim,” a ga.

⁶ Pen Juda nıbi bı kabö udöm gıpal rin kub yabı unbö kagoł jıñ u ud lılo mıdeia. Rin kub añı añı nıg lida unbö nıñjuöl mamıd u mıl dap lep. Pen Juda nıbi bı nagı adö kale gımıdal rö, God amgö ilö nıbi bı uı aij mıdaiun, a göm, rin anıñ gau nıg mıl dap hoñ göm, nın ma lı yumıdal. ⁷ Jisas pen, bı wög gı ñeb gau kalıp haga, “Kabö rin gai i, nıg mıl dapım hoñ gıpe, ajman rauınım,” a ga.

Hageia, haga rö geila haga, ⁸ “Mıñi nıg mıl dap lıbım u, mıl dammım, bı nan nıñabun i abad mıdöp u nıñ nımim,” a ga.

⁹ Hageia, nıg yabı anıbu mıl dam bı kub u nıñ ñeila, nıpe udöm nıñ nıña, nıg wain aij u mıdeia. Pen nıpe nıg wain anıbu gai nıbö göm nıñaga; bı wög gı ñeb gau kale nöp nıñla. Pen nıpe nıñaga rö me, bı nıbi udnıg ga anıbu nıñ wiñ alö aueia haga, ¹⁰ “Pör nöp, nıg wain aij u nöd dap nıñlö nıñ haklö me, hainö nıg wain najı u nıñlö nıñbal. Pen ne nıg wain aij u dap lö mıdajıp, mıñi nöp dap ñabön,” a ga.

¹¹ Jisas nan gagep nöd nıbö ga anıbu, nıpe Kena daun, ram nıñnıñ Galılı anı au mıdöm ga. Nan gagep anıbu göm, nıpe aige bı rö mıdeia u yamö bı nıpe gau nıñöm, nıñ nıñ udla. ¹² Pen Kena daun arö göm, Jisas nıpe ke, nıme, nımam hain, bı nıpe gau aip daun pro Kapaneam amöm, yöp nıñ bad ap anıñ au mıdeila. *

God sabe gep ram u nan sıkim geila, Jisas kalıp rıdık gı höñ yanı yua

(Mad 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ Juda kai Pasopa nın kub kale u söł ga nıñöm Jisas Jerusalem ara. * ¹⁴ Jisas Jerusalem amöm, God sabe gep ram raul u nıña, bı rımnap kale kaj kau, kaj sipsip, yaur dapo gau dap sıkim göm, bı rımnap abañ bad gau löm, mab po adö asıköm, mani yımjıköm geila. ¹⁵ Jisas nıñöm, nagı ap udöm malıköm, kaj sipsip kaj kau gau rıdık gı höñ yanı yuöm, mani dap pen pen yımjıköm geila abañ bad gau mani halö ud hoñ gı yua. ¹⁶ Anıg göm, nıbi bı yaur dapo dap sıkim geila gau kalıp haga, “Nan anıñ

gau ud arım. Bapi yad ram nıpe u gıpe sıkim ram rö lagnım,” a ga.

¹⁷ Jisas anıg geia, bı nıpe gau gası kale ara God Manö kalı kñıñ rıkla manö ap adö u. Manö anıbu kalı kñıñ rıköm hagla, “Sabe gep ram ne u mıdmagö yabı lem umnabin,” a gıla. *

¹⁸ Pen Juda bı kub rımnap apöm, Jisas nıñp hag nıñöm hagla, “Nöp anıñp apön anıñp gabön? God nöp hagö apem gabin a gımön, nan gagep rö ap gö nıñun, ‘Nıñö hagpan,’ a gun,” a gıla.

¹⁹ Anıg hageia, Jisas kalıp pen haga, “Kale God sabe gep ram anıbi rıñ wał geinabım, nın mıñau nıñganı kauyanı gı lınabin,” a ga. *

²⁰ Anıg hageia hagla, “God sabe gep ram anıbi, mı nıñjuöl mıñöp ado gı da unbö kagoł jıñ (46) gı hakla u pen ne nın mıñau nıñganı kauyanı gı lınabin a gan ar?” a gıla.

²¹ Pen Jisas nıpe sabe gep ram manö haga anıbu, hañ romanı nıpe ke nöp haga. *

²² Anıñ u me, hainö Jisas nıpe umöm uraka u, bı nıñ hainı gımıdalı gau God Manö u abe, Jisas nıpe ke manö haga anıbu abe gası nıñöm, “Nıñö hagöp,” a göm nıñ udla. *

Jisas nıbi bı gau magöñhalö nıñöb

²³ Jisas, Juda kai Pasopa nın kub kale u Jerusalem mıdöm, nan gagep rö rımnap geia u nıñöm, nıbi bı gau, “Nıpe nöp Mesaia u,” a göm nıñ nıñ udla. * ²⁴⁻²⁵ Pen Jisas nıbi bı gıpalı adö u ke nıñ aij göp rö, nıbi bı anıñ gau gası kale adö mai arıa u nıñ aij ga u me, nıpe kalıp nıbi bı nıñeb yad gau a göm udaga.

3

Jisas Nikodimas nıñp hag nıñ aij ga

¹ Bı Juda Kansol kub u bı ap mıdmıdöp, hib nıpe u Nikodimas. Nıpe Perisi bı ap.

* ² Nıpe sıb yanı, Jisas nıñ nıñnıg, mıdeia u apöm haga, “Manö hag ñeb bı. Hon nıñbun, nan gagep rö gıpanı gau, ne ke gagbnap; God nıpe ke nöp nöp aip mıdöp u me, nan gagep rö anıñ gau gıpan. Anıñ u, hon nıñbun, God nıpe nöp nöp yuö apön hanıñp manö hag nıñmıdan,” a ga.

³ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp nıñö yabıñ hagabin, nıbi bı ke kamıñ hain nıbö lınaböl gau nöp, God kalıp udöm, ‘Nıbi bı yad’ a göm, abad mıdeinab,” a ga. *

⁴ Anıg hageia, Nikodimas aiö göm gası iru nıñöm haga, “Nıbi bı rık lılo kub gıpalı gau, kauyanı nıme mudun anı au arlö, kauyanı yag daulö, nıbi bı ke kamıñ hain nıbö lılanı a gımön hagabön aka nıñön?” ö ga.

* 2:4: Jon 7:30; 8:20 * 2:12: Mad 4:13 * 2:13: Eks 12:1-27 * 2:17: Sam 69:9 * 2:19: Mad 26:61; 27:40

* 2:21: 1Ko 6:19 * 2:22: Luk 24:6-8; Jon 12:16 * 2:23: Jon 7:31 * 3:1: Jon 7:50; 19:39 * 3:3: Mad 18:3;

5 Hageia, Jisas haga, “Nöp nɨjō yabɨ hagabin, nɨbi bɨ au, ñɨg u abe, God Ana u abe udöm ke kamɨɨ hain nɨbō lɨnaböl gau nöp, God kalɨp udöm, ‘Nɨbi bɨ yad’ a gôm, abad mɨdeinab. 6 Nɨbi bɨ yag daubal rō yag daulō mɨdpal, pen God Ana nɨpe apöm ana magō kale aɨ daɨ gö kamɨɨ mɨdeinabim. * 7 Anɨb u, “Kale nɨbi bɨ magōɨhalō ke kamɨɨ hain nɨbō lɨmim,” manō hagajɨn anɨbu, ne aiō gɨmön gasɨ iru nɨɨagmön. 8 Yɨgön u gasɨ nɨpe ke apöm arab. Yɨgön udajɨp nɨɨbim u pen auöp lau halō, aröp lau halō, kale nɨɨagim. Anɨb u rō me, nɨbi bɨ God Ana ba lö, ke kamɨɨ hain nɨbō lɨbal gau,” a ga.

9 Anɨg hageia, Nikodimas haga, “Ne hagabön adō anɨbu, aigegō gɨnɨm?” ö ga.

10 Hageia, Jisas haga, “Ne Isrel nɨbi bɨ manō hag ñeb bɨ kub kale ap, pen ne nɨɨagpan ar? 11 Nöp nɨjō yabɨ hagabin, hon ke nan nɨhön nɨɨ aɨj gun, nan nɨhön amgō ke nɨɨjun, nɨɨbun anɨbu nöp kalöp hag ñɨbun u pen manō haggun anɨbu nɨɨ udagpim. 12 Yad kalöp mɨnön nabōɨ ɨ i göp rō hagnō, nɨɨ udagpim rō, aige gɨmim God ram mɨnön kumi kabō adō laɨ au göp rō hagnō, nɨɨ udnabiɨ? 13 Pen nɨbi bɨ ap God ram mɨnön kumi kabō adō laɨ au aɨjöm nɨɨaga; yad ke Bɨ Ñɨ nɨpe nöp anɨb laɨ mɨdem aunō.

14 “Pen hadame nöp haiɨjo naiɨ gau Isrel nɨbi bɨ kalɨp haulō umla, nɨɨjöm Mosɨ haiɨjo naiɨ anɨb gau rō ap mab ba au laɨ lö, nɨbi bɨ an an haiɨjo anɨb laɨ nɨɨla gau, kalɨp kamɨɨ la. Anɨb u rō me, Bɨ Ñɨ nɨpe nɨp mab ba laɨ al pak lɨlö, * 15 nɨbi bɨ an an nɨp nɨɨ udnaböl gau, kamɨɨ pör mɨdep u udnaböl. * 16 God nɨbi bɨ ram mɨnön ɨ i mɨdpal gau kalɨp mɨdmağō yabɨ löm, Ñɨ nɨpe aɨɨ yabɨ u kalɨp nan a gôm ña. Anɨb u, nɨbi bɨ an an Ñɨ nɨpe anɨbu nɨp nɨɨ udnaböl gau, kalɨp kamɨɨ pör mɨdep u ñö, umöm ur gagnaböl. * 17 God Ñɨ nɨpe yua u, nɨbi bɨ gau kalɨp manō kub hagnɨm, a gôm yuaga; nɨbi bɨ gau ud kamɨɨ yunɨm, a gôm yua. *

18 “Nɨbi bɨ an an Ñɨ nɨpe nɨp nɨɨ udnaböl gau, God kalɨp manō kub hagöm pen ilön ñagnab. Pen nɨbi bɨ nɨp nɨɨ udagnaböl gau, God Ñɨ nɨpe aɨɨ yabɨ anɨbu nɨp nɨɨ udagnaböl rō, God kalɨp hadō manō kub hagöm, pen ilön udnaböl a ga. * 19 God nɨbi bɨ gau kalɨp manō kub hagöm pen ilön ñɨnab, ɨ anɨbu anɨg göl mɨdöp: Mailō mɨnön nabōɨ adō ɨ i auöp u pen nɨbi bɨ gau, mailō mɨdöp au arun, a gɨ gasɨ u nɨɨagal. Kale nan si nan naiɨ gɨ mɨdpal

rō, sɨb göp gau nöp mɨdaiun a gɨ gasɨ u nɨɨbal. * 20 Mailō anɨbu nɨɨlö mulu lugō, ‘Naiɨ gɨpun u, waiō nɨɨagal,’ a gôm, mailō mɨdöp au auagnaböl. 21 Pen nɨbi bɨ kabō rō gɨnaböl gau hagnaböl, ‘God hagöp rō nöp gabun u, waiō nɨɨlaɨ,’ a gôm, mailō mɨdöp au aubal,” a ga.

Jon Ñɨg Pak Ñeb Bɨ u, Jisas bɨ aigale bɨ rō mɨdöp, a gôm, manō hag ña

22 Haiñö Jisas bɨ nɨpe gau aɨp am ram mɨnön Judia aɨ gau am mɨdöl gɨ, nɨbi bɨ gau kalɨp ñɨg pak ñɨ mɨdeia. * 23 Aion ram mɨnön Salim söl anɨb au mɨdeia. Pen ram mɨnön Aion au ñɨg iru mɨdeia. Anɨb u, ñɨn aɨ anɨb au, Jon nɨpe Aion au mɨdöm, nɨbi bɨ gau iru nöp auɨla nɨɨjöm nɨpe kalɨp ñɨg pak ñɨ mɨdeia. 24 Ñɨn anɨbu kale Jon bɨ ñɨg pak ñeb nɨp nagɨ lagla. 25 Pen Juda bɨ ap apöm, Juda nagɨ adō kale, ñɨg lɨ yuun God amgō ilō mɨd aɨj gun a gɨmɨdal manō adō u hagöm, Jon bɨ nɨpe rɨmnap aɨp pen pen hagla. 26 Pen pen hagöm, Jon bɨ nɨpe gau apöm nɨp hagla, “Manō hag ñeb bɨ. Bɨ au ñɨg Jodaɨ goɨ böɨ lödaɨ mɨdö, nɨp Bɨ Kub a gaina u, mɨñi ap nɨbi bɨ kalɨp ñɨg pak ñeb nɨɨjöm nɨbi bɨ magōɨhalō nɨp araböl,” a gɨla.

27 Anɨg hageia, Jon haga, “God gasɨ nɨpe ke nɨɨjōb rō, hanɨp wög adō ke ke hag löp. 28 Kale ke nɨɨbim yad kalöp hagnō, ‘Yad Krais wasō; God hagō yad yɨharɨn adan nɨpe u ɨk gabin,’ a gɨnō. * 29 Bɨ ap nɨbi udnab ñɨn u, nɨpe nɨbi nɨpe udnab. Nɨbi anɨbu nɨbi nɨpe me u. Bɨ nɨbi udnab bɨ u, bɨ nɨɨeb nɨpe ap apöm nɨp gɨ ñɨnab. Maɨ mai nɨbi nɨpe udnɨg aunab a gôm, nɨp abad mɨdeinab. Pen nɨpe nɨbi udnɨg apöm ‘Aubin’ a gɨnab u, bɨ nɨɨeb nɨpe mɨñ mɨñ gɨnab. Yad me anɨbu rō. Jisas nɨpe nɨbi bɨ gau kalɨp anɨg gôm gab u, yɨp aɨj göp. Uri yad mɨñ mɨñ yabɨ gabin. 30 Hib nɨpe ap ranō nɨɨöl gɨ, hib yad ap lugnab u aɨj.

31 “Bɨ kumi kabō adō laɨ au nɨbō auöp u, nɨpe nɨbi bɨ gau magōɨhalō adō laɨöl mɨdöp. Bɨ mɨnön nabōɨ ɨ i nɨbō bɨ u, nɨpe mɨnön nabōɨ ɨ i nɨbō u me, mɨnön nabōɨ ɨ i gasɨ nɨɨjöm manō hagnal rō hagab. Pen bɨ kumi kabō adō laɨ au nɨbō auöp u, nɨpe nɨbi bɨ gau magōɨhalō adō laɨöl mɨdöp. *

32 Nɨpe kumi kabō adō laɨ au mɨdöm nan nɨhön amgō nɨɨjōb u, manō nɨhön apdi nɨɨjōb u, nɨbi bɨ gau kalɨp hag ñab, pen manō nɨpe u udagaböl. * 33 Pen nɨbi bɨ manō nɨpe nɨɨ udpal gau, God manō nɨjō u nöp hagöp a gôm nɨɨ udpal. 34 God nɨpe Jisas yua u, Ana nɨpe u nɨp ñö aɨmanɨ

* 3:6: Jon 1:13 * 3:14: Nab 21:9; Jon 8:28; 12:32 * 3:15: Jon 20:31 * 3:16: Jon 3:36; 10:28; Ro 5:8; 8:32; 1Jn 4:9-10 * 3:17: Luk 19:10 * 3:18: Jon 5:24 * 3:19: Jon 1:5,9; 8:12 * 3:22: Jon 4:1-2 * 3:28: Jon 1:20; Mad 11:10 * 3:31: Jon 8:23 * 3:32: Jon 3:11

rauö, God manö magö nıpe nöp hag ñab. ³⁵ Nap Ñı nıpe nıp mıdımagö löm, 'Nan gau magöñhalö abad mıdımön,' a göm, ud ñımagö adö nıpe u löp. * ³⁶ Nıbi bı an an Ñı nıpe nıp nıñ udpal gau, pör mıdeped magö u hadö udpal. Pen nıbi bı an an Ñı nıpe nıp nıñ udagnaböl gau, kale pör mıdeped magö u udagnaböl; God nıbi bı anıb gau kalıp hadö manö kub hagö, marö udöl gı nöp mıdeınaböl," a ga. *

4

Jısas nıbi Sameria nıbö ap nıp manö hag ña

¹ Pen bı Perisi gau manö rımnıp apdı nıñla, nıbi bı iru nöp, Jısas pıg mıdımı, a göm, nıp aueıla kalıp ñıg pak ña; pen nıbi bı iru nöp Jon nıp auagla. * ² Pen Jısas nıpe ke nıbi bı gau kalıp ñıg pak ñaga; bı nıpe gau nöp kalıp ñıg pak ñıla. ³ Pen Perisi kai manö anıbu rö hageıla nıñöm Jısas ram mıñöñ Judıa arö göm, ado gı ram mıñöñ Galılı ara. ⁴ Pen adan anı au aramöm nıpe ram mıñöñ Sameria amjaka. ⁵ Pen ram mıñöñ Sameria anı au aramöm, Sikar daun amjaka. Sikar söł anıb au me, hadame nöp Jekop ñı nıpe Josep nıp mıñöñ naböñ ap haga. * ⁶ Pen Jekop ñıg utöm uda u mıdeıa u me, Jısas auö auö, sıdö anı lanı magö u iru ga rö, am ñıg utöm göf söł anıb au asıka.

⁷⁻⁸ Pen bı nıpe gau nan magö raunıg, Sikar daun anıbu arla. Jısas ñıg utöm söł au asıka mıdeıa nıñöm nıbi Sameria nıbö ap ñıg mılnıg aua. Aueıla, Jısas nıñöm haga, "Yıp ñıg mıl ñö ñıñın," a ga.

⁹ Hageıla, nıbi anıbu haga, "Kale Judıa nıbi bı, hanıp Sameria nıbi bı nıñımı, ası ması gı aıj gıpım rö. nıñön gıñıg, 'Yıp ñıg mıl ñö ñıñın,' a gıñöm hagabön?" ö ga. *

¹⁰ Anıg hageıla, Jısas pen haga, "God nan aıj nıbi bı ñıñıg gab u nıñmön, yad nöp ñıg mıl dap lımön a gabin yad bı an rö mıdpın nıñbnıp u, ne yıp hagbnıp, yad nöp ñıg kamıñ magö ñeb ñıbnep. *

¹¹ Hageıla, nıbi anıbu haga, "Bı kub. Ñıg mılep rın ne ap mıdagöp; ñıg utöm u rö nöp i gıyan mıdöp. Anıb u, ñıg kamıñ magö ñeb anıbu gai nıbö udnabön?" ¹² Bac ıñan hon Jekop ñıg utöm anıbi hanıp ña. Ñıg anıbi nöp, nıpe ke abe, ñı nıpe bı abe nıñöm, kaj sıpsıp nan nıpe gau nıñöm gıñıdal. Anıb u, yad bı kub, Jekop bı pro, a gı gası nıñban ar?" a ga. *

¹³ Hageıla, Jısas haga, "Nıbi bı ñıg i ñıñnaböl gau, kalıp kauyanı ñıg nan gıñıg

gab; ¹⁴ pen nıbi bı ñıg yad ñıñö ñıñnaböl gau, kalıp kauyanı ñıg nan gagnab. Pen ñıg yad ñıñnabin anıbu ñıñlö, kalıp anı danı ñıg ılam aıñö rö juöl gı, kalıp pör mıdeped u ñıñab," a ga. *

¹⁵ Jısas anıg hageıla, nıbi anıbu pen haga, "Bı kub. Yıp ñıg anıbu ñö ñıñö, hainö yıp ñıg nan gagnım; apem ñıg i mılagınam," a ga.

¹⁶ Anıg hageıla, Jısas haga, "Am nagamul ne pañıd dau," a ga.

¹⁷ Hageıla haga, "Yad bı halö wasö," a ga.

Hageıla, Jısas haga, "Manö anıbu nıñö hagabön. ¹⁸ Bı unbö mamıd u udna u pen bı mıñı aıp mıdpıl u, nagamul ne wasö. Anıb u, nıñö hagabön," a ga.

¹⁹ Anıg hageıla, nıbi anıbu haga, "Bı kub. Yad nıñbin, ne bı God manö hagep bı ap. ²⁰ Apıs bac hon hadame nöp gau dum i God nıp sabe gıñıdal rö, hon u rö nöp sabe gı mıdpun u pen kale Judıa kai hagıpım, 'Jerusalem nöp God nıp sabe göl,' a gıpım," a ga. *

²¹ Anıg hageıla, Jısas haga, "Yad manö nıñö hagabin anıbi nöp. Hainö dum anıbi abe Jerusalem abe Bapı nıp sabe gagnabım. ²² Kale Sameria nıbi bı sabe gıpım pen bı aıgale bı rö nıp sabe gıpım u nıñagıpım; pen hon Judıa nıbi bı, Bı sabe gıñıdam Bı u nıñbun. Nıñön gıñıg: God nıpe aıge göm nıbi bı ud kamıñ yunab u, hanıp Judıa nıbi bı haga. * ²³ Ñın söł auub, pen mıñı hadö auöp i, God Ana nıpe nıbi bı gası ñö nıñöl gı, kale Bapı nıp kabö rö sabe gıñaböl; anıg gıñaböl u, nıp aıj gıñab. ²⁴ God nıpe Ana mıdöp u me, nıbi bı God nıp sabe göm, ana kalıp anı danı nıñö nöp sabe göl. *

²⁵ Jısas anıg hageıla, nıbi anıbu pen haga, "Yad nıñbin, hainö Mesaıa u apöm, hanıp nan magöñhalö hag ñı aıj gıñab," a ga.

²⁶ Hageıla, Jısas haga, "Bı anıbu me yad mıdpın. Ne aıp manö hagabul i," a ga. *

²⁷ Jısas anıg hageıla nıñöm magö anıbu bı nıpe gau apjaköm nıñla, Jısas nıbi ap aıp manö gı mıdılö, nıñöm kale pa gıñı gıla. Pen bı kale ap uraköm, nıbi u nıp "Ne manö nıñön mıdöp?" a göm hagagla. Jısas nıp u rö nöp, "Nıñön gıñıg nıbi anıbu aıp manö adıñ adıñ gajıl?" a göm hagagla.

²⁸ Pen nıbi anıbu, ñıg rın u arö göm, kauyanı ado gı daun anıbu amöm, nıbi bı mıdeıla anıb gau kalıp haga, ²⁹ "Apım, nan gau magöñhalö gıpın rö hag ñöb bı u nıñım! Nıpe Mesaıa u aka?" a ga.

³⁰ Anıg hageıla, nıbi bı anıb gau daun anıbu arö göm, Jısas nıp nıñun a göm

* **3:35:** Mad 11:27; Jon 5:20 * **3:36:** Jon 3:16-18; 1Jn 5:12 * **4:1:** Jon 3:22 * **4:5:** Jen 33:19; Jos 24:32

* **4:9:** Esr 4:1-5 * **4:10:** Jon 7:37-38; Rep 21:6 * **4:12:** Jon 8:53 * **4:14:** Jon 6:35 * **4:20:** Dud 12:5-14;

Sam 122:1-5 * **4:22:** 2Ki 17:29-41; Aıs 2:3; Ro 9:4-5 * **4:24:** 2Ko 3:17; Ro 12:1; Plp 3:3 * **4:26:** Mak 14:61-62

aučila. ³¹ Pen Jisas bi nipe gau Jisas nip neb neb gôm hagla, “Manô hag ñeb bi. Nan ññor!” a gila. ³² Hageila, nipe pen haga, “Nan ññeb yad midöp u kale nñagpim,” a ga. ³³ Anig hageia, bi nipe gau kale ke nöp hag nñ hag nñ gôm hagla, “Ñibi bi rímnap nip nan magö dap ñibal aka?” gila.

³⁴ Pen Jisas kalip haga, “Kalöp nan magö anib gau nan göp; yip pen nan magö anib gau nan gagöp. Bapi manô haga u nöp gasi lajip me, gasi anibu nñjem, wög hagöp u gi junam a gi gasi nñjbin. Nan ññeb yad me u. * ³⁵ Pen kale manô ap hagdipim, ‘Rakín mihau mihau midöl, wid magö po gö am rik daunabun,’ a gipim u pen mñi anig hagagmim. Amgö kale u nñ padimim nñjim! Wid wög gau po gôm rik daupep rö midöp. * ³⁶ Pen uri nöp, nibi bi wid po rik dauaböl nibi bi gau, mñ mñ göl gi wid po göp anibu rik dam kamñj pör mñdep migan u löm, pe kale udaböl me u. Anib u me, nibi bi wid magö ranañ a gôm dam yubal gau abe, nibi bi wid po göp rik dauaböl gau abe jim ñöm, wid po u kamñj pör mñdep migan u midnab u nñjöm, mñ mñ ginaböl. ³⁷ Hon manô ap hagdun, ‘Ñibi bi rímnap wid magö yulö rannab, nibi bi rímnap am rik daunaböl,’ a gipun u, nñjö yabñ hagpun. ³⁸ Yad kalöp hag yunö, am wid rik daubim. Wid wög anibu kale wög klö gimim gagpe; nibi bi rímnap klö kale u glö ranöb. Kale yihariñ am rik daumim nan aij udpim,” a ga.

³⁹ Nibi Sameria nibö anibu am nibi bi nipe gau kalip haga, “Bi anibu nan gipin gipin gau magönhalö yip hag ñöb,” a ga u me, nibi bi Sameria nibö daun anibu mideila gau iru nöp Jisas nip nñj udda. ⁴⁰ Pen Sameria nibi bi, kale Jisas mideia au apöm, Jisas manô neb neb gôm hagla, hon aip am midaiun a glö, Jisas ññ mñhöp am kale aip midöm, ⁴¹ manô hag ñö, nibi bi rímnap halö iru nöp manö anibu nñjöm nip nñj udda. ⁴² Pen kale anig gôm nñj udöm, nibi anibu nip hagla, “Mñi manö ne u nöp hagö nñj udagpun; Jisas manö nipe u ke hagö nñjun nñjibun, nipe nöp nibi bi ram mññj if i midpal gau gau magönhalö kalip ud kamñj yunig aua. *

Jisas, bi kub ap ñi nipe u nip gö, kamñj la

⁴³ Jisas ññ anib mihau ram mññj anibu midöm, ruö ram mññj Galili ara. ⁴⁴ Nipe nöd manö ap hagöm haga, “Bi God manö hagep bi gau, ram mññj kale ke au midöm manö hagnaböl u, manö kalip udagnaböl,” a ga. * ⁴⁵ Pen Pasopa ññ u, Galili nibi

bi rímnap am Jerusalem mideila. Kale Jerusalem mideila nñjöl gi, Jisas nan gagep rö gau gö nñjla u me, Jisas uri ram mññj Galili amjakö, kale nan gagep rö Jerusalem ga u gasi nñjöm, nip mñ mñ gila. *

⁴⁶ Pen Jisas am Galili midöm, kauyañ Kena daun ara. Kena daun anibu me, nöd ñig yabñ u gö ñig wain la.

Pen daun pro Kapaneam au, bi kub ap ñi nipe nan ga. * ⁴⁷ Bi kub anibu manö ap nñja, Jisas ram mññj Judia arö gôm, ap ram mññj Galili mideila. Anib u, Jisas mideia u apöm, nip neb neb göl gi haga, “Ñi yad u nan gö umnig gab. Ne yñid am nip gö kamñj lan!” a ga. *

⁴⁸ Anig hageia, Jisas haga, “Kale yihariñ yip nñj udagnabim; nan gagep rö rímnap gññö nñjim nöp, yip nñj udnabim,” a ga. *

⁴⁹ Pen bi kub anibu haga, “Bi Kub! Auö arul! Wasö u, ñi yad u umnabi!” a ga.

⁵⁰ Hageia, Jisas haga, “Aru! Ñi ne u mideinab,” a ga.

Anig hageia, Jisas nñj göp, a gôm, hada. * ⁵¹ Adan anj au arö nñjöl gi, bi wög gi ñeb nipe rímnap ap nip nable paköm hagla, “Ñi ne u umagöp; midöp,” a gila.

⁵² Anig hageila, ñi yad u magö mai rö kamñj löp, a gôm, kalip hag nñjög hagla, “Rol sidö gamñj ga magö u, hañ pñbön ga u kamñj la,” a gila.

⁵³ Anig hageila ñi nap nipe nñja, Jisas, “Ñi ne u mideinab,” a ga magö u nöp kamñj la. Anib u me, nibi bi nipe gau aip magönhalö Jisas nip nñj udda.

⁵⁴ Pen Jisas nipe nöd Kena apöm, nan gagep nöd nibö gôm, ñig yabñ u gö ñig wain la; hainö pen nan gagep yigwö anj nibö u gôm bi kub u ñi nipe nip gö kamñj la. *

5

Bi nan ga ap ñig wanjö got au mideia, Jisas gö kamñj la

¹ Hainö pen Juda kai nan kub ññeb ññ u uri a gôm, Jisas Jerusalem ara. ² Ram mññj Jerusalem anibu, kaj sipsip dap amñ apñ gimñdal adan ramö got au ñig wanjö kub ap mideia. Ñig wanjö anibu Arameik manö löm, Bedesda a gimñdal. Pen ñig got mihau mihau abe ñig ubñ anj au mideia adö u abe, ram badö mlö unbö mamñ mideia. ³ Pen nibi bi nan ga gau iru nöp ap ram bada anib gau han mideila. Nibi bi anib gau, rímnap amgö we ga, rímnap ma naij ga nñjöm ajagmñdal, rímnap hañ romañ kale böñ nöp kala ga. Pen ñig wanjö u anj

* 4:34: Jon 6:38 * 4:35: Luk 10:2 * 4:42: 1Jn 4:14
2:1-11 * 4:47: Mad 8:5-6 * 4:48: Jon 2:18; 1Ko 1:22

* 4:44: Mad 13:57 * 4:45: Jon 2:23 * 4:46: Jon
* 4:50: Mad 8:13 * 4:54: Jon 2:11

gɪnab aka gɔm apɔm han mɪdeila. ⁴ Nɪn rɪmnap God ejol ap apɔm, nɪg wanɔ u anɔ gɔ, nɪbi bɪ an nɔd ujanɪd nɪg wanɔ anɪb yanɪ lugnab u, nɪpe nan nɪhɔn gɪnab u kamɪnɪ lɪmɪdɔp. ⁵ Pen bɪ ap nan gɔ, pɔr nɔp um mɪdɔ, mɪ in nɪn juɔl ado gɪ da kagot bɔnɪ danɪ (38) la, nɪg wanɔ goɪ au dam lɪla mɪdeila. ⁶ Jisas bɪ anɪbu nɪnɔm, mɪlɔ padɔ anɪgɔl mɪdmɪdɔp u nɪnɔm, nɪp haga, “Nɔp kamɪnɪ lɪnɪm, a gɪmɔn, nɪnɔm?” ɔ ga.

⁷ Hageia, bɪ nan ga anɪbu haga, “Bɪ kub. Nɪg u anɔ gɔ nɪnɔl gɪ, yɪp ud nɪg wanɔ anɪ yanɪ lɔl nɪbi bɪ ap mɪdagpal. Yad nɪg anɪ yanɪ nɔd arnam a gɪpin u pen nɪbi bɪ rɪmnap yɪnɪd nɔp nɔd arbal,” a ga.

⁸ Anɪg hageia, Jisas pen nɪp haga, “Urakmɔn, kɔp ne u wɪnɪg ud aru,” a ga. ⁹ Hageia, magɔ anɪbu nɔp nɪp kamɪnɪ lɔ nɪnɔl gɪ, urakɔm kɔp nɪpe u wɪnɪg udɔm, ud ara.

Pen Jisas bɪ anɪbu nɪp gɔ kamɪnɪ la nɪn anɪbu, Juda kai God nɪp sabe gep nɪn kale u me, ¹⁰ Juda bɪ kub gau, bɪ kamɪnɪ la anɪbu nɪp hagla, “Nɪn i God nɪp sabe gep nɪn hon. Pen ne kɔp bad ne u ud ajabɔn u, lo manɔ hon u wɪhɔ gɔp,” a gɪla. *

¹¹ Hageila, haga, “Bɪ yɪp gajɪp kamɪnɪ lɔp u hagɔp, ‘Urakmɔn, kɔp bad ne u wɪnɪg ud aru,’ a gajɪp u me, ud ajabin,” a ga. ¹² Hageia, hagla, “Bɪ nɔp hagɔ, kɔp bad wɪnɪg ud ajabɔn bɪ anɪbu bɪ an?” ɔ gɪla. ¹³ Pen Jisas nɪpe nɪbi bɪ ɪru mɪdeila anɪ anɪb au agamɪj ara rɔ, bɪ kamɪnɪ la anɪbu, “Bɪ yɪp gajɪp kamɪnɪ lɔp me i,” a gɔm, hagnɪm rɔ laga.

¹⁴ Hainɔ pen, Jisas bɪ anɪbu nɪp God sabe gep ram raul u nɪnɔm haga, “Nɔnɪ! Nɔp kamɪnɪ lɔp. Anɪb u, nan si nan naij gɪmɪdan u arɔ gɪmɔn. Wasɔ u, nɔp nan kub yabɪl gɪnɪm rɔ lɔp,” a ga.

¹⁵ Pen bɪ anɪbu nɪpe ado gɪ amɔm, Juda bɪ kub gau kalɪp haga, “Jisas nɔp yɪp gajɪp kamɪnɪ lɔp,” a ga. ¹⁶ Anɪg hageia nɪnɔm, God nɪp sabe gep nɪn u gɔ kamɪnɪ la, a gɔm, Juda bɪ gau Jisas nɪp mulu kal nɪnɪla. ¹⁷ Jisas pen kalɪp haga, “Bapi yad u pɔr nɔp wɔg gɔl gɪ nɔp mɪdɔp rɔ, yad u rɔ nɔp gɪnam,” a ga. ¹⁸ Anɪg hagɔ, Juda bɪ kub gau, nɔd nɪp alun, a gɔm gasɪ nɪnɪla u, uri klɔ yabɪl gɔm nɪnɪla. Kale hagla, “Nɪpe God nɪp sabe gep nɪn hon u rɪb rɪkɔm, ‘Yad God Nɪ nɪpe,’ a gɔp. Anɪb u, God nɪpe mɪdɔp rɔ, yad anɪb unbɔ rɔ nɔp mɪdpin, a gɔp,” a gɪla. *

Nap haga rɔ nɪnɔm, Nɪ nɪpe wɔg adɔ ke ke gab

¹⁹ Jisas pen kalɪp haga, “Kalɔp nɪnɔ hagabin, Nɪ u nɪpe ke nan ap gɪnɪm rɔ lagɔp; Nap nan gɪnab gau nɔp nɪnɔm gɪnab. Anɪb u, Nap gɪnab rɔ, Nɪ nɪpe u rɔ nɔp gɪnab. * ²⁰ Nap Nɪ nɪpe nɪp mɪdmagɔ lɔm, nan nɪpe gɔp gɔp gau magɔnɪhalɔ yamɔb. Rɪmnap yamɔ me, nan ke yabɪl gau gɔ nɪnɪm, kale magɔnɪhalɔ aiɔ gɪnabim. ²¹ Pen Nap nɪbi bɪ umbal gau gɔ urakpal rɔ, Nɪ nɪpe u rɔ nɔp, nɪbi bɪ rɪmnap, kalɪp gɪnɔ uraklanɪ, a gɪnab u, gɔ uraknabɔl. ²² Nɪbi bɪ nɪhɔn nɪhɔn gɪpal, gasɪ nɪhɔn nɪhɔn nɪnɪbal u, Nap nɪnɔm kalɪp manɔ kub hagagnab; Nɪ nɪpe nɪp hagɔ, nɪpe kalɪp magɔnɪhalɔ manɔ kub hagnab. * ²³ Anɪb u me, nɪbi bɪ kale Nap hib nɪpe haglɔ adɔ arnab u rɔ, Nɪ nɪpe hib u abe u rɔ nɔp haglɔ adɔ arnab. Pen nɪbi bɪ God Nɪ nɪpe u nɪp nɪnɔm, hib nɪpe haglɔ adɔ aragnab gau, Nap Nɪ nɪpe hag yua u abe u rɔ nɔp hib haglɔ adɔ aragnab. *

²⁴ “Kalɔp nɪnɔ hagabin, nɪbi bɪ an manɔ yad u nɪnɔm, Bɪ yɪp hag yuɔ aunɔ u nɪp nɪnɪ udpal gau, manɔ kub hag ilɔn udep adɔ u nɪnɔgnabɔl; kale pɔr mɪdep u hadɔ udpal. Anɪb u, kale umeb adɔ u arɔ gɔm, pɔr mɪdep adɔ u hadɔ mɪdpal. * ²⁵ Kalɔp nɪnɔ yabɪl hagabin, nɪn hain pɔr abad mɪdpin u sɔl auab — pen mɪnɪ hadɔ auɔp i — nɪbi bɪ umɔl rɔ mɪdpal gau, God Nɪ nɪpe manɔ hagɔ, manɔ anɪbu nɪnɔm nɪnɪ udnabɔl gau, kamɪnɪ lɪnabɔl. ²⁶ Bapi nan gau magɔnɪhalɔ kamɪnɪ mɪdep ɪl u mɪdɔp rɔ, yad Nɪ nɪpe u rɔ nɔp kamɪnɪ mɪdep ɪl u mɪdpin. ²⁷ Yad Nɪ nɪpe pen, Bɪ Nɪ nɪpe mɪdpin rɔ, yɪp hagɔ, nɪbi bɪ gau kalɪp manɔ kub hagem nɪme lɪnabin. ²⁸ Manɔ hagabin anɪbu nɪnɪm aiɔ gagnim: hainɔ yad hagnɔ, nɪbi bɪ umlɔ rɪgɔl gɪla gau, ²⁹ magɔnɪhalɔ manɔ yad nɪnɔm, urakɔm, nɪbi bɪ gɪ aɪj gɪla gau, am yad aɪp kamɪnɪ mɪdeinabɔl; pen nɪbi bɪ gɪ naij gɪla gau, urakɔm manɔ kub nɪnɔm pen ilɔn kub udnabɔl. * ³⁰ Pen yad nan nɪhɔn nɪhɔn gɪnabin gau, ke nɪnɪm gagnabin; Bapi yɪp hagnab rɔ nɔp gɪnabin. Anɪb u, nɪbi bɪ manɔ kub hagem nɪme lɪnabin u, Bapi hagnab rɔ nɪnɪm, kabɔ gɔl nɔp nɪme lɪnabin. Nɪhɔn gɪnɪg: yɪp aɪj gɪnab adɔ u manɔ kub hagagnabin. Bɪ yɪp hag yuɔ aunɔ Bɪ anɪbu nɪp aɪj gɪnab adɔ u nɔp gasɪ nɪnɪm, manɔ kub hagem nɪme lɪnabin. *

Yad bɪ aigale bɪ rɔ mɪdpin u nɪnɪm, a ga

³¹ “Yad ke, ‘God yɪp yuɔ aunɔ,’ a gɪnɪp u, manɔ anɪbu kabɔ rɔ gagɔp a gɪbep.

* 5:8: Mad 9:6 * 5:10: Ne 13:19; Jer 17:21 * 5:18: Mad 26:4; Jon 7:1; 10:30 * 5:19: Jon 5:30 * 5:22: Jon 5:27; Ap 10:42 * 5:23: Plp 2:10-11; 1Jn 2:23 * 5:24: Jon 3:15-18 * 5:29: Dan 12:2; Mad 16:27; Ap 24:15 * 5:30: Jon 5:19; 6:38 * 5:32: “Bɪ ap halɔ” a ga u, God nɪpe ke

6

³² Pen Bî ap halö* yad bî aigale bî rö mîdpin u hagöp. Yad nîjbin, manö hagöp anîbu nîjō nöp hagöp. ³³ Kale Juda kai bî kale rîmnap hag yube, kale Jon nîp amöm, yad bî aigale bî rö mîdpin, a gôm hag nîjla u, nîpe manö nîjō nöp kalîp haga me u. ³⁴ Jon aka bî ram mînōj iî bî ap yad bî aigale bî rö mîdpin u hagnab u, yîp nan kub wasö. Pen kale Jon manö haga u nîjmim, manö nîjō yabîl a gîmim nîj udmim, kamîj arnabim a gem, Jon manö yîp anîg göl haga, a gîpin. ³⁵ Jon manö haga u, nîpe hapö mîlîj mailö ñab rö mîdö, kale manö haga anîbu mailö rö nîjmim, magö pro ulep magö ap nöp mîñ mîñ gîpe.

³⁶ “Jon kalöp hag aij ga pen u yîharîj manö nöp haga. Yad mînōj nabōj iî i apem, Bapi yîp gîmōn a ga rö, nan ke yabîl gau gîpin u me, kale Bapi nîpe nöp yîp hag yua u, a gîmim, waïo yabîl nîjbej. * ³⁷ Bapi yîp hag yua u, nîpe ke, yad bî aigale bî rö mîdpin u, kalöp manö nîjō hagab. Pen kale meg magö nîpe u apdi nîjagpim. Nîpe bî aigale bî rö mîdöp u, a gîmim nîjagpim. * ³⁸ Kale yad bî nîpe hag yua manö yad u nîj udagpim rö, God Manö mîdmagö kalöp anî danî mîdagöp.

³⁹⁻⁴⁰ “Kale, pör mîdep udun, a gîmim, God Manö u amgö lî nîj aij gîpim u pen manö anîbu, yîp a gôm kalî klîñ rîkla rö nîjmim, pör mîdep udun, a gîmim, yîp auagpim. *

⁴¹ “Nîbi bî gau hib yad haglö adö aranî a gem hagagabin. ⁴² Pen kale nîbi bî aigale bî rö mîdpin u hadö nîjbin. Kale God nîp mîdmagö lagpim u nîjem hagabin. ⁴³ Bapi nîpe ke yîp hag yuö aunö u pen yîp udagpim. Pen bî yîharîj ap gasî nîpe ke nîjōm aueinab u, nîp udnabim. ⁴⁴ Nîbi bî rîmnap gau hib kale haglö adö areinab u, kalöp aij gînab. Pen Bî God aîñ nöp mîdöp u hanîp nîjō, aij gînîm, a gîmim, gasî u nîjagpim. Anîb u, kale ai gîmim yîp nîj udnabim?

⁴⁵ “Pen Bapi manö yad udöm, kalöp manö kub hagnab, a gîmim, gasî u nîjagpim, wasö. Mosîs hanîp gî ñînab a gîpim u pen Bapi nîpe Mosîs manö nîpe haga manö anîbu udöm kalöp manö kub hagnab. ⁴⁶ Mosîs nîpe God Manö kalî klîñ rîkōm manö rîmnap yad bî aigale bî rö mîdpin manö u kalî klîñ rîka. Pen Mosîs manö kalî klîñ rîka manö anîbu udagpe rö, manö yad hagabin u rö nöp udnabim. * ⁴⁷ Mosîs manö kalî klîñ rîka udagpim rö, kale ai gîmim manö yad hagabin u udnabim?” ö ga.

Jisas bî unbö paip dausan nan ñö ñîjla (Mad 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Pen Jisas anîg gî mîdöm, hainö ñîg magîb udöm, Ñîg Wanö Galili juöm, böj lödan ara. Ñîg Wanö Galili anîbu nöp me, hib ap Ñîg Wanö Daibirias a gîmîdal. ² Pen Jisas nîpe nîbi bî nan ga gau gö kamîj la u nîjîdal rö, nîbi bî iru nöp nîp hain gîla. ³ Pen Jisas bî nîpe gau aip am dum au gîlan amöm, asîk mîdeila. ⁴ Ñîñ anîb au Juda kai Pasopa ñîñ kub kale u söl söl ga. ⁵⁻⁶ Jisas bî nîpe aip dum au asîk mîdöm, amgö gîlan göm nîja, nîbi bî iru yabîl nöp nîp aueila. Jisas nîjōm, nîpe nîhōn nîhōn gînab u ke nîja u pen bî nîpe Pilip nîhōn hagnab, a gôm, nîp haga, “Hon nan magö gai nîbō udun, nîbi bî iru nöp gai i kalîp ñîno ñîjnaböl?” ö ga.

⁷ Hageia, Pilip haga, “Mani silpa magö unbö ñîñ juöl sîdun lanî (200) rö yuun, bred rau dapun, ud jö gî pro pro gun, nîbi bî anîb gai i ñeinabun, magōñhalö nan pro pro ñîjöl rö lînab,” a ga.

⁸ Anîg hagö, bî nîpe Edru, Saimon Pida nîmam u haga, ⁹ “Ñî pro ap bred bali plaua ud laubal bred magö unbö mamîd, kabsal mîhōp halö ud mîdöp i, pen nan anîbu nîbi bî iru yabîl gai i nan kub wasö,” ga.

¹⁰ Hageia, Jisas haga, “Nîbi bî gau hagpe, asîklan,” a ga. Hageia, bî nîpe gau nîbi bî gau kalîp hageila, nan ufan iru nöp ran aij ga gau adö anîb gau magōñhalö asîkla. Bî gau nöp me, paip dausan (5000) rö ara.

¹¹ Kale anîg göm asîkla nîjōm, Jisas bred magö anîb gau udöm, God nîp aij a gôm, kalîp nîme la. Kabsal u, u rö nöp ga. Kalîp anîg göm nîme lö, nîbi bî gau kale magōñhalö bred kabsal aigeg rö udun a gî gasî nîjla rö nöp udla. ¹² Anîg göl ñîjöl ñîjöl mudun ga arö gîla. Jisas bî nîpe gau kalîp haga, “Nîbi bî nan ñîjōm arö gîpal gau, ud danî i gagep,” a ga. ¹³ Hageia, bî nîpe gau bred adîj adîj gau kîhu wadî yaglö yaglö, wadî unbö mîgan lanî u ajmanî raua.

¹⁴ Nîbi bî gau Jisas nan gagep rö ga anîbu nîjōm hagla, “Hon mîñî nîjîbun, bî i me, Bî God Manö Hagep mînōj nabōj iî i aunab a gun pör hagabun bî me u,” a gîla. ¹⁵ Pen Jisas nîja, nîbi bî gau, yîp kîj bî kub kale mîdeinam a gôm apöm yîp klö göm ud arnaböl, a gî nîjōm nîpe kauyanî aramöm dum gau nîpe ke halö mîdeia. *

Jisas ñîg uî adö rauîd ara (Mad 14:22-23; Mak 6:45-52)

* 5:36: Jon 3:2; 14:11 * 5:37: Mad 3:17; Jon 5:32; 8:18
Jon 18:36

* 5:39-40: Luk 24:27 * 5:46: Ap 3:22 * 6:15:

¹⁶ Pen dugo magö u, Jisas bi nipe gau am ñig Wanjo Galili yan amöm, ¹⁷ Jisas auaga rö, sibön gö, kale nöp ñig magib udöm kauyan daun pro Kapaneam arnig hadla. ¹⁸ Areila niñöl gi, yigön kub udöm, ñig u rala. ¹⁹ Pen kale rapin ñig magib ñig u† pirik an au kilomida unbö mamid aka kagol jñ amöm niñla, Jisas ñig adö u rauid aueia. Kale niñöm midmagö kub ara niñöm piññ gila. ²⁰ Pen Jisas haga, “Kale piññ gagmim. Yad nöp auabin,” a ga. ²¹ Anig hagö, kale piññ gagöm, nip ud ñig magib migan u lilo niñöl gi, ñig magib u uri nöp ram mñon arnig gila migan u amjak ara.

Jisas nip uhai niñla

²² Ruö niñbi bi ñig Wanjo Galili böñ lödan hanla gau gasi niñöm niñla, rol dugo ñig magib añi ap nöp mideia niñöm Jisas bi nipe gau nöp ñig magib anbu arla; Jisas nipe ke ñig magib anbu araga. ²³ Midlö niñöl gi, ñig magib rimmnap niñbi bi rimmnap daun kub Daibirias nibo apöm, Bi Kub nipe God nip aij a göm nan ño niñka u ñig got au pidön gila. ²⁴ Pen niñbi bi mideila gau niñla, Jisas abe bi nipe gau abe midageila; anbu Jisas nip uhai niñjun a göm, kale ñig magib anbi gau amöm Kapaneam arla.

Yad bred rö, yip udmim kamñ mideinabim, a ga

²⁵ Ñig Wanjo Galili am am böñ lödan amjaköm, Jisas nip niñöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Ne magö mai i auban?” ö gila. ²⁶ Hageila haga, “Kalöp manö niñö hagabin, bred ñinö niñje mudun ga rö, yip uhai niñ ajabim; pen nan gagep rö gipin gau manö it u niñmim yip uhai niñ ajagabim. ²⁷ Nan magö hij ginig gab u udun, a gimim wög klö gagmim; God nipe Bi ñi nipe niñebir hagö aua rö, nan magö pör midep nipe ñinab u udun, a gimim, wög klö gimim,” a ga. *

²⁸ Anig hageila haga, “Hon wög niñön ginö, God nip aij ginab?” ö gila.

²⁹ Hageila, Jisas haga, “God nipe Bi yuö aua u, Bi anbu nip niñ udeinabim u, God nip aij ginab,” a ga. *

³⁰ Anig hageila haga, “Hon nan gagep rö ap niñeinabun u, hagnabun, ‘God nöp nöp yuöp,’ a gun, nöp niñ udnabun. Anbi u, hanip nan gagep niñön rö ginabön? *

³¹ Hadame nöp apis bac bi ram mñon kabö nöp midmidöp an gau midöm, nan mana a gimidal u niñmidal. God Manö kal klñ riköm hagla, ‘Nipe bred kumi kabö adö lan au nibo rimmnap kalip ño niñmidal,’ a gila. *

³² Anig hagla u pen Jisas kalip pen haga, “Kalöp manö niñö yabñ hagabin, Mosi hadame gau bred kalip ño niñla bred anbu, bred kumi kabö adö lan au nibo wasö. Bred kumi kabö adö lan au nibo bred niñö anbu, Bapi yad kalöp ñab. ³³ God bred nipe u, God hag yuö, kumi kabö adö lan au nibo mñon nabön it i apöm, niñbi bi gau kalip kamñ midep magö u ñab,” a ga.

³⁴ Jisas anig hageila haga, “Bi Kub. Uri bred anbu hanip pör nöp ñöl gi nöp midaimön,” a gila.

³⁵ Hageila, Jisas haga, “Yad nöp me bred kamñ midep bred anbu. Niñbi bi yip aunaböl gau, kalip kauyan kiyö lagnab. Niñbi bi yip niñ udnaböl gau, kalip kauyan ñig nan gagnab. * ³⁶ Pen kalöp midö nöp hagajñ, yip amgö niñbim u pen yip niñ udagpim. ³⁷ Bapi yip hagöp niñbi bi gau kale magöñhalö yad aunaböl. Niñbi yad aunaböl gau, hag yuagnabin, wasö yabñ. ³⁸ Pen niñön: yad kumi kabö adö lan au nibo aubin u, gasi yad niñbin adö u ginam a gem auagpin; Bapi yip yuöp u, gasi nipe niñöm hagöp rö ginam a gem aubin. ³⁹ Bapi niñbi bi yip hagöp gau kalip niñ midnö, ap ur gagnim; manö kub hagep ñin u, yad ginö, kale magöñhalö uraköl. Anig ginab u, Bapi yip yua u, nip aij ginab. * ⁴⁰ Bapi yad nip aij ginab u, niñbi bi an an yip niñöm niñ udnaböl gau, kale magöñhalö pör pör nöp kamñ mideinaböl. Pen manö kub hagep ñin u, yad ke ginö kale magöñhalö uraknaböl,” a ga.

⁴¹ Pen Jisas, “Yad me, bred kumi kabö adö lan au nibo aubin u,” a ga u me, Juda niñbi bi gau manö aji gu gu geila. ⁴² Juda niñbi bi gau aji gu gu göm hagla, ‘Bi i, nime nap nipe u hon ke niñjun. Nipe Josep ñi nipe Jisas nöp. Anbi u, nipe aigöl gi hagöp, ‘Yad kumi kabö adö lan au nibo aubin,’ a göp?’ ö gila. *

⁴³ Anig hageila, Jisas pen haga, “Ali gu gagmim. ⁴⁴ Niñbi bi ap nipe ke yip niñ udagnab. God nip gasi aij ño nöp me, yip auö, manö kub hagep ñin hain u yad ginö nipe kauyan uraknab. * ⁴⁵ Bi God manö hagep bi gau kale God Manö kal klñ riköm hagla, ‘God nipe niñbi bi anbi gau magöñhalö kalip hag ñinab,’ a gila. Niñbi bi Bap kalip manö hag ño niñ udnaböl gau, kale magöñhalö yip aunaböl. * ⁴⁶ Niñbi bi rimmnap kale God nip amgö niñagpal; yad Bi nipe yuö aunö u nöp Bapi nip amgö niñbin. *

* 6:27: Jon 6:48-58 * 6:29: 1Jn 3:23 * 6:30: Mad 16:1; Jon 2:18 * 6:31: Eks 16:14-15; Nab 11:7-9; Sam 78:24 * 6:35: Jon 4:14 * 6:39: Jon 10:28-29; 17:12 * 6:42: Mad 13:55 * 6:44: Jon 6:65 * 6:45: Ais 54:13 * 6:46: Jon 1:18

47 “Pen yad kalöp nɨjō yabɨ hagabin, nɨbi bɨ yɨp nɨj udnaböl gau, pör mɨdep magō anɨbu hadō udöm, pör pör nöp mɨdeinaböl. * 48 Bred ñɨjōm kamɨj mɨdeinaböl u, yad me bred anɨbu. *

49 Nahai ñaj bɨ hadame gau ram mɨnōj kabō nöp mɨdmɨdöp aɨ gau mɨdöm, nan mana u ñɨjla u pen mɨd damöm umla.

50 Pen bred Bap hag yuō kumi kabō adō laɨ nɨbō auöp bred anɨbu, nɨbi bɨ ñɨjōm, kamɨj pör pör nöp mɨdöm umagnaböl.

51 “Yad ke bred kamɨj kumi kabō adō laɨ au nɨbō aubin u. Nɨbi bɨ an an bred anɨbi ñɨj aɨ yanɨ ñɨnaböl u, pör nöp pör nöp kamɨj mɨdeinaböl. Bred hagabin anɨbi hañ roman yad u me. Nɨbi bɨ ram mɨnōj ñi i pör nöp pör nöp kamɨj mɨdaïöl, a gem, hañ roman yad u ñɨnabin,” a ga.

52 Jisas anɨg hageia, Juda nɨbi bɨ anɨb gau kale ke nöp manō pen pen hagöm, rɨmnap hagla, “Bɨ i aigöl göm, hanɨp hañ roman nɨpe u ñō ñɨjɨnabun?” ö gɨla.

53 Hageila, Jisas kalɨp haga, “Yad kalöp nɨjō yabɨ hagabin, kale Bɨ Ñɨ nɨpe hañ roman nɨpe, hagape nɨpe ñɨjagnabim u, kamɨj mɨdep magō u kalöp aɨ dan mɨdagnab. 54 Nɨbi bɨ an hañ roman yad, hagape yad ñɨjɨnab u, nɨpe kamɨj pör mɨdep magō u hadō udöp nɨjōm manō kub hagep ñɨn u yad gɨnō nɨpe kauyan uraknab.

55 “Pen nɨhōn: hañ roman yad u nan ñɨjeb yabɨ; hagape yad u ñɨg ñɨjeb yabɨ.

56 Nɨbi bɨ an an hañ roman hagape yad ñɨjɨnaböl gau, yad aɨ dan mɨdeinaböl; yad kalɨp aɨ dan mɨdeinabin. 57 Bapi pör pör nöp kamɨj mɨdöp u, nɨpe yɨp yua u, yɨp gō kamɨj mɨdpin u me, nɨbi bɨ yɨp ud aɨ kalɨp dan ñɨnaböl gau, kalɨp u rō nöp gō, kamɨj mɨdeinaböl. * 58 Manō adō anɨbu me, bred kumi kabō adō laɨ au nɨbō auöp, a gɨpin. Bred anɨbu, apɨs bac bɨ nan mana a gɨpal u ñɨjōm mɨd damöm umla rō wasō; nɨbi bɨ bred yad hagajɨn u ñɨj aɨ yanɨ ñɨnaböl u, kamɨj pör pör nöp mɨdeinaböl,” a ga.

Nɨbi bɨ iru nöp Jisas nɨp arō gɨla

59 Jisas Juda magum gep ram Kapaneam au mɨdöm, manō anɨbu hagō, 60 nɨbi bɨ nɨpe gau iru nöp nɨjōm hagla, “Jisas manō hagab anɨbu manō klō yabɨ. Manō nɨpe nɨj udun rō lagöp,” a gɨla.

61 Kale aɨ gu gu göm hageila, Jisas ke nɨjōm haga, “Manō hagpin anɨbu nɨjɨmim gasɨ iru nɨjɨmim arō gun a gɨpim ar? 62 Pen Bɨ Ñɨ nɨpe kumi kabō adō laɨ au mɨdöm aua u, nɨpe ka anɨb adō au laɨ kauyan ado gɨ areinab u, kale gasɨ nɨhōn nɨjɨnabim? 63 God Ana kamɨj mɨdep magō u ñō, nɨbi

bɨ kamɨj ñɨnaböl; nɨbi bɨ klō kale ke kamɨj lagnaböl, wasō yabɨ. Yad manō kalöp hagpin u, manō anɨbu gō, God Ana kalöp apöm, kamɨj mɨdep magō u kalöp ñɨnab nɨjōm kale kamɨj ñɨnabim,” a ga. 64 Pen Jisas nɨpe nöd nöp, nɨbi bɨ an nɨp nɨj udagnab, an nɨp mumug nɨjɨnab u nɨja u me, nɨpe haga, “Kale rɨmnap yɨp nɨj udagpin,” a ga. * 65 Pen manō rɨmnap halō hagöm haga, “Adō anɨbu nöp kalöp hagpin, nɨbi bɨ ap gasɨ nɨpe ke nöp nɨjōm yɨp nɨj udagnab; Bapi nöp geinab u me, nɨbi bɨ ap yɨp apöm yɨp nɨj udnab,” a ga. *

66 Jisas manō anɨbu hag juō nɨjöl gɨ, nɨbi bɨ apöm manō nɨp nɨjɨmɨdal gau, iru nöp nɨp arō göm, ke ke arla. 67 Anɨg göm arlö nɨjöl gɨ, Jisas bɨ nɨpe unbō mɨgan laɨ u kalɨp hag nɨjōm haga, “Kale u rō nöp yɨp arɨk arnabim aka?” ga.

68 Hageia, Saimon Pida haga, “Bɨ Kub. An nɨp arun? Manō ne hagabōn u nɨjun me, pör pör nöp mɨdeinabun. 69 Hon nöp nɨj udpun rō, hon nɨjɨnabun, God nɨpe Bɨ Uɨ hanɨp yuöp u, ne Bɨ anɨbu me u, a gɨ nɨjɨnabun,” a ga. *

70-71 Saimon Pida anɨg hageia, Jisas pen Saimon Iskariod ñɨ nɨpe Judas u, hainō nɨp mumug nɨjɨnab u nɨjōm, kalɨp haga, “Yad kalöp bɨ unbō mɨgan laɨ udpin u pen bɨ kale aɨ ap kɨjaki bɨ nɨpe,” a ga.

7

Jisas nɨmam hain nɨp manō hagla

1 Hainō pen Juda bɨ kub gau Jisas nɨp alnɨg geila nɨjōm Jisas ram mɨnōj Judia gau ajagmɨdöp; ram mɨnōj Galili gau nöp ajmɨdöp. * 2 Pen Juda ñɨn kub kale, ram bada pro göm ñɨn rɨmnap hanbal ñɨn u

söl söl ga nɨjōm, * 3 Jisas nɨmam hain gau mɨdeia u apöm nɨp hagla, “Ne mɨgan anɨbi arō gɨmōn ram mɨnōj Judia ammōn, nɨbi bɨ manō nöp nɨjɨnab gau kalɨp nan gagep rō gɨpan u gō nɨjɨnaböl. 4 Bɨ kale bɨ kub mɨdnɨg gɨnaböl gau, nan kale gau pi göm gagnaböl; waiō yabɨ gɨnaböl. Anɨb u, ne nan ke yabɨ gɨpan rō, nɨbi bɨ iru mɨdpal aɨ au nan gagep rɨmnap gō, nɨbi bɨ magōjhalō nɨjɨnaböl,” a gɨla. 5 Pen Jisas nɨmam nɨpe ke gau nɨp nɨj udagla. *

6 Anɨg hageila, Jisas pen kalɨp haga, “Kale ñɨn mai arun a gɨnabim u arnɨg arnabim; pen ñɨn yad arep u auagöp nɨjōm yade uri aragnabin. 7 Nɨbi bɨ mɨnōj nabōj ñi i gau, kalöp bɨ mulu kal nɨjöl ñi ap mɨdagöp. Pen yad nɨbi bɨ mɨnōj nabōj ñi i gau, nan si nan naij gɨpal u hag waiō ñɨn mulu kal nɨjɨnab. 8 Anɨb u, Ram Bada ñɨn kub

* 6:47: Jon 3:15-16 * 6:48: Jon 6:32,58 * 6:57: 1Jn 3:24 * 6:64: Jon 13:11 * 6:65: Jon 6:44 * 6:69:

Mad 16:16 * 7:1: Jon 5:18 * 7:2: Lep 23:34 * 7:5: Ap 1:14

söl auab rö, kale Jerusalem armim; pen yad ñin arep u auagöp rö, yad aip aragnabin,” a ga. ⁹ Anig hagöm, nipe ram m+nöñ Galili m+deia.

Ram Bada ñin kub aua n+ñjöm Jisas Jerusalem ara

¹⁰ Pen Jisas n+mam b+ gau Jerusalem arla n+ñjöm Jisas n+pe agam+j hain ara. ¹¹ Juda b+ kub gau, “Jisas mai?” ö göm, n+bi b+ iru nöp ap m+deila gau kal+p hag n+ñla. ¹² Pen n+bi b+ y+har+j gau, Jisas manö u kale ke hag n+ñ hag n+ñ göm, r+mnap hagla, “Nipe b+ aij ap,” a g+la; r+mnap pen hagla, “Wasö, nipe n+bi b+ gau kal+p wai ñöb b+,” a g+la. ¹³ Pen n+bi b+ y+har+j gau, Juda b+ kub an+ib gau kal+p p+ñ+j g+la rö, kale manö r+mnap waiö hagagla.

¹⁴ Ram Bada ñin kub kale an+ibu ñin r+mnap padia. Yöp ñin bad ap nöp m+idö, Jisas apjaköm, God sabe gep ram u amöm, n+bi b+ gau kal+p manö hag ña. ¹⁵ Jisas manö hag ñi m+idö n+ñjöl g+, Juda b+ kub gau aiö göm hagla, “B+ i skul hagaga u pen aigöl göm manö gau magöñhalö n+ñjöp?” ö g+la. *

¹⁶ Anig hageila, Jisas haga, “Manö yad hag ñabin u, gas+ yad ke n+ñjem hag ñagabin; B+ y+p hag yuö aunö u nöp y+p gas+ ñö hag ñabin. * ¹⁷ N+bi b+ an, God hagöp rö g+nam, a göm, g+ ud arnab u, God nipe manö y+p ñab hagabin aka manö yad ke hagabin u, n+ñnab. ¹⁸ Kale n+ñbim, n+bi b+ an manö nipe ke hagnab u, hib yad ap rann+m, a göm, manö gau n+bö gau n+bö udöm hagnab. Pen b+ an nipe b+ nipe hag yua hib nipe nöp ap rann+m, a g+ gas+ n+ñnab u, b+ an+ibu b+ kabö göl manö n+ñjöp nöp hagab; nipe manö piral r+mnap hagagnab. * ¹⁹ Mos+is, God haga haga rö kal+p lo manö hag ña u pen lo adö an+ib gau kale b+ ap gaggim. Pen yad manö ap m+idöp wasö, y+p y+har+j aln+g gabim,” a ga. *

²⁰ Jisas an+g hagö, n+bi b+ ap m+deila gau hagla, “Nöp an aln+g gab? Nöp k+jaki aban laj+p hagabön,” a g+la. *

²¹ Hageila, Jisas haga, “Yad nan gagep añ+ ap g+nö, kale magöñhalö pa g+ñ+ g+pe. * ²²⁻²³ Kale Mos+is God lo manö haga rö, ñi kale gau yag daumim, ñin unbö mudun j+ñ u m+dmim, ruö raleb ñin u wan+ hañ r+kipim. G+pim an+ibu, Mos+is nipe wasö, nahai ilan+ b+ nöd il göm g+m+idal nag+ adö u me an+g g+pim. Pen hañ r+kep ñin raleb an+ibu, ñin r+mnap God n+p sabe gep ñin u nöp l+nab, pen m+ñi God n+p sabe gep ñin u, a g+mim, arö gaggim; halöwalö hañ r+kipim.

G+pim an+ibu rö, yad God n+p sabe gep ñin u b+ ap n+p g+nö, hañ roman magöñhalö kam+j löp u, kale ai g+n+g y+p n+ñjbe mulu lugöp? * ²⁴ An+ib u, hainö manö adö adö nöp n+ñmim hagagmim; kabö rö g+ nab adö u n+ñ aij g+mim hagnim,” a ga.

“Jisas me Kraiss u aka?” g+la

²⁵ Jerusalem n+bi b+ r+mnap hagla, “Juda b+ kub gau b+ aln+g gaböl b+ me i aka? ²⁶ Pen n+ñjim! Nipe n+bi b+ an+ kub i manö hagö n+ñjöl g+, pen manö ap hagagaböl. An+ib u, kale ke n+ñbal nipe Kraiss u y+j+g göl rö löp! ²⁷ Pen n+pe Kraiss u auböp u, hon nipe ram m+nöñ gai n+bö auöp u n+ñagbnop; pen b+ i nipe ram m+nöñ gai n+bö auöp u hon magöñhalö n+ñbun. An+ib u, nipe Kraiss u wasö,” g+la. *

²⁸⁻²⁹ Pen Jisas nipe God sabe gep ram raul yan manö hag ñöl g+ nöp m+idöm, meg magö dap ranöm haga, “Kale gas+ n+ñbim, kale y+p n+ñ aij yab+ñ g+mim, gai n+bö aunö u n+ñbim. Pen wasö. Gam+ yad ke nöp auagnö. B+ y+p hag yuö aunö u, nipe B+ kabö göl, B+ manö n+ñjöp nöp hagab. Yad nipe aip m+dem, y+p hag yuö aunö rö, n+p n+ñbin; pen kale n+p n+ñagpim,” a ga. *

³⁰ An+g hagö, n+p ud s+is lun a göm n+ñla u pen ñin nipe auaga rö, b+ ap n+p ud s+is laga. * ³¹ Pen n+bi b+ an+ib gau, n+bi b+ iru nöp Jisas nan gagep gau ga n+ñjöm hagla, “Kraiss u hain aunab a g+pal u, pen nan gagep iru yab+ñ göm, b+ an+ibi gab rö g+n+m rö lagnab,” a g+la. Gas+ an+ibu n+ñjöm kale hagla, “Jisas nipe Kraiss u nöp,” a göm, n+p n+ñ udla.

Juda b+ kub gau, Jisas n+p am dauim, a göm, b+ r+mnap hag yula

³² Pen n+bi b+ gau Kraiss manö an+ibu agam+j hageila n+ñjöm, Perisi b+ kub gau abe, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, Jisas n+p am ud s+is l+mim dauim, a göm, God sabe gep ram abad m+dm+dal polisman r+mnap hag yula.

³³ Jisas pen haga, “Yad rap+n magö ap m+dem, B+ y+p yuö aunö u adö g+ arnabin. ³⁴ Y+p gai aröp a g+mim ulhainabim u pen n+ñjagnabim. Yad arnabin adö u, kale hain g+mim rö lagnab,” a ga. *

³⁵ An+g hageila, Juda b+ kub gau kale ke nöp hagla, “Nipe gai arnab, n+p n+ñjagnabun? Nipe am Juda n+bi b+ ju am Grik n+bi b+ aip m+dpal gau amöm, n+bi b+ an+ib gau kal+p manö hag ñöl g+ m+deinab aka n+hön? ³⁶ Pen nipe ai g+n+g hagöp, ‘Y+p gai aröp a g+mim ulhainabim u pen

* 7:15: Mad 13:54; Luk 2:47 * 7:16: Jon 12:49; 14:10

* 7:18: Jon 8:50 * 7:19: Ap 7:53; Ro 2:21-24 * 7:20:

Jon 8:48; 10:20 * 7:21: God n+p sabe gep ñin u nan gagep ñig wanö Bedesda u ga u n+ñjöm pa g+ñ+ g+la. * 7:22-23:

Lep 12:3; Jen 17:9-13; Jon 5:8-10,16 * 7:27: Jon 7:41; 9:29 * 7:28-29: Mad 11:27; Jon 8:55 * 7:30: Jon 7:44

* 7:34: Jon 8:21; 13:36

n+ɲagnabim. Yad arnabin adö u, kale hain g+ɲim rö lagnab, 'a göp?' ö g+ɲla.

God Ana ñig ilam aɲõr rö juöm aunab

³⁷ Juda Ram Bada ñ+n kub kale an+bu, ñ+n hain, ñ+n kub yab+ɲ u, Jisas uraköm, meg magö dap ranöm haga, "N+ɲi b+ an rugu m+ɲep g+ɲ+n u, yad apöm ñig ñ+njöl. * ³⁸ N+ɲi b+ y+ɲ n+ɲ udnaböl gau, God Manö hagöp rö, ñ+ɲ kam+ɲ m+ɲep u an kal+ɲ dap n+ɲbö ilam juöm aunab," a ga. * ³⁹ Ñ+n an+bu Jisas umöm uraköm Nap n+ɲ araga adö u me, Jisas n+ɲpe Ana u n+ɲi b+ gau kal+ɲ ñaga. Pen ñ+ɲ ilam juöm aunab manö haga an+bu il an+ɲöl m+ɲdöp: n+ɲi b+ Jisas n+ɲ n+ɲ udnaböl gau, Jisas n+ɲpe Ana u kal+ɲ ñ+nab, a göm haga. *

Kale ke ud as+ɲ ke ke l+ɲla

⁴⁰ Jisas an+ɲ hagö, n+ɲi b+ iru nöp m+ɲdeila an+ɲ gau, r+ɲmnap manö haga an+bu n+ɲöm haga, "B+ i, n+ɲpe b+ God Manö hagep aunab a gun abad m+ɲdm+ɲun u," a g+ɲla. *

⁴¹ R+ɲmnap haga, "Wasö, n+ɲpe Kraiss u!" a g+ɲla.

An+ɲ hageila, r+ɲmnap pen haga, "Wasö, Jisas n+ɲpe Galili n+ɲbö; Kraiss u n+ɲpe Galili n+ɲbö auagnab! * ⁴² God Manö u hagöp rö, Kraiss u, Depid r+ɲköl r+ɲköl r+ɲköl dam dap+ɲ göm, Kraiss u Depid daun n+ɲpe Bedlehem au yag daunaböl," a g+ɲla. * ⁴³ Jisas manö an+bu hageila n+ɲöm, n+ɲi b+ iru m+ɲdeila an+ɲ gau as+ɲ ke ke l+ɲla. ⁴⁴ R+ɲmnap n+ɲp ud s+ɲs+ɲ lun dam manö kub hagn+ɲ ud arun a g+ɲla u pen b+ a+ɲ ap n+ɲp udaga.

Juda b+ kub gau Jisas manö haga u n+ɲ udagla

⁴⁵ Pen God sabe gep ram polisman gau ado g+ɲ arlö n+ɲjöl g+ɲ, b+ God n+ɲp nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ Perisi gau abe kal+ɲ haga, "B+ an+bu n+ɲp n+ɲhön g+ɲn+ɲg dauagpim?" ö g+ɲla.

⁴⁶ Hageila, God sabe gep ram polisman an+ɲ gau haga, "N+ɲi b+ r+ɲmnap gau b+ an+bu manö a+ɲ yab+ɲ hagöp rö hagagpal," a g+ɲla. *

⁴⁷ An+ɲ hageila, pen b+ Perisi gau pen haga, "B+ p+ɲ alöp an+bu, n+ɲi b+ r+ɲmnap n+ɲpe n+ɲjöl hagöp a göm n+ɲbal rö, kale u rö nöp n+ɲbim ar?" ⁴⁸ Hon b+ kub b+ ap aka b+ Perisi b+ ap Jisas n+ɲp n+ɲ udagpun. * ⁴⁹ N+ɲi b+ gai i kale lo manö u n+ɲagpal rö, kale u rö kal+ɲ mulu kal n+ɲöm g+ɲ naj yab+ɲ g+ɲnab," a g+ɲla.

⁵⁰ Pen b+ kale Nikodimas, b+ au nöd s+ɲbön yag amöm, Jisas n+ɲp manö r+ɲmnap hag

n+ɲa b+ an+bu me, kal+ɲ haga, * ⁵¹ "Hon Juda lo adö u, b+ ap n+ɲp y+ɲhar+ɲ pen ilön ñun g+ɲ naj gagnabun; manö kub hagun manö il ap n+ɲjun nöp me, an+ɲ g+ɲnabun," a ga.

⁵² An+ɲ hageila haga, "Ne u rö nöp Galili n+ɲbö rö? God Manö u amgö l+ɲ n+ɲ dammön n+ɲnabön, b+ God manö hagep ap Galili n+ɲbö auagnab," a g+ɲla. * ⁵³ An+ɲ hageila kale ke ram kale arla.

8

N+ɲi amöm b+ ap a+ɲp udlö

¹ Pen Jisas Olip Dum ara. ² Ruö ram ru dam la n+ɲöm, kauyan ado g+ɲ God sabe gep ram u auö, n+ɲi b+ iru nöp apöm n+ɲp b+ɲn+ɲ g+ɲgabö geila n+ɲöm n+ɲpe as+ɲk m+ɲdöm, kal+ɲ manö hag ñ+n m+ɲdeila. ³ Jisas an+ɲ göl manö hag ñ+n m+ɲdö n+ɲjöl g+ɲ, b+ lo manö hag ñeb b+ gau r+ɲmnap abe, b+ Perisi r+ɲmnap abe, kale n+ɲi ap am b+ ap a+ɲp udaj+ɲp, n+ɲi b+ u n+ɲp dap n+ɲi b+ m+ɲdeila amgö ilö adö au urak ñöm, ⁴ Jisas n+ɲp haga, "Manö hag ñeb b+. N+ɲi i b+ halö u pen b+ ap a+ɲp udaj+ɲl n+ɲjun daubun me i. ⁵ Mos+ɲ lo han+ɲp ña u haga, 'N+ɲi an+ɲ gau rö, kabö ju pak l+ɲlö umöl,' a ga. Pen ne n+ɲhön hagnabön?" ö g+ɲla. * ⁶ Kale manö piral haga an+bu, an+ɲ hagno, Jisas n+ɲhön hagö, n+ɲp manö kub hagun a göm haga.

Pen Jisas n+ɲpe ubör y+ɲhön göm, haɲ+ɲ adö u ñ+n magö manö magö r+ɲmnap kal+ɲ k+ɲiñ r+ɲköl g+ɲ m+ɲdeila. ⁷ Pen kale Jisas n+ɲp manö an+bu rö hag n+ɲjöl g+ɲ m+ɲdeila, n+ɲpe jöl y+ɲj+ɲ göm kal+ɲ haga, "B+ nan si nan naj gagöp ap m+ɲdain+ɲ u, kabö ud n+ɲi an+ɲi nöd pakn+ɲ," a ga. * ⁸ An+ɲ hagöm kauyan g+ɲyan göm, m+ɲnöh yan manö magö r+ɲmnap kal+ɲ k+ɲiñ r+ɲköl m+ɲdö n+ɲjöl g+ɲ, ⁹ b+ Jisas n+ɲp manö kub hagun a g+ɲla an+ɲ gau, Jisas manö haga an+bu n+ɲöm, b+ majö majö ar+ɲk arla n+ɲöm b+ gau magöñhalö a+ɲ a+ɲ arö göm ke ke am hakla; Jisas a+ɲp n+ɲi u a+ɲp nöp m+ɲdailö. ¹⁰ Jisas n+ɲpe jöl y+ɲj+ɲ göm, n+ɲi an+bu n+ɲp haga, "B+ gau mai? B+ nöp manö kub hagn+ɲ ap m+ɲdagöp ar?" a ga. ¹¹ Hageila, n+ɲi u haga, "B+ Kub. B+ y+ɲp manö kub hagn+ɲ ap m+ɲdagöp," a ga. Hageila, Jisas haga, "Yad u rö nöp nöp manö kub hagnabun. Pen nan si nan naj g+ɲm+ɲdan u hainö gagmön; uri ne aru," a ga. *

N+ɲi b+ m+ɲnöh naböh il i m+ɲdpal gau mailö kale me Jisas

¹² Jisas manö ap n+ɲi b+ gau kal+ɲp kauyan hagöm haga, "N+ɲi b+ m+ɲnöh naböh il i m+ɲdpal gau, yad mailö kale m+ɲdpin. N+ɲi

* 7:37: Lep 23:36; Ais 55:1; Jon 4:14 * 7:38: Ais 58:11 * 7:39: Jon 16:7; 20:22; Ap 2:4 * 7:40: Jon 6:14

* 7:41: Jon 1:46 * 7:42: Sam 89:3-4; Mai 5:2 * 7:46: Mak 1:22 * 7:48: Jon 12:42 * 7:50: Jon 3:1-2

* 7:52: Jon 7:41-42 * 8:5: Lep 20:10; Dud 22:22-24 * 8:7: Dud 17:7 * 8:11: Jon 5:14

bɪ an yɪp hain gɔm ajeinab u, sɪbɔn aŋ gau rɔ ajageinab; pɔr mɪdep mailɔ aij u udɔm ajeinab,” a ga. *

13 Jisas anɪg hegeia, bɪ Perisi gau nɪp pen hagla, “Manɔ ne ke hag nɪban u, hon nɪɲbun manɔ anɪbu udun rɔ lagɔp,” a gɪla.

14 Anɪg hegeila, Jisas haga, “Manɔ anɪbu yad ke hagabin u pen manɔ nɪɲɔ hagabin. Pen nɪhɔn: yad aubin gau nɪɲem, arnabin gau abe nɪɲem gɪpin. Pen kale, yad aubin gau nɪɲagmim, arnabin gau abe nɪɲagmim gɪpin. *

15 Kale manɔ ud asɪk gɔl gɪ, ‘Adɔ u gɪ aij gɪpim; adɔ u gɪ naij gɪpim,’ a gabim u, nɪbi bɪ mɪnɔɲ nabɔɲ iɪ gasi nɪɲɔm hagpal rɔ nɔp hagabim. Pen yad bɪ ap nɪp manɔ kub hagagabin. * 16 Bapi yɪp yuɔ aunɔ u, nɪpe yad aip mɪdpul rɔ, yad manɔ ud asɪk gɪnɪg, nɪɲɔ nɔp hagem manɔ ud asɪk gɪnabin. * 17 Lo manɔ kale adɔ u hagpim, ‘Nɪbi bɪ mɪhɔp manɔ adɔ aɪɪ nɔp hagnabil u me, nɪbi bɪ nɪɲɔm hagnabɔl, u nɪɲɔ haggpil, a gɪnabɔl,’ a gɪpim. * 18 Lo kale hagɔp anɪbu rɔ, yad aigale bɪ rɔ mɪdpin u, yad ke manɔ hadɔ hagpin; pen Bapi yɪp yuɔp u abe yad aigale bɪ rɔ mɪdpin manɔ u hadɔ hagɔp. Manɔ hol apɪl manɔ aɪɪ nɔp haggpul u me, nɪɲɔ haggpil a gɪɲep,” a ga. *

19 Anɪg hegeia, nɪp hagla, “Nap ne mai?” ɔ gɪla.

Hageila, Jisas pen haga, “Kale yɪp nɪɲagpim rɔ, Bapi yad nɪp u rɔ nɔp nɪɲagpim. Yɪp nɪɲɲep, Bapi yad u rɔ nɔp nɪɲɲep,” a ga.

20 Jisas God sabe gep ram raul, mani kale God nɪp nɪɲeb dap yubal mɪgan u, manɔ anɪbu hag nɪ mɪɲɲeia pen nɪn nɪpe auaga rɔ, bɪ ap nɪp ud sɪsɪ laga. *

Yad arnabin gau kale aragnabim

21 Jisas kalɪp kauyan haga, “Yad arɪk areinabin; yɪp ulɪai nɪɲnabim u pen kale nan si nan naij gɔl gɪ nɔp mɪɲdim umnabim rɔ, yad arnabin gau kale aragnabim,” a ga. *

22 Anɪg hegeia, Juda bɪ kub gau hagla, “Nɪpe hagɔp, ‘Yad arnabin gau kale aragnabim,’ a gɔp u, nɪhɔn gɪnɪg anɪg hagɔp? Nɪpe ke al pak lɪnɪg gɔm anɪg hagɔp aka?” gɪla.

23 Anɪg hagla u pen Jisas kalɪp haga, “Kale yan nɪbɔ; yad laɲ nɪbɔ. Kale mɪnɔɲ nabɔɲ iɪ i nɪbɔ; yad mɪnɔɲ nabɔɲ iɪ i nɪbɔ wasɔ. * 24 Anɪb u nɪɲem me hagpin, ‘Kale nan si nan naij gɔl gɪ nɔp mɪɲdim

umnabim,’ a gɪpin. Pen yɪp, Yad Mɪɲpin Rɔ Mɪɲpin,* nɪɲ udageinabim u, nan si nan naij gac halɔ mɪɲɲpim rɔ mɪɲdim, umnabim,” a ga.

25 Anɪg hegeia, nɪp hag nɪɲɔm hagla, “Ne an?” ɔ gɪla.

Hageila, Jisas haga, “Yad kalɔp pɔr nɔp hag nɪbin rɔ nɔp mɪɲpin. 26 Kalɔp manɔ kub hag gɪnam adɔ u, manɔ iru nɔp mɪɲɔp. Bɪ yɪp hag yuɔ aunɔ u, magɔɲhalɔ nɪɲ aij gɔp rɔ, yɪp gasɪ nɔ nɪɲɔl gɪ, yad pen nɪbi bɪ gau kalɪp hag nɪbin,” a ga.

27 Jisas nɪpe Nap manɔ hag nɪ anɪbu nɪɲagla rɔ, kalɪp haga, 28 ‘Bɪ Nɪ nɪpe nɪp ud gɪlan lɪnabim nɪn u, gɪnam gɪnab rɔ nɪɲmim nɪn aɪɪɲbu nɪɲnabim, Yad Mɪɲpin Rɔ Mɪɲpin me. Yad nan ap ke nɔp nɪɲem gagpin; Bap manɔ yɪp hagɔp rɔ nɔp hag nɪbin u, nɪɲnabim. * 29 Bɪ yɪp yuɔ aunɔ u, yad aip mɪɲɔp. Nɪp aij gɔp adɔ u nɔp pɔr pɔr gɪpin rɔ, yɪp arɔ gagɔp; yad aip nɔp mɪɲɔp,” a ga.

30 Jisas manɔ anɪbu hagɔ nɪɲɔl gɪ, nɪbi bɪ iru nɔp nɪp Krai u a gɔm, nɪɲ udla.

31 Pen Jisas nɪpe Juda nɪbi bɪ nɪp Krai u a gɔm nɪɲla anɪb gau kalɪp haga, “Kale manɔ yad bɔɲ nɔp nɪɲ udmim, hagpin rɔ nɔp geinabim u me, nɪɲɔ nɔp nɪbi bɪ yad mɪɲɲeinabim. 32 Anɪg geinabim u, God nɪpe aigale Bɪ rɔ mɪɲɔp u nɪɲmim, nagɪ wɔg rɔ gɪpim u arɔ gɪmim, mɪɲ aij gɪnabim,” a ga.

33 Anɪg hegeia hagla, “Manɔ hagpan anɪbu nɪhɔn? Hon bac Ebrahim nɪ pai nɪpe mɪɲɲpim u, hon nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp nagɪ wɔg rɔ gagpun. Anɪb u, hanɪp nɪhɔn gɪnɪg, ‘Nagɪ wɔg rɔ gɪpim u arɔ gɪmim, mɪɲ aij gɪnabim,’ a gɪpan?” ɔ gɪla. *

34 Hageila, Jisas haga, “Yad kalɔp nɪɲɔ yabɪɪ hagabin, nɪbi bɪ nan si nan naij gɪpal gau, nan si nan naij gep magɔ u nɔp nagɪ wɔg gep nɪbi bɪ rɔ mɪɲɲpal. * 35 Nagɪ wɔg gep bɪ ap, nap nɪpe ram u pɔr mɪɲɲagnab; hainɔ bɪ ke nɪbɔ mani yuɔm nɪp rauɔ, nap nɔd nɪbɔ ram nɪpe u arɔ gɔm, ram ke aramɔm nap hain nɪbɔ u nɪp nagɪ wɔg gɪnab. Pen nɪ ap nap ram au kuɔ nɪpe pɔr pɔr nɔp mɪɲɲnab. 36 God Nɪ nɪpe kalɔp nɪbi bɪ rauɔm nagɪ mɪɲɲpim u hubɪk yueinab u, kale nagɪ wɔg gɪmɪɲdim u bɔɲ nɔp arɔ gɪmim, mɪɲ aij yabɪɪ gɪnabim. 37 Kalɔp Ebrahim rɪkɔ rɪkɔl rɪk dam dapɪl gɔm auɔ mɪɲɲpim u nɪɲɲin u pen manɔ hagpin u udagmim, yɪp al pak lɪnɪg gabim. 38 Yad Bapi aip mɪɲɲem nɪɲɲin rɔ kalɔp hag nɪbin;

* 8:12: Ais 49:6; Jon 1:4-9; 9:5; 12:46 * 8:14: Jon 5:31-32; 7:28 * 8:15: Jon 12:47 * 8:16: Jon 5:30; 8:29 * 8:17: Dud 19:15 * 8:18: 1Jn 5:9 * 8:20: Jon 7:30 * 8:21: Jon 7:34; 13:33 * 8:23: Jon 3:31 * 8:24: God Manɔ adɪɲ Eksodas u (Eks 3:14) God hib nɪpe ke hagɔm, Yad Mɪɲpin Rɔ Mɪɲpin a ga. Pen aui Jisas abe hib nɪpe ke hagɔm, Yad Mɪɲpin Rɔ Mɪɲpin a ga. Anɪb u, Juda nɪbi bɪ gau rɪmnap, manɔ haga u nɪɲɔm, Jisas nɪp mulu kal nɪɲɔm, al pak lun a gɪla. * 8:28: Jon 3:14 * 8:33: Mad 3:9 * 8:34: Ro 6:16,20

pen kale, nap kale u manö hagöp adö u nöp gabim,” a ga.

³⁹ Hageia hagla, “Bapi hon me Ebrahim,” a gila.

Hageila, Jisas haga, “Kale Ebrahim ñi pai nipe midaibep rö, nipe gimädöp rö gibep.

* ⁴⁰ Yad God manö hagöp rö niñem, manö niñjö yabñ u kalöp hag ñibin u pen yip alnig gabim. Pen kale ginig gabim anibu rö, Ebrahim nipe gaga. ⁴¹ Anib u, nap kale ke u göp rö, kale ke anib unbö rö nöp gabim,” a ga.

Anig hageia hagla, “Hanip bi si udöm rikagpal; God añi me Bapi hon yabñ,” a gila.*

Seden ñi pai nipe

⁴² Anig hageila, Jisas pen haga, “ ‘God añi me Bapi hon yabñ,’ a gipim u pen God nipe Bapi kale midböp, yad God nñbö apem, uri aui midpin u niñmim, yip midmagö libep. Yad gau midem, gasi yad ke niñem auagnö; God aip midul, yip niñebir hag yua, aui aunö. ⁴³ Anib u, manö yad u niñhön ginig niñ aij gagpimij Gipim anibu, hon niñagun a gimim gipim. ⁴⁴ Kale nap kale kijaki ñi pai nipe midpim u me, nip aij göp adö u nöp gun a gimim niñbim. Nipe nöd it göm, nñbi bi gau kalip al pak lmidöp rö, nagä adö nipe anibu anig göl nöp midöp. Gasi aij rímnap, gasi niñjö rímnap niñagöp yabñ; nipe manö niñjö rímnap niñagöp. Manö piral hagab u, manö yöl nipe me u. Nipe pör nöp manö pir alab; pir alep it u kijaki me u. * ⁴⁵ Pen yad kalöp manö niñjö nöp hagabin u me, kale niñmim udagpim. ⁴⁶ Pen yad gipin u niñmim, adö u nan si nan naj gipan, a gimim hagem rö lagöp. Anib u, yad manö niñjö nöp hagpin u niñmim, kale niñhön ginig manö yad niñ udagpim? * ⁴⁷ Nñbi bi God pig midpal gau, manö nipe u udpal. Pen kale nip pig midagpim rö, manö nipe u udagpim,” a ga. *

Ebrahim hainö yag daula, yad nöd midpin, a ga

⁴⁸ Juda bi kub gau Jisas nip hagla, “Ne bi Sameria nñbö, nöp kijaki aban alöp, a gipun u, niñjö hagpun aka?” gila. *

⁴⁹ Hageila, Jisas haga, “Yip kijaki aban alagöp. Yad Bapi hib nipe u hagnö adö arab pen kale hib yad u hagpe au gyan ap lugab. ⁵⁰ Hib yad u ke hagnö adö arnim a gi gasi u niñagpin; pen God nipe nñbi bi niñhön niñhön gajal niñ aij göp u, nñbi bi hib yad haglö adö aranj a gi gasi u niñöb. ⁵¹ Kalöp niñjö hagabin, nñbi bi an manö yad u niñöm,

hagpin rö ginab u, nipe umagnab; nipe pör nöp pör nöp kamij mideinab,” a ga. *

⁵² Jisas anig hageia, kale hagla, “Ne manö hagpan anibu niñun niñbun, nöp kijaki aban alöp hagabön. Ebrahim abe, bi God manö hagep gau magöñhalö abe umla, pen ne niñhön gimön hagpan, ‘Nñbi bi an manö yad u niñöm, hagpin rö ginab u, umagnab; nipe pör nöp pör nöp kamij mideinab,’ a gipan? ⁵³ Bac hon Ebrahim abe, bi God manö hagep gau magöñhalö abe umla rö, bi anib gau bi pro, yad bi kub a gi gasi u niñban aka?” gila.

⁵⁴ Hageila, Jisas haga, “Hib yad ke hagnö adö arböp, nan yiharij rö liböp. Pen bi hib yad hagö adö arab bi anibu Bapi yad. Kale bi añi anibu nöp nip, God hon, a gipim. ⁵⁵ God hon, a gipim u pen nip niñagpin; pen yad nip niñbin. ‘Nip niñagpin,’ a gibnep, kale manö piral hagem rö hagnep. Anib u, yad nip niñbin u me, manö hagöp rö gipin. ⁵⁶ God hadame nöp nap Ebrahim nip hagem, yad Jisas mñni apem midpin ñin i nöp hagnö, ‘Ñin hain u aunab,’ a ga. Pen nap Ebrahim God manö haga u niñöm, manö anibu God niñjö hagöp, a göm, gasi halö midöm ñiñi löl gi mdeia; ñin anibu niñöm mñni mñni ga,” a ga.

⁵⁷ Anig hageia, Juda bi gau hagla, “Mi ne ñin juöl mñhöp ado gi da unbö sduñ lan rö midagpan u pen ne niñhön gimön, Ebrahim hadame dagol gau ga u niñnö, a gipan?” ö gila.

⁵⁸ Hageila, Jisas kalip haga, “Kalöp niñjö yabñ hagabin, Ebrahim nip yag dauagep adö u, Yad Midpin,” a ga. *

⁵⁹ Jisas anig hageia, nip kabö ju al pak linig geila, pen God sabe gep ram raul mdeia u hil gi löm höñ amöm ara.

9

Bi ap yag daula ñin u nöp amgö we ga, Jisas gö amgö ñil niña

¹ Pen Jisas bi nipe gau aip amöl gi niñla, bi yag daula ñin u nöp amgö we ga ap mdeia. ² Jisas bi nipe gau bi anibu niñöm Jisas nip hagla, “Manö hag ñeb bi. Bi an nan si nan naj gajip, bi anibi yag daula ñin u amgö nipe u we ga? Nipe ke aka nime nap gajil göp?” ö gila. *

³ Hageila, Jisas haga, “Amgö nipe we ga u, nipe ke aka nime nap nan si nan naj gajil gagöp. Pen amgö nipe we ga u, nñbi bi gau God nipe Bi klö unbö ke a göm niñ aij gilan a göm ga. * ⁴ Mñni sidö an magö i, Bi yip yuö aunö u, wög nip u gun. Sib ginig gab niñöm

* 8:39: Mad 3:9 * 8:41: Ais 63:16 * 8:44: 1Jn 3:8 * 8:46: 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 * 8:47: 1Jn 4:6 * 8:48: Mak 3:21-22 * 8:51: Jon 5:24 * 8:58: Jon 1:1 * 9:2: Esi 18:20; Luk 13:2,4 * 9:3: Jon 11:4

hon wög gun rö lagnab. ⁵Yad m+nöj naböj il i m+dpin magö i, n+bi b+ m+nöj naböj il i m+dpal gau mailö kale u yad m+dpin," a ga. *

⁶ Jisas manö an+bu hagöm, m+nöj yan k+ñu alöm, gö k+ñp lö, udöm b+ amgö we ga u n+p amgö n+pe au löm, * ⁷haga, "Siloam wanö ammön, amgö ne u n+g l+mön," a ga. An+g göm hag yuö, am n+g löm, amgö u n+ñ n+ñöm, ram n+pe ara. Siloam manö il u "Yuö Ara" a g+pal.

⁸ Pen n+bi b+ ram yam n+pe aip j+m n+ñl gau abe, nöd n+pe nan as+ib g+m+döp n+ñm+däl n+bi b+ gau abe hagla, "B+ i, b+ au as+ik m+döl g+, nan as+ib g+m+döp u rö löp," a g+la. ⁹Hageila, r+mnap hagla, "Yau me, b+ an+bu nöp," a g+la. R+mnap pen hagla, "Wasö. B+ an+bu rö löp u pen b+ i b+ ke n+bö," a g+la. An+g hageila, b+ an+bu n+pe ke haga, "Yad me b+ an+bu," a ga. ¹⁰Hageia, n+p hagla, "Amgö nöp u aige göm kam+ñ löp?" ö g+la. ¹¹Hageila haga, "B+ Jisas a g+pal u, m+nöj yan k+ñu alöm, gö k+ñp lö, udöm amgö yad u löm hagöp, "Siloam wanö ammön, amgö ne u n+g l+mön," a gö, am amgö yad u n+g lem, ad+ñ amgö n+ñ n+ñbin," a ga. ¹²Hageia hagla, "B+ an+bu m+ñi gai?" ö g+la. Hageila haga, "Yad n+ñagpin," a ga.

B+ Perisi gau, "B+ amgö we ga u aige göm kam+ñ löp?" ö g+la

¹³⁻¹⁴ Pen Jisas gö amgö n+ñ n+ñp b+ an+bu, Juda kai God n+p sabe gep n+n kale u an+g ga u me, n+bi b+ r+mnap b+ an+bu n+p dam b+ Perisi m+deila au aula. ¹⁵ B+ Perisi b+ an+bu n+p hagla, "Ne aigöl g+mön amgö n+ñ n+ñban?" ö g+la. Hageila haga, "Jisas m+nöj k+ñp ap udöm, amgö yad u laj+p, yad am amgö yad u n+g lem, uri amgö n+ñ n+ñbin," a ga.

¹⁶ An+g hageia, b+ Perisi r+mnap hagla, "God n+p sabe gep n+n u an+g ga rö, n+pe God n+p sabe gep n+n lo u r+ib jua. An+bu u, hon n+ñbun, God n+p yuö auagöp," a g+la. An+g hageila, b+ kale r+mnap pen hagla, "B+ nan si nan najj gep ap m+daiböp, n+pe aigöl göm nan gagep an+bu g+iböp?" ö g+la. An+g hagöm kale ke nöp as+ik ke ke l+la. ¹⁷ B+ Perisi gau, b+ an+bu n+p kauyan hag n+ñöm hagla, "B+ amgö yad gö amgö n+ñ n+ñbin," a g+pan u, ne b+ an+bu b+ n+ñön, a g+ gas+ n+ñban?" ö g+la. Hageila haga, "Yad n+ñbin n+pe b+ God manö hagep b+ ap," a ga. *

¹⁸ Pen Juda b+ kub gau, b+ amgö we ga kam+ñ la manö an+bu udagöm, n+me nap han+p au+l, a g+lö, ber m+ñau aueilö, ¹⁹ hagla, "N+ i n+ kale aka?" g+la. Hageila haglö, "Yau, n+ u n+ hol," a g+lö. Hageilö hagla, "Kale n+p amgö we halö yag daulö

aka?" g+la. Hageila haglö, "Yau, n+p amgö we halö yag daulo," a g+lö. An+g hageilö hagla, "An+bu u, uri aigöl göm amgö n+ñ n+ñab?" ö g+la.

²⁰⁻²³ Hageila, kale ber pen hadö n+ñlö, Juda b+ kub an+bu gau nöd manö k+ö adö ap hagöm hagla, "N+bi b+ an an Jisas n+pe Kraiss u a göm waiö hagnaböl gau, Juda magum gep ram an+bu kauyan auagnaböl," a g+la. Manö hagla an+bu hadö n+ñmil me, p+rikmil, haglö, "N+ u, n+ hol m+idöp u, n+ñbul; n+ hol an+bu amgö we halö yag daulo u abe n+ñbul; pen m+ñi aigöl göm amgö n+ñ n+ñab u n+ñagpul; b+ an n+pe gaj+p amgö n+ñab u abe hol n+ñagpul. Pen n+pe n+ pro wasö; n+pe ke hag n+ñeinabim u, hagnab," a g+lö.

²⁴ An+g hageilö, b+ kub gau b+ an+bu n+p kauyan w+ñ allö aueia hagla, "Nöp kam+ñ löp an+bu, God amgö ilö n+pe u manö n+ñö nöp hag. Hon n+ñbun, b+ hagajun u, b+ an+bu b+ nan si nan najj gep b+ ap," a g+la.

²⁵ An+g hageila, b+ an+bu pen haga, "N+pe b+ nan si nan najj gep b+ ap aka wasö, yad n+ñagpin. Yad nan an+ ap nöp n+ñbin. Nöd amgö we g+ m+dainö pen m+ñi amgö n+ñ n+ñbin," a ga.

²⁶ Hageia hagla, "Nöp aigege göm gaj+p, amgö n+ñban?" ö g+la.

²⁷ Hageila haga, "Yad kalöp m+idö nöp hag n+ñbin u pen kale manö yad u udagpin. N+ñön g+n+g manö m+idö nöp hagaj+n manö u kauyan hag a g+mim hagabim? Kale ke u rö nöp b+ n+pe ap m+idun a g+mim hag n+ñabim aka?" a ga.

²⁸ An+g hageia, n+p mulu kal n+ñöm, n+p manö najj hagöm hagla, "Hon Mos+is b+ n+pe me, pen ne b+ y+har+ñ u b+ n+pe ap! ²⁹ God Mos+is n+p manö hag n+ñ n+ñagpin!" a g+la.

³⁰ Hageila haga, "Ake! B+ game! N+pe amgö y+p u gö kam+ñ löp, pen n+pe gai n+bö u kale n+ñagpin me! ³¹ Pen hon n+ñbun, nan si nan najj göl g+, God n+p sabe gaiöl u, n+pe manö kale udagnab; n+bi b+ God n+p n+ñ udöm, manö hagöp rö göl g+, n+p sabe gaiöl u, n+pe manö kale n+ñnab. *

³² M+nöj naböj g+ la n+ñ u r+iköl, m+id dap m+ñi m+dpun n+ñ i, n+bi b+ amgö we halö yag daula ap gö kam+ñ laga. ³³ B+ an+bu God yuö auagböp, n+pe nan ap g+n+m rö lagböp," a ga.

³⁴ An+g hageia, kale pen hagla, "Name nöp yag daua n+ñ u, b+ nan si nan najj gep u yag daula pen ne han+p manö hag n+ñnab gabön ar? An+g hagmön, Juda magum gep ram i kauyan auagnabön," a göm, n+p ud mamo g+ dam hön yan yula. *

Nibi bi Jisas nip niη udagpal gau, amgö we rö mîdpal

³⁵ Pen bi anîbu nîp ud höη yula, Jisas manö anîbu nîηöm, am nîp ułhai nîηöm haga, “Ne Bi Nî nîpe nîp nîη udpan?” ö ga.

³⁶ Hageia haga, “Bi Nî nîpe bi an? Bi anîbu me u, a gö, yad nîp nîη uđnam,” a ga.

³⁷ Anîg hageia, Jisas haga, “Bi anîbu mîdö nöp nîηban. Me ne aip manö hagabul i,” a ga.

³⁸ Anîg hageia, bi anîbu Jisas mîdeia ił au kugom yîmöm haga, “Bi Kub! Yad nöp nîη udabin,” a ga. ³⁹ Hageia, Jisas haga, “Yad mînön naböη ił i aubin u, nîbi bi mînön naböη ił i mîdpal gau kalîp nîme lînîg aubin. Nîbi bi amgö we ga gau mailö apöm nîηnaböl; pen nîbi bi hon hadö nîη aij gîpun a göm, mailö arö göm, sîb yan aramöm nîηagnaböl.

⁴⁰ Anîg hageia, bi Perisi söl anîb au mîdeila rîmnap, manö anîbu nîηöm hagla, “Anîg hagpan u, hon abe amgö we göp, a gîmön hagabön ar?” a gîla. *

⁴¹ Hageila, Jisas haga, “Kale amgö we mîdaibep rö, nan si nan naij gîpim u manö kub udagbep; pen nîη aij gîpun, a gîpim u me, kale gac halö mîdmim manö kub uđnabim,” a ga.

10

Kaj Sipsip Mukep Bi Aij u

¹ Jisas manö ap hod rîköm haga, “Yad kalöp nîηö yabî hagabin, kaj sipsip mîdpal waryö raul u arnîg, ajöη ił yîjîg göl mîgan u mîdö nîηöl gî, yîharîη ramö au rała göm arnaböl gau, kale nan si uđep nîbi bi. ² Bi sipsip mukep u, yîharîη ramö u rała göm aragnab; ajöη ił yîjîg göl mîgan u nöp amöm, waryö raul mîgan yan arnab.

³ “Pen bi sipsip mukep u amjakö, bi ajöη ił abad mîdöp u nîp nîη aij gînab rö, adan u hiîknab. Pen sipsip gau u rö nöp, bi anîbu maj mîgan nîp u nîηnaböl rö, sipsip nîpe ke gau hib nöl gî panîd höη arnab.

⁴ Sipsip nîpe panîd höη aramöm, nîpe nöd gö nîηöl gî, kale maj mîgan nîpe u nîηnaböl rö, nîp hain gînaböl. ⁵ Pen bi ke nîbö ap ap hagö, nîp hain gagnaböl; maj mîgan nîpe nîηagnaböl rö, pîrîk arnaböl,” a ga. ⁶ Jisas anîgöl manö hod rîköm haga pen manö hagab adö u a göm rîk nîηagla.

Jisas nîpe Sipsip Mukep Bi Aij u

⁷ Jisas manö rîk nîηagla rö, nîpe kauyan haga, “Yad kalöp nîηö yabî hagabin, yad ke sipsip gau ajöη arep mîdpin. ⁸ Pen, ‘Hon kaj sipsip mukep bi,’ a göm, nöd

aula bi gau, kale magöηhalö nan si uđep bi mîdmîdal. Sipsip gau manö kale u nîηagnîdal. * ⁹ Pen yad ke sipsip gau ajöη arep rö mîdpin. Nîbi bi yîp apöm waryö raul mîgan arnaböl gau, kamîη nöp mîdeinaböl. Ajöη amîl apîl göl gî, nan ułan ułan nîηnaböl. ¹⁰ Bi si uđep gau, nan si uđnîg, wîp alnîg, gî naij gînîg nöp aubal. Pen yad aunö u, kalöp gînö, kale kamîη pör mîdep magö anîbu uđmim, kamîη mîd aij gep adö u nöp mîdpe aran a gem aunö.

¹¹ “Yad Sipsip Mukep Bi Aij. Sipsip Mukep Bi Aij u, kaj sipsip gau a göm umnab. *

¹² Bi au mani uđnîg kaj sipsip abad mîdeinab u, bi kaj sipsip mukep yîjîg göl wasö; sipsip gau sipsip nîpe wasö u me, kain haul gau auaiöl u nîηöm pîñîη gî arnab. Anîb u me, kain haul anîb gau sipsip gau kalîp yu gî dam ke gau gau yunaböl. * ¹³ Bi anîbu mani uđnîg kaj sipsip abad mîdöm, sipsip gau kalîp gasî nîηagnab u me, pîñîη gî arnab.

¹⁴⁻¹⁵ “Yad Sipsip Mukep Bi Aij. Bapi hol apîl pen pen nîη aij gîpul rö, yad sipsip gau aip pen pen nîη aij gîpun. Anîb u, yad kalîp a gem umnabin. * ¹⁶ Sipsip waryö raul mîgan i mîdpal nöp wasö, sipsip rîmnap halö mîdpal. Sipsip anîb gau u rö nöp uđnabin. Kale u rö nöp manö yad u nîηnaböl. Sipsip raul mîgan anî ap magum gî mîdöm, bi mukep kale anî ap nöp mîdöm gînab. *

¹⁷ “Yad kalîp nan a gem umem uraknabin rö, Bapi yîp mîdmagö löp. * ¹⁸ Nîbi bi rîmnap gasî kale nîηöm gîlö umagnabin; yad ke umnam a gem umnabin. Yad ke umnam a gem umnabin; yad ke uraknam a gem uraknabin. Anîb u, Bapi yad, ne unbö gîmön a ga manö nîpe u uđem, haga rö nöp gînabin,” a ga.

¹⁹ Jisas manö anîbu hagö, Juda kai kauyan asîk böη u ke, böη u ke löm, ²⁰ rîmnap hagla, “Nîpe kîjaki aban alö, manö pîral hagab u, nîhön gînîg manö nîpe u nîηabim?” ö gîla.

²¹ Anîg hageila, rîmnap pen hagla, “Nîpe kîjaki aban alböp u, anîg hag aij gagböp. Pen kîjaki aban alö, aigöl göm nîbi bi amgö we ga gau gö kauyan nîηblap?” ö gîla.

²² Pen hainö Juda nîbi bi, God sabe gep ram uł aij mîdöp u mîñ mîñ gep ñîñ kub u mîñi, a göm, Jerusalem am magum gîla. Pen ñîñ kub anîbu, ram yîgön ñîñ u me, ²³ Jisas nîpe God sabe gep ram höη adö “Solomon Ram Bada” a gîmîdal u ajeia nîηöl gî, ²⁴ Juda nîbi bi gau Jisas mîdeia au apöm hagla, “Hanîp gö pör nöp abad

* 9:40: Mad 15:14 * 10:8: Jer 23:1-2; Esi 34:2-3 * 10:11: Sam 23:1; Rep 7:17 * 10:12: Ap 20:29 * 10:14-15: Mad 11:27; 1Jn 3:16 * 10:16: Ais 56:8; Esi 34:23 * 10:17: Plp 2:8-9

m+dagaiun; ne Kraiss u m+daimön u, waiö hagö n+ñun,” a g+la.

²⁵ Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp hadö hagnö pen manö yad u manö n+ñö a g+mim n+ñ udagpe. Bapi yad klö n+pe udem nan gagep gau g+pin u n+ñmim, manö yad u manö n+ñö a g+mim n+ñ udbepe. ²⁶ Pen sipsip yad m+dagpim rö, manö yad u manö n+ñö a g+mim n+ñ udagpe. ²⁷ Sipsip yad gau manö yad hagabin n+ñbal; yad kal+p n+ñbin n+ñöm kale y+ip hain g+pal. ²⁸ Y+ip hain g+pal gau, kal+p kam+ñj pör m+dep magö u ñabin u me, kale umagnaböl. Ñ+magö adö yad m+dpal rö, n+bi b+ r+mnap apöm kal+p +ip g+ ud aröl rö lagöp. * ²⁹ Bapi yad kal+p ud y+ip ñöb u, n+pe B+ klö unbö ke yab+ñ m+dpöp me. Ñ+magö adö n+pe m+dpal rö, n+bi b+ r+mnap apöm kal+p +ip g+ ud aröl rö lagöp. ³⁰ Bapi ke, yad ke, wasö; hol ap+ñ a+ñ+ yab+ñ m+dpul,” a ga.

³¹ Jisas an+g hageia, Juda kai n+ip kauyan kabö ju pakn+g geila. ³² An+g geila, Jisas kal+p pen haga, “Bapi y+ip hagö, kale m+daibe n+ñöl g+; nan a+ij ke ke iru nöp g+ñö. Pen nan a+ij g+ñö an+bu gau, adö mai g+ naj g+ñö n+ñmim, y+ip al pak l+ñ+g gabim?” ö ga.

³³ Hageia hagla, “Nan a+ij adö an+bu gau n+ñun, nöp al pak l+ñ+g gagabun; ne b+ yab+ñ pen, yad God rö m+dpin, a g+mön, God hib n+pe dap lug g+pan u me, nape al pak l+ñ+g gabun,” a g+la. *

³⁴ An+g hageila, Jisas haga, “Lo kale ke ad+ñj ap kal+ k+ñ r+köm hagla, ‘God n+pe haga, ‘Kale ke god rö m+dpim,’ a ga,” a g+la. * ³⁵ God Manö u manö ap piral hagagnab; pör nöp pör nöp n+ñö nöp m+deinab. God n+pe n+bi b+ y+har+ñj gau manö hagaj+ñ an+bi ñöm, ‘Kale god rö m+dpim,’ a ga. ³⁶ Pen yad, yad m+ñöñ naböñ ñ+ i aubin u, Bapi y+ip wög n+pe hag löm hag yuö aubin. Pen yad God Ñ+ n+pe m+dpin a g+ñö manö an+bu n+ñmim, kale n+ñön g+ñ+g, God hib n+pe hag pro gab, a g+mim, y+ip al pak l+ñ+g gabim? ³⁷ Yad God wög n+pe geinabin u, manö yad n+ñj udmim. Wasö u, wasö. ³⁸ Pen manö yad n+ñj udagin, a g+ñabim u, yad nan gagep rö g+pin gau n+ñmim, n+ñj udmim. Kale an+g göl n+ñj udmim me, yad Bapi a+ip m+dpin Bapi yad a+ip m+dpöp u n+ñnabim,” a ga. *

³⁹ Jisas n+ip kauyan ud s+si lun a g+la u pen agam+ñj hil g+ löm ara. ⁴⁰ Jisas an+g hil g+ amöm, kauyan ñ+g Jodan juöm böñ lödan amöm, Jon nöd m+dpöp n+bi b+ ñ+g pak ñ+m+dpöp ram m+ñöñ r+gonj gau am m+deia. *

⁴¹ N+bi b+ iru nöp m+deia u apöm hagla, “Jon nan gagep rö r+mnap gagm+dpöp, pen

n+pe b+ i n+ip a göm, manö n+ñön n+ñön hagn+dpöp u, magöñhalö manö n+ñö nöp hagn+dpöp,” a g+la. ⁴² An+g hagöm, n+bi b+ m+gan an+bu m+deila gau iru nöp Jisas n+ip n+ñj udla.

11

Lasaras uma

¹ Ram r+ñ+g aglö Bedani n+bö b+ ap nan ga; hib n+pe u Lasaras. B+ an+bu, n+ñ+ñ n+pe m+ñöp m+dm+dil; ap Maria, ap Mada. *

² Maria me, Jisas n+ip ma k+id n+pe u wel honj g+ ñöm, umagö n+pe ud ñ+k g+ yua n+bi an+bu. N+mmam n+pe Lasaras nan ga. *

³ Lasaras n+ñ+ñ m+ñau Jisas n+ip manö b+g yumil haglö, “B+ Kub! B+ m+dmagö ne u nan göp,” a g+ilö.

⁴ Pen Jisas manö hag yulö an+bu n+ñöm haga, “N+pe nan göp pen böñ nöp umagnab. Pen God n+pe ke n+ñöbö rö, n+pe klö ke n+pe gö, n+bi b+ gau God hib n+pe u abe, God Ñ+ hib n+pe u abe haglö adö arnab, a göm ga,” a ga. *

⁵ Jisas n+pe Mada, n+ñ+ñ n+pe Maria, n+mmam kale Lasaras kal+p yam m+dmagö l+m+dpöp. ⁶ Pen Lasaras nan ga manö an+bu n+ñöm, Jisas n+ip n+ñn+g y+ñ+id araga; ram m+ñöñ m+deia au ñ+ñ m+ñöp halö m+deia. ⁷ Ñ+ñ m+ñöp lugö, b+ n+pe gau kal+p haga, “Ram m+ñöñ Judia ado g+ arun,” a ga. ⁸ An+g hageia, b+ n+pe gau hagla, “Manö hag ñeb b+. Rol magö u nöp, b+ Juda gau nöp kabö ju pakn+g geila u pen ne kuöyan ram m+ñöñ an+bu ado g+ arn+g gabön aka?” g+la.

⁹ Hageila, Jisas haga, “Kale n+ñbim, ñ+ñ a+ñ+ ap, aua unbö m+gan laj nöp m+dpöp. N+bi b+ mailö halö ajeinaböl gau, m+ñöñ naböñ mailö an+bu mailö ñö, nan r+mnap kalpe li ludö arö ap lug pakagnaböl. ¹⁰ Pen n+bi b+ s+böñ yanj ajeinaböl gau, mailö kale m+dagö, nan r+mnap kalpe li ludö arö ap lug paknaböl,” a ga.

¹¹ Jisas an+g hagöm, manö ap halö kal+p hagöm haga, “B+ n+ñjeb hon Lasaras hon hanab; pen yad amem n+ip hagnö urak aunab,” a ga.

¹² Hageia, b+ n+pe gau pen hagla, “B+ Kub. N+pe hanab a g+pan rö, kam+ñj linab,” a g+la. ¹³ Jisas n+pe Lasaras hadö umöb u n+ñöm, “Lasaras hon hanab,” a ga. Pen b+ n+pe gau Jisas manö n+pe n+ñöm, Lasaras y+har+ñj hon hanab a g+ gas+ n+ñjla. ¹⁴ B+ n+pe gau n+ñagep adö m+deila n+ñöm Jisas kal+p waiö hagöm haga, “Lasaras hadö umöb. ¹⁵ Pen yad Lasaras a+ip m+dagainö umöb u, kalöp nan a gem m+ñ m+ñ g+pin. An+g göp u me, kale manö yad n+ñj udmim rö löp. Pen Lasaras m+dpöp au arun,” a ga.

* 10:28: Jon 3:16; 6:39 * 10:33: Lep 24:16 * 10:34: Sam 82:6 * 10:38: Jon 14:10-11 * 10:40: Jon 1:28
* 11:1: Luk 10:38-39 * 11:2: Jon 12:3 * 11:4: Jon 9:3

¹⁶ Hageia, Domas Didimas n̄ipe Jisas b̄i n̄ipe r̄imnap gau kal̄ip haga, "Hon magōr̄halō manō hag ñeb b̄i hon aip ram m̄inōḡ Judia arno, n̄ip al pak lōm, han̄ip abe al pak lōl," a ga. *

Jisas Mada Maria añil m̄ihau kal̄ip manō haga

¹⁷ Pen kale ram r̄ih̄ig aglō Bedani am-jakeila, n̄ibi b̄i gau Jisas n̄ip hagla, "Lasaras uma r̄igōl ḡino, ñ̄in m̄ihau m̄ihau padiōp," a ḡila. ¹⁸ Pen ram r̄ih̄ig aglō Bedani an̄ibu, Jerusalem sōl au, kilomida unbō m̄ihau n̄igan̄ rō nōp m̄idm̄idōp rō me, ¹⁹ Lasaras umō, Juda n̄ibi b̄i iru nōp apōm, Mada Maria añil m̄ihau mōg n̄iḡōm m̄itōḡ magō ḡi m̄ideila. ²⁰ Pen Jisas auab, a ḡilō, Mada n̄iḡōm, n̄iñ̄in Maria n̄ip ram u arō gōm, am Jisas n̄ip n̄iḡōḡ ara. ²¹ Mada n̄ipe am Jisas n̄ip n̄iḡōm haga, "B̄i Kub. Ne i m̄idaibnap, mam yad Lasaras umagbōp. ²² Pen yad n̄iḡbin, m̄iñ̄i God n̄ip nan n̄ihōn hag n̄iḡeinabōn, hagnabōn rō ḡinab," a ga.

²³ Hageia, Jisas haga, "Namam kuōyan uraknab," a ga. ²⁴ Hageia, Mada haga, "Yad n̄iḡbin manō kub hagep ñ̄in u uraknab," a ga. * ²⁵ Hageia, Jisas haga, "Yad ke ḡinō n̄ibi b̄i uraknabōl; yad ke ḡinō n̄ibi b̄i kam̄iḡ m̄ideinabōl. N̄ibi b̄i ȳip n̄iḡ udōm umnabōl gau, kam̄iḡ m̄ideinabōl. ²⁶ N̄ibi b̄i kam̄iḡ m̄idōm ȳip n̄iḡ udnabōl gau, umagnabōl; p̄or nōp p̄or nōp kam̄iḡ m̄ideinabōl. Manō hagabin an̄ibi n̄iḡ udpan aka?" a ga.

²⁷ Jisas an̄ig hageia, Mada haga, "B̄i Kub. Yaue, yad n̄iḡbin, ne me Kraiḡ u, God Ñ̄i n̄ipe m̄inōḡ nabōn i aunab, a ḡim̄idal u nōp," a ga. *

²⁸ Mada manō an̄ibu hagōm, ram ado ḡi amōm, n̄iñ̄in n̄ipe Maria n̄ip r̄im̄id il gau mumug r̄ikōm haga, "Manō hag ñeb b̄i hadō auub; nōp mai a gōm hag n̄iḡab," a ga. ²⁹ Maria manō an̄ibu n̄iḡōm ȳiḡid urakōm, Jisas n̄ip n̄iḡōḡ ara. ³⁰ Pen Jisas ram r̄ih̄ig aglō Bedani hadō auaga; Mada n̄ip n̄iḡa m̄igan an̄ib au nōp m̄ideia. ³¹ Maria n̄ipe an̄ig ȳiḡid arō, Juda n̄ibi b̄i n̄ip aip ram raul m̄ideila gau hag n̄iḡla e, w̄ip r̄igōl dan̄ m̄itōḡ ḡin̄ig arab, a gōm, arō n̄iḡōl ḡi hain arla.

³² Maria am Jisas n̄ip n̄iḡōm, m̄ideia ma il au maben ȳimōm haga, "B̄i Kub, ne au i m̄idaibnap, mam yad umagbōp!" a ga.

³³ Pen Maria abe, Juda n̄ibi b̄i n̄ipe aip aula gau abe m̄itōḡ geila u n̄iḡōm, Jisas gas̄i hibur m̄idmagō n̄ipe mōg kub yab̄iḡ ga. ³⁴ An̄ig gō, Jisas haga, "N̄ip r̄igōl ḡipim gai?" o ga.

Hageia hagla, "Auō am n̄iḡjun," a ḡila.

³⁵ Jisas amgō ñ̄ig luga. ³⁶ Jisas amgō ñ̄ig lugeia u n̄iḡōm, Juda n̄ibi b̄i gau n̄iḡōm hagla, "N̄iḡim! Lasaras n̄ip m̄idmagō yab̄iḡ lōp!" a ḡila.

³⁷ R̄imnap pen hagla, "N̄ipe b̄i amgō we ga u n̄ip gō amgō ñ̄il n̄iḡa rō, n̄ihōn ḡin̄ig nan b̄i an̄ibi n̄ip ga u gō kam̄iḡ laga?" o ḡila. *

Jisas Lasaras n̄ip gō, uraka

³⁸ Pen Jisas kuōyan gas̄i hibur m̄idmagō n̄ipe mōg kub yab̄iḡ n̄iḡōm, Lasaras n̄ip r̄igōl ḡila m̄igan u amjaka. W̄ip r̄igōl ḡila an̄ibu, kabō m̄igan ap r̄igōl ḡila; pen kabō kub ap ud aḡōn p̄iḡ ḡilō m̄ideia. ³⁹ Pen Jisas b̄i gau haga, "Kabō u ud yuim," a ga.

Jisas an̄ig hageia, b̄i Lasaras uma an̄ibu n̄iñ̄in n̄ipe Mada haga, "B̄i Kub, w̄ip u umō r̄igōl ḡino, ñ̄in m̄ihau m̄ihau padiōp u, hal̄iḡ naiḡ yab̄iḡ aunab," a ga.

⁴⁰ Hageia, Jisas pen haga, "Nōp n̄ihōn hagaj̄in? Nōp hagpin, 'Ȳip n̄iḡ ud m̄idmōn me, God klō n̄ipe ke n̄iḡnabōn,' a ḡipin," a ga.

⁴¹ An̄ig hageia, kabō u ud yulō, Jisas ḡilaḡ ḡi n̄iḡōm haga, "Bapi, yad nōp hag n̄iḡōnō ȳip n̄iḡban u, nōp aij a gabin. ⁴² Yad nōp hag n̄iḡōnō ȳip p̄or n̄iḡban u hadō n̄iḡbin, pen manō hagabin an̄ibi, n̄ibi b̄i aui urak m̄idpal gai, ne nōp ȳip yuō aunō u n̄iḡ udōl, a gem hagabin," a ga.

⁴³ Jisas an̄ig hagōm, meg m̄igan dap ranōm haga, "Lasaras, ne hōḡ aui au!" a ga. ⁴⁴ Hageia, wal̄iḡ ñ̄in ma n̄ip wam wam haluōm, nab̄ic maj m̄igan wal̄iḡ wam wam gōm, dam r̄igōl ḡila wal̄iḡ gau, an̄ig gōl m̄idō n̄iḡōl ḡi, w̄ip he m̄ilō u urak wal̄iḡ halō wam wam gōm hōḡ aua. Auō, Jisas b̄i gau kal̄ip haga, "Wal̄iḡ n̄ip wam halubim gau hub̄ik yube aran," a ga. Hageia, haga rō ḡila.

Jisas n̄ip alun a gōm gas̄i u n̄iḡla

(Mad 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Juda n̄ibi b̄i Maria n̄ip n̄iḡōḡ aula an̄ib gau, Jisas Lasaras n̄ip gō uraka u n̄iḡōm, n̄ibi b̄i iru nōp Jisas n̄ipe Kraiḡ u a gōm, n̄ip n̄iḡ udla. * ⁴⁶ Pen r̄imnap ado ḡi b̄i Perisi m̄ideila au amōm, Jisas gas̄i an̄ibu kal̄ip hag ñ̄ila. * ⁴⁷ Hag ñeila, b̄i Perisi gau abe, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau abe, kale Juda Kansol manō ud as̄ik l̄im̄idal b̄i kub gau kal̄ip w̄iñ̄ allō, am magum geila, kal̄ip hagla, "B̄i an̄ibu nan gagep iru nōp gab u, hon n̄ihōn ḡinabun? ⁴⁸ Hon n̄iḡjun arō ḡino, n̄ipe an̄ibu nōp gō arō, n̄ibi b̄i magōr̄halō n̄ip n̄iḡ udōm, kiḡ kub hon a geinabōl u, Rom b̄i kub gau apōm, God sabe gep ram hon u ḡi naiḡ gōm, han̄ip Juda n̄ibi b̄i ḡi naiḡ gōm, ḡinabōl," a ḡila.

* 11:16: Mak 14:31 * 11:24: Jon 6:40 * 11:27: Jon 6:69 * 11:37: Jon 9:6 * 11:45: Jon 7:31 * 11:46:

49 Pen mɨ anɨbu nöp, bɨ ap nɨp hag lɨlö, nɨpe bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub yabɨl u mɨdeia. Bɨ anɨbu hib nɨpe Kaiapas. Nɨpe magum geila anɨ u manö hagöm haga, “Kalöp gasɨ lagöp. 50 Yad kalöp hagabin, bɨ aɨɨ ap umö hon magöŋhalö kamɨŋ arnabun u aij; hon magöŋhalö umnabun u naij,” a ga.

51 Kaiapas nɨpe manö haga anɨbu, nɨpe ke hagaga; nɨpe bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub yabɨl mɨ anɨbu mɨdeia rö, nɨpe nan nɨhön nɨhön hainö gɨnab gau gasɨ nɨŋöm, Jisas nɨpe Juda nɨbi bɨ gau kalɨp a göm umnab, a ga. 52 Pen Juda kai kalɨp nöp wasö; nɨbi bɨ God nɨp pai nɨpe udnɨg gab gau magöŋhalö ud jim nöm lö, il nɨpe aɨɨ yabɨl mɨdeinaböl, a göm umnab, a ga. *

53 Anɨb u, nɨn anɨbu il göm, Juda bɨ kub anɨb gau Jisas nɨp aige gun alun, a göm, pör nöp manö anɨbu nöp hag amɨl apɨl gɨ mɨdeila. *

54 Juda bɨ kub gau Jisas nɨp alnɨg geila u nɨŋöm, Jisas nɨpe ram mɨnöh kale ram mɨnöh Judia waiö ajagmɨdöp; nɨpe bɨ nɨpe gau aip ram mɨnöh Judia au ju am Epraïm daun amjaköm, mɨnöh nabhöŋ kabö nöp mɨdmɨdal goɨ au mɨdmɨdal.

55 Pen Juda kai Pasopa nɨn kub kale u söl söl ga nɨŋöm, nɨbi bɨ iru nöp ram mɨnöh kale ke gau arö göm, hon God amgö ilö nɨbi bɨ ut aij mɨdun, Pasopa nan nɨŋun, a göm, wög adö kale hadame gau gɨmɨdal rö gɨnɨg Jerusalem arla. 56 Kale Jerusalem apjaköm, Jisas nɨp ulhai nɨŋ mɨdeila. Kale amöm God sabe gep ram raul mɨgan u mɨdöm, Jisas mai, a göm, pen hag nɨŋö pen hag nɨŋö göm hagla, “Kale nɨhön gasɨ nɨŋbim? Nɨpe Pasopa nɨn i aunab aka wasö?” gɨla. 57 Pen God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau abe, bɨ Perisi gau abe, manö ap hagla, “Nɨbi bɨ ap Jisas nɨp nɨŋainɨm u, nɨpe ap hanɨp hageinab, hon am nɨp ud sɨsɨ lun,” a gɨla.

12

Maria Jisas nɨp wel haɨŋ aij auep lɨ nɨ (Mad 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 Pasopa nan nɨŋnɨg gɨla u, nɨn unbö kagol jɨŋ u nöp mɨdö nɨŋöl gɨ, Jisas Lasaras uma nɨp gö uraka ram nɨpe u ara. Ram rɨŋg aglö anɨbu hib Bedani. * 2 Bedani amöm, nan nɨŋun, a göm, Jisas u, Lasaras u, nɨbi bɨ rɨmnab abe, asɨk mɨdeila nɨŋöm, Mada nan magö gau nɨme la. * 3 Nɨnɨn Maria pen, wel haɨŋ aij mani kub yabɨl raubal barol ap dapöm, Jisas ma adö u hoŋ gɨ nöm, umagö nɨpe u udöm ma nɨpe hɨi ga. Anɨg geia, wel haɨŋ aij anɨbu, ram raul anɨbu magöŋhalö

haɨŋ ara. * 4 Anɨg geia, Judas Iskarïod, Jisas bɨ nɨpe au nɨp hainö mumug nɨŋa bɨ anɨbu, haɨŋ aij anɨbu nɨŋöm haga, 5 “Mani kub yabɨl raubal wel anɨbi rö yuöm, mani udöm, nɨbi bɨ nan mɨdagöp gau kalɨp nɨböp u aij. Bɨ wel anɨb rö raunɨg gab u, nɨpe rakɨn unbö sɨduŋ laŋ wög göm mani udöm amöm wel anɨbi raunab,” a ga. 6 Nɨpe anɨg haga u, nɨbi bɨ nan mɨdagöp gau mög nɨŋöm hagaga; nɨpe mani wadɨ u ud aijöm, rɨmnab agamɨj si udmɨdöp u me anɨg haga.

7 Pen Jisas haga, “Nɨp hag gagmön. Yɨp rɨgöl gɨnaböl nɨn u lɨ nɨnɨg dap löp u, uri dap lɨ nöp. 8 Nɨbi bɨ mani mɨdagöp gau aip pör mɨdeinabim; pen yad aip pör mɨdageinabim,” a ga. *

Lasaras nɨp agamɨj alun, a gɨla

9 Jisas Bedani ap mɨdöp a gɨla manö anɨbu nɨŋöm, Juda nɨbi bɨ iru nöp gau nɨp nɨŋnɨg arla. Pen Jisas nɨp nöp nɨŋnɨg aragla; Lasaras bɨ uma Jisas gö uraka bɨ anɨbu nɨp abe nɨŋnɨg arla. 10-11 Pen Lasaras uma Jisas nɨp gö uraka rö, Juda nɨbi bɨ iru nöp nagɨ adö kale gɨ mɨdmɨdal u arö göm, Jisas nɨp nɨŋ udla. Anɨg geila, bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau, Lasaras nɨp abe alnabun, a göm gasɨ u nɨŋla. *

Jisas kiŋ rö Jerusalem ara

(Mad 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Ruö, nɨbi bɨ iru yabɨl Pasopa nan nɨŋnɨg aula gau, Jisas Jerusalem auab a gɨla manö anɨbu nɨŋöm, 13 nɨp am nɨŋun, a göm, galon utanɨ rɨk dap löl gɨ, wɨn kub alöl gɨ hagla, “Bɨ Kub hib nɨpe u hagno adö aran!”

“Bɨ Kub nɨpe Bɨ nɨpe anɨbi yuö auöp me !”

“Nɨpe Bɨ aij. Hib nɨpe hagno adö aran!”

“Nɨpe Isrel Kiŋ auab me ! Hib nɨpe hagno adö aran!” *

14 Jisas kaj donki marep ap udöm, adö anɨbu asɨköm areia. Anɨg ga u, God Manö u kalɨ kɨiŋ rɨköm hagla rö nöp ga. God Manö adɨŋ anɨbu kalɨ kɨiŋ rɨköm hagla, *

15 “Saion pai, ne pɨnɨŋ gagmön.

Kiŋ ne u kaj donki marep adö u asɨköm auab,” a gɨla.

16 Ga nɨn anɨbu, Jisas bɨ nɨpe gau, God nɨpe anɨg gɨnab a ga rö nöp gab u a göm nɨŋagla; pen hainö Jisas umöm uraköm, God ram mɨnöh kumi kabö adö laŋ au hadö ara nɨn anɨbu nöp, Jisas bɨ nɨpe gau gasɨ nɨŋ aij göm nɨŋla, Jisas Jerusalem arai nɨn anɨbu nan nɨhön nɨhön nɨp gɨla gau, nöd

* 11:52: Jon 10:16 * 11:53: Jon 5:18 * 12:1: Jon 11:1,43 * 12:2: Luk 10:40 * 12:3: Luk 7:37-38
 * 12:8: Dud 15:11 * 12:10-11: Jon 11:45 * 12:13: Sam 118:25-26; Jon 1:49 * 12:14: Sek 9:9 * 12:16: Jon 2:22

God manö hagep bî gau God Manö kalî kîñ rîkôm hagla rô nöp gîla. *

¹⁷ Jisas Lasaras uma nîp gö uraka u, nîbi bî nîñöl mîdeila gau manö anîbu hag amîl apîl gî mîdeila. ¹⁸ Anîb u, nîbi bî iru nöp nan gagep ga anîbu nîñöm, Jerusalem arö göm, nîp adan aḡ au nîñnîg arla. ¹⁹ Kale anîg gîla rô, bî Perisi gau nîñöm, kale ke nöp manö hagöm hagla, “Nîñim! Hon nan ap gun rô lagöp. Nîbi bî mîñöñ naböñ il i magöñhalö bî anîbu nîp hain gaböl,” a gîla.

Grik nîbi bî rîmnap Jisas nîp nîñnîg arla

²⁰ Pen Pasopa fîñn u auab, a göm, God nîp sabe gîñnîg Jerusalem arla fîñn anîbu, Grik nîbi bî rîmnap aip arla. ²¹ Grik nîbi bî anîb gau apöm, Pilip ram mîñöñ Galili au Bedsaida daun nîbö bî u nîp hagla, “Bî kub nîñeb, hon Jisas nîp nîñun,” a gîla.

²² Anîg hageila, Pilip am Edru nîp hag fîñm, Edru aip mîñöñgöl ammil Jisas nîp hag fîñlö. ²³ Hag fîñlöl, Jisas haga, “Mîñi God gö, Bî Ñî nîpe Bî mailö aij ke halö mîdöp u nîñnaböl fîñn u hadö auöp. * ²⁴ Yad kalöp nîñö yabîl hagabin, wid magö ap mîñöñ yan lugöm umagnab u, yîharîñ wid magö aîñ ap nöp mîdeinab. Pen wid magö anîbu mîñöñ yan lugöm umeinab u, hainö ranöm magö iru nöp pîlnab. * ²⁵ Nîbi bî an, ‘Mîñöñ naböñ il i kamîñ mîdep magö yad ke nöp gasî nîñem mîd aij gînam,’ a göm gö arnab u, nîpe umöm böñ nöp umnab; pen nîbi bî an, ‘Mîñöñ naböñ il i kamîñ mîdep magö yad ke gasî iru nîñagnam; mîd aij gînabin aka mîd aij gagnabin u nan kub wasö,’ a göm gö arnab u kamîñ mîdep magö nîpe u pör nöp pör nöp mîdeinab. * ²⁶ Pen nîbi bî an yîp wög gîñnîg gînabin a gîñab u, nîpe yîp hain gîñnîm; yad gai mîdeinabin u, nîbi bî wög gî ñeb yad aip mîdeinab. Nîbi bî an wög yad gî fîñnab, Bapi yad nîbi bî anîbu hîb nîpe u dap rannab.

Jisas, “Umnabin,” a ga

²⁷ “Mîñi yîp marö gab u nîñön hagnam? ‘Bapi yîp rarö rauö, yîp nan nîñön gîñnîg gab u gagnîm,’ a gem hagnam aka? Wasö! Marö anîbu udnîg aunö. * ²⁸ Pen Bapi, ne gö nîbi bî gau nîñnaböl, ne Bî mailö aij ke halö mîdpan,” a ga.

Jisas anîg hagö nîñöl gî, manö ap kumi kabö adö lañ nîbö apöm haga, “Yad gîñö, nîbi bî gau hadö nîñbal yad Bî mailö aij ke halö mîdpin. Pen yad kauyan gîñö, nîbi bî gau kauyan nîñnaböl,” a ga.

²⁹ Pen nîbi bî mîdeila gau, God manö haga anîbu nîñöm, rîmnap hagla, “Rîmu

hagajîp,” a gîla; rîmnap pen hagla, “Ejol ap Jisas nîp manö rîmnap hagajîp,” a gîla.

³⁰ Anîg hagla u pen Jisas kalîp haga, “Manö hagajîp anîbu yîp nan a göm hagagöp; kalöp nan a göm hagajîp. ³¹ Pen nîñön: mîñi nîbi bî mîñöñ naböñ il i gau, kale nîñön nîñön gîpal u, God nîpe ke nîñöm, pen fîñm, kale balu ke ke lîñab. Nîbi bî mîñöñ naböñ il i yîp nîñ udagpal gau kalîp kîñ rô abad mîdöp bî najî anîbu, God nîp rîdîk gî yunab. ³² Yîp ud adö au lañ leinaböl u, yad nîbi bî ram mîñöñ ke gau nîbö magöñhalö fîp gî dam udnabin,” a ga. *

³³ Jisas manö haga anîbu, yîp aige göl gîlöl umnabin, a göm, haga. *

³⁴ Pen nîbi bî iru nöp ap mîdeila anîb gau Jisas nîp pen hagla, “Lo manö hon u hagöp, ‘Krais u pör pör nöp kamîñ mîdeinab,’ a göp u pen ne ai gîñnîg gîmön hagabön, ‘Bî Ñî nîpe nîp ud adö au lañ lîñaböl,’ a gabön? Pen Bî Ñî nîpe a gî hagabön u, an nîp hagabön?” ö gîla. *

³⁵ Hageila, Jisas haga, “Mailö u pro marap halö kalöp aip mîdeinab. Anîb u, mailö kalöp aip mîdöp magö i, adan aj aij gîmîm; wasö u, sîb apöm kalöp paḡu gîñab. Nîbi bî an sîb au ajeinab, gai arnabin a göm nîñagnab. * ³⁶ Mailö kalöp aip mîdöp magö i, mailö u nîñ udmîm. Mailö u nîñ udeinabim u, mailö fîñ pai nîpe lîñabim,” a ga. Jisas anîg hagöm, nîbi bî anîb gau arö göm ke gau aramöm pi göl mîdeia. *

Nîbi bî gau iru nöp Jisas nîp nîñ udagla

³⁷ Jisas nîpe nan gagep iru nöp nîbi bî gau amgö ilö adö kale ga nîñla pen nîp nîñ udagla. ³⁸ Nîbi bî Jisas nîp nîñ udagla u, bî God manö hagep Aisaia hadame nöp God Manö adîñ ap kalî kîñ rîkôm haga rô nöp gîla. Nîpe manö anîbu kalî kîñ rîkôm haga,

“Bî Kub, manö aij ne kalîp hag fîñun pen kale manö anîbu manö aij a göm udagpal; ne kîö ke yabîl ne ke gîmön gaina u nîñbal u pen nöp Bî Kub a göm nîñ udagpal,” a ga. *

³⁹⁻⁴⁰ Anîb u, kale Jisas nîp nîñ udagla. Anîg gîla u, Aisaia God Manö adîñ ap kalî kîñ rîkôm haga rô nöp gîla. Nîpe manö anîbu kalî kîñ rîkôm haga,

“God nîpe nîbi bî gau kalîp gö kale amgö we rô mîdpal; God nîpe gö kale gasî rîmîd aij mîdagöp.

God nîpe kalîp ga anîbu, kale amgö magö nîñ aij göm,

* 12:23: Jon 13:31-32; 17:1 * 12:24: 1Ko 15:36 * 12:25: Mad 16:25 * 12:27: Sam 6:3; 42:5; Mad 26:38

* 12:32: Jon 3:14 * 12:33: Jon 19:6 * 12:34: Sam 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 * 12:35: Jon 8:12 * 12:36:

Ep 5:8 * 12:38: Ais 53:1

gasí rí+mí+d nínj aij göm, yíp aublap, yad gínö kalíp kamínj lóböp, a göm ga,” a ga.

Adö aníbu nöp kale Jisas níp nínj udöl rö laga. ⁴¹ Aisaia hadame nöp manö haga aníbu, nípe Jisas mailö aij nípe u nínjöm aníg haga. *

⁴² Pen Juda bí kub gau kale magöñhalö Jisas níp arö gagla; bí kub iru níbanö níp nínj udla. Pen, bí Perisi haníp hag yulö hon Juda magum gep ram raul mígan u kuóyanj arep rö lagnab, a göm me, Jisas nínj udla u waiö hagagla. * ⁴³ Jisas nínj udla u waiö hagagla aníbu, níbi bí gau híb hon haglö adö aranj, a gí gasí nínjöm, aníg gíla. Pen nan níhön gínö God nínjö, níp aij gínab a göm, gasí aníbu níñaqla. *

Jisas manö aij nípe u nöp níbi bí kalíp manö kub hagnab

⁴⁴ Pen Jisas meg magö dap ranöm haga, “Níbi bí an yíp nínj udnab u, yíp nöp wasö, bí yíp hag yuö aunö níp abe nínj udnab. ⁴⁵ Níbi bí an yíp amgö níñnab u, yíp nöp wasö, bí yíp hag yuö aunö níp abe amgö níñnab. * ⁴⁶ Yad mánöñ naböñ il i apem níbi bí gau kalíp mailö níabin. Aníb u, níbi bí yíp nínj udnaböl gau, síbön anj gau mídageinaböl.

⁴⁷ “Níbi bí manö yad u nínjöm hagabin rö gagnaböl gau, kalíp manö kub hagagnabin. Pen níhön: yad níbi bí mánöñ naböñ il i mídpal kalíp manö kub hagníg auagnö; kalíp ud kamínj yuníg aunö. * ⁴⁸ Pen níbi bí yíp udagöm, manö yad udagnaböl gau, manö kub hagep níñ u, manö yad hagpin u nöp kalíp manö kub hagnab. ⁴⁹ Níhön gínig: manö yad hagpin u, ke nínjem hagagpin; Bapi yíp hag yua u, aníg aníg hagnöm, a göp rö nöp hagpin. ⁵⁰ Yad níñbin, manö nípe u nínj udeinaböl u, kalíp pör mídep u níñab. Aníb u, manö yad hagabin u, Bapi manö aníg aníg rö hagnöm, a göp rö nöp hagabin,” a ga.

13

Jisas bí nípe gau ma kalíp níg lík gí yua

¹ Nín kub Pasopa níñeb níñ u rol a göm, Jisas níña, Nap níp mánöñ naböñ il i hag la níñ u padi ara níñöm nípe adö gí Nap arep níñ u söl aua. Pen níbi bí nípe ke mánöñ naböñ il i mídmagö lí mídöm, míd damöm, níp al pak lílö, umöm Nap ara. ² Kíjaki pen Saimon Iskariod ní nípe Judas níp gasí nío, Jisas níp aige gem damem bí kub gau kalíp níñabin a göm, gasí u nöd nöp nínj pí gí lóm, hainö hon Jisas bí nípe gau Jisas aíp Pasopa nan níñnig asíkno. * ³ Jisas nípe níñöb,

God nípe nan gau magöñhalö ud nímagö adö nípe la. Jisas níñöb, nípe Nap God aíp mídöm mánöñ naböñ il i apöm, mídöm, hainö umöm, adö gí Nap mídöp arníg ga. *

⁴ Aníb u, Jisas uraköm, waíj mílö kub nípe u ud juöm, raul ap anj au gídanj píralöm, ⁵ níg rímnnap ud cög mígan ap hon göm, haníp bí nípe gau ma hon u níg löl gí, raul pírala aníbu ud lík gí yuöl gí mídeia.

⁶ Jisas aníg gí dam dam, Saimon Pida ma nípe níg línam, a gö, Pida níp haga, “Bí Kub. Ne ke ma yíp u níg lík gí yuníg gabön?” ö ga.

⁷ Hageia, Jisas haga, “Míñi gabin i, ne uri níñagan, pen mídmön hainö níñnabön,” a ga.

⁸ Jisas aníg hageia, Pida haga, “Uri aka hainö gau, ma yíp u níg lík gí yuagnabön, wasö yabí!” a ga.

Hageia, Jisas pen haga, “Ma nöp níg lík gí yuagnabin u; bí yad mídageinabön,” a ga.

⁹ Jisas aníg hageia, Saimon Pida haga, “Bí Kub! Aníg hagpan u, ma yíp u nöp níg lík gí yuagnöm; nímagö kíd, nabí c yad abe níg lík gí yumön!” a ga.

¹⁰ Aníg haga pen Jisas haga, “Níbi bí an níg hadö paköp, bí aníbu hañ romanj nípe magöñhalö ut aij mídöp. Kuóyanj níg pakagnab; ma kíd u nöp níg lík gí yunab. Kale ut aij mídpim; pen kale añ ap nöp ut aij mídagöp,” a ga. * ¹¹ Jisas haga u, níp mumug níñnig gageia bí aníbu níp hadö níña u me, nípe haga, “Kale añ ap nöp ut aij mídagöp,” a ga.

¹² Pen Jisas ma haníp u níg lík gí yu haköm, waíj ud ju la u ud rol göm, am ka nípe au asíköm haga, “Kalöp ma níg lík gí yubin manö il u, níñbim aka?” ga. ¹³ Aníg hagöm Jisas haga, “Yíp Manö Hag Néb Bí aka Bí Kub hagpin u, níñö haggim. Yad Manö Hag Néb Bí kale abe Bí Kub kale abe mídpin. ¹⁴ Aníb u, yad Manö Hag Néb Bí kale, Bí Kub kale ma kalöp níg lík gí yubin rö, kale u rö nöp pen pen ma níg lík gí yumim, ma níg lík gí yumim, gímim. *

¹⁵ Yad kalöp gípin rö u níñmim, kale pen am níbi bí rímnnap kalíp aníg unbö rö nöp gímim a gem, kalöp adan aij aníbi yambin. *

¹⁶ Kalöp níñö yabí hagabin, bí wög gí náb bí u bí kub, bí níp abadöp bí u bí pro, mídagöp; u rö nöp bí manö ud arep bí u bí kub, bí níp yua u bí pro, mídagöp. * ¹⁷ Nagí aij hagajñ níñbim adö aníbu gípe arö, kale míñ míñ gínabim.

¹⁸ “Kale añ ap nöp ut aij mídagöp,” a gajñ u, kalöp magöñhalö a gem hagagín.

* 12:41: Ais 6:1 * 12:42: Jon 9:22 * 12:43: Jon 5:44 * 12:45: Jon 14:9 * 12:47: Jon 3:17 * 13:2: Luk 22:3; Jon 13:27 * 13:3: Jon 3:35; 16:28 * 13:10: Jon 15:3; 6:64,70-71 * 13:14: Mad 20:28; Luk 22:27 * 13:15: Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 * 13:16: Mad 10:24

Pen yad kalöp bi yad udpin gau niñ aij giþin. Bi ap yip mumug giñig ginab u, God Manö u kalí kñiñ riköm hagla rö nöþ giñab. Manö aníbu kalí kñiñ riköm hagla, 'Bi yad aip nan jim ñil ñiñailo u, bi kolmañ rö löm yip gi naij ga,' a gila. * 19 Kalöp nöð, anig göl anig göl ginab a gem hagabin rö, hainö anig unbö rö nöþ geinab u, 'Yad Míðpin Rö Míðpin' hagpin manö aníbu manö niñö, a gimim niñ udnabim, a gem hagabin. *

20 "Yad kalöp niñö yabiñ hagabin, niñi bi yad hag yunabin gau, niñi bi an an kalíp udnaböl gau, kalíp nöþ udagnaböl; yip abe udnaböl. Pen niñi bi an yip udnaböl gau, yip nöþ udagnaböl; Bi yip hag yuö aunö u abe udnaböl," a ga. *

Jon Jisas niñ hag niñga, "An nöþ mumug ginab?" ö ga

21 Jisas manö aníbu hagö, gasi hibur míðmagö niñe marö yabiñ gö, haga, "Kalöp niñö yabiñ hagabin, kale bi ap yip mumug ginab," a ga.

22 Anig hageia, hon bi niñe gau, an niñ hagab, a gun, gasi mñlö lun amgö pen pen niñno. 23 Pen Jisas bi niñe míðmagö yabiñ lñmíðöp bi aníbu, Jisas míðeia söl au asik míðeia u me, 24 Saimon Pida bi aníbu niñ amgö juju göm haga, "An niñ hagab u hag nöj," a ga.

25 Hageia, niñe Jisas míðeia söl au lñi gi amöm haga, "Bi Kub. Bi aníbu bi an hagajan," ö ga.

26 Hageia, Jisas haga, "Yad bred kid i ud niñ kinañ yan rauem niñ ñinabin bi me u," a ga. Anig hagöm, bred kid udöl míðajip u niñ acab yan rauöm, ud Saimon Iskariod niñ niñe Judas niñ ña. 27 Judas bred kid u udöp magö aníbu nöþ Seden niñe Judas yuö an niñe yan hiika. Jisas Judas niñ haga, "Niñhön giñig gabön u, yiniñd gi!" a ga. * 28 Pen hon Jisas bi niñe, niñhön giñig Judas niñ anig hagab, a gun niñagno. 29 Judas niñe mani wadi u abad míðmíðöp rö, hon Jisas bi niñe riñnap gasi niñno, "Ne ammön Pasopa nan niñnabun riñnap raumön," a göm hag yuab, a gi gasi niñno; hon riñnap pen gasi niñno, "Ne ammön niñi bi mani míðagöp gau kalíp mani riñnap niñmön," a göm hag yuab, a gi gasi niñno. 30 Pen Judas bred kid aníbu udöm höñ ara. Ram hadö siñ ga.

Bi Kub lo gisön niñö ña

31 Judas höñ ara niñöm Jisas haga, "Söl míðöp God niñe gö niñi bi gau niñnaböl, Bi Niñ niñe mailö aij ke halö míðöp. Pen Bi Niñ niñe mailö aij ke halö míðöp u niñöm, God

mailö aij niñe abe niñnaböl. * 32 Pen niñi bi kale Bi Niñ niñe niñ udeinaböl u, God mailö aij unbö ke halö míðöp u niñnaböl. Aníbu, adniñ God gö niñi bi gau Bi Niñ niñe mailö aij unbö ke halö míðöp u waiö niñnaböl. *

33 "Niñ míðmagö yad gai i! Yad kalöp aip rapin míðageinabin. Yad areinabin, yip aröp gai a gimim yip ulhai wasö niñnabim. Pen Juda bi kub gau kalíp hagpin rö, uri kalöp u rö nöþ hagabin: yad arnabin u, kale armin rö lagöp. *

34 "Pen mñni kalöp lo hain niñö ap ñabin: pen pen míðmagö lñmim. Yad kalöp míðmagö lñbin rö u, kale u rö nöþ pen pen míðmagö lñmim. * 35 Pen pen míðmagö leinabim u, niñi bi gau magöñhalö waiö niñnaböl, kale bi yad míðpin," a ga.

Jisas Pida niñ haga, "Jisas niñ niñagpin, a ginabön," a ga

36 Anig hageia, Saimon Pida haga, "Bi Kub. Gai arniñ gabön?" ö ga.

Hageia, Jisas haga, "Yad arnabin gau ne mñni hain niñmön rö lagöp; pen hainö me, yip hain ginabön," a ga.

37 Hageia, Pida haga, "Niñhön giñig mñni nöþ hain gannam? Nöþ abadnabin; yip al pak lñnaböl u, manö míðdagöp," a ga.

38 Hageia, Jisas pen haga, "Aip umnabin a gajan manö aníbu manö niñö hagan aka? Nöþ niñö yabiñ hagabin, kñakñ hainö wññ alnab; nöð nöþ ij mñhau niñgan hagnabön, "Yad Jisas niñ niñagpin," a ginabön," a ga.

14

Jisas niñe adan

1 Pen Jisas haga, "Kale gasi mñjör niñmim piñniñ gannim. Bapi niñ niñ udpin rö, yip u rö nöþ niñ udmim. 2 Bapi yad ram niñe u raul migan iru nöþ míðöp. Yad amem kau kalöp gi jin ginabin. Wasö u, anig hagagbneþ. 3 Yad am kau kalöp gi jin gem, apem kalöp u gi dam, yad míðeinabin au kale aip seg míðeinabun. * 4 Yad arniñ gabin adan u kale niñbim," a ga.

5 Jisas anig hageia, Domas haga, "Bi Kub! Ne gai arnabön u hon niñagpun. Aníbu u, hon aige gun adan arep niñjun?" ö ga.

6 Hageia, Jisas haga, "Yad nöþ adan; yad nöþ manö niñö; yad nöþ kamniñ míðep iñ u. Niñi bi yip aunaböl gau nöþ, Bapi aunaböl. Niñi bi yip auagnaböl gau, Bapi auagnaböl. * 7 Yip niñ aij gibep, Bapi yad u rö nöþ niñ aij gibep. Pen uri kale Bapi hadö niñbim; amgö magö kale ke Bapi hadö niñbim. *

* 13:18: Sam 4:1-9

* 13:19: Jon 14:29; 16:4

* 13:20: Mad 10:40

* 13:27: Jon 13:2

* 13:31: Jon 12:23

* 13:32: Jon 17:5

* 13:33: Jon 7:33-34

* 13:34: Jon 15:12,17; 1jn 3:23; 2jn 5

* 14:3: Jon 12:26

* 14:6:

Jon 11:25; Ro 5:1-2

* 14:7: Jon 8:19

8 Anig hageia, Pilip haga, "Bi Kub! Ne Bapi hanip yammön, n-njun, hainö nan ap nöp hag n-njagnabun," a ga.

9 Hageia, Jisas haga, "Pilip. Yad kalöp aip mlö padö m-tdainö u, yip n-njagmön anig hagabön ar? N-nbi bi yip amgö n-njbal gau, Bapi abe hadö amgö n-njbal. Anb u, ne n-nhön g-nig hagabön, 'Bapi hanip yamö n-njun,' a gabön? * 10 Yad Bapi an n-npe dan m-tdpin, Bapi an yad dan m-tdöp manö u n-nj udagpan ar? Manö kalöp hagabin u manö yad ke wasö. Pen Bapi n-npe an yad dan m-tdöm gö hol apil m-thau wög n-npe nöp gabul me u. * 11 Anb u, yad Bapi an n-npe dan m-tdpin, Bapi an yad dan m-tdöp manö u, manö n-njö a g-mim n-nj udber. Pen manö hagpin u n-nj udagnabim u, Bapi gö hol apil m-thau nan gagep gau gabul u gasi n-njmim, 'N-ni u Bapi an n-npe dan m-tdöp, Bapi N-ni n-npe an dan m-tdöp u me, anig gabil,' a g-mim n-nj udmim. *

12 "Yad kalöp n-njö yab-i hagabin, n-nbi bi yip n-nj udnaböl gau, yad nan gagep g-pin gau, kale abe u rö nöp g-naböl. Pen yad Bapi arnabin rö, kale unbö rö nöp gagnaböl; kale ke yab-i g-naböl. * 13 Pen kale bi yad m-tdpim rö, hib yad u hagmim, nan n-nhön n-nhön hag n-njnabim u, Bapi mailö aij ke halö m-tdöp u n-njö, a gem, hagnabim rö g-nabin. * 14 Anb u me, nan n-nhön n-nhön hib yad u hagmim hag n-njnabim u, hagnabim rö g-nabin," a ga.

Jisas haga, "Yad kalöp Ana U-t u yun-abin," a ga

15 "Kale yip m-tdmagö leinabim u, kalöp hagpin rö nöp g-nabim. * 16 Kale anig geinabim u, yad pen Bapi n-np hagnö, n-npe kalöp Bi A-t Ba Gep u yuö apöm, kalöp aip pör pör nöp m-tdöm, yad kalöp g-i n-nm-tdin rö, n-npe kalöp u rö nöp g-i n-nab. * 17 Bi A-t Ba Gep n-npe Ana manö n-njö nöp hag n-nab u. N-npe God n-npe bi aigale bi rö m-tdöp manö n-njö an-nbu hag n-nab. N-nbi bi m-nöj naböj il i gau Bi A-t Ba Gep n-np amgö n-njagpal; n-npe bi aigale bi rö m-tdöp u n-njagpal. Anb u, n-np n-nj udöl rö lagöp. Pen m-ni Bi A-t Ba Gep n-npe kalöp aip m-tdöp; pen hainö an kale dan m-tdeinab. Anb u, kale n-np hadö n-njbim. * 18 Yad umem, kalöp n-n nap m-tdagöp rö böj nöp arö gagnabin; yad kalöp ado g-i aunabin. 19 Söl m-tdöp, n-nbi bi m-nöj naböj il i m-tdpal gau yip n-njagnaböl pen kale yip n-njnabim. Yad kam-nj m-tdeinabin rö, kale u rö nöp kam-nj m-tdeinabim. 20 N-n an-nbu yad Bapi yad an

n-npe dan m-tdpin manö hagnö il u n-nj aij g-nabim. Pen kale yip an dan m-tdpim, yad kalöp an dan m-tdpin il u u rö nöp n-nj aij g-nabim. * 21 N-nbi bi manö yad hagpin u n-nj udöm, hagpin rö nöp hain g-pin gau, yip m-tdmagö löm me, anig g-pin. Pen n-nbi bi yip m-tdmagö l-nab gau, Bapi yad kalöp u rö nöp m-tdmagö l-nab; yad u rö nöp kalöp m-tdmagö lem, yad bi aigale bi rö m-tdpin kalöp yamnö, kale yip n-nj aij g-naböl," a ga.

22 Jisas anig hageia, Judas (Judas n-np mu-mug n-nja u wasö, Judas ke ap) n-npe Jisas n-np haga, "Bi Kub. N-nhön g-nig ne bi aigale bi rö m-tdpan u hanip bi nöp yamnabön, pen n-nbi bi m-nöj naböj ke ke gau nöp n-nj udagpal gau kalöp yamagnabön?" ö ga.

23 Hageia, Jisas haga, "N-nbi bi an yip m-tdmagö l-nab u, manö hagpin u udöm hagpin rö nöp g-nab. Bapi yad n-np m-tdmagö löm, hol apil n-np apul, n-np aip m-tdeinabun. 24 N-nbi bi an yip m-tdmagö lagnab u, manö hagpin u udöm hagpin rö gagnab. Pen yad manö hagnö n-njbim u manö yad ke wasö; Bapi yip hag yuö aunö u, manö n-npe me. *

25 "Yad kalöp aip m-tdpin n-ni i me, manö an-nbi hag n-njin. 26 Yad arnabin pen Bapi n-npe Bi A-t Ba Gep u, Ana U-t u, yuö apöm wög yad g-pin rö g-nab. Ana U-t u n-npe kalöp aip m-tdöm manö aij u magöjhalö hag n-ni aij göm, kalöp gas-i aij n-n, kale yad manö n-nhön n-nhön hagpin gau magöjhalö gas-i n-njö g-i m-tdeinabim. 27 Yad arnabin pen kale agam-nj m-td aij g-mim m-tdaimim. Manö an-nbu n-nbi bi m-nöj naböj il i gau y-ihar-nj hagpal rö hagagabin. Yad ke apem g-nö, n-nbi bi agam-nj m-td aij göl rö löp. Anb u n-njem yad kalöp hagabin, agam-nj m-td aij g-mim m-tdaimim. Anb u, hibur gas-i m-tdmagö m-nöj n-njmim p-n-n gagmim.

28 "Yad amem ado g-i aunabin, a g-j-n u n-njmim, kale ai g-nig hibur gas-i m-tdmagö m-nöj n-njö g-i m-tdpim? Kale yip m-tdmagö l-nab u, Jisas amöm Nap God aip m-td-nig gab, a g-mim, m-n m-n göl g-i m-tdaibep. Ai g-nig: n-npe yad rö wasö; Bapi n-npe Bi kub. *

29 Anb u, kalöp ar-nk arag-n magö i, kalöp nöd hagabin me u; hainö areinabin, gas-i gau u-thai n-njagnabim; manö hagpin u n-nj udnabim. * 30 N-nbi bi m-nöj naböj il i yip n-nj udagpal gau kalöp kin rö abad m-tdöp bi naj an-nbu auab u me, yad kalöp aip manö mlö kub hag m-tdeinam rö lagöp. Pen bi naj an-nbu yip g-i naj g-nabin a gab u, klö n-npe m-tdagöp. 31 Yad Bapi yad m-tdmagö

* 14:9: Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 * 14:10: Jon 12:49 * 14:11: Jon 10:38 * 14:12: Mak 16:19-20 * 14:13: Mad 7:7; Jon 15:16 * 14:15: Jon 15:10; 1Jn 5:3 * 14:16: Jon 14:26; 15:26; Jon 16:7 * 14:17: Jon 16:13 * 14:20: Jon 17:21-23 * 14:24: Jon 7:16 * 14:28: Jon 20:17 * 14:29: Jon 13:19

lîbin u, nîbi bî gau nînjöl a gem, Bapi yîp hagöp rö nöp magöñhalö gabin.

“Pen uri aube hadö arun,” a ga.

15

Jisas nîpe ke nagî wain rö, nîbi bî nîpe gau nagî lö lö gau rö

¹ Jisas manö hagöm haga, “Yad me nagî wain u; Bapi yad me bî wög naböñ nap nîbö u. ² Lö kîd yad ap magö pîlagnab u, Bapi nîpe lö kîd anîbu rîb yunab. Pen lö kîd pîlnab u, hainö magö iru nöp pîlnab a göm, nîpe rîb gî dö gî aij gî nab. *

³ “Yad kalöp manö aij hag nînö nîñbim rö, kale hadö ut aij rö mîdpim. ⁴ Yîp an dan mîdaimim; yad kalöp an dan mîdeinabin. Lö kîd gau, it halö jîm nîl mîdöm nöp, magö pîlnab; ke nöp mîdöm magö pîlagnab. Anîb unbö rö nöp, kale yîp jîm nîl mîdageinabim u, magö rîmnab pîlagnab.

⁵ “Yad me nagî wain u, kale me pîñ lö gau. Nîbi bî an an yad aip jîm nîl mîdeinaböl gau, magö iru nöp pîlnaböl; pen kale ke halö nöp mîdeinabim u, nan ap gagnabim. ⁶ Anîb u, nîbi bî an yîp an dan mîdageinab u, nagî lö rîb gî dö gîlö il yan lugöm mîlep gî nab rö u mîdeinab; nagî lö anîb gau ud dam laulö innab. * ⁷ Pen kale yîp an dan mîdmim, manö magö yad an kalöp dan nîñ udöl gî mîdeinabim u, nan nîhön nîhön hag nîñgabim u, Bapi hagnabim rö gî nab. ⁸ Kale nan magö iru nîbanö pîlnab u, nîbi bî yad nîñö yabî mîdeinabim. Anîb u, nîbi bî gau kale nîñöm, Bapi yad Bî mailö aij ke halö mîdöp u nîñgaböl. *

⁹ “Bapi yîp mîdmagö yabî löp rö, yad kalöp u rö nöp mîdmagö yabî lîbin. Anîb u, kale yîp cig göl gî nöp mîdaimim, nîñem yad kalöp mîdmagö löl gî mîdeinabin. ¹⁰ Yad Bapi manö nîpe u hain gînö, yîp mîdmagö löl gî nöp mîdöp. Anîb unbö rö nöp, kale manö yad u hain geinabim u, yad kalöp mîdmagö löl gî nöp mîdeinabin. *

¹¹ “Manö kalöp hagabin anîbi, yad ai gînîg gem hagabin? Yad mîñ mîñ yabî gîpin rö, kale u rö nöp mîñ mîñ yabî gîmim, a gem, manö anîbi hagabin. ¹² Yad pen kalöp manö klö ap hagnabin: yad kalöp mîdmagö yabî lîbin rö u, kale abe u rö nöp pen pen mîdmagö yabî lîmim. * ¹³ Bî ap nîpe bî nîñeb nîpe gau gasî nîñöm kalîp a göm umnab u, bî anîbu bî nîñeb nîpe mîdmagö yabî löm me, anîg gî nab. * ¹⁴ Yad hagnabin rö gî nabim u, kale bî nîñeb yad mîdeinabim. * ¹⁵ Pen uri yad kalöp bî

wög gî ñeb yad hagagabin; kalöp bî nîñeb yad hagabin. Bî wög gî ñeb gau, bî abad mîdep kale, nan kale adö u nîñagpal. Pen yad Bapi manö nîhön nîhön yîp hag nîb u, kalöp waiö hag nîbin rö, kalöp bî nîñeb yad hagabin. ¹⁶ Kale yîp udun a gîmim gagpe; yad me kalöp udnam a gem kalöp udnö. Kale arammim, nan magö iru nöp, nan magö pör pör nöp mîdeinab u pîlnîm a gem, kalöp wög anîbu hag lîbin. Kale anîg geinabim u, Bapi nîp hib yad hagnabim, nan nîhön nîhön hag nîñgabim u, hagnabim rö kalöp nî nab.

¹⁷ “Yad kalöp manö klö hagem hagabin, pen pen mîdmagö lîmim,” a ga. *

Nîbi bî mîñöñ naböñ il i gau, kale Jisas nîbi bî kalîp mulu kal nîñbal

¹⁸ Jisas bî nîpe gau kalîp manö rîmnab halö hagöm haga, “Nîbi bî mîñöñ naböñ il i kalöp mulu kal nîñgaböl u, gasî kub anîbu nîñagmim; Jisas nîp nöd mulu kal nîñla rö, hanîp gaböl, a gîmim gasî u nîñmim. ¹⁹ Kale nîbi bî mîñöñ naböñ il i yîp nîñ udagpal gau rö mîdaibep u, kalöp, nîbi bî hon a göm, ud mîdmagö lîblap. Kalöp udagnö nîñ u, mîñöñ naböñ il i gasî nîñbal rö gasî nîñmîdim u pen kalöp udnabin a gem udnö bî yad mîdpim. Anîb u me, nîbi bî mîñöñ naböñ il i kalöp mulu kal nîñbal. * ²⁰ Pen nöd kalöp manö hagnö u hauî gagmim: ‘Bî wög gî ñeb bî u bî kub, bî nîp abad mîdöp bî u bî pro, mîdagöp.’ Anîb u, nîbi bî gau rîmnab yîp gî naj gîpal rö, nîbi bî gau rîmnab kalöp u rö nöp gî naj gî naböl; pen nîbi bî gau rîmnab manö yad nîñ udöm hain gîpal gau rö, nîbi bî gau rîmnab manö kale hag nîñabim u u rö nöp udöm hain gî naböl. * ²¹ Kale bî yîp yuö aunö u nîp nîñagpal rö, kale bî yad mîdpim u nîñöñ, kalöp gî naj gî naböl.

²² “Yad apem kalîp manö aij hagabnep u, nan si nan naj göm manö kub yabî udagblap. Pen yad apem kalîp hag nî aij gînö rö, adan kale arep ap mîdagöp; kale nan si nan naj gîpal u hadö nîñbal, pen uri kale u rö nöp nan si nan naj nîñebir gaböl. ²³ Pen yîp mulu kal nîñbal rö, yîp nöp wasö, Bapi nîp abe mulu kal nîñbal. * ²⁴ Yad kalîp aip mîdem, nan gagep gau gagbnep u, nan si nan naj göm manö kub yabî udagblap. Pen yad apem nan gagep gau gînö yîp mulu kal nîñbal rö, Bapi yad abe nîp mulu kal nîñbal u me, manö kub anîbu udnaböl.

²⁵ “Gîpal anîbu, Depid nîpe God Manö au Juda kai lo hon a gîpal manö rîmnab kalî kîñ rîkôm haga rö nöp gîpal. Nîpe manö anîbu kalî kîñ rîkôm haga, ‘Manö il mîdö

* 15:2: Mad 3:10 * 15:6: Mad 7:19; 13:42 * 15:8: Mad 5:16 * 15:10: Jon 14:15 1Jn 2:5 * 15:12: Jon 13:34 * 15:13: Jon 10:11 1Jn 3:16 * 15:14: Mad 12:50 * 15:17: Jon 13:34 * 15:19: Jon 17:14 * 15:20: Jon 13:16 * 15:23: Luk 10:16 * 15:25: Sam 35:19; 69:4

wasö, yip yiharɨj nöp mulu kal nɨɓal, ' a ga. *

²⁶ "Pen yad am Bapi nɨp hagnö, nɨpe pen Bɨ Aɗ Ba Gep u nɨp yuö, apöm kalöp abad mɨdeinab. Ana manö nɨjō nöp hag ñab u, yad bɨ aigale bɨ rö mɨɗpin u, kalöp gasi ñö, nɨjɨnabim. * ²⁷ Pen kale yad aip pör ajmɨdim u rö, kale abe arammim nɨbi bɨ gau kalɨp, yad aigale bɨ rö mɨɗpin manö u hag ñibe aran, " a ga.

16

¹ Jisas manö hagöm haga, "Yad kalöp manö hagpin anɨbi, nɨj aij gɨmim me, hainö nɨhön gö, yip arö gɨmim ap lug pakagnabim, a gem hagpin. ² Pen kalöp Juda magum gep ram gau hag höj yuöm, 'Kuöyay auagmim,' a gɨnaböl. Pen anɨbu nöp wasö; hainö kalöp al pak lɨnɨg gɨnaböl u, anɨg gɨnabun God nɨp aij gɨnab a gɨ gasi nɨjɨnaböl. * ³ Anɨg gɨnaböl u, Bapi hol apil nɨjagpal rö, anɨg gɨnaböl. * ⁴ Yad kalöp nöɗ, anɨg göl anɨg göl gɨnab a gem manö hagajɨn anɨbu, hainö anɨg unbö rö nöp geinab u, Jisas hanɨp anɨg gɨnab a ga rö nöp gab a gɨmim nɨjɨnabim a gem, kalöp manö anɨbi hagabin.

Jisas, "Ana Uɗ aunab," a ga

"Pen nöɗ yad kale aip mɨɗmɨɗin rö, kalöp manö anɨbu nöɗ hagagnö. ⁵ Mɨñi Bɨ yip yuö aunö u ado gɨ arabin pen kale bɨ ap yip, 'Gai arabön?' ö göm, hag nɨjagab. ⁶ Manö yad anɨbi nɨjɨmim, mɨɗmagö kalöp u bɨg ñö, gasi mɨlö nɨjɨnabim. ⁷ Pen kalöp nɨjō hagabin, yad areinabin u, kalöp aij gɨnab. Pen nɨhön: yad aragnabin u, Bɨ Aɗ Ba Gep u kalöp auagnab; pen yad areinabin u, yad nɨp hag yunö, kalöp aunab. * ⁸ Nɨpe apöm, nɨbi bɨ mɨnön naböj il i mɨɗpal gau kalɨp gasi klö ñö, kale nan si nan naj göm gac halö mɨɗpal il u nɨjōm, kale aige göm kamɨj aij mɨdeinaböl il u nɨjōm, God kalɨp manö kub hagnab il u nɨjōm, nɨjɨnaböl. ⁹ Anɨb u, yip nɨj udagpal rö, Bɨ Aɗ Ba Gep u kalɨp nan si nan naj gep il u yjɨg göl hag ñöm, 'Gac halö mɨɗpim,' a gɨnab. ¹⁰ Yad am Bapi aip mɨdeinabin nɨjōm kale yip nɨjɨnaböl rö, Bɨ Aɗ Ba Gep u nɨbi bɨ gau kalɨp kamɨj aij mɨɗep il u yjɨg göl hag ñöm, 'Gac halö mɨɗpim,' a gɨnab. ¹¹ Pen nɨbi bɨ mɨnön naböj il i yip nɨj udagpal gau kalɨp kɨj rö abad mɨɗdöp bɨ naj anɨbu, God nɨpe nɨp manö kub hadö haga rö, Bɨ Aɗ Ba Gep u, Seden nɨbi bɨ nɨpe gau u rö nöp manö kub nɨjɨnaböl, a gɨnab. *

¹² "Manö yad iru nöp mɨɗdöp pen manö anɨb gau mɨñi udmim rö lagöp. * ¹³ Pen

Ana nɨpe aueinab u, God nɨpe bɨ aigale bɨ rö mɨɗdöp manö nɨjō anɨbu magöjhalö kalöp hag ñɨ aij gɨnab. Manö nɨpe adö rɨmnap ke udöm hagagnab; manö apdi nɨjɨnab manö anɨbu nöp hag ñöl gɨ, hainö gɨnab manö adö u kalöp hag ñɨnab. ¹⁴ Manö yad u udöm, kalöp hag ñɨnab. Nɨpe anɨg gö, nɨbi bɨ gau mailö aij ke yad u nɨjɨnaböl. ¹⁵ Pen Bapi nan nɨpe nɨhön nɨhön mɨɗdöp gau, magöjhalö nan yad mɨɗdöp. Anɨb u me hagpin, 'Ana nɨpe manö yad u udöm, kalöp hag ñɨnab,' a gɨpin.

¹⁶ "Yöp magö ap mɨɗdöp, yip nɨjɨnabim; pen hainö yöp magö ap mɨɗmim, yip kauyan nɨjɨnabim," a ga. *

¹⁷ Jisas anɨg hageia, bɨ nɨpe gau kale ke nöp hagla, "Manö au hagöp, 'Yöp magö ap mɨɗdöp, yip nɨjɨnabim; pen hainö yöp magö ap mɨɗmim, yip kauyan nɨjɨnabim,' a göp u, manö anɨbu il nɨhön mɨɗdöp? Pen manö ap hagöp, 'Yad Bapi arnabin,' a göp u, nɨhön manö hagöp?" ö gɨla. ¹⁸ Anɨg hagöm, kale pen hag nɨj pen hag nɨj göm hagla, "Manö au hagöp, 'Yöp magö ap' a göp u, nɨhön gɨnɨg göm hagöp? Hagöp u hon il ap nɨjagpun," a gɨla.

¹⁹ Anɨg hagöm, Jisas nɨp hag nɨjɨnɨg geila, nɨpe ke nɨjōm haga, " 'Yöp magö ap mɨɗdöp, yip nɨjɨnabim; pen hainö yöp magö ap mɨɗmim, yip kauyan nɨjɨnabim,' a gɨpin manö u nɨjɨmim me, pen pen hag nɨjɨnabim ar? ²⁰ Yad kalöp nɨjō yabɨ hagabin, nɨbi bɨ mɨnön naböj il i yip nɨj udagpal gau, nan kale ke gau nöp gasi nɨjōm mɨñ mɨñ gɨnaböl; pen kale mög gö mɨföj göl gɨ mɨdeinabim. Mɨföj gɨ mɨdeinabim pen hainö kale kauyan mɨñ mɨñ yabɨ gɨ mɨdeinabim. ²¹ Nɨbi ap ñɨ pai ñɨjō nɨjōl gɨ, ilön kub udöp, pen hainö ñɨ pai rɨk dap löm, magö u nöp nɨpe ñɨjɨnɨg gɨsön ram mɨnön au auub u nɨjōm, ilön mab u hauɨ göm, mɨñ mɨñ göl gɨ nöp mɨdeinab. ²² Kale unbö rö, mɨñi mɨɗmagö ilön kale abe bɨg ñöl mɨɗdöp pen yip kauyan nɨjɨmim, mɨñ mɨñ yabɨ gɨnabim. Nɨbi bɨ rɨmnap apöm mɨñ mɨñ gep kale u udagnaböl.

²³ "Ñɨn hain anɨbu, kale nan ap yip hag nɨjɨnabim. Kalöp nɨjō yabɨ hagabin, Bapi nɨp hib yad hagnabim hag nɨjɨnabim u, hagnabim rö gɨnab. * ²⁴ Kale nöɗ Bapi nɨp hagnabim, hib yad hagnabim, nan ap hag nɨjɨnabim. Pen mɨñi, hib yad hagnabim hag nɨjɨbe, hag nɨjɨnabim rö nöp gɨnab nɨjōm kale mɨñ mɨñ yabɨ gɨnabim.

²⁵ "Bapi manö nɨpe adö u hagem, pör manö ba gau lem hagpin u pen mɨñi söl mɨɗdöp, manö anɨbu rö hagagnabin; waiö

* 15:26: Jon 14:26 * 16:2: Mad 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22 * 16:3: Jon 15:21 * 16:7: Jon 14:16 * 16:11: Jon 12:31 * 16:12: 1Ko 3:1-2 * 16:16: Jon 14:19 * 16:23: Mad 7:7

nöp hagnabin. ²⁶ N̄in an̄ibu auö, Bapi n̄p hag n̄jnabim u, hib yad hagnim hag n̄jnabim. Pen hib yad hag n̄jnabim u, yad ke Bapi hag n̄jnabim adö u hagnabin, wasö; kale ke hib yad hagnim Bapi hag n̄jnabim u, n̄jnab. ²⁷ Pen n̄hön: Bapi nöp ȳp yuö aunö u n̄j udmim, ȳp m̄dmagö libim u me, n̄ipe ke kalöp m̄dmagö löp. * ²⁸ Bapi aip m̄dul arö gem m̄nön naböj il i aunö; m̄ñi m̄nön naböj il i arö gem kauyay Bapi m̄döp u amem aip m̄deinabul,” a ga.

²⁹ Jisas an̄ig hegeila, b̄i n̄ipe gau hagla, “M̄ñi manö ba gau l̄mön hagagabön; waiö yab̄i hagabön. ³⁰ Uri hon n̄jbnun, ne manö gau magöjhalö hadö n̄jbnun. N̄ibi b̄i r̄innap manö hag n̄jeb kale m̄deinab u, nöp hag n̄jagpal magö u, ne ke n̄jmön kal̄p hag n̄inabön. Ḡipan an̄ibu hon n̄jbnun, ne God aip m̄dmön auna,” a ḡila.

³¹ An̄ig hegeila, Jisas haga, “An̄ib u, ‘Hon uri n̄j udupun,’ a ḡi gas̄ n̄jbnim ar? ³² Söl auab — pen m̄ñi hadö auöp I — ȳp arö ḡimim kale ram ke ke arbe, yad ke halö m̄deinabin. Pen yad ke halö m̄dageinabin; Bapi m̄döp rö, aip m̄deinabul. *

³³ “Pen kalöp manö hag n̄ajn an̄ibi, yad an̄j dan̄ nöp m̄dmim, agam̄j m̄id aij ḡimim a gem hag n̄ajn. M̄nön naböj il i m̄dpim rö, kalöp m̄jör n̄inaböl. Pen gas̄ halö m̄daimim, nan n̄hön n̄hön m̄nön naböj il i kalöp ḡinab u, yad klö an̄ibu magöjhalö ud rala m̄gan yad u hadö libin,” a ga. *

17

Jisas Nap n̄ip sabe ga

¹ Jisas manö an̄ibu hag p̄s göm, kumi kabö lan̄ n̄jöm haga,

“Bapi. N̄in ȳp hagna u m̄ñi auöp. An̄ib u, ne ḡimön, n̄ibi b̄i gau n̄jnaböl, yad N̄i ne mailö aij unbö ke halö m̄dpin; pen yad N̄i ne ḡinö, kale n̄jnaböl, ne Bapi mailö aij unbö ke halö m̄dpan.

² N̄ihön ḡin̄ig: ȳp ke hagna rö, n̄ibi b̄i gau gau magöjhalö abad m̄idem, n̄ibi b̄i ȳp hag l̄na gau kal̄p udem, kam̄j pör m̄dep magö u kalöp n̄inabin.

³ N̄ibi b̄i kale, ne God n̄jñö añi nöp m̄dpan u n̄jöm, ȳp Jisas Kraiis yuna u n̄jnaböl n̄ibi b̄i gau, pör pör nöp kam̄j m̄deinaböl. * ⁴ Wög ȳp ram m̄nön il i hagna u, ḡi damem ḡi hakpin u me, n̄ibi b̄i m̄nön naböj il i m̄dpal gau kale n̄jbal, ne B̄i mailö aij unbö ke m̄dpan.

* ⁵ Pen Bapi. M̄ñi ne ḡimön, nöd ram m̄nön ḡi laglo n̄in u, hol ap̄l mailö aij

unbö ke halö m̄dailo u rö, uri kuöyay an̄ib unbö rö nöp m̄deinabul. *

Jisas b̄i n̄ipe gau a göm Nap n̄ip sabe ga

⁶ “N̄ibi b̄i m̄nön naböj il i gau r̄innap ȳp n̄ina. N̄ibi b̄i an̄ib gau, kale n̄ibi b̄i ne m̄deila u pen ȳp n̄ina. Ne aigale b̄i rö m̄dpan u kal̄p hag n̄inö. Yad manö aij ne kal̄p hag n̄inö, kale n̄j udmö, hagöp rö nöp ḡipal. ⁷ Uri kale hadö n̄jbal, yad nan n̄ihön ḡipin gau, yad ke gagpin. Kale n̄jbal nan n̄ihön ne ȳp n̄iban u nöp udem kal̄p n̄inö. ⁸ Manö n̄ihön n̄ihön ȳp hagna u, kal̄p hag n̄inö n̄j udupal. An̄ib u, yad nöd ne aip m̄dm̄dul, ne ȳp hag yuö m̄nön naböj il i aunö manö u, n̄j udupal.

⁹ “Kal̄p nöp sabe gabin. N̄ibi b̄i m̄nön naböj il i nöp n̄jölö mulu lugöp gau sabe gagabin. N̄ibi b̄i ȳp hagna gau nöp, n̄ibi b̄i ne m̄dpal rö, nöp sabe gabin. ¹⁰ N̄ibi b̄i yad gau ke, n̄ibi b̄i ne gau ke wasö, n̄ibi b̄i hol ap̄l aipen m̄dpal me. Kale ḡipal an̄ibu n̄jöm, n̄ibi b̄i r̄innap gau n̄jbal, yad b̄i mailö aij ke halö m̄dpin.

¹¹ Pen uri yad m̄dpan u n̄inabin rö, kale ke halö m̄deinaböl. Bapi U! Ne klö ke halö m̄dpan rö, ȳp hagina yad u rö nöp m̄dpin. Hib klö ke yab̄i ne u udmön, kal̄p rarö raumön, hol ap̄l j̄im n̄il m̄dpul rö, kale an̄ib unbö rö nöp j̄im n̄il m̄daiöl. ¹² Yad kal̄p aip m̄idem, hib ne klö an̄ibu ȳp n̄ina u udem, kal̄p rarö rauem abad m̄id aij ḡipin. B̄i ap ur gagöp. God Manö kal̄i kl̄in̄ r̄iköm, b̄i ap böj nöp ap lug paköm ilön kub udnab a ḡila rö, b̄i an̄ibu nöp ur ga. Ga an̄ibu, God Manö nöd kal̄i kl̄in̄ r̄ikla rö nöp ga. *

¹³ “Pen ne m̄dpan au n̄in̄ig gabin rö, m̄ñi ulep magö ap m̄nön naböj il i m̄dnabin u, kale n̄j m̄dlö n̄jöl ḡi, nöp manö an̄ibi hagabin. An̄ib u, yad m̄ñ m̄ñ yab̄i gabin rö, kale u rö nöp m̄ñ m̄ñ yab̄i göl. ¹⁴ Manö aij ne u kal̄p hag n̄inö n̄j udupal rö, n̄ibi b̄i m̄nön naböj il i gau kal̄p mulu kal̄ n̄jbal. Yad n̄ibi b̄i m̄nön naböj il i gas̄ n̄jbal rö gas̄ n̄jagpin rö, kale u rö nöp n̄ibi b̄i m̄nön naböj il i gas̄ n̄jbal rö gas̄ n̄jagpal. An̄ib u me, n̄ibi b̄i m̄nön naböj il i kal̄p mulu kal̄ n̄jbal. ¹⁵ Pen kal̄p m̄nön naböj il i n̄ibö dam ne m̄dpan au ud aru, a gem hagagabin; kal̄p m̄nön naböj il i abad m̄daimön, Seden kal̄p ḡi naij gagan, a gem hagabin. * ¹⁶ Yad n̄ibi b̄i m̄nön naböj il i gas̄ n̄jbal rö gas̄ n̄jagpin; kale u rö nöp n̄ibi b̄i m̄nön naböj il i gas̄ n̄jbal rö gas̄ n̄jagpal.

* 16:27: Jon 14:21,23 * 16:32: Mad 26:31,56 * 16:33: Jon 14:27; Ro 5:1; 1Jn 5:4 * 17:3: 1Jn 5:20 * 17:4: Jon 4:34 * 17:5: Jon 1:1 * 17:12: Jon 6:39; 13:18 * 17:15: Mad 6:13; 2De 3:3

17 Manö ne u, manö nîñö nöp anîbu, kalîp hag nîmön, kale u† mîdnaböl. 18 Ne yîp nîbi bî mîñöñ naböñ il i mîdpal an gau yuna rö, yad kalîp u rö nöp nîbi bî mîñöñ naböñ il i mîdpal an gau yubin. * 19 Wög nîhön nîhön yîp nîban u, yad gî haknabin. Yad anîg nabî u, bî yad gau kale yîp nîñöm, wög kale nîhön nîhön mîdeinab u, kale u rö nöp gî haklan a gem, gabin.

Jisas nîbi bî nîpe gau magöñhalö a göm, nap nîp sabe ga

20 "Yad nöp sabe gabin i, bî uri hagajîñ kalîp nöp sabe gagabin; kale manö hag nîlö, nîbi bî gau manö kale nîñ udöm, yîp nîñ udnaböl gau, kalîp abe sabe gabin.

21 Bapi, ne yad an dan mîdpan, yad nöp an dan mîdpin. Hol apîl jîm nîl mîdpul rö, kale magöñhalö anîb unbö rö nöp hol apîl aip jîm nîl mîdaiöl. Anîg gîñab u, ne nöp yîp hag yuö aunö u, nîbi bî mîñöñ naböñ il i mîdpal gau nîñ udöl. 22 Hol apîl jîm nîl mîdpul rö, kale u rö nöp jîm nîl mîdaiöl, a gem, ne mailö aij unbö ke yîp nîna u, yad pen kalîp abe u rö nöp nîbin.

* 23 Anîb u, ne yad an dan mîdpan rö, yad kalîp an dan mîdnö me, kale jîm nîl yabî† mîdaiöl. Anîg gö me, nîbi bî mîñöñ naböñ il i gau nîñnaböl, ne nöp yîp yuö aunö nîñöm ne yîp mîdmagö lîban rö, kalîp u rö nöp mîdmagö lîban.

24 "Bapi! Yîp aij göp u, nîbi bî yîp nîban gau, am yad mîdeinabin au aip mîdöm, mîñöñ naböñ gî laglo nîñ u, yîp mîdmagö lîmön mailö aij unbö ke yîp nîna u nîñöl.

25 "Bapi! Ne me bî asîñ mîdagöp! Nîbi bî mîñöñ naböñ il i gau kale nöp nîñagpal. Pen yad nöp nîñbin. Nîbi bî yad gai i ne nöp yîp yuö aunö u, nîñbal. 26 Ne aigale bî rö mîdpan u, yad kalîp hag nîñö. Pen hainö u rö nöp, ne aigale bî rö mîdpan u yad kalîp hag nîñ aij gîñabin. Anîg gem, yad ke kalîp an dan mîdnö, ne yîp mîdmagö lîban rö nîñ aij göm, kale u rö nöp pen pen mîdmagö löl," a ga.

18

Jisas nîp ud sisî lîla

(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Jisas Nap nîp sabe gî pîs göm, bî nîpe gau aip nîñ pro Kidron juöm, böñ lödan amöm, mab olîp wög adîñ u arla. 2 Mab olîp wög adîñ anîbu Jisas bî nîpe gau aip pör am magum gîmîdal rö, Judas bî Jisas nîp mumug nîññîg geia u, mîgan anîbu nîñ aij ga. 3 Perisi bî gau abe, bî God nîp nan sabe

gep bî kub gau abe, Judas nîp hageila, nîpe am ami bî rîmnap u† göm, God sabe gep ram polisman rîmnap u† göm, dam Jisas mîdeia au amjaka. Kale pen pen alep nan rîmnap udöm, hapö rîmnap lam rîmnap lau udöm, aueila. 4 Jisas nîp nan nîhön gîñîg ga u nîña u me, aueila u amöm haga, "An nîp ulhai nîñ ajabim?" ö ga.

5 Hageia hagla, "Jisas, bî Nasared nîbö u," a gîla.

Hageila, Jisas haga, "Bî anîbu me yad i," a ga. Pen magö anîbu, bî nîp mumug nîña u, Judas, kale aip anîb au mîdeia. 6 Pen Jisas, "Bî anîbu me yad i," a gö, kale jöl adö ðî† gî amöm gî dam pak la.

7 Jisas pen kalîp kauyan haga, "An nîp ulhai nîñ ajabim?" ö ga.

Hageia hagla, "Jisas, bî Nasared nîbö u," a gîla.

8 Hageila, Jisas haga, "Kalöp mîdö nöp haggîñ, 'Bî anîbu me yad i.' Yîp ulhai nîñ ajpim rö, bî gai i kalîp arö gîpe aröl," a ga.

9 Ga anîbu, Jisas nöð Nap nîp haga rö nöp ga. Nîpe Nap nîp haga, "Bapi. Bî yîp nîna gau, aî† ap ur gagöp," a ga. *

10 Pen magö anîbu nöp, Saimon Pida ru mîlö kîd dau u †p gî udöm, bî ap nîp rîmîd yîjîg lau böñ nöp rîb gî dö gî yua. Bî anîbu hib nîpe Malkas. Nîpe God nîp nan sabe gep bî kub yabî† u nîp bî wög gî ñeb nîpe u mîdmîdöp. 11 Pida anîg geia, Jisas haga, "Ru mîlö kîd udpan kuöyan lö aran! Ne Bapi ñîg asî yîp nîbö u nîñagnabin a gîmön nîñban ar?" a ga. *

Jisas ud Anas mîdeia au arla

12 Jisas anîg hagö nîñöl gî, ami bî gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, Jisas nîp ud sisî löm, nagî† l† pîdön göm, 13 kale nöð Jisas dam Anas mîdeia au arla. Bî Anas anîbu, Kaiapas nîma nîpe. Kaiapas me, mî aî† anîbu, God nîp nan sabe gep bî kub yabî† wög u hag lîlö, wög gî mîdeia. 14 Kaiapas nîpe me nöð Juda bî manö ud asîkep kalîp haga, "Bî aî† ap umö hon magöñhalö kamîñ arnabun u aij," a ga. *

Pida, "Jisas nîp nîñagpin," a ga

(Mad 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Pen Jisas nîp anîg göm, dam Anas ram u areila nîñöm, Saimon Pida aip, yad Jon aip, holmîñ hain hain arlo. Bî God nîp nan sabe gep bî kub yabî† u yîp nîñ aij ga rö, yad amem böñ nöp ram nîpe manö kub haggîmîdal waryö raul yan arnö; 16 pen Pida nîpe höñ löyan adö mîdeia. Yad pen ado gî apem, nîbi ajön il abad mîdeia u nîp hagem, Pida nîp u† gî waryö raul yan arlo.

17 Pen nîbi ajön il abad mîdeia u, Pida nîp

* 17:18: Jon 20:21 * 17:22: Ap 4:32 * 18:9: Jon 17:12 * 18:11: Mad 26:39 * 18:14: Jon 11:49-51

haga, “Ne u rö nöp Jisas bî nîpe ap ar?” a ga.

Hageia, Pida haga, “Yad wasö,” ga.

¹⁸ Pen Kaiapas nîp wög gi ñeila bî gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, kalîp yîgön gö, mab bîc run magö an anîb au pîbörj mîdeia, uraköl mali mîdeila. Pida nîp u rö nöp yîgön gö, ap an anîb au se göl, kalîp aip mab mali mîdeia.

Anas Jisas nîp manö hag nîja

(Mad 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Pen Anas, bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl nöd mîdmîdöp u, Jisas nîp hag nîja, “Nîbi bî ne nîbi bî an? Ne manö nîhön nîhön nîbi bî ne hag ñîban?” a gi nîja. ²⁰ Hageia, Jisas pen haga, “Yad manö rîmnap pi gem hag ñagnö; bî kale gau nîj mîdlö nîjöl gi, Juda magum gep ram gau abe, God sabe gep ram u abe, pör waiö hag ñîbin. ²¹ Anîb u, nîhön gi nîg yîp manö hag nîjâbön? Nîbi bî manö hagnö nîj mîdeila rîmnap daumim hag nîjmim. Manö nîhön nîhön hagnö u nîjbal me,” a ga.

²² Jisas anîg hageia, God sabe gep ram abad mîdmîdöp polisman ap, nîp alaun u paköm haga, “Nîhön gi nîg bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u nîp manö anîbu rö hagabön?” ö ga.

²³ Hageia, Jisas haga, “Yad manö piral ap hagpin a gi mîmön, manö piral hagpin anîbu nîbi bî gai i kalîp waiö hag ñîmön. Pen manö nîjög hagpin u, ne nîhön gi nîg yîp pakajan?” ö ga.

²⁴ Jisas nîp nagî lî rîbîk gi la rö mîdö nîjöl gi, Anas hagö kale Jisas nîp dam, bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl hain nîbö u, Kaiapas, ud arla.

Pida kuöyan, “Jisas nîp nîjagpin,” a ga

²⁵ Pen Pida nîpe anîg uraköl gi mîdöm mab mali mîdö nîjöl gi, bî rîmnap nîp hagla, “Bî anîbu bî ap me ne i ar?” a gi la.

Hageila, Pida hag haluöm haga, “Yad wasö,” ga. ²⁶ Pen bî au Pida rîmîd rîb gi dö ga u, bî rîdîk lö lö nîpe ap God nîp nan sabe gep bî kub u nîp wög gi mîdeia. Nîpe apöm, Pida nîp haga, “Yad nöp nîjbin, ne bî anîbu aip mab olip wög adîj au mîdajan ar?” a ga.

²⁷ Hageia Pida kauyan hag haluöm haga, “Yad wasö,” ga. Anîg hagö nîjöl gi, adîj kîlakî wîñ ala. *

Jisas nîp dam Pailod mîdeia au arla

(Mad 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Ram rîk dam lö nîjöl gi, Juda kai kale Jisas nîp Kaiapas ram anîbu nîbö dam Rom gapman bî kub Pailod ram kub u arla. Juda

kai hagla, “Hon Rom bî ram raul i arno, hanîp asîj ut gi nab nîjöm hon Pasopa nan ñîjun rö lagnab,” a göm, höj giyan mîdeila. ²⁹ Anîb u, Pailod höj amöm haga, “Bî i nîp nîhön manö nîjmim daubim?” ö ga.

³⁰ Hageia, kale hagla, “Nîpe nan naij ap gagböp, nöp anîg dauagbnop,” a gi la.

³¹ Hageila, Pailod haga, “Kale dam lo kale adö u ke hagöp rö nîjmim, manö kub hagim,” a ga.

Hageia, Juda kai pen hagla, “Hon nîbi bî gau kalîp manö kub hagun, al pak lîno umöl, lo adö u mîdagöp. Rom gapman gau hanîp wasö gi pal,” a gi la. * ³² Juda kai anîg gi la u, Jisas yîp aigöl gi lö umnabin, a göm, haga rö nöp gi la. *

³³ Pen Juda kai anîg hageila, Pailod kauyan ado gi ram raul yan amöm, Jisas auan a gö, aueia nîp haga, “Ne Juda kai kîj kale u aka?” ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Manö yîp hag nîjâbön u, maj mîgan ne u ke hagabön aka nîbi bî rîmnap maj mîgan kale u udmön hagabön?” ö ga.

³⁵ Hageia, Pailod haga, “Yad Juda bî wasö. Juda kai ne gau nöp, bî God nîp nan sabe gep bî kub ne gau nöp me, nöp dapöm ñîmagö yad ñîbal. Ne nan nîhön gaina anîg gi pal?” ö ga. *

³⁶ Hageia, Jisas haga, “Yad nîbi bî udem abad mîdeinabin u, kîj mînörj naböj il i mîdpal rö, mîdageinabin. Yad mînörj naböj il i kîj mîdnîg gaibnep, Juda nîbi bî gau yîp nagî lun, a gi lö, nîbi bî yad gau uraköm kale aip pen pen allblap. Pen yad nîbi bî udem abad mîdeinabin nagî u ke mîdöp; mînörj naböj il i rö wasö,” ga.

³⁷ Anîg hageia, Pailod haga, “Anîb u, ne kîj ap aka?” ga.

Hageia, Jisas haga, “Me ne hagpan me u. Adö anîbu nöp me, Bapi God gö, yîp mînörj naböj il i yag daulö, majö gem, manö nîjög yuö yabîl u hag ñîbin. Nîbi bî manö nîjög yabîl udun, a gi gasî nîjbal gau, manö yad u udpal,” a ga.

³⁸ Anîg hageia, Pailod haga, “Pen manö gau nîbö gau nîbö ke ke iru nöp mîdöp u, hon aigöl gun manö nîjög yabîl me u, a gun nîjun?” ö ga.

Juda nîbi bî Pailod nîp hagla, “Jisas nîp al pak lîmim,” a gi la

(Mad 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Pailod manö anîbu hagöm, kauyan höj amöm, Juda kai kalîp haga, “Yad nîpe nan naij ap gajîp nîjagpin. ³⁹ Pen hon Rom gapman, mî u mî u, Pasopa ñîn kub u auajîp, bî nagîman kale ap yîharîj hubîk

* 18:27: Jon 13:38

* 18:31: Jon 19:6-7

* 18:32: Jon 3:14; 12:33

* 18:35: Jon 1:11

yubun. Anib u, Juda kai kinj kale u, yiharinj hubik yunö arnim aka?" ga. ⁴⁰ Hageia, meg migan dap ranöm hagla, "Nip wasö! Hon Barabas nip hubik yumön!" a gila. Bi Barabas anibu, nibi bi gau wañ wañ gö gapman kai kalip aip pen pen alla.

19

Pailod Jisas manö kub haga

¹ Anig hageila, Pailod ami bi nipe gau hagö, Jisas nip nagit udöm pak ado malo gila. ² Anig göl paköm, nan kalit kalit halö r+mnap udöm, kinj libal rö usajil bad ap göm, Jisas nip rol git nöm, waij mu mlö bö ap li nöm, ³ nip kuöyan amöm kuöyan amöm hagla, "Ne Juda kai kinj kale, ne pör nöp midaimön!" a gila. Anig hagöl git, nip mulu maj migan pakla.

⁴ Pen Pailod kuöyan höj amöm, Juda nibi bi kalip haga, "Nijim! Yad Jisas nip höj i daunabin nijöm kale nijabim, yad nipe nan naj göp it ap ulhai nijagpin," a ga. ⁵ Pen Jisas nip usajil kalit kalit halö bad u rol git nöm, waij mu mlö bö adö li nila u halö auö nijöl git, Pailod kalip haga, "Nip nijim!" a ga.

⁶ Anig hageia, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, Jisas nip nijöm manö blaö göm hagla, "Nip mab ba lanj al pak l+mmim! Nip mab ba lanj al pak l+mmim!" a gila. Anig hageila, Pailod haga, "Kale ke nip dammim, mab ba lanj al pak l+mmim. Yad nan naj göp it ap ulhai nijagpin!" a ga.

⁷ Hageia, Juda kai hagla, "Nipe, 'Yad God Nij nipe,' a ga u, lo hon ap hagöp, 'Umnim,' a göp," a gila.

⁸ Anig hageila, Pailod nijöm, rapin p+ninj göm, ⁹ kuöyan ram raul yan amöm, Jisas nip hag nijöm haga, "Ne ram m+nönj gai n+bö?" ö ga. Hageia, Jisas manö ap pen hagaga. ¹⁰ Pailod haga, "Ne yip manö hagagnabön ar? Ne nijban. Yad nöp abad m+dpin. Anib u, nöp hubik yunig hubik yunabin; pen nöp mab ba lanj al pak löl, a ginö, al pak l+naböl," a ga.

¹¹ Hageia, Jisas haga, "Pen ne yip abad m+dpin u, ne ke wasö, God nöp hagö abad m+dpin. Anib u, yip git naj gabön marö u, ne nöp udagnabön; bi yip udöm nöp n+öb u, marö kub yabñ u udnab," a ga. *

¹² Jisas anig hageia, Pailod nip yiharinj hag yuin, a göm, gasi nija u pen juda kai nip blaö git hagöm hagla, "Ne Jisas nip hubik yunabön u, Rom bi kub Sisa bi n+neb nipe midageinabön. Bi, yad kinj m+dpin, a gipal gau, Sisa aip pen pen al lun, a göm me, manö anibu rö haggal," a gila. *

¹³ Anig hageila, Pailod manö anibu nijöm, am Jisas nip ut git höj amöm, nipe am bi manö ud asikep sea adö au lanj gila adö u asika. Ka asika anibu, "Kabö Adan" a g+m+idal. Pen Arameik manö löm, "Gabada" a g+m+idal.

¹⁴ Pen nin anibu, Juda nibi bi Pasopa nan kale magum gep nin. Sidö anj kub lanj magö u, Pailod kalip haga, "Kinj kale me!" a ga.

¹⁵ Hageia, meg magö dap ranöm hagla, "Nip al pak li! Nip mab ba lanj al pak li!" a gila.

Hageila, Pailod haga, "Kinj kale anibi mab ba lanj al pak l+nam?" ö ga.

Hageia, bi God nip nan sabe gep bi kub gau hagla, "Kinj hon ap m+dagöp; Rom bi kub Sisa nöp m+idöp," a gila.

¹⁶ Pen anig git hag damöm, Pailod manö kalip u udöm, ami bi gau kalip haga, "Jisas nip dam mab ba lanj al pak l+mmim," a ga.

Jisas nip mab ba lanj al pak lila

(Mad 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

¹⁷ Pen nip al pak l+nig gila mab u, Jisas nip n+lö, nipe dam "Wip Nab+c Cög Ij" a gipal dum u apjaka. Dum anibu, Arameik manö löm "Golgota" a g+m+idal. ¹⁸ Jisas nip mab kros cipit pak löm, bi m+höp, ap böj lap, ap böj lap, al pak lila. Jisas anj au m+deia.

¹⁹ Pen Pailod hagö, bi nipe gau mab po ap udöm kalit kinj r+köm, Jisas nip al pak lila mab ba nab+c au g+dan d+lam gila. Kalit kinj r+kla manö u:

JISAS NASARED NIBÖ JUDA KAI KINJ KALE ME I.

²⁰ Manö anit adö anibu nöp, Arameik manö kalit kinj r+köm, Ladin manö kalit kinj r+köm, Grik manö kalit kinj r+köm gila me, Jerusalem söl anib u m+deia rö, Juda nibi bi iru nöp amgö l+nija. ²¹ Pen God nip nan sabe gep bi kub gau am Pailod nip hagla, "Manö kalit kinj r+kpan u kabö rö gagöp. 'Juda kai kinj kale' manö u m+dagainim; yiharinj hagmön, 'Nipe hagöp, 'Yad Juda kai kinj kale m+dpin,' a göp, a g+mön, manö anibu nöp kalit kinj r+kön," a gila.

²² Anig hageila pen Pailod pen haga, "Yad manö n+hön kalit kinj r+kpin u, anig göl nöp m+dnab," a ga.

²³ Pen Jisas nip mab ba lanj al pak löm, ami bi m+hau m+hau Jisas waij nipe gau balu ke ke udöm, waij mlö bö göm al döer gagla u, u rö nöp balu udnig hagla, ²⁴ "Pabu gagun! Yiharinj sadu rö gun, bi an udnim u, nipe udnab," a gila. Gila anibu, God hadame nöp nibi bi gau kalip gasi n+ö, God Manö u kalit kinj r+köm, hainö anig g+naböl, a gila u me, hainö anig unbö rö nöp gila. Manö anibu kalit kinj r+köm hagla,

* 19:2: Luk 23:11

* 19:9: Mad 27:12

* 19:11: Jon 10:18; Ap 2:23; Ro 13:1

* 19:12: Luk 23:2; Ap 17:7

* 19:24: Sam 22:18

“Walij yad u balu ke ke udöm,
walij mälö bö yad u, sadu rö gun udun,
a gila,” a gila. *

²⁵ Pen ñin anibu, Jisas nime u, nimañ u, Klopas nabin Maria u, Maria Magdala u, ap Jisas nup al pak lila got sol anib au mideila.

* ²⁶ Yad Jon, Jisas yip midmagö limidöp bi u, u rö nöp ap sol anib au midainö u me, Jisas yip ninjom, nime Maria nup haga, “Nibi me, ñi ne me u,” a ga. * ²⁷ Anig hagöm, nipe pen nime Maria ninjom yip haga, “Name ne me u,” a ga. Anig hagö ninjol gi, ñin anibu, Jisas nime nup u gi ram yad u damem, aip midmidul.

Jisas uma

(Mad 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Jisas nija, wög adö nipe u magöñhalö gi haka u me, God Manö haga u ninjö ñinim a göm haga, “Yip rugu mitep göp,” a ga. *

²⁹ Pen ñig wain as barol ap dap anib au lilö mideila u me, ami bi ap, nan hain bad ap udöm, wain as anibu löm, ud mab hisop lö adin u abös alöm, dap ranöm Jisas maj hañ adö nup u la. * ³⁰ Jisas ñig wain as anibu ninjom haga, “Nabön juöp,” a göm, ubör yihön göm, ana nipe ña.

Jisas riglöm nipe u binin gila

³¹ Pen juda bi kub gau, kagot ñin u dugo magö u hadö auajip ninjom hagla, “Rol God nup sabe gep ñin hon u, wip gau mab ba lan midagailö,” a göm, am Pailod nup hagla, “Bi mab ba lan al pak libal gau, ami bi gau ma kalip gau pa jö gilö, yinid umlö, ud minönö yanj löl,” a gila. * ³² Hageila, Pailod ami bi gau kalip hagö, am bi Jisas aip al pak lila mihau, ma kalip gau pa jö gila. ³³ Pen Jisas ma nup u pa jö gun a göm ninja, nipe hadö uma. Anig ga u me, ma nipe u pa jö gagla. ³⁴ Pen ami bi ap, watab ap udöm, Jisas nup riglöm adin u binin gö, adin hagape halö, ñig halö luga. ³⁵ Anib u, kale nibi bi manö kal kiiñ rikabin anibi ninjabim gau abe Jisas nup nin udmim, a gem, yad Jon, Jisas nup ga u amgö yad ke ninjin rö, kalöp manö ninjö yabñ anibi hagem kal kiiñ rikabin.

* ³⁶ Pen ga anibu, God hadame nöp nibi bi gau kalip gasi ñö, God Manö u kal kiiñ riköm, hainö anig ginaböl, a gila u me, hainö anig unbö rö nöp gila. God Manö u kal kiiñ riköm hagla, “Le nipe u, ap pa jö gagnaböl,” a gila. * ³⁷ Pen manö ap hagla, “Bi nup binin gajal u nup ninjaböl,” a gila.

Josep nipe Jisas hañ roman dam rigöl ga
(Mad 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Bi Arimadia daun nibö ap, Jisas manö nipe ninj uda u pen, juda bi kub kalip pinin göm, Jisas nup ninj udmim, a göm, waiö hagagmidöp. Bi anibu hib nipe Josep. Nipe Jisas nup dam rigöl ginam, a göm, am Pailod nup hag ninjö, yau a gö, ud ara. ³⁹ Nikodimas nipe Josep aip arlö. Nikodimas, bi au nöd am Jisas nup sibön yanj ninja bi u. Nikodimas nan hañin aij auep iru nöp, kilo unbö ñinjuöl ado gi da unbö aip böñ danj (35) rö, udöm ara. Nan hañin aij auep anibu, mab mö cil u abe, mab alos cil u abe udöm gila. * ⁴⁰ Pen kale mihöp am wip he u ud asik dap lugmil, juda nibi bi ginidäl rö, mab cil ud ara u, wip he gau anön li ñimil, linin ud walij rud gila pro milö u udmil, wam wam gilö. ⁴¹ Jisas mab ba lan al pak lila ka anib sol au wög adin ap mideila. Wög adin anibu an au kabö migan gison nöp luöm, wip rigöl gagla ap mideila. ⁴² Juda kai God nup sabe gep ñin kale u sol sol ga rö, yinid rigöl gul a ginil, kabö migan yöp sol anib au rigöl gilö.

20

Wip rigöl gila u kuö nöp mideila

(Mad 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ Sade ñin u, ram riknig gö ninjol gi, Maria Magdala wip rigöl gila migan amöm ninja, kabö kub wip rigöl pñ gila u, Hi gi am got au mideila. ² Nipe ninjom, kauyan gi dö gi ap Saimon Pida hol mihön midailo u apöm haga, “Bi Kub u nup agamij ud arbal; pen dap libal au ninjagpun,” a ga.

³⁻⁴ Anig hageila, Pida hol mihön ninjig gi dö yabñ gul hadlo. Yad nöd amjakem, ⁵ höñ adö löyan nöp midem, kabö migan jin sipstip ninjono walij bad gau nöp mideila. ⁶⁻⁷ Pen Saimon Pida nipe hain apöm, kabö migan u hiikid amöm ninja, Jisas nup walij wam halö yula gau hubik gaga; rigöl gila rö nöp mideila. Pen walij nabç jin piral wam gi gabö gila u, u rö nöp hubikaga; piral gi gabö gila rö nöp asik gi ke au mideila. ⁸ Yad nöd wip rigöl gila au apjaknö pen uri yad u rö nöp kabö migan hiikid amem ninjono, walij gau wam halula rö mideila u me, anibu Jisas uraköp, a gem ninj udnö. ⁹ Pen ñin anibu, God Manö kal kiiñ riköm, Jisas umöm uraknim, a gila manö u, hol ninj aij gaglo. * ¹⁰ Anig ninjul ado gi ram arlo.

Maria Magdala Jisas waiö lö ninja

(Mad 28:9-10; Mak 16:9-11)

* **19:25:** Mad 27:55-56 * **19:26:** Jon 13:23 * **19:28:** Sam 22:15 * **19:29:** Sam 69:21 * **19:31:** Dud 21:22-23 * **19:35:** Jon 21:24 * **19:36:** Eks 12:46; Nab 9:12; Sam 34:20 * **19:37:** Sek 12:10; Rep 1:7 * **19:39:** Jon 3:1-2 * **20:9:** Ap 2:24-32; 1Ko 15:4

11-12 Pen Maria wip riğöl gıla riğöl miğan anıbu hön adö au uraköl mıdöm mıtön göl gi mıdeia. Mıtön göl gi mıdöl gi, jöl magö dudu gi kabö miğan jıñ sıpsıp nıñ, ejol wañj rad lılo mıhau, Jisas wip he nöd mıdeia ka anıbu asik mıdöl gi, ap nabıc adıñ jıñ, ap ma adıñ mıñ, mıdailö. 13 Ejol anıb mıhau Maria nıp haglö, “Nıñhön giñig mıtön gabön?” ö gilö.

Hagailö haga, “Bı Kub yad u nıp damöm gai dam lıbal u nıñagpin!” a ga. 14 Anıg hagöm, ado göm nıñ, Jisas urak mıdeia. Pen nıp nıñ, bı unbö ke rö la. Jisas nıñ u pen u Jisas nöp a göm nıñaga. *

15 Jisas pen Maria nıp haga, “Nıbi me. Nıñhön giñig mıtön gabön? An nıp ulhai nıñabön?” ö ga.

Hageia, Maria haga e, bı wög adıñ nap nıbö u nöp yıp hagab, a göm haga, “Bı kub nıñeb. Wıp u ud arbin, a giñmön, gai dam liban u yıp hagaimön, yad ud arnam,” a ga.

16 Hageia, Jisas haga, “Maria!” a ga.

Hageia, Maria, Arameik manö löm, “Rabonai!” a ga. Manö haga anıbu, “Manö Hag Ñeb Bı.”

17 Hageia, Jisas haga, “Yad ram mıtön jı i arö gem, Bapi ado gi au lañ aragın rö, yıp ud mıdagaimön. Pen ne arammön, mam bı kalıp hagmön, ‘Jisas hagöp, ‘Yad Bapi yad, Bapi kale, God yad, God kale mıdöp u ado gi arabin,” a göp, a giñmön,” a ga. *

18 Jisas anıg hageia, Maria Magdala am Jisas bı nıpe gau kalıp haga, “Yad Bı Kub u nıp nıñem auabin,” a ga. Anıg hagöm, Jisas manö nıñhön nıñhön nıp haga u, Maria nıpe Jisas bı nıpe kalıp manö anıbu haga.

Jisas waiö lö bı nıpe gau nıñla

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Pen Sade ñın u, sıdö wad ara nıñöm, bı nıpe gau Juda bı kub gau kalıp pıñıñ göm, ram raul amöm ajön u giñ pidön göm, agamıj mıdeila nıñöm, Jisas ap anıb au waiö löm haga, “God kalöp abad mıdeian,” a ga. 20 Anıg hagöm, ñımagö ur nıpe gau kalıp yamöm, riğlöm böñ lau yamöm ga. Bı nıpe gau nıñöm, u Bı Kub nöp, a göm, mıñ mıñ yabıñ gıla. *

21 Jisas pen kalıp kuöyan haga, “God kalöp abad mıdeian. Bapi yıp hag yuö apem wög nıpe giñin rö, kalöp pen abe hag yuabin,” a ga. 22 Anıg hagöm, kalıp pu göl gi haga, “Ana Uł u udmim. 23 Nıbi bı rımnap nan si nan naij gıpal gau nıñmim arö giñabim u, God u rö nöp nıñöm arö giñab. Pen nıñmim arö gagnabim u, God u rö nöp nıñöm arö gagnab,” a ga. *

Jisas waiö lö bı nıpe Domas nıp nıñla

24 Pen Jisas ap waiö löm kalıp manö haga ñın anıbu, bı nıpe Domas, hib ap Ñı Ramö a giñıdal u, kalıp aip mıdageia. 25 Anıb u, hainö Jisas bı nıpe Domas nıp hagla, “Bı Kub u nıñbun,” a gıla.

Hageila, nıpe pen haga, “Anıg hagabim u pen ñımagö nıpe cıpiñ pakla u abe, riğlöm bıñıñ gıla u abe, amgö yad ke nıñem ñımagö yad ud nıñnabin u me, manö anıbu nıñ u dem, uraköp, a gem nıñ udnabin; wasö u wasö,” ga.

26 Anıg hagöm, pen wik añı ap mıdöm, Jisas bı nıpe gau Domas aip kuöyan ram raul u mıdeila. Ajön giñ pidön gıla u pen Jisas nıpe ap anıb au waiö löm haga, “God kalöp abad mıdeian,” a ga. 27 Jisas anıg hagöm, Domas nıp haga, “Ñımagö ne u, yıp cıpiñ pakla u ud nöñ. Ñımagö yad nöñ. Riğlöm böñ yad bıñıñ gıla auı abe ud nöñ. Gası mılö lagmön, yıp nıñ udmön,” a ga.

28 Hageia, Domas haga, “Bı Kub yad, God yad!” a ga.

29 Pen Jisas Domas nıp haga, “Yıp waiö nıñmön me, yıp nıñ udpan. Pen nıbi bı yıp waiö nıñagöm, yıp nıñ udnaböl gau, mıñ mıñ yabıñ giñaböl,” a ga. *

Jon manö anıbi nıñhön giñig kali ktiñ rıka

30 Pen manö kali ktiñ rıkabın anıbi, hon Jisas bı nıpe gau nıñ mıdno nıñöl gi, Jisas nan gagep ke ke iru nöp giñıdöp rö, magöñhalö kalı ktiñ rıkagpin. 31 Pen kale, Jisas nöp me, Kraıs u, God Ñı nıpe yabıñ u nöp, a giñim, nıp nıñ udpe, kalöp udö, nıp aip kamıñ mıdeinabim, a gem, manö anıbi kalı ktiñ rıkpin. *

21

Jisas waiö lö bı nıpe unbö mudun jıñ u nıp nıñla

1 Pen hainö hon Jisas bı nıpe gau Ñıg Wanjö Daıbirias au mıdaino nıñöm Jisas nıpe waiö lö nıñño. Nıñhön ga u hagnıg gabin. 2 Saimon Pida u, Domas u (hib ap Ñı Ramö a gal u), Nadanyel Kena daun, ram mıtön Galili au nıbö u, Sebedi ñı Jems hol mamıl mıhau, Jisas bı nıpe mıtöp halö aip, jım ñöl am Ñıg Wanjö Daıbirias au mıdaino.

3 Saimon Pida hanıp haga, “Yad kabsaı nan arabin,” a ga. Hageia, “Hon aip arnabun,” a gun, am nıp aip ñıg magıb udun, gi ajno ajno ram rua pen kabsaı rımnap udagno. *

4 Pen sıdö lim gö nıñöl gi, Jisas ap ñıg wanjö goı au mıdeia. Nıp nıñño pen u Jisas

* 20:14: Luk 24:16; Jon 21:4 * 20:17: Ro 8:29; Hib 2:11-12 * 20:20: Jon 16:22; 1Jn 1:1 * 20:23: Mad 16:19

* 20:29: 1Pi 1:8 * 20:31: Jon 3:15; Ro 1:17; 1Jn 5:13 * 21:3: Luk 5:4-7

nöp a gun n+ɲagno. ⁵ N+ɲe han+ɲp haga, “N+ɲi game. Kale kabsaɲ nan g+ aj wasö n+ɲbim ar?” a ga. Hageia, hon yau a g+no. ⁶ An+ɲ hagaino, han+ɲp haga, “Uben u ud n+ɲg mag+ɲ n+ɲmagö y+ɲg k+ɲd lau adö yumim me, kabsaɲ r+ɲmnap udnabim!” a ga. Hageia, uben u ud n+ɲg an+ɲ yan+ɲ yuun, kabsaɲ iru yab+ɲ nöp udun, +ɲp g+no aun+ɲm rö laga. ⁷ An+ɲg geia, yad Jon, Pida n+ɲp hagnö, “B+ an+ɲbu B+ Kub u nöp,” a g+no. An+ɲg hagainö, Pida n+ɲñöm, wah+ɲ n+ɲpe au la u ud hib nab an+ɲ au g+ɲdan+ɲ p+ɲralöm, ujan+ɲd n+ɲg an+ɲ yan+ɲ la. ⁸ Hon b+ r+ɲmnap n+ɲg mag+ɲ adö u m+ɲdun, uben kabsaɲ halö ap ran jaköm m+ɲdeia u, +ɲp g+ dap, m+ɲlö gau wasö, mida unbö n+ɲnjuöl mam+ɲd (100) rö nöp, n+ɲg goɲ au auno.

⁹ Goɲ an+ɲ au apun n+ɲño, mab in b+ɲ ara adö u, kabsaɲ r+ɲmnap in m+ɲdeia. Bred r+ɲmnap u rö nöp m+ɲdeia. ¹⁰ Pen Jisas han+ɲp haga, “Kabsaɲ m+ɲñi uɲpim gau, r+ɲmnap dauim,” a ga. ¹¹ Hageia, Saimon Pida n+ɲg mag+ɲ adö u amöm, n+ɲpe aip uben kabsaɲ iru nöp (153) m+ɲdeia an+ɲbu kabö kulup adö au +ɲp g+ dauno. Uben u marö ga pen pa g+ dö gaga. *

¹² Jisas pen han+ɲp haga, “Apim, nan n+ɲñim,” a ga. Hon pen nable gö, ne b+ an amnöm m+ɲdpan a gun n+ɲp hag n+ɲagno; u B+ Kub u nöp a gun, n+ɲñun arö g+no. ¹³ Jisas n+ɲpe am bred u udöm, han+ɲp n+ɲme löm, kabsaɲ abe ud han+ɲp n+ɲme löm gö, n+ɲño.

¹⁴ Pen Jisas umöm uraköm, han+ɲp b+ n+ɲpe gau ij m+ɲhau n+ɲgan waiö lö n+ɲp n+ɲño. *

Jisas Pida n+ɲp manö haga

¹⁵ Pen hon nan n+ɲñ p+ɲs gun, Jisas Saimon Pida n+ɲp hag n+ɲña, “Saimon Jon n+ɲ n+ɲpe. B+ gai i rö wasö; ne y+ɲp n+ɲño nöp m+ɲdmagö l+ɲban aka?” ga.

Hageia, Pida haga, “B+ Kub. Yad nöp m+ɲdmagö l+ɲbin u, ne n+ɲñban me,” a ga.

An+ɲg hageia, Jisas haga, “Sipsip pi yad gau, abad m+ɲdaimön,” a ga.

¹⁶ Jisas an+ɲg hagöm, kauyan+ɲ hag n+ɲña, “Saimon Jon n+ɲ n+ɲpe. Ne y+ɲp n+ɲño nöp m+ɲdmagö l+ɲban aka?” ga.

Hageia, Pida haga, “B+ Kub. Yad nöp m+ɲdmagö l+ɲbin u, ne n+ɲñban me,” a ga.

An+ɲg hageia, Jisas haga, “Sipsip yad gau abad m+ɲdaimön,” a ga. *

¹⁷ Jisas kauyan+ɲ pen hag n+ɲña, “Saimon Jon n+ɲ n+ɲpe. Ne y+ɲp m+ɲdmagö l+ɲban aka?” ga.

Pen Jisas an+ɲg göm, manö adö añ+ɲ an+ɲbu nöp, “Ne y+ɲp m+ɲdmagö l+ɲban aka?” hag n+ɲñöm hag n+ɲñöm gö me, Pida gas+ɲ iru n+ɲñöl g+ɲ haga, “B+ Kub. Ne nan gau magöñhalö

n+ɲñban. An+ɲ u, yad nöp m+ɲdmagö l+ɲbin u, ne hadö n+ɲñban me,” a ga.

Hageia, Jisas haga, “An+ɲ u, sipsip yad gau abad m+ɲdaimön. ¹⁸ Yad nöp n+ɲñö yab+ɲ hagabin, ne b+ praj rö m+ɲdaina n+ɲn u, wah+ɲ gas+ɲ ne ke n+ɲña rö ud l+ɲmön ajm+ɲdan. Pen ne hainö b+ m+ɲlep l+ɲnabön n+ɲn u, ne n+ɲmagö ne g+ɲlan g+ɲ m+ɲdö n+ɲñöl g+ɲ, b+ ke n+ɲbö ap nöp nag+ɲ ad+ɲköm, aragnabön mol u uɲ g+ɲ ud arnab,” a ga. ¹⁹ Jisas manö haga an+ɲbu, n+ɲbi b+ r+ɲmnap hainö Pida al pak l+ɲnaböl u, Jisas nöd n+ɲña me u. N+ɲbi b+ hain n+ɲbö gau, Pida n+ɲp nan n+ɲñön g+ɲnaböl umnab u n+ɲñöm, God n+ɲpe mailö aij unbö ke halö m+ɲdöp u n+ɲñnaböl. Pen Jisas Pida n+ɲp haga, “Y+ɲp hain g+ɲmön,” a ga. *

²⁰ Jisas manö an+ɲbu haga n+ɲñöm Pida ado göm n+ɲña, yad b+ Jisas m+ɲdmagö l+ɲm+ɲdöp u m+ɲdaimön. Yad b+ an+ɲbu me, nöd Jisas Pa-sopa nan n+ɲñ m+ɲdeia it au as+ɲk m+ɲdem hag n+ɲñö, “B+ Kub. An nöp mumug g+ɲnab?” ö g+ɲno. ²¹ Pida y+ɲp n+ɲñöm Jisas n+ɲp haga, “B+ Kub. B+ i n+ɲp n+ɲñön g+ɲnab?” ö ga.

²² Hageia, Jisas haga, “U gas+ɲ yad. Yad hagnö n+ɲpe m+ɲdep nöp m+ɲdö n+ɲñöl g+ɲ, ado g+ɲ aunabin u, manö ne wasö. Pen ne y+ɲp hain g+ɲmön,” a ga.

²³ Jisas manö haga an+ɲbu, n+ɲbi b+ n+ɲp n+ɲñ uɲla r+ɲmnap hagla, “Jisas b+ n+ɲpe an+ɲbu umagnab,” a g+ɲla. Pen Jisas b+ n+ɲpe an+ɲbu umagnab a göm manö an+ɲbu hagaga; n+ɲpe y+ɲhar+ɲñ haga, “Yad hagnö, n+ɲpe m+ɲdep nöp m+ɲdö n+ɲñöl g+ɲ, ado g+ɲ aunabin u, manö ne wasö,” ga.

²⁴ Jisas b+ n+ɲpe an+ɲbu me, n+ɲpe ke manö an+ɲbi kal+ɲ kl+ɲñ r+ɲköm, magöñhalö manö n+ɲñö yab+ɲ nöp m+ɲdöp u n+ɲñöm, kal+ɲ kl+ɲñ r+ɲköp me u. ²⁵ Jisas nan adö ke ke iru nöp ga u pen manö an+ɲbu yöp r+ɲmnap nöp an+ɲ au+ɲ kal+ɲ kl+ɲñ r+ɲköp. Yad n+ɲñnö, manö an+ɲ gau magöñhalö kal+ɲ kl+ɲñ r+ɲk buk iru nöp yan+ɲ l+ɲblap, m+ɲñön n+ɲñön i pro gö, dam lep ka u m+ɲdagaiböp. *

* 21:7: Jon 13:23; Mad 14:29 * 21:11: Luk 5:6 * 21:14: Jon 20:19,26 * 21:16: Ap 20:28 * 21:19: Mad 16:24-25; 2P1 1:14 * 21:20: Jon 13:23-25 * 21:24: Jon 19:35 * 21:25: Jon 20:30

Aposil

Bi Jisas manö ud arep gau kale nan nihön nihön gila

Luk Diopilas nipe kauyan kalı kılın rıka

¹ Mam Diopilas. Yad nöp manö nöd kalı kılın rıknö u, Jisas nıp yag daulö majö göm, wög il göm mid damöm, nan nihön nihön göm, manö nihön nihön hag nöm ga u, nöp köp nöd u kalı kılın rıknö. * ² Hainö, God Jisas nıp dam ap ran jak kumi kabö lan au ud ara. Pen nıpe kumi kabö adö lan au arnıg ga magö u, nıpe gö Ana Uı nıpe manö nıpe ud arep hag la bı gau kalıp hag nı aıj ga. Manö anıbu magöñhalö nöd kalı kılın rıkem nöp nınö u. * ³ Jisas uma pen kauyan uraköm, nın unbö nınjuöl mıhöp (40) an u nın iru nöp waiö löm, manö nıpe ud arep bı nıpe gau aıp mıdöm, God nıbi bı udöm abad mıdeınab manö u kalıp hag nınmıdöp. Anıg gö, kale amgö magö kale ke nınıla nıpe kamın mıdeıa. * ⁴ Pen umöm uraköm, mınöñ naböñ adö il i mıdmıdöp nın an anıbu au, nın ap bı nıpe anıbu gau aıp nan magö nınöm haga, “Yad kalöp nöd hagnö rö, Bapi yad nan nihön kalöp nınabın a ga u, Jerusalem aıı nöp mıdmım, abad mıdaimım. * ⁵ Jon nıg pak nıe bı u nıbi bı kalıp nıg u nöp pak nıa, pen nın mıhöp nöp ap arö, Ana Uı u apöm kalöp pak nınab,” a ga. *

Jisas nıpe ram mınöñ kumi kabö adö lan au ap ran jak ara

⁶ Pen nın ap Jisas nıpe bı nıpe anıbu gau mıdeıa an au waiö lö, nıp hagla, “Bı Kub, ne mını kın hon mıdö, hon İsrıl nıbi bı ram mınöñ hon i kauyan ke abad mıdun, ram mınöñ rımnab abad mıdun gınabun aka?” gıla. * ⁷ Hageıla, kalıp haga, “Nın mai gınab u, Bapi gası nıpe ke nınöm hag la; nan kale wasö. * ⁸ Pen Ana Uı nıpe kalöp auö, kale pıdöñ udmım ammım, Jerusalem nıbi bı, Judıa nıbi bı, Samıerıa nıbi bı, nıbi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö gau, yad nihön nihön gıpin u kalıp hag nınabım,” a ga. *

⁹ Anıg hagöm, bı nıpe gau nınımdlö nınjöl gı, God nıp dam ap ran jak kumi kabö adö lan au ud arö nınjöl gı, kumi bad ap apöm nıp harıka.

¹⁰ Pen nıpe areıa, kale kumi kabö lan nın mıdlö nınjöl gı, magö anıbu nöp bı

* **1:1:** Luk 1:3 * **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:3:** Luk 24:36-49; Ap 10:41 * **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap 2:33 * **1:5:** Mad 3:11 * **1:6:** Luk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:** Mad 28:19; Luk 24:48 * **1:11:** Mad 26:64; Luk 21:27 * **1:12:** kilomıda aıı ap nöp rö * **1:12:** Luk 24:50-53 * **1:13:** Mad 10:2-4 * **1:16:** Sam 41:9 * **1:18:** Mad 27:3-8 * **1:20:** Sam 69:25; 109:8

walıj rud yımlö mıhau ap kalıp pıg urak mıdailö. ¹¹ Bı anıbu mıhau haglö, “Bı Galılı nıbö gai i, kale nıhön gınıg kumi kabö lan nın mıdpım? Kale nınjöl gı mıdpe nınjöl gı, God nıpe gö, Jisas ap ran jak kumi kabö adö lan au ud aröp u, hainö nıpe ke unbö rö nöp ado gı aunab,” a gılö. *

Judas uma u Madaias kuö nıpe uda

¹² Olıp Dum lan mıdeıa u arö göm, Jerusalem ado gı arla. Adan mılö wasö, Olıp Dum Jerusalem nıbö söı; Juda God nıp sabe gep nın u kale ajmıdal rö nöp. *

* ¹³ Jerusalem amöm, ram haneb kale amjaköm, ram raul adö lan mıgan u arla. Bı mıdeıa gau: Pıda, Jon, Jems, Edru, Pilıp, Domas, Badolomyu, Madyu, Alpias nı nıpe Jems u, Saimon Selod u, Jems nı nıpe Judas u. * ¹⁴ Kale pör pör magum göm, God nıp sabe gımıdal. Jisas nıme Maria u, Jisas nımam bı gau, nıbi rımnab halö pör anıg gımıdal.

¹⁵ Pen nın an anıbu au, nıbi bı nınjuöl unbö kagoj nın (120) rö ap magum gılo nınjöl gı, Pıda uraköm kalıp haga, ¹⁶ “Aı mam bı nınım. Ana Uı nıpe hadame nöp Depıd nıp gası nıö, Judas Jisas nıp mumug nınıa bı u gınab rö nınöm kalı kılın rıkö, haga haga rö nöp ga. * ¹⁷ Jisas bı Judas anıbu udö, hon aıp mıdöm, wög nıpe u jım nıöl gımıdun,” a ga.

¹⁸ Pen hainö nıpe Jisas nıp mumug nınöm, manı uda u damöm, mınöñ naböñ ap rauöm, mıd damöm, nın anı ap ap lug paköm, mudun nıpe u pabu göm, hıbur magöñhalö lım gı höñ haıauö uma. *

¹⁹ Anıg göl umö, Jerusalem nıbi bı magöñhalö nınöm, mınöñ naböñ rauöm uma anıbu, hıb Akeldama a gıla. Akeldama hagla manö il u, “Hagape Luga Mınöñ Naböñ?,” a göm hagla.

²⁰ Pıda haga, “Depıd hadame nöp God Manö adın Sam a gıpal u kalı kılın rıköm haga,

‘Ram nıpe cög nöp mıdaimın;

Nıbi bı rımnab ram nıpe am mıdagaiöl,’ a ga.

Depıd manö ap pen haga,

‘Wög nıpe u bı ap udnım,’ a ga. *

²¹ Haga anıbu, bı hon ke ap nınun udnabun. Hon Bı Kub Jisas aıp ajmıdun u, bı hon aıp pör ajmıdöp bı ap nınun udnabun. ²² Bı hon aıp pör ajöm, Jon Jisas nıp nıg pak nıa u nınöm, mıd damöm, Jisas umöm uraköm kumi kabö adö lan ara nınıa bı ap nınun udnabun. Bı anıbu rö udno

me, Bî Kub Jisas umöm uraka manö u hag ñî aij gî nab,“ a ga. *

²³ Pida anîg hagö, bî ne Madaias aip Josep aip kalîp mîhön hag lîla. Pen Josep ñî n rîmnap hib nîpe ap Basabas, ap Jasdâs, a gî mîdal. ²⁴⁻²⁵ Bî anîb mîhau kalîp anîg göl hag lôm, God nîp sabe göm hagla, “Bî Kub, Judas nöd gî naij göm umöm, ram nîpe mîdainîm au ara u, kuö nîpe u an udnîm, a gun, bî mîhöp i hag lîbun. Anîb u, ne nîbi bî magöñhalö gasî nîjöm gîpal rö nîjban u me, nöp hag nîjåbun, ne ke bî u a gö, hon nîjban udnabun,“ a gîla. ²⁶ Anîg hagöm, bî anîb mîhau ilön cal ud gulu gî udlö, Madaias hib apranö, Jisas manö ud arep unbö agîp lanj aip jîm ñöm, kauyanj bî unbö mîgan lanj la.

2

Ana U† nîpe aua

¹ Nîbi bî Jisas nîp nîj udlâ gau, Pedikos ñî n kub u mîñî, a göm, ap ram raul mîgan aîñ ap mîdeila. * ² Anîg göl mîdlö nîjöl gî, adîj gu kub kumi kabö adö lanj nîbö hagöm, yîgön rö udöm, ram raul mîgan asîk mîdeila au yanj aua. ³ Pen magö anîbu nöp nîjla, mab mîtanj ugan rö u apöm, pîlajîk ke ke pa gî dö gî amöm, nîbi bî nabîc cög adö lanj aîñ aîñ am mîdeila. * ⁴ Am mîdö nîjöl gî, Ana U† apöm, ana kalîp anj danj ajmanj raua nîjöm kale manö yabî adö ke ke hagla. *

⁵ Pen ñî n anîbu, Juda nîbi bî gau, kale mîgan ke ke, ram mînönj gau nîbö gau nîbö apöm, Jerusalem magum gî mîdeila. Nîbi bî anîb gau kale God Manö haga rö nîjöm gî mîdal. ⁶ Gu kub anîbu hageia nîjöm, nîhön gab a göm, nîbi bî iru nöp yîjîd ram anîbu apöm nîjla, manö yabî adö ke ke kabö göl nöp hageila. ⁷ Kale nîjöm, aiö waiö göm hagla, “Nîbi bî gai i magöñhalö Galili nîbö. ⁸ Pen aige göm manö yabî hon ke ke haggun rö kabö göl hagaböl nîjåbun? ⁹ Hon rîmnap Padia nîbö, rîmnap Midia nîbö, rîmnap Ilam nîbö, rîmnap Mesopodemia nîbö, rîmnap Judia nîbö, rîmnap Kapasodia nîbö, rîmnap Podas nîbö, rîmnap Esia nîbö, ¹⁰ rîmnap Prijia nîbö, rîmnap Pampilia nîbö, rîmnap Ijip nîbö, rîmnap ram mînönj Libia, Sairini daun göl gau nîbö, rîmnap Rom nîbö auno. ¹¹ Nîbi bî Rom nîbö aula u, rîmnap Juda nîbi bî yîjîg göl, rîmnap Juda nîbi bî wasö pen uri Juda nîbi bî gîpal rö adö u gîpal. Rîmnap Krir nîbö, rîmnap Arebia nîbö auno. Pen hon nîj mîdno nîjöl gî, manö yabî hon ke ke haggun rö kabö göl hagöm, God nîpe nan unbö ke yabî göp, a göm,

hib nîpe haglö adö arab, nîjåbun,“ a gîla. ¹² Anîg hagöm, gasî iru nîjöl gî, pen hag nîjö, pen hag nîjö göm hagla, “Ke yabî gab anîbu nîhön gî nîg gab,“ a göm, gasî iru yabî nîjla.

¹³ Nîbi bî rîmnap pen kale ñîñîtonj lî hagla, “U ñîg wain iru nöp ñîjöm, hau alöp hagaböl,“ a gîla.

Pida manö hag ña

¹⁴ Pen Pida bî Jisas manö ud arep bî unbö agîp lanj aip uraköm, meg mîgan dap ranöm, nîbi bî iru nöp mîdeila gau kalîp haga, “Kale Juda nîbi bî hon abe, kale nîbi bî Jerusalem aui hanmîdim abe, aui nîhön gajîp u yad kalöp manö hagnîg gabin i nîj aij gîmim. ¹⁵ Kale rîmnap haggim, ‘Bî gai i ñîg wain iru nöp ñîjöm, hau alöp hagaböl,‘ a gîpim u, pen kale ñîg wain ñîjöl hau alagöp. Mîñî sidö gîsön nöp auöp magö u nöp me. ¹⁶ Pen manö yabî ke ke hagaböl nîjåbim anîbi, bî God manö hagep Joel hadame nöp hagöm kalî kîñî rîka rö nöp gab me u. Nîpe manö anîbu kalî kîñî rîköm haga,

¹⁷ ‘God hagöp, “Ñî n hain u, nîbi bî magöñhalö gau kalîp Ana yad yunabin.

Ñî pai kale gau God Manö nîbi bî kalîp hag ñî naböl.

Bî praj kale gau naböñ nîjåböl.

Bî majö kale gau hon nîjåböl. *

¹⁸ Ñî n anîbu, nîbi bî yîp wög gî ñî bal gau, nîbi gau abe bî gau abe,

kalîp Ana yad yunö, manö aij yad u nîbi bî gau kalîp hag ñî naböl.

¹⁹ Pen kumi kabö adö lanj nan ke gagep rö rîmnap gem,

mînönj naböñ adö î i nan nîjeb nîjågep ke nîbö rîmnap gî nabin.

Hagape göm, mab inöm, hadu adpî kub göm gî nab.

²⁰ Sidö mailö gagnab; rakî n hagape bö lî nab.

Anîg geinab, hainö ñî n unbö ke nîbö waiö lî nab.

Bî Kub mailö aij unbö ke halö aunab.

²¹ Pen nîbi bî an an, Bî Kub yîp ud kamîj yuanj, a göm, hag nîjåböl gau, kalîp ud kamîj yunab,“ a ga.

²² Pida nîpe Joel kalî kîñî rîka manö anîbu hag pîs göm haga, “Kale Isrel nîbi bî, manö hagnîg gabin i nîj aij gîmim. Jisas bî Nasared nîbö u bî yîharîj wasö; God nîpe ke nîp yuö aua. Ñî yad u yunö, nan gagep rö iru nöp göm, nan nîjeb nîjågep iru nöp göm gî nab anj kalîp au nîjöm, bî anîbu God nîpe ke hag yuö aua u nîjlanj, a göm, nîp yuö aua. Jisas nîpe nan gagep rö

* 1:22: Mad 16:19; Mak 1:9; Jon 15:27 * 2:1: Lep 23:15-21; Dud 16:9-11 * 2:3: Mad 3:11 * 2:4: Ap 4:31;

10:44-46; 19:6; Mak 16:17 * 2:17: Joe 2:28-32

anj kale ga u, kale ke hadö n+ñbim. ²³ God kale g+ñabim rö nöd n+ñöm, Jisas n+ñp ud ñ+magö adö kalöp u lö, kale dam n+ñbi b+ nan si nan najj g+pal gau kalöp ñ+be, n+ñp mab ba lanj al pak lölö uma. ²⁴ N+ñpe ilön kub yab+il udöm uma u pen böñ nöp wip r+göl au m+ñdöm, hij g+ lug l+ arn+ñm rö laga. God gö kauyanj uraka. ²⁵ Depid pen hadame nöp Jisas n+ñp manö kal+ klññ r+köm haga, 'Yad n+ñbim, B+ Kub yad aip pör pör m+ñdöp.

N+ñpe ñ+magö y+ñj yad lau adö m+ñdöp u me, yad p+ññj gagnabin. *

²⁶ An+g göp u, hibur m+ñdmagö yad p+ñaiöp; yad ñ+ññ lem hagabin.

Hañ romanj yad umn+g gab pen gas+ halö m+ñdem p+ñññj gagnabin.

²⁷ Ai g+ñ+g? Ne y+ñp wip r+göl m+ñgan arö gagnabön.

Ne B+ U+ ne arö gö, hañ romanj n+ñpe hij g+ lug l+ aragnab.

²⁸ Ne y+ñp kam+ñj m+ñdep adan u yamna.

Yad ne aip m+ñdem, m+ññ m+ññ yab+il g+ñabin, 'a ga,' a ga.

²⁹ Pida Depid haga manö an+ñbu hag p+ñ göm haga, "Añ mam b+, yad kalöp manö kabö göl hagnö, n+ñj aij g+ñabim. Bac ñ+ñj Depid umö r+göl g+la utöm m+ñgan u m+ñdöp; utöm m+ñgan an+ñbu m+ññ hon u rö nöp n+ñbun. * ³⁰ Pen Depid n+ñpe God manö hag ñ+be b+ m+ñdm+ñdöp u me, n+ñpe n+ñja, God hadame nöp manö hag löm haga, 'Ne ñ+ r+ñknabön r+ñk damöm r+ñk l+ñaböl ñ+ ap n+ñpe ka ne udöm, k+ñj m+ñdeinab,' a ga. * ³¹ Depid nan hainö g+ñab u n+ñjöm, Mesaia u* n+ñpe umöm uraknab, a göm, haga, 'N+ñp wip r+göl m+ñgan arö gaga. Hañ romanj n+ñpe hij g+ lug l+ araga,' a ga. *

³² "M+ññi God gö, Jisas n+ñpe uraköm kam+ñj m+ñdöp. N+ñpe kam+ñj m+ñdöp u hon magöñhalö amgö magö hon ke n+ñbun. ³³ God Jisas n+ñp dam ñ+magö y+ñj adö n+ñpe lau la. Löm n+ñpe Ana U+ ñ+ñabin a göm haga u, Jisas n+ñp ñö, n+ñpe pen han+ñp ñö, apöm gu kub hagö, hon manö ke ke hagabun i n+ñjabin. * ³⁴ Pen Depid manö haga an+ñbu, n+ñpe ke hagaga. Depid n+ñpe m+ñnöñ naböñ il i m+ñdöm, kumi kabö adö lanj araga. Pen n+ñpe haga,

'B+ Kub n+ñpe B+ Kub yad u n+ñp haga,

"Ñ+magö y+ñj yad lau adö as+ñk m+ñdaimön me;

³⁵ yad g+ñö kau+ñt mau+ñt ne gau, rala m+ñgan ne gau m+ñdeinaböl," a ga,' a ga.

* ³⁶ "An+ñb u, kale Isrel n+ñbi b+ magöñhalö n+ñj aij g+ñmim: Jisas b+ mab ba lanj al pak l+be uma b+ an+ñbu nöp, God gö B+ Kub yab+il m+ñdöp. N+ñpe nöp Mesaia pör abad m+ñdm+ñdun me u," a ga. *

³⁷ Pida manö an+ñbu hagö, n+ñbi b+ m+ñdeila gau n+ñjöm ñ+ñal ara. An+g gö, kale Pida abe, Jisas manö ud arep b+ gau abe, hag n+ñjöm hagla, "An+ñb u, mam b+, hon m+ññi n+ñhön gun?" ö g+la.

³⁸ Hageila, Pida haga, "Kale añ+ añ+ magöñhalö m+ñdpim rö, nan si nan najj g+ñpim adö u, n+ñhön g+ñ+g an+g g+ñpun, a g+ñmim, arö g+ñmim, Jisas Krai+ñ n+ñj ud-mim, ñ+ñg pakmim. An+g geinabim, God nan si nan najj g+ñpim u n+ñjöm arö göm, Ana U+ n+ñpe u kalöp ñ+ñab. ³⁹ God hadame nöp haga, 'Ana yad kalöp Isrel n+ñbi b+ ñ+em, ñ+ pai kale yag daunabim gau kalöp ñ+em, n+ñbi b+ m+ñlö gau kalöp abe ñ+em g+ñabin,' a ga. An+ñb u, hon n+ñjbun, God n+ñbi b+ an an aulanj a g+ñab gau, kalöp magöñhalö Ana U+ u ñ+ñab," a ga. *

⁴⁰ Pida kalöp mög n+ñjöm, manö iru nöp hagöm hagöm haga, "N+ñbi b+ uri m+ñdpal r+ñmnap hañöwañlö g+ñ najj g+ñpal rö arö g+ñmim, m+ñd aij g+ñmim. Wasö u, ilön kub udnabim," a ga. ⁴¹ N+ñbi b+ iru nöp Pida manö haga u n+ñjöm, Jisas Krai+ñ n+ñp n+ñj udöm, ñ+ñg pakla. ñ+ñ an+ñbu nöp, n+ñbi b+ dri dausan (3000) rö Jisas Krai+ñ n+ñj udöm, Jisas n+ñbi b+ n+ñpe aip j+ñm ñöl m+ñdeila. *

⁴² An+ñb u, kale pör pör apöm, b+ Jisas manö ud arep b+ gau aip se göl m+ñdöm, God Manö hag ñ+ñeila u n+ñj aij gun, a göm, hag am+ñl ap+ñl göl g+, bred ud jö göm se göl ñ+ñjöl g+, God n+ñp sabe göl g+ m+ñdm+ñdal. *

Jisas n+ñbi b+ n+ñpe gau g+ñm+ñdal rö

⁴³ God b+ Jisas manö ud arep b+ gau kalöp p+ñdöñ ñö, nan gagep rö iru nöp göm, nan n+ñjeb n+ñjagep iru nöp göm g+ñlö, n+ñbi b+ gau n+ñjöm, aiö waiö g+ñla. ⁴⁴ N+ñbi b+ Jisas n+ñp n+ñj udla gau, se g+ m+ñdöm, n+ñbi b+ nan m+ñdageia gau, n+ñbi b+ r+ñmnap kalöp nan hañöwañlö ñ+ñla. * ⁴⁵ M+ñnöñ nabö?, nan gau u rö nöp s+ñkim göm, mani udöm, n+ñbi b+ nan m+ñdageia gau kalöp n+ñme l+ ñ+ñla. ⁴⁶ Kale pör pör, ñ+ñ añ+ añ+, God sabe gep ram u am magum g+ñm+ñdal. Pen ram kale gau u rö nöp am magum göm, bred ud jö göm, m+ñdmagö apen löl g+, ñ+ññ löl g+, nan se göl ñ+ñm+ñdal. ⁴⁷ Pen n+ñbi b+ m+ñdeila gau magöñhalö, Jisas n+ñj udla n+ñbi b+ kalöp n+ñjöl, aij a ga. Pör pör, ñ+ñ añ+ añ+, B+ Kub n+ñpe n+ñbi b+ r+ñmnap halö ud kam+ñj yuö,

* 2:25: Sam 16:8-11 * 2:29: 1Ki 2:10 * 2:30: 2Sa 7:12; Sam 89:3-4; 132:11 * 2:31: Grik manö "Krais u" abe, Hibru manö "Mesaia u" abe il añ+ ap nöp m+ñdöp: "God hag la B+ u." * 2:31: Sam 16:10 * 2:33: Ap 5:32; 7:55-56 * 2:35: Sam 110:1 * 2:36: Ap 5:30-31 * 2:39: Ais 57:19 * 2:41: Ap 2:47; 4:4 * 2:42: Ap 20:7 * 2:44: Ap 4:32-35 * 2:47: Ap 6:7; 11:21

kale Jisas n̄p n̄n̄ udöm, ap Jisas n̄bi b̄i n̄pe nöd n̄bö gau aip m̄dm̄dal. *

3

B̄i ma naij ga u, Pida gö, kam̄n̄ la

¹⁻³ B̄i n̄me yag daua n̄+n u nöp ma naij ga ap, n̄p n̄n̄ añt̄ añt̄ pör pör dapöm, God sabe gep ram ajön il, Ajö? Kliñ Aij, a ḡm̄dal u, got au lilö asik m̄dm̄döp. M̄döl ḡi, n̄bi b̄i God sabe gep ram raul m̄gan ap arm̄dal gau, kale mani nan ȳp ap n̄im, a ḡi asib̄ ḡm̄döp.

Pen mañ ap, Pida aip, Jon aip sidö gam̄n̄ ga dugo magö u, God n̄p sabe gep magö u, God n̄p sabe ḡn̄g, ap padilö n̄n̄öl ḡi, b̄i ma naij ga an̄bu kal̄p m̄hön̄ n̄n̄öm haga, “Ȳp mani r̄m̄nap n̄il,” a ga. ⁴ Hageia, kalpe m̄hön̄ n̄p n̄n̄ ij halö li m̄dm̄il, Pida haga, “Hal̄p m̄hön̄ nön̄!” a ga. ⁵ Haga, ȳp nan ap n̄n̄g gabil, a göm, kal̄p m̄hön̄ n̄n̄ m̄dö n̄n̄öl ḡi, ⁶ Pida haga, “Mani silpa, mani gol, yad m̄dagöp u pen nan yad añt̄ ap m̄döp u nöp n̄n̄abin. Jisas Krai Nasared n̄bö u, hib̄ n̄pe hagem nöp hagabin, ‘Urak arul!’” a ga. ⁷ Pida an̄g hagöm, n̄magö ȳjig lau n̄p udöm, ud urak n̄ö n̄n̄öl ḡi, magö an̄bu nöp ma abe, ma got abe aij la. ⁸ Aij gö, ȳn̄id urak amöl ḡi, rała rała göl ḡi, God n̄p aij a göl ḡi, kal̄p m̄hön̄ aip God sabe gep ram raul m̄gan u ara. ⁹ God n̄p aij, a göm, abö göl göm ajeia u, n̄bi b̄i m̄deila gau n̄n̄öm, ¹⁰ b̄i ma naij pör apöm, God sabe gep ram ajön il, Ajö? Kliñ Aij, a ḡm̄dal u, got au asik m̄döm, mani nan gau asib̄ ḡm̄döp b̄i an̄bu, aigöl göm ma yab̄l̄ abö ḡi auab, a göm, gas̄i iru n̄n̄öm aiö waiö ḡla.

Pida manö haḡ ña

¹¹ B̄i an̄bu n̄pe, God sabe gep ram hön̄ adö, Solomon Ram Bada, a ḡm̄dal, m̄gan u m̄döm, Pida aip, Jon aip kal̄p m̄hön̄ an̄ an̄ li ud m̄dö n̄n̄öl ḡi, n̄bi b̄i magöñhalö aiö waiö göl ḡi, ḡi dö ḡi aula. ¹² N̄bi b̄i aueila, Pida n̄pe n̄n̄öm haga, “Isrel n̄bi b̄i gai i, kale n̄hön̄ ḡn̄g gas̄i iru n̄n̄mim hal̄p b̄i m̄hön̄ n̄n̄ ij halö gabim? ‘Kale m̄hön̄ b̄i klö, b̄i kam̄n̄ aij m̄dm̄il gajil, b̄i an̄bi adan aj aij gab,’ a ḡm̄im, gas̄i u n̄n̄abim ar? U wasö. ¹³ Ebrahim, Aisak, Jekop, bac ilan̄ hon b̄i gau sabe ḡm̄dal God an̄bu nöp n̄pe ke gö, b̄i wög ḡi ñeb̄ n̄pe Jisas urakö, n̄bi b̄i gau n̄n̄öm, n̄pe mailö aij umbö ke halö m̄döp a göm, n̄n̄bal. Kale pen Jisas n̄p udagpe. Pailod, Jisas n̄p hub̄k yu+n a ga u pen kale ke, n̄p dam mab ba lan̄ al pak l̄lan̄, a ḡipe. ¹⁴ Jisas n̄pe B̄i U; n̄pe B̄i Kam̄n̄ Aij pör nöp God hagöp rö nöp

göp. Pen kale hagpe, Jisas n̄pe b̄i n̄n̄eb hon wasö; b̄i wip alm̄döp u han̄p hub̄k yu, a ḡipe. ¹⁵ An̄g ḡm̄im, B̄i kam̄n̄ m̄dep magö ñöb u n̄p al pak l̄be. Pen God gö, n̄pe uraka u, hon amgö magö hon ke n̄n̄ul hagabul. ¹⁶ B̄i ma naij pör n̄n̄bim i, m̄ñi kam̄n̄ laj̄p n̄n̄bim. Jisas klö n̄pe gö me, kam̄n̄ löp. Jisas n̄n̄ udul, hib̄ n̄pe haglo, n̄pe gö böñ nöp kam̄n̄ löp.

¹⁷ “Pen m̄deimam yad gai. Kale ke abe, b̄i kub kale gau abe, hau halö m̄dm̄im, Jisas n̄p an̄g ḡipe. ¹⁸ Pen God n̄pe b̄i manö n̄pe hagep gau kal̄p hadame nöp gas̄i n̄ö hagla, ‘Hainö God Mesaia n̄pe ilön̄ kub yab̄l̄ udöm umnab,’ a ḡla u me, hagla rö nöp ḡipe. ¹⁹ An̄b u, nan si nan naij ḡipim u, n̄hön̄ ḡn̄g an̄g ḡipun, a ḡm̄im, arö ḡm̄im, God n̄p ado ḡi aube, n̄pe nan si nan naij ḡipim pri u lik ḡi yunab. ²⁰ An̄g ḡipe, B̄i Kub n̄pe ana kalöp an̄ dan̄ klö n̄pe ñöm, Krai u kalöp hadame nöp hag la u hag yunab. Krai u Jisas me. ²¹ God n̄pe hadame nöp hagö, b̄i manö hagep ut̄ n̄pe gau hagla rö, Jisas n̄pe ram m̄nön̄ kumi kabö adö lan̄ au m̄döp rö m̄dö n̄n̄öl ḡi, God nan magöñhalö kauyan̄ ḡi l̄ aij ḡn̄ab n̄n̄ u aunab. ²² Mos̄is haga, ‘Hainö B̄i Kub God kale, n̄pe b̄i manö hagep yad rö, b̄i il kale ke ap, hag yunab. N̄pe apöm, manö hagnab u magöñhalö n̄n̄ aij ḡm̄im. ²³ N̄bi b̄i manö n̄pe udagnaböl gau, n̄bi b̄i n̄pe m̄dageinaböl; kale böñ nöp hön̄ adö yan̄ amöm, umnaböl,’ a ga.

²⁴ “B̄i God manö hagep Samyuel abe, b̄i God manö hagep hain aula gau abe magöñhalö nan uri waiö lab̄ n̄n̄abun u hadö haḡ ñla. ²⁵ God hadame nöp nahai ilan̄ kale manö hag la u, kale ke nan ame udabim me u. God bac Ebrahim n̄p ḡn̄abin, a göm, manö hag la. Manö hag löm haga, ‘Ñt̄ pai ne rikö, kale rik dam dap̄l göm riknaböl gau, b̄i ap m̄döm me, n̄pe gö n̄bi b̄i gau magöñhalö m̄ñ m̄ñ ḡn̄aböl,’ a ga. ²⁶ Pen God B̄i Wög Ḡi Ñeb̄ n̄pe Jisas ram m̄nön̄ il i yua u, kalöp nöp a göm, nöd yuö aua. Isrel n̄bi b̄i nan si naij naij ḡipal u, n̄hön̄ ḡn̄g an̄g ḡipun, a göm, adö an̄bu arö göm, m̄d aij ḡlan̄, a göm, kalöp Isrel n̄bi b̄i gai i nöd yuö aua,” a ga. *

4

Pida aip Jon aip kal̄p manö kub hagla

¹ Pida aip, Jon aip n̄bi b̄i kal̄p manö haḡ ñilö n̄n̄öl ḡi, b̄i God n̄p nan sabe gep b̄i gau abe, God sabe gep ram polisman b̄i nab̄c kale u abe, b̄i Sadyusi gau abe, amöm manö hagailö an̄bu apdi n̄n̄la.

* 3:4: Ap 14:9 * 3:6: Ap 4:10; 16:18 * 3:13: Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23 * 3:17: Luk 23:34; 1Di 1:13
* 3:19: Ap 2:38 * 3:22: Dud 18:15,18-19 * 3:25: Jen 22:18 * 3:26: Ap 13:46

² Jisas umöm uraka rö, nîbi bî Jisas nîp nîj udnaböl gau u rö nöp nom uraknaböl manö u, nîhön gîng hag ñabil, a gîlö, mulu luga. ³ Anîb u, kale Pida aip Jon aip ud sîstî göm, uri dugöp magö i wasö, rol manö kub hagnabun, a göm, kalîp bî mîhön dam nagî lîla. ⁴ Pen Pida Jon bî mîhau manö aij anîbu hag ñailö, nîbi bî nîjöm, iru yabî nîj udla. Anîb u, nîbi bî Jisas nîj udla gau unbö paip dausan (5000) rö ara. *

⁵ Pen ruö, Juda bî kub ram mînön anîbu abad mîdmîdal abe, bî manö ud asîkep gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe, Jerusalem gau ap magum gîla. ⁶ God nîp nan sabe gep bî kub yabî Anas aip, Kaiapas aip, yam kale bî Jon u, Aleksada u, bî yam kale rîmnap halö apöm, an anîb au mîdeila. ⁷ Kale magum göm haglö, Pida Jon kalîp mîhön ut gî dap an u lîlö, kalîp mîhön hag nîjöm hagla, "Bî ma naij ga u aigöl gî gajîl kamîj löp? Pîdön gai nîbö udmil, hib nîhön hagmil, anîg gîpil?" ö gîla. ⁸ Hageila, Ana Uî nîpe am Pida an dan ajman rauö nîjöl gî, Pida haga, "Kale Juda bî kub abe, bî manö ud asîkep abe, manö hagabin i nîj. ⁹ Bî mög gep ma naij ga u gailo kamîj la u nîjmim, 'Kale aigöl gî gajîl kamîj löp?' ö gîmim, halîp manö kub hagabim ar? ¹⁰ Anîb u, kale manö hagnîg gabin i nîj aij gîmim. Isrel nîbi bî gau magöñhalö u rö nöp nîj aij göl. Jisas Krai bî Nasared nîbö hib nîpe u nöp nîj udul, hib nîpe haglo, nîpe gö, bî anîbi nîp bön nöp kamîj lö, aj aij gab nîjabin. Kale Jisas Krai nîp mab ba lan pak lîbe u pen God gö kauyan uraka. ¹¹ Bî Jisas anîbu nîp me, God Manö kalî kîiî rîkôm hagla, 'Kale bî ram gep gau, kabö mîlö ap, u kabö naij, a gîmim, arö gîpe u, uri ram padö an yan bîng ñöl mîdöp,' a gîla. *

¹² God nîpe Jisas hib nîpe nöp hanîp haga nîjöm Jisas nîpe nöp hanîp ud kamîj yunîm rö löp. Mînön naböñ il i bî ke nîbö ap hanîp ud kamîj yunîm rö lagöp wasö yabî," a ga. *

¹³ Pida Jon kale bî mîhau urakmil, pîñîj gaggmil, halöwalö kabö göl nöp haglö u, bî kub anîb gau nîjöm, aiö waiö göm hagla, "Bî mîhai i kale skul hagaglö u pen kale Jisas aip mîdmil anîg gîmil gîpil," a gîla. ¹⁴ Bî ma naij ga kamîj la u an kale au mîdö nîjöl gî, kalîp mîhön manö hag göl rö laga. ¹⁵ Anîb u me, kale hagla, "Kansol ram i hön yan am mîdaiî," a gîla. Hön yan am mîdlö nîjöl gî, kale ke hag nîj hag nîj göm hagla, ¹⁶ "Bî mîhai i hon nîhön gun? Kale nan gagep rö u gîlö, Jerusalem

nîbi bî magöñhalö hadö nîjbal. Anîb u, kale mîhön nan gagep rö ap gaggil a gun rö lagöp. ¹⁷ Pen kale ammil, manö anîbu nîbi bî rîgon rîmnap haglö, kale u rö nöp nîjöl rö löp. Anîg göp u, hon kalîp mîhön manö klö hagnun, 'Jisas hib nîpe u hainö nîbi bî rîmnap hagagmil, wasö yabî,' a gîla.

¹⁸ Anîg hagöm, kalîp mîhön haglö auailö hagla, "Jisas hib u hainö hagagmil; nîbi bî rîmnap Jisas manö u hag ñagmil, wasö yabî," a gîla. * ¹⁹ Anîg hageila, Pida Jon kale pen pe haglö, "Hol God manö nîp u arö gul, manö kalöp u udlo, God nîp aij gî nab aka wasö? Kale ke nîjim. * ²⁰ Pen Jisas nîhön nîhön ga, manö nîhön nîhön haga u, hol nîbi bî gau kalîp hag ñî arö gul rö lagöp," a gîlö.

²¹⁻²² Anîg hagailö, Kansol bî kub gau gasî kale ke nîjim, 'Bî i mî ñîjuöl mîhöp (40) mîdöm, uri kamîj löp i, nîbi bî gau nîjöm magöñhalö God nîp aij a gaböl. Hon bî anîb mîhai i kalîp nan ap geinabun u, nîbi bî gai i kal aunaböl,' a göm, kalîp mîhön yîharîj manö klö hagöm, hag hön yula.

Nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau God nîp sabe gîla

²³ Pida Jon kalîp mîhön anîg göl hag hön yulö, kale am Jisas nîbi bî nîpe gau kalîp nîjmil, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, bî manö ud asîkep gau abe, manö nîhön nîhön hagla u kalîp hag ñîlö. ²⁴ Hag ñeilö, kale nîjöm magöñhalö God nîp sabe göm hagla, "Ne Bî Kub anî nîbö mîdpan. Ne kumi kabö adö lan gî lîmön, mînön naböñ il i gî lîmön, ñîg solwara gî lîmön, nan nîhön nîhön mîdöp gau magöñhalö gî lîmön, gî lîna. * ²⁵ Hadame nöp ne gö, Ana Uî nîpe bac hon Depid nîp gasî ñö, manö nöp u hagöm haga, 'Juda nîbi bî wasö gau kale nîhön gîng kal jubal?

Nîbi bî gau nîhön gîng gasî nîj aij göm wasö, manö adö anî hag löm mumug manö hagpal? *

²⁶ Kîj ram mînön ke ke abad mîdpal gau abe, gapman bî kub ram mînön ke ke abad mîdpal gau abe, manö adö anî hag löm hagla, "God Bî Kub aip, Mesaia nîpe aip, kalîp aip pen pen gun," a gîla, a ga.

²⁷ Kîj Herod abe, gapman bî kub Podias Pailod abe, Juda nîbi bî wasö gau rîmnap abe, Isrel nîbi bî gai i nîbö rîmnap abe, Jerusalem i apöm, Bî Wög Gî Ñeb ut ne

* 4:4: Ap 2:41 * 4:10: Ap 3:6,13-16 * 4:11: Sam 118:22 * 4:12: Mad 1:21 * 4:18: Ap 5:28 * 4:19: Ap 5:29 * 4:24: Eks 20:11; Ne 9:6; Sam 146:6 * 4:25: Sam 2:1-2 * 4:27: Mad 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13

u Jisas, Mesaia hag lina u nöp, manö hag adö añi lila. * 28 Pen ne B+ klö nöd gasi ne ke n+ñmön hagna, Kraiis n+ñ an+ñg an+ñg g+naböl a g+na u me, kal+ñ göl rö la; y+har+ñ u klö kale m+ñdagaiböp. * 29 B+ Kub, m+ñi han+ñ manö klö naij yab+ñ hagaböl u ne gasi n+ñmön. Han+ñ n+ñbi b+ wög g+ ñeb ne abad m+ñdmön, p+ñdöñ ne han+ñ n+ñ, hon p+r+kagun, klö yab+ñ gun manö ne n+ñbi b+ gau kal+ñ waiö hag ñun. * 30 N+ñbi b+ nan göp gau, ne gö, hon B+ Wög G+ Ñeb u+ ne Jisas hib n+ñpe hagno, kal+ñ kam+ñ l+ñ+m. Ne gö, hon Jisas hib n+ñpe hagno, nan gagep rö r+ñmnap, nan n+ñjeb n+ñjagep rö r+ñmnap gun,” a g+la.

31 Pen kale God n+ñ an+ñg g+ sabe göl g+ m+ñdlö n+ñjöl g+, ram m+ñdeila u munmon rö udöm, Ana U+ n+ñpe ap an+ñ kal+ñ dan+ñ ajman+ñ rauö, p+ñ+ñ gagöm, God Manö u klö yab+ñ göm hag ñ+la.

Jisas n+ñbi b+ n+ñpe nan n+ñme li ñ+ aij g+la

32 Pen n+ñbi b+ Jisas n+ñ n+ñ udla an+ñb gau, manö adö añ+ñ hagöm, gasi adö añ+ñ n+ñjöm, nan kale nan n+ñhön m+ñdeia gau, nan kale j+ñ ñöl nöp m+ñdö, nan hon halö a göm n+ñjagla. * 33 B+ Jisas manö ud arep gau, n+ñbi b+ gau kal+ñ manö klö g+ hagöm hagn+ñdal, “Jisas n+ñ al pak l+ñl, umöm uraka, n+ñp amgö n+ñjno,” a g+ñm+ñdal n+ñjöm God kal+ñ magöñhalö mög yab+ñ n+ñjöm ud aij yab+ñ g+ñm+ñdöp. 34 Kale b+ nan lugep m+ñdageia; magöñhalö nan m+ñdeia. N+ñbi b+ m+ñnön naböñ aka ram r+ñmnap m+ñdeia gau, s+ñkim g+ mani udöm, * 35 b+ Jisas manö ud arep gau kal+ñ ñ+ñm+ñdal. Kale pen udöm, n+ñbi b+ nan m+ñdageia gau kal+ñ n+ñme li ñ+ñm+ñdal.

36 Pen b+ Lipai i+ r+ñk damöm r+ñkla b+ ap hib n+ñpe Josep. Ram m+ñnön n+ñpe Saipras n+ñbö. B+ an+ñbu n+ñpe n+ñbi b+ r+ñmnap kal+ñ manö hain hagöm hag ñ+ aij gö, kale n+ñjöm gasi halö m+ñdm+ñdal rö, b+ Jisas manö ud arep gau n+ñp Banabas a g+la. 37 Josep m+ñnön naböñ n+ñpe ap hagö, n+ñbi b+ r+ñmnap raula n+ñjöm mani an+ñbu dap b+ Jisas manö ud arep gau kal+ñ ña.

5

Ananaias ber pir allö

1 Pen b+ ber ap m+ñdailö. Nugmul hib u Ananaias, n+ñbin n+ñpe hib u Sapaira. Ber m+ñhau kale m+ñnön naböñ kale ap hagnö raula. 2 Raulö, Ananaias n+ñpe mani an+ñbu böñ lau kale ke n+ñme löm, böñ lau dam Jisas manö ud arep b+ gau kal+ñ ña. N+ñbin abe n+ñja. *

3 Pen Ananaias mani an+ñbu an+ñg göl dap ñö, Pida haga, “Ananaias, Seden nöp gasi ñö, ne pir almön hagnan, ‘M+ñnön raubal mani magöñhalö daubin i,’ a g+pan. Manö pir alban an+ñbu, Ana U+ n+ñp u rö nöp pir alban. Mani m+ñnön naböñ raubal an+ñbu böñ lap pi g+ñmön auban. * 4 M+ñnön naböñ an+ñbu, m+ñnön naböñ ne. S+ñkim g+ñn+ñg, s+ñkim g+ñbnap; arö g+ñn+ñg, arö g+ñbnap. Pen m+ñnön s+ñkim gö, mani raula an+ñbu, magöñhalö daun+ñg, magöñhalö daubnap; r+ñmnap nöp daun+ñg, r+ñmnap nöp daubnap; magöñhalö ram ne au ar+ñk aun+ñg, ar+ñk aubnap. Manö m+ñdagaiböp. Pen ne manö pir alban u, han+ñp b+ nöp manö pir alagan; God n+ñp u rö nöp manö pir alban. Ne ai g+ñn+ñg an+ñg g+pan?” ö ga.

5 Pida an+ñg hagö, Ananaias n+ñjöm, magö an+ñbu nöp ap lug m+ñnön yan+ñ paköm böñ nöp uma. An+ñg gö n+ñjöl g+, n+ñbi b+ gau ga an+ñbu n+ñjöm, an+ñn+ñ gö p+ñ+ñ g+la. 6 Pen b+ praj gau apöm, wip he m+ñlö u wal+ñ wam wam göm, dam r+ñgöl g+la.

7-8 Pen n+ñbin, nugmul n+ñpe umö dam r+ñgöl g+la u n+ñjaga. N+ñpe yöp söñ magö ap m+ñdöm apjakö, Pida n+ñp haga, “M+ñnön naböñ kale ber u s+ñkim g+ñlö, mani an+ñg unbö rö nöp raubal aka?” ga.

Hageia, n+ñbin haga, “Raubal u dauub me u,” a ga.

9 Hageia, Pida n+ñp haga, “Kale ber n+ñhön g+ñn+ñg hag n+ñjmil an+ñg g+ñpil? B+ Kub Ana n+ñpe manö pir an+ñbu n+ñjagnab a g+ñmil an+ñg g+ñpil? Nö?! Nagamul umaj+ñp, dam r+ñgöl g+ñpal b+ gau m+ñdpal ajön i+ aui. Nöp u rö nöp ud arn+ñg gaböl,” a ga.

10 An+ñg hagö n+ñjöl g+, magö an+ñbu nöp, Pida ma i+ au ap lug m+ñnön yan+ñ paköm uma. B+ praj ugan nugmul n+ñp dam r+ñgöl g+la an+ñbu apöm, n+ñbin u rö nöp hadö böñ nöp uma u n+ñjöm, n+ñp dam nugmul n+ñp r+ñgöl g+la böñ lau r+ñgöl g+la. 11 Kraiis n+ñp n+ñ udla n+ñbi b+ gau abe, n+ñbi b+ r+ñmnap gau abe, nan ga an+ñbu n+ñjöm, magöñhalö an+ñn+ñ gö p+ñ+ñ g+la.

Nan gagep rö r+ñmnap ke ke g+la

12 B+ Jisas manö ud arep unbö m+ñgan lan+ñ nan gagep rö iru nöp n+ñbi b+ m+ñdeila an+ñ au g+ m+ñdeila. Pen n+ñbi b+ God Manö n+ñjöm Kraiis n+ñp n+ñ udla gau, magöñhalö ap magum g+ñm+ñdal God sabe gep ram höñ adö “Solomon Ram Bada” a g+ñm+ñdal u. *

13 N+ñbi b+ r+ñmnap gau, Kraiis n+ñp n+ñ udla n+ñbi b+ gau kal+ñ n+ñjöl aij a ga u pen, Kraiis n+ñbi b+ n+ñpe m+ñdpal an+ñbu, hon aige gun am kal+ñ aip magum gun, a göm, p+ñ+ñ g+la. 14 Pen pör pör n+ñbi b+ hain n+ñbö iru yab+ñ nöp, B+ Kub n+ñp n+ñ udöm, n+ñbi b+ nöd n+ñbö

* 4:28: Ap 2:23 * 4:29: Ep 6:19 * 4:32: Ap 2:44

* 5:12: Ap 2:43; 14:3

* 4:34: Ap 2:45 * 5:2: Ap 4:34-35 * 5:3: Jon 13:2

gau aip ap magum gımıdal. ¹⁵ Jerusalem nıbi bı, bı Jısas manö ud arep gau gıla rö nıñöm, nıbi bı mıña ga gau dap adan majö gof au löm, köp yad mıgan mıgan löm hagla, "Pıda padiö, sıdö mımıtan nıpe u kalıp pak ñö, kamıñ lınab," a gıla. ¹⁶ Nıbi bı yöp ram mınön Jerusalem söl au mıdeıla gau, u rö nöp nıbi bı nan ga gau udöm, nıbi bı kıjaki aion pi halö mıdeıla gau udöm, daula. Daueıla, kalıp gılö, magönhalö kamıñ la.

Jısas manö ud arep bı gau kalıp gı naij göm nagı lıla

¹⁷ Anıg geıla, bı God nıp nan sabe gep bı kub yabıt u abe, bı nıñeb nıpe bı Sadyusi gau abe, kale nan gagep rö anıg gılö hib hon lıgnab, a göm, bı Jısas manö ud arep gau kalıp nıñlö mulu luga. ¹⁸ Kalıp mulu lugö, bı Jısas manö ud arep gau kalıp ud sısı löm, dam gapman kai kalıp ñılö, nagı lıla. ¹⁹ Nagı lıla u, pen ñın anıbu nöp sıbön yan, Bı Kub hagö, ejol ap apöm, ajön u hiıköm, kalıp ut gı dam höñ arla. ²⁰ Höñ arlö, ejol haga, "Kale God sabe gep ram u ammim, nıbi bı gau kalıp, God gö pör pör mıdeınaböl manö aij u magönhalö hag ñı aij gımim," a ga.

²¹ Hagö, ram rua nıñöl gı, God sabe gep ram u amöm, ejol u haga rö, nıbi bı gau kalıp ıt göm manö hag ñıla. Anıg göl hag ñılö nıñöl gı, God nıp nan sabe gep bı kub yabıt u abe, bı nıñeb nıpe gau abe apjaköm, bı manö ud asıkep gau kalıp magönhalö wıñ allö, ap Kansol kub u magum gılö, bı God sabe gep ram abad mıdep bı gau hag yuöm hagla, "Bı Jısas manö ud arep gau nagı lıbnun u mıñı am ut gı dauim," a gıla. ²² Hageıla, bı God sabe gep ram abad mıdeıla bı gau nagı lep ram u amöm nıñla, bı Jısas manö ud arep gau mıdageıla. Kale ado gı apöm hagla, ²³ "Hon am nıñbun, ajön u gıñıbal rö mıdajıp, bı abad mıdep bı gau u rö nöp ajön ıt u nıñ mıdajal u pen hon ajön hiıkun, ram raul mıgan yan amun nıñbun, bı ap mıdagajıp yabıt," a gıla. ²⁴ Anıg hageıla, bı God sabe gep ram abad mıdeıla bı kub kale u abe, God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, manö anıbu nıñöm, anıg göp nıñön gıñab, a göm, gası iru nöp nıñla.

²⁵ Anıg göl gası iru nıñ mıdlö nıñöl gı, bı ap apöm kalıp haga, "Bı nagı lıbe gau, kale am God sabe gep ram u mıdlö göm, nıbi bı gau kalıp manö hag ñaböl," a ga. ²⁶ Anıg hageıla, bı God sabe gep ram abad mıdeıla bı kub kale u, bı nıpe rımnab kalıp ut göm, bı Jısas manö ud arep anıb gau kalıp udnıg arla. Amöm, Jerusalem nıbi bı gai i hanıp kabö ju paknaböl, a göm, kalıp hag gagla; agamıj ut gı daula.

²⁷ Jısas manö ud arep bı gau kalıp agamıj ut gı Kansol ap magum gı mıdeıla anı au daulö, God nıp nan sabe gep bı kub yabıt u kalıp haga, ²⁸ "Kalöp, Jısas manö u hagagmim, a gun, manö klö gı hagun hagpun u pen hag wasö nıñun arö gıpun. Kale pen am Jerusalem nıbi bı kalıp magönhalö Jısas manö u hag ñöl gı, hanıp hagpim, 'Kale nöp Jısas nıp al pak lıbal,' a gıpmim," a ga. *

²⁹ Anıg hageıla, Pıda bı Jısas manö ud arep rımnab aip hagla, "Nıbi bı manö hagpal u udagnabun; God manö nıpe u nöp udnabun! * ³⁰ Jısas nıp mab ba lañ al pak lıbe uma u pen, apıs bac bı sabe gımıdal God u nöp gö, kauyan uraka. ³¹ Uraköm, God nıpe gö, am ram mınön kumi kabö adö lañ au amöm, God ñımagö yıjıg lau adö mıdöp. Anıb u hon nıñbun, nıpe nöp Kın mıdöm, hanıp ud kamıñ yunab. Nıpe hanıp Isrel nıbi bı mög nıñöm, nan sı nan naij gıpun u, nıñön gıñıg anıg gıpun, a gun, arö gıno, nıpe nıñöm nan naij gıpun u arö göm, hanıp ud kamıñ yunab. * ³² God göp anıbu, hon amgö magö rımd mıgan hon ke nıñun, nıbi bı gau kalıp hag ñabun. Nıbi bı manö nıpe nıñ udöm hagöp rö nöp gıñaböl gau, God nıpe Ana Uı u kalıp ñö, nıpe kalıp u rö nöp manö aij anıbu hag ñı aij gö nıñnaböl," a gıla.

³³ Bı Jısas manö ud arep gau anıg hageıla, bı manö ud asıkep ap magum gı mıdeıla anıb gau kal juöm hagla, "Kalıp böñ nöp al pak lun," a gıla. ³⁴ Anıg hagla u pen, anı anıb au bı ap mıdeıla, hib nıpe u Gameliel. Nıpe bı Perisi, lo manö hag ñeb bı kale ap. Juda nıbi bı magönhalö nıp nıñlö aij a gımıdöp. Bı Gameliel anıbu uraköm haga, "Bı ugan anıbi kalıp hagpe höñ aröl. Yad kalöp manö ap hag ñın," a ga. Anıg hagö, bı anıb gau hag höñ yula. ³⁵ Bı anıb gau hag höñ yulö nıñöl gı, Gameliel nıpe bı Kansol gau kalıp haga, "Isrel bı gai i, kale bı gai i kalıp nıñön gıñıg gabim u, gası nıñ aij gımim gımim. ³⁶ Kale nıñbim, nöd bı Dudas, yad bı kub a göm hagö, manö nıpe hagmıdöp u nıbi bı iru nöp, po hadred rö, nıñ udmıdal. Pen hainö bı rımnab nıp al pak lıöl, nıbi bı manö nıp nıñ udmıdal gau ke ke arla pıs ga. * ³⁷ Pen hainö, hib hon udla ñın u, u rö nöp bı Judas Galili nıbö u haga, 'Hon gapman gau aip pen pen gun, kalıp rıdık gı yunabun,' a ga. Anıg hagö, nıbi bı iru nöp manö nıp udöm, urak gapman aip pen pen gıla. Pen mıd damöm, bı anıbu nıp u rö nöp al pak lıöl, nıbi bı manö nıp nıñ udmıdal gau ke ke arla pıs ga. ³⁸ Anıb u me, yad kalöp hagabin, bı manö kub hagabun gai i kalıp gı naij gagmim. Kalıp yıharıñ hag yube

* 5:19: Ap 12:7-10 * 5:28: Mad 27:25 * 5:29: Ap 4:19 * 5:31: Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2 * 5:36:

aröl. Manö kale ke nöp hagnaböl u, kub g'nim a g' wasö n'ñöm ap lugnab. ³⁹ Pen God n'pe ke hagö g'naböl u, kale ke nöp nan ap g'mim rö lagnab. Kalip g' najj gun, a g'nabim u, kalip aip pen pen gagnabim; God aip pen pen g'nabim," a ga.

⁴⁰ Gameliel anig hagö, b' gau haga rö n'ñöm, b' Jisas manö ud arep gau kalip haglö aueila, kalip nag' ud rap'n pakus paköm, "Jisas manö u hainö hagagmim, wasö yab'ñ," a göm, kalip hag yulö arla. *

⁴¹ Pen b' Jisas manö ud arep gau, hanip n'hön g'nig anig g'pal, a göm, n'ñagla. God hanip Jisas b' n'pe kabö göl a göm gö, hanip anig gaböl, a göm, aij a gö n'ñöl g', Kansol kub an'bu arö göm arla. ⁴² Amöm, pör pör God sabe gep ram höñ adö au amöm, ram ram gau amöm, Jisas n'pe Kraiss u manö aij u hag n'midal.

6

Nan balu ñeb b' unbö mudun j'ñ hag l'la

¹ Pen m'id damöm, n'bi b' Jisas n'p n'ñ udla gau iru yab'ñ m'deila. Pen Juda n'bi b' Grik manö nöp n'ñla gau, Juda n'bi b' Aremeik manö y'dun göl n'ñla gau, kalip hag göm hagla, "N'bi adu kale gau kalip mani nan magö nan gau n'ime l' n' aij g'pal pen n'bi adu hon gau kalip n'ime l' aij gagpal," a g'la. * ² Anig hageila, b' Jisas manö ud arep unbö m'gan lan' gau n'ñöm, n'bi b' Jisas n'ñ udla gau magöñhalö w'ñ allö aueila hagla, "Añ mam b'. Hon God Manö hag n'ibun u arö gun, n'bi b' gau kalip nan n'ime l' n' nabun u, kabö rö gagnab. ³ An'ib u, kale b' unbö mudun j'ñ n'ñmim hag l'be, kalip wög an'bu hag l'no, wög an'bu g'naböl. Pen God Ana kalip ajman' rauöm gas' aij n'öb b' gau nöp n'ñmim hag l'mim. ⁴ Hon pen God n'p sabe göl g', n'bi b' gau kalip God Manö u hag n'öl g', g' m'deinabun," a g'la.

⁵ Manö hageila an'bu n'ñöl, kalip magöñhalö aij a gö, b' unbö mudun j'ñ hag l'la. B' an'ib gau me: ap S'idipen u. S'idipen n'pe God n'p n'ñ ud p'idön yab'ñ g'm'döp. Ana U' n'p ajman' rau m'dm'döp. Ap P'ilip u, ap Prokoras u, ap Naikena u, ap Dimon u, ap Pamenas u, ap Nikolas u. Nikolas n'pe daun kub Adiok n'bö. N'pe nöd b' Juda wasö u pen hainö Juda n'bi b' gas' n'ñla rö n'ñ uda. Pen hainö n'pe Jisas n'p n'ñ uda. ⁶ B' unbö mudun j'ñ an'ib gau hag löm, kalip dam b' Jisas manö ud arep b' gau m'deila au daulö, kale God n'p sabe göm, n'magö nab'c kalip adö lan' l'la.

⁷ Pen kale God Manö hag n'öl, arö n'ñöl g', Jerusalem n'bi b' iru yab'ñ nöp Jisas n'p

n'ñ udla. Pen b' God n'p nan sabe gep b' gau iru yab'ñ nöp Jisas manö aij u n'ñöm n'ñ udla. *

S'idipen n'p manö kub hagla

⁸ God n'pe S'idipen n'p ud aij yab'ñ göm, p'idön n'pe n'p n'öl, S'idipen n'pe nan gagep rö gau, nan n'ñeb n'ñagap gau, iru nöp n'bi b' m'deila an' gau g'm'döp. ⁹ Pen Juda n'bi b' ram m'nönj ke ke gau n'bö r'mnnap apöm Juda magum gep ram ap apöm God n'p sabe g'm'idal; Juda magum gep ram an'bu, "M'ñi Nag' M'idagpun Ram" a g'm'idal. B' Juda an'bu gau, r'mnnap Sairini daun n'bö, r'mnnap daun kub Aleksadria n'bö, r'mnnap Silisia Propins n'bö, r'mnnap Esia Propins n'bö. Kale S'idipen ga rö n'ñöm, klö yab'ñ göm n'p manö pen pen hagla u pen, ¹⁰ God Ana n'pe S'idipen n'p gas' aij yab'ñ n'öl n'ñöl g', b' Juda gau n'p manö n'hön hagla u, gas' n'ñ aij göm pen u rö nöp manö aij yab'ñ hagö, n'p pen hagöl rö laga. *

¹¹ Pen kale S'idipen n'p hag wasö n'ñöm, am b' manö pir alep r'mnnap kalip agamij hag aij g'öl, kale apöm hagla, "Hon n'ñbun, b' i n'pe Mosis manö kal' kl'ñ r'ka u hag juöm, God n'p hag juöm göp," a g'la.

¹² Kale manö piral an'bu hageila, n'bi b' y'har'ñ gau löm, b' manö ud as'kep gau löm, b' lo manö hag ñeb b' gau löm, hibur kalip u najj gö, S'idipen n'p manö kub hagnig dam Juda Kansol kub m'deila gau ud arla. ¹³ Damöm, b' manö pir alep r'mnnap halö daulö, kale hagla, "Hon n'ñbun, b' an'ibi pör nöp God sabe gep ram u' i hag juöm, Mosis lo manö kal' kl'ñ r'ka u hag juöm göp. ¹⁴ Pen n'pe manö ap pen haga n'ñno u, haga, 'Jisas b' Nasared n'bö u, hainö God sabe gep ram i g' najj göm, geinab, Mosis manö han'p hag n'a g'pun u arö gun, manö hain n'bö udun hain g'nabun," a ga," a g'la.

¹⁵ Pen Juda Kansol kub m'deila b' gau, S'idipen n'p n'ñ ij halö löm n'ñla, mulu ad'ñ n'pe u ejol mulu ad'ñ rö la.

7

S'idipen Juda Kansol Kub b' gau kalip Kraiss manö aij u manö haga

¹ Kale manö piral an'ig haglö, God n'p nan sabe gep b' kub yab'ñ u S'idipen n'p haga, "Manö nöp hagpal an'bu n'ñöl hagpal aka pir albal?" ö ga.

² Hageia, S'idipen haga, "Bapi mam b', n'ñim! Bac it'ñ hon Ebrahim hadame nöp daun kub Haran araga adö u, ram m'nönj Mesopodemia m'deia magö u, God mailö aij ke halö m'döp u n'p haga, * ³ Ram m'nönj ne i arö g'mön, n'bi b' ne gau arö

* 5:40: Ap 4:18 * 5:41: Mad 5:10-12; 1Pi 4:13 * 6:1: Ap 4:35 * 6:7: Ap 2:41; 16:5 * 6:10: Luk 21:15

* 7:2: Jen 11:31; 12:1

gimön, ram minöŋ ke yad nöŋ yamnabin u armön, a ga.

4 "Hageia, Ebrahim ram minöŋ kub Kaldia midmidöp u arö göm, daun kub Haran am midmidöp. Hainö Ebrahim nap umö, God hagö, ap ram minöŋ kale midpim aui midmidöp. * 5 Ñin anibu God Ebrahim nöp minöŋ naböŋ miŋan ap hagaga. Apöm yiŋariŋ nöŋ midmidöp. Ñin anibu Ebrahim ñi pai ap rikaga; yiŋariŋ nöŋ midmidöp. Pen God Ebrahim nöp haga, 'Hainö minöŋ naböŋ anibi, ne udnabön. Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, minöŋ naböŋ anibi u rö nöŋ udöm mideinabol,' a ga. * 6 Pen God manö ap hagöm haga, 'Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, am nibi bi rimnap ram minöŋ gau midlö, kalip magöŋhalö nag; löm, gi naij yab; göm, nag; wög rö hag lilo, gilö niŋöl gi, mi unbö po hadred (400) innab. * 7 Pen nibi bi kalip anig geinabol gau, yad pen pe kalip gi naij ginabin. Nibi bi ne gau, ram minöŋ anibu arö göm, ap yip sabe göl gi mideinabol ram minöŋ i,' a ga. * 8 Pen God Ebrahim nöp manö ap hag löm haga, 'Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, kalöp abad mideinabin u me, niŋaŋ hagape bi waŋ hañ riŋ gi dö gimim,' a ga. Hagö, hainö Ebrahim ñi nipe Aisak nöp yag dapöm, ñin unbö mudun jŋj midöm, ñin raleb u ñi u nöp waŋ hañ riŋ gi dö ga. Aisak pen Jekop nöp yag daua. Jekop nipe pen ñi unbö miŋan lan gau kalip yag dauö me, hon Isrel nibi bi iŋ ke ke midpun. *

9 "Bac ilaŋ hon anib gau, nimam nañi bi gau nimam hain Josep nöp gasi naij niŋlö, mulu lugö, bi rimnap ñilö, nöp rau dam ram minöŋ Ijip ud arla. Ud arlö, mid aij gaga u pen God nöp hauŋ gaga. * 10 Nan miŋör Josep nöp auaiia u, God nipe niŋöm Josep nöp abad mid aij gimidöp. God nipe Josep nöp gasi aij nöŋm gö, Ijip Kiŋ Pero, bi Josep i gasi niŋ aij yabi göp, a göm, nöp hagö, minöŋ naböŋ Ijip abe, ram nan nipe gau magöŋhalö abe abad midmidöp. *

11 "Hainö ñin ap kiyö kub yabiŋ u, ram minöŋ Ijip abe, ram minöŋ hon Kenan i abe auö, bac hon ram minöŋ Kenan i mideila gau nan magö uhai niŋöm, nan niŋeb ap midageia, gasi mlö yabiŋ lila. * 12 Pen nap kale Jekop manö ap niŋa, nan magö iru nöŋ ram minöŋ Ijip mideia. Anib u niŋöm ñi nipe gau kalip hagö, nan magö

raunig Ijip arla. 13 Am rau dapöm, niŋ piŋ göm, kauyaŋ pen raunig arla. Arlö, nimam Josep kalip haga, 'Mam bi, kale yip ban a gimim niŋbim? Yad namam kale Josep nöŋ,' a ga. Hageia, Ijip Kiŋ Pero manö anibu niŋöm haga, 'U Josep nimam bi nipe gau e!' ga. * 14 Josep pen, bap yad Jekop, nibi bi nipe gau aip yiŋid auöl, a göm, manö hag yuö, nap Jekop nibi bi niŋjuöl miŋau niŋaŋ ado gi da ajiŋ böŋ daŋ (75) rö udöm, aip arla. * 15 Nap Jekop anig göm, ram minöŋ Ijip am midöm, uma. Mid damöm, bac bi anib gau magöŋhalö um hakla. * 16 Pen hainö ñi kale gau nap le damöm, daun kub Sekem rigöl gila. Wip rigöl anibu, bac ilaŋ Ebrahim, Hemor ñi nipe gau kalip mani ap nöŋm raua. *

17 "Pen God Ebrahim nöp nöŋ ginabin, a göm, manö hag la rö ginig göm ga u me, nibi bi hon Isrel ram minöŋ Ijip mideila gau, ñi pai rik damöm rik dam dapiŋ göm, iru yabiŋ nöŋ mideila. * 18 Nibi bi hon Isrel iru nöŋ mideila ñin anibu, ram minöŋ Ijip u kiŋ hain nibo waiö la. Kiŋ hain nibo anibu bac Josep nöp niŋaga u me, 19 nibi bi hon gau gi naij yabiŋ göm, manö klö hagö, ñi pai kale gau yag dapöm, höŋ adö gau yulö, ke midöm ummidal. * 20 Anig gila u pen, ñin aŋ anib au, ber miŋöp ñi hañ aij ke nibo ap yag dapiŋ, hib nipe Mosiŋ a gilö. Ñi anibu nöp rakin miŋau niŋaŋ ram raul miŋan gau nöŋ pi gilö midmidöp. * 21 Hainö niŋaŋ anibu nöp dam höŋ au yaŋ lilo, Pero pai nipe u apöm, nöp niŋöm, dam ñi yad, a göm, kabö laumidöp. * 22 Nipe anig göm kabö lauö, kub gö, Ijip nibi bi kale niŋön niŋön gimidal u, nöp hag ñi aij gila. Nipe bi manö klö gi hagöm, wög klö göm gimidöp.

23 "Pen Mosiŋ mi nipe unbö niŋjuöl miŋöp (40) inö, nibi bi yad Isrel kalip am niŋem auin a ga. 24 Pen amöm niŋa, Ijip bi ap Isrel bi ap nöp miŋu magö pakaia. Mosiŋ niŋöm, bi Isrel nöp ud kamiriŋ yuöm, Ijip bi u nöp böŋ nöŋ ap pak lö uma. * 25 Pen Mosiŋ gasi nipe niŋa u, 'Nibi bi yad Isrel hagnabol, "God Mosiŋ nöp gasi ñö, apöm hanip ud asiŋ yuö, mid aij ginabun," a ginabol,' a gi niŋa u pen kale gasi anibu niŋagla. 26 Pen ruö Mosiŋ amöm niŋa, Isrel bi miŋöp pen pen gailö. Anig gilö niŋöm haga, 'Bi me, kale mamil miŋau midpil; pen pen gabil u arö gil!' a ga.

27 "Hageia, bi ap bi ap nöp pakaia u,

* 7:4: Jen 11:31-12:5 * 7:5: Jen 12:7; 15:18; 17:8 * 7:6: Jen 15:13-14; Eks 12:40 * 7:7: Eks 3:12 * 7:8: Jen 17:9-14; 21:4 * 7:9: Jen 28:1-3; 37:11; 39:1-3,21-23 * 7:10: Jen 41:37-44 * 7:11: Jen 41:54; 42:1-2 * 7:13: Jen 45:1-4,16 * 7:14: Jen 45:9-11; 46:27 * 7:15: Jen 46:1-7; 49:33 * 7:16: Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 * 7:17: Eks 1:7 * 7:19: Eks 1:11-22 * 7:20: Eks 2:2 * 7:21: Eks 2:3-10 * 7:24: Eks 2:11-15

Mosis n̄p ud ḡidan̄ yuöm haga, 'Ne an hagö, b̄i kub m̄dmön, hal̄ip b̄i manö ud as̄ikep rö abad m̄dpan?' ²⁸ Ne rol Ijip b̄i u al pak lina u, m̄ñi ȳip pen al pak l̄in̄g hagabön aka?' ga. ²⁹ An̄g hagö, Mosis b̄i al pak l̄ibin an̄bu n̄jbal, a göm, p̄ñ̄n̄j ḡi am ram m̄n̄öj Midian amöm, b̄i ȳhar̄n̄j ap rö m̄dm̄döp. N̄in an̄ an̄b au, n̄ipe n̄ibi udöm, n̄i m̄ihöp yag daua. ³⁰ An̄g göm ȳhar̄n̄j nöp m̄idö m̄i n̄injuöl m̄ihöp (40) ina. Hainö n̄in ap ram m̄n̄öj kabö nöp m̄idöp Sainai Dum söl au m̄idöm n̄n̄ja, ejol ap apöm, mab ur añ̄ ap m̄iñ̄ geia an̄ au waiö lö n̄n̄ja. ³¹ An̄g geia Mosis n̄n̄jöm, nan an̄bu n̄ihön göp, a göm, am söl au apöm n̄n̄jö n̄n̄jöl ḡi, B̄i Kub haga, ³² 'Nahai il̄an̄ Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale yad m̄idpin,' a ga. An̄g hageia, Mosis, u B̄i Kub nöp hagab, a göm, p̄ñ̄n̄j göm ḡil ḡil göm, he göm amgö n̄n̄jaga.

³³ "Pen B̄i Kub Mosis n̄p haga, 'M̄n̄öj naböj ut i am m̄dpan rö, ma r̄rup ne u ud as̄ik. ³⁴ Ijip n̄ibi b̄i gau n̄ibi b̄i yad Isrel kal̄ip ḡi naj yab̄i ḡipal, yad n̄n̄bin. Kale m̄iñ̄j gaböl u apdi n̄n̄jem, apem kal̄ip ud as̄ik yun̄g aubin. An̄b u, ne ado ḡi Ijip armön,' a ga.

³⁵ "Isrel n̄ibi b̄i nöd Mosis n̄p hagla, 'Ne an hagö, b̄i kub m̄dmön, hal̄ip b̄i manö ud as̄ikep rö abad m̄dpan?' ö ḡila. Pen hainö, God ejol n̄ipe hag yuö apöm, mab b̄id m̄iñ̄ geia an̄ au Mosis n̄p waiö lö, God n̄ipe ke Mosis n̄p n̄ibi b̄i kub kale m̄idöm kal̄ip ud as̄ik yuan̄ a göm, hag yua. ³⁶ Pen Mosis Ijip aramöm, nan gagep rö r̄mnap gau göm, n̄ibi b̄i n̄ipe Isrel kal̄ip udöm n̄g solwara 'Añ̄' a ḡipal u amöm, nan gagep rö r̄mnap gau göm, hainö Isrel n̄ibi b̄i ut ḡi dam ram m̄n̄öj aip̄ñ̄ nöp an̄ gau aramöm, nan gagep rö r̄mnap gau göl ḡi m̄dm̄döp. An̄g ḡi m̄idö m̄idö, m̄i n̄injuöl m̄ihöp (40) ina. *

³⁷ "Mosis n̄ipe nöp me n̄ibi b̄i Isrel kal̄ip haga, 'God n̄ipe b̄i manö n̄ipe hagep ap, n̄i kale ke b̄i yad rö ap, hag yuö, kalöp aunab,' a ga. ³⁸ Mosis n̄ipe ram m̄n̄öj aip̄ñ̄ nöp an̄ gau m̄ideia; n̄ipe ap̄is bac hon aip̄ m̄ideia; Sainai Dum gau ejol ap apöm Mosis n̄p manö hag ña. Mosis manö an̄bu udöm hon Isrel n̄ibi b̄i hag n̄inab, a göm, God n̄ipe manö kam̄n̄ an̄bu Mosis n̄p ña. *

³⁹ "Mosis manö kam̄n̄ an̄bu hag ña u pen bac hon gau manö an̄bu udagla. Kale Mosis n̄p hag juöm, ado ḡi Ijip arun, a göm, gas̄i u n̄n̄ja. ⁴⁰ Mosis n̄mam Eron n̄p hagla, 'B̄i ne Mosis han̄p Ijip n̄bö dauub u, n̄p n̄ihön göp u n̄n̄jagpun. An̄b

u, ne han̄p nan god rö r̄mnap gö, b̄i hon r̄mnap god ḡinabön an̄b gau ud nöd arlö, hon hain arun,' a ḡila. ⁴¹ N̄in an̄bu nöp, god piral kaj kau pi rö ap ḡi löm, yaur nan gau pak dap sabe ḡi ñila. Kale n̄imago kale ḡila u n̄n̄jöm, u god hon a göm, m̄ñ̄ m̄ñ̄ göl ḡi nan kub lau n̄n̄ja. ⁴² An̄g geila, God kal̄ip arö göm haga, 'An̄g ḡipal u, s̄idö, rak̄in, gap̄i gau halöwatö sabe ḡilan̄,' a ga. N̄in an̄bu kale nan an̄b gau nöp sabe ḡila u me, b̄i God manö hagep ap God Manö u kali kl̄iñ̄ riköm haga, 'Isrel n̄ibi b̄i.

Kale nöd m̄i n̄injuöl m̄ihöp ram m̄n̄öj aip̄ñ̄ nöp an̄ gau ajm̄dim n̄in u, kaj kau kaj sipsip nan gau pak ȳip sabe ḡi ñagm̄dim. *

⁴³ Kale nan ȳhar̄n̄j piral m̄ihöp kale ke ḡipe u n̄p nan pak sabe ḡi n̄i m̄idöl ḡi, ḡi m̄dm̄dim.

Nan an̄bu, ap Molok a ḡim̄dim, ap gap̄i rö ḡi limim, Repan a ḡim̄dim. Nan god piral an̄b m̄ihau nöp, sel ram ḡi ud ajöl ḡi, sabe göl ḡi m̄dm̄dim.

Ḡi m̄dm̄dim an̄bu, yad kalöp hag yunö, am naḡi m̄ideinabim daun kub Babilon ba lau,' a ga.

⁴⁴ "Bac b̄i hon gau ram m̄n̄öj aip̄ñ̄ gau m̄ideila n̄in u sel ram ud ajm̄dal. Sel ram an̄bu m̄ideia u n̄n̄jöm, God hon aip̄ m̄idöp a göm n̄n̄jidal. Sel ram an̄bu, God manö haga rö nöp ḡi l̄lö m̄ideia. ⁴⁵ Hainö Josua bac b̄i hon aip̄ sel ram an̄bu nap b̄i kale n̄bö udla. Hainö, kale sel ram an̄bu dauelö n̄n̄jöl ḡi, God n̄ipe n̄ibi b̄i ram m̄n̄öj aui m̄ideila gau yu ḡi yua. Sel ram an̄bu m̄idöm, m̄id damöm, hainö Depid yag daua. ⁴⁶ Bac Depid, b̄i God n̄n̄jö aij ga b̄i u, n̄ipe God n̄p hag n̄n̄jöm haga, 'Ne yau a gö, yad ram nöp aij ap ḡi l̄nö, ne God Jekop nöd sabe ḡim̄döp u, ram an̄bu m̄ideinabön,' a ga. ⁴⁷ Hageia pen God n̄ipe yau a gaga. Hainö Solomon n̄ipe God sabe gep ram an̄bu ḡi la. *

⁴⁸ "Pen God adö i ḡlan̄ m̄idöp u, n̄ibi b̄i n̄imago udöm ḡi l̄naböl ram gau m̄idageinab. B̄i God manö hagep ap manö an̄bu hagöm haga,

⁴⁹ 'B̄i Kub u haga, "Ram m̄n̄öj kumi kabö adö lan̄ au sea kin̄ yad rö adö au as̄ik m̄idem, m̄n̄öj naböj il̄i ma yad abö ḡi löl ḡi m̄idpin.

Ȳip n̄ihön ram ḡi l̄ibe, yad han m̄ideinam? Yad ram auai ake l̄inam?

* 7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4 * 7:30: Eks 3:1-4 * 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nab 14:33 * 7:38: Eks 19:3 * 7:40: Eks 32:1 * 7:41: Eks 32:2-6 * 7:42: Emo 5:25-27 * 7:45: Jos 3:14-17 * 7:46: 2Sa 7:1-16 * 7:47: 1Ki 6:1-38

50 Nan gau magöñhalö ñimago yad ke gi lagpin aka?" ga, a ga.

51 "Hon ke nñj aij gipun a gímim, nan si nan najj nöp gímim, God Manö nñjagpim. Nahai bi gímídal rö nöp gípim. Ana Uñ nñpe kalöp gasi aij nön nñjbe, pen pör wasö gípim. * 52 Nahai bi gau, bi God manö hagep gau kalíp magöñhalö gi najj gíla. Bi God manö hagep hadame gau, 'God Bi Wög Gi Ñeb aij yöl u aunab,' a gíla. Pen nahai bi gau kale bi anñb gau u rö nöp al pak líla. Pen mññi God Bi Wög Gi Ñeb aij yöl anñbu auö me, kale nñp mumug nñjmim al pak líbe. * 53 Pen God lo manö nñpe u, ejol nñpe gau kalíp hag yuö daulö udpe, pen hagöñ rö nñjmim gaggim," a ga.

Sidipen nñp kabö ju pak líla

54 Sidipen manö anñbu hagö nñjöl gi, kalíp mulu kal yabñ lugö, meg magö hau ríbkóm kal jula. 55 Pen Ana Uñ nñpe Sidipen ajman rau mídö nñjöl gi, nñpe gílan gi nñjóm kumi kabö adö lan au nñja, God mailö aij unbö ke yabñ nñpe mñdeia nñjóm Jisas nñpe God ñimago yijig kíd lau adö urak mñdeia. * 56 Sidipen nñjóm haga, "Nñjim! Yad nñjabin, kumi kabö adö lan au ajñj hitk mñdöp. Bi Ññ nñpe u God ñimago yijig kíd lau adö urak mñdöp!" a ga. *

57 Sidipen anñg hagö, rímíd kale u ñimago ud pñ göm, adñj magöñhalö urakóm, manö blaöl göm manö kub yabñ hagö, gi dö gi am nñpe mñdeia arla. 58 Nñp ud sisi löm, dam dam daun kub anñbu höñ adö yan ud arla. Bi nñp manö pir alla gau kal juöm, wañj mñlö kale gau ud juöm, bi praj Sol mñdeia söl au yulö, nñpe abad mñdö nñjöl gi, kale Sidipen nñp kabö ju pakla. 59 Nñp anñg göl paklö nñjöl gi, Sidipen Bi Kub nñp wññ al hagöm haga, "Bi Kub Jisas, ana magö yad ud," a ga. 60 Anñg hagöm, kugom yímóm, wññ kub al hagöm haga, "Bi Kub! Yñp al pak laböl i, nan si nan najj gaböl u nñjmön arö gímön," a ga. Anñg hagöl göm uma. *

8

1 Sidipen nñp kabö ju pak líla ññn u, Sol söl au mñdóm, paj hagöm obi ölete ga.

Jisas nñbi bi nñpe kalíp rídík gi yulö, ke ke arla

Ññn anñbu nöp, Jerusalem kai il göm, nñbi bi Jisas nñj udla gau kalíp gi najj yabñ gíla. Anñg gílo, nñbi bi Jisas nñp nñj udla gau kale magöñhalö pñññ gi, ram mñññ Judia gau abe, ram mñññ Sameria gau abe, ke ke arla. Pen bi Jisas manö ud arep unbö mñgan lan gau kale nöp Jerusalem mñdeila.

2 Pen God Manö hagöp rö nöp gímídal bi rímnap, Sidipen nñp mög yabñ gö, mñññ kub yabñ göl gi, wip dam ríggöl gíla. 3 Sol pen, nñbi bi Jisas nñj udpal gau gi najj yabñ gñabin, a göm, ram ram göl gi, nñbi bi anñb gau kalíp hañwañ tñp gi dam nagñ lñmñdöp. *

Pilip ram mñññ Sameria amöm manö hag ña

4 Nñbi bi Jisas nñp nñj ud mñdeila gau pñññ gi am ram mñññ ke gau gau mñdeila. Pen anñb gau am mñdóm, Jisas manö aij u dam nñbi bi anñb gau kalíp hag ñimídal. 5-6 Bi ne Pilip u rö nöp am daun kub ap ram mñññ Sameria au mñdóm, nñbi bi gau kalíp, Mesaia aua manö aij u hag ña. Pilip manö haga u abe, nan gagep rö ga u abe nñjóm, manö nñpe nñññ nñññn haga u, rímíd lí nñj aij yabñ gíla. 7 Nñpe nñbi bi kñjaki aiön pi halö mñdeila gau iru nöp gö, nan anñb gau aiö göm höñ arla. Nñpe nñbi bi ñimago ma pñno gö kñla ga gau iru nöp abe, nñbi bi ma gi ga be wa be ga gau iru nöp abe kalíp gö, kamññ la. 8 Anñg gö nñjöl gi, nñbi bi daun anñbu hanmñdeila gau magöñhalö mññ mññ yabñ gíla.

9 Pen daun kub anñbu bi ap hanmñdöp, hib nñpe u Saimon. Nñpe kuj göm, nan gagep rö rímnap gö, Sameria nñbi bi gau magöñhalö gasi iru yabñ nñjmídal. Yad bi kub yabñ mñdpin, a ga. 10 Saimon nñpe anñg geia, nñbi bi hib mñdeia gau abe, nñbi bi hib mñdageia gau abe, Saimon manö haga rö nöp nñjóm hagla, "Bi anñbi nñpe gö 'Klö Kub' a gípun u nöp," a gíla. 11 Nan gagep rö gau pör gímíddöp nñjóm nñbi bi gau gasi iru nñjóm, manö haga rö nöp nñjmídal. 12 Pen hainö Pilip apóm, God nñbi bi udóm ram nñpe kumi kabö lan au abad mñdeinab manö aij u abe, Jisas Krai manö aij nñpe u abe, hag ñö, nñbi bi gau kale manö nñpe nñj udóm, ññg pakla. 13 Saimon nñpe ke u rö nöp, Jisas nñp nñj udóm ññg paka. Pilip arö, Saimon nñp hain gö nñjöl gi, Pilip nan gagep unbö ke rö gaia u nñjóm, Saimon nñpe aiö waiö ga.

14 Bi Jisas manö ud arep gau Jerusalem mñdlö nñjöl gi, kalíp manö ap hagla, "Sameria nñbi bi God Manö nñj udpal," a gíla. Kale manö anñbu nñjóm, Pida Jon kalíp mñññ hag yulö, ram mñññ Sameria arlö. 15-17 Ammül nñjöl, nñbi bi gau Jisas nñp nñj udlö, Bi Kub Jisas hib hagöm kalíp ññg pak ññla u pen Ana Uñ nñpe kalíp auaga. Anñb u, Pida Jon bi mñññ, Ana Uñ nñpe kalíp auan, a gímil, sabe gímil, ñimago nabñc cög kalíp adö lan lílö, Ana Uñ nñpe kalíp aññ aññ aua. *

* 7:51: Ais 63:10 * 7:52: Mad 23:31 * 7:55: Sam 110:1 * 7:56: Kol 3:1 * 7:60: Luk 23:34 * 8:3:

18 Kalpe mihöŋ ñimago nabic cög adö lanj lilo, God nipe Ana U† nibi bi gau kalip ña u, Saimon nijnöm, yad u rö nöŋ ginam, a göm, kalip mihöŋ mani yamöm haga, 19 “Mani i udmil, yip pödör anibu ñilö, yad nibi bi an an ñimago yad nabic cög adö lanj lino, kale u rö nöŋ Ana U† udnaböl,” a ga.

20 Anig hageia, Pida haga, “God nan aij nipe yiharin ñob anibu, nihön ginig mani raunig gabön? Mani anibu ne ke pig hij gi lugnab! 21 Wög hol gipul u ne aip wasö. Hibur gasi midmagö ne ninj ud midpan u, God ninjö aij gagöŋ. 22 Nan si nan najj ginam, a gimön, gasi nijnban u arö gimön, God nip sabe geinabön u, gasi najj yabi† nijnban anibu ninjöm arö ginim rö löp,” a ga. 23 Yad nijnban, nan aij kale au nan yad rö midböp a gimön, ninjöm, gasi najj ninjömön, nan si nan najj gi midpan. Anib u, ne nan si nan najj gep magö u, nag† wög gep bi rö midpan.

24 Hageia, Saimon haga, “Köl mihöŋ Bi Kub u nip sabe glö, nan yip ginim rö löp, a gimil hagabil anibu gagnim,” a ga.

25 Pen Pida aip Jon aip, Jisas kalip mihöŋ nihön nihön ga manö u abe, Bi Kub manö aij u abe, nibi bi gau kalip hag ñi pis göm, ado gi Jerusalem arnig, adan nab gau amöl gi, ram minöŋ Sameria anj au ram riŋig aglö iru nöŋ nibi bi gau kalip Jisas manö aij u hag ñöl gi arlö.

Pilip nipe bi Idiopia nibö ap nip Jisas manö aij u hag ña

26 Pen Bi Kub ejol ap apöm Pilip nip haga, “Jerusalem nibö daun kub Gasa arbal adan mñlö u arammön,” a ga. 27 Hagö, Pilip adan haga mñlö anibu amöm ninja, bi kub ap, kaj hos tip gi dam ajöp nan bad adö lanj asiköm, adan mñlö anibu areia. Bi anibu nipe nibi kwin Kadaki, ram minöŋ kub Idiopia abad mideia nibi u nip wög göl gi, mani nipe u abad midmidöp. Pen nipe Jerusalem God sabe gep ram u amöm sabe göl gi mid pis göm, 28 ado gi ram minöŋ Idiopia aramöm, God Manö adin Aisaia kal† klin rika u udöm, amgö li ninjöl gi areia. 29 Pen God Ana Pilip nip haga, “Hos nan bad tip gi dam arab danj am söl ba au ammön, bi anibu aip armil,” a ga.

30 God Ana haga rö nöŋ, Pilip gi dö gi söl ba au amöm ninja, bi Idiopia nibö anibu, bi God manö hagep Aisaia God Manö adin kal† klin rika u, amgö li ninjöl gi areia. Pilip ninjöm haga, “Ne köp amgö li ninjöl gi arabön yagol u, manö if u anig hagöp a gimön ninjabön aka wasö?” a ga.

31 Hageia, nipe haga, “Nibi bi rimnap rö yip hag ñilö ninjem rö hagnam,” a ga. Anig hagöm Pilip nip haga, “Ap adö aui asikö hol

aip arul,” a ga. Hagaiö, Pilip am adö anibu asika.

32 Bi anibu God Manö adin Aisaia kal† klin rika anibu amgö li ninjeia. Manö anibu anigöl midöp:

“Nipe kaj sipsip ut gi dam al pak libal rö nöŋ mideia.

Kaj sipsip pi unj riklö, aiö gi gagöp rö, nipe u rö nöŋ manö ap hagaga.

33 Nan najj ap gaga u pen nip manö pir alöm, gi najj gila.

Nip böŋ nöŋ al pak lilo uma u me, hainö bi an rö midöm,

‘Anig anig gimidöp,’ a ginab?” ö ga. *

34 Bi kub Idiopia nibö u manö anibu ninjöm, Pilip nip haga, “Manö hagab anibi, God manö hagep bi u nipe ke hagab aka bi ke nibö ap nip hagab?” ö ga. 35 Hagö, Pilip God Manö adin amgö li ninjöl u nöŋ if gi hag dam dam, Jisas manö aij u hag ñi aij ga.

36 Pen anig göl manö gi damöl gimil ninjöl ñig ap mideia. Bi anibu Pilip nip haga, “Ñig midöp i yip ñig pak ñinabön aka?” a ga.

* 37 Hageia, Pilip haga, “Ne Kraiis nip hibur gasi midmagö yad ninjö nöŋ ninj udpin a geinabön u, yad nöŋ ñig pak ñinabin,” a ga. Hageia, bi anibu pen haga, “Jisas Kraiis nipe God Ñi nipe midöp u, yad ninj udpin,” a ga. 38 Hagö, kaj hos nan tip gi dam ajep adö asik aueilö u, hos u halö anib au limil, ñig yanj ammil, Pilip bi anibu nip ñig pak ña. 39 Anig göl ñig pak ñöm, go† au aulö ninjöl gi, adin Bi Kub Ana nipe Pilip nip udöm, ke migän ap ud arö ninjöl gi, bi kub anibu nip ninjaga. Nipe pen mñ mñ yabi† göl gi adan ara. 40 Pen Bi Kub Ana nipe Pilip nip dam ram minöŋ Asodas lö, nibi bi ram minöŋ anib gau daun ke ke mideia gau kalip magöŋhalö Jisas manö aij u hag ñi dam dam, daun kub Sisaria amjaka. *

9

Sol Jisas nip ninj uda

1 Pen Sol nipe Bi Kub manö aij ninj udöm hain gimidal nibi bi gau kalip al pak län, a göm, pör klö yabi† gimidöp. Mañ ap nipe am God nip nan sabe gep bi kub yabi† u nip haga, * 2 “Yip juda rimnap kal† klin rik ñaimön, yad dam Juda magum gep ram ke ke midöp daun kub Damaskas amem, kalip ñinabin. Köp anibu kal† klin rikmön hagnöm, ‘Daun kub Damaskas au, kale nibi bi Jisas nip ninj udpal rimnap Juda magum gep ram gau midaiöl u, Sol nip hagpe, kalip nag† löm, Jerusalem daunim,’ a gimön, kal† klin rikmön,” a ga. 3 Sol köp anibu udöm, Damaskas söl söl gö ninjöl gi, adin mailö kumi kabö adö lanj nibö ap lugöm nip ninja.

* 8:33: Ais 53:7-8 * 8:36: Ap 10:47 * 8:40: Ap 21:8 * 9:1: Ap 8:3

4 Sol kaj hos adö lanj n+bö ap lug m+nöñ yanj pakö n+ñöl g+í, manö ap n+p haga, “Sol, Sol, y+p n+hön g+nig g+mön pör g+í najj gabön?” ö ga. 5 Hageia, Sol haga, “B+ Kub, ne an?” ö ga.

Hageia, haga, “Yad Jisas, y+p pör g+í najj gabön u nöp hagabin. 6 Pen ne urakmön, Damaskas ammön, b+ ap apöm nöp manö hagn+m rö n+ñmön g+mön,” a ga.

7 Pen b+ Sol aip aula gau manö magö u nöp n+ñöm, b+ n+me u n+ñagöm, gas+ mlö löm, manö r+mnap hagagla. 8 Sol pen uraköm amgö hi+köm n+ñja, amgö n+pe u böñ nöp we ga. An+g gö, b+ n+pe aip aula gau n+magö k+id n+pe u udöm, ut g+í Damaskas arla. 9 N+p an+g göl amgö we gö, n+g, nan magö nan gau n+ñagöm, n+ñ m+hau n+gan y+hariñ nöp m+deia.

10 Pen Jisas n+p n+ñj uda b+ ap Damaskas m+deia, hib n+pe u Ananaias. B+ an+bu n+pe naböñ n+ñja, Jisas n+p haga, “Ananaias!” a ga.

Hageia haga, “B+ Kub, yad m+dpin,” a ga. 11-12 Hageia, Jisas haga, “Sol b+ daun kub Dasas n+bö u, God n+p sabe göl g+í, naböñ n+ñöb, b+ Ananaias a g+pal u n+p am ud n+ñaj+p, amgö n+pe we ga u n+ñ n+ñöb. N+pe m+ñi y+p sabe göl g+í m+idöp Judas ram u. An+bu u, ne adan ‘Y+jig’ a g+pal u ammön, Judas ram u amjakmön kal+p hagnöm, ‘Sol n+p n+ñjñg auabin,’ a g+mön,” a ga.

13 Jisas n+pe an+g hageia, Ananaias haga, “B+ Kub. Yad n+ñbin n+bi b+ iru yabiñ nöp hagnal, ‘B+ Sol an+bu n+bi b+ nöp lau adö m+dpal Jerusalem gau kal+p pör g+í najj yabiñ göp,’ a g+pal. 14 N+pe m+ñi Damaskas i auöp u, b+ God nan sabe gep b+ kub gau köp r+mnap n+p n+ñö, n+bi b+ an an hib ne hagnö adö arnab gau, kal+p nag+í l+n, a göm, auöp,” a ga.

15 Ananaias an+g hageia, B+ Kub n+p haga, “Aru! B+ an+bu wög r+mnap yad ke n+p hag l+bin. N+pe manö aij yad u Isrel n+bi b+ kal+p hag n+ñöm, Isrel n+bi b+ wasö gau kal+p hag n+ñöm, kinj gau kal+p hag n+ñöm g+inab. *

16 Pen n+pe ake ranö, iru marö gö n+ñöl g+í, wög an+bu g+inab. An+g g+inab u yad ke n+p hag n+ñ aij g+inabin,” a ga. *

17 B+ Kub an+g hageia, Ananaias aramöm, Sol m+deia ram u apjaköm, raul yanj amöm, Sol n+p nab+c cög adö lanj n+magö löm haga, “Mam Sol. B+ Kub Jisas nöp adan anj au ap lugöm waiö la n+ñja u, y+p hag yuöp auabin i. Ne amgö ne kauyanj n+ñ n+ñmön, Ana U+ n+pe nöp am ajmanj raun+m, a göm, y+p hag yuö aubin i,” a ga. 18 Ananaias an+g hagnö n+ñöl g+í, nan hag ga+ bad rö Sol amgö n+p har+köl m+deia u, wat g+í lugö n+ñöl g+í, ad+ñ amgö n+ñ n+ñja. Amgö n+ñöm, urak

aramöm, n+g paka. 19 Sol nan n+ñöm këö uda.

Sol Damaskas n+bi b+ gau kal+p Jisas manö aij u hag n+ñ

Pen Sol n+pe n+ñ n+r+mnap n+bi b+ Jisas n+p n+ñj udla gau aip Damaskas m+idöl g+í, 20 Juda magum gep ram gau ajöm, Jisas n+pe God N+ n+pe m+idöp manö aij u n+bi b+ gau kal+p hag n+ñ. 21 N+pe an+g göl hag n+ñ m+idö n+ñöl g+í, kale n+ñöm pa g+í g+í göm hagla, “B+ i me, Jerusalem n+bi b+ Jisas n+p n+ñj udla gau kal+p g+í najj g+m+idöp me! M+ñi r+mnap halö nag+í l+ dam, b+ God sabe gep b+ kub gau kal+p n+ñnam a göm auöp,” a g+la. *

22 Pen Sol Jisas manö aij u hag n+ñ damöm, Jisas n+pe nöp Mesaia u manö kabö göl yabiñ hagnö, b+ Juda Damaskas han m+deila gau manö ap pen hagnö rö laga. *

23 Pen hainö m+id damöm, Juda kai ap magum göm, manö hag adö an+ löm hagla, “Sol n+p al pak lun,” a g+la. 24 Pen manö hagla an+bu, b+ ap n+ñöm Sol hag n+ñ. Daun kub an+bu, hadame nöp kabö waryö g+í g+gabö g+la u me, adan ramö ajm+dal gau, Sol n+p alun, a göm, sidö anj s+bön yanj u+h+ñ l+ m+deila. 25 An+g geila n+ñöm Sol b+ n+pe gau s+bön anj yanj n+p wad+ m+gan kub ap yagöm, nag+í ad+iköm, t+p g+í waryö an+bu m+gan ap höñ adö adö lanj n+bö m+nöñ yanj yulö, p+n+ñj g+í ara. *

Sol Jerusalem am m+deia

26 Sol Jerusalem amöm, n+bi b+ Jisas lau adö m+deila gau aip m+deinam, a geia pen kale n+ñöm, b+ i Jisas b+ n+pe ap wasö, han+p al pak l+n+g auöp, a göm, p+n+ñj g+la. *

27 An+g geila, Banabas n+pe Sol n+p dam b+ Jisas manö ud arep gau m+deila au amöm, kal+p haga, “B+ an+bi n+p n+ñmim p+n+ñj gagmim. Mañ ap daun kub Damaskas amöl g+í, adan anj au amöm, B+ Kub n+p n+ñö, n+p manö r+mnap haga. Hainö am Damaskas n+bi b+ kal+p p+n+ñj gagöm, Jisas manö aij u ha+öwatö nöp hag n+ñ,” a ga. *

28 Banabas an+g hagnö, Sol n+p udlö, kal+p aip Jerusalem m+idöm, daun kub an+bu m+gan m+gan gau amöm, Jisas manö aij u ha+öwatö yabiñ nöp hag n+ñ. 29 Pen b+ Juda Grik manö n+ñja gau n+p aip manö pen pen hag am+il ap+il göm, n+p al pak lun, a göm, gas+ u n+ñja. 30 Pen b+ Jisas n+p n+ñj udla r+mnap manö an+bu n+ñöm, n+p ut g+í dam daun kub Sisaria amöm yulö, daun kub Dasas ara.

31 N+ñ anj an+bu au, ram m+nöñ Judia, Galili, Sameria gau, n+bi b+ Jisas n+p n+ñj udla gau m+id aij g+la. Ana U+ n+pe kal+p abad m+id aij göm, p+idöñ n+ñ n+ñöl g+í, kale

* 9:15: Ap 25:13; 27:24; Ro 1:5

* 9:16: 2Ko 11:23-28

* 9:21: Ap 8:3

* 9:22: Ap 18:28

* 9:25: 2Ko

11:32-33

* 9:26: Gal 1:17-19

* 9:27: 1Ko 9:1

klö göm, Bî Kub nîp gasî nînjîl gî mîdmöm, nîbi bî rîmnap halö Jisas manö aij u hag nîllo, kale u rô nöp Jisas nîp nînjîl udra.

Pida Inias nîp gö urak ara

³² Pida ram mînnöj ke ke gau gî ajöl gî, nîbi bî Jisas nîp nînjîl udra gau kalîp nînjîl ajmîdöp. Anîg göl nînjîl ajöm, mañ ap, nîbi bî Jisas nîp nînjîl udra gau kalîp nînjîl, a göm, ram rîhîg aglô Lida ara. ³³ Ram mînnöj anîbu bî ap mîdeia, hib nîpe u Inias. Pen nîmagö ma nîpe gau kîla gö, kuö adö nîpe u nöp han mîdmîdöp mî unbô raleb jînjîl ina. ³⁴ Pida bî anîbu nîp haga, "Inias. Nan nöp göp u Jisas gö kamînjîl lî nab. Urakmön, kuö ne u yad aij gî," a ga. Anîg hagö nînjîl gî, magö anîbu nöp Inias nîp kamînjîl lö uraka. ³⁵ Inias uraköm gî ajö nînjîl gî, ram rîhîg aglô Lida nîbi bî gau abe, ram mînnöj Seron nîbi bî gau abe nîp nînjîl, Bî Kub nîp nînjîl udra.

Dabida uma, Pida gö, uraka

³⁶ Pen Pida ram rîhîg aglô Lida anîbu mîdö nînjîl gî, nîbi Jisas nîp nînjîl udra ap uma yöp daun kub Jopa au. Nîbi anîbu hib nîpe Dabida. Pen Grik manö hagöm nîp Dokas a gîmîdal. Nîpe nîbi bî gau kalîp abad mîd aij göm, nîbi bî mög gep rô gau kalîp wög gî nîmîdöp. ³⁷ Nîbi anîbu nîp nan gö hadö umö, nîp nîng pak nîm wip he dam ram raul mîgan adö laj lîla. ³⁸ Jisas nîbi bî nîpe Jopa mîdeila gau manö ap nînjîl, Pida ap mîdeia ram rîhîg aglô Lida au. Lida daun kub Jopa söl au mîdöp, nînjîl kale bî mîhöp kalîp hag yulö, Pida mîdeia au ammîl manö klö hagmîl haglô, "Ne hol aip yînjîd auö arun," a gîlö. ³⁹ Hagailö, Pida kalîp mîhön aip Jopa amöm amjaklö nînjîl gî, nîp u gî dam Dabida uma dam lîla ram raul adö laj arla. U gî ud areilö nînjîl gî, nîbi patpat ap mîdeila gau, nîbi uma anîbu nöd kamînjîl mîdmîdöp u, wakîj mîlö wakîj rîmnap kalîp yîharînjîl nîmîdöp gau, Pida nîp yamöl gî, mîhön gî mîdeila.

⁴⁰ Pida pen nîbi bî ap mîdeila anîb gau kalîp hag hön yan yuöm, kugom yîmöm. God nîp sabe göl gî, adö göm, wip he nînjîl gî haga, "Dabida, urak!" a ga. Hagö, Dabida amgö nîl Pida nîp nînjîl, urak asîka. ⁴¹ Pida pen nîmagö kîd nîpe u udöm, ud urak nîm, nîbi patpat gau abe, nîbi bî Jisas nîp nînjîl udra gau abe, kalîp magöñhalö wîñ alö aueila haga, "Dabida i," a ga. ⁴² Pen Pida anîg geia, manö anîbu Jopa nîbi bî magöñhalö nînjîl, nîbi bî iru nöp Bî Kub nîp nînjîl udra. ⁴³ Pen Pida nîpe daun kub Jopa anîbu, bî kaj kau hañ wög gîmîdöp bî ap aip nînjîl rîmnap rapînjîl mîdmîdîl. Bî anîbu hib nîpe Saimon.

10

Ejöl ap apöm Konilias nîp manö haga

¹ Pen ami bî gau kalîp abad mîdmîdöp bî kub ap daun kub Sisaria mîdmîdöp. Hib nîpe u Konilias. Ami bî nîpe abad mîdmîdöp anîb gau kalîp "Idali Ami Bî" a gîmîdal. ² Bî kub Konilias anîbu aip, nîbi bî ram nîpe gau aip, God nîp nînjîl udra. Juda nîbi bî nan kale rîmnap mîdagmîdöp u, Konilias nîpe mani nan gau hañwalö nîmîdöp. Pen nîpe God nîp pör sabe gîmîdöp. ³ Mañ ap sîdö gamînjîl ga magö u, Konilias nîpe naböñ nînjîl, God ejöl ap apöm haga, "Konilias!" a ga. ⁴ Hageia, Konilias pînjîl göm nîp nînjîl ij halö löm haga, "Bî kub, yîp nîhön hagabön?" ö ga.

Hageia, ejöl u nîp haga, "Ne God nîp sabe gîmön, nîbi bî mög gep gau kalîp nan hañwalö nîmön gîpan u, God nöp aij göm nöp haul gagö. ⁵ Ne bî rîmnap hagö, kale am daun kub Jopa amöm, bî Saimon Pida a gîpal u nîp haglô aunîm. ⁶ Nîpe Saimon, bî kaj kau hañ wög göp u aip mîdpîl nîng solwara go! au," a ga.

⁷ Pen ejöl manö anîbu hagöm arö nînjîl gî, Konilias bî wög nîp gî nîmîdîl mîhau abe, ami bî God nîp nînjîl udra ap abe hagö aueila, ⁸ kalîp ejöl u manö nîhön nîhön haga u hag nî aij göm hag yuö, Jopa arnîg hadla.

⁹ Kale am am adan anj au hanla. Ruö am am, sîdö anj aulîk magö u, Jopa söl söl gîla. Magö anîbu Pida God nîp sabe gînjîg ara ram adö laj mîgan u. ¹⁰ Nîpe amöm, God nîp sabe gî mîdö nînjîl gî, nîp kîyö kub yabîla. Pen nîbi bî nîpe gau nan magö lau gîlö nînjîl gî, nîpe naböñ ap nînjîl. ¹¹ Pida nîpe naböñ nînjîl nînjîl, kumi kabö adö laj mîgan hîköm, wadî kub ap nîon mîlö mîhau mîhau go! lap lap adîköl mîdeia anj au lug lug mînnöj îl yan luga. ¹² Wadî mîgan anîb yan kaj, wal wayöñ, re, yaur ke ke gau magöñhalö nöp mîdeia. ¹³ Manö ap pen nîp haga, "Pida, urakmön nan nînjîl anîb yagol gau pak nîö?" a ga.

¹⁴ Hageia, Pida pen haga, "Bî Kub. Wasö yabî! Nîhön gînjîg nîö? a gîmön hagpan? Hon Juda nîbi bî nan hil gep anîb gau nan rîmnap nînjîl yabî," a ga. *

¹⁵ Hageia, manö anîbu kauyan haga, "Nan nîhön nîhön God nan nînjîl a ga gau, hil gep a gîmön hagagmön," a ga. *

¹⁶ Ga anîbu, ij mîhau nîgan ga. Hainö me, nan wadî kub anîbu adö gî kumi kabö adö laj ara.

¹⁷ Anîg gö, Pida naböñ nînjîl anîbu nîhön gî nab, a göm, gasî iru nînjîl mîdö nînjîl gî, Konilias bî hag yuö nîp hagnîg aula bî kabö u adan îl au apjakla. ¹⁸ Apjaköm

* 10:14: Lep 11:1-47; Esi 4:14 * 10:15: Mak 7:15,19

hagla, "Bɪ Saimon Pida au mɪdöp aka?" gɪla.

¹⁹ Pida naböŋ nɪŋajɪp anɪbu gasɪ nɪŋöl gɪ, God Ana nɪp haga, "Ne nö?! Bɪ mɪhau nɪgan nöp ulhai nɪŋ auaböl. ²⁰ Anɪb u, urakmön ram au gɪyan arammön. Yad ke kalɪp hag yunö auaböl. Anɪb u, auö aip arun a gaiöl u, gasɪ iru nɪŋagmön aip armön," a ga.

²¹ God Ana anɪg hagö, Pida au yan amöm bɪ anɪb gau kalɪp haga, "Bɪ ulhai nɪŋabim bɪ u, yad me i. Yɪp manö ap hagnɪg aubim aka?" ga.

²² Hageia, hagla, "Bɪ kub Konilias, ami bɪ gau kalɪp abad mɪdöp bɪ kub u hanɪp hag yuö auabun. Nɪpe God nɪp nɪŋ udöm, God Manö hagöp rö göp; Juda kai nɪp nɪŋlö kalɪp magöŋhalö aij göp. Pen nɪpe naböŋ nɪŋa, God ejol ap apöm nɪp haga, 'Ne bɪ rɪmnap yuö, am Saimon Pida nɪp ul gɪ daulö, manö hagainɪm u nɪŋmön,' a ga," a gɪla.

Pida Konilias ram ara

²³ Anɪg hagailö, Pida kalɪp hagö ram raul mɪgan amöm hanla.

Ruö Pida, bɪ Jopa nɪbö Jisas nɪp nɪŋ udla rɪmnap udöm, Konilias yua bɪ ugan anɪbu aip am an adan anɪ u hanla. ²⁴ Ruö u, Sisaria amjaköm, Konilias ram u amjakla. Pen Konilias nɪpe Pida auab, a göm, nɪbi bɪ nɪpe gau abe, mɪdeimam nɪpe gau abe, kalɪp wɪn alö ap magum gɪ mɪdeila. ²⁵ Pida nɪpe amöm ram raul arnɪg gö nɪŋöl gɪ, Konilias nɪp nable paköm, nɪp bɪ kub a göm, am ma il nɪpe au kugom yɪma. ²⁶ Anɪg gö nɪŋöl göm, Pida pen nɪp ud urak nöm haga, "Ne urak! Yad u rö nöp bɪ ap me," a ga. *

²⁷ Hagö, urakö nɪŋöl gɪ, manö hagöl gɪ, ram raul mɪgan yan arlö. Ammil Pida nɪŋa, nɪbi bɪ iru nöp ap magum gɪ mɪdeila. ²⁸ Pida kalɪp haga, "Kale ke nɪŋbim, hon Juda nɪbi bɪ asɪ masɪ gɪ aij gɪpun. Juda nɪbi bɪ wasö gau aip ajagpun; ram kale aragpun. Pen yad naböŋ nɪŋnö, God yɪp manö ap haga. Nɪpe manö haga anɪbu, yad nɪbi bɪ rɪmnap asɪ masɪ mɪdpal, a gem, kalɪp asɪ masɪ gɪnam rö lagöp. ²⁹ Anɪb u nɪŋem me, Konilias manö hagöp u nɪŋem arö gagpin; hagöp rö nɪŋem aubin. Anɪb u, yɪp nɪhön gɪnɪg hagepe aubin?" ö ga.

³⁰ Pida anɪg hageia, Konilias haga, "Yad ruö nöp me, mɪŋi sɪdö gamɪŋ göp magö u rö, ram raul mɪgan yan God nɪp sabe gɪ mɪdöl gɪ nɪŋnö, bɪ walɪŋ rud yabɪl yɪma ap apöm, mɪdainö ba au uraköl mɪdeila. ³¹ Nɪpe yɪp haga, 'Konilias, ne God nɪp sabe gɪmön, mani nan gau nɪbi bɪ nan mɪdagöp

gau kalɪp haŋöwəlö nɪmön gɪpan u, God nɪŋöb. ³² Anɪb u me, bɪ rɪmnap hag yuö, daun kub Jopa amöm, Saimon hib nɪpe ap Pida a gɪpal u, nɪp ul gɪ daulö. Nɪpe Saimon bɪ kaj kau hañ wög göp u aip mɪdpil nɪg solwara got au,' a ga. ³³ Ejol u yɪp anɪg hagö, yad yɪŋɪd nöp bɪ yad rɪmnap hagnö, nöp am ul gɪ dauajal, yɪp aij göp. Hon nɪbi bɪ aui God pɪg mɪdpun rö, Bɪ Kub manö kalɪp hag nɪmön, a göm, nöp hag yuö auban u, mɪŋi hanɪp hag nöp nɪŋun," a ga.

Pida Konilias nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp manö hag ña

³⁴ Konilias anɪg hageia, Pida haga, "Yad mɪŋi nɪŋbin, God nɪpe, bɪ söl aui nɪbö nöp bɪ aij, bɪ mɪlö gau nɪbö bɪ naij, a göm, nɪŋagöp. * ³⁵ Ram mɪnönŋ ke ke gau nɪbö, il ke ke gau nɪbö, nɪbi bɪ an an God nɪp nɪŋöm ana udöm, manö nɪpe nɪŋöm hagöp rö gɪnaböl gau, kalɪp magöŋhalö udnab. ³⁶ Pen God nɪpe hanɪp Isrel nɪbi bɪ manö aij yua u nɪŋbim. Yad ke aip jɪm nöl mɪdlan, a göm, God nɪpe Jisas Kraiss nɪp hag yua. Jisas Kraiss nɪpe nöp me, nɪbi bɪ gau magöŋhalö Bɪ Kub kale mɪdöp. ³⁷ Kale ke nɪŋbim, Jon bɪ nɪg pak ñeb u, nɪg pak nöl gɪ, manö aij anɪbu il göm, ram mɪnönŋ Galili hag ña. Anɪg göl hagö, hag damöm, hag damöm, nɪbi bɪ ram mɪnönŋ Isrel mɪdpal gau magöŋhalö nɪŋla. * ³⁸ Pen kale nɪŋbim, Jisas Nasared nɪbö u God aip mɪdöm, Ana Ul u nɪp nöp, abad mɪdö nɪŋöl gɪ, klö nɪpe nöp udöm, ram mɪnönŋ ke ke gau magöŋhalö ajöl göm, nɪbi bɪ gau gɪ aij göl gɪ, nɪbi bɪ Seden kalɪp gö ulham mɪdeila gau kalɪp gö, kamɪŋ lɪmɪdöp. *

³⁹ "Pen Jisas Juda nɪbi bɪ ram mɪnönŋ kale gau gɪ ajöl göm, Jerusalem gɪ ajöl göm, ga ga rö hon amgö hon ke nɪŋno u hagabin. Pen hainö nɪp mab ba lan al pak lɪlö uma. ⁴⁰ Uma u pen nɪn mɪhöp mɪdöm, God gö, nɪn mɪhau nɪgan u kauyan uraköm, am waiö lö amgö nɪŋno. ⁴¹ Nɪbi bɪ magöŋhalö nɪp amgö nɪŋagla. God hanɪp nɪbi bɪ hag la gau nöp Jisas nɪp amgö nɪŋno. Nɪpe umöm urakö nɪŋöl gɪ, aip mɪdun jɪm nöl nan nɪŋun nɪg nɪŋno. * ⁴² Jisas hanɪp haga, 'Manö aij yad u nɪbi bɪ gau kalɪp hag nɪmim hagem, "God haga rö me, hainö Jisas nɪbi bɪ kamɪŋ mɪdeinaböl gau abe, nɪbi bɪ umnaböl gau abe, kalɪp magöŋhalö manö kub hagnab," a gɪmim,' a ga. * ⁴³ Pen adö anɪbu, bɪ God manö hagep gau magöŋhalö Jisas Kraiss nɪp hagöm hagla, 'Nɪbi bɪ an an Kraiss hib klö yabɪl nɪpe u udnaböl gau, nan si nan naij gɪpal u, God nɪŋöm arö gɪnab,' a gɪla," a ga. *

* **10:26:** Ap 14:13-15; Rep 19:10 * **10:34:** Dud 10:17; Ro 2:11 * **10:37:** Mad 4:12-17 * **10:38:** Mad 3:16; Luk 4:17-20 * **10:41:** Ap 1:8; Luk 24:42-43 * **10:42:** Ap 17:31; 1Pi 4:5 * **10:43:** Ais 53:5-6; Jer 31:34

Juda n̄ibi b̄i wasō gau Ana U†udla

⁴⁴ Pen Pida an̄ig gōl manō hag m̄idō n̄iñōl ḡi, Ana U† n̄ipe n̄ibi b̄i n̄iñ m̄ideila gau kal̄ip magōñhalō aua. * ⁴⁵⁻⁴⁶ Ana U† kal̄ip auō, kale manō ke n̄ōp, han̄j ke n̄ōp hagōl ḡi, God hib n̄ipe haglō adō arō, Juda n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla Pida aip Jopa n̄ibō aula gau, God Juda n̄ibi b̄i wasō gau kal̄ip Ana U† ña me u, a gōm, aiō waiō ḡila.

Pida pen haga, * ⁴⁷ “God n̄ipe Ana U† han̄ip ña rō u, m̄ñi n̄ibi b̄i gai i kal̄ip u rō n̄ōp ñōb. An̄b u, kale ñig paknabun, a ḡlō, n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip wasō gōl rō lagōp,” a ga. ⁴⁸ Pida an̄ig hagōm b̄i n̄ipe r̄imnap kal̄ip haga, “N̄ibi b̄i gai i kal̄ip Jisas Kraihs hib n̄ipe hagnim ñig pak ñimim,” a ga. Ñig pak ñilō n̄iñōl ḡi, kale hagla, “Pida, ne hon aip ñin pro magō ap aui m̄idaimōn,” a ḡila. Haglō, ñin pro magō ap kal̄ip p̄ig m̄ideia. *

11

Pida Jerusalem arō n̄ip manō hag ḡila

¹ Pen Jisas manō ud arep b̄i gau abe, ram m̄inōñ Judia n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau abe n̄iñla, Juda n̄ibi b̄i wasō gau r̄imnap God Manō n̄iñ udla. ² An̄b u, hainō Pida Jerusalem arō, Juda b̄i wasō gau u rō n̄ōp hañ r̄ib ḡi dō gōl, a ḡim̄idal b̄i gau, Pida n̄ip kal gōm hagla, ³ “Ne n̄ihōn ḡin̄ig b̄i hañ r̄ib ḡi dō gaggal gau ram kale ammōn, kal̄ip aip nan j̄im ñōl ñiñabōn?” ò ḡila. *

⁴ An̄ig hagaila, Pida daun kub Jopa m̄idōm nabōñ n̄iñja aiud u kal̄ip hag ñōl ḡi haga, ⁵ “Yad daun kub Jopa m̄idem, God n̄ip sabe ḡi m̄idem, nabōñ n̄iñjō, kumi kabō adō lan̄ n̄ibō, wad̄i kub ap rō ñon m̄ilō m̄ihau m̄ihau go† lap lap adikōl m̄ideia lug lug il yad m̄idainō au ap luga. * ⁶ Auō, yad wad̄i an̄ibu m̄ideia sōl au amem n̄iñjō, kaj, wal wayōñ, re, yaur gau gau magōñhalō m̄ideia. ⁷ Pen manō ap ȳip haga, ‘Pida, ne urakmōn nan an̄ib yagol gau pak ñōñ,’ a ga.

⁸ “Hageia, yad pen hagnō, ‘B̄i Kub. Wasō yab̄i! N̄ihōn ḡin̄ig ñōñ a ḡimōn hagpan? Hon Juda n̄ibi b̄i nan hil gep an̄ib gau nan r̄imnap ñiñaggin yab̄i,’ a ḡinō.

⁹ “An̄ig hagainō, manō an̄ibu kauyan̄j haga, ‘Nan n̄ihōn God nan ñiñjeb a ga gau, hil gep a ḡimōn hagnimōn,’ a ga. ¹⁰ Ga an̄ibu, ij m̄ihau n̄igan̄j ga. Pen hainō nan wad̄i kub an̄ibu ado ḡi kumi kabō adō lan̄j ara.

¹¹ “Pen magō an̄ibu n̄ōp, b̄i m̄ihau n̄igan̄j ram han m̄idainō u apjakla. B̄i an̄ib gau b̄i kub Konilias, Sisaria n̄ibō hag yuō, ȳip u† ḡin̄ig aula. ¹² God Ana ȳip haga, ‘Gasi iru n̄iñagmōn, kal̄ip aip ha†ōwadō armōn,’

a ga. An̄ig hageia, yad mam Jisas manō n̄iñ udpal unbō kagot j̄iñ udem, kal̄ip aip Konilias ram u arno. ¹³ Amjakno, Konilias haga, ‘Ejol ap apōm ȳip haga, “B̄i r̄imnap hagamōn, daun kub Jopa amōm, b̄i ap Saimon Pida a ḡipal u n̄ip u† ḡi dauōl. ¹⁴ U† ḡi dauōl, n̄ipe n̄ōp manō r̄imnap hag ñō, n̄ibi b̄i ram ne aip m̄idpim gau, God kal̄ōp magōñhalō ud kam̄iñ yuō, n̄ibi b̄i n̄ipe m̄ideinabim,” a ga,’ a ga. *

¹⁵ “Konilias ȳip an̄ig hagō, yad il gem manō hag ñinō n̄iñōl ḡi, Ana U† n̄ipe han̄ip nōd aua rō, n̄ibi b̄i an̄ib gau kal̄ip u rō n̄ōp aua. * ¹⁶ An̄ig gō, B̄i Kub han̄ip nōd haga manō u gasi n̄iñjō. N̄ipe haga, ‘Jon kal̄ip ñig pak ña u pen sōl m̄idōp God n̄ipe kal̄ōp Ana U† u pak ñinab,’ a ga. * ¹⁷ Pen hon B̄i Kub Jisas Kraihs n̄ip n̄iñ udno ñin u, God nan aij yab̄i han̄ip ña rō, kal̄ip u rō n̄ōp ña. An̄b u, yad aigōl gem God n̄ip, ‘An̄ig gagnōn,’ a ḡibnep?’ ò ga.

¹⁸ Pida an̄ig hageia, b̄i n̄ip manō kal hag ḡila gau manō haga u n̄iñōm, manō kal r̄imnap halō hag gagla. God hib haglō adō arō n̄iñōl ḡi hagla, “Han̄ip n̄ōp wasō; Juda n̄ibi b̄i wasō gau u rō n̄ōp, nan si nan naij ḡipal u, n̄ihōn ḡin̄ig an̄ig ḡipun, a gōm, n̄ip sabe geinabōl u, n̄ipe n̄iñōm, nan si nan naij ḡipal gau arō gōm, kam̄iñ p̄or m̄idep magō u kal̄ip ñinab,” a ḡila. *

Adiok n̄ibi b̄i Jisas manō aij u n̄iñ udla

¹⁹ Pen Si†ipen n̄ip kabō ju pak lila ñin an̄j au, b̄i Juda Jerusalem m̄ideila gau, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau kal̄ip ḡi naij yab̄i† ḡlō, kale p̄iñiñ ḡi ke ke arla. R̄imnap p̄iñiñ ḡi ram m̄inōñ Pōnisia arla, r̄imnap p̄iñiñ ḡi ram m̄inōñ ñig r̄ib gus ga airan Saipras arla, r̄imnap p̄iñiñ ḡi daun kub Adiok arla. Amōm, Jisas manō aij u Juda n̄ibi b̄i wasō gau kal̄ip hag ñagla, n̄ibi b̄i kale ke Juda kai ju am an̄ib gau m̄idm̄idal gau kal̄ip n̄ōp hag ñila. * ²⁰ Pen n̄ibi b̄i Jisas manō aij u n̄iñ udla r̄imnap Saipras n̄ibō, r̄imnap Sairini daun n̄ibō, p̄iñiñ ḡi Adiok amōm, B̄i Kub Jisas manō aij u Juda n̄ibi b̄i wasō gau kal̄ip hag ñila. ²¹ B̄i Kub klō n̄ipe u kal̄ip aip m̄ideia u me, n̄ibi b̄i gau kal̄ip Jisas manō aij u hag ñilō, n̄ibi b̄i iru n̄ōp B̄i Kub n̄ip n̄iñ udla.

²² Pen Jerusalem n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau, manō an̄ibu n̄iñōm, b̄i kale Banabas n̄ip haglō, Adiok ara. * ²³ Banabas n̄ipe Adiok amjakōm n̄iñja, God n̄ipe n̄ibi b̄i an̄ib gau mōg n̄iñōm gō, Jisas manō aij u n̄iñ udla. An̄b u me, n̄ipe ñiñi† lōm, kal̄ip manō r̄imnap halō hag ñōl ḡi haga, “B̄i Kub

* 10:44: Ap 11:15; 15:8 * 10:45-46: Ap 2:4; 19:6 * 10:48: Ap 2:38 * 11:3: Ap 10:28; Gal 2:12 * 11:5: Ap 10:9-48 * 11:14: Ap 16:31 * 11:15: Ap 2:4 * 11:16: Ap 1:5 * 11:18: Ap 13:48; 14:27 * 11:19: Ap 8:1-4 * 11:22: Ap 4:36

nþp nþj udupim u arö gagmim; nþp añi nõp hibur gasi midmagö kale anj danj nþj ud pidöj gþmim, cþg göl gi midaimim,” a ga. ²⁴ Banabas nþpe bi aij yöl. Ana Uþ nþpe Banabas apöm ajmanj raumidöp. Nþpe Jisas manö aij u böj nõp nþj uda. Nþpe Jisas manö aij u nþbi bi gau hag nõ, nþbi bi iru nõp Bi Kub nþp nþj udla.

²⁵ Banabas pen bi Sol nþp am daunam, a göm, daun kub Dasas ara. ²⁶ Banabas Dasas amjaköm, Sol nþp ulhai nþjöm, uþ gi ado gi am Adiok amöm, mi añi anþbu nþbi bi Jisas nþp nþj udla gau kalþ Jisas manö aij u hag nõl gi midailö. Adiok nþbi bi Jisas Kraiss nþp nþj udla gau, nõd hib nõm Kraiss Nþbi Bi a gþla.

²⁷ Nþn anj anþb au, bi God manö hagep rþmnap Jerusalem nþbö Adiok arla. ²⁸ Amöm, God Ana nþpe bi kale ap Agabas nþp gasi nõ haga, “Kþyö kub yabþ ram mþnõj magõhhalö lþnig gab,” a ga. Hagö, haga rö kþyö kub yabþ u, gapman bi kub Klodias abad midmidöp nþn u aua. ²⁹ Anig göl kþyö kub la nþjöm Adiok nþbi bi Jisas nþp nþj udla gau hagla, “Nþbi bi Jisas manö aij u nþj udupal rþmnap ram mþnõj Judia gau midlö nþjöl gi, kalþ kþyö kub yabþ löp u, hon añi añi kalþ mani rþmnap magum gun nþn,” a gþla. ³⁰ Anig hagöm, mani li magum göm, Banabas aip Sol aip kalþ nõm hagla, “Kale bi mþhõj mani i dammil, Kraiss nþbi bi nþpe abad midpal bi kub gau kalþ nþl,” a gþla. *

12

Herod Jems nþp al pak löm, Pida nþp nagþ la

¹ Nþn anj anþb au, gapman bi kub Herod, nþbi bi Jisas nþj udla gau rþmnap kalþ gi najj göl gi, dam nagþ löl gi ga. ² Ami bi nþpe gau rþmnap hagö, Jon nþmam Jems nþp ru mlö kþd udöm böj nõp al pak lþlö uma. ³ Herod hagö anig geila, Juda nþbi bi gau nþjöm nþnþi lþla. Nþnþi lþla u, Herod nþjöm, Pida nþp u rö nõp hagö, dam nagþ lþla. Gþla anþbu, Juda nþbi bi Bred Yþs Halö Nþjagep nþn anj au gþla. ⁴ Herod Pida nþp anig göl dam nagþ löm, ami bi unbö raleb böj danj (16) kalþ nþme li yigwo mlö yigwo mlö löm haga, “Sþdö anj sibõn yanj bi mþhau mþhau abad nõp midaimim,” a ga. Herod gasi nþpe u ke nþjöm haga, “Pasopa nþn u ap arainþm me, hainö Pida nþp dam nþbi bi midainaböl anj au amun manö kub hagnabun,” a göm nþja.

⁵ Pida nþpe anig göl nagþ midö nþjöl gi, nþbi bi Jisas nþp nþj udla gau Pida nþp gasi

nþjöm, klö göm God nþp sabe göl gi nõp middeila.

⁶ Pen gapman bi kub Herod Pida nþp manö kub hagnam, a göm, nþja nþn anþbu nõp sibõn au yanj, Pida nþp sen mþhõp adþkõm, ami bi mþhau böj lap lap nþj midlö nþjöl gi, Pida anj yanj haneia. Ami bi rþmnap u rö nõp adan il u nþj middeila. ⁷ Pen adþj Bi Kub ejol nþpe ap urak midö nþjöl gi, mab mþþan rö am nagþ lep ram raul mþgan u ara. Ejol anþbu am Pida nþp rþglöm pak nþjöm haga, “Yþjþd urak!” a ga. Hagö, Pida urakö nþjöl gi, sen nþp adþkla u hubþka.

⁸ Ejol Pida nþp haga, “Dip nagþ ne u þig lþmõn, ma rþrup ne u gþmõn gi,” a ga. Hagö, Pida ejol haga rö nõp gö, ejol u pen haga, “Waþj mlö kub ne u yþmõ, yad aip arul,” a ga. ⁹ Hagö, waþj mlö kub nþpe u yþmõm, ram raul mþgan middeia u arö göm, ejol u aip hadlö. Ejol ga anþbu, Pida nþpe hag nþja e, u nabõj nþjabin a göm nþja. ¹⁰ Pen ami bi nþj middeila ajõj il mþhau hil gþmil, ajõj klö yabþ ain udöm gþla ajõj hõj yanj u ke hiþkö nþjöl gi, hõj arlö. Ammil, adan anj gau amöl gi Pida nþja, ejol u midageia. *

¹¹ Anig ga nþjöm Pida haga, “Mþni nþj aij gþpin. U Bi Kub nõp, ejol nþpe u hag yöl, ap gapman bi kub Herod yþp nagþ pidöj löp u hubþk yuöp. Gapman bi kub Herod abe, Juda nþbi bi gau abe, nan najj yþp gþnþg gþpal u, göl rö lagöp,” a ga. ¹² Anig hagöm, gasi nþj aij göm, bi ne Jon Mak nþme Maria ram u ara. Ram anþbu nþbi bi iru nõp apöm, God nþp sabe gi middeila. ¹³ Pida apöm, ajõj u pa gu gu gö, pai Roda, ram anþbu wög gþmidöp u ajõj u hiþknig aua. ¹⁴ Pai anþbu ajõj apöm nþja, Pida maj mþgan u nõp hageia. Nþpe anig nþjöm, nþnþi yabþ löm, hauþ padö ajõj hiþkaga; am nþbi bi gau kalþ haga, “Pida ap midöp hõj yanj,” a ga.

¹⁵ Hageia, kale hagla, “Ne hauþ alajþ hagabõn,” a gþla. Anig hageila, nþpe klö yabþ göm haga, “Piral hagagþn; nþjöl yabþ hagabin. Pida midöp hõj yanj,” a ga. Hageia hagla, “U ana nþpe u rö löp ap midöp,” a gþla. ¹⁶ Pen Pida nþpe ajõj u kauyan pak gu gu gö gö gö, am ajõj u hiþkõm nþja, Pida nõp middeia nþjöm aiö yabþ gþla. ¹⁷ Aiö gþlö nþjöl gi, Pida kalþ nþn mþþc gi nõm haga, “Manö hagagmim!” a ga. Anig hagöm, nagþ lep ram midö nþjöl gi, God ejol ap yuö apöm, nþp nþhõn nþhõn göm daua manö u kalþ hag nõm haga, “Manö anþbi Jems abe, nþbi bi Jisas nþp nþj udupal gau abe, kalþ hag nþmim,” a göm, ke mþgan ap ara.

¹⁸ Ruö ram ruö nþjöl gi, ami bi gau Pida midageia u nþjöm, nþhõn göp, a göm, hag

* 11:25: Ap 9:30

* 11:28: Ap 21:10

* 11:30: Ap 12:25

* 12:10: Ap 5:19

* 12:18: Ap 5:22-24

ap ran ap lugöl gi m̄deila. Piñiñ göm, “Mai,” a göm, ulhaila u pen niñagla. *
 19 Herod ami bi anib gau kalip, Pida nip yiniñd ulhai niñmim dauim, a gö, ulhai wasö niñlö, kalip manö kub hagöm, manö hagö ami bi nipe rimnap ami bi anib gau böñ nöp al pak lila.

Herod uma

Hainö Herod ram m̄niñ Judia arö göm, am daun kub Sisaria m̄dm̄döp. 20 Herod am Sisaria m̄döm, daun kub m̄ihöp Daia Saidon niñi bi gau kalip niñö mulu luga. Pen Daia Saidon niñi bi apöm, bi Herod ram nipe abada bi Blasdas nip m̄iñon gi ñöm hagla, “Hanip pör kiyo lö, apun Herod ram m̄niñon nipe i nan magö rau ud arbut halö. Anib u, hanip kal kal juagmim; agamij j̄m ñöl m̄daiun,” a gila. Hageila, Blasdas nipe pen haga, “U niñö haggim,” a ga.

21 Pen Herod manö anibu niñöm, ñin ap manö hagnabin, a göm, hag la. Hainö hag la ñin anibu auö, nipe kiñ kai yimbäl rö walij aij aij yabih gau yimöm, sea kiñ kub nipe adö u asiköm, niñi bi gau kalip manö hag ña. 22 Herod manö anibu hag ñö niñöl gi hagla, “U bi ap rö hagagab; god ap rö hagab,” a gila. 23 Pen Herod manö anibu niñöm, “Yip manö anibu rö haggim; God hib nipe nöp hagpe adö aran, a gaga. Anib u, Bi Kub ejol nipe ap hag yuö, apöm Herod nip gö, m̄ña kub göm, gise lö böñ nöp uma. *

24 Pen God Manö u hag ñilö arö niñöl gi, ram m̄niñon gau kid kid ara. *

25 Pen Banabas aip Sol aip Jerusalem m̄dmil, ginig aulo u hadö gipul, a gimil, Jon Mak nip ut gi ado gi Adiok arla. *

13

Banabas aip Sol aip manö hag ñöl gi arlö

1 Daun kub Adiok anib au bi God manö hagep bi rimnap, bi God manö hag ñeb bi rimnap m̄deila. Bi anib gau me, ap Banabas; ap Simion. Bi Simion anibu nip Bi Pir a gimidal. Bi ap Lusias, nipe Sairini daun niñö. Bi ap Maneyen, nipe Kiñ Herod bi niñeb nipe ap. Pen bi ap Sol. 2 Pen ñin ap kale nan magö niñagöm, Bi Kub nip nöp sabe gi m̄dlö niñöl gi, Ana Ut nipe kalip haga, “Kale Banabas aip Sol aip hagamim, wög kalip hag lino u gilö arnim,” a ga. *
 3 Anig hagö, kale nan magö niñagöm, God nip sabe göm, Banabas aip Sol aip kalip niñmagö adö lan löm, God kalip m̄ihön abad m̄deian, a göm, kalip hag yula. *

45 Ana Ut nipe kalip abad m̄dö niñöl gi, bi niñ Jon Mak, wög halip pro pro rimnap gi ñon, a gimil, nip ut gi Selusia daun ñig goi yan amöm, ñig magib udöm, ram m̄niñon ñig rib gus ga airan Saipras arla. Amöm, daun kub Salamis amöm, Sol aip Banabas aip Juda magum gep ram gau amöm, niñi bi gau kalip God Manö hag ñilö. * 6 Pen niñi bi Saipras m̄deila anib gau kalip God Manö hag ñi dam dam, daun kub Pepos amjaköm, Juda bi ap kuj cage aimö gep bi ap nable paklö. Bi anibu hib nipe Ba-Jisas. Nipe manö piral hagöm haga, “Yad God manö hagep bi ap,” a ga. 7 Daun kub Pepos au, Saipras gapman bi kub yabih hanm̄döp, hib nipe Segias Polas. Bi anibu nipe bi gasi niñ kid yabih hiiköm niñm̄döp. Nipe Banabas aip Sol aip, God Manö yip haglö niñin, a göm, kalip hagö apil, nip God Manö hag ñilö. Pen bi kuj cage aimö gep bi u nipe bi kub anibu bi niñeb nipe ap. 8 Bi Ba-Jisas anibu, Grik manö hagöm nip Elimas a gimidal. Banabas aip Pol aip kale Segias Polas nip God Manö aij u hag ñilö, nipe rimid li apdi niñ aij ga u pen, bi kuj aimö gep bi u niñöm, Banabas Pol manö naji kek hagöm, Segias Polas Jisas manö u niñ udagnim, a göm, nip haga, “Bi anib m̄ihau manö pir alabil u niñagmön,” a ga. 9 Sol hib nipe ap me Pol a gimidal. Ana Ut nipe Pol nip ajman rauöm gasi aij ñö niñöl gi, bi kuj aimö gep bi u nip niñ ij halö li m̄döm haga, 10 “Ne kijaki pi yag daua; naji nöp gipan. Nan niñon niñon aij m̄döp u arö gimön, niñi bi gau kalip piral nöp gabön. Ne pör pör Bi Kub manö niñö nipe u udmön manö piral rö labön. Ne ñin mai gi naji gabön u arö ginabön? 11 Anig gabön u, God gö, ñin bad ap amgö ne we gö sidö mailö niñagnabön,” a ga.

Pol manö anibu hagö, adin Ba-Jisas niña, kumi pir rö bad ap amgö nipe harikö böñ nöp sib ga. Anig gö, bi ap yip niñmagö ud adan yaman, a göm, ud ririko! göl gi m̄deila. * 12 Banabas Pol kale bi m̄ihön Bi Kub manö u nip hag ñailö u niñon, Segias Polas nipe aiö ga. Anib u, Ba-Jisas ga u niñöm, nipe Jisas nip niñ uda.

Banabas Pol kale daun kub Adiok, ram m̄niñon Pisisida au arlö

13 Pen Pol bi nipe gau aip ñig magib udöm, Pepos arö göm, Pega daun, ram m̄niñon Pampilia au arla. Am m̄döm, Jon Mak nipe kalip m̄ihön au arö göm, ado gi Jerusalem ara. * 14 Kale pen Pega daun arö gimil, daun kub Adiok, ram m̄niñon Pisisida au arlö. Am m̄döm, Juda God nip sabe gep ñin u, Juda magum gep ram u

* 12:23: Dan 5:20 * 12:24: Ais 55:11 * 12:25: Ap 11:29-30; 15:37 * 13:2: Ap 9:15 * 13:3: Ap 6:6

* 13:4-5: Ap 12:12; 15:39 * 13:11: Ap 9:8 * 13:13: Ap 15:38

ammil, asik midailö. ¹⁵ Juda magum ram abad midmidal bi gau uraköm, Mosis lo manö kalı kılın rıka adıñ rımnap abe, bi God manö hagep gau kalı kılın rıkla adıñ rımnap abe, amgö li nıñ nıbi bi mideıla gau kalıp hagla. Kale manö hag pıs göm, bi ap hag yulö Banabas Pol asik midailö au amöm haga, “Mamil mihön. Nıbi bi gai i nıñ udep manö rımnap middainım u, hanıp hag fıılö nıñun,” a gıla.

¹⁶ Hagailö, Pol uraköm manö hagnıg fıımagö dap ranöm haga, “Kale Juda nıbi bi gau abe, Juda nıbi bi wasö God nıp sabe gimıdim gau abe, manö hagnıg gabin i rımid li nıñim. ¹⁷ God nıpe hadame nöp apıs bac bi hon gau uda. God anıbu nıpe Isrel nıbi bi God hon me. Hainö kale ram mınön İjip am mideıla, God kalıp abad mid aij gö, fıı pai yag dapöm, iru yabıl nöp mideıla. Bi kub Pero kalıp, aragnabım, a ga u pen God klö ke yabıl nıpe u göm, kalıp uı gi dam İjip hön adö aula. ¹⁸ Kale mı fıınjuöl mıhöp (40) ram mınön kabö nöp midmidöp anı au midöm, God nıp manö iru nıbanö sasım lı gimıdal u pen God kalıp abad mid aij ga. ¹⁹ Pen nöd ram mınön Kenan nıbi bi rıgonı ke ke unbö mudun jıñ mideıla, pen God nıbi bi nıpe kalıp abad mid aij göm pidön nıpe fıö, nıbi bi rıgonı ke ke unbö mudun jıñ nöd mideıla gau kalıp aip pen pen göm, rıdık gi yu al pak löm, ram mınön anıbu ram mınön kale ke rö udla. ²⁰ Kale İjip midlö mı ina u wö ralöm, ram mınön aipıl nöp anı gau midlö mı ina u wö ralöm, nıbi bi rıdık gi yuöm, ram mınön kale udla mı ina u abe wö ralöm fıılö me, mı unbö po hadred pipdı (450) ina.

“Pen God kalıp dam ram mınön Kenan auı löm, bi manö ud asıkep rımnap hag lö, kalıp abad midmidal. Hainö bi God manö hagep Samyuel mideıla fıın u, ²¹ nıbi bi Isrel gau kale Samyuel nıp hagla, ‘Ne kın ap hag lö, hanıp nıbi bi magönhalö abad mideınab,’ a gıla. Hageıla, God bi ne Kis fıı nıpe Sol nıp hag lö, kın kale midmidöp. Bi anıbu Benjamin kolgın rık damöm rık damöm rık lıla. Sol kın kale midö, mı fıınjuöl mıhöp (40) ina. ²² Pen hainö God nıpe gö Sol kın midageia. God nıpe Depid kın kale hag la. God nıpe Depid manö hagöm haga, ‘Hibur gası midmagö yad ke gası göp rö u, Jesi fıı nıpe Depid hibur gası midmagö nıpe abe unbö rö nöp gası göp; nan nıhön nıhön ganı a gi nıñınabin u, nıpe anıg unbö rö nöp gınab,’ a ga. *

²³ “Pen God nıpe gö, Depid fıı pai rıkö, rık dam dapıl göm, Jisas nıp yag daula. Anıbu u, God nöd manö klö hag la rö, nıpe Isrel nıbi bi kalıp Ud Kamıñ Yuep Bı ap yua. * ²⁴ Pen Jisas il göm wög gaga magö u, Jon nıpe apöm, Isrel nıbi bi kalıp haga, ‘Nan si nan naij gıpmı u, nıhön gınıg anıg gıpun, a gımim, arö gıpe, kalöp fııg pak fıınabin,’ a ga. * ²⁵ Jon wög nıpe gi pıs gınıg geia fıın anı u, nıbi bi gau kalıp haga, ‘Kale yıp bi an, a gımim, gası nıñım? Bı Kub pör abad midpım bi u, yad wasö. Bı anıbu hainö aunab. Ma rırup nıpe u ud hubıknam rö lagöp,’ a ga. *

²⁶ “Añ mam yad, kale rımnap Ebrahim fıı pai nıpe midpım; kale rımnap Juda nıbi bi wasö pen God nıp sabe gimıdim. Krais nıbi bi ud kamıñ yuep manö Jon hag fıı midmidöp anıbu, God nıpe hanıp nan a göm haga. ²⁷ Jerusalem nıbi bi gau abe, bi kub kale gau abe, Jisas nıpe Krais u auub a göm nıñagla. Jisas nıp al pak fıılö umarı a gıla u, God manö hagep manö kalı kılın rıkla rö nöp gıla. Pen God nıp sabe gımim Juda magum gep ram pör aumıdal u, kale manö kalı kılın rıkla anıbu pör pör nöp nıñımıdal. ²⁸ Nıpe nan naij ap göp aka göm ulhai wasö nıñöm gapman bi kub Pailod nıp hagla, ‘Ne hagö nıp al pak lılan,’ a gıla. * ²⁹ Pen God Manö haga rö, magönhalö nöp Jisas nıp gıla. Hainö nıbi bi nıpe gau apöm, wıp he ud asık dam kabö mıgan rıgöl gıla. * ³⁰ Rıgöl gıla u pen God gö kauyan uraka. ³¹ Nıpe uraköm, kamıñ midö nıñöl gi, nıbi bi nıpe aip Galılı nıbö Jerusalem aula gau, nıp fıın iru nöp nıñla rö, uri Isrel nıbi bi kalıp Jisas manö aij u hag fııaböl. *

³² “Pen hol bi mıhön aubul i, kalöp Krais manö aij u hagnıg aubul. God hadame nöp apıs bac bi hon kalıp manö klö hag löm gınabin a ga manö anıbu nöp ³³ gası nıñ midöm, God nıpe Jisas nıp ud urak fıı. Ga anıbu apıs bac bi gau nıñagla u pen fıı pai rık lep kale gau mıñi hon nıñınun. Depid nıpe God Manö adıñ Sam a gıpal au Kımıp yıgwö anı nıbö kalı kılın rıköm haga, ‘Ne fıı yad.

Yad mıñi Nap ne midpın,’ a ga. *

³⁴ God nıpe gö, Jisas uraka u me, hainö umöm hañ romanı hij gi lug lı arnım rö lagöp. Manö anıbu God Manö adıñ ap anıgöl midöp:

‘Yad Depid nıp manö uı klö nıñö hag lıñö u kalöp nöp fıınabin,’ a ga. *

³⁵ Pen God Manö adıñ ap anıgöl midöp:

* **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51 * **13:18:** Nab 14:34; Dud 1:31 * **13:19:** Dud 7:1; Jos 14:1 * **13:20:** Jaj 2:16; 1Sa 3:20 * **13:21:** 1Sa 8:5,19; 10:20-24 * **13:22:** 1Sa 13:14; 16:12; Sam 89:20 * **13:23:** 2Sa 7:12-16 * **13:24:** Mad 3:1-2 * **13:25:** Jon 1:20,27 * **13:28:** Mad 27:22-23 * **13:29:** Mad 27:59-60 * **13:31:** Ap 1:3,8 * **13:33:** Sam 2:7 * **13:34:** Ais 55:3 * **13:35:** Sam 16:10

“Ne B+ U+ ne arö gö,
hañ roman+ n+pe hij g+ lug l+ aragn+m,’
a ga. *

36 “Pen Depid n+pe God wög n+p hag la u,
n+bi b+ n+pe m+dm+dal ñ+n an+bu g+ damöm
uma. Pen Depid n+pe umö, nap n+hi b+
kal+p r+göl g+m+dal gau dam r+göl g+ilö, hañ
roman+ n+pe hij g+ lug l+ ara. 37 Pen God n+pe
gö uraka B+ an+bu, hañ roman+ n+pe hij g+
lug l+ araga.

38 “An+u, m+deimam n+ñjm. Jisas n+pe
umöm uraka u me, God nan si nan najj
g+pim u n+ñöm arö g+ nab manö aij u kalöp
hagabul. 39 Hon Juda lo manö adö u nöp
n+ñun geinabun u, God nan si nan najj
g+pun u n+ñ nöp m+deinab. Pen Jisas mab
ba lañ al pak l+lö uma u me, hon Jisas n+
n+ñ udeinabun u, God nan si nan najj g+pun
u n+ñöm, arö göm, han+ñ n+bi b+ aij yad,
a g+nab. *

40 Pen b+ God manö hagep
gau hadame nöp hagla rö han+ñ gagn+m, a
g+mim gas+ u n+ñ aij g+mim. Kale hagla,

41 “Kale n+bi b+ y+ p a+ab a+ab ñ+bim gau
n+ñjm!

Kale m+dpim magö i, nan ke n+bö ap
g+nabin.

Nan g+nabin an+bu kalöp nöd hageinaböl u,
ñ+hon l+ hagaböl, a g+ n+ñnabim.

An+u, kale pa g+il g+mim

böñ nöp um hir g+mim!’ a g+la,” a ga. *

42 Pol aip Banabas aip manö an+bu hag-
mil, Juda magum gep ram an+bu höñ arlö
n+ñöl g+, n+bi b+ gau hagla, “God n+ñ sabe
gep ñ+n hain u kauyan+ apil, han+ñ manö
an+bu r+mnab halö hag ñ+mil,” a g+la.

43 N+bi b+ gau magum g+ m+deila gau ram
u arö göm, ke ke arlö n+ñöl g+, Juda n+bi b+
kabö göl r+mnab abe, n+bi b+ gau n+bö Juda
kai n+ñm+dal rö n+ñ udla r+mnab abe, Pol
aip Banabas aip kal+ñ hain göm arla. Adan
añ au amöl g+, b+ m+ñau kal+ñ haglö, “God
han+ñ mög n+ñöm ud aij göp,” a g+mim, gas+
u n+ñöl g+ nöp m+daimim,” a g+ilö.

44 Pen Juda God n+ñ sabe gep ñ+n hain
u, n+bi b+ daun kub an+bu m+deila gau
magöñhalö rö, B+ Kub manö n+ñn+g ap
magum g+la. 45 Pen Juda b+ kub gau n+bi
b+ iru n+banö aula u n+ñlö, mulu lugö, Pol
Banabas kal+ñ b+ m+ñau kal+ñ n+ñöm gas+
najj n+ñla. Pol manö n+ñön n+ñön n+bi b+
gau kal+ñ haga u hag juöm, hib n+pe u hag
pro g+la. 46 Juda b+ gau an+g gailö, Pol aip
Banabas aip p+ñññ gaggim, manö pen klö
hagmil haglö, “God Manö aij u kalöp Juda
n+bi b+ nöd hagul a g+pul u pen kale manö
aij an+bu udagmim, hon pör m+dep magö
u n+ñ udun rö lagöp, a g+pim u me, m+ñi
Juda n+bi b+ wasö gau kal+ñ hag ñ+nabul. *

47 N+ñön g+n+g: B+ Kub han+ñ hagöm manö
an+g göl haga,

“Yad hagnö, kale Juda n+bi b+ wasö gau
kal+ñ mailö kale m+dmim,
ram m+nöñ ke ke gau ammim,
n+bi b+ gau magöñhalö mailö an+bu n+ñlö
n+ñöl g+,
yad kal+ñ ud kam+n+ñ yunabin,’ a ga,” a
ga. *

48 Juda n+bi b+ wasö gau manö an+bu
n+ñöm, m+ñ m+ñ göm, B+ Kub manö u,
manö aij unbö ke yab+ñ, a g+la. An+u, n+bi
b+ God, pör pör m+daiol, a göm, hag la gau
magöñhalö manö aij an+bu n+ñ udla.

49 Pen B+ Kub manö u, ram m+nöñ an+ñ
gau magöñhalö haglö ara. 50 An+g ga u,
Juda n+bi b+ gau n+ñlö mulu lugö, am Adiok
n+bi kub God n+ñ n+ñ udla r+mnab abe, b+
kub ram m+nöñ an+bu abad m+dm+dal gau
r+mnab abe, kal+ñ haglö, kale am n+bi b+
iru nöp dapöm, Pol aip Banabas aip kal+ñ
g+ najj göm, ram m+nöñ kale gau hag höñ
yula. 51 An+g g+ hag höñ yulö, b+ m+ñau kale
Adiok ar+k amöl g+, manö aij dam hag ñ+jul
udagpim, a g+mil, ma kale ac+p ac+p gau ñ+k
g+ yumil ammim, daun kub Aikoniam arlö.

* 52 Pen Ana U+ n+pe n+bi b+ Jisas n+ñ n+ñ
udla gau aijnay rauö, kale m+ñ m+ñ yab+ñ
göl g+ m+deila.

14

*Pol aip Banabas aip daun kub Aikoniam
ajailö*

1 Pol aip Banabas aip am daun kub
Aikoniam m+dmil, Juda magum gep ram
u ammim, manö hag ñ+ aij g+ilö n+ñöl g+,
Juda n+bi b+ gau löm, Juda n+bi b+ wasö
gau löm, iru nöp Jisas n+ñ n+ñ udla. 2 Pen
Juda n+bi b+ r+mnab, Jisas manö hagabil
u n+ñ udagnabun, a göm, amöm Juda n+bi
b+ wasö gau kal+ñ manö n+ñeb n+ñagep
piral hageila n+ñöm kale n+bi b+ Jisas n+ñ
udla gau kal+ñ n+ñlö mulu kal luga. 3 Pen
Pol aip Banabas aip, manö an+bu n+ñmil,
ram m+nöñ an+bu ar+k araglö. Kale au
nöp m+dmil, B+ Kub manö u klö göm waiö
nöp hag ñ+m+dil. B+ Kub kal+ñ m+ñön aip
abad m+do n+ñöl g+, nan gagep rö r+mnab,
nan n+ñeb n+ñagep rö r+mnab gailö, n+bi
b+ r+mnab n+ñöm hagla, “An+u u, manö
hagabil an+bi n+ñö nöp hagabil,” a göm,
n+ñla. * 4 Pen Aikoniam n+bi b+ an+ñ gau
as+k ke ke löm, böñ u Juda n+bi b+ gau
manö hagla rö n+ñla, böñ u b+ Jisas manö
ud arep b+ gau hagla u nöp n+ñla. 5 Pen
Juda n+bi b+ r+mnab gau löm, Juda n+bi b+
wasö r+mnab gau löm, b+ kub kale gau abe,
Pol aip Banabas aip kal+ñ g+ najj gun, kabö

* 13:39: Ro 10:4 * 13:41: Hab 1:5 * 13:46: Ap 3:26; 18:6 * 13:47: Ais 49:6 * 13:51: Mad 10:14; Ap

18:6 * 14:3: Mak 16:20; Hib 2:4 * 14:5: Ap 14:19

ju pak lun, a gòm, gasi u n+njla. * ⁶ Kalpe m+hön pen manö an+bu n+njmil, p+n+nj g+ am daun kub m+hau Lisdra Debi, ram m+nönj Likonia au arlö. ⁷ Ammil, an+ib gau g+ ajöl g+, Krai manö aij u hag n+m+dil.

B+ ma naij ga u, Pol gö, kam+nj la

⁸ Pen daun kub Lisdra an+bu, b+ ap n+me n+p yag daua n+n u nöp ma naij gö, adan ajagm+döp b+ ap m+dm+döp. ⁹ B+ an+bu n+pe ap as+ik m+döm, Pol manö hageia u n+nj m+deia. Pol b+ an+bu n+p n+nj ij halö löm gasi n+nja, b+ an+bi, God y+p gö kam+nj lin+m rö löp, a g+ gasi n+nj+m+döp. ¹⁰ An+ib u, Pol n+p n+njöm, meg m+gan dap ranöm haga, "Urak!" a ga. Hagö, b+ an+bu y+n+d uraköm, ma abö göm ara.

¹¹ Pol an+ig gö, n+bi b+ n+nj m+deila gau manö yab+ kale Likonia manö u hagöm hagla, "B+ kumi kabö adö lan n+bö gau, god m+höp n+bi b+ rö l+mil ap hagabil i," a g+la.

* ¹² An+ig hagöm, Banabas n+p, god Sus, a g+la. Pen Pol n+pe manö iru nöp h+gm+döp rö, n+p, god Hemis, a g+la. ¹³ God piral Sus sabe g+m+dal an+bu, sabe gep ram u yöp g+ l+la daun göd an+ib au me, god piral Sus sabe gep b+ kub u abe, n+bi b+ au m+deila gau abe, god Sus pör sabe g+pun u m+n+i auöp i, a gòm, kaj kau n+bar r+mnap udöm, mab p+p+ñ aij aij r+mnap ud dauö, n+bi b+ iru yab+ aula.

¹⁴ Pen Pol aip Banabas aip, geila an+bu n+njmil, wañj kale gau ud b+ñ+ñ g+mil, n+bi b+ iru nöp m+deila an+bu au ammil haglö, ¹⁵ "Kale n+hön g+n+ig an+ig gabim? Hol m+hön god wasö! Kale n+bi b+ yab+ m+dpim rö, hol u rö nöp umbö rö m+dpun. Hol Jisas Krai manö aij n+pe u kalöp hag n+n+g aubul. God n+pe kumi kabö lan g+ löm, m+nönj naböñ il i g+ löm, n+g solwara u g+ löm, nan n+hön n+hön m+döp gau magöñhalö g+ löm, ga. Hol kalöp Krai manö aij u haglo, nan y+har+nj piral sabe gabim gau arö g+mim, God kam+nj m+döp u nöp sabe g+ m+daimim, a gul, kalöp hagabul. * ¹⁶ Pen nöd n+bi b+ ram m+nönj ke ke gau m+döm, gasi kale ke n+njöm nan y+har+nj sabe g+la u, God n+njöm kal+p g+ naij gaga. * ¹⁷ Pen kale y+har+nj m+dagpim; n+p n+nj+n+g, n+nj+nabim. N+pe pör pör kalöp ud aij göp. N+pe nöp gö, möñ alöm, nan magö iru nöp m+dö n+njöl g+, m+n m+n göl g+ nan n+nj+bim. An+ib u, n+pe an+ig gab u n+nj+mim, n+njöp nöp God hon m+döp u hadö n+nj+bep," a g+ilö. * ¹⁸ An+ig haglö u pen, n+bi b+ an+ib gau, b+ an+ib m+h+i i kumi kabö adö lan n+bö aubil, a gòm, kaj kau n+bar r+mnap

pak sabe g+ n+n+g geila, u+h+am yab+ hag hag wasö g+ilö.

Pol n+p kabö ju pakla

¹⁹ Pen kalpe m+hönj daun kub Lisdra an+bu nöp m+dölö n+njöl g+, Juda kai daun kub Adiok, ram m+nönj Pisidia au m+dm+dal n+bi b+ r+mnap abe, daun kub Aikoniam m+dm+dal n+bi b+ r+mnap abe apöm, n+bi b+ an+ib gau kal+p piral hagöm hagla, "B+ m+hau manö aij hagagabil; piral hagabil," a g+la. An+ig hageila, n+bi b+ an+ib gau n+njöm, Pol n+p kabö ju pak löm, böñ nöp umöb, a gòm, t+p g+ dam kabö waryö g+gabö g+la u höñ adö löyan yula. * ²⁰ An+ig g+la n+njöm n+bi b+ Jisas n+p n+nj udla gau ap b+n+g g+gabö g+ilö n+njöl g+, Pol uraköm daun kub an+bu ado g+ ara. Pen ruö Pol aip Banabas aip Lisdra arö g+mil Debi arlö. ²¹⁻²² Pol aip Banabas aip Debi ammil, Jisas manö aij u n+bi b+ gau kal+p hag n+ailö, n+bi b+ iru nöp Jisas n+p n+nj udla. Pen kalpe m+hön nöd aubul adö u nöp arul, a g+mil, ado g+ Lisdra, Aikoniam, Adiok ram m+nönj Pisidia au amöl g+, n+bi b+ Jisas manö aij u haglö n+nj udla gau kal+p kauyan hag n+ aij göl g+ arlö. Kal+p hag n+ aij göl g+ haglö, "Jisas manö aij u arö gagmim; n+nj udrpim rö nöp n+nj ud m+daimim. An+ig g+pe, kalöp m+njör iru n+naböl pen gasi u n+njagmim; God han+p udöm abad m+deinab, a g+mim, kdö g+mim u nöp n+nj+be ar+n+m," a g+ilö. * ²³ An+ig h+gmil, cöc ke ke an+ib gau, n+bi b+ Jisas n+nj udla gau b+ nab+c m+daiöl, a g+mil, b+ r+mnap wög an+bu hag l+lö. An+ig g+mil, kalpe m+hön nan magö n+njagmim, God n+p sabe göl g+ haglö, "B+ Kub, b+ gai i nöp n+nj udpal rö, kal+p abad m+daimön," a g+ilö.

Pol aip Banabas aip daun kub Adiok, Siria Propins au arlö

²⁴ An+ig göl ram m+nönj Pisidia gau ajmil, ram m+nönj Pampilia arlö. ²⁵ Pampilia ammil, Jisas manö aij u n+bi b+ Pega daun gau kal+p hag n+mil, daun kub Adalia arlö.

²⁶ Adalia ammil, n+g mag+ib udmil, daun kub Adiok, Siria Propins au, nöd m+dmil aulö u ado g+ arlö. Kale nöd arn+g gailö, Adiok n+bi b+ Jisas n+p n+nj udla gau, God n+p sabe göm hagla, "Manö aij ne u n+bi b+ gau kal+p hag n+n+g arabil rö, kal+p m+hönj abad m+d aij g+mön," a gòm, kal+p m+hönj hag yulö, ammil, manö an+bu hag n+ ajm+dil. * ²⁷ An+ib u, ado g+ Adiok apil, n+bi b+ Jisas n+p n+nj udla gau kal+p wañ allö aueila, God n+pe gö kale n+hön n+hön g+la gau magöñhalö hag n+ aij g+la. Juda n+bi b+ wasö gau iru nöp Jisas manö aij u n+nj udla

* 14:11: Ap 28:6 * 14:15: Ap 10:26; Sam 146:6 * 14:16: Ap 17:30 * 14:17: Jer 5:24 * 14:19: Ap 17:13; 2Ko 11:25 * 14:21-22: Ap 15:32; 1De 3:3 * 14:26: Ap 13:1-2 * 14:27: Ap 15:4,12

aiud u abe hag ñla. * ²⁸ Kalip anig göl hag ñmil, kalip aip ñin bad ap rapin mïdailö.

15

Bï kub Jerusalem ap magum göm manö hagla

¹ Pen bï rïmnap ram mïnön Judia nïbö Adiok apöm, bï Juda wasö Jisas nïp nïj udla gau kalip hag ñla, "Mosïs hadame nöp hanïp Juda nïbi bï haga, 'Nïñan gïson yag dapim, wan hañ kale rïb gï dö gïmim,' a ga. Anïb u, kale u rö nöp hañ rïb gï dö gagnabim u, God kalöp ud kamïñ yuagnab," a gila. * ² Anig hageila, Pol aip Banabas aip manö u kabö rö hagagaböl, a gïmil, kalip aip manö pen pen haglö ara. Anig geila, Adiok nïbi bï Jisas nïp nïj udla gau, nïbi bï kale ke rïmnap abe, Pol Banabas bï mïhau abe hag löm hagla, "Kale Jerusalem ammim, manö anïbi dam, bï Jisas manö ud arep bï gau abe, Jisas nïbi bï nïpe gau kalip abad mïdpal bï gau abe kalip hag ñmim, kale pen hag amïl apïl göm gasï nïhön nïñaböl u nïñmim, ap hagpe nïñun," a gila. * ³ Anig hagöm, kalip hag yulö, kale am ram mïnön Pönisia anj au amöl gï, Juda nïbi bï wasö gau Jisas nïp nïj udla manö anïbu hag ñilö nïñöl gï, an mam nïñöm magöñhalö ññï lïla. Ram mïnön Pönisia anïbu arö göm, kale amöm ram mïnön Sameria anj au amöl gï, manö u rö nöp hag ñilö nïñöl gï, an mam gau u rö nöp nïñöm ññï lïla. ⁴ Pen kale ram mïnön Sameria arö göm, amöm Jerusalem amjakeillö, nïbi bï Jisas nïp nïj udla gau abe, bï Jisas manö ud arep gau abe, Jisas nïbi bï nïpe gau kalip abad mïdeila bï gau abe, kalip hag wïhai udöm aij auabim a gila. Hageila, Pol aip Banabas aip, God nïpe gö nan nïhön nïhön gila u magöñhalö kalip hag ñï aij gila. *

⁵ Anig hagailö, Perisi bï Jisas nïp nïj udla gau rïmnap uraköm hagla, "Juda nïbi bï wasö gau Jisas nïp nïj udnaböl u, hañ rïb gï dö göm, Mosïs lo u hagab hagab rö nöp gïlanj," a gila.

⁶ Anig hageila, bï Jisas manö ud arep gau abe, Jisas nïbi bï nïpe abad mïdeila bï gau abe, manö anïbu hag aij gun, a göm, ap magum gila. ⁷ Ap magum göm, manö anïbu hag amïl apïl gï mïdlö nïñöl gï, Pida uraköm haga, "Mam bï. Kale nïñbim, nöd God hanïp nïme löm, Juda nïbi bï wasö gau Jisas manö aij u nïj udöl, a göm, yïp hag lö, yad am kalip Kraismän aij u hag ñï ajmïdin. * ⁸ God gasï rïmïd mïdmagö hon magöñhalö nïñöb u, Ana U† hanïp ña rö,

Juda nïbi bï wasö gau kalip u rö nöp ña. Anig ga u hon nïñbun, nïpe kalip abe ud aij göp. * ⁹ Hanïp Juda kai manö ap ke hagöm, Juda nïbi bï wasö gau kalip manö ap ke hagöm gagöp. Kraismän aij u nïj udla u me, God nïpe nan si nan naij gila gac mïdmagö kalip anj dan mïdeia u lïk gï yua. ¹⁰ God Juda nïbi bï wasö gau böñ nöp uda rö, kale nïhön gïñig, neb neb göl gï haggim, 'Mosïs lo manö kalï kïñ rïköm haga haga rö nöp lo pro ap gagnabim u, God kalöp ud kamïñ yuagnab,' a gïpim? Asi masï gï aij gïmim, a gïpim u, apis bac bï gï wasö nïñla. Hon u rö nöp gï wasö nïñbun u, pen uri Juda nïbi bï wasö Jisas nïp nïj udla gau kalip, mïñör anïbu udöl, a gïmim, hagabim ar? * ¹¹ U aij wasö. Bï Kub Jisas hanïp Juda kai mög nïñöb u, il anï anïbu nöp me, Bï Kub Jisas nïpe ke gö, hon nïp nïj udno, hanïp ud kamïñ yunab. Anïb unbö rö nöp, Bï Kub Jisas Juda nïbi bï wasö gau kalip mög nïñöb u, il anï anïbu nöp me, Bï Kub Jisas nïpe ke gö, kale nïp nïj udöl, kalip u rö nöp ud kamïñ yunab," a ga. *

¹² Pen nïbi bï ap mïdeila gau magöñhalö, manö ap hagöm wasö, agamïj mïdailö nïñöl gï, Banabas aip Pol aip kalip aiud udöm, kalpe mïñör ram mïnön ke gau gau amöl gï, Juda nïbi bï wasö gau Jisas manö aij u hag ñï ajailö nïñöl gï, God nïpe nan gagep rö gau, nan nïñeb nïñagep gau ga u, aiud u magöñhalö kalip hag ñï aij gïlö.

¹³ Pen bï mïhau manö hag pis gïlö nïñöl gï, Jems uraköm haga, "Mam bï. Manö hagnig gabin i nïñim! * ¹⁴ God Juda nïbi bï wasö gau kalip mög nïñöm ud aij göm, nïbi bï yad ke mïdeinaböl, a göm, hadö uda u, Saimon uri nöp manö hagöp u nïñbun. ¹⁵ God ga anïbu, God manö hagep gau hadame nöp hagöm kalï kïñ rïkla rö nöp ga. Manö anïbu kalï kïñ rïköm hagla,

¹⁶ 'Bï Kub nïpe hagöp,

"Hainö yad ado gï apem,

Depid ram pa lutö gï pa jö gï luga u,

yad ke kauyanj gï aij gïñö, pïdön yabï mïdnab.

¹⁷ Anïb u, Juda nïbi bï wasö ram mïnön ke gau nïbö gau nïbö, rïmnap nïbi bï yad mïdeinaböl a gïpin gau, yïp ulhai nïñaböl.

¹⁸ Nan nïhön nïhön hainö gïñab u,

yad Bï Kub hadame dagol gau hag lïñö u me, anig hagabin," a ga, a gila," a ga. *

¹⁹ Jems manö anïbu hagöm haga, "Gasï yad nïñbin u, Juda nïbi bï wasö Jisas nïp nïj udnaböl gau, kalip mïñör rïmnap ñagun. ²⁰ Pen kalip köp kalï kïñ rïk yuun

* 15:1: Gal 5:2 * 15:2: Gal 2:1 * 15:4: Ap 14:27

Mad 11:30; Gal 3:10

* 15:11: Gal 2:16; Ep 2:5-8

* 15:7: Ap 10:1-43

* 15:8: Ap 10:44; 11:15

* 15:10:

15:13: Gal 2:9 * 15:18: Emo 9:11-12

hagun, 'N̄ibi b̄i r̄imnap god piral gau n̄ip nan sabe ḡi n̄in̄ig, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale n̄in̄jagmim. N̄ibi si b̄i si gagmim. Wal kaj nan gau, hagape u n̄in̄jagmim. Wal kaj nan gau rugu ud bu ḡilö umn̄im u n̄in̄jagmim,' a gun. Manö gau rö hagäla.
* ²¹ Pen ai ḡin̄ig: bac b̄i hadame nöp ḡila rö, m̄if̄ni u rö nöp daun gau gau magöŋhalö, God n̄ip sabe gep n̄in̄ u Juda magum gep ram u am magum göm, pör pör manö Mos̄is hagöm kali k̄liñ r̄ika u amgö l̄i n̄in̄jmidal," a ga.

Juda n̄ibi b̄i wasö gau kalip köp kali k̄liñ r̄ik yula

²² Jems an̄ig hagö, b̄i Jisas manö ud arep gau löm, b̄i Jisas n̄ibi b̄i n̄ipe gau kalip abad m̄ideila b̄i gau löm, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄in̄ udla gau magöŋhalö löm, hagla, "Hon b̄i hon r̄imnap hag l̄ino, Pol Banabas b̄i m̄ihau aip Adiok arlañ," a ḡila. An̄ig hagöm, b̄i Jisas n̄ibi b̄i n̄ipe gau abad m̄ideila b̄i m̄ihöŋ Judas Basabas aip, Sailas aip, kalip hag l̄ila. ²³ Köp ap kal̄i k̄liñ r̄iköm, Pol Banabas b̄i gau n̄ila. Köp an̄ig göl kali k̄liñ r̄ikla:

Mam b̄i, kale m̄idpim?

Hon namam kale, Jisas manö ud arep b̄i gau abe, Jisas n̄ibi b̄i n̄ipe gau kalip abad m̄idp̄il b̄i m̄ihau abe, kalöp Juda n̄ibi b̄i wasö daun kub Adiok abe, Siria Propins abe, Silisia Propins abe m̄idmim Jisas n̄ip n̄in̄ udpim gau, köp kali k̄liñ r̄ik yuabun. ²⁴ Ai ḡin̄ig: manö ap auub n̄in̄jban, n̄ibi b̄i hon gai i r̄imnap, han̄ip hag n̄in̄jöm wasö, gas̄i kale ke u nöp n̄in̄jöm, am manö kub kalöp gas̄i m̄ilö l̄imim rö manö r̄imnap kalöp hag ñeila. ²⁵ An̄ib u, hon b̄i r̄imnap hon ke hag l̄ino, b̄i m̄idmagö hon aij yab̄i Pol Banabas b̄i m̄ihau seg n̄inaböl. ²⁶ Pol Banabas b̄i m̄ihau gau ajmil, hal̄ip al pak l̄inaböl, a ḡimil, gas̄i u n̄in̄japil. B̄i Kub Jisas Kraiss manö aij n̄ipe u n̄ibi b̄i gau kalip hag ñul, a ḡimil, gas̄i añ̄i an̄ibu nöp n̄in̄jmil, halöwaö hag ñ̄i aij göl ḡi ajm̄idil. ²⁷ Judas Sailas b̄i m̄ihau yun̄ig gabun. Kale ammil köp kal̄i k̄liñ r̄ikabun i manö adö u nöp kalöp hag ñ̄i aij ḡin̄abil. ²⁸ Hon magum gun, manö an̄ibu hag am̄il ap̄il ḡino n̄in̄jöl ḡi, Ana Ūt n̄ipe han̄ip gas̄i aij ñö, köp kali k̄liñ r̄ikun m̄in̄jör r̄imnap kalöp ñagnabun, a ḡino. Yiħari? manö m̄ihöp nöp hagnabun a gun hagno. * ²⁹ N̄ibi b̄i r̄imnap god piral gau sabe ḡin̄ig, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale n̄in̄jagmim. Wal kaj nan gau, hagape u n̄in̄jagmim. Wal kaj nan gau rugu ud bu ḡilö umn̄im u n̄in̄jagmim. N̄ibi si b̄i si

gagmim. Nan hagabun i arö ḡinabim u, ḡi aij ḡinabim.

Manö haggun me u. Kale m̄id aij ḡimim. Köp kali k̄liñ r̄ikla u me u.

³⁰ Köp an̄ibu kal̄i k̄liñ r̄iköm b̄i gau ñ̄ilö, kale Jerusalem arö göm, daun kub Adiok, Siria Propins gau adö ḡi arla. Amjaköm, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄in̄ udla gau haglö, magöŋhalö ap magum ḡila n̄in̄jöm köp daula u ñ̄ila. ³¹ Köp ñ̄ilö, n̄ibi b̄i kale manö an̄ibu amgö l̄i n̄in̄jöl, kalip aij yab̄i gö, gas̄i halö m̄idöm hibur kalip ñ̄in̄i yab̄i la. ³² Judas Sailas b̄i God manö hagep b̄i m̄ihau m̄idm̄idil me, ñ̄in bad ap Adiok m̄idmil, Jisas n̄ibi b̄i n̄ipe gau kalip manö iru nöp hag ñ̄i aij ḡilö n̄in̄jöl ḡi, kale Jisas manö aij n̄ipe n̄in̄ ud p̄idöŋ göm gas̄i halö m̄ideila. ³³⁻³⁴ An̄ig ḡimil hag ñ̄i p̄is ḡimil, arn̄ig ḡilö n̄in̄jöl ḡi, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄in̄ udla an̄ib gau ap magum göm, sabe göm, B̄i Kub kalpe m̄ihöŋ abad m̄id aij gö, kale agam̄ij m̄id aij ḡil, a göm, kalip m̄ihöŋ hag yula. ³⁵ Pen Pol aip Banabas aip Adiok au m̄idmil, b̄i an̄ib gau n̄ibö r̄imnap aip, B̄i Kub manö aij u n̄ibi b̄i gau kalip hag ñö l̄i ḡi m̄ideila.

Pol Banabas ke ke arlö

³⁶ Pen m̄id damöm, Pol n̄ipe Banabas n̄ip haga, "Hol m̄ihöŋ nöd aju l̄ B̄i Kub manö haglo ara ram m̄inöŋ gau, n̄in̄ ud p̄idöŋ göl ḡi nöp m̄idpal aka gul, am n̄in̄jul auul," a ga. ³⁷ Hageia, Banabas haga, "An̄ib u, Jon Mak n̄ip abe ut̄ ḡi ud arul," a ga. * ³⁸ Hageia, Pol haga, "N̄i an̄ibu nöd ut̄ ḡi ud arlo, wög ḡi haköm auaga; n̄ipe Pampilia nöp amöm ar̄ik ara. An̄ib u, m̄if̄ni n̄ip ut̄ ḡi ud aragnabul," a ga. * ³⁹ Pol an̄ig hageia, kalpe m̄ihöŋ ke nöp pen pen haggimil, Banabas n̄ipe Jon Mak aip ñ̄ig maḡib udmil, ram m̄inöŋ ñ̄ig r̄ib gus ga airan Saipras arlö. ⁴⁰ Pol n̄ipe pen Sailas n̄ip uda. N̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄in̄ udla gau, sabe göm, B̄i Kub n̄ipe Pol Sailas kalip m̄ihöŋ abad m̄ideian, a göm, b̄i m̄ihau hag yula. ⁴¹ Pol n̄ipe Siria Propins gau abe, Silisia Propins gau abe ḡi ajöl ḡi, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄in̄ udla gau kalip God Manö r̄imnap halö hag ñ̄i aij gö, kale n̄in̄jöm n̄in̄ ud p̄idöŋ ḡi m̄ideila.

16

Pol ram m̄inöŋ ajm̄idöp gau kauyan̄ adö ḡi ara

¹ Pol Sailas kalpe m̄ihöŋ aj aj l̄imil, Debi ammil, Lisdra amjaklö. Ram m̄inöŋ an̄ib gau Jisas n̄ip n̄in̄ uda b̄i ap m̄ideia; hib n̄ipe u Dimodi. B̄i an̄ibu n̄ime n̄ipe u Juda n̄ibö n̄ibi ap pen Jisas n̄ip n̄in̄ uda. Nap n̄ipe u Griik n̄ibö b̄i ap. * ² Lisdra n̄ibi b̄i

* 15:20: Eks 34:15-17; Lep 17:10-16 * 15:28: Mad 23:4

* 15:37: Ap 12:12,25 * 15:38: Ap 13:13; Kol 4:10

* 16:1: Ap 14:6; 2Di 1:5 * 16:2: P̄ip 2:19-22

Jisas n̄p n̄ŋ udla gau abe, Aikoniam n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄ŋ udla gau abe, Dimodi b̄i aij a ḡila. * ³ Pol pen, Dimodi yad aip Jisas manö u hag ñ̄t ajaiul, a göm n̄ŋa u pen, Juda n̄bi b̄i gau hagnaböl, “Dimodi nap n̄pe u Grik b̄i ap rō, ñ̄t n̄pe hañ r̄ib ḡi dö gaga rō, manö n̄pe u udagun,” a ḡinaböl, a ḡi gas̄ n̄ŋöm, Dimodi n̄p dam arö hañ r̄ib ḡi dö ḡila. ⁴ Pol Sailas Dimodi kalpe daun daun gau ḡi ajöl ḡi, b̄i Jisas manö ud arep gau abe, b̄i Jisas n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄p abad m̄ideila b̄i gau abe, Jerusalem gau magum göm manö n̄hön n̄hön hagla u, n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄ŋ udla gau kal̄p hag ñ̄öm, an̄g an̄g ḡimim, a ḡila. * ⁵ An̄g göl gau gau ḡi ajöl ḡi, n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄ŋ udla gau, kal̄p Jisas manö aij u hag ñ̄t aij ḡilö, kale manö an̄bu n̄ŋ udöm, k̄lö göm, n̄pe haga rō nöp ḡi m̄ideila. Ñ̄tñ añ̄t añ̄t pör pör n̄bi b̄i r̄imnap halö Jisas manö aij u n̄ŋöm, Jisas n̄p n̄ŋ udla.

Pol naböŋ n̄ŋa

⁶ Pol b̄i n̄pe gau aip Esia Propins m̄dpal n̄bi b̄i gau kal̄p Kraiss manö aij hag ñ̄un a göm, arn̄g geila u pen Ana Ūt n̄pe, aragmim, a ga. An̄b u, ram m̄nön Prijia an̄ gau ajöm, Galesia Propins an̄ gau ajöm geila. * ⁷ Kale am am, ram m̄nön Misia sösöl apöl ḡi, Bidinia Propins arun a geila u pen Jisas Ana n̄pe kal̄p, aragmim, a ga. ⁸ Jisas Ana n̄pe an̄g hagö, kale Bidinia Propins aragla; ram m̄nön Misia an̄ au aramöm daun kub Droas arla. ⁹ Droas amöm, s̄bön an̄ yan̄ Pol naböŋ n̄ŋa, b̄i Masedonia Propins n̄bö ap uraköl m̄döm, n̄p manö neb neb ḡi hagöm haga, “Ne ñ̄g ju böŋ i Masedonia aumön, han̄p ḡi ñ̄mön,” a ga. ¹⁰ Pol an̄g ḡi naböŋ n̄ŋaia, hon hagno, “U God nöp, Masedonia n̄bi b̄i kal̄p Jisas manö aij u am hag ñ̄im, a göp,” a gun, magö an̄bu nöp Masedonia arn̄g gun nan ḡi j̄in ḡino.

N̄bi Lidia Jisas n̄p n̄ŋ uda

¹¹ Am ñ̄g maḡib udun, Droas arö gun, ram m̄nön ñ̄g r̄ib gus ga airan Samodres arno. Ruö pen Samodres arö gun, Niapolis daun amjakno. ¹² Ñ̄g maḡib udun, Pilipai, Masedonia Propins an̄ au amjakno. Rom gapman n̄bi b̄i iru nöp aram Pilipai m̄döm abad m̄dm̄dal. An̄b u, ram m̄nön an̄ au Pilipai daun kub yab̄t m̄deia. Hon ñ̄tñ bad ap Pilipai gau m̄daino. ¹³ Juda God n̄p sabe gep ñ̄tñ u, God n̄p sabe gep ka ap m̄deinab, a gun, daun ajöŋ arö gun, ñ̄g gof gam̄ŋ arno. Amun n̄ŋno, n̄bi r̄imnap ap m̄deila. An̄b au as̄ikun, kal̄p manö hag ñ̄no. ¹⁴ N̄bi n̄ŋ m̄deila an̄b gau, n̄bi ap daun kub Daiadaira n̄bö, hib n̄pe u Lidia.

N̄pe wañj mu gau ḡi lö, raum̄dal. N̄pe God n̄p sabe ḡim̄döp. B̄i Kub n̄pe n̄bi an̄bu n̄p gas̄t aij ñ̄ö, Pol manö aij haga u, n̄ŋö hagab, a göm, n̄ŋ uda. ¹⁵ Pen Lidia abe, n̄bi b̄i ram n̄pe aip hanla gau abe, kal̄p ñ̄g pak ñ̄no, Lidia haga, “Yad B̄i Kub kabö göl n̄ŋ udpin, a ḡimim n̄ŋbim u, kale ap ram yad han m̄daimim,” a ga. Han̄p an̄g hagö, manö n̄pe udun, am ram n̄pe u hagno.

Pol Sailas kal̄p m̄hön naḡi l̄la

¹⁶ Hon mañ ap God n̄p sabe gep ka u amun, pai naḡi wög gep ap n̄p nable pakno. Pai an̄bu n̄p k̄jaki aban̄ alö, nan n̄hön n̄hön hainö ḡinab u, n̄bi b̄i gau kal̄p hag ñ̄ö, n̄p mani ñ̄m̄idal. N̄pe an̄g gö, b̄i n̄p rau daulö, naḡi wög kal̄p ḡim̄döp gau, mani kub udm̄dal. ¹⁷ Hon araino n̄ŋöl ḡi, pai an̄bu han̄p hain göl ḡi haga, “B̄i gai i, God adö i ḡilan̄ m̄döp u n̄p wög ḡipal. Kale nan n̄hön n̄hön geinabim, God kalöp ud kam̄ŋ yunab, manö u nöp hagaböl,” a ga. * ¹⁸ Pen pai u manö an̄bu rō pör pör hag hag hag, ñ̄tñ ap Pol iru yab̄t gö, ado göm k̄jaki pai aban̄ ala u n̄p haga, “Jisas Kraiss hib n̄pe u n̄ŋmön, pai an̄bi n̄p arö ḡimön arul” a ga. Ad̄? k̄jaki n̄p aban̄ ala u höŋ ara.

¹⁹ Pen pai an̄bu n̄p mani raulö, kal̄p naḡi wög ḡim̄döp b̄i gau, Pol k̄jaki hag yua manö u n̄ŋöm, mani kub udpun u hainö udagnabun, a göm, Pol Sailas kal̄p m̄hön ud s̄is̄i udöm Rom b̄i kub m̄deila gau manö kub hagn̄g, ñ̄p ḡi dam manö hagep kuö u arla. ²⁰ Rom b̄i manö ud as̄ikep b̄i kub gau manö kub hagöm haga, “B̄i m̄hön i b̄i Juda n̄bö. Daun kub hon i apil ḡilö, hon n̄bi b̄i ram m̄nön hon nuö n̄bö i ḡilö yuö kal lugöp. * ²¹ Hon Rom n̄bi b̄i manö nöd n̄bö adö u ke m̄döp pen kale manö ḡisön n̄bö manö hon n̄ŋagep u, n̄ŋmim ḡimim, a ḡimil, hag ajabil,” a ḡila.

²² N̄bi b̄i n̄ŋ m̄deila gau u rō nöp, manö adö an̄bu nöp hagöm, Pol Sailas kal̄p m̄hön manö kub haglö, b̄i manö ud as̄ikep b̄i kub gau hagla, “Wañj kal̄p m̄hön gau ud jumim, ur ud pakim,” a ḡila. * ²³ Haglö, ur ud pak ado malo göm, dam naḡi lep ram raul m̄gan u yuöm, b̄i naḡi lep ram abad m̄deia u n̄p hagla, “Kal̄p m̄hön n̄ŋ aij ḡi m̄daimön,” a ḡila. ²⁴ Haglö, b̄i naḡi lep ram abad m̄dm̄döp u, kal̄p m̄hön ūt ḡi dam ram raul m̄gan yab̄t au yan̄ löm, ma k̄id kal̄p m̄hau ud mab kub m̄gan u yulö arö, pa r̄ib̄ik p̄dön ga.

²⁵ Pen s̄bön an̄ kub yan̄, Pol Sailas kalpe m̄hön God n̄p sabe göl ḡi, k̄map r̄imnap hag m̄dlö n̄ŋöl ḡi, b̄i naḡtman r̄imnap

* 16:4: Ap 15:23-29 * 16:6: Ap 18:23 * 16:17: Mak 1:24 * 16:20: Mak 13:9 * 16:22: 2Ko 11:25; 1De

kale apdi nɨŋ mɨdeila. ²⁶ Anɨg gailö nɨŋöl gɨ, naböŋ munmon kub yabɨ u udöm, nagɨ lep ram u halö ud dan i göm, ajöŋ gau ke hiiköm, bɨ nagɨman gau kalɨp sen adɨkla gau magöŋhalö hubɨka. ²⁷ Anɨg gö, bɨ nagɨman gau kalɨp abad mɨdeia bɨ u uraköm nɨŋa, ajöŋ gau magöŋhalö hiiköl mɨdeia. Nɨpe nɨŋöm, “Bɨ nagɨman gau, ajöŋ hiikö, pɨŋɨŋ gɨ amhakpal rö, bɨ kub yad u yɨp al pak lɨnab,” a göm, ru mɨlö kɨd nɨpe ke u ud ɨɨp gɨ udöm, nɨpe ke bɨg lɨnɨg geia. * ²⁸ Pol pen nɨp wiŋ kub al hagöm haga, “Nɨhön gɨnɨg ne ke bɨg lɨnɨg gabön? Hon pɨŋɨŋ gɨ aragpun. Magöŋhalö mɨdpun i,” a ga.

²⁹ Pol anɨg hagö, nagɨman abad mɨdeia bɨ u wiŋ alöm haga, “Hapö yɨŋɨd dauim,” a ga. Hagö, hapö daulö, nɨpe dam gɨ dö gɨ ram raul mɨgan yan amöm, anɨnɨn gö, gɨl gɨl göl gɨ, am Pol Sailas mɨdailö ɨt au kugom yɨma. ³⁰ Pen anɨg göl kugom yɨmöm, uraköm, kalɨp mɨhön ɨt gɨ hön yan amöm haga, “Bɨ kub aij yad mɨhai, yad nɨhön geinam, God yɨp ud kamɨŋ yunab?” ö ga. *

³¹ Hageia, nɨp haglö, “Bɨ Kub Jisas nɨp nɨŋ udeinabön u, ne ke abe, nɨbi bɨ ne aip hanban gau abe, kalöp ud kamɨŋ yunab,” a gɨlö. ³² Anɨg hagmil, bɨ anɨbu nɨp abe, nɨbi bɨ nɨpe aip hana gau magöŋhalö abe, kalɨp Bɨ Kub manö aij u hag ɨŋlö. ³³ Anɨg hag ɨŋlö, kalɨp mɨhön sɨbön aŋ kub yan nöp damöm, haŋ romanɨ pakla gau ɨŋg lɨ yua. Anɨg gö, magö anɨbu nöp nɨp abe, nɨbi bɨ nɨpe gau abe, kalɨp magöŋhalö ɨŋg pak ɨŋlö. ³⁴ Kalɨp magöŋhalö ɨŋg pak ɨŋlö, bɨ nagɨman gau kalɨp abad mɨdeia bɨ u, kalɨp mɨhön ɨt gɨ dam ram nɨpe damöm, nan magö ɨö, ɨŋɨlö. Bɨ anɨbu nɨpe ke abe, nɨbin ɨt pai nɨpe gau abe, mɨŋi hon God nɨp nɨŋ uɨpun, a göm, mɨŋ mɨŋ yabɨ göl gɨ mɨdeila. ³⁵ Ruö pen, Rom bɨ kub gau polisman gau kalɨp hagla, “Bɨ nagɨ mɨdpil mɨhau kalɨp hubɨk yube, arɨl,” a gɨla. ³⁶ Haglö, bɨ nagɨman gau kalɨp abad mɨdeia bɨ anɨbu, manö anɨbu dam Pol Sailas mɨdailö u amöm haga, “Manö ud asɨkep bɨ kub gau kalöp haggal, ‘Hubɨk yube arɨl,’ a gɨpal. Anɨb u, kale mɨhön arɨl. Bɨ Kub kalpe abad mɨd aij gö, agamɨj mɨd aij gɨ mɨdaimim!” a ga.

³⁷ Hageia, Pol haga, “Hol mɨhön u rö nöp bɨ Rom nɨbö mɨhau pen manö kub nɨŋöm wasö, nɨbi bɨ aŋ u halɨp mɨhön ur ud pak ado malo göm, dam nagɨ lɨbal u, aij gagöp. Anɨb u, halɨp mɨhön agamɨj pi göl hag yuun, a göm, hagaböl ar? Bɨ kub gau kale ke nagɨ lep ram i apöm, halɨp bɨ mɨhön ɨt gɨ damöm, seg hön yan arun,” a ga.

³⁸ Pol anɨg hagö, polisman gau manö

anɨbu nɨŋöm, ado gɨ am manö ud asɨkep bɨ kub gau kalɨp hag ɨŋlö, Pol Sailas kale Rom nɨbö bɨ mɨhau manö u nɨŋöm, pɨŋɨŋ gɨla. ³⁹ Pɨŋɨŋ göm, kale am Pol Sailas kalɨp bɨ mɨhön ɨt gɨ damöm, seg hön yan amöm, manö hain hain göm hagla, “Kalɨp mɨhön aij geinab u, daun kub anɨbi arö gɨmil armil,” a gɨla. ⁴⁰ Pol Sailas nagɨ lep ram u arö gɨmil, nɨbi Lidia ram u am mɨdmil, nɨbi bɨ Jisas nɨp nɨŋ uɨla gau aip magum göm, Bɨ Kub manö aij kalɨp hag ɨŋlö kale nɨŋöm, manö aij anɨbu udöm gasɨ halö mɨdöm mɨŋ mɨŋ gɨla.

17

Desalonaika nɨbi bɨ Pol Sailas kalɨp mɨhön al pak lɨnɨg gɨla

¹ Pen Pol Sailas kalpe mɨhön daun kub Pilipai arö gɨmil, ammil daun kub Ampipolis amjakkö. Ampipolis arö gɨmil, am daun kub Apolonia amjakkö. Pen Apolonia arö gɨmil, am daun kub Desalonaika amjakkö nɨŋlö, Juda magum gep ram ap mɨdeia. ² Nɨŋmil, Pol pör gɨmɨdöp rö, Juda God nɨp sabe gep ɨn mɨhau nɨgan, nɨbi bɨ gau aip Juda magum gep ram raul mɨgan u amöm, kalɨp aip manö hag amɨl apɨl ga. ³ God Manö ɨt u kalɨp hag ɨt aij göm, God manö hagep bɨ gau hadame gau, Mesaia u ilön kub udöm umöm kauyan uraknab a gɨla manö anɨbu hag ɨt aij göm, “Mesaia u Jisas, bɨ kalöp hagabin i,” a ga. ⁴ Pol anɨg hagö, nɨbi bɨ rɨmnap nɨŋö hagöp, a göm, manö haga rö nöp nɨŋ udöm, Pol Sailas kɨd u arla. Nɨbi hib halö iru nöp abe, Griik nɨbi bɨ God nɨp nɨŋ uɨla iru nöp abe, Pol haga manö anɨbu nɨŋ uɨla.

⁵ Pol Sailas manö haglö nɨbi bɨ iru nöp nɨŋ udeila u, Juda bɨ gau rɨmnap nɨŋlö, mulu lugö, bɨ naij yɨharɨŋ daun adan aŋ u mɨdeila gau rɨmnap uɨlö, kale pen am nɨbi bɨ iru nöp dap löm, manö pi pug kub yabɨ gɨla. “Pol Sailas kalɨp mɨhön ɨhai nɨŋun, nɨbi bɨ gai i kalɨp ɨŋno, bɨ mɨhau al pak lɨlan,” a göm, am Jeson ram u urön gɨgabö göm ɨhai wasö nɨŋla. ⁶ ɨhai wasö nɨŋöm, Jeson nɨp udöm, nɨbi bɨ Jisas nɨp nɨŋ uɨla rɨmnap halö udöm, dam gapman bɨ kub mɨdeila au amöm, manö kub hagla. Manö kub hagöm hagla, “Pol Sailas bɨ mɨhau ram mɨnönŋ ke gau magöŋhalö ajmil haglö, nɨbi bɨ gau magöŋhalö manö pen pen manö hau gɨpal. Pen mɨŋi ap mɨdpil ram mɨnönŋ hon i. ⁷ Kale gapman bɨ kub hon Sisa manö nɨpe rɨb juöm, kin hon ke ap mɨdöp, a göm, bɨ Kin anɨbu Jisas a gɨpal. Pen bɨ Jeson i, bɨ anɨb mɨhau kalɨp dam ram nɨpe u lö han mɨdajɨl,” a gɨla. * ⁸ Anɨg hageila, nɨbi bɨ iru nöp ap mɨdeila gau abe, daun

* 16:27: Ap 12:18-19

* 16:30: Ap 2:37

* 17:7: Luk 23:2; Jon 19:12

gapman bɪ kub gau abe nɪjɔm, manɔ hauk kub yabɪ gɪla. ⁹ Manɔ hauk kub yabɪ gɔm, Jeson nɪp mani rɪmnap udɔm, nɪbi bɪ nɪp aip daula gau mani rɪmnap udɔm, hagla, "Hainɔ manɔ anɪbu kuɔyag gɪnabim u, mani kale anɪbi bɔŋ nɔp udnabun," a gɪla. Anɪg hagɔm, kalɪp hag hɔŋ yula.

Daun kub Beria nɪbi bɪ iru nɔp Jisas manɔ aij u nɪŋ udla

¹⁰ Sɪbɔn ga magɔ u nɔp, nɪbi bɪ Kraiss nɪp nɪŋ udla gau Pol Sailas kalɪp mɪhɔŋ dam yulɔ, daun kub Beria arlɔ. Beria amjakmil, Juda magum gep ram u arlɔ. ¹¹ Ammil, Jisas manɔ aij u hag nɪlɔ, Juda nɪbi bɪ Beria mɪdeila gau, nɪbi bɪ Desalonaika mɪdeila gau rɔ wasɔ; manɔ kalɪp mɪhɔŋ u nɪŋlɔ, aij gɔ nɪŋɔl gɪ, "Pol nɪŋɔ hagab aka?" gɔm, God Manɔ u nɪn aɪn aɪn pɔr pɔr amgɔ lɪ nɪŋ aij gɪmɪdal. ¹² Pen Juda magum gep ram anɪbu nɪbi bɪ aula gau iru nɔp Jisas nɪp nɪŋ udla. Grik nɪbi hib mɪdeila gau u rɔ nɔp, iru nɔp Jisas nɪp nɪŋ udla. Grik bɪ u rɔ nɔp, iru nɔp Jisas nɪp nɪŋ udla.

¹³ Pen Pol am Beria nɪbi bɪ kalɪp God Manɔ hag nɪb, a gɪlɔ, Juda nɪbi bɪ Desalonaika mɪdmɪdal gau manɔ anɪbu nɪŋlɔ, mulu lugɔ, apɔm, Beria nɪbi bɪ kalɪp manɔ neb neb gɪlɔ, kal junɪg geila. ¹⁴ Anɪg gɔ nɪŋɔl gɪ, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau, Pol nɪp dam yulɔ, nɪg solwara gɔl gau ara. Pen Sailas Dimodi bɪ mɪhau Beria u mɪdailɔ. ¹⁵ Pen bɪ rɪmnap Pol nɪp dam daun kub Adens yuɔm, adɔ gɪ arnɪg geila nɪŋɔm Pol kalɪp haga, "Sailas Dimodi kalɪp mɪhɔŋ hagpe, yɪnɪd auɪ," a ga.

Pol daun kub Adens mɪdeila

¹⁶ Pol nɪpe Sailas Dimodi kalɪp mɪhɔŋ daun kub Adens u abad mɪdɔl gɪ nɪŋa, nɪbi bɪ anɪb gau god piral kale sabe gɪmɪdal nan gau, iru yabɪ nɔp mɪdeila. Nɪpe nɪŋɔ, hibur nɪp u naij yabɪ ga. ¹⁷ Anɪg gɔ, Juda magum gep ram u amɔm, Juda nɪbi bɪ gau rɪmnap abe, Grik nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ udla rɪmnap abe, kalɪp aip manɔ hag amɪl apɪl gɪmɪdɔp. Pen nɪn aɪn aɪn pɔr pɔr manɔ hagep kuɔ u amɔm, nɪbi bɪ ap mɪdeila gau, kalɪp aip u rɔ nɔp manɔ hag amɪl apɪl gɪmɪdɔp. * ¹⁸ Daun kub Adens anɪbu, nɪbi bɪ gasɪ adɔ ke ke nɪŋla gau, hib ke ke hagɔm, rɪmnap Epikorian nɪbi bɪ a gɪla, rɪmnap Sɪdowik nɪbi bɪ a gɪla. Nɪn ap, Pol nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp Jisas umɔm uraka manɔ aij u hagɔ, Epikorian bɪ gasɪ aij nɪŋeb rɪmnap, Sɪdowik bɪ gasɪ aij nɪŋeb rɪmnap, Pol manɔ haga u nɪŋɔm, nɪp aip hag amɪl apɪl gɔm, rɪmnap hagla, "Bɪ manɔ hib nɪg lɔp manɔ u nɪhɔn manɔ hagnɪg gab?" ɔ gɪla. Pen rɪmnap hagla, "Nɪbi bɪ

mɪlɔ gau sabe gɪpal god kale gau rɔ nɔp hagab," a gɪla. ¹⁹⁻²⁰ Pen Pol nɪp dam kansol kai mɪdeila u amɔm hagla, "Ne manɔ gɪsɔn ke nɪbɔ nɪbi bɪ gau kalɪp hagabɔn u, mɪnɪ hanɪp u rɔ nɔp hag nɪ aij gɔ, hon abe manɔ ɪl anɪbu nɪŋ aij gun," a gɪla. ²¹ Pen nɪbi bɪ Adens nɪbɔ gau abe, nɪbi bɪ ke gau nɪbɔ apɔm Adens mɪdeila gau abe, manɔ gɪsɔn nɪbɔ rɪmnap nɪŋun hag mɪdaiun, a gɔm, gasɪ u nɔp nɪŋmɪdal.

²² Pol pen nɪpe kansol kai mɪdeila anɪ au urakɔm haga, "Kale Adens nɪbi bɪ. Yad nɪŋbin kale klɔ yabɪ gɪmim, nan rɪmnap sabe gun, a gɪmim, gasɪ u nɪŋbim. ²³ Yad gai i ajem nɪŋbin, kale kabɔ ana ke ke gɪ lɪmim, nan ke ke sabe gɪpim rɔ, hib u adɔ anɪbu kalɪ klɪn rɪkpe. Pen kabɔ bɪd nan sabe gɪ nɪb ap gɪ lɪbe u, hib u kalɪ klɪn rɪkpe, 'Bɪ sabe gɪpal nɪŋagpun u, kabɔ ana nɪpe me i,' a gɪpe. Manɔ nɪŋagpun, a gɪmim, kalɪ klɪn rɪkpe anɪbu, mɪnɪ kalɔp manɔ ɪl u hagnɪg gabin.

²⁴ "God mɪnɔŋ nabɔŋ ɪl i gɪ lɔm, nan mɪnɔŋ nabɔŋ ɪl i mɪdɔp gau magɔŋhalɔ gɪ lɔm ga u, nɪpe Bɪ Kub yabɪ. Kumi kabɔ adɔ lan abe, mɪnɔŋ nabɔŋ ɪl i abe, Bɪ Kub mɪdɔm abad mɪdɔp. Nɪbi bɪ gau God sabe gep ram nɪmagɔ kale gɪ lɔlɔ, nɪpe ap ram anɪb gau mɪdagnab, wasɔ. * ²⁵ Nɪpe hanɪp gɪ lɔm, ake bad u yuɔ, ake lɔl gɪ mɪdpun. Nan hon gau magɔŋhalɔ nɪpe nɔp nɔb. Nɪpe Bɪ klɔ naij anɪbu, hon nɪmagɔ hon nan aij ap gun nɪp fɪun rɔ lagɔp. * ²⁶ Nɪpe bɪ aɪn ap nɔp, Adam nɪp gɪ lɔ, Adam nɪpe pen rɪk damɔm, rɪk dam dapɪl gɪlɔ, mɪnɪ nɪbi bɪ ke ke gau mɪnɔŋ nabɔŋ ɪl i rɪŋɔŋ rɪŋɔŋ magɔŋhalɔ gau mɪdpun. Pen God nɪpe nɔp nɔd gasɪ nɪŋɔm gaia me, nɪbi bɪ rɪmnap ram mɪnɔŋ ap ap mɪdɔm, mɪd damɔm, hainɔ nɪpe ke haga nɪn u, nɪbi bɪ gau nɪbɔ rɪmnap ap ka kale anɪbu udpal. ²⁷ God nɪpe ke gasɪ nɪŋɔm gab u, nɪn rɪmnap uɔham mɪdɔm, yɪp uɔhai nɪŋɔm, ud rɪrɪkɔl gɔl gɪ gɪ, yɪp uɔhai nɪŋ udɔl, a gɔm, gab. Pen nɪp nɪŋ udnɪg geinabɔl u, nɪpe hon magɔŋhalɔ mɪlɔ gau mɪdagɔp. Hon aip mɪdɔp i. * ²⁸ Nɪmagɔ adɔ nɪpe u me, hon mɪdpun. Pen bɪ manɔ kalɪ klɪn rɪkep kale ke rɪmnap, 'Hon abe nɪ pai nɪpe mɪdpun,' a gɪpal u, nɪŋɔ hagpal.

²⁹ "Pen hon God nɪ pai nɪpe mɪdpun rɔ, gol, silpa, kabɔ gau udun, gasɪ hon ke nɪŋun, nɪmagɔ hon ke nan rɪmnap ana gɪ lun, sabe gagun. * ³⁰ Nɔd God manɔ aij nɪpe nɪŋagmɪdal rɔ, kalɪp manɔ kub hagaga. Pen uri nɪbi bɪ ram mɪnɔŋ ke gau gau magɔŋhalɔ kalɪp hagab, 'Nan si nan naij gɪpim u, nɪhɔn gɪnɪg anɪg gɪpun,

* 17:17: Ap 18:19 * 17:24: 1Ki 8:27; Ap 7:48 * 17:25: Sam 50:12 * 17:27: Sam 145:18; Jer 23:23 * 17:29:

a g+mim, arö gim,' a gab. ³¹ Hainö nipe ke nöp n+njöb ñ+n u, B+ nipe hag la u n+p yuö apöm, n+bi b+ m+nöñ naböñ it i midpal magöñhalö manö kub hagöm, n+me linab. Hon n+njbun, B+ manö kub hagnab an+bu, n+p al pak l+lö umö, God gö kauyan uraka. An+g ga u, n+bi b+ gau magöñhalö n+njöm, manö kub hagnab haga u, waiö nöp haga u n+njlan a göm ga," a ga. *

³² Pol, b+ ap umöm uraköp manö ha-gajip u n+njöm, n+bi b+ m+deila gau r+mnap hag m+hol g+la; pen r+mnap hagla, "Ñ+n r+mnap halö manö an+bu kauyan ha-gaimön n+njun," a g+la. ³³ An+g haglö n+njöñ g+ñ, Pol kansol kai m+deila gau kal+p ar+ik ara. ³⁴ Pen daun kub Adens an+bu, n+bi b+ r+mnap Pol manö n+p u udöm, Jisas n+p n+nj udla. N+bi b+ an+ib gau me, b+ ap hib n+pe u Dionisias. N+pe b+ kub kansol kub kale ram m+nöñ an+bu n+bö b+ ap. N+bi ap hib n+pe u Damaris. Pen n+bi b+ r+mnap halö abe Jisas n+p n+nj udla.

18

Pol am daun kub Korid gau m+deia

¹ Pol daun kub Adens arö göm, daun kub Korid gau ara. ² Pol Korid amöm n+nja, b+ Juda ber m+ihau m+dailö. Nugmul hib u Akwila; n+p ram m+nöñ Podas yag daulö, kub göm n+pe ju dam ram m+nöñ Idali, daun kub Rom söla u, m+dm+döp. Pen hainö gapman b+ kub Klodias, Juda n+bi b+ r+mnap Rom m+dagailö, a gö, Akwila aip n+bin n+pe Prisila aip, Idali arö g+mil, am Korid au m+dailö. Pen Pol, ber an+ib m+ihau am n+nj+nig göm, ram kalpe ara. * ³ B+ ber an+bu, kale sel ram g+m+dil. Pen Pol u rö nöp wög an+bu rö g+m+döp u me, am kal+p aip han m+döm, sel gau g+m+idal. * ⁴ Pol n+pe pen, Juda n+bi b+ gau abe, Grik n+bi b+ gau abe, kale magöñhalö Jisas manö aij u n+nj udlan, a göm, Juda God n+p sabe gep ñ+n u, n+pe pör pör Juda magum gep ram u amöm, klö göm kal+p aip manö hag am+l ap+l g+m+döp.

⁵ Pen hainö Sailas aip Dimodi aip Mase- donia Propins arö g+mil, Pol Korid m+deia au aulö, Pol n+pe pör pör Jisas manö aij u hag ñ+n dam dam, Juda n+bi b+ gau kal+p manö hag ñöm, Mesaia pör abad m+dm+dun u me Jisas nöp, a g+m+döp. *

⁶ Pol an+g hageia, Juda n+bi b+ gau manö n+pe u n+njagöm, n+p hag juöm, manö naij haglö n+njöñ g+ñ, Pol n+pe, Jisas manö aij u n+ihön g+n+g arö g+p+al, a göm, wal+j n+pe u p+p+al paköl g+ñ haga, "Yad kalöp Jisas manö aij u hag ñ+nö n+njagpim rö, God kalöp ud kam+nj yuagnab u, nan kale ke. M+ñi kalöp

Juda n+bi b+ arö gem, Juda n+bi b+ wasö gau kal+p am hag ñ+nabin," a ga. *

⁷ Pol an+g hagöm, kal+p arö göm, b+ Juda wasö ap ram u ara. B+ an+bu hib n+pe Didias Jasdas. N+pe God n+p sabe g+m+döp. Ram n+pe u Juda magum gep ram go+l söla au. ⁸ Pen Krispas, b+ Juda magum gep ram abad m+dm+döp b+ u, n+bi b+ n+pe aip han m+deila gau aip Jisas n+p n+nj udla. Daun kub Korid gau, n+bi b+ r+mnap iru nöp, Pol Jisas manö aij haga u n+njöm, n+njö hagöp, a göm, manö an+bu n+nj udöm, ñ+n g+ pakla.

⁹ Ñ+n ap s+bön yan Pol naböñ n+nja, B+ Kub n+p haga, "Ne p+ñ+nj g+gmön. Ne gas+ halö m+dmön, klö g+mön, manö aij yad u n+bi b+ gau kal+p ha+öwatö hag ñö aran. ¹⁰ Yad nöp aip m+dpin. Daun kub i n+bi b+ yad iru yab+ñ nöp m+dpal; n+bi b+ r+mnap nöp g+ñ naij göl rö lagöp," a ga. * ¹¹ B+ Kub an+g hagö, Pol Korid nöp m+döm, m+ñ a+ñ ap rak+n unbö kago+l j+nj u, n+bi b+ gau kal+p God Manö u hag ñ+n m+dm+döp.

¹² Pen Rom b+ kub gau Galio n+p hag l+lö, n+pe amöm Akaia Propins abad m+deia ñ+n u, Juda n+bi b+ gau, Pol n+p n+njöñ mulu lugö, manö hag adö a+ñ löm, n+p ud sisi l+ dam manö kub hagn+g arla. ¹³ Pol n+p manö kub hagöm hagla, "B+ i n+bi b+ gai i kal+p hagöm, 'Kale God n+p sabe g+n+g g+mim, an+g an+g g+pe,' a göp. Pen manö hagab u udöm geinabol u, kale lo hon r+ib junabol," a g+la.

¹⁴ An+g hageila, Pol pen hagn+g gabin a g+ñ n+nja u pen, Galio pen uraköm, Juda n+bi b+ gau kal+p haga, "Kale Juda n+bi b+. B+ i nan naij ap gaiböp, manö kub hagn+g gabim u n+njbnep. ¹⁵ Pen kale y+har+nj manö magö gau n+bö gau n+bö udmim pen pen hagnim, b+ hib kale ñ+la gau u rö nöp udmim, manö pen pen hagnim, u manö kub wasö; manö y+har+nj an+bu yad n+njagnabin. U manö yad wasö. Manö an+bu kale ke hagnim!" a ga. ¹⁶ An+g hagöm, b+ polisman n+pe gau hagö, manö kub hagep m+gan u kal+p ju dam höñ yan yula. ¹⁷ Kale höñ amöl g+ñ, b+ Juda magum gep ram abad m+dm+döp u, Sosdenes, polisman gau n+p ur udöm pak gus g+la. Gapman b+ kub Galio n+njöm, manö ap hagaga.

Pol kauyan daun kub Adiok, Siria Propins au ara

¹⁸ Pen Pol Korid rap+n m+döm, n+bi b+ Jisas manö n+nj udla gau kal+p, "Kölarö au m+daiim," a göm, Akwila Prisila ber m+ihau aip ram m+nöñ Siria arun, a göm, Senkria daun, ñ+n solwara go+l au arla. Senkria gau am m+döm, Pol manö klö n+njö n+njö nöp God n+p hagabin a göm, umagö n+pe r+ika.

* 17:31: Sam 96:13 * 18:2: Ro 16:3 * 18:3: Ap 20:34 * 18:5: Ap 17:14-15 * 18:6: Ap 13:46,51; 20:26
 * 18:10: Jos 1:9; Ais 41:10 * 18:18: Nab 6:18; Ap 21:24

* 19-21 N̄ig magiþ udöm, Senkria arö göm, am am daun kub Epesas amjakla. Pol n̄ipe Juda magum gep ram raul m̄igan u amöm, Juda n̄ibi b̄i gau aip manö hag amil apil geia. Anig gö, n̄ibi b̄i gau n̄ip hagla, “N̄in r̄imnap halö hon aip au m̄idaimön,” a gila. Pen manö kalip u udagöm haga, “Kale au m̄idaiim. God yip, yau, a geinab u, hainö ado gi kalöp aunabin,” a ga. Anig hagöm, Akwila Prisila ber m̄ihau kalip n̄ibi b̄i anib gau aip Epesas gau hag löm, n̄ipe n̄ig magiþ udöm hada. 22 N̄ig magiþ anibu am am Sisaria amjakö, Pol n̄ig magiþ anibu arö göm, il aramöm Jerusalem ara. Jerusalem amjaköm, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄ij udla gau, “Kale m̄idpim?” a göm, kalip aip manö r̄imnap haga. Pol anig göm, Jerusalem arö göm, n̄ig magiþ kauyanj udöm, daun kub Adiok, Siria Propins au ara.

23 Pol Adiok amöm, yöp rapin n̄in bad ap m̄id arö göm, am Galesia Propins gau abe, ram m̄inön Prijia gau abe gi ajöl göm, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip nöd n̄ij udla gau, kale Jisas manö aij u n̄ij ud p̄idön göl, a göm, kalip magöñhalö hag n̄i aij ga.

B̄i ne Apolos manö u

24 Pen b̄i Juda daun kub Aleksadria n̄ibö ap, apöm Epesas m̄ideia. Hib n̄ipe u Apolos. N̄ipe b̄i gasi aij n̄ijöm manö hag aij gep b̄i. N̄ipe God Manö adin nöd kal̄i kliñ rikla u n̄ij aij ga. 25 B̄i r̄imnap n̄ip B̄i Kub Adan Arep manö r̄imnap nöp hag n̄ila. Anib u me, n̄ipe klö yabiþ göm, Jisas n̄ipe gai n̄ibö apöm b̄i aigale b̄i rö m̄ideia u n̄ibi b̄i gau kalip kabö göl nöp hag n̄im̄idöp. Pen manö hag n̄im̄idöp anibu, Jon b̄i n̄ig pak ñeb hag n̄im̄idöp rö nöp n̄ijöm hag n̄im̄idöp. Manö r̄imnap halö n̄ijaga. 26 Pen Apolos p̄in̄ij gagöm, Juda magum gep ram u amöm, manö anibu halöwalö yabiþ hag n̄im̄idöp. Pen n̄in ap manö hag n̄i m̄ideia n̄ijöm Prisila Akwila ber m̄ihau n̄ijmil, n̄ip ut gi dam ram kale u amöm, God Adan Arep manö n̄ijaga magö r̄imnap hag n̄i aij yabiþ gilo.

27-28 Hainö Apolos n̄ipe Akaia Propins arnig gö, Epesas n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄ij udla gau, Apolos n̄ipe am kalip manö aij u hag n̄inab u aij, a göm, Akaia n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄ij udla gau kalip köp ap kal̄i kliñ riköm hagla, “B̄i God wög gep Apolos amjakö, n̄ip udmim,” a gila. Anig gilo me, Apolos Akaia Propins amjaköm, köp anibu yamö, Akaia n̄ibi b̄i God kalip mög n̄ijöm gasi aij n̄ö, Jisas n̄ip n̄ij udla gau Apolos n̄ip udla. N̄ip udlö, n̄ipe pen ka kalip udöm, manö hagep kuö au Juda n̄ibi b̄i gau aip manö hag amil apil göm, God Manö adö u hag n̄i aij göl gi, “Mesaia, a gamim, abad m̄idpim u Jisas

nöp,” a ga. Anig göm, hag n̄i aij gö, n̄ip manö ap pen hagöl rö laga. Anig gö, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄ij udla gau kalip gi n̄i aij gö, m̄id aij gila. *

19

Pol Epesas am m̄idöm Kraiss manö aij u hag n̄a

1 Apolos Korid m̄ideia n̄in an̄ abe au, Pol n̄ipe am Galesia Propins gau abe, ram m̄inön Prijia gau abe, an̄ au gi ajöl göm, daun kub Epesas amjaka. Amjaköm n̄ijaga, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄ij udla r̄imnap m̄ideila.

* 2 Pol kalip hag n̄ijaga, “Kale Jisas n̄ip n̄ij udpe n̄in u, Ana Uþ halö udpe aka wasö?” ga.

Hageia, hagla, “Wasö. Ana Uþ ap m̄idöp, a gun, hon n̄ijagpun,” a gila. *

3 Anig hageila, Pol kalip haga, “Pen kale n̄ig pakpe u, il u n̄ihön, a gi gasi n̄ijbim?” ö ga.

Hageia, hagla, “Hon Jon hagm̄idöp manö u udun me, n̄ig pakno,” a gila.

4 Anig hageila, Pol haga, “Jon Isrel n̄ibi b̄i gau hagö, n̄ig pakm̄idal u, nan si nan naji giþun u, n̄ihön ginig anig giþun, a göm, n̄ijlö me, kalip n̄ig pak n̄im̄idöp. Pen Jon kalip hagm̄idöp, ‘B̄i Kub hainö aunab u auö, n̄ip n̄ij udmim,’ a ḡim̄idöp. B̄i hainö aunab a ga anibu, Jisas nöp,” a ga. * 5 Pol anig hageila, B̄i Kub Jisas n̄ip n̄ij udun, n̄ibi b̄i n̄ipe yabiþ m̄idaiun, a göm, n̄ig pakla. 6 Kale n̄ig paklö n̄ijöl gi, Pol n̄imagö n̄ipe kalip adö au lö, Ana Uþ kalip auö, adin manö yabiþ unbö ke ke hagöm, God manö aij u hag n̄ila. * 7 B̄i unbö m̄igan lanj rö anig gila.

8 Pol rakin m̄ihau n̄iganj, Juda n̄ibi b̄i magum gep ram aula gau aip, God n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab manö u n̄ij udlö, a göm, klö göm, waiö nöp manö hag amil apil gi m̄idm̄idöp. 9 Pen n̄ibi b̄i r̄imnap gasi m̄idmagö kale u gasi m̄idmagö kale an̄ gau nöp m̄ideia n̄ijöm Pol manö haga u udagnabun, a göm, n̄ibi b̄i magöñhalö m̄ideila an̄ au amöm, B̄i Kub Adan Arep u manö naji hagla. Anig haglö, Pol n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄ij udla gau kalip nöp ut gi dam, Diranas skul ram kub u amöm, kalip manö hag n̄i m̄idm̄idöp. 10 Pol anig göl hag n̄i m̄idö, m̄i m̄ihöp inö me, Juda n̄ibi b̄i gau löm, Grik n̄ibi b̄i gau löm, Esia Propins m̄ideila gau magöñhalö Jisas manö aij u n̄ijla.

Sipa n̄i n̄ipe gau

11 God n̄ipe Pol aip m̄ideia n̄ijöm n̄ipe nan gagep rö ke yabiþ r̄imnap ḡim̄idöp. *

* 18:27-28: Ap 9:22 * 19:1: 1Ko 3:6 * 19:2: Ap 8:16 * 19:4: Mad 3:11 * 19:6: Ap 8:17; 10:44,46 * 19:11: Ap 14:3

12 Nibi bi rımnap kale Pol agsi waij bad nıpe gau dam, nıbi bi mına ga gau hañ roman kalıp lılo, urak armıdal; kįjaki aiön pi nıbi bi aban almıdöp gau kale u rö nöp höñ armıdal.*

13 Juda nıbi bi rımnap kuj nan gau göm, kįjaki aiön pi nan gau hag höñ yu ajmıdal. Pen hainö, Pol gaia rö nıñöm, hon u rö nöp Bı Kub Jisas hib hagno, kįjaki aiön pi höñ arlan, a göm, kįjaki aiön pi nıbi bi aban alla gau kalıp hagla, "Jisas, Pol manö nıpe hagnıdöp bı u, hib nıpe hagabun u nıñmön, höñ aru!" a gıla. 14 Pen bı God nıp nan sabe gep bı kub yabıt ap Sipa, ñ nıpe umbö mudun jıñ anıg gı mıdeila. 15 Pen mañ ap kale, kįjaki aiön pi hag yuun, a göm, anıg haglö nıñöl gı, kįjaki bı aban ala u manö kale u nıñöm kalıp pen haga, "Yad Jisas nıñbin, Pol nıp nıñbin u pen kale bı an?" ö ga. 16 Anıg hagöm, bı kįjaki aban ala u kđö ke yabıt kalıp raña göm, mına magö pak ado malo göm, waij kalıp gau ud bıñıt gı yuö, kale magö nöp me ram anıbu arö göm, hagape halö pıñıñ gı arla.

17 Pen manö anıbu, Juda nıbi bi abe, Grik nıbi bi abe, Epesas mıdeila gau magöñhalö nıñöm, anının gö pıñıñ göm, Bı Kub Jisas hib nıpe u nöp haglö adö ara.* 18 Anıg gö, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau iru nöp ap magum göm, nan nıñön nıñön gı naij gıla gau hag waiö lıla. 19 Kuj nan gau göm, buk kalı kılın rik lımıdal gau, nıbi bı rımnap daulö, nıbi bı rımnap gau nıñ mıdlö nıñöl gı, kale mab pak laulö ina. Buk nan anıb gau, mani kabö magö silpa rauep wö ralö, pipdi dausan (50,000) rö ara. 20 Pen daun kub Epesas anıbu anıg geila me, Bı Kub manö aij u gau gau aramöm pıdön yabıt ga.

Epesas nıbi bı manö hauı gıla

21 Pen hainö, God Ana nıpe Pol nıp gası ñö, Pol haga, "Yad Masedonia amem, Akaia amem, Jerusalem arnabin. Pen hainö Rom u rö nöp arnam," a ga.* 22 Anıg hagöm, bı mıhau nıpe aip wög gımıdıl, Dimodi aip Erasdas aip kalıp hag yuö, Masedonia Propins arlö. Nıpe pen Esia Propins rapın ñın bad ap mıdeila.

23 Pol Epesas mıdeila ñın anıb au, Epesas nıbi bı rımnap uraköm, Bı Kub Adan Arep manö aij anıbu nıñ udla nıbi bı gau kalıp nıñöl, mulu lugö, pen pen gıñıg rö geila.* 24 Pen bı ap, hib nıpe Demidrias u, bı nıpe rımnap aip kabö silpa udöm, god pıral sabe gımıdal, hib Ademıs, a gımıdal u, ram pro kılın aij rımnap gı lılo, nıbi bı rımnap apöm, rau dam löm, nıbi kub hon Ademıs nıp sabe gep ram u, a göm, sabe gımıdal. Bı anıb gau

wög anıbu göm, mani kub yabıt udmıdal. 25 Demidrias nıpe, bı nıp wög gımıdal gau abe, bı wög kale gımıdal anıbu rö gımıdal bı gau abe hagö, ap magum geila, haga, "Kale nıñbım, hon wög añı anıbu gun me, mani kub yabıt udupun. 26 Pen uri bı anıb Pol apöm, nıbi bı gau kalıp manö pıral hagöm hagöp, "Ñımagö udöm nan gıpal gau nan sabe gep wasö," göp. Anıg hagajıp, Epesas au abe, Esia Propins gau abe, nıbi bı iru yabıt nöp manö nıpe udupal. 27 Pol manö pıral u hagö, nıñ udöm, nan gı lıno raumıdal u, hainö rauagnaböl. Pen adö anıbu nöp hagagabin. Hon ke abe, nıbi bı Esia Propins gau magöñhalö abe, nıbi bı ram mınöñ ke gau gau magöñhalö abe, god kub Ademıs u nıp sabe gıpun. Pen nıp arö göm, ram kub nıp sabe gıpal u u rö nöp arö göl rö löp, a gem, hagabin," a ga.

28 Demidrias anıg hagö, bı anıb gau nıñöl, mulu kal yabıt lugö, meg mıgan dap ranöm hagla, "Ademıs Epesas nıbö nıpe kub yabıt! Ademıs Epesas nıbö nıpe kub yabıt!" a gıla. 29 Anıg göl manö kub haglö arö nıñöl gı, nıbi bı daun kub anıbu magöñhalö apöm, Pol bı nıpe mıhau ud sısı lı gı dam manö hagep ka u ud arla. Pol bı nıpe anıb mıhau nıpe aip Masedonia Propins nıbö ap mıdailö. Hib kalpe mıhöñ u, Gaias aip Arisdakas aip.* 30 Pol pen, nıbi bı ap magum göm, manö hageila anı au arnam, a ga u pen nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau nıp wasö gıla. 31 Pen Esia Propins gapman bı kub rımnap, Pol nıp bı nıñeb nıpe u me, nıp manö yuöm hagla, "Nıbi bı manö hagep ka u ap magum göm, manö hagaböl au aragmön wasö," gıla.

32 Pen nıbi bı iru nöp ap magum göm, manö kub hagöm, manö ke ke yabıt nöp hagla. Nıbi bı iru nöp kale manö il mıdöp nıñun hagabun u, a göm, nıñagla; hañöwañ nöp hagla. 33 Pen bı Juda rımnap, bı hon Aleksada kalıp hag aij gınab, a göm, nıp nıbi bı amgö ilö au yuöm, nıbi bı rımnap manö adö rımnap anıg anıg hagnım, a göm, wıñ al hagaila pen nıpe manö hagnıg göm, kale manö hagagımı a göm, ñımagö ud mıñc gı ña. 34 Aleksada ñımagö ud mıñc gı ñö nıñöl gı, nıbi bı gau nıñla, nıpe Juda nıbö bı ap, nıñöm maj mıgan dap ranöm, manö adö añı nöp wıñ kub al hagöm hagla, "Ademıs Epesas nıbö nıpe kub yabıt! Ademıs Epesas nıbö nıpe kub yabıt!" a göm, manö adö añı anıbu nöp seg wıñ mılo padö yabıt al hag mıdeila.

35 Kale du aua nöp anıg wıñ al hag mıdö mıdö, hainö bı daun gapman wög göm, kalı kılın rıkep bı kub kale u uraköm, kalıp haga, "Agamıj mıdaiım!" a ga. Anıg hagö hagö,

* 19:12: Ap 5:15 * 19:17: Ap 5:11 * 19:21: Ap 23:11; Ro 1:13 * 19:23: 2Ko 1:8 * 19:29: Ap 20:4; 27:2;

agamij m+dlö n+ñöl gi, n+pe haga, “Epesas n+bi bi. Ram m+nöñ hon i, god kub Ademís kabö ana n+pe kumi kabö lañ n+bö ju aua u udun, ram gi li aij gun, sabe g+pun u, bi an n+ñagöp, a g+mim, manö hauñ gabim?”³⁶ Manö an+bu, n+bi bi gau magöñhalö hadö n+ñbal. An+bu u, kale agamij m+dmim dui gagmim. ³⁷ Pen bi daubim m+hai i, god hon Ademís n+pe hag jumil, ram sabe g+pun gau nan r+mnap si udagpil u pen kal+ap aui daubim. ³⁸ An+bu u, Demidrias aka bi n+pe r+mnap bi ap n+pe manö kub hagnig g+inaböl u, bi kub manö ud as+kep bi gau m+dpal gau amöm manö haglö, kale manö kub an+bu n+ñnaböl. ³⁹ Pen manö m+ñör r+mnap m+dain+im u, gapman bi manö ud as+kep n+ñ m+deinaböl amgö ilö kale au hagpe n+ñöl. ⁴⁰ Hon m+ñi aui ap magum gun, manö p+g gabun u, manö il ap m+idö hagagabun. Gapman bi kub yab+il ap, ‘N+hön g+in+g ap magum g+mim an+g gabim,’ a gö, pen manö ap hagnun rö lagöp,” a ga. ⁴¹ N+pe an+g hagöm, n+bi bi gau kal+ap hag yuö, ke ke arla.

20

Pol Masedonia Propins amöm, Akaiia Propins ara

¹ Pen n+bi bi gau manö pi p+g hag m+id arö göm, am ram kale ke ke gau arla. Pol n+bi bi Jisas n+pe n+ñ udla gau kal+ap w+ñ alö, aueila, kale gas+ halö m+dom Jisas n+pe n+ñ ud p+idöñ göl gi m+deilan+g a göm, n+pe manö r+mnap hag n+ñ aij göm, “Kale au m+daim,” a göm, kal+ap arö göm Masedonia Propins ara. ² Amöm, an+bu gau gi ajöl göm, n+bi bi Jisas n+pe n+ñ udla an+bu gau, kale gas+ halö m+dom Jisas n+pe n+ñ ud p+idöñ göl gi m+deilan+g a göm, n+pe manö r+mnap hag n+ñ aij gi damöm, Akaiia Propins amjaka. ³ Akaiia amjaköm, rak+n m+thau n+gan an+bu gau m+dom, n+g mag+ib udem Siria Propins arnam a ga u pen n+pe manö ap n+ña, Juda kai n+pe al pak l+n+g geila. Manö an+bu n+ñöm me haga, “I adö nöp ado gi Masedonia ar+n,” a ga. ⁴ Pen Pol n+pe aip ajeila bi gau me: Piras n+ñ n+pe Sopada daun kub Beria n+bö u; Arisdakas aip Sekadas aip daun kub Desalonaika n+bö m+thau u; Gaias daun kub Debi n+bö u; Dijikas aip D+ropimas aip Esia Propins n+bö m+thau u; Dimodi u. ⁵ Bi an+bu gau kale nöd amöm, daun kub Droas amöm, han+ap abad m+deila. ⁶ Pen n+ñ kub Bred Y+is Halö N+ñagep n+ñ u m+dnö, ap arö n+ñöl gi, n+g mag+ib udun, n+ñ unbö mam+id u an hanun, Droas amun, bi nöd arla gau aip am seg m+idun n+ñ unbö mudun j+ñ an+bu gau m+daino.

Pol n+ñ uma ap n+pe gö, kauyañ uraka

⁷⁻⁸ Wik a+ñ ap Droas m+daino an+bu, wañ+gn+bö yan n+ñ u, bred ud jö gi n+ñn+g gun, ram raul m+gan adö lañ am magum gun, Pol, rol arnabin a göm manö hagö n+ñöl gun, n+ñ m+daino. An+g göl n+ñ m+dnö m+dnö, s+böñ gö, hapö m+ñan iru nöp lau ado au lañ gun, Pol manö hageia u n+ñ m+daino. ⁹ Pen bi praj ap wido adö u as+köm, Pol manö hageia u n+ñ m+deia. Hib n+pe u Yudikas. N+pe an+g gi n+ñ m+idö, hon kal yab+il auö me, amgö juju gi gi böñ nöp ram adö yab+il lañ n+bö gi dam m+nöñ au yan paka. An+g gö, kale am au yan ud n+ñla, böñ nöp hadö umöl m+deia. ¹⁰ Pol n+pe pen au yan amöm, n+ñ an+bu n+pe nab nab li udöm, haga, “Gas+ iru n+ñagmim; n+pe kam+n+g m+idöp,” a ga. ¹¹ An+g hagöm, kauyañ ram raul adö lañ amöm, bred r+mnap ud jö göm, j+ñ nöl n+ñöm, Pol kauyañ manö hag m+idö m+idö, ram ru mailö la u ara. ¹² Pen bi praj ap lug paköm uma u n+pe kam+n+g ram damöm m+ñ m+ñ yab+il g+ila.

Pol Droas arö göm, Midilini ara

¹³ Pol han+ap haga, “Kale n+g mag+ib udmim, daun kub Asos am m+daimim; pen yad il adö apem, daun kub an+bu n+g mag+ib seg udun ram m+nöñ Midilini arun,” a ga. An+g hagö, hon n+g mag+ib udun, Asos arno. ¹⁴ Asos amun, Pol n+pe udun, ram m+nöñ Midilini arno. ¹⁵⁻¹⁶ Ruö Midilini arö gun, ram m+nöñ n+g r+ib gus ga airan Kaios söl au amjakno. Ruö u, ram m+nöñ n+g r+ib gus ga airan Semos amjakun, Pol n+pe gas+ ap n+ña, Epesas amun, hain nöp gi ajöl gun, Pedikos n+ñ u Jerusalem n+ñagun rö löp, a gi gas+ n+ña. An+bu u me, hon Epesas lau hul gun, böñ nöp daun kub Mailidas arno.

Pol Epesas n+bi bi kal+ap haga, “Yad böñ nöp arabin,” a ga

¹⁷ Daun kub Mailidas amjakun, Pol manö yuö, Epesas arö, n+bi bi Jisas n+ñ udla gau kal+ap abad m+dm+idal bi gau kal+ap haga, “Yad m+dpin i auim,” a ga. ¹⁸ An+g hagö, bi an+bu gau aueila, kal+ap haga, “Nöd Esia Propins kale au apem, kale aip m+dem, m+id damem, n+hön n+hön g+m+idin u n+ñbim. ¹⁹ Hib yad udnö adö araga. Bi Kub n+pe wög u g+ñö n+ñöl gi, Juda n+bi bi y+ip gi naij gun a g+ilö n+ñöl gi, m+ñöñ göl gi manö hag n+ñö ara. ²⁰ Kale n+ñbim, yad Jisas manö aij n+pe ap arö gagnö, pen magum g+pim ka gau abe, ram kale gau abe amem, n+hön manö kalöp gi n+inab u magöñhalö halöwalö hag n+ñö ara. ²¹ Kale Juda n+bi bi gau löm, Grik n+bi bi gau löm, manö klö hagem, hag n+ñ aij gem, hagnö, ‘Nan si nan naij g+pim u, n+hön g+in+g an+g g+pun, a g+mim, arö g+mim, God

hagöp manö u udmim, Bî Kub hon Jisas nîp nîj udmim, a gîno.

²² “Pen mîñi nîjîm! God Ana yîp nagi rô lôm, dam Jerusalem ud arab u, yîp nîhôn rô gî nab u nîjagpin. ²³ Pen yad nîjbin, daun kub gau gau amjaknô, Ana Uî nîpe yîp pôr hagöp, ‘Ne Jerusalem arnabôn, nôp nagi lîlô, uþham mîdeinabôn,’ a göp. * ²⁴ Pen u manö mîdagöp. Yad ke nôp mîd aij gînam, a gem, gasî u nîjagpin. Yîp paknaböl, a gem, pîñîj gagpin, wasô. Bî Kub Jisas, wög yîp haga u nôp gasî nîjem, God hanîp mög nîjôm udöp manö aij u, hag ñîl gî nôp mîdeinabin. Yad gasî aîñ anîbu nôp nîjem, amem, adan anîbu bôj nôp arnabin. *

²⁵ “Pen yad nîjbin, kale nîbi bî gau gai magöñhalô, God nîbi bî udöm abad mîdeinab manö anîbu hagnô nîjîm gau, yîp kauyan nîjagnabim, wasô. ²⁶ Mîñi arnîg gem me, kalöp waiô hagabin, nîbi bî an an God manö aij u nîj udagöm, ilôn kub udnaböl u, u nan kale ke; yad wasô. ²⁷ Yad God nan nîhôn nîhôn gînîg gab manö u ap arô gagpin, wasô; magöñhalô yabî kalöp hag ñîbin. ²⁸ Kale ke nîj aij gîmim, nîbi bî Ana Uî nîpe hagö abad mîdpim gau abe nîj aij gîmim mîdaimim. Bî kaj sîpsip mukep gau kaj sîpsip kale gau abad mîd aij gîpal rô, kale u rô nôp, God nîbi bî nîpe, hagape nîpe ke rau adog uda nîbi bî anîb gau me, kalîp abad mîd aij gîmim mîdaimim. * ²⁹ Yad nîjbin, yad arnô, kain hauþ gau apöm, kaj sîpsip kale mukepim gau rîmnap hau ñîjî naböl. * ³⁰ Pen nîbi bî anî kale au mîdpal rîmnap u rô nôp, nîbi bî Jisas nîp nîj udpal gau kalîp þîp gî ud arno, kale hon aip arun, a göm, kalîp manö pîral hagnaböl. ³¹ Pen yad mî mîhau nîgan, ram mîñî kale Epesas mîdem, sîdô an, sîbôn yan, kalöp mög gö, mîñî gîl gem, kalöp magöñhalô aîñ aîñ hag ñî aij gîno. Manö hag ñîno anîbu hauþ gîgmim; nîj aij gî mîdaimim. *

³² “Yad kalöp God ñîmagö adö u lem, manö aij nîpe u, nîpe nîbi bî mög nîjîb manö aij anîbu adö u lem, arabin. God kalöp aip mîdeinab. God manö aij nîpe u nîj udeinabim u, nîpe gö, kale Jisas nîp nîj ud pîdöj gîmim nîbi bî nîpe ke mîdmim, nan aij aij nîbi bî nîpe ñîñîg gab u udnabim. ³³ Yad kale aip mîdainô ñîn u, nîbi bî rîmnap mani gol, mani silpa, walîj nan kale gau asîb hagagnô. *

³⁴ Kale nîjîm, ñîmagö yad u ke nôp wög gem, bî yad aip ajmîdun gau aip nan magö ñîjînan walîj rau yîmun mîdmîdun. *

³⁵ Pen yad gîpin anîbu rô, kale u rô nôp

gîmim, nîbi bî mög gep rô gau kalîp ud aij gîmim gî ñîmim. Bî Kub hon Jisas nîpe ke manö haga u nîj mîdaimim. Nîpe haga, ‘Bî rîmnap kalöp nan ñî naböl u, kalöp aij gî nab; pen kale nîbi bî rîmnap kalîp nan ñî nabim u, kalöp aij yabî gî nab,’ a ga,” a ga.

³⁶ Pol manö anîbu hag pîs göm, Epesas nîbi bî Jisas nîj udla gau kalîp abad mîdmîdal bî gau aip kugom yîmöm, God nîp sabe ga. ³⁷ Pol sabe gö nîjîl gî, kale mîñî göm, nîp am ud wabi göm, mulu rô ñîjîm bom halula. ³⁸ Hainô mulu adîj yad u nîjagnabin, a ga, manö u nôp nîjîm, kale mög yabî nîjîm, mîñî gîla. Anîg gîl göm, Pol nîp anî anî lî dam ñîg magîb mîgan u yula.

21

Pol ñîg magîb udöm Jerusalem arnîg ara

¹ Pen hon Epesas nîbi bî gau kalîp, au mîdaimim, a gun, ñîg magîb udun, hadno. Yîgön u ap aij gö, yîjîg gîl nôp am am, ram mîñî ñîg rîb gus ga airan Kos arno. Pen ruô u, Kos arö gun, ram mîñî ñîg rîb gus ga airan Rodos arno. Pen ruô u, Rodos arö gun, daun kub Padara arno. ² Daun kub Padara amun nîjîno, ñîg magîb ap ram mîñî Pönisia arnîg geia. Anîb u, hon ñîg magîb anîbu udun hadno. ³ Am am, ram mîñî ñîg rîb gus ga airan Saipras ñîmagö sîdagö lau adö mîdö nîjîl gî, am am, ram mîñî Siria söl apun me, nan kago gau ud yunîg am daun kub Daia pîdöj gîno. ⁴ Daia am pîdöj gun, am nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau kalîp ulhai nîjînan, kalîp aip wik aîñ ap mîdaimim. Pen God Ana nîpe kalîp gasî ñî, kale Pol nîp hagla, “Jerusalem arnîg gabôn u, aragnôn,” a gîla. * ⁵ Pen arnîg gîno magö u, nîbi bî Jisas nîp nîj udla anîb gau, nîbi bî, ñî pai kale gau magöñhalô hanîp dam daun kub anîb hön adö ñîg goþ au amun, kalîp aip kugom yîmun, God nîp sabe gîno. ⁶ Pen hon, “Kale au mîdaimim,” a gîno, kale pen, “Kale gau arim,” a gîlô, hon am ñîg magîb u raul mîgan u arno nîjîl gî, kale ado gî ram kale arla.

Agabas, Pol nîp anîg anîg gî naböl, a ga

⁷ Pen hon ñîg magîb udun, daun kub Daia arö gun, am daun kub Dolemais pîdöj gîno. Pîdöj gun, nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau kalîp, “Kale mîdpim?” a gun, ñîn bad ap kalîp aip anîb au mîdaimim. ⁸ Ruô u kalîp arö gun, am Sisaria amjakun, Pilip rîp u am hanno. Nîpe Jisas manö aij hag ñî ajep bî ap. Nîpe me, nôd Jerusalem mîdöm, bî unbö kagot jîj u aip nan magö

* 20:23: Ap 9:16; 21:11 * 20:24: Ap 21:13; 2Di 4:7

10:12 * 20:31: 1De 2:11 * 20:33: 1Ko 9:11-12 *

Ap 6:5; 8:40

* 20:28: 1Di 4:16; 1Pi 5:2-4 * 20:29: Mad 7:15; Jon

20:34: Ap 18:3; 1De 2:9 * 21:4: Ap 20:23 * 21:8:

nîme lîmîdöp. * ⁹ Pen bî Pilip anîbu, pai nîpe mîhau mîhau, Jisas manö aij u hag ñîmîdal. Pai anîb gau kale bî udagla.

¹⁰ Hon Pilip aip mîdaino ñîn anîb au, bî God manö hagep Agabas ram mînön Judia nîbö aua. * ¹¹ Agabas apöm, Pol dip nagî nîpe u udöm, ñîmagö ma nîpe ke nagî löm haga, “Ana U† hagöp, ‘Bî dip nagî nap nîbö anîbi, Juda kai Jerusalem au nîp nagî löm, dam Juda nîbi bî wasö gau kalîp ñînaböl,’ a göp,” a ga. *

¹² Hon magöñhalö manö anîbu nîjun, Pol nîp neb neb gun hagno, “Jerusalem aragmön,” a gîno. ¹³ Hagaino, Pol pen pe haga, “Yîp nîhön gînîg mög gö mî†ön gîpe, mîdmagö yad ilön göp. Yad Jerusalem amem, ‘Bî Kub yad Jisas,’ a gînabin. Kale manö u nîñlö, mulu lugö, yîp nagî lînîg geinaböl aka böñ nöp al pak lînîg geinaböl u, piñîñ gagnabin. Ha†öwa†ö am hagnabin,” a ga. * ¹⁴ Pen hon Pol nîp anîg gî hag wasö nîjun, arö gun, hagno, “Bî Kub nîpe ke nîñöb rö gînab,” a gîno.

Jerusalem nîbi bî Pol nîp hag jula

¹⁵ Pen hon anîg göl Sisaria mîdun, Jerusalem arnabun, a gun, nan hon gau gî jîñ gî lun, hadno. ¹⁶ Nîbi bî Jisas nîp nîñ udla Sisaria nîbö rîmnap aip Jerusalem arno. Kale hanîp dam Neson ram u lîlö, aip hanno. Bî Neson anîbu Saipras nîbö. Nîpe Jisas nîp nöd nöp nîñ uda.

¹⁷ Jerusalem amjakno, nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau magöñhalö hanîp nîñlö aij ga. ¹⁸ Rol Pol hon aip Jems nîp manö hagnîg arno. Jerusalem nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau kalîp abad mîdmîdal bî gau magöñhalö ap magum göm mîdeila. ¹⁹ Pen hon amjakun, Pol kalîp, “Kale mîdpîm?” a göm, God nîp abad mîdö nîñöl gî, ram mînön gau gau ajöm. Juda nîbi bî wasö gau nan nîhön nîhön ga u magöñhalö, bî anîb gau kalîp aiud anîbu haga. * ²⁰ Pol anîg göl aiud anîbu hageia nîñöm, God nîp aij a göm, Pol nîp hagla, “Mam. Ne nîñban, Juda nîbi bî iru nîbanö Jisas nîp nîñ udpal u pen klö yabîl göm hagnal, ‘Hon Juda nîbi bî mîdpun. Anîb u, Juda lo adö u nöp gun,’ a gîpal. * ²¹ Pen Juda nîbi bî gau rîmnap Jerusalem i apöm hagnal, ‘Pol nîpe, Mosis hadame nöp lo manö kalî klîñ rîka u arö göm, hon Juda kai gîpun adö u arö göm, Juda nîbi bî ju am Juda nîbi bî wasö ram mînön anî gau mîdpal kalîp hagöp, “Ñî kale gau hañ rîb gî dö gaggim, Juda kai gîpal rö gaggim,” a göp,” a gîpal. ²² Ne uri Jerusalem i auban, manö anîbu gau gau arö nîñnaböl. Anîb u, hon aige gun a gun,

manö anîbu hag amîl apîl gîno. ²³ Manö hag amîl apîl gun, manö adö añî hag lîno u uri nöp hageinabun, ne nîñmön, hain gîmön. Bî hon i bî mîhau mîhau, manö klö nîñö nîñö God nîp hagabun, a gîpal. ²⁴ Anîg gîpal rö, God nîp nan pak sabe gî ñînîg gaböl. Anîb u, ne am ñîn rîmnap kalîp aip mîdmön, nan nîhön nîhön göm God amgö ilö ut mîdeinaböl u, gî aij gîmön, nan God nîp sabe gî ñînaböl gau ne rau ñîmön, kalîp gî ñîmön me, hainö nabîc umagö kale u rîknaböl. Anîg geinabön u me, nîbi bî gau magöñhalö nîñnaböl, nöp manö hagla anîbu pîral nöp hagla. Kale nîñnaböl, ne Juda nîbö u me, hon Juda kai gîmîdun rö nöp gîmîdan. * ²⁵ Pen Juda nîbi bî wasö Jisas nîp nîñ udla gau kalîp köp kalî klîñ rîk ñîñ hagno, ‘Nîbi bî rîmnap nan yîharîñ pîral gau sabe göm, wal kaj pakaiöl, kale nîñagmîm. Wal kaj nan gau hagape nîñagmîm. Wal kaj nan gau rugu bu gîlö umainîm u, nîñagmîm. Nîbi si bî si gaggim,’ a gun, köp kalî klîñ rîkpun,” a gîla. *

²⁶ Anîg hageila, Pol manö kalîp u udöm, ruö bî mîhau mîhau nan sabe gî ñînîg gîla bî anîb gau aip, kale nan nîhön nîhön göm God amgö ilö ut mîdeinaböl u, gî aij göm, God sabe gep ram u arla. Amöm, Pol bî abad mîdeila gau kalîp haga, “Hon ñîñ unbö kagol jîñ u mîdun, ñîñ mudun jîñ u God nîp nan rîmnap ke ke dapun, nîp sabe gî ñînabun,” a ga. *

Juda nîbi bî Pol nîp ud sisî lîla

²⁷ Pol anîg hagöm, kale nan nîhön nîhön göm, God amgö ilö ut mîdeinaböl u, gî damöm, mudun jîñ ñîñ u söl gö nîñöl gî, Juda nîbi bî Esia Propîns mîdöm aula rîmnap nîñla, Pol God sabe gep ram raul u mîdeila. Nîpe mîdeila au nîñöm, nîbi bî mîdeila gau manö hagnal, kale kal juöm Pol nîp ud sisî lîla. ²⁸ Pol nîp ud sisî löm, wîñ kub alöm hagla, “Nîbi bî Isrel gai. Bî anîbi nîpe ram mînön ke gau gau magöñhalö ajöm, nîbi bî gau kalîp manö pîral hagöm, hon Isrel nîbi bî abe, lo hon abe, God sabe gep ram i abe manö naij hagab. Pen adö anîbu nöp, uri nîpe Juda nîbi bî wasö gau God sabe gep ram raul mîgan au aragep gau, kalîp ha†öwa†ö ut gî dauub. Anîb u, nîpe ram ut anîbi gî naij göp,” a gîla. ²⁹ Kale manö hagla anîbu, gasî kale ke nöp nîñöm pîral hagla. Pol yîharîñ Dîropîmas aip God sabe gep ram söl gau ajailö nîñöl göm, gasî kale ke nîñöm hagla, “Pol bî ne Dîropîmas Epesas nîbö u aip God sabe gep ram raul mîgan u arbil,” a gîla. *

* 21:10: Ap 11:28 * 21:11: Ap 20:23; 21:33 * 21:13: Ap 20:24 * 21:19: Ap 15:12 * 21:20: Ap 15:1,5
* 21:24: Nab 6:1-20; Ap 18:18 * 21:25: Ap 15:29 * 21:26: 1Ko 9:20 * 21:29: Ap 20:4

³⁰ Pen kale anig haglö, manö anibu nibi bi gau magönhalö nñjöm, ke nibö ke nibö apöm Pol nüp ud tñp gi dam God sabe gep ram hön yan yulö nñjöl gi, adñj ajön gi ñila. ³¹⁻³² Nibi bi iru yabi manö hau kub hagöl göm, kal ju Pol nüp böñ nöp al pak lñng geila. Pen geila manö anibu Rom ami bi kub yabi mñdeia au arö, nñpe ami bi abad mñdmidal bi kub nñpe rñmnap udöm, ami bi rñmnap udöm, lel am nibi bi magum gi mñdeila au amjakla nñjöm Pol nüp pak ado malo geila u arö gila.

³³ Ami bi kub anibu apöm, Pol nüp ud sisi löm, bi nñpe gau kalip haga, "Kale nüp sen mñhöp lñmim," a ga. Hagö, haga rö gila. Pen nñpe bi nöd mñdeila gau kalip hag nñja, "Nñpe nan nñhön gajñp nüp anig gabim?" ö ga. ³⁴ Hageia, kale manö ke ke hagöm, manö pñg kub yabi gila. Anig gñlö, ami bi kub u manö il ap nñjagöm, bi nñpe gau kalip haga, "Nñp dam ram kub pñdörj kale ud arim," a ga. ³⁵ Hagö, ami bi kale Pol nüp dam ajön il go au amjaklö nñjöl göm, nibi bi iru yabi nöp se göl amöl göm Pol nüp sññköm, ud pakun, a göm, pen pen gi yueila nñjöm bi ami bi rñmnap Pol nüp ud ka göm, ram raul kale ud arla. ³⁶ Pen nibi bi gau kale kal hagöm hagöm, hagla, "Nñp böñ nöp al pak lim!" a gila. *

³⁷ Pen ami bi gau Pol nüp dam ram raul mñgan yan arnig gñlö nñjöl gi, Pol ami bi kub yabi u nüp haga, "Manö yad nöp ap hagnam aka?" ga.

Hageia, ami bi kub yabi u haga, "Yad nñjbin ne Grik manö nñjban. ³⁸ Yad gasi nñjbin e, ne me, bi au lñj nñbö bi pen pen gñpal po dausan (4,000) nöp udöm, dam ram mñnön kabö nöp mñdöp an gau pi göl mñdeila, bi u nöp, a gi nñjbin. Pen ne Grik manö nñjban u me, ne bi anibu wasö," ga. *

³⁹ Hageia, Pol haga, "Wasö, yad bi Juda ap. Yñp yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Daun kub yad u hib mñdöp. Pen yñp yau, a gñmön, yad nibi bi gai i kalip manö ap hag nñnam," a ga.

⁴⁰ Hageia, ami bi kub u yau, a gö, Pol kabö ubñ ran arep adö u abö gi mñdöm, ññ mññc gö, nibi bi gau manö arö gñlö nñjöl gi, Juda nibi bi hagnñdal manö u löm, kalip manö haga.

22

¹ Pol nñpe Juda nibi bi hagnñdal manö u löm, haga, "Bapi mam bi. Manö kalöp hagnñg gabin u nñj mñdaiim," a ga.

² Anig hageia, nñpe Juda nibi bi hagnñdal manö yöl haga rö nñjöm, manö manö gagöm, agamñj yabi nöp mñdeila. ³ Kale

agamñj mñdlö nñjöl gi, Pol kalip haga, "Yad Juda nñbö u pen yñp yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Pen yad ap Jerusalem i, manö hag ñeb bi Gameliel aip mñdem, kub gñnö u me, apñs bac bi lo manö nñhön nñhön hagla u magönhalö yñp hag ñö, nñjbin. Anñb u, kale God nüp ud aij gun, a gñmim, kñññ aij nöp gñpim rö, yad u rö nöp gñmñdin. * ⁴ Nibi bi Jisas Adan anibu arla gau kalip gi naij yabi gñmñdin. Kalip al pak lñn, a gem, nñbi abe bi abe kalip hañwawö nagñ lem, dam nagñ lñmñdin. Pen rñmnap gi naij gi dam pak lñnö, böñ nöp ummñdal. * ⁵ Gñmñdin anñbu, God nñp nan sabe gep bi kub yabi u abe, bi manö ud asñkep Kansol mñdpal bi kub gau abe, kalip hag nñjbe, pñral hagöp, a göm, hagagnaböl; nñjög hagöp, a gñnaböl. Nññ ap yad Damaskas arnig gainö, bi kub anñb gau yñp köp rñmnap nñmam bi kale Damaskas mñdeila gau kal kñññ rñk ñila. Köp anñbu kal kñññ rñköm hagla, 'Pol nüp abad mñdaimim. Damaskas nñbi bi Jisas nñp nñj udpal gau kalip nagñ löm, dam Jerusalem i daunñm,' a gila. Yad köp anñbu udem, kalip nagñ li Jerusalem daunö, ilön udnaböl, a gem, Damaskas arnö.

Pol nöd Jisas nñp nñj uda, aiud u haga

⁶ "Pen yad köp anñb gau udem, bi rñmnap aip am am sñdö an aulñk magö u, Damaskas sösöl gñno nñjöl gi, adñj mailö kub unbö ke kumi kabö adö lan nñbö ap lugöm yñp nñja. ⁷ Anig gö, yad ap lug mñnön yan paknö nñjöl göm, manö ap yñp haga, 'Sol, Sol, yñp nñhön gññg gñmön pör gi naij gabim?' ö ga. ⁸ "Hageia, yad hagnö, 'Bi Kub! Ne ban?' ö gñnö.

"Hagainö, haga, 'Yad bi Jisas Nasared nñbö; yñp pör gi naij gabön u nöp hagabin,' a ga. ⁹ Bi yad aip araino gau, mailö kub u nñjla u pen manö magö yñp haga u apdi nñjagla. ¹⁰ "Yad pen hagnö, 'Bi Kub. Nñhön gñnam?' ö gñnö.

"Hagainö, yñp haga, 'Ne urakmön, Damaskas ammön, bi ap apöm, nñhön nñhön gñnabön u nöp hagnab,' a ga. ¹¹ Mailö anñbu mailö kub yabi göm, amgö yñp u böñ nöp we ga. Anig gö, bi yad aip araino gau, yñp nñmagö kid u udöm, ut gi Damaskas arno. ¹² "Pen daun kub anñbu bi ap mñdeia. Hib nñpe u Ananaias. Nñpe lo hon u nñj aij göm, hagöp hagöp rö nöp gñmñdöp. Bi anñbu nöp, Juda nñbi bi Damaskas mñdeila gau magönhalö hagla, 'U bi aij yabi,' a gila. ¹³ Pen nñpe yad mñdainö söi au apöm yñp haga, 'Mam Sol. Amgö magö ne kauyan ñññ nñj,' a ga. Anig hagö nñjöl gi, adñj amgö

* 21:36: Luk 23:18

* 21:38: Ap 5:36-37

* 22:3: Ap 5:34

* 22:4: Ap 8:3

yad we ga u böŋ nöp kam+iŋ lö, ñi+l n+iŋem n+iŋnö.

¹⁴ “Aniŋ gö, Ananaias yip haga, ‘God ap+is bac bi hon sabe gi+m+däl God u nöp, nöp uda. Udöm, niŋe nan ni+hön ni+hön gi+nig gabin a gi+nab u nöp yamö ni+nabön. Niŋe gasi ni+nöb, ne Bi Kam+iŋ Aij niŋe u waiö ni+nömön, manö maj mi+gan niŋe ke hagain+m manö u ne ke waiö ni+nabön. ¹⁵ God wög gi ñeb bi mi+dömön, nöp ni+hön ni+hön gajip amgö ni+nban u, manö ni+hön ni+hön hagajip apdi ni+nban u, ni+bi bi gau magöŋhalö kalip hag ñ+nabön. ¹⁶ An+ib u, abad mi+dagaimön. Urakmön, God niŋe sabe gi+mön, ñig pakeinabön, niŋe nan si nan naij gi+pan gac u ñ+k gi ke yunab,’ a ga.

“Juda ni+bi bi wasö gau kalip manö aij yad u hag ñ+i+mön,” a ga

¹⁷ “Aniŋ hagö, haga rö nöp gi+nö. Hainö Jerusalem i apem, God sabe gep ram u amem, God niŋe sabe gi mi+dem, naböŋ ni+nö. ¹⁸ Naböŋ ni+nem, yad Bi Kub ni+nö ni+nö ni+nö göm, niŋe yip haga, ‘Yi+id Jerusalem arö gi+mön, ram mi+nöŋ ke gau armön. Ni+bi bi gai i manö aij yad hageinabön u ni+nagnaböl,’ a ga. *

¹⁹ “Aniŋ hageia, yad hagnö, ‘Bi Kub. Kale ke yip ni+nbal, yad nöd Juda magum gep ram gau ajem, ni+bi bi nöp ni+n udla gau kalip nag+i lem, mi+ñu magö nöp pakm+idin. * ²⁰ Pen ni+n ap bi manö aij ne hagep Si+ipen niŋe kabö ju pak li+lö ni+nöŋ gem, yad bi niŋe pak leila gau wa+iŋ kale ud ju li+la gau abad mi+dem, paj hagnö,’ a gi+nö. *

²¹ “Aniŋ hagainö, Bi Kub yip haga, ‘Yad nöp hag yunö ammön Juda ni+bi bi wasö mi+lö gau mi+dpal gau arnabön,’ a ga,” a ga. *

Ami bi kub u Pol niŋe abad mi+deia

²² Juda ni+bi bi Pol manö hageia u ni+n mi+d damöm, Juda ni+bi bi wasö manö u nöp hagajip u ni+nöm, kale meg magö dap ranöm manö kub yab+iŋ hagöŋ hagla, “Niŋe ud al pak lim! Bi unbö rö kam+iŋ mi+dagn+m,” a gila.

²³ Manö kub aniŋ hagöl gi, wa+iŋ kale ri+mnap ud ju löm, ha+iŋ u ñhu udlö, ñhu udlö, ha+iŋ ap rana. ²⁴ Aniŋ geila, ami bi kub yab+iŋ u, bi niŋe ri+mnap kalip haga, “Niŋe dam ram raul mi+gan dammim, paka+mim, ni+bi bi gai i ni+hön gi+nig niŋe manö kub hagaböl iŋ u kalöp hag ñ+n+m,” a ga. ²⁵ Aniŋ hagö, niŋe pakniŋe damöm, nag+i ad+ik li+la. Pen Pol niŋe ami bi kub söŋ an+ib au urak mi+deia u ni+n haga, “Hon Rom ni+bi bi lo ap aniŋ göŋ mi+dagöp. Bi Rom ni+bö kabö göŋ gau yi+har+iŋ pakagnaböl. Kale

nöd manö kub hagöm, manö ud as+iköm, gi+naböl,” a ga. *

²⁶ Pol aniŋ hagö, ami bi kub an+ibu am bi kub yab+iŋ u ni+n haga, “Ne ni+hön gi+nig gabön? Bi an+ibu niŋe bi Rom ni+bö rö,” a ga.

²⁷ Aniŋ hageia, ami bi kub yab+iŋ u apöm, Pol niŋe haga, “Ne ni+nö bi Rom ni+bö rö aka? Yip hagö, ni+nem,” a ga.

Hageia, Pol haga, “Yau. Ni+nö, yad bi Rom ni+bö rö,” a ga.

²⁸ Hageia, ami bi kub yab+iŋ u haga, “Yad mani kub yab+iŋ u yuem me, Rom bi mi+dpin,” a ga.

Hageia, Pol pen haga, “Yip Rom ni+bö rö yag daula u me, yad bi Rom ni+bö rö mi+dpin,” a ga.

²⁹ Pol aniŋ hageia, bi niŋe nag+i li+la gau pi+ñ+iŋ gila. Ami bi kub yab+iŋ u, “Bi i Rom ni+bö rö u pen niŋe nag+i li+bin,” a göm, u rö nöp pi+ñ+iŋ ga. *

³⁰ Ruö pen ami bi kub yab+iŋ u, Juda kai Pol niŋe manö ni+hön hagaböl u ni+n aij gi+n, a göm, God nan sabe gep bi kub gau abe, Juda kansol bi gau magöŋhalö abe, auim a gö, ap magum gi+lö ni+nöŋ gi, Pol niŋe am hub+ik gi dapöm, mi+deila an+u la.

23

Pol Juda Kansol kub bi gau kalip manö haga

¹ Pol niŋe Juda Kansol kub bi an+ib gau kalip ni+n ij halö löm haga, “Mam bi. Yad God hagöp rö pör gi+pin u me, gasi mi+lö ni+nöŋ gem mi+dagpin,” a ga. ² Pol aniŋ hageia, Ananaias, bi God niŋe nan sabe gep bi kub yab+iŋ u, bi söŋ au mi+deila gau kalip haga, “Maj hañ ni+n pakmim,” a ga. * ³ Aniŋ hageia, Pol Ananaias ni+n haga, “Ne mulu si+gi lauöl mi+dpin. Ni+bi bi gau nöp ni+nöŋ, bi aij rö mi+dpin u pen gasi magö ne ni+nban u naij yab+iŋ göp. Aniŋ hagpan an+ibu, God nöp pen pe paknab. Hon Juda gi+pin rö ni+nömön, yip manö kub hagpan u pen Juda gi+pin adö u arö gi+mön, ‘Niŋe ha+löwaöl pakim,’ a gi+pan,” a ga. *

⁴ Pol aniŋ hageia, bi söŋ au mi+deila an+ib gau hagla, “God niŋe nan sabe gep bi kub yab+iŋ u ni+n hag juabön aka?” gila.

⁵ Hageia, Pol pen pe haga, “Mam bi. Niŋe God niŋe nan sabe gep bi kub yab+iŋ hagöp a gem ni+nagpin. God Manö u kal+i kliñ ri+köm hagla, ‘Bi kub kale gau kalip hag juagmim, wasö,’ gila,” a ga. *

⁶⁻⁸ Pen Pol niŋe ni+n, bi Kansol kub mi+deila an+ib gau ri+mnap Sadyusi ni+bi bi ni+nla rö ni+nla, ri+mnap Perisi ni+bi bi ni+nla

* 22:18: Ap 9:29-30 * 22:19: Ap 8:3; 26:9-11 * 22:20: Ap 8:1 * 22:21: Ap 9:15 * 22:25: Ap 16:37

* 22:29: Ap 16:38 * 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Mad 23:27 * 23:5: Eks 22:28

rö n+ñla. Bî Sadyusi gau gasi kale u n+ñöm hagn+idal, "Ejol gau m+dagpal. Ana m+dagöp. N+bi bî gau umöm, böñ nöp umöm, urakagnaböl," a g+im+idal. Pen bî Perisi gau unbö gasi n+ñagm+idal. Gasi kale u n+ñöm hagn+idal, "Ejol gau m+dpal. Ana m+dpöp. N+bi bî gau umöm, böñ nöp umöm wasö, uraknaböl," a g+im+idal. Pol n+pe yam ke ke m+deila an+bu n+ñöm, manö kub hagöm, haga, "Mam bî. Bac bî yad gau magöñhalö Perisi n+ñö; yad u rö nöp Perisi n+ñö nöp. Yad n+bi bî umöm uraknaböl manö hagnö u me, y+ip pen manö kub hagaböl," a ga. An+g hageia, bî Sadyusi Kansol kub gau asik ke ke löm, bî Perisi Kansol kub gau asik ke ke löm, manö pen pen hagla. * 9 Manö pen pen hagöm, manö blaö göm, manö hauñ g+ila. Hageila, Perisi kai bî lo hag ñeb bî kale r+mnnap uraköm, manö pen pen hagöm, hagla, "Bî i nan naij ap göp, a gun, hagagabun. N+pe Damaskas areia ñ+n u, ana ap aka ejol ap n+ip hagö n+ña rö löp; hon n+ñagpun," a g+ila. 10 An+g hagöm, pen pen hag ud areila n+ñöm, ami bî kub yab+u u n+ñöm, m+dpö m+dpö an+g hag damöm Pol n+ip ud g+i dö g+i ad+ñ ad+ñ löl rö löp, a göm, ami bî n+pe gau kal+ip hagö, Pol n+ip ut g+i dam ram kub raul kale dap l+la.

11 Pen ñ+n an+bu s+ib a+ñ yaj Bî Kub apöm Pol m+deila söl ua urak m+dpöm haga, "Gasi halö m+daimön. Manö aij yad u Jerusalem i hagpan rö, daun kub Rom ammön, u rö nöp hagnabön," a ga. *

Pol n+ip al pak l+inabun, a g+ila

12-13 Ruö pen Juda bî ñ+njuöl m+ñöp rö ap magum göm, manö hag adö a+ñ löm hagla, "Hon Pol n+ip böñ nöp al pak l+inabun. N+ip al pak lagpun magö i, nan n+ñagun, ñ+g ñ+nagnabun!" a g+ila. 14 An+g hagöm, am God n+ip nan sabe gep bî kub gau abe, bî manö ud as+kep gau abe, kal+ip hagla, "Hon manö klö manö n+ñö n+ñö God n+ip hagpun. Nan magö ñ+nagnabun; Pol n+ip böñ nöp al pak lun me, hainö nan n+ñagnabun. 15 An+u u, kale abe Juda Kansol kub bî gau abe, Rom ami bî kub yab+u u n+ip manö yumim, piral hagnim, 'Pol n+ip ut g+i i daube, n+ip manö r+mnnap halö hag n+ñ aij gun!' a g+imim. Kale piral an+g hageinabim, hon u+ñ+n l+i m+duñ, i auö n+ñöl gun, n+ip böñ nöp al pak l+inabun," a g+ila. *

16 Pen Pol pi y+ñ n+pe u, Pol n+ip pakn+g g+ila manö an+bu n+ñöm, n+ibap Pol n+ip dam l+la ram u amöm, n+ip hag ñ+a.

17 Hag ñö, Pol n+ñöm, ami bî kal+ip abad m+deia bî ap w+ñ alö, aueia, n+ip haga, "Bî praj i manö n+pe ap m+dpöp. N+ip ut g+i ami bî kub yab+u m+dpöp u arö, manö an+bu

hagan," a ga. 18 Pol hagö, ami bî an+bu pi y+ñ n+pe an+bu n+ip ut g+i ami bî kub yab+u m+deia u ammil, haga, "Bî nag+man Pol u hagöp, 'Bî praj i manö ap m+dpöp n+ñöm n+ip ut g+i dam ami bî kub yab+u m+dpöp u arö, manö an+bu hagan,' a gaj+ip, n+ip ut g+i dauabin i," a ga.

19 An+g hagö, ami bî kub yab+u u, n+bi bî r+mnnap n+ñnaböl, a göm, ñ+n an+bu n+ip ñ+nmagö k+id u udöm, ut g+i ke ke go+ gau amöm, haga, "Y+ip manö hagn+g gabön u hag," a ga.

20 Hageia, ñ+n praj an+bu haga, "Juda bî gau rö nöp manö yuöm, piral hagnaböl, 'Pol n+ip dam Juda Kansol kub m+dpal u auaimön, manö r+mnnap halö hag n+ñ aij gun,' a g+inaböl. 21 An+u u, manö kale hagaiöl u n+ñagmön, wasö. Bî kale ñ+njuöl m+ñöp rö Pol n+ip al pak lun nöp me, kauyan nan magö ñ+njun ñ+g ñ+njun g+inabun, a göm, manö hag l+bal. Kale manö nöp u n+ñjun, an+g gun, a göm, abad m+dpal," a ga.

22 N+ praj an+g hageia, ami bî kub yab+u u n+ñöm, n+ip hag yuöl g+i haga, "N+bi bî r+mnnap kal+ip n+ñmön, 'Ami bî kub yab+u u n+ip an+g an+g g+i hagem auabin,' a g+imön, hagnagmön, wasö yab+u," a göm kabö la.

Pol gapman bî kub Piliks m+deia ara

23 Ami bî kub yab+u u an+g hagöm, ami bî abad m+dep n+pe m+thau kal+ip w+ñ alö, aulö, haga, "Ami bî gau ñ+njuöl unbö sidun la+ñ (200) udmil, ami bî kaj hos adö as+ik göl pen pen g+ipal gau ñ+njuöl m+thau n+gan ado g+i da unbö s+idun la+ñ (70) udmil, ami bî wim gasa+ pen pen g+ipal gau ñ+njuöl unbö sidun la+ñ (200) udmil, m+ñi s+ib a+ñ yaj nöp Sisaria armil. 24 Pol n+ip kaj hos r+mnnap halö ñ+nöm, n+ip ut g+i dam aij g+imil, gapman bî kub Piliks m+dpöp u yumil, aumil," a ga.

25 An+g hagöm, n+pe bî kub Piliks n+ip köp ap kal+i kl+ñ r+ka:

26 Yad Klodias Lisias. Nöp gapman bî kub Piliks köp i kal+i kl+ñ r+kabin.

Ne m+dpapan?

27 Bî nöp yuabin i, Juda n+bi bî n+ip ud sis+ löm, pak l+ñ+g geila, pen yad n+ñnö n+pe bî Rom n+ñö rö u n+ñem me, ami bî yad r+mnnap aip am n+ip ut g+i daunö.

* 28 Dapem, n+ip al pak l+ñ+g g+ila manö il an+bu n+ñnam, a gem, n+ip dam Juda Kansol kub manö hagep kale ua amem n+ñnö, * 29 Juda n+bi bî kale g+ipal rö lo manö adö r+mnnap nöp m+deia. Pen n+pe nan r+mnnap gö, n+ip böñ nöp al pak lep aka nag+ lep manö il ap m+deia. 30 Pen manö ap hagla, 'Bî an+bu n+ip u+ñ+n lun, alnabun,' a g+ila n+ñem, ne m+dpapan u yuabin. Bî n+ip manö hagal an+u gau

* 23:6-8: Mad 22:23; Ap 26:5 * 23:11: Ap 27:24; 28:16,23

* 23:15: Ap 25:3

* 23:27: Ap 21:30-33; 22:25-27

* 23:28: Ap 22:30

rɪmnap hag yunö, amöm, nöp manö if anɪbu hagnaböl.

Manö hagpin me u. *

³¹ Ami bɪ kub yabɪ u anɪg hagöm, köp anɪbu gɪ ñö, ami bɪ gau Pol nɪp sɪbön yan nöp uɪ gɪ damöm, daun kub Adipadris amjakla. ³² Ruö ami bɪ if ajmɪdal gau magöñhalö ado gɪ Jerusalem arla. Ami bɪ kaj hos adö asɪk göm pen pen gɪmɪdal gau nöp Pol nɪp dam daun kub Sisaria arla. ³³ Sisaria amjakom, am köp dauajal u, gapna ram mɪnönj anɪbu abad mɪdmɪdöp u nɪp köp anɪbu ñöm, Pol ñɪmagö adö nɪpe u lɪla. ³⁴ Gapna nɪpe köp anɪbu amgö lɪ nɪñöm, Pol nɪp haga, “Ram mɪnönj ne gai nɪbö?” ö ga. Hageia, Pol haga, “Yad Silisia Propins nɪbö,” a ga. ³⁵ Pol Silisia Propins nɪbö bɪ mɪdeia manö u nɪñöm, bɪ kub nɪp haga, “Bɪ nöp manö hagnaböl gau aueinaböl, manö kub ne hagnabun,” a ga. Anɪg hagöm, bɪ nɪpe rɪmnap kalɪp haga, “Nɪp dam Herod ram kub gɪ la u lɪmim, abad mɪd aij gɪmim,” a ga.

24

Juda bɪ kub gau Pol nɪp manö kub hagla

¹ Pol nɪp dam Herod ram gɪ la u lɪlö, ñɪn unbö yɪgwo mɪlö u mɪdeia. Ruö mamɪd ñɪn u, God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪ Ananaias, daun kub Sisaria u arnɪg, bɪ manö ud asɪkep rɪmnap ut gɪ, bɪ manö hagep kale Dedalas aip Sisaria arla. Manö kub hagep ram u amöm, kale gapman bɪ kub Gapna Piliks u nɪp, Pol anɪg göl anɪg göl ga u manö kub hagnɪg gabun, a gɪla. ² Pol ram raul u daulö nɪñöl gɪ, bɪ manö hagep Dedalas Gapna Piliks nɪp haga, “Ne me mɪlö padö hanɪp abad mɪdajan, pen pen gun gɪ gagun, mɪd aij gɪpun. Ne gasɪ nɪñ aij gɪmön gajan u me, ram mɪnönj hon i nan aij nan hain nɪbö waiö löp u, hon mɪd aij gɪpun. ³ Ram mɪnönj hon i rɪgoñ rɪgoñ gau magöñhalö pör nöp gɪ aij gabön anɪbu nɪñun hon nöp aij yabɪ a gabun. ⁴ Pen nöp manö mɪlö kub hagagnabin. Manö ulep magö ap hagnɪg gabin u, rɪmɪd pak nɪñmön.

⁵ “Bɪ aui mɪdöp i, hon nɪñbun nɪpe pör nöp gɪ najj göp. Nɪbi bɪ gau kalɪp manö piral hagö, kale manö piral anɪbu nɪñ udöm, nɪpe gɪ najj göp rö anɪg unbö rö nöp gɪ najj gɪpal. Ram mɪnönj ke gau gau magöñhalö ajom manö piral hagöm, Juda kai kalɪp ud asɪk ke ke lö nɪñöl göm, kale gapman manö hag juöm, pen pen gɪpal. Nɪbi bɪ Jisas bɪ Nasared nɪbö u nɪp nɪñ uɪpal gau, bɪ kub kale ap me anɪbu. * ⁶⁻⁷ Nɪpe God sabe gep ram gɪ najj gɪnɪg geia, hon nɪñun nɪp ud sɪsɪ lun nan hanɪp gɪ najj ga anɪbu lo

hon ke manö kub hagnɪg gaino, ami bɪ kub yabɪ Lisias kal ju apöm, * ⁸ nɪp damöm haga, “Bɪ u nɪp manö kub hagnɪg gɪpal gau, bɪ kub Piliks mɪdöp au amöm, manö kub hagöl,” a ga. Anɪg hagö me, hon mɪñi aubun. Manö anɪbu Pol nɪp hag nɪñaimön, nɪpe ke, nɪp manö kub hagnun manö if u hagö, nɪñnabön,” a ga.

⁹ Dedalas anɪg hagaiö, bɪ Juda ap mɪdeila gau, manö nɪpe haga adö u nöp hagöm, hagla, “Nɪñj yabɪ hagöp,” a gɪla.

Pol gapna Piliks nɪp manö haga

¹⁰ Gapna Piliks nɪpe ñɪmagö dap ranöl göm, Pol nɪp, manö hag, a gö, Pol haga, “Ne mɪ iru nöp ram mɪnönj i abad mɪdmön, nɪñ aij gɪmön, manö ud asɪk aij gɪpan rö, yɪñg göl nöp hagnabön. Anɪb u nɪñem yɪp aij gö nɪñöl gem nöp manö hagabin. ¹¹ Ne bɪ gau kalɪp hag nɪñaimön, hagnaböl ñɪn unbö mɪgan lan araga nöp, yad Jerusalem aramem, God sabe gep ram u sabe gɪnabin, a gem, arnö. ¹² Yad nɪbi bɪ rɪmnap uɪdem, God sabe gep ram u aka Juda magum gep ram gau aka Jerusalem an u, hibur najj gep rö manö rɪmnap hagagnö, wasö. ¹³ Yɪp mɪñi manö kub hagaböl u, ne nɪñnabön manö if ap mɪdageinab, wasö. ¹⁴ Pen nöp manö ap waiö hagnɪg gabin. Yɪp hagla, ‘Pol hon Juda gɪpun u rö rɪmnap gagöp; nɪpe piral alöm, Adan gɪsön nɪbö u arab,’ a gɪpal. Yɪp Adan gɪsön nɪbö ajab, a gɪpal u, nɪñö hagla. Yad Adan gɪsön nɪbö ajem, bac bɪ sabe gɪmɪdal God anɪ anɪbu nöp sabe gɪmɪdin. Mosɪs Lo manö kalɪ kliñ rɪka u abe, bɪ God manö hagep gau manö kalɪ kliñ rɪkla u abe, magöñhalö nɪñ udöl gɪ mɪdpin. ¹⁵ Bɪ Juda aui mɪdpal, nɪbi bɪ aij gau abe, nɪbi bɪ najj gau abe, magöñhalö umöm uraknaböl, a göm nɪñbal rö u, yad u rö nöp nɪñbin. * ¹⁶ God aip am mɪdeinabin, a gem, yad hatöwalö gagɪn, wasö. God nɪñöm aka nɪbi bɪ gau nɪñöm, Pol kabö rö gagöp, a gɪnaböl u nɪñem, pör nɪñ aij gem, mɪd aij gɪpin.

¹⁷ “Pen yad mɪ rɪmnap Jerusalem aragnö. Pen nɪbi bɪ yad nan mɪdagöp gau kalɪp mani rɪmnap ñem, God nɪp nan sabe gɪ ñɪn, a gem, Jerusalem arnö. ¹⁸ Jerusalem amem, hon Juda bɪ God amgö ilö mɪd aij gun, a gun, nɪñön nɪñön gɪmɪdun u, gɪnö. Anɪg gɪ pɪs gem, God nɪp nan sabe gɪ ñɪn, a gem, God sabe gep ram u am mɪdainö. Anɪg göl gɪ mɪdainö u, bɪ aui kale apöm yɪp nɪñla. Pen nɪbi bɪ iru nöp yad aip ap mɪdageila. Pen pen hagep manö rɪmnap hagagnö. * ¹⁹ Pen Juda nɪbi bɪ Esia Propins nɪbö gau Jerusalem apöm, God sabe gep ram au mɪdeila. Manö kale mɪdaiböp u, kale aui

* 23:30: Ap 24:5-8

* 24:5: Ap 17:6

* 24:6-7: Ap 21:28-30

* 24:15: Jon 5:28-29

* 24:18: Ap 21:12-28

apöm, manö anıbu hagblap. ²⁰ Auagpal u, bı Juda Kansol kub gai i yıp Jerusalem manö kub hagöm, yad nan naij gınö manö il nıñla u haglö, ne nöñ! ²¹ Pen yıp manö kub hagla ñın u, yad manö añı ap nöp hagnö. Meg mıgan dap ranem hagnö, ‘Yad nıbi bı umöm uraknaböl, a gem, gası u nöp nıñbin u me, yıp manö kub hagabim i,’ a gınö,” a ga. *

²² Pol anıg hagö nıñöl göm, Gapna Piliks, Adan u a gımdal manö u nıñ aij ga u me, Juda bı gau manö hageila u udagöm, haga, ‘Hainö ami bı kub yabıl u Lisias auö, manö nıpe u nıñem, manö anıbu hagnabin,’ a ga. * ²³ Anıg hagöm, bı nagıman kai kalıp abad mıdeia u nıñ haga, ‘Pol nıñ abad mıd aij gımön; nıñ bön nöp nagı pıdön lagmön. Nıpe nan rımnap mıdagainım, nıbi bı nıpe gau kalıp hag nıñö, nıñ ñöl,’ a ga.

Pol mı mıñöp nagı mıdeia

²⁴ Ñın pro bad ap arö, ñın ap Piliks nıbin nıpe Drusila aip aulö. Nıbi Drusila anıbu nıpe Juda nıbö nıbi. Pen kale ber apil, nugmul nıpe Pol nıñ wıñ alö, apöm, Krais Jısas nıñ aigöl göm nıñ udpal manö u hagö, Piliks nıñ mıdeia. ²⁵ Pol nıpe manö hag damöl gı, hon aigöl gun gı aij gınabun manö u abe, hon aigöl gun hibur gası mıdmagö hon gası göp rö nöp gagnabun manö u abe, God hainö hanıp manö kub hagnab manö u abe Piliks nıñ haga. Pen Pol anıg hagö, Gapna Piliks manö anıbu nıñöm, pıñıñ göm, Pol nıñ haga, ‘Ne mıñı am mıdaimön. Hainö yad ñın ap nöp wıñ alnö, aumön,’ a ga. ²⁶ Pen gapman bı kub anıbu, gası nıpe ke gau nöp nıñ, ‘Yad Pol nıñ pör pör wıñ alnabin u, nıpe pen gası nıñnab, ‘Yad bı i nıñ agamıj mani rımnap ñınö, hagö, arnam,’ a göm, yıp mani rımnap ñınab,” a gı gası u nıñ. Pen gası anıbu nöp nıñ mıdöm, Pol nıñ dugo ruö wıñ alö, apöm, manö hagnıdıl.

²⁷ Mı mıñöp pıs ga nıñöm bı ne Posias Pesdas, Piliks kuö nıñ udöm, ram mıñön anıbu gapna mıdeia. Pen Piliks, Juda kai yıp bı aij a gınaböl u aij a göm, Pol nagı mıdeia u hubıkaga.

25

Pesdas Pol nıñ manö kub nıñ

¹ Pen Pesdas daun kub Sisaria u am gapna wög anıbu udöm, ñın mıhau nıgan nöp mıdöm, Jerusalem ara. ²⁻³ Pesdas Jerusalem arö nıñöl göm, God nıñ nan sabe gep bı kub gau abe, Juda bı kub rımnab abe nıñ am nıñöm, Pol anıg göl anıg göl gı naij ga manö anıbu nıñ hagla. Juda bı gau kale ke agamıj manö adö añı hagöm, Pol

nıñ adan anı au uñın lun, al pak lınabun, a göm, hagla, ‘Hanıp mög nıñmön, bı ne rımnab hagaimön, Pol nıñ yıñıd ut gı Jerusalem dauöl,’ a gıla. * ⁴ Anıg hageila, Pesdas haga, ‘Pol nagı mıdöp Sisaria. Anıb u, yad Sisaria arnıg gabin rö, ⁵ nıñ manö rımnab mıdaimön, bı kub kale rımnab hagpe, yad aip Sisaria amöm, nıñ manö kub hagöl,’ a ga.

⁶ Pesdas anıg hagöm, ñın raleb jıñ aka sıduñ lanı halö Jerusalem mıdöm, ado gı Sisaria ara. Ruö, Pesdas nıpe manö kub hagep ram raul mıgan u amöm, Pol nıñ dauim, a ga. ⁷ Pol nıñ daueila, Juda bı Jerusalem nıbö aula gau apöm nıñ bıñg gıgabö göm, manö adö ke ke iru nöp hagla. Pen manö hagla adö anıb gau manö il mıdö, hagagla. *

⁸ Kale manö hageila, Pol uraköm pen haga, ‘Yad Juda nıbi bı lo manö kale u rıb rıkagın; yad God sabe gep ram u nan naij ap gagın; yad Rom Empra Sisa nıñ manö naij ap hagagın,’ a ga.

⁹ Hageila, bı kub Pesdas, Juda nıbi bı gau yıp bı aij a gınaböl u aij, a göm, Pol nıñ hag nıñöm, haga, ‘Manö kub hagabun anıbi, Jerusalem amun hagnun aka?’ a ga.

¹⁰ Hageila, Pol haga, ‘Mıñı Sisa manö kub adö nıpe u hadö mıdpin. Yad Juda nıbi bı kalıp nan naij ap gagın u, ne u rö nöp hadö nıñban. ¹¹ Pen nan naij ap gınö, yıp manö kub hagöm, al pak lun, a gıblap u, pıñıñ gagbne; anıb u yıp al pakblap. Pen manö kub hagöm, manö il ap mıdagöp u, bı ap yıp Juda nıbi bı kalıp ñınım rö lagöp. Anıb u, ne yıp Sisa mıdöp u yuö, nıpe ke manö anıbi nıñnab,’ a ga.

¹² Pol anıg hagö, bı kub Pesdas am bı nıpe gau aip manö anıbu hag amıl apıl göm, ado gı apöm, haga, ‘Sisa manö kub yad u nıñnab,’ a gan u me, nöp Sisa mıdöp u hag yunabin,’ a ga.

Kıñ Agripa aip nıñın nıpe Benis aip

¹³ Pen yöp ñın mıñöp lugö nıñöl gı, Kıñ Agripa aip nıñın nıpe Benis aip, Pesdas gısön nöp gapna aua rö nıñ am nıñul a gımil, Sisaria ammil, Pesdas aip ñın bad rapın ap mıdailö. ¹⁴ Kale ñın iru rö au mıdnıg gılö nıñöl gı, Pesdas nıpe Kıñ Agripa nıñ haga, ‘Nöd Piliks gapna mıdeia ñın u, nıpe bı ap nagı la. Pen gapna wög nıpe u arö göm, bı anıbu nagı lep ka u arık ara. * ¹⁵ Yad Jerusalem arainö, bı Juda God nıñ nan sabe gep bı kub gau abe, Juda nıbi bı manö ud asıkep bı kub gau abe, bı anıbu nıñ yıp manö kub hagöm, hagla, ‘Ne hagnön, Pol nıñ al pak lılanı,’ a gıla. ¹⁶ Pen manö il ap hagageila nıñöm yad

* 24:21: Ap 23:6

* 24:22: Ap 23:26

* 25:2-3: Ap 23:15; 24:1

* 25:7: Ap 24:5-6

* 25:14: Ap 24:27

kalip hagnö, 'Hon Rom nibi bi lo ap anig göl midagöp. Nibi bi yiharinj al pakagun. Manö kub hagnun nijnöm bi manö midainim gau amöm, bi kalip gi najj ga amgö ilö nipe au manö waiö hageinaböl; nipe manö pen hageinab; manö il ap mideinab u, nip al pak löl a ginabun,' a ginö. ¹⁷ Anig hagem, Juda bi gau yad aip Sisaria i apem, ruö me, am manö kub hagep ram raul migan u asikem, Pol nip am dauim a ginö, daula. ¹⁸ Yad gasi nijnö e, manö kub yabij midöp, a ginö u pen manö kub hagla gau manö haglö nijnöl gem nijnö manö kub midageia, wasö. ¹⁹ Kale yiharinj hagla, 'God manö u, hon hag aij gipun rö hagagöp. Pen bi jisas u hadö uma u pen Pol hagöp nipe kaminj midöp a göp,' a gila. ²⁰ Manö hageila u yad nijn aij gappin rö, Pol nip hag nijnö, 'Ne Jerusalem areinabön, nöp manö kub hagnaböl aka?' ginö. ²¹ Hagainö, nipe wasö ga. Nipe haga, 'Yad nag+ mideinabin. Hainö Empra Sisa nipe ke manö anibu hagnab,' a ga. Anig hagö, yad nip Sisa midöp gau yunabin, a gem, nag+ libin rö midöp,' a ga.

²² Pesdas anig hageia, Kij Agripa haga, "Pesda. Bi anibu manö nipe ke hagö, yad nijnabin," a ga. Hageia haga, "Anib u, rol nijnabön," a ga.

²³ Anig hagö, ruö, Agripa nijnin Benis aip, walij aij aij nöp yimmil, ami bi kub rimmnap abe, bi kub yabij rimmnap abe ut göm, nibi bi kub auabun, a göm, nijn löl gi manö kub nijneb ram raul migan u arla. Ap midlö nijnöl göm, Pesdas bi nipe rimmnap kalip haga, "Pol nip am dauim," a ga. ²⁴ Hagö, daueila, Pesdas haga, "Kij Agripa abe, nibi bi ap midpim gai i abe, bi i nip nijnim. Juda nibi bi nip manö kub hagöm, bi anibi bönj nöp al pak lep, a gipal. Yad Jerusalem midainö, yip anig unbö nöp hagla. Aui auajin, unbö nöp halag. ²⁵ Yad nijnin, nibi bi gau nan najj yabij gilö, nijn rimmnap al pak libal u pen bi i nip manö kub hagem nijnö, nan anibu rö ap gaga, wasö. Pen nipe ke haga, 'Empra nipe ke manö yad hagnab,' a ga. Anib u me, yad nip Sisa nip yunig gabin. ²⁶ Bi anibi Empra nip hag yunabin u pen nipe nan nijnön nijnön göp manö il u, köp halö kal+ klijn rik nijnam rö lagöp. Anib u, ne Kij Agripa abe, nibi bi rimmnap gai i abe, bi anibi nan nijnön nijnön göp manö il u nijnabin. Kale manö nipe u nijnim, manö il magö u yip hagnabin yad kal+ klijn rikem, Sisa midöp au yunam. ²⁷ Pen gasi yad nijnin u, bi nagiman Sisa midöp au yiharinj yuem, lo nijnön nijnön rik rika u hagnabin u, aij gagöp, wasö," a ga.

26

Pol Kij Agripa nip manö haga

¹ Pen Kij Agripa Pol nip haga, "Yad nöp apdi nijnöl midpin, manö hag!" a ga.

Anig hagö, Pol nimagö dap ranöl göm haga, ² "Kij Agripa. Ne nöp apön yip manö hag, a gajan, Juda nibi bi manö yip hagaböl u, nöp hagnig gabin u, yip aij göp. ³ Hon Juda nibi bi gipun gipun adö u abe, manö pen pen haggun haggun adö u abe, ne magöjhalö hadö nijnban u me, nöp hagnig gabin i, yip aij göp. Anib u, yad manö hagnö, yip iru nijnagmön.

⁴ "Yad n+n pro ram minöj yad ke gau midainö n+n u abe, hainö am Jerusalem midainö n+n u abe, yad bi aigale bi rö midpin u, Juda nibi bi gau magöjhalö hadö nijnbal. ⁵ Kale yip m+lö padö nijnmidal. Yad bi Perisi, Juda lo manö nijnem, klö gem, asi mas+ gi yabij gipin. Kale nöp manö anibu waiö hageinaböl u, yad manö nijnö haggabin u a gimön nijnabön. * ⁶ Pen God hadame nöp apis bac bi kalip manö aij hagö, gasi halö abad midmidal manö anibu nöp nijn udpin u me, kale yip manö kub hagaböl. ⁷ Hon Juda il ke ke unbö migan lan magöjhalö, God apis bac bi kalip haga manö aij u abad midpin. God nipe nan aij nijnabin a ga nan aij anibu udun a gun, sidö an sibön yanj nip sabe göl gi midpin. Pen Kij Agripa, ne nö?! Manö haga anibu manö nijnö nöp hagöp a gem nijn udöl gi midpin u me, yip manö kub hagaböl. * ⁸ Pen kale nijnön ginig nibi bi umbal gau, God gö urakagnaböl, a gimim, nijnim?"

⁹ "Pen nöd yad ke, Jisas Nasared nibö manö hageila gau kalip gi najj g+n+am, a gem, gi nijnmidin. * ¹⁰ Pen Jerusalem midem, yad u rö nöp gainö. God nip nan sabe gep bi kub gau yip haglö, nibi bi Jisas nip nijn udla gau iru nöp am daunö, nag+ limidal. Yad ke bi manö ud asikep gau aip yau a ginö, rimmnap bönj nöp al pak l+lö umla, kalip paj hagnidid. ¹¹ Juda magum gep ram gau ajem, nibi bi Jisas nip nijn udla gau kalip mulu kal nijnem, kale Jisas manö nipe u arö gilan, a gem, kalip gi najj g+n+idin. Yad gasi adö an+ ap nöp nijnem, n+n rimmnap nibi bi anib gau kalip uhai nijnin, a gem, ram minöj m+lö kub gau ajm+idin.

Jisas Kraiss Pol nip uda u, Pol aiud anibu haga

¹² "Pen n+n ap Damaskas nibi bi Jisas nip nijn udla gau kalip nag+ li daunam, a ginö, God nip nan sabe gep bi kub gau, yau, a göm, köp kal+ klijn rik n+lö, adem hadnö. ¹³ Pen bi kub aij nöj! Yad sidö an aul+ka uua magö u, adan anj au amöl gi nijnö, mailö

* 26:5: Plp 3:5-6

* 26:7: Ap 23:6; 28:20

* 26:9: Ap 8:3

kub unbö ke kumi kabö adö laŋ nîbö yad bî rîmnap aip araino gau pak ña. Mailö pak ña anîbu, sîdö mailö rö wasö; mailö anîbu ke yabîl ga. ¹⁴ Anîg gö, hon magöŋhalö mîñöŋ yan ap lug pakun, yad nîŋnö, manö ap, manö yabîl hon Arameik manö hagöm, yîp haga, 'Sol! Sol! Yîp nîhön gîñîg pör gî naji gabön? Nöp pör adan aij yammam, a gîpin u pen ne yad aip pen pen gabön u, nöp ke ilön gab,' a ga.

¹⁵ "Hageia, yad hagnö, 'Bî Kub, ne ban?' ö gîñö.

"Hagainö, Bî Kub haga, 'Yad Jisas, yîp pör gî naji gabön u nöp hagabin,' a ga. ¹⁶ Anîg hagöm yîp haga, 'Pen uri ne urak! Yad nöp manö hagnîg aubin. Ne wög gî ñeb bî yad mîdmön, yîp mîñi amgö nîŋban u abe, yad nöp hainö yamnabin u abe, nîbi bî rîmnap gau kalîp hag ñnabön. ¹⁷ Yad nöp hag yunö, ne ammön Juda nîbi bî gau abe, Juda nîbi bî wasö gau abe hag ñö, nöp gî naji gîlö nîŋöl gem, nöp abad mîdem ud asîk yunabin. ¹⁸ Ne manö aij yad kalîp hag ñö, amgö we mîdpal u amgö ñil nîŋnaböl. Ne manö aij yad kalîp hag ñö, sîb gau mîdpal u arö göm mailö aunaböl. Ne manö aij yad kalîp hag ñö, Seden pîdöŋ magö nîpe mo gau mîdpal u arö göm God nîp aunaböl. Anîg geinaböl, nan si nan naji gîpal gau, Bapi nîŋöm arö gö, nîbi bî nöd yîp nîŋ udpal gau aip seg kamîŋ mîdeinaböl,' a ga. *

Pol God nîp wög gîmîdöp manö u haga

¹⁹ "Pen Kiŋ Agripa. Yad naböŋ ram mîñöŋ kumi kabö adö laŋ au nîbö apöm manö haga nîŋnö anîbu arö gagnö. ²⁰ Damask amem, nîbi bî anîb gau kalîp manö aij anîbu hag ñnö. Hainö am Jerusalem nîbi bî kalîp hag ñem, ram mîñöŋ Juda nîbi bî mîdpal gau magöŋhalö kalîp hag ñem, Juda nîbi bî wasö gau hag ñem, gîñö. Kalîp hag ñem hagnö, 'Nan si nan naji gîpim u, nîhön gîñîg anîg gîpun, a gîmim, arö gîmim, God nîp anî nîŋ udmim, nan naji gau hadö arö gîpun u nîŋöl a gîmim, hagöp rö nöp gîmim,' a gîñö. ²¹ Yad anîg gîñö u me, ñîñ ap God sabe gep ram au arainö, Juda bî aui kale yîp ud sîsî löm, al pak lîñîg gîla. ²² Pen God yîp pör nöp abad mîdöp rö, yad uri magö i nöp aui urak mîdem, manö aij nîpe u, nîbi bî hib mîdöp gau abe, nîbi bî hib mîdagöp gau abe hag ñöl gî mîdpin. Manö hag ñabin anîbu, adö ap ke wasö; bî God manö hagep bî gau abe, bî ne Mosîs abe, hainö gîñab a göm kalî kliñ rîkla manö u nöp hag ñabin. ²³ God manö hagep bî Aisaia God Manö kalî kliñ rîkôm haga, 'Krais apöm, ilön udöm umnab, pen nîpe bî nöd nöp kauyan uraknab u me,

Juda nîbi bî gau abe, Juda nîbi bî wasö gau abe nîŋnaböl, God kalîp u rö nöp ud kamîŋ yunîm rö löp. Anîg gîñab u nîpe kalîp mailö rö pak ñnab,' a ga," a ga. *

²⁴ Pol manö anîbu hagö nîŋöl gî, Gapna Pesdas manö kub hagöm haga, "Pol, ne bî manö adö ke ke nîŋban rö, nabîc jîñ me ne mîlep göp hauî almön hagabön," a ga.

²⁵ Hageia, Pol pen haga, "Bî kub aij yad Pesdas. Yad hauî alö hagagabin. Gasî nîŋöl nîŋ aij gem, manö nîŋö yabîl u hagabin.

²⁶ Yad nîhön manö hagabin i, Kiŋ Agripa nîpe ke hadö nîŋöb. Jisas nîp nîhön nîhön göm manö nîhön nîhön göm gîla u pi göm gagla. Waiö nöp gîla u me, yad nîŋbin, Kiŋ Agripa nîpe magöŋhalö hadö nîŋöb. Anîg gö nîŋem yad nîp pîñîŋ gem hagagabin, wasö," ga. ²⁷ Pol anîg hagöm Kiŋ Agripa nîp nîŋöm haga, "Kiŋ Agripa. Ne bî God manö hagep gau manö hagla u, nîŋö hagla, a gîmön, gasî nîŋban aka? Yad nîŋbin, manö anîbu nîŋö hagla, a gîmön, nîŋban," a ga.

²⁸ Pol anîg hagö, Kiŋ Agripa pen haga, "Pol. Ne yîp, manö pro ap hagnö, Jisas bî nîpe ap mîdeian, a gîmön, yîp manö anîbu hagabön aka?" ga.

²⁹ Hageia, Pol haga, "Manö ulep hagnam aka manö mîlö hagnam, yad gasî anî ap nöp nîŋem, God nîp sabe gem hagabin, ne abe, nîbi bî manö hagabin nîŋnaböl gai i magöŋhalö abe, yad mîdpin rö mîdaïim, a gem, sabe gabin. Pen yîp sen adîkpal rö kalöp löl, a gem, sabe gagabin," a ga.

³⁰⁻³¹ Pol anîg hagö, Kiŋ Agripa u, Gapna Pesdas u, Agripa nîñîñ Benis u, nîbi bî mîdeila gau magöŋhalö uraköm, höŋ amöm, hagla, "Nîbi bî rîmnap gî naji gîlö me, manö kub hagöm, rîmnap nagî löm, rîmnap böŋ nöp al pak lîñaböl. Pen bî i nan naji ap gagöp, wasö," gîla.

³² Anîg hagöm, Kiŋ Agripa nîpe Pesdas nîp haga, "Mîñi nagî lep ram arö göm höŋ arböp u pen nîpe, 'Sisa manö kub yad nîŋnab,' a göp u me, nagî mîdöm, bî kub Sisa mîdöp u arnab," a ga.

27

Pol Rom arnîg göm ñîg magîb uda

¹ Gapna Pesdas Pol Rom uri arnîm a göm hagö, ami bî gau abad mîdep bî kub Julius u, Pol abe nagîman bî rîmnap halö abe udöm abad mîdeia. Ami bî anîb gau kalîp "Empira Ami Bî Nîpe" a gîmîdal. ² Pen ñîñ anîbu, ñîg magîb ram mîñöŋ Adramidiäm nîbö u, Esia Propîns arnîg göm, Sisaria am pîdöŋ ga. Anîb u, ñîg magîb anîbu udun ñîg an yan arno. Bî daun kub Desalonaika,

* 26:18: Ais 42:16; Ep 2:2; Kol 1:13

* 26:23: Luk 24:44-47; 1Ko 15:20

* 27:2: Ap 19:29

Masedonia Propins au n̄bō b̄i ap aip arno. Hib n̄ipe u Arisdakas. *

³ Ruō daun kub Saidon amjak am p̄dōṅ ḡno. Julius Pol n̄ip ud aij gōm haga, “Am m̄ideimam b̄i kal̄ip n̄iṅmōn, nōp nan n̄ihōn m̄idagaiṅm gau nōp n̄il,” a ga. ⁴ Pen hon Saidon ar̄ik ar̄iṅ gun n̄iṅno, ȳigōn kub yab̄i u apōm, n̄iṅ solwara u abe ral auai. An̄iṅ gō, ram m̄inōṅ n̄iṅ r̄ib gus ga airan Saipras bōṅ lau arno. ⁵ An̄iṅ gun, am am Silisia Propins hil gun, am ram m̄inōṅ Pampilia hil gun, am Lisia Propins amun, daun kub Maira amjak p̄dōṅ ḡno. ⁶ Amjak p̄dōṅ gun, ami b̄i kub b̄i naḡman gau kal̄ip abad m̄ideia u n̄iṅa, n̄iṅ maḡib Aleksadria n̄ibō ap ram m̄inōṅ Idali ar̄iṅ geia. An̄ib u, n̄ipe han̄ip hagō, n̄iṅ maḡib an̄ibu arno. ⁷ N̄iṅ maḡib an̄ibu amun, n̄iṅ aṅ kub yan̄ amun, hain hain nōp uṅham am am daun kub K̄nidos amjakno. Pen ȳigōn kub auageia n̄iṅm ȳiṅ gōl arep rō laga. An̄ib u me, bōṅ lau nōp am am ram m̄inōṅ Salmoni hil gun, ram m̄inōṅ n̄iṅ r̄ib gus ga airan Krir ba lau nōp amun, ⁸ uṅham am am ram m̄inōṅ pro n̄iṅ goṭ au ap, “N̄iṅ Maḡib M̄id Aij Gep Kuō,” a ḡm̄idal, amjak p̄dōṅ ḡno. Ram m̄inōṅ an̄ibu Lasia daun sōl au.

⁹ Hon an̄iṅ gun, hain hain nōp ḡi ajno n̄iṅōl gōm me, Juda n̄ibi b̄i nan n̄iṅagla n̄in u ap arō, n̄iṅ solwara kub ral auap n̄in u hadō au. ¹⁰ Pen Pol n̄ipe kal̄ip haga, “B̄i gai i. Arep rō lagōp rō, areinabun u, nan wim wañib nan gau magōṅhalō naij gōm, n̄iṅ maḡib abe naij gō, hon magōṅhalō n̄iṅ n̄iṅun rō lōp,” a ga. ¹¹ Pol an̄iṅ haga u pen, n̄iṅ maḡib b̄i wōg ḡm̄idal abad m̄dm̄dōp b̄i kub u abe, b̄i n̄iṅ maḡib nap n̄ibō u abe, manō ke hagailō n̄iṅōm, ami b̄i kub Julius, Pol manō arō gōm, manō kal̄ip u uda. ¹² B̄i iru nōp hagla, “Ram m̄inōṅ i ram m̄inōṅ naij. Ȳigōn kub udōp n̄in i, ram m̄inōṅ naij an̄ibi m̄idagaiun; Piniks sōl m̄idōp au am m̄idaiun. Ȳigōn kub auab n̄in u, n̄iṅ maḡib dam ram m̄inōṅ an̄ibu l̄ino, naij gagn̄im,” a ḡila. Piniks daun an̄ibu, ram m̄inōṅ n̄iṅ r̄ib gus ga airan Krir m̄idōp. N̄iṅ maḡib Piniks aum̄dōp u, ȳigōn kub sidō auab lau adō aueinab u, n̄iṅ maḡib agam̄iṅ sidō wad arab lau adō arnab; pen ȳigōn kub sidō wad arab lau adō aueinab u, n̄iṅ maḡib agam̄iṅ sidō auab lau adō arnab.

Ȳigōn kub apōm, n̄iṅ solwara rala

¹³ Pen kale an̄iṅ haglō, au m̄idaino n̄iṅōl ḡi, ȳigōn pro pro auai u n̄iṅōm, “M̄iṅ amun arnabun,” a gōm, b̄i n̄iṅ maḡib wōg ḡm̄idal gau, aga yula u ṅip ḡi udōm, ram m̄inōṅ n̄iṅ r̄ib gus ga airan Krir n̄iṅ goṭ adō u arno. ¹⁴ An̄iṅ gun arno n̄iṅōl ḡi, ad̄iṅ hadal majō yab̄i, airan Krir bōṅ lap n̄ibō,

n̄iṅ maḡib ar̄n̄iṅ ḡno lau adō apōm, n̄iṅ maḡib ud j̄inomno ga. ¹⁵ An̄iṅ gō, b̄i n̄iṅ maḡib wōg ḡm̄idal gau n̄iṅōm, dam ȳiṅ gōl arun, a gōm, ḡi wasō n̄iṅōm, arō ḡilō, han̄ip halō dam n̄iṅ solwara aṅ kub gau ud ara. ¹⁶ Hadal an̄iṅ gōm ud arō, am am ram m̄inōṅ n̄iṅ r̄ib gus ga airan pro Kauda a ḡm̄idal u, bōṅ lap araino n̄iṅōm hadal kub auai u hain ga. An̄iṅ gō n̄iṅōl gun, hagno, “Ȳigōn pro auab rō, n̄iṅ maḡib pro bad u udun, n̄iṅ maḡib kub m̄igan u ud lun,” a gun, uṅham yab̄i ud l̄ino. ¹⁷ N̄iṅ maḡib pro bad u ud l̄i aij gōm, n̄iṅ maḡib kub u pa jō ḡinab rō lōp, a gōm, n̄iṅ maḡib gau n̄ibō gau n̄ibō naḡi ad̄ikōm, ṅip ḡi l̄i p̄dōṅ ḡila. Pen, “Ȳigōn kub auab i, n̄iṅ maḡib hon u dam kabō kulup Sōdis a ḡm̄idal gau amōm, kabō kulup naij u b̄in̄iṅ gō, naij ḡinab,” a gōm, sel ad̄ikla u hub̄ik yulō, an̄in̄in gō p̄iṅiṅ gōl ḡi arno. ¹⁸ Ȳigōn kub u apōl ḡi m̄ideia u me, ruō n̄iṅ maḡib u p̄iṅa gan, a gōm, wim wañib nan gau ud n̄iṅ yula. ¹⁹ Ruō u, u rō nōp, ȳigōn ud nōp m̄ideia u me, nan n̄ihōn n̄ihōn n̄iṅ maḡib m̄id aij gan a gōm raul m̄igan l̄ilō m̄ideia u, magōṅhalō n̄iṅebir ud n̄iṅ yan̄ yula. ²⁰ Pen hon p̄or p̄or sidō gap̄i gau n̄iṅm̄idagun, wasō. Ȳigōn u an̄iṅ gōl udōl nōp m̄ideia u me, gas̄ ap n̄iṅun, hagno, “Ram m̄inōṅ ap aragnabun; um haknabun,” a gun, gas̄ n̄iṅno.

²¹ Pen m̄ilō padō kale nan magō n̄iṅm̄idagal. Hainō Pol m̄ideila aṅ au urakōm haga, “B̄i gai i, manō yad hagnō u n̄iṅbeb rō, hon airan Krir nōp m̄idun, wim wañib nan gau ud n̄iṅ yan̄ yuaghnop. ²² Pen yad kalōp hagabin, uri gas̄ iru n̄iṅagmim; gas̄ halō m̄idaimim. Hon ap umagnabun. N̄iṅ maḡib u nōp bōṅ nōp naij ḡinab. ²³ Yad God n̄ip wōg ḡi űeb b̄i n̄ipe m̄idpin u me, m̄iṅi s̄ib yan̄ God ejol n̄ipe ap yuō, apōm yad m̄idaj̄in sōl au apōm ȳip hagōp, ²⁴ Pol, ne p̄iṅiṅ gagmōn! M̄idmōn, b̄i kub Sisa m̄idōp au ammōn, manō kub n̄iṅnabōn. Pen n̄ibi b̄i n̄iṅ maḡib raul m̄igan m̄idpal gau, God kal̄ip u rō nōp abad m̄idō umagnabōl. God n̄ipe nōp mōg n̄iṅōm, kam̄iṅ m̄idep magō kale u nape n̄ib, a gōp. ²⁵ An̄ib u, b̄i gai i, kale p̄iṅiṅ gagmim; gas̄ halō m̄idaimim. Yad n̄iṅbin, God n̄ip n̄iṅ udpin u, n̄ipe hagōp rō nōp ḡinab. ²⁶ Pen hon am am, ram m̄inōṅ n̄iṅ r̄ib gus ga airan ap arno, n̄iṅ maḡib kabō kulup b̄in̄iṅ ḡi p̄dōṅ ḡinab,” a ga. *

N̄iṅ maḡib bōṅ nōp naij ga

²⁷ Pen ȳigōn u han̄ip an̄iṅ gōl ud dam dam n̄in unbō sidun bōṅ dan̄ ara n̄iṅōm s̄ibōn yan̄ me, n̄iṅ solwara Edriadik, a gal u, aṅ au amōl gun, b̄i n̄iṅ maḡib wōg ḡm̄idal gau, gas̄ ap n̄iṅōm, sōl ram m̄inōṅ ap

* 27:24: Ap 23:11 * 27:26: Ap 23:1

apjaknabun rö löp, a gila. ²⁸ Kale gasi anibu ninyöm, kabö kułup söl söl midöp aka göm, nan ñig li ninyal ap löm ninyla mlö kub kub 40 mida mideia. Yöp pro pro magö ap amöm, nan anibu kuöyan löm ninyla 30 mida mideia. ²⁹ Anig gö, hon kabö kub hałai adö au arun rö löp, a göm, pñiny göm, aga mihau mihau yula ninyöm, ñig magib pidöŋ ga. Pidöŋ gö ninyöl gi, God nıp sabe göm hagla, “Ram yinyad ruöm sidö lan,” a gila. ³⁰ Pen bi ñig magib wög gimidal gau, ram mınön ñig rib gus ga airan anibu yöp söl anib au arnig, nıbi bi gau niny mideia rö, piral wai ñöm, hagla, “Ñig magib pro u dam ñig magib nabic lau adö yuun, aga rımnap halö yuun,” a gila. ³¹ Kale piral anig gılö ninyöl gi, Pol ninyöm, Julias ami bi nıpe gau aip kalıp haga, “Bi ñig magib wög gaböl i, kale ñig magib pro u udöm pñiny gi areinabol u, kale magöŋhalö um haknabim,” a ga. ³² Pol anig hagö, ami bi gau, ñig magib ñig yan yunig geila nagı u, böŋ nöŋ rıb gi dö gi yulö, ñig an yan luga.

³³ Pen ram runig ga magö u, Pol kalıp haga, “Ñın unbö sidun böŋ dan u gası ıru ninyımim, nan magö ñinyagmim, yıharıny nöŋ midpim. ³⁴ Anıb u, uri nan rımnap ñinyımim. Wasö u, aige göl gimim mideinabim. Nıbi bi anı ap nabic un anı ap lugagnab,” a ga. ³⁵ Pol anig hagöm, bred rımnap udöm, kale mideia anı au God nıp aij a göm, ud jö göm, nan rımnap ñıny. ³⁶ Pol nıpe ñınyö ninyöl göm, kale u rö nöŋ hibur aij gö, nan rımnap ud ñınyla. ³⁷ Hon söl ñın juöl unbö sidun böŋ dan (276) nıbi bi ñig magib mıgan anıbu midaino. ³⁸ Pen nan ñıny pıs gun, ñig magib pıta gan, a gun, wid mideia gau ud ñig yan yuno.

³⁹ Ram ruö ninyöl gun, ram mınön anıbu ninyo. Pen bi ñig magib wög gimidal gau ram mınön anıbu nıhön, a göm, ninyagla. Pen kale ninyla, ñig solwara lajıny waj hak ara u, kabö kułup aij nöŋ mideia lau u me, hagla, “Ñig magib adö anıbu kabö rö arnabun,” a gila. ⁴⁰ Anıb u, ñig magib aga yula nagı gau böŋ nöŋ rıb gi dö göm, ñig magib böŋ böŋ lıla sıdia mıhau hubık paliöm, sel kub u hubık lıla u, kauyan dap ran adıkom, hadla. ⁴¹ Am am me, ñig magib mulu adıny u, kabö kułup adö u bıny göm, paköl gi pidöŋ ga. Anig göl paköl gi pidöŋ gö, ñig solwara u ral apöm, ñig magib himgan adıny böŋ nöŋ pa jö ma jö gi ud ara.

⁴² Anig gö, ami bi rımnap apöm, bi kub kale Julias nıp hagla, “Ñig magib i naij gab. Bi nagıman gau pñiny gi arlö, hanıp hag gınabol. Anıb u, kalıp al pak lun,” a gila. ⁴³ Anig hagla u pen Julias, Pol nıp gası ninyöm, kalıp wasö göm, haga, “Bi ñig ułan

pırik ninyal gau nöd ñig ułan pırik aröl. ⁴⁴ Hainö bi ñig ułan pırik ninyagal gau, mab po naböŋ naböŋ gau udöm, ud sıst löm aröl,” a ga. Hagö, haga rö nöŋ gıno. Bi ap ñig ñınyagno; magöŋhalö kamıny arno.

28

Pol ram mınön Molda am mideia

¹ Pen hon ram mınön ñig rıb gus ga anıbu arno, nıbi bi anıb gau mideia gau hanıp hagla, “Ram mınön i Molda,” a gila. ² Anig hagöm, hanıp udöm gi aij gila. Hanıp möŋ al kıla ga rö, hanıp ud aij göm, mab dap laulö, mali aij gıno. ³ Pol pen am mab lö lö rımnap lıhu dapöm lauö ninyöl gi, hauı ap mab lö lö daueia anı anıb u mideia u me, pıböŋ gö, aparanom Pol nıp ñımagö kıd u hau ij halö la. ⁴ Anig gö, nıbi bi ram mınön anıbu mideia gau ninyöm, kale ke hagla, “Bi nagıman i gi naij göŋ rö kamıny arnım rö lagöp. Ñig solwara anı u midöm, ñig magib u naij gö umagöp u pen mıñi umnab,” a gila. ⁵ Anig hagla u pen Pol ñımagö nıpe u pıpal pakö, hauı anıbu lugöm, nöl ina. Pen Pol nıp nan ap gaga.

⁶ Anig gö, nıbi bi anıb gau kale ke hagla, “Bi i nıp hauı hauöp u hu gınyım aka hu gagö yinyıd umnım,” a göm, rapın nöŋ niny mideia. Pen anig gi nıny midlö, nıp nan ap gaga, wasö. Kale ninyöm, hagla, “Bi anıbu bi yabıl ap wasö; nıpe god ap,” a gila. *

⁷ Pen bi kub ram mınön anıbu abad mideia u hib nıpe u Pablias. Ram mınön nıpe u söl anıb au mideia u me, hanıp dam ram nıpe u amun, ñın mıhau nıganı abad mid aij yabıl ga. ⁸ Bi kub anıbu nap nıpe u haı romanı nıpe u mab rö inöm, hib yüö göm, um mideia. Pen Pol nıpe Pablias nap nıp ninyöm, God nıp sabe göm, nıp ñımagö lö ninyöl gi, nan ga anıbu böŋ nöŋ kamıny la. ⁹ Anig gö me, nıbi bi ram mınön anıbu nan ga gau aulö ninyöl gi, Pol nıpe God nıp sabe gö, kalıp kamıny la. ¹⁰ Pol anig gö me, hanıp abad mid aij yabıl göm, ñig magib udun arnig gaino ñın u, nan nıhön nıhön midageia gau hanıp hałöwatö ñıla.

Pol daun kub Rom amjaka

¹¹ Pen ram mınön anıbu, ñig magib Aleksadria nıbö ap, u rö nöŋ ap mideia. Ñig magib anıbu hib nıpe u “Ñı Ramö” a gila. Ñın anıbu yıgön kub udep ñın u aua u me, arep rö lagö, anıb au mideia. Hon abe ram mınön anıbu midno, rakın mıhau nıganı luga. ¹² Pen yıgön kub auagep ñın u, ñig magib Ñı Ramö anıbu amun, daun kub Sairakius amjak pidöŋ gıno. Amjak pidöŋ gun, ñın mıhau nıganı anıb au midaino.

¹³ Ñig magib anıbu nöŋ udun, Sairakius

arö gun, daun kub Regium arno. Ruö yigön kub ap jöl adö apöm, ñig magtüb u udöm, yitid arö me, ñin mihöp nöp ñig an au midun, Pudiolai daun amjak pidön gno. ¹⁴ Ram minön anibu nibi bî Jisas nîp nîj udla rîmnap mîdeila u me, hanîp hagla, "Hon aip mîdmim, armim," a gîla. Hageila, kalîp aip ñin unbö mudun jîj mîdun, "Rom arun," a gun, hadno. ¹⁵ Pen Rom nîbi bî Jisas anîp nîj udla gau, "Pol bî gau aunaböl," a gîlö, nîjöm, rîmnap ap hanîp Apias Maker an u nable pakla rö, rîmnap ap hanîp Ram Haneb Mîhau Nîgan mîdeila ram minön u nable pakla. Pol kalîp nîjög, hibur nîpe aij gö, God nîp aij a ga. ¹⁶ Pen hon am Rom mîdaino, gapman bî kub u Pol nîp haga, "Ram ne ap ke hanmön," a ga. Anîg hagö, Pol nîpe ram ap ulhai nîjöm han mîdö nîjöl gî, ami bî ap nîp abad mîdeila.

Pol Jisas manö aij u daun kub Rom au hag ña

¹⁷ Pol ñin mîhau nîgan mîdöm, Juda bî kub ram minön anibu mîdeila gau kalîp wîñ alö, ap magum geila, haga, "Mam bî. Yad nîbi bî hon gau nan naji ap gagem, apîs bac bî manö hagla u rîb juagin u pen Juda bî kub Jerusalem nîbö gau yîp ud sîsî löm, dam Rom gapman bî kub anîb gau kalîp ñîla. ¹⁸⁻¹⁹ Rom gapman bî gau yîp manö kub hagöm nîjla manö il ap mîdageila. Yîp al pak löl rö laga. Anîb u, yîp, hubîk yuun, a göm, nîjla u pen Juda kai mîdeila gau klö yabî göm, yîp kauyan manö kub hagla. Anîg gailö me, yad hagnö, 'Sisa nîpe ke manö yad u nîjnob,' a gînö. Pen yad nîbi bî yad Juda gau kalîp manö ap hagnîg auagin. * ²⁰ Pen hon Juda kai Bî Kub nîp gasî halö abad mîdpun manö aij nîpe u nöp hag ñinö, yîp nagî libal i. Manö anîbu hagnîg me kalöp wîñ alnö aubim," a ga. *

²¹ Pol anîg hageila, nîp pen hagla, "Bî ram minön Judia nîbö anîb gau, i apöm aka köp ñîlö auö, manö naji rîmnap nöp haglö, nîjagpun. ²² Pen hon nîjibun, Juda nîbi bî gau gau magönhalö hagpal, 'Nîbi bî gasî ne nîjban rö nîjbal gau, nîbi bî aij wasö,' a gîpal. Anîb u, ne manö ne ke hagö, hon ke nîjun," a gîla. *

²³ Pen kale anîg hagöm, ñin ap manö hagnabun, a göm, hag la. Ñin hag la anîbu nöp, nîbi bî nöd aula rö wasö, nîbi bî iru yabî nöp Pol mîdeila ram u sîb halö nöp ap magum gîla. Anîg göm, ap magum gîlö nîjöl gî, Pol nîpe, God nîbi bî udnîg göm, Ñî nîpe hag yuö, Kîj rö aua manö u hag ñinîg, Mosîs abe, bî God manö hagep bî gau abe, hadame nöp Jisas anîg anîg göm gînab, a göm, kalî kliñ rîkla manö u kalîp

hag ña. Jisas manö u hagnö nîjlan, a göm, Pol manö anîbu hag mîdö nîjöl göm, sîdö wad ara. ²⁴ Pen manö haga anîbu, rîmnap haga rö nîj udla pen rîmnap nîj udagla. ²⁵ Pol nîbi bî nîj udagla gau kalîp haga, "Hadame nöp Ana Uî nîpe Aisaia nîp go? lö, apîs bac kale gau kalîp manö nîjög yabî haga. ²⁶ Manö anîbu Aisaia nîpe God Manö adîj ap kalî kliñ rîkôm haga, 'Juda nîbi bî gau kalîp ammön hagnöm, "Manö hagnaböl nîjnobim u pen manö hagöp u, a gîmim, nîjagnabim.

Amgö nîjnobim u pen nan ap nîjagnabim.

²⁷ Nîbi bî gai i manö yad hagnîp u kalîp iru gö nîjagpal.

God Manö nîjno, hanîp gö, nîbi bî nîpe mîdaiun rö löp a göm, rîmîd pî göm, amgö ju göm nöp mîdpal," a gîmön,' a ga.

²⁸ "Anîb u, Juda nîbi bî gai i nîjim! Kale Juda kai, God manö aij u arö gîpim rö, nîpe hagö, manö aij anîbu Juda nîbi bî wasö mîgan rîmnap arnab nîjöm kale manö anîbu udnaböl," a ga. ²⁹ Pol kalîp manö anîbu hag pîs gö nîjöl göm, Juda nîbi bî gau kale ke amöl gî, pen hagö pen hagö göl gî arla.

³⁰ Pen Pol daun kub Rom han mîdmîdöp ram u rauöl gî han mîdeila, mî mîhöp ina. Nîbi bî nîp nîjög aueila gau kalîp magönhalö hag wîhai udöm, ud aij ga. ³¹ Nîbi bî nîp aula gau, God nîbi bî udnîg göm, Ñî nîpe hag yuö, Kîj rö aua manö u kalîp hag ñöm, Bî Kub Jisas Kraîs manö aij u hag ñöm, gîmîdöp. Nîpe anîg geila, Rom gapman bî kub gau nîp hag gagna u me, nîbi bî gau kalîp manö klö gî hagöm, kabö göl nöp hag ñinîdöp.

* 28:18-19: Ap 25:11; 26:31 * 28:20: Ap 26:6-7 * 28:22: Ap 24:14

Rom Pol Rom n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kali kliñ r̄ika

Pol Rom n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kali kliñ r̄ika

¹Yad Pol. Kraiſ Jisas wög gi ñeb b̄i n̄ipe m̄iɗpin. God ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö aij ud arep b̄i ap m̄iɗpin. God n̄ipe ȳip udö, God manö aij u ud ajm̄idin. * ²Pen manö aij an̄ibu, God hadame nöp b̄i manö hagep n̄ipe gau kal̄ip hagö, kale God Manö u Manö U† u kali kliñ r̄iköm hagla rö nöp ga.

* ³Manö U† u kali kliñ r̄iköm hagla an̄ibu, kale God Ñi n̄ipe manö u nöp hagla. Ram m̄inöñ i† i lau u, b̄i ne Depid r̄ikö, r̄ik dam dap̄il göm, n̄ip yag daula. ⁴Pen n̄ipe ke God, n̄ipe ke u† yab̄i† u, n̄ipe umöm uraka u me, klö ke yab̄i† an̄ibu n̄iñun n̄iñbun, n̄ipe God Ñi n̄ipe yab̄i†, B̄i Kub hon Jisas Kraiſ.

⁵Jisas Kraiſ ȳip mög n̄iñöm ud aij ga. Jisas Kraiſ hib n̄ipe adö arañ, a göm, God b̄i gau abe ȳip abe hag löm haga, kale m̄inöñ naböñ gau r̄igon r̄igon n̄ibi b̄i magöñhalö yab̄i† kal̄ip Jisas manö aij hag ñibe, kale manö aij an̄ibu n̄iñ udöm, hagöp rö nöp göl, a ga. * ⁶Pen kale Rom n̄ibi b̄i m̄iɗpim au, God kalöp u rö nöp Jisas Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe ke hag la.

⁷An̄ib u, kalöp Rom kai, God, n̄ibi b̄i yad m̄ideilan, a göm ud m̄iɗmagö yab̄i† löp gau, kalöp k̄öp i kal̄i kliñ r̄ikabin. Bapi God, B̄i Kub Jisas Kraiſ, kalöp ud aij ḡimil, abad m̄id aij ḡilö me, kale agam̄ij m̄id aij ḡimim. *

Pol daun kub Rom arnam, a göm, gasi u niña

⁸Manö nöd hagn̄ig gabin u, kale Jisas Kraiſ n̄iñ uɗpim u, n̄ibi b̄i ram m̄inöñ go† adsagö gau magöñhalö aiud an̄ibu n̄iñöm haglö arab. An̄ib u, yad Jisas Kraiſ n̄ip sabe gem, God n̄ip aij a gabin. ⁹⁻¹⁰Yad God Ñi n̄ipe manö aij u, gasi añi u nöp n̄iñem klö gem, hag ñi† ajem, God n̄ip wög ḡim̄idin. God n̄ipe n̄iñöb, yad n̄ip sabe gem, pör nöp hib kale hagabin. God n̄ipe adan hiikö, kale m̄iɗpim au am n̄iñnabin, a gem, n̄ip sabe gabin. *

¹¹Jisas manö aij n̄ipe r̄imnap kalöp hag ñinö, God Ana n̄ipe ana kalöp nan aij ap ñö, ana kalöp an̄i dan̄ p̄iɗöñ m̄idaimim, a gem, kale m̄iɗpim au am n̄iñnam a gem gasi u pör n̄iñabin. ¹²Pen adö an̄ibu nöp wasö. Yad aunabin u, yad Jisas Kraiſ n̄iñ

uɗpin rö n̄iñmim, kale ana kalöp an̄i dan̄ p̄iɗöñ uɗmim, Jisas Kraiſ n̄ip n̄iñ ud p̄iɗöñ yab̄i† ḡinabim. Pen an̄ig unbö rö, kale Jisas Kraiſ n̄iñ uɗpim rö n̄iñem, yad u rö nöp ana yad an̄i dan̄ p̄iɗöñ uɗem, Jisas Kraiſ n̄ip n̄iñ ud p̄iɗöñ yab̄i† ḡinabin.

¹³Añ mam b̄i. Yad kalöp am n̄iñnam, a gem, gasi u pör n̄iñm̄idin u pen adan m̄iɗageia. Amem, Jisas Kraiſ manö aij u hag ñinö, kale manö aij u n̄iñmim, hagöp rö nöp n̄iñ uɗmim, Jisas Kraiſ n̄ip n̄iñ uɗpe, n̄ipe kalöp ud asik̄ yun̄im, a gi gasi n̄iñbin. M̄inöñ naböñ ke ke gau, n̄ibi b̄i r̄imnap an̄i kal̄ip gau ḡinö rö, am an̄i kalöp au u rö nöp ḡibnep. *

¹⁴Pen Jisas Kraiſ ȳip ud kam̄iñ yua u me, yad gasi n̄iñbin yad nan naböñ m̄iɗöp. Yad n̄ibi b̄i gau manö aij n̄ipe u hag ñinam. Grik n̄ibi b̄i gau abe, Grik n̄ibi b̄i wasö gau abe, n̄ibi b̄i kal̄i kliñ n̄iñbal gau abe, n̄ibi b̄i kal̄i kliñ n̄iñagal gau abe, kal̄ip magöñhalö manö aij n̄ipe u hag ñinam, a gem, gasi u n̄iñbin. ¹⁵An̄ib u me, yad kale daun kub Rom m̄iɗpim gau u rö nöp, am Jisas manö aij u kalöp hag ñinam, a gem, gasi añi u nöp n̄iñabin. ¹⁶Jisas Kraiſ manö aij n̄ipe u God p̄iɗöñ halö hagab u me, n̄ibi b̄i manö an̄ibu n̄iñ uɗeinaböl u, manö aij an̄ibu kal̄ip ud asik̄ yunab; Juda n̄ibi b̄i gau abe, Juda n̄ibi b̄i wasö gau abe, kal̄ip magöñhalö ud asik̄ yunab. An̄ib u, yad Jisas manö aij n̄ipe u gasi n̄iñem, gasi halö nöp m̄iɗpin. * ¹⁷Jisas manö aij u n̄iñun n̄iñbun, God n̄ipe aigöl göm n̄ibi b̄i nan si nan naij ḡipal gau kal̄ip n̄ibi b̄i aij, a ḡinab. N̄ibi b̄i gau kale gi aij ḡipal u n̄iñöm, God kale n̄ibi b̄i kam̄iñ aij, a gagnab; kale Jisas manö aij u n̄iñ uɗpal u n̄iñöm, kale n̄ibi b̄i kam̄iñ aij, a ḡinab. Adö an̄ibu nöp, God Manö kal̄i kliñ r̄iköm hagla, “N̄ibi b̄i God Manö hagöp rö n̄iñ uɗnaböl gau, God kal̄ip n̄ibi b̄i aij, a gö, kale kam̄iñ yöl m̄ideinaböl,” a ga. *

N̄ibi b̄i Jisas Kraiſ n̄ip n̄iñ uɗagnaböl gau manö kub n̄iñnaböl

¹⁸N̄ibi b̄i God Manö n̄iñö n̄iñblap u pen n̄ibi b̄i r̄imnap God n̄ip gasi n̄iñagöm, gi naij göm, God Manö n̄iñö u pa†u ḡipal. An̄ib u me, God n̄ipe kal göm, kal̄ip manö kub hagn̄ig gab. ¹⁹God n̄ipe aigale B̄i rö m̄iɗöp, n̄ipe ke waiö lö n̄iñbal. * ²⁰N̄ipe hadame dagol gau m̄inöñ naböñ gi la ñin u r̄ikö, n̄ipe God klö halö yab̄i† pör pör m̄iɗöp u waiö m̄iɗö n̄iñbal. God n̄ipe nan n̄ihön n̄ihön gi la gau nöp n̄iñöm, n̄ipe aigale B̄i rö m̄iɗöp u n̄iñblap. N̄iñageinaböl u, nan kale. * ²¹An̄ib u, God n̄ip n̄iñbal u pen

* 1:1: Ap 9:15 * 1:2: Ro 16:25-26 * 1:5: Ap 26:16-18; Gal 2:7-9 * 1:7: Nab 6:25-26 * 1:9-10: Ap 19:21; Ro 15:23 * 1:13: Ap 19:21 * 1:16: Mak 8:38; 1Ko 1:18-24; Ap 13:46 * 1:17: Ro 3:21-22; Hab 2:4 * 1:19: Ap 14:15-17; 17:24-28 * 1:20: Job 12:7-9; Sam 19:1 * 1:21: Ep 4:17-18

nîp aij, a gôm, hib nîpe u hagle adô aragöp. Gasî hałowalô nînjôm, hauî alôm, sibôn göp gau rô mîdpal. * ²² Hon nîbi bî gasî aij nînjmîdun, a gîpal u pen kale nîbi bî hauî rô mîdpal. * ²³ God pör mîdöp u nîp hauî göm, nan yîharîj rîmnap udôm, nîbi bî rô gî lôm, wal yaur rô gî lôm, hainjo sara rô gî lôm, nan anîb gau, god hon, a gôm, sabe gîpal. * ²⁴ Anîg gîlô, God kalîp arô gö, kale gasî najî yabîl nînjôm, nîbi si bî si gôm, nagî najî adô anîbu amôm, haî romanj kale ke gî najî gîpal.

²⁵ God Manô nînjö u arô gôm, manô pîral nîj udpal. God nan gî la gau nöp sabe gôm, nîpe nan gî la gau nöp hib hagle adô aröp. Pen God nan magôrhalô gî la u, hib nîpe hagle adô arböp. Hib nîpe nöp pör pör nöp hagno adô aranj. Anîb unbö rô aij.

²⁶ Kale anîg göl gî najî yabîl geila u me, God kalîp arô gö, nan nable yabîl göp adô u nöp gîmîdal. Nîbi gau, bî kabö göl ud mîdöl rô arô gôm, nîbi rîmnap aip nagî najî adô rîmnap gîpal. ²⁷ Bî gau u rô nöp, nîbi kabö göl ud mîdöl rô arô gôm, bî ap bî ap nîp nînjö mab rô inö, bî gau kale ke nöp gî najî yabîl gîpal. Anîg gôm pen ilôn udpal. *

²⁸ Hainö God manô nînjagnabun, a gôm, gasî nîjla u me, God kalîp arô gö, nan najî nan gagep kalîp mîdmagö pîlu göp gau nöp gîpal. ²⁹ Pen kalîp nan najî gep adô u gasî aîj u nöp lö, kale najî yabîl nöp göl gôm, nan gau hon nöp mîdanj, a gôm, gasî u nînjöl gôm, hałowalô gî najî göl gôm, gîpal. Nîbi bî nan aij kale gau yad rô lagöp a gôm, gasî najî nînjôm, wîp alôm, pen pen gôm, pîral hagöm, gasî najî nöp nîjbal. Pen, nöp hagöp yîp hagöp, a gôm, ³⁰ nîbi bî hagjuöm, God nîp mulu kal nînjôm, nîbi bî hag pro gôm, hanîp nöp nîbi bî kub, a gî nîjlanj, a gôm, hib kale u ke dap ranbal. Gasî hain nîbô adô rîmnap nîjgun gî najî gun, a gôm, gasî kale anîbu nöp nîjbal. Nîme nap manô haggal u rîb jubal. ³¹ Kale gasî rîmîd lagöp. Manô ke hag lîbal adô u hain gaggal. Nî pai amîlîp apîlîp kale ke gau mîdmagö lagpal. Nîbi bî rîmnap nîjöl, mög gagöp. ³² Gîpal anîbu, God wasö gö ilôn kub udep u nîjbal u pen kale ke gôm aka nîbi bî rîmnap aip gôm, u gî aij gabun, a gîpal.

2

God manô kub hagöm, manô kabö göl nöp ud asîknab

¹ Pen kale nîbi bî rîmnap kalîp hag jumîm hagnabîm, "Nîbi bî gau nîhôn gînjîg nan si nan najî gîpal," a gînabîm u pen kale ke u rô nöp gîpîm u me, God nînjôm

kalöp manô kub hageinab u, kale abe manô pen hagnabîm rô lagnab. * ² Hon nînjun, God nîpe manô nînjö nöp hagöp. Anîb u, nîbi bî anîg unbö rô gînaböl gau, kalîp manô kub hagnab u, manô kabö göl nöp hagnab. ³ Nîbi bî nan si nan najî gîpal gau, a gîmîm, hag junabîm u pen kale ke u rô nöp gîpîm. Anîb u, kale gasî nîhôn nînjîm? God hanîp manô kub hagnabîm a gîmîm nînjîm aka? ⁴ God bî aij, kalöp nîbi bî pör mög yabîl nînjôm, agamîj hain rîk damôm, yîjîd kal gagöp u nîjbe, nîpe bî yîharîj ap rô löp ar? Pen nîjîm! Nîpe agamîj hain rîk mîdöp u, yad yîjîd kal juageinabîm, kale nan si nan najî gîpal gau, nîhôn gînjîg anîg gîpun a gôm, arô göl, a gôm, agamîj hain rîk mîdöp. * ⁵ Pen God agamîj hain rîk mîdôm yîjîd kal gagöp u, kale nan si nan najî gîpîm u, nîhôn gînjîg anîg gîpun, a gîmîm, arô gagpîm. Kale manô nîpe jî nînjîm, nan si nan najî gîpîm gau nöp göl gî mîdpîm. Anîb u, God nîbi bî gînaböl gînaböl rô nînjôm, manô kub hagnabîm nîj u, kale manô kub yabîl nînjîm. Nîj anîbu, nîpe manô kub hagöm, kabö rô nöp hagnab u, waiö nînjîm. Nan si nan najî gîpîm u, nîpe nînjôm kal gôm kalöp ilôn pen nîjbal. ⁶ "Nîbi bî aîj aîj gînaböl gînaböl rô nînjôm, God kalîp u rô nöp aîj aîj pen nîjbal." *

⁷ Nîj anîbu nîbi bî an, God hanîp mailö aij nîpe nîm, manô aij hagöm, kamîj pör mîdep magö u nîjbal, a gôm, nîbi bî rîmnap kalîp pör pör gî aij gîpal gau, God kalîp kamîj pör mîdep magö u nîjbal. ⁸ Pen nîbi bî an an, nan haî romanj kale ke nöp gasî nînjôm, nagî aij adô anîbu jî nînjôm, nagî najî adô u arnaböl gau, God kalîp nînjö mulu yabîl lugö, kal juöm, ilôn kub yabîl nîjbal. *

⁹ Pen Juda nîbi bî gau abe, Juda nîbi bî wasö gau abe, nagî najî adô u geinaböl u, God kalîp hagö, kale magôrhalö uîham mîdöl gôm, gasî mlö yabîl löl gôm, gî mîdeinaböl. ¹⁰ Pen Juda nîbi bî gau abe, Juda nîbi bî wasö gau abe, gî aij geinaböl u, God kalîp magôrhalö mailö aij nîpe nîm, manô aij hagöm, ud aij gö, mîd aij gînaböl. ¹¹ Nîhôn gînjîg: God nîpe böj lap aka böj lap aragnab. Kabö göl nöp nînjôm, nîbi bî gau kalîp ud asîk ke ke lînab.

¹² Juda nîbi bî wasö gau, lo Mosîs haga nînjagal gau, nan si nan najî geinaböl u, lo manô nînjagal u pen kale ram mînjîg najî arnaböl. Pen nîbi bî lo Mosîs haga nîjbal gau, nan si nan najî geinaböl u, God lo manô anîbu udôm, kalîp manô kub hagnab. ¹³ Nîbi bî lo manô nînjîmîdal gau,

* 1:22: Jer 10:14 1Ko 1:20 * 1:23: Dud 4:15-19; Sam 106:20 * 1:27: Lep 18:22; 20:13; 1Ko 6:9 * 2:1: Mad 7:1-2; Jon 8:7 * 2:4: Ep 1:7; 2Pi 3:15 * 2:6: Sam 62:12; Pro 24:12; Mad 16:27; 2Ko 5:10 * 2:8: 2De 1:8

God kalıp, nıbi bı aij yad, a gôm hagagnab. Nıbi bı lo manô hagöp rö nöp gınaböl gau nöp, God kalıp, nıbi bı aij yad, a gınab. ¹⁴ Juda nıbi bı wasö gau lo Mosıs haga nıñagal. Pen kale gası kale ke nıñöm, lo manô hagöp rö geinaböl u, gası magö kale ke lo rö mıdöp. * ¹⁵ Kale anıg göl gası nıñöm gıpal u me, hon nıñun nıñbun, lo manô u an kale dan mıdöp. Nın rımnap gı damöm, an kale yan, "Gı najı gabun," a gôm nıñbal. Pen nın rımnap gı damöm, an kale yan, "Gı najı gabun," a gôm nıñbal.

¹⁶ Jısas Krais manô aij hag nı ajmıdın u hagab, manô kub hagep nın u, God Jısas Krais nıñ hagö, nıbi bı nan sı nan najı pi göl gıpal gau hag hıık waiö lö, nıpe gası magö kale ke mıdmagö an kale dan nıñön nıñön hagöp u nıñöm, kalıp manô kub hagnab.

God nıpe lo manô hanıp ña u me, hon Juda kai nıbi bı nıpe ke yabıl mıdpun, a gıla

¹⁷ Pen kale Juda nıbi bı gau, hıb kale ke dap ranöl gı haggım, "God nıpe lo manô hanıp ña u me, nıbi bı nıpe ke yabıl mıdpun. ¹⁸ Hon lo manô nıñbun u me, nagı adö anıbu aij, nagı adö anıbu najı, a gı gası nıñun, God nıñ aij göp adö u nöp gıpun," a gıpım. ¹⁹ Pen manô adö ap haggım, "Nıbi bı nıñagpal gau kalıp hag nı aij gun, nıbi bı amgö we gö sıbön göp rö mıdpal gau kalıp hag nı aij gun, ²⁰ nıbi bı lo manô nıñagpal gau kalıp hag nı aij gun, nı pai pro gau kalıp hag nı aij gun gıpun," a gıpım. Haggım anıbu haggım, "God nıpe lo manô hanıp ña u me, gası aij magöñhalö abe, gası nıñö magöñhalö abe hadö nıñbun," a gıpım. *

²¹ Kale lo manô u nıñmım, nıbi bı gau kalıp hag nıñbım u pen manô nıbi bı gau hag nıñbım rö kale ke gaggım. Nıbi bı rımnap kalıp haggım, "Nan sı udagmım," a gıpım u pen kale ke nan sı udpım aka? * ²² Nıbi bı rımnap kalıp haggım, "Nıbi sı bı sı gaggım," a gıpım u pen kale ke anıg gıpım aka? Nıbi bı rımnap kalıp haggım, "Nan hałowalö gau God rö sabe gaggım," a gıpım u pen ram sabe gıpal mıgan anıb gau ammım, nan dap lıbal gau rımnap sı udpım aka?

²³ Hıb kale u ke dap ran lımım haggım, "God lo u hanıp Juda nıbi bı ña," a gıpım u pen manô nıpe u rıñ jubım rö, hıb nıpe u rö nöp hag jubım aka? ²⁴ Gı najı gıpım anıbu, bı ap nöd God Manö kalı kılın rıköm haga rö nöp gıpım. Nıpe haga, "Kale Juda nıbi bı, God lo manô nıñbun a gıpım u

pen kale ke mıd aij gaggım rö,

Juda nıbi bı wasö gau,

God nıñ hag jubal," a ga. *

²⁵ Kale Juda kai, God nıbi bı nıpe mıdaiun, a gımım, nı gau yag dapım, pör pör wan hañ rıñ gı dö gıpım. Pen lo manô nıpe u rıñ jumım, ke nıñnabım rö gıñnabım u, nıbi bı yıharıñ nı wan hañ rıñ gı dö gıpal rö u mıdnabım. ²⁶ Anıñ unbö rö, nıbi bı au Juda wasö, nı hañ rıñ gı dö gıpal gau, lo manô hagöp rö geinaböl u, God kalıp nıbi bı nı hañ rıñ gı dö gıpal u rö nıñnab. *

²⁷ Juda nıbi bı wasö, nı hañ rıñ gı dö gıpal gau, lo manô hagöp rö gıpal. Pen kale Juda kai, Mosıs lo kalı kılın rıka u udmım, nı hañ rıñ gı dö gıpım u pen lo manô rıñ jubım u me, kalöp manô kub mıdeınab.

²⁸ Hon nıbi bı rımnap haggım, nıbi bı nı hañ rıñ gı dö gıpal gau nöp Juda nıbi bı kabö göl, a gıpun u pen u manô nıñö haggıpun. Nıbi bı an an kale Juda nıbi bı kabö göl mıdpal? Hañ romanı nöp nıñun, Juda nıbi bı aka Juda nıbi bı wasö, gun, hagagnabun. ²⁹ Juda nıbi bı kabö göl gau, an kale dan nıñun hagnabun, bı anıbi nıpe Juda nıñö kabö göl, a gınabun. Mıdmagö nıpe u hañ rıñ gı dö gı mıdöp nıñnabun u, bı u bı Juda kabö göl, nıbi u nıbi Juda kabö göl, a gınabun. Lo Mosıs kalı kılın rıka u gö, mıdmagö kale au hañ rıñ gı dö gıgı; God Ana nıpe nöp mıdmagö kale au hañ rıñ gı dö gınab. Nıbi bı mıdmagö kale unbö rö mıdöp gau, nıbi bı gau kalıp nıñö hıb mıdagöp, pen God nıñö hıb mıdöp. *

3

God hagab rö nöp gab

¹ Anıg hagabın u, bı ap hagnab, "Juda nıbi bı wasö, hañ rıñ gı dö gıpal rö mıdılınop aij gıñböp," a gınab u pen adö anıbu hagagın. ² Juda nıbi bı mıdpun u aij yabıl mıdpun. Manö yad ke nıbi bı rımnap kalıp hag ñöl, a gôm, God hanıp Juda nıbi bı nöp manô aij nıpe ña. ³ Pen Juda nıbi bı rımnap nıñı bı manô klö hagla rö gagla. Anıg gıla u, God manô klö kalıp haga u arö gınab aka? ⁴ Wasö yabıl, arö gagnab. Nıbi bı gau magöñhalö nın rımnap pıral hagnaböl, pen God nıpe bı nıñö yabıl hagöm, hagab rö nöp gınab. Manö anıbu rö God Manö u kalı kılın rıköm hagla, "God, ne manô kabö göl nöp hıgan u, nöp manô rımnap pen hagöl rö lagöp. Nöp manô kub hageınaböl u,

manö il ap mıdageınab," a ga. *

⁵ "Hon pör pör gı najı gınabun u, nıbi bı rımnap nıñöm, God pör pör gı aij göp u waiö nıñnaböl. Anıb u, God hanıp kal göm manô kub hagnıg gab u aij gagöp," a gınabun aka? (Pen manô anıbu, nıbi

* 2:14: Ap 10:35 * 2:20: 2Di 3:5 * 2:21: Mad 23:3-4 * 2:24: Aıs 52:5 * 2:26: Gal 5:6 * 2:29: Dud 30:6; Kol 2:11 * 3:4: Sam 51:4

bɪ nɪŋɔm hagpal rɔ nɔp hagabin.) 6 Wasɔ yabɪ! God nɪbi bɪ magɔŋhalɔ manɔ kub hagnab u, bɔŋ lap aka bɔŋ lap aragnab; kabɔ gɔl adɔ u nɔp hagnab.

7 Pen kale rɪmnap hagnabim, "Hon pɔr pɔr piral adɔ rɪmnap gɪnabun u, nɪbi bɪ rɪmnap nɪŋɔm, God pɔr pɔr nɪŋɔ nɔp hagɔp u waiɔ nɪŋɔm, Bɪ mailɔ halɔ yabɪ mɪdɔp, a gɔm, hib nɪpe haglɔ adɔ arnab. Anɪb u, nɪhɔn gɪnɪg God hanɪp nɪbi bɪ nan si nan najj gep, a gɔm, manɔ kub hagɔm, ilɔn kub nɪnab?" ɔ gɪnabim. 8 Manɔ piral anɪbu rɔ hagnabim hagnabim, "Nan si nan najj u nɔp gɪno gɪno, God hanɪp mɔg yabɪ nɪŋɔm, nan si nan najj ke ke iru yabɪ gɪnabun anɪbu nɪŋɔm arɔ gɪnab u, nɪbi bɪ gau nɪŋɔm, nɪpe bɪ aij unbɔ ke a gɔm hib nɪpe haglɔ adɔ arnab," a gɪnabim. Pen nɪbi bɪ rɪmnap yɪp ke hag juɔl gɪ, Pol manɔ anɪbu rɔ hagɔp, a gɪpal. Manɔ anɪbu rɔ yad hagagɪn! Piral hagpal rɔ, God nɪŋɔ, kalɪp manɔ kub hagɔm, pen ilɔn kub nɪnab.

Nɪbi bɪ aij ap mɪdagpun

9 Anɪb u, nɪhɔn hagnun? God nɪŋɔ, hon Juda nɪbi bɪ gau mɪd aij gɪpun; Juda nɪbi bɪ wasɔ gau mɪd aij gaggal, a gun aka? Wasɔ! Mɪdɔ nɔp me hagnɪn rɔ, hon nɪbi bɪ magɔŋhalɔ, Juda nɪbi bɪ gau abe, Juda nɪbi bɪ wasɔ gau abe, nan si nan najj nagɪ adɔ anɪbu hanɪp klɔ gɪ tɪp gɪ ud arnɪg gab. *

10 Manɔ anɪbu rɔ, God Manɔ u kalɪ klɪn rɪkɔm hagla, "Nɪbi bɪ pɔr gɪ aij gɪnabɔl rɔ rɪmnap mɪdagpal. *

11 Nɪbi bɪ, nagɪ adɔ anɪbu aij, nagɪ adɔ anɪbu najj, a gɔm nɪŋbal gau rɪmnap mɪdagpal.

Nɪbi bɪ, 'God lau adɔ arun, nɪp aip mɪdaiun,' a gɪ nɪŋbal gau rɪmnap mɪdagpal.

12 Nɪbi bɪ gau magɔŋhalɔ God nɪp arɔ gɔm, nɪbi bɪ najj rɔ mɪdɔm, nan si nan najj nɔp gɪpal. Kale magɔŋhalɔ unbɔ rɔ nɔp gɪpal.

13-14 Aɪab kale u ado malo gɔm, pɔr piral yabɪ nɔp hagpal.

Rugu mɪgan kale u, wɪp umɔ paɪu gɪ aij gaglɔ, haɪŋ najj auɔp u rɔ mɪdɔp.

Nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp nɪŋlɔ mulu lugɔ, hag juɔm, manɔ najj hagpal u, re najj hauat rɔ mɪdpal. *

15 Kal najj yabɪ juɔm, nɪbi bɪ gau kalɪp ilɔn nɪn, al pak lun, a gɔm, gasɪ u nɔp nɪŋɔm, *

16 nɪbi bɪ gau kalɪp pɔr gɪ najj gɪlɔ, gasɪ iru yabɪ nɔp nɪŋbal.

17 Nɪbi bɪ gau aip mɪdɔm, agamɪj mɪd aij gɔl rɔ lagɔp.

18 God bɪ kub nɪŋ mɪdɔp, a gɔm, pɪnɪŋ gaggal," a gɪla. *

19 God lo manɔ anɪbu hanɪp Juda nɪbi bɪ nɔp nɪa u me, manɔ anɪbu magɔŋhalɔ hanɪp Juda nɪbi bɪ hagab. Anɪb u, God manɔ kub hagnab nɪn u, nɪbi bɪ ram mɪnɔŋ gau magɔŋhalɔ manɔ pen ap hagɔl rɔ lagnab; kale magɔŋhalɔ manɔ mɪdeinab. 20 Anɪb u, bɪ ap lo manɔ hagɔp rɔ geinab u, God bɪ anɪbu nɪp, bɪ aij yad, a gagnab. Pen God lo hagɔp rɔ nɪŋun, hon nan si nan najj gɪpun, a gun nɪŋnabun. *

Nɪbi bɪ Krajs nɪp nɪŋ udpal gau nɔp, kalɪp nɪbi bɪ asɪŋ mɪdagɔp aij yad, a gɪnab

21-22 Anɪbu, pen mɪnɪ, Mosɪs abe, bɪ God manɔ hagep bɪ gau abe, gɪnab a gɔm, kalɪ klɪn rɪkɔm hagla rɔ, Jisas Krajs hanɪp a gɔm uma u me, nɪp nɪŋ udno, God hanɪp hagnab, "Kale nɪbi bɪ aij yad," a gɪnab. Pen hon Juda nɪbi bɪ gau abe, Juda nɪbi bɪ wasɔ gau abe, lo adɔ u nɔp nɪŋun gɪno, anɪg hagagnab. *

23 Hon nɪbi bɪ magɔŋhalɔ nan si nan najj gɪpun rɔ, God mailɔ magɔ aij nɪpe nɔb udun rɔ lagɔp u pen 24 God hanɪp mɔg nɪŋɔm, Krajs Jisas yuɔ apɔm hanɪp rau adog uda u me, God hanɪp nɪbi bɪ aij yad a gɪnab. *

25 Yad aigɔl gem, nɪbi bɪ nan si nan najj gɪpal gau kalɪp nɪbi bɪ aij yad, a gɪnabin u nɪŋɔl, a gɔm, God nɪpe Krajs Jisas nɪp nan sabe gep rɔ mɪnɔŋ nabɔŋ il i hag yua. God nɪpe nɪbi bɪ nan si nan najj nɔd gɪla gau, manɔ kub hagɔm, kal juɔm, ilɔn pen nɔm, bɔŋ nɔp al pak lɪbɔp u pen nɪpe agamɪj hain rɪk mɪdɔm, anɪg gaga. Pen uri Krajs Jisas nɪpe apɔm, nɪbi bɪ nan si nan najj gɪpal gau magɔŋhalɔ haɪ romanɪ nɪpe ke udɔm ilɔn kub udɔm uma. Anɪb u me, nɪbi bɪ an an, hagape nɪpe nan si nan najj yad ɪk gɪ yuɔp, a gɔm, Jisas nɪŋ udeinabɔl gau, God kalɪp nɪŋɔm kal juɔm ilɔn pen ap nɪagnab. 26 Yad aigɔl gem, nɪbi bɪ nan si nan najj gɪpal gau kalɪp nɪbi bɪ aij yad, a gɪnabin u nɪŋɔl, a gɔm, God nɪpe anɪg ga. Manɔ kub hagem, nan si nan najj gɪpal rɔ pen ilɔn u rɔ nɔp nɪnabin, a ga u me, nɪpe haga rɔ nɔp gɔm, Krajs Jisas nɪp nan sabe gep rɔ hag yuɔ, nɪbi bɪ nɪp nɪŋ udnabɔl gau kalɪp nɪbi bɪ aij yad a gɪnab.

27 Anɪb u, lo adɔ u gɪno, God hanɪp nɪbi bɪ aij yad a gɔm udɔ, nɪbi bɪ nɪpe mɪdpun, a gun, hib hon ke hagno adɔ arnɪm rɔ lagɔp.

* 3:9: Ro 1:18-2:24; 3:23 * 3:10: Sam 14:1-3; 53:1-3 * 3:18: Sam 36:1 * 3:20: Sam 143:2; Ro 7:7; Gal 2:16

* 3:13-14: Sam 5:9; 10:7; 140:3 * 3:15: Ais 59:7-8 * 3:21-22: Gal 2:16 * 3:24: Ro 5:1

Jisas hanþp a gm uma man aij u nþj udun me, God nþbi bþ nþpe mþdpun. ²⁸ Anþb u, nþbi bþ gau lo man hagp r gþpal, a gm, God kalþp nþbi bþ aij yad a gagnab. Nþbi bþ Kraiss Jisas ga man aij u nþj uþpal, a gm me, God kalþp nþbi bþ aij yad a gþnab.

²⁹ God nþpe hon Juda nþbi bþ, God hon np was; nþpe Juda nþbi bþ was gau God kale abe mþdp. * ³⁰ Nþhn gþnþg: God nþpe aþi u me, nþbi bþ nþ haþ rþb gþ d gþpal gau abe, nþbi bþ rþb gþ d gþpal gau abe, kale adan aþi u np arl, God kalþp nþbi bþ aij yad a gþnab. Anþb u, kale maghþl Kraiss Jisas ga man aij anþbu np nþj udl. *

³¹ Pen hon Jisas man aij u nþj udno, God hanþp nþbi bþ aij yad a gþnab, a gþpin u, lo man gau ar gþnabun a gem hagagabin, was. Nþbi bþ Jisas man aij u nþj udnabl gau, kale man aij anþbu hagp r np gþl, lo man u am pþdh gþnab. *

4

God Ebrahim nþp bþ aij yad a ga

¹ Hon Juda nþbi bþ, bac iþan hon iþ gm rþk, rþk amþl apþl gm, rþkl mþdpun gau me, bþ ne Ebrahim. Pen God Ebrahim nþp uda u, aige gm Ebrahim uþan ² Ebrahim nþpe ke nan aij ap g, God ne bþ aij yad, a gþbp, Ebrahim bþ gau hagm "Yad bþ aij," a gþbp. Pen God nþjb Ebrahim hib nþpe ke dap raneþ iþ ap mþdageia. ³ Pen ai gþnþg Ebrahim hib nþpe ke dap ranagbp? God Man hagab, "Ebrahim nþpe God man haga u nþj uda u me, God nþp 'Ne bþ aij yad,' a ga." *

⁴ Bþ ap wg gm pe udm, mani anþbi yþharþj uþpin a gagnab; wg gain pen u mani iþ uþpin a gþnab.

⁵ Pen nþbi bþ, hon God nþp kl hon ke wg geinabun, nþpe hanþp nþbi bþ aij yad a gþnab, a gþ gasþ nþnþabl gau, God kalþp nþbi bþ aij yad a gagnab. Pen nþbi bþ, nan si nan naij gþpun u pen God nan si nan naij gþpun anþbu yþharþj ar gm, hanþp nþbi bþ kamþj aij yad a gþnab nþþbal gau, kalþp nþbi bþ aij yad a gþnab.

⁶ Man hagabin i r, Depid u r np hadame np God Man u kalþ kþiþ rþkm, nþbi bþ nan aij ap gagnabl pen God kalþp nþbi bþ aij yad a gþnab gau nþnþ lþnabl, a ga. Nþpe haga,

⁷ "Nþbi bþ nan si nan naij gþpal gau,
God nan si nan naij kale nþjm ar
gþnab r,
aij g nþjl gþ mþdeinabl.
Nþbi bþ nan si nan naij gþpal gau,

God nan si nan naij kale man kub hagagnab r,
mþn mþn gl gþ mþdeinabl.

⁸ Nþbi bþ nan si nan naij gþpal gau,
Bþ Kub nan si nan naij kale kþk gþ yunab
r,

nþnþ ll gþ mþdeinabl," a ga. *

⁹ Depid nþnþ lep mag haga u, nþbi bþ nþ haþ rþb gþ d gþpal gau np man u udnabl? Was yabþ! Nþbi bþ nþ haþ rþb gþ d gþpal gau abe udnabl. God Man kalþ kþiþ rþkm hagla adþj anþbu uri np hagajþn: "Ebrahim nþpe God man haga u nþj uda u me, God nþp, 'Ne bþ aij yad,' a ga."

¹⁰ Bac iþan hon Ebrahim, haþ rþb gþ d gaga nþn u, God man haga u nþj ud, God nþp, "Ne bþ aij yad," a ga. ¹¹ "Ebrahim man yad nþj uda u me, yad, 'Ne bþ aij yad,' a gþpin u, nþbi bþ gau nþnþan," a gm, hain God hag, Ebrahim haþ rþb gþ d ga. God anþg ga u nþj bun. Anþb u, nþbi bþ nþ haþ rþb gþ d gagm, God Man nþj udl, kalþp, "Nþbi bþ aij yad," a gþnab nþbi bþ gau, Ebrahim bac iþan kale mþdp. *

¹² Pen nþbi bþ nþ haþ rþb gþ d gþpal pen, Ebrahim haþ rþb gþ d gaga nþn u, God man nþpe nþj udmþdp r, u r np nþj udnabl nþbi bþ gau abe, Ebrahim bac iþan kale u r np mþdp.

¹³ Pen Ebrahim lo ad gau nþjm g, God nþp, "Ne bþ aij yad," a gm udaga. Ebrahim nþpe God man haga u nþj uda u me, God nþp, "Ne bþ aij yad," a gm, man kl nþj hagm Ebrahim abe nþ pai nþpe anþb gau abe kalþp haga, "Kale ram mþnh iþ i gau gau maghþl udnabim," a ga. *

¹⁴⁻¹⁵ God man kl nþj haga u, nþbi bþ lo ad u nþjm gþnaböl gau hagbp, God man kl nþj haga anþbu nan yþharþj r lþbp. Nþhn gþnþg: nþbi bþ lo ad u hain gm, God nþbi bþ nþpe mþdeinabun a gm nþþbal gau, kale maghþl lo man u rþb junabl nþnm God kal jum, man kub hagm, pen iþn nþnab. God man kl nþj haga u, nþbi bþ lo ad u nþjm gþnaböl gau hagbp, God man haga nþj uþpal u nan yþharþj r lþbp. Ai gþnþg: nþbi bþ God man haga nþj udnabl gau nþj aij gagm, dui gþnaböl. God man kl nþj Ebrahim nþp haga u udagnabl. *

¹⁶ Anþb u, hon nþj bun, God gþnabin a gm, man kl nþj hag la anþbu, nþbi bþ God man haga nþj udnabl gau np kalþp haga. Anþb u, God gasþ nþpe ke nþbi bþ mg nþjm, yþharþj ud aij gþnab u me, Ebrahim nþ pai nþpe gau maghþl God man kl nþj haga u r udnabl. Nþbi bþ kalþp lo man nþ gau abe, nþbi bþ Ebrahim r haþ

* 3:29: Ro 10:12 * 3:30: Dud 6:4; Gal 3:20 * 3:31: Mad 5:17 * 4:3: Jen 15:6; Gal 3:6 * 4:8: Sam 32:1-2
* 4:11: Jen 17:10-11 * 4:13: Jen 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29 * 4:14-15: Ro 3:20; 5:13; Gal 3:18

rīb gī dō gagōm God manō nīŋ uda rō, nīŋ uɖpal gau abe, kale magōŋhalō manō klō nīŋō haga u nōp uɖnabōl. Ebrahim nīpe bac ilaŋ hon magōŋhalō mīdōp me u. *

¹⁷ God Manō u kalī kīŋ rīkōm hagla, “God Ebrahim nīp haga, ‘Yad gīnō, nībi bī il ke ke iru nōp mīɖpal gau, nōp bac ilaŋ hon, a gīnabōl,’ a ga,” a gīla. Anīb u, God amgō ilō adō nīpe u, hon nībi bī il ke ke gau nībō nīp nīŋ uɖpun gau magōŋhalō bac ilaŋ Ebrahim nī pai nīpe yabīl mīɖpun. God nīpe nībi bī umbal gau gō, kale urakpal. God nīpe nōp gō, nan nōd mīɖagmīdōp u mīŋi waielōp. *

Ebrahim God nīp nīŋ uda rō nōp gun

¹⁸ Pen Ebrahim mīlep yabīl lōm, nī pai rīknīm rō lagō, God nīp haga, “Ne, il gīmōn, nībi bī nī pai ne hainō mīɖeinabōl gau, il ke ke iru yabīl mīɖeinabim,” a ga. Anīg hagō Ebrahim, God manō nīŋō hagaōp, a gōm, gasī halō mīdōm me, haga rō nōp me, nībi bī nī pai nīpe il ke ke iru yabīl nōp mīɖpal. *

¹⁹ Pen Ebrahim nīŋa, hañ roman kalpe ber mīhau bir bir gī mīhau luga. Ebrahim mī nīpe sōl nīn juōl unbō mamīd laŋ (100) ara u me, nī pai rīkep rō laga. Nībin nīpe Sera u rō nōp mīlep yabīl la, nī pai rīkep rō laga. Pen nīpe God manō nīp haga u nīŋ ud pīdōŋ gī damōm, gasī halō mīɖeia. *

²⁰⁻²¹ God nīpe Ebrahim nīp manō klō nīŋō haga u, Ebrahim gasī mīhōp nīŋaga; nīpe bōŋ nōp nīŋ uda. God Bī pīdōŋ halō, manō klō nīŋō haga rō nōp gīnab, a gōm, God manō haga u nīŋ uɖl gī mīɖeia rō, gasī magō nīpe u pīdōŋ rīmnab halō uɖōm, nīpe God manō haga u ud pīdōŋ yabīl gōm, God hib nīpe u hagō adō ara. ²² Ebrahim ga anību, God Manō u kalī kīŋ rīkōm hagla, “Ebrahim nīpe God manō haga u nīŋ uda u me, God nīp, ‘Ne bī aij yad,’ a ga,” a gīla. *

²³ “God nīp, ‘Ne bī aij yad,’ a ga,” manō kalī kīŋ rīkla anību, Ebrahim nīp nōp kalī kīŋ rīkagla. ²⁴ Hanīp abe, nīŋōl a gōm, kalī kīŋ rīkla. God nīpe gō, Bī Kub hon Jīsas uraka anību nīŋ uɖpun u me, nīpe hanīp abe nībi bī aij yad a gīnab. ²⁵ Pen nan si nan naij gun asīŋ mīɖaino rō, God hanīp mōg nīŋōm, Nī nīpe Jīsas Kraīs nīp yuō apōm, “Kale nan si nan naij gīpal anību God nīŋōm arō gīnīm,” a gōm, uma. Pen Jīsas umō, God gō, kauyan uraka rō, asīŋ kub gac hanīp uŋ ga anību kamīŋ līnīm rō lōp. *

5

God nīp nīŋ uɖeinabun u, hanīp nībi bī asī masī mīɖagōp a gīnab

¹⁻² Pen God hanīp mōg nīŋōm ga anību nīŋ uɖno u me, hanīp nībi bī asī masī mīɖagōp a gōm, uda. Anīb u, Bī Kub hon Jīsas Kraīs nīpe gō, hon God aip jīm nīl mīɖun, agamīj mīd aij gīpun. Pen ram mīnōŋ hon hag lōp u amun, God mailō aij nīpe u nīŋun, nīp aip mīɖeinabun a gun, aij gō nīŋōl gī mīɖpun.

³ Mīŋōr auō, uŋham mīɖpun u, mīŋ mīŋ gōl gī mīɖpun. Nīhōn gīnīg: mīŋōr auō, uŋham mīɖeinabun u, hon klō gun, Jīsas Kraīs cīg aij gun, arō gagnabun. * ⁴ Hon klō gun, Jīsas Kraīs cīg aij gun, gī dam dam, hon nībi bī gasī magō pīdōŋ halō mīɖeinabun. Pen gasī magō pīdōŋ halō mīɖeinabun u, hon gasī halō mīɖeinabun. ⁵ Pen anīg gōl gasī halō mīɖeinabun u, yŋharīŋ mīɖageinabun. Nīhōn gīnīg: God nīpe Ana Uŋ u hanīp nīōm hanīp mīɖmagō yabīl lībil.

⁶ Pen hon nībi bī mīnōŋ nabōŋ adō il i mīɖpun gau, nan si nan naij gī damun gac halō mīɖaino, God aip jīm nīl mīɖep rō laga. Hon adan arun ap mīɖageia. Pen God nīpe hag la nīn u nōp, Kraīs hanīp nībi bī naij nan a gōm uma. ⁷ Pōr nībi bī rīmnab, bī aij ap nīp nīŋōm, “Yad nīp nan a gem umnō, nīpe kamīŋ araŋ,” a gōm umagnabōl. Pen nīn añī añī rīmnab bī ap bī aij yabīl ap rō nīŋōm, “Yad nīp nan a gem umnō, nīpe kamīŋ araŋ,” a gōm umnab aka nīŋagpun. ⁸ Pen hon nan si nan naij gī mīɖaiun nīn anību nōp, Kraīs hanīp nan a gōm uma. Anīb u, hon nīŋbun, God hanīp mīɖmagō yabīl lōp. *

⁹ Kraīs nīpe hanīp a gī umōm, hagape nīpe lugō, God hanīp nībi bī aij yad a ga. Anīb u me, hon nīŋbun, God kal ju manō kub hagnab nīn u, Kraīs nīpe hanīp ud kamīŋ yunab. * ¹⁰ God kolmaŋ nīpe mīɖaino nīn u me, Nī nīpe umōm, hanīp Nap aip jīm nīa. Uri Nap aip jīm nīl mīɖpun u me, Nī nīpe urakōm kamīŋ mīdōp u, hanīp nīŋōl nōp ud kamīŋ yunab! ¹¹ Pen anību nōp wasō. Hon God aip jīm nīl mīɖpun rō, Bī Kub hon Jīsas Kraīs nīpe nōp gō, God aip jīm nīl mīɖpun, a gun, hib kale apil mīhau dap ranōl gun, aij a gō nīŋōl gī mīɖpun.

Adam yam nīpe umbal pen Jīsas yam nīpe kamīŋ pōr mīɖep uɖpal

¹² Pen nan si nan naij gōl umeb il u, Adam nōp il gōm gō me, asīŋ nīpe anību nībi bī rīk lep nīpe gau magōŋhalō umbal. Nīhōn

* 4:16: Gal 3:7 * 4:17: Jen 17:5 * 4:18: Jen 15:5 * 4:19: Jen 17:17 * 4:22: Jen 15:6 * 4:25: Ais 53:4-5 * 5:3: Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * 5:8: Jon 3:16; 1Jn 4:10 * 5:9: Ro 1:18; 2:5 * 5:12: Jen 3:6; Ro 6:23

g+niŋ: God n+ŋö, Adam ga an+bu, hon n+bi b+ rik lep n+pe gau magöŋhalö an+g g+no. N+ŋ an+bu han+p yag dauagla u pen hon aip g+no. *

13 God Mosis n+p lo manö ña adö u, nan si nan naj gep gas+ u m+nöŋ naböŋ adö il i nöd m+deia. Pen lo m+dageia ñ+n u, God nan si nan naj g+la u n+ŋöm, hainö pen ñ+naböl, a göm, gas+ n+ŋ m+dageia. * 14 Pen Adam il göm g+ naj gö, as+ŋ n+pe an+bu n+bi b+ gau kal+p u+ gö, magöŋhalö um dap dap, Mosis lo manö hag ña ñ+n u aua. Adam God manö n+p haga u r+ib jua rö, r+mnap r+ib juagla u pen Adam ga rö magöŋhalö umla. Adam n+pe B+ hainö aunab B+ u rö.

15 Adam g+ naj ga u ke; Jisas Kraiŋ nan aij ña u ke. Adam nan si nan naj gö, n+bi b+ magöŋhalö umbal. Pen Jisas Kraiŋ n+bi b+ mög n+ŋöm uma rö, God n+bi b+ gau magöŋhalö mög yab+ŋ n+ŋöm, ud aij göm, nan aij yab+ŋ ña.

16 B+ a+ŋ an+bu nan si nan naj ga u ke; God nan aij ña u ke. Adam nan si nan naj a+ŋ an+bu ga u, God n+ŋöm manö kub hagöm, ne umnabön a ga. Pen Adam ñ+ pai n+pe nan si nan naj g+ dam dam, Jisas Kraiŋ nan aij y+har+ŋ ñö, God, "N+bi b+ gau magöŋhalö pör pör kam+ŋ m+daiöl rö löp," a ga.

17 Nöd b+ a+ŋ ap nan si nan naj gö, as+ŋ klö naj yab+ŋ an+bu han+p magöŋhalö u+ ga. Pen hainö, an+g adö an+ib unbö rö wasö, God n+bi b+ mög yab+ŋ n+ŋöm ud aij yab+ŋ gö, n+bi b+ as+ŋ m+dagöŋ a g+nab gau, b+ a+ŋ Jisas Kraiŋ gö, kale kam+ŋ m+döm n+pe aip aij gö n+ŋöl g+ m+deinaböl.

18 Adam nan si nan naj magö a+ŋ ap nöŋ gö, as+ŋ an+bu n+bi b+ magöŋhalö u+ gö, God manö kub hagöm, "N+bi b+ magöŋhalö umnaböl," a ga. Pen Jisas Kraiŋ ñ+n a+ŋ ap nöŋ nan aij yab+ŋ gö, God n+bi b+ magöŋhalö kal+p n+bi b+ aij yad a göm, kam+ŋ m+dep magö u ñ+n+ŋm rö löp. * 19 B+ a+ŋ ap God manö haga u r+ib jua rö, God n+ŋö, hon n+bi b+ magöŋhalö nan si nan naj g+no. N+ŋ an+bu han+p yag dauagla u pen hon aip g+no. An+ib unbö rö nöŋ, b+ a+ŋ ap God manö haga rö n+ŋöm umö, God n+bi b+ magöŋhalö kal+p n+bi b+ yad a g+n+ŋm rö löp. *

20 N+bi b+ nöd nan si nan naj g+ m+d+m+dal; God n+pe lo manö hainö ña. God lo manö ña u, n+bi b+, lo manö r+ib juun nan si nan naj g+pun u n+ŋöl, a göm, lo manö ña. An+ib u, nan si nan naj g+la gau iru yab+ŋ nöŋ g+ilö ara. Pen God n+bi b+ nan si nan naj g+la gau kal+p mög yab+ŋ n+ŋöm, ud aij yab+ŋ ga.

21 An+ib u, nan si nan naj as+ŋ an+bu klö yab+ŋ göm, n+bi b+ magöŋhalö u+ gö, wip umbal rö m+deila. Pen God an+g göl n+bi b+ gau kal+p mög yab+ŋ n+ŋöm, ud aij yab+ŋ göm, n+bi b+ aij yad a göm, kam+ŋ pör m+dep an+bu ñ+nab. B+ Kub hon Jisas Kraiŋ n+pe g+ aij ga u me, God an+g g+inab. *

6

Jisas aip umun um hau+ g+no a gun, nan si nan naj gep gas+ adö u n+ŋagun

1 God han+p mög n+ŋöb an+bu, n+bi b+ r+mnap hagnaböl, "Nan si nan naj ha+öwa+ö göl g+ m+dno m+dno, God han+p nöd n+ŋöm ud aij göp rö wasö, hainö han+p mög yab+ŋ n+ŋöm ud aij yab+ŋ g+nab," a g+naböl. 2 Pen manö piral an+g rö hagagun! Hon nan si nan naj gep nag+ adö u, hon hadö umno. An+ib u, m+dmagö hon p+tu gö, nan si nan naj gun rö lagöp. 3 Kale n+ŋbim, hon n+bi b+ Kraiŋ Jisas aip j+ŋm ñöl m+daiun a gun ñ+g pakno gau, "N+pe uma rö j+ŋm ñöl umbun," a gun, ñ+g pakno. *

4 Hon ñ+g pakno u, Kraiŋ Jisas aip wip r+göl m+gan lugun umno rö la. N+hön g+n+g: Kraiŋ n+pe umö, kabö m+gan u r+göl g+la pen Nap klö ke yab+ŋ n+pe u gö, uraköm kam+ŋ m+döp rö, hon unbö rö wip r+göl m+gan rö m+dpun u urakun, kam+ŋ hain n+bö adö u m+deinabun. *

5 Kraiŋ aip j+ŋm ñöl umno u me, n+pe kauyan uraköm kam+ŋ m+döp rö, hainö hon u rö nöŋ urakun kam+ŋ m+deinabun.

6 God n+pe gas+ n+ŋa, nan si nan naj gep nag+ u böŋ nöŋ r+ib g+ d+ gö, hainö n+bi b+ gau kal+p nag+ wög gep b+ rö, adan naj u ud +p g+ dam aragn+ŋ, a g+ gas+ n+ŋa. An+ib u me, nag+ adö naj g+m+duŋ u, Kraiŋ aip mab ba laŋ al pak l+lo uma. * 7 Pen n+hön, n+bi b+ um hau+ g+p+al gau, nan si nan naj gep magö u m+dmagö kale p+tu gö göl rö lagöp.

8 Hon n+ŋbun, Kraiŋ aip umno u me, n+pe aip kam+ŋ m+deinabun. 9 Hon n+ŋbun, Nap n+pe gö Kraiŋ uraka rö, n+pe kauyan umagnab. Uri umeb magö u Kraiŋ n+p nan ap g+n+ŋm rö lagöp. 10 Kraiŋ n+pe ñ+n a+ŋ ap nöŋ uma u pen nan si nan naj gep p+döŋ u böŋ nöŋ hir göp. Kraiŋ kauyan uraköm, am God aip m+dpil.

11 An+ib u me, Kraiŋ Jisas aip u+ gun, nan si nan naj gep adö u um hau+ gun, urak God aip kam+ŋ m+dpun, a g+mim n+ŋmim.

* 12 Nan si nan naj gep magö u, kalöp ad+ik +p g+ dam, b+ nag+ wög gep rö mo gau m+d+mim, nan si nan naj g+nabim, a g+nab. Pen kale w+hö g+mim. * 13 Pen gas+ naj kale u, ha+ roman ñ+n ma kalöp ad+ŋ

* 5:13: Ro 4:15 * 5:18: 1Ko 15:22 * 5:19: Ais 53:11 * 5:21: Ro 6:23 * 6:3: Gal 3:27 * 6:4: Kol 2:12
* 6:6: Gal 5:24 * 6:11: 2Ko 5:15; Gal 2:19 * 6:12: Jen 4:7

ap, nan si nan najj g+n+m, a göm, t+p g+ gain+m rö, kale hañ romanj kale ad+ñ ad+ñ gau magöñhalö böñ nöp w+hö g+mim. Jisas aip umun urakpun u me, gas+ m+mdmagö r+m+id hon God n+p ñun, hañ romanj ad+ñ gau God n+p ñun, n+pe hagöp rö nöp gun, a g+mim n+ñmim. *

¹⁴ Nöd lo manö adö u n+ñun gun, a g+ gas+ u n+ñbe, nan si nan najj gep gas+ u nöp lö, an+g g+m+dim. Pen m+ñi adö an+bu rö m+dagpim. God kalöp mög n+ñöm udö, Krajs n+bi b+ n+pe m+dpim u, n+p c+g g+mim, nan si nan najj gau arö g+inabim. *

Nag+ as+ñ m+dagöp aij adö u nöp arun

¹⁵ Pen God lo manö adö u g+no, God n+ñöm han+p udagnab; n+pe ke han+p mög n+ñöm, Krajs n+p yuö apöm, han+p a göm uma rö, udnab. An+bu u, nan si nan najj nöp g+ m+daiau aka? Wasö yab+! An+g gagun. ¹⁶ Kale n+ñbim, kale b+ kub ap n+p, hon b+ nag+ wög gep ne m+idun, wög n+hön hagnabön g+inabun, a geinabim u, kale b+ kub an+bu mo n+pe gau m+dpim. Kale nan si nan najj gep n+p nag+ wög gep b+ rö m+deinabim u, nan si nan najj gep mo gau m+dmim umnabim. Pen kale God manö hagöp nag+ wög gep b+ rö m+deinabim u, God manö hagöp mo gau m+pe, n+pe kalöp n+bi b+ aij yad a g+inab. *

¹⁷ Nöd kalöp nan si nan najj gep gas+ u nöp lö, b+ nag+ wög gep rö m+dmim, adö an+bu nöp g+m+dim. Pen hainö, Jisas manö aij u n+ñmim, böñ nöp udpim. An+g g+pim u, yad God n+p aij a gabin. ¹⁸ God n+pe gö, kale nan si nan najj mo gau m+dmim, yöñ udmim, God nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dmim, n+pe hagöp rö g+ aij g+pim. ¹⁹ Pen kale ke klö m+dagpim rö, manö hagn+g gabin i, yad waiö nöp hagnö n+ñ aij göl, a gem, waiö nöp hagnabin.

Nöd kale gas+ najj yab+ n+ñmim, nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dmim, hañ romanj ñ+n ma kale gau nan si nan najj yab+ g+ dammim, g+ najj yab+ nöp g+m+dim. Pen m+ñi gas+ aij yab+ n+ñmim, nag+ wög gep b+ rö m+dmim, hañ romanj ñ+n ma kale gau God manö hagöp rö nöp g+ dammim, kam+ñ aij nöp m+deinabim. ²⁰ Nöd nan si nan najj gep nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dm+dim u, God manö hagöp adö u kalöp abadö, mo n+pe gau m+dagm+dim. ²¹ Pen nöd g+ najj g+m+dim an+bu, m+ñi n+ñmim hagnabim, "Pör an+g g+ najj g+m+idun u, nable göp. An+g gun nan aij ap udagpun," a g+inabim. N+bi b+ an+g g+p+al gau umn+g g+inaböl.

²² Pen m+ñi God n+pe gö, kale nan si nan najj mo gau m+dmim, yöñ udmim, God nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dmim, God n+ñö aij

g+inab adö u nöp g+mim, kam+ñ pör pör m+dep u udnabim. ²³ Nan si nan najj gep adö u g+ damun, pe udun umnabun; pen B+ Kub hon Jisas Krajs aip j+m ñöl m+deinabun u, God han+p kam+ñ pör pör m+dep magö u y+har+ñ ñ+nab. *

7

Krajs hañ romanj n+pe m+dpim rö, n+pe aip umbe

¹ Kale añ mam lo manö n+ñbim gau. Kale n+ñbim, n+bi b+ kam+ñ m+dpal gau nöp lo manö hain g+inaböl; umeinaböl, marö kal+p r+mnab m+dagm+dim.

² Manö ap ba gau rö ap m+dpöp. Lo manö ap haga, b+ n+pe m+deinab, n+bin n+pe nugmul aip m+daim; pen nugmul umnab u, lo an+bu p+s g+inab. ³ N+bi u nugmul m+dpöp n+ñöl g+, am b+ hain n+bö ap n+ñöm udeinab u, n+p hagnaböl, "Lo manö r+ib jumön, ne b+ si udep n+bi," a g+inaböl. Pen nugmul umö, am b+ hain n+bö n+ñöm udeinab u, manö m+dagöp; "Lo manö r+ib jumön, ne b+ si udep n+bi," a göm, hagnaböl.

⁴ Pen añ mam b+. An+bu unbö rö nöp, kale Krajs hañ romanj n+pe m+dpim gau, n+pe aip umbe rö, lo manö ud s+s+ l+m+dim u arö g+pe n+ñöm B+ ap kalöp udnab. B+ au umöm uraka B+ u kalöp udö, kale God n+p aij g+n+m adö u nöp g+inabim. *

⁵ Nöd pen Krajs hon udaga ñ+n u, nan si nan najj gep magö u han+p ud s+s+ l+m+dpöp. Lo manö adö u nöp hain gun a g+ m+dm+idun u pen gas+ najj an hon danj p+r+al hi+kö, mab as+ ñ+ñ umeb magö u waiö lö, m+id aij g+m+dagun. God aip m+dep rö laga. ⁶ Pen m+ñi Krajs aip umbun rö, lo manö han+p nag+ rö löm ud s+s+ l+m+dpöp u pak gulu g+ l+un me, Juda lo manö kal+ kl+ñ r+ikla adö u n+ñun gagpun; God Ana gas+ ñöb adö u nöp n+ñun g+pun. *

Lo m+dpöp rö, nan si nan najj g+pun u waiö n+ñun

⁷ An+bu u, hon n+hön hagnö? God lo manö hagö hagla u, manö najj hagöp, a gun aka? Wasö yab+! U an+g hagagun.

Lo m+dagböp, yad nan si nan najj aigeg rö m+dpöp u n+ñagbnep. Lo manö adö ap kal+ kl+ñ r+iköm hagla, "N+bi b+ r+mnab nan kale gau nan yad rö m+daiböp, a g+mim, gas+ u n+ñagmim," a g+la. An+bu u me, yad n+ñbin, n+bi b+ r+mnab nan kale gau nan yad rö m+daiböp a g+ gas+ n+ñeinabin u, nan si nan najj g+inabin. * ⁸ An+bu u, yad gas+ n+ñbin, hainö yad nan si nan najj gem, n+bi b+ r+mnab nan kale gau nan yad rö m+daiböp, a g+ gas+ u n+ñagnabin. Yad

* 6:13: Ro 12:1 * 6:14: 1Jn 3:6 * 6:16: Jon 8:34; 2Pi 2:19 * 6:23: Ro 5:12,15 * 7:4: Ro 6:2,11 * 7:6:

nöp gasi nıñbal. Pen nıbi bi God Ana kalıp gasi ñö gılo aröp gau, God Ana nıñon gasi göp adö u nöp gasi nıñbal. ⁶ Nıbi bi hibur mıdmagö kale nıñon gasi göp adö u nöp gasi nıñbal gau, adö anıbu nöp nan si nan naij göm umnaböl. Pen nıbi bi God Ana nıp aij gınab u nöp gasi nıñbal gau, adö anıbu nöp gı aij göm, God aip jım ñöl kamıñ mıdöm, mıd aij gınaböl.

⁷ Nıbi bi hibur mıdmagö kale nıñon gasi göp adö u nöp gasi nıñbal gau, gasi magö kale God nıp kauaı mauaı rö mıdöp. Gasi magö kale God lo nıpe nıñagöp; God lo nıpe nıñım rö lagöp. ⁸ Nıbi bi gasi naij mıdmagö prı anı kalıp yanı nıbö auö, adö anıbu gılo aröp gau, God nıp aij gınım adö u göl rö lagöp.

⁹ Pen kale nıbi bi God Ana kalöp anı danı mıdöp gau, gasi naij mıdmagö prı anı kale yanı nıbö auö, adö anıbu gagabım; God Ana kalöp gasi ñab adö u nöp gabım. Nıbi bi Krais Ana nıpe kalıp anı danı mıdagöp gau, Krais nıbi bi nıpe mıdagpal. * ¹⁰ Krais nıpe anı kalöp danı mıdeınab u, nan si nan naij gep magö u gö, hañ romanı kale umnıg gab; pen Jisas umö God kalöp nıñö, nıbi bi aij rö mıdpım u rö, Ana nıpe gö, ana kale kamıñ mıdeınab. * ¹¹ God gö Jisas uraka u, Ana nıpe anı kalöp danı mıdöp u me, God añı anıbu nöp kalöp u rö nöp gö, Ana nıpe kalöp anı danı mıdöp u nıpe hañ romanı kale kamıñ mıdep magö ñınab.

¹² Anıb u, añ mam bi, hon naböñ mıdöp. Gasi naij mıdmagö prı anı hon danı pılu gı ñö adö anıbu gun, naböñ anıbu ñagnabun. ¹³ Adö anıbu gıpe arö, umnıg gabım. Pen God Ana u kalöp gı ñö nıñöl gı, kale nan si nan naij gıpım anıbu böñ nöp arö gınabım u, God aip kamıñ mıdeınabım. *

¹⁴ God Ana gasi ñö nıñöl gı ajaböl nıbi bi gau, God ñı pai nıpe mıdpal. ¹⁵⁻¹⁶ Ana kale udpım u, kalöp fıp gı dam arö, kale nöd pıñıñ gı mıdım rö kauyanı pıñıñ gımım, nagı wög gep nıbi bi rö mıdagnabım. Ana kale udpım u, nıpe gö, God ñı pai nıpe mıdpım. Anıg nıñöm hon nıp “Aba! Bapı!” a gabun. *

¹⁷ Ñı pai nıpe mıdpun u me, nan aij nıñon nıñon ñı pai nıpe ñınab u, hon udnabun. Pen Krais nıp hag juöm gı naij gıla rö, hanıp u rö nöp gı naij gılo, pıñıñ gıgnabun u, God Krais nıp ud aij ga rö, hanıp u rö nöp ud aij gınab. *

Hainö mıd aij gınabun

¹⁸ Gasi yad nıñbin, Krais nıp cıg mıdun, marö rımnap gö, uıtham mıdeınabun u, u nan pro. Hainö God nıpe nan aij yabıñ

hanıp ñö, nıpe aip mıd aij gınabun u, u nan kub.

¹⁹ God nan nıñon nıñon gı la gau magöñhalö mıñi mıd aij gınım rö lagöp. Nan gau magöñhalö abad mıdö, God nıpe ñı pai nıpe waiö udnab ñın u nöp, nıpe gö, nan anıb gau kauyanı mıd aij gınab. ²⁰⁻²¹ Göp anıbu, God hadame nöp nıñebir gınab a ga rö nöp göp. Pen God hadame gau nıña, ñı pai yad waiö udnabın ñın u, yad gınö, ñı pai yad ñıñı löm mıd aij yabıñ gınaböl rö, nan magöñhalö gı lınö gau u rö nöp, hij gı lugagöm, ñıñı löm mıd aij yabıñ gınab.

Pen nan gı la anıb gau, nöd mıd aij gıgnab. Pen hanıp gö, ñı pai nıpe ke yabıñ mıdun nıpe aip mıd aij gınabun ñın u nöp me, kauyanı gö nan anıb gau mıd aij gınab. *

²² Hon nıñbun, nan God gı la anıb gau magöñhalö mıd aij gınıg gab u pen hadame nöp marö gö, nıbi ñı pai rıknıg gılo ilön göp rö u gı mıdöp. ²³ Pen hon abe marö anıbu mıdöp. Hainö kalıp böñ nöp udnıg gabin, a göm, God nıpe Ana u nöd nöp yuö apöm hanıp anı danı mıdöp u, pen ñın mai rö hanıp ñı pai nıpe ke kabö rö yabıñ waiö udö, hañ romanı gısön nıbö halu lun, a gun, mıdmagö hon anı danı marö anıbu gö nıñöl gı, mıñöñ naböñ adö il i abad mıdpun. *

²⁴ God nan hainö waiö lınab a ga manö u nıñ udno, hanıp uda. Pen nan nıñon nıñon hainö waiö lınab u magöñhalö hadö nıñbnop, mıñi gasi halö mıdun ñın hain u abad mıdagabınop. Nan hadö nıñbal u abadagnaböl. ²⁵ Pen, nan hainö waiö lınab, a gı gasi u nıñun me, iru gö nıñöl gı abad mıdagpun; gasi halö abad mıdpun.

²⁶ Nıbi bi pıdöp mıdagpun rö, Ana hanıp gı ñöl gı mıdöp. Hon God nıp sabe gun a gıpun u pen aige gun God nıp sabe gınabun u nıñagun. Pen Ana hanıp ab hak löm, God nıp sabe gınıg gab. Manö nıbi bi nıñeb rö wasö; kaddad manö löm hagnıg gab. ²⁷ God pen gasi hon magöñhalö nıñöb; nıpe Ana gasi nıpe u abe nıñöb. Ana nıpe hon Krais Jisas nıbi bi nıpe marö udöm, God nıp hagö, hagab rö gınab. Ana nıpe God nıp hagab u, God gınam a göm nıñöb adö u nöp hagab. *

²⁸ Hon nıñbun, God nıp mıdmagö lıñun nıbi bi gau, God nıpe hanıp abad mıdö nıñöl gı, nan rımnap ke gıgnab; mıd aij gınabun adö u nöp hanıp gınab. God nıpe hadame gau gasi nıñöm haga rö, hanıp yıp aumım a ga. * ²⁹ Pen adö anıbu nöp, God nıbi bi nöd nıña gau, “Yad gıñö, kale Ñı yad

* 8:9: 1Ko 3:16; 12:3 * 8:10: Gal 2:20 * 8:13: Gal 6:8; Kol 3:5 * 8:15-16: 2Di 1:7; Mak 14:36; 2Ko 1:22
 * 8:17: Gal 4:5-7; Rep 21:7 * 8:20-21: Jen 3:17-19 * 8:23: 2Ko 5:2-4 * 8:27: Sam 139:1 * 8:28: Ep 1:11
 * 8:29: Kol 1:18; Hib 1:6

m+döp rö löm, n+nin n+mam hain n+pe iru yab+ m+deinaböl," a ga. * 30 An+u u, n+bi b+ N+ yad rö m+deinaböl a ga n+bi b+ gau, kal+p y+p aumim a ga. N+bi b+ y+p aumim a ga n+bi b+ gau, kal+p n+bi b+ as+ m+dagöp a ga. N+bi b+ kal+p as+ m+dagöp a ga gau, N+ yad mailö aij halö m+döp rö, kale u rö nöp m+deinaböl a ga.

Han+p m+dmagö löm abad mid aij göp

31 Pen han+p an+g göm ud aij göp u, an han+p g+ naj g+ nab? B+ ap han+p g+ naj g+n+m rö lagöp, wasö yab+! * 32 God n+pe p+ñ+g gagöm, N+ n+pe ke u han+p nan a göm yuö apöm uma u nan kub yab+. Pen God han+p an+g ga u me, n+pe han+p ud aij göm, nan aij aij nöp han+p u rö nöp n+ nab. 33 Pen God n+pe han+p hag löp rö, an han+p manö kub hagnab? God n+pe ke gö as+ m+dagöp rö m+dpun u, manö m+dagöp, a ga. * 34 An+u u, b+ an han+p manö kub hagnab? B+ ap an+g hagn+m rö lagöp. Krais Jisas han+p nan a göm umöm, uraköm, am God n+magö y+ig k+id n+pe lau adö m+dom, han+p a göm, Nap n+p sabe göl g+ m+döp.

35 Krais han+p m+dmagö yab+ löp u me, an n+p wasö göm han+p ud as+ ke l+nab? Nan ap ke waiö löm, han+p ud as+ ke l+n+m rö lagöp.

Han+p marö r+mnap g+ nab aka,
 u+tham m+deinabun aka,
 k+iyö kub leinab aka,
 w+ñ+g m+dageinab aka,
 gas+ m+lö n+ñ+nabun aka
 b+ r+mnap han+p, Krais p+g m+dpal, a göm,
 han+p g+ naj g+naböl aka,
 al pak l+naböl aka,
 nan n+hön g+nab,

Krais aip j+m nöl nöp m+deinabun.
 36 Manö an+bu rö God Manö kal+ k+ñ+ r+köm hagla,
 "Nöp p+g m+dpun rö, pör han+p n+ñöm,
 kaj sipsip rö al pak lun a göm n+ñbal,"
 a g+la. *

37 An+u u, umeb rö an u m+dpun u pen Krais, b+ han+p m+dmagö löm uma u aip m+dpun, aij gö n+ñöl g+ nöp m+dpun, nan an+u gau p+ñ+g gagnabun. 38 Adö an+bu yad n+ñbin, umnabun aka m+deinabun, God han+p m+dmagö l+ nöp m+deinab n+ñöm nan ap han+p ud as+ ke l+n+m rö lagöp. God ejol n+pe gau, nan p+dör halö kumi kabö adö lan m+döp gau, nan kal naj gau, nan m+ñ+ m+döp gau, nan hainö m+deinab gau, 39 nan adö gal+k m+döp gau, nan mo gay+k m+döp gau, nan n+hön n+hön m+döp gau magöñhalö, nan ap han+p ud as+ ke

l+n+m rö lagöp. B+ Kub hon Krais Jisas m+döp rö, God han+p m+dmagö l+ nöp m+deinab.

9

God gas+ n+pe ke n+ñöm Isrel kai kal+p udn+g ga

1 Manö hagabin an+bi, yad Krais b+ n+pe m+dpin rö, piral hagagabin. Ana U+ u gas+ magö yad hagab, manö hagabön an+bu manö n+ñö hagabön, a gab. 2-3 Pen an+ mam b+. Isrel n+bi b+ r+mnap Krais n+p udagpal gau hainö manö kub n+ñöm, ilön kub udnaböl u, y+p mög yab+ göp. An+u u, yad gas+ iru yab+ n+ñbin. M+dmagö yad pör ilön kub göp. Yad n+ñö nöp hagabin, adan m+dböp, yad an+ mam yad gau kal+p nan a gem ilön udnö, kale pen kam+ñ arblap. *

4 Pen n+hön: God Isrel kai nöp kale n+ pai yad m+deilan a göm, mailö aij n+pe kal+p nöp yamöm, yad kalöp unbö g+nabin a göm manö k+ö n+ñö kal+p nöp hag nöm, lo manö n+pe u kal+p nöp hag nöm, kale aigöl göm God sabe gep ram u kabö rö sabe göl manö u kal+p nöp hag nöm, yad aigöl gem n+bi b+ kal+p ud aij g+nab manö aij u kal+p nöp hag n+. * 5 Isrel n+bi b+ n+hi ilan kale Ebrahim, Aisak, Jekop b+ gau me. Ebrahim, Aisak, Jekop n+ pai r+klö, r+k dam dap+l g+ damöm, Isrel n+bi b+ kal+p r+k daula. K+g+n an+ u nöp r+k dam dap+l g+ damöm, Krais n+p b+ yab+ r+k daula. Krais n+pe ke God m+dom, n+bi b+ magöñhalö abadab. Kale magöñhalö hib n+pe u pör haglö adö aran.

6 God Manö haga u, haga rö nöp ga. Isrel n+ pai r+klö, r+k dam dap+l g+ damöm, r+k daula gau r+mnap Isrel n+bi b+ kabö rö m+dagpal. 7 Ebrahim n+ pai r+klö, r+k dam dap+l g+ damöm r+k daula gau r+mnap Ebrahim n+ pai n+pe kabö rö m+dagpal. God Ebrahim n+p haga, "Aisak n+ pai r+k nab gau nöp n+ pai adö nape rö m+deinaböl," a ga. * 8 An+u u, Ebrahim n+ pai r+klö, r+k dam dap+l g+ damöm, r+k daula gau r+mnap God n+ pai n+pe m+dagpal. God manö k+ö n+ñö hagö, Ebrahim n+ pai yag daunaböl n+ pai gau nöp, kale God n+ pai n+pe m+dnaböl. * 9 God Ebrahim n+p manö k+ö n+ñö an+bu hagöm haga, "N+n yad hag l+nö n+n u nöp yad ado g+ aunö, nabin ne Sera n+ ap yag daunab," a ga. *

10 Pen ap+ hon Rebeka n+ n+pe m+hau b+ an+ nöp r+ka. B+ an+bu bac hon u Aisak. 11-12 Pen God gas+ n+pe ke n+ñöb rö g+nab. N+bi b+ an hag l+nabin a g+n+g gab u, hag l+nab. Kale nan aij r+mnap g+naböl u n+ñöm hag lagnab. God gas+ n+pe ke n+ñöb rö g+nab. An+u unbö rö nöp me, ap+ bac hon

* 8:31: Sam 118:6 * 8:33: Ais 50:8-9 * 8:36: Sam 44:22 * 9:2-3: Eks 32:32 * 9:4: Eks 9:4 * 9:7: Jen 21:12 * 9:8: Gal 4:23 * 9:9: Jen 18:14

Aisak Rebeka ber m̄thau ñi ramō r̄kaglö magö u, God n̄pe Rebeka n̄p haga, “Ñi ne nañi r̄knabön u, b̄i kub rö m̄dageinab; n̄pe ñi ne hain u n̄p wög ḡi ñinab,” a ga. Ñi mudun aṅ gau nöp m̄dailö n̄me yag dauaga adö u nöp, nan aij nan naj ap ḡilö n̄ñöm wasö, God gasi n̄pe ke n̄ñöm anig haga. * 13 God Manö ad̄iṅ ap kal̄i k̄liñ r̄ikla u, God manö hagöm haga, “Yad Jekop n̄p m̄dmagö l̄bin pen Iso n̄p m̄dmagö lagpin,” a ga. *

God n̄pe gab u, kabö rö nöp gab

14 An̄b u, God kabö rö gagab, a gun? Wasö! N̄pe kabö rö nöp gab. 15 God n̄pe Mos̄s n̄p haga,

“N̄bi b̄i mög n̄ñnabin gau kal̄p mög n̄ñnabin.

N̄bi b̄i m̄dmagö lem ud aij ḡinabin gau

kal̄p m̄dmagö lem ud aij ḡinabin,” a ga. *

16 An̄b u n̄ñbun, hane ke k̄ö gun ḡipun u n̄ñöm han̄p udagnab; hane ke k̄ö gun gasi halö m̄dpun u n̄ñöm han̄p udagnab. N̄pe ke mög n̄ñnab n̄bi b̄i gau nöp udnab. *

17 God Manö ad̄iṅ ap kal̄i k̄liñ r̄ikla u, God manö hagöm Pero n̄p haga, “Yad gasi n̄ñnö, n̄bi b̄i ram m̄nön̄j gau gau m̄dpal gau magöñhalö n̄ñnaböl, ne kin̄ Ijip n̄bö u b̄i kub b̄i k̄ö yab̄i pen yad God ḡinö ne b̄i ȳihar̄iṅ rö m̄dnabön. Anig ḡinab, kale n̄ñöm, manö an̄bu hag am̄il ap̄il göm hib yad u haglö ram m̄nön̄j gau gau magöñhalö arnab. Adö an̄bu nöp yad ke gainö, ne Ijip kin̄ m̄dpan,” a ga. * 18 An̄b u n̄ñbun, God gasi n̄pe ke n̄ñöb rö, n̄bi b̄i r̄imnap mög n̄ñnab pen n̄bi b̄i r̄imnap kal̄p n̄ñebir gö, gasi naj kale n̄ñbal u k̄id̄i arnab.

19 Kale r̄imnap God göp an̄bu rö n̄ñmim hagnabim, “God n̄pe nöp gö, gasi kale u k̄id̄i aröp u, n̄ñhön ḡinig pen, m̄id aij gaḡim, a göm, han̄p manö kub hagnab? God n̄pe ke, ‘Nan an̄b gau ḡinab,’ a ḡinab u, b̄i an n̄pe pe, ‘Nan gau gagnab,’ a ḡinab?” ö ḡinabim. 20 An̄g hagnabim u pen kale b̄i kub an rö m̄dmim, manö n̄pe u naböñ udnabim?

Adö an̄bu rö, God Manö u b̄i ne Aisaia kal̄i k̄liñ r̄iköm haga, “B̄i ap m̄nön̄j udöm, rin cög ap gö, ‘Ȳip n̄ñhön ḡinig anig göl ḡipan,’ a göm pen ado göm hagagnab. Wasö yab̄i!” a ga. * 21 B̄i rin cög ḡinig gab b̄i u, n̄pe gasi n̄pe ke n̄ñöb rö ḡinab. M̄nön̄j bad añi ap ud ḡi dö ḡi dapöm, rin aij aij ñin añi añi lauep ap löm, rin ȳihar̄iṅ pör

pör lauep ap löm, ḡinab. U manö m̄dagöp; gasi n̄pe. * 22-23 An̄b unbö rö me, God göp. N̄pe n̄bi b̄i ḡi naj ḡi m̄dpal gau n̄ñö, iru yab̄i gö, kal̄p al pak l̄n̄m rö löp u pen, n̄pe mulu halö m̄döp u n̄ñöm k̄ö n̄pe m̄döp u n̄ñlan, a göm, kal̄p ȳñd anig gagöp. God hadame dagol gau gasi n̄pe ke n̄ñöm haga, n̄bi b̄i mög n̄ñem ud aij ḡinabin n̄bi b̄i gau mailö aij yad u n̄ñöl, a ga. An̄b u, n̄bi b̄i an̄b gau mailö aij yad u n̄ñöl a göm, n̄pe n̄bi b̄i ḡi naj ḡi m̄dpal gau gö, gasi hibur naj kale u k̄id̄i aröp. 24 N̄bi b̄i mög n̄ñem ud aij ḡinabin a ga u, han̄p Juda n̄bi b̄i abe, Juda n̄bi b̄i wasö gau abe, haga. 25 Manö adö an̄bu rö, God manö haga r̄imnap b̄i ne Hosea God Manö ad̄iṅ ap kal̄i k̄liñ r̄iköm haga,

“N̄bi b̄i yad m̄dagm̄dal gau, kal̄p ‘n̄bi b̄i yad’ a ḡinabin. Pen n̄bi b̄i m̄dmagö lagm̄din gau, kal̄p ‘n̄bi b̄i m̄dmagö yad’ a ḡinabin. Pen Hosea God Manö ad̄iṅ ap halö kal̄i k̄liñ r̄iköm haga, *

26 Nöd ‘N̄bi b̄i yad m̄dagpim,’ a ḡinö u, ram m̄nön̄j añi an̄bu nöp kal̄p, ‘God pör kam̄iṅ m̄döp ñi pai n̄pe,’ a ḡinabin,” a ga. *

27 Pen God Manö ad̄iṅ ap, b̄i God manö hagep Aisaia manö blätö göm hagab, “Isrel kai kabö kuṭup ñ̄g goṭ gau m̄döp rö iru nöp m̄deinaböl u pen

B̄i Kub n̄pe yöp pro bad ap nöp ud kam̄iṅ yunab. * 28 N̄ñhön ḡinig: B̄i Kub n̄pe dip nöp n̄bi b̄i m̄nön̄j naböñ iṭ i m̄dpal gau magöñhalö manö kub hagöm böñ nöp pen ñinab,” a ga.

29 Ḡinab an̄bu, Aisaia n̄pe nöd God Manö ad̄iṅ ap kal̄i k̄liñ r̄iköm haga, “B̄i Kub ke p̄idöñ halö m̄döp u,

han̄p ñi pai yöp bad ap nöp arö gaböp,

Sodom Gomora n̄bi b̄i kal̄p ga rö u,

han̄p ḡiböp,” a ga. *

Isrel kai abe Jisas manö aij u n̄ñ udlan̄j
30 An̄b u, n̄ñim! Juda n̄bi b̄i wasö gau, nöd, m̄id aij gun God aip j̄m ñöl m̄daiun a göm gasi u n̄ñagla u, pen m̄ñi Jisas manö aij u n̄ñ udlö, God kal̄p as̄iṅ m̄dagöp a gö, n̄pe aip j̄m ñöl m̄dpal. 31 Pen Isrel n̄bi b̄i nöd God lo manö u udöm, hagöp hagöp rö gun a ḡila u pen m̄ñi n̄pe aip j̄m ñöl m̄dagpal. 32 Pen n̄ñhön, God n̄p n̄ñ udöm wasö, hon ke adö r̄imnap gun, n̄pe aip j̄m ñöl m̄deinabun, a göm, God n̄pe kabö aij la adö u arun a ḡilö n̄ñöl ḡi, ma

* 9:11-12: Jen 25:23 * 9:13: Mal 1:2-3 * 9:15: Eks 33:19 * 9:16: Ep 2:8 * 9:17: Eks 9:16 * 9:20: Ais 29:16; 45:9 * 9:21: Jer 18:6 * 9:25: Hos 2:23 * 9:26: Hos 1:10 * 9:27: Ais 10:22-23 * 9:29: Ais 1:9 * 9:32: Ais 8:14

kale u li yuö ap lug pakpal. * 33 Manö anibu rö, Aisaia nipe God manö haga rö kalı kliš rıköm haga,

“Nıñim! Yad daun kub Saion kabö ap lınö, nıbi bı ma adö anıbu li yuö ap lug paknaböl;

pen nıbi bı nıñ nıñ udnaböl gau,

God nıñ nıñöm ana udagnaböl,” a ga. *

10

God nıpe ke gö, kale nıbi bı nıpe asıñ mıdagöp rö mıdeınaböl u, Isrel nıbi bı kale nıñagal

¹ Mıdeımam yad gau. Gası klö yıp auöp u, God nıbi bı yad Isrel kai kalıp ud kamıñ yunım, a gem, nıñ pör nöp sabe göl gı mıdpın. ² Yad kale gıpal rö nıñem hagabin, hon God nıbi bı nıpe mıdaiun, a göm, klö yabıñ gıpal u pen gası nıñ aij göm gagpal. ³ “Krais uma rö, God hanıp, ‘Nıbi bı asıñ mıdagöp yad,’ a gınab,” a göm gası u nıñblap u pen adö anıbu nıñ aij gagöm, gası kale ke adö u nöp nıñöm hagla, “Lo adö u gıno areınab u, nıbi bı aij nıpe mıdeınabun,” a gıla. Anıb u, lo manö adö anıbu hain gun a göm gı damöm, hainö ap lug pakla. ⁴ Krais ga anıbu, uri lo u pıs göp. Anıb u me, nıbi bı an an Jisas manö aij u nıñ udnaböl gau, God kalıp magöñhalö nıbi bı asıñ mıdagöp yad a gınab.

Nıbi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö kamıñ aröl rö löp

⁵ God Manö u, Mosıs manö rımnap kalı kliš rıköm, lo manö udöm asıñ mıdagöp rö mıdeınaböl manö adö u hagöm, Isrel kai kalıp haga, “Lo manö u udmım, hagöp rö nöp gımım me, kamıñ arnabım,” a ga. *

⁶ God Manö u, Mosıs manö rımnap kalı kliš rıköm, Krais nıñ nıñ udöm asıñ mıdagöp rö mıdeınaböl manö adö u hagöm, Isrel kai kalıp haga, “Kale, ‘Bı an adö lañ arnab?’ ö gagmım,” a ga. (Manö haga u il u me, kale am kumi kabö adö lañ au nıbö Krais nıñ ut gı dauagnaböl.) * ⁷ Anıb unbö rö nöp, “Kale, ‘Bı an wıp ana ram mıdöp mo gayık arnab?’ ö gagmım,” a ga. (Manö haga u il u me, kale am wıp ana ram mıdöp mo gayık nıbö Krais nıñ ut gı dauagnaböl.)

⁸ Pen God Manö adıñ anıbu, Mosıs manö adö rımnap nıñön nıñön kalı kliš rıköm Isrel kai kalıp haga. Nıpe haga, “Manö magö anıbu mılö gau mıdagöp. Manö magö anıbu mıdmagö an kale dañ mıdöp pör hagpım adö u nöp,” a ga. Mosıs nıpe Jisas manö aij, manö nıñ udep anıbu nöp haga. Manö aij nıñ udep anıbu nöp hon pör nöp hag nıabun u me.

⁹ Anıb u, God gö Jisas uraköp a gımım, gası u nıñ mıdmım, “Jisas nıpe Bı kub yad,” waiö hagnabım u, God kalöp nıbi bı asıñ mıdagöp yad a göm, kalöp ud kamıñ yunab. ¹⁰ Pen nıñön, kale gası mıdmagö an kale dañ manö nıpe nıñ udnabım u, God kalöp nıbi bı asıñ mıdagöp yad a gınab. Meg mıgan kale manö hagnım, nıbi bı gau waiö hag nıñabım u, God kalöp ud kamıñ yunab. ¹¹ Adö anıbu rö, Aisaia nıpe God Manö adıñ ap kalı kliš rıköm haga, “Nıbi bı nıñ nıñ udnaböl gau, God nıñ nıñöm ana udagnaböl,” a ga. *

¹² Juda nıbi bı gau, Juda nıbi bı wasö gau, ke ke mıdagpal. Bı Kub nıpe nıbi bı gau nıbö gau nıbö magöñhalö Bı Kub anıñ nöp mıdöp. Nıbi bı gau nıbö gau nıbö an an nıpe sabe gınaböl gau, kalıp ud aij yabıñ gınab. * ¹³ Adö anıbu nöp, bı ne Joel, God Manö adıñ ap kalı kliš rıköm haga, “Nıbi bı an an Bı Kub nıñ, yıp ud kamıñ yu, a göm hag nıñlö, kalıp ud kamıñ yunab,” a ga. * ¹⁴ Pen kale Bı Kub nıñ nıñ udagnaböl u, kale nıñ aıgöl göm sabe gınaböl? Pen kale Jisas manö aij u apdı nıñagnaböl u, kale aıgöl göm manö aij anıbu nıñ udnaböl? Pen nıbi bı rımnap apöm Jisas manö aij adö u hag nıagnaböl u, kale aıgöl göm manö anıbu apdı nıñnaböl? ¹⁵ Pen nıbi bı Krais Jisas nıñ udpal gau kalıp hag yuagnaböl u, kale aıgöl göm arnaböl? Adö anıbu nöp, Aisaia nıpe God Manö adıñ ap kalı kliš rıköm haga, “Nıbi bı manö aij daunaböl gau, gı aij yabıñ gınaböl,” a ga. *

¹⁶ Pen Isrel nıbi bı Krais Jisas manö aij u nıñla gau rımnap nıñ udagla. Manö adö anıbu nöp, Aisaia nıpe God Manö adıñ ap kalı kliš rıköm haga, “Yad manö aij ne u hagnö jı bı an nıñ udöp?” ö ga. * ¹⁷ Anıb u, nıbi bı rımnap God manö hag nıñlö, nıbi bı nıñöm manö anıbu nıñ udnaböl. Pen God manö hag nıñlö, nıñ udnaböl u, Krais manö aij u me. ¹⁸ Pen Isrel kai manö anıbu nıñagla aka nıñön? Wasö yabıñ! Nıñla. Kale nöd nıñla u me, Depid nıpe God Manö adıñ ap kalı kliš rıköm haga,

“Kale ram mınöñ gau gau magöñhalö amöm,
manö anıbu hag nıñal;
kale manö hag nıñlö,
mınöñ naböñ gau rıgon rıgon
magöñhalö yabıñ aröp,” a ga. *

¹⁹ Pen yad hag nıñeb ap halö mıdöp: Isrel kai manö anıbu nıñöm il u nıñagla aka nıñön? Wasö yabıñ! İ u nıñla. Mosıs nıpe God manö haga u udöm, God Manö adıñ ap kalı kliš rıköm haga,

* 9:33: Ais 28:16; 1Pi 2:6 * 10:5: Lep 18:5 * 10:6: Dud 30:12-14 * 10:11: Ais 28:16 * 10:12: Ap 15:9

* 10:13: Joe 2:32 * 10:15: Ais 52:7 * 10:16: Ais 53:1 * 10:18: Sam 19:4

“Yad n̄ibi b̄i hauʔ halō m̄igan r̄imnap kal̄ip
 udem, ud aij ḡinō,
 kale Isrel n̄ibi b̄i kal̄ip mulu kal
 n̄iηmim,
 God han̄ip rō an̄ig gagōp, a ḡimim
 n̄iηnabim,” a ga. *

²⁰ Aisaia n̄ipe God manō haga u udōm God
 Manō ad̄iη ap kal̄i k̄liñ r̄ikōm waiō yab̄i
 hagōm haga,

“N̄ibi b̄i ȳip n̄iηun a gōm ul̄hai n̄iηagal gau
 ȳip ul̄hai n̄iηbal;

kale ȳip n̄iηun a gōm hag n̄iηagal
 pen yad ke kal̄ip waiō laj̄n ȳip n̄iηbal,”
 a ga. *

²¹ Pen Isrel ḡipal rō, Aisaia n̄ipe God manō
 haga u udōm, God Manō ad̄iη ap kal̄i k̄liñ
 r̄ikōm haga,

“Yad p̄or b̄i n̄iηeb kale rō m̄idem,
 ‘Yad auim!’ a ḡipin pen ȳip auagal.

Kale aleb aleb ñōm,
 gas̄i kale ke n̄iηbal rō n̄op ḡipal,” a ga.
 *

11

God Isrel kal̄ip b̄oη n̄op arō gagōp

¹ An̄ib u, yad hag n̄iηeb ap m̄idōp: God
 Isrel n̄ibi b̄i gau kal̄ip b̄oη n̄op arō gōp aka?
 Wasō yab̄i! Kal̄ip b̄oη n̄op arō gagōp. Yad
 Pol u rō n̄op Isrel n̄ibō b̄i. Ebraham r̄ikō,
 r̄ik damōm, Benjamin n̄ip r̄iklō; Benjamin
 pen r̄ik dam dap̄il ga iʔ u, yad m̄idpin. *

² Pen God n̄ibi b̄i hadame n̄op n̄iηōm,
 n̄ibi b̄i yad m̄idaiōl, a ḡi gas̄i n̄iηa gau kal̄ip
 arō gagōp. Kale b̄i ilaija n̄ip aiud udōm God
 Manō kal̄i k̄liñ r̄ikla u hadō n̄iηbim. Ilaija
 God n̄ip sabe gōm haga, ³ “Isrel n̄ibi b̄i gau
 magōñhalō n̄op arō gōm, b̄i manō ne hagep
 gau kal̄ip al pak lōm, kabō k̄inaη gōm nan
 pak n̄op sabe gep kabō gau, pa jō ma jō ḡi
 yubal. Yad añ̄i n̄op m̄idpin u pen ȳip u rō
 n̄op, al pak lun, a gōm, r̄id̄tk ḡi ud ajabōl,” a
 ga. * ⁴ Hagō, God n̄ip pen haga, “B̄i yad iru
 yab̄i n̄op sepen dausan rō (7,000) m̄idpal
 gau, Bal god piral u n̄ip, ‘B̄i kub hon,’ a gōm,
 n̄ip sabe gagpal,” a ga. *

⁵ An̄ib u rō, God n̄ibi b̄i mōg yab̄i gōp u
 me, n̄ipe han̄ip n̄ibi b̄i Isrel yōp bad ap mōg
 n̄iηōm hag lō m̄idpun. ⁶ Han̄ip mōg n̄iηōm
 udōp an̄ibu, lo adō u gaino aka nan r̄imnap
 ke gaino n̄iηōm udagōp. Han̄ip ȳihar̄iη
 mōg n̄iηōm udōp a ḡi gas̄i n̄iηbun u, pen
 hon nan ap ke gaino han̄ip udaibōp, hon
 an̄ig gas̄i n̄iηagbnop. * ⁷ N̄ibi b̄i Isrel klō
 yab̄i gōm, ul̄hai n̄iη damōm, udagla. N̄ibi
 b̄i God udnabin a gōm hag la gau n̄op udlā.

God n̄ipe ke gō, n̄ibi b̄i r̄imnap manō n̄ipe
 u n̄iηōm n̄iηagla.

⁸ Adō an̄ibu n̄op, Mos̄is God Manō ad̄iη
 ap kal̄i k̄liñ r̄ikōm haga,
 “God n̄ipe gō, kale hon hanōm,
 amgō ju ju ḡi m̄ideila;
 n̄ipe gō, kal̄ip amgō we gō,
 amgō n̄iηageila;
 n̄ipe gō, kal̄ip hauʔ alō,
 manō apdi n̄iηageila;
 an̄ibu n̄op m̄id damōm,
 uri unbō rō n̄op m̄idpal,” a ga. *

⁹ Pen Depid God Manō ad̄iη ap kal̄i k̄liñ
 r̄ikōm haga,

“Kale p̄or nan kub ñ̄iηbal u,
 kal̄ip wanaη hel rō ud sis̄i l̄n̄im.
 Arun a ḡi gas̄i n̄iηnabōl adan an̄ibu p̄i
 ḡinab.

An̄ib u, kale ḡi naij ḡipal u, kale pen
 udnabōl. *

¹⁰ Amgō kale we gō amgō n̄iηagōl.
 M̄iηōr kub auō p̄or ul̄tham wabi ḡi ud
 ajaiōl,” a ga.

God Juda n̄ibi b̄i wasō gau udab

¹¹ Pen Isrel kai ap lug pakpal u, b̄oη n̄op
 ap lug pakapal. Kale nan si nan naij ḡila
 rō, God kal̄ip arō gōm, Juda n̄ibi b̄i wasō
 gau kal̄ip udōp. Udōp an̄ibu, “Isrel kai,
 ‘Han̄ip rō an̄ig gōm udagōp,’ a gōm n̄iηlan̄,”
 a gōm gōp. *

¹² Pen Isrel kai nan si nan naij geila rō,
 n̄ibi b̄i ram m̄inōη gau gau nan aij yab̄i
 udpal. God Isrel kai arō ga rō, Juda n̄ibi
 b̄i wasō gau nan aij yab̄i udpal. An̄ib u,
 God n̄ibi b̄i Isrel ud kam̄iη yunab ñ̄in u,
 n̄ibi b̄i n̄ipe gau magōñhalō nan aij aij yab̄i
 udnabōl.

¹³ Yad uri kalōp Juda n̄ibi b̄i wasō gau
 hagabin. Krai Is̄as ȳip, “Juda n̄ibi b̄i wasō
 gau kal̄ip manō aij yad hag ñ̄imōn,” a ga u
 me, kalōp Juda n̄ibi b̄i wasō gau Is̄as manō
 aij u hag ñ̄i m̄idnō ȳip aij gōp. ¹⁴ Pen yad
 kalōp Is̄as manō aij u hag ñ̄inō n̄iηbe, n̄ibi
 b̄i yad ke Isrel r̄imnap n̄iηōm, “God kal̄ip
 udōp rō han̄ip udagōp,” a gōm n̄ip auaiōl
 u, ȳip aij yab̄i ḡinab. ¹⁵ God Isrel kai kal̄ip
 arō ga rō, Juda n̄ibi b̄i wasō gau kal̄ip, n̄ibi
 b̄i yad, a gōm udōp. An̄ib u, hainō Isrel kai
 kal̄ip udō, wip umōm kauyaη uraknabōl u
 rō ḡinab.

¹⁶ Kale bred ad̄iη ap God n̄ip sabe ḡi
 ñ̄inabōl u, bred magō magōñhalō God nan
 n̄ipe. Kale hagnabōl, “Mab oliṗ iʔ u God
 mab iʔ n̄ipe,” a ḡinabōl u, ramō lōm lō pa
 gau gau arnab u abe God nan n̄ipe.

¹⁷ Pen God n̄ipe mab oliṗ lō k̄id nōd
 n̄ibō gau hak yuōm, kalōp oliṗ lō be gau

* **10:19:** Dud 32:21 * **10:20:** Ais 65:1 * **10:21:** Ais 65:2 * **11:1:** 1Sa 12:22; Sam 94:14; Plp 3:5 * **11:3:**
 2Ki 19:10,14 * **11:4:** 1Ki 19:18 * **11:6:** Gal 3:18 * **11:8:** Dud 29:4; Ais 29:10 * **11:9:** Sam 69:22-23
 * **11:11:** Ap 13:46 * **11:17:** Ep 2:11-19

nibö rö dapöm dım ñö, dım ñöl mıdıpım. Anıb u me, mab olip nöd nibö u kamıj mıdöm mınöj yan nibö ñıg u udö, lö hain nibö u mıd aij göp. * 18 Kale mab lö nöd nibö u, lö yıharıj, a gımim gası u nıjagmim. Kale nıjımim, kale mab lö hain nibö u ñıg udmim mab il u ñagpım; mab il yan ñıg udöm kalöp mab lö anı ñöb. 19 Kale hagnabım, “God nıpe, ‘Olip lö be gau nibö dapem ud dım ñınam,’ a göm, olip lö nöd nibö gau hak yuö, ka anıbu udun mıdıpun,” a gınabım. 20 Manö anıbu nıjög hagnabım u pen nıj aij gımim. Isrel kai Kraıs nıj nıj udaglö, kalıp arö ga; kale pen Kraıs nıj nıj udpe, kalöp uda. Pen kale ana udmim, hib kale ke hagpe adö aragnım. 21 Nıhön gınıg: God mab olip lö nöd nibö gau hak yua rö, kale u rö nöp gınım rö löp.

22 God nıpe bı hain aij yabıl u pen nıpe bı klö yabıl rö mıdöp. Nıbi bı nıj arö gıla gau kalıp bı klö rö löm arö ga. Pen kalöp agamıj hain rıköm, mıdmagö löm, uda. Kale anıg göl Kraıs nıj nıj udöl gı mıdeınabım u, kalöp agamıj hain rıköm, mıdmagö löl gı mıdeınab. Pen Isrel kai kalıp ga rö, hanıp u rö nöp gınım rö löp, a gımim, nıj aij gımim. * 23 Isrel nıbi bı anıb gau hainö Kraıs nıj nıj udnaböl u, God kalıp ud pa dım ñınab. God kalıp ud pa dım ñınım rö löp. 24 Pen nıhön, kalöp mab olip lö be gau nibö dapöm, mab olip yabıl pa dım ñö mıdıpım u, olip lö kabö göl gau kauyan pa dım ñınıg, pa dım ñınab.

Hainö Isrel nıbi bı magöjhalö kalıp udnab

25 Pen anı mam bı. Hib kale ke hagpe adö arnım rö löp. Anıb u, manö nöd nıjagmıdun ap kalöp hagnıg gabin. Isrel nıbi bı iru nöp mıñi amgö we rö mıdıp u pen pör anıg gagnab. God Juda nıbi bı wasö gau kalıp udnabin a göm gası nıjga gau magöjhalö udnab. 26 Nıbi bı anıb gau ud pıs göm, hainö Isrel nıbi bı kalıp magöjhalö ud kamıj yunab. Manö adö anıbu rö, God manö haga u udöm God Manö adıj ap kalı klıñ rıköm hagla, “God haga,

‘Jekop kıgın yıp arö gıla gau kalıp ud kamıj yunab bı u, daun kub Saion nibö aunab. *

27 Yad kalıp aip manö klö nıjög hagnö rö, nan sı nan naij gıpal gac u lik gı yunabın,’ a ga,” a gıla. *

28 Isrel kai Kraıs nıj udagla rö, kale God kauaı mauaı nıpe mıdıpım. Pen kale Kraıs nıj udmim, mıñi mıñi göl gı mıdıpım. Pen God hadame nöp Isrel kai nıhi ihıj kale Ebraham Aısak Jekop bı gau kalıp manö klö

nıjög haga u nıjög, God Isrel kai mıdmagö löl gı nöp mıdöp. 29 God nıpe nan aij ap ñöb, hainö gası hain nibö nıjög, nan aij anıbu adog udagnab. Anıb unbö rö nöp, God nıpe, gınabin a göm, manö klö nıjög hageınab, hainö gası hain nibö nıjög, ke gagnab. Manö hagnab u arö gagnab. Hagnab rö nöp gınab.

30 Kale nöd God manö haga u ud yumıdim pen hainö Isrel nıbi bı God manö nıpe arö gılo, kalöp pen mög nıjög ud aij gö, nıpe aip mıd aij gıpım. 31 God kalöp mög nıjög uda u, Isrel nıbi bı nıjöl, mulu lugö, Kraıs manö aij u ud yula, pen hainö God kalıp u rö nöp mög nıjög udnab.

32 Anıb u nıjög, Isrel nıbi bı gau abe, Juda nıbi bı wasö gau abe, God manö haga u ud yula rö, God kalıp magöjhalö nıjög arö gö, kale bı nagıman rö mıdöm, nan sı nan naij gı dam dam ud arlö, hainö kalıp mög nıjög udnab.

God hib nıpe pör hagno adö araj

33 Anıb u, yad nıjög, God nan magöjhalö nıjög;

gası nıpe gası aij yabıl.

God nıpe gası nıjög kıd yabıl nıjög, adö anıbu ke yabıl göp.

God nıpe gası nıjög,

nan anıg anıg gınabin a göm, gası aij nıjög rö,

bı ap gası aij unbö rö mıdagöp.

Hon God gası rımıd nıpe nıjög,

nıpe ke göp rö gun a gun, gagnabun! *

34 God Manö u kalı klıñ rıköm hagla,

“Nıbi bı an, Bı Kub gası aij nıjög rö u nıjög?

Nıbi bı an, Bı Kub nıjög, ‘Ne anıg gı, anıg gı,’ a gınab? *

35 Pen nıbi bı an, nan aij ap God nıjög ñö, pen ñınım?

Wasö yabıl! Nıbi bı ap nıjög anıg göl rö lagöp,” a gıla. *

36 Nıhön gınıg: God nıpe nan gau magöjhalö gı la;

klö nıpe nöp nan anıbu gau magöjhalö mıdöp;

nan anıbu gau magöjhalö God nıjög ñıñi löl gı mıdöl.

Anıb u, hib nıpe u pör pör nöp hagno adö arnım!

Anıb unbö rö aij. *

12

God lau adö mıdıpım, a gımim, nıjög aij gınım adö u gıpe arnım

1 Anıb u, anı mam bı. Kalöp mög nıjög udöp rö, kale pe nan God nıjög sabe gı ñıbal rö, hañ romanı gası rımıd kale u, nan

* 11:22: Jon 15:24 * 11:26: Aıs 59:20-21 * 11:27: Jer 31:33-34 * 11:33: Aıs 55:8-9 * 11:34: Aıs 40:13; 1Ko 2:16 * 11:35: Job 41:11 * 11:36: 1Ko 8:6

kaməŋ halö rö, nan u† rö, God nɪp ɲimim. Nan damöm, God nɪp sabe gɪ ɲɪbal gau, nan naj naj gau ɲagpal. Nan aij aij nan ap gagöp gau nöp ɲilö me, nɪpe ɲɪɲɪ löm udöp. Anɪg unbö rö me, God hanɪp nan nɪp sabe gɪ ɲɪbal rö udnɪm, a gɪmim, nɪp nɪɲ udöl gɪ mɪdmim, hagöp hagöp rö nöp gɪmim. *

² Pen nɪbi bɪ mɪnönj adö il i gasɪ nɪɲöm gɪpal nagɪ adö u rö gagmim. Pen God nɪp hag nɪɲbe, nɪpe kalöp gasɪ aij ɲö, gasɪ rɪmɪd mɪdmagö kale aɲ daɲ hain nɪbö limim, nɪbi bɪ ke hain nɪbö rö limim. Anɪb u, kale nɪɲnabim, hon aigöl gɪno, God nɪp aij gɪnɪm. Kale nɪɲnabim adan nɪhön adan aij yabɪɪ; kabö göl nöp gɪnab adö u nɪɲnabim. Pen kale anɪg göl nɪɲ aij gɪmim, anɪg unbö rö nöp gɪnabim. ³ God yɪp mög nɪɲöm udö, wög nɪpe gɪpin. Anɪb u, kalöp magöŋhalö hagabin, hon nɪbi bɪ kub a gɪ gasɪ nɪɲagmim. God nɪpe nɪɲ udep magö u kalöp ke aɲɪ aɲɪ ɲöb. Anɪb u me, kale ana udmim, hon aigale nɪbi bɪ rö mɪdpun a gɪmim nɪɲmim. *

⁴ Hon nɪɲbun, hon magöŋhalö haɲ roman aɲɪ mɪdöp u pen adɪɲ adɪɲ ke ke iru nöp mɪdöp. Adɪɲ gau wög ke ke mɪdöp; ma u wög nɪpe u ke göp, ɲɪmagö u wög nɪpe u ke göp, amgö u wög nɪpe u ke göp. Anɪb u, il ke ke mɪdöp rö, il ke ke nöp gɪpal. *

⁵ Anɪb u rö, hon Krai la u adö mɪdpun gau u rö nöp wög ke ke gɪpun u pen nɪbi bɪ kɪgɪn nɪpe jɪm ɲöl aɲɪ u nöp mɪdpun. ⁶ God hanɪp aɲɪ aɲɪ mög nɪɲöm ud aij göm, nan aij hanɪp ke ke ɲöb rö, adö anɪbu nöp nɪɲun gɪnabun. God nɪbi bɪ rɪmnap nan aij ɲöm, manö yad nɪbi bɪ gau hag ɲimön, a geinab u, nɪpe God nɪɲ udep magö ɲöb rö hag ɲɪnab. ⁷ God nɪbi bɪ rɪmnap nan aij ɲöm hagnab, nɪbi bɪ gau wög rɪmnap gɪ ɲɪnɪm. God nɪbi bɪ rɪmnap nan aij ɲöm hagnab, nɪbi bɪ ɲɪ pai bɪ gau manö aij rɪmnap hag ɲɪnɪm, a gɪnab u, nɪbi bɪ ɲɪ pai manö hag ɲɪnɪm. ⁸ God nɪbi bɪ rɪmnap nan aij ɲöm hagnab, aɲ mam ne ap iru gainɪm u, nɪp manö hag ɲɪ aij gɪmön, nɪpe gasɪ aij nɪɲöm ɲɪɲɪ lɪɲɪm, a gɪnab u, nɪpe unbö rö gɪnɪm. God nɪbi bɪ rɪmnap nan aij ɲöm hagnab, nɪbi bɪ gau mani nan gau ulep göp u, kalöp mani nan rɪmnap ɲɪnɪm a gɪnab u, mani nan rɪmnap abönamö ɲɪnɪm. Nɪbi bɪ rɪmnap nan aij ɲöm hagnab, nɪbi bɪ rɪmnap kalöp abad mɪdmön a gɪnab u, nɪpe gasɪ nɪɲ aij göm kalöp abad mɪdnɪm. Nɪbi bɪ rɪmnap nan aij ɲöm hagnab, nɪbi bɪ rɪmnap kalöp mög nɪɲmön ud aij gɪmön

a gɪnab u, nɪpe ɲɪɲɪ löl gɪ mög nɪɲöm ud aij gɪnɪm.

Nɪbi bɪ gau kalöp mɪdmagö limim

⁹ “Nɪbi bɪ gau kalöp mɪdmagö labun,” a gɪmim, piral hagamim; kalöp mɪdmagö yabɪɪ limim, ud aij yabɪɪ gɪmim. Nan si nan naj gep magö u nɪp kolmaɪ kale rö mulu kal nɪɲmim. Pen klö gɪmim nagɪ aij adö u nöp udmim. ¹⁰ Nɪbi bɪ aɲ mam bɪ pen pen mɪdmagö libal rö, kale Krai la u adö mɪdpim u rö nöp aɲ mam bɪ pen pen mɪdmagö limim. Aɲ mam bɪ kale gau hib kale hagpe adö arɲnɪm; pen hib kale ke gɪpe adö aragnɪm. ¹¹ Wög iru maru gagmim; klö gɪmim gɪmim. Bɪ Kub hon u nɪp wög gabun a gɪmim, aij gö nɪɲöl gɪ gɪmim. ¹² Bɪ Kub hanɪp udnab, a gɪmim, aij a gö nɪɲöl gɪ, nɪp abad mɪdaimim. Kalöp marö rɪmnap auainɪm, agamɪj mɪdaimim. God nɪp sabe gep u arö gagmim, pör nöp sabe göl gɪ mɪdaimim. ¹³ Nɪbi bɪ God lau adö mɪdöm, mani nan kale ulep göp gau, kalöp mani nan rɪmnap nɪme lɪ ɲimim. Nɪbi bɪ mɪlö gau nɪbö auaiöl, u† gɪ dam ram kale ud armim. *

¹⁴ Nɪbi bɪ rɪmnap kalöp gɪ naj gaiöl u, pen pe, “God nɪp sabe gɪno kalöp gɪ naj gan,” a gɪmim sabe gagmim; “God nɪp sabe gɪno kalöp gɪ aij gan,” a gɪmim sabe gɪmim. *

¹⁵ Nɪbi bɪ rɪmnap kale ɲɪɲɪ löl gɪ mɪdaiöl, kale kalöp aip ɲɪɲɪ löl gɪ mɪdaimim; pen rɪmnap mög gep rö mɪdaiöl, kale kalöp aip mög gö nɪɲöl gɪ mɪdaimim. ¹⁶ Nɪbi bɪ hib mɪdöp gau kalöp ud aij gun, nɪbi bɪ hib mɪdagöp gau kalöp ud aij gagun a gɪmim, gasɪ u nɪɲagmim. Kalöp magöŋhalö adɪp adɪp rö ud aij gɪmim. Hon nɪbi bɪ hib mɪdöp, a gɪmim, gasɪ u nɪɲagmim. Nɪbi bɪ hib mɪdagöp gau aip aɲ hakmim mɪdaimim. Hon nöp nɪɲ aij gɪpun, a gɪmim gasɪ u nɪɲagmim. *

¹⁷ Pen nɪbi bɪ rɪmnap kalöp nɪɲlö mulu lugö, gɪ naj gaiöl u, kalöp pen u rö nöp gɪ naj gagmim. Nɪbi bɪ gau nɪɲlö, aij gɪnɪm adö u nöp gɪmim. ¹⁸ Nɪbi bɪ rɪmnap aip pen pen gun, a gɪmim gasɪ u nɪɲagmim. Nɪbi bɪ gau magöŋhalö agamɪj jɪm ɲöl mɪdaiun, a gɪmim gasɪ u nöp nɪɲmim. ¹⁹ Pen nɪbi bɪ aij yad gau. Nɪbi bɪ rɪmnap kalöp gɪ naj gaiöl u, kalöp pen gɪ naj gun, a gɪmim, gasɪ u nɪɲagmim. U God nan nɪpe, a gɪmim nɪɲmim. Yad kalöp pen abe gɪ naj gɪn, a göm, ke gasɪ nɪɲöb rö gɪnab. Mosɪs nɪpe God manö haga u udöm, God Manö adɪɲ ap kalɪ kɪɲ rɪköm haga, “God hagöp, ‘Kalöp gɪ naj gaiöl u, yad

* 12:1: Ro 6:11,13; 1Pi 2:5 * 12:3: 1Ko 12:11; Ep 4:7 * 12:4: 1Ko 12:12,27 * 12:6: 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11
 * 12:10: 1Pi 1:22 * 12:12: 1De 5:16-18 * 12:13: Hib 13:2 * 12:14: Mad 5:44; 1Ko 4:12 * 12:16: Pro 3:7
 * 12:17: 1De 5:15 * 12:19: Dud 32:35; Mad 5:39

kalöp pen abe gî najj gîabin; u gasî yad, ' a göp," a ga. * 20 Anîb u, bî ne Solomon God Manö adîj ap kalî kliñ rîkôm haga,

"Nîbi bî kalöp nöd gî najj gîla gau kale kîyô lînim u, nan magö ñîmim; kale ñîg nan gînim u, ñîg ñîmim.

Anîg gînabim u, bî kalöp nöd gî najj gîla gau

nabîc kale adö laj mab ineb ineb rô yunabim innab nîgnaböl," a ga. *

21 Anîb u me, kalöp gî najj gaiöl, kalîp pen gî najj gagmim; kalöp gî aij gîpe, ke hain gö arnim.

13

Gapman kai hagöl rô gîmim

1 Pen hon magörhalö gapman hagöl rô nîjun. Ke gasî nîjôm, gapman mîdagöp; God hagö, gapman mîdöp. * 2 Anîb u, nîbi bî an gapman manö rîb jueinab, God haga gapman mîdöp manö nîpe u abe rîb junab. Bî anîbu God nîp manö kub hagnab.

3 Nîbi bî gî aij gînaböl gau, bî gapman bî kub gau anînin gö pîñîj gagnaböl; nîbi bî gî najj gînaböl gau nöp, bî gapman bî kub gau anînin gö pîñîj gînaböl. Anîb u, bî gapman bî kub gau pîñîj gagun, a gî nîgnabim u, mîd aij gîmim nîjôm bî gapman gau, "Kale gî aij gîpim," a gînaböl.

* 4 Pen nîhön: God hagö, gapman bî gau, wög gep bî nîpe rô mîdôm, kalöp abad mîdlö me, kale mîd aij gînabim. Pen kale nîj aij gîmim, gî najj gagmim; gapman bî ru mîlö kîd ud ajaböl u, yîharîj ud ajagaböl. God hagö, gapman bî gau, wög gep bî nîpe rô mîdôm, nîbi bî gau gî najj gînaböl u, kalîp dam manö kub hagöm, pen ilön ñînaböl.

5 Anîb u, pen ilön udun rô löp a gun, gapman manö u hain gagun; God gapman nîjebir hag lö, hanîp abad mîdpal u me, nîhön gîng gapman manö rîb juun a gun, manö kale hain gun agamîj mîd aij gun.

6 Adö anîbu nöp me, dakîs u rô nöp ñun. God gapman bî gau kalîp nîjebir hagö, gapman wög kale anîbu göm, pe udpal. *

7 Nan naböj kale nan nîhön nîhön rô mîdainîm u, naböj magörhalö ral pîs gîmim. Gapman dakîs ñeb u, kalîp dakîs ñîmim. Nîbi bî rîmnap dakîs adö ke rîmnap ñeb u, kalîp u rô nöp dakîs ñîmim. Nîbi bî manö kale nîj udep gau, manö kale nîj udmim. Nîbi bî hib dap raneb gau, hib kale dap ranmim.

Pen pen mîdmagö lîmim

* 12:20: Pro 25:21-22; Mad 5:44 * 13:1: Dai 3:1; Pro 8:15 * 13:3: 1Pi 2:13-14 * 13:6: Mad 22:21 * 13:8:

Mad 22:39-40; Jem 2:8 * 13:9: Eks 20:13-15,17; Dud 5:17-19,21 * 13:10: 1Ko 13:4-7 * 13:11: Ep 5:14; 1De

5:6-7 * 13:12: 1Jn 2:8 * 13:13: Luk 21:34; Ep 5:18 * 13:14: Ep 5:11 * 14:1: Ro 15:7 * 14:2: Jen

9:3-4

8 Nan naböj kale rîmnap mîdainîm, böj nöp naböj ral pîs gîmim. Pen hon nan naböj añî ap mîdöp hon naböj ral pîs gîpun, a gun hagagnabun; nîbi bî pen pen mîdmagö lep naböj anîbu hagabin. Nîbi bî gau kalîp mîdmagö lînabun u, God lo manö haga haga rô nöp gînabun. * 9 God nîpe ke manö klö haga u, Mosîs nîpe God Manö adîj rîmnap kalî kliñ rîkôm haga, "Nîbi si bî si gagmim; wip al pakagmim; nan si udagmim; nîbi bî rîmnap nan kale gau nan yad rô mîdaiböp, a gîmim gasî u nîjagmim," a ga. God manö klö rîmnap halö haga. Pen God manö klö nîhön nîhön haga u manö il añî u nöp mîdöp: "Kale ke mîdmagö lîbim rô, nîbi bî gau kalîp u rô nöp mîdmagö lîmim." * 10 Kale nîbi bî rîmnap mîdmagö lînabim u, kalîp gî najj gagnabim. Adö anîbu nöp, kale nîbi bî mîdmagö lînabim u, God lo manö haga haga u magörhalö hain gînabim. *

11 Nîn mîdpun anî anîbi nîj aij gîmim. Jisas nîp hadame nöp nîj udun, hainö God nîpe nîbi bî yad ke, a göm, hanîp böj nöp dam ram nîpe adö laj u ad arnab, a gî gasî nîjmîdun. Pen mî rîmnap ap ara, ñîn anîbu uri söl mîdöp. Anîb u me, nîhön gîng hon han hau gî mîdpim? Urakmim, gasî nîjöl gî mîdaimim. * 12 Rapîn sîbön anî mîdpun rô, ram runîg gab. Anîb u me, kale nan nîhön nîhön sîb anî yaj rô ajöm gî najj gîmîdal adö u arö gun, Seden aip pen pen gep sior klö usajîl bad klö nan mailö halö God ñöb gau ud yîmun. * 13 Anîb u, hon Jisas mailö aij nîpe adö u mîdpun, a gun, gî aij göl gî mîdeinabun. Pen nan iru yabî ñîjôm, ñîg klö ñîj hau löm, nîbi si bî si göm, hañöwätö göm, pen pen göm, nan kale nan yad rô mîdaiböp a göm gîpal gau gagun. * 14 Pen kale Bî Kub Jisas Krais ud wahîj rô yîmim, mîdmagö prî anî hon dan gasî göp adö u aigöl gun gînabun a gîmim gasî u nîjagmim. *

14

Asî masî gîpal gau kalîp hag gagmim

1 Nîbi bî rîmnap Krais Jisas nîp nîj udpal u pen nîj ud pîdön gagöm, gasî mîhönjöl nîjbal gau, "Kalîp udun hag amîl apîl gîno, gasî nîj aij göl," a gîmim, hag gagmim; kale Jisas Krais nîp nîj udpal u, nîbi bî hon, a gîmim, ud aij gîmim. * 2 Hon nîjibun, nîbi bî rîmnap Krais Jisas nîp nîj ud mîdôm, nan gau abönamö ñîjbal; pen nîbi bî rîmnap, Krais Jisas nîp gasî adö adö

nöp nɨŋ udöm, nɨp aij gagnab, a göm, kaj wal wayöŋ nan gau hil göm, yɨharɨŋ nan magö haɨi nöp ñɨŋbal. * 3 Pen nɨbi bi nan haöwawö ñɨŋbal gau, nɨbi bi nan hil gɨpal gau kalɨp hag juagöl. Nɨbi bi nan hil gɨpal gau, nɨbi bi nan abönamö ñɨŋbal gau, God nɨŋö nan si nan naj gaböl, a göm, kalɨp hag gagöl. Nɨhön gɨnɨg: God nɨbi bi anɨb gau kalɨp udö, nɨbi bi nɨpe mɨdpal. * 4 Bi wög gep ap bi kub nɨpe nɨp wög rɨmnap geinab, ne nɨŋmön, gɨ aij gɨpan aka gɨ aij gagpan, a gɨmön hagagnabön. Bi kub nɨpe ke nɨŋöm, gɨ aij gɨpan aka gɨ aij gagpan, a gɨnab. Pen nɨpe gɨ aij gɨnab me; Bi Kub nɨpe ke nɨp gɨ ñö, nɨpe aij gɨnɨm rö löp. *

5 Pen nɨbi bi rɨmnap nɨŋlö, ñɨn ap God ñɨn kub nɨpe rö löp, ñɨn ap ñɨn yɨharɨŋ rö löp. Pen nɨbi bi rɨmnap nɨŋlö, ñɨn ap God ñɨn kub nɨpe rö lagöp, ñɨn magöŋhalö ñɨn ke ke rö mɨdagöp. Anɨb u, kale ke ke mɨdpim rö, gasɨ kale aij nɨŋbim adö anɨbu nɨŋmim gɨpe arnɨm. *

6 Ñɨn ap God ñɨn kub nɨpe rö löp, a göm nɨŋbal gau, Bi Kub nɨp gasɨ nɨŋöm me anɨg göl gasɨ nɨŋbal. Pen nɨbi bi kaj wal wayöŋ nan gau ñɨŋbal gau, God nɨp aij a göp a göm ñɨŋbal. Nɨbi bi asɨ masɨ gɨ aij göm, nan rɨmnap nöp ñɨŋbal gau u rö nöp, God nɨp aij a göp a göm ñɨŋbal.

7 Hon kamɨŋ mɨdun, hon ke halö mɨdpun, a gun gasɨ u nɨŋaŋun. Umnɨg gɨnabun u, hon ke halö mudun umnabun, a gun gasɨ u nɨŋaŋun. * 8 Nɨhön gɨnɨg: hon kamɨŋ mɨdun, nɨbi bi Bi Kub hib haglö adö araŋ a gun, gasɨ u nöp nɨŋun mɨdnabun. Umnɨg gɨnabun u, nɨbi bi Bi Kub hib haglö adö araŋ a gun, gasɨ u nöp nɨŋun umnabun. Anɨb u, mɨdeinabun aka umnabun, hon Bi Kub nɨbi bi wög gep nɨpe mɨdpun. * 9 Adö anɨbu nöp, Kraiis nɨpe umöm uraka. Anɨb u me, hon kamɨŋ mɨdpun gau abe, hadö umla gau abe, hon magöŋhalö Bi Kub nɨbi bi nɨpe mɨdpun.

10 Anɨb u, kale nɨhön gɨnɨg aɨ mam Kraiis lau adö mɨdpal rɨmnap kalɨp, anɨg gɨpim, anɨg gɨpim, a gɨmim manö hag gabim? Pen kale nɨhön gɨnɨg aɨ mam Kraiis lau adö mɨdpal rɨmnap kalɨp nɨŋbe, kale nɨbi bi yɨharɨŋ rö löp. Nɨŋ aij gɨmim: hon magöŋhalö God amgö ilö adö nɨpe u mɨdno, hanɨp manö kub hagnab. * 11 Aisaia God Manö adɨŋ ap kalɨ klɨi rɨköm haga,

“Bi Kub hagöp, ‘Yad nɨŋö yabɨ hagabin,
hainö nɨbi bi gau magöŋhalö yɨp
nɨŋöm,

nable udöm, kugom yimöm,

“God nɨpe aɨi Bi Kub mɨdöp,” a gɨnaböl,’ a göp,” a ga. *

12 Anɨb u, nɨŋim. Hon aɨi aɨi mɨdpun rö, God hon magöŋhalö hag nɨŋö, hon kamɨŋ mɨdun nan nɨhön nɨhön gɨpun gau hag ñun, ai gɨnɨg anɨg gɨpun a gun hagnabun.

Aɨ mam Kraiis lau adö mɨdpal rɨmnap kalɨp gasɨ nɨŋmim

13 Anɨb u, aɨ mam Kraiis lau adö mɨdpal rɨmnap kalɨp, anɨg gɨpim, anɨg gɨpim, a gɨmim manö hag gabim u arö gɨmim. Kale gasɨ nɨŋmim, yad gɨnö aɨ mam Kraiis lau adö mɨdöp ap dui göm, adan uɨham ajeper rö u aramöm, lug paköm gɨ naj gɨnab, a gɨmim, agamɨj mɨdmim, adö anɨbu nöp gɨpe arnɨm. 14 Bi Kub Jisas bi nɨpe mɨdpin rö, gasɨ yad u nɨŋ aij gɨpin, nan hil gep rɨmnap mɨdagöp. Nɨbi bi rɨmnap gasɨ kale ke nɨŋöm, nan hil gɨpal. Pen nan anɨbu ñɨŋno, God nɨŋö aij gagnab a göm hil gɨnaböl u, nan anɨbu ñɨŋagöl. * 15 Pen kale, aɨ mam Jisas kalɨp a göm uma anɨb gau kalɨp mɨdmagö lagmim, nan kale asɨ masɨ gɨpal gau haöwawö ñɨŋbe, kale gasɨ iru nɨŋöm ap lug paköl rö löp. Adö anɨbu gɨ naj gɨnabim. * 16 Kale ke nɨŋmim, adö rɨmnap gɨmim rö lɨnab u pen nɨbi bi rɨmnap anɨg gɨnabim u nɨŋöm hagnaböl, “Kraiis lau adö mɨdpun a gɨpal u pen kale nɨŋebir nan si nan naj gaböl u me, hon nɨŋbun, Jisas manö aij nɨpe manö nɨŋ udep a gɨpal u piral haggpal,” a gɨnaböl. 17 Nɨhön gɨnɨg: God nɨpe kɨŋ hon mɨdöp manö adö anɨbu hageinabun u, nan ñɨŋeb ñɨg nɨŋeb manö anɨbu hagagnabun; gɨ aij gep manö adö u nöp hagnabun; agamɨj hain rɨk mɨdep manö adö u nöp hagnabun; mɨñ mɨñ göl gɨ mɨdep manö adö u nöp hagnabun. Nan aij anɨb gau Ana Uɨ nɨpe ñö udnabun me. 18 Hon Kraiis nɨp nɨŋ udun anɨg göl geinabun u, God nɨŋö aij gɨnab; nɨbi bi gau nɨŋöm, gɨ aij gɨpal, a gɨnaböl.

19 Hon aigöl gun aɨ mam aip agamɨj jɨm ñöl mɨdun, hon magöŋhalö Kraiis manö aij nɨpe u nɨŋ ud pɨdöŋ gun, a gɨmim, adan anɨbu nöp klö gɨmim hain gɨmim. * 20 Nan magö rɨmnap hil gagep. Pen bi ap gasɨ gasɨ löm, nan gau haöwawö ñɨŋaio, Kraiis nɨp nɨŋ udöp nɨbi bi ap nɨŋöm, dui göm, Kraiis nɨŋ udöp u arö göm ap lug paknab u, bi haöwawö ñɨŋnab bi anɨbu nɨpe gɨ naj gɨnab. Nan magö ñɨŋöm, God wög nɨpe gɨ naj gɨnab. Kale anɨg unbö rö gagmim. * 21 Anɨb u, hon ñɨŋno aɨ mam ap lug paknɨm rö löp, a gɨ nɨŋnabim u, kaj yuö gau arö gɨmim, ñɨg wain gau arö gɨmim, nan gau arö gɨmim gɨnabim u aij.

* 14:3: Kol 2:16 * 14:4: Mad 7:1; Jem 4:11-12 * 14:5: Gal 4:10-11 * 14:8: Gal 2:20 * 14:10: 2Ko 5:10
 * 14:11: Ais 45:23; Plp 2:10-11 * 14:14: Ap 10:15; Dai 1:15 * 14:15: 1Ko 8:11-13 * 14:19: Ro 12:18; 15:2
 * 14:20: 1Ko 8:13

Nihön g'no añ mam ap lug paknim rö löp, a g' n'ñgabun u, añ mam a g'mim, anig gagmim.

²² Yad nan ñ'ñeb ñ'ñagep manö hagpin u, kale nihön gasi n'ñbim u, kale ke God aip. God hanip gasi aij ñ'öb rö n'ñun gun, añ mam r'imnap rau ñ'agnabun u, ñ'ñi löl gi m'ideinabun. ²³ Pen nan r'imnap gasi mlö lun ñ'ñgabun u, manö m'ideinab. Nihön g'nig: anig geinabun, God n'ip aij g'nim a g' gasi u n'ñun ñ'ñagnabun; n'ip aij g'nim aka aij g'g'nim a g' gasi u n'ñun ñ'ñgabun. Hon anig göl rö ha'öwalö geinabun u, nan si nan naj g'nabun.

15

N'ibi b' r'imnap mid aij göl rö adö u nöp n'ñun a g'mim

¹ Hon n'ibi b' Kraiss n'ip n'ñ ud p'dön gi m'ipun gau, hanip ke aij g'nab adö u n'ñun gagun. ² N'ibi b' n'ip n'ñ ud p'dön gagpal gau, n'ip n'ñ ud p'dön göl a gun, gasi u n'ñun gun. Hon ke aij g'nab u nan kub wasö; pen n'ibi b' r'imnap, Kraiss n'ip n'ñ ud p'dön g'naböl aka n'ip n'ñ ud p'dön g'naböl u nan kub. ³ Kraiss u rö nöp, ke aij ga adö u gaga. Kraiss n'ipe Nap n'ip manö haga r'imnap, Depid n'ipe God Manö ad'ñ ap kali k'ñ r'iköm haga, "Nöp hag jubal u uri y'p u rö nöp hag juaböl," a ga. ⁴ Kale n'ñ aij göl a göm, God n'ipe geia n'ñöm b' nöd n'ibö gau God Manö u kali k'ñ r'ikla. God Manö an'bu amgö l' n'ñun, manö aij an'bu n'ñ udun, Jisas Kraiss n'ñ ud p'dön gun, klö gun g' aij gun, agam'j ñ'ñi löl gi gasi halö m'ideinabun. Adö an'bu nöp God n'ipe geia, God Manö an'bu kali k'ñ r'ikla. ⁵ God n'ipe gö, kale Jisas Kraiss n'ñ ud p'dön g'mim, klö g'mim g' aij g'mim, agam'j ñ'ñi löl gi gasi halö m'ideinabim. Pen Kraiss Jisas ga rö n'ñun an'g rö gun a g'mim, ud an'g göl hain g'mim, God n'ipe gö, kale gasi adö añ' n'ñmim, j'im ñ'öl m'idmim, g'mim. ⁶ Kale an'g g'mim, gasi añ' nöp, maj m'igan añ' ad'p ad'p u nöp, B' Kub hon Jisas Kraiss Nap hib n'ipe u hagpe adö arn'im.

God Isrel n'ibi b' wasö gau kalip u rö nöp mög n'ñöb

⁷ Gasi n'ñ aij gagpe ñ'in u, Kraiss kalöp mög n'ñöm ud aij gö, n'ibi b' n'ipe m'ipim u, kale ke agam'j pen pen mög n'ñmim, ud aij g'mim, m'idmagö l' m'idpe, n'ibi b' r'imnap n'ñöm God hib n'ipe haglö adö arnab. ⁸ God hadame nöp Juda kai n'hi ilan kale gau kalip manö klö n'ñö haga u, haga rö nöp g'nab u, n'ñöl a göm, Kraiss n'ipe Juda kai kalip nan a göm aua. ⁹ An'ib

u, Juda n'ibi b' wasö gau, God n'ipe hanip mög yab' n'ñöb, a göm hib n'ipe haglö adö arn'im, a göm aua. Kraiss nöd Nap God n'ip manö haga rö, Depid God Manö ad'ñ r'imnap kali k'ñ r'iköm haga,

"An'ib u, yad Juda n'ibi b' wasö an' gau m'idem, k'imap hagem, hib ne u hagnö adö arnab,' a göp," a ga. *

¹⁰ Manö ap Mosis God Manö ad'ñ ap kali k'ñ r'iköm haga, "Kale Juda n'ibi b' wasö gau, God n'ibi b' n'ipe aip pa j'im ñ'mim, m'ñ m'ñ g'mim," a ga. *

¹¹ Pen manö ap Depid God Manö ad'ñ ap kali k'ñ r'iköm haga,

"Kale Juda n'ibi b' wasö gau magöñhalö B' Kub hib n'ipe hagpe adö aran. Kale n'ibi b' ram m'nöñ ke gau gau magöñhalö k'imap hagöl g', hib n'ipe hagpe adö i g'lan aran," a ga. *

¹² Pen Aisaia u rö nöp God Manö ad'ñ ap kali k'ñ r'iköm haga,

"B' Jesi r'ikö r'ik damöm r'ik daunaböl ap apöm, n'ibi b' ram m'nöñ ke ke m'idpal gau magöñhalö abad m'ideinab. Juda n'ibi b' wasö gau, B' an'bu nöp gasi n'ñöm,

gasi halö m'ideinaböl," a ga. *

¹³ God n'ipe ga u n'ñun, gasi halö m'idpun. God gö, kale n'ip n'ñ ud p'dön g'mim, m'ñ m'ñ göl g', agam'j hibur hain hain göl g' m'idmim. An'g göl g' m'idaibe, Ana U' n'ipe p'dön halö gasi r'im'id m'idmagö an' kalöp dan apöm gö, kale gasi halö nöp m'ideinabim.

Pol nihön ginig manö klö hagöm köp kali k'ñ r'ikanj

¹⁴ Pen añ mam b'. Gasi yad n'ñbin kale n'ibi b' aij yöl; nag' adö nihön g'mim God n'ip aij g'nab u n'ñ aij g'pim; kale añ mam kale gau God Manö aij u pen pen hag ñ' aij g'mim rö löp. ¹⁵ Pen kalöp köp kali k'ñ r'ikabin an'ibi, manö klö rö r'imnap hagpin. God y'p mög n'ñöm, ud aij göm, wög gep b' n'ipe hag la u me, yad kalöp manö klö an'bu, kauyan hagnö n'ñ aij gim a gem hagpin. ¹⁶ God y'p hag lö, yad Kraiss Jisas wög gep b' n'ipe m'idem, Juda n'ibi b' wasö gau g' ñem, God manö aij u kalöp hag ñabin. Yad God manö aij hag ñabin u, yad God n'ip nan sabe gep b' rö m'idem, manö aij n'ipe hag ñabin. An'g g'inö, Juda n'ibi b' wasö gau, God n'ip nan sabe g' ñibal nan aij

* 15:2: 1Ko 10:24,33 * 15:3: Sam 69:9 * 15:4: 2Di 3:16 * 15:7: Ro 14:1 * 15:8: Mad 15:24 * 15:9: Ap 3:25; Sam 18:49 * 15:10: Dud 32:43 * 15:11: Sam 117:1 * 15:12: Ais 11:10 Rep 5:5

yabɪ nan gagöp rö lɪlö, God nɪp aij gɪnab. Ana Uɪ nɪpe gö, kale nɪbi bɪ ke kamɪnɪ aij rö lɪlö, God kalɪp ɪnɪnɪ löm udnab. *

¹⁷ Kraiſ Jisas aip jɪm ɪnɪl mɪdɪpin u me, yɪp aij gö nɪnɪl gɪ, God nɪp wög gɪ mɪdɪpin. ¹⁸⁻¹⁹ Kraiſ geia yad nɪp wög gem, yad wög nɪhön nɪhön gɪpin u nöp hagnabin. Yad Juda nɪbi bɪ wasö gau kalɪp Kraiſ manö aij u hag ɪnɪ ajainö nɪnɪl gɪ, Ana nan gagep rö rɪmnap gö nɪnɪl gɪ, Juda nɪbi bɪ wasö gau nɪnɪm, God manö u uɪpal. Yad ram mɪnɪnɪ Jerusalem urakem, Kraiſ manö aij u magönɪhalö kabö göl nöp adan mɪlö yabɪ hag ɪnɪ aij gɪ dam dam ram mɪnɪnɪ lɪrikam amem, ado gɪ aunö. ²⁰ Gasɪ yad pör nɪnɪbin u, nɪbi bɪ Kraiſ manö nɪpe nöd nɪnɪagla ram mɪnɪnɪ gau nöp amem, hag ɪnɪnam a gem nɪnɪbin. Bɪ Kraiſ manö hag ɪneb rɪmnap nöd amön padö bɪnɪnɪ gɪla adö u ram gɪnam a gem nɪnɪagpin. * ²¹ Aisaia nɪpe God Manö adɪn ap kalɪ klɪnɪ rɪköm haga, “Kalɪp manö aij nɪpe hag ɪnɪagal; pen kale nɪnɪnaböl.

Nɪbi bɪ manö aij nɪpe apɪ nɪnɪagal gau, kale nɪnɪm nɪnɪ aij gɪnaböl,” a ga. *

Pol daun kub Rom arnam, a ga

²²⁻²³ Anɪb u, mɪ iru yabɪ nöp, ram mɪnɪnɪ gai i hag ɪnɪ aj aj, daun kub kale Rom arnam a gɪmɪdin u pen nɪnam rö laga. Pen mɪnɪ ram mɪnɪnɪ rɪgön gai i wög gɪnam rö lagöp nɪnem yad kalöp nɪnɪnɪ nɪnabin. * ²⁴ Yöp söl mɪdöp, ram mɪnɪnɪ Spen arnɪg gabin. Gasɪ yad nɪnɪbin u, am kale aip pro magö ap mɪdnö aij gö nɪnɪl gɪ, hainö yɪp dam Spen adan ramö u yumim, a gɪ gasɪ nɪnɪbin. ²⁵⁻²⁶ Pen Masedonia Propins nɪbi bɪ abe, Akaia Propins nɪbi bɪ abe, Jerusalem nɪbi bɪ Kraiſ lau adö mɪdöm mani nan kale mɪdagöp gau, kalɪp mani nan kale gau abönamö ɪnɪla u, mɪnɪ kalɪp ɪnɪnam a gem nɪnabin. * ²⁷ Gasɪ kale ke nɪnɪm gɪpal anɪbu, gɪ aij gɪpal. Juda nɪbi bɪ Kraiſ manö aij u dam, Juda nɪbi bɪ wasö gau kalɪp hag ɪnɪbal rö, God mani nan kalɪp ɪnɪb gau rɪmnap Juda nɪbi bɪ kalɪp pen ɪnɪnaböl u aij. *

²⁸ Pen mani yɪp ɪnɪbal anɪbu magönɪhalö dam Jerusalem bɪ gau ɪnem, Spen adan u amem, kale mɪdɪpin u nɪnabin. ²⁹ ɪnɪ anɪbu apem kalöp nɪnɪnö, Kraiſ gasɪ aij nɪpe ɪnɪ, kale nɪp nɪnɪ uɪ sɪsɪ lɪmim ɪnɪnɪ yabɪ lɪnabin. *

³⁰ Anɪ man yad gau. Bɪ Kub Jisas Kraiſ lau adö mɪdɪpin u, God Ana anɪ kalöp dan mɪdöm kalöp mɪdmagö lep magö u ɪnɪb rö, yad a gɪmim, God nɪp sabe göl gɪ nöp

mɪdaimim. * ³¹ God nɪp sabe gɪ mɪdaimim, yad Jerusalem arnɪg gem, ram mɪnɪnɪ Judia areinam, Judia nɪbi bɪ Kraiſ nɪp nɪnɪ udagpal gau yɪp gɪ naij gaiöl, yɪp ud kamɪnɪ yunɪm. Pen God nɪp sabe gɪ mɪdaimim, yad Jerusalem amjakem, Kraiſ nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp nan nɪhön nɪhön gɪ ɪnɪnɪg gabin u gɪnö, kalɪp aij gö nɪnɪl gɪ, aip jɪm ɪnɪl mɪdaiun. ³² Anɪb u, God yɪp yau a gainɪm, kale mɪdɪpin u amem, magö ap mɪdnö aij gö nɪnɪl gɪ, kalöp aip mɪdeinabun.

³³ God kalöp magönɪhalö abad mɪdö nɪnɪl gɪ, agamɪnɪ jɪm ɪnɪl mɪdmim mɪd aij gɪmim. Anɪb unbö rö aij.

16

Pol, “Kale mɪdɪpin?” a ga

¹ Pen anɪ hon Pibi, Senkria daun au cöc wög gab nɪbi u, nab. Nɪpe nɪbi aij yabɪ. Kale mɪdɪpin u amjakö, nɪp ud aij gɪmim. ² Yɪp aij gɪnab u, kale mɪdɪpin u amjakö, kale Bɪ Kub nɪnɪ uɪpim rö, Bɪ Kub nɪbi bɪ nɪpe pen pen ud aij gɪpal u rö, nɪp ud aij gɪmim. Nan rɪmnap mɪdagainɪm, haöwätö ɪnɪmim. Nɪpe nɪbi bɪ gau iru nöp kalɪp ud aij göm, yɪp abe ud aij göm göp.

³ Pen nɪbi Prisila abe, nugmul Akwila abe, Kraiſ nɪp wög jɪm ɪnɪn gɪmɪdun ber mɪhau kalɪp hagnim, “Pol kalöp ber mɪhön, ‘Mɪdɪp?’ a göp,” a gɪmim. * ⁴ Nöd yɪp al pak lɪnɪg geila, ber aij yad mɪhau mɪdmil, yɪp amdam gɪlö. Pen halpe ke al pak löl a gɪmil gasɪ u nɪnɪgmil anɪg gɪlö, yɪp aij göm, Juda nɪbi bɪ wasö ram mɪnɪnɪ ke mɪlö gau hag ɪnɪnö Kraiſ Jisas nɪnɪ uɪpal gau kalɪp abe aij göm göp.

⁵ Pen nɪbi bɪ Kraiſ Jisas nɪnɪ uɪpal ram kalɪp ber u magum gɪpal gau kalɪp u rö nöp hagnim, “Pol kalöp, ‘Mɪdɪpin?’ a göp,” a gɪmim.

Mam mɪdmagö yad Epinidas nɪp hagnim, “Pol nöp, ‘Mɪdɪpan?’ a göp,” a gɪmim. Esia Propins au, Kraiſ nɪp nöd uda bɪ me anɪbu.

⁶ Nɪbi Maria kalöp klö yabɪ wög gɪ ɪnɪmɪdöp u nɪp hagnim, “Pol nöp, ‘Mɪdɪpan?’ a göp,” a gɪmim.

⁷ Pen bɪ rɪdɪk yad nɪneb rö, Adronaikas abe, Junias abe, kalɪp mɪhön hagnim, “Pol kalöp mɪhön, ‘Mɪdɪp?’ a göp,” a gɪmim. Kalpe mɪhön Kraiſ nɪp nöd nɪnɪ uɪlö, yad hainö nɪnɪ uɪdnö. Yɪp nagɪ lɪla rö, kalɪp mɪhön u rö nöp nagɪ lɪlö, jɪm ɪnɪn mɪdmɪdun. Pen bɪ Jisas manö ud

* 15:16: Ro 1:5; 11:13 * 15:20: 2Ko 10:15-16 * 15:21: Ais 52:15 * 15:22-23: Ro 1:13 * 15:25-26: 1Ko

16:1-4; 2Ko 8:1; 9:2,12; Ap 24:17 * 15:27: 1Ko 9:11 * 15:29: Ro 1:11 * 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2De 3:1

* 16:3: Ap 18:2

- arep gau, bɪ anɪb mɪhau kalɪp nɪŋ aij yabɪt ɡɪpal.
- ⁸ Mam mɪdmagō yad Ampliedas, Kraiŋ nɪp cɪɡ aij ɡōp u, nɪp hagmim, “Pol nōp, ‘Mɪdpan?’ a ɡōp,” a ɡɪmim.
- ⁹ Mam Urbanɪs nɪp hagmim, “Pol nōp, ‘Mɪdpan?’ a ɡōp,” a ɡɪmim. Mam anɪbu yad aip Kraiŋ nɪp wōɡ jɪm ñōl ɡɪmɪdul. Mam aij Sɪdakɪs nɪp u rō nōp hagmim, “Pol nōp, ‘Mɪdpan?’ a ɡōp,” a ɡɪmim.
- ¹⁰ Apeles, marō auō, Kraiŋ nɪp nɪŋ ud pɪdōŋ ɡōm mɪd aij ɡōp bɪ u, nɪp hagmim, “Pol nōp, ‘Mɪdpan?’ a ɡōp,” a ɡɪmim.
- Nɪbi bɪ Arisdobiulas ram mɪdpal gau kalɪp hagmim, “Pol kalōp, ‘Mɪdpim?’ a ɡōp,” a ɡɪmim.
- ¹¹ Bɪ rɪdɪk yad nɪɲeb Herodion nɪp hagmim, “Pol nōp, ‘Mɪdpan?’ a ɡōp,” a ɡɪmim.
- Nɪbi bɪ Nasisas ram u mɪdōm, Bɪ Kub nɪŋ udpal gau kalɪp hagmim, “Pol kalōp, ‘Mɪdpim?’ a ɡōp,” a ɡɪmim.
- ¹² Nɪbi Draipina abe Draiposa abe, Bɪ Kub nɪp nɪŋ udōl ɡɪ, nɪp wōɡ ɡɪpɪl nɪbi anɪb mɪhau kalɪp hagmim, “Pol kalōp mɪhōŋ, ‘Mɪdpil?’ a ɡōp,” a ɡɪmim.
- Añ aij yad Persis, Bɪ Kub nɪp nɪŋ udōl ɡɪ, nɪp wōɡ klō ɡōp nɪbi anɪbu nɪp u rō nōp, “Pol nōp, ‘Mɪdpan?’ a ɡōp,” a ɡɪmim.
- ¹³ Bɪ Rupas, Kraiŋ nɪp wōɡ klō ɡōm ɡōp u, nɪp hagmim, “Pol nōp, ‘Mɪdpan?’ a ɡōp,” a ɡɪmim. Nɪme nɪpe u, amɪ yad rō lōp u, nɪp u rō nōp hagmim, “Pol nōp, ‘Mɪdpan?’ a ɡōp,” a ɡɪmim. *
- ¹⁴ Asinkridas, Pligon, Hermes, Padrobas, Hermas, nɪmam kale aip mɪdpal gau abe magōŋhalō kalɪp, “Pol kalōp, ‘Mɪdpim?’ a ɡōp,” a ɡɪmim.
- ¹⁵ Pilologas, Julia, Nereus, Nereus nɪñɪn nɪpe Olimpas, Kraiŋ nɪbi bɪ nɪpe kale aip mɪdpal gau magōŋhalō, “Pol kalōp, ‘Mɪdpim?’ a ɡōp,” a ɡɪmim.
- ¹⁶ Kale Bɪ Kub nɪp nɪŋ udpim rō, pen pen hag wɪhai udōl ɡɪ, alaun bom halumim.
- Kraiŋ nɪbi bɪ nɪpe gai i God nɪp sabe ɡɪnɪɡ cōc ke ke magum ɡɪpal gau, “Kale mɪdpim?” a ɡɪpal. *

Manō piral hagpal gau udagmim

¹⁷ Añ mam aij yad gau, nɪŋ aij ɡɪmim. Nɪbi bɪ rɪmnap manō gau nɪbō gau nɪbō

dapōm, nɪbi bɪ Kraiŋ lau adō mɪdpal gau kalɪp hag ñɪlō ñɪlō, ɡasɪ aij nōd nɪŋla adō u arō ɡōm, manō piral hagpal anɪbu udōm, asɪk ke ke lɪbal. Kalōp anɪb unbō rō nōp ɡɪnɪm rō lōp u, manō piral hagaiōl u udagmim. * ¹⁸ Nɪbi bɪ anɪɡ ɡɪpal gau, Bɪ Kub hon Kraiŋ nɪp wōɡ u gun, a ɡōm ɡasɪ u nɪŋōm ɡagpal; kalɪp ke aij ɡōp adō u nōp ɡasɪ nɪŋōm ɡɪpal. Kale manō hain hain rō, nɪbi bɪ hib dap raneb manō u nōp hag hag ɡɪ mɪdlō nɪŋōl ɡɪ, nɪbi bɪ nɪŋ aij ɡagpal gau manō piral kale nɪŋ udōm dui ɡɪpal. * ¹⁹ Kale pen God manō aij u ud aij ɡɪmim, hagōp rō ɡɪmɪdim, nɪbi bɪ gau magōŋhalō nɪŋbɪl u, yɪp aij yabɪt ɡōp. Nan nɪhōn God amgō ilō nɪpe aij ɡɪnɪm u, kale nɪbi bɪ ɡasɪ nɪɲeb rō mɪdmim, nan nɪhōn God amgō ilō nɪpe nan si nan naij rō mɪdnɪm u, kale nɪbi bɪ ɡasɪ hau lō mɪdmim u, yɪp aij ɡɪnab. *

²⁰ Sōl mɪdōp, God nɪbi bɪ abad mɪd aij ɡōp u, nɪpe Seden nɪp ud rala mo kale gau lō, klō nɪpe mɪdageinab.

Yad God nɪp sabe gabin, Bɪ Kub hon Jisas kalōp mōɡ nɪŋōm ud aij ɡō nɪŋōl ɡɪ, kale mɪd aij ɡɪmim. *

²¹ Bɪ yad aip wōɡ jɪm ñōl ɡɪpul, Dimodi, kalōp hagab, “Mɪdpim?” a gab. Bɪ rɪdɪk nɪɲeb yad gau Lusias, Jeson, Sosipada u rō nōp kalōp, “Mɪdpim?” a gabōl. *

²² Pen yad bɪ Dedias, Pol hagō kōp kalɪ kɪñ rɪkabin i, u rō nōp kale Rom kai Kraiŋ lau adō mɪdpim gau kalōp, “Mɪdpim?” a gabin.

²³ Bɪ Gaias, yɪp Pol dam ram nɪpe u lōm, abad mɪd aij ɡōp u, kalōp, “Mɪdpim?” a gab. Bɪ anɪbu nōp Kraiŋ lau adō mɪdpal nɪbi bɪ gau hagō, ram nɪpe u amōm magum ɡɪpal, kalɪp ud aij ɡɪ mɪdōp.

Pen bɪ kuskus pe ñeb Erasdas abe, mam hon Kwodas abe, u rō nōp kalōp, “Mɪdpim?” a gabil. *

²⁴ Yad God nɪp sabe gabin, Bɪ Kub hon Jisas Kraiŋ kalōp magōŋhalō mōɡ nɪŋōm ud aij ɡō nɪŋōl ɡɪ, kale mɪd aij ɡɪmim. Anɪb unbō rō aij!

²⁵⁻²⁶ Pen God hib nɪpe hagno adō arnɪm. Nɪpe nōp me kalōp abad mɪdō nɪŋōl ɡɪ, nɪp cɪɡ aij ɡɪmim mɪdmim rō lōp. Jisas manō aij anɪbu nōd pi ɡōl mɪdmɪdōp u pen mɪñi, bɪ God manō hagep gau, manō nɪpe God Manō kalɪ kɪñ rɪkla u waiō lō, manō aij anɪbu nɪbi bɪ gau kalɪp pōr hag ñɪbin. God nōp hagō me, nɪbi bɪ ram mɪnōŋ ke gau magōŋhalō hag ñɪno, nɪp nɪŋ udōm hagōp rō ɡōl. *

²⁷ God añɪ ɡasɪ aij ɡasɪ klō ɡōm nɪŋōb u, Jisas Kraiŋ nɪp hanɪp nan a ɡōm yuō aua rō,

* **16:13:** Mak 15:21 * **16:16:** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * **16:17:** Mad 7:15; Dai 3:10 * **16:18:** Plp 3:19; 2Pi 2:3
 * **16:19:** Ro 1:8; 1Ko 14:20 * **16:20:** Jen 3:15 * **16:21:** Ap 16:1-2; 19:22; 20:4 * **16:23:** Ap 19:9; 1Ko 1:14
 * **16:25-26:** Ep 1:9; 3:5,9; Kol 1:26; Ro 1:5

hib nipe pör nöp pör nöp hagno adö arañ.
Anib unbö rö aij me.

1 Korid Pol köp nöd u Korid n̄bi b̄i kal̄p kal̄i kl̄iñ r̄ika

1-2 Yad Pol. God n̄pe ke ȳip hag la r̄ö, Kraiſ Jisas manö ud arep b̄i n̄pe ap m̄idpin. Mam hon Sosdenes aip au i m̄idul, köp an̄bi, kalöp daun kub Korid au God n̄bi b̄i n̄pe m̄idpin gau kal̄i kl̄iñ i r̄ikabin. Kale Kraiſ Jisas n̄p n̄ñ udpe u, God hagö, kale n̄bi b̄i ke kam̄ñ aij n̄pe m̄idpin. B̄i Kub hon Jisas Kraiſ n̄p sabe ḡipal n̄bi b̄i ram m̄nõñ gau gau magõñhalö, God kal̄p n̄bi b̄i u t̄ n̄pe m̄idaiöl a gõm hag la. Kraiſ Jisas n̄pe B̄i Kub hon m̄idöp; n̄pe u r̄ö nõp B̄i Kub kale m̄idöp.

3 God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiſ abe, kalöp mög n̄ñmil ud aij ḡilö, kale m̄id aij ḡimim.

Pol God n̄p aij a ga

4 Kraiſ Jisas n̄p c̄ig m̄idpe, God n̄pe kalöp ud aij gõm nan aij ña u n̄ñem, yad pör God n̄p aij a gabin. 5 N̄ñhõn ḡñg: kale Kraiſ n̄p c̄ig m̄idpe, Kraiſ kalöp ud aij yab̄i gö, kale gas̄i n̄ñ aij ḡimim, manö hag ñ̄ aij ḡipim. 6 God n̄pe gö, Kraiſ manö aij u añ kale dañ auö, kale n̄ñ udmim, hagöp r̄ö gabim. 7 An̄b u, B̄i Kub hon Jisas Kraiſ aunab a ḡimim abad m̄idpin ñ̄n i, God Ana nan aij ñab gau hadö magõñhalö udpim. 8 B̄i Kub hon Jisas Kraiſ kalöp abad m̄idöm ḡi ñ̄ aij gö, kale ram m̄nõñ i i m̄dmim, manö aij n̄pe u n̄ñ udöl ḡi m̄dmim, n̄p arö gagnabim. B̄i Kub hon Jisas Kraiſ aunab ñ̄n u, kale manö r̄imnap n̄ñagnabim. * 9 God hagab r̄ö nõp gab. N̄pe kalöp hag lö, kale Ñ̄ n̄pe B̄i Kub hon Jisas Kraiſ aip j̄im ñöl m̄idpin. *

Kraiſ n̄bi b̄i gau gas̄i ud adö añ̄ n̄ñõm, j̄im ñöl m̄idaiöl

10 Añ mam bi. B̄i Kub hon Jisas Kraiſ lau adö m̄idpun u me, manö ke ke adö r̄imnap lagmim. Gas̄i adö añ̄ n̄ñmim, manö adö añ̄ hagmim, j̄im ñöl yab̄i m̄idaimim. * 11 Pen n̄bi Klowi n̄bi b̄i n̄pe r̄imnap apõm ȳip hagö n̄ñbin, kale añ mam yad r̄imnap kale ke pen pen hagabim. 12 An̄b u, r̄imnap hagpim, “Hon Pol n̄bi b̄i n̄pe,” a ḡipim. R̄imnap hagpim, “Hon Apolos n̄bi b̄i n̄pe,” a ḡipim. R̄imnap hagpim, “Hon Sipas n̄bi b̄i n̄pe,” a ḡipim. R̄imnap hagpim, “Hon Kraiſ n̄bi b̄i n̄pe,” a ḡipim. *

13 Hagpim an̄bu Kraiſ n̄p ud as̄ik ke ke l̄bim r̄ö lõp. Yad mab ba lañ al pak l̄lö kalöp nan a gem umnõ r̄ö, hib yad hagmim Pol n̄bi b̄i n̄pe m̄idpun a ḡipim akan̄ Pol hib hagmim ñ̄g pakpe akan̄ An̄b u, “Hon Pol n̄bi b̄i n̄pe,” “Hon Apolos n̄bi b̄i n̄pe,” a ḡipim u pir albim. 14 Pen am kale aip m̄idainö ñ̄n u, n̄bi b̄i iru ñ̄g pak ñ̄agnö. B̄i m̄ihöp nõp Krispas Gaias nõp ñ̄g pak ñ̄nõ. An̄b u, God n̄p aij a gabin. *

15 Wasö u, ȳihar̄ñ piral hagbep, “Pol hib n̄pe hagun ñ̄g pakno,” a ḡibep. 16 Pen haut̄ ḡipin. Yad S̄idepanas n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄p abe ñ̄g pak ñ̄nõ. Pen n̄bi b̄i r̄imnap halö ñ̄g pak ñ̄nõ aka n̄ñagpin. * 17 Kraiſ ȳip, “N̄bi b̄i gau kal̄p ñ̄g pak ñ̄mön,” a gõm hagaga. “Kal̄p manö aij yad u hag ñ̄mön,” a ga. An̄b u, manö aij n̄pe u hag ñ̄m̄idin. Pen n̄bi b̄i r̄imnap gas̄i k̄id hīk n̄ñõm hagpal r̄ö hag ñ̄agm̄idin. Manö an̄g gól hagnö, Kraiſ mab ba lañ al pak l̄la manö u manö ȳihar̄ñ ap r̄ö lö, n̄bi b̄i gau n̄ñ udagöl, a gem, manö aij n̄pe u kabö gól nõp hag ñ̄m̄idin.

18 N̄bi b̄i mab ke inab adan an̄bu araböl gau, Kraiſ mab ba lañ han̄p nan a gõm uma manö u n̄ñlö, manö haut̄ r̄ö l̄inab. Pen God han̄p ud kam̄ñ yuab n̄bi b̄i gau, Kraiſ mab ba lañ han̄p nan a gõm uma manö an̄bu n̄ñun, God p̄idõñ halö, n̄pe ke han̄p ud kam̄ñ yuöp, a gun n̄ñbun. * 19 Adö an̄bu God Manö u, Aisaia n̄pe God manö haga u kal̄i kl̄iñ r̄ikõm haga, “N̄bi b̄i gas̄i k̄id hīk n̄ñbun a ḡipal gau, gas̄i kale u ke n̄ñõm, gas̄i aij n̄ñbal. Pen yad ḡinö, gas̄i n̄ñõm hagpal r̄ö lagnab, manö hañwalö hagpal r̄ö l̄inab,” a ga. *

20 An̄b u, n̄bi b̄i gas̄i n̄ñeb gau, n̄bi b̄i koles kub arbal gau, n̄bi b̄i manö n̄ñõn n̄ñõn hag am̄i ap̄i ḡipal gau, manö kub aij aij kale n̄ñbal u, God n̄ñö, manö haut̄ r̄ö lö, böñ nõp ap lug pakn̄g gaböl. *

21 God n̄pe ke n̄ñ aij göp r̄ö, n̄bi b̄i gas̄i hon u ke n̄ñun a gõm, ke ulhai n̄ñnaböl gau, n̄pe aigale b̄i r̄ö m̄idöp u n̄ñagnaböl. N̄bi b̄i an̄b gau Kraiſ manö aij hag ñabun u n̄ñlö, kal̄p manö haut̄ r̄ö l̄inab. Pen God n̄pe ke ḡinabin a gõm hag la r̄ö, n̄bi b̄i manö haut̄ hag ñabun an̄bu n̄ñ udeinaböl gau, God kal̄p ud as̄ik yunab. * 22 Juda n̄bi b̄i gau hagpal, “Nan gagep r̄ö r̄imnap ḡipe n̄ñun, n̄ñö hagabim a gun n̄ñnabun,” a ḡipal. Pen Grik n̄bi b̄i gau gas̄i aij aij hain n̄bö adö r̄imnap n̄ñun, a gõm pör nõp ulhai n̄ñbal. 23 An̄b u me, Kraiſ han̄p nan a gõm uma manö u hagaino, Juda n̄bi

* 1:8: 1De 3:13; 5:23 * 1:9: 1Jn 1:3; 1De 5:24 * 1:10: Plp 2:2 * 1:12: 1Ko 3:4; Ap 18:24-28 * 1:14: Ap 18:8; Ro 16:23 * 1:16: 1Ko 16:15 * 1:18: Ro 1:16 * 1:19: Ais 29:14 * 1:20: Ais 19:12; 33:18; 44:25; Job 12:17 * 1:21: Mad 11:25

bî gau nîjôm hagnaböl, “Manö iru göp u nîhôn gîniġ hagamim,” a ġinaböl. Pen Juda nîbi bî wasö gau hagnaböl, “Manö hain nîbô ulhai nîġabun u hagamim. U manö nîñîtoġ lîmim hagamim,” a ġinaböl. *

²⁴ Pen God hanîp Juda nîbi bî rîmnap abe, Grik nîbi bî rîmnap abe, udnabin a göm hag la nîjôm hon Kraiis nîp nîġun nîġbun, God pîdöġ halö mîdöp rô, Kraiis abe unbö rô nöp pîdöġ halö mîdöp; God gasî kîd hiik nîġöb. * ²⁵ Nîbi bî gau Kraiis apôm uma u nîjôm, God nîpe klö mîdagöp a ġinaböl; pen God nîpe klö nîpe ke ga gasî u nîġagnaböl. Nîbi bî gau Kraiis apôm uma u nîjôm, God nîpe gasî aij mîdagöp a ġinaböl; pen God nîpe gasî aij nîpe ke gasî nîġa îl u rîk nîġagnaböl. *

²⁶ Añ mam bî. Kale ke nîġim! God kalöp wiñ ala nîn u, kale aigale nîbi bî rô mîdabe kalöp wiñ alañ Nîbi bî gasî nîġeb a ġîpal gau, nîbi bî kub gau, nîbi bî hib mîdöp gau, kalöp iru wiñ alaga. * ²⁷ Nîbi bî gasî kîd hiik nîġbun a ġîpal gau nable ġañ, a göm, God nîbi bî gasî aij nîġagpal gau uda. Nîbi bî klö mîdpun a ġîpal gau nable ġañ, a göm, God nîbi bî klö mîdagöp gau uda. ²⁸ Nîbi bî hib halö mîdpun a ġîpal gau nîbi bî yîharîġ rô mîdeilan a göm, God kalîp arö göm, nîbi bî ramö gau hib mîdagöp a ġîpal gau kalîp uda.

²⁹ God nîpe anġ ga u, nîbi bî rîmnap God amġo îlô adö u, hib kale ke haglö adö arnîm rô lagnab, a göm ga. *

³⁰ God gö, Kraiis Jîsas aip ġîm nîl mîdpîm. Anîb u, God gö, Kraiis Jîsas nîp nîġ udun, nîp aip ġîm nîl mîdun, nîp gasî nîġöl ġî mîdpun u me, hon gasî kîd hiik nîġeb nîbi bî rô mîdpun. Kraiis aip ġîm nîl mîdpun u me, God hanîp nîġôm nîbi bî kamîġ aij yad a gab. Kraiis aip ġîm nîl mîdpun u me, God hanîp nîġôm nîbi bî asîġ mîdagöp yad ke a gab. Kraiis aip ġîm nîl mîdpun u me, God hanîp nîġôm nan si nan naiġ ġîpal gac u Nî yad hadö Ĥk ġî yua a gab. * ³¹ Manö adö anîbu God Manö u kalî kliñ rîkôm hagla, “Nîbi bî mîñ mîñ ġun a göl u, kale Bî Kub hanîp nan nîhôn nîhôn nîbô u gasî nîġôm, mîñ mîñ göl,” a ġîla. *

2

Pol Kraiis hanîp mab kros ba lanġ uma manö u hag nîmîdöp

¹ Pen añ mam bî. Am kale aip mîdainö nîn u, God Manö nîġö yabîl u hag nînam a gem, manö kliñ aij auub gau rô aka gasî kîd

hiik nîġeb manö gau rô hag nîagnö. ² Am kalîp aip mîdem, gasî rîmnap ke nîġem kalîp manö hag nîagnabin; Jîsas Kraiis nîp mab ba lanġ al paklîlô hanîp nan a göm uma gasî adö añ anîbu nöp nîġem, kalîp hag nînabin, a gem, gasî u nöp nîġnô. ³ Anîb u, kalöp aip mîdainö u, hañ romanġ yad klö mîdageia; yad anînin gö pîñîġ gem, ġîl ġîl göl ġî mîdainö. * ⁴ Nîbi bî rîmnap manö ke ulhai nîġôm, manö dö kal adîp adîp adö anîbu nöp rô hagnu a göm ġîpal rô gagnö. God Ana u yîp pîdöġ nîpe u nî nîġöl ġî, Jîsas manö aij u pîdöġ halö hag nînô u waiö nîġbe. * ⁵ God anġ ga u, bî rîmnap manö kliñ aij u haglö, yîp nîġ udagöl; pen yad klö yad ke ġînô, kale yîp nîġ udöl, a göm, God anġ ga.

God Ana gasî aij nîab

⁶ Pen yad am nîbi bî Kraiis nîp kabö rô nîġ ud pîdöġ ġîpal gau aip am mîdem, kalîp gasî kîd hiik nîġeb manö rîmnap hag nîmîdin. Pen ram mînönġ adö îl i gasî kîd hiik nîġbal rô hag nîagmîdin. Kiġ gau bî kub gau, kale gasî kîd hiik nîġbal rô hag nîagmîdin. Kiġ gau bî kub gau kale hir ġinaböl. ⁷ Pen yad kalîp manö hag nîmîdin anîbu, God gasî kîd hiik nîġeb manö pi göl mîdmîdöp u hag nîmîdin. Gasî kîd hiik nîġeb manö anîbu hadame dagol gau ram mînönġ ġî laga nîn u nöp pi göl mîdmîdöp. God nîpe hadame dagol gau ram mînönġ ġî laga nîn u nöp, Kraiis Jîsas aip mailö halö mîdeinaböl a göm, gasî kîd hiik nîġeb manö aij anîbu hag lö, mîlô padö yabîl pi göl mîdmîdöp. Yad gasî kîd hiik nîġeb manö anîbu nöp kalîp hag nîmîdin. ⁸ Mînönġ nabön adö îl i kiġ gau abe, bî kub gau abe, gasî kîd hiik nîġeb manö anîbu rîk nîġagla. Nîġblap rô hagep, Bî Kub mailö halö kumi kabö adö lanġ nîbô aua u nîp al pak lagblap.

⁹ Pen God Manö u kalî kliñ rîkôm hagla, “Nîbi bî God nîp mîdmagö lîbal gau,

God kalîp ud aij yabîl göm, nan aij aij nînab.

Amġö nîġagla; hag nîlô apdi nîġagla; gasî ke nöp nîġôm, anġ ġînab, a göm nîġagla;

God kalîp nan aij aij ke nöp nînġ gab,” a ġîla. *

¹⁰ Pen manö nîġagmîdal anîbu, God nîpe Ana nîpe hanîp nî nîġbun.

God Ana nan gau magöġhalö ulhai nîġab. God nîpe nan pi ga gau abe ulhai nîġab.

¹¹ Hon gasî nîhôn nîhôn nîġbun u, nîbi bî rîmnap nîġagpal, pen ana hon ke anġ danġ mîdöp u nöp nîġöb. Anîb unbö rô nöp,

* 1:23: Ro 9:32; 1Ko 2:14 * 1:24: Kol 2:3 * 1:25: 2Ko 13:4 * 1:26: Mad 11:25; Jem 2:5 * 1:29: Ep 2:9 * 1:30: Jer 23:5-6 * 1:31: Jer 9:24 * 2:3: Ap 18:9; 2Ko 10:1 * 2:4: 1De 1:5 * 2:9: Ais 64:4

God nıpe gası nıhön nıhön nıñjüb u, God Ana nıpe nöp nıñjüb. ¹² Pen hon nıbi bı mınönj naböñ adö il i gası nıñbal rö gası nıñagpun. God nıpe Ana nıpe ke hanıþ yuö aua nıñöm God nan aij hanıþ abönamö ñöb u rık nıñbun. ¹³ God hanıþ nan aij abönamö ñöb manö adö anıbu nöp hag ñabun. Bı gası kíd hık nıñbal rımnap hanıþ manö anıbu haglö nıñagun; God Ana gası ñöb rö manö anıbu nıñun me, nıbi bı gau kalıþ hag ñabun. God Ana hanıþ manö hagö nıñun, nıbi bı God Ana anı kale danı mıdöp nıbi bı gau kalıþ hag ñabun. ¹⁴ Pen nıbi bı God Ana anı kale danı mıdagöp nıbi bı gau, God Ana nan aij abönamö ñöb nan gau udagnaböl. Manö aij anıbu nıñlö, manö hauı rö lö, rık nıñagnaböl. God Ana nıbi bı anı kale danı mıdeınab u, God Ana nan aij ñöb gau rık nıñnaböl.

¹⁵ Pen nıbi bı God Ana anı kale danı mıdöp gau, kale nan gau magöñhalö nıñöm rık nıñ aij gınaböl. Pen nıbi bı God Ana anı kale danı mıdagöp gau, kale nıbi bı God Ana aip mıdöp nıbi bı gau kalıþ rık nıñagnaböl.

¹⁶ God Manö u, Aisaia adıñ ap kalı kılın rıköm haga,

“Nıbi bı an, Bı Kub nıhön gası nıñjüb u rık nıñöm,

nıþ, ‘Anıg gımön, anıg gımön,’ a gınab?” ö ga.

Pen Kraıs nıbi bı nıpe mıdpun gau, hanıþ gası nıpe nıñjüb rö ñö nıñöl gı, hon nıñ aij gıpun. *

3

Jım ñöl mıdmim, asık ke ke lagmim

¹ Añ mam bı. Nöd kale aip mıdainö ñın u, nıbi bı God Ana anı kale danı mıdöp gau kalıþ hag ñımıdın rö, kalöp u rö nöp hag ñıbnep, pen kale Kraıs nıþ nıñ udmim, ñı paınan rö nöp mıdmıdım. Anıb u, kalöp nıbi bı ram mınönj il i rö hag ñımıdın. ² Nı paınan ci ñıñeb rö u mıdmıdım u me, yad kalöp ci nöp ñımıdın; kale nan magö yabıł ud ñıñ yumım rö lagmıdöp u me, yad nan magö yabıł kalöp ñagmıdın. Mıdpım ñın i u rö nöp, kale nan magö yabıł ud ñıñ yumım rö lagöp; kale ñı paınan rö nöp mıdpım. *

³ Mıdpım ñın i u rö nöp, kale nıbi bı ram mınönj il i gası nıñbal rö nöp gası nıñbım. Nıbi bı rımnap nan kale gau nan yad rö mıdaıböp a gımım nıñbım. Mulu lugö, pen pen hag mıdpım. Anıg gımım, nıbi bı yıharıñ mınönj naböñ il i gıpal rö nöp gı mıdpım. * ⁴ Rımnap hagpım, “Hon Apolos nıbi bı nıpe mıdpun,” a gıpım. Rımnap hagpım, “Hon Pol nıbi bı nıpe mıdpun,” a

gıpım. Anıb u, kale yıharıñ nıbi bı mınönj naböñ il i gası nıñöm hagpal rö gıpım. *

⁵ Apolos hol mıhön bı kub nıhön rö mıdpul nıñmım manö anıbu hagpım? Hol yıharıñ bı wög gep mıhau nöp mıdpul. Bı Kub wög nıhön ke ke hag la u gı mıdul, Jısas Kraıs manö aij u hag ñailo kale nıñmım nıñ udpe.

Pen Bı Kub halıþ mıhön wög ke ke haga rö nöp gıpul. * ⁶ God yıþ hagajıþ, ram mınönj kale u nöd amem nan yıñ u yımnö. God Apolos nıþ hagajıþ, hainö amöm, ñıg am mıl dapöm, nan yımnö anıbu honı ga. Pen God nıpe nöp geia rana. ⁷ Anıg gö, hol bı yıharıñ nan yıñ yımul, ñıg honı gul gıpul u, hib hol u hagpe adö aragnım. God geia rana rö, hib nıpe u nöp hagpe adö arım. ⁸ Nıbi bı nan yıñ yımbal gau, nıbi bı ñıg dap honı gıpal gau, wög adö añı yabıł gıpal u me, God wög gıpal gıpal rö nıñöm, kalıþ pen ñınab. ⁹ Hol mıhön God wög u jım ñöl gajul, wög naböñ nıpe u kale mıdpım. *

Kale God ram nıpe mıdpım

Pen manö ap: kale God ram nıpe mıdpım. ¹⁰ God yıþ mög nıñöm ud aij göm nan aij ñı u udem, bı ram gep nıpe yabıł u mıdem, ram padö kub anı yanı u bıñıñ gı aij gınö; pen hainö bı ap apöm ram adıñ adıñ mıdeınab gau gab. Pen nıbi bı rımnap apöm, ram anıbu gun a gaiöl u, nıñ aij göm göl. ¹¹ God ram nıpe u Jısas Kraıs nıþ padö kub anı yanı hadö böñ nöp bıñıñ göp u, nıbi bı rımnap padö ke hain nıbö ap bıñıñ göl rö lagöp. *

¹² Jısas Kraıs padö kub bıñıñ göl mıdöp u, nıbi bı rımnap, ram adıñ adıñ gun a göm, gol, silpa, kabö aij aij dapöm gınaböl; pen nıbi bı rımnap mab lö, wid lö adıñ adıñ, nan ufanı ufanı gau dapöm gınaböl. ¹³ Pen Kraıs apöm nıbi bı manö kub hagnab ñın u, wög gı aij gıla adö u ke waiö mıdö nıñnaböl, haföwałö gıla adö u ke waiö mıdö nıñnaböl. Mab mıtön apöm wög aij gınaböl u mıdeınab; pen wög adö adö gınaböl u böñ nöp in habık arnab me. * ¹⁴ Padö kub bıñıñ göl mıdöp adö u, nıbi bı wög gı aij göm ram adıñ ap gılö, mab mıtön apöm ram adıñ anıbu in habık aragnab u, kale pen udnaböl. ¹⁵ Pen nıbi bı rımnap wög adö adö nöp göm ram adıñ ap gılö, mab mıtön apöm ram adıñ anıbu in habık arnab u, God kalıþ ke ud kamıñ Yunab pen nıbi bı mög gep rö, ram inö, fıþ gı hön yulö, nan mıdagöp rö u mıdeınaböl ram nıpe adö lanı au.

¹⁶ God sabe gep ram nıpe u kale mıdpım; God Ana anı kale danı mıdöp. * ¹⁷ Nıbi bı

* 2:16: Aıs 40:13 * 3:2: Hib 5:12-13; 1Pi 2:2 * 3:3: 1Ko 1:10-11 * 3:4: 1Ko 1:12 * 3:5: Ap 18:4,11

* 3:9: Mad 13:3-9; Ep 2:20-22 * 3:11: Aıs 28:16; 1Pi 2:4-6 * 3:13: 1Ko 4:5 * 3:16: 1Ko 6:19; 2Ko 6:16

rɨmnap apɔm God sabe gep ram u gɨ najj geinabɔl u, kalɨp pen abe gɨ najj gɨnab. God sabe gep ram anɨbu ram nɨpe ke nɔp. Pen sabe gep ram nɨpe u kale nɨbi bɨ mɨdpim.

¹⁸ Nɨŋ aij gɨmim. Kale rɨmnap gasɨ kub nɨbi bɨ mɨŋɔŋ nabɔŋ il i gasɨ nɨŋɔm hagpal rɔ nɨŋmim, yɨharɨŋ gau ulhai nɨŋbal rɔ nɔp nɨŋun, nɨbi bɨ gasɨ kɨd hiik nɨŋeb mɨdpun a gɨnabim u pen hauɨ alɔ anɨg hagnabim. Hon nɨbi bɨ hauɨ halɔ mɨdpun a gɨmim me, gasɨ aij yɔl u ulhai nɨŋnabim. ¹⁹ Nɨhɔn gɨnɨg: mɨnɔŋ nabɔŋ il i manɔ kub kub rɔ hagɔm hagpal adɔ u, God nɨŋɔ, manɔ hauɨ nɨŋagep rɔ lɔp. God Manɔ u kalɨ kɨiŋ rɨkɔm hagla,

“Nɨbi bɨ gasɨ kɨd hiik nɨŋun, nɨŋ aij gɨpun a gɨpal gau, nɨpe gɔ, gasɨ kɨd hiik nɨŋeb magɔ anɨbu, hel ap rɔ lɔm, gasɨ rɨmɨd mɨdmagɔ kalɨp ud sɨsɨ lɔ,

bɨ nagɨman rɔ mɨdeinabɔl,” a gɨla. * ²⁰ God Manɔ adɨŋ ap halɔ, Depid kalɨ kɨiŋ rɨkɔm haga,

“Nɨbi bɨ gasɨ kɨd hiik nɨŋbun a gɨpal gau, manɔ rɨmnap haglɔ, Bɨ Kub nɨpe nɨŋɔ,

manɔ il ap mɨdagɔp,” a ga. *

²¹ Anɨb u, nɨbi bɨ rɨmnap, nɨbi bɨ kub mɨdpal a gɨmim, hib hagpe adɔ aragnɨm. Pen nɨbi bɨ aka nan nɨhɔn nɨhɔn mɨdɔp gau, God kalɔp nɨŋɔm gɨ la mɨdɔp. ²² Yad Pol, Apolos, Sipas, hon wɔg gep bɨ kale nɔp mɨdpun. Mɨnɔŋ nabɔŋ il i nɨhɔn nɨhɔn mɨdɔp gau, God kalɔp gɨ ŋɨlan, a gɔm, kalɔp ŋɔb. Kamɨŋ mɨdep magɔ u abe, umeb magɔ u abe, God kalɔp ŋɔb. Mɨŋi mɨdpim rɔ, hainɔ mɨdeinabim rɔ, God kalɔp gɨ ŋan a gɔm magɔŋhalɔ kalɔp ŋɔb. ²³ Pen Bɨ Kub kale Kraiss; Kraiss nɨpe God ŋɨ nɨpe.

4

Jisas manɔ ud arep bɨ gau

¹ Anɨb u, God manɔ aij pi gɔl mɨdmɨdɔp u, Kraiss nɨpe Apolos Pol kalɨp bɨ mɨhɔŋ hag lɔ, kale wɔg gep bɨ nɨpe mɨdpil, a gɨmim gasɨ u nɨŋmim. ² Bɨ kub ap, bɨ wɔg gɨ ŋeb rɨmnap aip manɔ hag lɔm, wɔg ap kalɨp hageinab u, bɨ wɔg gep bɨ gau nap kale hagnab rɔ nɔp gɔl. *

³ Pen kale yɨp manɔ kub hageinabim u, yad gasɨ iru nɨŋagnabin. Nɨbi bɨ rɨmnap gau yɨp manɔ kub hageinabɔl u, yad u rɔ nɔp gasɨ iru nɨŋagnabin. U yɨp nan yɨharɨŋ ap rɔ lɔp. Yad u rɔ nɔp yad ke manɔ kub hagagabin. ⁴ Yad ke nɨbi bɨ rɨmnap gɨ najj gagpin a gem nɨŋbin u pen yad anɨg hagnɔ, Bɨ Kub yɨp bɨ asɨŋ mɨdagɔp a gɔm hagnab. Bɨ Kub nɨpe ke nɔp yɨp manɔ

kub hagnab. ⁵ Anɨb u, mɨŋi ŋɨn i manɔ kub hagagmim. Bɨ Kub nɨpe ke apɔm manɔ kub hagnab. Bɨ Kub nɨpe gɔ, nan nɨhɔn nɨhɔn pi gɔl gɨpal gau magɔŋhalɔ waiɔ lɨnab; gasɨ mɨdmagɔ rɨmɨd anɨ kale dan gasɨ nɨhɔn nɨhɔn nɨŋbal u, u rɔ nɔp waiɔ lɨnab. ŋɨn anɨbu, God nɨpe nɨbi bɨ magɔŋhalɔ ke ke anɨ anɨ gɨ aij gɨpal gɨpal rɔ kalɨp manɔ aij hagnab. * ⁶ Pen anɨ mam yad gau. Apolos hɔl mɨhɔŋ manɔ kalɔp hagpin anɨbi, kale manɔ magɔ ap il u nɨŋ aij gɨmim, a gem, kalɔp hagpin. Manɔ magɔ anɨbu hagab: “Gasɨ kale ke wasɔ; nan nɨhɔn kalɨ kɨiŋ rɨkla u nɔp nɨŋmim hain gɨmim.” Hagab rɔ geinabim u, bɨ ap hib dap ranmim, bɨ ap hib dap lugmim, gagnabim. * ⁷ Hon nɨbi bɨ kub, nɨbi bɨ gau nɨbi bɨ pro, a gɨmim nɨŋbim u aij wasɔ. Kalɔp nɨhɔn aij mɨdɔp u, God nɨpe nɔp kalɔp ŋɔb. Anɨb u, kale ai gɨnɨg, hon ke gɨ aij gɨpun a gɨmim, hib kale ke hagpe adɔ arab? *

⁸ Gasɨ kale ke nɨŋbim u, hon ke nan magɔŋhalɔ hadɔ udpun; nan pro ap ulɔp gagɔp, a gɨmim gasɨ nɨŋbim. Gasɨ kale ke nɨŋbim u, hon ke nɨbi bɨ gep rɔ hadɔ mɨdpun; bɨ ap hanɨp gasɨ rɨmnap hag ŋagnab, a gɨmim gasɨ nɨŋbim. Gasɨ kale ke nɨŋbim u, hon ke kinɨ rɔ hadɔ mɨdpun, a gɨmim nɨŋbim. Pen gasɨ kale nɨŋbim u, Jisas manɔ aij ud arep bɨ gau kinɨ rɔ mɨdagal, a gɨmim gasɨ nɨŋbim. Pen kale nɨŋɔ yabɨ kinɨ mɨdaibep, hon mɨŋ mɨŋ gun, kalɔp aip kinɨ mɨdɨnop. ⁹ Gasɨ yad nɨŋbin u, God nɨpe hanɨp Jisas manɔ aij ud arep bɨ gau dam, nɨbi bɨ gau mɨdpal anɨ au, bɨ najj al pak lep rɔ dam lɔp. Bɨ rɨmnap gɨ najj geinabɔl u, bɨ kub manɔ kub hagɔm, nɨbi bɨ nɨŋ mɨdlɔ nɨŋɔl gɨ, kalɨp al pak lɔl, a gɨnabɔl. Gasɨ yad nɨŋbin u, God nɨpe gɔ, hon anɨb unbɔ rɔ nɔp mɨdpun. Nɨbi bɨ mɨnɔŋ nabɔŋ il i abe, ejol kumi kabɔ adɔ lanɨ abe, nɨŋ mɨdlɔ nɨŋɔl gɨ, hanɨp bɨ najj rɔ al pak lɨnɨg gabɔl.

¹⁰ Kraiss nɨp nɨŋ udun wɔg nɨp gɨno, hanɨp bɨ hauɨ a gɔm nɨŋbal u, pen kalɔp nɨŋɔm, Kraiss nɨbi bɨ nɨpe gasɨ kɔ nɨŋeb gau, a gɔm nɨŋbal. Hon bɨ yɨharɨŋ hain u, pen kale nɨbi bɨ kal yabɨ. Hon bɨ hib mɨdɔp bɨ u rɔ wasɔ, pen kale nɨbi bɨ hib mɨdɔp u rɔ mɨdpim. ¹¹ Hadame nɔp dagol gau rɨkɔl, mɨd damɔm, mɨŋi mɨdpun ŋɨn i kɨyɔ lɔ, rugu mɨlep gɔ, waiŋ mɨdagɔ, ram mɨdagɔ, umeb rɔ lɔ, hon pɔr pak gɨlɔ gɨlɔ ultham yabɨ mɨdpun. * ¹² Ke nɔp ilɔn mab udun, nan nɨŋbun. Hanɨp hag juɔm gɨlɔ, kalɨp pen God kalɨp abad mɨdeianɨ a gun, nɨp sabe gɨpun. Hanɨp gɨ najj gɨlɔ, aɨagɨpun. *

¹³ Hanɨp manɔ najj hagpal, pen manɔ hain hagpun. Anɨb u, hon nan yɨharɨŋ nan

* 3:19: Job 5:13 * 3:20: Sam 94:11 * 4:2: Luk 12:42 * 4:5: 1Ko 3:8 * 4:6: Ro 12:3 * 4:7: Ro 12:6
* 4:11: 2Ko 11:23-27 * 4:12: Ap 18:3; 2De 3:8; Mad 5:44

haþiþ adij adij ap rō mīdno mīdno ñin i auōp.

14 Manō kalɨ kliñ rɨkabin i, kale nable udmim a gem hagagabin; kale ñi pai mīdmagō yad gau a gem rɨmīd ukem hagabin. 15 Bɨ Kraiɨ lau adō mīdþal gau, iru yabiþ apōm kalōp ud aij gōm manō hag ñinabōl. Pen bɨ Kraiɨ lau adō mīdþal gau, kalōp nap añi nōp mīdōp. Yad nōd Kraiɨ Jisas manō aij nipe u kalōp hag ñinō, kale Kraiɨ Jisas nɨj udpe u me, yad nap kale mīdþin. * 16 Anɨb u, kalōp hagabin, yad gɨpin gɨpin rō nɨjnim, adō anɨbu nōp gɨmim. * 17 Adō anɨbu nōp, ñi mīdmagō yad Dimodi, Kraiɨ Jisas manō hag ñinō nɨj aij gōm, Bɨ Kub wōg gɨ aij gōp u yunō nɨnab. Amjakōm, yad Kraiɨ Jisas nɨp nɨj udem, Kraiɨ Jisas aip jɨm ñōl mīdem, aige gō rō gem gɨpin u kalōp yiswem kauyan hagō nɨjɨnabim. Yad Kraiɨ nɨbi bɨ nipe gau kalɨ magōŋhalō pōr hag ñiþin manō u u rō nōp hain gem Kraiɨ Jisas aip jɨm ñōl mīdþin. *

18 Pen kale rɨmnap, Pol auagnab, a gɨmim, aleb aleb ñōl gɨ mīdþim. 19-20 Pen Bɨ Kub u yɨp yau a gō, yɨjɨd nɨnabin. Yɨharɨj manō nōp hagōm, God nɨbi bɨ nipe mīdagal; klō nipe u udōm me, nɨbi bɨ nipe yabiþ mīdþal. Anɨb u, amjakem nɨbi bɨ aleb aleb ñiþal gau manō nōp hagabōl aka God klō nipe udōm mīdþal a gem nɨjɨnabin. * 21 Anɨb u, yad apem kalōp nɨhōn gɨnam? Ur ap daunam aka kalōp mīdmagō lem, manō hain hain hagnam? Yad nɨhōn gɨnō, kalōp aij gɨnab?

5

Bɨ ap nap nɨbin nipe u nɨp si uda

1 Manō ap halō haglō auō yɨp hagpal, “Kale God pɨg mīdþim gau bɨ kale ap urakōm nap nɨbin nipe u nɨp si udōp,” a gɨpal. Pen nɨbi bɨ God nɨp nɨjagpal gau nan si nan naj anɨbu rō gagpal me. * 2 Pen gasɨ kale nɨjɨbim u, hon nɨbi bɨ aij, a gɨpim. Pen namam kale ap unbō gōp u, kale mōg gɨbōp; bɨ anɨbu hag hōj yubep; nɨbi bɨ Bɨ Kub lau adō mīdþim gau ap magum gɨnabim ñin u, bɨ anɨbu kale aip magum gagbōp. Pen namam kale u anɨg gō kalōp nable gōm mōg gagōp ar? 3 Yad mɨlō ke gai i mīdþin u pen kalōp gasɨ nɨjōl gɨ nōp mīdþin. Bɨ nan si nan naj gōp anɨbu, nɨp nɨhōn nɨhōn gɨnabun u yad hadō nɨj lɨbin. *

4 Kale nɨbi bɨ Bɨ Kub hon Jisas lau adō mīdþim gau ap magum gɨnabim ñin u, Pol hanɨp gasɨ nɨjɨb a gɨmim, Bɨ Kub hon Jisas klō nipe kalōp ñō udmim, 5 bɨ anɨbu nɨp hag gɨpe, kale aip magum gagnɨm. Seden

aip nōp ajōm me, hañ roman nipe naj gō, gasɨ hain nɨbō nɨjōm, Bɨ Kub manō kub hagnab ñin u, ana nipe kamɨj mīdainɨm rō lōp. *

6 Pen kale bɨ nan naj gōp u aip jɨm ñōl mīdmim, mīd aij gɨpun a gɨmim gasɨ u nɨjɨbim u aij gagōp. Bred gun a gaiōl, nan yis pro marap nōp ud plaua rin yan halō lɨlō, yis pro u geinab plaua anɨbu magōŋhalō kub yabiþ rannab. * 7 Kale mɨñi bred yis halō mīdagōp rō mīdþim u, nan yis nōd nɨbō u magōŋhalō ud ke gau yumim, bred yis mīdagōp rō, nɨbi bɨ asɨj mīdagōp nōp mīdaimim. Kale nɨbi bɨ asɨj mīdagōp hadō mīdþim me. Nɨhōn gɨnɨg; Pasopa ñin u Juda kai sipsip pi pak God nɨp sabe gɨ ñōm, God nɨpe kalɨp ud asɨk yua u aij gō nɨjōl gɨ mīdeila. Pen Kraiɨ nɨp Pasopa sipsip pi hon rō hadō pak sabe gɨla u me, God amgō ilō nipe u hon nɨbi bɨ asɨj mīdagōp hadō mīdþun. * 8 Anɨb u, Kraiɨ nɨp nan sabe gep rō al pak lɨlō, God hanɨp ud kamɨj yua u, gasɨ nɨjɨn, Pasopa hon u aij gōp a gun ñɨjɨn. Pen Pasopa hon ñiɨeinabun u, yis halō, nan si nan naj gau halō, ñiɨagnabun; gasɨ aij magō u nōp nɨjɨn, manō nɨjō u nōp nɨjɨn, bred yis mīdagōp gau nōp udun ñiɨjɨnabun. *

9 Kalōp kōp ap kalɨ kliñ rɨkem hagnō, “Nɨbi si udep bɨ gau, bɨ si udep nɨbi gau, kalɨp aip jɨm ñōl mīdagaimim,” a gɨnō. 10 Pen kale hagnabim, “Pol hagōp, ‘Nɨbi bɨ Kraiɨ nɨp nɨj udþal gau kale nɨbi bɨ Kraiɨ nɨp nɨj udagpal gau kalɨ magōŋhalō arō gɨlan,’ a gōm hagab,” a gɨnabim. Pen u wasō. Nɨbi bɨ Kraiɨ nɨp nɨj udagpal gau, nɨbi si bɨ si gōm, pōr nōp nan aij rɨmnap halō udun a gōm, nɨbi bɨ rɨmnap nan kale pɨñ gɨ udōm, nan yɨharɨj gau god hon a gōm sabe gōm gɨmɨdal nɨbi bɨ gau, mɨnōj nabōj il i pro mīdagpal. Ram mɨnōj gau magōŋhalō mīdþal u, kalɨp arō gun rō lagōp. 11 Pen kōp nōd nɨbō kalɨ kliñ rɨk yunō manō anɨbu mɨñi hag aij gɨnabin. Bɨ Kub Jisas nɨj udþun a gɨpim nɨbi bɨ gau bɨ ap aka nɨbi ap urak, nɨbi si bɨ si gōm, pōr nōp nan aij rɨmnap halō udun a gōm, nan yɨharɨj gau god hon a gōm sabe gōm, nɨbi bɨ gau manō naj hagōm, nɨbi bɨ rɨmnap nan kale rɨmnap pɨñ gɨ udōm, ñɨg wain ñɨg klō iru nɨjōl haut alō, gɨmɨdal nɨbi bɨ gau kalɨp aip ajagmim, jɨm ñōl nan ñiɨjagmim. *

12-13 Nɨbi bɨ Kraiɨ nɨp nɨj udagpal gau, nan si nan naj gaiōl u, nɨhōn gɨnɨg anɨg gɨpim, a gem, kalɨp manō kub hagagnam. God nipe nōp manō anɨbu kalɨp hagnab. Pen Bɨ Kub Jisas nɨj udþun a gɨpim nɨbi

* 4:15: Gal 4:19 * 4:16: Plp 3:17 * 4:17: Ap 19:22 * 4:19-20: 1Ko 2:4 * 5:1: Lep 18:7-8; Dud 22:30 * 5:3: Kol 2:5 * 5:5: 1Di 1:20 * 5:6: Gal 5:9 * 5:7: Ais 53:7; 1Pi 1:19 * 5:8: Dud 16:3 * 5:11: 2De 3:6; Dai 3:10

bɪ gau, nan si nan najj gaiöl u, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpim, a gɪmim, kalɪp manö kub hagnim. God Manö u Mosis adɪŋ ap kalɪ klɪñ rɪköm haga, “Nɪbi bɪ nan si nan najj gɪmɪdal gau hag höŋ yube aröl,” a ga. *

6

Krais nɪbi bɪ rɪmnap manö mɪdeinab u, kale ke ud asɪkmim

¹ Pen namam kale Krais nɪp nɪŋ udöp ap manö mɪdö, bɪ Krais nɪp nɪŋ udpal gau nöp manö kub anɪbu nɪŋnaböl. Pen ai gɪnɪg bɪ Krais nɪp nɪŋ udagpal gau manö kub anɪbu nɪŋöl? ² Hon Krais nɪbi bɪ nɪpe, hainö nɪbi bɪ ram mɪnönŋ il i gau gau magöŋhalö kalɪp manö kub hagnun ud asɪknabun. Pen kale nɪbi bɪ ram mɪnönŋ il i magöŋhalö manö kub hagnim ud asɪknabim u, kale nɪbi bɪ kale ke rɪmnap manö mɪdnɪg gab u nɪŋmim hag ud asɪknabim. * ³ Hon hainö ejol gau kalɪp abe manö kub hagnun ud asɪknabun. Anɪb u, mɪnönŋ naböŋ il i manö mɪdnab u, ke hagnun. ⁴ Krais nɪbi bɪ nɪpe gau, kale manö kub ud asɪkep bɪ kub rɪmnap nɪŋöm, Krais manö nɪŋ udagal a göm, kalɪp gasɪ mɪŋjör nɪŋbal. Anɪb u, manö kub rɪmnap mɪdainɪm, kale ai gɪnɪg bɪ kub anɪb gau arbim? ⁵ Manö hagabin anɪbi, kalöp nable gɪnɪm a gem hagabin. Kale ke bɪ gasɪ aij nɪŋöb bɪ ap, Krais nɪbi bɪ anŋ hon aui manö kub hagno nɪŋnɪm bɪ ap mɪdagöp a gɪpim akan ⁶ Anɪb unbö rö nöp gɪbep u aij. Pen kale unbö rö gaggim. Krais nɪŋ udöp nɪmam ap urak, Krais nɪŋ udöp nɪmam nɪpe ke dam Krais nɪŋ udagpal nɪbi bɪ gau mɪdpal anŋ au manö kub hagnal.

⁷ Pen kale Bɪ Kub Jisas nɪŋ udpim rɪmnap urakmim, nañɪn namam kale ke rɪmnap dam manö kub hagnim u nɪŋem nɪŋbin, kale Bɪ Kub Jisas nɪŋ udpal nɪbi bɪ gɪpal rö gagabim. Bɪ Kub Jisas nɪŋ udpim nañɪn namam rɪmnap kalöp gɪ najj gaiöl u, arö gɪnabim u aij; urakmim kalɪp dam manö kub hagnabim u aij wasö. Bɪ Kub Jisas nɪŋ udpim nañɪn namam rɪmnap nan kalöp ɪp gɪ u daiöl u, arö gɪnabim u aij; urakmim kalɪp dam manö kub hagnabim u aij wasö. ⁸ Pen kale ado gɪmim, urakmim, Bɪ Kub Jisas nɪŋ udpim nañɪn namam kale ke rɪmnap nan kalöp ɪp gɪ udpim. Kale urakmim Bɪ Kub Jisas nɪŋ udpim nañɪn namam kale ke rɪmnap kalɪp gɪ najj gɪpim. ⁹ Pen kale nɪŋ aij gɪmim. Nɪbi bɪ gɪ najj gɪmɪdal gau, God kalɪp dam ram aij nɪpe laŋ ud aragnab. Nɪŋ aij gɪmim, dui gaggim. Nan yɪharɪŋ gau god hon a göm sabe göm gɪmɪdal nɪbi bɪ gau; nɪbi si bɪ si göm

gɪmɪdal nɪbi bɪ gau; bɪ nɪbi aip wasö bɪ ap nöp aip gɪ ajöm gɪmɪdal bɪ gau; God kalɪp dam ram aij nɪpe laŋ au ud aragnab. *

¹⁰ Nɪŋ aij gɪmim. Nan si udmɪdal nɪbi bɪ gau; pör nöp nan aij rɪmnap halö udun a gɪ gasɪ nɪŋmɪdal nɪbi bɪ gau; nɪbi bɪ ñɪg wain ñɪg klö iru ñɪŋöm hauɪ alö gɪmɪdal nɪbi bɪ gau; nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp manö najj manö piral hagnɪdal nɪbi bɪ gau; nɪbi bɪ rɪmnap nan kale pɪɪ gɪ udmɪdal nɪbi bɪ gau; God kalɪp magöŋhalö dam ram aij nɪpe laŋ ud aragnab. U nɪŋ aij gɪmim, dui gaggim. ¹¹ Kale rɪmnap nöd anɪg rö gɪ mɪdmɪdim. Pen Bɪ Kub Jisas Krais hanɪp a göm uma u me, God hon Ana nɪpe u apöm, nan si nan najj gac kale u ɪk gɪ yuöm, kalöp God nɪp wög gep nɪbi bɪ ke löm, nɪbi bɪ asɪŋ mɪdagöp mɪdpim a ga. *

¹² Kale rɪmnap hagnim, “Yad nan nɪhön gɪnam a gɪnabin u gɪnabin; u manö mɪdagöp,” a gɪpim. Anɪg hagnim u pen adö rɪmnap geinabin yɪp nan aij ap gɪ ñagnab. Kale hagnim, “Yad nan nɪhön gɪnam a gɪnabin u gɪnabin; u manö mɪdagöp,” a gɪpim. Anɪg hagnim u pen yad adö rɪmnap gem, gɪ dam dam mɪdö mɪdö yad bɪ nagnɪman rö mɪdem, adö anɪbu nöp gasɪ nɪŋem gɪnabin; yɪharɪŋ mɪdeinam rö lagnab. Anɪb u nɪŋem, yad anɪg göl gagnabin. *

¹³ Kale rɪmnap pen hagnim, “Hanɪp mudun mɪdöp u me, nan ñɪŋöl gɪ nöp mɪdeinab,” a gɪpim. Anɪg hagnim u pen God gö mudun u abe, nan anɪb gau abe pɪs gɪnab. God nɪbi bɪ hañ romanŋ kale gɪ la u, nɪbi si bɪ si göl a göm gɪ laga. Hañ romanŋ klö kale u, Bɪ Kub nɪp wög göl gɪ mɪdmim a göm ga. Bɪ Kub nɪpe nöp hañ romanŋ kalöp nan ñɪmɪdöp. * ¹⁴ God klö nɪpe u nöp gö me, Bɪ Kub uraka. Klö nɪpe u nöp gö me, hon u rö nöp uraknabun. *

¹⁵ Nɪŋ aij gɪmim. Kale Krais aip jɪm ñöl mɪdpim u, ñɪn kɪd ma kɪd nɪpe ke u mɪdpim. Krais hañ romanŋ nɪpe u, bɪ si udep nɪbi aip jɪm ñagnɪm, wasö yabi! *

¹⁶ God Manö u, Mosis adɪŋ ap kalɪ klɪñ rɪköm haga, “Bɪ nɪbi udöm aip jɪm ñöl mɪdeinabil u, kale mɪhönŋ hañ romanŋ añɪ ap nöp mɪdeinabil,” a ga. Anɪb u rö, bɪ an nɪpe bɪ si udep nɪbi ap ud aip jɪm ñöl mɪdeinab u, kale mɪhau hañ romanŋ añɪ ap nöp mɪdeinabil. * ¹⁷ Pen nɪbi bɪ an Bɪ Kub aip jɪm ñöl mɪdeinab u, ana nɪpe Bɪ Kub Ana nɪpe aip jɪm ñöl mɪdeinabil. *

¹⁸ Nɪbi si bɪ si gaggim. Nɪbi bɪ nan si nan najj rɪmnap gɪnaböl gau, hañ romanŋ höŋ

* **5:12-13:** Dud 13:5; 17:7 * **6:2:** Rep 3:21 * **6:9:** Gal 5:19-21; Ep 5:5; Rep 22:15 * **6:11:** Dai 3:3-7 * **6:12:** 1Ko 10:23 * **6:13:** 1De 4:3-5 * **6:14:** Ro 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * **6:15:** Ep 5:30 * **6:16:** Mad 19:5 * **6:17:** Jon 17:21-23; Ro 8:9-11

adö gınaböl, pen nıbi si bı si gınaböl gau hañ roman kale ke gı naj gınaböl. ¹⁹ Nıñ aij gımim. God nıpe Ana Uı u yuö apöm, an kalöp dan mıdöp. Hañ roman kale u Ana Uı ram raul nıpe mıdep u. Anıb u, ke gası nıñbun rö gun a gun gası u nıñagun. Hañ roman gası rımıd mıdmagö kale nan kale wasö. God nıpe kalöp rau adog uda. ²⁰ Krais nıpe nan aij yabı yuöm kalöp rau adog uda. Anıb u me, hañ roman kale gau gı aij göl gı mıdpe nıñöl gı, God nıñö, nıñ aij gınım; nıbi bı gau nıñöm God nıñ aij a göl. *

7

Ber mıhau hañ roman kale añı ap mıdöp

¹ Yıp köp kalı kñıñ rıkmım manö hagpe u, kalöp pen hagnıg gabin. Bı gau nıbi udagnaböl u aij. ² Pen nıbi si bı si gıpal u naj göp rö, bı gau nıbi kale ke udöm mıdeınaböl u aij; nıbi gau bı kale ke udöm mıdeınaböl u aij. ³ Pen anıg gı mıdöl gı, nıbi gınıg a gainım u, nugmul yau a gınım. Nugmul nıpe gınıg a gainım u, nıbi nıpe u rö nöp yau a gınım. ⁴ Nıbin hañ roman u nan nıpe ke wasö; nugmul aip nan kale jım ñöl. Nugmul hañ roman u u rö nöp nan nıpe ke wasö; nıbin aip nan kale jım ñöl. ⁵ Anıb u, nugmul hagö, nıbin wasö gagnab. Nıbin hagö, nugmul wasö gagnab. Yau nöp gımil gımil. Pen God nıñ gası añı nıñul, sabe göl gı nöp mıdaiul a gımil, manö hag adö añı ap lımil, ñın rımnay yıharıñ mıdmil, God nıñ sabe göl gı mıdeınabil. Hainö kauyan gınabil. Wasö u, yıharıñ mıdeınabil rö, gası rımnay nıñmil gılö arö, Seden kalöp ap udö, ap lug pakmıl rö löp. ⁶ Pen kale ber ñın rımnay yıharıñ mıdmil, God nıñ sabe gı mıdmil, u hagagabin. Pen kale ke ber mıhau manö hag adö añı ap lımil, ñın rımnay yıharıñ mıdul, God nıñ sabe gı mıdaiul, a geınabil u, u manö mıdagöp, a gem hagabin. ⁷ Gası yad nıñbin u, nıbi bı magöñhalö yad yıharıñ mıdpin rö mıdaimim u aij. Anıg göl gası nıñbin u pen God gası nıpe ke nıñöb rö, hanıñ nan aij ke ke ñöb. Nıbi bı rımnay nan aij ap ñö, adö rımnay ke gıpal; pen nıbi bı rımnay nan aij ap ke ñö, adö rımnay ke gıpal. Anıg rö, kale magöñhalö yad yıharıñ mıdpin rö mıdaimim a gem hagagabin.

⁸ Pen nıbi praj bı praj mıdpim gau abe, nıbi palpal gau abe, yad yıharıñ mıdpin rö mıdeınabım u aij. ⁹ Pen nıbi bı rımnay yıharıñ mıdöm, si gun a göm gası u nöp auö, mıd aij gagnaböl. Anıg gainım u, bı gau nıbi kale ke ke udöl, nıbi gau bı kale ke ke udöl. Wasö u, an kale yan mab rö inö, mıd aij gagnaböl. *

¹⁰ Bı ber bı gau, kalıp manö ap hagnıg gabin. Pen yad nöp wasö; Bı Kub u manö nıpe. Nıbi gau nugmul bı kale arık aragmım. * ¹¹ Pen rımnay arık araiöl u, bı hain nıbö udagöl; yıharıñ nöp mıdaiöl. Bı udnıg, am nugmul kale nöd nıbö u nıñ kauyan udöl. Kale bı gau u rö nöp, nabin bı kale u rö nöp hag yuagmım.

¹² Pen kalöp nıbi bı rımnay gau manö ap hagnıg gabin. Pen Bı Kub manö nıpe u udem, kalöp hagagabin; gası yad ke nıñbin rö u kalöp hagabin. Pen bı ap, nıpe nıbi Krais nıñ nıñ udagöp nıbi ap udöl gı mıdeınabil u, nıbi anıbu, nugmul aip mıdaiul, a geınab u, nugmul nıpe, nıbi Krais nıñ nıñ udagöp a göm, ası ması göm hag yuagnab. ¹³ Pen nıbi ap, nıpe bı Krais nıñ nıñ udagöp bı ap udöl gı mıdeınabil u, bı anıbu, nıbin aip mıdaiul, a geınab u, nıbin nıpe, nugmul Krais nıñ nıñ udagöp a göm, ası ması göm arık aragnab. ¹⁴ Nıbi Krais nıñ nıñ udöp u me, bı Krais nıñ udagöp bı nıpe u nıbin aip jım ñöl mıdlö, God nıñö, nıbin u abe nugmul u abe nıbi bı nıpe ke mıhön mıdpil. Pen bı Krais nıñ nıñ udöp u me, nıbin Krais nıñ udagöp nıbin nıpe u nugmul aip jım ñöl mıdlö, God nıñö, nugmul u abe nıbin nıpe u abe nıbi bı nıpe ke mıhön mıdpil. Wasö u, ñı pai kale gau nıbi bı Krais nıñ udagpal ñı pai rö lıblap. Pen nap kale aka nıme kale Krais nıñ nıñ udpal rö, God u rö nöp nıñö, ñı ñı pai nıpe ke rö mıdpal.

¹⁵ Bı ber bı udöl mıdpal gau, nugmul nöp Krais nıñ nıñ udöm mıdö, nıbin nıpe Krais nıñ nıñ udöm mıdageınab u nıpe klö göm nugmul nıpe nıñ arık arıñ gainım u, nugmul nıpe, nıbi yad a göm, ud rıbıkagnım; yau a gö, arım. Wasö u, pen pen gımil mıd aij gagnabil. Pen nıbi u Krais nıñ nıñ udöm mıdö, nugmul nıpe Krais nıñ nıñ udöm mıdageınab u nıpe klö göm nıbin nıpe nıñ arık arıñ gainım u, nıbin nıpe, bı yad a göm, ud rıbıkagnım; yau a gö, arım. U manö mıdagöp. Wasö u, pen pen gımil mıd aij gagnabil me. God agamıñ mıd aij gılan a göm hanıñ udöp. *

¹⁶ Pen kale nıbi gau, Krais nıñ nıñ udpim u, nagamul Krais nıñagöp u aip mıdmil, nıpe Krais nıñ udnım rö löp. Pen kale nugmul bı gau, Krais nıñ nıñ udpim u, nabin Krais nıñagöp u aip mıdmil, nıpe Krais nıñ udnım rö löp. * ¹⁷ Nıbi bı Krais lau adö mıdpal ram gau magöñhalö kalıp pör hagnıdın, "Kale ke nıñön nıñön gımim rö mıdaıbe, God kalöp wıñ alöm uda u, adö anıbu nöp mıdaimım," a gımıdın. ¹⁸ Bı hañ hadö rıb gı dö gıla ap, hainö God nıñ wıñ alöm udnab u, nıpe anıg göl mıdpin a göm

* 6:20: 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19

* 7:9: 1Di 5:14

* 7:10: Mad 5:32; 19:9

* 7:15: Ro 14:19

* 7:16: 1Pi 3:1

gası iru nıñagıtım. Pen bı hañ rıb gı dö gagla ap, hainö God nıp wıñ alöm udnab u, yıp hañ rıb gı dö gagal a göm gası u nıñagıtım; nıp hañ rıb gı dö gagöl. ¹⁹ God nıpe nıñö, bı hañ rıb gı dö gıpal aka rıb gı dö gıgal u, u nan yıharıñ yabıtı; God hagö nıñun gınabun u, u nan kub yabıtı. *

²⁰ Kale ke nıñön nıñön gımim rö mıdaibe, God kalöp wıñ alöm uda u, adö anıbu nöp mıdaımim. ²¹ Kalöp rımnab bı rımnab rauöm dam wög kale u hag lılo, pe u udagmim, hagpal hagpal rö gımim, nagı wög rö gıpım. Pen God kalöp wıñ alöm udö nıbi bı nıpe mıdpım u, nagı wög rö gıpım u arık arun a gımim gası u nıñagıtım. Pen hainö arö gımim yıharıñ mıdmım rö lainım u, arö gımim yıharıñ mıdaımim. ²² Nıbi bı an an, bı rımnab rauöm dam wög kale u hag lılo, pe udagmim, hagpal hagpal rö nöp nagı wög rö gımim gı mıdpe, hainö Bı Kub kalöp wıñ alöm, nan aij yabıtı yuöm, kalöp rau adog udö, nıbi bı nıpe ke mıdpım. Pen nıbi bı an an, bı rımnab hagpal hagpal rö nöp nagı wög rö gımim gı mıdagpe, hainö Bı Kub kalöp wıñ alöm, nan aij yabıtı yuöm, kalöp rau adog udö, nıbi bı nagı wög gep nıpe ke mıdpım. * ²³ Kraıs nıpe nan aij yabıtı yuöm kalöp rau adog udö, nıbi bı nıpe mıdpım. Anıb u, nıbi bı rımnab nagı wög gep nıbi bı kale mıdaımim a gımim gası u nıñagıtım. ²⁴ Anıb u, añ mam bı. Kale ke nan nıñön nıñön gımim rö mıdaibe, God kalöp wıñ alöm uda u, adö anıbu nöp mıdaımim.

²⁵ Pen nıbi udmım aka nıbi udagmım, manö hag nıñbe u hagnıg gıbın. Manö anıbi Bı Kub u hagö nıñem kalöp hagagıbın. Pen nıpe yıp mög nıñöm udöm wög ke hag la rö, gası nıñ aij gem kalöp manö hagnıg gıbın anıbi, manö nıñö a gımim nıñmım. ²⁶ Nıbi bı Kraıs nıp nıñ udpun uri mıñör udun uıham mıdnabun u, mıdpım rö nöp mıdaımim u aij. ²⁷ Kale bı nıbi halö mıdpım gau, nıbi hon gau arö gun yıharıñ mıdaımim a gımim gası u nıñagıtım. Pen kale bı nıbi halö mıdagpım gau, nıbi udun a gımim gası u nıñagıtım. ²⁸ Pen kale bı gau, nıbi udnabım u, nan sı nan nıñ gıgnabım. Kale nıbi praj gau, bı udnabım u, nan sı nan nıñ gıgnabım. Udmım uıham mıdaımim a gem gası u nıñem kalöp hagıbın.

²⁹ Añ mam bı. Mıdpun nıñ i mılö padö mıdagnab. Kale nıbi halö mıdpım bı gau, nıbi halö bı mıdagpım rö mıdaımim. ³⁰ Mıñör gıpım nıbi bı gau, mıñör gıgıp nıbi bı rö mıdaımim. Mıñ mıñ gıpım nıbi bı gau, mıñ mıñ gıgıp nıbi bı rö mıdaımim. Nan raubım nıbi bı gau, nan

mıdagöp nıbi bı rö mıdaımim. ³¹ Mıñör naböñ il i nan gau udmım gıpım nıbi bı gau, gası adö anıbu nöp nıñmım gıgımım. Mıñör naböñ il i ke hain nıñö lıñab nıñ u söl mıdöp. *

³² Yıp aij göp u, kalöp marö kub gıgnım. Bı nıbi udagpal gau, Bı Kub nıp gası nıñöm, nan nıñön gıñö, Bı Kub nıp aij gıñab a göm, gası u nıñnaböl. ³³ Pen bı nıbi udpal gau, nıñön gıñö, nıbi yad u nıp aij gıñab a göm, nan mıñör naböñ il i gası kub nıñöm gö arıñab. ³⁴ Anıg gö, nıpe gası mıñöp nıñnab. Pen nıbi bı udagöp u, Bı Kub nıp nöp gası anı nöp nıñnab. Hañ romanı gası rımıd mıdmagöp yad magöñhalö Bı Kub nıp nöp nıñem, nıp mıdmagö lem, wög gıñab a göm, gası u nöp nıñnab. Pen nıbi bı udpal gau, nıñön gıñö, bı yad u nıp aij gıñab a göm, nan mıñör naböñ il i gası kub nıñöm gö arıñab. ³⁵ Manö hagıbın anıbi, kalöp wıñö gem hagagıbın; kalöp gası nıñem, Bı Kub nıp anı nöp gası nıñöl gı, mıdmagö löl gı mıdaımim a gem hagıbın.

³⁶ Pen bı ap yıharıñ mıdö, nıp nıbi dap nıñö, yad bı wasöke mıdeınabın a göm, mıd damöm, hainö nıbi anıbu nıp nıñöm, nıpe mıd aij gagöp, a göm, nıp mög nıñöm udnabın a gıñab u, udnım. Manö mıdagöp. Nıpe nan sı nan nıñ ap gıgnab. Nıbi udnab u aij. ³⁷ Pen bı ap yıharıñ mıdö, nıp nıbi dap nıñö, yad bı wasöke mıdem mıd aij gıñabın a göm, gası adö anıbu nöp klö gı nıñ damöm, nıbi udagnabın a gıñab u, udagnım. Manö mıdagöp. Nıpe u rö nöp gı aij gıñab. Nıbi udagnab u aij. ³⁸ Anıb u, nıbi dap nıñö, udnım u, gı aij gıñab. Pen nıbi dap nıñö, udagnım u, gı aij yabıtı gıñab.

³⁹ Nıbi gau, nugmul kamıñ mıdeınab u, aip mıdeınabıl. Umnab u me, am bı hainö udnabın a gıñab u, udnab; gası nıpe. Pen udnıg gıñab u, Bı Kub lau adö mıdöp bı ap nöp udnab. * ⁴⁰ Pen gası yad nıñbın u, nugmul umö, nıbi yıharıñ adu mıdpal rö mıdaımim u aij. Nıpe nıñı löl gı mıdöm, mıd aij gıñab. Yad gası nıñbın, God Ana nıpe yıp gası nıñ nıñöl gı kalöp manö anıbi hagıbın.

8

“Nan pak god pıral wıp haj nan gau sabe gıpal u nıñun aka wasö?” gıla

¹ Pen nıbi bı nan pıral wıp haj nan gau sabe gıpal gau, nan ap dap pak nan pıral anıb gau kalıp sabe gı nıñnaböl u, nıñun aka nıñagun a gımim yıp hag nıñbım u, kalöp pen hagnıg gıbın. “Hon nıbi bı magöñhalö gası ke ke mıdöp,” a gıpım u, nıñö nöp hıgımım. Pen gası rımıd hon ke nıñun, nıñ aij gıpun a gıñabun u, hıb hon

* 7:19: Ro 2:25; Gal 5:6; 6:15 * 7:22: Plm 16; 1Pi 2:16

* 7:31: 1Jn 2:17 * 7:39: Ro 7:2-3

ke hagno adö arn+im rö löp. Pen n+bi b+ gau kal+ip m+dmagö l+inabun u, klö r+imnap halö udun, Kraiss haga rö nöp g+ aij g+no arnab.

² Pen hon gas+ n+ñeb m+dpun a g+pal n+bi b+ gau, y+har+ñ adö adö nöp n+ñöm an+g hagpal. ³ N+bi b+ God n+ip m+dmagö l+ibal gau, God n+pe kal+ip n+ñöb.

⁴ Pen n+bi b+ nan ap dap pak nan piral an+ñ gau n+ip sabe g+ ñeinaböl u, ñ+ñun aka ñ+ñagun? Pen hon n+ñbun, nan piral sabe g+pal an+ñ gau nan n+ñö w+ñö, u nan y+har+ñ. Hon n+ñbun, God a+ñ nöp m+dpö.

⁵ N+bi b+ r+imnap, god iru nöp, b+ kub iru nöp kumi kabö adö lan+ abe m+ñöñ naböñ il i abe m+dpal, a göm gas+ u n+ñbal. ⁶ Pen God hon u a+ñ yab+ñ m+dpö. N+pe Bapi hon nan gau magöñhalö g+ lö m+dpö. N+pe m+dpö n+ñöl g+ me, hon m+dpun. B+ Kub Jisas Kraiss u, u rö nöp a+ñ nöp m+dpö. N+pe m+dpö me, God nan gau magöñhalö g+ lö m+dpö. N+pe m+dpö n+ñöl g+ me, hon m+dpun. *

⁷ Pen n+bi b+ r+imnap manö an+bu n+ñagpal. Nag+ adö u aij, nag+ adö u najj, a göm n+ñ aij gagal. An+ñ u, god piral gau n+ip nan pak sabe g+ ñ+bal nan u n+ñööm, n+ñön g+ñ+g god piral ñ+bal nan n+ñbun a göm gas+ iru n+ñnaböl. ⁸ Pen nan as+ mas+ g+ñabun aka hañöwañö ñ+ñnabun u, God n+ñö, manö m+dagöp.

⁹ Pen kale n+bi b+ n+ñ aij g+ipim gau, nan ap n+ñno, a+ñ mam hon n+ñ aij gagal gau n+ñööm ap lug paköl rö löp a g+mim gas+ u n+ñöl g+mim nan n+ñmim. ¹⁰ N+ñön g+ñ+g: kale n+bi b+ n+ñ aij g+ipim gau, am god piral sabe g+pal ram raul m+gan u ammim, nan n+ñbe, nañ+n namam n+ñ aij gagal gau, ap kalöp n+ñööm, kale u rö nöp n+ñöl rö löp.

¹¹ An+ñ u, kale n+ñ aij g+ipun a g+mim g+pe, nañ+n namam Kraiss udnabin a göm uma ap gas+ m+lö löl göm u rö nöp nan an+bu n+ñööm, ap lug paknab. ¹² Kale an+g geinabim u, adö an+bu nöp nañ+n namam kale gau n+ñööm, adan aij mai, adan najj mai, n+ñ aij gagnaböl. An+ñ u, kale nañ+n namam gau kal+ip nan si nan najj g+mim, Kraiss n+ip nan si nan najj g+ñabim. ¹³ An+ñ u, nan n+ñeb r+imnap n+ñö, a+ñ mam ap n+ñööm ap lug pakeinab u, yad nan yuö r+imnap n+ñagnabin; y+har+ñ ha+ñ maj nan n+ñem umnabin. *

9

Pol pe udagm+dpö u n+ip aij ga

¹ Yad Jisas manö ud arep b+ ap m+dpin. Yad B+ Kub hon Jisas n+ip amgö yad ke

n+ñö. Kale B+ Kub n+bi b+ n+pe m+dpim u, yad B+ Kub n+ip wög gem, manö aij n+pe u hag ñainö, n+ñ udmim me, n+bi b+ n+pe m+dpim. An+ñ u, nan ap y+ip adan wamagöp. ² Yad Jisas manö ud arep b+ ap m+dpin u, pen n+bi b+ r+imnap y+ip n+ñööm, Pol Jisas manö ud arep b+ ap m+dpö, a göm n+ñagnaböl. Pen gas+ yad n+ñbin, kale n+bi b+ gau, n+ñö nöp Pol Jisas manö ud arep b+ ap m+dpö a g+mim n+ñbim. N+bi b+ gau pen, kale B+ Kub n+bi b+ n+pe m+dpim u n+ñeinaböl u, n+ñö nöp B+ Kub n+pe ke Pol manö n+pe ud arep b+ ap hag lö m+dpö, a g+ñaböl. *

³ N+bi b+ r+imnap y+ip manö kub hagpal gau kal+ip, pen an+g hagabin. ⁴ Kalöp wög g+ ñ+bin u rö, pen nan magö udnam rö lagöp akan+ ⁵ Wög kalöp g+ipin rö, yad pen n+bi Jisas n+ip n+ñ udöp ap udem, dam Jisas manö aij hag ñ+ ajöl g+, nan n+ñul rö lagöp akan+ B+ Jisas manö ud arep b+ r+imnap abe, B+ Kub n+imam hain n+pe gau abe, Pida abe, pör n+bi kale gau halö dam, Jisas manö aij hag ñ+ ajm+dal. ⁶ Aka Banabas hol m+ñöñ nöp mani wög gul nan n+ñnabul?

⁷ B+ ami gau wög g+pal rö, nan kale ke ulhai n+ñagpal. Kal+ip nan ñ+lö ñ+ñbal. B+ wain wög g+ y+mbal gau, y+mbal rö, wain magö r+imnap ral dapöm ñ+ñbal. B+ kaj sipsip mukpal gau, mukpal rö, ci r+imnap udöm ñ+ñbal. ⁸ Manö hagabin an+bu n+ñbe, n+bi b+ gau gas+ n+ñbal rö nöp hagab a g+ñabim rö löp. Pen lo manö adö an+bu nöp hagab me. ⁹ God Manö u, Mosis ad+ñ ap kal+ kñ+ñ r+iköm haga,

“Kale kaj kau gau pan+id dapim, wid hon abhib jaklö,

magö u ke löm, cög u ke löm gan+ a g+mim dap l+be wög g+lö n+ñöl g+,

maj m+gan kale u nag+ l+ r+ib+k gagmim.

Wög g+ñaböl rö r+imnap ñ+ñnaböl,” a ga.

Pen God n+pe kaj kau gau gas+ n+ñööm manö an+bu hagaga. ¹⁰ Han+ip n+bi b+ gas+ n+ñööm haga. N+bi b+ wög klö yab+ñ göm wög y+mbal gau, n+bi b+ wög klö göm nan ral daubal gau, wög g+pal rö kal+ip r+imnap ñ+lö ñ+ñöl g+, aij a gö n+ñöl g+ wög göl a ga. *

¹¹ God manö hagöp nan aij u m+dmagö an+ kalöp dan+ y+mbun u rö, kale pen nan m+ñöñ naböñ il i m+dpö r+imnap han+ip ral dap ñ+ñnabim u aij. ¹² Pen b+ r+imnap kalöp manö aij u hag ñ+lö, mani nan gau n+ñbim rö, Banabas hol b+ m+ñhau kalöp pör hag ñ+m+dul u, hal+ip b+ ñagnabim akan+

* 8:1: Ap 15:29 * 8:2: Gal 6:3 * 8:4: Gal 4:8; Dud 4:39; 6:4 * 8:6: Ep 4:5,6 * 8:9: Ro 14:13-15; Gal 5:13 * 8:11: Ro 14:15,20 * 8:13: Ro 14:21 * 9:1: Ap 22:17-18; 26:16; 1Ko 15:8-9 * 9:2: 2Ko 3:2-3 * 9:4: Luk 10:8 * 9:9: Dud 25:4; 1Di 5:18 * 9:10: 2Di 2:6 * 9:11: Ro 15:27

Pen kalöp hag n+ñblop, mani nan gau udblop, pen n+bi b+ r+mnap n+ñöm hagblap, “Mani nan a g+ as+ib göl g+ ajabil u, pen piral limil, ‘Krais manö aij u hag ñ+ ajabul,’ a g+pil,” a g+blap. An+g rö an+bu n+ñul, Krais manö aij u n+ñagnaböl rö löp, a gul, mani nan kale gau udagul. Mani hol ke wög gul, nan rau ñ+ñöl gul, Krais manö aij u hag ñ+ ajpul. *

¹³ Pen kale n+ñbim: b+ God sabe gep ram raul m+gan wög g+pal gau, nan God n+p dap ñ+bal gau r+mnap udöm ñ+ñbal. B+ God wög göl g+, yaur wal b+id adö pak sabe g+pal gau r+mnap udöm ñ+ñbal. * ¹⁴ An+ñ unbö rö nöp, B+ Kub hagö, manö aij n+pe hag ñ+ñaböl n+bi b+ gau, kal+p pen nan kale B+ Kub n+p ñeb r+mnap ñeinaböl, dam nan ñ+ñeb nan kale gau rauöm, m+id aij göl g+ wög an+bu geinaböl. *

¹⁵ Pen kalöp Krais manö aij u hag ñ+ ajnö udpim rö, mani nan ñ+ñeb kale r+mnap udagpin u y+p aij yab+il göp. M+ñi köp kal+ k+ñ r+kabin i, nan kale r+mnap udnam a gem hagagabin. Wasö yab+il! Mani yad ke wög gem, nan rau ñ+ñnabin; wasö unnabin. Yad nan kale r+mnap udagnabin.

¹⁶ Pen manö hag ñ+ ajm+idin an+bu, gas+ yad ke hag ñ+ ajagm+idin. Wög B+ Kub n+p g+m+idin an+bu, n+pe ke g+mön a ga rö nöp g+m+idin; gas+ yad ke n+ñem gagm+idin. An+ñ u, yad Jisas manö aij u arö g+nam rö lagöp; hag ñöl g+ nöp m+ideinabin. * ¹⁷ Gas+ yad ke n+ñem Jisas manö aij u hag ñ+ñnep, yad nan aij r+mnap udbnep. Pen gas+ yad ke wasö, B+ Kub hagö, manö aij n+pe hag ñabin u rö, yad y+har+ñ wög y+p hag la u gabin. ¹⁸ An+ñ u, yad nan aij udagem, kalöp y+har+ñ hag ñ+m+idin u, yad nan n+ñön n+ñön pen udnam? Pen udm+idin u, mani nan r+mnap udagem, Jisas manö aij u hag ñ+nö, n+bi b+ gau kale nan r+mnap ñagöm, y+har+ñ manö aij an+bu n+ñöm, Jisas n+p n+ñ udnaböl, a g+ gas+ u nöp n+ñm+idin; pen yad udm+idin me u. ¹⁹ Yad, b+ rau dap h+ö, nag+ wög g+pal rö b+ ap m+idagpin u pen n+bi b+ iru nöp God lau adö m+deilan a gem, n+bi b+ ram m+ñöñ ke ke gau m+dpal magöñhalö kal+p nag+ wög gep b+ ap rö m+dpin. ²⁰ Juda kai m+dpal an+ u amem, Krais manö aij u hag ñ+nö n+ñ udlan a gem, kale g+m+idal adö u nöp g+m+idin. Yad lo Mos+is kal+ k+ñ r+köm haga an+bu n+ñem hain gagabin u pen Mos+is kal+ k+ñ r+ka lo an+bu hain g+pal n+bi b+ gau m+dpal an+ u amem, Krais manö aij u hag ñ+nö n+ñ udlan a gem, yad lo manö an+bu u rö nöp hain g+m+idin. * ²¹ Pen n+bi

b+ lo manö u n+ñagpal an+ u amem, Krais manö aij u hag ñ+nö n+ñ udlan a gem, n+bi b+ lo manö n+ñagpal gau g+pal rö g+m+idin. Pen an+g gem, halöw+ö göl g+ God lo manö u arö gaggpin; Krais lo manö u hain g+m+idin. ²² N+bi b+ Krais n+ñ u p+idöñ gagan an+ u amem, Krais manö u hag ñ+nö n+ñ udlan a gem, manö kal manö klö wasö, manö hain nöp hag ñ+m+idin. An+ñ u, n+bi b+ ke ke m+dpal rö, r+mnap Krais n+p n+ñ udlö, kal+p ud kam+ñ yun+m a gem, kal+p aip m+dem, kale g+m+idal rö nöp g+m+idin. * ²³ G+m+idin an+bu, Krais manö aij u hag ñ+ aij g+nö, n+bi b+ n+p n+ñ udlö, n+pe kale aip yad aip ud kam+ñ yunab, a gem, an+g g+m+idin.

Klö yab+il g+ino areinab me, m+id aij yab+il g+inabun

²⁴ Kale n+ñbim: n+bi b+ res+is g+pal gau iru nöp res+is g+pal, pen b+ añ+ ap nöd amjaknab u nöp nan aij udnab. An+ñ unbö rö, kale u rö nöp klö g+mim, adan dip am aij g+mim, nan aij udnabim. ²⁵ N+bi b+ res+is göm, nöd amjakun a göm gas+ u n+ñbal gau, as+ mas+ g+ aij göm, pör klö göm eksais g+ dam dam, hainö res+is g+ñaböl. Usaj+il bad pör m+dep wasö u, nan pro nöp udun a göm, an+g g+pal. Pen hon usaj+il bad pör m+dep udun a gun, an+g g+pun. * ²⁶ An+ñ u me, yad res+is g+m+idin u, ke gau n+ñagpin; adan arn+g g+pin m+gan u nöp n+ñem, dip nöp gem arm+idin. Pen b+ y+har+ñ ha+p ñöm pen pen pakpal gau, halöw+ö pakagpal, n+ñ aij göm pakpal rö u g+pin. ²⁷ Pen yad hañ roman+ gas+ r+m+id yad ke klö kal gem eksais g+ aij g+m+idin. An+g gem, n+bi b+ gau kal+p Jisas manö aij u hag ñ+nö, Jisas n+ñ udöm nan aij udlö, yad u rö nöp abe nan aij udnam, a gem, an+g g+nö arm+idöp. *

10

Ap+is bac b+ gau g+la u hau+ gagun

¹ Pen añ mam b+. Ap+is bac ilan+ hon gau aiud u hau+ gagmim. God kumi bad rö löm, kal+p rarö rauöm abad m+idö, magöñhalö kam+ñ arla. Kale ñ+g solwara A+ a gal aula u, God n+pe gö, ñ+g an+bu h+ñ g+ lap lap arö, magöñhalö böñ lai kam+ñ aula. * ² Kale magöñhalö Mos+is aip j+m ñöl m+idöm, kumi bad au abe, ñ+g solwara au abe, ñ+g pakla. ³ N+bi b+ an+ñ gau magöñhalö, God ñ+m+idöp nan u ñ+ñm+idal. * ⁴ N+bi b+ an+ñ gau magöñhalö, God ñ+g ñ+m+idöp u ñ+ñm+idal. God kabö ap ña, kalöp aip areia n+ñöm ñ+g an+bu kabö an+ u n+ñbö au ñ+ñm+idal. Kabö

* **9:12:** Ap 20:34; 2Ko 11:9 * **9:13:** Dud 18:1-3 * **9:14:** Mad 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6 * **9:16:** Jer 20:9
 * **9:20:** Ap 21:20-26 * **9:22:** 2Ko 11:29 * **9:25:** Plp 3:14; 2Di 4:7-8; 2:4-5 * **9:27:** Ro 8:13; 13:14 * **10:1:**
 Eks 13:21-22; 14:22-29 * **10:3:** Eks 16:35 * **10:4:** Eks 17:6; Nab 20:11 * **10:5:** Nab 14:29-30

anɨbu me Kraiſ nöp. * 5 Pen God nɨpe nɨbi bɨ anɨb gau ñɨñi laga. Nɨpe kal juöm kalɨp al pak lö, wip mɨlö iru nöp ram mɨnönj kabö nöp anj gau hij gɨ lug ara. *

6 Pen apɨs bac ilanɨ bɨ gau anɨg ga u, God hanɨp nɨbi bɨ hainö yag daua gau, bɨ nöd nɨbö pör mɨdmagö gasɨ rɨmɨd kale nan si nan najj gau nɨñeila rö gagöl a göm ga. *

7 Apɨs bac ilanɨ bɨ gau rɨmnap nan piral gau sabe gɨ mɨdmɨdal; kale u rö anɨg gagmim. God Manö u, Mosɨs adɨñ ap kalɨ kliñ rɨka manö anɨbu hadö nɨñim: “Asɨköm nan ñɨñöl gɨ, ñɨg ñɨñöl gɨ, urak kugom ral haɨpi ñöm gɨlö aröp,” a gɨla. *

8 Pen rɨmnap nɨbi si bɨ si göl gɨ mɨdmɨdal; u rö hon anɨg gagun. Nɨbi bɨ anɨb gau anɨg göl gö gɨlö arö nɨñöl gɨ, ñɨn aɨñ ap dwedi dri dausan (23,000) nɨbi bɨ um hakla. *

9 Kale rɨmnap Bɨ Kub nɨp ateb ateb ñɨmɨdal; hon unbö rö gagun. Nɨbi bɨ anɨb gau anɨg geila u, God nɨpe gö re hauat gau kalɨp haua hadö umla. *

10 Kale rɨmnap God nɨp hag jumɨdal; kale u rö anɨg gagmim. Nɨbi bɨ anɨb gau anɨg geila u, God ejöl nɨbi bɨ al pak lep u yuö apöm kalɨp al pak la umla. *

11 Pen God nɨpe apɨs bac ilanɨ bɨ gau anɨg ga u, nɨbi bɨ rɨmnap gau nɨñöm, gasɨ nɨñ aij göm, anɨg unbö rö gagöl a göm ga. Pen ga anɨbu, God Manö u kalɨ kliñ rɨköm hagla u, God hanɨp nɨbi bɨ hainö yag daua gau, Kraiſ kauyarj ado gɨ aunab a gun abad mɨdpun ñɨn i, gasɨ nɨñ aij göm, apɨs bac ilanɨ bɨ gau gɨ najj gɨla rö gagöl a göm, bɨ manö hagep nɨpe gau kalɨp gasɨ ñö, God Manö adɨñ ap kalɨ kliñ rɨkla. Hon God Manö adɨñ anɨbu amgö lɨ nɨñun hadö nɨñbun. 12 Pen nɨbi bɨ ke nɨñ aij gɨpun a gɨpim gau, ap lug pakun rö löp, a gɨmim, nɨñ aij gɨmim. 13 Nan si nan najj gun a gun gasɨ adö ke ke auöp u kalöp nöp gagöp; nɨbi bɨ gau iru nöp kalɨp u rö nöp anɨg göp. Pen God nɨpe nan nɨhön nɨhön hagnab u, hagnab rö nöp gɨnab. Anɨb u, kalöp abad mɨd aij gö, Seden apöm, nan si nan najj göl a göm, kalöp gasɨ najj rɨmnap ñeinab u, God nɨpe gö, rapɨn gɨnɨm rö lagnab. Seden kalöp gasɨ najj rɨmnap ñɨnab u, God nɨpe adan ap yameinab, adan anɨbu arnabim ap lug pakagnabim.

14 Anɨb u, nɨbi bɨ nɨñe aij yad gau. Nan piral gau, nan yɨharɨñ gau, sabe gagmim. 15 Kale nɨbi bɨ gasɨ rɨmɨd halö mɨdpim u me, manö hagnɨ gabim i, manö nɨñö aka gɨmim, kale ke nɨñim. 16 Hon magum gun,

Bred magö adɨñ aɨñ ñɨñmɨdun u me, hañ romanɨ aɨñ nöp mɨdpun

14 Anɨb u, nɨbi bɨ nɨñe aij yad gau. Nan piral gau, nan yɨharɨñ gau, sabe gagmim. 15 Kale nɨbi bɨ gasɨ rɨmɨd halö mɨdpim u me, manö hagnɨ gabim i, manö nɨñö aka gɨmim, kale ke nɨñim. 16 Hon magum gun,

* 10:6: 1Ko 10:11; Nab 11:4,34 * 10:7: Eks 32:6 * 10:8: Nab 25:1-9 * 10:9: Nab 21:5-6 * 10:10: Nab 16:41-49 * 10:16: Mad 26:26-28 * 10:17: Ro 12:5 * 10:18: Lep 7:6 * 10:19: 1Ko 8:4 * 10:20: Dud 32:17; Rep 9:20 * 10:21: 2Ko 6:15-16 * 10:22: Dud 32:21 * 10:23: 1Ko 6:12 * 10:24: Ro 15:1-2

ñɨg kap u udun, God nɨp aij a gun ñɨñmɨdun u, Kraiſ hagape nɨpe ñɨñmɨdun. Pen bred magö ud jö gɨ ñɨñmɨdun u, Kraiſ hañ romanɨ nɨpe ñɨñmɨdun. * 17 Hon nɨbi bɨ iru nöp mɨdpun u pen jɨm ñöl mɨdun bred magö adɨñ aɨñ ñɨñmɨdun u me, hañ romanɨ aɨñ nöp mɨdpun. *

18 Pen Juda kai gɨpal u nɨñbim. Meme sipsip nan gau damöm, pak God nɨp sabe gɨ ñɨmɨdal. Pen kale nöd gasɨ adö aɨñ ap gasɨ nɨñöm, aip jɨm ñöl meme sipsip nan anɨbu pak sabe gɨ ñɨmɨdal; hainö nɨbi bɨ anɨb gau aip jɨm ñöl adɨñ rɨmnap ñɨñmɨdal. *

19 Pen yaur wal nan gau god piral nɨp sabe gɨ ñɨbal u, god piral anɨbu nan yabɨ hagagabin; u nan yɨharɨñ. Mɨnönj ap, mab ap, kabö gol ap udöm, kaj kau kaj kau pi ana ap gɨ löm, sabe gɨmɨdal nan piral anɨb gau, nan yabɨ a gem hagagabin; nan piral anɨb gau yɨharɨñ mɨnönj, mab adɨñ, kabö gol adɨñ nöp. * 20 Pen kalöp hagabin: nɨbi bɨ God nɨp nɨñagpal gau, nan piral anɨb gau sabe gun, yaur wal nan dap pak kabö bɨd adö u lun, a geinaböl u, kale kɨjaki wip haj wip ana kabö adɨñ mab adɨñ yuau nan gau sabe göm pakmɨdal; God nɨp sabe gɨ pakagmɨdal. Anɨb u nɨñem, kale yaur wal nan kɨjaki nɨp sabe gɨ pak ñɨbal yaur wal nan gau nɨbi bɨ gau aip jɨm ñöl ñɨñmim, kɨjaki kai aip jɨm ñöl mɨdeinabim a gem, kalöp manö anɨbi hagabin. * 21 Kraiſ nɨbi bɨ nɨpe aip magum gɨmim, Bɨ Kub ñɨg nɨpe aip ñɨñmim, amumim kɨjaki ñɨg nɨpe aip ñɨñmim rö lagnab; Bɨ Kub nan nɨpe aip ñɨñmim, amumim kɨjaki nan nɨpe aip ñɨñmim rö lagnab. * 22 Anɨg geinabim, Bɨ Kub nɨp ateb ateb ñɨmim gɨnabim. Kale nɨbi bɨ klö mɨdagöp, Bɨ Kub bɨ klö yabɨ nɨp anɨg geinabim u, hanɨp pen ilön ñagnɨm, a gɨpim akan *

23 Kale rɨmnap haggim, “Hon nɨhön nɨhön gun a gɨnabun u, gɨnabun; u manö mɨdagöp,” a gɨpim. Me pen adö rɨmnap geinabun u, pen hanɨp gɨ najj gɨnab. Kale haggim, “Hon nɨhön nɨhön gun a gɨnabun u, gɨnabun; u manö mɨdagöp,” a gɨpim. Pen adö rɨmnap geinabun u, nɨbi bɨ Kraiſ lau adö mɨdpal gau kalɨp nan aij ap gɨ ñagnab. * 24 Hon ke mɨd aij gɨnabun a gun adö u nöp nɨñun gagun; nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp gasɨ nɨñun, kale mɨd aij göl a gun adö u nöp nɨñun gun. *

25 Kale yaur wal nan pak dam maker laiöl u, kɨjaki wip haj nan gau pak sabe gɨ dap maker lɨbal aka gɨmim, gasɨ iru nɨñmim,

25 Kale yaur wal nan pak dam maker laiöl u, kɨjaki wip haj nan gau pak sabe gɨ dap maker lɨbal aka gɨmim, gasɨ iru nɨñmim,

25 Kale yaur wal nan pak dam maker laiöl u, kɨjaki wip haj nan gau pak sabe gɨ dap maker lɨbal aka gɨmim, gasɨ iru nɨñmim,

25 Kale yaur wal nan pak dam maker laiöl u, kɨjaki wip haj nan gau pak sabe gɨ dap maker lɨbal aka gɨmim, gasɨ iru nɨñmim,

25 Kale yaur wal nan pak dam maker laiöl u, kɨjaki wip haj nan gau pak sabe gɨ dap maker lɨbal aka gɨmim, gasɨ iru nɨñmim,

25 Kale yaur wal nan pak dam maker laiöl u, kɨjaki wip haj nan gau pak sabe gɨ dap maker lɨbal aka gɨmim, gasɨ iru nɨñmim,

25 Kale yaur wal nan pak dam maker laiöl u, kɨjaki wip haj nan gau pak sabe gɨ dap maker lɨbal aka gɨmim, gasɨ iru nɨñmim,

25 Kale yaur wal nan pak dam maker laiöl u, kɨjaki wip haj nan gau pak sabe gɨ dap maker lɨbal aka gɨmim, gasɨ iru nɨñmim,

25 Kale yaur wal nan pak dam maker laiöl u, kɨjaki wip haj nan gau pak sabe gɨ dap maker lɨbal aka gɨmim, gasɨ iru nɨñmim,

* 10:6: 1Ko 10:11; Nab 11:4,34 * 10:7: Eks 32:6 * 10:8: Nab 25:1-9 * 10:9: Nab 21:5-6 * 10:10: Nab 16:41-49 * 10:16: Mad 26:26-28 * 10:17: Ro 12:5 * 10:18: Lep 7:6 * 10:19: 1Ko 8:4 * 10:20: Dud 32:17; Rep 9:20 * 10:21: 2Ko 6:15-16 * 10:22: Dud 32:21 * 10:23: 1Ko 6:12 * 10:24: Ro 15:1-2

kalip hag n+ηagmim. Halōwalō rau n+ηmim. ²⁶ N+ηōn g+n+g: God Manō u Depid n+pe ad+η ap kal+ kl+η r+ikōm haga, "Ram m+nōn i+ i abe, nan m+nōn nabōn i+ i m+idōp nan gau abe, magōrhālō B+ Kub nan n+pe m+idōp," a ga. *

²⁷ Pen n+bi b+ Krais lau adō m+idagpal r+imnap kalōp, "Aube nan n+ηun," a gaiōl, ram kalip arun a gaibe u, gas+ iru n+ηmim aragmim. Am kalip aip as+kmim, kale yaur wal nan gau dam ad+η kalōp n+ηnabōl gau, k+ηjaki wip haj nan gau pak sabe g+ dap n+abōl aka g+mim, gas+ iru n+ηmim, kalip hag n+ηagmim. Nan n+ηeb kalōp n+ηnabōl rō halōwalō ud n+ηmim. ²⁸ Pen n+bi b+ r+imnap apōm kalōp hagaiōl, "Nan an+bu k+ηjaki wip haj nan gau pak sabe g+ dap libal," a gaiōl u, r+ik n+ηmim, hon n+ηno, n+bi b+ han+η hag n+ajal gau gas+ iru n+ηnabōl, a g+mim, arō g+mim. Wasō u, gas+ magō kale aη dan, u aij u naj hagab gas+ magō an+bu, dui g+ nab. *

²⁹ Pen gas+ magō kalpe hagagabin; n+bi b+ r+imnap kalōp hag n+ηnabōl gau, gas+ magō kale aη dan m+idōp an+bu naj g+ nab a gem, hagabin.

Pen gas+ magō yad ke n+ηem, nan n+ηōn n+ηōn g+nam a g+nabin u, g+nabin; n+bi b+ ke gas+ magō kale n+ηem, an+g g+nam, a g+nabin. ³⁰ Nan n+ηeb an+η gau, God n+η aij a gem n+ηnabin u, n+ηōn g+n+g n+bi b+ r+imnap y+η manō hag g+ nabōl? *

³¹ An+η u, nan n+ηn+g g+nabim aka n+g n+ηn+g g+nabim aka nan n+ηōn n+ηōn g+n+g g+nabim, God hib n+pe adō ar+n+η a g+mim gas+ u nōp n+ηmim g+mim. * ³² Pen Juda n+bi b+ gau aka Grik n+bi b+ gau aka Krais lau adō m+idpal n+bi b+ gau n+ηlō, aij gagn+ηm adō u g+mim. * ³³ Yad g+m+din adō u, y+η ke aij g+n+ηm adō u g+m+din; n+bi b+ gau iru yab+η nōp Jisas manō aij u n+η udlō, kalip ud kam+η yun+ηm, a gem, adō u nōp g+m+din. *

11

¹ An+η u, yad Krais gōp adō u n+ηem g+pin rō, kale u rō nōp yad g+pin adō u nōp n+ηmim g+mim. *

N+bi b+ God n+η sabe g+n+g magum gein-abōl u, kale n+ηōn rō m+idōl

² Yad nan n+ηōn n+ηōn g+m+din u n+η dammim, Jisas manō aij u dapem kalōp hag n+ηō u, n+η dammim, n+ηōl g+ nōp m+dmim g+pin u, kalōp n+bi b+ aij yab+η a gabin.

³ Pen m+n+η hagn+g gabin i, n+ηmim. B+ gau nab+η kale Krais; n+bi b+ gau nab+η kale nugmul b+; Krais nab+η n+pe God. * ⁴ Pen

b+ gau nab+η kale pa+η gōm, God n+η sabe gōl g+, aka n+bi b+ gau kalip God Manō hag n+ηōl g+ geinabōl u, nab+η kale dap lugnabōl.

⁵ Pen n+bi b+ gau nab+η kale u waiō m+idō n+ηōl g+, God n+η sabe gōl g+, aka n+bi b+ gau kalip God Manō hag n+ηōl g+ geinabōl u, nab+η kale dap lugnabōl. N+bi b+ an+g geinab u, n+bi nan naj g+nab nable gaη a gōm umagō bōn nōp r+iklō nable g+ nab u, u rō nōp l+ nab.

⁶ Pen n+bi b+ ap umagō pa+η gagnab u, umagō n+pe u r+ik sōsōl lep; wasō u r+ik yuō lep. Pen an+g gōl nable gōp a gain+ηm u, umagō n+pe pa+η g+n+ηm. ⁷ B+ gau, God kalip n+pe ke rō g+ lō m+idpal u rō, nab+η kale u pa+η gagōl. Pen n+bi b+ gau, God kalip b+ rō g+ lō m+idpal. *

⁸ God n+bi b+ r+ηglōm k+id u udōm, b+ g+ laga; b+ r+ηglōm k+id u udōm, n+bi b+ la. * ⁹ Pen n+bi ke halō m+idōp u naj gōp a gōm, nugmul n+η g+ laga; b+ ke halō m+idōp u naj gōp a gōm, n+ηin n+η g+ la. ¹⁰ Adō an+ηu, n+bi nab+η pa+η gōl g+ m+deinab. An+g g+ nab u, n+bi b+ n+ηōm, n+bi an+ηu manō n+ηab, a g+ nabōl. An+g g+ nab u, eηol gau n+ηlō nable gagnab.

¹¹ Pen n+η aij g+mim. B+ Kub amgō llō u, n+bi ke halō m+idagōp; b+ ke halō m+idagōp. God n+pe n+bi abe b+ abe m+ηōngōl g+ la.

¹² God b+ r+ηglōm k+id u udōm, n+bi b+ la u pen m+n+η n+bi gau n+η yag daulō n+ηōl g+, majō g+ kub gōm, b+ l+ nabōl. Pen magōrhālō God n+pe i+ an+η an+ηu nōp m+idōp. ¹³ Pen n+bi b+ gau nab+η kale waiō m+idō n+ηōl g+, God n+η sabe g+ nabōl u, aij g+ nab aka, kale ke n+ηim. ¹⁴ God n+pe aige gōm b+ g+ lōm, n+bi b+ lōm, g+ la u n+ηmim r+ik n+ηnabim u, b+ gau umagō m+lō m+deinab u naj g+ nab, ¹⁵ pen n+bi b+ gau umagō m+lō m+deinab u aij g+ nab u, a g+mim n+ηnabim. Umagō m+lō nab+η pa+η gaη a gōm, God umagō m+lō n+bi b+ gau n+η. ¹⁶ Pen n+bi b+ r+imnap manō hagabin adō an+ηi n+ηōm, manō m+dain+ηm u, yad manō an+ηi nōp hagn+g gabin. Yad pōr an+g unbō rō nōp g+pin. N+bi b+ Krais lau adō m+idpal ram m+nōn gau magōrhālō an+g unbō rō nōp g+pal. Adō ap ke gagpal.

¹⁷ Pen manō kub kalōp hagn+g gabin i, kalōp manō aij r+imnap hagnam rō lagōp. N+ηōn g+n+g: kale Krais lau adō m+dpim n+bi b+ gau aip magum g+m+dim u, an+η mam kale gau gas+ n+ηmim, g+ aij g+m+dim. ¹⁸ Pen n+bi b+ r+imnap y+η hagla n+ηnō, kale Krais lau adō m+dpim n+bi b+ am-mim magum g+m+dim n+η u, kale as+η ke ke l+m+dim. An+g haggal u, kale r+imnap an+g g+m+dim a gem n+ηbin. * ¹⁹ Pen gas+ adō ke ke n+ηmim g+pe arab an+ηu, n+bi b+ gau Krais n+η ud p+idōn g+pal, pen n+bi b+ gau Krais n+η ud p+idōn gaggal,

* 10:26: Sam 24:1 * 10:28: 1Ko 8:7 * 10:30: 1Di 4:4 * 10:31: Kol 3:17 * 10:32: Ro 14:13 * 10:33: 1Ko 9:20-22 * 11:1: 1Ko 4:16 * 11:3: Jen 3:16; Ep 5:23 * 11:7: Jen 1:26-27 * 11:8: Jen 2:18-23 * 11:18: 1Ko 1:10-12

a gun, waiö n̄ñnabun. ²⁰ Krais n̄bi b̄ nan n̄ñp m̄dpun a n̄ñp aip magum ḡmim nan n̄ñm̄dim an̄bu, B̄ Kub ñg nan j̄m ñöl n̄ñmim a ga rö n̄ñagm̄dim; piral adö u ḡm̄dim. ²¹ Kale nan n̄ññig aum̄dim u, kale nõd apim añ mam auagnaböl gau gas̄ n̄ñmim abadagm̄dim. Nõd auaiöl u, ñg wain nan gau iru nõp abõnamö n̄ññom̄ ññ hakm̄dal. An̄g göl, n̄bi b̄ r̄mnap hainö aulö k̄yö l̄im̄döp; n̄bi b̄ r̄mnap nõd apöm ñg wain iru n̄ññöl hau! alm̄döp. ²² Pen ram kale m̄dagö, magum gep ram u ammim, nan n̄ññöl ḡ, ñg n̄ññöl ḡ ḡpim akan̄ Aka, kale God n̄bi b̄ n̄ñp m̄dpim u, nan ȳhar̄ñ rö lõp akan̄ Kale an̄g ḡmim, n̄bi b̄ nan m̄dagöp gau hag jum̄dim. An̄g ḡm̄dim u, kalöp n̄ññon̄ hagnam? Kalöp n̄bi b̄ aij a ḡnam? Wasö yab̄! Kalöp an̄g hagagnabin.

²³ B̄ Kub ȳp manö hag ña u, yad kalöp hag n̄ññö: B̄ Kub Jisas, b̄ n̄p kain ga ññ u, ram duga magö u, bred magö ap uda. ²⁴ Bred magö ap udöm, God n̄p aij a göm, ad̄ñ ad̄ñ ud jö göm ad̄ñ b̄ n̄ñp gau kal̄p ñöl ḡ haga, “Hañ roman̄ yad kalöp ñabin i. An̄g ḡmim, ȳp gas̄ n̄ññöl ḡ m̄daimim,” a ga. ²⁵ Pen nan n̄ññ hakeila, ñg wain kap u u rö nõp ud God n̄p aij a göm, kal̄p ñöl ḡ haga, “Ñg wain kap an̄bi, yad umem hagape yad lugö, n̄bi b̄ gau God aip j̄m ñöl rö l̄inab, a gem, kalöp ñabin me u. Ñg wain kap an̄bi hainö n̄ñmim, an̄g unbö rö nõp ḡmim, ȳp gas̄ n̄ññöl ḡ m̄daimim,” a ga. ²⁶ An̄b u, Jisas ado ḡ auagöp ññ i, bred magö u abe ñg wain kap u abe n̄ññöl ḡ nõp m̄deinabim u, Jisas han̄p a göm uma manö aij an̄b u, n̄bi b̄ gau kal̄p waiö hagnabim. An̄g ḡmim, pör ññ m̄dpe m̄dpe, n̄ñp ado ḡ aunab arö ḡnabim.

²⁷ Pen n̄bi b̄ r̄mnap gas̄ aij n̄ññom̄ wasö, B̄ Kub bred ad̄ñ ñg wain kap hañwawö ud n̄ññeinaaböl u, B̄ kub han̄p a göm umöb hañ roman̄ hagape n̄ñp u, nan ȳhar̄ñ rö lõ, an̄g ḡnaböl. God n̄ññö, kale Krais hañ roman̄ hagape n̄ñp u nan si nan najj ḡnaböl; manö kub n̄ññaböl. ²⁸ An̄b u, aigeg rö m̄dpim u, nõd hibur gas̄ m̄dmagö an̄ kale dan̄ ke n̄ñmim as̄k aij ḡmim, hainö bred wain u ud n̄ññmim.

²⁹ N̄ññon̄ ḡñg: n̄bi b̄ an bred ñg wain u Jisas hañ roman̄ n̄ñp u a ḡ gas̄ n̄ññom̄ wasö, hañwawö bred wain a göm ud n̄ññeinaaböl gau, nan si nan najj göm manö kub n̄ññaböl. ³⁰ Adö an̄bu nõp, n̄bi b̄ kale r̄mnap masös göm, nan göm göp; r̄mnap böñ nõp umbal. ³¹ An̄b u, aigeg rö m̄dpun u, nõd hibur gas̄ m̄dmagö an̄ hon dan̄ ke n̄ññon̄ as̄k aij gun, hainö bred ñg wain ud n̄ññeinaabun u, nan si nan najj gun

manö kub n̄ññagnabun. ³² Pen hon nan si nan najj geinabun u, n̄bi b̄ n̄ñp m̄dpun rö, B̄ Kub han̄p r̄m̄id uknab. R̄m̄id ukö me, gas̄ n̄ññon̄, n̄bi b̄ m̄ññon̄ naböñ il i hañwawö nan si nan najj ḡpal gau aip mab ke inab ka m̄gan yan̄ aragnabun. ³³ An̄b u, añ mam b̄ yad, kale nan n̄ñññig aunabim u, kale nõd apim añ mam auagnaböl gau gas̄ n̄ñmim abadim, j̄m ñöl n̄ñmim. ³⁴ Pen kalöp r̄mnap k̄yö l̄inab u, ram kale gau nan n̄ññmim aumim. Wasö u, hañwawö ḡnabim u, manö kub udnabim.

Manö ad̄ñ r̄mnap, hainö m̄dpim u amem, hag ññ aij ḡnabin.

12

God Ana nan aij ñab

¹ Pen añ mam b̄. God Ana n̄ñp nan aij han̄p aññ aññ ke ke ñöb u, m̄ññ manö an̄bu kalöp hag ññ aij ḡñg gabin. ² Kale n̄ññim: nõd Krais n̄p n̄ñ udagmim m̄dm̄dim ññ u, m̄ññon̄, mab ad̄ñ, kabö göl, nan gau ud ḡ l̄ibal nan gas̄ m̄dagöp an̄b gau, gas̄ kalöp ññ gö, nan piral an̄b gau sabe göl ḡ m̄dm̄dim. ³ An̄b u, yad kalöp hagabin, God Ana n̄bi b̄ kal̄p aip an̄ dan̄ m̄deinab u, Jisas n̄p manö najj hagöm hag juep rö lagnab. Pen n̄bi b̄ an̄, Jisas B̄ Kub yad a ḡnab u, Ana Ū n̄p aip an̄ dan̄ m̄dö n̄ññöl ḡ an̄g hagnab. ⁴ God Ana n̄ñp nan aij aññ aññ ke ke ñab u pen Ana nan aij ñab an̄bu n̄ñp Ana aññ yab̄ m̄döp. ⁵ Wög adö aññ aññ ke ke ḡpun u pen B̄ Kub n̄p wög ḡpun u n̄ñp B̄ Kub aññ yab̄ m̄döp. ⁶ Nan aij ke ke udun wög adö aññ aññ ke ke ḡpun u pen God aññ yab̄ u n̄ñp ke gö, hon aññ aññ wög adö ke ke ḡno arab.

⁷ God Ana han̄p nan aij ke ke ñö, wög adö ke ke ḡpun an̄bu, Krais lau adö m̄dpal n̄bi b̄ gau ud aij gun ḡ aij ḡno, n̄bi b̄ n̄ñp magöñhalö m̄id aij ḡlan̄ a göm göp. ⁸ God Ana n̄ñp han̄p n̄bi b̄ r̄mnap gas̄ aij ñö, gas̄ n̄ññ aij gun Krais manö aij u n̄bi b̄ gau hag ññbun. Pen Ana aññ an̄bu n̄ñp han̄p n̄bi b̄ r̄mnap gas̄ aij ñö, Krais manö aij u il u gas̄ n̄ññ k̄d̄ hiikun n̄bi b̄ gau hag ññ aij ḡpun. ⁹ Ana aññ an̄bu han̄p r̄mnap gas̄ aij ñö, Krais n̄p n̄ññ ud p̄dön̄ yab̄ ḡpun; Ana aññ an̄bu han̄p r̄mnap gas̄ aij ñö, n̄bi b̄ r̄mnap nan göp gau ḡno kam̄ñ lõp. ¹⁰ Ana han̄p r̄mnap nan gagep rö ḡlan̄ a göm p̄dön̄ u ñöb. Ana han̄p r̄mnap gas̄ aij ñö, God manö n̄ñp ke hagab manö an̄bu n̄ññon̄ n̄bi b̄ gau waiö hag ññbun. Ana han̄p r̄mnap gas̄ aij ñö, God Ana aka ana ke ññö ap kal̄p aban̄ alö hagaböl u n̄ññon̄. Ana han̄p r̄mnap

* 11:25: Eks 24:6-8; Hib 8:8-13 * 11:27: Hib 10:29
 1Jn 4:2-3 * 12:4: Ro 12:6 * 11:32: Hib 12:5-6 * 12:2: Hab 2:18-19 * 12:3:

gas+ aij ñö, manö yabi# ke ke gau n#bö nöd n#njogm#dun y#j#d magö an#bu nöp n#jun haggpun. Ana han#p r#mnap gas+ aij ñö, manö yabi# ke ke haglö n#jun, ado gun n#bi b# gau kal#p hag #ibun.

¹¹ Pen God Ana a#i yabi# midöp u, gas+ n#pe ke n#jöb rö, han#p n#bi b# a#i a#i nan aij ke ke ñö n#jö#l g#, wög adö ke ke g#no arab. *

Krais hañ roman# n#pe a#i nöp midpun

¹² Hañ roman# hon a#i yabi# midöp u pen ad#j ad#j ke ke iru nöp midöp. Ad#j ad#j ke ke an#b gau magö#halö aip j#m #öl hañ roman# a#i nöp midöp. Krais abe an#j unbö rö midöp. * ¹³ An#g unbö rö nöp, hon Juda n#bi b# gau abe, Juda n#bi b# wasö gau abe, n#bi b# n#bi b# r#mnap kal#p nagi wög g#pal gau abe, n#bi b# gas+ kale ke n#jöm g#pal gau abe, God Ana a#i an#bu nöp han#p magö#halö pak ñö, Krais hañ roman# n#pe a#i nöp midpun. God n#pe Ana a#i an#bu nöp han#p #öb midmagö a#j hon dan# midöp. *

¹⁴ Hañ roman# hon a#i yabi# midöp u pen ad#j ad#j ke ke iru nöp midöp. ¹⁵ Ma k#d u, #n# k#d u n#jöm, yad #n# k#d midbne# u aij, pen ma k#d midpin u rö, hañ roman# ad#j ap midagpin, a geinab u, hon ma k#d an#bu hañ roman# ad#j ap midagöp, a gun hagagnabun. ¹⁶ R#mid u, u rö nöp, amgö u n#jöm, yad amgö midbne# u aij, pen r#mid midpin u rö, hañ roman# ad#j ap midagpin, a geinab u, hon r#mid an#bu hañ roman# ad#j ap midagöp, a gun hagagnabun. ¹⁷ Pen han#p g# la #n# u, amgö gau magö#halö gai#öp u, aige gun manö haglö r#mid pak n#jbnop? Pen r#mid magö#halö nöp gai#öp u, aige gun ha#j n#jbnop? ¹⁸ Pen God gas+ n#pe ke n#jöm, hañ roman# ad#j ad#j ke ke magö#halö g# l# aij ga. ¹⁹ Ad#j ad#j ke ke midagböp u, hañ roman# u rö nöp midagböp. ²⁰ An#b u me, ad#j ad#j ke ke iru nöp midöp pen magö#halö aip j#m #öl hañ roman# a#i nöp midöp.

²¹ Pen amgö u, #n# k#d u n#p, “N#hön g#n#g yad aip midpan? Wög ne ap midagöp,” a göm, as#k am ke nöp midöm, mid aij gagnab. Nab#c cög magö u, u rö nöp, ma k#d u n#p, “N#hön g#n#g yad aip midpan? Wög ne ap midagöp,” a göm, as#k am ke nöp midöm, mid aij gagnab. ²² Pen hañ roman# ad#j r#mnap klö midagöp, a gun gau, wög kale abe midöp. As#k ke ke lö, hañ roman# mid aij g#n#m rö lagöp. ²³ Pen ad#j an#bu ad#j y#har#j a g#pun ad#j gau, gas+ n#j aij gun, wai#j r#b ad#k g# aij g#pun. Pen ad#j an#bu ad#j n#jage#

a g#pun ad#j gau, gas+ n#j aij gun, wai#j r#b ad#k g# aij gun. ²⁴ Pen ad#j an#bu ad#j aij a g#pun ad#j gau, gas+ n#j aij gun, ke gagpun. Pen God n#pe ke hañ roman# ad#j ad#j gau udöm, ad#j an#bu ad#j y#har#j a g#pun ad#j gau, ud aij yabi# göm, ad#j magö#halö g# j#m ñö, hañ roman# a#i nöp midöp. ²⁵ An#b u, hañ roman# a#i nöp midöm, as#k ke ke lagöm, n#bi b# n#pe r#mnap aip ad#p ad#p rö midöm, pen pen midmagö lö. ²⁶ Pen ad#j ap marö gain#m, ad#j r#mnap magö#halö abe marö g#nab; pen ad#j ap n#p hib haglö adö arain#m u, ad#j r#mnap magö#halö abe m#i m#i g#naböl.

²⁷ Pen kale magö#halö Krais hañ roman# n#pe midpim. Hañ roman# n#pe u gö kale a#i a#i ad#j ad#j midpim. * ²⁸ N#bi b# l# n#pe midpun a#j u, n#pe han#p hag löp rö wög ke ke g#pun. Nöd u, r#mnap Jisas manö ud arep b# gau midpun; y#gwö a#j n#bö u, Jisas manö aij u hag #eb b# gau midpun; y#gwö n#gaj n#bö u, Jisas manö aij u n#bi b# #i pai kal#p hag #eb n#bi b# gau midpun; pen hon r#mnap nan gage# rö gau g#pun; r#mnap n#bi b# nan göp gau kal#p g#no kam#j löp; r#mnap n#bi b# mög n#jun ud aij g#pun; r#mnap n#bi b# gau kal#p abad midno n#jö#l g#, mid aij g#pal; r#mnap manö yabi# ke ke gau haggpun. *

²⁹ Pen hon magö#halö Jisas manö ud arep b# midagpun. Hon magö#halö Jisas manö aij u hag #eb b# midagpun. Hon magö#halö Jisas manö aij u n#bi b# #i pai kal#p hag #eb n#bi b# gau midagpun. Hon magö#halö nan gage# rö gau haggpun. ³⁰ Hon magö#halö n#bi b# nan göp gau kal#p g#no kam#j lagöp. Hon magö#halö manö yabi# r#mnap ke ke haggapun. Hon magö#halö manö yabi# ke ke haglö n#jun, ado gun n#bi b# gau kal#p hag #aggpun. ³¹ God Ana nan aij #ab an#b gau, gas+ r#mid midmagö a#j kale dan# gas+ n#jmim, nan aij aij #ab an#b gau udnabun a g#mim gas+ u n#jmim.

Pen uri yad kalöp adan aij yabi# u hagn#g gabin. *

13

N#bi b# ke n#bö gau kal#p midmagö linabun u, u nan kub yab#

¹ Manö yabi# ke ke hagnabun aka ejol manö haggal rö hagnabun u pen n#bi b# r#mnap kal#p midmagö lagnabun u, manö hon n#jö#l belo paklö paklö hagab u rö linab.

² God manö n#pe ke hagab manö an#bu n#jun, n#bi b# gau waiö hag #inabun u pen n#bi b# r#mnap kal#p midmagö lagnabun

* 12:11: 1Ko 7:7 * 12:12: 1Ko 10:17 * 12:13: Gal 3:28 * 12:27: Ro 12:5 * 12:28: Ep 4:11-12 * 12:31:

u, hon n̄ibi b̄i ȳihar̄iṅ r̄o l̄inabun. Gas̄i n̄iṅ k̄id hīikun, Kraiṣ man̄o aij u n̄iṅ aij ḡinabun u pen n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip m̄idmaḡo lagnabun u, hon n̄ibi b̄i ȳihar̄iṅ r̄o l̄inabun. Kraiṣ man̄o aij u man̄o iṭ u gas̄i n̄iṅ k̄id hīiknabun u pen n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip m̄idmaḡo lagnabun u, hon n̄ibi b̄i ȳihar̄iṅ r̄o l̄inabun. Hon n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip m̄idmaḡo lagun, Kraiṣ n̄ip n̄iṅ ud p̄idōṅ yab̄iṭ gun, il̄o maḡo r̄imnap hagno ke gau arnab u pen hon n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip m̄idmaḡo lagnabun u, hon n̄ibi b̄i ȳihar̄iṅ r̄o l̄inabun. * ³ Pen nan hon maḡoṅhal̄o m̄idōp r̄o, n̄ime lun n̄ibi b̄i nan m̄idaḡōp gau kal̄ip ṅinabun aka God w̄og u ḡino n̄iṅl̄ō ḡi, n̄ibi b̄i r̄imnap han̄ip n̄iṅl̄ō, mulu luḡo, han̄ip mab inab aṅ u ud yul̄o umnabun u, God n̄ip aij ḡinab a ḡinabun u pen m̄idmaḡo lagnabun u, nan ȳihar̄iṅ r̄o l̄inab.

⁴ Hon m̄idmaḡo leinabun u, kal̄ip man̄o hain hain hagnun, ud aij gun, ḡi aij ḡinabun. Hon m̄idmaḡo leinabun u, nan aij kale gau hon r̄o lagōp, a gun gas̄i u n̄iṅagnabun. Hon m̄idmaḡo leinabun u, hib hon ke hagno ad̄o aragnab. Hon m̄idmaḡo leinabun u, hon n̄ōp n̄ibi b̄i kub n̄ibi b̄i gau n̄ibi b̄i pro, a gun gas̄i u n̄iṅagnabun. ⁵ Hon m̄idmaḡo leinabun u, n̄ibi b̄i kal̄ip man̄o najj hagnun, hal̄owal̄o gagnabun. Hon m̄idmaḡo leinabun u, p̄or nan n̄ih̄on n̄ih̄on hane ke aij ḡin̄m ad̄o u gas̄i n̄iṅun gagnabun. Hon m̄idmaḡo leinabun u, ȳiṅd kal̄ juun man̄o pen pen hagagnabun. Hon m̄idmaḡo leinabun u, n̄ibi b̄i r̄imnap han̄ip ḡi najj ḡinabōl u, man̄o an̄ibu gas̄i n̄iṅl̄ō ḡi m̄idagnabun.

⁶ Hon m̄idmaḡo leinabun u, naḡi najj ad̄o an̄ibu n̄iṅun ṅiṅ lagnabun; nan n̄ih̄on n̄iṅō n̄ōp m̄idōp u n̄ōp n̄iṅun m̄iṅ m̄iṅ ḡinabun. * ⁷ Hon m̄idmaḡo leinabun u, mar̄o n̄ih̄on n̄ih̄on r̄imnap han̄ip aun̄m, gas̄i hal̄o m̄ideinabun. Hon m̄idmaḡo leinabun u, p̄or B̄i Kub n̄ip n̄iṅ ud p̄idōṅ ḡōl ḡi n̄ōp m̄ideinabun. Hon m̄idmaḡo leinabun u, p̄or B̄i Kub n̄ip n̄iṅ udōl gun gas̄i hal̄o m̄ideinabun. Hon m̄idmaḡo leinabun u, p̄or k̄lō gun B̄i Kub hagōp r̄o ḡōl ḡi m̄ideinabun. *

⁸ Hon m̄idmaḡo leinabun u, rol ruō p̄or n̄ōp an̄ig ḡi damun, am B̄i Kub aip kumi kabō ad̄o laṅ au m̄ideinabun ṅiṅ u, m̄idmaḡo l̄ōl ḡi n̄ōp m̄ideinabun. God Ana han̄ip nan aij ṅō, God man̄o n̄ipe ke hagab man̄o an̄ibu n̄iṅun, n̄ibi b̄i gau waiō hag ṅiṅun u, hainō an̄ig gagnabun. God Ana han̄ip nan aij ṅō, man̄o yab̄iṭ ke ke aka ejol man̄o hagpal r̄o hagnun u, hainō an̄ig gagnabun. God Ana han̄ip nan aij ṅō, Kraiṣ

man̄o aij u man̄o iṭ u n̄iṅ k̄id hīikpun u, hainō an̄ig gagnabun. ⁹ N̄ih̄on ḡin̄ig: God Ana han̄ip nan aij ṅō, Kraiṣ man̄o aij u man̄o iṭ u n̄iṅ k̄id hīikpun a ḡi gas̄i n̄iṅun u pen uri r̄imnap n̄ōp n̄iṅun. God Ana han̄ip nan aij ṅō, God man̄o n̄ipe ke hagab man̄o an̄ibu n̄iṅun n̄ibi b̄i gau waiō hag ṅiṅun a ḡi gas̄i n̄iṅun u pen God Man̄o n̄ipe r̄imnap n̄ōp n̄iṅun, n̄ibi b̄i gau hag ṅiṅun. ¹⁰ Pen Kraiṣ B̄i aij umbō ke aunab u, hon nan gau r̄imnap n̄ōp n̄iṅagnabun; hon n̄ibi b̄i maḡoṅhal̄o nan gau maḡoṅhal̄o waiō n̄iṅ haknabun.

¹¹ N̄i painṅaṅ m̄idm̄idun ṅiṅ u, ṅi painṅaṅ gas̄i n̄iṅbal r̄o gas̄i n̄iṅun, ṅi painṅaṅ hagpal r̄o hagnun m̄idm̄idun. Pen hainō majō gun, n̄ibi b̄i kub lun, ṅi painṅaṅ gas̄i n̄iṅōm ḡipal r̄o u b̄ōṅ n̄ōp ar̄ō ḡipun.

¹² Uri ṅiṅ an̄ibi, ṅig ana r̄o ral n̄iṅbal r̄o u n̄iṅun, nan gau maḡoṅhal̄o n̄iṅ aij gagnun. R̄imnap n̄iṅun; r̄imnap n̄iṅagpun. Pen ṅiṅ hain an̄ibu, nan gau r̄imnap n̄ōp n̄iṅagnabun; hon n̄ibi b̄i maḡoṅhal̄o nan gau maḡoṅhal̄o amḡo maḡo hon ke waiō n̄iṅun, n̄iṅ haknabun. Uri ṅiṅ an̄ibi, God n̄ipe aigale B̄i r̄o m̄idōp u r̄imnap n̄iṅun, r̄imnap n̄iṅagpun. Pen ṅiṅ hain an̄ibu, God han̄ip n̄iṅ aij yab̄iṭ gōp r̄o u, n̄ip u r̄o n̄ōp n̄iṅ aij yab̄iṭ ḡinabun.

¹³ An̄ib u, man̄o kub m̄ihau n̄igaṅ p̄or m̄idōp: Kraiṣ n̄ip n̄iṅ udep u; Kraiṣ n̄ip gas̄i hal̄o abad m̄idep u; m̄idmaḡo lep u. Pen man̄o kub yab̄iṭ u me, m̄idmaḡo lep u. *

14

God Ana n̄ibi b̄i n̄ipe kal̄ip nan aij ṅab

¹ N̄ibi b̄i gau kal̄ip m̄idmaḡo l̄inabun u, u nan kub yab̄iṭ; kale gas̄i an̄igōl n̄iṅmim ḡimim. God Ana nan aij ṅab an̄ib gau, gas̄i r̄im̄id m̄idmaḡo aṅ kale dar̄i gas̄i n̄iṅmim, nan aij ṅab an̄ib gau udnabun a ḡimim gas̄i u n̄iṅmim. Pen nan aij aij yab̄iṭ u, Kraiṣ man̄o aij u n̄ibi b̄i kal̄ip hag ṅinabun, a ḡimim gas̄i u n̄iṅmim. * ² Pen n̄ibi b̄i man̄o ke n̄ibō man̄o n̄iṅagep r̄o hageinabōl u, kale n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip hagagabōl; kale God n̄ip n̄ōp hagabōl. N̄ibi b̄i r̄imnap man̄o an̄ibu n̄iṅōm n̄iṅagnabōl. God Ana p̄idōṅ ṅō man̄o n̄iṅō pi ḡōl m̄idōp gau hagabōl. ³ Pen n̄ibi b̄i Kraiṣ man̄o aij u waiō hag ṅeinabōl u, n̄ibi b̄i r̄imnap man̄o kale u r̄o n̄ōp n̄iṅōm n̄iṅ aij ḡinabōl. Man̄o an̄ibu n̄iṅōm Kraiṣ man̄o aij u n̄iṅ aij gōm p̄idōṅ r̄imnap hal̄o udōm, gas̄i hal̄o m̄idōl ḡi, nan n̄ih̄on ḡinab u gas̄i iru n̄iṅagnabōl. ⁴ N̄ibi b̄i man̄o ke n̄ibō man̄o n̄iṅagep r̄o hageinabōl u, kale ke n̄ōp man̄o an̄ibu rik n̄iṅōm, kale ke n̄ōp p̄idōṅ r̄imnap hal̄o udnabōl. Pen n̄ibi b̄i Kraiṣ man̄o aij u waiō hag

* 13:2: Mad 17:20

* 13:6: Ro 12:9

* 13:7: 1Pi 4:8

* 13:13: 1De 1:3

* 14:1: 1Ko 12:31; 14:39

ñeinaböl u, n̄bi b̄ Kraiſ lau adö m̄dpal gau magöñhalö u rö nöp n̄ñöm, p̄döñ r̄mnap halö udnaböl. ⁵ Kale magöñhalö manö ke n̄bö manö n̄ñagep rö hageinabim u, ȳp aij ḡnab u pen ȳp aij yab̄l̄ ḡnab u, Kraiſ manö aij u waiö hag ñinabim. B̄ ap manö ke n̄bö manö n̄ñagep rö hagöm, hainö n̄ipe ke iñ hagpin u an̄g an̄g göl m̄döp a ḡnab u, n̄bi b̄ apdi n̄ñbal gau p̄döñ r̄mnap halö udnaböl. An̄g ḡnab u aij. Wasö, manö ke n̄bö manö n̄ñagep rö hagep u nan pro; Kraiſ manö aij u waiö hagep u nan kub.

⁶ Pen m̄dpim u amem, manö ke n̄bö manö n̄ñagep rö hagem God Manö hageinabim u, kale aigöl ḡmim n̄ñmim, Kraiſ n̄p n̄ñ ud p̄döñ ḡnabim? Pen God Ana ȳp manö r̄mnap hagö, kalöp hag ñinabim u aij ḡnab. Aka God Ana gö, gasi r̄m̄id ȳp auöp rö kalöp hag ñinabim u aij ḡnab. Aka God Ana ȳp gasi ñö, Kraiſ manö aij r̄mnap kalöp hag ñinabim u aij ḡnab. Yad kalöp hag ñinö, kale Kraiſ Jiſas manö aij n̄ñ aij ḡmim, hagöp rö ḡnabim u, aij. Kraiſ manö iñ u r̄mnap hag ñeinabim u, Kraiſ n̄p n̄ñ ud p̄döñ ḡmim rö ñinab.

⁷ Nan gau r̄mnap gasi m̄dagöp pen manö hagab. Gabu gida nan gau manö hagab. Pen gabu gida manö hag aij gageinab u, n̄bi b̄ gau n̄ñöm manö n̄ñön n̄ñön hagöp a göm dui göm k̄map ha-gagnaböl.

⁸ Pen aññ magö u, u rö nöp, hag aij gageinab u, b̄ an uraköm pen pen ḡn̄g gabun a göm, abad m̄deinab? ⁹ An̄b u rö me, kale n̄bi b̄ gau kal̄p manö ke n̄bö manö n̄ñagep rö hagem, God Manö hageinabim u, kale aigöl göm manö hagaböl me u a göm, n̄ñöl? Kale ke nöp hag hag ju ñinabim.

¹⁰ M̄ñöñ naböñ iñ i manö yab̄l̄ ke ke iru nöp m̄döp rö, manö iñ u m̄dö n̄ñöl ḡ hagal; ȳhar̄ñ hagalpal. ¹¹ N̄bi b̄ r̄mnap manö haglö n̄ñagnabun u, han̄p n̄ñlö, n̄bi b̄ m̄lö gau rö ñinab. Hon pen kal̄p n̄ñno, unbö rö ḡnab. ¹² Kalöp an̄b unbö rö nöp ḡnab u, n̄ñ aij ḡmim. Gasi r̄m̄id m̄dmagö añ kale dan̄ gasi n̄ñmim, God Ana nan aij ñab an̄b gau udnabun a ḡmim gasi u n̄ñbim u aij. Pen n̄bi b̄ Kraiſ lau adö m̄dpal gau magöñhalö Kraiſ n̄p n̄ñ ud p̄döñ göl a ḡmim, nan aij God Ana ñab gau udmim, klö ḡmim ḡ m̄deinabim u aij yab̄l̄.

¹³ An̄b u rö me, kale n̄bi b̄ gau kal̄p manö ke n̄bö manö n̄ñagep rö hagem, God Manö hageinabim u, God n̄p hag n̄ñbe, kalöp gasi ñö n̄ñöl ḡ, manö hagnabim an̄bu ud ado ḡmim, an̄g an̄g hagajun a ḡmim, kal̄p u rö nöp hag

ñ̄mim. ¹⁴ N̄ñön ḡn̄g: manö ke n̄bö manö n̄ñagep rö hagem, God n̄p sabe ḡnabim u, ana yad sabe ḡnab pen manö iñ an̄g göl hagabin u a gem n̄ñagnabin. ¹⁵ An̄b u, yad ana yad u God n̄p sabe ḡnabim; pen yad u rö nöp gasi r̄m̄id yad u n̄ñöl ḡ nöp m̄dem God n̄p sabe ḡnabim. Yad ana yad u God n̄p k̄map hagnabin; pen yad u rö nöp gasi r̄m̄id yad u n̄ñöl ḡ nöp m̄dem God n̄p k̄map hagnabin. ¹⁶ Kale ana kale u nöp God n̄p aij a ḡmim sabe geinabim u, n̄bi b̄ gau manö hagnabim u n̄ñöm r̄ik n̄ñagnaböl. An̄b u, kale God n̄p sabe ḡmim aij a ḡnabim manö an̄bu iñ u r̄ik n̄ñöm, aij a göp a göm “N̄ñö” a göl rö lagnab. ¹⁷ God n̄p aij a göl ḡ m̄deinabim u pen n̄bi b̄ an̄b gau manö hagnabim u n̄ñöm, gasi r̄mnap halö udöm p̄döñ r̄mnap halö udagnaböl.

¹⁸ Pen God Ana nan aij ñö, manö ke n̄bö manö n̄ñagep rö haggun u, kalöp nöp ñagöp. Ȳp u rö nöp ñaj̄p, manö ke n̄bö manö n̄ñagep rö iru nöp pör hagem̄din u, God n̄p aij a ḡpin. ¹⁹ Pen Kraiſ lau adö m̄dpun n̄bi b̄ gau aip magum gun, manö ke n̄bö manö n̄ñagep rö hagnö n̄bi b̄ r̄mnap n̄ñöm r̄ik n̄ñagnaböl u, u ȳp aij gagnab. Manö n̄ñeb m̄höp nöp hagnö, n̄bi b̄ r̄mnap n̄ñöm gasi r̄mnap halö udnaböl u, u ȳp aij ḡnab.

²⁰ Pen añ mam b̄. N̄ñ pain̄ñ gasi n̄ñbal rö gasi u rö n̄ñagmim; n̄bi b̄ kub gasi n̄ñbal rö gasi u rö n̄ñmim. Nan si nan n̄ñ gagep adö u nöp ññ pain̄ñ rö m̄dmim. *

²¹ God manö haga r̄mnap hagöm, Aisaia God Manö ad̄ñ ap kal̄ kliñ r̄iköm haga, “B̄ Kub hagöp,

‘Yad n̄bi b̄ gai i r̄m̄id uknö,
n̄bi b̄ m̄lö gau n̄bö hagnö apöm,
manö yab̄l̄ kale ke hagnaböl,
pen n̄bi b̄ gai i manö yad hagnabin
an̄bu n̄ñagnaböl,’ a göp,” a ga. *

²² An̄b u n̄ñbun, God Ana nan aij ñö, manö ke n̄bö manö n̄ñagep rö hagal u, n̄bi b̄ Kraiſ n̄p n̄ñ udpal gau n̄ñöl a göm ñagöp; n̄bi b̄ Kraiſ n̄p n̄ñ udagal gau n̄ñöl a göm ñöb. Pen God Ana nan aij ñö, n̄bi b̄ Kraiſ manö aij u waiö hag ñ̄bal u, n̄bi b̄ Kraiſ n̄p n̄ñ udpal gau, n̄p n̄ñ ud aij göl a göm ñöb; n̄bi b̄ Kraiſ n̄p n̄ñ udagal gau, n̄p n̄ñ udöl a göm ñagöp.

²³ Pen kale n̄bi b̄ Kraiſ lau adö m̄dpim gau ap magum ḡmim, magöñhalö manö ke n̄bö manö n̄ñagep rö hagpe n̄ñöl ḡ, n̄bi b̄ manö an̄bu n̄ñagpal gau r̄mnap aka n̄bi b̄ Kraiſ n̄p n̄ñ udagal gau r̄mnap raul m̄gan an̄bu aueinaböl u, manö kale an̄bu n̄ñöm, n̄bi b̄ gau hauñ alö hagaböl, a ḡnaböl. * ²⁴ Pen Kraiſ manö aij u

waiö hag ñöl gı mıdpe nıñöl gı, nıbi bı Krais nıñ nıñ udagpal gau rımnap aka nıbi bı manö anıbu nıñagpal gau rımnap raul mıgan anıbu aueinabol u, manö kale anıbu nıñöm, kale nan si naij naij gıpal u nıñöm, gası kub nıñabol. * 25 Gası kub nıñöl nıñöl gı, nan nıñön nıñön gası rımid mıdmagö kale pi göl mıdöp gau waiö lö nıñabol. Kale anıg göl gası nıñöm, God nıñ nıñöl anıñn gö, kugom yımöm, God hıb nıpe haglö adö arö nıñöl gı hagnabol, "Nıñö! God kalöp aip mıdöp," a gıñabol.

God nıñ sabe gıñıg am magum gımim u, kabö rö nöp gımim

26 Anıb u, anı mam bı, manö hagnıg gabin i nıñmim. Kale ap magum gıñabım nıñ u, bı ap kımıap ap hagnab; bı ap Krais manö aij u adıñ ap manö hag nıñab; bı ap God Ana gası nıñab rö manö u hag nıñab; bı ap manö ke nıbö manö nıñagep rö hagnab; bı ap manö hagnab anıbu, ado göm anıg anıg hagajıp a gıñab. Anıb u me, nıbi bı Krais lau adö mıdpal gau Krais nıñ nıñ ud pıdön göl a gımim gası u nöp nıñmim gımim. * 27 Pen bı rımnap manö ke nıbö manö nıñagep rö hageinabol u, bı mıñöp aka mıñau nıganı nöp manö hagöl. Iru nöp hagagöl. Pen bı anı ap nöp uraköm manö hagnab; bı seg hagagöl. Bı anı ap anıg göl uraköm manö hageinab, bı ke nıbö ap pen uraköm, manö haga u ud ado göm, anıg anıg hagajıp, a gıñab. 28 Pen manö ado göm, anıg anıg hagajıp a göm hag ñeb bı ap mıdagainım u, manö ke nıbö manö nıñagep rö hagnıg gaböl bı gau manö anıbu hagagöl; kale ke agamı kalıp ke abe God nıñ abe hagöl. 29 Bı mıñöp aka mıñau nıganı Krais manö aij u hag nıñöl nıñöl gı, bı rımnap kabö rö hagabol aka göm, nıñ mıdaiöl. * 30-31 Pen bı asık nıñ mıdeinabol anıb gau, bı ap God Ana gö, gası aij pıral hıñkö, bı nöd uraköm hageinım u gası anıbu nıñöm asıkö, bı hain uraköm hagnım. Pen pen ab ralöm hagagöl. Anıñ anı uraköm hagöl. Anıb u, kale magöñhalö Jisas Krais manö aij u hag dapım apım gımim me, Jisas Krais gası rımnap halö udmım, gası halö mıdeinabım.

32 Nıbi bı God kalöp nan aij ñö, Krais manö aij u hag nıñmıdım gau, gası kale ke nıñ aij gımim, manö hag nıñmim. Pen kale u rö nöp gası nıñ aij gımim, manö hagnım me u a gımim arö gımim. 33 Nıñön gıñıg: God gö nıbi bı Krais lau adö mıdpal gau hañwañö gagpal; gası nıñöl gı gıñö arö, agamıj mıd aij gıpal.

Pen kale ap magum gımim, Krais lau adö mıdpal nıbi bı ram mıñön gau gau

magöñhalö gıñıdal rö gımim. 34 Kale ap magum gımim, God nıñ sabe gıñıdım nıñ u, nıbi gau manö hagagöl. Bı gau nöp haglö, nıbi gau yıñarıñ apdı nıñöl. Juda lo manö anıb unbö rö nöp hagöp. *

35 Nıbi gau manö rımnap halö nıñun a geinabol u, kale ram kale ke gau amöm, nugmul bı kalıp hag nıñöl, hag ñöl. Pen nıbi bı Krais lau adö God Manö nıñun a göm magum geinabol anı u, nıbi ap uraköm manö hag nıñab u, gı naij yabıñ gıñab.

36 Kale nıbi bı Korid nöd api Jisas manö aij u udmım nıbi bı gau dammım hag ñagepe. Pen hon Jisas manö aij ud arep bı gau, manö aij anıbu damun, kalöp nıbi bı Korid nöp hag ñagno. 37 Kale bı an an, God Ana hanıñ nan aij ñö, Jisas manö aij u nıbi bı gau hag nıñmıdım a gımim gası nıñbım gau, yad Bı Kub hagöp rö hagabım me u a gımim nıñmim. * 38 Pen bı an manö hageinabım anıbi nıñagnab u, manö nıpe u rö nöp nıñagmım.

39 Anıb u, anı mam bı. Gası kub kale u Jisas manö aij u hag nıñun a gımim gası u nıñmim. Pen nıbi bı manö ke nıbö manö nıñagep rö hagaiöl u, arö gim a gımim hagagmım. 40 Pen kale nıbi bı Krais lau adö mıdpım gau apım God Manö nıñabım nıñ u, nan nıñön nıñön geinabım, magöñhalö gası nıñ aij göl gı gıpe arnım.

15

Krais umö kauyanı uraka

1 Anı mam bı. Krais manö aij u nöd hag nıñainö udmım, manö nıñö yabıñ a gımim nıñ ud pıdön gıpım u, kauyanı hag nıñ aij gıñıg gabin. 2 Manö aij anıbu kalöp hagnö nıñmım udpe u, nıñ ud pıdön göl gı mıdeinabım u, God kalöp ud kamıñ unıñab. Pen nıñ ud pıdön göl gı mıdageinabım u, kale manö nıñö anıbu yıñarıñ nıñ udmım rö lıñab.

3 Manö yad nöd nıñön anıbu, manö kub manö aij yabıñ a gem kalöp hag nıñö. Hon nan si nan naij gıpun rö, Krais hanıñ a göm uma u, God Manö kalı kılıñ rıköm, gıñab a gıla rö nöp ga. * 4 Krais umö rıgöl gıñö, nıñ mıñöp mıdöm, nıñ mıñau nıganı u kauyanı uraka u, u rö nöp God Manö kalı kılıñ rıköm, gıñab a gıla rö nöp ga. *

5 Pen Jisas kauyanı uraköm, Pıda mıdeıa au waiö lö, nıñ nöd nıñga. Hainö waiö lö, bı manö nıpe ud arep unbö mıgan lanı u nıñla.

* 6 Hainö nıñ ap, Krais kauyanı waiö lö, nıñ anıñ anıbu nöp anı mam paıp hadred (500) rö nıñla. Anı mam anıb gau rımnap umla pen magöñhalö rö mıdpal. 7 Hainö nıñ ap, Krais

* 14:24: Jon 16:8 * 14:26: 1Ko 12:8-10 * 14:29: 1De 5:21 * 14:34: 1Ko 11:3; 1Di 2:12 * 14:37: 1Jn 4:6
 * 15:3: Aıs 53:5-12 * 15:4: Mad 12:40; Ap 2:24-32 * 15:5: Luk 24:34; Mad 28:16-17

kauyan waiö lö, Jems nɨŋa. Ñɨn ap pen, bɨ manö nɨpe ud arep gau magöŋhalö nɨŋla.

* 8 Pen nɨbi bɨ rɨmnap nɨp nɨŋla ñɨn u ap arö, hainö Jisas yad ke waiö la nɨŋnö. Anɨb u, yad ñɨ le pi yag daubal rö ap mɨdainö yɨp uda.*

9 Yad nɨbi bɨ Kraiss lau adö mɨdeilla gau kalɨp gɨ najj yabɨɨ gɨ mɨdmɨdin u, Jisas manö aij ud arep bɨ mɨdnam rö laga.*

10 Pen God yɨp mög nɨŋjöm ud aij gö, bɨ nɨpe mɨdem, ke yabɨɨ gɨpin. Jisas manö aij ud arep bɨ rɨmnap wög gɨpal rö gagpin; yɨp mög nɨŋjöm ud aij yabɨɨ gö, wög kub yabɨɨ u gɨpin.* 11 Yad nöp God nɨp wög gɨpin a gem hagagabin; kale nöp gɨpal a gem hagagabin. Hon magöŋhalö Kraiss manö aij u, adö añɨ hag ñɨno arö, kale nɨŋmim udpim.

Nɨbi bɨ umla gau kauyan uraknaböl

12 Pen Kraiss umöm uraka a gun manö pör hagnun u, kale rɨmnap nɨhön gɨnɨg nɨŋagmim, wɨp gau umöm kauyan urakagnaböl a gɨmim nɨŋbim? 13 Pen wɨp gau umöm kauyan urakagnaböl a gɨnabim u, Kraiss nɨpe ke kauyan urakagöp a gɨnabim.

14 Pen Kraiss kauyan urakagböp u, Kraiss manö aij hag ñɨmɨdun manö u, manö yɨharɨŋ rö lɨböp. Kraiss kauyan urakagböp rö hagep, Kraiss manö aij nɨŋ udpim u manö yɨharɨŋ rö lɨböp. 15 Wɨp umöm uraköl rö lagaiböp u, God Kraiss nɨp gö urakagböp. Anɨb u, God gö Kraiss uraka manö aij pör hag ñɨmɨdun u, manö piral rö lɨböp. 16 Nɨhön gɨnɨg: wɨp gau umöm kauyan urakagnaböl a gɨnabim u, Kraiss nɨpe ke u rö nöp kauyan urakagöp a gɨnabim. 17 Pen Kraiss kauyan urakagböp, Kraiss manö aij nɨŋ udpim u manö yɨharɨŋ rö lɨböp. Kraiss kauyan urakagböp, nan si nan najj gɨpim gac u lɨk gɨ yuagböp. 18 Pen Kraiss kauyan urakagböp, nɨbi bɨ Kraiss nɨp nɨŋ udöm umla gau, hadö böŋ nöp um lug lɨ arɨlap. 19 Hon Kraiss nɨp udun me, gasɨ halö mɨdpun. Pen mɨnöhöŋ naböŋ il i mɨdun, böŋ nöp umaibnop, nɨbi bɨ mög gep rö yabɨɨ mɨdaibnop.

20 Pen Kraiss uraköm kamɨŋ mɨdöp u me, nɨbi bɨ Kraiss nɨp nɨŋ udöm umbal gau, u rö nöp uraköm kamɨŋ mɨdeinaböl. 21 Bɨ ap gö, nɨbi bɨ umnaböl; bɨ ap gö, nɨbi bɨ uraknaböl.* 22 Manö hagabin anɨbu, Adam nɨbi bɨ yam nɨpe mɨdpun u magöŋhalö umnabun, pen Kraiss nɨbi bɨ yam nɨpe mɨdpun u magöŋhalö uraknabun. 23 Pen God Kraiss nɨp nöp gö uraköm, am nɨpe aip

mɨdöp u me, hainö apöm nɨbi bɨ nɨp lau adö mɨdpun gau gö, magöŋhalö uraknabun.*

24 Seden kɨjaki ana najj nɨpe gau nɨbi bɨ gau gɨ najj gɨnaböl u pen Kraiss nɨpe kalɨp pa jö gɨ yuöm, nɨbi bɨ nɨpe abad mɨdeinab gau Bapi God nɨp ñɨnab; anɨbu ñɨn hain anɨbu aunab. 25 Nɨhön gɨnɨg: Kraiss nɨbi bɨ nan gau abad mɨd damöm, Nap gö, kotmaɨ nɨpe magöŋhalö gau Kraiss ma mo gau mɨdeinaböl.* 26 Kotmaɨ añɨ ap nöp mɨdeinab: umeb magö u nöp. Pen ñɨn hain anɨbu, u abe gɨ pɨs gɨnab.* 27 Pen nɨpe gö, nɨbi bɨ nan gau magöŋhalö ma mo nɨpe gau mɨdöp a göm kalɨ kɨñ rɨkla u, God Kraiss mo nɨpe gau mɨdöp hagagla. God nɨpe nöp gö, magöŋhalö Kraiss mo nɨpe gau mɨdöp.* 28 Nɨbi bɨ nan gau magöŋhalö, Ñɨ nɨpe Kraiss mo nɨpe gau mɨdlö nɨŋöl gɨ, nɨpe hagnab, “Bapi mɨñi ne nɨbi bɨ nan gau magöŋhalö abad mɨdpan. Mɨñi yad mo nöp gau mɨdeinabin,” a gɨnab. Anɨb u me, God añɨ nöp nan nɨhön nɨhön mɨdöp gau magöŋhalö yabɨɨ abad mɨdeinab.

29 Nɨbi bɨ umbal gau, uraknaböl a gɨpin u nɨŋbim. Urakagnaböl u, nɨbi bɨ ai gɨnɨg nɨmdamam umbal gau kalɨp nan a göm ñɨg pakpal? Kale uraknaböl a göm nöp anɨg gɨpal. 30 Pen hon u rö nöp, hon nɨhön gɨnɨg manö aij anɨbu hagnun, bɨ hanɨp gɨ najj gɨnɨg gaböl gau gasɨ iru nɨŋagpun? * 31 Yad pör nɨŋagpin, ñɨn i bɨ ap yɨp al pak linab aka wasö u nɨŋagpin. Yad kalöp nɨbi bɨ gasɨ nɨŋem, Bɨ Kub hon Kraiss Jisas nɨp ñɨñɨ lem aij a göp a gabin. 32 Pen yad daun kub Epesas i apem, kain hapeb gau rö aip pen pen gɨpin. Ummön böŋ nöp umnabön a gɨpim u, yad nɨhön gɨnɨg anɨg gɨpin? “Mɨñi mɨdpun ñɨn i, nan aij aij ñɨŋöl gɨ, ñɨg aij aij ñɨŋöl gɨ, gɨ mɨdaiun; umun böŋ nöp umnabun,” a gɨbnep. Manö aij hag ñɨ ajpin u arɨk arbnep.*

33 Pen nɨbi bɨ gasɨ anɨbu rö nɨŋbal gau, aip mɨdagaimim. Nɨbi bɨ mɨd aij gɨpal gau, nɨbi bɨ gɨ najj gɨpal gau aip magum gaiöl, adö anɨbu nöp gɨnaböl. 34 Pen gasɨ adö ke nɨŋmim nan si nan najj gɨpim u arö gɨmim, mɨd aij gɨmim. Kale rɨmnap God nɨp gasɨ nɨŋagpin u, kale nable gɨböp.

Kauyan uraköm hañ romanŋ kale u aige rö mɨdeinab?

35 Pen kale rɨmnap hagnabim, “Nɨbi bɨ umbal gau aigöl göm uraknaböl? Uraköm, hañ romanŋ kale u aige rö mɨdeinab?” ö gɨnabim. 36 Pen manö hagnal u manö hauɨ rö. Nan yɨŋ magö gau yube, halö mɨdöm kamɨŋ lagnab; umöm nöp kamɨŋ lɨnab.*

* 15:7: Luk 24:50 * 15:8: Ap 9:3-6 * 15:9: Ep 3:8, 1Di 1:15 * 15:10: 2Ko 11:23 * 15:21: Ro 5:12
* 15:23: 1De 4:16; Rep 20:5 * 15:25: Mad 22:44 * 15:26: Rep 20:14 * 15:27: Sam 8:6 * 15:30: Ro 8:36
* 15:32: Ais 22:13 * 15:36: Jon 12:24

37 Wid magö aka nan n̄hön magö yubim u, ran kub göp rö ju y+magpim; magö pro gau nöp yubim. 38 Pen magö ke ke yubim an̄b gau, God rann̄m a göm n̄n̄j la rö ranöb.

39 Hañ roman̄j gau u rö nöp ke ke m̄döp. N̄bi b̄i gau ke la; kaj wal gau ke la; yaur gau ke la; kabsal gau ke la. 40 Hañ roman̄j kumi kabö adö lan̄j gau ke m̄döp; hañ roman̄j m̄nön̄ naböñ adö il i gau ke m̄döp. Hañ roman̄j kumi kabö adö lan̄j aij u ke m̄döp; hañ roman̄j m̄nön̄ naböñ adö il i aij u ke m̄döp. 41 Pen sidö mailö u aij u ke la; rak̄in mailö u aij u ke la; gap̄i mailö u aij u ke la. Pen gap̄i gau u rö nöp ke ke m̄döp rö mailö u aij ke ke la. 42 N̄bi b̄i umöm uraknaböl u an̄bu rö. Wip r̄igöl ḡinaböl hañ roman̄j u hij ḡi lugnab; uraknaböl hañ roman̄j u hij ḡi lugagnab. 43 Nan mög gep rö ulöm l̄ibal; uraköm mailö halö m̄dnab. Nan klö m̄dagöp ulöm l̄ibal; uraköm p̄idöñ halö m̄dnab. * 44 Hañ roman̄j ulöm l̄ibal u hañ roman̄j m̄nön̄ naböñ adö il i ajpal rö m̄döp; uraköm ana kumi kabö adö lan̄j ajpal rö m̄dnab.

45 Adö an̄bu nöp, God Manö ad̄n̄j ap Mos̄is kal̄i kl̄iñ r̄iköm haga, “Adam nöd n̄bö u n̄pe ke b̄i kam̄n̄j halö la,” a ga. Adam hain n̄bö u pen Ana m̄döp; n̄pe n̄bi b̄i gau kam̄n̄j m̄dep magö u ñab. * 46 An̄b u me, nöd hañ roman̄j m̄nön̄ naböñ adö il i ajep; hainö hañ roman̄j ana ajep. 47 B̄i nöd n̄bö u m̄nön̄ nöp aua; B̄i hain n̄bö u kumi kabö adö lan̄j au n̄bö aua. 48 N̄bi b̄i m̄nön̄ naböñ adö il i m̄dpal gau, b̄i nöd n̄bö m̄dm̄döp u rö nöp m̄dpal. N̄bi b̄i kumi kabö adö lan̄j m̄dpal gau, B̄i kumi kabö adö lan̄j m̄döp rö m̄dpal. 49 M̄ñi hon b̄i m̄nön̄ aua rö m̄dpun; hainö B̄i kumi kabö adö lan̄j au n̄bö aua rö m̄deinabun.

50 Añ mam b̄i, yad kalöp hagabin, hañ roman̄j ȳhar̄n̄j u God ram m̄nön̄ aij u arep rö lagöp. Nan um hij ḡi lugnab u pör pör m̄dain̄m rö lagöp. 51 Pen manö nöd n̄n̄jaḡmidal ap kalöp hagn̄g gabin. Hon Krāis n̄bi b̄i n̄pe m̄dpun gau magöñhalö umagnabun. Pen hon magöñhalö ke hain n̄bö rö l̄nabun. * 52 Al̄n̄j magö hagö, añm̄ añm̄ ȳn̄id nöp mailö göp rö, n̄bi b̄i umbal gau urak hañ roman̄j hij ḡi lugagep m̄deinaböl; pen hon magöñhalö ke hain n̄bö rö l̄nabun. * 53 Hañ roman̄j hij ḡi lugnab u, hij ḡi lugagep l̄n̄m; hañ roman̄j umeb u, pör pör m̄dep l̄n̄m. * 54 Hañ roman̄j hij ḡi lugnab u, hij ḡi lugagep l̄nab; hañ roman̄j umeb u, pör pör m̄dep l̄nab

ñ̄n̄ an̄bu, manö kal̄i kl̄iñ r̄iköm haga rö ḡinab. B̄i God manö hagep Aisaia God Manö kal̄i kl̄iñ hagöm haga, “B̄i Kub umeb magö u al pak lö hadö böñ nöp p̄s göp,” a ga. * 55 Pen b̄i God manö hagep Hosea God Manö kal̄i kl̄iñ r̄iköm haga,

“Umeh magö, uri klö ne m̄döp gai?”

Umeh magö, uri ilön ne m̄döp gai?” ö ga *

56 Umeh magö ilön u nan si nan najj gep n̄bö; nan si nan najj gep klö u lo manö n̄bö. * 57 Pen God n̄pe B̄i Kub hon J̄isas Krāis n̄p̄ yuö apöm han̄p ud as̄ik yuö kam̄n̄j arabun. An̄bu n̄n̄jun, God n̄p̄ aij a gun.

58 An̄b u, añ mam aij yad gau, kale p̄idöñ ḡimim, ke gau aragmim. B̄i Kub n̄p̄ wög ḡipun u ȳhar̄n̄j gagun a ḡimim, pör nöp klö ḡimim, B̄i Kub n̄p̄ wög göl ḡi m̄daimim.

16

Nan God n̄p̄ ñeb

1 Mani ud magum ḡimim, God n̄bi b̄i kal̄ip ñ̄nabim manö u hagn̄g gabin. Krāis J̄isas n̄bi b̄i Galesia Propins m̄dpal gau kal̄ip hagnö rö, kale u rö nöp ḡimim. *

2 Kale n̄bi b̄i ke ke magöñhalö wik añ̄i añ̄i ñ̄n̄ nöd u mani udpim rö u n̄n̄mim r̄imnap ud ke gau l̄mim ud magum ḡimim. An̄ḡ ḡinabim u, yad apjakem mani nan a gem hag ajageinam.

3 Pen yad n̄nabin u, b̄i kale n̄n̄mim b̄i aij m̄dpal gau r̄imnap hagpe, yad kal̄ip köp kal̄i kl̄iñ r̄ik ñ̄n̄ö, kale pen köp u abe mani ñ̄nabim u abe dam Jerusalem ud aröl. 4 Pen ȳp̄ arep rö leinab yad ke kal̄ip u† ḡi ud arnabin.

5 Pen yad Masedonia Propins u amem, m̄dpim u n̄nabin. * 6 Amjakem, kale aip pro magö ap m̄deinam rö löp. Ȳbaud i kalöp aip m̄dem, ram m̄nön̄ r̄imnap arn̄ḡ ḡinö, ȳp̄ dam adan an̄j u yube arnabin. *

7 Kalöp ȳhar̄n̄j mailö sidö an̄j n̄ñöl arep u ȳp̄ aij gagöp. B̄i kub yau a geinab, am kale aip rap̄in m̄dem hainö arnabin.

8 Yad daun kub Epesas i m̄dem, Pedikos ñ̄n̄ kub u ap padiö n̄n̄em hainö n̄nabin. 9 Daun kub Epesas i, B̄i Kub wög kub gabin, pen n̄bi b̄i iru nöp ȳp̄ j̄i n̄ñbal. *

10 Pen Dimodi m̄dpim u auain̄m, n̄p̄ ud aij ḡimim, n̄pe p̄ñ̄n̄j gagnab. N̄pe yad B̄i kub u n̄p̄ wög ḡipin rö nöp göp u n̄n̄mim,

* 11 n̄p̄ arö gagmim. Kale magöñhalö n̄p̄ ud aij ḡimim. Hainö arn̄ḡ gain̄m u, n̄p̄ dam adan an̄j u yuainim, yad m̄dpin i ado

* 15:43: Plp 3:20-21

* 15:45: Jen 2:7

* 15:51: 1De 4:15-17

* 15:52: Mad 24:31

* 15:53: 2Ko 5:4

* 15:54: Ais 25:8

* 15:55: Hos 13:14

* 15:56: Ro 7:13

* 16:1: Ro 15:25-26; 2Ko 8:1-9

* 16:5: Ap 19:21

* 16:6: Ro 15:24

* 16:9: Ap 19:8-10; 2Ko 2:12

* 16:10: 1Ko 4:17

* 16:11: 1Di 4:12

gı̄ aunı̄m. Mam rı̄mnap halö aip aunaböl a gem abad mı̄dpin. *

¹² Pen mam hon Apolos nı̄p manö klö hagem hagpin, mam rı̄mnap arajal rö, aip armön a gı̄pin u, pen nı̄pe mı̄ñi nagnab. Hainö neb rö lainı̄m nı̄nab. *

Manö naböŋ rı̄mnap abe haga

¹³ Kale nı̄bi bı̄ nı̄ŋöl gı̄ mı̄daimim. God nı̄p nı̄ŋ ud pı̄dönŋ gı̄mim gı̄ mı̄daimim. Nan ap pı̄ñı̄ŋ gagmim. Klö yabı̄ gı̄mim gı̄ mı̄daimim. ¹⁴ Pen nan nı̄hön nı̄hön gı̄nabim, nı̄bi bı̄ gau kalı̄p mı̄dmagö lı̄mim gı̄mim.

¹⁵ Añ mam bı̄. Kale nı̄ŋbim, Grik kai Kraıs nı̄p nı̄ŋ udla gau, Sı̄depanas nı̄bi bı̄ yam nı̄pe gau nöd nı̄ŋ udla. Nı̄ŋ udöm me, nı̄bi bı̄ Kraıs lau adö mı̄dpal gau kalı̄p mı̄dmagö löm wög gı̄ ñöl gı̄ nöp mı̄dpal. Anı̄b u, añ mam yad kalöp hagabin, * ¹⁶ nı̄bi bı̄ aij anı̄b gau rö abe, añ mam kale aip wög gı̄pal gau abe nı̄ŋmim, hagöl rö nöp gı̄mim.

¹⁷ Pen kale ap yı̄p nı̄ŋmim rö lagö, Sı̄depanas, Podyunedas, Akaikas apöm yı̄p nı̄ŋbal u yı̄p aij yabı̄ göp. ¹⁸ Anı̄g gı̄pal anı̄bu yı̄p aij göm kalöp aij göm göp. Bı̄ aij anı̄b gau manö hagnaböl u nı̄ŋ aij gı̄mim.

¹⁹ Pen nı̄bi bı̄ God lau adö mı̄dpal Esia Propins i, kalöp Korid nı̄bi bı̄ gau, “Añ mam bı̄, kale mı̄dpim?” a gı̄pal. Akwila nı̄bi nı̄pe Prisila aip kalöp Korid nı̄bi bı̄, “Bı̄ Kub kalöp abad mı̄deian,” a gı̄pal. Nı̄bi bı̄ apöm ram kale ber mı̄hau magum göm God nı̄p sabe gı̄pal gau u rö nöp hagpal. * ²⁰ Pen añ mam Kraıs lau adö mı̄dpal gai i magöŋhalö, “Kale mı̄dpim?” a gı̄pal. Kale Bı̄ Kub nı̄p nı̄ŋ udpim rö, pen pen hag wı̄hai udöl gı̄, alaun bom halumim.

²¹ Yad Pol, manö naböŋ magö i ñı̄magö yad u ke kalı̄ kñı̄ rı̄kem “Kale mı̄dpim?” a gabin.

²² Nı̄bi bı̄ an, Bı̄ Kub nı̄p mı̄dmagö lagnab u, pen ilön udnı̄m. Anı̄b u, Bı̄ Kub hon, ne aumön! *

²³ Bı̄ Kub hon Jı̄sas kalöp mög nı̄ŋöm ud aij gı̄nı̄m.

²⁴ Añ mam yad Kraıs Jı̄sas lau adö mı̄dpim gau, yad kalöp magöŋhalö mı̄dmagö lı̄bin. Anı̄b unbö rö aij.

me, n̄bi b̄i iru n̄p hal̄ip ḡinab u n̄nj̄m hib n̄pe hagl̄o ad̄o arnab.*

2 Korid Pol k̄op hain u Korid n̄bi b̄i kal̄ip kal̄i kl̄iñ r̄ika

¹ Yad Pol. God ȳip hag l̄o, Kraiſ Jisas man̄o ud arep b̄i ap m̄idem, mam hon Dimodi aip au m̄idul, kal̄op God n̄bi b̄i n̄pe daun kub Korid m̄idpim gau abe, Akaia Propins aŋ aŋ gau gau maḡoñhal̄o m̄idpim gau abe, k̄op an̄bi kal̄i kl̄iñ r̄ikabin. ² Kal̄op hagabin, ȳip aij ḡop u, Bapi God abe B̄i Kub Jisas Kraiſ abe kal̄op m̄og n̄nj̄mil ud aij ḡil̄o, agam̄ij m̄id aij ḡimim.

Pol God n̄ip aij a ga

³ B̄i Kub hon Jisas Kraiſ Nap n̄pe God n̄ip aij a gun. Bapi God ñ̄i pai n̄pe m̄og m̄og n̄nj̄m, ud aij ḡom, p̄or p̄or abad m̄id aij yab̄i ḡop. * ⁴ Mar̄o r̄imnap han̄ip auaj̄ip, n̄pe han̄ip abad m̄id aij ḡop u me, hon pen ado gun, n̄bi b̄i r̄imnap mar̄o auaj̄ip, kal̄ip u r̄o n̄p ud aij gun abad m̄id aij ḡinabun. ⁵ Kraiſ p̄ig m̄idpun u me, n̄pe il̄on uda r̄o hon u r̄o n̄p il̄on r̄imnap udpun. Pen Kraiſ p̄ig m̄idpun u me, n̄pe han̄ip p̄or p̄or abad m̄id aij ḡop n̄nj̄m hon gas̄i hal̄o m̄idpun. * ⁶ Kale m̄id aij ḡimim gas̄i hal̄o m̄idmim, am n̄pe aip p̄or p̄or m̄ideinabim a ḡom, Kraiſ Jisas n̄pe mar̄o r̄imnap han̄ip ñ̄im̄id̄op. Pen Kraiſ n̄pe han̄ip abad m̄id aij ḡop r̄o, hon gas̄i hal̄o m̄idpun u n̄nj̄nabim u me, mar̄o r̄imnap kal̄op aueinab u, Kraiſ han̄ip u r̄o n̄p abad m̄id aij ḡinab n̄nj̄m m̄id aij gun a ḡimim, gas̄i hal̄o m̄ideinabim. ⁷ Gas̄i hon n̄nj̄nab u, kale Kraiſ n̄p ar̄o gagnabim. Hol b̄i m̄ihau il̄on udpul r̄o, kale u r̄o n̄p il̄on udnabim; pen God hal̄ip m̄ih̄oj ud aij ḡop r̄o, kal̄op u r̄o n̄p ud aij ḡom abad m̄id aij ḡo, gas̄i hal̄o m̄ideinabim.

⁸ Pen añ mam b̄i n̄nj̄mim. Hol b̄i m̄ihau Esia Propins m̄idul, mar̄o kub udul uñham yab̄i m̄idailo. Kam̄iñ m̄idailu r̄o laḡop, had̄o umnabul a ḡilo. * ⁹ Had̄o umn̄ig gabul a ḡilo. Pen ga ad̄o an̄bu, hol gas̄i kub yab̄i n̄nj̄m̄idul u me, hol ke kl̄o m̄idpul a gul hagagpul; God n̄bi b̄i umbal gau ḡo urakpal u n̄p hal̄ip abad m̄id̄o n̄nj̄ol ḡi m̄idpul, a ḡipul. ¹⁰⁻¹¹ Hal̄ip b̄oj n̄p al pak l̄ol r̄o la u pen n̄pe hal̄ip ud kam̄iñ yua u me, uri n̄pe hal̄ip kauyanj ud kam̄iñ yun̄ig gab. Kale God n̄p sabe ḡol ḡi m̄idpe, hain̄o gau abe n̄pe u r̄o n̄p hal̄ip ud kam̄iñ yunab a gul gas̄i hal̄o m̄idpul. An̄b u, n̄bi b̄i iru n̄p God n̄p sabe ḡol ḡi m̄id̄o, God n̄pe n̄nj̄m hal̄ip b̄i m̄ihau ud kam̄iñ yūo

Pol kal̄ip am n̄nj̄aga, man̄o u haga

¹² M̄idmaḡo hol aŋ dan n̄nj̄bul, n̄bi b̄i gau aip m̄idul nan n̄h̄on n̄h̄on ḡipul gau, God hal̄ip aip m̄id̄o n̄nj̄ol ḡi, n̄p gas̄i n̄nj̄ol ḡi ḡipul. Hol man̄o n̄nj̄o n̄p hagul ḡi aij n̄p ḡipul. Yad waīo hagabin, kal̄op p̄or p̄or an̄b unb̄o r̄o n̄p ḡipul. Pen n̄bi b̄i gau gas̄i n̄nj̄bal r̄o gas̄i n̄nj̄ul an̄ig gagul. God hal̄ip m̄og n̄nj̄m ud aij ḡom gas̄i ñ̄o an̄ig ḡipul. ¹³⁻¹⁴ K̄op kal̄op kal̄i kl̄iñ r̄ikm̄idin gau, man̄o ba gau r̄o hagem r̄ikagm̄idin; amḡo li n̄nj̄mim, il̄ u ȳiñid n̄nj̄mim a gem, waīo n̄p r̄ikpin. M̄iñi ke ke r̄o m̄idpun u me, kale ȳip n̄nj̄mim pen ȳip n̄nj̄ aij gaggim; pen ȳip aij ḡop u, ȳip n̄nj̄ aij ḡipe me, hain̄o B̄i Kub hon Jisas ado ḡi aunab ñ̄in u, ap magum gun, yad kal̄op n̄nj̄em m̄iñ m̄iñ ḡinabin; kale pen u r̄o n̄p ȳip n̄nj̄mim m̄iñ m̄iñ ḡinabim. * ¹⁵⁻¹⁶ Ad̄o an̄bu n̄p me, n̄d Masedonia Propins aragn̄o ñ̄in u, yad gas̄i ap n̄nj̄em k̄ol am n̄nj̄ig n̄inabin a ḡin̄o. Yad Masedonia n̄bi b̄i kal̄ip n̄nj̄n̄ig arnabin, pen n̄d am kal̄op n̄nj̄em arnam, a ḡin̄o. Pen ado ḡi apem, Judia arn̄ig, adan m̄il̄o añ an̄bu n̄p apem, kal̄op kauyanj n̄nj̄ol ḡi ap padinam, a ḡin̄o. An̄ig ḡin̄o me, kale m̄iñ m̄iñ ḡimim ȳip pen ḡi ñ̄imim nan maḡo r̄imnap ñ̄ibe ñ̄iñol ḡi, Judia arnam, a ḡin̄o. * ¹⁷ Gas̄i an̄bu r̄o n̄nj̄em me, kal̄op n̄d man̄o b̄ig yun̄o u pen hain̄o nagn̄o. An̄ig ḡin̄o u, ȳip pen hagnabim, “B̄i m̄il̄o u n̄p ke aij ḡop ad̄o u hain̄ ḡom, ‘Ḡinabin ḡinabin,’ a ḡom, man̄o n̄p haḡom, hain̄o gaḡop. N̄pe ȳihar̄iñ b̄i man̄o ñ̄ig pak aij̄op m̄il̄o u,” a ḡinabim r̄o l̄op u pen, ¹⁸ God b̄i n̄nj̄o yab̄i n̄p haḡop u p̄ig m̄idpin r̄o u, yad gas̄i m̄ih̄op n̄nj̄em kal̄op hagagpin. ¹⁹ Yad, Sailas, Dimodi, hon kal̄op God ñ̄i n̄pe Jisas Kraiſ man̄o haḡ ñ̄ino. Jisas Kraiſ gas̄i m̄ih̄op m̄idaḡop. N̄pe yau a ḡom, hain̄o was̄o gagnab. Man̄o n̄h̄on n̄h̄on haḡop u, haḡop r̄o n̄p ḡinab. * ²⁰ God man̄o ad̄o n̄h̄on n̄h̄on haga u, Jisas Kraiſ ap̄om, an̄b unb̄o r̄o n̄p maḡoñhal̄o ḡop. Hon n̄pe an̄ig ḡop an̄bu n̄nj̄nab u me, God n̄p sabe gun u, Jisas Kraiſ hib n̄pe hagn, “N̄nj̄o” a ḡipun. An̄ig ḡipun u, God hib n̄pe u ad̄o lanj ar̄a a gun an̄ig ḡipun. * ²¹ God n̄pe n̄p ḡo me, hon abe, kale abe Kraiſ n̄p c̄ig aij gun m̄idpun. N̄pe n̄p me han̄ip “N̄bi b̄i yad ke,” a ḡom, hag l̄om, ²² Ana n̄pe u han̄ip ñ̄o, ap̄om m̄idmaḡo aŋ hon dan ḡoj li m̄id̄op. An̄b u hon n̄nj̄nab, hon God n̄bi b̄i n̄pe ke m̄idpun n̄nj̄m n̄pe

* 1:3: Ro 15:5 * 1:5: Sam 34:19 * 1:8: Ap 19:23; 1Ko 15:32 * 1:10-11: 2Di 4:18 * 1:13-14: 2Ko 5:12; Plp 2:16 * 1:15-16: 1Ko 16:5-6 * 1:19: Ap 18:5 * 1:20: Rep 3:14 * 1:22: Ep 1:13-14; 2Ko 5:5

haga haga rö nöp magöñhalö hanþ þñab.
*

²³ Pen yad kale Korid kai mïdpim gau nþñig gainö u pen amem manö kub hagnö, kale ilön udmim rö löp nþñem me, kalöp mög nþñem me nagnö. God nþpe mïdmagö yad anj ðarj nþñöb yad þiral hagagabin. ²⁴ Pen manö yad u nöp hain göl a gem gasi u nþñagpin. Kale ke Kraiss nþp gasi nþñbim u me, yad am kalöp hagnö, kale klö gñmim Kraiss nþp nþñ aij gñmim cig þdöñ gñmim mññ mññ göl gñ mñdeinabim, a gem hagabin. *

2

¹ Pen yad gasi an nþñem hagnö, “Kalþ kauyanj am nþñem manö klö hagnö, kalþ kauyanj ilön udöl rö löp u, am nþñagnam,” a gñö. * ² Pen yad gñö kale ilön udeinabim u, an pen mïddöm yþp geinab mññ mññ gñabin? Nþbi bñ anþbu rö rñmnap mïdageinaböl. ³ Anþbu nþñem me, kalöp köp kalþ klññ rñknö. Yad gasi nþñö, “Am-jakem nþbi bñ gau nþñem mññ mññ yabñ gñbneþ pen wasö, amjakem kalþ nþñö, yþp mññör yabñ gññm rö löp u me, yad aragnabin,” a gñö. Yad gasi nþñö, “Yad ke mññ mññ gñnabin u, kale abe mññ mññ gñnabim,” a gñö. ⁴ Köp kalþ klññ rñknö anþbu, mïdmagö yad u ilön gö, gasi mñlö löl gñ, amgö ñng ud gñ dö gñ yuöl gñ kalþ klññ rñknö. Kalöp marö kub gññm a gem rñkagnö; kalöp mïdmagö yabñ lþbin rö nþñmim, a gem rñknö. *

Bñ nan najj ga u, uri nan najj ga anþbu arö gñmim nþp mïdmagö lñmim udmim

⁵ Pen yad gasi nþñbin bñ ap gö marö ga u, yþp gaga, kalöp nþbi bñ gau mïdpim kalöp magöñhalö ga. ⁶ Pen kale magöñhalö rö nþp arö gþpe u, nþpe ilön udöm, gñ najj ga u hadö nþñöb. Anþb u, mññi anþg gagmim; arö gñmim. ⁷ Mññi gñ najj ga anþbu arö gñmim, nþp manö hain hain hagmim. Nþñön gññg: nþp anþg gagpe, mög kub yabñ gö, böñ nöp ap lug pakñm rö löp. ⁸ Anþb u, yad kalöp hagabin, nþp mam hon a gñmim mïdmagö lþbim u, nþp hagpe nþñ aij gññm. ⁹ Yad kalöp köp kalþ klññ rñknö u, manö yad u udmim, manö nþñön nþñön hagnabin magöñhalö hain gñmim gñnabim aka gem köp kalþ klññ rñknö. ¹⁰ Pen nþbi bñ kale gau rñmnap gñ najj gñnaböl kale arö gñnabim u, yad u rö nöp gñ najj gñnaböl anþbu arö gñnabin. Pen yad gñ najj gñnaböl arö gñnabin u, Kraiss yþp nþñ mïdöp, a gem, kalöp nan a gem arö gñnabin. ¹¹ Pen wasö u, Seden hanþp Kraiss nþbi bñ nþpe rñmnap

gö, ap lug pakun rö löp. Seden þör, gñö ap lug paköl a göm nþñöb u, nþñbun. *

¹² Pen Kraiss manö aij u Droas nþbi bñ kalþp hag ññnam a gem, Droas arainö, Bñ Kub yþp adan hiikö, wög nþpe u ram mññöñ anþbu gñnam rö la u pen, * ¹³ mam yad Daidas Droas au ulhai nþñagnö u me, yad gasi kub nþñem, Droas nþbi bñ kalþp, “Aui mñdaim” a gem, Daidas nþp nþññig Masedonia Propins aui aunö. *

¹⁴ Anþb u, God göp rö nþñem, nþp aij yabñ a gñpin. Nñ nþpe Kraiss nþp yuö, apöm Seden nþp ud rala mñgan nþpe gau löm, hanþp uda. Nþpe hanþp udöm, ami bñ kub rö hanþp uþ gñ arö nþñöl gñ, nþbi bñ ke ke gau hanþp nþñöm Kraiss manö aij nþpe haññ aij yabñ rö nþñbal. ¹⁵⁻¹⁶ Kraiss mab haññ aij auþp ud God nþp lau sabe gñ ñöb u rö, hon mïdpun. Nþbi bñ Kraiss kalþp ud kamññ yuab gau haññ anþbu nþñöm haññ aij unbö ke nþñlö, kalþp kamññ mïdöp magö u ñöb. Pen nþbi bñ Kraiss nþp arö gñpal gau, haññ aññ anþbu nöp nþñöm wþp haññ najj u a gñlö, kalþp umeb magö u ñöb. Pen nþbi bñ an wög anþbu gññm rö löp? * ¹⁷ Nþbi bñ iru nöp mani nan gau iru nöp udun a göm, God Manö aij nþpe u hag aþal. Pen hon unbö rö gagpun. God nþpe hanþp hag lñ yuöm nþñ mïdö nþñöl gñ, hon Kraiss nþbi bñ nþpe mïdun manö nþñö yabñ nöp hagnu a gun, God Manö aij nþpe u kabö göl nöp hag ññbun.

3

¹ Pen manö kalþ klññ rñkabin anþbi, “Yad köp kalþ klññ rñknö, hanþp ud aij göl,” a gem, rñkagabin. Hon nþbi bñ yñariñ rö mïdun, hanþp udmim, a gun, nþbi bñ kale nþñbim rñmnap kalþp hagnö, köp rñmnap kalþ klññ rñk ññlö, hon dap kalöp ññno nþñmim, hanþp udagnabim. Pen kale, “Bñ gai i kalþp udmim,” a gñmim, köp rñmnap kalþ klññ rñk ññbe, hon dam nþbi bñ rñmnap kalþp ññagnabun. * ² Pen köp mïdmagö anj hon ðarj kalþ klññ rñk mïdöp rö me, kale nþbi bñ mïdpim. Gasñ hon nþñbun u, kalöp manö hag ññno nþñmim udmim u me, nþbi bñ gau kalöp nþñöm, hon bñ aigale bñ rö mïdpun u nþñnaböl. * ³ Pen hon Kraiss nþp wög gñno, Kraiss nþpe ke köp anþbi kalþ klññ rñköm hanþp ñña. Yþg nan kalþ klññ rñkeþ udöm rñkpal rö wasö; kabö adö u kalþ klññ rñkpal rö wasö. God þör kamññ mïdöp Ana nþpe u Kraiss manö aij nþpe u nþbi bñ mïdmagö anj kale ðarj rñköp. *

⁴ Yad manö hagabin anþbi, God nþñön nþñön hagöp u Kraiss magöñhalö anþb unbö

* 1:24: 1Pi 5:3 * 2:1: 1Ko 4:21 * 2:4: Ap 20:31 * 2:11: Luk 22:31 * 2:12: Ap 14:27; 1Ko 16:9 * 2:13: Ap 20:1 * 2:15-16: Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 * 3:1: 2Ko 5:12; Ap 18:27 * 3:2: 1Ko 9:2 * 3:3: Eks 24:12; Jer 31:33; Esi 36:26-27

rö nöp g+ nab, a gem hagabin. ⁵ Hon n+ñ bun, hon klö hon ke g+no wög aij arn+im rö lagöp; God nöp me han+ip g+ ñö n+ñöl g+, g+no wög aij arnab. ⁶ God n+pe nöp gö, hon wög g+ ñeb b+ n+pe m+idun, God Manö hain n+bö hag löp u, damun n+bi b+ gau kal+ip hag ñ+ibun. God Manö hain n+bö hag löp an+bu, lo manö u rö wasö; manö hain n+bö hag löp u, God Ana ñöb. Lo manö gö, n+bi b+ umnaböl; pen God Ana gö, n+bi b+ kam+ñ m+ideinaböl. *

⁷ Lo manö an+bu, God kabö hañai bad adö u kal+ kl+ñ r+kö, Mos+is dauö n+ñöl g+, mailö kub yab+ñ ga. Mailö kub an+bu Mos+is mulu maj m+gan n+pe mailö g+m+idöp. M+idö m+idö mailö kub an+bu hadö ur gaia pen Isrel n+bi b+ Mos+is mulu maj m+gan n+pe n+ñöl rö laga. Lo manö umeb magö daua u pen mailö kub yab+ñ halö aua. * ⁸ Pen God Ana wög n+pe gab u mailö aij unbö ke halö m+idöp. ⁹ Manö kub hagep lo manö u mailö halö aua rö, hon God amgö ilö adö n+pe u n+bi b+ kam+ñ aij rö lep manö aij an+bu mailö halö unbö ke yab+ñ aua. * ¹⁰ Mailö aij unbö ke uri hadö aaub u me, lo manö nöd mailö halö aua u uri mailö gagöp. ¹¹ Lo manö u pör m+dagöm ur g+n+g gaia pen mailö halö aua; an+bu u me, manö aij u pör pör m+döm ur gagnab u mailö aij unbö ke halö m+idöp.

¹² An+bu u, hon gas+ halö m+idun, ana udagun, klö gun Krai+ manö aij u waiö hag ñ+ibun. ¹³ Mos+is ga rö gagun. N+pe lo manö u damöm, mulu majman n+pe u mailö kub yab+ñ ga, pen m+idö m+idö mailö kub ga an+bu pro gö auö n+ñöl g+, Mos+is n+pe n+bi b+ gau pro gaj+ip an+bu n+ñagöl a göm, usaj+ñ bad ap udöm, mulu majman n+pe u pañu ga. * ¹⁴⁻¹⁵ Pen gas+ kale n+ñ aij gagla. N+ñön g+n+g: usaj+ñ bad rö gas+ kale wam wam göm m+deia u me, God nöd hadame nöp manö n+ñög hag lep haga manö u amgö l+ n+ñla u pen manö l+ u n+ñagla. M+ñi u rö nöp kale lo manö an+bu amgö l+ n+ñbal pen nan usaj+ñ bad rö gas+ kale wam wam gö, manö l+ n+ñagpal. Nan usaj+ñ bad rö gas+ kale wam wam göp u, Krai+ n+pe nöp ud ke gau yun+im rö löp. ¹⁶ Pen n+bi b+ B+ Kub u n+ip aunaböl u, n+pe usaj+ñ bad gas+ kale pañu göm m+idöp u, ud wal g+ yuöm, gas+ kale p+ral hi+kö, n+ñnaböl. * ¹⁷ B+ Kub hagabin u, Ana u me. Ana n+pe hon aip m+ideinab u, nan n+ñön n+ñön göm han+ip b+ nag+man rö l+n+im u, n+pe pa jö g+ ke gau yuöm han+ip ud as+ñ yunab. * ¹⁸ Pen mulu majman hon u pañu g+ pi gun m+idagpun

rö, hon magöñhalö B+ Kub mailö aij n+pe u waiö n+ñ bun. N+pe gö, hon magöñhalö n+pe ke mailö aij halö m+idöp rö l+nabun. Magö añ+ nöp n+pe m+idöp rö lagnabun; pen ñ+in añ+ añ+ n+pe pör nöp han+ip g+ g+ gö, hon mailö aij n+pe m+idöp rö l+nabun. B+ Kub an+g gab u Ana u me.

4

M+nöñ ud rin cög g+pal rö u, hon n+bi b+ m+idpun

¹ God han+ip mög n+ñöm udöm, wög an+bi hag lö g+pun u me, hon gas+ iru n+ñagpun. ² Pi göm g+pal adö u abe, nable gö n+ñöl g+ g+pal adö u abe hon gagpun. N+bi b+ gau kal+ip manö p+ral hagagpun. Hon God Manö hag ñ+n+g gabun u, manö hon r+mnap halö hagun hag ñagpun. Nan n+ñön n+ñön g+pun gau p+ral adö u gagpun. God Manö aij n+pe u kabö göl nöp waiö hag ñ+ibun. An+g g+no, n+bi b+ gau han+ip n+ñöm, m+idmagö an kale dan n+ñnaböl, hon God amgö ilö adö n+pe u b+ aigale b+ rö m+idpun. * ³ N+bi b+ umaböl gau nöp, manö aij waiö hag ñ+ibun u n+ñöm, usaj+ñ bad rö manö aij adö m+idöp n+ñöm n+ñagun a g+pal. ⁴ Kale n+ñagpal u, Seden ram m+nöñ l+ i god rö m+idöp u, gas+ kale wam wam gö, Krai+ manö aij mailö halö m+idöp manö u n+ñagpal. God n+pe m+idöp rö, Krai+ u rö nöp m+idöp u n+ñagpal. * ⁵ Pen manö hag ñ+ibun u, hon b+ aigale b+ rö m+idpun manö u hag ñagpun; Jis+ Krai+ n+pe nöp B+ Kub m+idöp n+ñöm Jis+ wög n+ip gun, wög g+ ñeb b+ kale m+idpun a gun, manö aij kalöp hag ñ+ibun. ⁶ God nöd “S+ibön an yañ mailö gan,” a ga. God añ+ an+bu nöp mailö n+pe m+idmagö an hon dan ñ+lab. An+bu u, God mailö aij n+pe u Krai+ mulu majman mailö gab u hadö n+ñ bun. *

⁷ M+nöñ ud rin cög g+ l+bal rö u, hon n+bi b+ m+idpun. Pen God n+pe nan aij unbö ke an+bi han+ip an dan löp. An+bu u n+ñ bun, klö hon ke wasö; God klö n+pe ke ñö udun an+g göl m+idpun u n+ñ bun. * ⁸ Han+ip böñ böñ r+dk+ g+pal u pen hon pak gulu g+ arbun. Gas+ iru n+ñ bun u pen gas+ halö m+idpun. * ⁹ Han+ip yu g+ yubal u pen mam hon pör aip m+idöp. Han+ip y+har+ñ gabi pakpal umagpun. ¹⁰ Jis+ n+ip paköm al pak la rö, han+ip u rö nöp paköm al pakn+g g+lö b+slam m+idpun. Pen an+g gö, n+bi b+ gau hañ roman hon n+ñöm, Jis+ kam+ñ m+idöp u waiö n+ñnaböl. * ¹¹ Hon kam+ñ m+idpun u, Jis+ n+ip n+ñ udpal, a göm, han+ip pör pör nöp al pak l+n+g gaböl. Pen gaböl an+bu, n+bi b+ gau hañ roman hon n+ñöm Jis+

* 3:6: Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jon 6:63 * 3:7: Eks 34:29 * 3:9: Dud 27:26; Ro 1:17 * 3:13: Eks 34:33 * 3:16: Eks 34:34 * 3:17: Jon 8:36; Ro 8:2 * 4:2: 2Ko 2:17; 1De 2:5 * 4:4: Ep 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 * 4:6: Jen 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18 * 4:7: 2Ko 5:1 * 4:8: 2Ko 1:8; 7:5 * 4:10: 1Ko 15:31 * 4:11: Ro 8:36

kamıñ mıdepe magö nıpe u nıñöl a göm, God kalıp arö gö anıg gaböl. * 12 Hon pör pör umun rö löp u pen hon anıg gıno, kale kamıñ mıdmim rö löp.

13 God Manö u bı ap kalı kılñ rıköm haga, “God nıp nıñ udpin u me, anıg hagpin,” a ga. Anıb u rö, hon u rö nöp God nıp nıñ udpin u me, manö hagpun. * 14 Hon nıñbun, God gö Bı Kub Jısas kauyan uraka rö, hanıp u rö nöp gö urakno, hanıp abe kalöp abe dam Jısas mıdöp u lınab. * 15 Nan hagabin anıb i magöñhalö kalöp nan a gem hagabin. Anıg gıno, ñın añı añı God nıpe nıbi bı gau gau iru nöp ud aij göm abad mıdö, kale God nıp aij a göl gı gılö nıñöl gı, hib nıpe u i adö lanj ap rannab.

God nıp nıñ udun gası halö mıdpun

16 Anıb u, hon gası halö mıdpun. Hañ roman ñın ma hon hainö gı lugnım rö löp u pen God hanıp pör pör ana anj hon danj klö ñö nıñöl gı kamıñ mıdpun. * 17 Marö pro udpin anıb gau nan kub wasö; yıharıñ magö ulep ap nöp udpin. Pen marö anıb gau udun, am Kraıs aip mıdun pör nöp pör nöp mailö aij kub yabıtı gau mıd aij gınabun. * 18 Mıñöñ naböñ adö il i mıdun, nan amgö magö nıñeb gau gası iru nıñagpun; nan adö lanj au amgö magö nıñagep gası nıñbun. Nan amgö magö nıñeb gau magö ulep nöp mıdeınab; nan amgö magö nıñagep gau pör nöp pör nöp mıdeınab. *

5

1 Hañ romanj hon mıñi mıdöp ñın anj i, ram bada bad rö mıdöp. Pen ram bada anıbu ud waı gılö aka asöl gö, God nıpe hanıp ram hain nıbö ap ram mıñöñ nıpe kumi kabö adö lanj au gı lö mıdeınabun. Ram anıbu bı ram gıpal rö wasö; God nıpe ke gı lö, pör nöp pör nöp mıdeınab. * 2 Ram hain nıbö anıbu yıñıd udun waıj rö rol gun, a gı gası nıñöl gun abad mıdpun. * 3 Nıñön gıñıg: God nıpe hanıp waıj rö rol gı ñeinab u, magö nöp mıdageınabun. 4 Mıñi ram bada anıbi mıdun, marö gö nıñöl gı ake gabun. Pen arö gun, magö nöp mıdaiun a gı gası u nıñagpun; kumi kabö adö lanj mıdeıpe romanj u udun a gı gası u nıñbun. Hañ romanj kamıñ mıdeıpe u apöm, hañ romanj umeb nöd nıbö u böñ nöp ñıñ haknab, a gı gası u nıñbun. 5 God gası nıpe ke nıñöm, hañ romanj hain nıbö ñınam a göm, Ana nıpe u nöp yuö apöm hanıp aip mıdöp u me, God nıpe haga rö nöp gınab u nıñ aij gıpun.

6 Anıb u me, hon pör pör gası halö mıdpun. Pen hañ romanj anıb i halö mıdpun ñın anj i, Bı Kub ram nıpe kumi kabö adö lanj au mıdagpun. * 7 Bı Kub nıp gası nıñöl gı ajpun u pen amgö nıñagpun. 8 Hon gası halö mıdpun. Hañ romanj hon i arö gun, am Bı Kub aip ram mıñöñ nıpe kumi kabö adö lanj au mıdaiun, a gı gası u nıñbun. *

9 Anıb u, ram mıñöñ hon auı hañ romanj mıdeınabun aka arö gun Bı Kub ram nıpe am mıdeınabun u, nıp aij gınab adö u nöp gun, a gı gası u nıñbun. * 10 Nıñön gıñıg: hon magöñhalö am Kraıs amgö ilö adö nıpe au mıdno, mıñi hañ romanj halö mıdun nıñön nıñön gıpun, aij gıpun aka aıgöl gı rö gıpun u nıñöm, pen anıbu rö ñınab. *

11 Bı Kub nıpe Bı pıñıñ gep mıdöp u nıñun, klö gun, nıbi bı gau nıp nıñ udöl a gun, kalıp manö aij nıpe hag ñınbun. Hon bı aıgale bı rö mıdpun u, God nıñ aij göp; kale u rö nöp, hon bı aıgale bı rö mıdpun u abe nıñmim rö löp. 12 Manö kalı kılñ rıkabin anıbi, hon bı aij hanıp udmim manö u rö, kalöp hagagabin. Manö kalı kılñ rıkabin anıbi nıñmim, hanıp nan a gımım gası nıñmim mıñ mıñ gımım, a gem kalı kılñ rıkabin. Anıg gıñö, nıbi bı mıdmagö anj danj wasö, hañ romanj höñ adö u nöp nıñön rö mıdöp u gası nıñbal gau, kalıp manö pen hgmim a gem manö anıbu kalı kılñ rıkabin. 13 Pen manö hagabin i, kale rınnap hagnabım, hauı alö manö anıbu hagab, a gınabım. Pen kale anıg rö hageınabım u, Pol bı gau God hib nıpe haglö adö aranj a göm anıg hagaböl, a gımım gası u nıñmim. Pen bı hauı wasö, bı gası mıdöp rö hagaböl u, a geınabım u, Pol bı gau manö hagaböl u hanıp nan a göm hagaböl a gımım, manö hon nıñ udmim. 14 Kraıs nıpe bı añı yabıtı u nıbi bı magöñhalö nan a göm uma rö, hon nıbi bı magöñhalö aip umno, a gun nıñbun. Kraıs hanıp nıbi bı magöñhalö mıdmagö löp u nıñun, gası hon adö u ke nıñun gagpun. 15 Kraıs nıbi bı magöñhalö nan a göm uma. Anıb u, mıñi rıköl hainö, hanıp ke aij gınab adö u nıñun gagun; Bı Kub hanıp nan a göm umöm kauyan uraka u nıp aij gınab adö u nöp gun. *

16 Nıbi bı mıñöñ naböñ il i nıbö gau nıñbal rö nöp nıñun, “Nıbi bı gau aij, nıbi bı gau najı,” a gun nıñagpun. Kraıs nıp nöd gası pıral adö anıbu rö nöp nıñno u pen urı nıp adö anıbu rö nıñagpun. 17 Nıbi bı Kraıs nıp cıg gıpal gau, God gö kamıñ gıñön nıbö adö u mıdpal. Nan nöd nıbö u pıs gö, nöd mıdmıdal rö mıdagpal; nan

* 4:13: Sam 116:10 * 4:14: 1Ko 6:14 * 4:16: Ep 3:16 * 4:17: Ro 8:17-18 * 4:18: Kol 1:16 * 5:1: 2Ko 4:7 * 5:2: Ro 8:23 * 5:6: Hib 11:13-16 * 5:8: Plp 1:23 * 5:9: Kol 1:10; 1De 4:1 * 5:10: Ekl 12:14 * 5:15: Ro 14:7-8 * 5:17: Ro 8:1; Gal 6:15

7

¹ Mîdaimam aij yad gau. God hanîp manô aij manô nînjô anîbu hagôp rô, nan si nan najî gîpun gau hañ romanj hon abe gasî rîmîd hon abe gî najî gôp u, nan asînj bônj nôp arô gun, God nîp pîñînj gun, pôr pôr nôp gî aij nôp gî mîdaïun.

Pol mîñ mîñ ga

² Kale hanîp ud mîdmagô limim. Hon nîbi bî kalôp ap manô pîral hagun, gî najî gun, hañwâlô gun gagno. ³ Yad kalôp hag pro gînjag hagagabin. Nöd kalôp hagnô rô, hon kalôp mîdmagô yabîl lîbun; kalôp aip kamînj mîdeïnabun aka umnabun u, kalôp mîdmagô lun jim ñöl nôp mîdeïnabun. ⁴ Kalôp gasî ke nîbô rîmnap nînjagpin, aij gôp nôp nînjôl gî mîdpin. Yad kalôp gasî nîjem, ñîñî lem gasî halô mîdpin. Hanîp marô yabîl gab u pen yad mîñ mîñ gôl gî mîdpin.

⁵ Pen hon Masedonia Propins apjakno ñînj u, magô ap ake lun yîharînj mîdagaino. Mînjôr ke ke iru yabîl mîdô, hanîp pen pen gîlô, gasî iru yabîl nîjno. * ⁶ Pen God nîbi bî mîg nîjbal gau ud aij gôp u, Daidas nîp yuô auô, hanîp ud aij ga. ⁷ Daidas nîpe aui apôm, kale nîhôn nîhôn gîmim nîp ud aij gîpe manô adô u hagôm; yîp gasî nînj aij gaibe manô adô u hagôm; kale yad aip gasî adô aîñ nôp nînjagaino u kale mîg gaia manô adô u hagôm; kale yad aip kauyanj jim ñöl mîdaïun, a gasî nînjabe manô adô u hagôm; yîp manô anîbu haga nîjem yad aij yabîl ga.

⁸ Kôp kalî klîñ rîknô u nîjbe, kalôp mîg yabîl ga u yad magô ap gasî kub nîjnô; pen uri yad gasî kub nînjagpin. Manô klô hagem kôp kalî klîñ rîk yunô anîbu, kale nîjbe, mîg ga u pen u yîharînj magô ûtep magô ap nôp ga. * ⁹ Hainô me, anj hon i nagî najî adô u gagun, a gîmim mîg nîjmim arô gîpe u, yad mîñ mîñ gîpin. Kalôp mîg ga anîbu, God gînam a gôm nînjâ rô nôp kalôp gî aij ga u me, kôp kalî klîñ rîknô anîbu, aij nôp rîknô. ¹⁰ Nîbi bî God nîp gasî nîjôm, nan si nan najî gîpal u nîhôn gînjag anîg gîpun a gôm, nagî najî gîpal adô u arô gîlô, God kalîp ud kamînj yunab u aij gôp. Pen nîbi bî God nîp gasî nînjagôm, yîharînj nôp nan dui gîpin u nîhôn gînjag anîg gîpin a gînabôl u, umôm God nîp aragnabôl. * ¹¹ Pen kale nan si nan najî gîpin u nîhôn gînjag anîg gîpun a gîpe anîbu, God gaia, gasî nînj aij gîmim gîpe. Kale klô gîmim, anj hon i gî najî gagpun nînjlanj a gîpe. Kale pîñînj gîmim, kal gîmim, bî anj kale au gî najî ga bî anîbu nîp gasî ñun a gîpe. Klô gîmim, mîdmagô yabîl lîbe u, hon nîjibun kale nan anîbu gî

najî gagpin. ¹² Kalôp kôp nöd kalî klîñ rîk yunô u, bî nan si nan najî ga u aka bî nîp gî najî ga u gasî nîjem kalî klîñ rîkagnô. Kalôp nîbi bî nôp gasî nîjem, God nînj mîdô nînjôl gî, kale hanîp mîdmagô lîbim u kale ke nînj aij gînabim, a gem, kôp kalî klîñ rîknô. ¹³ Pen kale kôp anîbu nîjmim, hanîp ud aij yabîl gîpin u me, hon mîñ mîñ gun gasî halô mîdpun.

Pen Daidas kalôp am nîjôm apôm aiud udôm mîñ mîñ gaia u nîjun, hon u rô nôp mîñ mîñ gîpun. Daidas nîp ud aij gîpe u, mîñî nîpe ñîñî lôm mîd aij gôp. ¹⁴ Daidas nîp nôd, aî mam Korid gau nôp ud aij gînabôl a gîno rô nôp gîpe u me, yad nable gagôp. Manô kalôp hagpin gau pôr nînjô nôp hagpin rô, manô Daidas nîp hagnô u, rapînj hagnô u pen u rô nôp nînjô yabîl nôp hagnô. ¹⁵ Pen Daidas apjakôm kalôp manô hagô, kale pa gîl gîl gôl gî, manô nîpe u udmim, nîp ud aij gîpe u gasî nînjôm, nîpe kalôp mîdmagô yabîl lôp. ¹⁶ Pen yad mîñî nînj aij gîpin, kale adô ap ke gagnabim; gî aij nôp gînabim u me, yad mîñ mîñ yabîl gîpin.

8

Masedonia nîbi bî mani kub ñîla

¹ Pen aî mam bî. Nîbi bî Krais pîg mîdpal Masedonia Propins rîgoj gau, God nîpe kalîp mîg nîjôm ud aij yabîl gôp. * ² Mani kale mîdagô, uñham mîdeila u pen kale mîñ mîñ gôl gî mani kale God nîp ñeb hañwâlô ñîla. ³ Yad ke nîjbin, mani kale iru mîdageia u pen mani kale ñeb anj u nôp ñagla; kale kub yabîl rô ñîla. Gasî kale ke nîjôm, ⁴ hanîp manô klô hagôm hagla, nîbi bî Krais lau adô mîdpal gau kîyô kub lö yîharînj mîdpal gau kalîp mani ñun a gîla. ⁵ Pen gôl a gîno rô gagla. Kale gasî nînjla, “Bî Kub nîbi bî nîpe mîdpun u me, hanîp wôg nîhôn ñînab u gînabun,” a gîla. Anîg hagôm, Bî Kub nîp wôg gôl gî, God nîp aij ga u rô hanîp wôg rîmnap gî ñîmim a gîno u, kale anîb unbô rô nôp gîla. ⁶ Pen Daidas nîpe nöd am kalôp hagô, wôg aij anîbu îl gîmim gînjag gaibe rô, nîp hagpin, “Am Korid nîbi bî gau aip mîdaimôn, kale nîbi bî gau mîdmagô lep wôg aij gînjag gîpal anîbu, ne gî ñîmôn bônj nôp gîlanj,” a gîpin. ⁷ Kale me, Krais nîp nînj ud pîdônj gîpin; manô aij nîpe u nînj aij gîpin; manô îl u nînj aij gîpin; klô yabîl gîpin; hanîp mîdmagô lîbim. Anîb u me, mîñî mani nîbi bî gau ñînjag gabim u, wôg anîbu u rô nôp gî aij yabîl gîmim. *

⁸ Pen yad manô klô hagem anîg gîmim hagagabin. Yad yîharînj manô hain hain hagabin. Anîb u, nîbi bî rîmnap hanîp

* 7:5: 2Ko 2:13 * 7:8: 2Ko 2:4 * 7:10: Mad 27:3-5; Hib 12:16-17 * 8:1: Ro 15:26; 2Ko 9:1-2 * 8:7: 1Ko 16:1-2

mɪdɪmagō lɪbal u, kale u rō nōp hanɪp mɪdɪmagō lɪbal aka wasō u nɪŋ aij gɪnabin. ⁹ Bɪ Kub hon Jisas Kraiss hanɪp mōg nɪŋōm ud aij ga rō nɪŋbim; nɪpe ram nɪpe au mɪdōm, nan ap ɛlep gaga me. Mɪd aij yabɪɪ gaia u pen kalōp nan a gōm, magōŋhalō mɪdeia au arō gōm, ɪl i apōm, bɪ mōg gep rō yabɪɪ u mɪdeia. Nɪpe anɪg ga u, kale nɪbi bɪ gep rō, nɪbi bɪ nan ap ɛlep gagōp rō mɪdaimim a gōm, anɪg ga. ¹⁰ Mɪ nōd nɪbō u, kale nōd nōp gasɪ nɪŋ aij gɪmim, anɪg gɪnabun a gɪpe. Pen anɪg gōl gasɪ nɪŋmim, kale u rō nōp nōd nōp mani nɪbe. Anɪb u, gasɪ yad nɪŋbin u kalōp hagabin. ¹¹ Mɪ nōd nɪbō u kale gasɪ kō nɪŋmim gɪnabun a gɪpe u gasɪ nɪŋōl gɪ mɪdaimim, pen uri u rō nōp gasɪ kō anɪbu nōp nɪŋmim, nɪhōn gɪnabun a gɪpe u hadō gɪ gɪ pɪs gɪmim. Mani kale uri mɪdaimim gau nɪme limim, kalɪp nɪb rō u mɪnɪ bōŋ nōp nɪmim. ¹² God nɪp aij gōp u, mani God nɪp nɪb u haŋōwaŋō nɪn. Pen haŋōwaŋō nɪn, a gɪno, pro nōp nɪb rō lō, u abe God nɪp aij gōp. God mani nan hon mɪdōp gau nōp wō ralōb; mani nan hon mɪdagōp gau halō wō ralagōp. *

¹³ Nɪbi bɪ mani nɪnabim gau kale mɪd aij gɪlō, kale pen uŋham mɪdaimim, a gem hagagabin. ¹⁴ Pen mani nan kale uri iru mɪdōp rō, kalɪp rɪmnap nɪme lɪ nɪbe me, hainō kalōp mɪdagainɪm nɪn u, kale pen kalōp rɪmnap nɪme lɪ nɪl. Anɪg gɪmim, kalɪp aip adɪp adɪp rō mɪdeinabim. ¹⁵ God Manō u kalɪ klɪn rɪkōm hagla, “Nɪbi bɪ nan mana a gɪpal u iru nōp hɪhu udla gau nɪŋla kub rō gaga; kale nɪŋeb rō u nōp mɪdeia. Pen nɪbi bɪ pro hɪhu udla gau kalɪp u rō nōp rɪk daga; kale u rō nōp nɪŋeb rō u nōp mɪdeia,” a gɪla. *

Pol nɪpe Daidas nɪp Korid yua

¹⁶ God Daidas nɪp gasɪ nɪlō, yad ke klō gem kalōp ud aij gɪnam, a gem nɪŋbin rō nōp Daidas gasɪ nɪŋōb u, God nɪp aij a gabin. ¹⁷ Daidas am kalɪp nɪŋmōn au a gɪnō, nɪp ke aij gōp rō, nɪnɪ lōm kalōp au nɪnab. ¹⁸ Pen bɪ aij hon ap halō Daidas aip yunabun. Bɪ anɪbu nɪpe Kraiss nɪbi bɪ ram mɪnōŋ pro ke ke gau kalɪp manō aij u hag nɪɪ ajō nɪŋōl gɪ, nɪp aij yabɪɪ a gɪpal. ¹⁹ Hon nɪbi bɪ gau gɪ nɪno, kale Bɪ Kub hib nɪpe haglō adō aran a gɪ gasɪ nɪŋbun u me, hon mani anɪbu ud arnabun. Pen Kraiss nɪbi bɪ ke ke gau mɪdpal Daidas nɪp hag lōm, nɪpe hanɪp aip aramōm wōg aij anɪbu gɪnɪm, a gɪla. ²⁰ Pen Kraiss nɪbi bɪ nɪpe mani kub nɪbal u udun abad aij gun, dam bɪ gau kalɪp nɪno, kale pen udōm nɪme lɪ nɪbi bɪ nan mɪdagōp gau nɪme lɪ nɪnabōl. Magōŋhalō gasɪ nɪŋ aij gun, gɪ aij nōp gɪnabun u, hanɪp manō ap

hagōl rō lagnab. ²¹ Bɪ Kub abe nɪbi bɪ gau abe hon gɪ aij nōp gɪpun u nɪŋōl a gɪ gasɪ u nɪŋbun.

²² Pen mam hon ap halō yunabun. Mam anɪbu nɪpe pōr klō gōm mɪn mɪn gōm wōg gōp. Pen uri nɪpe kale nɪbi bɪ aigale bɪ rō mɪdpim u nɪŋōm, nɪpe mɪn mɪn gōl gɪ au nɪnab. ²³ Mɪdamam Daidas nɪp yuabun u, nɪpe me yad aip wōg jɪm nɪl gul, kalōp manō aij hag nɪbul. Pen bɪ nɪpe aip nabil mɪhau, Kraiss nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp mɪhōŋ wōg anɪbu hag lɪlō, Kraiss hib nɪpe haglō adō arnɪm a gɪ gasɪ nɪŋmil nabil.

²⁴ Pen kale yagol u amjaklō, kalɪp mɪdɪmagō yabɪɪ limim, ud aij gɪmim. Anɪg gɪpe me, manō anɪbu kub arō, Kraiss nɪbi bɪ nɪpe mɪdpal ram mɪnōŋ ke ke gau nɪŋōm hagnabōl, “Pol nɪpe Kraiss nɪbi bɪ Korid au mɪdpal gau hib kale hagō adō ara u, nɪŋō nōp hagōp,” a gɪnabōl. *

9

Pol, “Nɪbi bɪ Kraiss lau adō mɪdpal gau ud aij gɪmim,” a ga

¹ Pen Kraiss nɪbi bɪ nɪpe Jerusalem mɪdpal gau mani nɪmim, a gabin manō u, yɪharɪŋ haggin; kale ke nɪŋ aij gɪpim. ² Kale Akaia Propins mɪdpim gau, mɪ nōd u, mani kale nɪnɪg gaibe u, yad nɪbi bɪ Masedonia Propins mɪdpal gau kalɪp rapɪn hagem hagnɪdin. Kale Akaia nɪbi bɪ nɪnɪg gaibe u, Masedonia kai kalɪp manō hagnō, uri nɪbi bɪ iru nōp gasɪ nɪŋ aij gōm mani kale nɪbōl. ³ Pen mam hon uri hagajɪn gau kalōp hag yuabin u, kale mani kale God nɪp nɪb u ud lɪ aij gɪmim gɪ jɪn gɪ mɪdpe, Masedonia nɪbi bɪ gau, Pol manō nōp hagōp a gōm hagagōl, a gem kalɪp yuabin. ⁴ Kale mani lɪ magum gɪ aij gagnabim u, Masedonia nɪbi bɪ rɪmnap uŋ gɪ Korid amjakno, hanɪp nable gɪnab. Pen kalōp nable yabɪɪ gɪnɪm rō lōp. ⁵ Anɪb u, mam hon gau kalɪp nōd hag yuabin. Kale am kalōp aip mɪdlō, mani nɪnabun a gɪpe u, lɪ magum gɪpe mɪdaimim. Hainō yad amjaknabin u, kale nɪnɪ lōl gɪ mani nɪnabim anɪbu gɪ jɪn gɪ mɪdeinab.

⁶ Kale nɪŋbim, nɪbi bɪ nan yɪŋ iru yɪmagnabōl gau, nan iru udagnabōl; nɪbi bɪ nan yɪŋ iru yɪmnabōl gau nōp, nan iru nōp udnabōl. ⁷ Anɪb u, kale nɪbi bɪ aɪn aɪn mɪdpim rō, gasɪ kale ke nɪŋmim mani nɪmim. Iru gō nɪŋōl gɪ nɪagmim. Nɪbi bɪ rɪmnap kalōp neb neb gɪlō nɪŋmim, nɪagmim. Bɪ mɪn mɪn gōm mani nɪnab u, God bɪ anɪbu nɪp mɪdɪmagō lōp. ⁸ God nɪpe nan aij kalōp nɪnɪg gab u, nan pro nɪagnab; rapɪn nōp nɪnab rō lōp. Anɪb u, pōr nōp

* 8:9: Mad 8:20; Plp 2:6-7 * 8:12: Mak 12:43-44 * 8:15: Eks 16:18 * 8:24: 2Ko 7:13-14 * 9:1: 2Ko 8:1-7 * 9:6: Pro 11:24-25

kale ke nan iru m+deinab n+ñöm n+bi b+ mani ulep lõp gau nan iru ñ+mim rö l+ nab. ⁹ Adö an+bu rö, God Manö u kal+ kññ r+köm hagla,

“N+pe n+bi b+ mög gep gau kal+ nan aij abönamö ñ+ nab.

N+pe pör nöp kal+ ud aij göm g+ aij g+ nab,” a g+ la. *

¹⁰ God han+ pör nan y+ñ ñöm, nan magö ñöm göp u, kalöp nan y+ñ iru yab+ ñ+ nab. Pen n+pe gö ran aij geinab n+ñöm kale udmim r+mnab n+bi b+ nan ulep lõp gau n+me l+ ñ+be me, aij yab+ g+n+m rö lõp. Mani nan kale ñ+ nabim u, God n+pe gö nan magö iru yab+ nöp p+ nab. * ¹¹ Kalöp pör gö, nan kale iru nöp m+ dö, hañwato ñeb rö l+ nab u me, nan ñö g+ m+ dpe, hon damun Krai n+bi b+ Jerusalem m+ dpal gau dam ñ+ no, n+bi b+ iru nöp God hib n+pe haglö adö arnab. *

¹² An+g g+mim, Krai n+bi b+ nan ulep göp gau kal+ g+ aij g+ nabim u, kale nan ulep göp an+bu udöm m+ d aij göm God hib n+pe haglö adö arnab. ¹³ An+g g+pe, n+bi b+ gau kale God n+ p gas+ n+ñöm hagnaböl, “Krai n+bi b+ n+pe Korid m+ dpal gau, kale Krai manö aij u udöm, hagöp rö nöp göm, han+ mani abönamö ñöm, n+bi b+ gau kal+ abönamö ñöm g+ pal u, nöp aij yab+ a gabun,” a g+ naböl. ¹⁴ God kalöp mög n+ñöm ud aij yab+ göp rö n+ñöm, gas+ kale am kalöp wam wam gö aij gö n+ñöl g+, kalöp nan a göm God n+ p sabe g+ naböl. ¹⁵ God n+pe nan aij unbö ke han+ ñöb u rö, n+ p aij göp a gun me!

10

Pol, “Kale y+ p manö piral hagaböl,” a ga

¹⁻² N+bi b+ r+mnab y+ p hagpal, “Pol n+pe hon aip m+ döm, b+ hain manö hagagep b+ u m+ döp u pen am m+ lö gau m+ döm, köp kal+ kññ r+köm, manö kñ göm hagöp,” a g+ pal. Pen kale manö adö ap hagöm hagpal, “Pol n+pe n+bi b+ m+ nön naböñ i l+ i n+ bö gau n+ñbal rö nöp n+ñöm hagöp,” a g+ pal. Krai n+pe B+ hain aij agam+ m+ döp rö, hib n+pe hagem yad ke Pol kalöp manö kñö gem hagabin, kale gas+ n+ñ aij g+mim g+ aij g+mim. Yad amem n+bi b+ y+ p manö naj hagaböl gau kal+ manö kub hagnabin. Pen kale g+ aij g+ pe, kalöp an+g unbö rö gagnabin u y+ p aij g+ nab. * ³ Hon m+ nön naböñ i l+ i m+ dpun u pen n+bi b+ m+ nön naböñ i l+ i pen pen g+ pal rö gaggun. ⁴ Wim po hon udun pen pen g+ pun u, m+ nön naböñ i l+ i ud pen pen g+ pal rö wasö. Wim po hon udun pen pen g+ pun u, God kñö halö m+ döp u me, hon wim po an+bu damun,

kijaki aban kñö g+ lõp gau am g+ naj g+ no, n+bi b+ pen hagöl rö lagöp. * ⁵ N+bi b+ gau kale God gas+ n+ñeb u arö göm, gas+ kale ke u n+ñöm, hib kale ke haglö adö aröp u pen hon God kñö n+pe udun manö aij n+pe hagno, n+bi b+ an+bu gau manö aij an+bu pen hagöl rö lagöp; hon gas+ kale ud nag+ lino, kale Krai manö aij n+ñ udöm hagöp rö nöp g+ lö arab. ⁶ Pen kale Krai gas+ rö göl g+ m+ daibe n+ñun me, hainö n+bi b+ Krai n+ p aieb aieb ñ+ bal gau gas+ ñ+ no n+ñöl.

⁷ Kale r+mnab amgö nöp n+ñbe. N+ñ aij g+mim. B+ ap Krai n+bi b+ n+pe m+ dpin a g+ gas+ n+ñöb u, Pol u rö nöp Krai n+bi b+ n+pe m+ döp u n+ñ+m. ⁸ B+ Kub u nöp y+ p wög hag lö, kalöp n+bi b+ abad m+ dpin a g+ pin u, rap+ n hagpin u pen, y+ p nable gagöp. Pen Krai n+pe y+ p wög hag la an+bu, kalöp hagnö ap lug pakmim a göm hag laga; kalöp hagnö Krai manö aij u n+ñ ud aij g+mim n+ p c+ g aij g+mim a göm y+ p hag la. * ⁹ Pen kalöp köp kal+ kññ r+k yubin u, n+ñmim p+ñ+ñ g+mim a gem yuagpin. ¹⁰ N+bi b+ r+mnab y+ p hagpal, “N+pe m+ lö gau m+ döm, köp nöp kal+ kññ r+k yuöm, manö kñö yab+ hagöp u pen aui auub n+ñbun u b+ kub manö hagpal rö hagagöp,” a g+ pal. ¹¹ Pen n+bi b+ an+g hagpal an+ b gau n+ñ m+ daiöl. Yad amjakem, adö ap ke gagnabin; m+ lö gai i m+ dem, köp kal+ kññ r+kem hagpin rö nöp g+ nabin.

¹² Pen n+bi b+ hib kale ke haglö adö arab gau, kale kub aka yad kub aka gem, gas+ u ulhai n+ñag+ n. Kale gas+ laga rö hagpal, “Hon nöp me aij. N+bi b+ hon g+ pun rö g+ pal gau, g+ aij g+ pal; n+bi b+ hon g+ pun rö gaggal gau, g+ aij gaggal,” a g+ pal. ¹³ Pen yad God wög u g+ aij g+ pin aka manö an+bu rö hagn+ g gabin u, God n+bi b+ ke n+ bö gau kal+ p wög ke hag la u, yad manö hagagnabin; God n+pe y+ p ke wög hag la u nöp hagnabin. Pen Krai manö aij kalöp hag ñeb wög an+bu, God n+pe y+ p ñöb. * ¹⁴ Yad kale m+ dpim au amjakagbnep, manö an+bi hagagnep. Pen kale m+ dpim gau yad ke nöd nöp amem, kalöp Krai manö aij u nöd hag ñ+ nö. ¹⁵ God n+pe wög y+ p hag la. Ram m+ nön ke n+ bö gau n+pe n+bi b+ r+mnab kal+ p hag la. Kale ram m+ nön an+ b gau amöm wög g+ pal u, yad aiud ap udagnabin. Pen y+ p aij g+ nab u, kale Krai manö aij u n+ñ ud kñö yab+ g+ m+ daibe, yad kalöp an gau wög kñö g+ no, wög ad+ñ kub rö lö, nan magö p+ l aij g+ nab. ¹⁶ Hainö me kalöp dauba g+ apem, am ram m+ nön nöd hag ñagla dagol gau amem, Krai manö aij u n+bi b+ an+ b gau kal+ p hag ñ+ nabin. Ram m+ nön ke n+ bö gau n+pe wög an+bu n+bi

* 9:9: Sam 112:9 * 9:10: Ais 55:10 * 9:11: 2Ko 1:11; 4:15 * 10:1-2: 1Ko 2:3; 4:21 * 10:4: Ep 6:13-17
* 10:8: 2Ko 13:10 * 10:13: Ro 12:3

bɪ rɪmnap kalɪp hag la. Kale ram mɪnɔŋ anɪb gau amɔm wɔg gɪpal u, yad aiud ap udagnabin. ¹⁷ “Nɪbi bɪ hib haglɔ adɔ arnɪg gɪnab gau, Bɪ Kub u hib nɪpe haglɔ adɔ arnɪm.” ^{*} ¹⁸ Hib hon ke hagno adɔ arnab u, God nɪŋɔ udep rɔ lagnab; pen Bɪ Kub u hib hon hagɔ adɔ arnab u me, God nɪŋɔ udep rɔ lɪnab. ^{*}

11

Jisas manɔ hagabun, a gɔm, piral hag-pal gau

¹ Yad manɔ hauɫ rɔ hagnabin u pen manɔ il mɪdɔ nɪŋɔl gɪ hagnɪg gabin. ² God kalɔp mɪdmagɔ lɔp rɔ, yad kalɔp u rɔ nɔp mɪdmagɔ lɪbin. Kalɔp me nɪbi praj mɪd aij gɔp u dam bɪ aɪn ap nɪp nɪnɔ. Bɪ anɪbu me Krais. ^{*} ³ Pen yad pɪnɪŋ gɪpin u, hadame nɔp hainɔ u pir alɔ, Ip nɪŋ uda rɔ, nɪbi bɪ rɪmnap kalɔp u rɔ nɔp manɔ piral gau hag ud arlɔ, gasɪ kale nɪŋbal rɔ nɪŋmim, Krais nɪp gasɪ aɪn nɪŋmim ud aij gɪpim u, arɔ gɪmim rɔ lɔp. ^{*} ⁴ Manɔ hagabin u, yad nɪŋbin, kale nɪbi bɪ gau nɪbɔ rɪmnap kalɪp ka nɪbe, Jisas yad manɔ hag nɪbɪn u rɔ hag nɪgpal; Jisas ap ke rɔ manɔ u hag nɪlɔ, abɔnamɔ udabim. Pen kale Ana u abe, manɔ aij u abe u rɔ nɔp nɔd udpe u wasɔ; ke hain nɪbɔ ap rɔ u udabim. ^{*}

⁵ Pen gasɪ yad nɪŋbin, Krais manɔ aij ud arep bɪ aij aij kale anɪb gau bɪ kub, yad bɪ ramɔ gau rɔ ap mɪdagpin. ^{*} ⁶ Manɔ kale u, dɔ kal yabɪɫ haggal u pen, yad hagnɪn rɔ manɔ il nɪŋ aij gɔm haggal. Kale nɪŋbim, yad pɔr nɔp manɔ il nɪŋ aij gem kalɔp manɔ hag nɪbin. ^{*}

⁷ Pen kalɔp God manɔ aij hag nɪnɔ u pen mani nan rɪmnap nɪmim a gem hagnɔ. Yad kalɔp anɪ au mɪdem anɪg gɪnɔ u, yad bɪ pro rɔ mɪdnɔ kale nɪbi bɪ kub rɔ lɪ mɪdaimim a gem, anɪg gɪnɔ. Gɪnɔ anɪbu, yɪp bɪ ramɔ gau rɔ ap a gɪmim nɪŋbim aka nɪhɔn? ^{*} ⁸ Yad kalɔp aip mɪdem Krais manɔ aij u hag nɪmɪdin u, Krais nɪbi bɪ ram mɪnɔŋ ke nɪbɔ rɪmnap yɪp mani nan nɪɫa. Mani kale sɪ udem, Krais manɔ aij kalɔp hag nɪnɔ. ^{*} ⁹ Kale aip mɪdainɔ nɪn u, nan kale ap udagnɔ. Aɪn mam Masedonia nɪbɔ aula gau nɔp, nan yɪp nɪhɔn udep a gau yɪp dap nɪɫa. Pen hainɔ u rɔ nɔp, nan kale rɪmnap hag nɪŋagnabin. ¹⁰ Manɔ hagabin anɪbi, hagɔl gɪ nɔp mɪdeinabin. Yad Akai Propins rɪgɔŋ rɪgɔn gau amɪl apɪɫ gɪ ajeinabin u, mani nan kale rɪmnap udagnabin. Krais bɪ nɪpe mɪdpin rɔ, nɪŋɔ yabɪɫ hagabin. ¹¹ Pen manɔ hagabin anɪbi,

kalɔp mɪdmagɔ lagpin aka nɪhɔn? Wasɔ yabɪɫ. God nɪŋɔb yad kalɔp mɪdmagɔ lɪbin.

¹² Pen mani nan kale gau udagnɪdin u hainɔ u rɔ nɔp gɪnɔ, nɪbi bɪ manɔ piral hag ajpal gau, hon Pol nɪp rɔ adɪp adɪp mɪdpun a gɔm hagɔl rɔ lagnab. ¹³ Kale hɔŋ adɔ u Krais manɔ ud arep bɪ rɔ lɔm, Krais wɔg gabun a gɪpal u pen Krais manɔ ud arep bɪ mɪdagpal. Manɔ piral ud arep bɪ mɪdpal. ¹⁴ Pen nɪn rɪmnap Seden nɪpe ke, God ejol mailɔ aij nɪpe ap rɔ halu lɔm auɔp. ¹⁵ Seden anɪg gɔp u, bɪ nɪp wɔg gɪpal gau, bɪ wɔg aij gɔm gɪ aij gɪpal rɔ halu lɔm auaiɔl, hon gasɪ kub nɪŋagun. Pen hainɔ gau nɪhɔn nɪhɔn gɪnabɔl gau pen udnabɔl.

Pol God wɔg gɔl gɪ marɔ uda

¹⁶ Yad kauyaŋ hagabin, kale rɪmnap yɪp bɪ hauɫ a gɪmim gasɪ u nɪŋagnim. Pen yɪp bɪ hauɫ a gɪmim nɪŋeinabim u, yɪp arɔ gɪpe, bɪ hauɫ gau hib kale ke haglɔ adɔ arɔp rɔ yad u rɔ nɔp manɔ rɪmnap hagnabin. ¹⁷ Hib yad ke hagnɪg gabin u, Bɪ Kub gɔ anɪg hagnabin; bɪ hauɫ alɔ hib kale ke haglɔ adɔ arɔp rɔ gɪnɪg gabin. ¹⁸ Pen nɪbi bɪ iru nɔp rɪmnap gasɪ ke nɪŋɔm, hib kale ke haglɔ adɔ arɔp rɔ u, yad u rɔ nɔp gɪnabin. ¹⁹ Kale gasɪ nɪŋ aij yabɪɫ gɪpim rɔ, bɪ hauɫ gau manɔ am haglɔ, kalɔp iru gagɔp. ²⁰ Nɪbi bɪ gau kalɔp wɔg gɪ nɪb bɪ kale rɔ mo kale gau lɔm, kalɔp tɪp gɪ damɔm, haɫɔwaɫɔ gɔl gɪ, mulu maj mɪgan kalɔp paklɔ, kale manɔ mɪdagɔp. ²¹ Pen yad bɪ hain bɪ yɪharɪŋ rɔ mɪdem, anɪg gagnp u, yad nable gɔp.

Pen yad manɔ hauɫ rɔ hagabin u, hib kale ke haglɔ adɔ arɔp rɔ, unbɔ rɔ hagabin. ^{*}

²² Kale Hibru nɪbi bɪ? Yad u rɔ nɔp Hibru bɪ ap. Kale Isrel nɪbi bɪ? Yad u rɔ nɔp Isrel bɪ ap. Kale Ebrahim il ap? Yad u rɔ nɔp Ebrahim il u mɪdpin. ²³ Kale Krais nɪp wɔg gɪpal? Yad bɪ hauɫ yabɪɫ rɔ, hib yad ke hagnɔ adɔ arab u pen yad wɔg klɔ gɪ gɪ, marɔ adɔ ke ke udpin rɔ, nɪbi bɪ piral gɪpal gau gagpal. Yɪp nɪn iru nɔp nagɪ lɪɫa. Yɪp nɪn iru nɔp mɪnɪu magɔ pakla. Yad nɪn iru nɔp um dam anɪ lem aunɔ. Nɪbi bɪ gau anɪg unbɔ rɔ gagpal. ^{*} ²⁴ Juda kai nɪn ke ke unbɔ mamɪd u, nagɪ udɔm, yɪp ij iru yabɪɫ nɔp pak gus gɔm nɪn juɔl adɔ gɪ da mamɪd bɔŋ danɪ pakla (39). ^{*} ²⁵ Rom kai u rɔ nɔp nɪn ke ke nɪn mɪhau nɪganɪ yɪp ur udɔm pakla. Nɪn ap nɪbi bɪ iru nɔp yɪp kabɔ ju pakla. Nɪg magɪb kub ajainɔ, nɪn ke ke mɪhau nɪganɪ nɪg magɪb u bɔŋ nɔp pɪral paka. Nɪg magɪb naij ga nɪn anɪb gau, maɪ ap nan adɪŋ bad ap ud sɪsɪ lem, nɪg solwara ut adɔ lanɪ ap ran ap lug sɪsɪb gɔl

^{*} 10:17: 1Ko 1:31 ^{*} 10:18: 1Ko 4:4 ^{*} 11:2: Ep 5:26-27 ^{*} 11:3: Jen 3:4,13 ^{*} 11:4: Gal 1:8-9 ^{*} 11:5: 1Ko 15:10; 2Ko 12:11 ^{*} 11:6: 1Ko 2:1,13 ^{*} 11:7: 1Ko 9:18 ^{*} 11:8: Plp 4:15-16; 2Ko 12:13 ^{*} 11:21: Plp 3:5 ^{*} 11:23: Ap 16:23 ^{*} 11:24: Dud 25:3 ^{*} 11:25: Ap 16:22; 14:19

gɪ mɪdnō mɪdnō, sɪdō wad amōm, sɪbōn gōm gɪ damōm, ram rua. * 26 Yad pōr nōp amil apɪl gɪ ajmɪdin. Pōr ajpin gau, uθham yabɪθ ajpin. Nɪg aθ au jubin; nan si udep bɪ mɪdpal an au ajpin; nɪbi bɪ yad ke aka Juda nɪbi bɪ wasō an gau gɪ ajem, uθham yabɪθ ajpin; daun kub gau aka be gau aka nɪg solwara an gau gɪ aramem, uθham yabɪθ arbin; nɪbi bɪ aθ mam a gɪpal u pen Krai s nɪbi bɪ nɪpe mɪdagpal an gau gɪ ajem, uθham yabɪθ ajpin. * 27 Yad wōg gostam gem, uhōn hanem wasō, nɪn iru nōp nan magō mɪdagō, kɪyō lō, nɪg nan gō, wahɪj mɪdagō, yɪgōn gōm gōp. 28 Pen marō adō ap me, nɪbi bɪ Krai s lau adō mɪdpal ram mɪnōŋ ke ke gau, mɪd aɪj gɪpal aka gem, gasɪ iru nɪŋabin. 29 Krai s nɪbi bɪ rɪmnap lug paknɪg gɪlō, klō yad ke u rō nōp lugnab rō u nɪŋbin. Pen nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp θɪp gɪlō nan si nan naj gɪlō, mɪdmagō yad an daŋ ilōn gōp.

30 Hib yad ke adō rɪmnap hagnam u, yad bɪ klō mɪdagōp u nɪŋmim a gem manō anθbu hagnabin. 31 Bɪ Kub Jisas Nap God, pōr nōp hib dap raneb God u, yad pɪral hagagabin u nɪŋōb. 32 Yad Damaskas mɪdainō, ki? Aredas bɪ nɪpe Damaskas abad mɪdmɪdōp u, yɪp nagɪ lin a gōm, polisman gau hagō, Damaskas adan ramō gau magōŋhalō bɪnōm rɪk hakla. 33 Anɪg gɪla u pen mam hon rɪmnap yɪp ud wadɪ kub mɪgan u lōm, nagɪ adɪkōm, dam kabō waryō gɪgabō gɪla aɪŋ pro mɪgan u θɪp gɪ yulō, am am mɪnōŋ yan amem, pɪrɪkem ke gau arnō. *

12

Pol nabōŋ nɪŋa manō u hag nɪa

1 Hib yad ke hagnō adō arnab u aɪj gagnab u pen Bɪ Kub u bɪ ap nɪp gō nabōŋ nɪŋa manō u hagnɪg gabin. 2 Mɪ unbō sɪduŋ bōŋ daŋ luga u, Krai s bɪ nɪpe ap nɪŋbin u, God nɪp dam ram mɪnōŋ aɪj kumi kabō adō laŋ au ud ara. Pen bɪ anθbu hañ roman halō anɪg adō laŋ ara aka, hañ roman arō gōm ana nōp ara aka, nɪŋagpin; God nōp nɪŋōb. 3 Pen yad nɪŋbin, bɪ anθbu — hañ roman halō aka ana nōp aka, nɪŋagpin; God nōp nɪŋōb — 4 God nɪp dam ram mɪnōŋ aɪj kumi kabō adō laŋ au ud ara. Pen anθb laŋ amōm, manō ke yabɪθ nɪŋa. Manō nɪŋa anθbu, manō hagagep, nɪbi bɪ hag ñeb rō wasō; manō ke yabɪθ u nɪŋa. 5 Bɪ ga anθbu yad klō gem hib nɪpe nōp hagnō adō arnab u pen hib yad ke gɪnō adō aragnab. Hib yad ke manō rɪmnap hagnɪg gabin u, yad bɪ klō mɪdagōp rō nōp mɪdpin manō anθbu nōp hagnabin. 6 Pen hib yad ke dap raneb manō

rɪmnap hagbnep yad bɪ hau rō hagagbnep; nɪŋō nōp hagbnep. Pen anɪg hagnō, nɪbi bɪ rɪmnap yɪp nɪŋōm, “Bɪ u bɪ aɪj ke mɪdōp,” a gɪblap u yɪp aɪj gagbōp. Yɪp aɪj gōp u, gɪpin gɪpin rō nɪŋōm aka manō hagpin hagpin rō nɪŋōm me, yad bɪ aigale bɪ rō mɪdpin u ke nɪŋōl. 7 God yɪp ud arō, nɪbi bɪ rɪmnap nɪŋagla rō nɪŋnō anθbu, hib yad ke hagnō adō arnɪm rō lōp a gōm, God yɪp nan ilōn ñeb ap ñōb. Nan anθbu Seden bɪ nɪpe rō ap apōm, yɪp kalɪ rō bɪnɪg ij bō mɪdōp. * 8 Bɪ Kub u nɪp nɪn mɪhau nɪgan hagnō, yɪp anɪg gab rō gagnɪm a gɪnō u pen 9 yɪp haga, “Ne ke nōp mɪd aɪj gɪmōn rō lagōp u pen yad nɪbi bɪ klō mɪdagōp gau kalɪp mōg nɪŋem klō yad nɪnō nɪŋōl gɪ kale aɪj nōp mɪdeinabōl.” a ga. Anɪg haga u me, hib yad ke hagnō adō arnab u aɪj gagōp; yɪp aɪj gōp u, yad klō mɪdagōp bɪ ap rō mɪdpin u hag mɪdnō nɪŋōl gɪ, Krai s yɪp ud aɪj gōl gɪ mɪdainɪm. * 10 Yad klō mɪdagōp; yɪp hag jubal; yad nan rɪk dōp; yɪp gɪ naj gɪpal; yad uθham mɪdpin. Pen Krai s lau adō mɪdpin rō, yɪp aigōl aigōl gɪnabōl u, mɪñ mɪñ nōp gɪnabin. Pen yad ke klō mɪdagōp u nɪŋ mɪdeinabin u, God nɪpe gō, klō nɪpe udem klō gōl gɪ mɪdeinabin.

Pol Korid nɪbi bɪ gau kalɪp mɪdmagō la

11 Yad bɪ hau rō hagajɪn. Pen kale nōp gajim yad anɪg gɪpin. Yɪp ud aɪj gɪmim, manō aɪj rɪmnap hagbep u pen yɪp arō gɪmim, bɪ rɪmnap kalɪp udpim. Yad bɪ mɪgan nɪbō bɪ ap rō mɪdpin u pen Krai s manō aɪj ud arep bɪ aɪj aɪj kale anθb gau bɪ kub yad bɪ pro gasɪ u nɪŋagpin. * 12 Yad kale aɪp mɪdem, hon Krai s manō aɪj ud arep bɪ gau gɪpun rō nōp gɪ mɪdainō. Kale nan gagep nan nɪŋagep gainō u nɪŋmim, yad Krai s manō aɪj ud arep bɪ nɪpe mɪdpin u hadō nɪŋbin. * 13 Anθb u, Krai s nɪbi bɪ nɪpe mɪdpal mɪgan rɪmnap kalɪp gɪnō gɪnō rō nōp kalōp u rō nōp gɪnō u pen adō aθ ap nōp ke gɪnō. Adō anθbu me, nan yɪp ram bɪ da gau, yɪp nɪm a gem hagagnō. Pen kalōp gɪ naj rō gɪnō u nɪŋmim arō gɪmim. *

14 Kalōp nōd nɪn mɪhōp am nɪŋŋō; mɪñɪ kauyan u nɪnɪg gabin. Nan kalōp ap udnam a gem nagnabin; kalōp nɪŋnam a gem nɪnabin. Nɪme nap bɪ nan ud lɪ aɪj gōm, nɪ pai bɪ kale gau kalɪp nɪmɪdal. Pen nɪ pai bɪ gau, nɪme nap bɪ kalɪp anɪg gagmɪdal. 15 Anθb u, gasɪ yad nɪŋbin u, kalōp nan a gem, mani nan yad gau magōŋhalō yu haknabin aka wōg gɪ dam dam Krai s manō aɪj u hag nɪ dam dam umnabin u, manō mɪdagōp. Pen yad kalōp mɪdmagō yabɪθ lɪbin u nɪŋnabim u, yɪp pen mɪdmagō lagnabim akan 16 Pen kale

* 11:26: Ap 9:23; 14:5 * 11:33: Ap 9:23-25 * 12:7: Job 2:6 * 12:9: Plp 4:11-13 * 12:11: 2Ko 11:5
 * 12:12: Ro 15:19 * 12:13: 2Ko 11:9

hagnabim, “Mani nan hon udagpan pen ne manö piral hagö hon dui gîpun,” a gînabim. ¹⁷Yad kalöp mam rîmnap yunö u, mani nan kalöp gau amgö amgö lî udnaböl a gem yunö akan ¹⁸Yad kalöp nan a gem Daidas nîp yu+n a gem, nîp hag nînjön yau a ga nînjem mam hon ap halö nîpe aip yunö. Pen yad nîjbin Daidas nan kalöp rîmnap tîp gaga. Daidas yad gîpin adö u nöp göp; nîpe adö ap ke gagöp. *

¹⁹Pen yad nîhön gîngîg manö anîbi kali kliñ rîkajîn? Kale gasî nîhön nîjnim? Pol manö hagab u, hib nîpe ap lugagnîm a göm hagab a gîpim ar? Pen adö anîbu hagagajîn wasö. God nîpe nîj midö nînjöl gî, hon Krai nîbi bî nîpe mîdun manö hagajun. Añ mam aij yad kale klö gîmim Krai nîp cîg aij gîmim, a gun gasî nînjun hagajun. ²⁰Yad pîñîj gîpin u, yad am kalöp nîjnabin ñî+n u, kale gîpim rö nîjnö, yîp aij gagnab. Anîbu rö, kale yîp nîjnabim u, yad gîpin rö nîjbe, kalöp aij gagnab. Kale pen pen hagnîm asîk ke ke lîmim, nan kale gau hon nöp udun a gîmim, añ mam rîmnap nîjbe mulu lugö, kalöp ke nöp aij gîngîm adö u nöp gasî nîjnim, nîbi bî rîmnap kalîp manö naj hagnîm, kalîp manö udmim, hib kale ke dap ranmim, halöwalö gîmim, gîmim rö lîmîm u yad pîñîj gîpin. ²¹Pen yad pîñîj gîpin u, yagol au kauyan amem nîjnabin, kale rîmnap gasî naj adö u nîjnim, nîbi si bî si gîpim u, nîhön gîngîg anîg gîpun a gîmim arö gagnîm, nîbi si bî si gî dammim, gasî naj nîjnim gî dammim, halöwalö göl gî nöp mîdeinabim. Gînabim anîbu God nînjöb a gem, yad bî mîgan nîbö gau ap rö mîdem, nable gö nînjöl gî, kalöp nan a gem mîtöj göl gî mîdeinabin. *

13

¹Yad nöd kalöp ñî+n mîhöp am nîjnö. Mîñî pen kauyan nîjngîg gabin. God Manö u kali kliñ rîkôm hagla, “Nîbi bî rîmnap kalîp manö kub hagnîg gaböl u, nîbi bî mîhöp aka mîhau nîgan rö amgö kale ke nîj mîdlö nînjöl gî, gî naj gîla u apöm waiö hagaiöl, nînjö rö lînab,” a gîla. * ²Ruö ñî+n yîgwö an nîbö u kalöp am nîjem, nîbi bî nan si nan naj gî mîdeila gau hainö apem kalîp hag gînabin a gem kalîp hag aunö. Mîñî kalöp aip mîdagpin pen kauyan manö nöd hagnö rö u nöp hagabin, yad am jakem, nîbi bî nöd nan si nan naj gî mîdeila gau abe, nîbi bî mîñî nan si nan naj gabim gau abe, kalöp mög nîjagnabin. ³Pen kale Pol Krai aip mîdöp aka wasö gî gasî nîjnim u, nîj aij gîmim. Krai nan rîmnap ram mînöj an kale gau gö nîjnabim, nîpe bî yîharîj wasö; nîpe Bî klö ke nîbö. ⁴Nîpe

bî yîharîj rö lö, nîp mab ba lanj al pak lîlö uma u pen God klö nîpe u gö, kauyan uraköm kamîj mîdöp. Anîb u rö, hon Krai aip mîdun bî yîharîj rö mîdpun, pen Krai kamîj u hanîp God klö nîpe u ñö, kalöp nan a gun wög gînabun. *

⁵Pen kale Krai nîp nîj udun nîp cîg gîpun aka wasö gîmim gasî amîl apîl gîmim, Krai kalöp aip mîdöp u ke nîjnabim. Aka pen gasî nîj dammim Krai kalöp aip mîdagöp a gîmim u ke nîjnabim.

* ⁶Pen yad gasî nîjbin, hanîp bî gasî nîj dammim me, Krai hon aip mîdöp u ke nîjnabim. ⁷Hon kalöp nan a gun, God nîp sabe gun hagabun, “Kalîp abad mîdaimön, naj adö u gagöl,” a gabun. Pen God nîp sabe gabun anîbu, kale mîd aij gîpe hib hon ap rannîm a gun, sabe gagabun. Hib hon lagnab u nan yîharîj; kale gî aij nöp gînabim u nan kub.

⁸Pen Krai manö aij u kub gîngîm adö u nöp gun; Krai manö aij u pro gîngîm adö u gagan. ⁹Hanîp aij göp u, hon nîbi bî klö mîdagöp rö lun, kale pen nîbi bî klö lîmim. Anîb u, God nîp sabe gîpun, “Kalîp abad mîdaimön, nagî adö aij nöp göl,” a gîpun. ¹⁰Bî Kub nîpe yîp wög hag la anîbu, kalöp hagnö ap lug pakmim a göm hag laga; kalöp hagnö Krai manö aij u nîj ud aij gîmim nîp cîg aij gîmim a göm yîp hag la. Adö anîbu nöp yad mîlö kub gai i mîdem, kalöp nöd nöp köp anîbi kalî kliñ rîk yuabin. Kale manö yad anîbi nîjnim, hagabin rö gî mîdeinabim me, yad amjakem manö klö hagnîg gasî nîjbin u arö gînabin. *

¹¹Añ mam bî. Mîñî manö hag junîg gem, “Kale mîdaiim” a gabin. Köp kalî kliñ rîkabin anîbi aunab u nîjnim, hon nan aij adö u nöp gun a gîmim klö nöp anîg göl gî mîdaimim, manö kalî kliñ rîkabin i udmim, manö hag adö añî lîmim, agamîj mîd aij gîmim. Anîg gîpe me, God nîbi bî mîdmagö löm ud aij göp u, kale aip nöp mîdeinab. ¹²Kale Bî Kub nîp nîj udmim rö, pen pen hag wîhai udöl gî, alaun bom halumim. ¹³Krai nîbi bî au mîdpal magöjhalö, kalöp añ mam gau “Mîdpim?” a gîpal.

¹⁴Bî Kub Jisas Krai kalöp magöjhalö mög nîjöm ud aij göl gî mîdaimîm; God nîpe kalöp magöjhalö mîdmagö löl gî mîdaimîm; Ana Uî nîpe kalöp magöjhalö at ba göl gî mîdaimîm.

* 12:18: 2Ko 8:6,16-18 * 12:21: 2Ko 13:2 * 13:1: Mad 18:16; 1Di 5:19 * 13:4: Plp 2:7-8 * 13:5: 1Ko 11:28 * 13:10: 2Ko 10:8

Galesia Pol Galesia n̄ibi b̄i kal̄ip k̄op kal̄i kliñ r̄ika

¹ Yad Pol, b̄i Jisas manō ud arep ap m̄idpin. Pen w̄og ḡipin an̄ibu, n̄ibi b̄i r̄imnap haglō aka gas̄i yad ke n̄ijem gagpin; Jisas Kraiſ abe, Nap n̄ip ḡo uraka u abe, kale apil m̄ihau n̄op haglō ḡipin.

² Hon añ mam Kraiſ p̄ig m̄idpun gai i, kal̄op añ mam Kraiſ lau adō Galesia Propins m̄idpim gau, “Kale m̄idpim?” a gabun.

³ Bap God abe, B̄i Kub hon Jisas Kraiſ abe, kal̄op m̄og n̄ijmil abad m̄idlō m̄id aij ḡimim. ⁴ Hon nan si nan najj ḡol ḡi m̄idaino pen B̄i Kub hon Jisas Kraiſ, Bap hon God haga manō u udōm, nan si nan najj ḡipun gau pr̄i u ĩk ḡi yunam, a ḡom, han̄ip nan a ḡom ilōn udōm uma. Uma u, n̄ibi b̄i nan si nan najj ḡim̄idal an̄j gau m̄idaino, han̄ip ud kam̄ij yun̄ig uma. ⁵ An̄ib u, God Bap hon hib n̄ipe u p̄or p̄or n̄op hagno adō arn̄im. An̄ib unbō rō aij.

Jisas han̄ip nan a ḡom uma manō aij an̄ibu n̄op n̄ij udun

⁶ Yad gas̄i iru yab̄i n̄ijbin. God kal̄op m̄og n̄ijōm, Jisas n̄ip hagō, kal̄op a ḡom uma u pen ȳij̄d n̄op God n̄ip arō ḡimim, manō aij n̄ipe u arō ḡimim, manō hain n̄ibō ke daubal r̄imnap, manō i manō aij, a ḡimim, n̄ij udn̄ig gabim. ⁷ Manō an̄ibu, Kraiſ manō aij u wasō; ȳihar̄ij n̄ibi b̄i r̄imnap apōm, manō piral ke n̄ibō r̄imnap kal̄op haglō, kale dui ḡimim, “Manō an̄ibu n̄ijun aka?” ḡimim gas̄i u n̄ijabim. *

⁸ Kraiſ manō aij kal̄op n̄od hag ñ̄ino u, manō n̄ijō yab̄i u hag ñ̄ino. Pen hon ke aka ejol kumi kabō adō laj n̄ibō ap apōm, manō ke n̄ibō manō piral r̄imnap kal̄op hag ñ̄inab u, God b̄i an̄ibu hagō mab ke p̄or inab u aram p̄or p̄or n̄op au m̄idnab u aij. *

⁹ Manō an̄ibu kal̄op kauyan̄j hagabin. B̄i ap apōm, manō aij n̄od n̄ij udpe u ba gau lōm, manō ke n̄ibō manō piral r̄imnap kal̄op hag ñ̄inab u, God b̄i an̄ibu hagō mab ke p̄or inab u aram p̄or p̄or n̄op au m̄idnab u aij.

¹⁰ Manō hagabin an̄ibi, n̄ibi b̄i gau hib yad u haglō adō aran̄j, a gem, hagagabin. God ȳip n̄ijōm ñ̄iñ̄i l̄in̄im a gem hagabin. Yad n̄ibi b̄i gau kal̄ip wañ wañ ḡol ḡi hagagabin. Ai ḡin̄ig: yad an̄ig gem wañ wañ ḡol ḡi hagbnep u, Kraiſ w̄og ḡi ñeb b̄i n̄ipe ap m̄idagbnep. *

God n̄op hagō Pol w̄og n̄ipe ḡim̄idōp

¹¹ Añ mam b̄i. Yad kal̄op n̄ijō hagabin. Manō aij kal̄op n̄od hag ñ̄ino u, n̄ibi b̄i manō hagpal rō wasō. * ¹² Manō an̄ibu, b̄i ap hagō n̄ijagnō; manō an̄ibu b̄i ap ȳip hag ñ̄o udagnō. Jisas Kraiſ n̄ipe ke n̄op ȳip waiō hag ñ̄o n̄ijñō.

¹³ Pen n̄od yad Juda n̄ibi b̄i gas̄i n̄ijm̄idal rō gas̄i n̄ijm̄idin u, kale n̄ijbim. God n̄ibi b̄i n̄ipe gau b̄oj n̄op umlan̄j, a gem, kal̄ip ḡi najj yab̄i ḡim̄idin. * ¹⁴ Bac b̄i manō u n̄ij udem, klō yab̄i ḡim̄idin; b̄i Juda yad aip ad̄ip ad̄ip kub ḡino gau, kale ḡim̄idal rō wasō, yad añ̄j Juda lo manō n̄ij aij yab̄i gem, bac b̄i hagm̄idal rō klō gem ḡim̄idin. *

¹⁵ Pen ami ȳip yag dauaga ñ̄in u, God ȳip m̄og n̄ijōm ud w̄og ḡi ñeb b̄i n̄ipe ap hag la. Hainō kub ḡinō, God n̄ipe ke aij ga ñ̄in u n̄op, * ¹⁶ Ñ̄i yad Jisas Pol n̄ip yamnō, n̄ij aij ḡom, Juda n̄ibi b̄i wasō gau kal̄ip manō aij yad u hag ñ̄i aij ḡinab, a ḡom, Ñ̄i n̄ipe ȳip yamō, n̄ij aij ḡinō. An̄ig ḡo, Jisas manō u aigege rō m̄idōp, a gem, n̄ibi b̄i r̄imnap hag n̄ijagnō. ¹⁷ Pen Jisas n̄od hag lō manō aij ud arep b̄i n̄ipe m̄ideila gau kal̄ip n̄ijnam, a gem, Jerusalem aragnō. Ȳihar̄ij ram m̄in̄ōj m̄ilō kub Arebia am m̄idem, ado ḡi apem, daun kub Damaskas m̄idm̄idin. ¹⁸ M̄i m̄ihau n̄igan̄ inō, Pida Jerusalem m̄ideila u n̄ijñig amem, n̄ipe aip ñ̄in iru m̄idagainō; ȳihar̄ij ñ̄in unbō aij̄p b̄oj dan̄j m̄idainō. *

¹⁹ Pen yad b̄i Jisas manō ud arep r̄imnap halō n̄ijagnō; Pida aip Jisas n̄imam Jems aip kal̄ip n̄op n̄ijñō. ²⁰ Manō kal̄i kliñ r̄ikabin an̄ibi, God n̄ij m̄idōp u, kal̄op n̄ijō yab̄i hagabin.

²¹ Pen yad hainō Siria Propins amem, Silisia Propins amem, ḡinō. * ²² N̄od ñ̄in an̄ibu, n̄ibi b̄i Kraiſ lau adō Judia ram m̄in̄ōj pro ke ke m̄ideila gau amgō magō kale u ȳip n̄ijagla u ²³ pen n̄ibi b̄i r̄imnap manō yad u yag damōm hagla, “B̄i Jisas manō aij n̄ipe u hag juōm, han̄ip ḡi najj ḡom ḡim̄idōp b̄i u, m̄iñi Jisas manō aij u n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄i ajab,” a ḡilō ²⁴ n̄ijōm God hib n̄ipe u haglō adō arm̄idōp.

2

Pol Kraiſ manō aij ud arep b̄i r̄imnap aip magum ḡom, manō haḡim̄ ñ̄ila

¹ Pen m̄id damem, m̄i in unbō s̄idun̄j b̄oj dan̄j lugō, mam Banabas hol b̄i m̄ihau, Daidas n̄ip ut̄ ḡi Jerusalem arno. * ² God ȳip waiō hagō Jerusalem arno. Amun, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄ij udla b̄i kub rō m̄idm̄idal gau aip am m̄igan̄ ap b̄is gun, kale n̄ihon rō

* 1:4: Gal 2:20 * 1:7: Ap 15:1,24 * 1:8: 1Ko 16:22 * 1:10: 1De 2:4 * 1:11: Mad 16:17 * 1:13: Ap 8:3 * 1:14: Ap 22:3 * 1:15: Ais 49:1; Gal 2:7 * 1:18: Ap 9:26 * 1:21: Ap 9:30 * 2:1: Ap 15:2

hagöl, a gem, Juda n̄bi b̄i wasö gau kal̄p manö aij n̄hön rö hagn̄m̄din manö an̄bu kal̄p hag yamnö. Wög nöð ḡinö u abe wög hainö ḡinam u abe lug pakagn̄m̄ a gem, manö an̄bu kal̄p hag aij ḡinö.

³ B̄i yad Daidas n̄pe Grik n̄bö u pen n̄p hañ r̄ib ḡi dö ḡinab a göm hagla. ⁴ Pen b̄i r̄imnap pir alöm, Krai Jisas b̄i n̄pe rö löm, agam̄j apöm hon aip u† ḡi m̄deila. Pen hon Krai Jisas n̄p c̄ig m̄dun, Juda lo manö ke ke adö u gagun, m̄d aij ḡim̄dun rö, kale n̄ñlö, hibur kale naij ga. Juda lo manö ke ke adö u ḡila, a göm, apöm manö piral an̄bu hagla. ⁵ Pen Krai manö aij u manö n̄ñö nöp m̄dm̄n̄m, n̄ñöm kale manö n̄ñö an̄bu nöp n̄ñ udmim, a gun, manö piral hagla an̄bu udagno.

⁶ Pen n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄ñ udla b̄i kub rö m̄dm̄dal gau kale ȳp manö r̄imnap hagla. B̄i kub rö hagabin pen kale b̄i kub aka b̄i pro u ȳp nan ȳhar̄ñ rö löp. God n̄pe b̄i kub ud aij ḡinam b̄i pro ud aij gagnam a göm gas̄ an̄bu rö n̄ñagöp. ⁷ Pen kale n̄ñla, God n̄pe Pida abe ȳp abe manö aij n̄pe hag ñi ajep wög an̄bu hag la. God Pida n̄p hag lö, hañ r̄ib ḡi dö ḡipal n̄bi b̄i gau kal̄p hag ñi ajm̄döp rö u, ȳp u rö nöp hag lö, hañ r̄ib ḡi dö gagpal n̄bi b̄i gau kal̄p hag ñi ajm̄din. ⁸ An̄b u n̄ñöm me hagla, “God Pida n̄p klö n̄pe ñöm abad m̄dö n̄ñöl ḡi, n̄pe am hañ r̄ib ḡi dö ḡipal n̄bi b̄i gau kal̄p Krai manö aij ud arep b̄i m̄döp rö, Pol n̄p u rö nöp klö n̄pe ñöm abad m̄dö n̄ñöl ḡi, n̄pe am hañ r̄ib ḡi dö gagpal n̄bi b̄i gau kal̄p Krai manö aij ud arep b̄i m̄döp,” a ḡila. ⁹ Jems, Pida, Jon kal̄p b̄i kub a ḡipal b̄i gau, God ȳp wög an̄bu ña n̄ñla u me, wög hon adö añi ḡipun, a göm, Banabas hal̄p b̄i m̄hau ñmagö pakla. An̄g göl hon manö hag adö añi l̄no n̄ñöm kale hagla, “Banabas Pol b̄i m̄hau amm̄il Juda n̄bi b̄i wasö gau kal̄p Krai manö aij u hag ñ̄mil, hon am hañ r̄ib ḡi dö ḡipal n̄bi b̄i gau kal̄p Krai manö aij u hag ñun,” a ḡila. ¹⁰ Pen kale manö añi ap hagöm hagla, “Amm̄il ram m̄ñöñ an̄b gau ajmil, n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄ñ udpal gau kal̄p hagaimil, n̄bi b̄i m̄g gep rö Jerusalem i m̄dpal gau kal̄p haut gagöl; kal̄p mani r̄imnap yuöl,” a ḡila. Manö hagla an̄bu, ȳp aij ga adö u nöp hagla. *

Pol Pida n̄p hag ga

¹¹ Pen hainö Pida daun kub Adiok apöm, adö unbö ke gö, ḡi aij gagöp, a gem, n̄p waiö hag ḡinö. ¹² N̄hön ḡin̄g: n̄pe nöð Juda n̄bi b̄i wasö an̄ gau m̄döm, n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄ñ udla gau aip nan j̄im ñöl ññm̄döp. Pen hainö Jems b̄i n̄pe r̄imnap

Jerusalem n̄bö aula. Jems b̄i gau ȳp hagnaböl, “B̄i hañ r̄ib ḡi dö gagpal gau aip n̄hön ḡin̄g nan ññabön,” a ḡinaböl, a göm, p̄ññ göm, hainö Juda n̄bi b̄i wasö gau aip nan ññaga. ¹³ An̄g gö, Juda n̄bi b̄i nöð ju am ram m̄ñöñ an̄b gau m̄deila gau, piral ga an̄bu n̄ñöm, u rö nöp ḡila. Pen mam Banabas u rö nöp n̄ñöm, kale ḡila adö an̄bu hain ga.

¹⁴ Pen Jisas manö aij u an̄g arö geila u n̄ñem, n̄bi b̄i gau magöñhalö n̄ñm̄dlö n̄ñöl ḡi, yad Pida n̄p hagnö, “Ne b̄i Juda n̄bö u pen Juda n̄bi b̄i wasö gau rö m̄dm̄dan. Pen m̄ñi n̄hön ḡin̄g ke as̄ik l̄mön, Juda n̄bi b̄i wasö gau kal̄p, hon Juda n̄bi b̄i ḡipun ḡipun rö ḡimim, a ḡimön, hagabön?” ö ḡinö.

¹⁵ Ami bapi han̄p yag daula u, Juda n̄bi b̄i yag daula. Han̄p Juda n̄bi b̄i wasö gau rö yag dauagla. ¹⁶ Pen hon Juda n̄bi b̄i n̄ñbun, n̄bi b̄i lo manö adö u ḡilö arö, God n̄ñöm, n̄bi b̄i kam̄ñ aij yad a göm hagagnab. N̄bi b̄i gau Jisas Krai han̄p a göm uma, a göm, n̄p n̄ñ udpal n̄bi b̄i gau nöp me, God n̄ñöm, n̄bi b̄i kam̄ñ aij yad, a ḡinab. Hon u rö nöp lo manö adö u ḡino arö, God n̄ñö n̄bi b̄i kam̄ñ aij n̄pe m̄dagpun. Krai Jisas han̄p a göm uma, a gun, n̄p n̄ñ udno n̄ñöl ḡi, God n̄ñö n̄bi b̄i kam̄ñ aij n̄pe gau m̄dpun. *

¹⁷ Gas̄ hon n̄ñbun u, Krai manö aij u n̄ñ udno, Krai han̄p ud n̄pe ke aip ud j̄im ñi l̄nab u me, God n̄pe han̄p n̄bi b̄i kam̄ñ aij yad a ḡinab. Pen Krai manö aij u n̄ñun, hon n̄bi b̄i magöñhalö nan si nan naij ḡipun u waiö n̄ñbun. Hon Juda n̄bi b̄i n̄ñbun, Juda n̄bi b̄i wasö gau n̄bi b̄i nan si nan naij gep m̄dpal rö, hon ke u rö nöp m̄dpun. An̄g göp u, n̄bi b̄i r̄imnap hagnaböl, Krai nan si nan naij gep naḡi u ḡi p̄dön l̄nab a ḡinaböl. Pen wasö yab̄i. ¹⁸ Hon uri n̄ñbun, Juda lo manö ke ke hagöp rö ḡino, God wö ralöm han̄p n̄bi b̄i kam̄ñ aij n̄pe m̄dpim a gagnab. Hon uri n̄ñbun manö an̄bu manö pir alep. Pen yad manö piral manö nöð n̄bö an̄b kawayan n̄bi b̄i gau manö n̄ñö rö hag ññabin u, yad nan si nan naij ḡinabin. ¹⁹ Lo manö ȳp al pak la n̄ñöm uri yad w̄p he rö m̄dem lo manö u n̄ñagpin. Pen uri yad God n̄p aij ḡin̄m̄ adö u nöp ḡinam. Krai mab ba lañ al pak l̄la u, ȳp Krai aip al pak l̄lö umnö. ²⁰ God Ñ̄ n̄pe ȳp mög n̄ñöm uma u, yad n̄p c̄ig gem me, n̄pe uma u, yad aip unlo. An̄b u, n̄p c̄ig gem, nöð m̄dm̄din rö m̄dagpin. Krai yad an̄ dan kam̄ñ m̄döp. M̄ñi kam̄ñ yab̄i m̄dem, n̄p gas̄ n̄ñöl ḡi, ȳp gas̄ ñöb adö u nöp

* 2:4: Gal 1:7; 5:1,13 * 2:7: Ap 22:21 * 2:10: Ap 11:29-30 * 2:12: Ap 11:3 * 2:16: Ap 15:10-11; Ro 3:20-28; Gal 3:11 * 2:20: Gal 1:4

gipin. * ²¹ God nıpe nıbi bı gau kalıp mōg nıñōm rau adog uda manō aij u hag juagnabin. Nıbi bı gau lo manō ke ke adō u gılö arō, God nıñōm, nıbi bı kamıñ aij yad, a gıbōp u, Kraıs hanıp uma u yıharıñ umbōp.

3

Nan klıñ aij gımdal rö wasō; Jısas nıpe cıg gun me, God aıp jım ñöl mıdeınabun

¹ Galesia nıbi bı, kale gası aij mıdagōp. Bı an gō kalōp hau halō löp. Hon Jısas Kraıs nıp mab ba lanı al rıbık lıla manō aij u hag ñı aij gıno nıñbe. ² Pen yad kalōp manō añı ap hag nıñabin. Kale nōd nıñhōn nıñhōn gaıbe, God nıpe Ana nıpe u kalōp ñanı Kale lo manō hagōp rö gıpe, God nıpe Ana nıpe u kalōp yua aka kale manō aij hag ñıno u nıñ udpe, God nıpe Ana nıpe u kalōp yuañ ³ God Ana u nıp udmım me, nıbi bı kamıñ aij nıpe mıdpım u pen mıñı hau alō, klō hon ke gun, mıd aij gıñabun, a gımım, nıñbım aka? ⁴ Nōd Kraıs nıp nıñ udpe, kalōp gı naij yabıñ gıla ñın u, nıp arō gagpe. Pen mıñı nıñhōn gıñıg, lo manō ap haglö, manō kale anıbu udmım, Kraıs nıp arō gıñıg gabım? ⁵ Yıp hagpe nıñın. Kale lo manō hagōp rö gıpe, God nıpe Ana nıpe u kalōp yuōm nan gagep rö anı kale gau gōp aka kale Kraıs manō aij nıñmım nıñ udpe, God nıpe Ana nıpe u kalōp ñōm nan gagep rö anı kale gau gōp?

⁶ Pen Ebrahim nıp gası nıñmım. God Manō u kalı klıñ rıköm hagla, “Ebrahim God manō haga u nıñ uda nıñōm God nıp, bı kamıñ aij yad, a ga,” a gıla. *

⁷ Anıb u, nıñım. Nıbi bı God Manō hagōp u nıñōm, “Nıñō hagōp,” a gōm nıñ udpal gau, Ebrahim rıdık nıpe mıdpal. ⁸ God Manō hadame gau haga, Juda nıbi bı wasō gau, God manō hagōp u nıñ udlō, God kalıp nıbi bı kamıñ aij yad a gıñab, a ga. Adō anıbu nōp, God Manō hadame nōp Kraıs manō aij u Ebrahim nıp haga, “Ne mıdpan u me, God nıpe nıbi bı gau magōñhalō nan aij ñınab,” a ga. ⁹ Ebrahim God manō haga u nıñ udlō, God nıp ud aij ga rö, nıbi bı God Manō hagōp u nıñōm, nıñō hagōp a gōm nıñ udpal gau, kalıp u rö nōp ud aij gıñab.

¹⁰ Pen nıbi bı lo manō adō u nōp nıñun gıno, God hanıp udnab, a gıpal nıbi bı gau, ilōn kub yabıñ udnaböl. Nıñhōn gıñıg: God Manō u kalı klıñ rıköm hagla, “Nıbi bı an, God lo manō kalı klıñ rıkla rıkla rö magōñhalō hain gagnab u, ilōn kub udnab,” a gıla. *

¹¹ Pen manō ap God Manō kalı klıñ rıköm hagla, “Nıbi bı yıp nıñ udpal gau nōp

me, nıbi bı kamıñ aij yad mıdōm, kamıñ mıdeınaböl,” a gıla. Anıb u nıñbun, nıbi bı lo manō adō u nōp nıñōm gılö arnab gau, God nıbi bı kamıñ aij yad, a gōm, kalıp udagnab. * ¹² Pen lo manō hagōp rö gep u ke, Kraıs manō aij u nıñ udep u ke. Nıbi bı lo manō hagōp rö klō hon ke gıñabun a gıñaböl u, dui gıñaböl. God Manō kalı klıñ rıköm hagla, “Bı lo manō ke ke magōñhalō hain gıñab bı anıbu me kamıñ arnab,” a gıla. ¹³ Hon God lo manō adō u gı wasō nıñun, ilōn kub udnıg gıno u pen Kraıs ilōn kub anıbu udlōm hanıp rau adog uda. God Manō kalı klıñ rıköm hagla, “Mab ba lanı al pak lılö umnaböl bı gau, God nıpe ke pen ñō, ilōn udnaböl,” a gıla. * ¹⁴ Pen Kraıs hanıp rau adog uda u, God Ebrahim nıp manō aij haga u, Kraıs Jısas gō Juda nıbi bı wasō gau nan aij anıbu udlō a gōm, anıg ga. Juda nıbi bı wasō gau manō aij anıbu nıñ udlō, God nıpe Ana nıpe hanıp Kraıs nıbi bı nıpe ñınıg ga.

Lo manō u ke; God gıñabin a gōm hag la manō u ke

¹⁵ Añ mam bı. Yad kalōp manō ap hagnam. Bı rımnap manō hag adō añı lōm, hagnaböl rö nōp gıñaböl. Bı ap apōm manō rıb rıköm halōwatō gagnab. ¹⁶ God nıpe Ebrahim aıp ñı nıpe aıp manō nıñō hag lep hagōm haga u, God Manō anıbu kalı klıñ rıköm, “Ñı gau aıp,” kalı klıñ rıkagla; “Ñı ne u aıp,” kalı klıñ rıkla. Ñı añı hagla anıbu, Kraıs nıp nōp hagla. * ¹⁷ Pen yad hagabin u, God Ebrahim nıp gıñabin a gōm hag la manō u, mı iru nōp (430) mıd damōm, hainō God lo manō u ña. Lo manō hainō ña anıbu, aıge göl gōm manō nıñō hag lep nōd haga u nan yıharıñ rö fıık gı yu ke gau yunab? Anıg gagnab. * ¹⁸ Pen nıbi bı lo manō hain gılö God nan aij ñıbōp u, God nōd anıg gıñabin a ga manō u gası nıñöl gı mıdōm nan aij ñıagbōp. Pen God nıpe Ebrahim nıp nōd haga manō anıbu nōp gası nıñöl gı mıdōm, nıpe ke Ebrahim nıp haga rö nōp ga. *

¹⁹ Pen kale hagnabım, “God Ebrahim nıp nan aij haga u yıharıñ ñōb u rö, God nıpe nıñhōn gıñıg lo manō ña?” ö gıñabım. Pen God nōd yabıñ Ebrahim nıp manō haga; hainō yabıñ ñı haga u aua. Pen ñın anı au nıbi bı nan sı nan naij ke ke gımdal rö, kale naij gımdal u nıñöl a gōm, God kalıp lo manō ña. Pen lo manō u, God ejol gau nōp dap bı ap nıp ñeıla, nıpe pen dam nıbi bı gau kalıp hag ña. * ²⁰ Pen Ebrahim ñı nıpe gıñab manō haga anıbu manō kub

* 3:6: Jen 12:3; Ro 4:3,16

* 3:10: Dud 27:26

* 3:11: Gal 2:16

* 3:13: Ro 8:3; Dud 21:23

* 3:16: Jen

12:9 * 3:17: Eks 12:40

* 3:18: Ro 4:14

* 3:19: Ro 5:20; Ap 7:38

yabɪ u me, God nɪpe ke apöm Ebrahim nɪp haga.

Lo manö u hanɪp gasɪ rɪmɪd ukab

²¹ Kale gasɪ ap nɪjmim hagnabim, “God hanɪp manö mɪhöp haga. Pen lo manö haga anɪbu, yad gɪnabin a göm manö nɪñö hag la manö anɪbu aip adɪp adɪp mɪdagöp,” a gɪnabim. “Manö anɪb mɪhau ke ke mɪdöp,” a gɪnabim. Pen manö ke ke wasö. God nɪbi bɪ kamɪñ mɪdep lo manö ap ha-gaiböp, hon lo adö anɪbu nöp nɪñun gɪno, God nɪpe nɪñöm hanɪp nɪbi bɪ kamɪñ aij nɪpe a gɪböp. Pen lo anɪbu rö ap hagaga.

* ²² God Manö kalɪ klɪñ rɪkla rö nöp mɪdöp. Nɪbi bɪ ram mɪnön gau magöñhalö nan si nan naj adö u gɪlö gɪlö, gac anɪbu kalɪp wam wam gö, ke kamɪñ aröl rö lagöp. Pen nɪbi bɪ Jisas Krais nɪp nɪñ udnaböl gau, God gɪnabin a göm hag la rö, nan aij haga anɪbu kalɪp ñɪnab.

²³ Pen Krais auaga ñɪn u, nɪp nɪñ udagno u me, lo manö hanɪp bɪ nagɪman waryö raul an yan mɪdpal rö u, gɪ gɪgabö ga.

* ²⁴ Hanɪp gɪgabö göm, gasɪ rɪmɪd uk damöm, gasɪ ñö nɪñöl gɪ mɪdno, Krais auö, manö aij nɪpe u nɪñ udno, God hanɪp nɪbi bɪ kamɪñ aij nɪpe a göp. * ²⁵ Krais manö aij u nɪñ udpun u me, uri lo manö hanɪp gasɪ rɪmɪd uk dam gagöp. ²⁶ Kale Krais Jisas nɪp nɪñ udpim u me, kale magöñhalö God ñɪ pai nɪpe mɪdpim. * ²⁷ Kale ñɪg pakmim Krais nɪp cɪg gɪpim u me, ke hain nɪbö Krais nɪpe ke rö halu lɪbim. * ²⁸ Anɪb u, Juda il u ke, Grik il u ke mɪdagpim; nɪbi bɪ nagɪ wög gɪpim gau ke, nɪbi bɪ gasɪ kale ke nɪñmim gɪpim gau ke mɪdagpim; nɪbi il u ke, bɪ il u ke mɪdagpim; kale Krais Jisas nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim rö, il aɪñ yabɪ mɪdpim. *

²⁹ Kale nɪbi bɪ Krais lau adö mɪdpim u, kale Ebrahim nɪbi bɪ il nɪpe mɪdpim nɪñöm God Ebrahim nɪp gɪnabin a göm haga u, kalöp u rö nöp gɪnab. *

4

Krais nöp gö God ñɪ pai nɪpe mɪdpun

¹ Manö yad hagabin u anɪg göl mɪdöp: nɪbi bɪ gau umlö, nan kale gau ñɪ pai kale gau kalɪp hag lɪbal. Anɪb u, ñɪ pai anɪb gau nan iru mɪdöp u pen kale ñɪ pai pro mɪdpal rö, kale nɪbi bɪ nagɪ wög gɪpal rö nöp mɪdpal. ² Pen nɪbi bɪ ñɪ pai anɪb gau kalɪp abad mɪdpal gau, anɪg anɪg gɪmim, a göm, hag damöm, mani nan kale gau abad mɪdlö mɪdlö, nap hag la ñɪn u nöp, nan kale anɪb gau udpal. ³ Pen anɪb unbö rö

nöp, hon ñɪ pai pro rö mɪdun gasɪ nɪñ aij gagun, kɪjakɪ, wɪp hajɪ, nan nɪhön nɪhön gau manö nɪhön hagla u udun, kalɪp nɪbi bɪ nagɪ wög gep rö mɪdmɪdun. * ⁴ Pen God hag la ñɪn u hadö aua u me, God Ñɪ nɪpe u nɪp yuö, Juda nɪbi ap Ñɪ anɪbu nɪp yag daua. Yag dauö, nɪpe Juda lo manö adö u nɪñöm, mɪd damöm, * ⁵ Juda nɪbi bɪ lo manö nɪñbal gau rau adog uda. Kalɪp rau adog uda u, hon God ñɪ pai nɪpe yabɪ rö mɪdeinabun a göm ga. ⁶ Kale ñɪ pai nɪpe yabɪ mɪdpim rö, God nɪpe Ñɪ nɪpe Ana nɪpe u yuö, Ana u apöm hanɪp at ba göp u me, God nɪp “Aba, * Bapi,” a gɪpun. * ⁷ Anɪb u, kale nɪbi bɪ, Seden nɪp nɪbi bɪ nagɪ wög gep rö mɪdmɪdim gau, mɪñi God ñɪ pai nɪpe mɪdpim u me, God ñɪ pai nɪpe kalɪp manö nɪñö hag lep hagöm, “Kalöp nan aij gau ñɪnabin,” a ga manö u, manö kale yabɪ.

Pol Galesia nɪbi bɪ, “Kalöp gasɪ iru nɪñabin,” a ga

⁸ Pen nöd God nɪp nɪñ udagmɪdim ñɪn u, kale nɪbi bɪ nagɪ wög gep rö mɪdmim, nan piral gau sabe göl gɪ, pɪñɪñ göl gɪ, gɪ mɪd dammim, mɪd aij gaggmɪdim. ⁹ Pen mɪñi God nɪp nɪñ udpim. Pen kale nɪp nɪjmim udagpe; nɪpe nöp kalöp nɪñöm uda. Pen nɪhön gɪnɪg kale ado gɪ ammim, nöd gɪ naj gɪmɪdim rö kauyan gɪnɪg gabim? Gabim anɪbu, kauyan nɪbi bɪ nagɪ wög gep gau rö uɪham mɪdun, a gɪmim, gabim aka? ¹⁰ Pör ñɪn kub a gɪpal u nöp nɪñmim, rakɪn kub a gɪpal u nöp nɪñmim, sɪdö kub a gɪpal u nöp nɪñmim, mɪ kub a gɪpal u nöp nɪñmim gɪpim. Anɪg gɪmim, gɪ naj gɪpim. * ¹¹ Anɪb u, yad manö aij kalöp hag ñɪnö nɪñbe u, mɪñi arö gɪnɪg gabim rö löp a gem, kalöp gasɪ iru nɪñabin.

¹² Añ mam bɪ. Yad kalöp mög nɪñem hagabin! Yad nöd Juda lo manö nɪñmɪdin rö arö gem, kale yɪharɪñ mɪdmɪdim rö mɪdpin u, kale u rö nöp lo manö anɪbu arö gɪmim, yad mɪdpin rö mɪdmim. Nöd kale yɪp gɪ naj gagpe. ¹³ Kale nɪñbim, nöd yɪp nan ga u me, am ram mɪnön kale u mɪdem, kalöp manö aij u hag ñɪnö. ¹⁴ Yad nan gaia u, kale uɪham mɪdaibe pen yɪp iru nɪñmim, arö gagpe; God ejol ap aka Krais Jisas nɪp ke ud aij gɪbep rö u, yɪp unbö rö nöp ud aij gɪpe me. ¹⁵ Kale nöd mɪñ mɪñ yabɪ gɪmim yɪp ud aij gɪmim, mög nɪñmim, amgö magö kale gau ud ju yɪp ñeb rö lɪböp, hañowatö ud ju ñɪbep. ¹⁶ Pen mɪñi yɪp nɪhön gɪnɪg arö gɪpim? Manö nɪñö hagnö adö u nɪñmim mulu lugö yɪp iru nɪñbim aka?

* 3:21: Ro 8:2-4 * 3:23: Gal 4:3 * 3:24: Ro 10:4

* 3:29: Ro 4:13 * 4:3: Kol 2:20 * 4:4: Jon 1:14; Ro 1:3

* 4:6: Jisas Arameik manö hagnɪdöp. “Aba” a ga manö magö anɪbu il u “Bapi.” * 4:6: Ro 8:15-17 * 4:10: Ro 14:5; Kol 2:16

* 3:26: Jon 1:12 * 3:27: Ro 6:3 * 3:28: Ro 10:12

* 4:6: Jisas Arameik manö hagnɪdöp. “Aba” a ga

* 4:10: Ro 14:5; Kol 2:16

17 Nibi bi kalöp r+mid ukpal gau, kale gasi naj n+nöm anig gipal. Pol bi gau arö gimim, manö hon hagnun u nöp hain gimim a göm anig gipal. 18 Nibi bi klö göm kalöp gi aij g+naböl u aij. Pen kale pör nöp anig göl. Yad kale aip m+deinabin n+n u abe, m+lö gau m+deinabin n+n u abe kalöp gasi n+nöm gi aij g+naböl u aij. Pen yad m+lö gau m+deinabin n+n u kalöp piral gipal u, aij gagöp.

19 Pen n+i pai m+dmagö yad gau. Nöd, “Krais manö aij u hag n+nö, n+n udlö, Krais kalip an dan m+deian,” a gem, kalöp hag n+i aij g+m+dim u, n+bi gau n+i pai yag daunig g+lö, ilön kub göp rö u, yip ga. Pen m+ni kauyan Krais kalöp an dan m+deian a gem, kalöp hag n+i aij gabin u, n+bi n+i pai yag daunig g+lö, ilön göp rö u, yip kauyan gab. 20 Yad kale aip m+daibnep u, manö mai udem hagnam, a gem, n+nbnep u pen m+lö gai i m+dpin u me, yad kalöp gasi iru n+nö, gasi yad r+kö auub.

21 Pen kale lo manö nöp n+nun, a gipim gau, lo manö r+mnap n+nagmim rö löp.

22 Manö an+bu kal+ kliñ r+köm hagla, “Ebrahim n+i m+höp yag daua. N+i n+pe ap, n+bi praj ap Ebrahim n+bin u nöp nag+ wög g+m+döp n+bi u n+p udöm yag daua; n+i n+pe ap, n+bin n+pe yab+ u aip yag daua,” a gila. * 23 N+bin nag+ wög g+m+döp n+i yag daua u, n+i pai yag daubal rö nöp yag daua; pen n+bin nöd u, n+i pai wem m+döm, God Ebrahim n+p n+i ap yag daunabön a göm manö hag la rö, n+i ap yag daua. *

24 Aiud adö an+bu rö, manö r+mnap ba gau m+döp. N+bi m+höp, manö n+nö hag lep m+höp. Manö n+nö hag lep ap Sainai Dum n+bo apöm, n+i pai yag dauö kale nag+ wög göl gi nöp m+deinaböl; Hega me u. 25 N+bi Hega n+pe Sainai Dum ram m+nöj Arabia au rö me. N+pe daun kub Jerusalem m+ni m+döp u rö m+döp. N+hön ginig: Jerusalem abe n+i pai n+pe abe nag+ wög gipal. 26 Pen Jerusalem kumi kabö adö laj m+döp au, n+bi bi wög göm aragnaböl. Ram m+nöj an+bu ami hon. *

27 Hadame nöp k+map ap God Manö kal+ kliñ r+köm hagla,

“N+bi n+i pai wem n+i pai yag dauagöp u, m+ñ m+ñ yab+ g+nab.

N+bi n+i pai daunig göm n+nagöp u, aij gö n+nöl gi, n+n+i l+nab.

N+bi n+i pai wem u,

il n+pe kub m+dnig gaböl;

pen n+bi nugmul aip ajm+dil u,

il n+pe kub m+dagnaböl,” a gila. *

28 Añ mam bi. God n+pe manö klö n+nö hag lö, Sera Aisak yag daua. Pen an+nb unbö

rö nöp, God manö klö n+nö hag lö, kale n+i pai n+pe m+dpim. An+nb u, kale Aisak rö m+dpim. *

29 N+n an+bu, Ebrahim n+i n+pe n+bi bi n+i pai yag daubal rö nöp yag daua n+i u, uraköm, n+mm adö God Ana gö yag daua u n+p n+nö, mulu lugö, gi naj ga. An+nb u rö, m+ni Juda n+bi bi lo manö n+nbal gau, han+ip n+bi bi Jisas n+p n+n udpun gau u rö nöp gipal. *

30 God Manö u kal+ kliñ r+köm hagla, “N+bi wög gi ñeb am+ñ m+hau kalip hag yumön. N+bi nag+ wög gi ñeb n+i n+pe u, n+bi kabö göl udmön n+i yag daua u, nan n+pe r+mnap udagnab,” a gila.

31 An+nb u, añ mam bi n+nj! Hon n+bi nag+ wög g+m+döp n+i pai n+pe rö m+dagpun; hon n+bi kabö göl nag+ wög gagm+döp n+i pai n+pe rö m+dpun.

5

Nag+ m+daino, Krais han+ip rau adog uda u me, Juda lo manö gau lo hon wasö

1 Krais han+ip böj nöp rau adog uda u, hainö Juda lo manö ap han+ip manö kub ha-gagn+m, a göm, han+ip rau adog uda. Krais anig ga u gasi n+nöl gi nöp m+daimim; nöd Juda lo manö u bi kub kale rö lö, n+p n+bi bi nag+ wög gep rö m+dm+dim u, kauyan adö gi aragmim. 2 Yad Pol kalöp manö hagabin i n+n aij g+mim! Juda kai manö hon udmim a gipal gau kalip yau a g+pe, hañ kalöp r+ib gi dö geinaböl u, hainö Krais kalöp gi n+nöm rö lagnab. 3 Yad kalöp kauyan hag aij ginig gabin! Bi gau manö hon udmim a gipal gau kalip yau a g+pe, hañ kalöp r+ib gi dö geinaböl u, hainö kale Juda lo manö u magöjhalö udmim hain g+mim. 4 Kale, “Juda lo manö hain g+no arö, God han+ip n+nöm, ‘N+bi bi kam+n aij yad,’ a g+nab,” a gi gasi n+nbm n+bi bi gau, Krais n+p arö g+pim; n+bi bi n+pe m+dagpim. Kale anig g+mim n+nbm rö, Krais kalöp mög n+nöm udn+m rö lagöp. 5 Pen God Ana han+ip an dan m+döp n+bi bi gau, God han+ip n+nöm, “N+bi bi kam+n aij yad,” a g+nab n+n u abad m+dpun aij gö n+nöl gi, gasi halö m+dpun. 6 N+bi bi Krais Jisas n+p c+g m+dpal gau, hañ r+ib gi dö göp aka r+ib gi dö gagöp u nan y+har+n. Nan kub añ nöp m+döp: Krais n+p n+n udun, n+bi bi gau kalip m+dmagö lun. *

7 Kale nöd aj aij g+m+dim u pen m+ni bi an kalöp adan b+nöm r+kaj+ip n+nöm manö n+nö u arö g+pim? 8 God kalöp adan b+nöm r+kaj+ip n+nöm manö n+nö u arö gagpim. N+pe nöp me kalöp w+ñ alab. 9 N+bi bi gau nan y+s a gal u manö ap hagöm hagnal,

* 4:22: Jen 16:15; 21:2 * 4:23: Ro 9:7-9 * 4:26: Hib 12:22; Rep 21:2,10 * 4:27: Ais 54:1 * 4:28: Ro 9:7

* 4:29: Jen 21:9-10; Jon 8:35 * 5:6: 1Ko 7:19; Gal 6:15

“Yis pro marap plaua rin kub yar halö lälö, yis anıbu ke aram aram aram plaua anıbu kub yabıñ rannab,” a gıpal. * ¹⁰ Krais aip jım nıl mıdpun u me, yad nıñbin manö yad hagajın anıbi kale ke anıb unbö rö nöp nıñnabım. Pen bı anıpe apöm manö pıral hagö, kale gası ap ap nıñnabım u, bı anıbu manö kub nıñjöm pen ilön udnab. *

¹¹ Pen añ mam bı nıñjim! Krais nıbi bı nıñ udpal gau kalıp hañ rıb gı dö gımim a gıbnep, bı gau yıp gı naij gagblap. Yad hañ rıb gı dö gımim a gıbnep, Krais nıpe nıbi bı gau a göm, mab ba lañ uma manö aij anıbu nıñlö mulu lugagbö. ¹² Pen gası yad, bı manö pıral haglö dui gıpm bı anıb gau kalıp ke böñ nöp rıb gı dö gınaböl u aij!

¹³ Pen añ mam bı. Krais hanıp böñ nöp rau adog uda u, hainö Juda lo manö ap hanıp manö kub hagagnım, a göm, hanıp rau adog uda. Pen gası anıbu nıñmim, gası kale ke nıñmim, halöwalö gagmim; nıbi bı gau kalıp mög nıñmim, ud aij gımim. *

¹⁴ God lo manö u magöñhalö ud jım nıl, manö magö añı ap nöp mıdöp: “Kale ke mıdmagö lıbım rö, nıbi bı rımnap kalıp u rö nöp mıdmagö lımim.” * ¹⁵ Anıb u, kale ke nıñ aij gımim. Kaj kain gau gıpal rö mulu lugö, pen pen gınabım u, magöñhalö ap lug paknabım.

Gası ke nıñbım adö u arö gımim, God Ana u gası nıñım rö gımim

¹⁶ Anıb u, kalöp hagabın, God Ana gası nıb adö u nöp gımim. Anıg geınabım me, gası kale ke nıñmim, nan si nan naij gımıdım adö u arö gınabım. ¹⁷ Gası anıb mıhau, ap böñ lap tıp gı ud arnab, ap böñ lap tıp gı ud arnab u me, gun a gınabım adö u gımim rö lagnab. *

¹⁸ Pen God Ana kalöp gası nıñ nıñöl gı gıpe arö, Juda lo manö gau lo kale wasö. ¹⁹ Pen nıbi bı gası kale ke nıñjöm gımıdal adö u, nıbi si bı si göm, halöwalö gı ajöm, gı naij yabıñ göm; *

²⁰ nan yıharıñ gau sabe göm, kuj göm, aiön paköm; nıbi bı gau kalıp mulu kal nıñjöm, pen pen göm, nan kale gau yad rö mıdagöp a göm, hıbur naij gö, yad ke bı kub mıdnam a göm, pen pen hagöm, am ke ke asık mıdöm, ²¹ nan kale gau yad rö mıdaıböp, a göm; nıg klö nıñjöm hauñ alöm, nan magö ıru nöp nıñjöm, nan nıñeb nıñagep göm, gı naij yabıñ gıpal. Yad kalöp nöđ hagnö manö u mıñı kauyar kalöp hagabın: nıbi bı anıbu rö gı mıdpal gau, God kalıp udöm abad mıdageınab.

²² Pen nıbi bı God Ana kalöp gası nıñ nıñöl gı gılö arab gau, nıbi bı gau mıdmagö

löm, mıñ mıñ göm, hıbur hain hain mıdöm, nıbi bı rımnap gau mög nıñjöm, gı aij göm, manö kale ke hagnaböl u anıb unbö rö nöp göm, ²³ nıbi bı rımnap aip manö hain hagöm ud aij göm, nıbi bı rımnap kalıp gı naij gılö, pen kal juagnaböl. Anıg gınaböl u, lo manö ap kalıp manö kub hagagnab.

²⁴ Krais Jısas nıbi bı nıpe gau, gası ke nıñjöm halöwalö gımıdal nagı adö anıbu arö gıpal. Nagı adö gımıdun anıbu, mab kros ba lañ Krais Jısas aip umöb. * ²⁵ Anıb u, God Ana u nöp hanıp kamıñ hain nıbö nı, kamıñ mıdpun u me, God Ana nan nıñhön hanıp hagnım u, anıb unbö rö nöp gun. ²⁶ Pen hon ke hıb kub mıdanı, a gun, pen pen hagun, nan kale gau nan yad rö mıdaıböp, a gun, gası nıñagun. *

6

Nıbi bı gau mıdmagö lımim, gı aij gımim

¹ Añ mam bı. Nıbi bı hon rımnap nan si nan naij adö rımnap gaiöl u, kale nıbi bı God Ana kalöp aı danı mıdöp nıbi bı gau, kalıp manö hain hain hagnım, hag aij gıpe, kauyar mıd aij göl. “Nıñ rımnap hon u rö nöp gınabun rö löp,” a gımim, nıñ aij gımim. *

² Nıbi bı hon rımnap mıñjör gainım, kalıp mög nıñmim abad mıdpe, mıd aij göl. Anıg gınabım u, Krais lo nıpe haga rö gınabım. *

³ Hon ke nan aij ap mıdagöp. Nıbi bı rımnap, hon ke nıbi bı aij a gınaböl u, pıral naböl. ⁴ Bı anıbu bı aij aka yad bı aij, a gımim, gası u nıñagmim; yad ke gı aij gıpin aka gı aij gagpın a gımim, gası u nöp nıñmim. ⁵ Nıñhön gıñıg: hon añı añı marö ke ke mıdöp rö nıñjun, nıñhön nıñhön gun mıd aij gınabun u, ke nıñ aij gun. *

⁶ Pen nıbi bı Krais manö aij hag nıbal gau, nıbi bı manö anıbu nıñbal gau, manö hag nıeb nıbi bı anıb gau kalıp hauñ gagöl; nan aij kale mıdöp gau kalıp rımnap nıme lı nıl. *

⁷ Pen, God bı hauñ, yad nan si nan naij gınabın nıpe nıñagnab, a gımim, nıñagmim. Gınabun rö, hanıp pen u rö nöp gınab. Hon nıñjun, nan yımnabun rö nöp hılnabun; nan ke rımnap hal dauagnabun. *

⁸ Anıb u, gası hon ke nıñjun rö nan yımun a gınabun u, adan naij amöl gı, böñ nöp lug pakun, mab pör inab u hılnabun. Pen God Ana gası nıb rö nan yımun a gınabun u, God Ana u hanıp gö, kamıñ pör mıdep magö u nöp hılnabun. ⁹ Anıb u, ıru nıñjun, gı aij gıpun u arö gagun, klö gı nan

* 5:9: 1Ko 5:6 * 5:10: Gal 1:7; 2Ko 11:15 * 5:13: 1Pı 2:16 * 5:14: Ro 13:9 * 5:17: Ro 7:15-23 * 5:19: 1Ko 6:9-10 * 5:24: Ro 6:6; Kol 3:5 * 5:26: Plp 2:3 * 6:1: Mad 18:15 * 6:2: Ro 15:1 * 6:5: Ro 14:12 * 6:6: 1Ko 9:11,14 * 6:7: Ro 8:13

yimun, ñin hain u nan magö aij halnabun.

¹⁰ Pen nan ñinheb anibu pädön gagöp ñin i, nibi bi Kraiss lau adö mädpal gau kalip ud aij gun rö leinab u, ud aij gun. Pen nibi bi yiharin gau kalip magöñhalö u rö nöp gun.

Kraiss hanip a göm mab kross ba laj uma u nöp nan kub yabit

¹¹ Yad hagnö, mam ap köp anibi kalik klin riköp. Pen mñi ñimagö yad ke kalik klin rikabin u me, manö magö kub kub rö kalik klin rikabin.

¹² Bñ hañ roman nöp ninjom, u aij, u naj, a gimädal bi gau, kale klö göm hañ rib gi dö gimim a gipal. Kraiss uma manö u nöp hagno, bi Juda rimnap kal juöm, hanip gi naj ginaböl, a göm me, anig hagaböl.

¹³ Hañ kale ke rib gi dö gipal u pen Juda lo manö gau magöñhalö hain gappal. Kalöp hañ rib gi dö gimim a gipal u, hainö kale ñin löm, Juda bi gau rimnap kalip hagnaböl, "Hon hagno manö hon udöm hañ roman kale anig anig gipal," a ginaböl.

¹⁴ Pen yad nan añi ap nöp gasi ninjem mñi mñi gabin: Jisas yip, a göm, mab kross ba laj umö, yad aip umnö rö löp u ninjem me, mñi mñi gabin. Nipe aip umnö anibu, bi böñ nöp umöb rö u midnö, nibi bi minöñ naböñ i nibö nan kale mñi mñi gipal gau, yad aij gagöp. Pen nibi bi anib gau u rö nöp yip ninjö, yad nan yiharin ap rö lö, bi böñ nöp umöb bi ap rö midpin.

¹⁵ Hañ rib gi dö göp aka rib gi dö gagöp u nan yiharin. Pen God gö, nibi bi hain nibö lun, nibi bi nipe midpun u nan yabit.

* ¹⁶ Manö hagajin hain gipim nibi bi gau abe, God nibi bi nipe gau magöñhalö abe, God kalöp mög ninjom ud aij gö ninjö gi kale agamij mid aij gi midmim.

¹⁷ Yad manö magö añi ap midöp u, kalöp hagnig gabin. Jisas manö aij u hagnö, yip pakpal adlai gau midöp u me, bi rimnap apöm yip ninjör rimnap ñagöl. *

¹⁸ Añ mam yad gau. Bñ Kub hon Jisas Kraiss kalöp mög ninjom, abad midainim. Anib unbö rö aij.

Epesas Pol Epesas n̄ibi b̄i kal̄ip k̄op kal̄i kl̄iñ r̄ika

¹ Yad Pol. God ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idem, kal̄öp God n̄ibi b̄i n̄ipe daun kub Epesas m̄idpim gau, k̄op an̄ibi kal̄i kl̄iñ r̄ikabin. *

² God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiſ abe, kal̄öp mög n̄iñmil ud aij ḡilö, kale m̄id aij ḡimim.

Kraiſ p̄ig m̄idpun u, n̄ipe ana hon nan aij ñab

³ B̄i Kub hon Jisas Kraiſ Nap n̄ipe God n̄ip aij a gun. Ñ̄i n̄ipe n̄ip yuö apöm han̄ip udö me, n̄ip c̄ig ḡino, kumi kabö adö lañ nan aij aij m̄idöp gau magöñhalö ana han̄ip ñöb. *

⁴ Ram m̄inöñ hadame dagol gau ḡi laga ñ̄in u God haga, “Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe m̄ideinabol gau, kale n̄ibi b̄i ut̄, n̄ibi b̄i as̄iñ m̄idagöñ yad gau m̄ideinabol,” a ga.

An̄ib u, hadame dagol gau God n̄ibi b̄i m̄idmagö löm, ⁵ ñ̄in an̄ibu nöp, gas̄i n̄ipe nöp n̄iñöm haga, “Ñ̄i yad Jisas Kraiſ n̄ibi b̄i kal̄ip udnab gau, ñ̄i pai yad ke rö l̄ilö, yad ke kal̄ip udem kabö launabin,” a ga. *

⁶ An̄ig hagöm, Ñ̄i m̄idmagö n̄ipe u hañöwalö yuö apöm, han̄ip ud Nap ñ̄imagö adö n̄ipe la u me, aij gö n̄iñöl ḡi hib n̄ipe u hagno adö arab.

⁷ Jisas Kraiſ hagape n̄ipe lugö umöm han̄ip rau adog udö, God, B̄i aij yab̄i u, han̄ip mög yab̄i göm, nan si nan naij ḡipun gau n̄iñöm arö göp. An̄ib u, hon n̄iñbun God n̄ipe n̄ibi b̄i gau mög yab̄i göp. *

⁸ God n̄ipe gas̄i n̄iñ kid̄i hiñköm nan magöñhalö gau n̄iñöb u, han̄ip nan aij aij an̄ib gau hañöwalö ñöb. ⁹ Pen God n̄ipe Kraiſ aip n̄ihön ḡin̄ig ga u, nan pi göl m̄idm̄idöp an̄ibu han̄ip waiö hagö n̄iñbun. ¹⁰ God ñ̄in hain hag la ñ̄in u, nan kumi kabö adö lañ au abe, nan m̄inöñ naböñ iñ i abe, Kraiſ n̄ipe añ̄i nöp magöñhalö abad m̄ideinab. *

¹¹ God n̄ipe ke gas̄i n̄iñöm hag la u, magöñhalö ḡin̄ig gab. God n̄ipe ke gas̄i n̄iñöm hag la, hon Kraiſ c̄ig ḡipun n̄ibi b̄i gau, n̄ibi b̄i n̄ipe ke l̄inabun. God n̄ipe hadame dagol gau an̄ig gas̄i n̄iñ. ¹² N̄ipe ga an̄ibu, hon n̄ibi b̄i Kraiſ n̄ip nöd n̄iñ udno gau, God hib n̄ipe hagno adö arn̄im, a göm ga. ¹³ Pen kale u rö nöp, Kraiſ manö aij n̄ibi b̄i ud kam̄iñ yuep manö n̄iñö an̄ibu

n̄iñ udpe, God kal̄öp udöm, Ana Uñ kal̄öp an̄iñ dan löm, Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe yab̄i hag löp. ¹⁴ God Ana han̄ip an̄iñ dan m̄idöp u me, hon n̄iñbun, God nan aij aij n̄ibi b̄i yad hainö ñ̄inabin a ga nan gau, hainö udun m̄id aij yab̄i ḡinabun. An̄ib u, God hib n̄ipe hagno adö aran. *

Pol God n̄ip sabe ga

¹⁵ An̄ib u, yad nöd n̄iñnö, kale B̄i Kub Jisas n̄ip n̄iñ udmim, n̄ibi b̄i n̄ipe gau kal̄ip m̄idmagö l̄ibim u, ¹⁶ yad haul gagem, pör nöp kal̄öp a gem God n̄ip aij a göp a gem, sabe göl ḡi m̄idpin. ¹⁷ B̄i Kub hon Jisas Kraiſ God n̄ipe u, Bap aij unbö ke u, n̄ip pör hag n̄iñem hagabin, n̄ipe Ana kal̄öp ñ̄inab n̄iñöm n̄ipe kal̄öp gas̄i aij ñöm, God n̄ipe aigale b̄i rö m̄idöp u kalöp yamö, kale God n̄ip n̄iñ aij ḡinabim. *

¹⁸ God n̄ip sabe gem hagabin, n̄ipe m̄idmagö kale an̄iñ dan mailö n̄ipe ñ̄i lö, Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe nan aij unbö ke ñ̄in̄ig gab u n̄iñnabim. Nan aij an̄ibu ñ̄inabin a göm, God kal̄öp w̄iñ ala me. ¹⁹ God n̄ip sabe gem hagabin, n̄ipe m̄idmagö kale an̄iñ dan mailö n̄ipe ñ̄i lö, n̄ipe B̄i klö unbö ke yab̄i m̄idö, hon n̄ibi b̄i Kraiſ manö aij n̄iñ udpun gau klö an̄ibu udpun u n̄iñnabim. Klö an̄ibu God ñ̄imagö n̄ipe nöp m̄idöp. *

²⁰ Kraiſ böñ nöp umö, God klö an̄ibu nöp Kraiſ urak ñöm, kumi kabö adö lañ au dam ñ̄imagö yijig böñ n̄ipe lau la. *

²¹ Kraiſ God aip am b̄is göp u, ana kumi kabö lañ nöd abad m̄idm̄idal gau abe, ana kumi kabö lañ hainö abad m̄ideinabol gau abe, hib kale magöñhalö yagol m̄idö, Kraiſ hib n̄ipe u i adö lañ m̄idö n̄iñöl ḡi, magöñhalö mo n̄ipe gau m̄idöp. ²² God n̄ipe n̄ibi b̄i nan gau magöñhalö Kraiſ mo n̄ipe gau la. Pen hon Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe gau magöñhalö, God Kraiſ n̄ip b̄i nab̄ic u hag la. *

²³ Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe gau, hon hañ roman̄ n̄ipe m̄idpun. Kraiſ nab̄ic abe hañ roman̄ abe m̄idöp me u. *

2

Kraiſ nöp gö, hon kam̄iñ m̄idpun

¹ Kale nan si nan naij ḡim̄idim u, kale n̄ibi b̄i böñ nöp umla n̄ibö rö m̄idm̄idim.

² N̄ibi b̄i ram m̄inöñ iñ i nan si nan naij ḡipal rö, kale ke nöd u rö nöp ḡim̄idim. Ñ̄in an̄ibu ana kumi au lañ m̄idpal b̄i kub kale göp rö, kale nöd u rö nöp ḡim̄idim. Ana an̄ibu n̄ipe n̄ibi b̄i God Manö udagpal gau kal̄ip an̄iñ dan m̄idöp. *

³ Pen nöd hon magöñhalö an̄ibu rö nöp ḡim̄idun. Gas̄i

* 1:1: Ap 18:19-21; 19:1 * 1:3: Ep 2:6 * 1:4: Jon 15:16 * 1:5: Jon 1:12 * 1:7: Ep 2:7; Kol 1:14 * 1:9: Ro 16:25 * 1:10: Kol 1:16,20 * 1:11: Ro 8:28-29 * 1:14: 2Ko 1:22 * 1:17: Kol 1:9 * 1:19: Kol 1:11
* 1:20: Sam 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12; 1:16; 2:10 * 1:22: Sam 8:6 * 1:23: Ep 4:10,15; Ro 12:5; Kol 1:18 * 2:1: Kol 1:21; 2:13 * 2:2: Kol 3:7; Dai 3:3

hon ke nɨŋmɨdun rō gōl gɨ, gasɨ rɨmnap ke nɨŋeb rō lagō, nan si nan naij nōp gɨmɨdun. Anɨb u, nɨbi bɨ gau gɨ naij gɨlō God kalɨp pen ilōn kub nɨnɨg gab rō u, hon u rō nōp gɨmɨdun. *

⁴⁻⁵ Anɨb u, hon nɨbi bɨ bōŋ nōp umla nɨbō rō mɨdaino, God aip mɨdep rō lagō, God nɨbi bɨ pōr nōp mög nɨŋōb u, hanɨp mɨdmagō yabɨl lōm, Kraiis aip ud kamɨŋ lōp. God nɨpe kalōp mög nɨŋōb u me, kalōp ud kamɨŋ yuōp. * ⁶ God hanɨp Kraiis aip urak nōm, kumi kabō adō laŋ au dam Kraiis Jisas aip asɨk n̄a. *

⁷ Pen God ga anɨbu, nɨbi bɨ hainō yag daunabōl gau, kale God nɨpe hanɨp a gōm, Kraiis Jisas nɨp yuōm hanɨp gɨ aij yabɨl ga u nɨŋōm, God nɨpe bɨ aij ke yabɨl, nɨbi bɨ mög yabɨl nɨŋōb u nɨŋōl a gōm ga. ⁸ God kalōp mög nɨŋōm ud kamɨŋ yuōp. Kraiis manō aij u nɨŋ udpe u me, nɨpe anɨg ga. Pen kale Kraiis nɨŋ udpe kalōp udōp u, klō hon ke gɨno hanɨp udōp a gɨmim hagagmim. God nɨpe nōp kalōp nan aij u yɨharɨŋ n̄ōb. ⁹ Kale Kraiis nɨŋ udpe kalōp udōp u, kale nan aij ap gagpe. Anɨb u, hib kale ke hagpe adō arnɨm rō lagōp. * ¹⁰ Pen God hanɨp udōm Kraiis Jisas nɨbi bɨ nɨpe gɨ la u, God hadame gau nɨbi bɨ gau kalɨp gɨ aij gōl a gōm, hanɨp anɨg ga. *

Kraiis Juda nɨbi bɨ gau aip, Juda nɨbi bɨ wasō gau aip ud jɨm n̄a

¹¹ Kale nɨŋbim, name nap kale Juda nɨbi bɨ wasō nɨŋōm kalōp yag daula u, kale u rō nōp Juda nɨbi bɨ wasō. Juda nɨbi bɨ gau hib kale ke hagōm, “hañ rɨkōp” a gɨmɨdal. Bɨ gau kale hañ romanɨ anɨg gɨpal. Pen kalōp Juda nɨbi bɨ wasō gau hib hagōm, “hañ rɨkagōp” a gɨmɨdal. ¹² Pen haut gagmim. Kale nōd Kraiis lau adō mɨdagaibe; kale Isrel il u hō? adō mɨdaiibe; God manō nɨŋō hag la u nɨŋagpe; kale ram mɨnōŋ il i mɨdmɨdim pen God nɨp nɨŋagmɨdim. * ¹³ Kale nōd God mɨdōp mɨlō au mɨdmɨdim pen mɨŋi Kraiis hagape nɨpe luga u me, Kraiis Jisas aip God mɨdōp au sōl aubim. * ¹⁴ Anɨb u, Kraiis nɨpe uma rō, hon Juda nɨbi bɨ gau, Juda nɨbi bɨ wasō gau mulu kal nɨŋun pen pen gɨmɨdun warýō anɨ u rɨb ju yuōm, il mɨhōp ud jɨm n̄ōl lō, hon il añɨ ap nōp mɨdpun. * ¹⁵ Jisas hañ romanɨ lōm uma rō, Juda lo manō ke ke gau magōŋhalō bōŋ nōp pɨs ga. Jisas uma u, hainō Juda nɨbi bɨ gau il u ke, Juda nɨbi bɨ wasō gau il u ke mɨdōm pen pen gagnabōl; nɨbi bɨ magōŋhalō gau il añɨ ap nōp mɨdōm agamɨŋ

mɨdeinabōl a gōm uma. * ¹⁶ Jisas hañ romanɨ nɨpe mab kros ba laŋ uma u, il mɨhōp anɨb gau ud God aip jɨm n̄a; pen pen gep nagɨ u abe al pak la. * ¹⁷ Nōd ke ke yabɨl mɨdmɨdun u pen Kraiis manō aij God aip jɨm n̄ōl mɨdep u damōm, kalōp nɨbi bɨ mɨlō kub gau rō mɨdmɨdim gau hag n̄ōm, hon Juda nɨbi bɨ sōl gau mɨdmɨdun gau hag n̄ōm ga. * ¹⁸ Kraiis ajōŋ hanɨp adō añɨ hiika anɨbu, God Ana nɨpe añɨ mɨdōp u nōp gō, hon il mɨhōŋgōl Bapi mɨdōp arun rō lōp.

Hon Kraiis lau adō mɨdpun gau, God ram nɨpe rō mɨdpun

¹⁹ Anɨb u, mɨŋi nɨbi bɨ ram mɨnōŋ ke gau nɨbō ju apōm mɨdpal rō u mɨdagpim. Nɨbi bɨ adō gau ajpal rō mɨdagpim. God nɨbi bɨ nɨpe nōd nɨbō gau aip magum gɨmim, nɨbi bɨ nɨpe yɨŋg gōl mɨdpim. * ²⁰ Anɨb u, hon God sabe gep ram u rō mɨdpun. Kraiis Jisas ram padō ud mɨdep kub anɨŋ yanɨ mɨdōp. Bɨ Jisas manō ud arep gau abe, bɨ God manō hagep gau abe, ram padō pro pro auan gau bɨnɨŋ gɨpal rō u mɨdpal; ram bagō bɨg gɨgabō gɨpal rō u kale mɨdpim. * ²¹ Kraiis Jisas ram padō kub anɨŋ yanɨ mɨdō, ram anɨbu magōŋhalō jɨm n̄ōl kub gōm, Bɨ Kub sabe gep ram u nɨpe lɨnab. * ²² Anɨb u, kale Epepas nɨbi bɨ Kraiis lau adō mɨdpim gau, God nɨpe kalōp u rō nōp ud ram anɨbu aip ud jɨm n̄ōl lō, ram raul mɨgan aij nɨpe u God Ana amōm mɨdnab. *

3

Pol Kraiis manō aij u Juda nɨbi bɨ wasō gau kalɨp hag nɨmɨdōp

¹ Yad Pol, Kraiis nɨp wōg gɨ n̄ōl gɨ, kalōp Juda nɨbi bɨ wasō gau hag n̄i ajnō, nɨbi bɨ rɨmnap yɨp nɨŋlō mulu lūgō nagɨ l̄lō mɨdpin. * ² Pen kale hadō nɨŋbim, God yɨp mög nɨŋōm manō aij nɨpe yɨp hag n̄ō, yad manō aij anɨbu kalōp hag n̄i ajpin. * ³ God yɨp mög nɨŋōm, manō nɨpe nōd pi gōl mɨdmɨdōp rɨmnap yɨp yanō nɨŋnō u, kalōp nōd kōp kalɨ klɨŋ rɨkpin. * ⁴ Kale manō kalɨ klɨŋ rɨkabin i nɨŋ aij gɨmim me, God hadame dagol gau Kraiis hainō gɨnab hag la manō u nɨŋmim, yad manō nōd pi gōl mɨdmɨdōp anɨbu nɨŋ aij gɨpin u, nɨŋnabim. ⁵ God Ana nɨpe hanɨp bɨ Jisas manō aij ud arep bɨ nɨpe ke gau abe, bɨ God manō hagep bɨ nɨpe ke gau abe waiō hagōm gasɨ n̄ō, manō nɨbi bɨ nōd nɨŋagmɨdal u nɨŋbun. ⁶ Manō pi gōl mɨdmɨdōp anɨbu anɨg gōl mɨdōp: Juda nɨbi bɨ gau abe, Juda nɨbi bɨ

* 2:3: Kol 3:6 * 2:4-5: Ro 6:13 * 2:6: Kol 2:12 * 2:9: 1Ko 1:29-31; 2Di 1:9 * 2:10: Dai 2:14 * 2:12: Kol 1:21; Ro 9:4 * 2:13: Kol 1:20 * 2:14: 1Ko 12:13 * 2:15: Kol 2:14 * 2:16: Sek 9:10; Kol 1:20,22 * 2:17: Ais 57:19 * 2:19: Ep 3:6 * 2:20: 1Ko 3:11 * 2:21: 1Ko 3:16 * 2:22: 1Pi 2:5 * 3:1: Plp 1:7,13 * 3:2: Kol 1:25 * 3:3: Ep 1:9-10; Kol 1:26

wasö gau abe, God nan aij n̄ibi b̄i ñ̄nabin a ga u udnaböl. Kale m̄ihöngöl hañ roman̄ añ̄i nöp m̄idö, God n̄ipe Kraiſ Jis̄as hag yuöm n̄ibi b̄i kal̄ip ḡi aij ḡnabin a ga manö aij an̄ibu manö kale magöñhalö. Kraiſ Jis̄as manö aij u me u. *

⁷ God B̄i klö yabił u ȳip mög n̄ijöm ud aij göm, nan aij ke ñöm, ȳip Kraiſ manö aij u wög ḡi ñeb b̄i ap hag lö m̄idpin. *

⁸ God n̄ibi b̄i n̄ipe r̄imnap n̄ibi b̄i kub, r̄imnap n̄ibi b̄i pro. Yad b̄i pro yabił u pen God ȳip mög n̄ijöm ḡi aij gö, Juda n̄ibi b̄i wasö gau kal̄ip Kraiſ han̄ip ḡi aij yabił göm ud aij yabił göp manö aij u hag ñ̄bin. Pen manö an̄ibu ad̄ij juagöp. *

⁹ Pen God n̄ipe ram m̄inöñ ił i m̄idöp nan gau, nan kumi kabö adö lan̄ m̄idöp nan gau magöñhalö ḡi la u, n̄ipe ke nöp gö manö an̄ibu pi göl m̄idm̄idöp. Pen uri God ȳip hag lö, yad manö pi göl m̄idm̄idöp an̄ibu n̄ibi b̄i magöñhalö gau kal̄ip waiö hag ñ̄bin. ¹⁰ God ga an̄ibu, uri Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe ram m̄inöñ ił i m̄idpal gau ḡilö n̄ijöl ḡi, ejol kumi kabö adö lan̄ abad m̄idpal gau, God b̄i gas̄i n̄ij̄ k̄id hīiköm n̄ijöb u n̄ijöl, a göm ga. ¹¹ God ga an̄ibu, n̄ipe hadame dagol gau gas̄i n̄ija rö nöp, B̄i Kub hon Kraiſ Jis̄as n̄ip hag yuöm, nan an̄ibu ga. ¹² Kraiſ Jis̄as n̄ip n̄ij̄ udun c̄ig ḡipun u me, God n̄ip p̄ñ̄ij̄ gagun, gas̄i halö nöp n̄ipe m̄idöp söł au arun. * ¹³ An̄ib u, kalöp hag ñ̄i ajnö, ȳip ḡi naij ḡilö, uñham m̄idpin u, gas̄i iru n̄ij̄agmim; yad uñham m̄idpin pen God kalöp nan aij ñ̄inab.

Kraiſ n̄ibi b̄i m̄idmagö yabił löp

¹⁴ Adö an̄ibu nöp yad Bapi n̄ip kugom ȳimem sabe ḡipin. ¹⁵ Bapi n̄ipe ke ḡi lö, yam m̄inöñ naböñ ił i m̄idpal gau abe, yam kumi kabö adö lan̄ au m̄idpal gau abe, hon magöñhalö yam n̄ipe m̄idpun. ¹⁶ Bapi God n̄ip sabe gabin, n̄ipe B̄i mailö aij ke halö, ñ̄imago n̄ipe nan aij yabił m̄idöp n̄ijöm n̄ipe Ana n̄ipe kalöp ñö, hibur gas̄i m̄idmagö an̄ kale dan̄ p̄idöp̄ m̄ideinabim. ¹⁷ Bapi God n̄ip sabe gabin, kale Kraiſ n̄ip n̄ij̄ udpe, Kraiſ m̄idmagö an̄ kale dan̄ m̄ideinab. Yad sabe gabin, kale nan n̄ihön ḡin̄ig gabim u, God abe n̄ibi b̄i gau abe m̄idmagö l̄imim ḡinabim. * ¹⁸ Yad sabe gabin, kale abe Kraiſ n̄ibi b̄i magöñhalö gau abe, Kraiſ n̄ipe pör nöp n̄ibi b̄i m̄idmagö yabił löp u n̄ijnabim. ¹⁹ Kraiſ n̄ibi b̄i gau m̄idmagö yabił löp u n̄ijnabim. Pen an̄ibu nöp wasö. Yad God n̄ip sabe gabin u, n̄ipe kalöp m̄idmagö yabił löp u, hibur gas̄i m̄idmagö an̄ kale ke dan̄ n̄ijnabim. An̄ib u, God n̄ipe ke an̄ kale dan̄ ajman̄ raunab.

²⁰ Hon God n̄ip hag n̄ijnabun, pen n̄ipe hag n̄ijnabun rö nöp gagnab; hon gas̄i n̄ijnabun rö nöp gagnab. Klö n̄ipe ke u han̄ip an̄ dan̄ wög göm, n̄ipe ḡi map̄ił ḡinab. ²¹ An̄ib u, hon Kraiſ Jis̄as n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idun n̄ip c̄ig m̄idpun gau, hib n̄ipe pör nöp pör nöp ud arno adö aran̄! An̄ib unbö rö aij.

4

Kraiſ hañ roman̄ n̄ipe j̄im ñöl m̄idmim

¹ Yad B̄i Kub wög ḡinö ȳip naḡi l̄ilö m̄idpin u, manö hagabin i n̄ij̄mim. God kalöp n̄ibi b̄i aij yad m̄idaimim a göm uda u, kale an̄ib unbö rö nöp ḡi m̄idaimim. * ² N̄ibi b̄i kub m̄idpun a ḡimim kal̄ juagmim; n̄ibi b̄i hain aij gau m̄idaimim. Kale pen manö hain hain hagmim m̄idmagö l̄imim. * ³ God Ana kalöp ud j̄im ñöl lö, j̄im ñöl m̄idpin rö, an̄ig gun nöp agam̄ij m̄idaiun a ḡimim ḡipe arn̄im. * ⁴ Hon Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe hañ roman̄ añ̄i ap nöp m̄idöp. Ana u añ̄i ap nöp m̄idöp. Kale magöñhalö nan aij añ̄i ap nöp hainö udnabun a ḡimim gas̄i halö m̄idpin. God nan aij an̄ibu ñ̄nabin a göm kalöp wiñ ala. ⁵ B̄i Kub hon u añ̄i ap nöp m̄idöp. Kraiſ n̄ip n̄ij̄ udep adan u añ̄i ap nöp m̄idöp. Ñ̄ig pakep u añ̄i ap nöp m̄idöp. ⁶ N̄ibi b̄i magöñhalö m̄idpal gau kale God añ̄i ap nöp, Bapi añ̄i ap nöp m̄idöp. N̄ipe n̄ibi b̄i magöñhalö gau B̄i Kub m̄idöp. N̄ipe n̄ibi b̄i hag lö, kale magöñhalö wög n̄ipe ḡipal. N̄ipe n̄ibi b̄i magöñhalö gau an̄ kale dan̄ m̄idöp. * ⁷ Pen Kraiſ han̄ip añ̄i añ̄i ke ke nan aij ke ap n̄ime lö udpun. *

⁸ An̄ib u, God Manö u kal̄i kliñ riköm hagla,

“Ram m̄inöñ adö lan̄ ara ñ̄in u,
kauał mauał n̄ipe gau naḡi löm,
kal̄ip dam ð̄ip ḡi ud aramöm,
n̄ibi b̄i gau kal̄ip nan aij aij ñ̄a,” a ḡila.
*

⁹ N̄ipe ram m̄inöñ adö lan̄ ara a ḡila ił u, aige göl göm rö m̄idöp? Me n̄ipe nöd m̄inöñ naböñ an̄ yan̄ aramöm, hainö ram m̄inöñ adö lan̄ ara. * ¹⁰ An̄ib u hon n̄ijnabun, b̄i m̄inöñ naböñ an̄ yan̄ ara u, b̄i an̄ibu nöp adö lan̄ aramöm kumi kabö adö lan̄ au ara. An̄ig ga u, ram m̄inöñ au ḡiyar abe, ram m̄inöñ adö lan̄ au abe, ram m̄inöñ magöñhalö yabił arnabin a göm, an̄ig ga.

¹¹ B̄i an̄ibu nöp n̄ibi b̄i n̄ipe nan aij aij ñöm, r̄imnap hag lö, Jis̄as manö aij ud arep wög u ḡipal; r̄imnap God manö hagep wög u ḡipal; r̄imnap n̄ibi b̄i Kraiſ n̄ip

* 3:6: Ep 2:13,16-19 * 3:7: Kol 1:25 * 3:8: 1Ko 15:9-10 * 3:12: Jon 14:6; Ro 5:2 * 3:17: Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7 * 4:1: Kol 1:10 * 4:2: Kol 3:12-13 * 4:3: Kol 3:14-15 * 4:6: 1Ko 12:6 * 4:7: Ro 12:3,6 * 4:8: Sam 68:18 * 4:9: Jon 3:13

nɨŋaɣpal gau kalɨp Kraiŋ manö aij u hag ñɨbal; rɨmnap nɨbi bɨ Kraiŋ nɨp nɨŋ udpal gau kalɨp abad mɨdöm hag ñɨ aij ɣɨpal; rɨmnap nɨbi bɨ ñɨ pai gau kalɨp Kraiŋ manö aij u hag ñɨbal. * 12 God nɨbi bɨ nɨpe nɨp wög ɣɨlö, Kraiŋ hañ romanɨ nɨpe kub göm pɨdöŋ lɨnɨm a göm, nɨbi bɨ nɨpe gau kalɨp nan aij aij anɨb gau ña. 13 Kraiŋ hañ romanɨ pɨdöŋ lö, hon magöŋhalö han romanɨ aɨŋ ap rö manö aij nɨpe nɨŋ udun, God Ñɨ nɨpe aigale Bɨ rö mɨdöp u nɨŋ aij gun, hon ñɨ pai pro rö wasö, nɨbi bɨ majö Kraiŋ nɨpe ke mɨdöp rö lɨnabun. *

14 Anɨɣ geinab u, hainö hon ñɨ pai pro rö mɨdageinabun. Ñɨn hain anɨbu, Bɨ God Manö hagabun a göm, manö ke ke gau nɨbö gau nɨbö ud ud piral piral hagpal gau, hanɨp yɨgön udöm ñɨɣ solwara ud ado malo göp rö u gagnaböl. 15 Ñɨn hain anɨbu, hon nɨbi bɨ gau kalɨp mɨdmagö lun manö nɨŋö nöp haguŋ, nan nɨhön nɨhön ɣɨnabun u, Nabɨc nɨhön ɣɨböp u nɨŋun, anɨb unbö rö nöp gun. Nabɨc u Kraiŋ me. * 16 Kraiŋ nabɨc mɨdö, hañ romanɨ kɨd ke rɨmnap kɨd ke ke rɨmnap pen pen mɨdmagö löm, wög ke ke ɣɨlö, kɨdɨŋ aram hañ romanɨ kɨd ke ke ud jɨm ñö, hañ romanɨ magöŋhalö kub göm, pɨdöŋ lɨnab.

Kraiŋ nɨbi bɨ nɨpe mɨdpun rö, nagɨ ɣɨsön nɨbö adö u gun

17 Anɨb u, Bɨ Kub manö nɨpe u udem kalöp manö klö hagem hagabin: nɨbi bɨ God nɨŋ udagpal gau ɣɨmɨdal rö nagɨ adö u rö gagmim. Nɨbi bɨ anɨb gau gasɨ kale mɨdagöp. * 18 Kale sɨböŋ böŋ au mɨdpal. Kale gasɨ ap mɨdagöp yabɨŋ. Gasɨ rɨmɨd mɨdmagö kale ke prɨ göm manö nɨŋagal. Anɨb u, God kamɨŋ nɨpe kalɨp anɨ danɨ mɨdagöp. 19 Nan si nan najɨ nɨhön nɨhön ɣɨpal gau kale nable gagöp. Anɨb u, kale nan si nan najɨ abönamö ɣɨ dam dam, uri nan si nan najɨ hain nɨbö rɨmnap gun a göm rapɨn haŋöwalö ɣilö arab.

20 Pen nöd Kraiŋ manö aij u hag ñɨno nɨŋ udpe u, Kraiŋ kale nagɨ adö anɨbu ɣɨmim a göp kalöp hag ñɨno nɨŋaɣpim. 21 Kalöp Jisas manö nɨŋö u nöp hag ñɨno nɨŋbim me. 22 Nan si nan najɨ nöd ɣɨmɨdim u, gasɨ rɨmɨd mɨdmagö kale gac ɣɨnab. Anɨb u, nan si nan najɨ ɣɨmɨdim u böŋ nöp arö ɣɨmim. * 23 Gasɨ aij ɣɨsön nɨbö adö u nöp nɨŋmim. *

24 Pen God gö nɨbi bɨ ɣɨsön nɨbö mɨdaimim rö löp. Anɨb u, nagɨ ɣɨsön nɨbö

adö u ud halu lɨmim, God kamɨŋ aij mɨdöp rö u, God nɨpe uŋ ke mɨdöp rö u mɨdaimim. *

25 Anɨb u, hon magöŋhalö Kraiŋ hañ romanɨ nɨpe aɨŋ nöp mɨdpun u me, kale magöŋhalö nɨbi bɨ gau kalɨp piral hagmɨdim u arö ɣɨmim, manö nɨŋö nöp hagmim. * 26 Ñɨn rɨmnap nɨbi bɨ kalöp ɣɨ najɨ ɣɨlö kale mulu lugnab. Pen mulu lugö, nan si nan najɨ gagmim. Anɨɣ göl mulu nɨŋöl ɣɨ mɨdpe nɨŋöl ɣɨ, sɨdö wad aragnɨm. * 27 Wasö u, Seden kalöp gasɨ najɨ ñö, nan si nan najɨ ɣɨmim rö löp.

28 Nɨbi bɨ nan si udmɨdal gau hainö nan si udagöl; klö ke wög göm nan mɨdö nɨŋöl ɣɨ, rɨmnap nɨbi bɨ mög gep rö gau kalɨp ñöl. 29 Manö hagnɨɣ gabim u, manö najɨ rɨmnap hagagmim. Manö aij nɨbi bɨ nɨŋöm, God nɨp ɨɣ aij göl rö lɨnɨm gau nöp hagmim. * 30 God ñɨn hain u hanɨp böŋ nöp udnabin a göm nɨŋ löm. Ana Uŋ nɨpe u nöd yuö apöm kalöp anɨ danɨ mɨdöp u me, najɨ ɣɨmim God Ana Uŋ nɨp marö ñagmim. * 31 Hibur najɨ gö, nɨbi bɨ rɨmnap nɨŋbe mulu lugö, kal jumim, manö pen pen hagmim, nɨbi bɨ hag jumim, ɣɨ najɨ ɣɨmim ɣɨpim u magöŋhalö arö ɣɨmim. * 32 Pen pen mög nɨŋmim, mɨdmagö lɨmim. Kale Kraiŋ lau adö mɨdpe, God kalöp nan si nan najɨ ɣɨpim u nɨŋöm arö göp rö u, kale u rö nöp pen nɨŋmim arö ɣɨmim pen nɨŋmim arö ɣɨmim ɣɨmim. *

5

Mailö adö u ajaiun

1 Kale God ñɨ pai mɨdmagö aij nɨpe mɨdpim u, nɨpe göp rö ɣɨmim. * 2 Kraiŋ hanɨp nɨbi bɨ mɨdmagö löm, God nɨp nan dap sabe ɣilö halɨ? aij auöp rö u, hanɨp nan a göm mab ba lanɨ uma. Kraiŋ ga anɨbu nɨŋmim, kale ke anɨb unbö rö nöp nɨbi bɨ gau kalɨp mɨdmagö löl ɣɨ mɨdaimim. *

3 Pen God nɨbi bɨ nɨpe ke yabɨŋ mɨdpim u, nɨbi si bɨ si ɣɨmim, gau ajmim haŋöwalö ɣɨmim, nan aij kale gau yad udnam a ɣɨmim, nagɨ adö anɨbu rö magöŋhalö böŋ nöp arö ɣɨmim. 4 Uraŋaŋ hagmim, ñɨŋon lɨmim, manö najɨ hagmim gagmim. Manö anɨbu rö hagagep yabɨŋ. Kale pen God nɨp aij a göp a ɣɨmim.

5 Nɨ? aij ɣɨmim: nɨbi si bɨ si ɣɨpal nɨbi bɨ gau abe, gau ajöm haŋöwalö gagmim nɨbi bɨ gau abe, nan aij kale gau yad udnam a ɣɨpal nɨbi bɨ gau abe kale God Kraiŋ apil mɨhau ram mɨnöŋ kumi kabö adö lanɨ abad mɨdpil

* 4:11: 1Ko 12:28 * 4:13: Kol 1:28 * 4:15: Kol 1:18; 2:19 * 4:17: 1Pi 1:14; Ro 1:21 * 4:22: Ro 8:13; Kol 3:9 * 4:23: Ro 12:2 * 4:24: Jen 1:26; Kol 3:10 * 4:25: Kol 3:8-9; Sek 8:16 * 4:26: Sam 4:4; Jem 1:19-20 * 4:29: Kol 4:6 * 4:30: Ais 63:10; 1De 5:19; Ep 1:13-14 * 4:31: Kol 3:8 * 4:32: Mad 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 * 5:1: Mad 5:48 * 5:2: Hib 10:10; Eks 29:18 * 5:5: 1Ko 6:9-10; Kol 3:5

au aragnaböl yabî. Kale nan si nan najj au anîb gau gasî nîjbal u, nan anîb gau god kale rô lõp. *

⁶ Nagî najj hagajî anîb gau, nîbi bî rîmnap kalöp pîral hagöm hagnaböl, “Nan anîb gau nan si nan najj wasö,” a gî naböl. Kalöp pîral haglö nîjmîm rô lõp u, nîj aij gîmîm manö kale udagmîm. Nan si nan najj hagajî anîb gau gîpe, God kal juöm kalöp gî najj yabî gî nab. * ⁷ Manö kalîp nîjmîm kalîp aip ajagmîm.

⁸ Nöd sîbön an gau mîdmîdim u pen mîñî Bî Kub nîbi bî nîpe lîmîm mailö nîpe adö u mîdpîm. Mîñî mailö nîpe adö u mîdpîm rô, nîbi bî mailö adö u ajpal rô ajmîm. Mailö ñî pai rô mîdaimîm. * ⁹ Mailö magö u nan aij aij iru nöp pîlnab; gî aij gep magö ke ke iru yabî pîlnab; nan nîhön nîhön God nîjög aij gî nab nan gau magöñhalö pîlnab; nan nîhön nîhön nîjög nöp mîdöp pör nöp pîlnab. ¹⁰ God nîp aij gî nîm adö u nöp nîj aij gîmîm gîpe arîm.

¹¹ Sîbön yan ajöm nan si nan najj gîpal u kale aip agmîm. Nan si nan najj gîpal u mailö adö u hagpe nîjöl. ¹² Kale nan si nan najj pi göl gîpal u, hon nan anîb gau manö nöp hagnabun u, nable gî nab. ¹³ Ram ruö magöñhalö waiö nîjbun. Anîb u rô, God mailö nîpe auö, nan nîhön pi göm gîpal u waiö nîjnaböl. * ¹⁴ Mailö auö, magöñhalö nîjbun. Adö anîbu nöp, nîbi bî rîmnap hagpal,

“Ne umöl mîdpîm u, mîñî urakö,

Krais mailö nîpe u nöp mailö pak ñî nab,” a gî pal. *

¹⁵ Anîb u, nîbi bî rîmnap manö nîjagöm hatöwätö gîpal rô agmîm. Nî? aij gîmîm gî mîdaimîm. * ¹⁶ Nîbi bî nan si nan najj nöp gîpal ñî anîbi, kale pör nöp nîj aij gîmîm gî aij gîmîm. ¹⁷ Anîb u, bî hauî rô agmîm; Bî Kub nîp aij gî nab adö u nöp nîjmîm gîmîm. ¹⁸ Ñîg wain ñîjbe, hauî alagnîm; adan anîbu arnabîm lug paknabîm. Pen, God Ana apöm hanîp anî dan ajmanî raunîm, a gîmîm God nîp sabe geinabîm u aij. * ¹⁹ God Manö adîj Sam a gîpal gau rîmnap pen pen hagöl gî, Krais manö aij u kîmap ap pen pen hagöl gî, Bî Kub hîb nîpe dap ranebî kîmap ap pen pen hagöl gî gîmîm. Aij a gö nîjöl gî, mîdmagö kale anî danî kîmap rîmnap Bî Kub nîp hagmîm. * ²⁰ Bî Kub hon Jîsas Krais nîbi bî nîpe mîdpun u me, nan nîhön nîhön gî nîm, kale pör nöp nan magöñhalö gau Bapî God nîp aij a göl gî mîdaimîm. *

²¹ Krais Bî Kub hon mîdöp a gîpîm u me, anî mam Krais nîbi bî nîpe mîdpîm gau pen pen ud aij gîmîm. Anî mam ap manö rîmnap hagainîm u, manö nîpe udmîm. *

Ber bî gau

²² Kale nîbi gau, Bî Kub manö nîjmîm hain gîpîm rô, nagamul bî hagöl rô nîjmîm hain gîmîm. * ²³ Adö anîbu anîg göl mîdöp: Krais nîbi bî nîpe gau hañ romanî nîpe ke mîdöp; nîpe ke nabîc mîdöp. Krais nîbi bî nîpe ud kamîj yuöp. Krais nîbi bî udöm nabîc mîdöp rô, bî gau nîbi kale udöm nabîc mîdpal. * ²⁴ Krais nîbi bî nîpe gau kalîp hagö manö nîpe hain gîpal rô, nîbi gau, bî kale gau hagöl rô magöñhalö hain göl.

²⁵ Pen kale bî gau, Krais nîbi bî nîpe gau mîdmagö lõm uma rô nîjmîm, nîbi kale gau u rô nöp mîdmagö yabî lîmîm. *

²⁶⁻²⁷ Krais nîbi bî nîpe gau mîdmagö lõm uma u, cöc nîpe u nîp manö nîpe hagöm, ñîg lõm, uî maî gî aij göm, cöc mailö halö, gac pro ap, nan najj pro ap, manö pro ap wasö yabî, uî nöp mîdö, nîpe udöm nîp ke ñî nab. * ²⁸ Anîb unbö rô nöp, kale bî gau nîbi kale gau kalîp mîdmagö lîmîm. Hañ romanî kale ke gî aij gîpîm rô, nîbi kale gau u rô nöp gîmîm. Bî nîbi nîpe mîdmagö lõp u, nîpe ke mîdmagö lõp. ²⁹ Hañ romanî hon u mulu kal nîjagpun; ke nîjno aij gö, nan magö ñöl gî ñöl gî abad mîd aij nöp gîpun. Anîb unbö rô nöp, Krais nîbi bî nîpe abad mîdöp. ³⁰ Nîhön gî nîg: hon Krais hañ romanî ñî nî kîd ma kîd nîpe gau rô mîdpun.

³¹ Pen God Manö u kalî kîñî rîköm hagla, “Bî ap nîbi udnîg, nîme nap kalîp arö göm, nîbi udöm jîm ñöl mîdmîl, hañ romanî anî rô lõ mîdpîl,” a gî la. * ³² Manö anîbu îl ap mîdöp pen kale nöd nîjagmîdal. Yad gasî nîjbî manö anîbu Krais abe nîbi bî nîpe gau abe hagab. * ³³ Pen kale bî gau magöñhalö, hañ romanî kale u ke mîdmagö lîbîm rô, nîbi kale gau u rô nöp mîdmagö lîmîm. Kale nîbi gau magöñhalö, nagamul bî manö kale udmîm.

6

Ñî pai gau; nîme nap gau

¹ Kale ñî pai gau, Bî Kub hain gîpîm rô, name nap manö hagöl rô udmîm. Nagî aij me adö anîbu. * ² God manö unbö sîdu? lanî haga u hagöm haga, “Name nap bî kalîp ud aij gîmîm, hagmîl rô gîmîm,” a ga. Pen God manö anîbu nöp hagöm manö

* 5:6: Kol 2:4,8; Ro 1:18 * 5:8: Ep 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9; Jon 12:36 * 5:13: Jon 3:20-21 * 5:14: Ais 26:19; Ro 13:11 * 5:15: Kol 4:5 * 5:18: Luk 21:34 * 5:19: Kol 3:16 * 5:20: Kol 3:17 * 5:21: 1Pi 5:5
 * 5:22: Kol 3:18; 1Pi 3:1 * 5:23: 1Ko 11:3; Ep 1:22 * 5:25: Kol 3:19; 1Pi 3:7 * 5:26-27: 2Ko 11:2; Kol 1:22;
 Dai 3:5 * 5:31: Mad 19:5 * 5:32: Rep 19:7 * 6:1: Kol 3:20 * 6:2: Eks 20:12

ap halö hagöm haga, “Kale unbö geinabim, yad kalöp nan aij ap ñ+nabin,” a ga. * 3 God haga, “Anig gñabim u, yñ+d umagnabim; m+nöñ naböñ adö it i m+lö padö m+dmim, m+id aij gñabim,” a ga.

4 Pen nap bi, ñ+ pai kale gau m+id aij g+lan a g+mim, kalip pa j+ n+ñeb rö manö u rö hagagmim. Anig g+pe, ñ+ pai kale gau pa j+ n+ñöm, manö hagnabim rö n+ñagnaböl. Pen ñ+ pai kale gau kub g+lö n+ñöl g+, kale nap bi God Manö hag ñ+ aij g+mim, nag+ aij adö an+bu hag ñöl g+ m+dmim. *

Bi nag+ wög g+pal gau; bi kub kalip abad m+dpal gau

5 Pen kale n+bi bi, bi kub kalöp mani rau dap l+lö kalip nag+ wög g+ ñ+m+dmim gau, Krai manö hagö, p+ñ+ñ g+mim ud aij g+pim rö, bi kub kale m+nöñ naböñ adö it i gau manö haglö, kale u rö nöp p+ñ+ñ g+mim ud aij g+mim. *

6 Bi kub gau n+ñm+dlö n+ñöl g+, wög g+ aij g+no, kalip aij gan a g+mim gas+ an+bu nöp n+ñagmim; Krai n+p nag+ wög g+beb rö, God n+p aij gan a g+mim, pör wög g+ aij g+mim. 7 N+bi bi m+nöñ naböñ it i kalip nöp wög gabun a g+mim n+ñagmim; Bi Kub u n+p wög gabun a g+mim, aij gö n+ñöl g+ wög g+mim. 8 Kale n+ñbim, n+bi bi nag+ wög g+pal gau abe n+bi bi gas+ kale ke n+ñöm wög g+pal gau abe, Bi Kub wög kale n+ñöm, wög g+ aij geinaböl u kalip u rö nöp pen ñ+ nab. *

9 Pen kale bi kub n+bi bi han+p nag+ wög g+lan a g+mim mani rau dap l+him gau kalip g+ aij g+mim. Manö klö hagpe p+ñ+ñ göl g+ wög gagöl. Bi Kub kumi kabö adö lan m+idöp u, n+pe n+bi bi nag+ wög g+pal Bi Kub kale abe, n+bi bi kalip abad m+dpal Bi Kub kale abe m+idöp. Bi Kub n+pe n+bi bi gau kub, n+bi bi gau pro, a göm n+ñagöp; amgö ilö n+pe u ad+p ad+p m+dpal n+ñöm n+pe go+ ap aka go+ aragnab. *

Wim po God ñöb u l+hu magum g+ aij gun m+daun

10 Manö hag naböñ jun+g gabin i n+ñ aij g+mim. Bi Kub n+p c+g g+pe, n+pe klö n+pe kalöp ñ+n+m. 11 Seden han+p pör g+ naij g+n+g göp u, wim po nan God han+p ñöb gau magöñhalö ud rol g+mim, adan ramö au ul+ñ+n l+ m+id aij gaimim. * 12 N+bi bi hañ roman hagape m+idöp gau aip pen pen gagabun. K+jadi aion pi nan naij gau bi kub kale it ke ke kumi kabö lan abad m+idöm, s+böñ yan ajpal gau aip pen pen gabun. *

13 An+bu u, wim po nan God han+p ñöb gau

magöñhalö ud rol l+ aij g+mim m+idpe me, ñ+n b+slam m+dep u auö, klö g+mim nöp m+idpe, nan r+mnap kalöp göl rö lagnab. 14 An+bu u, God Manö n+ñö u, dip nag+ rö p+g l+ aij g+mim. Abad alnaböl a g+mim, pör nöp kabö rö gep magö u, sior p+idöñ l+bal rö, ud pab+ ba kale u limim. * 15 Ma r+rup l+bal rö, God aip j+m ñöl m+dep manö aij u ud armim. N+bi bi r+mnap kalip manö aij an+bu hagnig pör g+ j+n g+ m+dmim, gas+ an+bu nöp n+ñmim ma r+rup rö l+imim. *

16 Ha+un r+ñ albal rö, God han+p abad m+deinab a g+mim n+p gas+ n+ñ udöl g+ m+idpe me, n+pe gö Bi Naij Gep po n+pe mab rö inö n+ñöl g+ alnab gau böñ nöp hoñ g+ nab. Gas+ an+bu nöp n+ñmim, ha+un rö r+ñ g+mim. 17 Usaj+l p+idöñ bad l+bal rö, God kalöp mög n+ñöm ud kam+ñ yuöp gas+ u, ud nab+c adö lan usaj+l bad rö l+imim. Ru m+lö k+id ud arbal rö, God Ana ru m+lö k+id kalöp ñöb u ru m+lö k+id rö ud armim. God Ana ru m+lö k+id u God Manö n+pe me. *

18 Ana n+pe gas+ ñö n+ñöl g+, God n+p manö adö ke ke hag n+ñöl g+ m+daimim. Gas+ halö m+dmim, n+bi bi Krai lau adö m+dpal gau magöñhalö God n+p pör nöp sabe göl g+ m+daimim. * 19 Y+p u rö nöp God n+p sabe g+pe, y+p abad m+idöm manö magö n+pe ke y+p ñö n+ñöl g+, p+ñ+ñ gagem, Krai manö aij nöd n+ñagm+dal u, n+bi bi gau kalip ha+öwa+ö hag ñ+nam. * 20 Yad Krai bi n+pe m+dem, manö aij n+pe u nöp hag ajainö y+p nag+ l+lö m+dpin u, pen God n+p sabe g+pe yad p+ñ+ñ gagem ha+öwa+ö hag ñ+nam. Yad u rö nöp g+nam aij. *

Manö naböñ magö r+mnap

21 Pen yad aigöl rö gem m+dpin u, wög n+ñön n+ñön g+p+in u, mam aij hon Dijikas, bi God n+p pör nöp wög g+ aij göp u, am jaköm kalöp magöñhalö hag ñ+ nab. *

22 Hon aige rö m+dpin u, Dijikas amöm hagö n+ñmim, gas+ halö m+daimim, a gem, n+p m+dpim au yuabin.

23 Bap+ God Bi Kub Jisas Krai apil m+hu kalöp abad m+dlö n+ñöl g+, God Manö n+ñ ud p+idöñ göl g+ m+dmim, añ mam gau aip agam+j m+dmim, pen pen m+dmagö l+ m+daimim. 24 Bi Kub hon Jisas Krai n+p m+dmagö löl g+ nöp m+dpim gau, God kalöp magöñhalö mög n+ñöm ud aij yab+l g+n+im.

* 6:4: Kol 3:21; Sam 78:4; Pro 22:6 * 6:5: Kol 3:22-23; Dai 2:9-10; 1Pi 2:18 * 6:8: 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 * 6:9: Kol 4:1; Ro 2:11 * 6:11: Ro 13:12; 2Ko 10:4 * 6:12: 1Pi 5:8-9 * 6:14: Ais 11:5; 59:17; 1De 5:8 * 6:15: Ro 10:15 * 6:17: Hib 4:12 * 6:18: Luk 18:1; Kol 4:2; 1De 5:17 * 6:19: Kol 4:3-4; 2De 3:1 * 6:20: 2Ko 5:20; Plm 9 * 6:21: Ap 20:4; Kol 4:7-8; 2Di 4:12

Pilipai

Pol Pilipai n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i kliñ r̄ika

1 Yad Pol. Dimodi hol m̄ihōj Kraiſ Jisas n̄ip w̄ög ḡipul r̄ö, n̄ipe ap̄öm m̄id̄ö n̄iñöl ḡi, kal̄öp k̄öp i kal̄i kliñ r̄ikabin. Kraiſ Jisas n̄ip c̄ig ḡimim n̄ibi b̄i n̄ipe daun kub Pilipai gau m̄id̄pim kal̄öp maḡöñhal̄ö k̄öp i kal̄i kliñ r̄ikabin. Kal̄öp maḡöñhal̄ö, Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe m̄id̄pim gau; Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe abad m̄id̄pim b̄i kub gau; b̄i abad m̄idep gau kal̄ip w̄ög ḡi ñ̄ibim n̄ibi b̄i gau; kal̄öp maḡöñhal̄ö man̄ö an̄ibi hagabin. * 2 God Bap̄i hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiſ abe, kal̄öp mög n̄iñmil ud aij ḡilö, m̄id aij ḡimim.

Pol Kraiſ n̄ibi b̄i Pilipai gau sabe göm, God n̄ip aij a ga

3 Yad kal̄öp gas̄i n̄iñem God yad n̄ip aij a gabin. 4-5 God n̄ip n̄iñ udpe ñ̄in u r̄ikö, yad Kraiſ man̄ö aij u n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄im̄idin u, kale p̄ör ȳip ḡi ñ̄im̄idim. An̄ib u, kal̄öp maḡöñhal̄ö God n̄ip sabe gem, yad p̄ör n̄öp m̄iñ m̄iñ gem sabe ḡipin. 6 Yad n̄iñbin, God kal̄öp n̄öd n̄ibi b̄i n̄ipe uda u, kal̄öp ar̄ö gagnab me; n̄ipe w̄ög aij an̄ibu ḡi dam dam kal̄öp abad m̄id dam dam, Kraiſ Jisas ado ḡi aunab. *

7 Yad n̄öd gau gau aramem, Kraiſ man̄ö aij u hag ñ̄ainö, n̄ibi b̄i r̄imnap man̄ö pen pen hagl̄ö n̄iñöl ḡi, yad kal̄ip aip man̄ö hag am̄il ap̄l gem, Kraiſ man̄ö aij u man̄ö n̄iñö yab̄iñ m̄idöp u hag ñ̄i ajm̄idin abe, m̄iñi aui naḡi m̄id̄pin u abe, God ȳip hag lö w̄ög n̄ip ḡim̄idin u, kale maḡöñhal̄ö p̄ör n̄öp ȳip ḡi ñ̄im̄idim. An̄ib u, yad kal̄öp m̄id̄maḡö lem, gas̄i n̄iñöl ḡi n̄öp m̄id̄pin me. 8 God n̄iñöb Kraiſ Jisas kal̄öp m̄id̄maḡö löp r̄ö u, yad kal̄öp an̄ib unbö r̄ö n̄öp m̄id̄maḡö l̄bin.

9 Yad God n̄ip sabe gem hagpin, kale pen pen m̄id̄maḡö l̄i m̄id̄pe, m̄id̄maḡö lep maḡö u kub gö n̄iñöl ḡi, kale man̄ö n̄iñö u gas̄i n̄iñ aij ḡimim, man̄ö ud asik̄ ḡi aij yab̄iñ ḡinabin. 10 An̄ib u, adan mai adan aij yab̄iñ u n̄iñ aij ḡimim, adan aij yab̄iñ adö an̄ibu n̄öp arammim, aij yab̄iñ göp adö u n̄öp ḡi m̄id̄pe me, kal̄öp man̄ö ap̄ m̄idageinab n̄iñöl ḡi Kraiſ ado ḡi aunab. * 11 An̄ib u, Jisas Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe kal̄ip ḡi ñö, kale ḡi aij ḡipal r̄ö u, n̄ipe kal̄öp u r̄ö n̄öp gö, kale ḡi aij göl ḡi n̄öp m̄id̄pe, n̄ibi b̄i gau n̄iñöm God hib n̄ipe hagl̄ö adö arn̄im.

Pol naḡi l̄ila au m̄ideia pen Jisas man̄ö aij u kub ara

* 1:1: Ap 16:12-40 * 1:6: 1Ko 1:8 * 1:10: 1De 5:23
2:20 * 1:23: 2Ko 5:8

12 Pen añ mam b̄i n̄iñim! Kraiſ man̄ö aij u n̄iñaglan̄ a göm, ȳip naḡi l̄ila u pen naḡi m̄id̄pin r̄ö, Kraiſ man̄ö aij u amöm kub aröp. 13 N̄ibi b̄i gapman b̄i kub Sisa n̄ip w̄ög ḡi ñ̄ibal gau maḡöñhal̄ö abe, n̄ibi b̄i ȳihar̄iñ gau iru n̄öp abe, yad Kraiſ man̄ö u n̄öp hag ñ̄inö, ȳip naḡi l̄ibal u n̄iñbal.

* 14 Pen yad naḡi m̄id̄pin u me, añ mam iru yab̄iñ n̄öp B̄i Kub n̄iñ ud p̄id̄öñ göm, p̄iñiñ gagöm, klö göm God Man̄ö u waiö hag ñ̄ibal. 15 N̄iñö n̄öp, r̄imnap ȳip mulu lugö, hon u r̄ö n̄öp ḡino, hon hib kub m̄ideian̄ a göm, Kraiſ man̄ö hag ñ̄ibal. Pen r̄imnap, ȳip gas̄i n̄iñ aij göm, Kraiſ man̄ö hag ñ̄ibal. 16 God ȳip hag lö, Kraiſ man̄ö aij u man̄ö n̄iñö yab̄iñ m̄idöp u hag ñ̄ibin u n̄iñöm, ȳip m̄id̄maḡö löm, kale u r̄ö n̄öp Kraiſ man̄ö aij u hag ñ̄ibal.

17 Pen n̄ibi b̄i ȳip mulu lugö Kraiſ man̄ö hag ñ̄ibal gau, gas̄i m̄ihöp m̄idö, ȳip ḡilö u tham m̄ideinabin, kale pen hib kub udnaböl a göm, an̄ig ḡipal. 18 Pen u man̄ö m̄id̄agöp! Kale ȳip gas̄i aij n̄iñöm Kraiſ man̄ö aij u hag ñ̄ibal aka ȳip gas̄i naij n̄iñöm Kraiſ man̄ö aij u hag ñ̄ibal u, nan kub u kale Kraiſ man̄ö aij u hag ñ̄ibal. An̄ib u, yad m̄iñ m̄iñ ḡipin.

Pol, Kraiſ ȳip abad m̄ideinab, a ga

Yad m̄iñ m̄iñ ḡipin u, hainö u r̄ö n̄öp m̄iñ m̄iñ ḡinabin. 19 Yad n̄iñbin, kale God n̄ip sabe göl ḡi m̄id̄pe, Jisas Kraiſ Ana n̄ipe ȳip abad m̄idö, yad naḡi m̄id̄pin i hōj arnabin. * 20 Pen ȳip aij ḡinab u, yad nan n̄ihōn n̄ihōn ḡinabin, kam̄iñ m̄ideinabin aka umnabin, yad gas̄i halö m̄idem hañ roman̄ yad klö gem Kraiſ man̄ö aij n̄ipe u hag ñem, hib n̄ipe u hagnö adö arö n̄iñöl ḡi yad nable gagn̄im. Nöd an̄ig ga u, hainö an̄ib unbö r̄ö n̄öp ḡin̄im u aij. 21 Kam̄iñ yad u Kraiſ me; umnabin u, m̄iñi m̄id̄pin r̄ö wasö, m̄id aij yab̄iñ ḡinabin. * 22 Hañ roman̄ an̄ibi kam̄iñ m̄ideinabin u, w̄ög ḡinö nan magö r̄imnap p̄lnab. An̄ib u, yad umnabin aka m̄ideinabin u n̄iñagpin. 23 An̄ib u, yad gas̄i m̄ihöp m̄idöp, pen umem am Kraiſ aip m̄ideinam a ḡi gas̄i n̄iñbin. An̄ig ḡiböp, ȳip aij yab̄iñ ḡiböp.

* 24 Pen gas̄i yad ap̄ m̄idöp u, hañ roman̄ an̄ibi m̄idem, kal̄öp ḡi ñö, m̄id aij ḡimim u nan kub. 25 An̄ib u, yad ke gas̄i klö n̄iñbin u, umagnabin; kal̄öp ḡi ñ̄inö, Kraiſ man̄ö aij n̄ipe u n̄iñ ud aij göl ḡi, n̄ip c̄ig p̄id̄öñ göl ḡi, ḡi dammim, m̄iñ m̄iñ göl ḡi m̄ideinabim. 26 An̄ib u, kale m̄id̄pim u kauyan̄ amjakem seg m̄ideinabun u, kal̄öp aij gö, Jisas Kraiſ m̄iñ m̄iñ yab̄iñ göl ḡi m̄ideinabim.

Kale p̄iñiñ gagmim

* 1:13: Ap 28:30 * 1:19: 2Ko 1:11 * 1:21: Gal

27 Pen nan kub u, Krajs manö aij u hagöp rö nöp nñjmim gi aij gñmim. Anig geinabim u, yad mñdpim u nñnabin aka gai i mñdnö manö auö, kale gasi añi nöp nñjmim, klö yabñ wög jim ñöl gñmim, Krajs manö aij u nñj ud pñdön gñmim, nñbi bñ gau hag ññnabim. * 28 Pen nñbi bñ kalöp gi najj gñpal gau nñjmim, pñññj gagmim. Jim ñöl mñdmim pñññj gagpe, kale nñjnaböl, God kalip al pak löm, kalöp pen ud kamñj yunab. 29 God nan aij ap kalöp ñöb u, kale Krajs nñj udpim. Pen God nan aij ap kalöp ñöb u, kale Krajs nñbi bñ nñpe mñdmim, nñbi bñ rñmnap kalöp mulu lugajñp kale ilön udpim. * 30 Yad bñ nñpe mñdnö yñp gi najj gñpal rö, mññi kalöp u rö nöp gñpal. Kale aip mñdnö yñp gi najj geilla uñham mñdmidin u amgö kale ke nñjbm. Mññi u rö nöp, yñp gi najj gñpal u, nñbi bñ rñmnap kalöp manö hag ññlö, nñjbm.

2

Añ mam gau kalip mñdmagö lun

1 Krajs kalöp mög nñjöm udöp u me, kale pñdön lñmim gasi iru nñjagpim. Krajs kalöp mñdmagö löp u me, kale gasi halö mñdpim. Ana nñpe kalöp añ danj mñdöp u me, kale nñj jim ñöl mñdmim, añ mam gau pen pen mög nñjmim ud aij gñpim. 2 Anñb u, gasi adö aññ nñjmim, pen pen mñdmagö lñmim, gasi kale jim ñöl mñdaimim. Anig geinabim me, yñp aij yabñ gñnab. 3 Hon nñbi bñ kub mñdno, nñbi bñ rñmnap hanñp nñjöm hib hon haglö adö aran, a gñmim gasi u nñjagmim. Hon nöp nñbi bñ kub, nñbi bñ rñmnap gau nñbi bñ pro a gñmim gasi u nñjagmim. Nñbi bñ gau magöñhalö ud aij gep nñbi bñ mñdpal a gi gasi u nñjmim. * 4 Hon nöp mñd aij gun a gñmim gasi u nñjagmim; nñbi bñ rñmnap u rö nöp mñd aij gñlanj a gñmim gasi u nñjmim. *

Krais Jisas gasi nñjöm ga rö u gñmim

5 Krajs Jisas gasi nñjöm ga rö u gñmim:
6 Krajs Jisas hadame dagol gau pör nöp God mñdöp rö nöp mñdöp u pen God klö mñdöp rö u, adñp adñp mñdaiul a gi gasi u nñjaga. * 7 Gasi nñpe ke nñjöm, nan nñpe magöñhalö gau arö gem, bñ nagñ wög gep rö mñdeinam a gö, nñme nñj yag dauö ñññan ap nöp löm, nñbi bñ mñdpal rö nöp mñdeia. * 8 Pen gasi yad ke nñjem gñnam a göm gaga; God haga rö nöp gi dam arö nñjöl gi, bñ najj yabñ kalip pen ilön ññbal rö u,

nñp mab kros ba lanj al pak lñlö uma. * 9 Krajs ga anñbu, God nñp dam ram mñnönj kumi kabö adö lanj au löm, nñp hib ke yabñ hib adö lanj mñdöp ap ñö, hib magöñhalö hib nñpe mö gau mñdpal. * 10 Anig ga u, Jisas hib nñpe dap rannig, kale magöñhalö, kumi kabö adö lanj au mñdpal gau abe, mñnönj nabönj adö il i mñdpal gau abe; mñnönj nabönj mö gau mñdpal gau abe; kugom yñmöm, * 11 kale magöñhalö waiö hagöm, Jisas Krajs nñpe Bñ Kub mñdöp a gñnaböl. Manö anñbu hageinaböl u, Bapi God mailö aij nñpe u nñjnaböl. *

Hapö mailö paköp u rö, mailö göl gi mñdaiun

12 Anñb u, nñbi bñ mñdmagö yad gau. Kale aip mñdainö ññn u, manö hagnö nñjmim gñmñdim. Pen mññi gai i mñdpin u, manö kalöp hagabin anñbi, anñb unbö rö nöp nñjmim gñmim. God nñbi bñ nñpe ram mñnönj kumi kabö adö lanj au ud arnab a ga manö aij u manö hon a gñmim, pör nöp God nñp gasi aij nñjmim, nñpe hagöp rö nöp nñjmim, klö yabñ gi mñdaimim. 13 God nñpe nöp klö göm mñdmagö kale añ danj gasi ñö, nñp aij gñnab adö u gun a gñmim anig gñpim. 14 Mulu lugö, pen pen hagagmim. 15-16 Kale anig gñmim, ram mñnönj il i mñdmim, nñbi bñ najj yabñ nan si nan najj gñmñdal gau aip mñdpim u pen kale God ññ pai nñpe aij yabñ asñj mñdagöp mñdeinabim. Kamñj ñeb manö u ud nñbi bñ nan si nan najj gñmñdal gau kalip ññmim, gapñ magö kumi kabö lanj ññ lab rö u, kale mailö ññ lñmim. Anñb u, Krajs ado gi aunab ññn u, Krajs manö aij kalöp pör hag ññbin u, hagnö pak lñ aragöp, nñjöm adö anñbu nöp gñpal a gem, mññ mññ yabñ gñnabin. *

17 Kale God nñj nñj udpim u, nñp nan pak sabe gi ññlö nñp aij göp rö u göp. Pen Krajs manö aij u pör hag ññnö yñp al pak lñlö hagape yad lugnab u, manö mñdagöp. U yñharñj ññg wain ud nan pak sabe gñpal adö u honj gñpal rö u mñdöp. Kale God nñj nñj udpim u nan pak sabe gep; hagape yad lugnab u ññg wain adö u honj gep. Anig gö, hon se göl God nñp nan sabe gi ññno, nñp aij gñnab u nñjem, ññññ lem kalöp aip mññ mññ gñnabin. 18 Anñb u, kale u rö nöp mññ mññ gñmim aij gö nñjöl gi mñdaimim. *

Dimodi nñnab

* 1:27: Ep 4:1; 1De 2:12 * 1:29: Ap 16:19-40 * 2:3: Gal 5:26 * 2:4: 1Ko 10:24 * 2:6: Jon 1:1-2;
17:5 * 2:7: 2Ko 8:9; Jon 1:14 * 2:8: Hib 5:8; 12:2 * 2:9: Ap 2:33; Ep 1:20-21; Hib 1:3-4 * 2:10: Ro 14:11
* 2:11: Ro 10:9 * 2:15-16: Dan 12:3; Plp 1:10; 1De 2:19 * 2:18: Plp 3:1; 4:4

¹⁹ Kale mɨd aij gɨpim aka aigöl gɨ rō mɨdpim u nɨŋagpin. Bɨ Kub Jisas yau a gō, söl mɨdöp Dimodi nɨp yunō am kalöp nɨŋöm apōm manō anɨbu hagō, yɨp aij gɨnɨm. ²⁰ Dimodi bɨ aij, yad kalöp mög nɨŋem mɨdmagō lɨbin rō nɨpe kalöp u rō nöp mög nɨŋöm mɨdmagō löp. Bɨ ap unbō gagöp. ²¹ Bɨ rɨmnap anɨg gagpal; kalɨp ke aij gɨnɨm rō gasɨ nɨŋöm gɨpal; Jisas Kraiss nɨp aij gɨnɨm rō gasɨ nɨŋöm gagpal. * ²² Dimodi nɨpe bɨ aij yabɨl mɨdöp u amgō kale ke hadō nɨŋbim. Nɨpe nɨ yad rō mɨdō, bɨ apil mɨhau rō Jisas manō aij u hag nɨ aijp. ²³ Yad gasɨ nɨŋbin u, söl mɨdöp nagɨ mɨdpin u manō haglö nɨŋem, yɨp nan nɨhōn gɨnaböl manō u Dimodi nɨp hagnō, nɨpe amōm kalöp hag nɨnab. ²⁴ Gasɨ yad u, Bɨ Kub yau a gō, söl mɨdöp yad ke u rō nöp mɨdpim u nɨnabin.

Eprodaidas nɨnab

²⁵ Pen kale mam hon Eprodaidas nɨp hag yube apōm, yɨp abad mɨdō nɨŋöl gɨ, hol amɨ bɨ gɨpal rō klō gul God wög nɨpe u jɨm nöl gɨpul. Pen mɨnɨ nɨp hag yunō kauyan au ado gɨ nɨnab. * ²⁶ Nɨpe kalöp mɨdmagō löm am nɨŋnam a gōp. Nɨpe nan göp a gɨla u nɨŋmim mög nɨŋaibe u nɨpe nɨŋöm gasɨ iru nɨŋab. ²⁷ Eprodaidas nɨp nan kub gō, mel uma u, God nɨp mög nɨŋöm gō, urak ara. Pen nɨp nöp wasō; God yɨp u rō nöp mög nɨŋa. Mam anɨbu umböp, yɨp mög yabɨl gɨböp. ²⁸ Anɨb u, Eprodaidas nɨp yɨŋɨd yunō amjakō, kalöp aij gō nɨŋöl gɨ, yad gasɨ iru nɨŋbin rō nɨŋagnam. ²⁹⁻³⁰ Kale nöd mɨlö kub gau mɨdaibe, bɨ yɨp abadep ap mɨdagō, bɨ kale anɨbu hagpe, Kraiss wög u gɨnam a gōm, apōm yɨp abad mɨdōm, mel uma. Bɨ rɨmnap unbō rō gɨpal gau ud aij gɨmim. Anɨb u, nɨpe amjakō, Bɨ Kub nɨp wög göp mam hon u auab a gɨmim, nɨp hag wɨhai udmim mɨnɨ mɨnɨ yabɨl gɨmim.

3

Kraiss nɨp nɨŋ udpin u me, God yɨp nɨŋöm bɨ kamɨŋ aij yad hagöp

¹ Añ mam bɨ. Yad manō söl hag junɨg gem, kalöp manō ap halō hagnɨg gabin. Bɨ Kub nɨbi bɨ nɨpe mɨdpim rō, mɨnɨ mɨnɨ gɨmim. Manō kalöp nöd hagnō u, kauyan hagnam a gɨnō, yɨp marō gagöp. Kauyan hagnō mɨd aij geinabim u aij.

² Kain hauɨ gau nɨŋ aij göl gɨ mɨdaimim. Kale nan naij yabɨl gɨpal. Kale hañ roman rɨb gɨ dō gɨpal. ³ Hon me God nɨbi bɨ nɨpe yɨjɨg göl mɨdpun. Nɨhōn gɨnɨg: God Ana nɨpe u hanɨp aip mɨdō, God nɨp sabe gun. Kraiss Jisas nɨp cɨg gun aij a gō nɨŋöl gɨ

mɨdpun u me, God nɨbi bɨ nɨpe yɨjɨg göl mɨdpun. Hon hañ roman nan gau gɨpal gasɨ nɨŋun God nɨbi bɨ nɨpe mɨdageinabun, a gɨ gasɨ nɨŋbun u me, God nɨbi bɨ nɨpe kabō göl mɨdpun. *

⁴ Pen hañ roman nan gau gɨpal manō u hagōm, hon bɨ kub mɨdpun a gɨnaböl u, yad hagnabin, kale hañ roman nan anɨb gau bɨ kub wasō, yad ke nöp bɨ kub mɨdpin. *

⁵ Yɨp yag dapōm nɨn unbō raleb u mɨdōm, wan hañ u rɨb gɨ dō gɨla. Bac itan hon Isrel, nɨ nɨpe hain Benjamin it u me, yad bɨ Hibru yɨjɨg göl mɨdpin. Pen Juda lo manō hagpal u, yad bɨ Perisi mɨdainō rō, manō anɨbu hagöp rō magōŋhalō nɨŋ aij gem gɨ mɨdmɨdin. *

⁶ Juda manō anɨbu nɨŋ damem klō yabɨl juem, Kraiss nɨbi bɨ kalɨp nɨŋem, gɨ naij yabɨl gɨmɨdin. Hon Juda nɨbi bɨ lo manō pro pro ke ke gau gɨmɨdin rō, bɨ kub gau yɨp manō ap hagöl rō laga. * ⁷ Pen hainō gasɨ nɨŋ aij gem, nöd gɨmɨdin adō anɨbu nɨŋ aij gem gagmɨdin u nɨŋem, Kraiss yɨp göp u nöp nan aij a gɨ gasɨ añɨ u nöp nɨŋöl gem, nöd gɨmɨdin nan gau magōŋhalō nan yɨharɨŋ rō böŋ nöp arō gɨnō. *

⁸ Pen nöd gɨmɨdin nan gau nöp wasō. Gasɨ yad nɨŋbin u, Kraiss Jisas Bɨ Kub yad nɨŋbin u nan kub yabɨl. Nan rɨmnap gau magōŋhalō nan yɨharɨŋ yabɨl. Kraiss Jisas nɨp wög gɨnam a gem, nan gau magōŋhalō arō gɨnō. Kraiss bɨ nɨpe mɨdem, nɨp nɨŋ aij gɨnam a gem, nan gau magōŋhalō acɨp acɨp rō nɨŋbin. ⁹ Yad Kraiss aip jɨm nöl nöp mɨdeinam. Yad Juda lo manō adō u geinabin u, God yɨp nɨŋöm bɨ kamɨŋ aij yad hagagnab. Pen Kraiss nɨp nɨŋ udpin u me, God yɨp nɨŋöm bɨ kamɨŋ aij yad hagöp. * ¹⁰ Anɨb u, Kraiss nɨp nɨŋ aij gem, nɨpe uraka u klō anɨbu nɨŋem, nɨpe marō kub uda u rō marō udem, nɨpe uma u rō umem, * ¹¹ nɨpe uraka u rō God gö yad u rō nöp uraknabin.

Pol klō gōm ga

¹² Yad nan hagajɨn anɨbi magōŋhalō udem bɨ asɨŋ mɨdagōn mɨdpin u hagagabin. Pen Kraiss Jisas yɨp udō bɨ aigeg bɨ rō mɨdeinabin a gōm ga u rō udnam a gem, klō gem dip arabin. * ¹³ Añ mam bɨ. Nan aij anɨbu hadō udpin a gem hagagabin. Pen yad gasɨ añɨ ap mɨdöp. Nöd gɨmɨdin u hauɨ gem, le löm nan aij adan au nɨŋem dip arabin. ¹⁴ God nan aij yɨp nɨnab u udnam a gɨ gasɨ añɨ u nöp nɨŋöl gem, adan au kabō rō nöp gɨ dō gɨ amem, res pɨs gɨnab nagɨ anɨbu dip arabin. God yɨp wɨñ alōm nan aij nɨnab u, Kraiss Jisas yɨp gō ram mɨnōŋ

* 2:21: 2Di 4:10 * 2:25: Plp 4:18 * 3:3: Ro 2:29 * 3:4: 2Ko 11:18 * 3:5: Luk 1:59; 2Ko 11:22; Ap 23:6 * 3:6: Ap 8:3 * 3:7: Mad 13:44,46 * 3:9: Ro 3:21-22 * 3:10: Ro 6:3-5; 8:17 * 3:12: 1Di 6:12,19 * 3:14: 1Ko 9:24

kumi kabö adö laŋ au pör m+deinabin. *
 15 Hon n+bi b+ God n+p c+g aij g+ m+dpun
 gau magöŋhalö, gas+ an+bu rö nöp n+ŋun.
 Pen manö adö r+mnap gas+ ke n+ŋeinabim
 u, God kalöp gas+ y+ŋg göl n+ŋeb u yamnab.
 * 16 Pen Krajs manö aij n+ŋ udpun u arö
 gagun; manö an+bu n+ŋ aij göl g+ g+no
 arn+m.

17 Añ mam b+. Yad g+pin rö g+ dammim,
 n+bi b+ an+bu rö g+lö aröp gau n+ŋmim, kal+p
 udmim. * 18 N+hön gem g+ŋg: kalöp pör
 hagn+din rö m+ŋöŋ gem kauyaŋ hagabin,
 n+bi b+ iru nöp gau nan si nan naij göm,
 Krajs mab kros ba laŋ uma u kauaŋ mauaŋ
 rö m+dpal. 19 Kale ram m+nöŋ naij yaŋ
 u arnaböl. Hañ romaŋ kale gas+ göp adö
 u nöp gas+ n+ŋbal. Nan si nan naij g+lö
 nable g+böp pen kale b+ gau kal+p waiö
 haggal. Nan m+nöŋ naböŋ adö il i m+döp
 nöp gas+ n+ŋbal. * 20 Pen ram m+nöŋ hon u
 ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ au m+döp.
 Kumi kabö adö laŋ au n+bö, B+ n+bi b+
 kal+p kam+ŋ yunab u, B+ Kub Jisas Krajs,
 abad m+dpun. * 21 N+pe B+ klö yab+ŋ hagö,
 nan gau magöŋhalö manö n+pe n+ŋöŋ hain
 g+ŋab. B+ Kub Jisas Krajs klö an+bu gö,
 hañ romaŋ ña hon hij g+ lugöp gau gö, hañ
 romaŋ aij yab+ŋ, hañ romaŋ n+pe ke rö lö
 m+deinabun. *

4

M+id aij g+mim

1 An+bu u, n+bi b+ aij yad gau. M+lö kub gai
 i m+dem, kalöp m+dmagö lem, am n+ŋnam a
 gem, gas+ u n+ŋöl g+ m+dpin. Kalöp n+ŋem,
 ñ+ñ+ lem gas+ halö m+dpin. Manö kal+ kl+ñ
 r+kpin an+bi n+ŋmim, an+g g+mim, B+ Kub
 n+ŋ ud p+döŋ göl g+ m+daimim. *

2 Yuodia aip Sidiki aip, yad kalöp n+bi
 m+ŋau hagabin, kale B+ Kub u n+p gas+
 n+ŋbil rö, pen pen hagagmil, j+m ñöl
 m+daimil.

3 Pen b+ yad aip j+m ñöl wög g+pul, nöp
 hagabin, n+bi an+bu m+ŋau kal+p g+ ñ+mön,
 m+d aij g+mil. Nöd n+bi an+bu m+ŋau, yad
 u, Klemen u, n+bi b+ r+mnap gau aip j+m
 ñun, Krajs manö aij n+pe u n+bi b+ gau hag
 ñ+m+dun. God hib kale buk pör m+dep yaŋ
 r+kö m+döp. *

4 B+ Kub n+p c+g g+mim, m+ñ m+ñ göl g+
 m+daimim. Kauyaŋ u kalöp hagabin, m+ñ
 m+ñ göl g+ m+daimim! 5 N+bi b+ hain aij
 yab+ŋ m+daimim, n+bi b+ gau magöŋhalö
 n+ŋöl. B+ Kub sö l aunab. * 6 Gas+ kub
 n+ŋagmim. God n+p hag n+ŋöl g+, aij a göl
 g+, nan magöŋhalö n+p sabe göl g+ g+mim. *

7 An+g g+pe, Krajs Jisas n+p c+g aij g+ m+dpim
 u me, God hibur hain hain gas+ m+dmagö
 kale aŋ daŋ lö, kale p+ñ+ŋ g+mim gas+ iru
 n+ŋagnabim. N+bi b+ nöp m+dpun rö, God
 aigegö göm an+g göp u n+ŋagpun. *

8 Añ mam b+. Yad manö sö l hag jun+g
 gem, kalöp manö ap halö hagn+g gabin.
 Nan n+hön u n+ŋö;

nan n+hön u y+ŋg göl;
 nan n+hön u kabö rö;
 nan n+hön u as+ŋ m+dagöp;
 nan n+hön u m+dmagö lep;
 nan n+hön u n+bi b+ n+ŋöŋ ñ+ñ+ l+bal;
 nan n+hön u aij yöl;
 nan n+hön u n+bi b+ n+ŋöŋ aij a g+pal;
 nan an+bu gau nöp gas+ n+ŋöl g+
 m+daimim.

9 Kalöp aip m+dem, nan n+hön g+no n+ŋbe
 u, manö n+hön hagnö n+ŋbe u, n+ŋbe rö
 nöp g+mim. An+g geinabim, God kalöp
 aip m+döm, gas+ m+dmagö kale abad m+dö,
 gas+ iru n+ŋagnabim. *

*Pilipai n+bi b+ Pol n+p nan ñeila, m+ñ m+ñ
 ga*

10 Yad hagnö e, y+p hauŋ g+pal a g+
 gas+ n+ŋöŋ u pen wasö; y+p gas+ n+ŋöl g+
 m+daibe pen adan m+dageia n+ŋöŋ kale
 y+p nan ap yuagpe. Pen m+ñi yubim rö,
 y+p gas+ n+ŋöl g+ m+dpim u n+ŋem, B+ Kub
 hon u n+p m+ñ m+ñ yab+ŋ gabin. 11 N+ŋ
 r+mnap y+har+ŋ m+dpin gas+ u n+ŋem ha-
 gagabin; B+ Kub y+p gas+ ñö uri n+ŋbin,
 y+p n+hön n+hön g+ŋab u, manö m+dagöp.

12 N+ŋ r+mnap nan iru m+döp; ñ+n r+mnap
 m+dagöp. M+döp ñ+n gau ñ+n+ŋin; m+dagöp
 ñ+n gau y+har+ŋ m+dpin. Göp an+bu, nan
 iru m+dö aka m+dagö, gas+ kub n+ŋagpin.
 13 B+ Kub y+p abad m+döm klö ñöb u me, y+p
 n+hön n+hön gö a g+ŋab u g+ŋabin. *

14 Pen y+p m+ŋör gaia, kale y+p gas+
 n+ŋmim nan ñ+bim u, aij yab+ŋ g+pin.

15 Kale Pilipai n+bi b+ n+ŋbim, kale Jisas
 manö aij n+pe u nöd ap n+ŋbe ñ+n u, yad
 Masedonia Propins arö gem, God Manö hag
 ñ+ ajm+din, God n+bi b+ n+pe m+deila gau
 r+mnap y+p nan ñagla. Kale Pilipai n+bi b+
 nöp y+p mani nan gau ñ+m+dim. * 16 Pen
 amem daun kub Desalonaika m+dainö ñ+n
 u, yad nan ap m+dageia pen kale y+p mani
 nan gau pör ñ+m+dim.

17 Pen mani nan gau a gem hagabin;
 gas+ kale ke n+ŋmim, nan halöwalö ñ+be,
 God kalpe m+ñ m+ñ yab+ŋ göm, kale g+pe u
 hauŋ gagnab, a gem hagabin.

18 Nan yube magöŋhalö udpin. B+ kale
 Epaprodaidas n+p mani nan gau ñ+be,

* 3:15: 1Ko 2:6 * 3:17: 1Ko 4:16 * 3:19: Ro 16:18 * 3:20: Ep 2:6,19 * 3:21: 1Ko 15:28,43-53 * 4:1:
 1De 2:19-20 * 4:3: Luk 10:20 * 4:5: Hib 10:25; Jem 5:8-9 * 4:6: Mad 6:25-34; Kol 4:2 * 4:7: Ais 26:3;
 Jon 14:27; Kol 3:15 * 4:9: Ro 16:20 * 4:13: 2Ko 12:10 * 4:15: 2Ko 11:9

dapöm yip ñö, miñi nan iru yabɩ mɩdö mɩd aij gɩpin. Yip yube anɩbu, God nɩp nan lauöm ñilö, haɩɩ aij auö nɩp aij gɩmɩdöp rö u gɩpim. ¹⁹ Kale Krai Jisas nɩbi bɩ nɩpe mɩdmim, yip nan yubim u, God yad bɩ gep yabɩ u kalöp abad mɩdöm, nan nɩhön mɩdagainɩm gau kalöp ñɩnɩm.

²⁰ Anɩb u, God Bapi hon hib nɩpe pör nöp pör nöp hagno adö arnɩm. Anɩb unbö rö aij.

Manö naböŋ magö rɩmnap

²¹⁻²² Krai Jisas nɩbi bɩ nɩpe bɩ kub Sisa aip mɩdpal gau, kalöp Krai Jisas nɩbi bɩ nɩpe mɩdpim gau, “Kale mɩdpim?” a gɩpal. Anɩb u me, God nɩbi bɩ nɩpe aui mɩdpun magöŋhalö, kalöp Krai Jisas nɩbi bɩ nɩpe mɩdpim gau magöŋhalö, “Kale mɩdpim?” a gabun.

²³ Bɩ Kub Jisas Krai kalöp magöŋhalö mög nɩjöm abad mɩdainɩm.

Kolosi Pol Kolosi n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i kliñ r̄ika

1-2 Yad Pol. God n̄ipe ke ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idpin. Pen m̄iñi mam hon Dimodi yad aip m̄idö n̄iñöl ḡi, kalöp Kraiſ Jisas n̄ip n̄iñ udmim c̄ig aij ḡimim añ mam daun kub Kolosi m̄idpim gau, k̄öp an̄ibi kal̄i kliñ r̄ikabin.

God Bapi hon kalöp mög n̄iñöm ud aij gö, m̄id aij ḡimim.

Pol Kraiſ n̄ibi b̄i Kolosi gau sabe göm, God n̄ip aij a ga

3-4 Haglö n̄iñbun, kale Kraiſ Jisas n̄iñ udmim c̄ig aij ḡimim, n̄ibi b̄i n̄ip n̄iñ udpal gau kal̄ip magöñhalö m̄idmagö l̄ibim. An̄ib u, sabe gun, kalöp gasi n̄iñun, p̄ör nöp God B̄i Kub hon Jisas Kraiſ Nap n̄ipe u n̄ip aij a ḡipun. * 5 Ram m̄inöñ kumi kabö adö lañ au aramun nan aij udnabun a ḡi gasi n̄iñbim u me, kale Kraiſ Jisas n̄ip c̄ig aij ḡimim, n̄ibi b̄i n̄ipe gau m̄idmagö l̄ibim. Manö n̄iñö, Kraiſ manö aij u, nöd auö, nan aij kalöp kumi kabö adö lañ au m̄idöp u hadö n̄iñbe. *

6 Nöd api Kraiſ manö aij u n̄iñmim, God n̄ibi b̄i gau mög n̄iñöm ud aij göp manö yuö yab̄i u n̄iñmim, kale ke halö n̄iñ udpim ñin u r̄ikö, Kraiſ manö aij u kalöp an̄ dan magö p̄ilöm kub ranöm arab rö u, an̄ib unbö rö nöp me, ram m̄inöñ gau gau k̄id k̄id magöñhalö gau, Kraiſ manö aij u aramöm n̄ibi b̄i an̄ kale dan magö p̄ilöm kub ranöm arab.

7 Epapras, hon aip naḡi wög göm, Kraiſ n̄ip wög p̄ör ḡi aij göp u, kalöp nöd api Kraiſ manö aij u hag ña. An̄ig ga u, han̄ip ḡi ña. 8 Epapras aui apöm, Ana kalöp an̄ dan m̄idö n̄iñöl ḡi, n̄ibi b̄i gau m̄idmagö l̄ibim u, han̄ip hag ña. *

9 An̄ib u, Epapras n̄ipe nöd api han̄ip manö hag ñö n̄iñjo ñin u r̄ikö, kalöp nan a gun God n̄ip p̄ör nöp sabe ḡipun. God n̄ip sabe gun hagabun, n̄ip aij ḡinim adö u nöp, Ana n̄ipe kalöp gasi ñö kale gasi n̄iñ k̄id hiikmim nan n̄ihön God n̄ip aij ḡinab u n̄iñ aij ḡimim, a gabun. * 10 An̄ib u, B̄i Kub n̄ibi b̄i n̄ipe yab̄i rö ḡi m̄idmim, n̄ip aij ḡinab adö u nöp ḡipe ar̄inim. An̄ig ḡimim, nan aij ke ke iru nöp ḡi dammim, God n̄ipe aigale b̄i rö m̄idöp u n̄iñ aij yab̄i ḡinabim. An̄ig ḡipe, nan magö iru nöp p̄inab. 11 God n̄ipe B̄i klö unbö ke yab̄i mailö halö m̄idöp

u, n̄ipe klö n̄ipe magöñhalö kalöp ñö, kale p̄idöñ n̄ipe udmim, marö r̄imnap auö gasi an̄ibu n̄iñagmim, gasi halö m̄idmim, m̄iñ m̄iñ göl ḡi, * 12 Bapi n̄ip aij a göl ḡi m̄idaimim. Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe ram m̄inöñ p̄ör mailö ḡim̄idöp au nan aij udnaböl u, Bapi n̄ipe kalöp gö, kale u rö nöp nan aij an̄ibu udnabim. * 13 Seden, b̄i s̄ibön böñ gau abad m̄idöp u, han̄ip naḡi ad̄ik p̄idöñ l̄im̄idöp u pen God n̄ipe han̄ip hub̄ik yuö, m̄iñi Ñ̄i m̄idmagö n̄ipe han̄ip ud aij göm abad m̄idöp. * 14 Ñ̄i n̄ipe nöp han̄ip nan a göm umöm, naḡi m̄idaino u hub̄ik yua; n̄ipe nan si nan naij ḡipun gau n̄iñöm arö ga. *

Kraiſ nan gau magöñhalö abad m̄idöp

15 Nap God n̄ip waiö n̄iñun rö lagöp u pen Ñ̄i n̄ipe me Nap rö m̄idöp. N̄ibi b̄i nan gau ḡi laga ñin u, Ñ̄i Nap aip m̄ideia. N̄ibi b̄i nan gau magöñhalö yagol rö m̄idöp; Kraiſ n̄ipe adö lañol m̄idöp. * 16 Nan kumi kabö adö lañ gau abe, nan m̄inöñ naböñ iñ i abe, nan amgö n̄iñbun gau abe, nan amgö n̄iñagpun gau abe, ana nan gau abad m̄idpal gau abe, magöñhalö n̄ipe nöp ḡi la. Ḡi la u, Kraiſ hib̄ n̄ipe haglö adö ar̄inim a göm ḡi la. 17 Ram m̄inöñ hadame dagol gau ḡi laga ñin u, Kraiſ m̄ideia. N̄ipe m̄idöp u me, nan gau magöñhalö ka ke u m̄idöm j̄im ñöl m̄idöp. * 18 Kraiſ n̄ipe nab̄ic magö rö m̄idöp; n̄ibi b̄i n̄ipe gau, c̄oc u, hañ roman̄ n̄ipe m̄idöp. N̄ipe gö c̄oc hañ roman̄ kam̄iñ m̄idöp. N̄ipe iñ göm umöm kauyay uraka u me, nan n̄ihön n̄ihön m̄idöp gau yagol rö m̄idöp; n̄ipe nöp adö lañol m̄idöp. * 19 God gasi n̄ipe ke n̄iñöm gö, God n̄ipe m̄idöp rö nöp, Kraiſ an̄ib unbö rö nöp m̄idöp. *

20 An̄ib u, nan n̄ihön n̄ihön m̄inöñ naböñ iñ i m̄idöp abe, ram m̄inöñ kumi kabö adö lañ au m̄idöp abe, nan gau magöñhalö God aip j̄im ñinim rö löp. Nöd nan gau God n̄ip kauañ mauañ rö m̄idm̄idöp. Pen Ñ̄i n̄ipe, Nap n̄ipe ke m̄idöp rö nöp m̄idöm, mab kros ba lañ hagape lugö umö, uri nan gau magöñhalö God aip j̄im ñinim rö löp. *

21 Kale nöd nan si nan naij gasi n̄iñöl ḡi, an̄ib unbö rö nöp göl ḡi m̄idmim, God n̄ibi b̄i al ñ̄iñeb n̄ipe m̄idmim, m̄ilö gau rö m̄idm̄idim. * 22 M̄iñi pen Ñ̄i n̄ipe hañ roman̄ lom uma rö, kalöp ud n̄ipe ke aip j̄im ñöl lö, ram m̄inöñ n̄ipe kumi kabö adö lañ au arammim, God amgö ilö n̄ipe u n̄ibi b̄i uñ, n̄ibi b̄i as̄iñ m̄idagöp, n̄ibi b̄i manö ap m̄idagöp, m̄ideinabim. * 23 Pen kale Kraiſ

* 1:3-4: Ep 1:15,16 * 1:5: Ep 1:13; 1Pi 1:4 * 1:8: Kol 4:12; Plm 23 * 1:9: Ep 1:16,17 * 1:11: Ep 1:19; 3:16 * 1:12: Ep 1:11,18 * 1:13: Luk 22:53; Ep 2:2 Jon 1:1; 8:58 * 1:18: Ep 1:22-23; Ap 26:23; Rep 1:5 * 1:14: Ep 1:7 * 1:15: 2Ko 4:4; Jon 1:18 * 1:17: 1:19: Kol 2:9 * 1:20: Ep 1:10; 2:16 * 1:21: Ro 5:10; Ep 2:12 * 1:22: Ep 2:14-16; 5:27

manö aij n+ñj udpim u, ram padö rö n+ñj udöl g+ m+dmim, God nan aij kalöp ñ+nab u gas+ m+dmagö kale anj danj p+idörj l+mim gas+ n+ñjöl g+ m+daimim. Manö aij kalöp haglö n+ñbim an+bu, kalöp nöp wasö, n+bi b+ ram m+nöñ gau k+id kid magöñhalö hag ñ+ilö ara. Yad Pol u rö nöp wög adö an+bu nöp g+pin.

Pol Krajs n+ñj wög geia

²⁴ Kalöp nan a gem Krajs manö aij hag ñ+nö y+ip g+ najj g+ilö marö udnö u, m+ñi yad m+ñ m+ñ g+pin. Krajs n+pe ke marö kub yab+ñ uda u rö, Krajs n+bi b+ marö kub yab+ñ udöl a gem, Krajs hañ romanj n+pe u, cöc n+pe u, g+ ñ+nab a gem, hañ romanj yad marö r+mnab udpin.

²⁵ God y+ip hag lö, kalöp God Manö u magöñhalö hag ñ+ aij g+m+dim u me, cöc n+pe u n+ñj wög g+ ñeb b+ ap m+dpin. *

²⁶ Manö aij an+bu hadame gau m+ iru yab+ñ pi göl m+dm+dpöp pen m+ñi God n+pe Krajs n+bi b+ n+pe kal+ip manö an+bu waiö la. *

²⁷ God gas+ n+ñjöm manö hag la u, manö aij yab+ñ, manö mailö halö pi göl m+dm+dpöp u, n+bi b+ gau magöñhalö n+ñjöl a göm, n+bi b+ n+pe kal+ip waiö yammab. Manö aij an+bu il u an+g göl m+dpöp: Krajs m+dmagö kale anj danj m+dpöp; an+bu u kale ram m+nöñ kumi kabö adö lanj au arammim, God mailö ke halö au m+dpöp aip pör m+deinabim.

²⁸ An+bu u, hon Krajs nöp hag ñ+ibun. Kale magöñhalö Krajs n+ñj c+g aij göl g+, manö n+pe n+ñj aij göm, hagöp rö nöp göl g+ m+deinabol a gun, gas+ n+ñj aij gun n+bi b+ gau kal+ip magöñhalö r+m+id ukun, Krajs manö aij u hag ñ+m+idun. ²⁹ Adö an+bu nöp, Krajs klö najj n+pe ke magöñhalö y+ip ñöb u udem, klö gem wög n+pe göl g+ m+dpin. *

2

Kalöp manö piral hagöl u, udagmim

¹ Pen n+ñjim! Kale Kolosi n+bi b+ gau abe, Leodisia n+bi b+ gau abe, n+bi b+ r+mnab halö mulu ad+ñj yad n+ñjagpal gau abe, m+id aij g+mim a gem, wög klö yab+ñ gabin. ² Kale gas+ halö m+dmöm, gas+ añ+ ap nöp n+ñjöm, pen pen m+dmagö löm, gas+ n+ñj k+id hi+köm, God Manö pi göl m+dm+dpöp u magöñhalö n+ñj aij göl, a g+ gas+ n+ñjbin. God Manö pi göl m+dm+dpöp u Krajs. ³ Krajs n+ñj anj danj nöp God gas+ aij aij magöñhalö pi göl m+dpöp u me, n+pe ke nöp God gas+ aij an+bu waiö l+n+m rö löp. *

⁴ N+bi b+ r+mnab pir alöm, manö kl+ñ aij r+mnab haglö n+ñjöl g+, manö piral kale an+bu n+ñj udmim rö löp a gem, kalöp manö

an+bi hag ñ+ aij gabin. * ⁵ Yad ram m+nöñ m+ilö au m+dpin u pen gas+ yad u kalöp lau adö m+idö n+ñjöl g+, kalöp gas+ n+ñjöl g+ m+dpin. Pen kale Krajs n+ñj ud p+idörj g+mim, agam+ij m+dmim, j+m ñöl m+dpim u, y+ip aij yab+ñ göp. *

Krajs aip m+idun n+pe hagöp rö nöp gun

⁶ Kale Jisas Krajs n+ñj udmim, B+ Kub hon a g+mim udpim u me, adö an+bu nöp n+ñjmim g+pe ar+n+m. ⁷ Krajs n+ñj c+g aij g+mim, manö n+ñj n+pe hag ñ+ilö n+ñjbe u n+ñj ud p+idörj g+mim, hagöp rö nöp g+mim, God n+ñj aij a göl g+ nöp m+daimim. *

⁸ Pen n+ñj aij g+mim. N+bi b+ r+mnab kalöp manö y+har+ñj manö piral haglö, kale manö piral an+bu udmim k+id kale gau ammim rö löp. Manö y+har+ñj manö piral hagpal u, bac b+ aiud kale abe, ana najj nan gau m+nöñ naböñ il i abad m+dpal gau aiud abe udöm hagpal. Krajs manö aij u udöm hagagpal. ⁹ N+ñhön g+ñg: Krajs hañ romanj halö m+dpöp u pen God m+dpöp rö u, Krajs n+pe an+bu unbö rö nöp m+dpöp. * ¹⁰ God n+pe gö, kale Krajs n+ñj c+g g+mim, n+ñj aip j+m ñöl m+dmim, kam+ñj yab+ñ m+dpim. N+pe nöp me, ana najj nan gau m+nöñ naböñ il i abad m+dpal gau magöñhalö adö lagod m+dpöp. *

¹¹ Kale Krajs aip j+m ñöl m+dpim u me, kale hadö Juda n+bi b+ hañ r+ib g+ dö g+pal rö u m+dpim. Juda n+bi b+ gau ru pi ñ+nagö udöm hañ r+ib g+ dö g+pal, pen Krajs aip j+m ñöl m+dpim u me, n+pe nan si nan najj g+m+dim nag+ u r+ib g+ dö göp. * ¹² Kalöp ñ+g pakla u, kalöp Krajs aip r+igöl g+la; kale God klö n+pe Jisas ud urak ña u n+ñj udpe u me, God kalöp Krajs aip ud urak ñö, n+bi b+ kam+ñj g+sön n+bö n+pe m+dpim. *

¹³ Kale nöd nan si nan najj adö u nöp g+m+dim, Krajs n+pe nan si nan najj g+m+dim nag+ u r+ib g+ dö gaga ñ+n u, kale n+bi b+ hadö umbal rö m+daibe. Pen God n+pe ke gö, uri kale Krajs aip kam+ñj m+dpim. God nan si nan najj g+no u magöñhalö n+ñjöm arö ga. * ¹⁴ Nan si nan najj g+no u, köp anj anj kal+ kl+ñ r+köm, lo manö ke ke pen ñeb manö u halö kal+ kl+ñ r+kla u, God köp an+bu ud mab kros ba lanj c+ip+ pak lö, böñ nöp p+is ga. * ¹⁵ Mab kros ba lanj Krajs n+pe ana najj nan gau m+nöñ naböñ il i abad m+dpal gau mo n+pe gau löm, n+bi b+ gau n+ñj m+idlö n+ñjöl g+, kal+ip nag+ ad+köm ud +ip g+ ud ara.

¹⁶ An+g ga rö, kale nan magö r+mnab gau ñ+g r+mnab gau ñ+ñjbe, n+bi b+ r+mnab kalöp hag pro gaiöl, gas+ iru n+ñjagmim. M+ñi God n+ñj sabe gep ñ+n kub a göm as+

* 1:25: Ep 3:2,7-8 * 1:26: Ro 16:25-26; Ep 3:5,9 * 1:29: Ep 3:7,20; Plp 4:13 * 2:3: 1Ko 1:24,30 * 2:4: Ro 16:18 * 2:5: 1Ko 5:3 * 2:7: Ep 3:17 * 2:9: Jon 1:14,16 * 2:10: Ep 1:21-22 * 2:11: Ro 2:29 * 2:12: Ro 6:4 * 2:13: Ep 2:1,4-5 * 2:14: Ep 2:14-16; 1Pi 2:24

masi gınaböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gasi iru nıngımm. Mıñi rakın gısön auöp ñın kub a göm asi masi gınaböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gasi iru nıngımm. Mıñi Juda God nıpe sabe gep ñın kub a göm asi masi gınaböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gasi iru nıngımm. *
 17 Kraıs auaga ñın u, nan anıb gau ana rö nıñöm gımıdal; pen nan yabıt u Kraıs. *

18 Anıb u, nıbi bı rımnap apöm, manö mılö hagöm, naböñ nıñun rö, kale anıg anıg gımım, aka nıbi bı ramö rö mıdmım, aka ejol gau sabe gımım, a gaiöl u, manö kale udmım, God nan aij kalöp ñınab nan u arö gagmım. Nıbi bı anıb gau, Kraıs manö aij u nıngıppal; gasi kale ke nöp nıñöm, gasi pıral gau nıbö gau nıbö udöm, hon nıbi bı kub a göm, aiud yıharın mılö yabıt udaböl. 19 Nıbi bı anıb gau, Kraıs nıp arö göm adö anıbu arbal. Pen Kraıs nıpe nabıc magö mıdöm, hañ romanı nıpe u, magöñhalö kıdıt got rö jım ñöl löm, nan aij ñöm, abad mıd aij gö nıñöl gı, God nıp aij gınım rö u, hañ romanı kub gö gö arab. *

20 Kraıs cıg gıppım u me, nıp aip umbe, ana naij nan gau mınöñ naböñ ıı i abad mıdppal gau mo kale gau mıdagpım; kalöp nan ap gınıg klö ap mıdagöp. Anıb u, nıñön gınıg nıbi bı gau gasi nıñbal rö gasi nıñbım? 21 “Nan u ñınmagö udagmım! Nan u ñınagmım! Nan u ud nıngımm,” a gıpal, * 22 pen nan magö ñıg nan hagpal nan gau magöñhalö ñınlö pıs gınab. Manö klıñ aij hag ñıbal gau magöñhalö nıbi bı gasi ke nıñöm hagpal adö u nöp nıñöm hag ñıbal. *

23 Nıbi bı anıb gau, ejol abe sabe gun a göm, nıbi bı mög gep rö mıdno aij gınab a göm, nan asi masi göm, bıslam mıdppal. Anıg gılö, nıbi bı rımnap nıñlö, manö nıñö rö lınab u pen nan si nan naij gep gasi u auö, nan pıral gau nöp gasi nıñöm, Kraıs nıp cıg mıdagppal rö, nan ap klö ñö, hañ romanı ke gasi göp u arö göl rö lagöp.

3

God hanıp gö, Kraıs aip urakno

1-2 Pen kale Kraıs aip urakmım kamını gısön nıbö mıdpım u, mınöñ naböñ adö ıı i nan gau gasi u nıngımm. Gası kub kale u arınım nan ram mınöñ kumi kabö adö lanı mıdöp gau. Kraıs nıpe uraköm adö lanı au aramöm, God ñınmagö yıjıg böñ lau asık mıdöp. * 3 Kale Kraıs aip umbe u me, kamını mıdep magö kale u God Kraıs kalıp apıl mıhau aip pı göl mıdöp. 4 Kamını

mıdep magö kale ıı u Kraıs. Hainö nıpe aunab ñın u, amun nıpe aip mailö unbö ke halö mıd aij gınabun.

Nöd mıdmıdim u ke, urı mıdpım u ke

5 Anıb u, nan nıñön hañ romanı gasi göp u al pak lımım. Nıbi si bı si gımım, gasi naij nıñmım, hañwawö gımım, nan si nan naij nöp gun a gımım, uıpö kılno kıñap gol mani nan gau iru nöp udun a gımım gıpe aragnım. Uıpö kılno kıñap gol mani nan gau iru nöp udun a gı gasi nıñbal nıbi bı gau, kale nıbi bı nan pıral sabe gıpal rö nöp mıdppal. * 6 Adö anıb gau nöp gılö, God kalıp kal juö, ilön kub yabıt udnaböl. 7 Kale ke nöd nagı naij adö anıbu nöp gasi nıñmım, anıb unbö rö nöp gımıdim. 8 Pen mıñi nagı naij adö u böñ nöp arö gımım. Nöd mulu kal nıñmım, kal yabıt jumım, gasi naij nıñmım, nıbi bı gau kalıp hag pro gımım, uranıñ hagmım gımıdim rö, mıñi gagmım. * 9 Manö pıral hagmım, pen hagö pen hagö gımıdim u, u rö nöp hagagmım. Kraıs aip umbe u me, gı naij gımıdim nagı u kalöp wahıj rö wam wam ga u, hibur gasi mıdmagö nöd nıbö kale u, ud asık ke gau yubım. * 10 Hibur gasi mıdmagö nöd nıbö kale u ud asık yumım, hibur gasi mıdmagö hain nıbö kale u, wahıj rö rol lıbım. Nıbi bı gısön nıbö mıdmım, God kalöp gı la u pör nöp gö, kale nıpe ke mıdöp rö nöp lımım, nıp nıñ aij yabıt gınabım. * 11 God anıg ga u me, Grik nıbi bı gau ke, Juda nıbi bı gau ke mıdagppal. Nıbi bı hañ rıñ gı dö gıpal gau ke, nıbi bı hañ rıñ gı dö gagpal gau ke mıdagppal. Nıbi bı köp kalı klıñ amgö lı nıñbal gau ke, nıbi bı köp kalı klıñ amgö lı nıngıppal gau ke mıdagppal. Nıbi bı wıyap gau ke, nıbi bı uböl gau ke mıdagppal. Nıbi bı rau dam lılo nagı wög gıpal gau ke, nıbi bı gasi kale ke nıñöm wög gıpal gau ke mıdagppal. Nıbi bı gısön nıbö mıdpun u me, Kraıs nıpe ke nöp hanıp magöñhalö mıdmagö raul anı danı mıdö, nan rımnap magöñhalö nan yıharını rö löp. *

12 God nıbi bı nıpe mıdpım. Nıpe kalöp mıdmagö löm, nıbi bı nıpe ke hag la. Anıb u, wahıj rol lıbal rö, gı aij gep nagı u rol lımım. Nıbi bı gau kalıp mög nıñmım, ud aij gımım; hib kale ke hagpe adö aragnım; nıbi bı hain aij mıdmım; nıbi bı gau manö hain hagmım kal juagmım. * 13 Kraıs nıbi bı nıpe rımnap kalöp gı naij gaiöl, kalıp pen gı naij gagmım. Manö rımnap mıdınım, Bı Kub kale nan si nan naij gıpe nıñöm arö göp rö u, nıbi bı gau kalöp gı naij gaiöl u, u rö nöp nıñmım arö gımım.

* 2:16: Ro 14:1-12 * 2:17: Hib 8:5 * 2:19: Ep 2:21; 4:16 * 2:21: Gal 4:3,9; 1Di 4:3 * 2:22: Mad 15:9
 * 3:1-2: Mad 6:33; Mak 12:36; 16:19; Ep 1:20 * 3:5: Ro 6:6,11; Ep 4:19; 5:3-6 * 3:8: Ep 4:25-29; 5:4 * 3:9: Ep 4:22,25 * 3:10: Ep 4:24 * 3:11: Gal 3:28 * 3:12: 1Pi 2:9 * 3:13: Ep 4:2,32

* 14 Pen kale nagı aij anıbu rol gımim, hön adö lagod au mıdmagö lep magö u rol gımim. Nıbi bı mıdmagö lep magö u, nan aij gau magöñhalö wam wam ud jım ñöm lö, nan aij ap utep gagnım. *

15 God kalöp udöm hañ roman añı nöp jim ñöl la u, kale agamıj mıdmim pen pen ud aij gımim a göm ga. Anıb u, Krais hibur hain hain ñöb u nıp hag nıñmim, mıdmagö kalöp anıj daj hibur hain hain magö anıbu lö, agamıj mıdmim, nan nıhön nıp aij gınab u nıñnabım. Anıb u, nıp aij a göl gı nöp mıdaimim. * 16 Krais manö aij u anı kalöp daj ajmanı rauöm rö mıdaimım nıñöl gı, manö nıpe u nıñ aij yabıt gımim me, pen pen hag ñı aij göl gı, God Manö adıñ Sam a gıpal rımnab, God hib nıpe dap raneb kımab rımnab hagöl gı, God nıp aij a göl gı mıdaimim. * 17 Pen manö hagnıg aka nıhön nıhön gınıg, Bı Kub Jısa nıbi bı nıpe mıdpun a gımim, God Jısa kalıp apıl mıhau aij a göl gı nöp gıpe arnım. *

Krais nıbi bı nıpe gau mıd aij göl

18 Kale nıbi gau, kale Krais nıñ udpım rö, nagamul bı manö hagöl u hain gımim. *

19 Pen kale bı gau, nıbi kale gau kalıp manö klö gımim hagagmım; kalıp mıdmagö lımim. *

20 Kale ñı pai gau, kale Krais nıñ udpım rö, name nap hagöl rö magöñhalö hain gımim. Anıg geınabım God nıp aij gınab. *

21 Pen kale nap bı, ñı pai kale gau kalıp manö klö gımim hagpe hagpe, gası naij nıñöm, mıd aij gagöl rö löp u, nıñ aij gımim. *

Nıbi bı nagı wög gıpal gau; bı kub kale gau

22 Kalöp nıbi bı, bı rımnab nagı adıtık lı daulö, kalıp nagı wög gı ñımıdım gau, manö rımnab hagnıg gıbın. Bı kub nıñmıdal magö u nöp nıñmıdlö nıñöl gı wög gıno, kalıp aij ganı a gımim gıgmım. Gası mıhöp nıñagmım, Bı Kub hon kumi kabö adö lanı u nıñ mıdöp rö, gı aij gun a gımim, aij gö nıñöl gı gımim. * 23 Kale nan nıhön nıhön geınabım, nıbi bı mıñöñ naböñ ilı rımnab kalıp wög gabun a gımim gıgmım; Bı Kub kumi kabö adö lanı u nıp wög gabun a gımim, klö gımim gası aij nıñöl gı gımim. 24 Wög gı ñıbım u, Bı Kub Krais nıp wög gı ñıbım. Kale nıñbım Bı Kub nıpe pen ñöm kalöp nan aij ñıñab. 25 Pen God nıpe nıbi bı gı naij gınaböl gau manö

kub hagnıg, nıbi bı kub gau, nıbi bı pro gau a göm, manö kub gıgnab; adö añı u nöp hagöm, ilön ñıñab. *

4

1 Anıb u, kale bı kub rö mıdpım gau, Bı Kub kale kumi kabö adö lanı mıdöp u gası nıñöl gımim, nıbi bı kalöp nagı wög gı ñıbal gau kalıp abad mıd aij gımim, nan kalıp ñeb rö u hatöwatö ñıñmım. *

God nıp sabe göl gı mıdaimim

2 Kale gası nıñ aij göl gı, aij a göl gı, God nıp sabe göl gı mıdaimim. * 3 Hanıp u rö nöp God nıp sabe göl gı mıdpe, God nıpe adan hıtkö, Krais manö aij pi göl mıdmıdöp u nıbi bı gau kalıp waiö hag ñıñabun. Krais manö aij u nöp hagnö, yıp nagı leıla mıdpın. * 4 Pen God nıp sabe gıpe, yıp abad mıdö nıñöl gı, manö anıbu hag ñı aij gınö, nıbi bı nıñ aij göl. Yad unbö rö nöp gıñam u aij.

5 Kale pör nöp gası nıñöl gı mıdpe, adan hıtknım, nıbi bı Krais nıp nıñ udagpal gau, gası nıñ aij göl gı, kalıp ud aij gımim, Krais manö aij u hag ñıñmım. * 6 Maj mıgan kale u dö sol dö kal rö lainım. Anıg gö, nıbi bı manö kale nıñöl, dö gö, nıñ aij gınaböl. Kalöp manö nıhön rö hag nıñnaböl, kalıp pen hag ñı aij gımim. *

Pol Dijikas Onesımas bı mıhau kalıp yua

7-8 Mam mıdmagö hon Dijikas, yad Bı Kub nıp wög klö gıpın rö göp u, nıp yunö nıñab. Nıpe mıdpım u amöm, yad aıgegö rö mıdpın u kalöp hag ñö nıñmım mañ mıñ gımim a gem yunabın. * 9 Pen mam mıdmagö hon Onesımas, bı kalpe ke u, Dijikas aıp nıñnabıl. Onesımas nıpe u rö nöp, yad Bı Kub nıp wög klö gıpın rö, u rö nöp göp. Ammıl, nan nıhön nıhön gai i gab u magöñhalö kalöp hag ñı aij gınabıl. *

Pol manö hag naböñ jua

10 Bı Arısdakas, yad aıp nagı mıdpul u abe, bı hon Mak abe kalöp, "Mıdpım?" a gıpıl. Mak me, bı hon Banabas nımdan nıpe u. Bı anıbu nöp nöd manö yuem hagnö, "Nıp yagol u amıjakö ud aij gım," a gıñö. * 11 Bı hon Jısa, hib nıpe ap Jasdas a gıpal u, u rö nöp kalöp, "Mıdpım?" a göp. Bı Juda mıhau nıganı anıb gau me yad aıp wög gıpun. Juda rımnab yıp gası ap anıñöm jım ñöl wög gıgpun; kale yam nöp yad aıp God nıbi bı udöm abad mıdeınab manö aij u hag ñıñun.

* 3:14: Ro 13:8-10 * 3:15: Plp 4:7; 1Ko 12:27; Ep 4:4
Ep 5:22 * 3:19: Ep 5:25 * 3:20: Ep 6:1 * 3:21: Ep 6:4 * 3:22: Ep 6:5-8 * 3:25: Ro 2:11 * 4:1: Ep 6:9 * 4:2: Ep 6:18; Plp 4:6 * 4:3: Ro 15:30; Ep 6:19 * 4:5: Ep 5:15-16 * 4:6: Ep 4:29; 1Pı 3:15 * 4:7-8: Ep 6:21-22 * 4:9: Plm 10-12 * 4:10: Ap 12:12; 15:37-39; 13:13

¹² Bî kale Epapras, Krais Jisas nîp wög göp u, kalöp, “Mîdpim?” a göp. Nîpe pör pör klö göm kalöp God nîp sabe göm hagöp, “Kale gasî rîmnap nîngöm, Krais manö aij u nîj ud pîdöj göm, nîp cîg aij göm, hagnabön rö nöp gilö arnîm,” a göp. *

¹³ Amgö yad ke nîjem kalöp hagabin, nîpe klö göm kalöp wög göm, Leodisia nîbi bî kalîp wög göm, Hirapolis nîbi bî kalîp wög göm göp.

¹⁴ Pen bî aij hon, wös wameb bî Luk abe, Demas abe kalöp, “Mîdpim?” a gîpil. ¹⁵ Añ mam daun kub Leodisia gau, nîbi bî apöm nîbi Nimpa ram God nîp sabe gîpal gau magöjhalö, “Pol kalöp, ‘Mîdpim?’ a göp,” a gîmim.

¹⁶ Kalöp köp yuabin i nîjmim, ñîbe arö, Krais nîbi bî Leodisia mîdpal gau u rö nöp nîjöl. Pen Leodisia nîbi bî kalîp köp yubin u, kale u rö nöp udmim nîjmim.

¹⁷ Pen Akipas nîp hagnim, “Bî Kub wög nöp hag la u gî udmön,” a gîmim. *

¹⁸ Yad Pol, mîñi ñîmagö yad u ke, manö adîj magö i kalî klîñ rîkabin. Yîp sen udöm nagî pîdöj lîbal u, yîp hauî gagnim. God kalöp mög nîjöm ud aij gö, mîd aij gîmim. *

* 4:12: Kol 1:7; 2Di 4:10-11; Plm 23-24

* 4:17: Plm 2

* 4:18: 1Ko 16:21

1 Desalonaika Pol köp nöd u Desalonaika nibi bi kalip kali kliñ rika

¹ Hon Pol, Sailas, Dimodi, kalöp Bapi God Bî Kub Jisas Kraiss apil mîhau nîbi bî kale daun kub Desalonaika mîdpim gau, köp anîbi kalî kliñ rîkabun.

God kalöp mög nînjôm ud aij gö, mîd aij gîmim. *

Desalonaika nîbi bî Kraiss nîp nîj udôm cîg aij gîla

² Sabe gun, kalöp magöñhalö pör nöp God nîp aij a gîpun. ³ Bapi God nîp sabe gun, pör nöp kalöp gasî nîjgun, kale aige göl rö gîpim u gasî nîjgun, God nîp aij a gîpun. Kale Bî Kub hon Jisas Kraiss nîp nîj udmim cîg aij gîmim, nîp wög gî aij gîpim; kale Bî Kub hon Jisas Kraiss nîp mîdmagö lîmim, klö gîmim nîp wög göl gî mîdpim; kale Bî Kub hon Jisas Kraiss aip ram mîñöñ kumi kabö adö lan au arammim nan aij udnabim a gîmim, marö auö gasî iru nîjagpim. *

⁴ Añ mam aij. Hon nîjgun kale me, God mîdmagö löm nîbi bî nîpe ke uda nîbi bî gau mîdpim. ⁵ Kraiss manö aij nîpe u dam ram kale gau amun, kalöp manö magö nöp hag ñagno. Ana Uî nîpe hanîp an dan mîdôm, klö nîpe hanîp ñö nîjöl gî, Kraiss manö aij u manö nîjöl yabîl mîdöp a gun, kalöp manö yîjîg göl yabîl u hag ñîno nîj udpe. Kalöp aip hanmîdun u, kalöp nan a gun anîg göl gî mîdmîdun u, kale ke hadö nîjbmim. * ⁶ Bî Kub gîmîdöp u nîjmim, hon ke gîmîdun u nîjmim, anîb unbö rö nöp gî mîdaibe. Kale bîstam yabîl mîdmîdim pen Ana Uî nîpe gö, kale Kraiss manö aij u nîjmim, mîñ mîñ göl gî nîj ud mîdaibe. *

⁷ Anîg göl gî aij gîpe anîbu, Kraiss nîbi bî nîpe Masedonia Propins mîdeila gau abe, Akaia Propins mîdeila gau abe nîjôm, anîb unbö rö nöp gî aij gî mîdeila.

⁸ Kale God nîp nîj udpe u, manö anîbu aram aram, Masedonia Propins, Akaia Propins gau nöp wasö, ram mîñöñ gau gau magöñhalö ara nîjôm nîbi bî gau magöñhalö hadö nîjbal. ⁹ Anîb u, hon ram mîñöñ rîmnap amjakno, nîbi bî anîb gau ke aiud udôm haggal, "Desalonaika nîbi bî kalîp manö aij u hag ñaibe, kalöp ud aij göm, nan pîral sabe gîmîdal gau arö göm, God nîjöl pör kamîj mîdöp u nîp nîj udôm, nîpe hagöp rö nöp göm, ¹⁰ Nî nîpe Jisas umö, God gö uraka u, kumi kabö adö lan au nîbö ado gî aunîm a göm, abad mîdpal," a

gîpal. Jisas hanîp nan a göm uma u me, God kal juöm pen ilön kub ñînab u udagnabun.

2

Pol Desalonaika mîdôm Bî Kub nîp wög

ga

¹ Añ mam bî, kale ke nîjbmim, nöd ram kale auno u, yîharîj auagno. ² Daun kub Pilipai nöd amun hag ñîno, nîbi bî rîmnap hanîp manö najj hagöm gî najj gîla u pen God hanîp abad mîdôm gî nö, gîla anîbu gasî iru nîjagun, Desalonaika amun Kraiss manö aij u hag ñîno, hanîp u rö nöp gî najj gîla u pen hañwado hag ñî mîdaino. * ³ Manö kalöp haggun u dui gun, gasî najj nîjgun, pîral hagnun, hag ñagpun.

⁴ Kraiss manö aij ud aröl a göm, God nîpe ke hanîp hag lö, manö aij anîbu hag ñîbun. Kraiss manö hag ñîno, nîbi bî gau nîjöl, kalîp aij gan a gun gagun; God nîpe nîjöl, nîp aij gan a gun gabun. God nîpe nöp gasî mîdmagö hon an dan aigöl rö gî mîdpun u nîjöl. * ⁵ Kale ke nîjbmim, kalöp aij gîñîm a gun manö kliñ aij rîmnap kalöp hag ñagno; mani nan gau udun a gun manö hag ñagno. God nîpe u rö nöp nîjöl. ⁶ Kale Desalonaika nîbi bî hib hon hagpe adö arñîm a gun manö hag ñagno. Nîbi bî rîmnap gau hib hon haglö adö arñîm a gun manö hag ñagno.

⁷ Bî Jisas manö ud arep mîdpun rö, kalöp manö yîjîd hag ñeb rö, pen hane hagagno. Nîbi gau ñî painjan kale ud aij gîpal rö u, kalöp hain aij gun ud aij gîno. ⁸ Kalöp mîdmagö yabîl lî mîdmîdun. God Manö aij nîpe u kalöp hag ñaino, hanîp al pak lîñîg gîblap arö gagbnop. Kale añ mam mîdmagö hon me.

⁹ Añ mam bî, kale nîjbmim, kalöp aip mîdun wög klö gun uñham mîdmîdun. Kalöp aip mîdun, God manö aij nîpe u kalöp hag ñî ajun, uñham nan magö hanîp ral dapöm ñînaböl a gun, sîdö an sîbön yan mani wög rö gun nan ñîjmîdun. * ¹⁰ Kale nîjbmim, hon kalöp nîbi bî Kraiss nîp nîj udpim gau aip mîdöl gun, kalöp gî aij nöp gun, bî asîj mîdagöp, bî manö ap mîdagöp rö nöp mîdaino. God nîpe ke u rö nöp nîjöl. ¹¹ Kale nîjbmim, nap bî ñî pai kale ke hag ñî aij gîpal rö kalöp gîno. * ¹² God kalöp udö, nîbi bî nîpe nöp mailö halö mîdeinabim. Anîb u, kale God göp anîbu nîjmim, gasî nîj aij gîmim, nagî aij adö u nöp gî mîdaimim a gun, kalöp manö hain hag ñîno. Kale gasî halö mîdmim, kalöp gî najj gîla u gasî iru nîjagmim, klö gîmim, nagî aij adö u arö gagmim, a gun, manö anîbu rö kalöp hag ñîmîdun.

* 1:1: Ap 17:1-9 * 1:3: 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 * 1:5: 1Ko 2:4-5 * 1:6: Ap 17:5-9 * 2:2: Ap 16:19-24; 17:1-9 * 2:4: Gal 1:10 * 2:9: Ap 20:34 * 2:11: Ap 20:31

¹³ Kalöp God manö aij nıpe hag ñno nıñmim, manö kale ke nöp hagagaböl, God manö nıpe ke hagaböl, a gımim nıñ udpe. Nıñjō me, manö hag ñbun u, God manö kamıñ gası mıdmagö kale anı dañ wög gö, magö pılop. Anıb u, hon pör nöp God nıp aij a göl gı mıdpun. * ¹⁴ Pen añ mam bı. Krais nıbi bı nıpe ram mınönı Judia gau cöc ke ke gau ap magum göm God nıp sabe gılö, Juda nıbi bı gau kalıp gı naij gıla rö nöp, nıbi bı kale ke Desalonaika gau mıdpal kalöp u rö nöp gıla. * ¹⁵ Juda nıbi bı gau kale God manö hagep bı gau kalıp al pak löm, Bı Kub Jısas nıp al pak löm, hanıp yu gı yula. God kalıp nıñjōm ññı lagöp. Kale nıbi bı gau magöñhalö nıñjō mulu lugöp. * ¹⁶ Krais nıp nıñ udlö kalıp kamıñ gısön ñnab a gun, Krais manö aij nıpe u Juda nıbi bı wasö gau kalıp hag ñno, Juda nıbi bı gau kal juöm, hanıp adan urön gıpal. Gıpal anıbu, kale pör nöp nan si nan naij gımdal rö nöp gı dam dam dam arö, nan si nan naij kale asmen kub yabıñ rö mıdöp. Pen mıñı God kalıp kal juöm gö marö kub yabıñ kalıp auöp.

Pol kalöp kauyanı am nıñnam, a ga

¹⁷ Añ mam bı. Kale aip mıdno, Juda nıbi bı hanıp yu gı yula u, mög gö nıñjöl gı mıdpun. Hañ romanı hon aui mıdpun pen gası hon kalöp aip mıdöp. Anıb u, kalöp kauyanı am nıñun a gun, gası u nöp nıñ mıdpun. ¹⁸ Kalöp am nıñun a gı gası nıñun, yad Pol, ñın mıñöp aka mıñau nıganı amnabin a gıno, pen Seden hanıp adan wamöb. ¹⁹ Krais nıbi bı rımnap halö gıpal rö, kale abe gıpe me, hon gası halö mıdpun; kale gıpe, mıñ mıñ göl gı mıdpun; kale gıpe, Bı Kub hon Jısas aunab ñın u, manö aij ne hag ñno magö pılop i, a gıñabun. * ²⁰ Kale nöp gası nıñun, mıñ mıñ göl gı, aij a göl gı nöp mıdpun.

3

¹ Pen kalöp mög nıñun am nıñun a gun, yıñıd am nıñeb rö lagö, yad Pol, Sailas, hol mıñhönı daun kub Adens mıdul, * ²⁻³ mam hon Dimodi, hol aip God nıp wög göm, Krais manö aij nıpe u hag ñı ajöp u, nıp hag yulo na. Kalöp gı naij gılö, nıbi bı rımnap Krais nıp arö gıñaböl rö löp, Dimodi amöm, kalöp aip mıdöm Krais manö aij u hag ñı aij gö, kale Krais nıp nıñ ud pıdönı gımim, gası halö mıdeinabım a gul, nıp hag yulo na. Pen kale nıñbım, Krais nıbi bı nıpe mıdpun rö, hanıp gı naij gılö marö udnabun. * ⁴ Kale aip mıdun, hanıp gı naij gıñaböl

a gıno u, kale anıb unbö rö nöp gıla u hadö nıñbım. ⁵ Anıg geila, kalöp mög yabıñ nıñem, gası iru nıñem, aige göl gımim mıdpım u nıñnım a gem, Dimodi nıp hag yunö. Gası yad nıñnı u, Seden nıpe kalöp fıp gö manö utham hag ñno nıñbe u arö gımim rö löp, a gı gası nıñnı.

Dimodi ado gı apöm, mıd aij gıpım, a ga

⁶ Pen Dimodi kalöp am nıñjöm apöm hagöp, Krais nıp nıñ udmım cıg aij gımım, nıbi bı gau kalıp mıdmagö lımım, halıp mıñhönı gası nıñjöl gı ññı lıbım. Hol mıñhönı mılö gai i mıdul, kalöp mög nıñbul rö, kale pen u rö nöp ram mınönı kale gau mıdmım, halıp mıñhönı mög nıñbım, a göp. * ⁷ Pen hanıp gı naij gılö mıd aij gagno ñın u, Dimodi apöm, kale Krais nıp nıñ ud pıdönı gıpım manö u hagö, hanıp mıdmagö pılu göp. * ⁸ Kale Bı Kub cıg aij gımim nıp aip jım ñöl mıdpım u nıñun, hon kamıñ yabıñ mıdpun.

⁹ Mıd aij gıpım u nıñun, God nıp aij a gun. God nıpe gö, kalöp gası nıñun, mıñ mıñ yabıñ gıpun. Anıb u, nıp aij a göl gı mıdpun. ¹⁰ Kauyanı am kalöp nıñun, Krais manö aij u hag ñno, Krais nıp nıñ ud pıdönı gımim a gun, klö gun God nıp sıdö anı sıbönı yanı sabe göl gı mıdpun.

¹¹ Anıb u, Bapi God nıpe ke abe, Bı Kub hon Jısas abe hanıp adan hıklö, mıdpım u nıñabun. * ¹² Hon kalöp mıdmagö yabıñ lıbun rö, Bı Kub kalöp gı ñö, kale ke u rö nöp pen pen mıdmagö lımım, nıbi bı gau kalıp magöñhalö mıdmagö lımım gımım. ¹³ Bı Kub Jısas kalöp klö nıpe ñöm abad mıd damöm, nıbi bı uı nıpe gau magöñhalö udöm ado gı aunab ñın u, nıpe apöm kalöp udö, God Bapi hon amgö ilö adö nıpe u, kalöp manö ap mıdagö nıbi bı uı nıpe mıdeinabım.

4

God nıp aij gıñım adö u nöp gımım

¹ Añ mam bı. Kale aip mıdaino ñın u, kale aige göl gımım God nıp aij gıñab adö u nöp gıñabım u kalöp hag ñno. Manö hag ñno u kale udmım anıb unbö rö nöp göl gı mıdpım. Pen uri hon Bı Kub Jısas nıbi bı nıpe mıdpun rö, yad kalöp hagabın kale gı aij gıñıdım u, uri adö anıbu nöp klö gımım rapın nöp gıpe arınım. ² Bı Kub Jısas hanıp hagö kalöp manö nıñhönı nıñhönı hag ñno u kale hadö nıñbım.

³ God nıp aij gıñab u, kale nıbi bı ke kamıñ aij mıdmım, nıbi sı bı sı gagnabım.

* ⁴ Kale magöñhalö, God nıp aij gıñab adö u nöp hañ romanı kale abad mıd aij gıpe,

* **2:13:** 2De 2:13 * **2:14:** Ap 17:5 * **2:15:** Ap 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19 * **2:19:** Plp 2:15-16; 4:1; 2De 1:4

* **3:1:** Ap 17:15 * **3:2-3:** Ap 16:1-3; 2Di 3:12 * **3:6:** Ap 18:5 * **3:7:** 2De 1:4 * **3:11:** 2De 2:16 * **4:3:**

1De 5:23; 1Pi 1:16 * **4:4:** 1Ko 6:13

n̄ibi b̄i gau n̄iñlō kalōp manō ap m̄idagnab.

* ⁵ N̄ibi b̄i God n̄ip n̄iñagpal gau, gas̄i najj n̄iñōm n̄ibi si b̄i si udun a gōm, ḡi ajpal rō gagmim. ⁶ Pen kale Kraiis n̄ibi b̄i añ mam gau nan s̄ikim ḡimim nan kale p̄iñ ḡi udagmim. N̄ibi b̄i r̄imnap an̄iḡi geinabōl u, God kal̄ip magōñhalō pen ilōn ñinab. Manō an̄ibu kalōp nōd hag ñi aij ḡino. ⁷ Nan si nan najj ḡimim a gōm, God han̄ip manō aij n̄ipe hagōm udaga; ḡi aij gōl ḡi nōp m̄idmim, n̄ibi b̄i u t̄ m̄idaimim a gōm han̄ip uda. * ⁸ An̄ib u, n̄ibi b̄i manō hagabun an̄ib i j̄i n̄iñnabōl gau, han̄ip j̄i n̄iñagnabōl; God n̄ip j̄i n̄iñnabōl. Pen God n̄ipe Ana U t̄ n̄ipe kalōp ñab. *

⁹ Kraiis n̄ibi b̄i añ mam gau kal̄ip m̄idmagō l̄imim a gun manō u kal̄i kl̄iñ r̄ikagun. God kalōp gas̄i aij ñō, kale ke n̄iñmim hadō pen pen m̄idmagō l̄ibim. * ¹⁰ Kraiis n̄ibi b̄i n̄ipe Masedonia Propins m̄idpal gau magōñhalō u rō nōp hadō m̄idmagō l̄ibim. Pen kalōp manō klō hagun hagabun, klō ḡimim p̄or nōp adō an̄ibu nōp ḡipe kub arn̄im.

¹¹⁻¹² Pen kalōp nōd hagno rō, n̄ibi b̄i gau aip agam̄ij m̄id aij gun a ḡimim ḡipe arn̄im. Wōg waryō kale gau ke ḡimim nan ñiñmim. An̄ib u, nan magō, mani nan kale gau ke m̄idō n̄iñlō ḡi, nan as̄ib hag n̄iñagnabim me, n̄ibi b̄i Kraiis n̄ip n̄iñagpal gau, kalōp n̄iñlō aij ḡinab. *

B̄i Kub ado ḡi aunab

¹³ Pen añ mam b̄i. Kalōp manō ap hag ñi aij ḡinabun. N̄ibi b̄i kale r̄imnap umaiōl, b̄iñ nōp umbal a ḡimim, n̄ibi b̄i r̄imnap mōg gō m̄i t̄ōñ ḡipal rō gagmim. ¹⁴ Jisas uma u, God gō urakōm kam̄iñ m̄idōp a gun n̄iñban rō, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udōm umla gau, Jisas ado ḡi aunab ñin u, God gō, Jisas n̄ibi b̄i n̄ipe umla an̄ib gau dap halō aunab a gun, n̄iñbun. *

¹⁵ Pen B̄i Kub n̄ipe ke manō hag ñim̄idōp rō n̄iñbun, hon n̄ibi b̄i kam̄iñ m̄idno n̄iñlō ḡi B̄i Kub ado ḡi aunab gau, n̄ibi b̄i nōd umla gau kal̄ip ar̄ik aragnabun. * ¹⁶ Manō kub ap kumi kabō adō lañ n̄ibō hagōm, ejol magōñhalō gau abad m̄idōp ejol kub u w̄iñ gau l̄ gō n̄iñlō ḡi, God a t̄iñ magō u hagō n̄iñlō ḡi, B̄i Kub n̄ipe ke kumi kabō adō lañ au n̄ibō aunab. B̄i Kub auō, n̄ibi b̄i Kraiis n̄ip n̄iñ udōm umla gau, nōd uraknabōl. ¹⁷ Kale uraknabōl n̄iñōm God n̄ipe han̄ip n̄ibi b̄i n̄ipe kam̄iñ m̄ideinabun gau kal̄ip aip u t̄ gō, kumi kabō lañ ap ran jak am B̄i Kub aip magum ḡinabun. An̄ib u, hon B̄i Kub aip p̄or nōp p̄or nōp m̄ideinabun.

¹⁸ An̄ib u, manō hagabun an̄ib i pen pen hag am̄il ap̄il ḡimim, gas̄i halō m̄idaimim.

5

B̄i Kub hon ado ḡi aunab u n̄iñjun m̄id aij gun abad m̄idaiun

¹ Pen añ mam b̄i. B̄i Kub n̄ipe ñin mai aunab, n̄ibi b̄i nan n̄iñōn ḡilō n̄iñlō ḡi aunab u, kalōp hagagun. ² Kale ke n̄iñbim, B̄i Kub aunab u, n̄ip abad m̄ideinabōl ñin u auagnab. B̄i nan si udepp gau n̄ibi b̄i han arbal magō u aubal rō u aunab. * ³ M̄iñi agam̄ij m̄id aij ḡipun, han̄ip m̄iñi nan ap gagnab a ḡinabōl ñin u nōp ȳiñid auō, gas̄i kub yabiñ n̄iñnabōl. N̄ibi ñi painaṅ yag daun̄ig ḡilō ilōn gōp rō u ḡinab; ȳiñid nōp ilōn najj udlō p̄iñiñ ḡi arōl rō lagnab. *

⁴ Pen añ mam b̄i. B̄i nan si udepp gau apōm ram nap b̄i udlō, m̄idmagō kale p̄iñ u ḡinab. Pen kale s̄ibōn bōñ au m̄idagpim rō, ñin kub an̄ibu auō, m̄idmagō kale p̄iñ u gagn̄im. ⁵ Kale magōñhalō mailō ñi pai m̄idpim; kale magōñhalō sidō an̄ ñi pai m̄idpim. Hon s̄ibōn ñi pai wasō. * ⁶ N̄ibi b̄i r̄imnap uhōn hanbal rō m̄idagaiun; gas̄i n̄iñ aij gun m̄idaiun. ⁷ N̄ibi b̄i uhōn hanbal gau, s̄ibōn yañ nōp hanbal. N̄ibi b̄i ñig klō ñiñōm hau l̄ibal gau, s̄ibōn yañ nōp ḡipal. ⁸ Pen hon n̄ibi b̄i sidō an̄ ajpun gau, gas̄i n̄iñlō ḡi m̄idaiun. God Manō n̄iñ udun, God n̄ip m̄idmagō l̄i m̄idaiun; an̄ig ḡino, sior p̄idōñ ami b̄i rol l̄ibal rō, pabiñ m̄igan hon u m̄ideinab. B̄i Kub hon Jisas Kraiis aip ram m̄iñōñ kumi kabō adō lañ au aramun nan aij udnabun a ḡipun u, gas̄i n̄iñlō ḡi m̄idaiun; an̄ig ḡino, usajil p̄idōñ bad l̄ibal rō, nab̄ic cōg hon u m̄ideinab. * ⁹ N̄iñōn ḡiñig: God han̄ip ga u, ilōn kub udlan a gōm gaga; B̄i Kub hon Jisas Kraiis gō, n̄ip aip ram m̄iñōñ kumi kabō adō lañ au aramun nan aij udnabun a gōm ga. ¹⁰ Kraiis han̄ip a gōm uma u, kam̄iñ m̄idno aunab aka umōl m̄idno aunab u manō m̄idagōp; amun p̄or p̄or nōp n̄ipe aip kam̄iñ m̄ideinabun. * ¹¹ An̄ib u, Kraiis n̄ibi b̄i n̄ipe pen pen Kraiis manō aij u hag ñim̄im, n̄iñ ud p̄idōñ ḡimim, gas̄i halō m̄idmim. Pen hagajin i kale an̄ib unbō rō nōp hadō ḡipim.

Manō hag nabōñ juōm, kale m̄idpim, a ga

¹² Añ mam b̄i. B̄i kub kalōp u t̄ham wōg ḡi ñōl ḡi, manō ud as̄ikōl ḡi, manō hag ñōl ḡi m̄idpal gau, kal̄ip ud aij ḡimim. ¹³ God ke hagō wōg an̄ig ḡipal u, kal̄ip m̄idmagō l̄imim ud aij ḡimim. Pen kale magōñhalō agam̄ij j̄im ñōl m̄idaimim.

* 4:7: 1P̄i 1:15-16 * 4:8: Luk 10:16; 2Kō 1:22 * 4:9: Jon 13:34 * 4:11-12: Ep 4:28 * 4:14: Ro 14:9;

1Kō 15:3-4,12 * 4:15: 1Kō 15:51-52 * 5:2: Mad 24:42-43; 2P̄i 3:10; Rep 3:3 * 5:3: Mad 24:39; Luk 21:34-35

* 5:5: Ro 13:12 * 5:8: Ais 59:17; Ep 6:14,17 * 5:10: Ro 14:8-9; 1De 4:14

¹⁴ Añ mam bî nîñim. Nîbi bî wög gagöm mîd aij gagpal gau kalîp manö klô hagemim. Nîbi bî mög gö gasî mîlô lî mîdpal gau kalîp manö hain hagemim hag ñî aij gîmim. Nîbi bî hain gau kalîp gî ñîmim. Nîbi bî gau magöñhalö kalîp pör nöp manö hain hagemim agamîj mîdaimim. * ¹⁵ Nîbi bî rîmnap kalöp gî najj gaiöl, pen najj gagmim. Pen pen ud aij gîmim, pen pen gî aij gîmim. Pen nîbi bî ke nîbô gau abe, anîb unbö rö nöp gîmim. * ¹⁶ Pör nöp mîñ mîñ göl gî mîdmim; * ¹⁷ pör nöp God nîp sabe göl gî mîdmim; ¹⁸ pör nöp God nîp aij a göl gî mîdmim. Krais Jisas nîbi bî nîpe mîdmim anîg göl gî mîdaibe me, God nîp aij gî nab. * ¹⁹ God Ana hanîp gasî ñîñîm a gîmim nîñöl gî mîdaimim. * ²⁰ Nîbi bî God manö hagep gau manö hagaiöl arö gagmim. ²¹⁻²² Pen nîbi bî rîmnap pîral hagöl rö löp u, nîñ aij yabîñ gîmim. God Manö yîjîg göl u hagaiöl nîñmim udmim; pîral hagaiöl nîñmim udagemim. Najj adö rîmnap gagmim. *

²³ God hanîp nîbi bî ud aij göp agamîj mîd aij gîpun u, nîpe ke kalöp abad mîdöm gö, kale nîbi bî ke kamîñ aij nîpe mîdeinabim. God nîpe ke gö, Bî Kub hon Jisas Krais aunab ñîñ u, ana kale gau, gasî rîmîd mîdmagö kale gau, hañ roman kale gau magöñhalö, asîñ ap mîdagnîm. *

²⁴ God kalöp manö aij nîpe haga u, manö nîpe hagöp rö, anîb unbö rö nöp göp. Anîb u nîñbun, aui hagajîñ rö kalöp gî nab.

²⁵ Añ mam bî. Hanîp gasî nîñmim, God nîp sabe gîmim. ²⁶ Kale Bî Kub nîp nîñ udpim rö, Krais nîbi bî añ mam magöñhalö pen pen hag wîhai udöl gî, alaun bom halumim. ²⁷ Bî Kub hon u nîñ mîdöp rö kalöp hagabin, manö kalî klîñ rîkabin anîbi, añ mam gau kalîp magöñhalö amgö lî hagep nîñöl.

²⁸ Bî Kub hon Jisas Krais kalöp mög nîñöm, ud aij göl gî mîdainîm.

* 5:14: 2De 3:6,11 * 5:15: Ro 12:17; 1Pi 3:9 * 5:16: Plp 4:4 * 5:18: Ep 5:20 * 5:19: Ep 4:30 * 5:21-22: 1Jn 4:1 * 5:23: 2De 3:3

2 Desalonaika Pol köp hain nîbô u Desalonaika nîbi bî kalîp kalî kliñ rîka

¹ Hon Pol, Sailas, Dimodi, kalöp Bapi hon God Bî Kub Jisas Kraiss apil mîhau nîbi bî kale daun kub Desalonaika mîdpim gau, köp anîbi kalî kliñ rîkabun.

² God Bapi hon abe, Bî Kub Jisas Kraiss abe, kalöp mög nîjmil ud aij gîlô, kale mîdmagô aŋ kale daŋ agamîj mîd aij gîmim.*

Kraiss auô, God nîpe nîbi bî gau kalîp manô kub hagnab

³ Pen añ mam bî. Nöd Kraiss nîj udmîdim rô wasô; nöd kale pen pen mîdmagô lîmîdim rô wasô; uri kale klô gîmim Kraiss nîp nîj ud pîdôŋ gîmim, kale magôŋhalô Kraiss nîbi bî añ mam gau pen pen mîdmagô lîbim u nîjŋun, pör nöp God nîp aij a gun. ⁴ Kraiss nîbi bî nîpe mîdpe, nîbi bî rîmnap kalöp gî naij gîlô, mîjör auô uŋham mîdpim u pen gasî iru nîjagmim, Kraiss nîp nîj ud pîdôŋ gîmim cîg aij yabîl gîpim. Anîb u, God cöc nîpe ram mînôŋ ke ke gau aramun, Kraiss manô aij hag ñî aŋun, pör nöp kale anîg gîpim u kalîp hagnab. ⁵ Anîb u hon nîjŋun, God nîpe manô ud asîk aij göp nîjôm nîpe hagô kale God ram mînôŋ kumi kabô adô laŋ au am mîdeinabim. Uri pen manô aij anîbu hagpe kalöp gî naij gîlô marô udôl gî mîdpim. ⁶ God nîpe manô ud asîk aij göp rô, nîbi bî kalöp marô ñîbal gau kalîp pen u rô nöp marô ñînab. ⁷ Pen kale nîbi bî marô udôl gî mîdpim gau, God kalöp abe hanîp abe ud aij gînab. Bî Kub Jisas kumi kabô adô laŋ nîbô ejol klô nîpe gau uŋ gî, mab mîtaŋ rô inô nîjôl gî waiô aunab ñîn anîbu nöp God nîpe anîg gînab. ⁸ Nîbi bî God nîp gasî nîjagôm, Bî Kub hon Jisas manô aij nîpe u nîj udôm, hagöp rô gagpal nîbi bî gau kalîp pen ilôn ñînab. ⁹ Nîbi bî anîb gau, Bî Kub ram mînôŋ aij nîpe klô halô mailô halô mîdeinab kumi kabô adô laŋ au arôl rô lagnab; pör höŋ adô mîdôm ilôn kub udôl gî mîdeinabôl. ¹⁰ Bî Kub auô, nîbi bî uŋ nîpe hib nîpe haglô adô arnab; nîbi bî nîp nîj udpal gau, nîp nîjôm aiô waiô gînabôl. Pen Kraiss manô aij kalöp hag ñîno nîj udpe rô, kale ke abe anîb unbô rô nöp gînabim.*

¹¹ Adô anîbu nöp, kalöp gasî nîjŋun God nîp pör sabe gîpun hagnab, “Desalonaika nîbi bî gau nîbi bî ne ke udna rô, klô ne gîmôn kale nîbi bî ne ke gîpal rô gôl; klô ne gîmôn kale gî aij gun a gî gasî nîjbal u, anîb unbô rô nöp gôl; Kraiss nîbi bî nîpe mîdun nîpe hagöp rô nöp gun a gîpal u, klô ne gîmôn anîg unbô rô nöp gôl,” a gîpun.

* ¹² God Bî Kub Jisas Kraiss kale apil mîhau kalöp mög nîjmil ud aij gîpil rô, kale gî aij nöp gôl gî mîdpe nîjôl gî, nîbi bî gau nîjôm Bî Kub hon Jisas Kraiss bî mailô aij ke halô mîdöp u nîjŋabôl. Pen kale Jisas Kraiss nîbi bî nîpe mîdpim rô, mailô aij ke nîpe anîbu kalöp abe pak ñînab. Anîg gînîm a gun, God nîp sabe gîpun.

2

Bî naij u

¹ Añ mam bî. Bî Kub hon Jisas Kraiss ado gî apôm hanîp lîhu udô nîpe aip mîdeinabun manô u hagnabim. ² Pen nîbi bî rîmnap hagnab, Bî Kub ado gî aunab ñîn u bôŋ nöp auöp a gîpal. Pen Pol bî gau God Ana gasî ñô manô hagla u nîjŋun kalöp hagnabun a gaiôl, aka Pol bî gau anîg haglô bî rîmnap nîjôm manô daubal u nîjŋun kalöp hagnabun a gaiôl, aka Pol bî gau köp kalî kliñ rîkôm yulô auöp i a gaiôl u, mîdmagô kale pîlu gô, Pol bî gau kale ke manô anîbi hag yula a gîmim gasî iru nîjagmim. ³ Pen nîj aij gîmim. Nîbi bî rîmnap kalöp manô piral hagaiôl, manô kale u udagmim. Bî Kub ado gî aunab ñîn u hainô aunab. Pen nöd u, nîbi bî iru nöp God nîp arô göm, gasî kale ke hain göm haŋwalaô gînabôl. Anîg gîlô nîjôl gî, God nîp kauaŋ mauaŋ mîdöp bî u waiô lö nîbi bî nîp nîjŋabôl. Pen hainô Bî Naij yabîl anîbu mab ke yaŋ arnab me. ⁴ Bî Naij anîbu nan nîhôn nîhôn hib god a gîpal gau abe, nan nîhôn nîhôn sabe gîpal gau abe hag pro göm, hib nîpe ke nöp hagô adô arnab. Nîpe am God sabe gep ram u am asîkôm, yad me God a gînab.*

⁵ Kale aip mîdem, anîg gînab a gem hagnô u pen hauŋ gîpim rô löp. ⁶ Kale nîjŋim, nan ap Bî Naij adan wamôb u me, mîñî anîg gînîm rô lagöp. God nîpe ke hag la ñîn u nöp anîg gînab.

⁷ Pen mîñî ñîn i, God nîp kauaŋ mauaŋ mîdöp bî u auô, gînabôl adô u hadô gabôl u pen pro nöp gabôl; kub gîblap pen bî adan wamôb bî anîbu mîdô nîjôl gî, God nîp kauaŋ mauaŋ mîdöp bî u, nîbi bî gau rapîn ñîp gî kîd nîpe gau dam arnîm rô lagöp. Anîb u, nan si nan naij pro rô gî dam dapîl

* 1:2: Ro 1:7 * 1:4: 2Ko 7:4; 1De 2:19 * 1:6: Ro 12:19 * 1:7: 1De 3:13 * 1:8: Ais 66:15 * 1:9: Ais 2:10 * 1:10: Kol 3:4 * 1:11: Kol 1:9; 1De 1:2-3 * 2:3: 1Di 4:1; 1Jn 2:18; 4:3 * 2:4: Dan 11:36; Esi 28:2

gilo nıñöl gı, God gö bı adan wamöb u ke gau arnab. ⁸ God gö bı adan wamöb u ke gau arnab u, God nıþ kaua! maua! mıdöp bı u waiö lınab. Pen Bı Kub Jısas aunab ñın anıbu, nıpe rıþ adık göm apöm manö nöp hagö, Bı Naij u böñ nöp ap luğ paknab. * ⁹ God nıþ kaua! maua! mıdöp bı aunab u, nıpe Seden klö nıpe magöñhalö udöm, pir alöm, nan gagep ke ke iru yabıt nöp, nan nıñeb nıñagep ke ke iru yabıt nöp gı dam mıdö nıñöl gı, nıbi bı aiö waiö gınaböl. * ¹⁰ God nıþ kaua! maua! mıdöp bı u, nıbi bı gau kalıþ pir alöm, neb neb hagöm, tıþ tıþ göm gı dam mıdö nıñöl gı, mab ke yañ arnıg gınaböl nıbi bı gau manö nıpe u udnaböl. Kale Kraıs manö aij u nıñöm manö nıñö a göm nıñ udöm mıdmagö añ kale dañ lıblap u, God kalıþ nıbi bı nıpe ke rö udböp. Pen kale anıg gagla; kale manö aij u jı nıñla. ¹¹⁻¹² Nıñön gıñıg: Kraıs manö nıñö u udagöm, nan si nan naij göm ñıñ lıbal. Anıb u, God gö kale magöñhalö manö pıral arıbu rapın nıñ udnaböl nıñöm nıpe kalıþ manö kub hagöm mab ke yañ hag yunab.

¹³ Pen kalöp añ mam Bı Kub mıdmagö löp gau gası nıñun, pör nöp God nıþ aij gun. Nıñön gıñıg: hadame dagol gau God gası nıpe ke nıñöm haga, nıbi bı gau manö aij yad u nıñ udlö, Ana yad ana kale añ dañ mıdöm gası aij ñö kale nıbi bı ut mıdlö nıñöl gı, yad kalıþ nıbi bı yad ke udnabin a ga. God nıpe anıg haga u, kalöp nöp nıñöm hag la. *

¹⁴ Hon Kraıs manö aij kalöp hag ñaino nıñöl gı, nan aij hagabin anıbi God nıpe ke kalöp ñınabin a ga. God ga anıbu, Bı Kub hon Jısas Kraıs mailö aij unbö ke halö mıdöp u, kale nıpe aip mıdmim mailö aij nıpe anıbu rımnap udmim mıñ mıñ göl gı mıdeınabım, a göm ga. ¹⁵ Anıb u me, añ mam bı, Bı Kub Jısas Kraıs aip mıd aij gınabun a gımim, klö gımim, manö kalöp hag ñıno nıñbe u abe, manö kalı kfiñ rıkun hagno nıñbe u abe nıñ ud pıdön gımim mıdaimım.

¹⁶ Bapi God hanıþ mıdmagö löm ud aij yabıt gö nan aij udnabun a gun gası halö mıdpun. Bapi God abe, Bı Kub hon Jısas Kraıs nıpe ke abe, ¹⁷ apıl mıhau kalöp abad mıdlö, gası halö mıdmim, wög kale apıl mıthau u arö gagmim, manö aij kale u hag ñımim, gı aij göl gı nöp mıdaimım.

3

Hanıþ gası nıñmim, God nıþ sabe gımim

* 2:8: Ais 11:4; Rep 19:15 * 2:9: Rep 13:11-13 * 2:13: 2De 1:3; Ep 1:4 * 3:4: 2Ko 7:16; Gal 5:10 * 3:6: Ro 16:17 * 3:7: Plp 3:17 * 3:8: 1De 2:9 * 3:9: 1Ko 9:4; 1De 1:6 * 3:11: 1Di 5:13 * 3:12: 1De 4:11 * 3:13: Gal 6:9

¹ Pen añ mam bı, manö añı ap mıdöp. Hanıþ God nıþ sabe göl gı mıdaimım. Kalöp Bı Kub manö aij hag ñıno nıñ udpe, nıbi bı kale rımnap kalöp nıñöm Bı Kub manö aij u rö nöp nıñ udlö, nıbi bı rımnap iru nöp kıd kıd gau manö aij u nıñöm, Bı Kub manö aij nıpe ke nöp mıdöp u a göm nıñ udlı. Anıb u, God nıþ hag nıñmim, Bı Kub manö aij u nıbi bı ram mıñön añ aui mıdpal kalıþ hag ñıno, nöd kalöp añ au ga rö, anıb unbö rö nöp gıñım. ² Pen God nıþ sabe gımim nan ap nıþ hag nıñbe: God nıpe gö bı naij nan si nan naij nöp gımıdal gau, hanıþ nan ap göl rö lagnım. Nıñön gıñıg: nıbi bı rımnap Kraıs manö aij u nıñ udagpal.

³ Pen Bı Kub hagöp rö, pör nöp anıb unbö rö nöp göp. Nıpe kalöp gö kale manö nıpe nıñ ud pıdön gımim nıþ cıg pıdön gımim gı mıdpe Seden kalöp tıþ göm naij gıñım rö lagnab. ⁴ Pen Bı Kub hanıþ gası ñö gası halö mıdun nıñun, manö kalöp hag ñıno u, kale udmim anıb unbö rö nöp göl gı mıdeınabım. * ⁵ Bı Kub nıþ sabe gıpun hagpun, nıpe kalöp gası aij ñö, God nıbi bı mıdmagö löp rö nıñmim, Kraıs ilön kub uda pen klö göm nan nıñön gıñıg ga u arö gaga u nıñmim, anıg unbö rö nöp gıñabım.

Wög gımim nöp nan ñıñnabım

⁶ Añ mam bı. Bı Kub Jısas Kraıs manö yad nıbi bı gau hag ñımim a ga rö kalöp hagabun. Mam rımnap wög gagöm yıharıñ nöp gı ajöm, hagpun rö gagaiöl, kalıþ aip manö manö hagagmım. * ⁷ Kale ke nıñbım, hon kale aip mıdun gımdun adö u geınabım, Bı Kub nıþ aij gınab. Hon yıharıñ mıdagmıdun. * ⁸ Nıbi bı rımnap nan magö kale yıharıñ ñıñagun a gun, sıdö añ sıbön yañ klö ilön gun nöp nan ñıñmıdun. * ⁹ God wög gıpun rö, kalöp hag nıñun nan hañwawö udun ñıñbnop u pen kalöp nagı aij adö u yamno nıñmim anıg unbö rö nöp gımim a gun, ke klö ilön gun nan ñıñmıdun. * ¹⁰ Pen kale aip mıdun hagmıdun, "Nıbi bı wög gagöl nan ñıñagöl," a gımdun u nıñbım.

¹¹ Manö ap nıñbun u, nıbi bı kale rımnap wög gagöm, yıharıñ nöp mıdöm, gau gau ajöm, manö pi pıg hagöm, nıbi bı gau anıg gıpal anıg gıpal a gıpal. * ¹² Bı Kub Jısas Kraıs nıþ wög gıpun rö, nıbi bı anıb gau kalıþ manö klö gun hagabun, agamıj mıd aij gımim, wög ke gımim nan ñıñmim. *

¹³ Pen añ mam bı. Kale nagı aij adö u nöp gı dammim, iru maru gainım, nan aij nıñön u nöp nıñmim göl gı mıdaimım. *

¹⁴ Manö köp kalî kliñ rîkun hagabun i, nîbi bî rîmnap nîḡagaiöl, nîbi bî an an anîḡ ḡîpal u nîḡ aij ḡîmim, kalîp manö manö hagagmim; yîharîḡ mîdpe kalîp nable ḡîñîm. ¹⁵ Pen kalîp kauat mauat rô nîḡagmim; mam hon a ḡîmim hag ñî aij ḡîmim. *

Pol, "Kale mîdpim?" a ḡöp

¹⁶ Bî Kub hanîp ḡö ḡasî iru nîḡagun u, nîpe ke kalöp magöḡhalö aip mîdö, kale pör nöp nan nîhön nîhön ḡîñabim u, mîd aij ḡîmim ḡasî iru nîḡagnabim.

¹⁷ Yad Pol. Manö naböḡ i ñîmagö yad ke kalî kliñ rîkem, "Kale mîdpim?" a gabin. Ñîmagö yad ke manö kalî kliñ rîkpin u, pör anîb i rô nöp kalî kliñ rîkpin u me, nîḡnabim. ¹⁸ Bî Kub hon Jîsas Kraîs kalöp magöḡhalö möḡ nîḡöm, ud aij ḡöl ḡî mîdainîm.

* 3:15: 1De 5:14

1 Dimodi Pol köp nöd u Dimodi n̄p kal̄i kliñ r̄ika

¹ Dimodi. Yad Pol. God Ud Kam̄n̄j Yuep B̄i Kub hon u abe, Kraiſ Jis̄as hon n̄n̄j udun gas̄i halō m̄iḍpun B̄i Kub u abe, apil m̄iḥau ȳp hag l̄lō, Kraiſ Jis̄as manō aij ud arep b̄i n̄pe ap m̄iḍpin. ² Dimodi. Kraiſ manō aij u n̄p hag ñainō, Kraiſ Jis̄as n̄n̄j udpan u me, n̄p ñ̄i aij yad, a gabin. Bapi God, B̄i Kub hon Kraiſ Jis̄as, n̄p mög n̄n̄mil, ud aij ḡimil, abad m̄iḍ aij ḡilō me, ne agam̄j m̄iḍ aij ḡim̄n. *

Manō p̄iral n̄n̄j udōl rō lōp u, kal̄ip hag ñ̄i aij ḡim̄n, a ga

³ Yad nöd Masedonia Propins arn̄ig gem, n̄p daun kub Epesas ud lem manō hag ñ̄inō u, m̄iñi u rō n̄p kauyan hagn̄ig gabin. Ne Epesas au m̄iḍm̄n, n̄bi b̄i God Manō hagabun, a gōm, manō p̄iral p̄iral hagpal gau kal̄ip wasō ḡim̄n, hag aij ḡim̄n. ⁴ Manō aiud p̄iral udōm hagpal u, “Ap̄s bac hon an̄ig gōl an̄ig gōl r̄iklō auōp,” a ḡipal u, hagn̄m̄n arō gōl. Manō adō an̄ibu hagōm, pen pen n̄p hagpal. Manō p̄iral adō an̄ibu n̄bi b̄i gau kal̄ip haglō, God n̄pe n̄bi b̄i ud kam̄n̄j yun̄ig gab manō aij u n̄n̄agnabōl. An̄ib u, kale Kraiſ manō aij u n̄n̄j udōl rō lagnab. ⁵ N̄bi b̄i Jis̄as n̄n̄j udpal gau kale pen pen m̄iḍmagō lōl, a gem, n̄p manō an̄ibi hagabin. M̄iḍmagō kale ar̄j dan, naḡi ub̄n̄j adō u aij, naḡi ub̄n̄j adō u naij, n̄n̄j aij gōm, naḡi ub̄n̄j aij adō an̄ibu areinabōl u, kale n̄n̄jō n̄p añ mam gau m̄iḍmagō l̄inabōl. Kale an̄igōl añ mam gau pen pen m̄iḍmagō leinabōl u, kale n̄n̄jō n̄p Kraiſ manō aij u n̄n̄j udōm, hagōp rō n̄p ḡipal, a ḡinabun. ⁶ Pen n̄bi b̄i r̄imnap Kraiſ manō aij u hagōp rō arō gōm, b̄i haul rō manō ȳhar̄n̄j gau hag am̄l ap̄l ḡipal. ⁷ Hon God lo hag ñeb b̄i m̄iḍno, a gōm, ana udagōm n̄bi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄ibal u pen kale klō gōm manō hagabun it an̄ibu m̄iḍōp me u, a gōm, it an̄ibu n̄n̄jagal.

⁸ Hon n̄n̄jbun, God lo manō n̄pe haga u, manō kabō gōl, manō aij yōl m̄iḍōp. Pen hon God lo manō aij an̄ibu udun, gas̄i hon ke n̄n̄jun hainō gun, abōnamō geinabun u, aij wasō. N̄pe haga rō n̄p hag ñeinabun u, aij ḡinab; wasō wasō. ⁹ Pen hon n̄n̄jbun, God lo manō n̄bi b̄i ḡi aij ḡipal gau kal̄ip hagagab; n̄bi b̄i lo manō r̄ib jubal gau kal̄ip hagab. N̄bi b̄i God n̄p n̄n̄jagal gau abe, n̄bi b̄i nan si nan naij ḡipal gau abe, n̄bi b̄i God n̄p n̄p sabe galgal gau

abe, n̄bi b̄i God n̄p manō naij hagpal gau abe, kal̄ip hagab. N̄bi b̄i n̄pe nap kale ke al pak l̄ibal gau abe, n̄bi b̄i wip albal gau abe, kal̄ip hagab. ¹⁰ N̄bi si b̄i si ḡipal gau abe, b̄i kale n̄bi ap aip wasō b̄i ap aip gōm ḡipal gau abe, kal̄ip hagab. N̄bi b̄i kale n̄bi b̄i ñ̄i pai r̄imnap si ud daulō, wōg kal̄ip ḡipal, b̄i gau abe, n̄bi b̄i manō p̄iral hagpal gau abe, n̄bi b̄i “God amgō ilō n̄n̄jō hagn̄in,” a gōm, p̄iral hagpal gau abe, kal̄ip hagab. N̄bi b̄i Kraiſ manō aij n̄pe u r̄ib jubal gau kal̄ip hagab. ¹¹ Manō aij an̄ibu Kraiſ manō aij n̄pe u n̄p. Manō aij an̄ibu God mailō halō u ȳp manō hag ñ̄i ajep b̄i n̄pe hag la.

B̄i Kub Pol n̄p mög n̄n̄ja

¹² Yad Kraiſ Jis̄as B̄i Kub hon u n̄p aij a gabin. Ȳp, b̄i aij yad, a gōm, udōm, klō n̄pe u ȳp ñō, b̄i wōg gep n̄pe m̄iḍpin.

¹³ Pen nöd yad m̄iḍ aij gagn̄idin. Yad God n̄p hag juem, Kraiſ Jis̄as n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip ḡi naij gem, b̄i naij, b̄i kal yab̄i m̄iḍm̄idin. Pen God n̄p n̄n̄jagem, manō haga it u n̄n̄jagem ḡinō u me, ȳp mög n̄n̄jōm uda. ¹⁴ B̄i Kub ȳp mög yab̄i n̄n̄jōm, ud aij gōm, Kraiſ Jis̄as n̄p udep magō u abe, n̄bi b̄i gau m̄iḍmagō lep magō u abe, m̄iḍmagō yad ar̄j dan ȳm la.

¹⁵ Manō bōr̄j n̄p n̄n̄j udep ap hagn̄ig gabin: Kraiſ Jis̄as ram m̄inōñ it i aua u, n̄bi b̄i nan si nan naij ḡipal gau kal̄ip ud kam̄n̄j yun̄ig aua. B̄i nan si nan naij kub yab̄i ḡim̄iḍōp u yad n̄p. ¹⁶ Pen Kraiſ Jis̄as ȳp mög n̄n̄jōm, ud kam̄n̄j yunam, a gōm, haga, “B̄i nan si nan naij yab̄i ḡim̄iḍōp an̄ibu n̄p ud kam̄n̄j yunō, n̄bi b̄i gau magōñhalō n̄n̄jōm hagnabōl, ‘Kraiſ Jis̄as n̄pe b̄i naij an̄ibu n̄p ud kam̄n̄j yua rō, ȳp u rō n̄p ud kam̄n̄j yunab,’ a ḡinabōl,” a ga. An̄ib u, kale Jis̄as n̄p n̄n̄j udlō, n̄pe kal̄ip p̄or m̄idep magō u ñ̄inab. Adō an̄ibu n̄p, ȳp mög n̄n̄jōm ud kam̄n̄j yua. ¹⁷ Kin̄ kub n̄pe hadame dagol m̄iḍm̄iḍōp, uri m̄iḍōp, hainō p̄or p̄or n̄p m̄ideinab. N̄pe kam̄n̄j m̄idep magō u n̄p m̄iḍōp; umeb magō u m̄idagōp. N̄bi b̄i n̄p amgō n̄n̄jagal. N̄pe n̄p God añ̄i n̄p m̄iḍōp. B̄i Kub mailō unbō ke halō an̄ibu, hib n̄pe p̄or p̄or n̄p hagno adō ar̄n̄j. An̄ib unbō rō aij.

Pol Dimodi n̄p manō ap haga

¹⁸⁻¹⁹ Ñ̄i yad Dimodi. N̄p manō ap hagn̄ig gabin. Manō hagnabin an̄ibu, God nöd n̄bi b̄i r̄imnap gas̄i ñō, ne hainō n̄ñhōn ḡinabōn u hagla rō n̄p hagnabin. Manō an̄ibu udm̄n, Kraiſ Jis̄as manō aij u klō ḡi n̄n̄j udm̄n, nan n̄ñhōn aij, nan n̄ñhōn naij, a ḡi n̄n̄j aij ḡim̄n, naḡi ub̄n̄j aij adō

* 1:2: Ap 16:1-3; Dai 1:4

* 1:4: 1Di 4:7; Dai 1:14

* 1:8: Ro 7:12,16

* 1:12: Ap 9:15; Gal 1:15-16; 1Ko 15:9-10

* 1:13: Ap 8:3; 9:1-5

* 1:15: Luk 19:10

u nöp ammön, kɨjaki yam nɨpe gau aip kɨō gɨmön pen pen gɨmön. Nɨbi bɨ rɨmnap anɨg gagöm, God kalɨp gasɨ aij nɨb u arö gôm, ap lug pakpal. ²⁰ Bɨ ne Haimenias aip Aleksada aip anɨg gɨlō hagnö, “Anɨg gɨpil u, hon aip jɨm nɨl God nɨp sabe gagan. Kalɨp bɨ mɨhön arö gɨno, Seden böŋ u mɨdmil, marö yabɨgö, God nɨp hag jubil u arö gɨmil rö löp,” a gɨnō. *

2

God nɨp sabe gep

¹ Manö hagnɨg gabin u anɨg göl mɨdöp: hon nɨbi bɨ gau magöŋhalö gasɨ nɨŋun, kalɨp God nɨp sabe gun; nɨbi bɨ gau kalɨp nan nɨhön mɨdagainɨm, God nɨp hag nɨŋun; nɨbi bɨ gau God kalɨp gɨ nɨm abad mɨd aij gɨnɨm, a gun, sabe gun; nɨbi bɨ gau magöŋhalö God nɨpe gɨ aij göp u gasɨ nɨŋun, God nɨp aij a gun. ² God nɨp hag nɨŋno, kɨŋ gau abe, gapman bɨ kub gau abe, kalɨp magöŋhalö abad mɨd aij gɨnɨm. Anɨg gö me, hon agamɨj mɨd aij gun, God nɨp gasɨ nɨŋöl gɨ, gɨ aij göl gɨ mɨdeinabun. ³ Anɨb unbö rö gɨnabun aij. God, Ud Kamɨŋ Yuep Bɨ hon u, nɨp u rö nöp aij gɨnab. ⁴ “Yad nɨbi bɨ gau magöŋhalö ud kamɨŋ yunɨg gabin u, kale magöŋhalö manö aij yad u nɨŋ udöm, manö aij manö it u nɨŋ aij göl,” a gɨ gasɨ u nɨŋöb.

⁵ Nɨhön gɨnɨg:
God aɨŋ ap nöp mɨdöp.

Pen Bɨ aŋ nɨbö u, u rö nöp aɨŋ ap nöp mɨdöp.

God böŋ lap mɨdöp;
hon nɨbi bɨ böŋ lap mɨdpun.

Pen Bɨ aɨŋ ap nöp nɨbi bɨ ud God aip jɨm nɨnɨm rö löp.

Bɨ anɨbu Kraiŋ Jisas, nɨpe ke bɨ yabɨŋ ap.

⁶ Nan si nan naij nɨbi bɨ gau magöŋhalö gɨpal gau,

Kraiŋ Jisas nɨpe mab ba laŋ haŋ roman nɨpe ke udöm,

ilön kub udöm, umöm, pen kub hon anɨbu böŋ nöp raua.

Anɨb u, God hag la nɨn u,

Kraiŋ Jisas ga anɨbu nɨbi bɨ nɨŋöm nɨŋ udnaböl gau,

nɨpe kalɨp magöŋhalö ud kamɨŋ yunab. *

⁷ Adö anɨbu nöp, Kraiŋ Jisas yɨp hag lö, yad Jisas manö aij ud arep bɨ ap mɨdem, manö aij anɨbu nɨbi bɨ gau magöŋhalö hag nɨ aij gem, Juda nɨbi bɨ wasö gau kalɨp Kraiŋ Jisas manö nɨŋö u hag nɨ aipin. Yɨp wög hag la anɨbu, nɨŋö yabɨŋ hagabin. *

* 1:20: 2Di 4:14-15; 1Ko 5:5 * 2:6: Ro 3:29-30; Gal 1:4 * 2:7: Ap 9:15; Gal 2:7-8; 2Di 1:11 * 2:9: 1Pi 3:3-5

* 2:10: 1Di 5:10 * 2:12: 1Ko 14:34 * 2:13: Jen 2:7,21-22; 1Ko 11:8-9 * 2:14: 2Ko 11:3; Gal 3:1-6 * 3:1:

Ap 20:28 * 3:2: Dal 1:6-9

⁸ Bɨ gau, ram mɨnön magöŋhalö gau, bɨ rɨmnap kalɨp mulu lugagö, pen pen hagagöm, agamɨj jɨm nɨl nöp mɨdöm, pör nöp God hagöp rö nöp gôm, nɨp nɨmagö gɨlaŋ göl gɨ sabe gaiöl u, yɨp aij gɨnab.

⁹ Pen nɨbi gau u rö nöp agamɨj mɨd aij göl. Umagö kale malɨkagnaböl. Nan gol udöm kɨiŋ aij gɨpal gau, aka bis kɨbap rö mani kub raupe gau, aka walɨŋ mani kub raupe gau yɨmagnaböl. Nɨbi nan aij aij haŋ roman yɨmbal gau, nɨbi bɨ rɨmnap hanɨp nɨŋlō aij gaŋ, a göm, gɨpal u, God nɨp aij gagöp. *

¹⁰ Pen nɨbi God nɨp nɨŋ udun sabe gɨpun, a gɨpal gau, kale nɨbi bɨ rɨmnap gau kalɨp ud aij göm, wög rɨmnap gɨ nɨm, kalɨp gɨ aij göm, göl. Anɨg gɨnaböl u, God nɨp aij gɨnab. *

¹¹ Bɨ gau God Manö hag nɨaiöl u, nɨbi gau agamɨj mɨdöm, nɨŋ aij göl. ¹² Yad nɨbi gau kalɨp hagɨn, kale God Manö bɨ gau kalɨp hag nɨagnaböl; kale bɨ gau kalɨp abad mɨdageinaböl. Bɨ gau God Manö hag nɨaiöl u, nɨbi gau kale manö rɨmnap hagagöl. *

¹³ God Adam nɨp nöd gɨ lōm, hainö nɨbi nɨpe Ip nɨp gɨ la. * ¹⁴ God mab magö wasö ga u, kɨjaki manö piral hageia Adam nɨŋaga. Nɨbin Ip kɨjaki manö piral u nɨŋöm gɨ naij ga. * ¹⁵ Pen nɨbi gau nɨŋ pai yag dapöm, ana udöm, Kraiŋ Jisas nɨp nɨŋ udöl gɨ, nɨbi bɨ gau kalɨp mɨdmagö löl göl, Kraiŋ Jisas manö aij nɨpe hagöp rö nöp göl gɨ, gɨ mɨdeinaböl u, God kalɨp ud kamɨŋ yunab.

3

Nɨbi bɨ Kraiŋ Jisas nɨŋ uɨpal gau kalɨp abad mɨdep bɨ gau

¹ Manö nɨŋö yabɨŋ hagnɨg gabin. Bɨ rɨmnap, Kraiŋ Jisas nɨp wög gun, nɨbi bɨ nɨp nɨŋ uɨpal gau kalɨp abad mɨdaiun, a göm, gasɨ u nɨŋbal gau, gasɨ aij yabɨŋ nɨŋbal. *

² Pen kale nɨbi bɨ Jisas nɨŋ uɨpal gau kalɨp abad mɨdep bɨ rɨmnap udun, a gɨnabim u, bɨ gɨ aij gɨpal gau nöp nɨŋmim udmim. Nɨbi kale aɨŋ ap nöp udöm, bɨ hain aij, gasɨ nɨŋ aij göm, nan naij gagöm, nɨbi bɨ mɨlö gau nɨbö hag wɨhai dam ram kale aip aŋ daŋ udöm, nɨbi bɨ Kraiŋ Jisas nɨŋ uɨpal gau kalɨp hag nɨ aij göm, gɨpal bɨ gau nöp nɨŋmim udmim. *

³ Pen bɨ nɨg wain iru nɨŋbal gau, bɨ kal yabɨŋ jubal gau, bɨ manö pen pen hagpal gau, bɨ utpö kɨno kɨbap mani mɨdmagö lɨbal gau, kalɨp nɨŋmim udagmim. Bɨ agamɨj hain rɨköm, mɨd aij göl u nöp nɨŋmim udmim. ⁴ Bɨ nɨbi nɨŋ pai amɨlap kale gau kalɨp abad mɨd aij gɨlō, nɨŋ pai kale gau

pen, bapi n+ñjō hagōp, a gōm, n+ñbal b+ gau n+ñmim udmim. ⁵ Pen b+ n+ñbi ñ+ pai n+ñpe ke gau abad m+đ aij gagnab u, n+ñpe aigōl gōm God n+ñbi b+ n+ñpe gau kal+ñp abad m+đ aij g+n+m?

⁶ B+ Kraiſ Jisas n+ñp g+ñsōn nōp n+ñj udpal gau n+ñmim udagmim. B+ Kraiſ Jisas n+ñp g+ñsōn nōp n+ñj udōp u, b+ kub m+đpin, a gōm, lug pakō, God n+ñp manō kub hagōm, hag ke gau yun+ñm rō lōp. K+ñjaki hadame nōp, yad b+ kub m+đpin, a gōm, God n+ñp arō gō, God pen n+ñp hag yua rō u, n+ñp u rō nōp g+ñab. ⁷ B+ udnabim an+ñb u, n+ñbi b+ Kraiſ manō aij u n+ñj udagpal gau n+ñjōm, b+ u b+ aij, a gōm gas+ n+ñbal, b+ an+ñb rō nōp n+ñmim udmim. Wasō u, n+ñbi b+ Kraiſ Jisas n+ñp n+ñj udagpal gau b+ an+ñbu n+ñp hag julō, k+ñjaki hel n+ñp udn+ñm rō lōp. *

⁸ Pen kale b+ abad m+đep kal+ñp wōg g+ ñeb b+ r+ñmnap udun, a g+ñnabim u, n+ñj aij g+mim udmim. N+ñbi b+ gau, b+ u b+ aij, a gōm gas+ n+ñbal, b+ gau nōp n+ñmim udmim. Kale manō n+ñjō nōp hagōm, manō piral hagagōm, ñ+g wain iru ñ+ñjagōm, u+ñpō k+ñno man+ñ nan +ñp g+ udagōm, g+ñpal b+ gau nōp n+ñmim udmim. ⁹ God Manō u magōñhalō manō n+ñjō nōp, a gōm, klō g+ n+ñj udōm, m+đ aij g+ñpal b+ gau nōp n+ñmim udmim. ¹⁰ An+ñb u, nōd wōg pro r+ñmnap kal+ñp hagpe, kale g+ aij geinabōl u, hagpe, b+ abadep b+ gau wōg g+ ñeb b+ m+đaiōl.

¹¹ Pen b+ abadep kal+ñp wōg g+ ñeb n+ñbi r+ñmnap udun, a g+ñnabim u, u rō nōp n+ñj aij g+mim udmim. N+ñbi an+ñb gau u rō nōp n+ñbi aij nōp m+đaiōl. N+ñbi b+ gau, n+ñbi u n+ñbi aij, a gōm gas+ n+ñbal, n+ñbi an+ñb rō nōp n+ñmim udmim. N+ñbi b+ r+ñmnap kal+ñp hag juagōm, n+ñbi agam+ñ hain r+ñkōm, ñ+g wain iru ñ+ñjagōm, manō piral hagagōm, nan r+ñmnap s+ udagōm, pōr gas+ n+ñj aij g+ m+đeinabōl, n+ñbi an+ñb rō nōp n+ñmim udmim. * ¹² Pen b+ abadep kal+ñp wōg g+ ñeb b+ gau, n+ñbi kale a+ñ ap nōp udōm, n+ñbin ñ+ pai am+ñ+ñp kale gau kal+ñp abad m+đ aij g+ñpal b+ gau nōp n+ñmim udmim. ¹³ Wōg g+ ñeb n+ñbi b+ gau wōg kale g+ aij geinabōl u, n+ñbi b+ Jisas n+ñj udpal añ u hib aij udōm, Kraiſ Jisas n+ñp n+ñj ud p+đōñ g+ m+đeinabōl.

¹⁴ Yad nōp y+ñ+đ n+ñnabin, a gem, nōp kōp i kal+ñ kl+ñ r+ñkabin. ¹⁵ Pen y+ñ+đ nagnabin u, ne kōp i ud n+ñmōn, hon God n+ñbi b+ n+ñpe, n+ñbi b+ God pōr kam+ñj m+đōp u n+ñp n+ñj udun cōc n+ñpe m+đpun gau, hon aigōl gun g+ aij g+ñnabun u, n+ñjñabōn. Hon God n+ñbi b+ n+ñpe gau, j+ñm ñōl ram padō klō yab+ñ rō m+đno me, manō n+ñjō n+ñpe u ur g+ñ+ñm rō lagōp.

¹⁶ N+ñjō nōp, God manō n+ñpe hagōp u manō n+ñjō yab+ñ hagōp:

Kraiſ Jisas b+ hañ romanñ lō, n+ñbi b+ n+ñp waiō n+ñjla.

God Ana, Jisas g+ aij yab+ñ nōp gōp, a ga. Ejol kumi kabō adō lanñ au n+ñp n+ñjla.

N+ñbi b+ ram m+ñnōñ gau gau aijōm, manō aij n+ñpe n+ñbi b+ gau kal+ñp hag ñeila.

N+ñbi b+ ram m+ñnōñ gau n+ñp n+ñj udla. Nap n+ñpe n+ñp ud mailō aij unbō ke halō kumi kabō adō lanñ au ud ara. *

4

God manō aij hag ñabun, a g+ñnabōl u pen manō piral hagñabōl

¹ God Ana waiō hagōm hagab, “Ñ+ñ hain n+ñbi b+ r+ñmnap Kraiſ Jisas manō aij n+ñj udla u arō gōm, k+ñjaki manō piral an+ñbu n+ñjōm, k+ñjaki aiōn pi yam n+ñpe gau manō piral hag ñ+ñbal u n+ñj udōm adō an+ñbu nōp hain g+ñnabōl,” a gab. ² N+ñbi b+ k+ñjaki manō piral hag ñ+ñbal gau, kale nag+ adō u aij, nag+ adō u naij, a g+ gas+ n+ñjagpal. Gas+ r+ñm+đ magō kale u, u aij, u naij, a g+ñbōp, pen gas+ r+ñm+đ magō kale u ain m+ñ+añ rō lau inō bōñ nōp hir ga. Kale manō piral nōp hag ñ+ñbal. ³ N+ñbi b+ an+ñb gau manō piral hagōm hagpal, b+ gau n+ñbi udagōl, n+ñbi gau b+ udagōl, a g+ñpal. Kale hagpal, nan magō an+ñb gau nan ñ+ñjeb pen nan magō an+ñb gau nan ñ+ñjagep asi mas+ gōl, a g+ñpal. Pen God n+ñpe nan magō g+ lōm, n+ñbi b+ y+ñ n+ñj udōm manō n+ñjō yad n+ñjbal gau, kale nan magō gau magōñhalō aij, a gōm, ñ+ñnabōl, a gōm, g+ la. * ⁴ God nan g+ la gau magōñhalō aij u nōp g+ la. God nan magōñhalō aij g+ la m+đōp gau me, hon n+ñbi b+ nan ap asi mas+ gagnabun. Nan aij g+ la m+đōp gau, magōñhalō aij, a gun, ud ñ+ñnabun. ⁵ N+ñhōn g+ñ+g: God n+ñp sabe gun, aij a gōp, a geinabun u, God manō n+ñpe hagōp rō, nan magō an+ñb gau magōñhalō ke kam+ñj aij rō nōp m+đnab.

N+ñbi b+ gau kal+ñp hag ñ+ aij g+ñmōn

⁶ Manō hagabin i, nañ+ñ namam r+ñmnap gau kal+ñp hag ñ+ aij geinabōn u, ne Kraiſ Jisas wōg g+ ñeb b+ aij m+đeinabōn. Ne nōd ñ+ pro m+đmōn, Kraiſ Jisas manō aij n+ñpe nōp hag ñ+ñla u n+ñj aij g+ñmōn, hagōp rō nōp hain g+ñmōn, g+ dammōn, uri u rō nōp manō aij u n+ñjōm hain gabōn. ⁷ Pen aiud y+ñariñ gau hag am+ñ ap+ñ g+ñpal gau n+ñjagmōn. Ne klō g+ñmōn, God n+ñp aij g+ñab adō u nōp g+ m+đaimōn. * ⁸ N+ñbi b+ r+ñmnap klō gōm eksais g+ñpal gau, hañ romanñ kale klō g+ñab. Pen ne klō g+ñmōn, God Manō hagōp rō nōp geinabōn u, klō ke udnabōn. God n+ñp aij g+ñab adō u nōp geinabōn u, ram m+ñnōñ iñ i m+đeinabōn ñ+ñ i abe, ram m+ñnōñ adō lanñ au m+đeinabōn ñ+ñ u abe, m+đ aij g+ñnabōn.

* 3:7: 2Ko 8:21 * 3:11: Dai 2:3 * 3:16: Jon 1:14; 2Pi 3:3; 1Jn 2:18 * 4:3: Jen 9:3; Ro 14:6; 1Ko 10:30-31

* 4:7: 1Di 1:4

⁹ Manö hagnig gabin anib i, manö ninyö yabif, a gümön, böñ nöp niny udmön. ¹⁰ God pör kaminy midöp u niny udpun u me, gasi halö midpun. Krais Jisas nipe nibi bi gau magöñhalö ud kaminy yunabin, a göm, uma. Nibi bi Krais Jisas anig ga u niny udeinabol gau, God pör kaminy midöp u kalip magöñhalö böñ nöp ud kaminy yunab. Hon gasi adö anif anibu nöp ninyun, wög klö gi midpun. *

¹¹ Manö hagabin i, ne nibi bi gau kalip hag ñaimön ninyöl. ¹² Nibi bi rimnap, nöp bi praj, a göm, manö hagnabön u ninyagnaböl rö löp u, ne niny aij gümön. Pen ne gi aij gümön nöp gö arö, nibi bi Krais Jisas nöp niny udpal gau, ne manö aij hagpan rö, ne gi aij gippan rö, ne nibi bi midmagö liban rö, ne Krais Jisas nöp niny ud pidön gippan rö, ne nagi ubiny aij adö u nöp arabön rö ninyöm, kale ke u rö nöp ginabol. *

¹³ Yad ninabin u pen yip abad midpan ñin i, nibi bi gau kalip God Manö u amgö li hagöl gi, manö if u hag ñöl gi, gi midaimön.

¹⁴ Pen nöd gau nibi bi Krais Jisas niny udpal kalip bi abadep bi gau, ñimagö kale ud nabic adö ne u löm, God kalip gasi ñö, ne hainö nihin nihin rö ginabön manö u haglö, God nöp nan aij ke ña u haut gagmön. * ¹⁵ Nan hagajin i, ne gasi adö anif nöp ninyömön, klö yabif gümön. Anig geinabön u, ne Krais Jisas adan aij nipe u klö gümön, gi dö gi arabön u, nibi bi gau magöñhalö ninyaböl. ¹⁶ Ne niny aij gümön, God Manö hagöp rö nöp göl gi midaimön. Niny aij gümön, God Manö hagöp rö nöp gasi ninyöl gi midaimön. Anig göl klö gi dam dam gi midainabön u, ne ke abe, nibi bi manö ne ninyaböl gau abe, kalip ud kaminy yunabön.

5

Krais nibi bi nipe gau kalip abad mid aij gümön

¹ Bi nap bi rimnap kalip hag gagmön; nap ne ke hag ñi aij gippan rö u, kalip u rö nöp hag ñimön. Bi praj gau, namam ne ke gi aij gippan rö u, kalip u rö nöp gümön. ² Nibi majö gau, name bi ne ke gi aij gippan rö u, kalip u rö nöp gümön. Nibi praj gau, nañin ne ke gi aij gippan rö u, kalip u rö nöp gümön. Ne gasi aij adö u nöp ninyömön, gasi naj rimnap ninyagnömön.

Nibi yadu

³ Nibi yadu ñi pai kale midagöp gau kalip abad mid aij gümön. ⁴ Pen nibi yadu ñi pai kale rimnap midaiöl, kalip hagaimön, Krais Jisas nöp niny udpal rö, nips nime bi nöd kalip nan magö ñimidäl rö, uri kalip

pen nan magö ñöm abad aij göl. Anig geinabol u me, God nöp aij ginab.

⁵ Nibi yadu ke halö yabif midöp u, nipe God anif yip abad midainab, a göm, sidö an sib an yan God nöp sabe göl gi nöp midöp. ⁶ Pen nibi yadu mif mif gi ajpal gau, kaminy midpun a göm ninybal u pen umeb rö midpal. ⁷ Manö hagabin anibi, nibi bi gau kalip hag ñi aij gümön ninyöm nibi yadu abe ñi pai bi kale gau abe manö anibi ninyöm hain gilö, kalip manö ap midagnab.

⁸ Pen nibi bi an, nibi bi nipe ke yabif gau, nips nime bi nipe ke gau, ud aij göm nan ñineb ñöm gagnab u, nipe Krais manö aij nipe u arö göm anig ginab. Nibi bi Krais nöp niny udagpal gau, naj yabif göp anibu rö gagpal.

⁹ Pen nibi yadu rimnap hagöm, "Hib hon u nibi yadu gau aip kalif kifi rimkim hanip abe nan ñineb nan gau ñimim," a gaiöl, niny aij gümim hib kale udmim. Nibi mifep mif unbö ñin juöl mifhau nigan (60) ina, bi anif ap nöp udö uma, nibi yadu gau nöp udmim. ¹⁰ Nibi yadu nibi bi rimnap ninyöl aij ginab nibi yadu u nöp udmim. Nibi nagi aij adö u nöp göm, ñi pai pro abad mid aij göm rimid ukö mid aij gipal gau, nibi bi gau nüb aulö ud aij göm nan magö ñöm, nibi bi Krais nöp niny udpal gau kalip wög rimnap gi ñöm, nibi bi utham midöm gasi miflö li midpal gau kalip ud aij göp, nibi yadu u nöp udmim. ¹¹ Nibi yadu mifep lagpal rimnap, hib kale udagmim. Krais nöp cig ginabun a ginabol u pen mid damöm, midmagö kale pifu gö, bi hain nüb udun nöp cig gun, a göm, Krais nöp arö göm bi hain nüb udnabol. ¹² Manö kale ke nöd hagla u rib junabol u, God ninyö naj gö, manö midainab. ¹³ Pen nibi yadu mifep lagpal gau, wög yabif gagöm, yifhariny ram ram gi ajöl göm, nibi bi rimnap hag juöl gi, manö piral hagagep gau hagöl gi, anig gipal anig gipal, a göl gi, gi midainabol. *

¹⁴ Nibi yadu kale bi hain nüb udöm, ñi pai riköm, ram kale ke wög göm, mid aij ginabol u aij. Mid aij ginabol u, nibi bi God nöp mulu lugö ninybal gau, hanip hag juöl rö lagnab. * ¹⁵ Pen nibi yadu rimnap Krais Jisas nöp arö göm hadö Seden nöp hain gipal.

¹⁶ Manö ap, nibi Krais Jisas nöp niny udpal gau, nibi yadu yam kale ke ap midaimim, kale ke abad midaiöl. Anig gilö me, nibi bi Krais nöp niny udpal gau jim ñöl, nibi yadu ke halö yabif midpal gau nöp abad midainabol. Wasö u, nibi yadu iru midlö, utham yabif abad midainabol.

Nibi bi Krais niny udpal gau kalip bi abad middep bi gau

* 4:10: 1Di 2:3-4 * 4:12: Dai 2:15 * 4:14: 2Di 1:6

* 5:13: 2De 3:11 * 5:14: 1Ko 7:9

¹⁷ Bɪ kale nɪbi bɪ Kraiſ Jisas nɪŋ udpal gau kalɪp abad mɪd aij gɪpal gau, nɪbi bɪ Kraiſ nɪŋ udpal gau, bɪ anɪb gau rɔ kalɪp ud aij gɔm pe aij ñɔl. Bɪ klɔ gɔm Kraiſ manɔ aij u hag ñɪ ʔabɔl gau abe, bɪ klɔ gɔm Kraiſ manɔ aij u nɪbi bɪ nɪpe kalɪp hag ñabɔl gau abe, bɪ anɪb gau rɔ kalɪp ud aij gɔm pe aij ñɔl.

¹⁸ God Manɔ kalɪ klɪñ rɪkɔm hagla, “Nan wid magɔ abhib jaklɔ, magɔ gau ke lɔm, cɔg gau ke lɔm gan, a gɪmim, kaj kau paŋɪd dammim, wid magɔ rɪmnap ñɪŋnabɔl, a gɪmim, meg magɔ kale nagɪ lɪ rɪbɪk gagmɔn; wɔg gɪpal rɔ u, rɪmnap ñɪŋnɪg ñɪŋɔl,” a gɪla. Pen manɔ ap hagla, “Bɪ wɔg gɪpal gau, pe ñeb,” a gɪla. ¹⁹ Bɪ aɪnɪ ap nɔp apɔm hagnab, “Nɪbi bɪ Kraiſ nɪŋ udpal kalɪp bɪ abad mɪdep bɪ u, anɪg gɔl anɪg gɔl gɪ najj gɔp,” a gainɪm u, nɪŋagmɔn. Nɪbi bɪ mɪhɔp aka nɪbi bɪ mɪhau nɪgan rɔ nɪŋɔm, apɔm hagaiɔl u, nɪŋɔ haggal rɔ lɔp, a gɪmɔn, nɪŋmɔn. ²⁰ Nɪbi bɪ Kraiſ nɪŋ udpal kalɪp bɪ abad mɪdep bɪ u, nan si nan najj gɔp u arɔ gagnab u, Kraiſ nɪbi bɪ am magum gɪnabɔl ñɪn u, magɔŋhalɔ nɪŋmɪdlɔ nɪŋɔl gɪ, nɪp hag gɪmɔn. Anɪg geinabɔn u, nɪbi bɪ rɪmnap nɪŋɔm, ana udɔm, hainɔ anɪg gagnabɔl. *

²¹ Bɪ yad gau gɪ najj gaggal, bɪ kale gau nɔp gɪ najj gɪpal, a gɪmɔn, gasɪ u nɪŋagmɔn. Manɔ ɪl mɪdainɪm u, nɪŋ aij gɪmɔn nɔp, hagnɔn. Nɔp manɔ enɔl yɪharɪŋ haggabin; God, Kraiſ Jisas, ejib nɪpe hag la gau nɪŋmɪdlɔ nɪŋɔl gɪ haggabin.

²² Pen Jisas nɪbi bɪ kalɪp abadep bɪ gau, yɪŋɪd ñɪmagɔ ne nabɪc kalɪp adɔ u lɪmɔn, wɔg anɪbu hag lagmɔn. Nɪbi bɪ rɪmnap nan si nan najj gaiɔl u, ne aip gagmɔn. Ne bɪ asɪŋ mɪdagɔp rɔ nɔp mɪdaimɔn. ²³ Pen nɔp nan pɔr pɔr gɔm, yuɔ hauub u, ne uri ñɪg nɔp ñɪŋagmɔn, ñɪg wain pro pro rɪmnap halɔ ñɪŋmɔn.

²⁴ Nɪbi bɪ nan si nan najj gɪpal u, rɪmnap waiɔ gɪlɔ, yɪŋɪd nɔp nɪŋun manɔ hag gɪpun. Pen nɪbi bɪ rɪmnap nan si najj agamɪ pi gɔl gɪlɔ, yɪŋɪd nɪŋagnabun. Hainɔ nɪŋnabun. Wasɔ u, God manɔ kub hagnab ñɪn u nɔp waiɔ lɪnab. ²⁵ Pen anɪb unbɔ rɔ nɔp, nɪbi bɪ kale nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gɪ aij geinabɔl u, rɪmnap waiɔ mɪdɔ, yɪŋɪd nɔp nɪŋnabun. Pen yɪŋɪd nɪŋagnabun u, pi gɔl mɪdainɪm rɔ lagɔp.

6

Nɪbi bɪ nagɪ wɔg gep gau

¹ Kraiſ nɪbi bɪ nɪpe rɪmnap kale nagɪ wɔg gep nɪbi bɪ mɪdpal gau, bɪ kub kalɪp

rau daua gau ud aij gɔl. Anɪg geinabɔl, nɪbi bɪ rɪmnap nɪŋɔm, God nɪp hag juɔm, Kraiſ Jisas manɔ aij hag ñɪbun u hag juɔm, gagnabɔl. ² Pen nɪbi bɪ Kraiſ nɪp nɪŋ udpal gau, bɪ Kraiſ nɪp nɪŋ udpal rɪmnap kalɪp nagɪ wɔg gɪ ñɔl gɪ, gasɪ najj nɪŋɔm, Kraiſ nɪbi bɪ mam hon ke gau nɪhɔn gɪnɪg kalɪp nagɪ wɔg gabun, a gɔm, haggagɔl. Mam aij hon Kraiſ nɪp nɪŋ udpal gau kalɪp wɔg gɪ ñabun, a gɔm, wɔg kalɪp u gɪ aij yabɪl gɔl. Manɔ kalɪ klɪñ rɪkabin i nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪ aij gɔ nɪŋɔl. *

Nan iru udun, a gɔm, gasɪ u nɪŋbal

³ Nɪbi bɪ rɪmnap, Bɪ Kub hon Jisas Kraiſ nɪpe manɔ aij haga u abe, manɔ aij nɪpe pɔr hag ñɪbun u abe arɔ gɔm, manɔ ke rɪmnap hag ñɪnabɔl gau. ⁴ hon nɔp nɪbi bɪ kub mɪdpun, a gɔm, hauɪ alɔm gasɪ mɪdagɔ, anɪg gɪpal. Anɪb u, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gasɪ najj nɪŋɔm, manɔ magɔ adɔ u nɔp pen pen hag amɪl apɪl gɔm, nɪbi bɪ rɪmnap nɪŋlɔ mulu lugɔ, kal juɔm, manɔ najj haggɔm, gasɪ najj nɪŋbal. ⁵ Kale Jisas manɔ nɪŋɔ nɪpe u arɔ gɔm, God adan arnabun utpɔ kɪhno mani nan gau udnabun, a gɔm, gasɪ najj nɔp nɪŋɔm, pɔr pɔr nɔp manɔ pen pen haggal. *

⁶ Pen hon Kraiſ Jisas nɪŋ udun, nan hon hadɔ mɪdɔp u ñɪñɪ lɪnabun u, hon nan aij yabɪl ap udun, mɪd aij yabɪl gɪnabun. *

⁷ Ami bɪ hanɪp yag daua ñɪn u, nan rɪmnap halɔ udun dauagno. Pen umnabun ñɪn u, u rɔ nɔp nan rɪmnap halɔ udun aragnabun. *

⁸ Anɪb u, nan ñɪŋɔp rɪmnap, waij hon rɪmnap mɪdainɪm, nan hon rɔ pro me u, a gun. ⁹ Pen nɪbi bɪ nan iru udun a gɔm gasɪ nɪŋbal gau, hauɪ alɔ, gasɪ aɪnɪ anɪbu kalɪp tɪp gɪ ud arɔ, wal nan ñɪŋnɪg aulɔ, hel udɔ, adɪŋ ɪlɔn kub udpal u rɔ kalɪp gɪnab. Kalɪp bɔŋ nɔp najj gɪnab. ¹⁰ Nɪbi bɪ utpɔ kɪhno kɪbap mani nan gau mɪdmagɔ lɪbal gau, nan si nan najj adɔ ke ke iru nɔp gɪpal. Rɪmnap gasɪ anɪbu nɪŋɔm, God nɪp gasɪ u arɔ gɔm, mɪd aij gagɔm, kalɪp ke mɔg najj yabɪl gɔp. *

God nan ñɪmagɔ adɔ nɔp lɪ ña u, ud aij gɪmɔn

¹¹ Dimodi. Ne God bɪ nɪpe mɪdpan u me, nan najj nan piral haggajɪn i magɔŋhalɔ hil gɪmɔn, gɪ aij gɪmɔn, God haggɔp rɔ nɔp gɪmɔn, Kraiſ Jisas nɪŋ udmɔn, nɪbi bɪ gau mɪdmagɔ lɪmɔn, klɔ gɪmɔn gɪ dammɔn, bɪ agamɪ hain rɪkmɔn, gɪ mɪdmɔn. ¹² Ne Jisas nɪŋ udpan rɔ, ñɪn rɪmnap mɪŋɔr auɔ, utɪham mɪdeinabɔn, pen ne klɔ gɪmɔn, Kraiſ manɔ aij u hain gɪmɔn. Nɪbi bɪ iru

* 5:18: 1Ko 9:9; Mad 10:10 * 5:19: 2Ko 13:1 * 5:20: Ep 5:11 * 6:1: Ep 6:5 * 6:2: Plm 16 * 6:3: Gal 1:6-9 * 6:5: 2Di 3:8; 4:4; Dai 1:14 * 6:6: 1Di 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5 * 6:7: Job 1:21 * 6:10: Ep 5:5 * 6:11: 2Di 2:22

nɪŋmɪdlō nɪŋöl gɪ, yad Kraiŋ Jisas nɪp nɪŋ udpin, a gɪna ñɪn anɪbu, nɪpe pör mɪdep magö u nöp ñöb. Pör mɪdep magö anɪbu ud pɪdöŋ gɪmön. *

¹³ God nan gau magöŋhalö kamɪŋ magö ñöb u abe, Kraiŋ Jisas Podias Pailod nɪp manö kabö göl haga u abe, kale nɪŋ mɪdlō nɪŋöl gɪ, nöp klö gem hagabin, * ¹⁴ manö nöp hagabin i magöŋhalö nɪŋ aij gɪmön, hain gɪmön, gɪ aij gɪmön gö arö, Bɪ Kub hon Jisas Kraiŋ ado gɪ aunab. Ne anɪg geinabön, nɪbi bɪ rɪmnap nɪŋöm nöp hag juöl rö lagnab. ¹⁵ Jisas ado gɪ aunab ñɪn anɪbu, God nɪpe ke hag la. Ñɪn hag la ñɪn anɪbu nöp Jisas nɪpe kauyan ado gɪ aunab. God Bɪ aij ke yabɪ. Nɪpe aɪn nöp nan gau magöŋhalö abad mɪdöp. Nɪpe kin gau magöŋhalö Kin kale mɪdöp. Nɪpe bɪ kub gau magöŋhalö Bɪ Kub kale mɪdöp. *

¹⁶ Pen nɪpe aɪn nöp umnɪm rö lagöp; pör yabɪ nöp mɪdeinab. Mailö aij nɪpe u ke yabɪ mɪdöp. Nɪbi bɪ rɪmnap nɪp amgö nɪŋagpal yabɪ; nɪp amgö magö nɪŋeb rö lagöp. Nɪbi bɪ ap nɪpe mɪdöp söl au aröl rö lagöp. Nɪpe God Bɪ klö yabɪ unbö ke u, nɪbi bɪ magöŋhalö nɪŋöm, hib nɪpe u pör pör nöp haglö adö aran. Anɪb unbö rö aij.

¹⁷ Nɪbi bɪ utpö kɪno kɪbap mani nan iru mɪdöp gau kalɪp hagaimön, hon nöp nɪbi bɪ ke yabɪ mɪdpun, a göm, nan yɪŋɪd hir gɪnab gau gasɪ nɪŋagöl; God hanɪp nɪbi bɪ abad mɪdöm, mɪd aij gɪnaböl, a göm, nan aij aij iru nöp hanɪp pör ñab u nöp nɪŋ udöm, gasɪ halö mɪdaiöl. * ¹⁸ Anɪb u, kalɪp hagaimön, nan iru mɪdöp rö, nɪbi bɪ gau ud aij göm, kalɪp mög nɪŋöm, nan kale rɪmnap kalɪp hatöwatö ñöl. Kale nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gɪ aij göm, gɪ ud arlö ud arlö, kalɪp iru gagnɪm. ¹⁹ Anɪb unbö rö geinaböl u, kale nan aij yabɪ kale ap mɪdeinab God ram mɪnön nɪpe kumi kabö adö lan au, nɪŋöm kale amöm kamɪŋ pör mɪdep magö u böŋ nöp udöm, pör nöp pör nöp kamɪŋ mɪdeinaböl. Kamɪŋ mɪdep anɪbu, kamɪŋ nɪŋö yabɪ. *

²⁰ Dimodi. God nan ñɪmagö adö nöp ñɪ la u, ud aij gɪmön. God nɪp gasɪ nɪŋagöm manö piral manö yɪharɪŋ pör pör hag amɪ apɪl gɪpal gau abe, manö hauɪ alö pen pen hagaböl gau abe, udagmön. ²¹ Nɪbi bɪ rɪmnap, manö piral kale anɪbu udöm, uri God Manö kabö rö nɪŋbun, a göm, ke padö u aramöm, Jisas manö aij nɪpe nɪŋ udlu u böŋ nöp arö gɪpal.

God nöp mög nɪŋöm, abad mɪdainɪm. *

* 6:12: 1Ko 9:25-26; 2Di 4:7 * 6:13: Jon 18:36-37 * 6:15: Rep 17:14 * 6:17: Luk 12:20 * 6:19: Mad 6:20 * 6:21: 1Di 1:6; 2Di 2:18

2 Dimodi Pol köp hain nîbö u Dimodi nîp kali kliñ rîka

¹ Yad Pol. God geia nîjöm yad Kraiſ Jisas nîp cig gem, kamîj gîsôn nîbö kamîj pör mîdep hag la u u dîpin. Anîg nîjöm, God nîpe ke hagö, Kraiſ Jisas manö aij ud arep bî nîpe ap mîdîpin.

² Nî mîdmagö yad Dimodi, nöp köp anîbi kali kliñ rîkabin. Bapi God, Bî Kub hon Kraiſ Jisas, nöp mög nîjmîl, ud aij gîmîl, abad mîd aij gîlö me, ne agamîj mîd aij gîmön. *

God manö hagun u, nable gagnîm

³ Apîs bac bî God nîp wög gî mîdmîdal rô u, yad u rô nöp gasî mîhöp nîjagem God nîp nöp gasî nîjem, wög nîpe gîmîdin. Yad sîdö aij sîb aij yaj God nîp sabe gîmîdin u, yad pör nöp hîb ne hagem, God nîp aij a gabin. * ⁴ Mîtöj gîna u nîjöl gî mîdîpin. Anîb u, nöp am nîjem, yad mîñ mîñ yabî gînabin.

⁵ Ne gasî aîñ adö nöp nîjmön Kraiſ Jisas nîp nîj ud pîdöj gîpan u, nîjöl gî mîdîpin. Napîs Lois aip, name Yunis aip, Kraiſ Jisas nîp nîj ud pîdöj gîmîl mîdmîdil rô, ne u rô nöp nîp nîj ud pîdöj gîpan, a gî gasî nîjbin. * ⁶ Ne Kraiſ Jisas nîp nîj ud pîdöj gîpan rô, yad nöp hagabin, nîmagö yad ud nabîc adö ne u lînö, God nöp nan aij ña u, gasî nîjöl gî mîdmön. Nan nöp aij danj mîdöp anîbu, pu gaimön Mîtöj gînîm. *

⁷ God nîpe Ana nîpe hanîp ñö, pîñîj gagun; God Ana nîpe gö, pîdöj halö mîdun, nîbi bî gau kalîp mîdmagö lun, gasî hañ romanj hon ke gasî göp adö u gagun, gînabin. *

⁸ Anîb u, ne Bî Kub hon manö aij nîpe hagmön, nable gagnîm. Nîbi bî gau kalîp haöwâlö hag nîmön. Yad Bî Kub manö aij nîpe hag ñainö, yîp nagî lîla u, nöp u rô nöp nable gagnîm. Pen God nîpe pîdöj nîpe nöp ñöb rô, Jisas manö aij u hag ñî ajmön. Anîg gaimön, nöp gî naj gîlöl, gasî iru nîjagmön. ⁹ God hanîp ud asîk yuöm, nîbi bî uî yad ke mîdeinabim, a ga. Hon nagî aij adö u arno nîjöm God hanîp udaga; nîpe ke nöd anîg gînabin, a ga rô, hanîp nîbi bî mög yabî nîjöm uda. Ram mînönj hadame dagol gau gî laga ñîn u, God nîbi bî mög yabî nîjöm, Kraiſ Jisas nîbi bî gau kalîp ud asîk yunab, a göm gasî u nîja. *

¹⁰ Pen mîñî, God nîbi bî mög yabî nîjög u, waiö nîjbun. Kraiſ Jisas apöm, hanîp nîbi bî nan a göm uma u me, God hanîp

nîbi bî magöjhalö mög yabî nîjög u, waiö nîjbun. Kraiſ Jisas hanîp nîbi bî nan a göm ilön udöm uma u me, urî umeb magö u klö ap mîdagöp. Jisas anîg geia u me, kamîj mîdep magö u abe, pör pör mîdep magö u abe, hanîp nîbi bî waiö yamöb. *

¹¹ Manö aij anîbu nîbi bî gau magöjhalö nîjlan, a göm, Kraiſ Jisas nîpe ke yîp hagajîp, yad Jisas manö aij ud arep bî nîpe ap mîdem, manö aij anîbu nîbi bî gau magöjhalö hag ñî aij gem, manö yuö u hag ñî aij gem, gîpin. * ¹² Jisas manö aij nîpe u hag ñî ajainö u me, yîp gî naj gîlöl, uñham mîdîpin. Pen yad ana arö nîjöl gî mîdagîp; yad gasî halö mîdîpin. Bî nîj udîpin u, Bî anîbu hadö nîjbin. Yad nîp nan ñîbin u, nîpe nan anîbu ud abad mîd aij göm, gî dam dam, ñîñ hain u aunab.

¹³ Manö hagnö nîjban u, kabö göl nöp mîdöp, a gîmön, nîbi bî gau kalîp hag ñîmön. Anîg gîmön, Kraiſ Jisas nîp nîj udöl gî, nîbi bî gau kalîp mîdmagö löl gî, gî mîdaimön. Kraiſ Jisas nîp cig aij gîpan u me, ne anîg gîmön rô löp. ¹⁴ God nan aij ñîmagö adö ne la u, ud aij gîmön. Ana Uî hanîp aij danj mîdöp u, klö nîpe nöp gî ñö, ud aij gîmön. *

¹⁵ Ne nîjban, nîbi bî Esia Propîns nîbö gau magöjhalö yîp arö gîla. Pîgelas abe, Hemogenîs abe, anîg unbö rô nöp gîlöl. ¹⁶⁻¹⁷ Bî Kub nîpe Onesîporas nîbi bî ram nîpe gau mög nîjöm ud aij gînîm. Nîhön gîñîg: nîpe daun kub Rom ap mîdeia ñîñ u, nable udnabin, a göm, yîp arö gaga. Yad aui nagî mîdîpin, nîpe uñham uñhai nîjöm, apöm yîp nîja. Nîñ iru nöp apöm nîjaia, yîp aij yabî ga. ¹⁸ Anîb u, ñîñ kub hain u, Bî Kub nîpe Onesîporas nîp mög nîjöm ud aij gînîm. Epesas mîdainö, yîp ud aij göm nan ke ke nîhön nîhön iru nöp gî ñîmîdöp u, ne ke nîj aij gîpan.

2

Jisas nîp cig gun, ami bî nîpe rô mîdaiun

¹ Pen ñî yad Dimodi. Ne Kraiſ Jisas nîp hain geinabön u, nîpe nöp mög nîjöm ud aij gînab. Anîb u, ne gasî aîñ nöp nîjmön, klö gî mîdaimön. ² Manö aij nîbi bî gau kalîp pör hag ñîmîdin nîjban u, nîbi bî Kraiſ Jisas manö aij hain gîpal rîmnap uñhai nîjmön, hag ñî aij gîmön; kale pen nîbi bî ñî pai rîmnap kalîp hag ñî aij gînaböl.

³ Kraiſ Jisas nîp wög gîpun rô, nîbi bî rîmnap hanîp gî naj gîlöl, uñham mîdîpin. Ne u rô nöp, Jisas Kraiſ ami bî aij nîpe mîdîpan u me, yîp u rô nöp gînaböl, a

* 1:2: Ap 16:11; 1Di 1:2 * 1:3: Ap 23:1 * 1:5: Ap 16:1 * 1:6: 1Di 4:14 * 1:7: Ro 8:15 * 1:9: Ep 2:8-9; Dai 3:5 * 1:10: Hib 2:14 * 1:11: 1Di 2:7 * 1:14: 1Di 6:20 * 2:3: 2Di 1:8

gimön, pñññ gimön, nñp arö gagmön; wög nñpe u halöwalö gimön. *

⁴ Ami bi gau, bi kub kale u nñp aij ganj, a göm, gasi aññ u nöp nññbal. Nan höñ adö gau, a göm, gasi u nññagpal. ⁵ Nñbi bi resis gñpal gau, bi resis abad mñdpal gau hagnal hagnal rö nöp göm, nan aij udpal. *

⁶ Pen nñbi bi maj wög gñpal gau, le ilön gñpal rö, kale ke nöd ral ñññöl. Hainö nñbi bi rñmnar ral ñññaböl. * ⁷ Manö hagabin i, ne nññöl gñ mñdö, Bi Kub nöp gasi ñö, nññ aij gññabön.

⁸ Jisas Kraiss nñp gasi nññöl gñ mñdaimön. Depid ññ rñkö, rñk dam dapil göm, Jisas nñp yag daula. Nñpe umöm uraka. Jisas Kraiss manö aij hagabin u, manö anñbu me u. *

⁹ Yad manö aij anñbu hag ññainö, yñp bi najj gep rö nagñ lñlö mñdpin. Pen God Manö u nagñ mñdagöp. * ¹⁰ Anñb u, God nñbi bi udnñg gabin, a göm, nññ la gau, Kraiss Jisas kalñp ud asñk yuö, kale God aip mailö aij nñpe halö pör pör nöp kamññ mñdaiöl, a gem, nñbi bi gau yñp mulu lugö gñ najj gaiöl, yad pñññ gem arö gagnabin.

¹¹ Manö böñ nöp nññ udep ap hagnñg gabin: Hon Jisas aip umno u me, nñpe aip pör pör nöp kamññ mñdeinabun. *

¹² Kraiss Jisas nñp wög gaino, nñbi bi gau hanñp mulu lugö gñ najj gaiöl,

pññññ gun arö gagnabun u, nñpe Kin mñdöm nñbi bi gau abad mñdeinab ñññ u, hon nñpe aip mñdun, u rö nöp nñbi bi gau abad mñdeinabun.

Kraiss Jisas nñp nññagpun, a gññabun u, hanñp u rö nöp, kalñp nññagpin, a gññab. *

¹³ Pen Kraiss Jisas manö aij hagöp rö gagnabun u, nñpe manö aij nñpe hagöp rö nöp gññab. Nñññ gññg: Kraiss pör nöp manö nññö nöp hagöp; manö nññö anñbu arö gñññm rö lagöp. *

God wög hag la u, klö gñmön gñ aij gñmön

¹⁴ Manö kalñ kñññ rñkabin anñbi, nñbi bi gau kalñp pör pör hag ññ aij gñmön hauñ gagöl. God nññ mñdö nññöl gñ, nñbi bi gau kalñp hag aij gñmön, kale manö magö adö u nöp pen pen hag amñl apñl gagöl; manö magö pen pen hagnaböl u, nan aij ap gagnab; nñbi bi manö anñbu nñññaböl

gau kalñp gñ najj yabiñ gññab. * ¹⁵ Yad God nñp wög gñ aij gem, manö nññö nñpe u kabö rö nöp hag ññ aij gññabin u, God yñp aij a gññab, a gñmön, gasi adö aññ anñbu nöp nññmön, klö gñmön gñ mñdaimön. *

¹⁶ God nñp gasi nññagöm manö yñharññ pör pör hag amñl apñl gññaböl u, ne aip hagagmön. Hag dam dapil göm, kale God Manö nññö u arö göm, mñlö gau arñaböl. *

¹⁷ Manö pñral hag ñññaböl anñbu, wös pro ap löm, mñd damöm, hainö wös gñsa kub yabiñ löp rö u gññab. Bi hag ñeb bi Haimenias aip, Pailidas aip, kale adö anñbu gñpñl. * ¹⁸ Bi gau God Manö nññö u arö göm hagnal, "Hon hadö urakno; umun kauyan urakagnabun," a gñpal. Pen kale manö pñral anñbu hagnöl, nñbi bi rñmnar Jisas manö aij u hadö arö gñpal.

¹⁹ Pen God ram padö bñññ gñ aij ga u pñdöñ mñdöp. Padö anñ au kalñ kñññ rñmnar mñdöp: "Bi Kub nñpe nñbi bi nñpe ke nññöb." Manö ap abe mñdöp: "Nñbi bi kale Bi Kub nñbi bi nñpe mñdpun, a gñpal gau, nagñ najj adö u aragöl." *

²⁰ Pen ram kub yabiñ gau, kñññ ke ke mñdöp. Kñññ rñmnar, gol aka silpa udöm gñpal. Rñmnar pen mab aka mññöñ nöp udöm gñpal. Rñmnar udöm, nan pññ wasö, nan aij aij gau nöp lñbal; pen rñmnar nan yñharññ halöwalö gau lñbal. ²¹ Nñbi bi Kraiss Jisas nññ udpal gau magöññhalö unbö rö nöp. Nñbi bi an an nan pññ nan halöwalö gau asi masñ gññaböl gau, kale nñbi bi uñ nñpe ke mñdöm, wög aij nññññ mñdeinab gau kale mññ mññ göl gñ gññaböl. Anñb u, Bi Kub nñbi bi uñ nñpe ke anñb gau nññöm, kalñp wög aij rñmnar hag lññab.

²² Pen nñbi pñaj bi pñaj rñmnar gasi najj nññbal rö u nññagmön. Ne pen gñ aij gñmön, God hagöp rö nöp gñmön, Kraiss Jisas manö aij nñpe nññ udmöm, nñbi bi gau mñdmagö lñmön, klö gñmön gñ dammön, bi agamññ hain rñkmön, gñ mñdaimön. Nñbi bi mñdmagö asññ mñdagöp rö mñdöm Bi Kub nñp sabe gñpal gau aip jñm ññl mñdmön, hagajññ adö anñbu nöp gñ mñdaimön. *

²³ Pen manö yñharññ hag amñl apñl göm, pen pen hagnal gau, ne aip hagagmön. Nñññ gññg: anñg geinaböl u, hainö mulu lugö, kal juöm, manö najj hagöm, pen pen gasi najj nñññaböl. * ²⁴ Nñbi bi Bi Kub nñp wög geinaböl gau, pen pen hagagöm, agamññ mñdöm, nñbi bi ud aij göm, hag ññ aij gññaböl. Kalñp gñ najj gñlö, pen gñ najj gagöl. ²⁵ Pen nñbi bi rñmnar manö kale udagaiöl, kale pen agamññ hag ññ aij göl gñ mñdöl, God

* 2:5: 2Di 4:8 * 2:6: 1Ko 9:7 * 2:8: 1Ko 15:4; Ro 1:3 * 2:9: Ep 3:1,13; Plp 1:12-14 * 2:11: 2Ko 4:11 * 2:12: Mad 10:33 * 2:13: Ro 3:3-4; Dai 1:2 * 2:14: 1Di 6:4; Dai 3:9 * 2:15: 1Di 4:6 * 2:16: 1Di 4:7 * 2:17: 1Di 1:20 * 2:19: Jon 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 * 2:22: 1Di 6:11 * 2:23: 1Di 4:7

n̄bi b̄i an̄b̄ gau kal̄p gas̄i aij n̄ō, nan si nan najj ḡpal u n̄h̄on ḡn̄ig an̄ig ḡp̄un, a ḡom, ado ḡ n̄p̄ lau ad̄o ap̄om, man̄o n̄n̄jō yuō yab̄i u n̄n̄ ud̄ol r̄o l̄ōp. ²⁶ An̄ig ḡol agam̄ij haḡ n̄i aij ḡol ḡi m̄idl̄o, gas̄i aij auō, Seden kal̄p pir pir al̄om ud̄o, k̄id n̄pe u m̄id̄om, man̄o p̄iral n̄ipe n̄n̄m̄idal u ar̄o ḡom, m̄id aij ḡinab̄ol.

3

N̄in hain an̄bi n̄bi b̄i ḡi najj yab̄i ḡinab̄ol

¹ Pen ne n̄n̄ban, n̄in hain an̄bi n̄bi b̄i uṯham m̄ideinab̄ol. * ² Kale hañ roman̄ kale n̄p̄ gas̄i n̄n̄j̄om, uṯp̄ō k̄iṯno k̄ibap mani n̄p̄ m̄idmaḡō l̄om, hon n̄p̄ b̄i kub m̄idp̄un, a ḡom, hib kale ke dap ran̄om, n̄bi b̄i gau kal̄p haḡ juōm, n̄ime nap b̄i kal̄p man̄o r̄ib juōm, n̄bi b̄i kal̄p ḡi aij ḡipal gau kal̄p aij a ḡop hagaḡom, God n̄p̄ gas̄i n̄n̄j̄agnab̄ol. ³ Kale n̄bi b̄i r̄imnap m̄idmaḡō laḡom, n̄bi b̄i kal̄p ḡi najj ḡinab̄ol u n̄n̄j̄om ar̄o gaḡom, n̄bi b̄i r̄imnap kal̄p man̄o najj man̄o p̄iral haḡom, agam̄ij hain r̄ikaḡom, kal najj yab̄i ḡom, nan n̄h̄on n̄h̄on aij m̄id̄op u n̄n̄j̄l̄o, kal̄p mulu luḡnab. ⁴ Kale mumug n̄n̄j̄om, hañowal̄o ḡi najj ḡom, hon n̄p̄ n̄bi b̄i kub m̄idp̄un a ḡom, hañ roman̄ hon ke aij ḡin̄im ad̄o u n̄p̄ gun, m̄iñ m̄iñ gun, a ḡom, God n̄p̄ m̄idmaḡō lagnab̄ol. ⁵ Hon n̄bi b̄i an̄b̄ gau n̄n̄un, n̄bi b̄i God n̄p̄ n̄n̄j̄ udpal r̄o n̄p̄ ḡipal, a ḡinabun u pen God Ana n̄ipe ḡo, p̄id̄ōn hal̄o m̄idun, God haḡop r̄o n̄p̄ gun, a ḡom, gas̄i u n̄n̄j̄agnab̄ol. N̄bi b̄i an̄b̄ unb̄o r̄o ḡipal gau ar̄o ḡim̄on, aip magum gagm̄on. *

⁶ B̄i an̄b̄ gau r̄o r̄imnap, agam̄ij ram ram uṯhai am n̄n̄j̄ arl̄o n̄n̄j̄ol ḡi, n̄bi gas̄i aij m̄idaḡop gau, kal̄p haḡ w̄ihai ram raul kale ud arl̄o, kale man̄o p̄iral kal̄p haḡ n̄ail̄o, n̄bi an̄b̄ gau b̄ōn an̄b̄ lau ad̄o ar̄nab̄ol. N̄bi an̄b̄ gau, nan si nan najj ḡipun gau p̄ri u, aiḡol gun l̄ik ḡi yuun, m̄id aij gun, a ḡom, m̄inj̄or kub yab̄i n̄n̄j̄om, gas̄i kub n̄n̄j̄ol ḡi m̄idpal. Pen m̄idmaḡō kale p̄iṯu ḡo, gas̄i najj ke ke iru n̄p̄ am kal̄p ud dan̄ i ḡom, adan najj an̄b̄ gau ud ṯip ḡin̄ig gab. ⁷ N̄bi an̄b̄ gau r̄o, man̄o gau n̄b̄o gau n̄b̄o n̄n̄j̄nab̄ol u pen Krai J̄isas man̄o aij u n̄n̄j̄einab̄ol u, u man̄o n̄n̄j̄o me u, a ḡom, n̄n̄j̄agnab̄ol. ⁸ Pen b̄i Janis J̄abris b̄i m̄ihau Mos̄is man̄o haga u j̄i n̄n̄j̄l̄o u r̄o, b̄i p̄iral haggal gau u r̄o n̄p̄ Krai J̄isas man̄o n̄n̄j̄o u j̄i n̄n̄j̄bal. Kale gas̄i najj yab̄i n̄p̄ n̄n̄j̄om, Krai J̄isas man̄o aij u j̄i n̄n̄j̄bal r̄o, God kal̄p u r̄o n̄p̄ j̄i n̄n̄j̄ob. * ⁹ Pen ḡipal ad̄o an̄bu rap̄in ḡil̄o ar̄n̄im r̄o laḡop. Janis J̄abris b̄i

m̄ihau ḡi najj ḡil̄o, n̄bi b̄i waiō n̄n̄j̄la r̄o u, n̄bi b̄i m̄iñ an̄b̄ unb̄o r̄o n̄p̄ man̄o p̄iral haḡ n̄ibal gau u r̄o n̄p̄ waiō n̄n̄j̄nab̄ol.

J̄isas Krai man̄o aij u n̄n̄j̄ ud aij ḡim̄on

¹⁰ Pen yad aip m̄idul, gas̄i ad̄o añi n̄p̄ n̄n̄ul, J̄isas Krai man̄o aij u haḡ n̄bin u abe, naḡi aij ad̄o yad ḡipin u abe, ne had̄o n̄n̄j̄ aij ḡim̄on an̄ig unb̄o r̄o n̄p̄ ḡip̄an. Krai n̄p̄ n̄n̄j̄ ud p̄id̄ōn gem, w̄og n̄ipe kl̄o yab̄i n̄p̄ ḡol gem, n̄bi b̄i gau kal̄p m̄idmaḡō lem, m̄inj̄or auō uṯham m̄idem ar̄o gagḡin u, ne n̄n̄ban. ¹¹ Krai man̄o aij haḡ n̄ain̄o ȳip ḡi najj ḡil̄o uṯham m̄idain̄o u, ne had̄o n̄n̄ban. N̄bi b̄i daun kub Ad̄iok, Aikoniam, Lisdra gau ȳip ḡi najj ḡil̄o ḡil̄o, uṯham yab̄i m̄idain̄o u pen B̄i Kub ȳip ud kam̄iṯ yua u, ne n̄n̄ban. *

¹² N̄bi b̄i Krai J̄isas n̄p̄ c̄ig ḡom, haḡop r̄o n̄p̄ ḡin̄ig gab̄ol gau, kal̄p maḡon̄hal̄o m̄inj̄or n̄il̄o, uṯham m̄ideinab̄ol. * ¹³ Pen n̄bi b̄i najj man̄o p̄iral ad̄o u n̄p̄ haḡ n̄ibal gau, najj yab̄i ḡil̄o ḡil̄o ar̄o, kale n̄od n̄bi b̄i najj m̄idm̄idal r̄o was̄o, hain̄o n̄bi b̄i najj unb̄o ke m̄ideinab̄ol. Kale ke God adan aij u n̄n̄j̄aḡom, n̄bi b̄i r̄imnap kal̄p man̄o p̄iral an̄bu haḡ n̄il̄o, kale u r̄o n̄p̄ God adan aij u n̄n̄j̄agnab̄ol.

¹⁴ Pen ne n̄i pro n̄p̄ m̄idm̄on, n̄p̄ Krai J̄isas man̄o n̄n̄j̄o u haḡ n̄il̄o, n̄n̄j̄m̄on b̄ōn n̄p̄ n̄n̄j̄ udpan man̄o aij u kl̄o ḡim̄on, n̄n̄j̄ ud̄ol ḡi, haḡop r̄o n̄p̄ ḡol ḡi, ḡi m̄idaim̄on. Hon n̄bi b̄i n̄p̄ man̄o aij u haḡ n̄ino n̄n̄j̄na u, ne had̄o n̄n̄ban. ¹⁵ Ne n̄n̄ban, n̄i pro yab̄i m̄idaina n̄in u, ne God Man̄o Uṯ u had̄o n̄n̄j̄na. Hon God Man̄o Uṯ u amḡo l̄i n̄n̄j̄einabun u, God Man̄o Uṯ u han̄p̄ gas̄i k̄id hīk n̄n̄j̄eb maḡo an̄bu n̄ō, Krai J̄isas n̄p̄ n̄n̄j̄ udno han̄p̄ ud as̄iknab man̄o il̄ u n̄n̄j̄ aij ḡinabun. ¹⁶ God Man̄o u maḡon̄hal̄o, God n̄ipe ke ake l̄om Ana n̄ipe u pu ga. An̄b̄ u, God Man̄o u maḡon̄hal̄o udun, n̄bi b̄i gau kal̄p haḡ n̄un, n̄bi b̄i man̄o n̄n̄j̄o ar̄o ḡipal gau kal̄p r̄im̄id ukun, n̄bi b̄i ḡi najj ḡipal gau kal̄p haḡ gun, n̄bi b̄i kale, aiḡol gun God Man̄o haḡop r̄o gun, a ḡi gas̄i n̄n̄j̄bal gau, kal̄p haḡ n̄i aij ḡinabun. * ¹⁷ An̄ig geinabun u, God n̄p̄ w̄og ḡi n̄eb n̄bi b̄i n̄ipe gau, God Man̄o u n̄n̄j̄ aij yab̄i ḡom, God kal̄p w̄og aij n̄h̄on n̄h̄on haḡ l̄nab u, kale gas̄i n̄n̄j̄ aij yab̄i ḡom, ḡi aij yab̄i ḡinab̄ol.

4

God Man̄o kab̄o ḡol u haḡ n̄im̄on

¹ N̄p̄ man̄o an̄bi ȳihariṯ haggagabin. Krai J̄isas n̄bi b̄i gau maḡon̄hal̄o Kin̄ kale abad m̄ideinabin, a ḡom, ado ḡi aueinab n̄in u, n̄ipe n̄bi b̄i kam̄iṯ m̄ideinab̄ol gau

* 3:1: 1Di 4:1 * 3:5: Mad 7:15,21; Dai 1:16 * 3:8: Eks 7:11 * 3:11: Ap 13:14-52; 14:5,8-20 * 3:12: Mad 16:24; Jon 15:20; Ap 14:22 * 3:16: Ro 15:4

abe, n̄bi b̄i umla gau abe, n̄me ke ke l̄n̄ig gab. An̄b u, God abe, Kraiſ Jisas abe n̄n̄m̄dl̄o n̄n̄j̄ol ḡi, n̄p man̄o an̄b̄i hagn̄ig gabin. ² God Man̄o aij u hag n̄m̄m̄n. N̄bi b̄i gau n̄n̄i l̄nab aka n̄n̄i lagnab, a ḡim̄n, j̄i n̄n̄agm̄n; m̄n̄i udnab̄ol aka udagnab̄ol, gas̄i u n̄n̄agm̄n; kl̄o ḡim̄n n̄p God Man̄o aij u hag n̄m̄m̄n. N̄bi b̄i ḡi naj̄i ḡipal gau hag ḡim̄n, n̄bi b̄i man̄o n̄n̄j̄o ar̄o ḡipal gau r̄im̄d ukm̄n, n̄bi b̄i kale, aiḡol gun God Man̄o haḡop r̄o gun, a ḡi gas̄i n̄n̄bal gau, kal̄ip agam̄ij hain r̄ikm̄n hag n̄i aij ḡim̄n, ḡim̄n. ³ N̄h̄on ḡin̄g: n̄n̄ hain u, God Man̄o kab̄o ḡol u n̄n̄j̄om, udagnab̄ol; hag n̄eb n̄bi b̄i iru n̄p uł ḡi daul̄o, kale man̄o piral man̄o yhar̄iŷ yhar̄iŷ gas̄i kale ke ar̄op ad̄o u n̄p hag n̄l̄o, kale n̄n̄j̄om m̄n̄i m̄n̄i ḡol ḡi udnab̄ol. * ⁴ God Man̄o n̄n̄j̄o u ar̄o ḡom, aiud yhar̄iŷ gau hagl̄o, ȳn̄id n̄n̄nab̄ol.

⁵ Pen ne ke, nan n̄h̄on n̄h̄on ḡinab u, gas̄i n̄n̄ aij ḡol ḡi m̄idaim̄n. M̄n̄j̄or auain̄m, gas̄i iru n̄n̄agm̄n. Ne kl̄o ḡim̄n, Kraiſ Jisas man̄o aij u n̄bi b̄i gau hag n̄i ajm̄n. Ne God w̄og ḡi n̄eb b̄i m̄idpan u me, God n̄p w̄og n̄h̄on n̄h̄on hag la u, maḡoŷhal̄o ḡi dam dam ar̄o, b̄oŷ n̄p ḡi hagnab.

Yad s̄ol umn̄ig gabin, a ga

⁶ Yad Kraiſ w̄og n̄pe ḡin̄o, ȳp naḡi l̄il̄o m̄idn̄o m̄idn̄o, m̄n̄i pak l̄no hagape n̄p lugn̄m, a ḡom, ȳp gab̄ol. An̄b u, m̄n̄j̄or nab̄oŷ ad̄o ił i m̄idpin i, ar̄ik arep n̄n̄ u s̄ol auub. * ⁷ Yad kl̄o gem, Seden aip pen pen ḡi damem, adan s̄ol au had̄o aubin. Yad kl̄o gem, Kraiſ Jisas man̄o aij u n̄bi b̄i gau hag n̄i dam dam ar̄o, Kraiſ Jisas n̄p n̄n̄j̄o uđol ḡi m̄idem, w̄og ȳp haga u ar̄o gagpin; haga r̄o n̄p maḡoŷhal̄o ḡipin. * ⁸ N̄pe B̄i Kub, n̄pe man̄o ud as̄ik aij ḡom haḡop u me, n̄h̄on n̄h̄on ḡipin u n̄n̄j̄o m̄id̄om, n̄n̄ kub n̄pe u aūo, ȳp b̄i kam̄iŷ aij yad, a ḡinab. Pen yad n̄p was̄o; n̄bi b̄i, B̄i Kub aunab, a ḡom, aij ḡo n̄n̄j̄ol ḡi abad m̄idpal gau, kal̄ip maḡoŷhal̄o u r̄o n̄p ḡinab. *

⁹ Dimodi. Adan m̄idain̄m u, yad m̄idpin i ȳn̄id aum̄n. ¹⁰ B̄i yad aip m̄idm̄idun gau, m̄n̄i yad aip aui m̄idagpal. B̄i ne Demas, nan m̄n̄j̄or nab̄oŷ ad̄o ił i m̄idmaḡo l̄om, ȳp b̄oŷ n̄p ar̄o ḡom, had̄o daun kub Desalon-aika ara. B̄i yad Kreseŷ Galesia Propins ara. Daidas Dalmesia Propins ara. * ¹¹ B̄i añ̄i Luk n̄p yad aip m̄idpul. Kraiſ Jisas n̄p w̄og gabin aui, Mak n̄pe ḡi n̄i aij ḡinab. An̄b u, ne Mak n̄p amm̄n uł ḡi daūo, yad aip m̄idul, w̄og an̄bu gul. ¹² Dijikas n̄p hag yun̄o Epesas ara. ¹³ Aunab̄on n̄n̄ u, daun

kub Droas ap̄on, kolsior m̄il̄o yad u, b̄i ne Kapas ram ud l̄n̄o u udm̄n daum̄n; adan m̄idain̄m u, k̄op yad wam wam ḡi m̄id̄op gau maḡoŷhal̄o udm̄n daum̄n; was̄o u, k̄op kaj meme sipsip hañ hib hal̄o kal̄i kl̄iñ r̄ikla gau n̄p maḡoŷhal̄o udm̄n daum̄n. *

¹⁴ B̄i kapa w̄og ḡop Aleksada ȳp ḡi naj̄i yab̄ił ga. Ȳp ga an̄bu, God n̄p pen u r̄o n̄p ḡinab. * ¹⁵ Kraiſ Jisas man̄o aij hagnun u, Aleksada n̄pe j̄i naj̄i yab̄ił ga u me, ȳp ḡi naj̄i ga r̄o, n̄p u r̄o n̄p ḡin̄m r̄o l̄op u, n̄n̄ aij ḡim̄n.

¹⁶ Ȳp n̄od man̄o kub hagla n̄n̄ u, n̄bi b̄i ap ȳp j̄ol gau n̄n̄ m̄id̄o man̄o kub hagn̄o; kale maḡoŷhal̄o ȳp ar̄o ḡila. Pen God kal̄ip gas̄i an̄bu n̄n̄j̄ol ḡi m̄idagaim̄m. ¹⁷ Ȳp man̄o kub hagla an̄bu, B̄i Kub ȳp abad m̄id̄o n̄n̄j̄ol ḡi, man̄o aij n̄pe u n̄bi b̄i gau n̄b̄o iru n̄p ap̄om m̄ideila gau, kal̄ip hał̄owal̄o hagain̄o n̄n̄la. B̄i Kub ḡo, kaj laīon ȳp hau n̄n̄j̄ol r̄o laga. ¹⁸ Yad n̄n̄bin, B̄i Kub ȳp abad m̄id̄o, nan naj̄i ap ȳp ḡin̄m r̄o lagnab; ȳp ud kam̄iŷ yūom, dam ram m̄n̄j̄or aij n̄pe kumi kab̄o ad̄o laŷ au ud arnab. B̄i Kub an̄bu, hib n̄pe u p̄or p̄or n̄p hagl̄o ad̄o aran. An̄b unb̄o r̄o aij.

Pol haḡop, “Kale m̄idpim?” a ḡop

¹⁹ N̄bi ne Prisila abe, nugmul n̄pe Akwila abe, b̄i ne Onesiporas n̄bi b̄i ram n̄pe m̄idpal gau abe kal̄ip hagn̄m, Pol “Kale m̄idpim?” a ḡop, a ḡim̄n. *

²⁰ B̄i ne Erasdas aui auaga; m̄id̄op daun kub Korid u. B̄i ne Dropimas n̄p nan ḡo, ar̄ik aun̄o daun kub Mailidas. *

²¹ Ȳḡon kub aūop n̄n̄ u s̄ol m̄id̄op r̄o, adan m̄idain̄m u, ȳḡon auagnab ad̄o u ȳn̄id aum̄n.

Pen Yubulas, Pudens, Lainas, Klodia, Kraiſ Jisas n̄bi b̄i n̄pe daun kub Rom i m̄idpal gau maḡoŷhal̄o n̄p, “Ne m̄idpan?” a gab̄ol.

²² Dimodi, B̄i Kub n̄p aip m̄idain̄m.

God kal̄op maḡoŷhal̄o m̄og n̄n̄j̄om ud aij ḡin̄m.

* 4:3: 1Di 4:1 * 4:6: Plp 2:17 * 4:7: 1Di 6:12 * 4:8: 1Ko 9:24-25 * 4:10: 2Ko 8:23; Ap 15:37-39; Kol 4:14 * 4:13: Ap 20:6 * 4:14: 1Di 1:20; Sam 62:12; Ro 2:6 * 4:19: Ap 18:2; 2Di 1:16-17 * 4:20: Ap 19:22; 20:4; Ro 16:23

Daidas Pol Daidas n̄p kōp kal̄i kl̄iñ r̄ika

1 Yad Pol. God ȳp hag lō wōg ḡi ñeb b̄i n̄pe ap m̄idem, Jisas Kraiss manō aij n̄pe ud ajepe b̄i n̄pe ap m̄idpin.

God ȳp hag la u, n̄bi b̄i n̄pe udn̄ig gab gau kal̄ip God Manō u hag ñ̄nō kale manō an̄ibu n̄ñj ud p̄idōñ gōm, manō n̄ñjō yuō u n̄ñj aij gōm, hagōp rō nōp gōl, a gōm, God ȳp wōg an̄ibu hag la. 2 God n̄pe manō p̄iral ap hagagōp. N̄pe hadame dagol gau ram m̄inōñ ḡi laga ñ̄n u manō n̄ñjō hagōm haga rō, n̄bi b̄i an an manō n̄ñjō n̄pe an̄ibu n̄ñj udōm, manō n̄ñjō yuō u n̄ñj aij gōm, u rō nōp ḡinabōl gau, n̄pe kal̄ip p̄or m̄idepe magō u ñ̄nab. *

3 Ñ̄n n̄pe ke hag la ñ̄n u nōp, God manō n̄pe waiō la. God, Ud Kam̄ñ Yuep B̄i hon u, ȳp hag lō, manō aij n̄pe waiō hag ñ̄+ ajpin.

4 Daidas, nōp kōp an̄ibi kal̄i kl̄iñ r̄ikabin. God Manō u nōp hag ñ̄ainō, Kraiss Jisas n̄ñj udmōn, manō aij adō añ̄i n̄ñjbul u me, nōp ñ̄+ aij yad, a gabin. Bapi God abe, Ud Kam̄ñ Yuep B̄i hon Kraiss Jisas abe, nōp mōg n̄ñjmil, ud aij ḡimil, abad m̄id aij ḡilō, ne agam̄ij m̄id aij ḡimōn. *

5 Yad nōp ram m̄inōñ ñ̄ig r̄ib gus ga airan Krir hag lem, hagnō, “N̄bi b̄i kal̄ip Kraiss manō aij u hag ñ̄ilo gau kauyan̄ am n̄ñjmōn, wōg r̄imnap gaglo u gōl ḡi, b̄i kub kal̄ip abad m̄idepe ram m̄inōñ ke ke m̄idpal gau hag l̄imōn,” a ḡinō.

6 Pen n̄bi b̄i Kraiss n̄ñj udpal gau b̄i kub kal̄ip abad m̄idepe r̄imnap udn̄ig, b̄i ȳhar̄ñj udagmōn. B̄i ḡi aij ḡipal gau nōp n̄ñjmōn udmōn. N̄bi kale añ̄i ap nōp udōm, ñ̄+ pai kale gau kal̄ip abad m̄id aij ḡilō, Kraiss n̄p n̄ñj udōm, ami bapi manō udōm hain gōm hañ̄owalō gagpal, b̄i gau nōp n̄ñjmōn udmōn. *

7 Kraiss n̄bi b̄i n̄pe abad m̄idepe b̄i gau kale God wōg n̄pe ke abad m̄idpal. An̄bu u, b̄i abad m̄idepe b̄i gau kale ḡi aij nōp ḡilō, n̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip manō hag juōl rō lagn̄m. Pen b̄i manō pen pen hagpal gau, b̄i ȳñ̄id kal̄i jubal gau, b̄i ñ̄ig klō ñ̄ñjōm hauñ̄ l̄ibal gau, b̄i urak pen pen pakpal gau, b̄i uñ̄pō kl̄no mani si udn̄ig ḡipal gau, kal̄ip n̄ñjmōn udagmōn. 8 Pen n̄bi b̄i Kraiss n̄ñj udpal gau b̄i kal̄ip abad m̄idepe gau, n̄bi b̄i m̄ilō gau n̄bō hag w̄hai dam ram kale aip an̄j dan̄ udōm, nan n̄ñhōn n̄ñhōn aij m̄idōp gau m̄idmagō lōm, gas̄i hañ̄ roman̄ kale ke gas̄i gōp rō gagōm, n̄bi b̄i gep abe n̄bi b̄i ramō gau abe magōñhalō ud aij gōm, b̄i ut

m̄idun a gōm, p̄or nōp God Manō hagōp rō nōp gas̄i n̄ñjōm, klō gōm hagōp rō nōp gōm, gaiōl. 9 Kraiss manō n̄ñjō nōd hag ñ̄ilō n̄ñjla u nōp n̄ñj ud p̄idōñ gōl ḡi, Kraiss n̄bi b̄i gau kal̄ip Kraiss manō ȳidun gōl u nōp hag ñ̄+ aij ḡilō, kale n̄ñj udōm gas̄i halō m̄ideinabōl. Pen n̄bi b̄i manō ȳidun gōl an̄ibu r̄ib jubal gau, kal̄ip manō ȳidun gōl adō u hag ñ̄+ aij geinabōl, manō pen hagōl rō lagnab.

10 N̄ñhōn ḡin̄ig: n̄bi b̄i Kraiss n̄bi b̄i n̄pe m̄idpun a ḡipal gau iru nōp God Manō u r̄ib juōm, manō p̄iral gau n̄bō udōm n̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip hag ñ̄om, adan naij u ñ̄p ḡi ud arbal. B̄i an̄ib gau iru nōp b̄i Juda n̄bō. Kale Kraiss n̄p n̄ñj udpal u pen Juda n̄bi b̄i wasō gau kale Kraiss n̄p n̄ñj udōm, hañ̄ r̄ib ḡi dō gōm me, Kraiss n̄bi b̄i n̄pe m̄idnabōl a ḡipal. * 11 Ne ḡimōn manō p̄iral u arō ḡilaj. Mani nan gau udun a gōm kale manō p̄iral an̄ibu nōp hag ñ̄ilō, b̄i r̄imnap n̄bi b̄i ñ̄+ pai ram kale aip hanbal gau magōñhalō manō p̄iral an̄ibu udpal. *

12 Pen b̄i manō hapege kale ke Krir n̄bō b̄i ap haga, “N̄bi b̄i Krir n̄bō gau p̄or nōp manō p̄ir alōm, nan naij nōp gōm, kale iru gō wōg gagōm, nan aij iru nōp udun a gōm, kain hapeb rō m̄idpal,” a ga. 13 B̄i Krir n̄bō manō haga an̄ibu n̄ñjō yab̄i haga. An̄ig ḡipal an̄ibu ne kal̄ip manō klō yab̄i hagmōn, manō p̄iral hagpal u arō gōm, Kraiss manō aij u ȳidun gōl nōp n̄ñj udōl. *

14 Kal̄ip manō klō hagmōn, Juda n̄bi b̄i aiud ȳhar̄ñj hadame gau hagm̄idal gau arō gōl; n̄bi b̄i Kraiss manō n̄ñjō j̄i n̄ñjbal gau an̄ig an̄ig ḡimim a ḡipal gau, manō kale udagōl. *

15 God n̄bi b̄i aij n̄pe gau nan r̄imnap hil gagpal; nan aij a gōm hañ̄owalō udpal. Pen n̄bi b̄i nan si nan naij nōp ḡim̄idal gau abe, n̄bi b̄i Kraiss n̄p n̄ñj udagpal gau abe, nan iru nōp hil ḡipal.

N̄bi b̄i an̄ib gau rō, gas̄i r̄im̄id kale bōñ nōp naij gō, gas̄i n̄ñj aij gagpal. 16 God Manō n̄ñj udun, n̄bi b̄i n̄pe m̄idpun a ḡipal u pen kale ḡipal rō n̄ñj n̄ñj bun, kale God n̄bi b̄i n̄pe wasō. Kale God Manō aij hagōp rō j̄i n̄ñjbal u me, kale nan aij ap gōl rō lagōp. Ḡipal an̄ibu God n̄ñjō mulu lugōp. *

2

Kraiss n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip abad m̄id aij ḡimōn

1 Pen ne n̄bi b̄i gau kal̄ip God Manō kabō gōl adō u nōp hag ñ̄imōn. 2 B̄i majō rō gau kal̄ip hag ñ̄+ aij ḡimōn, ñ̄ig wain iru

* 1:2: Kol 1:27 * 1:4: 2Ko 8:23; Gal 2:3; 2Di 4:10; Ro 1:7 * 1:6: 1Di 3:2-7; 2Di 2:24-26 * 1:10: 1Di 4:7
* 1:11: 1Pi 5:2; 2Di 3:5-6 * 1:13: 2Di 4:2 * 1:14: 1Di 4:7 * 1:16: 1Jn 1:6; 2:4

ñiηagöl; gasi nηiη aij göm, nan naij gagöl; hañ roman kale ke gasi göp rö nöp gagöl; nan nηhön gainim, kale klö göm Kraiss manö aij nηpe u nηiη ud pidiöη göm, Kraiss nηp cηg pidiöη göm, nηbi bi gau midmagö yabñ löm, klö göm gi damöm, bi agamij hain riköm, gi midaiöl. ³ Nηbi majö rö gau kalip u rö nöp hag ñi aij gimön, kale nηbi God Manö hagöp rö nöp göm gi aij gipal rö nöp göl; kale nηbi bi rimnap hib hag juöm haglö lugagnim; ñig wain iru ñiηagöl; kale nηbi ñi pai bi gau kalip nagi aij adö u nöp hag ñi aij göl. ⁴⁻⁵ Anig göl mid aij göm, kale nηbi ma il gisön libal gau kalip hag ñi aij gilö, kale pen nugmul bi kalip midmagö löm, ñi pai kale gau kalip midmagö löm, hañ roman kale ke gasi göp rö nöp gagöm, asij midagöp rö nöp midöm, wög ram kale gau gi aij göm, nηbi bi rimnap gau ud aij göm, nugmul bi manö hagöl mo gau midöl. Anig gilö, nηbi bi rimnap nηiηöm, God Manö u hag juagnabol. ^{*}

⁶ Pen bi praj gau kalip manö klö hagnöm, kale hañ roman kale ke gasi göp rö nöp gagöl. ⁷ Pen ne manö nηhön nηhön kalip hag ñinabön u, ne ke pör nöp nan magöñhalö anig unbö rö nöp gimön, bi praj gau nöp nηiηöm, kale anig unbö rö nöp göl. Pen ne nηbi bi gau manö hag ñinabön u, mihol mihol göl gi hagagmön; gasi nηiη aij gimön God Manö kabö göl nöp hag ñi aij gimön. ^{*}

⁸ Manö magö hagnig gabön u nηiη aij gimön hagnöm, nηbi bi hanip nηiηlö mulu lugöp gau manö rimnap uhai wasö nηiηöm kalip nable ginim. ^{*}

⁹ Pen Kraiss nηbi bi nηpe, nηbi bi rimnap rau daulö, nagi wög rö gipal gau kalip hagnöm, bi kub yad aij ginim adö u nöp ginam a göm, manö rimnap pen hagagöm, bi nap kale gau hagöl rö nöp göl. ¹⁰ Nap kale gau nan si udagöm, pör nöp nap nan kale gau magöñhalö abad aij göm, wög magöñhalö gi aij göm göl. Anig göl gi aij geinabol u, nηbi bi gau nηiηöm, God Ud Kamηη Yuep Bi hon u manö nηpe nηiηöm hagnabol, manö anηbu manö nηiηö manö nηiη udep a ginabol.

¹¹ Pen God nηbi bi gau magöñhalö mög yabñ nηiηöb rö, Kraiss Jisas ram minöη il i waiö apöm umö, nηbi bi gau magöñhalö ram nηpe kumi kabö adö lan au pör nöp Kamηη midaiöl rö löp. ¹² God nηpe hanip mög yabñ nηiηöb u nηiηun nηiηun, nan si nan naij gipun gau abe, hañ roman hon ke gasi göp rö gun a gipun u abe, arö gun, ram minöη il i midpun i, gasi nηiη aij gun, nηbi bi rimnap nan naij ap gagun, klö gun

God Manö hagöp rö nöp gun. ^{*} ¹³ Anηb u, God hon Jisas Kraiss hanip ud Kamηη yuöp u, mailö halö ado gi aunab a gun, gasi halö midpun aij gö nηiηöl gi midpun. ¹⁴ Jisas hanip a göm uma u, “Nan si nan naij gipal gau magöñhalö pen ñinö, kale nηbi bi asij midagöp yad ke midöm, gi aij nöp gun a gi gasi nηiη midaiöl,” a göm, hanip a göm uma. ^{*}

¹⁵ Manö hagajin anηbi nηbi bi gau kalip hag ñi aij gimön. Pen nηbi bi hañwalö gipal gau kalip klö gimön hag ñimön, maj migan ne u sipisip nηiηagöl. ^{*}

3

Kraiss nηbi bi kale aige göl ginabol

¹ Kraiss nηbi bi gau kalip hagnöm, kin gau abe, gapman bi kub gau abe manö hagöl rö nöp göl. Pör nöp nηbi bi rimnap gau kalip gi aij göl rö linim u, kalip gi aij göl. ² Pen nηbi bi rimnap gau kalip manö piral haglö hib kale lugagnim; pen pen hagagöm, nηbi bi rimnap gau hag ud aij göm, nηbi bi gau magöñhalö aip nηbi bi hain mid aij göm, göl. ³ Pen nηhön: hon ke nöd u rö nöp gasi nηiη aij gagun, God Manö hagöp rö ji nηiηun, hañ roman hon ke gasi göp rö nöp gun a gun, bi nagiman rö midmidun. Hon nan si nan naij nöp göl gi midmidun; nηbi bi gau kalip gasi naij nηiηun, nan kale gau nan hon rö midaiöb, a gun, kalip pen nηiηno mulu lugö pen nηiηlö mulu lugö gimidun. Pen ji nηiηlö pen ji nηiηun gimidun. ^{*}

⁴ Nöd anig gimidun u pen hainö God, Ud Kamηη Yuep Bi hon u, God nηbi bi mög nηiηöm midmagö löp u hanip nηbi bi waiö la. ⁵ God nηpe hanip ud Kamηη yua. Hanip ud Kamηη yua u, hon ke nan aij rimnap ginö hanip ud Kamηη yuaga. Nηpe hanip mög yabñ nηiηöb u me, hanip ud Kamηη yua. Ga anηbu, Ana Uñ u hanip yuö apöm, gac hon u lik gi yuö, nηbi bi hain nηiηö yabñ libun. ⁶ God nηpe Ana Uñ hanip böη nöp yuö apöm hanip aj dan midöp u, Jisas Kraiss hanip nan a göm umöm ud Kamηη yua u me, anig ga. ⁷ God ga anηbu, hanip mög nηiηöm nηbi bi Kamηη aij nηpe rö udöm, Kamηη pör midep u udun a gipun u, hanip ñinabin, a göm ga. ⁸ Manö nηiηö yabñ me anηbu.

Manö hagajin anηbu nηiη aij gimön klö gimön hag ñimön, God nηp nηiη udepal nηbi bi gau gasi anη anηbu nöp nηiηöm, nηbi bi rimnap kalip gi aij göl gi midaiöl. Anig ginabol u gi aij yabñ ginabol. Manö anηbi manö aij yabñ; ram minöη gau gau ud arlö,

* 2:3: 1Di 3:11 * 2:4-5: Ep 5:22 * 2:7: 1Di 4:12 * 2:8: 1Pi 2:15 * 2:9: 1Di 6:1 * 2:12: 1Jn 2:16 * 2:14: Gal 1:4; Eks 19:5; Dud 4:20; 7:6; Esi 37:23; 1Pi 2:9 * 2:15: 1Di 4:12 * 3:1: Ro 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * 3:3: 1Ko 6:11; Ep 2:2; 5:8 * 3:5: 2Di 1:9; Ep 5:26 * 3:6: Ap 2:17-18

hagöp rö nöp geinaböl u, nibi bi magöŋhalö agamij mid aij ginaböl.

⁹ Pen nibi bi rimnap manö hałowalö hag amil apil göm, apis bac hon gau anig anig göl riklö auöp, a göm, Juda lo manö u anig anig göl midöp, a göm, pen pen hagaiöl u, ne aip hagagmön. Manö anib gau it ap midagöp; nibi bi manö yiharŋ anibu niŋöm agamij mid aij göl rö lagöp. *

¹⁰ Anib u, nibi bi rimnap God Manö kabö göl u arö göm, manö rimnap ke hagaiöl, mañ añ ap hagmön. Pen niŋagaiöl, mañu u rö nöp hagmön. Mañu u rö nöp niŋagaiöl, kalip böŋ nöp arö gimön. * ¹¹ Ne niŋban, nibi bi anig gipal gau kale gasi naji nöp niŋöm, nan si nan naji nöp göl gi midlö, gasi midmagö aŋ kale dan gac midöp u waiö lö niŋbun.

¹² Yad hainö Ademas aka Dijikas hag yunö, nöp am hagö, ne yŋid auep rö lainim yŋid Nikopolis daun aumön. Yibaud göm yigön ginab ñin u yad am mideinabin ram minöŋ anibu. * ¹³ Bi ne Sinas lo manö niŋöb u aip, bi ne Apolos aip, kalip ud aij gimön, adan arnig gaimil u, nan kale rimnap midagainim ñimön ud armil. * ¹⁴ Krai nibi bi nipe Krir midpal gau, kale wög göl gi midlö nan niŋeb pinim. Kale ktö göm pör nöp gi aij göl gi midöm, wög göl gi midöm, nan magö niŋöm, nibi bi nan midagöp gau kalip rimnap ñinaböl. *

¹⁵ Daidas. Nibi bi yad aip midpun aui nöp, "Midpan?" a gipal. Pen hon Krai manö aij niŋ udpun rö niŋ udöm, hanip midmagö libal gau kalip, "Midpim?" a gimön.

God kalöp magöŋhalö mög niŋöm abad midainim.

* 3:9: 2Di 2:14,16

* 3:10: Mad 18:15-17

* 3:12: Ep 6:21-22; Kol 4:7-8

* 3:13: Ap 18:24; 1Ko 3:5-6; 16:12

* 3:14: Ep 4:28

Pilimon Pol Pilimon n̄p kōp kal̄i kl̄iñ r̄ika

1 Yad Pol. Kraiſ Jisas n̄p wōg gainō, ȳp naḡi l̄lō m̄dpin. Yad mam hon Dimodi aip m̄dul, kalōp kōp an̄ibi kal̄i kl̄iñ r̄ikabul.

Mam aij hon Pilimon, hon wōg j̄m ñl̄ ḡipun. 2 Ne u, añ hon Apia u, b̄i hon aip God wōg kl̄ō gōm gōp Akipas u, Kraiſ Jisas n̄bi b̄i n̄pe ram ne apim God n̄p sabe ḡipim gau magōñhalō, kalōp kōp i kal̄i kl̄iñ r̄ikabul. *

3 God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiſ abe, kalōp mōg n̄ñmil ud aij ḡimil abad m̄dlō, kale agamij m̄d aij ḡi m̄daimim.

N̄bi b̄i God n̄p n̄ñ udpal gau kal̄ip m̄dmagō l̄iban, a ga

4-5 Ne B̄i Kub Jisas n̄p n̄ñ udōl ḡi, God n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip magōñhalō m̄dmagō l̄iban u ȳp haglō n̄ñem, yad God yad n̄p sabe gōl ḡi, nōp gas̄i n̄ñem p̄r nōp aij a ḡipin. 6 N̄p hagpin, "Bapi. Hon Pilimon aip Kraiſ manō aij u hag am̄l ap̄l gun me, han̄p n̄bi b̄i Kraiſ n̄p n̄ñ udun c̄ig gōl ḡi m̄dpun gau nan aij n̄ñhōn n̄ñhōn ñ̄iban u, Pilimon n̄pe magōñhalō n̄ñ aij ḡin̄m," a ḡipin.

7 Pen mam aij yad Pilimon nōñ! Ne God n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip m̄dmagō yab̄i l̄iban u, kale m̄dmagō añ kale dan̄ m̄ñ m̄ñ ḡipal. Yad u rō nōp n̄ñem m̄ñ m̄ñ gōl ḡi gas̄i halō m̄dpin. *

Onesimas n̄p mulu n̄ñagmōn, a ga

8 Ne God n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip m̄dmagō yab̄i l̄iban u n̄ñem, ne yad Kraiſ b̄i n̄pe mamil m̄ñhau m̄dpul rō, yad nōp manō kl̄ō hagem ne an̄ig ḡimōn a ḡibnep. 9 Yad Pol ur̄i b̄i m̄ñep l̄ibin. Kraiſ Jisas manō aij u hag ñ̄i ajainō, ȳp naḡi l̄lō m̄dpin rō, nōp manō kl̄ō hagn̄ig hagnep u pen nōp an̄ig hagagnabin. Ne b̄i m̄dmagō yad m̄dpan rō, yad hagnam rō ḡimōn. 10 Pen manō yad u, Onesimas n̄pe ñ̄i yad ke rō lōp. Nōp wōg gōm ar̄ik ara u, aūi yad aip naḡi m̄dul, Kraiſ manō aij u hag ñ̄inō n̄ñ udōp u me, yad nap n̄pe rō m̄dpin; n̄pe ñ̄i yad ke rō m̄dōp. * 11 Nōd n̄pe nōp wōg ḡi ñ̄i aij gagm̄dōp; pen uri n̄pe nōp wōg ḡi ñ̄i aij gōm, ȳp wōg ḡi ñ̄i aij gōm ḡinab.

12 Pen ñ̄i m̄dmagō yad rō u nōp yuabin. 13 Nōd hag n̄ñem manō ne u udem rō, n̄p yuagbnep. Kraiſ manō aij hagainō, ȳp naḡi l̄lō m̄dpin i, ne apōn ȳp abad m̄daimōn rō lagōp u, Onesimas ȳp abad

m̄daibōp. 14 Pen yad ke Onesimas n̄p ud m̄deinabin u kabō rō gagnab a gem, n̄p nōd yuem, nōp hainō hag n̄ñabin. Ȳp lau adō kauyan̄ yun̄g yumōn. 15 Yad gas̄i n̄ñbin e, God n̄pe ke gō, Onesimas nōp magō pro marap arō gōm arōp u me, uri nōp ado ḡi apōm ne aip p̄r p̄r m̄dain̄m. 16 Pen m̄ñi n̄p ȳihar̄iñ naḡi wōg gep b̄i ne ap n̄ñagagnabōn; m̄ñi n̄p mam m̄dmagō hol m̄ñhōn ȳj̄ig gōl rō n̄ñnabōn. N̄pe mam m̄dmagō yad yab̄i, pen n̄pe b̄i naḡi wōg ḡi ñeb ne m̄dōp u me, ne m̄ñ m̄ñ ḡimōn b̄i naḡi wōg ḡi ñeb aij ap abe, B̄i Kub b̄i n̄pe mam aij ap abe udnabōn. * 17 An̄ib u, ȳp b̄i n̄ñeb ne yab̄i rō, B̄i Kub wōg aip ḡipul, a ḡimōn n̄ñban u, ñ̄i Onesimas n̄p hag ḡinam a ḡimōn gas̄i u n̄ñagmōn. Yad am̄jaknō ȳp ud aij ḡibnap rō u, n̄p u rō nōp ud aij ḡimōn. 18 Pen n̄pe nōp ḡi naij ga aka nan r̄imnap pen ñ̄aga, a ḡimōn, manō r̄imnap m̄dain̄m, n̄p hagagmōn; manō an̄ibu ȳp hagnōn. Hagō, yad nōp pen ñ̄inabin. 19 N̄ñgō hagpin rō, hib yad ke kōp halō kal̄i kl̄iñ r̄ikem labin. Pen yad Kraiſ manō aij u nōp hag ñ̄inō ne n̄ñ udmōn, Kraiſ Jisas b̄i n̄pe m̄dpan u, nōp hagagnabin; ne ke n̄ñban. 20 Mam yad. B̄i Kub n̄p wōg aip ḡipul rō, hagabin rō nōp ḡimōn. Kraiſ hal̄ip m̄ñhōn ud aij gō mamil m̄ñhau m̄dpul rō, ne an̄ig ḡimōn n̄ñjōm yad m̄ñ m̄ñ ḡinabin. 21 Yad hagpin rō nōp wasō, ne n̄ñban adō u nōp n̄ñmōn, Onesimas n̄p abe adō an̄ibu nōp ḡinabōn, a gem, aij a gō n̄ñjōl ḡi nōp kōp an̄ibi kal̄i kl̄iñ r̄ikabin.

22 Manō an̄i ap m̄dōp u hagagpin. Ȳp ram magō raul m̄gan ap n̄ñmōn ud l̄i aij ḡimōn. Kale magōñhalō God n̄p sabe ḡipim rō, sōl m̄dōp naḡi arō gem n̄ñnam rō lōp a gem gas̄i halō m̄dpin. *

Manō hag jua

23 B̄i ne Epapras u rō nōp Kraiſ Jisas manō hag ñ̄eia, n̄p naḡi leila, yad aip m̄dpul i. N̄pe nōp "M̄dpan?" a gōp. *

24 B̄i wōg j̄m ñl̄ ḡipun Mak u, Arisdakas u, Demas u, Luk u nōp "M̄dpan?" a ḡipal.

* 25 B̄i Kub Jisas Kraiſ kalōp n̄bi b̄i gau mōg n̄ñjōm abad m̄dain̄m.

* 1:2: Kol 4:17; 2Di 2:3 * 1:7: 2Ko 7:4 * 1:10: Kol 4:9; 1Ko 4:15 * 1:16: 1Di 6:2 * 1:22: Plp 1:25; 2:24
* 1:23: Kol 1:7 * 1:24: Kol 4:10-12,14; 1Di 4:10-11

Hibru
Hibru n̄ibi b̄i Kraiſ lau adō
m̄ideila gau kal̄ip kōp kal̄i
kliñ r̄ika

God N̄i n̄ipe han̄ip manō aij ña

¹ Nöd God n̄ipe apis bac hon Juda n̄ibi b̄i gau kal̄ip manō hagn̄ig, b̄i manō hagep n̄ipe gau adan ke ke gas̄i ñö, kale n̄iñöm hag ñim̄idal. ² Pen ñin hain m̄idpun i, N̄i n̄ipe ke yuö apöm han̄ip manō hag ña. God hagö, N̄i n̄ipe ram m̄inöñ nan gau magöñhalö hadame dagol gau ḡi la. God hagö, N̄i n̄ipe ram m̄inöñ nan gau magöñhalö abad m̄ideinab. * ³ Nap mailö kub halö yab̄i m̄idöp rö u, N̄i u rö nöp mailö kub halö yab̄i m̄idöp. Nap b̄i aigege b̄i rö m̄idöp u, N̄i n̄ipe u rö nöp unbö rö nöp m̄idöp. N̄i manö klö yab̄i n̄ipe hagö, ram m̄inöñ nan gau magöñhalö m̄idep nöp m̄idöp. N̄i n̄ipe apöm, han̄ip n̄ibi b̄i magöñhalö a göm unöm, n̄ibi b̄i magöñhalö gau nan si nan naij ḡipal gau magöñhalö ðik ḡi ke gau yuöm, kauyar urak ap jak Nap klö ke halö m̄idöp u ñim̄agö yij̄ig böñ lau adö asiköm aip m̄idpil. *

Ejol gau yagol rö m̄idpal; God N̄i me Bi Kub yab̄i m̄idöp

⁴ God n̄ipe gö, Kraiſ n̄ipe ejol gau rö wasö; n̄ipe Bi Kub m̄idöp. God Kraiſ n̄ip N̄i yad a ga u, hib n̄ipe ejol hib rö wasö; hib n̄ipe i adö lan̄ol au m̄idöp. * ⁵ God Manö ad̄iñ ap God manö hagöm haga, “Yad m̄iñi nöp hagabin, ne N̄i yad m̄idpan, yad Nap ne m̄idpin,” a ga.

Pen manö an̄bu God n̄ipe ejol ap hagaga.

* ⁶ Pen N̄i n̄ipe nöd u m̄inöñ naböñ i yun̄ig ga ñin u, God n̄ipe ejol n̄ipe kal̄ip haga, “God ejol gau magöñhalö hib n̄ipe haglö adö aran,” a ga. *

⁷ Pen ejol gau manö hagöm God haga, “God ejol n̄ipe gau gö, ñin ap ȳgön rö udöm aubal.

Wög ḡi ñeb b̄i n̄ipe gau gö, ñin ap mab m̄iñan̄ rö udöm aubal,” a ga. *

⁸ Pen God n̄ipe N̄i n̄ipe n̄ip manö hagöm haga,

“Ne God. Ne Kiñ pör nöp pör nöp m̄idmön, n̄ibi b̄i ne gau pör nöp abad m̄ideinabön.

N̄ibi b̄i ne abad m̄idmön, ḡi aij ḡimön,

* 1:2: Jon 1:3 * 1:3: Ap 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1
* 1:6: Ro 8:29 * 1:7: Sam 104:4 * 1:8: Sam 45:6-7
Sam 34:7; 91:11 * 2:2: Gal 3:19 * 2:3: Hib 10:29; 12:25

kabö rö nöp ḡimön, abad m̄ideinabön.
*

⁹ N̄ibi b̄i ḡi aij gilö,
ne ñin̄i l̄iban,
pen n̄ibi b̄i nan si nan naij gilö,
ne mulu kal n̄iñban.

An̄ib u, yad, God ne, ḡinö,
ne nöp Bi Kub ke yab̄i m̄idpan;
b̄i n̄iñeb ne gau mo ne gau m̄idpal,” a ga.

¹⁰ God manö r̄imnap halö hagöm haga,
“Bi Kub, ne ke hadame dagol gau nöp m̄idmön,
m̄inöñ naböñ iñ i ḡi löm, kumi kabö au ñim̄agö ne ḡi l̄ina. *

¹¹⁻¹² Nan an̄ib gau magö ap m̄idöm, ur ḡin̄ig gab,
pen ne m̄idep nöp m̄ideinabön.
Nan an̄ib gau, wal̄ij pap̄i l̄i lugö,
ud asik ke au löm, ḡisön n̄ibö rol ḡipal rö ḡinabön.

Pen ne Bi Kub, nöd m̄idm̄idan rö,
uri an̄ib unbö rö nöp m̄idpan;
ke ap lagnabön; uri m̄idpan rö hainö an̄ib unbö rö nöp nöp pör pör nöp m̄ideinabön,” a ga.

¹³ God Manö ad̄iñ ap God manö hagöm haga,

“Ne ñim̄agö yij̄ig böñ yad aui asik m̄idö, nan n̄ihön n̄ihön nöp kaua l̄ maua l̄ rö m̄idöp gau magöñhalö, rala m̄igan ne gau l̄nabin,” a ga.

Pen manö an̄ibu God n̄ipe ejol ap hagaga.

* ¹⁴ An̄ib u, ejol gau n̄ihön rö m̄idpal? God kal̄ip hag yuö, n̄ip wög ḡi ñöl ḡi, n̄ibi b̄i Kraiſ ud kam̄iñ yuö kumi kabö adö lan̄ au God aip pör nöp kam̄iñ m̄ideinaböl gau kal̄ip ḡi ñibal. *

2

God han̄ip uda u nan kub yab̄i

¹ An̄ib u, manö hag ñilö n̄iñbun u, n̄iñ ud p̄idöñ gun, gas̄i n̄iñöl ḡi nöp m̄idaiun. Pen n̄iñ ud aij gagnabun u, gas̄i piral r̄imnap n̄iñun, manö piral böñ gau arun rö löp.

² Ejol gau nöp lo manö u damöm, Mosiſ n̄ip ñila u pen manö an̄ibu manö n̄iñö nöp m̄idö n̄iñöl ḡi, n̄ibi b̄i manö an̄ibu magö ap hagöp rö gagla gau abe, n̄ibi b̄i magö ap r̄ib r̄ikla gau abe, ilön pen udla. * ³ An̄ib u, hon God N̄i n̄ipe manö aij dauöp u arö ḡinabun u, hon kam̄iñ arun rö lagnab. Bi Kub n̄ipe ke manö an̄ibu dap auö, n̄ibi b̄i manö n̄ipe an̄ibu n̄iñla gau, han̄ip manö n̄iñö yab̄i an̄ibu n̄iñmim a göm, hag ñi aij ḡila. * ⁴ Pen gas̄i kale u nöp n̄iñöm hagagla; God kal̄ip

* 1:4: Plp 2:9 * 1:5: Ap 13:33; 2Sa 7:14; 1Kr 17:13
* 1:10: Sam 102:25-27 * 1:13: Sam 110:1 * 1:14:

aip mîdö nîjöl gî, nan nîheb nîjagep rö rîmnap göl gî, nan gagep rö rîmnap göl gî, hanîp hag nîla. God gasî nîpe ke nîjöm, Ana Uî nîpe u nîbi bî rîmnap nan aij nîö ke yabîl geila u, u rö nöp nîjno. Anîb u me, Kraîs manö aij u nîjö yabîl hagaböl a gun nîjbun. *

Jisas hanîp rau adog udöm hanîp añ mam yad a göp

⁵ Pen God hanîp ud nîpe aip kumi kabö ado lanj au pör nöp mîdeinabun manö hagpin adö u, ejol gau bî kub adö lanjol rö, hon yagol rö mîdageinabun. ⁶ Manö adö anîbu, God Manö u kalî kliñ rîkôm hagla, "God. Ne nîbi bî gau kalîp gasî nîjmön udpan.

Pen kale ne ke rö mîdagpal; kale nîbi bî yîharîj rö u, ne nîhön gîng kalîp abad mîd aij gîpan? *

⁷ Ne gaina, magö ulep ap ejol gau bî kub rö mîdeila,

nîbi bî gau yagod au rö mîdeila u pen mîñî nîbi bî gau kalîp gö, kale hib mîdö,

⁸ nan magöjhalö gau abad mîdeinaböl," a gîla.

God gö nîbi bî nan magöjhalö gau abad mîdeinaböl a gîla u, hon nîjbun nan magöjhalö nîbi bî mo kale au mîdnab. Pen mîñî hon nîjbun nan magöjhalö nîbi bî mo kale au mîdagöp.

⁹ Pen Jisas ga u nîjbun. God Jisas nîp yuö mînön naböj adö il i apöm mîdeila nî+n u, ejol gau nîbi bî kub rö mîdeila; Jisas nîpe bî yîharîj pro rö mîdeila. Pen God nîpe nîbi bî mög nîjörö rö, Jisas nîbi bî magöjhalö gau ud kamîj yunam a göm ilön kub udöm umö, God gö mîñî Bî Kub mailö halö mîdö nîjöl gî, hib nîpe haglö adö arab. *

¹⁰ God nîpe nan gau magöjhalö gî löm abad mîdöp u, nîbi bî iru nöp ud ram mînön aij yabîl nîpe u ud lîng, Jisas yuö apöm ilön ke yabîl udö, God nîp ka aij ke yabîl nîpe ke u nîa. Nîhön gîng: Jisas nîpe ke ga manö aij u nîj udöm, nîbi bî iru nöp ka aij ke yabîl anîbu Jisas aip am mîdeinaböl. ¹¹ Pen nîbi bî nan si nan naij gac u îk gî yuab Bî anîbu abe, nîbi bî uri gac halö mîdagpal gau abe, Nap kale añî. Anîb u, Jisas nîbi bî anîb gau kalîp añ mam yad bî gau a göm hagö nable gagöp. *

¹² Jisas nîpe God nîp haga, "Añ mam bî yad gau kalîp aiud nöp u ud nînabin;

nöp sabe gîng magum gun, kîmap hagöl gî,

hib ne hagnö adö arnab," a ga. *
¹³ Pen manö ap haga, "God nîpe yîp abad aij gînab a gî gasî u nîjem gasî halö mîdeinabin," a ga. Pen manö ap haga, "God nî pai yîp nîa gau aip mîdpin i," a ga. *

Krais nîbi bî udnam a göm, bî rö löm, aua

¹⁴ Nî pai haga anîb gau kale nîbi bî u me, nîpe bî yabîl ap löm apöm, Seden nîbi bî ðîp gî udö umbal bî u nîp al pak lîng uma. *

¹⁵ Anîg gö me, nîbi bî umnabun a göm pör nöp gasî mîlö löm bî nagîman rö mîdeila gau, kalîp hubîk yuö pör pör nöp kamîj mîdaiöl rö löp. ¹⁶ Pen Kraîs anîg ga u, ejol gau ud aij gînam a göm gaga; Ebraham nî pai ud aij gînam a göm anîg ga. ¹⁷ Adö anîbu nöp, Kraîs apöm hon añ mam nîpe mîdpun rö bî yabîl u nîp anîj gîpal gau gac anîbu nîjöm arö gînab. ¹⁸ Pen apöm mînön naböj adö il i mîdöm, hanîp marö nîhön nîhön göp u, nîp u rö nöp gö me, nîpe ke nîj aij göp rö, hanîp mög nîjöm abad mîd aij gînab.

3

Jisas bî kub; Mosîs bî pro

¹ Añ mam bî yad. God kalöp u rö nöp manö aij nîpe hagö, hon God nîbi bî nîpe ke mîdpun. Jisas nîpe bî God manö aij dam ñeb bî u. Jisas nîpe bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u. Jisas manö aij nîj udun, God Manö hagöp rö nöp gîng gau u, nîpe pör nöp hanîp gî nîb. Anîb u, kale pör nöp Jisas nîp nöp gasî nîjöl gî mîdaimim. *

² Mosîs God manö haga u nîjöm God nîbi bî nîpe udöm abad mîd aij gîmîdöp. Anîg unbö rö nöp Jisas God manö haga u nîjöm magöjhalö gî aij ga. God Jisas nîp wög anîbu hag la. ³ Bî ap ram gî lînab u, ram hib haglö adö aragnab; bî ram gî lînab bî anîbu nöp hib nîpe haglö adö arnab. Adö anîbu rö nöp, God Mosîs nîp ud aij göm gö, nîbi bî Mosîs bî kub a gîpal; pen Jisas hib kub yabîl mîdöp rö, nîbi bî hib nîpe haglö adö lanjol au aran. ⁴ Ram haneb ap ke waiö lagöp; bî geia mîdöp. Adö anîbu rö nöp, nan nîhön nîhön mîdöp gau magöjhalö God nîpe geia mîdöp.

⁵ Mosîs God nîbi bî nîpe anj au wög gî nî aij göl gî, God hanîp hainö manö nîhön

* 2:4: Mak 16:20; 1Ko 12:4,11 * 2:6: Sam 8:4-6 * 2:9: Plp 2:8-9 * 2:11: Mad 25:40 * 2:12: Sam 22:22
* 2:13: Ais 8:17,18 * 2:14: 1Jn 3:8; Rep 12:10 * 3:1: Hib 4:14; 7:26; Nab 12:7 * 3:5: Nab 12:7

hagnab u, manö aij r+mnab hag ña. *
 6 Pen Krajs God Ñi n+pe yijig göl m+idöp u me, han+p God it n+pe m+dpun gau, b+ ram nap n+bö rö m+idöm abad m+id aij göp. Nan aij hainö udnabun u n+ñ udun gas+ halö m+deinabun u, n+bi b+ n+pe nöp m+deinabun.

God manö aij u n+ñ udöl g+ g+mim, arö gagmim

7 An+ib u, Ana U+ haga rö n+ñun. N+pe haga,

“Ñ+n i God manö apdi n+ñeinabim u, manö n+pe u n+ñ udmim. *

8-9 Nap+is nahai b+ hadame nöp, m+ ñ+n juöl m+thau ram m+nöñ kabö nöp m+idöp an gau m+dlö,

kal+p nan gagep rö gau göl g+, abad m+id aij gainö u pen

God n+pe han+p n+hön g+nab a göm, manö yad u n+ñagöm,

gas+ kale ke nöp n+ñöm g+lö arm+idöp. Nap+is nahai b+ g+la rö u, kale God manö hag juagmim. *

10 An+g g+lö, yad nap+is nahai b+ gau n+ñnö mulu lugö hagnö,

‘Kale pör nöp y+p j+ n+ñöm, manö yad hain gappal,’ a g+no.

11 An+g g+la u, yad kal+p n+ñnö mulu lugö, ‘Ram m+nöñ aij aramöm, yad aip m+idöm,

ake löm m+id aij göl a g+no u, aragnaböl,’ a g+no.

Manö klö hagem böñ nöp wasö g+no!’ a ga. *

12 An+ib u, añ mam b+. Nan si nan naij g+mim, God kam+ñ m+idöp u manö n+pe u arö g+mim, gas+ kale ke n+ñmim rö löp u, n+ñ aij g+mim. 13 God Manö ad+ñ hajag+ñ u, “Ñ+n i God manö apdi n+ñeinabim u, manö n+pe u n+ñ udmim,” a göp. An+ib u, uri hon “Ñ+n i” m+dpun u, pör pör ñ+n añ+ añ+ nañ+n namam gau aip Krajs manö aij u hag am+ ap+ göl g+, pen pen hag ñ+mim, gas+ halö m+dmim. Wasö u, Seden kalöp nan si nan naij gep manö piral r+mnab hagöm kalöp +p g+ ud arö Krajs manö aij u arö g+inabim.

14 Nöd Krajs manö aij n+pe u n+ñun, manö n+pe n+ñ ud p+idöñ gun, n+p c+g aij g+no u rö, hainö pör nöp klö gun an+ib unbö rö nöp Krajs manö aij n+pe u n+ñ ud p+idöñ gun, n+p c+g aij gun gas+ halö m+deinabun u, Krajs n+bi b+ n+pe m+idun n+p aip j+m ñöl wög g+pun.

15 God Manö ad+ñ hajag+ñ u hagöp, “Ñ+n i God manö apdi n+ñeinabim u, manö n+pe u n+ñ udmim.

Nap+is nahai b+ hadame nöp,
 God n+pe han+p n+hön g+nab a göm, manö yad u n+ñagöm,
 gas+ kale ke nöp n+ñöm g+lö arm+idöp.
 Nap+is nahai b+ g+la rö u, kale God manö hag juagmim,” a ga. *

16 Mos+is n+pe Isrel n+bi b+ nöp udöm Ijip n+bö daua n+bi b+ an+ib gau magöñhalö God manö n+ñöm j+ n+ñla. * 17 M+ ñ+n juöl m+thau Isrel n+bi b+ nöp nan si nan naij g+ m+dlö, God kal+p mulu lugöl g+ m+idö n+ñöl g+, ram m+nöñ kabö nöp m+idöp an gau m+idöm iru nöp um hakla. * 18 Pen Isrel n+bi b+ nöp pör nöp God n+p j+ n+ñöm, manö n+pe hagöp rö gagla u me, God n+pe manö klö hagöm, “Yad kalöp n+ñnö mulu lugö, ram m+nöñ aij arammim, yad aip m+dmim ake l+mim m+id aij g+mim a g+no u, aragnabim,” a göm, böñ nöp wasö ga. 19 An+ib u n+ñbun, manö n+pe n+ñ udagla u me, am ram m+nöñ aij ake löm m+id aij g+blap au aröl rö laga.

4

1 “Kale ram m+nöñ aij arammim, yad aip m+dmim ake l+mim m+id aij g+inabim,” a ga manö u Isrel nap+is nahai b+ n+ñ udagla. Pen uri God han+p nöp manö n+ñö an+bu hagöp. An+ib u, kale magöñhalö n+ñ aij g+mim, hon magöñhalö ram m+nöñ aij aramun, God aip m+idun ake lun m+id aij gun, a g+ gas+ n+ñmim. N+ñ aij g+pe, God kalöp n+bi b+ añ+ ap, nan aij nöp ñ+nabin a g+no u udagnabön, a gagn+m. 2 God gö Krajs manö aij u Isrel n+bi b+ kal+p hag ñ+lö n+ñla rö, han+p u rö nöp Krajs manö aij u hag ñ+lö n+ñno. Pen Isrel n+bi b+ Krajs manö aij u n+ñöm, n+ñö hagöp a göm, n+ñ udagla. An+ib u, Krajs manö aij u kal+p g+ ñ+aga. 3 Pen hon n+bi b+ Krajs manö aij u n+ñun, n+ñö hagöp a gun n+ñ udnun gau, “Kale ram m+nöñ aij arammim, yad aip m+dmim ake l+mim m+id aij g+inabim,” a ga u, manö n+ñö an+bu haga rö g+inabun. God haga,

“An+g g+la u, yad kal+p n+ñnö mulu lugö, ‘Ram m+nöñ aij aramöm, yad aip m+idöm,

ake löm m+id aij göl a g+no u, aragnaböl,’ a g+no.

Manö klö hagem böñ nöp wasö g+no!’ a ga.

God an+g haga u pen n+pe hadame dagol gau ram m+nöñ i g+ laga ñ+n u, nan magöñhalö g+nab gau magöñhalö hadö gas+ n+ñöm g+inabin a ga. *

4 God Manö u ad+ñ ap amgö l+ n+ñmön, ñ+n mudun u manö r+mnab n+ñnabön. Manö an+bu kal+ kl+ñ r+köm hagla, “God

* 3:7: Sam 95:7-11 * 3:8-9: Eks 17:7; Nab 20:2-5 * 3:11: Nab 14:21-23 * 3:15: Hib 3:7-8 * 3:16: Nab 14:1-35 * 3:17: 1Ko 10:10 * 4:3: Sam 95:11; Hib 3:11

ñin unbö kagoł jıñ ram mınöñj nan gau magöñhalö gı lı haköm, ñin mudun jıñ u ake lınam a göm, yıharıñ mıdeia,” a gıla.
*

5 Pen God Manö adıñ mıdö nöp hagajın anıbu, God haga, “Ram mınöñj aij aramöm, yad aip mıdöm, ake löm mıd aij göl a gınö u, aragnaböl,” a ga. *

6 God gö Kraıs manö aij u Isrel nıbi bı kalıp hag ñıla pen nıñöm, nıñjög hagöp a göm, nıñj udagla. Anıb u me, ram mınöñj aij aramöm, God aip mıdöm ake löm mıd aij gıblap u, aragla. Pen nıbi bı ke nıbö rımnap arnaböl. 7 Anıb u, nıbi bı manö nıpe nıñöm arö gıla gau umlö, mı iru nöp inö, bac ıñaj Depid God Manö kalı kliñ rıköm, manö magö uri nöp hagajın u hagöm haga,

“Ñın i God manö apdi nıñeinabim u, manö nıpe u nıñ udmim.

God manö nıpe nıñmim iru göp a gımim jı nıñagmim,” a ga.

Pen God kauyan u, “Ñın i” a ga u me, hon nıñbun, ñın nıpe nıbi bı udnab ñın u auagöp; mıdep nöp mıdöp. *

8 Pen kale hagnabim, “God hadame nöp, ‘Ram mınöñj aij arammim, yad aip mıdmim ake lımim mıd aij gınabim,’ a ga u, bı kub Josua apıs bac bı kalıp dam ram mınöñj Kenan arö, mıd aij gıla adö u haga,” a gınabim. Pen ñın anıbu nöp hagaga; kale amöm ram mınöñj Kenan mıdö nıñjöl gı, manö anıbu kauyan haga. *

9 Anıb u, God nıpe ñın mudun u ake löm mıd aij ga rö, nıbi bı nıpe u rö nöp ake löm mıd aij gınaböl. 10 God ñın kagoł jıñ wög göm, ñın mudun jıñ u ake löm yıharıñ mıdeia rö, nıbi bı an an God ram mınöñj aij au arnaböl gau, kale anıb unbö rö nöp wög geila u arö göm, ake löm, yıharıñ am nıpe aip mıd aij gınaböl. * 11 Anıb u, ram mınöñj aij anıbu aramun, God aip mıdun ake lun mıd aij gınabun a ga manö u, kđö gun, nıñj ud pıdöñj gun, God Manö hagöp rö nöp göl gı mıdaiun. Anıg unbö rö gınabun u, Isrel nıbi bı nöd God manö haga u nıñj udagöm ram mınöñj aij aragöm, ap lug pakla rö u, hon nıbi bı añı ap unbö gagnab.

12 Nıñön gıñıg: God Manö u kamıñj nöp mıdöp. God Manö u, nan nıñön gıñıg gınab. Ru mılö kıd gau magöñhalö kału göp; God Manö u kıd yabıñ. Anı hanıp yan amöm, gası rımıd mıdmagö ke löm ana ke löm gınab; anı hanıp yan amöm, le goł ke löm le cıl ke löm gınab; anı hanıp yan amöm, gası aij nıñj bun aka gası naij nıñj bun u, ud höñ lö nıñj aij gınabun. * 13 Nıñön

nıñön gınabun gau, God nıñj mıdö nıñjöl gı gınabun; agamıj pı göl gun rö lagöp. Pen nıpe nöp hanıp manö kub göm, nıñön nıñön gıpun manö u hag nıñjög nıñjöl gı nıñj hag ñınabun.

Jısas God nıñj nan sabe gep Bı Kub yabıñ mıdöp

14 Anıb u, God Nıñj Nan Sabe Gep Bı Kub Yabıñ hon u, God Nıñj nıpe Jısas u, amöm Nap aip mıdöp rö, Kraıs manö aij nıñj udupun u, nıñj ud pıdöñj göl gı mıdaiun. * 15 God Nıñj Nan Sabe Gep Bı Kub Yabıñ hon u apöm mınöñj ıñ i mıdmıdöp rö, nan si nan naij hanıp fıñ gı ud arnım rö löp gau abe, marö hanıp nıñön nıñön göp gau abe, nıñj u rö nöp ga u pen nıpe gı naij gaga. Anıb u, marö nıñön nıñön hanıp gınab u, God Nıñj Nan Sabe Gep Bı Kub Yabıñ hon u nıñj aij göp rö, hanıp mög yabıñ nıñjöm, 16 bı anıñbö hon aij yabıñ u mıdöp. Anıb u, hon gac halö mıdpun u, God anıñın göp Bı u nıñj pıñıñj gun, arö gagun. God hanıp mög nıñjöm, Nıñj nıpe nıñj yuö apöm uma rö, God sea Kın asık mıdöp söł au areınabun u, nıpe hanıp mög nıñjöm ud aij göm abad mıd aij gö agamıj mıd aij gınabun. *

5

1 Bı God nıñj nan sabe gep bı kub gau magöñhalö, bı yıharıñ nıbi bı anı gau nıbö u pen God kalıp hag lö, bı anıñbö mıdöm wög nıpe u gıpal. Nıbi bı nan si nan naij gıpal u nıñjöm, kaj meme aka kaj sipsip dap bı God nıñj nan sabe gep bı kub ñılö, kale pen bıd adö u pak lauöm, God nıñj sabe gı ñıbal. Wög kale ap pen, nıbi bı God nıñj gası nıñjöl aij gö, nan rımnap dap bı God nıñj nan sabe gep bı kub ñılö kale nan anıb gau God nıñj sabe gı ñıbal. 2-3 Pen bı God nıñj nan sabe gep bı kub anıb gau, bı yabıñ gau me, kale ke u rö nöp nan si nan naij gıpal. Anıb u, nıbi bı rımnap gau nan si nan naij kale gıpal u abe, kale ke nan si nan naij gıpal u abe gası nıñjöm God nıñj nan sabe gı ñıbal. Anıb u, nıbi bı nıñj aij gagpal gau ap lug paknıg rö geınaböl u, God nıñj nan sabe gep bı kub u kalıp mög nıñjöm, manö hain hagpal. * 4 Kale ke, bı kub mıdno a göm, wög anıbu udagpal; God Eron nıñj hag lö wög anıbu gıñıdöp rö, kalıp anıg unbö rö nöp hag lö gıpal. *

5 Adö anıbu nöp, Kraıs nıpe ke, yad bı God nıñj nan sabe gep bı kub yabıñ mıdeınam a göm hagaga; God nöp nıñj haga, “Ne Nıñj yad; mıñı yad Nap ne,” a ga.

* 4:4: Jen 2:2 * 4:5: Sam 95:11 * 4:7: Sam 95:7-8 * 4:8: Dud 31:7; Jos 22:4 * 4:10: Hib 4:4 * 4:12: Ep 6:17; Rep 1:16; 19:13-15 * 4:14: Hib 3:1; 10:23 * 4:16: Hib 10:19 * 5:2-3: Lep 9:7; 16:6 * 5:4: Eks 28:1

⁶ Pen God Manö u adin ap amgö li ninun, God manö ap halö haga u ninun. Ni nipe nup haga,

“Melkisedek nipe yip nan sabe gep bi midmidöp rö u,

ne yip nan sabe gep bi pör pör nöp mideinabön,” a ga.*

⁷ Pen Jisas minöy naböy adö il i midöm, nup alnig geila, Nap nup minöy göl gi, meg migan dap ranöm sabe göl gi midea. Nap nup hag ninöm haga, “Yip abad midaimön. Pen anig anig gimön hagagabin; ne ke ninban rö yip gimön,” a ga. Jisas anig hagö, God manö nipe ninöm, hag nina rö nöp ga.*

⁸ Jisas nipe God Ni nipe yabul u pen nipe minör udöm u tham midmidöp u, yad aige gö Nap manö hagnab rö ginabin a gi gasi ninöm, anig unbö rö nöp geia. ⁹ Pen Nap manö ninön haga, magöhalö ga u me, nipe nibi bi manö nipe nin udöm hain gipal gau ud asik yuö, kale ram minöy aij kumi kabö adö lan au aramöm pör pör nöp kaminy nöp mid aij ginaböl. ¹⁰ Pen adö anibu nöp, God Jisas nup haga, “Melkisedek nipe yip nan sabe gep bi midmidöp rö u, ne yip nan sabe gep bi kub yabul mideinabön,” a ga.

God manö yuö yabul u nin aij gimim, nin ud pidöy gimim

¹¹ Manö kal kün rikabin anib i rö iru midöp u pen yinid ninagpim u rö, u tham hagnö ninabim. ¹² Kalöp God Manö pör hag ninun u nin aij gimim nibi bi rimnap kalip hag ninbe u pen yinid ninagpim rö, manö nöd ninbe gau kalöp kauyan hag nun rö löp. Mäni nan klö ninbe rö u pen ci nin nöp midpim.* ¹³ Ni painan ci nin nöp midpal gau, nag adö u aij, nag adö u najj a göm ninagpal. ¹⁴ Pen nibi bi gasi halö gau gi damöm, adö u gep, adö u gagep a göm nin aij gipal. Kale nan magö yabul ninbal.

6

God manö yuö u nin udun

¹ Krais manö aij kalöp pör hag ninbal gau, kauyan hagem kauyan hagem hagagnabin. Ram ginig, padö binin göm kauyan ud juöm, kauyan u binin göm, kauyan u binin göm gappal. Anib u, hon ke nöp küni aij gun me, God nibi bi nipe mideinabun a gun gasi ninmidun u böy nöp arö gun, God Ni nipe nup yuö hanip a göm una manö aij u böy nöp nin udun. Padö u ud juöl, rol göl, ud juöl, rol göl, unbö gagun. ² Ni gappal manö u; God kalip ud aij ginim a göm ninmagö nabu adö libal manö u; nibi bi umöm urakpal manö u; God nibi bi

magöhalö manö kub hagöm kalip nime lö rimnap ilön pör udnaböl manö u; manö anibu kauyan hagagnabin. Krais manö aij nöd ninbe anib gau, gasi nin nöp midöl gi, Krais manö aij rimnap halö ninabim u aij. ³ Anib u, God hanip abad midö ninöl gi, Krais manö aij rimnap halö hag nino ninabim.

⁴ Nibi bi Krais manö aij nipe nin udöm, hainö arö ginaböl gau, kale kauyan nan si nan najj gipal u mög ninöm, Krais manö aij nipe u nin udagnaböl. Kale God mailö aij nipe u hadö ninla; God nan aij kumi kabö adö lan ninbön rö u hadö ninla; Ana U7 nipe kalip an dan hadö aua. ⁵ God Manö aij u dö yabul göp u hadö ninla; God nipe nibi bi ram minöy il i abad midnig gab u, klö nipe u hadö ninla. ⁶ Nan anib gau magöhalö hadö ninla u pen Krais manö aij u arö gila. Anib u, kale kauyan nan si nan najj gipal u mög ninöm, Krais manö aij nipe u nin udagnaböl. Ninön ginig: God Ni nipe u kauyan mab kros ba lan al pak kilö nibi bi gau nup hag junaböl.*

⁷ Minöy au yin yimlö, möy paköl gi paköl gi, yin ran aij göm nan magö pil aij gö, nibi bi ni pai wög anibu nininig gaböl gau ninöl. Anig gö God minöy anibu nin löm nan aij ninab. ⁸ Pen minöy au yin yimlö, möy paköl gi paköl gi, kipul kal kal halö gau nöp ranö, nan magö pilagnab u, minöy anibu minöy najj yabul. God minöy anibu manö klö hagö mab ke yan innim rö löp.*

⁹ Pen bi ninbe aij yad gau. Manö kub rö hagabin u pen kale ke Krais manö aij u arö gipim a gun hagagabun; nin aij gimim a gun hagabun. Ninön ginig: Krais nibi bi nipe midmim, nibi bi nipe gau gipal rö gipim u ninun. ¹⁰ God hatöwalö gagnab; hagöy rö nöp ginab. Kale nöd God nup wög gimim, midmagö limim, nibi bi nipe kalip ud aij gimim gi nibe u abe, muni u rö nöp ud aij gimim gi nibim u abe, nipe hau gagnab.*

¹¹ Pen hanip aij ginab u, kale magöhalö adö anibu nöp pör nöp göl gi mid dammim mid dammim, amun God aip pör nöp mid aij gun a gimim gasi ninbim rö, ginab.

¹² Kalöp iru maru ginim rö löp u, nin aij gimim. Krais manö aij nipe u nin ud pidöy göm, marö auö klö göm gasi halö midpal nibi bi gau, God nan aij ninabin a ga u udnaböl. Kale anib unbö rö nöp göl gi midpe, kalöp nan aij anibu ninab.

¹³ God bac ilan Ebrahim nup manö ninö u hagnig, bi kub God rö ap halö midageia ninöm, nibi bi rimnap hib kale hagaga; hib nipe ke hagöm haga, ¹⁴ “Yad midpin rö, nöp manö ninö yabul hagabin, nöp abad midnö

* 5:6: Sam 110:4; Hib 6:20; 7:1 * 5:7: Mad 26:36-46; Plp 2:6-8 * 5:12: 1Ko 3:1-3 * 6:6: Mad 12:31; Hib 10:26-27; 1Jn 5:16 * 6:8: Jen 3:17-18 * 6:10: Hib 10:32-34 * 6:14: Jen 22:16-17

nɨŋöl gɨ, nɨbi bɨ ne iru yabɨl mɨdeinaböl,” a ga. * 15 Ebrahim manö nɨpe anɨbu nɨŋöm, agamɨj abad mɨdö mɨdö, God nan aij haga u uda.

16 Hon nɨbi bɨ, manö klö nɨŋö yabɨl hagnɨg, bɨ kub ap hib nɨpe hagnu, nɨŋö yabɨl hagabun a gɨpun. Anɨg gɨno, nɨbi bɨ gau nɨŋöm, u rö nöp u nɨŋö yabɨl hagaböl a gal. 17 Anɨbu rö, God hib nɨpe ke hagöm, “Yad mɨdpin rö, nöp manö nɨŋö yabɨl hagabin,” a ga u, nɨbi bɨ gau nɨ pai yag daunaböl gau, yad gasɨ hain nɨŋem adö ke gagnabin u, nɨŋ aij göl a göm, manö anɨbu rö haga. 18 Anɨb u, hon nɨbi bɨ nan si nan naj gun, pɨnɨg God nɨp lau adö aubun gau, nɨŋö nöp nan aij kalɨp nɨnabin a ga u udnɨg gabun a gun, gasɨ halö mɨdaiun. God hib nɨpe ke hagöm, yad mɨdpin rö, a ga; nöp manö nɨŋö yabɨl hagabin, a ga. Manö mɨhöp haga u, God manö piral hagnɨm rö lagöp. Ke gagnab. * 19 God Ram Magö Raul Mɨgan Uɨ Ke Yabɨl u walɨj bad yuö yuö gö, nɨp amgö nɨŋagpun u pen manö nɨŋö yabɨl u hagö, gasɨ aɨnɨ anɨbu nöp nɨŋun, gasɨ halö nɨp abad mɨdpun. Manö nɨŋö yabɨl anɨbu, God ram magö raul mɨgan nɨpe u aröp u me, kabö klö rö mɨdöp; anɨ anɨ gagnab. *

20 Melkisedek nɨpe bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ mɨdmɨdöp rö u, Jisas nɨpe God Nɨp Nan Sabe Gep Bɨ Kub Yabɨl hon u löm, God Ram Magö Raul Mɨgan Uɨ Ke Yabɨl u nöd amöm, hanɨp a göm Nap nɨp sabe göl gɨ mɨdöp. Nɨpe God Nɨp Nan Sabe Gep Bɨ Kub Yabɨl pör pör nöp mɨdeinab.

7

Kɨŋ ap bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ mɨdmɨdöp

1 Melkisedek anɨbu nɨpe Kɨŋ mɨdöm, nɨbi bɨ ram mɨnörj Salem abad mɨdöl gɨ, bɨ God klö halö yabɨl u nɨp nan sabe gep bɨ u u rö nöp mɨdmɨdöp. Pen Kɨŋ rɨmnap apöm, bac ilaŋ Ebrahim nɨp gɨ naj geila, kalɨp yu gɨ yuöm, nan aij aij kale gau dap auö nɨŋöl gɨ, Melkisedek apöm nɨp adan anɨ au nɨŋöm, God nɨp sabe göm, Ebrahim nɨp abad mɨdaimön a ga. * 2 Melkisedek anɨg a nɨŋöm Ebrahim nan pɨɨ gɨ daua gau, magöŋhalö nɨme lɨ Melkisedek nɨp magö aɨnɨ ap nöm, nɨpe ke magö unbö aɨp laŋ uda. Pen Melkisedek hib nɨpe u il mɨhöp mɨdöp. Hib nɨpe Melkisedek u ad ado göm, “Kɨŋ Aij Yabɨl Nöp Göp” a gɨpal. Pen nɨpe ram mɨnörj Salem Kɨŋ mɨdmɨdöp u, hib anɨbu ud ado göm, “Kɨŋ Agamɨj Mɨdep Magö Nöb” a gɨpal.

3 Melkisedek nɨpe bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ u pen nɨme il u anɨg göl mɨdöp,

nap nɨhi il u anɨg göl mɨdöp a göm haglö nɨŋagpun. Pen nɨp kalɨ klɨn rɨkla nɨn u, nɨme yag daua nɨn u a göm haglö nɨŋagpun; uma nɨn u a göm u rö nöp haglö nɨŋagpun. Nɨpe pör nöp bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ mɨdöp rö, nɨpe God Nɨ nɨpe rö mɨdöp.

4 God bac ilaŋ Ebrahim nɨp nɨŋö aij gö, bɨ kub mɨdeinabön a ga u nɨŋbun nɨpe bɨ kub mɨdeia. Pen Ebrahim Melkisedek nɨp bɨ kub yabɨl mɨdeia u nɨŋöm, nan pɨɨ gɨ daueia gau, nɨme lɨ nɨp magö aɨnɨ ap nöm, nɨpe ke magö unbö aɨp laŋ uda.

5 U nöd yabɨl anɨg ga. Hainö Mosɨs nɨp yag daueila kub göm, God Manö u adɨŋ ap kalɨ klɨn rɨköm haga, “Ebrahim rɨkö rɨk damöm, nɨbi bɨ Lipai il mɨdpal gau God nɨp nan sabe gep wög gɨ mɨdlö nɨŋöl gɨ, kale Isrel nɨbi bɨ gau magöŋhalö, mani nan nɨhön nɨhön udnabim gau, kalɨp nɨme lɨ magö aɨnɨ aɨnɨ dap nɨmim, kale ke unbö aɨp laŋ u udmim,” a ga. Anɨb u, hon Mosɨs lo adö u nɨŋun nɨŋbun, kale magöŋhalö Ebrahim il nɨpe mɨdmɨdal u, pen namam Lipai il mɨdmɨdal gau kalɨp pör magö aɨnɨ ap nɨme lɨ nɨmɨdal. *

6 Pen God bac Ebrahim nɨp haga, “Nɨbi bɨ ne gau ud aij gɨnabin,” a ga. God manö haga nɨn u, Ebrahim nɨpe bɨ rɨmnap kalɨp nan nɨagmɨdöp; pen Melkisedek apöm Ebrahim nɨp nɨŋöm, God nɨp sabe göm, Ebrahim nɨp abad mɨdaimön a gö, Ebrahim nan daua gau magö aɨnɨ ap nɨme lɨ Melkisedek nɨp nɨ. Pen Melkisedek Lipai il bɨ ap mɨdagmɨdöp. 7 Hon nɨŋbun, bɨ ap apöm bɨ ap God nɨp sabe göm, bɨ anɨbi nɨp abad mɨdaimön a geinab u, bɨ God nɨp sabe gɨnab u bɨ kub, bɨ ap bɨ pro. Hon nɨŋbun Melkisedek bɨ kub, bac Ebrahim bɨ pro. 8 Bɨ Lipai il Isrel nɨbi bɨ magö aɨnɨ nɨme lɨ nɨmɨdal u udöm, mɨd damöm mɨlep löm umla. Pen Melkisedek nɨpe Ebrahim magö aɨnɨ ap nɨme lɨ nɨn uda u, God Manö u kalɨ klɨn rɨköm, Melkisedek umöm wög nɨpe arö ga a göm, hagagla.

9-10 Ebrahim Melkisedek nɨp nan nɨme lɨ nɨn anɨbu, nɨ pai rɨk dauaga nɨn u nɨn. Hainö me, Aisak nɨp rɨkö, Aisak pen Jekop nɨp rɨkö, Jekop Lipai nɨp rɨkö, rɨk amɨl apɨl glö, Lipai bɨ anɨb gau God nɨp nan sabe gep bɨ wög glö nɨŋöl gɨ, Isrel nɨbi bɨ gau mani nan kale gau kalɨp nɨme lɨ nɨmɨdal. Pen Ebrahim Melkisedek nɨp nan nɨme lɨ nɨn u, kalɨp rɨk dauagla magö u nɨn u me, Ebrahim abe, bac nɨpe Lipai il abe, Melkisedek nɨp nɨme lɨ nɨb rö nöp mɨdeila u nɨŋbun.

Bɨ God nɨp nan sabe gep gɨsön nɨbö u, bɨ nöd nɨbö gau ka kalɨp u uda

* 6:18: Nab 23:19 * 6:19: Lep 16:2-3 * 7:1: Jen 14:17-20 * 7:5: Nab 18:21

11 Mosís God Manó kalí kliñ ríkóm, aníg aníg gímim a ga niñóm, Juda nìbi bì kaj meme kaj sipsip nan gau damóm, Lipai ìt God nìp nan sabe gep bì gau kalíp ñilò, kale pak lauóm God nìp sabe gí ñimídal. Kale aníg gól God nìbi bì nìpe mídaiblap, God Bì hain nìbò Melkisedek rò ke ap yuagböp; Lipai bì gau, God nìp nan sabe gí ñöl gí nöp mídaiblap. Pen God Bì hain nìbò Melkisedek rò ap yua. 12 Bì God nìp nan sabe gep hain nìbò anìbu apóm, bì God nìp nan sabe gep nòd nìbò gau ka kalíp udeinab u, lo hain nìbò u rò nöp apóm, lo nòd nìbò u ka u udnám.

13 Pen God Manó adìñ hagajin i, bì God nìp nan sabe gep hain nìbò u, Bì Kub hon u nöp. Lipai nìbi bì ìt u rík damóm nìp rík dauagla; Bì Kub hon ìt nìpe u bì añ ap God nìp nan sabe gep wög u gaga. 14 Juda nìbi bì ìt u nöp rík damóm Bì Kub hon nìp rík daula. Pen Mosís bì Juda ìt rímnáp God nìp nan sabe gep wög gól a góm manó rímnáp hagaga. * 15 Pen Bì God nìp nan sabe gep hain nìbò anìbu, Melkisedek bì God nìp nan sabe gep mídmdöp rò mídöp u me, nan hagabin anìbi waiò yabí mídöp. 16 Bì Kub hon u, bì ìt nìhòn mídöp lo ap hagö, God nìp nan sabe gep bì ap mídagöp. Pen nìpe bì klò ke halò mídöp, nan ap nìp al pak línám rò lagöp u me, God nìp nan sabe gep bì ap mídöp. 17 Nìhòn gínig: God Manó adìñ ap kalí kliñ ríkóm, god manó rímnáp Kraís nìp haga u kalí kliñ ríkóm hagla,

“Bì yìp sabe gep Melkisedek rò pör nöp mèdeinabön,” a ga.

18 Lo God Mosís nìp hagö Mosís nìbi bì kalíp hag ña lo anìbu, nìhòn gínig geia u gínám rò laga; manó yìharìñ rò la u me, God nìpe ud ke gau la. 19 Lo God Mosís nìp hagö Mosís nìbi bì kalíp hag ña lo u, nan najj gau ap ud gö aij rò laga. Pen God nìpe nan aij hanìp ñób; nan nòd nìbò u wasö. Anìb u, gasì halò mídpu. Nan aij hain nìbò u nìñ udun, God mídöp au söl aunabun. *

20 Bì God nìp nan sabe gep nòd nìbò gau wög kale nòd udla ñin u, God manó klò rímnáp hagaga. Pen Bì Kub hon God nìp nan sabe gep bì la ñin u, God manó klò ke hagöm haga. 21 Bì Kub hon God nìp nan sabe gep bì línig, God manó klò ke hagöm haga,

“Yad Bì Kub, yad manó nìñö yabí hagabin; hainö manó ap ke hagagnabin.

Ne pör nöp yìp nan sabe gep bì mèdeinabön,” a ga. *

22 God manó klò hagöm manó nìñö yabí haga u me, hon nìñbun Jisas uma u me,

God manó hain nìbò aij yabí u ud ke gau lagnab. *

23 Bì God nìp nan sabe gep nòd nìbò gau, iru nöp rò wög anìbu udla. Ap umö, bì God nìp nan sabe gep hain nìbò ap haglö, wög anìbu gí mídmdöp; u umö hain nìbò u mídmdöp; u umö hain nìbò u mídmdöp. Anìbu me, ap pör mídagmídal. 24 Pen Jisas anìbu rò gagöp; nìpe pör kamìñ mídöp u rò, wög anìbu arö gagöp. God nìp nan sabe gep bì pör nöp mèdeinab. 25 Jisas pör nöp kamìñ mèdeia, uri kamìñ mídöp, hainö pör nöp kamìñ mèdeinab u me, nìbi bì God nìbi bì nìpe mídniñg, Jisas kalíp a góm uma manó aij u nìñ udeinaböl u, nìpe pör nöp kalíp ud asìk yunám rò löp. *

26 Jisas nìpe bì ut yabí; nìpe nan si nan najj pro pro rímnáp gagöp; nìpe asìñ mídagöp. Jisas ram mìnöñ ìt i nìbi bì nan si nan najj gípal gau aip mèdeia u pen God nìp ud ke dam ram mìnöñ aij kumi kabö adö lagod au la. God Nìp Nan Sabe Gep Bì Kub Yabí hon me u. Hanìp gí ñi aij gínám rò löp. 27 Bì God nìp nan sabe gep bì kub yabí yìharìñ gau, ñin añ añ pör nöp nan si nan najj kale ke gípal rò, nan pak God nìp sabe gí ñöm, hainö nìbi bì ke nìbò gau nan si nan najj gípal rò, nan pak sabe gí ñibal. Pen Jisas hanìp nìbi bì gau magöñhalö, nan si nan najj gípun u nìñóm, mañ añ yabí mab ba lan nìp ke sabe gí ña. Me aij! *

28 Lo God Mosís nìp hagö Mosís nìbi bì kalíp hag ña lo u hagöp rò göm, bì nan si nan najj gípal gau kalíp hag lölò, kale bì God nìp nan sabe gep bì kub yabí mídpu. Pen hainö u, God manó ke klò hagöm manó nìñö yabí haga u, God Ñi nìpe ke hag la. God nan nìhòn nìhòn Ñi nìpe gínig gab a góm gasì nìña u, Ñi nìpe nan magöñhalö gínám rò löp.

8

Jisas nìpe God Nìp Nan Sabe Gep Bì Kub Yabí hon

1 Pen manó hagabun ìt u aníg gól mídöp: God Nìp Nan Sabe Gep Bì Kub Yabí hon u amöm God kumi kabö adö lan au mailö halö mídöp u ñimägö yjìg böñ lau adö asìk mídöp. 2 God Nìp Nan Sabe Gep Bì Kub Yabí hon anìbu, nìpe God sabe gep ram au wög göp. God sabe gep ram au wög göp u, nìbi bì gí lagla; God sabe gep ram nìñö u, God Bì Kub nìpe ke gí la.

3 Bì God nìp nan sabe gep bì kub yabí mìnöñ adö ìt i gau magöñhalö, nìbi bì nan si nan najj gípal gau kaj meme aka kaj sipsip nan gau dap nan sabe gep bì kub yabí ñilò, kale pen rímnáp pak God nìp aij a góm sabe

* 7:14: Ais 11:1; Mad 2:6; Rep 5:5 * 7:19: Hib 9:9 * 7:21: Hib 5:6 * 7:22: Hib 8:6; 12:24 * 7:25: Ro 8:34 * 7:27: Hib 5:3

gɨ ɲi+mɨdal; rɨmnap pen pak nan si nan naij gɨm gac halɔ mɨdpal u God nɨŋmɔn arɔ gɨnɨm, a gɨm, bɨd adɔ u pak lauɔm God nɨp sabe gɨ ɲi+mɨdal. Anɨb unbɔ rɔ nɔp, God Nɨp Nan Sabe Gep Bɨ Kub Yabɨl hon nan rɨmnap God nɨp ɲi+nɨg ga. ⁴Jɨsas ram mɨnɔŋ kumi kabɔ adɔ laŋ mɨdɔp u me, nɨpe God Nɨp Nan Sabe Gep Bɨ Kub Yabɨl mɨdɔp. Pen nɨpe ram mɨnɔŋ il i mɨdbɔp, God nɨp nan sabe gep bɨ ap mɨdagaibɔp. Nɨhɔn gɨnɨg: God haga rɔ, bɨ Lipai il yag daubal gau nɔp, God nɨp nan sabe gep wɔg gɨl gɨ, Mosɨs lo manɔ kalɨ kliɲ rɨka rɔ nɨŋɔm, nan pak God nɨp sabe gɨ ɲi+bal. ⁵Pen mɨnɔŋ nabɔŋ adɔ il i God nɨp nan sabe gep wɔg gɨpal u, ana ral nɨŋɔm gɨpal rɔ nɔp gɨpal; nan yabɨl u ram mɨnɔŋ kumi kabɔ adɔ laŋ au mɨdɔp. Adɔ anɨbu nɔp, Mosɨs God sabe gep sel ram u gɨnɨg ga u, God nɨp haga, "Nɔ ilɔ gau mɨdmɔn, yad nɔp yamnɔ nɨŋna rɔ nɔp magɔŋhalɔ anɨb unbɔ rɔ nɔp gɨmɔn," a ga. *

⁶ God Nɨp Nan Sabe Gep Bɨ Kub Yabɨl hon Jɨsas, bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub yabɨl nɔd ɲibɔ gau gɨmɨdal rɔ gagab; nɨpe wɔg kub yabɨl gab. God Nɨp Nan Sabe Gep Bɨ Kub Yabɨl hon Jɨsas gɔ God ɲibi bɨ nɨpe udnab manɔ u, Mosɨs kalɨ kliɲ rɨka manɔ u rɔ mɨdagɔp. God ɲibi bɨ nɨpe udnab manɔ u hagnɨg, nɨpe manɔ klɔ hagɔm haga, "Yad kalɔp manɔ nɨŋɔ hagabin, ɲibi bɨ yad kalɨp nan aij yabɨl ɲi+nabin," a ga. *

⁷ Pen God manɔ nɔd hag la u aij gaibɔp, manɔ gɨsɔn ɲibɔ u dauagbɔp. ⁸ ɲibi bɨ gau mɨd aij gagla rɔ, God kalɨp hag gɨnɨg, bɨ manɔ hagep nɨpe ap gasɨ ɲɔ, God Manɔ kalɨ kliɲ rɨkɔm haga,

"Yad Bɨ Kub kalɔp hagabin,

hainɔ yad Isrel ɲibi bɨ gau abe
Juda ɲibi bɨ gau abe

kalɨp manɔ aij gɨsɔn ɲibɔ hagnabin. *

⁹ Nɨpɨs nɨhi ilaŋ gau kalɨp ɲi+magɔ adɔ lem ud Ijip ɲibɔ daunɔ u pen manɔ hag adɔ aɲɨ lem hagnɔ u nɨŋageila u me, yad kalɨp arɔ gɨnɔ.

Anɨb u, manɔ anɨbu rɔ,
kalɨp kauyaŋ hagagnabin.

¹⁰ Yad Bɨ Kub kalɔp hagabin,
hainɔ yad Isrel ɲibi bɨ gau
kalɨp manɔ hain ɲibɔ hagem manɔ hag adɔ aɲɨ lem,

lo yad u gasɨ mɨdmagɔ aŋ kale dan lɨ ɲi+nɔ,

nɨŋ aij gɨm gasɨ nɨŋɔl gɨ mɨdeinabɔl.

Anɨb u, yad God kale mɨdeinabin;
kale ɲibi bɨ yad mɨdeinabɔl.

¹¹ ɲi+n anɨbu, ɲibi bɨ yad gau,

nɨmdamam ɲibi bɨ rɨmnap kalɨp,
'Bɨ Kub nɨpe God u nɨŋ udmim,' a gɨm,
hagagnabɔl.

Nɨhɔn gɨnɨg: ɲibi bɨ pro abe, ɲibi bɨ kub abe,

kale magɔŋhalɔ yɨp nɨŋnabɔl.

¹² Nan si nan naij gɨpal gau,
kalɨp mɔg nɨŋem arɔ gɨnabin.

Nan si nan naij gɨpal gau
gasɨ nɨŋɔl gɨ mɨdem kalɨp manɔ kub
hagagnabin," a ga.

¹³ God nɨpe manɔ aij hain ɲibɔ anɨbi hag lɔm, "manɔ aij gɨsɔn ɲibɔ" haga u me, hon nɨŋbun manɔ nɔd ɲibɔ u mɨɲi ram luɔl gɔp rɔ wɔg mɨdagɔp a ga; nan luɔl gɔp u sɔl bɔŋ nɔp ur gɨnɨg gab.

9

*God nɨp nan sabe gep bɨ nɔd ɲibɔ gau,
meme sɨpsɨp hagape u udɔm, God nɨp sabe
gɨ ɲi+la*

¹ God manɔ aij nɔd haga adɔ u hain gɨm, God nɨp sabe gɨnɨg geila u, yɨharɨŋ sabe gɨl rɔ laga; kliɲ aij gɨl gɨ nɔp sabe gɨmɨdal. God nɨpe hagɔ, sel ram ap gɨ lɔm am nɨp sabe gɨla. * ² Sel ram anɨbu, ram raul mɨgan mɨhɔp geila. Ram magɔ raul mɨgan ap gɨ lɔm, Ram Raul Mɨgan Uɨ u a gɨla. Raul mɨgan anɨbu hapɔ mɨtaŋ lauep nan ap lɔm, abaɲ bad ap lɔm, God nɨp sabe gɨ ɲeb bred u pɔr pɔr dam abaɲ adɔ anɨbu limɨdal.

³ Pen ram magɔ raul mɨgan ap, wakɨ kub yabɨl u pɨl gila. Raul mɨgan anɨbu, Ram Raul Mɨgan Uɨ Ke Yabɨl u a gɨla. * ⁴ Raul mɨgan anɨbu, mab abaɲ bad ap gɨ lɔm, kabɔ gol ud pak gɔl bad lɔm magɔŋhalɔ harɨ gɨl, nan haɲŋ aij auɔp u adɔ anɨbu laumɨdal. Kes kabɔ gol udɔm gɨla kub ap, God Manɔ Aij Kes Magɔ a gɨmɨdal u, u rɔ nɔp mɨdeia. Kes mɨgan anɨb yaŋ, God lo manɔ kalɨ kliɲ rɨka kabɔ mɨhau u abe, Eron ilɔŋ adɨŋ ud ajep marep ga u abe, nan mana rin kabɔ gol udɔm gɨla mɨgan u rɨm leila mɨdeia u abe lɨlɔ mɨdmɨdɔp. *

⁵ God mɨdɔp i a gɨm, Kes Magɔ mɨdeia adɔ adɔ au gɨlan, ejɔl rɔ mɨhau auan bad halɔ bɔŋ bɔŋ geila. Nan si nan naij gɨpun gac u, God nɨŋɔm arɔ gaŋ a gɨm, hagape pro pro dap sabe gɨ ɲi+mɨdal aŋ anɨbu. Nan anɨb gau manɔ u, mɨɲi hag mɨlɔbɔ lem kalɨ kliɲ rɨknam rɔ lagɔp. *

⁶ Pen nan anɨb gau magɔŋhalɔ gɨlɔ mɨdɔ nɨŋɔl gɨ, bɨ God nɨp nan sabe gep gau pɔr pɔr, sel ram raul mɨgan hɔŋ adɔ u amɔm, God nɨp wɔg u gɨmɨdal. * ⁷ Pen bɨ God nɨp nan sabe gep yɨharɨŋ anɨb gau, ram raul magɔ aŋ yaŋ arɔl rɔ laga. Mɨ aɲɨ

* 8:5: Kol 2:17; Hib 9:23; Eks 25:40 * 8:6: Hib 7:22 * 8:8: Jer 31:31-34 * 9:1: Eks 26:1-30; 25:23-40
* 9:3: Eks 26:31-33 * 9:4: Eks 16:33; 25:10-16; 30:1-6; Nab 17:8-11; Dud 10:3-5 * 9:5: Eks 25:18-22 * 9:6: Nab 18:2-6

añi, God n̄p nan sabe gep b̄i kub yabił u n̄p, sipsip hagape dam n̄p, raul m̄igan an̄bu arm̄d̄öp. Nan si nan naij n̄pe ke ga gau gac u abe, n̄bi b̄i n̄j aij gagöm nan si nan naij ḡla gau gac u abe God n̄jöm ar̄ ḡin̄m a ḡöm, hagape u dam raul m̄igan an̄bu amöm, God n̄p sabe ḡi ñ̄m̄d̄öp. *

⁸ Ga an̄bu, Ana Uł u han̄p yamö n̄j̄bun, sel ram an̄bu ram raul m̄igan m̄ihöp halö m̄dm̄d̄öp rö, Ram Raul M̄igan Kam̄j̄ Aij Uł Ke Yabił an̄bu aröl rö laga. ⁹ Pen ḡm̄idal an̄bu, God han̄p n̄bi b̄i m̄ñi m̄dpun ñ̄n i gasi n̄jun a ḡöm haga. Pen nan ñ̄m̄idal u abe, kaj meme kaj sipsip nan gau damöm, pak God n̄p sabe ḡm̄idal u abe, nan si nan naij ḡl̄ö gac m̄dmagö aij kale dañ m̄ideia u ĩk ḡi yuö, God n̄bi b̄i as̄j̄ m̄dagöp n̄pe m̄daiöl rö laga. *

¹⁰ An̄ig ḡm̄idal u, kale ȳhar̄ij nan ñ̄j̄eb, ñ̄g ñ̄j̄eb, ñ̄g pakep, nan adö adö gau n̄p n̄j̄öm ḡm̄idal. Lo manö nöd n̄b̄ö an̄b̄ gau n̄j̄öm nan k̄iñ aij ḡm̄idal an̄bu, ȳhar̄ij God manö aij ḡs̄ön n̄b̄ö hagn̄g ga manö an̄bu abad m̄d̄öl ḡi, ana rö n̄j̄öm ḡpal rö u ḡm̄idal.

God n̄p nan sabe gep b̄i hain n̄b̄ö u, hagape n̄pe u ke dam God n̄p sabe ḡi ñ̄a

¹¹ Pen Krajs geia nan aij hadö aua gau, n̄pe ke nan aij gau God N̄p Nan Sabe Gep B̄i Kub Yabił m̄d̄öp. Pen ram n̄pe au b̄i an̄ n̄b̄ö hon m̄d̄öm han̄p ḡi ñ̄ab ram an̄bu, n̄bi b̄i ḡi l̄l̄ö sel ram nöd n̄b̄ö m̄dm̄d̄öp rö m̄dagöp; God m̄in̄öj naböñ i ḡi l̄m, Krajs wög gab ram u ḡi laga. Krajs wög gab ram u ram aij unbö ke. ¹² Krajs kaj meme kaj kau pi paköm, hagape dam God n̄p sabe ḡm̄idal rö gaga; hagape n̄pe u ke yua u n̄p God n̄p sabe ḡi ñ̄a. Pen b̄i God n̄p nan sabe gep nöd n̄b̄ö gau p̄r p̄r n̄p hagape hon ḡöm sabe ḡi ñ̄m̄idal rö gaga; han̄p ud God aip j̄m ñ̄in̄g, hagape n̄pe ke mañ añi yabił dam Ram Raul M̄igan Uł Ke Yabił lañ ara u me, hon p̄r p̄r n̄p kam̄j̄ m̄daiun rö l̄öp.

¹³ N̄bi b̄i lo nöd n̄b̄ö n̄j̄öm nan k̄iñ aij ḡiblap rö gagöm as̄j̄ m̄dm̄idal n̄bi b̄i gau aulö, b̄i God n̄p nan sabe gep gau, ñ̄n r̄m̄nap kaj meme ap pak hagape u udöm, n̄bi b̄i an̄b̄ gau yuö p̄smas ḡi paköm kam̄j̄ l̄m̄d̄öp; ñ̄n r̄m̄nap kaj kau n̄bar ap pak hagape u udöm, an̄ig ḡm̄idal; ñ̄n r̄m̄nap kaj kau neb pi ap mab laulö böñ n̄p in b̄ic r̄ika bad r̄m̄nap udöm, ñ̄g halö uł małi ḡöm udöm u rö n̄p n̄bi b̄i kal̄p gau yuö p̄smas ḡi paköm kam̄j̄ l̄m̄d̄öp. *

¹⁴ Hagape ȳhar̄ij p̄smas ḡi yuö kam̄j̄ l̄m̄d̄öp an̄bu n̄jun n̄j̄bun, Ana p̄r p̄r n̄p m̄d̄öp u Krajs B̄i Uł Ke Yabił u aip

m̄d̄öm, han̄p a ḡöm umö, hagape yua u han̄p gö, nan si nan naij ḡipun gac u m̄dmagö aij hon dañ m̄d̄öp u ĩk ḡi yuö, naḡi ub̄ij ap lug paköm umnaböl adö u arö gun, God p̄r kam̄j̄ m̄d̄öp u n̄p n̄p wög ḡi ñ̄un. *

Krajs hagape n̄pe yua rö, han̄p God aip ud j̄m ñ̄öl la

¹⁵ Krajs God manö aij ḡs̄ön n̄b̄ö dapöm b̄i an̄ n̄b̄ö m̄d̄öp u, God n̄bi b̄i yad udnam a ḡöm hag la gau, kal̄p nan aij ñ̄nabin a ga nan gau udnaböl a ḡöm göp. Krajs uma u me, n̄bi b̄i Mosis lo manö ñ̄a u r̄ib juöm, nan si nan naij ḡipal gau gac an̄bu ĩk ḡi yun̄m rö l̄öp.

¹⁶⁻¹⁷ N̄bi b̄i r̄m̄nap manö klö hagöm hagpal, “Yad umnö, nan yad gau hagpin rö n̄me l̄m̄im,” a ḡl̄ö, manö an̄bu n̄j̄öm, ȳhar̄ij n̄p m̄dlö m̄dlö, böñ n̄p umlö n̄p, hagpal rö n̄me l̄bal. Kale kam̄j̄ m̄dlö n̄j̄öl ḡi, nan kale n̄me lagpal. ¹⁸ An̄b̄ u rö, God manö aij nöd n̄b̄ö Isrel n̄bi b̄i kal̄p haga u, nan ap dap paklö hagape lugö uma me, manö an̄bu p̄d̄öñ ga.

¹⁹ God Mosis n̄p hagö Mosis lo manö köp kal̄ k̄iñ r̄ika. God manö an̄bu hagö, Mosis n̄j̄öm manö an̄bu magöñhalö n̄bi b̄i gau magöñhalö kal̄p hag ñ̄i naböñ juöm, kaj kau pi pak hagape udöm, kaj meme pak hagape udöm, ñ̄g r̄m̄nap halö hon ḡöm, nan hisop a gal lö k̄id u udöm, sipsip unj u ud ad̄ij lañ ad̄iköm, ñ̄g hagape an̄bu rauöm, lo manö köp an̄bu abe, n̄bi b̄i apöm m̄deila gau magöñhalö abe yuö p̄smas ḡi pakö haga, ²⁰ “Hagape yunö köp abe kalöp abe p̄smas ḡi pakab an̄b̄ i, God manö aij u klö hagöm hagöp u, kale an̄b̄ unbö rö n̄p ḡimim a ga u, hadö n̄j̄bun a gem yuabin,” a ga. ²¹ Pen hagape r̄m̄nap udöm, God sabe gep sel ram u yuö p̄smas ḡi paköm, nan ñ̄hön God n̄p nan sabe ḡin̄g l̄la ram an̄bu m̄deia gau magöñhalö yuö p̄smas ḡi paköm ga. ²² Lo manö Mosis kal̄ k̄iñ r̄ika an̄bu amgö l̄i n̄jun n̄j̄bun, nan ñ̄hön God n̄p nan sabe ḡin̄g l̄la ram an̄bu m̄deia gau magöñhalö rö, ke uł aij m̄dageia; hagape ud yulö p̄smas ḡi pakö n̄p, uł aij m̄dm̄d̄öp. Lo manö Mosis kal̄ k̄iñ r̄ika an̄bu amgö l̄i n̄jun n̄j̄bun, n̄bi b̄i nan si nan naij ḡl̄ö, nan ap dap paklö hagape lugö me, gac an̄bu ĩk ḡi yum̄d̄öp. *

Krajs han̄p a ḡöm umöm, gac han̄p ĩk ḡi yuöp

²³ Nan an̄b̄ gau, nan ram m̄in̄öj kumi kabö adö lañ au m̄d̄öp gau ana rö n̄j̄öm

* 9:7: Lep 16:2-34 * 9:9: Hib 10:1-2 * 9:13: Lep 16:15-16; Hib 10:4; Nab 19:9,17-19 * 9:14: 1Pi 1:18-19
 * 9:19: Eks 24:6-8 * 9:21: Lep 8:15,19 * 9:22: Lep 17:11

gipal rō nöp mîdmîdöp. Pen nan ana rō mîdmîdöp gau, sipsip ap hagape lugö me, gac anîbu ðk gî yua u me, nan yabî u ram mîñnōj kumi kabö adö laj au mîdöp u, nan yîharîj anîb rō wasö, nan aij ke yabî sabe gî ñeb. * ²⁴ Sel nan nöd nîbö Isrel nîbi bî gî löm God nîp sabe gî ñîmîdal u, nan ram mîñnōj kumi kabö adö laj au mîdöp gau ana rō nîjōm gîpal rō nöp mîdeia. Pen Kraiss ram mîgan raul anîbu rō araga. Nîpe ram mîñnōj kumi kabö adö laj au aramöm, uri hanîp bî aij nîbö rō mîdöm God mîdöp aip mîdöp. ²⁵ Isrel God nîp nan sabe gep bî kub yabî gau, mî añî añî, hagape kale ke wasö, sipsip nan gau paköm hagape udöm, God nîp sabe gî ñîñîg, Ram Raul Mîgan Uî Ke Yabî raul mîgan u armîdal. Pen Kraiss adö anîbu rō, ñîñî iru nöp nîp ke sabe gî ñîñîg ram mîñnōj kumi kabö adö laj au araga. ²⁶ Kale gîmîdal rō, Kraiss abe unbö rō gîböp u, God hadame dagol gau mîñnōj nabōj i gî la ñîñî u rîköp, mîd damöm mîdpun ñîñî i, Kraiss pör pör mî añî añî hanîp a göm, ilön kub udöm umböp. Pen uri ñîñî hain nîbö mîdpun i, nan si nan najj gac u, nîbi bî nöd mîdmîdal gau gîla, nîbi bî uri mîdpun gau gîpun, nîbi bî hainö mîdeinaböl gau gîñaböl, nan si nan najj gac u magöñhalö, mañ añî yabî nîbi bî magöñhalö a göm ram mîñnōj i i apöm uma.

²⁷ Nîbi bî gau magöñhalö mañ añî yabî umöm, hainö manö kub u nîñnaböl rō, ²⁸ Kraiss nîpe mañ añî nöp nîbi bî nan si nan najj gac kale magöñhalö ðk gî yunîg uma. Nîpe bî añî nöp; kale nîbi bî iru yabî. Kraiss kauyan aunab. Pen kauyan ado gî aunab ñîñî u, nîbi bî nan si nan najj gîpal gau kalîp kauyan nan sabe gî ñîñînam a göm auagnab; nîpe anîg hadö böj nöp ga. Pen nîbi bî nîp aij gö nîjöl gî abad mîdpal gau kalîp böj nöp udöm nan aij ñîñînabin a ga u ñîñîg aunab.

10

Sabe gep nöd nîbö u, nan si nan najj gac u ðk gî yuagnab

¹ Mosîs lo manö kalî klîñ rîka rō nîjōm, sipsip nan gau pak sabe gîpal u, yîharîj hainö gau gîñîg gab u ana ral nîjōm gîpal rō gîpal. Gîpal anîbu, mî añî añî pör gîpal. Anîb u, nîbi bî God nîp aunîg gaböl gau, nan sabe gep lo gau hain göm, God nîbi bî asîj mîdagöp nîpe mîdöl rō lagöp. ² Sipsip nan gau pak God nîp sabe gî ñîlö, God nan si nan najj gac kale u böj nöp ðk gî yuböp u, gasî iru nîjōm, kauyan gun kauyan gun a göm gagblap; mañ añî ap nöp göm arö gîblap. ³⁻⁴ Kaj kau nîbar hagape u abe, kaj

meme hagape u abe, nan si nan najj gîpal gac u ðk gî yunîm rō lagöp u me, mî añî añî pör nöp nan gau pak God nîp sabe gîpal u, kale nîbi bî nan si nan najj gac halö mîdpal u haut göl rō lagöp. *

⁵ Anîb u, Kraiss mîñnōj nabōj adö i i aunîg göm, nîpe God nîp haga,

“Nîbi bî kale sipsip nan gau pak nöp sabe gîpal u nöp aij gagöp.

Nîbi bî nan nöp ñeb ap dam nöp ñîbal u nöp aij gagöp.

Pen ne yîp bî hañ romanj ap gî lîban. *

⁶ Pen kaj kau kaj sipsip nan anîb gau halö laulö

böj nöp in bîc rîköp u abe,

nîbi bî nan si nan najj gîpal gac u gasî nîjōm

sipsip nan gau pak sabe gîpal u abe, u rō nöp ne nîjō aij gagöp.

⁷ Pen manö rîmnap halö hagem hagnö, ‘God, yad mîdpin.

Hadame nöp köp u kalî klîñ rîköm hagla rō u,

yad aubin u, gasî ne nöp nîjōm hagnabön rō gîñabin,’ a ga.

⁸ Kraiss manö anîb mîhau haga. Manö ap u God nîp hagöm haga, “Nîbi bî kale sipsip nan gau pak nöp sabe gîpal u ne nîjō aij gagöp; nîbi bî nan ñeb ap dam nöp ñîbal u abe ne nîjō aij gagöp; kaj kau kaj sipsip nan anîb gau halö laulö böj nöp in habîk lugöp u abe ne nîjō aij gagöp; nîbi bî nan si nan najj gîpal gac u gasî nîjōm sipsip nan gau pak sabe gîpal u, u rō nöp ne nîjō aij gagöp,” a ga. Mosîs lo manö kalî klîñ rîkö mîdöp rō nöp sabe gî ñîmîdal u pen Kraiss nîjōm, “God nîp aij gagöp,” a ga.

⁹ Pen Kraiss manö ap God nîp hagöm haga, “God, yad mîdpin. Yad aubin u, gasî ne nöp nîjōm hagnabön rō gîñabin,” a ga. Anîb u, nîbi bî nan pak God nîp sabe gî ñî mîdeila manö nöd nîbö u, God nîpe wasö göm, manö aij hain nîbö u gö pîdōj gö ara.

¹⁰ Anîb u, Jisas Kraiss Nap manö u nîjōm, nan si nan najj gîpun gau u ðk gî yunîg, mañ añî yabî hañ romanj nîpe ke böj nöp sabe gî ña u me, hon nîbi bî magöñhalö nan si nan najj gac u ðk gî ke gau yuö nîbi bî uî nîpe mîdpun. *

¹¹ Bî God nîp nan sabe gep gau ñîñî añî wög kale gîpal. ñîñî añî añî kale pör pör nan gau pak God nîp sabe gîpal. Pen anîg gîlö, nîbi bî nan si nan najj gîpal gac u ðk gî yunîm rō lagöp. *

¹² Pen Kraiss nîbi bî nan si nan najj gac u ðk gî yunam a göm nîp ke mañ añî ap nöp sabe gî ñōm, wög anîbu gî udpin a göm, am God ñîmagö yîjîg adö böj lau asîka.

* 9:23: Hib 8:5; 10:1 * 9:26: Hib 10:10 * 10:3-4: Hib 9:13 * 10:5: Sam 40:6-8 * 10:10: Hib 9:12
* 10:11: Eks 29:38

13 Krais God ñimago yijig adö böñ lau asik midö nñjöl gí, God ñipe Krais ñip kauai mauai midpal gau ma ara ñipe mo gau linab. *

14 Krais ñipe mañ añi nöp uma u, ñibi bñ nan si nan naij gac kale ñik gí yuöp gau, kale ñibi bñ uñ ñipe hadö midpal. Pen kale ñibi bñ uñ ñipe pör nöp mideinaböl. 15 Ana Uñ u rö nöp hanip manö anibu rö hag ñöb. Ñipe manö hagep bñ ñipe ap ñip gasi ñö, God Manö u adinj ap kalí klíñ riköm haga,

16 “Yad Bñ Kub hagabin, hainö yad manö hain ñibö kalip hagem manö hag adö añi lem,

lo yad u gasi midmagö anj kale dan ñ ñinö, ñinj aij göm gasi nñjöl gí mideinaböl,” a ga. *

17 Pen manö ap haga, “Nan si nan naij gipal u nñjem arö gem, hainö gasi nñjöl gí midageinabin,” a ga. *

18 Anib u hon nñjbun, God ñipe ñibi bñ magöñhalö nan si nan naij gipal gac u hadö nñjom arö göp rö, God ñip nan sabe gep bñ gau wög ap midagöp yabíñ.

God midöp söl auun

19-20 Añ mam bñ. Jisas hañ romanj ñipe ke hagape ñipe ke nöp sabe gí ñöm ilön udöm uma u me, wahij kub Ram Raul Mñgan Uñ Ke Yabíñ pñ gíla u pak gí dö gö, adan gisön ñibö adan kamñj arep ap hon böñ nöp hiñka. *

21 Krais ñipe hon God il ñipe midpun gau, bñ ram nap ñibö rö midöm, God Ñip Nan Sabe Gep Bñ Kub Yabíñ hon u midöp.

22 Anib u me, Krais nan si nan naij gipun gac u hadö ñik gí yuö, gasi magö hon mid aij göp nñjom hon ñig pak aij gipun rö uñ nöp midun, God manö aij u nñj ud pñdönj gun, gasi añi nöp nñjun, God midöp ua sölarun.

* 23 God pör nöp hagöp rö nöp ginab u me, God hanip dam ram minöñ kumi kabö adö lanj au ud arnab a göp manö nñjö anibu nñj ud pñdönj gun gasi halö abad midaiun. God hainö anig ginab manö u ñibi bñ gau hag ñibun rö, hon ke gasi añi anibu nöp nñj ud pñdönj göl gí midaiun. 24 Pen añ mam bñ rñmnap kalip midmagö lun gí aij gñno, kale pen ñibi bñ rñmnap kalip midmagö löm gí aij gñlö, añ mam gau pen pen ud aij gun, gí ñun, pen pen midmagö lun, gí aij gun. Gasi u nöp nñjöl gí midaiun. 25 Ñibi bñ rñmnap God Manö nñjun a göm apöm magum gñmidal u pen hainö arö gipal rö, gagan. Bñ Kub ado gí apöm manö kub hagnab ñin u söl midöp a gun, ap magum

gun, manö aij nñjbun u, pen pen hag ñöl gun, jñm ñöl midaiun. *

Krais ñip arö ginabun u, böñ nöp ap lug pakun rö löp

26 Krais manö aij manö yuö u haglö nñj aij gun, pen ado gí nan si nan naij adö u kauyanj göl gí midnabun u, nan ap God ñip sabe gí ñino gac hon u ñik gí yunim rö lagöp. * 27 Adö anibu, adan hon ap midageinab. God ñip pñññ gun, manö kub u abe, mab mñññ kub God kolmañ ñipe gau kalip in hij gí lugñig gab u abe abad mideinabun. * 28 Mosi lo manö kalí klíñ rñka u, ñibi bñ nñjöl, nan yñharñj rö lö, rñb rñkeila u, ñibi bñ mñhau aka mñhau nñganj amgö nñjöl, manö kub gñmidal ñin u, kalip mög nñjñm rö lagö, bñ manö ud asikep gau manö anibu nñj aij göm haglö böñ nöp al pak ñmidal. * 29 Anib u, ñibi bñ God Ñi ñipe u nöp azeb azeb ñinaböl u, God ñibi bñ manö kub hagnab ñin u kalip manö kub hagöm, kalip pen ilön naij ñinñg gab. God Ñi ñipe nñ azeb azeb ñinaböl anibu, Krais hagape ñipe ke hanip God aip ud jñm ñöl linam a göm yua u, kalip nan yñharñj rö lö, anig ginaböl. Pen God Ana kalip mög nñjöb u, ñip u rö nöp azeb azeb ñinaböl.

* 30 Hon nñjbun God Bñ Kub ñipe haga, “Ñibi bñ nan si nan naij gipal gau, yad añi kalip pen gí naij ginabin,” a ga. Pen manö ap haga, “Bñ Kub ñipe ke ñibi bñ ñipe gau kalip manö kub hagnab,” a ga. * 31 Pen God Bñ Kub pör pör midöp u, ñibi bñ gau kalip manö kub hagnab u nñjöl anñññ gö pñññ ginaböl.

God Manö hagöp rö nöp gñno arñm

32 Pen nöd gñmidim u hauñ gaggim. Krais mailö aij kalöp pak ñö manö aij ñipe u nñj udpe, ñibi bñ rñmnap kalöp marö kub ññla u pen ñip arö gagpe. 33 Ñin rñmnap kalöp manö naij hagöm, gí naij gñmidal u pen gasi anibu nñjagmim, Krais ñibi bñ mñgan rñmnap kalip gí naij geila anib gau adö armñdim. 34 Ñibi bñ Krais manö aij u nñj udlö, nagí ññla gau, mög nñjñmidim. Bñ kub ram minöñ kale abadpal gau apöm nan kale magöñhalö ud gau ñibö gau ñibö pññ gí ud arlö, gasi iru nñjagmim, aij gö nñjöl gí, kale nan pññ gí ud aragep, nan aij yabíñ pör pör nöp midnab u gasi nñjöl gí nöp midmñdim. * 35 Anib u, hain hain gaggim; klö gñmim gasi halö mideinabim u, God kalöp pen nan aij yabíñ ñinab. 36 Krais manö aij nñj udpim u arö gaggim. God Manö hagöp rö nöp gñpe arö me, God Manö

* 10:13: Sam 110:1 * 10:16: Jer 31:33; Hib 8:10 * 10:17: Jer 31:34 * 10:19-20: Mad 27:51; Hib 4:16
* 10:22: Lep 8:30; Esi 36:25; Ep 5:26 * 10:25: Hib 3:13 * 10:26: Hib 6:4-8 * 10:27: Ais 26:11 * 10:28: Dud 17:6; 19:15 * 10:29: Eks 24:8 * 10:30: Dud 32:25-36 * 10:34: Mad 6:20; 19:29

hagöp rö nöp kalöp nan aij anþbu ñinab.
 37 God Manö u nþjun nþjun, manö ap kalí
 klíñ ríkóm hagla,

“Magö ulep nöp ap mídöp

Bí aunig gab u aunab. *

38 Pen nþbi bí kamþij aij yad gau,
 yþp nþj udöm kamþij mideinaböl.

Pen nþbi bí rímnapp yþp arö gþnaböl u,
 yþp aij gagnab,” a gþla.

39 Pen hon nþbi bí God nþp arö göm ap lug
 paknaböl rímnapp mídagpun; nþbi bí nþp
 nþj udöm, pör pör nöp kamþij mideinaböl
 gau mídapun.

11

Nþj udep magö u

1 Nþbi bí God Manö hagöp u manö nþjö
 hagöp a göm, God nþp nþj udpal gau, God
 Manö hainö kalöp gþ aij gþnabin a göp u,
 kale gasí mþhöp wasö, God Manö hagöp rö
 nöp nþj ud pídön gþpal. Nþbi bí God Manö
 hagöp u manö nþjö hagöp a göm, God nþp
 nþj udpal gau, God Manö nan anþ gau
 anþg göl anþg göl mídöp a göp u, kale nan
 anþ gau amgö nþagpal u pen kale gasí
 mþhöp wasö, God Manö hagöp rö nöp nþj
 ud pídön gþpal. * 2 Nþbi bí rímnapp hadame
 nöp gau, mþñi nöp kalí klíñ ríkajñ rö gþla
 rö, God nþp aij ga.

3 God nþp nþj udun, God Manö hagöp u
 manö nþjö hagöp a gþpun u me, nan kumi
 kabö adö lanj abe, nan mþnönj nabönj il i abe,
 God nan ap udöm gþ laga, God manö u nöp
 hagö la u, nþjun. *

Ebol, Inok, Noa God nþp nþj udlá

4 Hadame nöp bí ne Ebol God nþp nþj
 udöm, God manö hagöp u manö nþjö hagöp
 a ga u me, nan dapöm God nþp pak sabe gþ
 ñö, God nþjö aij ga. Pen nþmam Ken nan
 dapöm sabe gþ ña u, God nþjö aij gaga.

Ebol nþpe God nþp nþj udöm, God manö
 hagöp u manö nþjö hagöp a ga u me, God
 nþp pen bí kamþij aij yad a göm, nan sabe
 gþ ña u nþjöm, yþp aij göp a ga. Ebol
 umöm arö, mþñi aip mídagpun u pen, nþpe
 God nþp nþj uda aiud anþbu, hanþp nþbi bí
 rímnapp gasí ñöl gþ nöp mídöp. *

5 Pen Inok nþpe u rö nöp God nþp nþj
 udöm, God manö hagöp u manö nþjö hagöp
 a göm, God nþp nþj ud míd damöm umaga.
 God nþp nþj udöm, God manö hagöp u
 manö nþjö hagöp a ga u me, God nþp pen
 bí kamþij aij yad a göm, kamþij nöp ud ara.
 Nþbi bí nþp ulhai ulhai nþj wasö gþla; God
 nþpe ke nþp dam ram mþnönj kumi kabö adö
 lanj au ud ara. * 6 Nþbi bí God nþp nþj udöm,

God Manö hagöp u manö nþjö hagöp a
 gþnaböl gau nöp, God nþjö aij gþnab. Nþhön
 gþing: nþpe kamþij mídöp rö, nþp sabe gþno,
 hanþp manö hagöp rö gþnab a gþpal nþbi bí
 gau nöp ud aij gþnab.

7 Pen Noa nþpe u rö nöp God nþp nþj
 udöm, God manö hagöp u manö nþjö hagöp
 a göm, God hagöp rö nöp gþnab a göm, haga
 rö nöp ga. God Noa nþp möj kub paknab
 a gö, Noa amgö nþaga u pen God nþp nþj
 uda rö, manö nþjö hagöp a göm, ñþg magþþ
 kub u gþ la. Ñþg magþþ kub anþbu gþ löm,
 nþbi nþpe ñþ pai nþpe gau magöþhalö raul
 mþgan anþbu arlö, möj kub yabþ u ala pen
 kamþij mþdeila. Pen God möj kub paknab
 a gö, amgö nþaga ñþn u, God manö hagöp
 u manö nþjö hagöp a göm gö arö ñþg magþþ
 gþ la u me, God nþp bí kamþij aij yad a ga.
 Nþpe kamþij arö nþjö gþ, nþbi bí manö nþpe
 rþb jula gau nþbi bí nan si nan najj nöp göl
 gþ mþdeila u waiö mídöp. *

8 Bac ilañ Ebrahim u rö nöp God nþp
 nþj udöm, God manö hagöp u manö nþjö
 hagöp a göm, haga rö nöp ga. Nap ram
 mþnönj u mídö nþjö gþ God haga, “Ñþ pai ne
 yag daunabön yag dauöl arnab gau, kalöp
 ram mþnönj kub ap böj nöp hagnabin u
 me, ammön anþ gau mþdaimön,” a ga.
 God anþg hagö, Ebrahim ram mþnönj anþbu
 mídöp gau a göm nþaga; God yþp abad
 mþdeinab a göm, halöwalö ara. * 9 Pen
 God ram mþnönj nþp hag la am mþdeia ram
 mþnönj anþbu ram mþnönj nþpe wasö, nþbi bí
 rímnapp ram mþnönj kale. Nþpe bí mþlö gau
 nþbö rö mþdeila. Nþpe anþg göl mþdöm, sel
 ram nöp göm han ajöm, ñþ nþpe Aisak nþp
 yag daua. Yag dauö kub göm, nap ga rö nöp
 sel ram nöp han ajeia. Aisak ñþ nþpe Jekop
 nþp yag dauö kub göm, u rö nöp sel ram nöp
 han ajeia. Pen God ram mþnönj nþp hag löm
 Ebrahim nþp haga u, ñþ nþpe Aisak Jekop
 kalþp u rö nöp hag la. * 10 Pen Ebrahim God
 ram mþnönj klö aij pör mþdeinab a göm gþ la
 u, am mþdeinabin a gþ gasí nþjö gþ mþdeila.

11 Ebrahim bí mþlep löm, nþbin Sara nþbi
 wasöke mþlep yabþ löm, mþdailö. Pen
 Ebrahim God nþp nþj udöm, God manö
 hagöp u manö nþjö hagöp a göm, hagöp rö
 nöp halþp gþnab a göm, ñþ Aisak nþp yag
 dauöl. * 12 Ebrahim bí hadö umöb rö
 mþdeia u pen ñþ nþpe anþbu ríkö, rík dam
 dapþ gþlö, hon nþbi bí iru nþbanö yabþ,
 gapþ kumi kabö lanj au iru nþbanö yabþ
 mþdöp rö, kabö kulup airan ñþg goþ au iru
 nþbanö yabþ mþdöp rö, wö ral nþagpal rö
 u, mþdapun. *

* 10:37: Hab 2:3-4 * 11:1: 2Ko 5:7 * 11:3: Jen 1:1; Sam 33:6; Jon 1:3 * 11:4: Jen 4:3-10 * 11:5: Jen
 5:21-24 * 11:7: Jen 6:13-22; 7:1 * 11:8: Jen 12:1-5 * 11:9: Jen 35:12 * 11:11: Jen 18:11-14; 21:2; Ro 4:19
 * 11:12: Jen 15:5; 22:17

¹³ Bı hadame nöp hagabin anıb gau, God nıp nıj udöm, God manö hagöp u manö nıjög hagöp a göm, hagöp rö nöp hanıp gınab a göm, umla. God kalıp nıhön nıhön hagö, hagöp rö nöp hanıp gınab a göm, nıp nıj udödeilla u pen God haga anıbu gö nıjöm umagla. God kalıp nıhön nıhön haga u, amgö nıjagöm, mılö gau nıbö rö gası kale nöp nıjöm, hainö God nan aij hanıp nınab a ga u hanıp nınab, a göm, aij gö nıjöl gı mıdöm umla. Mınöj naböj adö il i mıdöm hagnıdal, "Hon nıbi bı ke gau nıbö yıharıj apun mınöj naböj adö il i mıdpun," a gımıdal. * ¹⁴ Nıbi bı manö anıbu rö hagal gau, ram mınöj hon yıjög göl ap mıdöp u a gı gası u nıjöm, anıg hagal. ¹⁵ Ram mınöj kale arö göm aula u gası arö, ado gı arıblap pen ado gı aragla. ¹⁶ Pen gası kub kale ara God ram mınöj aij kumi kabö adö lan au. God nıpe pen kalıp ram mınöj ap gı lı aij ga u me, kale God nıp God hon a gıpal u, nıpe nıjög nable gagöp.

¹⁷⁻¹⁹ Pen God, Ebrahim hagnabin rö gınab aka göm, nıp haga, "Nı ne Aisak, 'Rıkö rıklö rık dam dapıl gılö iru mıdeınaböl,' a gınö nı u nöp, nıp dam al pak lımön, yıp sabe gı nımön," a ga. Hagö, Ebrahim God nıp nıj udöm, God manö hagöp u manö nıjög hagöp a göm, yıp hagöp rö nöp gınab a göm haga, "Nı yad anıbu rıkö rıklö rık dam dapıl gılö iru mıdeınaböl a ga manö u arö gagnab; nı yad anı yabı u al pak lınö, nıpe gö kauyan uraknab," a göm, nı nıpe Aisak nıp dam bıd adö u nagı adık löm, ru udöm bıg lınıg gö, God haga, anıg gıgmön a ga. Anıb u, nı nıpe Aisak nıp hadö böj nöp uma rö la u pen nıp kamıj udöm dam ado gı ara. *

²⁰ Aisak pen kub göm nı mıhau yag daua. Nı ap hib nıpe u Jekop; nı ap hib nıpe u Iso. Pen nap Aisak u rö nöp God nıp nıj udöm, God manö hagöp u manö nıjög hagöp a göm, bı mıtep yabı löm, God hagöp rö nöp gınab a göm, nı nıpe mıhau kalıp nan aij hainö gınab manö u rımnıp nöd hag nıa. Umö, hainö haga rö nöp ga. *

²¹ Pen nı nıpe Jekop u rö nöp God nıp nıj udöm, God manö hagöp u manö nıjög hagöp a göm, hagöp rö nöp gınab a göm, bı mıtep yabı löm söl umnıg ga nın u, ilöj adıj ud ajepe nıpe u udöm, God hib nıpe hagö adö arö nıjöl gı, nı nıpe Josep nı rıka mıhau u kalıp hagöm, God kalıp mıhau ud aij göm abad mıd aij gınım, a ga. *

²² Pen nı nıpe Josep u rö nöp God nıp nıj udöm, God manö hagöp u manö nıjög hagöp a göm, hagöp rö nöp gınab a göm, bı

mıtep yabı löm söl umnıg ga nın u, Isrel nıbi bı nıpe gau kalıp haga, "Hainö ram mınöj Ijip i arö gımım, ado gı ram mınöj Kenan arnabım. Nın anıbu, le yad gau halö dammım anıg anıg gımım," a ga. Hagöm umö, hainö kalıp haga rö nöp gıla. *

Mosis nıp yag dapıl pi gılö

²³ Mosis nıme nap ber u rö nöp God nıp nıj udmıl, God manö hagöp u manö nıjög hagöp a gımıl, hagöp rö nöp gınab a gımıl, nı Mosis nıp yag daumıl, kılın aij mıdeıa u nıjımıl, rakın mıhau nıgan pi gılö mıdeıa. Ijip Kın Pero nıp pıñın gaglö. * ²⁴ Mosis kub göm, nıpe u rö nöp God nıp nıj udöm, God manö hagöp u manö nıjög hagöp a göm, hagöp rö nöp gınab a göm haga, "Yıp Pero paı nıpe nı arep auep nan aij aij kale gau yıp aij gagöp a ga. Yad nıbi bı God lau adö mıdlö, kalıp gı najı gıpal gau aıp magum gem mıdeınam," a ga.

²⁷ Pen Mosis nıpe God amgö nıjagep u nıp nıj udöm, waiö nıjıñım rö lö, Kın Pero nıp mulu kal nıjı u pıñın gaga. God nıp nıj udöm, God manö hagöp u manö nıjög hagöp a göm, hagöp rö nöp yıp abad mıdeınab a göm, God haga rö nöp göm, Isrel nıbi bı kalıp ul gı Ijip arö göm aua. ²⁸ Pen Mosis nıpe God nıp nıj udöm, God manö hagöp u manö nıjög hagöp a göm, hagöp rö nöp hanıp gınab a göm, hagö, Isrel nıbi bı Pasopa sıpsıp pi gau paköm, hıape udöm aıjög il böj böj yulö pısmas gı pakö, naböj adö lan abe yulö pısmas gı pakö, ejol apöm Ijip nıbi bı nı nöd yag daua gau magöjhalö al pak löl gı, Isrel nıbi bı ram kale u amöm nı nöd kale gau al pak laga. *

²⁹ Isrel nıbi bı God nıp nıj udöm, God manö hagöp u manö nıjög hagöp a göm, hagöp rö nöp hanıp gınab a gılö, Ijip kai kalıp rıdık gılö, amöm nıg solwara Hagape u rıknıg gılö nıjöl gı, God gö nıg anıbu nıg gı böj böj arö, mınöj mıtep adö u rö amöm, böj lödan arla. Pen Ijip kai kalıp yu gı dam an anıbu aueıla, nıg apöm kalıp paıu gö magöjhalö nıg nıjöm um hakla me. *

³⁰ Pen hainö Isrel nıbi bı God nıp nıj udöm, God manö hagöp u manö nıjög hagöp a göm, hagöp rö nöp gınab a göm, amöm daun kub Jeriko kabö wıryö klö u nın unbö

* 11:13: Jen 23:4; 1Kr 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11 * 11:17-19: Jen 21:12; 22:1-14; Ro 4:17 * 11:20: Jen 27:27-29,39-40 * 11:21: Jen 47:31-48:20 * 11:22: Jen 50:24-25; Eks 13:19 * 11:23: Eks 1:22; 2:2 * 11:28: Eks 12:21-30 * 11:29: Eks 14:21-31 * 11:30: Jos 6:12-21

mudun u gʻgabö gʻlöl gʻlöl, kabö waryö u böñ nöp lug paka. *

³¹ Bi si udep nʻibi Rehap u, God nʻip nʻij udöm, God manö hagöp u manö nʻijö hagöp a göm, nʻibi bʻi nʻipe God manö nʻipe arö gʻla gau aip umaga. Nʻihön gʻinʻig: bʻi Isrel mʻihau daun kub Jeriko arlö, kalʻip mʻihön al pak lʻinʻig gʻlöl, God Rehap hagö, ram mʻinön hon nʻij lʻinʻig aubil a göm, ud amdam gö, kamʻij mʻidmil ado gʻi arlö. *

³² Pen nʻibi bʻi God nʻip nʻij udöm, God manö hagöp u manö nʻijö hagöp a gʻlöl, kalʻip ke yabʻil ga aiud gau aige göl gem mʻilöbö hagnam. Bʻi ne Gidion, Barak, Samson, Jepda, Depid, Samyuel bʻi gau abe, bʻi God manö hagep gau abe gʻila gʻila rö hagnö, manö mʻilö kub arnab. * ³³ Nʻibi bʻi anʻib gau God nʻip nʻij udöm, God manö hagöp u manö nʻijö hagöp a göm, rʻimnap nʻibi bʻi ram mʻinön ke rʻimnap kalʻip yu gʻi yula. Kale gʻi aij gʻila rö, God gʻinʻabin a ga rö nöp kalʻip ga. Rʻimnap kalʻip kain hapeb laion mʻideila anʻ u ud yula, God kalʻip abad mʻidö hauagla. * ³⁴ Pen rʻimnap mab kub inea anʻ u ud yula inaga. Rʻimnap ru mʻilö kʻid udöm kalʻip bʻinʻig lun a gʻila u pen pʻinʻij gʻi arla. Nʻibi bʻi rʻimnap nʻibi bʻi hain u pen God kalʻip abad mʻideila kal klö yabʻil mʻideila. Pen pen göl gʻi, amöm ami bʻi ram mʻinön ke nʻibö gau kalʻip yu gʻi yula. * ³⁵ Nʻibi rʻimnap nugmul bʻi nʻi pai kale gau umeila, God nʻip nʻij udöm sabe gʻlöl, nʻipe gö kauyan urakla.

Nʻibi bʻi rʻimnap God nʻip nʻij udeila rö, kalʻip ilön nʻila. God nʻip arö gʻiblap, kalʻip hubʻik yulö kamʻij arblap u pen, umno God hanʻip gö urakun ram mʻinön aij nʻipe au pör pör mʻid aij gun a göm, God nʻip cʻig göl gʻi nöp mʻidöm nʻip arö gʻaglö, kalʻip rapʻin gʻi najj göm ilön mab nʻilö nʻilö umla. *

³⁶ Rʻimnap kalʻip hag juöm, ilön ud rapʻin pakla. Rʻimnap adʻiköm nagʻi yula. *

³⁷ Rʻimnap kabö ju pak lʻilö umla. Rʻimnap kalʻip so udöm rʻib gʻi dö gʻi adʻij adʻij lʻila. Rʻimnap ru mʻilö kʻid udöm, kalʻip böñ nöp bʻinʻig lʻila. Rʻimnap kalʻip pör nöp gʻi najj göm, yuk gʻlöl gʻlöl uʻtham yabʻil mʻidöm, nʻibi bʻi mög gep rö mʻidöm, kaj meme sipsip hañ udöm walʻij rö yʻimöm gʻi ajmʻidal. * ³⁸ Pen nʻibi bʻi gau nʻibi bʻi aij yabʻil; nʻibi bʻi najj gau anʻ kale au mʻidagaiblap. Hon aip mʻidep rö lagöpa a göm, kalʻip gʻi najj gʻlöl gʻlöl, pʻinʻig gʻi am ram mʻinön kabö nöp mʻidöp anʻ gau mʻidöm, kabö mʻigan mʻinön mʻigan gau han ajmʻidal.

* **11:31:** Jos 2:1-21; 6:21-25; Jem 2:25 * **11:32:** Jaj 6:11-8:32; 4:6-5:31; 13:2-16:31; 11:1-12:7; 1Sa 16:1-1Ki 2:11; 1Sa 1:1-25:1 * **11:33:** Dan 6:1-2 * **11:34:** Dan 3:23-27 * **11:35:** 1Ki 17:17-24; 2Ki 4:25-37 * **11:36:** 1Ki 22:26-27; 2Kr 18:25-26; Jer 20:2; 37:15; 38:6 * **11:37:** 2Kr 24:21 * **12:1:** 1Ko 9:24-25 * **12:6:** Job 5:17; Pro 3:11-12; Rep 3:19 * **12:7:** Dud 8:5

³⁹ Nʻibi bʻi hagabin anʻib gau, God nʻip nʻij udöm, God manö hagöp u manö nʻijö hagöp a göm, hagöp rö nöp gʻinab a gʻlöl, God kalʻip magöñhalö, gʻi aij yabʻil gʻimim nʻibi bʻi kamʻij aij yad mʻidpim, a ga. Pen God kalʻip nan aij nʻinabin a ga u, nan aij u nʻin anʻbu udagla. ⁴⁰ Nʻihön gʻinʻig: God hanʻip nan aij yabʻil nʻinʻig gabin a göm gasʻi nʻija rö, nʻin hain añ anʻbu nöp, kale nʻibi bʻi gau abe, hon nʻibi bʻi abe hanʻip magöñhalö udö, seg am jʻim nʻilö nʻibi bʻi uʻt nʻipe mʻideinabun.

12

¹ Pen nʻibi bʻi iru nöp hagajʻin anʻib gau hanʻip bʻig gʻgabö göl gʻi mʻidpal rö, nan gasʻi kub nʻinʻbun gau arö gun, nan si nan najj hanʻip yʻinʻid cʻig gʻinʻim rö löp u arö gun, klö gun adan hanʻip hag la u gʻi dö gʻi arun. *

² Jisas haga rö, hon God nʻip nʻij udun, God manö hagöp u manö nʻijö hagöp a gun, hainö God manö hagöp u magöñhalö waiö nöp nʻij aij gʻinabun. Jisas nʻip mab kros ba lanʻ al pak lʻinʻig gʻlöl, yʻip bʻi najj rö al pak lʻilö nable udnabin a göm hagaga. Hainö ram mʻinön kumi kabö adö lagod au mʻin mʻin yabʻil gʻinabin a göm, hanʻip nʻibi bʻi a göm umöm, urak am God nʻinʻmagö yʻijg adö böñ lau asika. Anʻib u, pör pör nöp Jisas nʻip nöp gasʻi nʻijöl gʻi mʻidaun.

³ Nʻibi bʻi iru nöp Jisas nʻip mulu kal nʻijöm gʻi najj göm gʻlöl arö, nʻipe pʻinʻij gaga u nʻinʻmim. Jisas ga adö anʻbu nʻinʻmim, anʻig unbö rö nöp gʻimim, gasʻi halö mʻidmim, God hagöp rö nöp göl gʻi mʻidaimim. ⁴ Jisas nʻipe Seden aip pen pen ga u, bʻi gau nʻip mab ba lanʻ al pak lʻilö uma. Kale pen, Seden kalöp nan si nan najj gʻinʻig tʻip gö, anʻig gagun a gʻimim, nʻip aip pen pen gʻipim u, kalöp al pak lagpal. ⁵ God kalöp nʻi pai yad a göm manö aij hagö God Manö u kalʻi kliñ rʻikla u haul gʻipim akanʻ Nʻipe haga,

“Nʻi pai yad gai!
Bʻi Kub u kalöp rʻimʻid uknʻig marö nʻinab u,
gasʻi kub nʻinʻagmim.
Bʻi Kub kalöp hag gʻinab u,
hanʻip böñ nöp arö göp a gʻimim,
gasʻi iru nʻinʻagmim.

⁶ Bʻi Kub nʻibi bʻi mʻidmagö löp gau kalʻip rʻimʻid uknab.
Nʻi pai nʻipe gau me, kalʻip magöñhalö marö nʻinab,” a ga. *

⁷ Anʻib u, uʻtham mʻideinabim u, gasʻi iru nʻinʻagmim; God hanʻip rʻimʻid ukab a gʻimim gasʻi halö mʻidaimim. Kale nʻinʻbim, nap bʻi gau nʻi pai kale gau magöñhalö rʻimʻid ukpal.

* 8 God nıpe nı̄ pai nıpe magöñhalö rı̄mıd uknab. God kalöp rı̄mıd ukagnab u, kale nı̄ pai nıpe wasö, nı̄ pai nap halö mıdagpım u me, kalöp rı̄mıd ukagnab. 9 Bapi hon mınöñ naböñ adö il i gau, hanı̄p rı̄mıd uklö, aij ukpal u a gun nıñyun. Anı̄b u rö, Bapi hon kumi kabö adö lanj mıdöp u hanı̄p rı̄mıd ukö, aij yabı̄l anı̄g göp a gun nıñyun kamıñ mıdaiun.

10 Bapi hon mınöñ naböñ adö il i rı̄mıd ukpal gau, nı̄ pai mıdaino pro magö u nöp, gası kale ke nıñöm hanı̄p rı̄mıd ukpal. Pen God hanı̄p a göm, uı̄ mıdpin rö nöp mıdeilanj a göm, hanı̄p rı̄mıd uköp. 11 God hanı̄p rı̄mıd uköp magö u aij gagöp u pen rı̄mıd ukö, nagı̄ aij adö anı̄bu nıñyun, agamı̄j mıdun gı̄ aij göl gı̄ nöp mıdeinabun.

God nan nıpe gau nöp gası nıñöl gı̄ mıdaimim

12 Anı̄b u me, nı̄n ma kala gö auöp u, yı̄harı̄ñ göp a gımim, urak amıl apıl gı̄pe klö gınım. * 13 Adan yı̄jı̄g göl aij aij adö u arbe, rı̄mınap ma pı̄g juainım, klö gımim ammim gı̄pe gı̄pe, kamıñ lınab. *

14 Nı̄bi bı̄ gau aip magöñhalö jım nıl mıdaiun a gımim mıdaimim u pen God nı̄bi bı̄ uı̄ nıpe mıdaimim. God nı̄bi bı̄ uı̄ nıpe gau nöp Bı̄ Kub u nı̄p nıñnaböl.

15 Kale nıñ aij gımim, God hanı̄p mög nıñöm ud aij göp u arö gagmim. Nıñ aij gımim, anj kale gau nı̄bi ap bı̄ ap gası najı̄ nıñöm, nı̄bi bı̄ rı̄mınap gası najı̄ anı̄bu hageinab u, kale pen u rö nöp gı̄lö gı̄lö, nı̄bi bı̄ iru nöp kalı̄p asıñ uı̄ gınım rö löp. 16 Nıñ aij gımim, anj kale gau nı̄bi bı̄ ap nı̄bi si bı̄ si gagnım. Kale magöñhalö God nan nıpe gau nöp gası nıñöl gı̄ mıdaimim. Iso hadame nöp ga rö gagmim. Iso nıpe God nan nıpe gau gası nıñagöm, kı̄yö lö, nan nıñıñ a göm, God nap Aisak nan aij nı̄ u, Aisak nı̄ nıpe nöd u Iso nı̄p nı̄nı̄g ga u, Iso nı̄ nöd mıdöm udböp u, pen nan aij anı̄bu nan yı̄harı̄ñ rö lö arö göm, nan magö u nöp uda. * 17 Pen kale nıñbım, nap Aisak nan aij nı̄ nöd Iso nı̄p nı̄nı̄g ga nan aij anı̄bu, Iso udaga u me, hainö mög gö mıtöñ göl gı̄, kauyanj udnam a göm, adan udnım ap mıdagö, mög yabı̄l gö mıtöñ gı̄ mıdeia. *

God pör kamıñ mıdöp u ram mınöñ nıpe u aubım

18 Isrel nı̄bi bı̄ ram mınöñ Sainai Dum mıdöp u amöm dum anı̄bu il au aulö, mab kub yabı̄l inöm, sıbön yabı̄l apöm, yı̄gön kub udöm gö, amgö kale ke nıñla. Pen kale

ram mınöñ anı̄bu rö auagpım. * 19 Aıñ magö manö kub u hagöm, manö kumi kabö adö lanj nı̄bö ap hagö, nı̄bi bı̄ gau pı̄ñıñ göm Mosıs nı̄p hagla, “Ake! Manö hagab anı̄bu rö, manö rı̄mınap hagö nıñagun,” a gı̄la. * 20 Nıñön gını̄g: God manö nöd hag la u Isrel nı̄bi bı̄ gau hag nı̄nı̄g göm Mosıs nı̄p haga, “Nı̄bi bı̄, kaj meme, kaj sipsip nan gau dum anı̄bi auaiöl, kabö ju böñ nöp pak lep,” a ga. Manö anı̄bu nıñöl mıdmagö aröp. * 21 Nan ga anı̄bu nıñöm pı̄ñıñ gı̄la u, Mosıs u rö nöp nıñöm haga, “Yad gı̄l gı̄l gem pı̄ñıñ gabin,” a ga. *

22 Kale pen Sainai Dum anı̄bu auagpım; kale Saion Dum aubım. Saion Dum aubım u, God pör kamıñ mıdöp u ram mınöñ nıpe u aubım, ram mınöñ Jerusalem kumi kabö adö lanj, ejol iru nı̄banö yabı̄l nı̄nı̄ löl gı̄ mıdpal au, ram mınöñ anı̄bu aubım.

23 Nı̄bi bı̄ Kraıs manö aij u nıñ udlö, God kalı̄p nı̄ nöd rö udöm, nı̄ pai yad a göm, hib kale ram mınöñ nıpe kumi kabö adö lanj au kalı̄ klı̄ñ rı̄köp; kale magum göm mıñ mıñ göl gı̄ mıdpal au, ram mınöñ anı̄bu ammim, Kraıs nı̄p nıñ udpal kalı̄p aip jım nıl mıdpm. Kraıs nı̄p nıñ udpım u me, God nı̄bi bı̄ gau magöñhalö manö kub hagnab God u aip jım nıl mıdpm. Nı̄bi bı̄ ram mınöñ il i mıdöm, God nı̄p nıñ udöm, God Manö hagöp rö göm, nı̄bi bı̄ kamıñ aij nıpe mıdöm, umöm ana kale am God aip nı̄bi bı̄ uı̄ nıpe mıdpal gau, kalı̄p aip jım nıl mıdpm. 24 Jı̄sas nıpe God manö aij gı̄sön nı̄bö dapöm bı̄ anj nı̄bö mıdöp u, nı̄p nöp aubım. Ken nı̄mam Ebol nı̄p al pak lö hagape yua u, manö kub yabı̄l uda; pen Jı̄sas hagape nıpe u hanı̄p a göm yua rö, God aip jım nıl mıdaiun rö löp. *

Nıñ aij gımim

25 Anı̄b u, nıñ aij gımim. Nı̄bi bı̄ Sainai Dum il au mıdöm, God manö haga u udagla gau, kamıñ aröl rö laga rö u, God ram mınöñ kumi kabö adö lanj au nı̄bö manö aij gı̄sön nı̄bö u haga u arö gınabun u, hanı̄p u rö nöp kamıñ arun rö lagnab yabı̄l. *

26 Nı̄n nöd anı̄bu God kalı̄p manö hagö nıñöl gı̄, munnon rö yua. Pen hanı̄p haga, “Hainö unbö rö kauyanj gı̄nö, mınöñ naböñ il i abe, kumi kabö adö lanj abe magöñhalö anj anja gınab,” a ga. * 27 “Kauyanj” a ga anı̄bu nıñyun, nan pör mıdageinab a göm gı̄ la gau magöñhalö ur gınab; nan pör pör mıdeinab a ga nan gau nöp mıdeinab. 28 Anı̄b u, hon ram mınöñ anja gagep, ram mınöñ pör pör nöp pı̄döñ mıdep, ram mınöñ aij yabı̄l arnabun rö, aij a göl gı̄

* 12:11: Jem 3:17-18 * 12:12: Ais 35:3 * 12:13: Pro 4:26 * 12:16: Jen 25:29-34 * 12:17: Jen 27:30-40
 * 12:18: Eks 19:16-20; Dud 4:11-12 * 12:19: Eks 20:18-21; Dud 5:22-27 * 12:20: Eks 19:12-13 * 12:21: Dud 9:19 * 12:24: Hib 8:6; Jen 4:10 * 12:25: Hib 2:1-3; 10:26-29 * 12:26: Hag 2:6

mıdun, God nıþ nıñ ud pıdöñ gun, bı kub klö halö mıdöp u gası nıñöl gun, hib nıþe hagno adö arnım. ²⁹ God hon mab ke inab rö mıdöp. *

13

Añ mam rımnap kalıp mıdmagö yabıñ lun

¹ Krais nıbi bı gau aip añ mam rö pen pen mıdmagö löl gı nöþ mıdaimim. ² Krais nıbi bı gau nıbö kalöp lau adö auaiöl, kalıp ud aij gımim. Nıbi bı rımnap, nıbi bı gau nıbö aulö, nıbi bı yıharıñ gau nıbö auaböl a göm, hag wıhai udöm, nıbi bı wasö, ejol rımnap kalıp hag wıhai udla. * ³ Krais nıbi bı rımnap nagı mıdaiöl, hon aip nagı mıdpun a gı gası nıñmim kalıp gı aij gımim. Krais nıbi bı rımnap uþham mıdaiöl, hon aip uþham mıdpun a gı gası nıñmim kalıp gı aij gımim.

⁴ Ber mıhau udmil, gı aij gıpil. Kalıp ber mıhau gı najı gagöl. Pen ber mıhau udmil, hainö nıbi si bı si gınabil gau abe, bı praj nıbi praj nıbi si bı si gınaböl gau abe, God kalıp manö kub yabıñ hagnab. *

⁵ Nan hon udpun gau pro göp a gımim, uþpö kıno kıþap gol mani nan gau gası kub u nıñagmim. Nan pro hon mıdöp u mel mıdöp a gımim gası u nıñmim. God haga, “Kalöp arö gagnabin;

kale aip pör pör nöþ mıdeınabin,” a ga.

*

⁶ Anıb u, gası halö mıdun hagnu, “Bı Kub yıþ abad mıdöp rö, pıñıñ gagnabin.

Nıbi bı rımnap yıþ gı najı göl rö lagöp,” a gun. *

⁷ Bı kub kalöp God Manö aij hagle nıñbe u gası nıñöl gı mıdaimim. Kale God nıþ nıñ udöm, manö nıþe hagöp rö gıñl arö umla u gası nıñöl gı mıdmim, anıg unbö rö nöþ göl gı mıdaimim. * ⁸ Jisas Krais nöd mıdmıdöp rö, uri anıb unbö rö nöþ mıdöp; pen uri mıdöp rö, hainö pör pör nöþ anıb unbö rö nöþ mıdeınab. ⁹ Nıbi bı rımnap kalöp manö pıral ke ke hagaiöl u, udagmim. God kalöp mög nıñöm, ud aij göm, abad mıd aij göp u nöþ gası nıñmim, mıdmagö anı kale danı pıdöñ udmim, gası halö mıdaimim. Pen nan nıñeb lo gau gası ap nıñagmim. Nıbi bı nan nıñeb lo gau hain göm mıd aij gagnaböl. * ¹⁰ God nıþ nan sabe gep bı gau, God sabe gep ram u mıdöm, nan pak bıd adö au God nıþ sabe gıpal gau, nan bıd hon adö mıdöp u nıñöl

rö lagöp. ¹¹ God nıþ nan sabe gep bı gau kaj kau kaj meme paköm hagape u dam God nıþ nan sabe gep bı kub yabıñ u nıþ nıñlö, nıþe pen nıbi bı nan si nan najı gımıdal a göm, God nıþ sabe gınıg, dam Ram Raul Mıgan Uþ Ke Yabıñ u honı göp. Nıme u pen dam, mıdpal höñ adö au laulö böñ nöþ in habık lugöp. *

¹² Anıb u rö, Jisas nıbi bı nan si nan najı gıpal gac anıbu hagape yad ke ıık gı yunam a göm, daun kub Jerusalem ajöñ höñ adö au amöm, ilön kub udöm, hagape lugö uma. *

¹³ Anıb u, nıþ hain gun, nıbi bı yıharıñ gau gıñl aröp adö u arö gun, höñ adö u arno, nıþ hag jula rö hanıþ u rö nöþ hag juöl. *

¹⁴ Nıñhön gınıg: mınöñ naböñ adö ilı pör pör mıdaiun ka ap mıdmagöp u pen hainö ram mıñöñ kumi kabö adö lanı au amun pör pör mıdaiun a gun abad mıdpun. *

¹⁵ Anıb u, hon pör pör nöþ Jisas Bı Kub hon a gun hib nıþe hagno adö arnım. Anıg gıno, God amgö ilö nıþe nan sabe gep aij rö ıınab. * ¹⁶ Nıbi bı rımnap gau kalıp ud aij gun gı aij gun, nan hon rımnap kalıp nıme ııñun. Anıg gıno, God nıñöm nan sabe gep aij rö lö, nıñıñ ıınab. *

¹⁷ Bı kub kalöp abad mıdpal gau, manö kale udmim, hagnaböl rö gımim. God wög gıpun u, God nıñö aij gınım a göm gası u nıñöl gı kalöp pör nöþ nıñ aij göm abad mıd aij gıpal. Anıb u, kale nan nıñhön gımim a gınaböl u, u rö nöþ gımim. Anıg geınabım u, aij gö nıñöl gı wög kale gınaböl. Pen hagnaböl rö gagnabım u, wög gınıg gınaböl u gınaböl u pen aij gö nıñöl gı gagnaböl. Anıg gıñl, kalöp abad mıd aij göl rö lagnab. *

God nıþ sabe gıþe, nıþe hanıþ abad mıdainım

¹⁸ Pen God nıþ sabe gıþe, nıþe hanıþ abad mıdainım. Hon gası mıñöp wasö, gası añı nöþ nıñun, nan nıñhön gınabun, God Manö hagöp rö nöþ göl gı mıdaiun a gı gası u nöþ nıñun. * ¹⁹ Yad nan kub ap klö gem kalöp hag nıñabın: God nıþ sabe gıþe, nıþe gö, mıdpım u yıñıd nınam.

²⁰⁻²¹ God manö aij pör pör mıdep u, Bı Kub Hon Jisas hagape nıþe lugö uma manö aij anıbu mıdep nöþ mıdöp. Hagape nıþe lugö umö God gö nıþe urak Sıpsıþ Mukep Bı Kub Yabıñ mıdöp. God nıbi bı ud aij gö agamıj mıd aij gınaböl u, kalöp u rö nöþ nan aij nıñ, nan nıñhön nıñhön God gımim a gınab u, gınabım. Pen Jisas Krais mıdmagö anı hon danı mıdöm, God nıþe hanıþ nıbi

* 12:29: Dud 4:24; 9:3 * 13:2: Ro 12:13; Jen 18:1-8; 19:1-3 * 13:4: Ep 5:5 * 13:5: Dud 31:6,8; Jos 1:5 * 13:6: Sam 118:6 * 13:7: 1Ko 4:16 * 13:9: Ro 14:17 * 13:11: Lep 16:27 * 13:12: Jon 19:17 * 13:13: Hib 12:2 * 13:14: Hib 11:10,16; 12:22 * 13:15: Sam 50:14,23 * 13:16: Plp 4:18 * 13:17: 1De 5:12 * 13:18: Ap 24:16; 2Ko 1:12

bɪ aigale nɪbi bɪ rō mɪdeinabun a gɪnab u, Jisas Kraiss hanɪp gō anɪb unbō rō nōp lɪnabun. Anɪb u, Jisas Kraiss hib nɪpe pōr pōr nōp hagno adō arnɪm. Anɪb unbō rō aij. *

Manō nabōŋ rɪmnap

²² Pen añ mam bɪ. Kōp ulɛp kalɪ kɪɪñ rɪkpin anɪbi, manō hagabin u nɪŋ aij gɪmim udmim.

²³ Mam hon Dimodi nɪp nagɪ lɪla u, mɪñi hōŋ auōp. Sōl aueinab u, aip nɪnabul.

²⁴ Bɪ kub kale gau abe, God nɪbi bɪ nɪpe gau abe, kalōp magōŋhalō “Mɪdpim?” a gabun. Kraiss nɪbi bɪ nɪpe ram mɪnōŋ Idali nɪbō gau kalōp “Mɪdpim?” a gabōl.

²⁵ God kalōp magōŋhalō mōg nɪŋōm ud aij gōm abad mɪdan.

* **13:20-21:** Jer 32:40; Esi 37:26; 1Pi 2:25

Jems Jems köp kalı klıñ rıka

1 Yad Jems. God, Bı Kub Jisas Kraıs, kalıp apıl mıhau wög gı ñabin. Kalöp nıbi bı Jisas Kraıs manö aij nıpe u nıñ udmım, ju am ram mınönj ke gau gau mıdpım gau, köp anıbi kalı klıñ rıkem, “Kale mıdpım?” a gabin. *

Marö nıñön nıñön aunab, kale gası iru nıñagmım

2 Añ mam bı. Marö nıñön nıñön aunab, gası iru nıñagmım; mıñ mıñ göl gı nöp mıdaimım. * 3 Kale nıñbım, marö auö bıslam mıdeınabım u, kale Jisas Kraıs nıp cıg aij gıñabım. Anıb u, hainö marö nıñön nıñön kalöp aunab, kale pıñıñ gıgmım, Jisas Kraıs nıp nıñ ud pıdönj gımım, nıp cıg aij gımım. * 4 Utham mıdmım, Jisas Kraıs nıp cıg aij göl gı nöp mıdmım, gı dammım me, kale nıbi bı klö, nıbi bı aij, nıbi bı asıñ mıdagöp, mıdeınabım. 5 Pen kale nıbi bı rımnab, hon nıñön nıñön gıno aij arnab, a gıñabım u, God bı hanıp ud aij yabıtı göp u nıp hag nıñbe, nıpe kalöp gası aij kabö göl u ñnab. God nıp hag nıñeınabım u, yıp nıñön gıñıg anıg hag nıñbım, a göm, hagagnab. * 6 Pen God nıp hag nıñıñıg, gası anı nöp nıñmım hag nıñmım. Pen hanıp nıñnab aka nıñagnab, a gımım, gası mıñöp nıñmım hag nıñagmım. Pen kale gası mıñöp nıñmım hag nıñnabım u, yıgön apöm, ñıg solwara ralöm ud danı j göp rö u gıñabım. 7-8 Nıbi bı anıb gau rö, gası ap ap nıñöl gı gılö aröp u me, Bı Kub nıp hag nıñnaböl u, nan ap kalıp ñagnab.

Nıbi bı nan mıdagöp gau; nıbi bı nan iru mıdöp gau

9 Kraıs nıbi bı añ mam mög gep rö gau, God amgö ilö nıpe yad hıb mıdöp, yad ñı pai nıpe mıdpın, a göm, mıñ mıñ gıñab; 10 pen añ mam nan iru mıdöp gau, God amgö ilö nıpe yad añ mam nan mıdagöp gau rö adıp adıp mıdpın, a göm, mıñ mıñ gıñab. Nıñön gıñıg: nan aij nıpe u mab pıpıtı rö yıñıd hir gıñab. * 11 Sıdö u lım göm, mab pıpıtı aij aij anıbu kal nıñö, mıñep göm lugöp. Nıbi bı nan iru mıdöp gau, wög kale gı dam arlö nıñöl gı, kalıp unbö rö nöp gıñab. Kale unbö rö nöp ur gıñaböl.

Nıbi bı marö auö, God nıp arö gıgpıl

12 Pen nıbi bı marö auö, God nıp arö gagöm, cıg aij göl gı nöp mıdeınaböl gau, usajıl bad pör pör mıdep u udnabun a

göm, mıñ mıñ gıñaböl. Nıbi bı God nıp mıdmagö lıbal gau, God kalıp usajıl bad pör pör mıdep u rol ñnab. Nıpe manö klö hagöm anıg haga.

13 Nıbi bı, gı naij gun, a göm gası u auö, God gası ñö anıg gun a gı gası nıñbun, hagagöl. God, nan si nan naij gıñnam, a gı gası nıñagnab rö, nıbi bı rımnab kalıp gası anıbu rö ñagnab. 14 Pen gası naij kale ke nıñbal adö u, kalıp fıp gı ud arö, nan si nan naij gun a gı gası nıñnaböl. 15 Gası nıñnaböl anıbu, nan yıñ rö yıñlö, ranöm kıdıtı am pıdönj gıñab rö u, nan si nan naij gıñaböl. Pen nan si nan naij gıñaböl anıbu, böñ nöp mıd pıdönj gö, umnaböl.

16 Pen añ mam aij yad gau. Manö pıral hagaiöl u, nıñagmım. 17 Nan aij nıñön nıñön kabö rö udupun gau, ke gau nıñö auö udagpun. Bapı sıdö, rakın, gapı mailö ñıñmıdöp gau gı la u nöp, hanıp adö gılanı nıbö ñöb. Nıpe nagı adö ap gı damöm, nan ana rö ado göm, nagı adö ap ke gagnab. 18 Gası nıpe ke nıñöm gö, hon manö nıñö nıpe u nıñ udun, kamıñ gıñsön nıbö udun, ñı pai nıpe ke lun, nan magö nöd nıbö mıñ mıñ göl gı ralmıdal rö mıdpun. *

God Manö u nıñ aij gımım, hagab rö nöp gımım

19 Añ mam aij yad gau nıñım! Nıbi bı kalöp manö hagaiöl u, yıñıd nıñmım; pen manö yıñıd hagagmım; nıbi bı gau kalıp yıñıd mulu kal nıñagmım. 20 Nıbi bı mulu kal nıñnaböl u, God kale gı aij göm, mıd aij gılanı, a gı gası nıñöb rö gagnaböl. * 21 Anıb u, gası naij nıñmım, nan si nan naij gıpım u, nıñön gıñıg anıg gıpın, a gımım, nan gac göp anıbu böñ nöp arö gıñmım, God mıdmagö anı kale danı manö nıpe yıñöb u, ud aij gımım. Manö anıbu kalöp ud asık yunab. *

22 God Manö anıbu rıñıd u nöp apdı nıñmım, hadö nıñbun, a gımım hagagmım. Anıg geınabım u, kalöp ke manö pır alnabım. God Manö nıñmım, hagöp rö gımım me, nıñbun, a gımım. * 23 Pen nıbi bı God Manö nıñöm, hagöp rö gıgpıl gau, aññañ mulu adıñ lı nıñbal u rö gıpal. 24 Aññañ lı nıñöm, mulu adıñ kale nıñön rö mıdöp, a göm, nıñ aij gıpal u pen arö göm amöm, yıñıd nöp hauı göm, aıge gö rö mıdajıp nıñbun, a göm, nıñagpal. 25 Pen God Manö aij nıbi bı ud kamıñ yuöp manö aij u nıñ aij göm, hauı gagöm, nıñöl gı nöp gılö arnab nıbi bı gau, God kalıp abad mıdö, nıñön nıñön gıñaböl u ar aij gıñab. Nıbi bı anıb gau kale God Manö aij u nıñ aij göm, hagöp rö nöp gı mıdpal. *

* 1:1: Mad 13:55; Gal 1:19; Ap 15:23; 1Pi 1:1 * 1:2: Ro 5:3-5 * 1:3: 1Pi 1:7 * 1:5: Pro 2:3-6 * 1:10: Aıs 40:6-7 * 1:18: Jon 1:13 * 1:20: Ekl 7:9 * 1:21: Kol 3:8; 1Pi 2:1 * 1:22: Mad 7:26; Ro 2:13 * 1:25: Ro 8:2; Jem 2:12

26 Pen n̄ibi b̄i, God n̄ip w̄ög ḡi aij gun, a ḡöm, a†ab kale ke n̄iŋ aij gagnaböl gau, kale dui ḡöm, kal̄ip ke manö pir albal. Kale w̄ög n̄ihön ḡipal u, magöŋhalö nan y†har̄iŋ rö löp. * 27 N̄i pai, n̄ime nap umla u†ham m̄idpal gau abe, n̄ibi kan̄i† mög gep rö gau abe, kal̄ip ud aij ḡimim. Pen n̄ibi b̄i m̄inön naböŋ il i gas† naj n̄iŋbal gau aip magum ḡimim, asiŋ kale an̄ibu u† ḡagmim. An̄ig geinabim, God n̄ipe n̄iŋöm, kale n̄ibi b̄i asiŋ m̄idagöp yad w̄ög ḡi aij yab† ḡipim a ḡinab.

2

N̄ibi b̄i gau n̄ibi b̄i aij, n̄ibi b̄i gau n̄ibi b̄i naj, a ḡimim hagagmim

1 Añ mam b̄i. Kale B̄i Kub hon Jisas Kraiss, B̄i aij yab† unbö ke n̄ip n̄iŋ udpim rö, n̄ibi b̄i gau n̄iŋmim, n̄ime ke ke l̄imim, b̄i u b̄i kub, b̄i u b̄i m̄igan gau, a ḡimim, hagagmim. * 2-4 Kale God n̄ip sabe ḡin̄ig ap magum ḡinabim. Pen b̄i nan iru m̄idöp b̄i ap, wa†iŋ aij aij löm, riŋ gol ñi†magö n̄ipe löm aueinab u, kale b̄i an̄ibu n̄iŋmim hagnabim, “Ne am pom adö aij aij gau as†k,” a ḡinabim. Pen b̄i mög gep rö ap, wa†iŋ naj löm aueinab u, kale b̄i an̄ibu n̄iŋmim hagnabim, “Ne gol gau urak m̄id,” aka “Ne m̄inön ma il yad aui as†k m̄id,” a ḡinabim. Pen an̄ig geinabim u, kabö rö gagnab. Kale ke gas† naj n̄iŋmim, n̄ipe b̄i kub, n̄ipe b̄i m̄igan gau, a ḡimim, an̄ig geinabim.

5 Pen añ mam aij yad gau n̄iŋim! N̄ibi b̄i m̄inön naböŋ il i, n̄ibi b̄i mög gep r̄imnap n̄iŋöm, n̄ibi b̄i au kale n̄ibi b̄i m̄igan gau, a ḡim̄idal. Pen God n̄ipe n̄ibi b̄i mög gep gau kal̄ip an̄ig gagöp. God n̄ipe kal̄ip ud aij ḡöm, gas† aij ñö, kale God n̄ip n̄iŋ udöm ciŋ aij ḡöm, ana kale aŋ daŋ n̄ibi b̄i gep yab† n̄ipe gau m̄idlö n̄iŋöl ḡi, n̄ipe pör pör nöp Kij kale m̄ideinab. N̄ipe manö klö hagöm, n̄ibi b̄i y†p m̄idmagö l̄ibal gau kal̄ip an̄ig ḡinabin, a ga. * 6-7 Kale pen n̄ibi b̄i mög gep rö gau kal̄ip hagpe, “Ne gol gau urak m̄id,” aka “Ne m̄inön ma il yad aui as†k m̄id,” a geinabim u, n̄ipe nable gö n̄iŋöl ḡi as†knab. N̄ibi b̄i nan iru m̄idöp gau nöp, B̄i Kub aij kalöp udöp u n̄ip hag juöm, kalöp hag pro göm, dam manö kub haggal.

8 Pen God Manö u kal† kliñ r̄iköm hagla, “Ne ke m̄idmagö l̄iban rö, n̄ibi b̄i gau kal̄ip unbö rö nöp m̄idmagö l̄imön,” a ḡila. God lo manö kub yab† haga u rö geinabim u, kale ḡi aij yab† ḡinabim. * 9 Pen wa†iŋ nan gau rol ḡipal rö n̄iŋmim, n̄ibi b̄i n̄ime

l̄inabim u, God lo manö an̄ibu r̄ib jumim, nan si nan naj ḡinabim. *

10 N̄ihön ḡin̄ig: God lo manö n̄ipe gau magöŋhalö n̄iŋ dammim, pen lo manö añ† ap nöp r̄ib junabim u, God lo manö magöŋhalö r̄ib junabim rö l̄inab. * 11 God n̄ipe lo manö hagöm, “N̄ibi si b̄i si ḡagmim,” a ḡöm, “Wip al pakagmim,” a ḡöm, haga. An̄ib u, kale n̄ibi si b̄i si gagnabim, pen wip al paknabim u, kale God lo manö u r̄ib junabim. *

12 An̄ib u, manö hagn̄ig aka n̄ihön n̄ihön ḡin̄ig, gas† ap n̄iŋmim hagmim, “God Manö n̄ibi b̄i ud kam̄iŋ yuöp manö aij an̄ibu nöp n̄iŋöm, han̄ip manö kub hagnab,” a ḡimim gas† u n̄iŋmim. * 13 N̄ibi b̄i kale n̄ibi b̄i r̄imnap gau mög n̄iŋagnaböl gau, God kal̄ip manö kub hagöm, kal̄ip u rö nöp mög n̄iŋagnab. Pen n̄ibi b̄i, n̄ibi b̄i gau mög n̄iŋnaböl gau, God kal̄ip u rö nöp mög n̄iŋöm, manö kub hagagnab. *

Manö nöp hagagmim; God manö hagöp rö ḡimim

14 Añ mam b̄i. N̄ibi b̄i r̄imnap, God n̄ip n̄iŋ udpun, a ḡipal u pen God hagöp rö gagnab. Manö nöp hagöm, God hagöp rö gagnaböl u, God kal̄ip pen ud kam̄iŋ yuagnab.

15-16 Añ mam r̄imnap wa†iŋ m̄idagöm, nan magö m̄idagöm ḡinab gau n̄iŋmim, pen wa†iŋ nan magö r̄imnap dam ñöl ḡi wasö, y†har̄iŋ, “Ammim m̄id aij ḡimim,” a ḡinabim u, ḡi aij gagnabim. * 17 An̄ib u, kale God n̄ip n̄iŋ udnabim pen God Manö n̄ipe hagöp rö gagnabim u, n̄iŋ udep kale u nan y†har̄iŋ rö l̄inab.

18 Kale r̄imnap hagnabim, “N̄ibi b̄i r̄imnap God n̄ip n̄iŋ udpal; pen n̄ibi b̄i r̄imnap God Manö hagöp rö göm, n̄ibi b̄i gau ḡi aij ḡipal. An̄ib u, manö m̄idagöp,” a ḡinabim. Pen manö hagnabim an̄ibu, kalöp pen hag n̄iŋnabin, “N̄ibi b̄i God n̄ip n̄iŋ nöp n̄iŋ udeinaböl u, kale aigöl göm n̄ibi b̄i gau kal̄ip ḡi aij gagnaböl? Yad God n̄ip n̄iŋ udpin u me, n̄ipe hagöp rö n̄iŋ aij gem, n̄ibi b̄i gau kal̄ip ḡi ñ̄ibin,” a ḡinabin.

* 19 Kale God añ† nöp m̄idöp, a ḡimim, gas† n̄iŋbim u aij ḡipim. Pen k̄ijaki gau u rö nöp, gas† adö an̄ibu nöp n̄iŋöm, p̄iñiŋ göm ḡil ḡil ḡipal. 20 Kale n̄ibi b̄i hau† rö! Kale, “God n̄ip n̄iŋ udpun,” a ḡipim u pen n̄ipe hagöp rö gaggim. An̄ig ḡipim u, God n̄ip n̄iŋ udpun, a ḡipim u nan y†har̄iŋ rö löp. Manö hagabin an̄ibi hadö n̄iŋbim aka yad manö r̄imnap halö kalöp hagnam n̄iŋmim?

* 1:26: Sam 141:3 * 2:1: Ap 10:34; Jem 2:9 * 2:5: 1Ko 1:26-28 * 2:8: Mad 19:19; Gal 5:14 * 2:9: Dud 1:17 * 2:10: Mad 5:19 * 2:11: Eks 20:13-14; Ro 13:9 * 2:12: Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16 * 2:13: Mad 5:7; 18:32-35 * 2:15-16: 1Jn 3:17 * 2:18: Gal 5:6 * 2:21: Jen 22:9-12

²¹ Kale nɨɨɓim, bac hon Ebrahim ñi nɨɨpe Aisak nɨɨp God nɨɨp sabe gɨ ñiɨnɨg geia, God nɨɨɨm, Ebrahim nɨɨpe bɨ aij, a ga. * ²² Anɨɨb u, Ebrahim God nɨɨp nɨɨɨ uda u me, God nɨɨp bɨ aij hagaga; Ebrahim nɨɨpe God nɨɨp nɨɨɨ uda u abe, God haga rɨ nɨɨp ga u abe, God nan anɨɨɓ mɨɨhau nɨɨɨm haga, Ebrahim nɨɨpe bɨ aij, a ga. * ²³ Ñiɨn nɨɨd anɨɨɓu me, God Manɨɨ adɨɨɨ ap kalɨ kɨɨɨ rɨkɨm kale hadɨɨ nɨɨɨla, manɨɨ kalɨ kɨɨɨ rɨkla anɨɨɓu, manɨɨ nɨɨɨɨ kalɨ kɨɨɨ rɨkla: “Ebrahim God manɨɨ nɨɨpe nɨɨɨ uda u me, God Ebrahim nɨɨpe bɨ kamɨɨɨ aij, a ga.” Ebrahim ga anɨɨɓu, God Ebrahim nɨɨp, bɨ nɨɨɨeb yad, a ga. * ²⁴ Anɨɨɓ u kale nɨɨɨɨɨm, kale God nɨɨp nɨɨɨ udnabim u nɨɨp, God kalɨp, nɨɨɨɨ bɨ aij yad, a gagnab. Kale God nɨɨp nɨɨɨ udmim, nɨɨpe hagɨp rɨ gɨɨɨnabim u me, God kalɨp nɨɨɨɨ bɨ aij yad, a gɨɨɨnab.

²⁵ Anɨɨɓ u rɨ nɨɨp, nɨɨɨɨ Rehap ga. Nɨɨpe bɨ si udep nɨɨɨɨ mɨɨdmɨɨdɨp u pen bɨ Isrel mɨɨɨɨp ram mɨɨnɨɨɨ nɨɨpe u agamɨɨɨ si nɨɨɨnɨɨg aueilɨ, Rehap kalɨp mɨɨɨɨɨ ram nɨɨpe udɨm gau pi gɨm, hainɨɨ adan ke nɨɨɨɨ ap hag yuɨ, kale piɨɨɨɨ gɨ ammil, ram kale ado gɨ arlɨ. Rehap ga rɨ nɨɨɨɨm, God Rehap nɨɨp nɨɨɨɨ kamɨɨɨ aij a ga. * ²⁶ Pen nɨɨɨɨ bɨ haɨ romanɨ nɨɨp mɨɨdɨm, ana halɨ mɨɨdagpal u, kale kamɨɨɨ mɨɨdep magɨ u mɨɨdagɨp. Anɨɨɓ u rɨ, nɨɨɨɨ bɨ God nɨɨp nɨɨɨ udpun, a gɨɨɨpal u pen God Manɨɨ hagɨp adɨ u gagpal gau, kale u rɨ nɨɨp kamɨɨɨ mɨɨdep magɨ u mɨɨdagɨp.

3

Aɨab hon nɨɨɨ aij gun

¹ Aɨ mam aij yad. Kale iru nɨɨp manɨɨ hag ñeb bɨ mɨɨdaiun, a gɨmim, nɨɨɨagmim. Nɨɨɨɨn gɨɨnɨg: hon manɨɨ hag ñeb bɨ gau, manɨɨ kub klɨ rɨ nɨɨɨnabun. ² Hon magɨɨɨhalɨ kabɨ rɨ gagɨp adɨ u ke ke iru nɨɨp gɨɨpun. Pen nɨɨɨɨ bɨ aɨab kale abad mɨɨd aij gɨm, manɨɨ kabɨ rɨ gɨɨnab adɨ u nɨɨp hagnabɨl gau, haɨ romanɨ kale magɨɨɨhalɨ nɨɨɨ aij gɨl rɨ lɨnab. ³ Kaj hos u kaj kub yabɨɨ u pen nan ain pro ap nagɨ u halɨ adɨkɨm, ud meg mɨɨgan u lɨm, arnɨɨg gɨɨpal lau adɨ ɨp gɨlɨ arbal. ⁴ Ñiɨg magɨɨɨ kub gau u rɨ nɨɨp, yɨgɨn apɨm nan kub anɨɨɓu dam yɨɨharɨɨ gau arbɨp u pen, bɨ kapden gau sɨɨda pro u udɨm, arnɨɨg gɨɨpal lau adɨ ud kabɨ rɨ gajɨl arɨp. ⁵ Aɨab hon u rɨ nɨɨp nan pro yabɨɨ u pen manɨɨ hagno iru nɨɨp lɨp. Kale nɨɨɨɨɨm, be kub yabɨɨ anɨɨ u, pro bad ap hapɨ ñiɨlɨ, in damɨɨ magɨɨɨhalɨ innɨm rɨ lɨp. ⁶ Aɨab mab mɨɨɨan rɨ mɨɨdɨp. Haɨ romanɨ nabɨɨɨ hon u, najɨ anɨɨɓu rɨ ap halɨ mɨɨdagɨp; aɨab u nɨɨp gɨ, haɨ romanɨ hon magɨɨɨhalɨ gac gɨɨnab. Aɨab u nɨɨp gɨ, arep auep hanɨp u magɨɨɨhalɨ gɨ najɨ gɨɨnab.

Pen mab mɨɨɨan anɨɨɓu, ram mɨɨnɨɨɨ Hel u nɨɨɨp apɨm me, aɨab u anɨɨg gɨp. *

⁷ Wal yaur; haiɨp sara, nan be gau mɨɨdɨp gau abe, nan ñiɨg solwara gau mɨɨdɨp gau abe, damɨm muklɨ, gasɨ nɨɨɨm, nap kale hagnab rɨ gɨɨnabɨl. Kale wal yaur nan gau damɨm mukɨm anɨɨg gɨɨpal u pen ⁸ aɨab hon u hagno, gasɨ nɨɨɨɨm rɨ lagɨp. Aɨab pɨr pɨr nan si nan najɨ nɨɨɨɨn gɨɨnab, a gɨ gasɨ nɨɨɨm, ñiɨg asɨ nɨɨɨɨ bɨ al pak lep u ajmanɨ rau mɨɨdɨp. * ⁹ Aɨab hon u, Bɨ Kub Bapi hon u hɨɨ nɨɨpe hagno adɨ arnab, pen nɨɨɨɨ bɨ God nɨɨpe ke rɨ gɨ la gau, nan najɨ apɨm kalɨp pakɨɨm, a gɨɨnabun. ¹⁰ Anɨɨg gɨl, aɨab aɨɨ anɨɨɓu nɨɨp, manɨɨ aij abe hagu, manɨɨ najɨ abe hagu, gɨɨpun. Aɨ mam bɨ. Nɨɨɨn gɨɨnɨg anɨɨg gɨɨpun? U aij gagɨp. ¹¹ Ñiɨg ilam aɨɨ ap juɨm, ñiɨg aij rɨɨmnab, ñiɨg najɨ rɨɨmnab auagɨp. ¹² Aɨ mam bɨ. Mab u, nagɨ magɨ pɨɨlagnab; nagɨ u, mab magɨ pɨɨlagnab. Pen dɨ ajɨɨ u, ñiɨg kamɨɨɨ aij lagnab.

Mulu lugɨ, asik ke ke lagmim

¹³ Kale gasɨ nɨɨɨ aij gɨɨɨm akanɨ Gasɨ nɨɨɨ aij gɨɨɨn, a gɨɨnabɨn u, ne nɨɨɨ aij gɨmɨm, hɨɨ ne ke hagɨ adɨ aragnɨm. God nɨɨp aij gɨɨɨm adɨ u nɨɨp gɨmɨm. Ne anɨɨg gɨɨnabɨn u me, gasɨ nɨɨɨ aij gɨɨɨn, a gɨmɨm, hagnabɨn. ¹⁴ Pen gasɨ anɨɨ ne yanɨ, nan aij kale yad ke udnam, a gasɨ nɨɨɨnabɨn u, aka yad nɨɨp bɨ kub mɨɨdeinam, a gasɨ nɨɨɨnabɨn u, yad gasɨ nɨɨɨ aij gɨɨɨn, a gɨmɨm, hagagnɨm. Anɨɨg hagnabɨn u, manɨɨ piral hagnabɨn; manɨɨ nɨɨɨɨ u paɨ gɨɨnabɨn. ¹⁵ Nɨɨɨɨ bɨ gasɨ nɨɨɨ aij gɨɨɨn a gɨɨpal pen nan najɨ anɨɨɨ rɨ gɨɨpal gau, God gasɨ aij ñɨb adɨ u nɨɨɨagpal; nɨɨɨɨ bɨ ram mɨɨnɨɨɨ ilɨ nɨɨɨbal rɨ nɨɨp nɨɨɨɨbal. Gasɨ kale u God Ana nɨɨpe ñagɨp; Seden nɨɨpe nɨɨp ñɨb. ¹⁶ Pen nɨɨɨɨ bɨ, nan aij gau yad ke udnam, a gasɨ nɨɨɨnabɨl gau, aka yad nɨɨp bɨ kub mɨɨdeinam, a gasɨ nɨɨɨnabɨl gau, kale pɨr pɨr pen pen gɨl gɨ, nan si nan najɨ adɨ u nɨɨp gɨlɨ arnab.

¹⁷ Pen nɨɨɨɨ bɨ God gasɨ aij ñɨb rɨ nɨɨɨbal gau, mɨɨdmagɨ anɨɨ kale danɨ nan si nan najɨ gac anɨɨɨ mɨɨdagɨp. Nɨɨɨɨ bɨ kauaɨ mauaɨ rɨ mɨɨɨpal gau aip manɨɨ hagɨm, kale jɨm ñiɨmim mɨɨd aij gɨmim, a gɨɨpal. Kale nɨɨɨɨ bɨ gau kalɨp hag wɨɨhai udɨm, ud aij gɨɨpal. Kale nɨɨɨɨ bɨ gau mɨɨdmagɨ yabɨɨ lɨm, mɨg nɨɨɨm, ud aij gɨm, kalɨp aij adɨ u nɨɨp gɨɨpal. Kale bɨ aij u aip hagnabin, bɨ najɨ u aip hagagnabin, a gɨm, gasɨ u nɨɨɨagpal. Manɨɨ piral hagagpal. ¹⁸ Nɨɨɨɨ bɨ kauaɨ mauaɨ rɨ mɨɨɨpal gau aip manɨɨ hagɨm, kale jɨm ñiɨmim mɨɨd aij gɨmim, a gɨlɨ, kale manɨɨ anɨɨɨ nɨɨɨm jɨm ñɨl mɨɨdeinabɨl u, nan yɨɨ yɨɨmbal anɨɨɨ nan aij pɨɨɨnab. *

* 2:22: Hib 11:17-18 * 2:23: Jen 15:6; 2Kr 20:7; Ais 41:8 * 2:25: Jos 2:1-21; Hib 11:31 * 3:6: Mad 12:36-37; 15:11,18-19 * 3:8: Ro 3:13 * 3:18: Mad 5:9; Hib 12:11

4

God nɪp cɪg aij ɡɪmim

¹Pör pör mulu lugö pen pen ɡɪpim u, ɡasɪ naj anɪ kale daɪ pen pen ɡöm, hañ romanɪ kale ud ɪp ɡɪnɪɡ ɡab u me, anɪɡ ɡɪpim. * ²Nan aij udnɪɡ nɪɲbim ɡau udagim, kal yabɪɪ jumim, nɪbi bɪ al pak lun a ɡɪmim ɡɪpim. Nan aij ɡau udagmim rö lö, pen pen hagmim, pen pen ɡun a ɡɪmim nɪɲbim. God nɪp hag nɪɲbep, udbep. Pen nɪp hag nɪɲagpim. ³Pen God nɪp hag nɪɲbim ñɪn u, ɡasɪ nɪɲ aij ɡɪmim hag nɪɲagpim. Hanɪp ke aij ɡaɪ, a ɡɪmim, hañ romanɪ hon ke aij ɡaɪ, a ɡɪmim, hag nɪɲbim u me, hag nɪɲbim rö ɡagöp.

⁴Kale bɪ si udep nɪbi rö mɪdpim! Nɪɲim! Nɪbi bɪ ɡasɪ kale nan mɪnönɪ naböŋ il i lau adö nöp aröp ɡau, God nɪp mulu lugö, nan anɪb ɡau nöp ɡasɪ nɪɲbal. Anɪb u, kale nan mɪnönɪ naböŋ il i mɪdöp nan ɡau mɪdmagö lɪnabim u, kale God kauaɪ mauaɪ nɪpe mɪdeinabim. * ⁵Adö anɪbu God Manö kalɪ klɪñ rɪköm hagla, “God Ana hanɪp anɪ daɪ la u, hon nan mɪnönɪ naböŋ il i mɪdöp nan ɡau mɪdmagö lagnabun, a ɡöm, ɡasɪ nɪñöl ɡɪ mɪdöp,” a ɡɪla. Pen God Manö adɪn anɪbu nɪɲbe, yɪharɪɲ rö löp ar? ⁶Pen nɪpe hanɪp mög nɪɲöm, ud aij ɡöm, abad mɪd aij yabɪɪ ɡöp. Adö anɪbu nöp, God Manö u kalɪ klɪñ rɪköm hagla,

“Nɪbi bɪ ke nöp mɪdun, mɪd aij ɡɪpun, a ɡɪpal ɡau,

God kalɪp manö klö rö hagöp; pen nɪbi bɪ hib kale ke haglö adö aragnab ɡau,

nɪpe mög nɪɲöm, ud aij ɡöm, abad mɪd aij ɡöp,” a ɡɪla. *

⁷Anɪb u, God nɪp böŋ lau mɪdmim, nɪpe hagöp rö nöp ɡɪmim. Seden nɪp wasö ɡɪnabim me, kalöp arɪk arnab. * ⁸God nɪp cɪg aij ɡɪpe, nɪpe kalöp cɪg aij ɡɪnab. Kale nɪbi bɪ nan si nan naj ɡɪpim ɡau, nɪbi bɪ aij mɪdaiun, a ɡɪmim, ñɪmagö kale ɡac ɡöp u ñɪɡ lɪ yu aij ɡɪmim. Pen kale God nɪp hain ɡɪpun, a ɡɪmim, piral hagpim ɡau, ɡasɪ mɪhöp nɪɲbim u arö ɡɪmim, ɡasɪ aij anɪ nöp nɪɲmim, God nɪp nöp cɪg aij ɡöl ɡɪ mɪdaimim. * ⁹Mɪhol ɡɪpim u arö ɡɪmim, mög ɡö nɪñöl ɡɪ mɪtöŋ ɡöl ɡɪ mɪdaimim. ¹⁰Bɪ Kub nɪɲ mɪdöp rö, hon nɪbi bɪ hib mɪdagöp, a ɡɪmim, nɪp sabe ɡɪnabim me, nɪpe hib kale ɡö adö laɲ arnab. *

¹¹Añ mam bɪ. Añ mam rɪmnap, kale nɪhön ɡɪnɪɡ anɪɡ ɡɪpal, a ɡɪmim, kalɪp hag dap lugagmim. Nɪbi bɪ añ mam hag dap lugpal ɡau, God lo manö nɪpe u abe hag dap

lugpal. Anɪɡ ɡɪmim, nɪbi bɪ God lo manö hain ɡɪpal rö mɪdageinabim; nɪbi bɪ God lo manö aij mɪdöp aka nɪhön rö mɪdöp, a ɡöm, ɡasɪ uɪhai nɪɲbal ɡau rö mɪdeinabim. ¹²Pen God nɪpe nöp lo manö hag la. Nɪpe nöp lo manö nɪɲöm, nɪbi bɪ manö kub nɪɲnab. Nɪpe nöp hanɪp ud kamɪɲ yunab aka al pak lɪnab. Anɪb u, kale nɪhön ɡɪnɪɡ, “Nɪbi bɪ ɡau nɪbi bɪ aij, nɪbi bɪ ɡau nɪbi bɪ naj,” a ɡɪmim hagabim? Kale anɪɡ ɡagmim. *

Hib kale ke hagpe adö aragnɪm

¹³Pen nɪɲim! Kale rɪmnap hagpim, mɪñɪ aka rol rö, daun kub ap amun, anɪb ɡau mɪ añ ap wög bisnis ɡun, mani kub udun, ado ɡɪ auun, a ɡɪpim. Pen nɪɲ aij ɡɪmim. *

¹⁴Hainö nɪhön nɪhön ɡɪnab u nɪɲmim hagagpim. Mɪñɪ kamɪɲ mɪdpun u pen kamɪɲ mɪdpun anɪbu, kumi yuö yuöp rö nöp ɡöp. Magö u mɪdöp, magö u agamɪɲ ur ɡö aröp. * ¹⁵Ƴöp anɪbu rö, manö hagpim anɪbu arö ɡɪmim hagmim, “Bɪ Kub nɪp aij ɡeinab u, hon kamɪɲ mɪdun, anɪɡ anɪɡ ɡɪnabun,” a ɡɪmim. ¹⁶Pen bɪ kub nɪbi kub mɪdpun, a ɡɪmim, hib kale ke ɡɪpe adö aröp u, naj yabɪɪ ɡöp.

¹⁷Unbö rö gep u aij, a ɡɪ ɡasɪ nɪɲbun u pen anɪɡ ɡagnabun u, nan si nan naj ɡɪnabun. *

5

Nɪbi bɪ nan iru mɪdöp ɡau

¹Kale nɪbi bɪ gep yabɪɪ ɡau, manö hagnɪɡ gabin i nɪɲim! Marö kub udnɪɡ gabim rö, mög ɡö mɪtöŋ ɡöl ɡɪ mɪdaimim. ²Uɪpö klɪno kɪbap mani nan aij kale iru mɪdmɪdöp ɡau hadö papɪ ɡɪ hij ɡɪ lugöp. Waɪɲ aij iru nöp kale mɪdmɪdöp ɡau, ɡɪse pro ñɪɲ ñɪɲ mɪɡan mɪɡan juöp. * ³Gol silpa kale hij ɡɪ lugöp rö, kale nan si nan naj ɡɪpim u nɪɲ aij ɡɪnabim. Hañ romanɪ kale abe mab mɪtɪɲ rö inöm hij ɡɪ lugnab. Ñɪn hain u söl auab magö i, kale uɪpö klɪno kɪbap mani nan ɡau iru nöp ud ɡau pi ɡɪpim. ⁴Nɪɲim! Nɪbi bɪ wög naböŋ kale ɡɪpal ɡau, kalɪp pe ñagpe, kale uɪham mɪdöm mɪtöŋ ɡɪlö, Bɪ Kub klö ke yabɪɪ u nɪɲöb. * ⁵Kale mɪnönɪ naböŋ adö il i mɪdmim, wög waryö ɡagim yɪharɪɲ mɪdmim, mɪñ mɪñ yabɪɪ ɡɪ ajpim. Anɪb u, kaj ɡau muk aij ɡöm, mol ɡö pak ñɪɲbal rö mɪdpim u, magö mɪlö mɪdageinabim. *

⁶Nɪbi bɪ aij kalöp nan naj ap ɡagpal ɡau, kalɪp piral hagmim al pak lɪbim.

Marö auainɪm, iru maru ɲɪ nɪɲagun, Bɪ Kub auab a ɡun nɪp abad mɪdaiun

* 4:1: Ro 7:23 * 4:4: Ro 8:7; 1Jn 2:15 * 4:6: Pro 3:34; 1Pi 5:5 * 4:7: Ep 6:12 * 4:8: Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * 4:10: Job 5:11; 1Pi 5:6 * 4:12: Ro 2:1; 14:4 * 4:13: Luk 12:18-20 * 4:14: Pro 27:1; Sam 39:5,11 * 4:17: Luk 12:47 * 5:2: Mad 6:19 * 5:4: Dud 24:14-15 * 5:5: Luk 16:25

⁷ Anı̄b u, añ mam bı̄. Marö auainım, iru maru jı̄ nı̄nı̄qun; Bı̄ Kub auab, a gun, nı̄p abad mı̄daiun. Nı̄bi bı̄ nan wög gī yımöm abad mı̄dlö nı̄nı̄l gī, mön lugö, yı̄nı̄ apranöm, magö aij pı̄lnab. Kale u rö nȫp Bı̄ Kub nı̄p abad mı̄daimim. * ⁸ Bı̄ Kub aunab nı̄n u yöp söl mı̄döp, a gīmim, gası̄ halö abad mı̄daimim. *

⁹ Pen añ mam bı̄. Añ mam rı̄mnap kalı̄p hag juagmim. Kale añ mam hag jueinabim u, Bı̄ Kub kalöp pen manö kub hagnab. Bı̄ manö kub hagnab u söl au mı̄döp; ulep magö u nȫp aunab. ¹⁰ Añ mam bı̄. Bı̄ God manö hagep hadame nȫp mı̄dmı̄dal gau, Bı̄ Kub manö nı̄pe haglö, kalı̄p gī naij gīlö nı̄nı̄l gī, bı̄slam yabı̄l mı̄dmı̄dal u pen kale iru maru jı̄ nı̄nı̄agla. Kale agamı̄j mı̄d aij gīla. Kale u rö nȫp adö anı̄bu nȫp gīmim. ¹¹ Kale nı̄nbim, nı̄bi bı̄ gī aij göm, iru maru gö jı̄ nı̄nı̄agla gau, kale uri mı̄n mı̄n göl gī mı̄d aij gīpal, a gīpun. Bı̄ ne Job hadame nȫp mı̄dmı̄döp, aiud u nı̄nbim. Nı̄p marö kub auö, bı̄slam mı̄deia nı̄n u, Bı̄ Kub nı̄p gası̄ nı̄nı̄l gī mı̄döm, mı̄d dap arö nı̄nı̄l gī, Bı̄ Kub Job nı̄p gī aij gö, hainö mı̄d aij ga. Nı̄hön gīnı̄g; Bı̄ Kub nı̄pe pör pör nı̄bi bı̄ mög yabı̄l nı̄nı̄m, ud aij yabı̄l göp. *

¹² Pen añ mam bı̄. Nan kub yabı̄l u, God hib nı̄pe u yı̄harı̄nı̄ hagagmim. “God nı̄nı̄ mı̄döp rö, nı̄nı̄o hagabun,” a gīmim, hagagmim. “Kumi kabö adö lanı̄ mı̄döp rö, nı̄nı̄o hagabun,” a gīmim, hagagmim. “Mı̄nönı̄ il i mı̄döp rö, nı̄nı̄o hagabun,” a gīmim, hagagmim. “Nan gau nan rı̄mnap mı̄döp rö, nı̄nı̄o hagabun,” a gīmim, hagagmim. Yau, a gīnabim u, “Yau” nȫp, a gīmim. Wasö, gīnabim u, “Wasö” nȫp gīmim. Wasö u, manö kub udnabim. *

Sabe gīmim

¹³ Kalöp nı̄bi bı̄ rı̄mnap marö gainım, kale Bı̄ Kub nı̄p sabe gīmim. Kale nı̄bi bı̄ rı̄mnap mı̄n mı̄n gīnabim u, kımnap rı̄mnap hagmim, Bı̄ Kub hib nı̄pe hagpe adö araı̄.

¹⁴ Kalöp nı̄bi bı̄ rı̄mnap nan gainım, Kraıs nı̄bi bı̄ nı̄pe gau abad mı̄dpal bı̄ kub gau hagpe apöm, sabe göm, Bı̄ Kub hib hagöm, wel rı̄mnap lı̄ nı̄l. * ¹⁵ Pen Bı̄ Kub nı̄p nı̄nı̄ udöm sabe gīnaböl u, Bı̄ Kub nı̄pe gö, nan gīnab anı̄bu kamı̄nı̄ lınab; nan si nan naij gīpal u, Bı̄ Kub nı̄pe nı̄nı̄m arö gīnab. *

¹⁶ Anı̄b u, nan si nan naij gīpim u, pen pen hag hīkmim, ne ke abe, añ mam gau abe, Bı̄ Kub nı̄p sabe gīpe, nı̄pe gö kalöp kamı̄nı̄ lınım. Nı̄bi bı̄ Bı̄ Kub hagöp rö gīpal gau, nı̄p sabe gīlö, Bı̄ Kub nı̄pe klö nı̄pe göm, ke yabı̄l gīnab. ¹⁷ Bı̄ God manö

hagep İlaı̄ja, bı̄ yı̄harı̄nı̄ hon rö u pen mön alagnım, a göm, God nı̄p klö göm hag nı̄nı̄o, mı̄ mı̄hau nı̄ganı̄ rakın unbö kagol jı̄nı̄ mön alaga. * ¹⁸ Hainö pen nı̄pe kauyanı̄ God nı̄p hag nı̄nı̄o, kumi kabö adö lanı̄ nı̄bö mön lugö, mı̄nönı̄ nabön il i nan wög gau apranöm, nan magö pı̄la. *

¹⁹⁻²⁰ Añ mam bı̄. Nı̄bi bı̄ kale rı̄mnap Kraıs manö nı̄nı̄o u arö gīlö, kalı̄p hag nı̄nı̄ aij gīpe, kauyanı̄ Kraıs nı̄p nı̄nı̄ udnaböl u aij. Anı̄g gīmim me, nan si nan naij nı̄hön nı̄hön gīpal gau, God nı̄nı̄m arö gö, hainö umöm bȫn nȫp umagnaböl. *

* 5:7: Dud 11:14; Jer 5:24 * 5:8: Ro 13:11-12; 1Pi 4:7
Mad 5:34-37 * 5:14: Mak 6:13 * 5:15: Mak 16:18 *
Pro 10:12; Gal 6:1; 1Pi 4:8

* 5:11: Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8 * 5:12:
5:17: 1Ki 17:1; 18:1 * 5:18: 1Ki 18:42-45 * 5:19-20:

1 Pida Pida kōp nōd u kalı klıñ rıka

¹ Yad Pida, bı Jıas Kraıs manō ud arep ap. Yad kalōp nıbi bı God hadame dagol gau nıbi bı nıpe ke hag la gau, kōp i kalı klıñ rıkabın.

Kale rımnap Podas mıdpım, rımnap Galesia mıdpım, rımnap Kapadosia mıdpım, rımnap Esia mıdpım, rımnap Bidinia mıdpım. Kale nıbi bı ram Mınōñ mılō gau nıbō rō mıdpım. Manō anıb i kalı klıñ rık yunō, ram Mınōñ ke ke mıdpım gau arō nıñnabım.

² Bapı God hadame dagol gau kalōp gası nıñōm, nıbi bı yad mıdeınabōl, a ga. Anıb u, God Ana nıpe u gö, kale nıbi bı nıpe mıdmım, Jıas Kraıs hagōp rō gınabım nıñōm hagape nıpe nan sı nan naıj gıpım gag u ĩk gı yunab.

Anıb u, God apıl mıhau kalōp mög nıñmıl, ud aıj gımlı, abad mıdlō, kale pör nöp agamıj mıdaimım. *

Mıd aıj gep hon u mıdöp God ram Mınōñ adō lañ au

³ Bı Kub hon Jıas Kraıs God nıpe nıp aıj a gun! Jıas Kraıs Nap nıpe nıp aıj a gun! Nıpe nöp hanıp mög yabıl nıñōm, Nı nıpe Jıas Kraıs nıp yuō apōm umōm, kauyan uraka u me, nı pai nıpe yabıl mıdun, nıpe aıp pör pör mıdeınabun, a gun, gası halō mıdpun. ⁴ God nı pai nıpe mıdpun rō, hanıp ram Mınōñ aıj nıpe kumi kabō adō lañ au ud aıj gınab. Mınōñ nabōñ adō ĩ i nan gau papıl lı hıj gı lugnab u pen God ram Mınōñ kumi kabō adō lañ au unbō gagnab. God nan aıj gau kalōp hag la nıñōm pör pör nöp mıd aıj yabıl gınab. Hanıp hagōp rō, amun nıpe aıp pör pör nöp mıd aıj gınabun. *

⁵ God nıpe klō yabıl. Kale God nıp nıñ udmım cıg aıj gıpe, nıpe kalōp abad mıd aıj göm, mıd damōl, nıñ hain u, kalōp dam ram Mınōñ aıj nıpe u ud arnab. * ⁶ Anıb u, mıñ mıñ göl gı mıdaimım.

Pen mıñı magō pro marap kalōp, nıbi bı Kraıs lau adō mıdpal, a göm, gı naıj gılı ułham mıdnabım rō lōp. * ⁷ Nıbi bı gol raubal gau laulō inō, magōñhalō gol nöp mıdöp aka nan nabōñ nabōñ halō mıdöp, a göm, nıñbal. Gol nan yıharıñ rō u pen anıg gıpal. Pen God nıp cıg gıpım aka cıg gagpım u nan kub yabıl u me, marō auō ułham mıdeınabım anıbu, nıp cıg aıj gıpım aka cıg aıj gagpım u nıñnab. Pen marō auō, nıp

cıg aıj göl gı nöp mıdeınabım u, Jıas Kraıs ado gı aunab nıñ u, God nıpe kalōp, gı aıj yabıl gıpım, a göm, ĩb kale gö adō lañ arō, kalōp wıhai damōm, ram Mınōñ aıj nıpe ud arnab. *

⁸⁻⁹ Kale nōd Jıas Kraıs nıp amgō nıñagpe u pen nıp mıdmagō lıbım. Kale urı u rō nöp nıp amgō nıñagpım u pen nıp nıñ udmım, mıñ mıñ yabıl gıpım. Jıas Kraıs nıp nıñ udpe, God nıpe ana kale pör nöp kamıñ mıdeınabōl, a göm, kalōp abadōl mıdöp. Anıb u me, kale mıñ mıñ yabıl gı mıdpım. Hon mıñ mıñ gep magō anıbu hagun, a gun, manō ulep gınab. *

¹⁰⁻¹¹ Hadame nöp Kraıs Ana nıpe bı God manō hagep gau kalıp anı darı mıdōm gası nō, kale Kraıs ilōn nıñhōn nıñhōn udōm, hainō nan aıj yōl nıñhōn nıñhōn gınab manō u hagōm kalı klıñ rıka. Pen Kraıs ilōn udōm umō, God kalōp mög nıñōm ud aıj gö, mıd aıj gınabım manō hagla anıbu, kale ke nıñ aıj gagōm, hanıp urı mıdpun hagōp aka nıbi bı hainō gau ke hagōp, a göm, klō göm ulhai nıñöl gı mıdmıdal. *

¹² Pen Kraıs Ana nıpe gası nō, God manō hagep bı gau nıñōm manō hageıla anıbu, God kalıp, a göm hagaga; kalōp mıñı mıdpım nıñ i nöp haga. Manō aıj hageıla anıbu me, God nıpe Ana Uł kumi kabō adō lañ nıbō yuō apōm nıbi bı rımnap kalıp gası nō, kale pen kalōp Jıas Kraıs manō aıj u haglō nıñbım. God gö kale urı nan aıj aıj nıñhōn nıñhōn nıñbım u, ejol gau, hon abe nıñbnop, a göm, nıñagpal.

God hanıp, “Nıbi bı uł mıdaimım,” a göp

¹³ Anıb u, gası yıharıñ adō rımnap nıñagmım; gası magō kale ke, hañ romanı kale ke gası göp rō nöp gagmım; Jıas Kraıs ado gı apōm kalōp udōm nan aıj nıñab, gası u nöp nıñmım, aıj gö nıñöl gı, gası halō mıdaimım.

¹⁴ Kale nōd Jıas Kraıs manō aıj u nıñagmım, gası naıj kale ke nıñmım gımıdım rō gagmım; kale God nı pai nıpe mıdpım u me, manō nıpe hagōp rō u nöp gımım. * ¹⁵ Nıñhōn nıñhōn gıñg gımım u, God kalōp wıñ alōp u nıpe uł mıdöp rō, kale u rō nöp uł nöp mıdaimım. ¹⁶ God haga rō God Manō yanı kalı klıñ rıkōm hagla, “Yad nan sı nan naıj gep ke gau nıbō mıdem uł mıdpın rō, kale u rō nöp nan sı nan naıj gep ke gau nıbō mıdmım uł mıdmım,” a gıla. *

God nan aıj yōl yuōm, hanıp rau adog uda

* 1:2: Ro 8:29; 2De 2:13 * 1:4: Kol 1:12 * 1:5: Jon 10:28; 17:11 * 1:6: 1Pi 5:10; Jem 1:2 * 1:7: Pro 17:3;

Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3 * 1:8: Jon 20:29; 2Ko 5:7 * 1:10-11: Sam 22; Aıs 53; Mad 13:16-17; Luk 24:26-27

* 1:14: Ro 12:2; Ep 2:3; 4:17-18 * 1:16: Lep 11:44-45; Mad 5:48

17 God nɪpe nɪbi bɪ gau kalɪp nɪme lɔm, haɔwawɔ gagɔp; gɪpal gɪpal rɔ nɔp nɪjɔm nɪme lɔp. God anɪg gɔp anɪbu, Bapi hon, a gɪpim u, ram nɪpe kumi kabɔ adɔ laŋ aragpim nɪn i, nɪpe Bɪ kub unbɔ ke, a gɪmim, hagɔp hagɔp rɔ nɔp gɪmim. * 18-19 Kale apɪs bac bɪ gɪmɪdal adɔ u gɪ damun kamɪŋ arnabun, a gɪmim, gɪ wasɔ nɪŋbe, God kalɔp uda u, gol silpa utpɔ kɪno nan hij gɔp nan yɪharɪŋ gau rɔ rauɔm udaga. Pen sipsip pi adɔai mɪdagɔp gac gagɔp damɔm pak God nɪp sabe gɪ nɪmɪdal rɔ u, Krais damɔm al pak lɪlɔ hagape nɪpe gol silpa utpɔ kɪno rauagep u lugɔ uma u me, God kalɔp rau adog uda. * 20 God Mɪnɔŋ nabɔŋ ɪɪ i gɪ laga nɪn u, Krais nɪp adɔ anɪbu gɪnab a gɔm hag la u pen uri nɪn hain i nɔp, kalɔp gɪ aij gɪnɪg waiɔ aua. * 21 God gɔ, Krais urakɔ, God Krais nɪp ud adɔ i gɪlaŋ yabɪɪ uda. Anɪb u, God nɪp nɪŋ udmim, cɪg aij gɪmim, hanɪp arɔ gagnab, a gɪmim, gasɪ halɔ mɪdpim. *

Añ mam gau kalɪp mɪdmagɔ lɪmim

22 Kale God Manɔ nɪŋɔ yabɪɪ u nɪŋmim, hagɔp rɔ gɪpe, kalɔp nan si nan naij gac u mɪdagɔp. Anɪg gɪmim, kale añ mam God lau adɔ mɪdpal gau kalɪp mɪdmagɔ yabɪɪ lɪbim. Anɪb u, kale klɔ gɪmim pen pen mɪdmagɔ yabɪɪ lɔl gɪ mɪdaimim. * 23 God Manɔ nɔp gɔ, kale kauyan nɪ painaŋ hagape bɪ rɔ lɪbim. Pen kamɪŋ gɪsɔn nɪbɔ udmim u, nɪme nap gau ñagpal; nɪme nap nɪ pai yag daulɔ umbal. Pen God Manɔ u, manɔ pɔr pɔr nɔp mɪdeinab manɔ kamɪŋ anɪbu nɔp gɔ, God nɪ pai nɪpe mɪdmim pɔr pɔr mɪdeinabim. 24 God Manɔ u kalɪ klɪŋ rɪkɔm hagla, "Nɪbi bɪ gau magɔrhalɔ nan utɔŋ utɔŋ rɔ nɔp mɪdpal; hib kub udmim u mab pɪpɪɪ pɪpɪɪ rɔ nɔp mɪdɔp. Nan anɪb gau yɪŋɪd mɪtep gɔm lugɔp. * 25 Pen God Manɔ u pɔr pɔr nɔp mɪdeinab," a gɪla. God Manɔ anɪbu, manɔ aij kalɔp hag ñɪlɔ nɪŋbim u nɔp.

2

Bɪ Kub nɪpe Kabɔ Kamɪŋ rɔ pɔr mɪdeinab

1 Anɪb u, gɪ naij gɪpim adɔ u magɔrhalɔ bɔŋ nɔp arɔ gɪmim, manɔ piral hagpim u bɔŋ nɔp arɔ gɪmim, manɔ nɔp hagpim u bɔŋ nɔp arɔ gɪmim, nan aij kale gau hon udmim, a gɪ gasɪ nɪŋbim u bɔŋ nɔp arɔ

gɪmim, nɪbi bɪ rɪmnap hag jubim u bɔŋ nɔp arɔ gɪmim, gɪmim. *

2-3 Nɪ painaŋ gɪsɔn yag daubal gau ci nɪŋun, a gɔm, gasɪ añ nɪŋbal. Anɪb u rɔ, kale Bɪ Kub bɪ aij yabɪɪ kalɔp ud aij gɔp u hadɔ nɪŋbim rɔ, manɔ aij nɪpe ci rɔ nɪŋun, a gɪmim, gasɪ añ u nɔp nɪŋmim. Ci anɪbu nɪŋnabim u, kale kub gɪmim, kamɪŋ mɪdep magɔ anɪbu ɪɪ u nɪŋ aij gɪnabim. *

4 Jisas Krais nɪpe kabɔ ap rɔ. Nɪpe kabɔ yɪharɪŋ ap wasɔ; nɪpe Kabɔ kamɪŋ. Kabɔ kamɪŋ anɪbu nɪbi bɪ rɪmnap jɪ nɪŋɔm arɔ gɪpal u pen God nɪpe udɔm, kabɔ anɪbu kabɔ aij unbɔ ke, a ga. Kale Kabɔ kamɪŋ anɪbu aumim, 5 kale ke kabɔ kamɪŋ rɔ lɪbe, God nɪpe kabɔ anɪb gau udɔm ram nɪpe gɪnab. Ram anɪbu, Jisas Krais nɪpe ram nabɪc mɪdeinab nɪŋɔm kale God nɪp sabe gep nɪbi bɪ ut mɪdmim, nan nɪhɔn nɪhɔn God nɪp aij gɔp u, nan sabe gep rɔ God nɪp nɪnabim. Nan sabe gɪ ñeb anɪbu sipsip nan gau wasɔ; nan ana sabe gɪ ñeb nɔp nɪnabim. *

6 God Manɔ u kalɪ klɪŋ rɪkɔm hagla, "Nɪŋim! Yad kabɔ ap daun kub Saion lɪnɔ, kabɔ anɪbu Saion ram padɔ rɔ mɪdeinab.

Kabɔ anɪbu yad ke hag lɪnɔ; kabɔ anɪbu kabɔ aij unbɔ ke. Nɪbi bɪ an an nɪp nɪŋ udɔm cɪg gɪnabɔl gau, hainɔ kale, hon nɪhɔn gɪnɪg nɪp nɪŋ udmim, a gɔm, hagagnabɔl yabɪɪ," a gɪla. *

7 God anɪg hagɔ, nɪbi bɪ nɪp nɪŋ udmim gau, kabɔ anɪbu kabɔ aij unbɔ ke rɔ lɪnab; pen nɪbi bɪ nɪp nɪŋ udagpal gau, God Manɔ u kalɪ klɪŋ rɪkɔm hagla, "Kabɔ jɪ nɪŋɔm arɔ gɪla kabɔ u nɔp mɪŋi ram padɔ klɔ yabɪɪ an laŋ u mɪdɔp," a gɪla. *

8 Pen manɔ ap hagla, "Kabɔ anɪbu nɔp, nɪbi bɪ aramɔm ma bɪnɪŋ gɪnabɔl; kabɔ anɪbu nɔp, nɪbi bɪ apɔm, lug paknabɔl," a gɪla.

Krais manɔ aij u nɪŋ udagla u me, ap lug pakla. Pen kale ap lug pakla u, God gɪnab a ga rɔ nɔp ga. *

9 Pen God nɪpe ke kalɔp udɔm, yam nɪpe ke hag la. Kale Kɪŋ nan sabe gep nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim. Kale nɪbi bɪ ut nɪpe mɪdpim. Kale God yam nɪpe ke mɪdpim. Anɪg gɔp u, kale nɪbi bɪ gau nɪbɔ gau nɪbɔ, God nɪpe nan aij unbɔ ke gɔp u hag waiɔ gɪmim, nɔd sɪbɔn an gau mɪdmim, bɪslam gɪ ajmɪdim u pen God nɪpe gɔ, uri mailɔ aij nɪpe nɪŋmim

* 1:17: Ro 2:11; Rep 2:23 * 1:18-19: Ap 20:28; Hib 9:12-14 * 1:20: Ep 1:4 * 1:21: Jon 14:6; Ro 5:1-2 * 1:22: Jon 13:34; Ro 12:10 * 1:24: Ais 40:6-8 * 2:1: Ep 4:22; Jem 1:21 * 2:2-3: Sam 34:8 * 2:5: Ep 2:21-22; Rep 1:6 * 2:6: Ais 28:16; Ep 2:20 * 2:7: Sam 118:22 * 2:8: Ais 8:14-15 * 2:9: Dud 7:6; 14:2; Ais 9:2; Dai 2:14; Ap 26:18; Ep 5:8

aj aij gabim, manö an+bu waiö hagnabim. Anig hagnim, hib n+pe hagpe adö arnab. *

¹⁰ Nöd God n+bi b+ n+pe m+dagm+dim, pen uri n+bi b+ n+pe ke m+dpim. Nöd God kalöp mög n+ñöm udagm+döp, pen uri kalöp mög n+ñöm udöp. *

God n+bi b+ n+pe m+dpim rö, m+id aij g+mim

¹¹ An+bu u, n+bi b+ n+ñeb aij yad gau. M+ñönj naböñ il i ram M+ñönj kale kabö rö wasö, y+har+ñ apim m+dpim. An+bu u, nan si nan najj M+ñönj naböñ il i hañ romanj gas+ göp nan gau, m+dmagö l+mim g+pe aragn+m. Nan an+bu gau gas+ n+ñmim g+pe arö, ana kale aip pen pen gö, ap lug pakmim rö löp. *

¹² N+bi b+ God n+bi b+ n+pe m+dagpal gau aip m+dpim u, g+ aij yab+ñ g+ m+daimim. An+g g+pe, ñ+n r+mnap, kalöp, g+ najj g+pipim, a göm, hag junaböl u pen kale g+ aij g+pipim u n+ñöm, hainö Jisas Kraiss aunab ñ+n u, g+ aij g+pipim rö hag hi+keinaböl, God hib n+pe u ap rannab. *

¹³⁻¹⁴ B+ Kub n+bi b+ n+pe m+dpim rö, b+ kub kalöp M+ñönj naböñ il i abad m+dpal gau hagöl rö g+mim. Kiñ kale b+ kub yab+ñ m+döp u manö n+pe u n+ñmim, b+ n+pe yuö apöm kalöp abad m+dpal gau manö kale magöñhalö n+ñmim g+mim. B+ kub an+bu gau, n+bi b+ g+ aij g+ñaböl gau kalöp ud aij g+ñaböl; pen n+bi b+ g+ najj g+ñaböl gau kalöp manö kub hagöm, ilön pen ñ+naböl. N+ñön g+ñig: God b+ an+bu gau wög an+bu göl, a göm, hag la. ¹⁵ Pen God n+p aij g+ñab u, kale g+ aij göl g+ nöp m+daibe, n+bi b+ gas+ m+dagöp gau kalöp manö piral hagöm hag juöl rö lagnab. ¹⁶ N+bi b+ r+mnap, ke n+ñbim rö g+mim, a g+pal. U aij pen gas+ an+bu n+ñmim, nan si nan najj ap gagnim. God n+bi b+ wög gep n+pe m+dpim rö, n+ñön n+ñön g+ñig g+ñabim u, n+pe hagöp hagöp rö nöp g+ñabun, a g+mim, g+mim.

¹⁷ N+bi b+ gep gau abe n+bi b+ y+har+ñ gau abe manö kale n+ñmim. An mam Kraiss lau adö m+dpal gau kalöp m+dmagö l+mim. God n+pe B+ klö unbö ke, a g+mim, ana udmim n+ñmim. Kiñ kale b+ kub a g+mim manö n+pe n+ñmim. *

Kraiss n+p hain gun, marö auain+m, p+ñ+ñ gagun

¹⁸ Kale Kraiss n+bi b+ n+pe m+dmim, b+ r+mnap kalöp nag+ wög rö g+pipim u, b+ kub kale gau ud aij g+mim, hagnaböl rö nöp g+mim. Kalöp g+ aij göm agam+j m+id aij g+pal b+ gau nöp wasö, klö yab+ñ jubal b+

gau u rö nöp, ud aij g+mim, hagnaböl rö nöp g+mim. ¹⁹ Pen kalöp g+ najj gaiöl, God n+p gas+ n+ñbim rö, kalöp gas+ najj n+ñageinabim u, God kalöp ud aij g+ñab. ²⁰ Pen kale g+ najj g+pe, kalöp pakaiöl, kalöp gas+ najj n+ñageinabim u hagabin; an+g g+ñabim u, God kalöp ud aij gagnab. Pen kale m+id aij g+pe, kalöp g+ najj gaiöl, kalöp gas+ najj n+ñageinabim u hagabin; an+g g+ñabim u me, God kalöp ud aij g+ñab. *

²¹ Kalöp marö ñ+lö agam+j nöp m+daimim, a göm, God kalöp uda. An+bu u, Kraiss han+ñ, a göm, ilön uda gas+ u nöp n+ñmim. Kalöp marö ñaiöl, gas+ kub n+ñagmim. N+pe göp rö g+mim, g+pe arn+m. *

²² "N+pe nan si nan najj ap gaga; manö piral ap hagaga." *

²³ Kraiss n+p hag jueila, n+pe pen hag juaga. N+p g+ najj geila, n+pe ilön udöm kalöp manö pen pen hagaga. Nap n+pe manö kub kabö göl nöp hagöp u, y+ñ abadnab, a göm, gas+ u nöp n+ñ m+deia. ²⁴ Kraiss n+p mab ba lañ al pak leila, n+pe nan si nan najj hon magöñhalö g+ñabun gau, hañ romanj n+pe ke udöm uma. "Yad nan si nan najj kalöp udem umnö, nan si nan najj gep gas+ magö kale u umöm, kale kam+ñ aramöm, g+ aij göl g+ m+daiol," a göm, nan si nan najj hon gau, hañ romanj n+pe ke udöm uma. Kraiss n+pe ilön kub uda u me, kalöp nan ga u kam+ñ la. ²⁵ Kale kaj sipsip hauñ gau amöm rul arbal rö m+dm+dim u pen m+ñi B+ Kaj Sipsip Mukep, B+ ana kalöp abad m+id aij göp u, n+p ado g+ aubim. *

3

Nugmul abe n+bin abe

¹⁻² Pen kale b+ halö n+bi b+ m+dpim gau, kalöp u rö nöp manö hagn+g gabim. Naga-mul b+ hagöl rö n+ñmim, g+ aij g+mim. Nagamul b+ Jisas Kraiss manö aij u uda-gaiöl, n+ñön g+ñig manö aij u udagan, a g+mim, hagagnim. Pen kale ke g+ aij g+mim, kalöp ud aij g+pe me, n+bi yad u Jisas Kraiss n+p c+g göm g+ aij yab+ñ göp, a göm, n+p n+ñ udnaböl. ³ Pen n+bi k+ñ aij m+daian, a g+mim, nan r+ñ ad+ñ y+ñ+d nöp najj g+ñab gau lun, a g+mim, n+ñagmim. Umagö mal+kmim, wah+j aij aij y+mmim, nan aij aij kabö gol udöm g+pal gau ud hañ romanj ad+kmim, gagnim. *

⁴ N+bi hain m+dmim, gas+ n+ñ aij g+mim, kal juagnim, n+bi b+ gau aip agam+j m+id aij g+mim. An+g g+ aij g+ñabim u, nan aij an+bu gau m+dmagö an kale danj m+döp rö,

* 2:10: Hos 2:23 * 2:11: Gal 5:17,24 * 2:12: Mad 5:16 * 2:13-14: Dai 3:1 * 2:15: 1Pi 3:16 * 2:17: Ro 12:10 * 2:18: Ep 6:5 * 2:20: 1Pi 3:14,17 * 2:21: Mad 16:24; Jon 13:15 * 2:22: Ais 53:9 * 2:23: Ais 53:7; 1Pi 3:9 * 2:24: Ro 6:11; Ais 53:5-6 * 2:25: Esi 34:5-6; Mad 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21 * 3:1-2: Ep 5:22 * 3:3: 1Di 2:9

n̄bi b̄i amgö n̄n̄agnaböl pen God amgö n̄pe u, nan k̄l̄iñ aij unbö ke rö l̄inab. Nan k̄l̄iñ aij aij an̄b̄ gau hij gagnab; pör pör nöp m̄ideinab. ⁵ Nan k̄l̄iñ aij an̄b̄ gau m̄idmagö aij dan̄ kabö gol rö m̄idöp u, ap̄s hon God n̄p̄ n̄ñj udm̄idal gau udöm kale ke r̄ib̄ ad̄ik̄m̄idal; kale nugmul b̄i kal̄ip̄ manö u n̄ñm̄idal. ⁶ N̄bi Sara nugmul Ebraham n̄p̄, b̄i kub yad, a göm, hagn̄m̄idöp rö nöp ḡim̄idöp. Kale p̄ñ̄ñ̄ gagmim, Sara ḡim̄idöp u rö ḡi aij geinabim u, Sara pai n̄pe yab̄ñ̄ rö m̄ideinabim. *

⁷ Pen kale n̄bi halö b̄i m̄idpim gau, kalöp u rö nöp manö hagn̄ḡ gabin. N̄bi gau b̄i rö klö m̄idagpal rö, n̄bi kale gau ud aij ḡimim. God kalöp b̄i gau nöp udöm, n̄bi gau kal̄ip̄ arö gagöp; kalöp b̄i gau mög n̄ñjöm udöp rö, n̄bi gau kal̄ip̄ u rö nöp mög n̄ñjöm udöp. N̄bi kale gau kal̄ip̄ abad m̄id aij ḡimim me, God n̄p̄ sabe ḡipe, manö kalöp u n̄ñnab. *

J̄im ñöl m̄idaimim

⁸ Manö hag jun̄ḡ gabin. Kale añ mam Krai lau adö m̄idpim gau magöñhalö gas̄i adö añ̄ nöp n̄ñmim; añ mam r̄imnap ilön u daiöl, kal̄ip̄ mög n̄ñmim; añ mam r̄imnap m̄ñ̄ m̄ñ̄ gaiöl, kale u rö nöp m̄ñ̄ m̄ñ̄ ḡimim; añ mam pen pen m̄idmagö l̄mim, pen pen mög n̄ñmim ud aij ḡimim; yad n̄bi kub, yad b̄i kub, a ḡimim, gas̄i u n̄ñagnim. ⁹ N̄bi b̄i r̄imnap kalöp ḡi najj gaiöl, kal̄ip̄ pen ḡi najj gagmim. Kalöp hag juaiöl, kal̄ip̄ pen hag juagmim. Kalöp n̄ñhön n̄ñhön gaiöl, God n̄p̄ sabe ḡimim hagnim, kal̄ip̄ ḡi aij ḡimön abad m̄idaimön, a ḡimim. N̄ñhön ḡin̄ḡ: God kalöp uda u, kale n̄bi b̄i gau kal̄ip̄ ḡi aij ḡinabim, a göm, uda. An̄ḡ ḡinabim u, God kalöp u rö nöp ḡi aij ḡinab.

¹⁰ God Manö u kal̄i k̄l̄iñ r̄iköm hagla, “N̄bi b̄i m̄id aij gun, m̄ñ̄ep yab̄ñ̄ lun umun, a göm n̄ñbal gau,

manö piral, manö najj hagagöl. *

¹¹ Pen nan si nan najj ḡipal adö u arö göm, ḡi aij nöp göm, gas̄i klö n̄ñjöm, j̄im ñöl m̄idaiun, a göm, agam̄ij nöp m̄idaiöl.

¹² N̄ñhön ḡin̄ḡ: n̄bi b̄i God Manö hagöp rö nöp ḡipal gau, B̄i Kub kal̄ip̄ abad m̄id aij göm, n̄p̄ sabe ḡinaböl manö kale u n̄ñnab; pen n̄bi b̄i ḡi najj ḡipal gau n̄ñjö, mulu lugnab,” a ḡila.

M̄id aij ḡipe, kalöp ḡi najj gaiöl, p̄ñ̄ñ̄ gagmim

¹³ Ḡi aij gun, a ḡimim, klö ḡipe arö, n̄bi b̄i r̄imnap kalöp ilön ñagnaböl. ¹⁴ Pen kale ḡi aij ḡipe kalöp ḡi najj gaiöl u, m̄ñ̄ m̄ñ̄ ḡimim. N̄bi b̄i kalöp ḡi najj ḡipal gau

kal̄ip̄ p̄ñ̄ñ̄ gagmim, gas̄i kub n̄ñagnim.

* ¹⁵ Pen m̄idmagö aij kale dan̄ u, Krai n̄pe nöp B̄i Kub, a ḡimim, hib n̄pe hagn̄ adö aran̄. Pen kale pör nöp gas̄i n̄ñjöl ḡi m̄idaimim, n̄bi b̄i r̄imnap, n̄ñhön ḡin̄ḡ gas̄i halö m̄idpim, a göm, hag n̄ñjaiöl, kal̄ip̄ ud aij ḡimim, manö hain hagnim, Krai manö aij u kal̄ip̄ hag ñ̄ aij ḡimim. ¹⁶ Pen hag ñ̄nabim u, hon manö n̄ñhön hagno God n̄p̄ aij ḡin̄m, a ḡimim, hag ñ̄mim. Krai n̄p̄ c̄iḡ ḡimim, ḡi aij ḡinabim u, b̄i gau kalöp hag jun̄ḡ gaböl gau, kal̄ip̄ nable gö arö ḡinaböl. * ¹⁷ Kale ḡi aij ḡipe n̄ñjöl ḡi, God kal̄ip̄ n̄ñebir arö gö, kalöp ḡi najj geinaböl u, manö m̄idagöp. Pen kale ḡi najj ḡipe, kalöp ḡi najj ḡinaböl u, God n̄p̄ aij gagnab.

Krai umöm gac hon tik ḡi yua

¹⁸ Kale ḡi aij ḡipe, kalöp ḡi najj geinaböl u, manö m̄idagöp, a ḡipin u, Krai n̄pe B̄i aij pen n̄p̄ ḡi najj geila, uma. N̄pe aij nöp ḡim̄idöp u pen kale n̄bi b̄i nan si nan najj ḡipim gau God aip̄ j̄im ñ̄nabin, a göm, uma. Mañ añ̄ yab̄ñ̄ uma; hainö kauyan̄ umagnab. Krai hañ roman̄ al pak l̄löl uma u pen Ana n̄pe umaga. Ana n̄pe kam̄ij m̄idöm, n̄pe kauyan̄ uraka. ¹⁹ Ana n̄pe an̄ḡ geia n̄pe amöm, n̄bi b̄i nöd umöm am̄ naḡi m̄ideila gau kal̄ip̄ manö aij n̄pe u hag ñ̄a. ²⁰ N̄bi b̄i naḡi m̄ideila gau, Noa m̄ideia ñ̄in u, God n̄p̄ manö u n̄ñageila u pen God kal̄ip̄ manö kub hagaga; manö ȳip̄ n̄ñnaböl aka göm, abad m̄ideia. Abad m̄idö n̄ñjöl ḡi, Noa n̄p̄ ñ̄ñḡ maḡib̄ ḡimön, a ga u ḡi damöm, n̄bi b̄i iru wasö, Noa ap̄lap̄ unbö raleb u nöp ñ̄ñḡ maḡib̄ raul m̄igan amöm, ñ̄ñḡ aij dan̄ aram̄ m̄idöm m̄id damöm, God gö kam̄ij arla. * ²¹ Pen ñ̄ñḡ maḡib̄ raul m̄igan am̄ m̄idöl, ñ̄ñḡ u kal̄ip̄ dap ranö, kam̄ij arla an̄bu rö, uri hon J̄isas Krai umöm uraka manö u n̄ñj udun, ñ̄ñḡ pakun, u rö nöp kam̄ij arnabun. Pen ñ̄ñḡ pakpun an̄bu, hañ roman̄ gac l̄k̄ ḡi yuun, a gun, pakagpun. Krai han̄p̄, a göm, umöm kauyan̄ uraka rö, God gas̄i m̄idmagö aij hon n̄ñjöm gac ap̄ m̄idagöp. Gas̄i an̄bu nöp n̄ñjun, ñ̄ñḡ pakpun. God n̄pe manö klö n̄ñjö an̄ḡ hag la me u. ²² Krai n̄pe pen umöm uraköm, am ram̄ M̄inöñ kumi kabö adö lan̄ au aramöm, God ñ̄ñmagö ȳijj̄ böñ lau adö m̄idöp n̄ñjöm ejol gau abe, k̄jaki nan klö m̄idöp gau abe, magöñhalö mo n̄pe gau m̄idpal.

4

Marö udöl gun, naḡi najj nöd n̄bö adö u arö gun

* 3:6: Jen 18:12 * 3:7: Ep 5:25 * 3:10: Sam 34:12-16 * 3:14: Ais 8:12-13; Mad 5:10; 1P1 2:20; 4:14 * 3:16: 1P1 2:12 * 3:20: Jen 6:1-7:24

1 Krais hañ romanj nipe ilön kub uda rö, hon u rö nöp ilön udnabun, a gımim, gası anıbu nöp nıñöl gı mıdaimim. Nıñhön gınıg; nıbi bı hañ romanj kale ilön kub uđpal gau, nan si nan naij gun, a göm, gası u nıñagpal. * 2 Nın anıbu rıköm, nın aıgeg Mınöñ naböñ il i hañ romanj mıdeınabun u, God nıp aıj gınım adö u nöp gun, a göm, mıdmagö kale ke uraknab adö u gagnaböl. 3 Kale nöd nıbi bı God Manö udagmıdal gau rö gı mıdmıdım. Gası naij nıñmim, nıbi si bı si gımim, nıg klö nıñ haultımim, nan iru yabıt nıñmim, hałowatö gımim, nan pıral God sabe gıgmim a göp nan gau sabe göl gı mıdmıdım. * 4 Mıñı pen, nıbi bı God Manö udagpal gau, kale mıd aıj gıpım u nıñöm, nıñhön gınıg hon aıp magum gımim hałowatö gıgmim, a göm, kalöp hag jubal. 5 Pen söl mıdöp, Bı Kub nıbi bı kamıñ mıdeınaböl gau abe, nıbi bı hadö umla gau abe, nıñhön nıñhön gıla gau, nıñhön gınıg anıg gıpım, a göm, manö kub hagö, kale nıñhön nıñhön gıpal gau magöñhalö nıp hag waiö lınaböl. * 6 Nıbi bı magöñhalö umbal rö umöm, hañ romanj u böñ nöp hij gı luga u pen ana gau amöm, God kamıñ mıdöp rö u kamıñ mıdeınaböl, a göm, Krais manö aıj nıpe u nıbi bı hadö umla gau kalıp hag nıa.

God wög hanıp adö ke ke hagöp rö, gı aıj gun

7 Söl mıdöp, nan nıñhön mıdöp gau magöñhalö pıs gınıg gab. Anıb u, gası nıñ aıj gımim, agamıj mıd aıj gımim, God nıp sabe gımim. * 8 Pen manö kub yabıt u, kale Krais nıbi bı pör nöp pen pen mıdmagö yabıt lı mıdaimim. Kale pen pen mıdmagö löl gı mıdeınabım u, Krais nıbi bı rımnap nan si nan naij göm kalöp nın iru nöp gı naij gaiöl u, kale yıñıd nıñmim arö gınabım. * 9 Krais nıñ uđpal nıbi bı rımnap ram kalöp auaiöl, gai am ram ade aubım, a gımim, hagıgmim; kalıp hag wıhai udmım. 10 God nıbi bı mög nıñöm ud aıj göm, kalıp gası aıj ke ke nıöb. God gası aıj kalöp nıöb anıbu, kalöp nöp wasö, an mam Krais nıbi bı nıpe mıdpal gau kalıp magöñhalö u rö nöp gası nıñöm nıöb. Anıb u, God kalöp gası aıj nıöb anıbu nıñmim, an mam gau kalıp gı aıj gımim. * 11 God kalöp gası aıj nıö, kale nıbi bı gau kalıp hag nıñabım u, gası nıñ aıj gımim, God Manö aıj u kabö göl nöp hag nıñmim. God kalöp gası aıj nıö, kale nıbi bı rımnap wög gı nıñabım u, God kalöp klö nıpe nıöb u udmım, nıbi bı gau kalıp wög gı nıñmim. Anıg geınabım u, Jısas Krais nıbi bı nıpe mıdıpım u nıñöm, kale God hib nıpe u haglö adö arnab. Jısas Krais, Bı klö yabıt u

nöp, nıp aıj a göl gı, hib nıpe pör pör hagno adö arıñ. Anıb unbö rö aıj.

Krais nıbi bı nıpe mıdpım rö, kalöp marö nıñaböl

12 Mıdamam aıj yad gau. Krais nıp cıg pıdöñ gınaböl aka arö gınaböl a göm, nıbi bı rımnap hanıp ilön kub mab mıtıñ rö nıñbal u, hanıp nıñhön gınıg anıg gab, a gımim, gası u nıñagımim. 13 Krais nıbi bı nıpe mıdpun u me, nıp gıla rö hanıp gaböl, a gımim, mıñ mıñ göl gı mıdpe me, nıpe mailö aıj yabıt nıpe halö aunab nın u, kale mıñ mıñ göl gı mıdeınabım. * 14 Kale Krais nıbi bı nıpe, a göm, kalöp hag juaiöl, mıñ mıñ göl gı mıdaimim. God Ana mailö aıj yabıt halö u hanıp aıp mıdöp u nıñöm me, anıg gaböl, a gımim, mıñ mıñ göl gı mıdaimim. * 15 Kale wıp alagımim; nan si udagımim; nıbi bı rımnap kalıp gı naij gıgmim; nan kale rö gımim gıgmim. Kale anıg gımim, ilön udnabım u, nable gınab. Pen gı aıj gımim ilön udnabım u, nable gagnıg gab. 16 Pen kale Krais nıp nıñ udmım nıpe hagöp rö gıpım rö, kalöp marö nıñaiöl, nable gıgnab. Krais nıbi bı nıpe mıdpun rö, hanıp anıg gaböl, a gımim, aıj gö nıñöl gı, God hib nıpe hagpe adö arıñ. 17 Söl mıdöp, God nıbi bı manö kub hagnab. Nıpe il göm nıbi bı nıpe ke manö kub hagnab. Pen hon nıbi bı nıpe ke uıham mıdeınabun u, nıbi bı manö aıj nıpe udagpal gau kale aıgöl göm mıdnaböl? 18 God Manö u kalı kılın rıköm hagla, “Nıbi bı God hagöp rö gıpal gau uıham yabıt kamıñ arnaböl; anıb u, nıbi bı God Manö udagöm, nan si nan naij gı mıdpal gau, kale aıgöl göm kamıñ arnaböl?” ö gıla. * 19 Anıb u, God marö hanıp hag la rö nöp udnabun u, gası iru nıñagun. Bı Kub hanıp gı la u, hałowatö gagnab, pen nıpe nöd haga rö nöp hanıp ud aıj gınab, a gun, gası u nıñun, gı aıj nöp göl gı gıno arnım.

5

Nıbi bı Krais nıñ uđpal gau bı abadep mıdmım, kalıp abad aıj gımim

1 Nıbi bı Krais nıñ uđpal gau kalıp bı abadep mıdpım gau, kalöp manö hagnıg gabin. Wög kale gıpım anıbu rö, yad u rö nöp nıbi bı Krais nıñ uđpal gau kalıp abad mıdpım. Krais ilön kub udeıa u, yad nıñ mıdainö. God nıpe Krais mailö aıj yabıt nıpe nıbi bı gau magöñhalö kalıp yamnab nın u, yad amem nıñ mıdeınabın. Anıb u, yad kalöp manö anıbi hagnıg gabin. 2 Bı kaj sipsip mukep gau kaj sipsip kale muk

* 4:1: Ro 6:2,7 * 4:3: Ep 2:2-3 * 4:5: Ap 10:42 * 4:7: Ro 13:11-12 * 4:8: 1Pi 1:22 * 4:9: Hib 13:2
 * 4:10: Ro 12:6-8 * 4:13: Ap 5:41; Jem 1:2; 1Pi 1:6-7 * 4:14: 1Pi 2:20 * 4:18: Pro 11:31

aij gıpal rö, God nıbi bı nıpe ke fı+magö adö kale la gau, kalıp abad mıd aij gımim. Nıbi bı rı+mnab kalöp neb neb göm haglö, God wög u gagmim. Mani nan gau udun a gımim God wög u gagmim. Mıñ mıñ göl gı, aij göl gı nöp God wög u gımim. Anıg geinabim u, God nıp aij gınab. * ³ Hon bı kub mıdpun, a gımim, God sipsip nıpe gau kalıp hag gagmim. Kale ke gı aij gıpe, kalöp nıñöm u rö nöp göl. * ⁴ Adö anıbu gıpe, Bı Sipsip Mukep Nap kabö göl u apöm, usajıl bad ktö pör pör nöp mımailö gı mıdeinab u kalöp fı+ nab.

Hıb hon ke dap ranagun; gası kabö rö nöp nıñun

⁵ Pen kale bı praj gau, bı majö kalöp abad mıdpal gau hagöl rö nıñmim. Kale magöñhalö, Kraıs nıbi bı anı mam gau nıñmim, kale nıbi bı pro, hon nıbi bı kub, a gımim, gası u nıñagmim. God Manö u kalı kılın rı+köm hagla,

“God nıbi bı hıb kub udnabun a gıpal gau kalıp jı nıñöm,

nıbi bı pro pro udpal gau, kalıp mög nıñöm, ud aij yabıl göp,” a gıla. *

⁶ Anıb u, God Bı ktö unbö ke u nıp nıñmim ana udmim, hagöp rö gımim. Anıg gınabim u, fı+n hain hag la u, nıpe gö, kale bı kub rö mıdeinabim. * ⁷ God nıpe ke kalöp abad mıd aij göp rö, marö mıdainım, magöñhalö ud fı+magö adö nıpe u lımim. *

⁸ Pen pör pör gı jın göl gı mıdmim, nıñ aij göl gı mıdaimim. Kauaf mauaf bı kale u kıjaki, kain kub laiön manö kub hagöp rö gau gau amöm, nıbi bı ap hau fı+nı, a göm, ulhai nıñöl gı ap ran ap lug arab. *

⁹ Kıjaki anıg gab u, hanıp nöp gagab; Kraıs nıbi bı anı mam hon ram Mıñöñ gau gau magöñhalö kalıp u rö nöp gab, a gımim, kıjaki nıp wasö gımim, Kraıs manö aij u nıñ ud pıdöñ göl gı mıdaimim. * ¹⁰ God nıbi bı mög nıñöm, ud aij yabıl göp rö, pör pör Kraıs nıbi bı nıpe mıdaimim, a göm, ram Mıñöñ aij yabıl kalöp hag la u me, magö i kalöp gı najı gılö ilön udpim u pen magö pro marap God nıpe ke apöm ktö nıpe kalöp fıö, kale Kraıs nıp nıñ ud pıdöñ gımim, nıp cıg aij yabıl gımim, nıbi bı ktö nıpe mıdmim, mıd aij yabıl gınabim. ¹¹ God Bı ktö yabıl u nıbi bı gau magöñhalö pör nöp pör nöp abad mıdeian! Anıb unbö rö aij.

Manö adıñ magö rı+mnab

¹² Mam aij yad Sailas aip mıdpul. Manö kalöp hagabin i nıpe kalı kılın rı+kab nıñöm yad köp ılep i kalöp yunabin. Mam anıbu, gası hon nıñbun rö nıñöb. Kalöp manö ktö

hagem, manö pro kalı kılın rı+kpin anıb i, God nıbi bı mög nıñeb magö yuö yabıl u nöp rı+kpin. Manö anıbi, manö nıñö yabıl, a gımim, nıñöl gı nöp mıdaimim. *

¹³ Pen Kraıs nıbi bı nıpe mıdpal daun kub Babilon aui kalöp, “Mıdpim?” a gıpal. God kalöp hag la rö, nıbi bı anıb gau u rö nöp hag la. Nı yad Mak kalöp u rö nöp, “Mıdpim?” a göp. * ¹⁴ Kraıs nıbi bı anı mam mıdmagö lıbun, a gımim, pen pen hag wıhai udöl gı, alaun bom halumim. Kraıs nıbi bı nıpe mıdpim gau, Kraıs kalöp magöñhalö ud aij gö, kale agamıj mıd aij göl gı mıdaimim.

* 5:2: Jon 21:15-17; Ap 20:28 * 5:3: 2Ko 1:24; Plp 3:17; Dai 2:7 * 5:5: Ep 5:21; Jem 4:6 * 5:6: Mad 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 * 5:7: Mad 6:25-30 * 5:8: 1De 5:6 * 5:9: Ep 6:11-13; Jem 4:7 * 5:12: Ap 15:22,37-40; 12:2,25; 13:13 * 5:13: 2Di 4:11

2 Pida Pida kōp hain n̄bō u kal̄i kl̄iñ r̄ika

¹ Yad Saimon Pida, Jisas Kraiſ manō ud arep b̄i ap. Yad wōg gep b̄i n̄pe ap m̄dpin. God hon Jisas Kraiſ han̄p ud kam̄n̄j yua u, n̄pe B̄i aij unbō ke. Jisas Kraiſ han̄p mōg n̄ñōm gas̄ aij n̄bō, hon n̄p n̄ñ ud pun. Kale n̄bi b̄i gau, Jisas Kraiſ kalōp gas̄ aij n̄bō, kale u rō nōp n̄p n̄ñ ud pin gau, kalōp kōp an̄bi kal̄i kl̄iñ r̄ikaj̄n. ² Kale God abe, B̄i Kub hon Jisas abe, kal̄ip gas̄ n̄ñ m̄dpe, kale apil m̄hau kalōp mōg n̄ñmil, ud aij ḡmil, abad m̄dlō, kale pōr pōr agam̄j m̄d aij ḡmim.

God han̄p uda a gun, n̄p c̄ig aij gun

³ Hon n̄bi b̄i Jisas Kraiſ lau adō m̄dpun gau, nan si nan naij arō gun, n̄pe hagōp rō nōp ḡi m̄daiun rō lōp. Hon Jisas Kraiſ n̄p n̄ñ ud pun u me, Kraiſ n̄pe u rō nōp God m̄dōm, klō n̄pe nōp han̄p n̄bō, hon God Manō hagōp rō nōp ḡi m̄daiun rō lōp. N̄pe B̄i aij unbō ke, B̄i mailō aij yab̄i halō pen n̄pe han̄p gas̄ n̄ñōm, n̄bi b̄i yad ke m̄daiōl, a gōm, han̄p hag la. ⁴ An̄b u, Jisas Kraiſ nan aij yab̄i an̄b gau han̄p n̄bō. Nan aij aij n̄bō u udun, gas̄ naij m̄nōñ nabōñ il i n̄ñōm lug pakōl rō lōp gau arō gun, God n̄pe ke m̄dōp rō m̄daiun rō lōp.

⁵ An̄bu, Kraiſ kalōp gas̄ aij n̄bō, n̄p n̄ñ ud pin. Pen kale Jisas Kraiſ n̄ñ ud lōl ḡi m̄dmim, kale klō ḡmim, n̄bi b̄i gau kal̄ip ḡi aij ḡmim. Pen kale n̄bi b̄i gau kal̄ip ḡi aij nōp gōl ḡi m̄dmim, kale klō ḡmim, Jisas Kraiſ n̄pe B̄i aigale B̄i rō m̄dōp manō yuō yab̄i u n̄ñ aij ḡmim. ⁶ Pen kale Jisas Kraiſ n̄pe B̄i aigale B̄i rō m̄dōp manō yuō yab̄i u n̄ñ aij nōp gōl ḡi m̄dmim, kale klō ḡmim, hañ roman̄ kale gas̄ gōp rō ḡgmim. Pen kale hañ roman̄ kale gas̄ gōp rō ḡgmim, kale klō ḡmim, Jisas Kraiſ n̄p n̄ñ ud p̄dōñ ḡmim, c̄ig aij ḡi m̄dmim, n̄pe hagōp hagōp rō nōp gōl ḡi m̄daimim.

⁷ Pen Jisas Kraiſ n̄p nōp gas̄ n̄ñmim c̄ig aij ḡmim, n̄pe hagōp hagōp rō nōp gōl ḡi m̄dmim, kale klō ḡmim, añ mam gau pen pen ud aij ḡipal rō, kale Kraiſ n̄bi b̄i añ mam kale gau pen pen ud aij ḡmim. Pen kale Kraiſ n̄bi b̄i añ mam kale gau pen pen ud aij gōl ḡi m̄dmim, kale klō ḡmim, Kraiſ n̄bi b̄i añ mam kale gau pen pen m̄dmagō l̄mim. ⁸ Pen yad au manō n̄ñōn n̄ñōn kal̄i kl̄iñ r̄ikaj̄n u, kale nan an̄bu nōp gas̄ n̄ñ aij ḡmim, klō ḡmim ḡi m̄deinabim u, kale B̄i Kub hon Jisas Kraiſ n̄pe B̄i aigale B̄i rō m̄dōp, a

ḡi gas̄ n̄ñmim, wōg n̄p ḡi aij ḡipe, n̄p nan magō aij r̄imnap p̄lnab. ⁹ Pen yad au manō n̄ñōn n̄ñōn kal̄i kl̄iñ r̄ikaj̄n u, kale r̄imnap nan an̄bu n̄ñagnabim u, kale n̄bi b̄i amgō we rō. Nan si nan naij ḡipim u, God n̄pe gac an̄bu h̄k ḡi yua u hau l̄ḡipim.

¹⁰ An̄b u, añ mam yad gau. God gas̄ n̄pe ke n̄ñōm, ȳip hain gōm n̄bi b̄i yad m̄daiōl, a gōm, kalōp udōp u, klō ḡmim n̄p hain ḡmim, n̄bi b̄i n̄pe m̄daimim. An̄g ḡmim me, Kraiſ manō aij n̄pe u pōr nōp n̄ñ ud p̄dōñ ḡmim, ḡi dammim, arō gagnabim. ¹¹ Pen B̄i Kub hon Jisas Kraiſ han̄p ud as̄ik yuōp u apōm, kalōp hag w̄hai udōl ḡi, n̄bi b̄i n̄pe pōr pōr abad m̄deinab ram raul m̄gan an̄bu da lōm abad m̄deinab.

God manō hagep b̄i gau, Ana U l̄ kal̄ip gas̄i n̄bō n̄ñōl ḡi God manō hagla

¹²⁻¹⁵ Kale manō hagaj̄n an̄bu n̄ñmim, hadō ud aij ḡipim, pen yad pōr nōp kalōp manō an̄bu hagōl ḡi nōp m̄deinabin. B̄i Kub hon Jisas Kraiſ ȳip, umnabōn, a gōm, n̄ñ hag la u sōl auōp u me, hañ roman̄ halō m̄dpin n̄ñ i, yad klō gem, kalōp manō an̄bu hagōl ḡi nōp m̄deinabin u aij. An̄g ḡinabin u, kale hau l̄ gagnabim; yad umnabin pen kale manō an̄bu n̄ñōl ḡi m̄deinabim. *

¹⁶ Kalōp nōd hagem, B̄i Kub hon Jisas Kraiſ ke yab̄i lōm klō halō aua, a ḡino u, aiud kl̄iñ aij udpal rō hagagno. Nōd B̄i Kub an̄bu ke yab̄i klō halō lō, amgō hon ke n̄ñun, hainō kalōp hagno. * ¹⁷⁻¹⁸ N̄ñ an̄bu, hon Jisas Kraiſ aip am dum u l̄ au m̄daino n̄ñōl ḡi, Bap̄i God mailō aij yōl n̄pe u apōm, Jisas Kraiſ hib n̄pe dap ranōm haga, “B̄i i N̄i m̄dmagō aij yad; n̄p n̄ñnō ȳip aij yab̄i gōp,” a ga. God n̄pe an̄g hagō, hon ke manō n̄pe u apdi n̄ñno. *

¹⁹ Hon ke God manō apdi n̄ñno u me, hon n̄ñbun, b̄i God manō hagep gau kale manō hagla u, God manō n̄pe nōp hagla; manō bōñ nōp udep u nōp hagla. Manō hagla an̄bu, hapō m̄t̄aj̄ s̄ibōn yaj̄ lauōm l̄lō, han̄p mailō yamōb rō u gōp. Mailō an̄bu, n̄ñ lōl ḡi damōm, ram m̄nōñ r̄ikn̄g gō n̄ñōl ḡi, gap̄i paḡl̄n hañ aunab m̄dmagō an̄ kale dan̄ n̄ñnabim. Hañ aunab u, ram bōñ nōp r̄ikōp u rō ḡinab. ²⁰ Manō hagabin i n̄ñ aij ḡmim: God manō hagep b̄i gau God Manō n̄pe kal̄i kl̄iñ r̄ikōm hagla u, gas̄ kale ke nōp n̄ñōm, manō il u hagōl rō lagōp. ²¹ N̄ñōn ḡin̄g: God manō hagep b̄i gau, God manō u hagn̄g, ke n̄ñla rō hagagla; Ana U l̄ n̄pe kal̄ip gas̄i n̄bō n̄ñōl ḡi, God manō hagla. *

* 1:6: Gal 5:22-23 * 1:12-15: 2Ko 5:1; Jon 21:18-19 2Di 3:16; 1Pi 1:11-12

* 1:16: Mad 17:1-5 * 1:17-18: Mad 17:5 * 1:21:

2

Bi God Manö hagabun, a göm, manö piral hag ñibal gau

1 Hadame nöp bi rímnap, God manö hagabun, a göm, ñibi bi Isrel kalíp manö piral hag ñimídal. Gíla aníbu rö, ñibi bi rímnap anj kale u mídöm, u rö nöp manö piral haglö, ñibi bi rímnap manö piral kale u ñijnabim rö löp. Bi Kub kalíp rau adog uda u ñipe Bi Kub wasö göm, hag junaböl. Pen kale manö piral hagöm anig gínaböl u, God gö, adin pen ilön kub yabiñ udnaböl. *

2 Kale gi naj yabiñ gípal. Krai ñibi bi ñipe mídpal ñibi bi iru nöp manö piral kale u udöm, u rö nöp gínaböl. Anig gínaböl rö, ñibi bi gau ñijnöm, adan kamín arep u rau acíp acíp gínaböl. 3 Mani nan gau udun, a göm, kalöp manö piral yabiñ hagnaböl. Anig gínaböl u pen God ñipe hadame nöp ñijn nöp mídmiðöp. Ñipe kalíp manö kub hagöm al pak línig gab. 4 God ejol nan si nan naj gíla gau kalíp uöm mígan naj yan yuö, nagí klö síbön auöp au mídöm, God manö kub hagnab ñin u abad mídpal.

* 5 Pen hadame dagol gau ñibi bi ñip arö gíla gau, God kalíp mög ñijnaga. Ñipe gö, möñ kub alöm ñig ut ap ranö, ñibi bi gi naj gíla gau magöñhalö ñig ñijnöm um hakla. Pen bi ne Noa ñibi bi gau kalíp, God hagöp rö nöp gímim, a gímíðöp. Aníb u, God ñipe Noa abe, ñibi bi ñipe unbö mudun jin abe, kalíp nöp abad mídöm ud kamín yua. *

6 Pen ñibi bi God Manö hagöp rö gagnaböl gau, kalíp gínabin u ñibi bi gau magöñhalö ñijn aij gílan, a göm, mab mítan u kumi kabö adö lanj ñibö yuö, apöm Sodom Gomara ñibi bi kalíp bön nöp in habík ara. *

7 Lod ñipe, ñibi si bi si göm, nan naj yabiñ gímídal u ñijnöm, gasí kub ñijnmíðöp u, God ñip ud kamín yua. * 8 Lod bi aij, anj kale gau mídöm, ñin añí añí pör pör God lo manö ñipe u ríb juöm, nan si nan naj gímídal gau amgö ñijnöm, manö naj hagnmídal gau apdí ñijnöm, iru yabiñ ga. 9 Ñipe nöð anig ga rö, hon ñijnbun, marö ñihön ñihön aunab, Bi Kub ñipe ñibi bi God Manö hagöp rö gípal gau kalíp abad mídöm, ud kamín yuním rö löp. Pen ñibi bi God Manö hagöp rö gappal gau nagí rö lö, marö udöl gi, manö kub hagep ñin u abad míðeinaböl. 10 Pen ñibi si bi si gímídal gau, manö kub ke yabiñ udnaböl. Ñibi bi kub kalíp abad mídpal gau, manö kale ñijnagöm, gasí kale ke auöp rö gípal ñibi bi gau abe, manö kub ke yabiñ udnaböl.

God Manö hagabun, a göm, manö piral hagpal bi aníb gau, píninj göm ana udagöm, bi mailö aij ke halö kumi kabö adö lanj au mídpal gau kalíp hañöwañö hag jubal. *

11 Ejol gau aníbu rö gappal. Ejol kale bi klö yabiñ mídpal u pen kale Bi Kub amgö ilö ñipe au bi aníb gau kalíp hag juagpal. *

12 Pen bi God Manö hagabun, a göm, manö piral hagpal bi aníb gau, wal wayöñ gau gasí míðagöp hañöwañö gípal rö u gípal. Kale gasí míðagöp pen kale manö naj yabiñ haggal. Gípal aníbu, wal wayöñ hel líbal udöp u rö, kalíp gínab. Umnaböl me. * 13 Kale ñibi bi gau ilön ñibal u pen kale ke ilön udnaböl. Kale gi naj göl gi, sídö anj nan kub ñijnöl gi, ñig klö ñijnöl gi, hañöwañö gi damöm, nable udagpal. Ñibi bi aníb gau kale apöm, kalöp aip magum göm nan ñijnbal u, kale míðmagö uraknab rö hañöwañö gi damöm, nan gac göp ap rö aka wös hapeb ap rö líbal. 14 Kale pör pör nöp ñibi si udun, bi si udun, a göm, amgö lí nöp aipal. Ñibi bi Krai ñip cig aij gappal gau kalíp neb neb gi dap kíð kale u amöm, nan si nan naj gípal. Nan gau nan hon nöp míðeian, a göm, gasí u nöp ñijnbal. God ñipe gi naj yabiñ gípal gau ñijnöm, kalíp pen ilön kub yabiñ ñiníg gab.

15 Kale adan kabö göl adö u arö göm, nan si nan naj gun, a göm, gasí u nöp ñijnbal. Bi Beo ñi ñipe Belam ga rö nöp gípal. Belam mani nan gau udnam, a göm, gi naj ga. *

16 Kaj donki gau manö haggappal u pen donki ñipe u, bi haggal rö Belam ñip hag gö, piral hagnig geia aníbu arö ga. Aníb u, Belam gi naj ga aníbu, God Belam ñip hag ga. *

17 Pen mañ rímnap, ñig mílnig amun ñijnbun, ñig ilam juöp gau mílep göp. Mañ rímnap möñ alnig gö, yigön kub apöm lígö, alagöp. Aníb u rö me, bi manö pir alep bi gau, God Manö hag ñibun, a gípal. Anig gípal u, God kalíp síbön kub auöp anj gau hag yunab. *

18 Bi aníb gau, hib kale ke dap ranöm haggal, “Haníp hain gímim, míðmagö uraknab rö hañöwañö gímim,” a gípal. Ñibi bi rímnap nöð bi ñineb kale gau aip ajöm, gi naj göm hañöwañö geila, pen hainö gasí aij ñijnöm nagí adö aníbu arö göm, sól míð aij gínig gaböl. Pen bi naj aníb gau amöm, ñibi bi uri sól míð aij gínig gaböl gau gasí naj ñilö, kale adan aij u arö göm, ado göm, kauyanj nan si nan naj u gípal. 19 Bi naj aníb gau haggal, “Kale míðmagö uraknab rö hañöwañö gínabim,” a gípal u pen bi naj gau kale ke nan si nan naj gep

* 2:1: Mad 24:11; Jud 4 * 2:4: Jud 6 * 2:5: Jen 6:1-7:24; 2Pi 3:6 * 2:6: Jen 19:24; Jud 7 * 2:7: Jen 19:1-16 * 2:10: Jud 7-8,16 * 2:11: Jud 9 * 2:12: Jud 10 * 2:15: Nab 22:7; Jud 11; Rep 2:14 * 2:16: Nab 22:28-35 * 2:17: Jud 12-13

magö u nagt wög gep n̄bi b̄i rö m̄d̄pal. B̄i r̄imnap apöm, b̄i r̄imnap aip pen pen göm, nagt l̄inaböl u, kale nagt wög gep b̄i kale m̄d̄pal. Nan si nan najj gep magö u, n̄bi b̄i r̄imnap aip pen pen göm nagt l̄inab u, kale nan si nan najj an̄b̄i gau nagt wög gep n̄bi b̄i rö m̄d̄pal. Nagt wög an̄bu ḡt damöm, ȳhar̄iṅ m̄daïöl rö lagöp. ²⁰ Nöd B̄i Kub hon Jisas Kraiss han̄p ud kam̄iṅ yuöp u n̄p n̄iṅ udöm, n̄bi b̄i aip ajöm nan najj m̄n̄n̄j naböṅ il i gas̄i n̄iṅöm halöwalö ḡm̄d̄al gau arö göm, m̄d̄ aij ḡla. Pen hainö u, kale ado ḡt amöm, nan si nan najj nöd ḡm̄d̄al adan an̄bu kauyan̄ arnaböl u, nöd najj m̄dm̄d̄al rö wasö, uri najj yab̄t̄ m̄deinaböl. ^{*} ²¹ Kam̄iṅ m̄dep nagt u n̄iṅagblap u, aij rö ḡiböp. Pen God kal̄p haga manö aij u n̄iṅöm, hainö arö ḡinaböl u, ḡt najj yab̄t̄ ḡinaböl. ^{*} ²² B̄i God Manö arö ḡipal gau, kale manö m̄höp hadame nöp hagn̄d̄al u rö ḡipal. Manö m̄höp an̄bu ap hagla, “Kain gau t̄haköm ado ḡt apöm, nan t̄hak l̄ibal u kauyan̄ n̄iṅnaböl,” a ḡla. Manö ap pen hagla, “Kaj gau ñḡ paköm, ad̄iṅ wateb karkol ḡinaböl,” a ḡla. ^{*}

3

Jisas hainö ado ḡt aunab, a ḡimim, gas̄i halö m̄d̄aimim

¹ N̄bi b̄i m̄dm̄magö yad gau. Kalöp köp ap nöd kal̄t̄ kl̄iṅ r̄ik̄ yunö. M̄ñi köp hain n̄b̄ö kalöp kal̄t̄ kl̄iṅ r̄ikabin. Köp m̄höp pen il aṅ̄i nöp. Yad kalöp köp m̄höp kal̄t̄ kl̄iṅ r̄ikn̄ö, kale manö nöd n̄iṅbe u n̄iṅ aij ḡimim, gas̄i n̄iṅöl ḡt nöp m̄deinabim, a gem, kalöp köp m̄höp kal̄t̄ kl̄iṅ r̄ikpin. ² God n̄ipe ke b̄i manö hagep ut̄ n̄ipe gau hag lö, kale hadame nöp manö n̄ipe hagla. Ud Kam̄iṅ Yuep B̄i hon, B̄i Kub hon u, n̄ipe ke b̄i manö ud arep n̄ipe hag lö, manö klö hagöm an̄ḡ ḡimim, a ga, manö u hag ñ̄m̄idun. Manö an̄bu nöp, kale hadame hagla abe, hon uri hagabun abe, n̄iṅ m̄d̄aimim, a gem, kalöp köp an̄bi kal̄t̄ kl̄iṅ r̄ikabin. ^{*}

³ Pen nan kub hagabin i n̄iṅim. Ñ̄in hain m̄dpun i rö, n̄bi b̄i gas̄i najj kale ke n̄iṅbal rö ḡipal gau, r̄imnap apöm Jisas Kraiss manö aij n̄ipe u hag juöm hagnaböl, ^{*} ⁴ “B̄i aunabin, a göm, manö hag la u, aunab m̄igan gai n̄b̄öṅ N̄bi b̄i nöd n̄b̄ö gau m̄dlö n̄iṅöl ḡt, aunabin a ga u pen kale umhakla u auagöp. Nan magöṅhalö hadame dagol ḡt la ñ̄in u m̄deia rö nöp m̄d̄öp,” a ḡinaböl. ^{*} ⁵ B̄i an̄b̄i gau, God

hadame dagol gau manö nöp hagö, kumi kabö adö laṅ löm, ñ̄ḡ u ḡigabö göm, m̄n̄n̄j naböṅ u aṅ̄ yan̄ löm ga. God ga an̄bu, kale n̄iṅ aij ḡipal u pen kale n̄iṅebir arö ḡipal. ^{*} ⁶ Hainö, God manö nöp hagö, ñ̄ḡ an̄b̄i gau apöm, m̄n̄n̄j naböṅ nan gau nöd m̄dm̄d̄öp u yuö yuö gö, böṅ nöp najj ga. ^{*} ⁷ God manö an̄bu nöp hagö, kumi kabö adö laṅ abe m̄n̄n̄j naböṅ il i abe uri m̄d̄ aij göp u pen n̄bi b̄i God Manö hagöp rö gagpal gau kal̄p manö kub hagöm ilön kub ñ̄n̄ab ñ̄n̄ u, kumi kabö laṅ abe m̄n̄n̄j naböṅ il i abe mab lauö böṅ nöp innab.

⁸ Pen n̄bi b̄i m̄dm̄magö yad gau. Manö ap haūt̄ ḡimim rö löp. Hon ñ̄n̄ aṅ̄i ap n̄iṅbun u pen B̄i Kub n̄iṅö m̄i iru yab̄t̄ rö löp. Hon m̄i iru yab̄t̄ nöp wö ral n̄iṅbun u pen B̄i Kub n̄iṅö ñ̄n̄ aṅ̄i ap nöp rö löp. ^{*}

⁹ An̄b̄i u, B̄i Kub n̄ipe, aunabin, a göm, ȳiṅid auagöp u, n̄bi b̄i r̄imnap manö nöp hagöm arö ḡipal rö gagöp; n̄bi b̄i nan si nan najj göm, mab ke yan̄ ar̄n̄ḡ gaböl gau, r̄imnap ur gagöl, kale magöṅhalö ȳip lau adö aulö kal̄p udnam, a göm, abad m̄d̄öp. ^{*}

¹⁰ Pen B̄i Kub aunab u, b̄i nan si udep gau kal̄p n̄iṅ m̄dlö auagpal rö u aunab. Ñ̄in an̄bu, gu m̄l̄öbö hagö n̄iṅöl ḡt, kumi kabö mu adö laṅ ke ke arnab. Gap̄i nan n̄ihön n̄ihön kumi kabö adö laṅ m̄d̄öp gau inöm, m̄n̄n̄j naböṅ il i nan n̄ihön n̄ihön m̄d̄öp gau magöṅhalö innab. ^{*}

¹¹ Hainö nan gau magöṅhalö an̄ḡ göl innab a ḡimim, kale uri ḡt aij ḡinabim aka halöwalö ḡinabim? Ñ̄in kub aun̄ḡ gab an̄bu gas̄i n̄iṅmim, God Manö hagöp rö nöp ḡimim n̄bi b̄i ut̄ n̄ipe m̄d̄aimim. ¹² Pen God ñ̄in kub n̄ipe u ȳiṅid aun̄m̄ a ḡimim, manö aij n̄ipe u n̄bi b̄i gau kal̄p haḡ ñöl ḡt m̄dmim. Ñ̄in an̄bu, rak̄in, gap̄i, nan kumi kabö adö laṅ gau, in ñ̄ḡ bad l̄inab u pen ¹³ God kumi kabö adö laṅ abe, m̄n̄n̄j naböṅ il i abe, hain n̄b̄ö ḡinabin, a göm, manö hag la u abad m̄dpun. Ram hain n̄b̄ö an̄bu, n̄bi b̄i God aip m̄d̄öm n̄ipe hagöp rö nöp ḡilö arnab. ^{*}

¹⁴ An̄b̄i u, n̄bi b̄i m̄dm̄magö yad gau. N̄ipe aunab, a ḡimim, abad m̄dpim ñ̄n̄ i, gas̄i klö n̄iṅmim, God amgö ilö n̄ipe n̄bi b̄i as̄iṅ m̄dagöp, n̄bi b̄i manö m̄dagöp rö m̄idun, n̄p aip j̄im̄ ñöl m̄d̄aiun, a ḡimim, ḡipe arö me, n̄ipe apöm kalöp n̄iṅö, aij yab̄t̄ ḡin̄m. ¹⁵ Pen n̄ipe ȳiṅid auagöp u, kale gas̄i n̄iṅmim, kalöp n̄bi b̄i r̄imnap halö ȳip lau adö aulö, yad ud kam̄iṅ yunam, a göm, abad m̄d̄öp. God n̄ipe mam m̄dm̄magö hon

^{*} 2:20: Mad 12:45 ^{*} 2:21: Luk 12:47-48 ^{*} 2:22: Pro 26:11 ^{*} 3:2: Jud 17 ^{*} 3:3: 1Di 4:1; Jud 18 ^{*} 3:4: Mad 24:48 ^{*} 3:5: Jen 1:6-9 ^{*} 3:6: Jen 7:11; 2Pi 2:5 ^{*} 3:8: Sam 90:4 ^{*} 3:9: Hab 2:3; 1Di 2:4 ^{*} 3:10: Luk 12:39; 1De 5:2; Mad 24:29,35 ^{*} 3:13: Ais 65:17; 66:22; Rep 21:1,27 ^{*} 3:15: Ro 2:4

Pol nɪp gasɪ aij ñö nɪŋöl gɪ, kalöp köp kalɪ
kliñ rɪkôm, manö añɪ anɪbu rö haga. *

¹⁶ Pol manö nɪpe kalɪ kliñ rɪka u, köp nɪpe
rɪka gau magõŋhalö manö añɪ anɪbu nöp
mɪdöp. Pol köp nɪpe gau manö uɰham
nɪŋeb rö rɪmnap halö hagö me, nɪbi bɪ God
Manö nɪŋagöm, Krajs nɪp cɪg aij gɪgpal
gau, Pol manö uɰham nɪŋeb anɪbu nɪŋöm,
ado göm manö piral adö u hɪgpal. God
Manö bɪ rɪmnap kalɪ kliñ rɪkla gau, kale u
rö nöp manö anɪbu nɪŋöm, ado göm manö
piral adö u hɪgpal. Anɪg gɪlö, God manö
kub hagnab ñɪn u adan kale kamɪŋ arep ap
mɪdagnab.

¹⁷ Pen nɪbi bɪ aij yad gau. Kale manö
anɪbi hadö nɪŋbim u me, nɪŋ aij gɪmim.
Kale uri Krajs nɪp cɪg aij gɪmim mɪdpim.
Pen nɪbi bɪ rɪmnap apöm, manö piral
haglö, kale u rö nöp gasɪ naj nɪŋmim, kale
gɪ naj gɪpal rö gɪmim, ap lug pakmim rö
löp. * ¹⁸ Pen Bɪ Kub hon Jisas Krajs hanɪp
ud kamɪŋ yuöp u, nɪpe nɪbi bɪ mög nɪŋöm
ud aij göp u nɪŋbim rö, Jisas Krajs nɪp nɪŋ
aij yabɪŋ gun, a gɪmim, gasɪ anɪbu nɪŋöl gɪ
mɪdpe arnɪm. Bɪ Kub hon hɪb nɪpe u pör
nöp pör nöp hagno adö arnɪm! Anɪb unbö
rö aij.

* 3:17: Mak 13:33; 1Ko 10:12

2

1 Jon Jon köp nöd u kalı kfiñ rıka

God Manö Kamıj u

¹ Ram mınöñ hadame dagol gı laga ñın u, Manö Kamıj u mıdmıdöp. Pen nıpe ke hainö ñın i nöp apöm manö hagö, hon apdi nıñun, nıpe ke amgö nıñun, ñımagö lı nıñbun. Yad Manö Kamıj anıbu nöp hagnıg gabin me. * ² Nıpe pör pör nöp kamıj mıdmıdöp u, hañ romanj lóm waiö aua u, hon amgö nıñno. Kamıj pör mıdep Bı u, Bapi aip mıdöm ram mınöñ il i apöm waiö la u, nıpe amgö hon ke nıñun, manö nıñö anıbu kalöp hagabun. * ³ Nan nıñön nıñön amgö nıñbun u, manö nıñön nıñön apdi nıñbun u, kalöp abe hagabun. Hon Bapi God Ñı nıpe Jisas Krais apil mıhau aip jım ñöl mıdpun. Pen kalöp manö anıbu hagno, nıñmim nıñ udpe me, hon magöñhalö God apil mıhau aip jım ñöl mıdeinabun. ⁴ Anıg gınabım u, hon mıñ mıñ gınabun. Gası u nıñun, kalöp manö anıbi kalı kfiñ rıkabun. *

God nıpe Mailö

⁵ Jisas Krais hanıp hagö nıñbun manö u kalöp hagnıg gabin. God nıpe mailö; nıpe sıbön halö mıdagöp. * ⁶ God aip jım ñöl mıdpun, a gınabun u, pen nan si nan naij gı damun, sıb au ajeinabun u, manö pıral hagnıg, nan naij gıpun u abe pıral gun gınabun. * ⁷ Pen God mailö aij pör pör mıdmıdöp rö, hon mailö aij nıpe lau adö mıdeinabun u, hon añ mam Jisas nıpe nıñ udpal gau aip jım ñöl mıdno, Ñı nıpe Jisas hagape nıpe u nan si nan naij gıpun gac u magöñhalö kık gı yunab.

⁸ Pen nan si nan naij rımnıp gagpun, a gınabun u, manö pıral hagnabun; God Manö nıñö nöp u mıdmıdög anı hon dan mıdagöp. * ⁹ Pen hon nan si nan naij gıpun u, God nıpe hag payık pe gınabun u, nıpe pör pör hagöp rö nöp göm, pör pör kabö göl nöp göm gab rö, nan si nan naij gıpun gau nıñöm arö göm, gac anıbu magöñhalö kık gı yu haknab.

¹⁰ Pen nan si nan naij gagpun, a gınabun u, God manö pıral hagab, a gınabun; God Manö aij nıpe u mıdmıdög anı hon dan mıdagöp.

Krais hanıp a göm, nıpe ke Nap nıpe sabe gı ña

¹ Ñı pai yad gau. Kale nan si nan naij gagmım, a gem, kalöp manö anıbi kalı kfiñ rıkabın. Pen nan si nan naij gınabım u, Jisas Krais pör pör kabö rö nöp gımdöp u, nıpe hanıp gı ñöm Nap nıpe hagöm, nan si nan naij gıpal u nıñmön arö gımön, a gımdöp. * ² God nıpe nan si nan naij gıpun gau nıñöm, hanıp mılö ke gau yuböp. Pen Jisas Krais nıpe ke nan si nan naij gıpun gau mab ba lañ au hañ romanj adö nıpe ke udöm umöm, nan si nan naij gıpun gac u magöñhalö kık gı yua. Pen nan si nan naij hon nöp wasö; nıbi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö nan si nan naij gıpal gac u kık gı yua. *

³ God Manö hagöp rö geinabun u, hon nıñö nöp God nıpe nıñbun u, nıñnabun. ⁴ Bı ap, God nıpe nıñbın, a gınab pen God hagöp rö gagnab u, nıpe manö pıral hagnab; manö nıñö u mıdmıdög anı nıpe dan mıdagöp. ⁵⁻⁶ Pen nıbi bı God Manö hagöp rö gıpal gau, kale God nıpe mıdmıdög yabıl lıbal. God aip jım ñöl mıdpun, a gıpal, nıbi bı gau, Jisas gımdöp rö nöp gınaböl. Nıpe gımdöp rö gınabun u me, hon nıñnabun, God anı dan mıdpun. *

Pen pen mıdmıdög lımim

⁷ Nıbi bı mıdmıdög yad gau. Manö kalı kfiñ rıkabın anıbi, manö gısön nıbö wasö; manö hadame dagol hagla mıdmıdöp; manö nöd nıbö anıbu nöp yad uri kalöp hagabın. * ⁸ Pen manö kalöp kalı kfiñ rıkabın anıbi manö gısön nıbö mıdöp. Jisas Krais gımdöp u nıñöm, manö gısön nıbö anıbu manö nıñö nöp, a gıpal. Pen kale nıbi bı gau gabım u abe nıñöm, kale u rö nöp, manö gısön nıbö anıbu manö nıñö nöp, a gıpal. Sıbön u uri hadö ur gab; mailö magö nıñö u hadö mailö gab. *

⁹ Nıbi bı, mailö mıdpun, a göm, añ mam kale rımnıp mulu kal nıñbal gau, kale sıb au mıdpal. *

¹⁰ Pen nıbi bı añ mam kale gau kalıpe mıdmıdög lıbal gau, mailö mıdpal. Mailö gau ajöm, ap lug pakagnaböl. * ¹¹ Nıbi bı añ mam kale rımnıp mulu kal nıñbal gau, kale sıb au mıdpal. Kale sıb gau mıdlö, amgö kale hadö we göp nıñöm sıb gau ajöm, gai araböl u nıñagpal. *

¹² Jisas Krais nıpe uma u me, God nan si nan naij gıpım u nıñöm arö göp.

* 1:1: Jon 1:1 * 1:2: Jon 1:14 * 1:4: Jon 16:24 * 1:5: 1Di 6:16; Jem 1:17 * 1:6: 1Jn 2:4 * 1:8: Sam 32:5; Pro 28:13 * 2:1: Hib 9:24 * 2:2: Jon 1:29; Kol 1:20; 1Jn 4:10 * 2:5-6: Jon 14:21,23 * 2:7: Jon 13:34; 2Jn 5-6 * 2:8: Ro 13:12; Jon 1:9 * 2:9: 1Jn 4:20 * 2:10: Ro 14:13 * 2:11: Jon 12:35

Ani bu, yad kalöp ñi pai mɨdmagö yad gau manö ani bi kalɨ kɨñ rɨkabin.

¹³ Kale bi majö gau,

Jisas Krai s hadame dagol gau mɨdöm uri mɨdöp u,

nɨp hadö nɨnbim u me,

yad kalöp bi majö manö ani bi kalɨ kɨñ rɨkabin.

Kale bi praj gau,

Seden, Bi Naij Yabi u, nɨp

ma kale mo gau hadö libim u me,

yad kalöp bi praj manö ani bi kalɨ kɨñ rɨkabin.

Kale ñi pai mɨdmagö yad gau

Bapi nɨp hadö nɨnbim u me,

yad kalöp ñi pai mɨdmagö yad manö ani bi kalɨ kɨñ rɨkabin.

¹⁴ Kale bi majö gau,

Jisas Krai s hadame dagol gau mɨdöm uri mɨdöp u,

nɨp hadö nɨnbim u me,

yad kalöp bi majö manö ani bi kalɨ kɨñ rɨkabin.

Kale bi praj gau,

God Manö kamɨnɨ u

mɨdmagö anɨ kale danɨ kamɨnɨ mɨdö, kale kɨö gɨmim,

Seden, Bi Naij Yabi u,

nɨp ma kale mo gau hadö libim u me,

yad kalöp bi praj manö ani bi kalɨ kɨñ rɨkabin.

Nan mɨnönɨ naböŋ il i mɨdmagö lagmim

¹⁵ Krai s nɨbi bi nɨpe mɨdagpal gau, nagɨ gɨpal adö u gun, a gɨmim, gasɨ u nɨnɨgammim. Gasɨ kale nan mɨnönɨ naböŋ il i gau amöm wam wam gö, nan gau mɨdmagö linabim u, kale Bapi nɨp gasɨ u arö gɨmim, nɨp mɨdmagö lagnabim. * ¹⁶ Nɨbi bi nan mɨnönɨ naböŋ il i gasɨ nɨnbal gau, hañ romanɨ hon nan si nan naij gasɨ göp rö gun, a göm, nan nɨhön nɨhön amgö nɨnɨnaböl gau, si udun a göm, nan gau iru nöp udun, hib kub udun, a göm, nɨnbal rö gɨlö aröp. Bapi kalɨp gasɨ ñö anɨg gaggal; mɨnönɨ naböŋ il i nan gau gasɨ nɨnöm, anɨg gɨpal. * ¹⁷ Ram mɨnönɨ il i abe, nan nɨhön nɨhön ram mɨnönɨ il i gasɨ tɨp göp gau abe, ur gɨnɨg gab; pen nɨbi bi God hagöp rö gɨpal gau pör pör mɨdeinaböl. *

Krai s nɨp mulu kal nɨnɨb bi u

¹⁸ Ñi pai mɨdmagö yad gau. Ñin hain u söl mɨdöp. Bi Krai s nɨp mulu kal nɨnɨb bi u aunab, a gɨla, u nɨnbim. Mɨñi nɨbi bi Krai s nɨp mulu kal nɨnbal gau iru mɨdpal rö, ñin hain u söl mɨdöp u, nɨnbun. *

* **2:15:** Ro 8:7 * **2:16:** Ro 13:14 * **2:17:** Mad 7:21 * **2:18:** Mad 24:5,24; 2Jn 7 * **2:19:** Ap 20:30

* **2:20:** 1Ko 2:15 * **2:22:** 1Jn 4:3; 2Jn 7 * **2:23:** Jon 5:23; 1Jn 4:15; 5:1 * **2:27:** Jon 16:13 * **2:29:** 1Jn

3:10 * **3:1:** Jon 1:12-13; 16:3

¹⁹ Nɨbi bi Krai s nɨp mulu lugö nɨnbal ani bu gau, hon aip magum göm, hainö arö göm höŋ adö arla; hon aip magum gaila pen hon aip jɨm ñöl mɨdagmɨdal. Hon aip jɨm ñöl mɨdaiblap u, hanɨp arö göm ke ke aragblap. Pen höŋ adö arla u, nɨbi bi yad waiö nöp nɨnɨnaböl, bi gau kalɨp aip jɨm ñöl mɨdagpal, a göm, God nɨpe ke gö, kale höŋ adö arla. *

²⁰ Pen Krai s, Ana Ut yuö kalöp adö apöm aip mɨdöp rö, kale magöŋhalö God Manö nɨnɨö u nɨnbim. * ²¹ Kale Jisas Krai s manö nɨnɨö u nɨnɨgppim, a gem, kalöp manö i kalɨ kɨñ rɨkagabin; kale hadö nɨnbim. Pen Jisas Krai s manö nɨnɨö u, manö piral ap auagöp.

²² “Ji s nɨpe Mesaia wasö,” gɨnab bi ani bu nöp nɨpe bi pir alep bi. Anɨg gɨnab u, nɨpe Bapi abe, Ñi abe wasö gɨnab. Bi ani bu nɨpe Krai s Nɨp Mulu Kal Nɨnɨb Bi ani bu. * ²³ Nɨbi bi Ji s nɨpe God Ñi wasö gɨpal gau, kale Nap nɨp nɨnɨgppal. Pen nɨbi bi Ji s nɨpe God Ñi nɨpe mɨdöp hag waiö gɨpal gau, kale Nap nɨp abe nɨnbal. *

Ana Ut kalöp Krai s manö nɨnɨö u hag ñinab

²⁴ Manö nöd nɨnɨbe u, mɨdmagö anɨ kale danɨ ud aij göl gɨ mɨdmim. Manö nöd nɨnɨbe u, mɨdmagö anɨ kale danɨ ud aij göl gɨ mɨdeinabim u, God Ñi aip jɨm ñöl mɨdmim, Nap aip jɨm ñöl mɨdmim mɨdeinabim. ²⁵ Hanɨp manö nɨnɨö hag löm haga, “Kale pör pör nöp kamɨnɨ mɨdeinabim,” a ga.

²⁶ Manö uri nöp hagajɨn i, nɨbi bi manö piral hagöm gasɨ kalöp tɨp gɨ ud arnɨg gaböl gau gasɨ nɨnɨm hagajɨn. ²⁷ Nɨbi bi gau kalöp hag ñagöl. Krai s nɨpe Ana Ut yuö kalöp adö apöm aip mɨdöp rö, nɨpe ke kalöp hag ñab; pen nɨpe manö piral wasö, manö nɨnɨö nöp magöŋhalö kalöp hag ñinab. Ani bu u, God Ana gasɨ ñöb rö, Krai s nɨp cɨg gɨmim nöp mɨdaimim. *

²⁸ Ñi pai mɨdmagö yad gau. Krai s nɨp cɨg gɨmim nöp mɨdpe me, nɨpe ado gɨ aunab ñin u, nɨp nɨnɨno nable gagnab; hubɨköl u nöp gun mɨdeinabun. ²⁹ Krai s nɨpe nagɨ yɨjɨg göl adö u nöp gɨ aij göp nɨnbim u, kale u rö nöp nɨnbim, nɨbi bi nagɨ yɨjɨg göl adö u nöp gɨpal gau, kale God ñi pai nɨpe mɨdöm me, anɨg gɨpal. *

3

God ñi pai nɨpe mɨdpun u nɨnɨun, mɨd aij gun

¹ Bapi God hanɨp mɨdmagö yabi löm, hanɨp ñi pai yad ke, a göp u, yad aiö gabin. Hon God ñi pai nɨpe nöp mɨdpun. Ani bu

u, n̄ibi b̄i ram m̄inōḡ iḡ i nōp gas̄i n̄iḡbal gau han̄iḡ n̄iḡagpal u me, han̄iḡ u rō nōp n̄iḡagpal. * ² N̄ibi b̄i n̄iḡeb aij yad gau. M̄iñi hon God ñ̄i pai n̄iḡe m̄id̄pun pen hainō n̄ibi b̄i aigale b̄i rō m̄ideinabun u n̄iḡagpun. Pen hon n̄iḡbun, J̄isas Krāis n̄iḡe waiō l̄inab ñ̄in u, n̄iḡe ke m̄id̄ōp rō u amgō n̄iḡjun, n̄iḡe m̄id̄ōp rō lun m̄ideinabun. * ³ God han̄iḡ Krāis rō l̄inab a gōm gas̄i n̄iḡnabōl n̄ibi b̄i gau, Krāis uḡ m̄id̄ōp rō, hon u rō nōp uḡ m̄idaiun, a ḡi gas̄i n̄iḡnabōl.

⁴ N̄ibi b̄i nan si nan naij ḡinabōl gau, kale magōḡhalō God lo manō r̄ib junabōl. Nan si nan naij gōm me, God lo manō r̄ib junabōl. ⁵ Pen kale n̄iḡbim, J̄isas Krāis n̄iḡe aua u, hon n̄ibi b̄i m̄inōḡ nabōḡ iḡ i nan si nan naij ḡipun gac u l̄ik ḡi yun̄ig aua. N̄iḡe ke nan si nan naij ap gagōp. * ⁶ An̄ib u, n̄ibi b̄i n̄iḡp aip j̄im ñ̄ōl m̄id̄pal gau, nan si nan naij gagpal. N̄ibi b̄i nan si nan naij ḡipal gau, J̄isas Krāis n̄iḡ n̄iḡagpal; n̄iḡe b̄i aigale b̄i rō m̄id̄ōp u n̄iḡagpal.

⁷ Ñ̄i pai m̄id̄magō aij yad gau. N̄iḡ aij ḡimim! N̄ibi b̄i r̄imnap manō p̄iral hagōm gas̄i kalōp ḡiḡ ḡi ud arn̄ig gabōl gau, manō p̄iral kale u n̄iḡ udagmim. N̄ibi b̄i ḡi aij ḡipal gau nōp kale n̄ibi b̄i kam̄iḡ aij; Krāis n̄iḡe ke kam̄iḡ aij m̄id̄ōp rō, kale u rō nōp n̄ibi b̄i kam̄iḡ aij m̄id̄pal. ⁸ Pen n̄ibi b̄i nan si nan naij ḡipal gau, Seden ñ̄i pai n̄iḡe m̄id̄pal; Seden hadame dagol gau iḡ gōm, ḡi damōm, nan si nan naij ḡim̄id̄ōp rō ḡipal. God Ñ̄i n̄iḡe ram m̄inōḡ iḡ i aua u, Seden nan naij ḡim̄id̄ōp naḡi u r̄ib ḡi dō ḡin̄ig aua. * ⁹ N̄ibi b̄i God ñ̄i pai n̄iḡe m̄id̄pal gau, God ȳiḡ kal̄ip aḡ daḡ la u m̄id̄ōp u me, nan si nan naij gagnabōl. God Nap kale m̄id̄ōp, kale God ñ̄i pai n̄iḡe m̄id̄pal u me, kale nan si nan naij gōl rō lagōp. * ¹⁰ An̄ib u hon n̄iḡbun, n̄ibi b̄i an an kale God ñ̄i pai n̄iḡe m̄id̄pal, n̄ibi b̄i an an kale Seden ñ̄i pai n̄iḡe m̄id̄pal; n̄ibi b̄i ḡi aij gagpal gau kale God ñ̄i pai n̄iḡe m̄id̄agpal; n̄ibi b̄i aḡ mam gau kal̄ip m̄id̄magō lagpal gau kale u rō nōp God ñ̄i pai n̄iḡe m̄id̄agpal.

God ñ̄i pai n̄iḡe gau pen pen m̄id̄magō l̄imim

¹¹ Hon pen pen m̄id̄magō lun. Manō i hadame dagol gau nōp hagla n̄iḡbe. * ¹² Adam ñ̄i n̄iḡe Ken ga rō gagmim. N̄iḡe Seden, B̄i Naij Yab̄iḡ u, ñ̄i n̄iḡe m̄id̄ōm, n̄imam hain n̄iḡp al pak la. N̄iḡe n̄imam n̄iḡp al pak la u, n̄ihōn ḡin̄ig al pak laḡ n̄iḡe ke ḡi naij gaia pen n̄imam Ebol n̄iḡe ḡi aij gaia

u n̄iḡōm n̄iḡp al pak la. * ¹³ An̄ib u, aḡ mam yad gau. N̄ibi b̄i m̄inōḡ nabōḡ iḡ i kalōp mulu kal n̄iḡnabōl u, aiō gagmim. *

¹⁴ Hon Krāis n̄ibi b̄i aḡ mam gau kal̄ip m̄id̄magō l̄ibun u me, hon n̄iḡbun, hon n̄ibi b̄i hadō umbal rō m̄id̄aino adō u arō gun, kam̄iḡ ḡisōn n̄ibō u hadō udpun. N̄ibi b̄i m̄id̄magō lagpal gau, kale n̄ibi b̄i hadō umbal rō m̄id̄pal. * ¹⁵ N̄ibi b̄i an an n̄ibi b̄i r̄imnap mulu kal n̄iḡbal gau, kale kal̄ip w̄ip albal rō lōp. Pen kale n̄iḡbim, n̄ibi b̄i w̄ip albal gau, kale kam̄iḡ p̄ōr m̄idep magō u udagpal. *

¹⁶ Krāis han̄iḡ mōg n̄iḡōm uma u me, hon aige gun aḡ mam hon m̄id̄magō lun, n̄iḡbun. Hon u rō nōp, aḡ mam hon gau kal̄ip n̄iḡō yōl m̄id̄magō lun, klō gun, kal̄ip ḡi aij gun; an̄ig gun umnabun u, manō m̄id̄agōp. * ¹⁷ N̄ibi b̄i nan iru m̄idō m̄iḡōl ḡi, aḡ mam nan m̄id̄agōp gau kal̄ip n̄iḡōm mōg n̄iḡaggnabōl u, kale God n̄iḡp m̄id̄magō lagpal. * ¹⁸ An̄ib u, ñ̄i pai m̄id̄magō yad gau. Aḡ mam gau m̄id̄magō l̄ibun, a ḡinabun u, manō nōp hagagun; kal̄ip n̄iḡō nōp m̄id̄magō lun, klō gun, kal̄ip ud aij gun, ḡi aij gun. An̄ig ḡinabun u, hagnabun, hon aḡ mam gau m̄id̄magō l̄ibun, a ḡinabun. *

N̄ibi b̄i God n̄iḡp c̄ig ḡipal gau hañ hub̄ikōl u nōp m̄id̄pal

¹⁹20 Aḡ mam kal̄ip m̄id̄magō lun, ḡi aij ḡinabun u me, hon n̄iḡnabun, Krāis manō n̄iḡō n̄iḡe u n̄iḡ udpun. An̄ib u, gas̄i magō hon ke aḡ daḡ han̄iḡ manō kub hagnab u pen God amgō ilō adō n̄iḡe u hon m̄iñ m̄iñ gōl ḡi agam̄iḡ m̄ideinabun. Gas̄i magō hon aḡ daḡ u hain, pen God n̄iḡe klō yab̄iḡ. N̄iḡe gas̄i magō hon magōḡhalō n̄iḡ aij gōp. ²¹ An̄ib u, n̄ibi b̄i n̄iḡeb aij yad gau. Gas̄i magō hon ke aḡ daḡ han̄iḡ manō kub hagagnab u, gas̄i halō m̄id̄un, God m̄id̄ōp au sōl aramun, amgō ilō adō n̄iḡe u ana udagnabun. * ²² God manō klō hagōp rō gun, nan n̄ihōn n̄ihōn n̄iḡp aij ḡinab u gōl ḡi damun, n̄iḡp hag n̄iḡeinabun u, hagnabun rō ḡinab. ²³ God manō klō hagōm an̄ig hagab: hon Ñ̄i n̄iḡe J̄isas Krāis n̄iḡp n̄iḡ udun, aḡ mam gau pen pen m̄id̄magō lun. God han̄iḡ manō klō hagōm, an̄ig ḡimim, a ga. * ²⁴ N̄ibi b̄i God manō klō hagōm haga rō nōp ḡipal gau, kale God aḡ daḡ m̄id̄pal; n̄iḡe kal̄ip aḡ daḡ m̄id̄ōp. God n̄iḡe Ana han̄iḡ ñ̄ōb u me, hon n̄iḡbun, God n̄iḡe han̄iḡ aḡ daḡ m̄id̄ōp. *

* 3:2: 2Ko 3:18 * 3:5: Jon 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Jn 2:2

13:34 * 3:12: Jen 4:8 * 3:13: Jon 5:18-19 * 3:14:

* 3:17: Dud 15:7 * 3:18: Jem 2:15-16 * 3:21: Hib 4:16

* 3:8: Jon 8:44 * 3:9: 1Jn 5:18 * 3:11: Jon

13:34 * 3:12: Jen 4:8 * 3:13: Jon 5:18-19 * 3:14:

* 3:17: Dud 15:7 * 3:18: Jem 2:15-16 * 3:21: Hib 4:16

* 3:23: Jon 6:29; 13:34 * 3:24: 1Jn 4:13

4

God Ana aka nan ke ap kalip gasi ñöb

¹ Mídamam aij yad gau. Níbi bí God Manö piral hag ajaböl gau iru mídpal u me, níbi bí rímnap God Ana aip jím ñöl mídpun, a gaiöl u, níj aij gímim, manö kalíp u udmim. God Ana aka nan rímnap ke kalíp gasi ñö hagaböl, a gímim, níjmim.

* ² God Ana ana kale aip jím ñöl mídpöp mídagöp u, ai göl gímim níjnabim? Jisas Kraiss nípe bí hañ romanj lóm, ram mánöj il i aua, a gínaböl u, God Ana kale aip mídpöp u, a gí níjnabim. * ³ Pen Jisas Kraiss nípe bí yabí laga, a gínaböl u, God Ana kale aip mídagöp, a gí níjnabim. Jisas Kraiss Níp Mulu Kal Níjeb Bí aníbu, ana nípe kalíp anj danj mídpöp rö, manö aníbu rö hagnaböl. Ana aníbu aunab, a gilö, níjbe. Pen mání ñin i nöp ram mánöj il i hadö auub. *

⁴ Ní pai mídmagö yad gau. God nípe kalöp anj danj mídpöp; nípe Bí klö yabí. Pen Seden nípe níbi bí ram mánöj il i mídpal gau kalíp anj danj mídpöp; nípe bí klö yabí wasö. God Bí klö yabí u, nípe kalöp anj danj mídpöp u me, níbi bí manö piral hagnal gau gasi kalöp íp gí ud aröl rö lagöp. * ⁵ Níbi bí manö piral hagnal gau, kale ram mánöj il i níbö u me, manö hagnal u u rö nöp ram mánöj il i níbö. Manö hagnal u ram mánöj il i níbö u me, níbi bí ram mánöj il i níbö gau manö piral kale níj udpal. * ⁶ Pen hon God ní pai nípe mídpun. Níbi bí God níj níj udpal gau, manö hon níj udpal. Pen níbi bí God níj níj udagal gau, manö hon níj udagal. Adö aníbu, Ana níj nöp kalíp gasi ñö hagnal aka ana piral u gasi ñö hagnal u, níjbun.

God haníp mídmagö yabí löp

⁷ Níbi bí mídmagö yad gau. Añ mam gau pen pen mídmagö lun. God nípe gö me, níbi bí mídmagö líbal. Níbi bí an, níbi bí gau kalíp mídmagö líbal gau, kale God ní pai nípe mídpöm, God níj níjbal u me, níbi bí gau mídmagö líbal. ⁸ God nípe níbi bí kalíp mídmagö löp u me, níbi bí an, níbi bí gau kalíp mídmagö lagpal gau, kale God níj níjagal. ⁹ God Ní nípe añt yabí u yuö apöm gö, hon níbi bí ram mánöj il i mídpun pör pör nöp kamíj mídaiun rö löp. Aníbu u, God haníp mídmagö yabí löp u, waiö níjbun. * ¹⁰ Hon God níj mídmagö lagnö; God nípe nöd haníp mídmagö la. God nípe nan si nan naij gípun gau níjöm, haníp mílö ke gau yuböp. Pen nípe haníp mídmagö lóm, Ní nípe Jisas Kraiss hag yuö

apöm, nan si nan naij gípun gau, mab ba lanj au hañ romanj adö nípe ke udöm umöm, nan si nan naij gípun gac u lík gí yua. *

¹¹ Mídamam aij yad gau. God nípe aníg göm, haníp mídmagö yabí löp rö, hon u rö nöp añ mam gau pen pen mídmagö lun. ¹² Níbi bí añt ap God níj amgö níjagöp; pen hon añ mam gau pen pen mídmagö línabun u, God nípe haníp anj danj mídeinab. Nípe haníp anj danj mídeinab u me, nípe níbi bí gau mídmagö yabí löp rö, hon u rö nöp níbi bí gau mídmagö yabí línabun. * ¹³ Haníp Ana nípe ke yuö apöm haníp anj danj mídpöp u me, hon God anj danj mídpun, nípe haníp anj danj mídpöp u, níj aij gípun. * ¹⁴ Bapi God Ní nípe níbi bí kalíp ud kamíj yuním, a göm, yua u, hon amgö hon ke níjün, níbi bí gau kalíp hag níjbun. ¹⁵ Níbi bí, Jisas nípe God Ní nípe yabí mídpöp, a göm waiö hagnal gau, God anj danj mídpal; kale God anj danj mídpal. ¹⁶ Aníbu, God nípe haníp mídmagö yabí löp u níj udun, gasi aníbu níjöl gí nöp mídpun.

God Bí mídmagö lep. Níbi bí mídmagö líbal gau, God anj danj mídpal; God kalíp anj danj mídpöp. ¹⁷ Hon God aip jím ñöl mídeinabun u, nípe níbi bí mídmagö yabí löp u rö, hon u rö nöp níbi bí mídmagö yabí línabun. Aníbu u me, God manö kub hagnab níj u, anínin gö píñíj gagnabun; hubíköl u nöp gun mídeinabun. ¹⁸ God haníp mídmagö yabí löp u me, hon píñíg gun rö lagöp. Haníp ilön níj naböl, a gínabun u me, anínin gö píñíj gínabun. Aníbu, níbi bí píñíj gípal gau, God haníp mídmagö yabí löp, a göm, níjagal.

¹⁹ God nípe ke nöd haníp mídmagö la u me, hainö hon níj mídmagö líbun. ²⁰ Níbi bí God níj mídmagö líbun, a gínaböl u, pen añ mam gau kalíp mulu kal níj naböl u, piral nöp hagnaböl. Níbi bí waiö níjbal gau kalíp mídmagö lagnaböl u, kale aigöl göm, God Bí waiö níjagal u, níj mídmagö línaböl? ²¹ God manö klö hagöm haga, “Níbi bí yíp mídmagö líbal gau, añ mam gau kalíp u rö nöp mídmagö löl,” a ga. *

5

God Ní nípe níj níj udep magö u

¹ Níbi bí, Jisas nípe Kraiss, a göm níj udpal gau, kale magöñhalö God ní pai nípe mídpal. Pen níbi bí nap mídmagö líbal gau, ní nípe u rö nöp mídmagö líbal. ² God níj mídmagö lun, nípe manö klö hagöm, aníg gímim, a göp rö gínabun u,

* 4:1: Mad 7:15; 1Jn 2:18; 2Jn 7; 1De 5:21 * 4:2: 1Ko 12:3 * 4:3: 1Jn 2:18 * 4:4: Mad 12:29; 1Jn 5:4-5
 * 4:5: Jon 8:47; 15:19 * 4:9: Jon 3:16 * 4:10: Ro 5:8-10; 1Jn 2:2 * 4:12: Jon 1:18 * 4:13: 2Ko 1:22; 1Jn 3:24 * 4:21: Mak 12:29-31 * 5:2: 1Jn 4:15

hon nɨŋnabun, God ñi pai nɨpe gau kalɨp mɨdmagö lɨbun. *

³ God manö klö hagöm, anɨg gɨmim, a göp rö nöp gɨnabun u me, hon God nɨp mɨdmagö lɨnabun. God manö klö nɨpe hagöp anɨb gau, marö gagöp. * ⁴ Nɨhön gɨnɨg: God hanɨp udö, ñi pai nɨpe mɨdpun u me, nɨbi bɨ yɨharɨŋ gau nagɨ gɨpal adö u, gasɨ hanɨp tɨp gɨ ud aröl rö lagöp. Jisas nɨpe Kraiss a gun nɨŋ udno me, nɨbi bɨ yɨharɨŋ gau nagɨ gɨpal adö u, gasɨ hanɨp tɨp gɨ ud aröl rö lagöp. ⁵ Nɨbi bɨ, Jisas nɨpe God Ñi nɨpe yabɨ, a göm, nɨŋ udpal gau nöp, nɨbi bɨ God Manö nɨŋagpal gau nagɨ gɨpal adö u, gasɨ kalɨp tɨp gɨ ud aröl rö lagöp.

Jisas God Ñi nɨpe yabɨ

⁶ Jisas Kraiss aua u, bɨ yɨharɨŋ auaga. Nɨpe ñɨg paka; hainö hagape nɨpe lugö uma. Ñɨg nöp pakö, God Ñi nɨpe u, a gun, hagagpun; ñɨg paköm hainö hagape nɨpe lugö uma u me, God Ñi nɨpe mɨdöp u nɨŋbun. God Ana nɨpe u u rö nöp hanɨp gasɨ ñö nɨŋbun, Jisas God Ñi nɨpe yabɨ u mɨdöp. Nɨhön gɨnɨg: God Ana pör pör manö nɨŋö nöp hagöp. * ⁷ Anɨb u, manö adö mɨhau nɨganɨ mɨdöp: ⁸ Ana u; ñɨg u; hagape u. Manö mɨhau nɨganɨ anɨbu, jɨm ñöl adö añi hagöp rö, Jisas nɨpe God Ñi nɨpe mɨdöp u, nɨŋ aij gɨpun. * ⁹ Nɨbi bɨ gau manö hagnaböl u, manö kale nɨŋ udnabun; pen God manö hagöp anɨbu, manö anɨbu manö nɨŋö yabɨ, a gun, yɨŋɨd nöp nɨŋ udun. Nɨhön gɨnɨg: God nɨpe ke Ñi nɨpe u manö anɨbu hagöp. *

¹⁰ Nɨbi bɨ Jisas nɨpe God Ñi nɨpe yabɨ, a göm, nɨŋ udpal gau, God manö nɨŋö nɨpe u kalɨp anɨ danɨ mɨdö, kale God Ñi nɨpe nɨŋ udpal. Pen nɨbi bɨ Jisas nɨpe God Ñi nɨpe wasö gɨpal gau, God nɨpe bɨ pir alep bɨ, a gɨpal. Nɨhön gɨnɨg: God nɨpe ke Ñi nɨpe manö nɨŋö hagöp u nɨŋ udagpal. * ¹¹ Manö nɨŋö u anɨg göl mɨdöp: God nɨpe kamɨŋ pör mɨdep magö u hanɨp ñöb; kamɨŋ pör mɨdep magö u Ñi nɨpe aip mɨdöp. ¹² God Ñi kale aip mɨdöp nɨbi bɨ gau, pör pör kamɨŋ mɨdep magö u hadö udpal; pen God Ñi kale aip mɨdagöp nɨbi bɨ gau, pör pör kamɨŋ mɨdep magö u udagpal. *

Jisas Kraiss nɨp nɨŋ udpim rö, God ñi pai nɨpe mɨdpim

¹³ Kale Jisas nɨpe God Ñi nɨpe u, a gɨ gasɨ nɨŋbim nɨbi bɨ gau, pör pör mɨdeinabim u nɨŋ aij gɨmim, a gem, manö anɨbi kalöp kalɨ klɨñ rɨkabin. *

¹⁴ Hon nɨŋbun, God nɨp amun, nɨp aij gɨnab adö u nöp hag nɨŋeinabun u, nɨpe nɨŋnab. * ¹⁵ Anɨbu, hon nɨŋbun, nan nɨhön nɨhön hag nɨŋeinabun, hagnabun rö nöp gɨnab.

¹⁶ Pen añ mam ap, nan si nan naj mab ke yan aragep rö u geinab u, kale God nɨp sabe gɨpe, God nɨpe añ mam anɨbu kamɨŋ mɨdep magö u kauyanɨ ñinab. Pen nan si nan naj mab ke yan arep rö u gaiöl, God nɨp sabe gɨmim, a gem, hagagabin. * ¹⁷ God nan nɨhön nɨhön wasö göp gau gɨnaböl u, nan si nan naj gɨnaböl, pen nan si nan naj adö rɨmnap gɨnaböl, God nɨŋöm arö gɨnab.

¹⁸ Hon nɨŋbun, nɨbi bɨ God ñi pai nɨpe mɨdpal gau, nan si nan naj gagnaböl; God Ñi nɨpe kalɨp abad mɨdö, Seden kalɨp gɨ naj gɨnɨm rö lagöp. *

¹⁹ Hon nɨŋbun, hon God ñi pai nɨpe mɨdpun; pen nɨbi bɨ ram mɨnöhɨ il i gasɨ nɨŋbal gau magöŋhalö Seden ñimägö adö nɨpe mɨdpal.

²⁰ Hon nɨŋbun, God Ñi nɨpe apöm gasɨ aij hanɨp ñö, God pör kabö göl hagab u nɨp nɨŋnabun. Ñi nɨpe Jisas Kraiss aip jɨm ñöl mɨdpun u me, Nap God Bɨ kabö göl u aip jɨm ñöl mɨdpun. Jisas Kraiss nɨpe God kabö göl me. Nɨpe kamɨŋ pör mɨdep Bɨ u.

²¹ Ñi pai mɨdmagö yad gau. God hon, a göm, nan piral sabe gɨpal gau, kale asɨ masɨ gɨmim.

* 5:3: Jon 14:15,23-24 * 5:6: Jon 1:29-34 * 5:8: Jon 15:26 * 5:9: Jon 5:32-37 * 5:10: Gal 4:6 * 5:12: Jon 3:36 * 5:13: Jon 20:31 * 5:14: Jon 14:13; 1Jn 3:21-22 * 5:16: Mad 12:31 * 5:18: 1Jn 3:9

2 Jon

Jon köp an u kali kliñ rika

¹Yad n̄bi b̄i Jisas Kraiŋ n̄p n̄ŋ udpal gau kal̄p abad m̄dpin.

Kal̄p, n̄bi God hadame n̄p udnabin a ga u abe, ñ̄i pai n̄pe abe, kal̄p köp i kali kliñ rikabin. Yad kal̄p m̄dmagö yab̄i libin. Pen yad n̄p wasö, n̄bi b̄i Jisas Kraiŋ manö n̄ŋö n̄ŋ udpal gau magöŋhalö kal̄p m̄dmagö libal. ²Kal̄p m̄dmagö libun u, Jisas Kraiŋ manö n̄ŋö n̄ŋ udno, han̄p m̄dmagö an̄ dan kam̄ŋ m̄döm, pör pör n̄p m̄deinab. ³Nap God abe, Ñ̄i n̄pe Jisas Kraiŋ abe, han̄p mög n̄ŋmil ud aij ḡmil, abad m̄d aij ḡlö n̄ŋöl ḡi, hon Jisas Kraiŋ manö n̄ŋö n̄ŋ udöl ḡi m̄dun, pen pen m̄dmagö löi ḡi m̄deinabun.

Jisas Kraiŋ manö n̄ŋö n̄ŋ udöl ḡi, pen pen m̄dmagö löi ḡi m̄daimim

⁴Ñ̄i pai kale r̄imnap Jisas Kraiŋ manö n̄ŋö n̄ŋ udöl ḡi, hagöŋ rö gaböl u n̄ŋem, yad m̄ñ m̄ñ yab̄i ḡipin; Bapi han̄p an̄ig ḡimim, a ga. ⁵Pen n̄bi aij. Yad n̄p manö kali kliñ rikem hagabin, hon m̄dmagö pen pen li m̄daiun. Manö an̄bi manö ḡisön n̄bö ap wasö; God n̄pe hadame dagol gau it göm, manö klö hagöm, manö an̄bi haga.

* ⁶God manö klö hagöm, an̄ig ḡimim, a ga rö n̄p geinabun u, God n̄p m̄dmagö lun, n̄bi b̄i gau abe kal̄p m̄dmagö linabun. God n̄pe hadame dagol gau it göm, manö klö hagöm, manö an̄bi hagö n̄ŋbim: kale magöŋhalö pen pen m̄dmagö limim.

N̄bi b̄i r̄imnap manö piral hag ñ̄ibal

⁷N̄bi b̄i God Manö hagabun, a göm, manö piral hag ajaböl gau, kale iru m̄dpal. Kale hagpal, “Jisas Kraiŋ n̄pe hañ roman̄ löm, ram m̄nön̄ it i auaga,” a ḡipal. N̄bi b̄i an̄ig ḡipal gau, kale b̄i piral hagep b̄i, b̄i Jisas Kraiŋ N̄p Mulu Kal N̄ŋeb B̄i. ⁸Pen kale n̄ŋ aij ḡimim. Wasö u, wög n̄p ḡipim u hir ḡn̄m rö löp. N̄ŋ aij ḡimim, God kal̄p nan aij ñ̄inabin a ga u magöŋhalö udmim.

⁹N̄bi b̄i Kraiŋ manö hag ñ̄a u arö göm, manö piral r̄imnap udnaböl gau, God n̄p aip j̄m ñ̄öl m̄dagpal; n̄bi b̄i Kraiŋ manö hag ñ̄a u n̄ŋ udöl ḡi n̄p m̄dpal gau, Bapi Ñ̄i apil m̄hau aip j̄m ñ̄öl m̄dpal. ¹⁰An̄b u, n̄bi b̄i r̄imnap kal̄p God Manö hag ñ̄n̄g auaiöl, n̄ŋ aij ḡimim, kal̄p udmim. Manö kabö göl an̄bu arö göm, manö piral r̄imnap hagaiöl, kal̄p hag w̄hai dam ram kale raul dan ud aragmim. ¹¹N̄hön ḡn̄g: n̄bi b̄i an̄b gau kal̄p hag w̄hai u† ḡi dam

ram kale ud arbe, manö piral kale hagpal an̄bu, kale ke abe hagpim rö linab.

Manö magö ad̄ŋ r̄imnap

¹²Yad kal̄p manö iru m̄döp gau kali kliñ rikbnep u pen köp ñ̄ig ig n̄p rikagnabin; yad ke amem, kal̄p amgö n̄ŋem, aip as̄ik m̄dun manö hagu, m̄ñ m̄ñ yab̄i ḡinabun. ¹³N̄bi aij. Nañ̄n m̄dmagö ne au m̄döp ñ̄i pai n̄pe n̄p, “M̄dpan?” a ḡipal.

3 Jon

Jon köp hain n̄bō u kali k̄iñ r̄ika

¹Yad n̄bi b̄ Jisas Krai n̄p n̄j udpal gau kal̄p abad m̄dpin.

N̄p b̄ n̄jeb aij yad Gaias köp i kal̄ k̄iñ r̄ikabin. Yad n̄p m̄dmagō yab̄i l̄bin.

* ²M̄damam aij yad. Yad God n̄p sabe gem haḡpin, “Gaias n̄p abad m̄daimōn, n̄p m̄ñā nan ap gagn̄m, m̄d aij ḡn̄m,” a ḡpin. Yad n̄jbin, ne ana ne aḡ daḡ m̄d aij ḡpan. ³Krais n̄bi b̄ añ mam r̄imnap auī apōm, ne Jisas Krai manō n̄jō n̄j ud p̄dōḡ ḡmōn, hagōp rō n̄p gōl ḡ m̄dpan, a geila u, yad m̄ñ m̄ñ yab̄i ḡpin. * ⁴Ñ̄ pai yad gau, Jisas Krai manō n̄jō hagōp rō n̄p ḡpal, a ḡnabōl u, yad m̄ñ m̄ñ yab̄i ḡnabin.

Gaias ḡ aij ga u n̄jōm, Jon m̄ñ m̄ñ yab̄i ga

⁵M̄damam aij yad. Yad n̄jbin, Jisas Krai hagōp rō n̄p ḡmōn, Krai n̄bi b̄ añ mam r̄imnap kal̄p p̄r ud aij yab̄i ḡpan. Añ mam ram m̄nōḡ m̄lō kub gau n̄bō n̄jaḡpan gau, kal̄p haḡwaḡō udmōn, abad m̄d aij ḡpan. ⁶Krais n̄bi b̄ kal̄p an̄g ḡpan gau r̄imnap apōm, Krai n̄bi b̄ cōc auī m̄dpal kal̄p hagla, “Gaias Krai n̄bi b̄ n̄pe gau kal̄p m̄dmagō yab̄i l̄p,” a ḡla. N̄bi b̄ God wōg ḡ aḡpal an̄b gau ud aij ḡ dammōn, kale ram m̄nōḡ ke n̄bō ap arn̄g ḡnabōl u, nan ḡ ñeb r̄imnap kal̄p ñ̄mōn. Nan kal̄p ñ̄nabōn u kale udōm, gau aḡm, God n̄p wōg gōm, nan magō rauōm ñ̄jnobōl. * ⁷Kale Jisas Krai manō aij u haḡ ñ̄ aḡōl ḡ, n̄bi b̄ Krai n̄p n̄j udaḡpal gau kal̄p haḡ n̄jōm, nan magō nan gau udaḡpal. * ⁸An̄b u, n̄bi b̄ aij an̄bu rō kal̄p ud aij gun, nan r̄imnap ñ̄un, aip j̄m ñ̄un, Jisas Krai manō n̄jō wōg u ḡno, ar aij ḡnab.

Daiodrepis ḡ naij ga

⁹Yad Krai n̄bi b̄ m̄dpim gau kal̄p köp ap kal̄ k̄iñ r̄iknō u pen b̄ Daiodrepis, b̄ kub m̄deinam, a gōm, manō yad hagabin haḡ hain gōm n̄jaḡab. ¹⁰An̄b u, yad m̄dpim u amem, n̄pe manō naij hagōm, han̄p haḡ juōp manō u hagnabin. Pen an̄bu n̄p wasō; n̄pe Krai n̄bi b̄ añ mam God Manō haḡ ñ̄ aḡpal gau kal̄p udagōm, n̄bi b̄ r̄imnap añ mam gau kal̄p udn̄g ḡlō, n̄pe wasō gōm, an̄g ḡmim cōc i hainō auaḡmim, a gōp.

Demidrias ḡ aij ga

¹¹M̄damam aij yad. N̄bi b̄ r̄imnap naḡ ub̄j naij adō u hain gaiōl, ne unbō rō gaḡmōn. Pen n̄bi b̄ r̄imnap naḡ ub̄j aij adō u hain gaiōl, ne unbō rō ḡmōn. N̄bi b̄ naḡ ub̄j aij adō u hain ḡpal gau, God ñ̄ pai n̄pe m̄dpal. N̄bi b̄ naḡ ub̄j naij adō u hain ḡpal gau, kale God n̄p n̄jaḡpal. *

¹²N̄bi b̄ magōḡhalō Demidrias n̄p n̄jōm, b̄ aij, a ḡpal. Demidrias n̄pe Jisas Krai manō n̄jō u hagōp rō gab u me, n̄pe b̄ aij u waiō lō n̄jbn. Yad u rō n̄p Demidrias n̄pe b̄ aij, a gabin. Ne n̄jban, yad manō n̄hōn hagnabin manō n̄jō n̄p hagnabin.

Manō magō ad̄j r̄imnap

¹³Yad n̄p manō iru n̄p kal̄ k̄iñ r̄ikbnep u pen köp ñ̄g iḡ n̄p r̄ikagnabin; * ¹⁴⁻¹⁵sōl m̄dōp, yad ke amem, n̄p mulu ad̄j n̄jem, aip as̄ik m̄dul manō hagnabul.

God n̄p abad m̄dō, agam̄j m̄daimōn. M̄damam gai i m̄dpal n̄p, “M̄dpan?” a gabōl. M̄damam ne aip m̄dpim gau kal̄p magōḡhalō, “Jon kal̄p hagōp, ‘M̄dpim?’ a gōp,” a ḡmōn.

* 1:1: Ap 19:29; Ro 16:23 * 1:3: 2Jn 4 * 1:6: Dai 3:13 * 1:7: 1Ko 9:12 * 1:11: 1Jn 3:6-10 * 1:13: 2Jn 12

Jud Jud köp kalî kliñ rîka

1 Yad Jud, Jems nîmam nîpe u. Jisas Kraïs wög gi ñeb bi nîpe ap midpin.

Manö kalî kliñ rîkabin anîbi, kalöp nîbi bi Bapi God, kalöp udnabin a göm udöm midmagö löp nîbi bi gau, kalî kliñ rîkabin. Jisas Kraïs nîpe kalöp abad midöp.

* 2 God apil mîhau kalöp mög nîñmil, ud aij gîmîl, midmagö lîmîl, gîlö aran.

Bi God Manö piral hagep gau

3 Nîbi bi nîñeb aij yad. Kalöp köp kalî kliñ rîkem, Jisas Kraïs hanîp ud kamîñ yua manö aij u rîmnap hagnabin, a gem, gasî u nîñnö. Pen yad uri gasî nîñbin, kale klö yabîl gîmîm, Jisas Kraïs manö aij hanîp nîbi bi nîpe hag ña u, nîñ ud pîdöñ göl gî midaimim, manö anîbu uri nöp köp kalî kliñ rîkem, kalöp yunabin, a gîpin. 4 Bi naij God nîñagal rîmnap agamî apöm, kalöp aip magum gîpal. God nîpe nîbi bi mög nîñöm, Nî nîpe hag yuö apöm, uma u me, nîbi bi nan si nan naij geinaböl u, God nîp hag nîñlö, nîpe nan si nan naij gînaböl u nîñöm arö gînab. Pen bi naij anîb gau, manö aij anîbu ud ado göm haggal, "Hon nan si nan naij halöwalö gîno, God hanîp pen nan ap gagnab," a gîpal. Anîg gîpal anîbu, Bi Kub hon Jisas Kraïs nîp arö göm, gî naij yabîl gîpal. Hadame dagol gau God Manö kalî kliñ rîköm, nîbi bi anîg gînaböl gau ilön kub yabîl udnaböl, a gîla. * 5 Hadame nöp ga u nîñbim u pen hauî gîmîm rö löp rö, kalöp kauyan hagnîg gabin. God nîbi bi nîpe Isrel kai, ram mîñöñ Ijip nîbö ud asîk daua, pen hainö nîp gasî nîñagla gau kalîp al pak lö umla. *

6 Ejol rîmnap, ram mîñöñ aij kale mid aij gîla gau arö gîlö, God kalîp sîböñ göp mîgan u nagî lö, manö kub hagep ñîñ kub u abad midpal. *

7 Anîb unbö rö, Sodom Gomara abe, daun rîmnap ram mîñöñ yöp söl anîb gau abe, kale nîbi si bi si gî damöm, gî naij yabîl geila. Nîbi bi mab ke pör pör innab au amöm, ilön kub udnaböl u, nîbi bi gau magöñhalö nîñlan, a göm, Sodom Gomara nîbi bi gau kalîp mab mîñan kumi kabö lan nîbö u yuö, apöm kalîp in habîk ara. *

8 Bi naböñ nîñöm manö piral haggal, haggabin anîb gau, kale u rö nöp hañ roman

kale ke gî naij göm, Bi Kub manö nîpe hag juöm, ejol gau kalîp manö naij hagöm, gîpal. 9 Pen Mosîs umö, ejol kub yabîl Maikel aip, Seden aip, Mosîs wîp he u udnîg pen pen hagep u, Maikel Seden nîp hag juaga. Nîpe yîharîñ haga, "God nîpe ke nöp gasî ñîñîm!" a ga. * 10 Maikel gasî nîñ aij göm anîg haga u pen bi haggabin gau, nan nîñön nîñagpal gau, manö naij naij nöp hagöm halöwalö hag jubal. Pen kale, gasî nîñ aij gagöm, kaj kain gîpal rö gîpal u me, God pen kalîp ilön kub yabîl ñîñab. *

11 Bi anîb gau kalîp mög nîñbin. Adam ñî nîpe Ken gî naij ga rö gîpal. Mumug mani nan gau nöp gasî nîñöm, bi ne Belam hadame nöp ga rö gîpal. Anîb u, kale bi ne Kora, God Manö rîb juöm uma rö umnîg gaböl. *

12 Pen kale God nîp midmagö lölö gî, añ mam pen pen midmagö lölö gî, nan jîm ñîl ñîñîñîg apim, magum gîpim ñîñ u, kale God nîp gasî nîñöm wasö, yîharîñ apöm nan unam ud ñeb gî ñîñlö, gac kale kalöp u rö nöp çîg göp. Anîb u, kumi apöm möñ alagöm yîharîñ pak gî dö gî aröp rö u midpal. Mab ñîñeb magö pîlagö îñ halö ud julö hadö böñ nöp mîñep ga rö midpal. *

13 Nan naij ke yabîl gî damöm, ñîg solwara pa jö ma jö göm, kîñu habkob lî ap lugöp rö gîpal. Nîbi bi anîb gau, God nîpe gö, kale gapî ju sîböñ an gau am ado gî auagep rö adö u arnaböl.

14 Adam îñ nîpe rîka u, rîk damöm, Inok nîp me kagol jîñ u * yag daula. Inok nîpe hadame nöp God manö nîpe hagöm, bi kalöp piral haggal anîb gau rö nîñöm haga, "Nîñîm! Bi Kub ejol ur nîpe ñîñ juöl îru yabîl nöp damöm, * 15 nîbi bi magöñhalö manö kub hagnab. Nîp gasî nîñagöm, manö nîpe hagöp rö gagöm, nan si nan naij adö ke ke göm, nîp manö klö naij adö ke ke hagöm gîpal rö, kalîp ilön kub yabîl ñîñab," a ga. 16 Bi manö piral haggal, kalîp haggabin gau, kale pör hag har har göl gî, manö udöl gî, gî midpal. Hanîp ke aij gînab adö u gun, a göm, halöwalö gî naij gîlö arab. Yad nöp bi kub midpin, a göm, gasî u nîñöm, haggal. Pen nîbi bi rîmnap hanîp aij gîñîm adö u gîlan, a göm, kalîp hib dad raneb manö piral nöp hag hag gîlö aröp.

17 Pen bi nîñeb aij yad gau. Bi Kub hon Jisas Kraïs bi manö nîpe ud arep gau nöð hagle manö u gasî nîñöl gî midaimim. 18 Kalöp hagle, "Ñîñ hain u, nîbi bi God nîp gasî nîñagal gau, gasî naij kale ke nîñbal rö göl gî, kalöp hag hain gînaböl," a gîla.

* 1:1: Mad 13:55 * 1:4: Gal 2:4; 2Pi 2:1 * 1:5: Eks 12:51; Nab 14:29-30 * 1:6: 2Pi 2:4 * 1:7: Jen 19:1-25; 2Pi 2:6,10 * 1:9: Dan 10:13,21; 12:1; 2Pi 2:11; Rep 12:7; Sek 3:2 * 1:10: 2Pi 2:12 * 1:11: Jen 4:7-8; 1Jn 3:12; 2Pi 2:15; Nab 16:1-35 * 1:12: 2Pi 2:13,17 * 1:14: Adam abe wö ralnabön u, Inok nîp mudun jîñ u yag daula * 1:14: Jen 5:18,21-24 * 1:18: 2Pi 3:3

* ¹⁹ Bɪ hagabin bɪ anɪb gau, God Ana kalɪp aip mɪdagöp. Gasɪ ke auöp rö nɪñöm gɪpal u me, kalöp nɪbi bɪ ud asɪk ke ke lɪbal. ²⁰ Pen nɪbi bɪ nɪjeb aij yad gau. Jisas Kraiss manö aij u nɪj udepim u, nɪj udep magö uɫ yabɪ anɪbu nɪj ud pɪdöñ gɪmim, manö aij anɪbu yuö u pör nöp rɪmnap halö nɪj aij gɪmim, gɪ dammim, gɪpe arnɪm. Ana Uɫ u kalöp gasɪ ñö nɪjöl gɪ, klö nɪpe ud nɪp sabe göl gɪ mɪdaimim. * ²¹ Bɪ Kub hon Jisas Kraiss kalöp mög nɪjöp u me, nɪpe kalöp dam ram mɪnönj kumi kabö adö lan au lö, pör pör nöp kamɪj mɪdeinabim. Pen am nɪpe aip pör pör mɪdaiun, a gɪmim, abad mɪdpim ñɪn i, God hanɪp mɪdmagö löl gɪ nöp mɪdöp, a gɪmim, gasɪ u nɪj mɪdaimim.

²² Nɪbi bɪ gasɪ mɪhöp nɪjöm, gasɪ iru nɪjbal gau, kalɪp mög nɪjmim, manö hain hagmim. ²³ Nɪbi bɪ rɪmnap mab mɪtanj adö u aröl rö löp gau, kalɪp ud kamɪj yumim, kamɪj aröl. Nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp u rö nöp mög nɪjmim udmim, pen mɪdmagö kale ke auöp rö gɪpal rö, hane u rö nöp gɪ najj gun rö löp, a gɪmim, nɪj aij gɪmim mɪdaimim. Nan si nan najj kale gɪpal gau pɪñɪj gɪmim, asɪ masɪ gɪmim. Nan si nan najj gɪ mɪdlö waɪj kale abe gac göp a gɪmim, udagmim.
*

Bɪ Kub hib dap raneb manö ap

²⁴ Mɪñi kalöp God ñɪmagö adö u labin.

Nɪpe kalöp abad mɪdö nɪjöl gɪ, ap lug pakagnabim.

Hainö kalöp udöm, nɪpe ke mailö aij ke halö mɪdöp au lö,

nɪbi bɪ asɪj mɪdagöp nɪpe mɪdmim, mɪñ mɪñ yabɪ gɪnabim. *

²⁵ God nɪpe aɪñ. Nɪpe hanɪp ud kamɪj yuöp.

Bɪ Kub hon Jisas Kraiss hanɪp, a göm, umöm uraka u,

hadame dagol gau rɪköm, mɪd damöm, uri, hainö, pör pör nöp nɪpe mɪdep nöp mɪdöm,

nɪpe Bɪ mailö aij halö, Bɪ aij unbö ke,

Bɪ klö najj yabɪ, Bɪ magöñhalö abadep mɪdöp.

Anɪbu, hib nɪpe pör nöp hagno adö aran.

Anɪb unbö rö aij.

Repelesin Jon naböŋ niŋöm kalı klıñ rika

1 Yad Jon, God wög gı ñeb bı nıpe ap mıdpin. Manö kalı klıñ rikabin anıb i, nöd waiö niŋagla. Nıbi bı God nıp wög gı ñıbal gau, nan niñön niñön söl gınım u niŋlan, a göm, God nıpe Jısas Kraıs nıp hagö, nıpe pen ejol nıpe u yuö apöm gö, yad naböŋ niŋnö. * 2 Naböŋ niŋnö anıbu, God manö nıpe haga u abe, Jısas Kraıs manö nıpe haga u abe niŋnö u, köp anıbi kalı klıñ rikabin. 3 Söl mıdöp, nan niñön niñön naböŋ niŋnö u magöŋhalö il göm gı dam arnab. Anıbu, nıbi bı manö kalı klıñ rikabin anıb i kale ke amgö li niŋnaböl gau abe, nıbi bı rımnar amgö li niŋnaböl gau abe, God Manö anıbi niŋ udöm hain gaiöl u, God gö, mıñ mıñ gınaböl. *

Jon nıbi bı cöc unbö mudun jıŋ mıdeila gau kalıp manö hag ña

4 Yad Jon kalöp nıbi bı Esia Propins ram mınönŋ pro ke ke unbö mudun jıŋ Kraıs cöc nıpe mıdpin gau, köp i kalı klıñ rikabin.

God nıpe mıñi mıdöp, nıpe hadame dagol gau mıdmıdöp, nıpe hainö pör pör nöp mıdeinab u kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad mıdö, kale agamıj mıd aij gı mıdaimim. God anıbu abe, ana mudun jıŋ sea kiŋ asıkep nıpe adö au mıdpal gau abe, kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad mıdö, kale agamıj mıd aij gı mıdaimim. *

5 Jısas Kraıs, manö aij u damöm, God haga rö nöp göm umöm, il gı uraköm, ram mınönŋ gau kiŋ mıdpal gau kalıp magöŋhalö abad mıdöp u, nıpe u rö nöp kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad mıdö, kale agamıj mıd aij gı mıdaimim.

Nıpe hanıp mıdmagö löm, hagape nıpe lugö umöm,
nan si nan naij gıpun gac u ħk gı yuöp.
*

6 Hon Kiŋ kub Jısas Kraıs ram nıpe mıdun, Nap God nıp sabe gep nıbi bı nıpe mıdpu.

Anıb u, Jısas Kraıs, Bı mailö aij halö u, Bı klö yabı u,
hib nıpe u pör nöp pör nöp hagno adö arnım!
Anıb unbö rö aij. *

7 Pen niŋim! Nıpe kumi halö auö,

* 1:1: Rep 22:6 * 1:3: Rep 22:7,10 * 1:4: Eks 3:14-15; Rep 3:1; 4:5 * 1:5: Kol 1:18; Sam 89:27 * 1:6: 1Pi 2:9; Rep 5:10; 20:6 * 1:7: Dan 7:13; Sek 12:10; Mad 24:30; Jon 19:34-37; 1De 4:17 * 1:8: Rep 21:6; 22:13
* 1:13: Dan 7:13; 10:5 * 1:14: Esi 43:2; Dan 7:9; 10:6; Rep 2:18; 19:12; 14:2 * 1:16: Hib 4:12; Rep 2:12; 19:15

nıbi bı ram mınönŋ gau nıbö gau nıbö magöŋhalö nıp waiö niŋnaböl.

Bı nıp walaab ud bınıŋ gıla gau abe magöŋhalö nıp waiö niŋnaböl.

Nıp niŋöm, nıbi bı ram mınönŋ gau nıbö gau nıbö magöŋhalö,

niñön gınıg anıg gıpun, a göm, mög gö mıtöŋ kub gınaböl.

Nıŋö, anıg gınab me u!

Anıb unbö rö aij. *

8 God Bı Kub klö ke halö nan gau magöŋhalö gınım rö nöp mıdöp u, nıpe mıñi mıdöp, hadame dagol gau mıdmıdöp, hainö pör nöp pör nöp mıdeinab. Nıpe hagöp, "Yad nöp gınö, nan gau magöŋhalö il göm mıdöp. Yad nöp gınö, nan gau magöŋhalö ur gınıg gınab," a göp. *

Jon naböŋ niŋöm Jısas nıp niŋa

9 Yad namam Jon, Kiŋ hon Jısas ram nıpe mıdun, nıp wög gı ñıno, nıbi bı gau hanıp gı naij gılö, gası iru niŋagun, gası halö mıdun, nıp arö gagun, klö yabı gun gıno arab. Yad God Manö u hag ñem, Jısas apöm manö aij hanıp hag waiö la manö niŋö anıbu hag ñıno, yıp nagı löm, dam ñıg solwara rıb gus ga airan Padmos au ħla.

10 Airan Padmos gau mıdnö, Bı Kub ñın nıpe ap, God Ana u yıp ba lö niŋöl gı, jöl yad gau adö manö kub ap, aıŋ magö rö hagöm haga, 11 "Ne nan niñön niñön niŋnabön gau, köp kalı klıñ riköm, nıbi bı daun kub ke ke unbö mudun jıŋ Kraıs cöc nıpe mıdpal gau, kalıp köp anıbu yuö arnım. Epesas ap, Smöna ap, Pegamam ap, Daiadaira ap, Sadıs ap, Piladelpia ap, Leodisia ap yuö arnım," a ga.

12 Manö anıg hagö niŋöl gı, yad bı manö hagab anıbu niŋıŋ, a gem, ado gem niŋnö, lam kabö gol udöm gıla unbö mudun jıŋ u mıdeia. 13 Pen lam anıb au, yad niŋnö, Bı ap Ñı nıpe rö bı ap mıdeia. Nıpe waij mılö kub yabı ap yımö ma gol nıpe patu ga; kabö gol udöm gıla dip nagı kub ap ud pabı anı au gılan pıg la. * 14 Nabic cög umagö nıpe u, kaj sipsip urud mıdöp rö, aka kumi rud mıdöp rö, la. Amgö nıpe u, mab mıtıŋ rö mıdeia. * 15 Ma kíd nıpe u, nan kapa klö "bras" a gıpal u laulö, in kıñd udöp rö u ga. Pen manö nıpe u, ñıg hij kub bıg gu hagöp rö u haga. 16 Ñımagö yıjıg kíd nıpe u, gapi unbö mudun jıŋ u udöl mıdeia. Pen ru mılö kíd gol gol ga ap meg mıgan adö lanı aımanı raua. Mulu majmanı nıpe u, sıdö anı aulık apöm, mailö kíd yabı hagöm göp rö u ga. *

17 Yad nîp nîjem, ma îl nîpe au ap lug maben yîmem, nîbi bî umbal kîla gôp u rō mîdainō. Anîg gînō, nîn yîjîg bōj nîpe u yîp ud nîjōm haga, “Pîñîj gagmōn! Yad ke gînō, nan gau magōjhalō îl gōm mîdōp. Yad ke gînō, nan gau magōjhalō ur gînîg gînab. * 18 Yad me Bî Pōr Kamîj Mîdōp u. Nōd umnō u pen nōj! Mîñî kamîj mîdem, pōr nōp pōr nōp kamîj mîdeinabin. Yad ‘Umeh Magō’ u abad mîdpin. Nîbi bî umōm, am ‘Wîp Ana Ram’ mîdpal gau, yad ki rib u udōl mîdem, ‘Wîp Ana Ram’ ka u abe, nîbi bî ‘Wîp Ana Ram’ au mîdpal abe abad mîdpin. Yad ajōj hîikeinabin kale u rō nōp kamîj arnabōl.

19 “Anîb u, nan nîhōn nîjban u kōp kalî kîlî rîkmōn. Mîñî gab rō nîjmon, hainō gînab rō nîjmon, magōjhalō kōp yan kalî kîlî rîkmōn. 20 Pen nan nîjābōn gau, manō îl u anîg gōl mîdōp: tam gol udōm gîla unbō mudun jîj nîjābōn gau, nîbi bî ram mîñōj ke ke unbō mudun jîj Kraîs cōc nîpe mîdpal gau nîjābōn. Pen gapî unbō mudun jîj nîmagō yîjîg bōj yad adō u nîjābōn gau, ejol cōc unbō mudun jîj abad mîdpal gau nîjābōn,” a ga.

2

Kraîs nîbi bî nîpe Epesas mîdmîdal manō hag ñeb

1 “Pen daun kub Epesas Kraîs nîbi bî nîpe mîdpal gau, ejol kalîp abad mîdōp u nîp manō kalî kîlî rîkmōn hagmōn:

‘Bî gapî unbō mudun jîj nîmagō yîjîg bōj lau nîpe adō u udōl gî, tam gol udōm gîla unbō mudun jîj an au ajōp u, Epesas nîbi bî abad mîdpan gau kalîp manō anîbi hag yuōp. *

2 Nîpe hagōp,

“Kal wōg kō gîmîm gî dammîm bîslam mîdmîm, jî nîjāgmîm u, nîjbin. Nîbi bî gî najî gîpal gau kalîp nîjbe, kalōp aîj gagōp. Bî Jîsas manō ud arep mîdpun, a gōm, manō pîral hagpal gau kalîp nîj aîj gîmîm, asî masî gîpîm. * 3 Yîp nîj udmîm manō yad hagge kalōp marō ñîlō, jî nîjāgmîm, yad aîp cîg gōl gî nōp mîdpîm u, yîp aîj gōp.

4 “Pen yad manō ap mîdōp. Yad aîp nōd cîg gîmîm mîdmagō yabîl î mîdaibe nagî adō u dam yubîm gai? 5 Nōd yîp mîdmagō î mîdmîm gî aîj gîpe nagî aîj anîbu, nîhōn gînîg arō gîpun a gîmîm kuōyan udmîm, nōd mîd aîj gîmîdmîm rō mîdaimîm. Wasō u, yad apem tam kale u pîlî gî udnabin. *

6 “Pen adō ap gîpîm u, yîp aîj gōp. Nîbi bî kale bî Nîkolas manō pîral nîpe u udōm, nagî najî adō u gîlō yîp aîj gagōp rō, kalōp u rō nōp aîj gagōp.

7 “Kale nîbi bî gasî rîmîd mîdainîm gau, God Ana nîpe Kraîs nîbi bî nîpe mîdpal ram mîñōj ke ke gau kalîp manō hagōp u nîj aîj gîmîm.

Nîbi bî marō auō, gasî iru nîjagōm, yîp cîg gōl gî nōp mîdeinabōl gau, ñîn hain aunab u kalîp hagnō, mab magō ur pōr mîdep God wōg nabōj aîj nîpe adō lan ranab u udōm ñîjābōl,” a gōp, a gîmōn. *

Kraîs nîbi bî nîpe Smōna mîdmîdal manō hag ñeb

8 “Pen daun kub Smōna Kraîs nîbi bî nîpe mîdpal gau, ejol kalîp abad mîdōp u nîp manō kalî kîlî rîkmōn hagmōn:

‘Bî nîpe gō, nan gau magōjhalō îl gōm mîdōp u; Bî nîpe gō, nan gau magōjhalō ur gînîg gînab u; Bî umōm kauyan uraka u, Smōna nîbi bî abad mîdpan gau kalîp manō anîbi hag yuōp.

9 Nîpe hagōp,

“Yad nîjbin, nîbi bî rîmnap, hon God nîbi bî yîjîg gōl mîdpun a gîpal u pen Seden sabe gep ram nîpe mîdōm, kalōp manō udōl gî mîdpal. Marō kalōp nîhōn nîhōn mîdōp gau, yad u rō nōp nîjbin. Kale nîbi bî mōg gep rō mîdpîm u pen yad nîjbin God amgō îlō adō nîpe u kale nîbi bî gep yabîl mîdpîm. * 10 Kalōp marō gînîg gab u, gasî kub nîjāgmîm. Nîjim! Sōl mîdōp, Kraîs nîp cîg aîj gîpal aka ap lug paknabōl, a gōm, Seden gō, kalōp rîmnap ud nagî lînabōl. Kalōp ñîn unbō sîduj lan u rō gî najî gōl gî mîdeinabōl. Pen kalōp nîhōn nîhōn gōm, bōj nōp al pak lînîg geinabōl u, gasî kub anîbu nîjāgmîm. Yîp cîg gōl gî nōp mîdpe al pak lînabōl u, kalōp usajîl bad pōr kamîj mîdep u ñînabin. *

11 Kale nîbi bî gasî rîmîd mîdainîm gau, God Ana nîpe Kraîs nîbi bî nîpe mîdpal ram mîñōj ke ke gau kalîp manō hagōp u nîj aîj gîmîm.

Seden kalōp neb neb gînab u pen nîbi bî yîp cîg gōl gî nōp mîdeinabōl gau, îlōn kub udōm umla rō u kuōyan umagnabōl,” a gōp, a gîmōn. *

Kraîs nîbi bî nîpe Pegamam mîdmîdal manō hag ñeb

12 “Pen daun kub Pegamam Kraîs nîbi bî nîpe mîdpal gau, ejol kalîp abad mîdōp u nîp manō kalî kîlî rîkmōn hagmōn:

* 1:17: Aîs 44:6; 48:12; Rep 2:8; 22:13 * 2:1: Rep 1:16
22:2,19 * 2:9: 2Ko 11:14-15; Rep 3:9 * 2:10: 2Di 4:8; Jem 1:12

* 2:2: 1Jn 4:1 * 2:5: Rep 3:3 * 2:7: Jen 2:9; Rep
2:11: Rep 20:14; 21:8

‘Bı ru mılö kíd nıpe goł goł kíd mıdöp u, Pegamam nıbi bı abad mıdpan gau kalıp manö anıbi hag yuöp.

¹³ Nıpe hagöp,

“Yad nıjbin, kale bıslam yabıł mıdpm. Nıbi bı ram mınöj kale mıdpm anı au, Seden kın rö abad mıdöp. Pen kale manö yad nıj ud aij gımim, yıp cıg aij göl gı mıdpm. Ram mınöj Seden abad mıdöp anıbu, namam Adipas manö aij yad u nıbi bı gau kalıp hag nı mıdö, nıp al pak lıla u pen yıp arö gagpe.

¹⁴ Pen manö rımnap mıdöp. Nıbi bı kale rımnap, Belam manö hag nımıdöp rö hag nıbal. Bı Belam anıbu, Belak nıp rımıd ukö me, Belak nıpe am Isrel nıbi bı gau kalıp fıp gı ud arö, kale yıp arö göm, nan nıjeb nan yıharıj god pıral gau nıp pak sabe gı nııla u nıjla. Belak Isrel nıbi bı kalıp hagö, kale nıbi si bı si gıla. * ¹⁵ Isrel nıbi bı hadame gau gıla rö, kale rımnap bı Nikolas manö pıral nıpe u udmim, nagı naj adö nıpe u hain gımim gıpe aröp. ¹⁶ Anıb u, nan si nan naj gıpm u, nıhön gıng anıg gıpun a gımim, arö gımim. Pen anıg gagnabım u, yad söl yıjıd apem, ru mılö kíd meg mıgan yad yan nıbö amjaköp u udem, nıbi bı anıg gıpal gau aıp pen pen gınabın. *

¹⁷ Kale nıbi bı gası rımıd mıdainım gau, God Ana nıpe Kraıs nıbi bı nıpe mıdpal ram mınöj ke ke gau kalıp manö hagöp u nıj aij gımim.

Seden kalöp neb neb gınab u pen nıbi bı yıp cıg göl gı nöp mıdeınaböl gau, yad nan nıjeb mana pı gıla u rımnap nıno nıjnaböl. Pen kalıp kabö rud ke ke nıınabın. Kabö nıınabın adö anıb gau, hıb gısön nıbö u rık ke ke anı anı nıınabın, nıbi bı udnaböl gau nöp nıjnaböl,” a göp,’ a gımön. *

Kraıs nıbi bı nıpe Daiadaira mıdmıdal manö hag nıeb

¹⁸ “Pen daun kub Daiadaira Kraıs nıbi bı nıpe mıdpal gau, ejol kalıp abad mıdöp u nıp manö kalı kılın rıkmön hagmön:

‘God Nı nıpe, amgö mab mıtanı rö mıdö nıjöl gı, ma kíd nıpe u, kapa bras a gıpal u laulö in kıhd udöp rö mıdöp u, Daiadaira nıbi bı abad mıdpan gau kalıp manö anıbi hag yuöp. *

¹⁹ Nıpe hagöp,

“Kale gıpm nagı adö u, yad nıjbin. Yıp abe, nıbi bı gau kalıp abe mıdmagö lımim, klö gımim yıp wög göl gı nöp mıdpm u, yad nıjbin. Anı mam gau pen pen ud aij gımim, gı nımim, marö

auö bıslam mıdmim gası iru nıjagpm u, yad nıjbin. Gıpm anıbu, nöd pro gımdım u pen mıfı rapın gıpm u, yad nıjbin.

²⁰ Pen manö ap mıdöp. Nıbi Jesebel u hag yuagpm. Manö pıral hagöm, yad nıbi God manö hagep mıdpm a göp. Nıbi bı yıp nıj udpal gau kalıp manö pıral hag nım, fıp gı ud arö, kale yıp arö göm, nıbi si bı si gıpal. Nıpe kalıp hagö, nan nıjeb nan yıharıj god pıral gau nıp pak sabe gı nımıdal u nıjbal. * ²¹ Nıpe nagı naj adö anıbu arö göm mıd aij gımim aka gem, nıj mıd wasö nıjem arö gıpin. ²² Anıg göp rö yad nıp abaı adö au yunö, nıp mına kub gö, ilön kub yabıł udnab. Nıbi bı nıpe aıp nıbi si bı si gıpal anıb gau, nan si nan naj gıpun u nıhön gıng anıg gıpun a göm arö gagnaböl u, kalıp u rö nöp gıno, mına kub gö, ilön kub yabıł udnaböl. ²³ Nıbi bı nıp hain gıpal gau kalıp böj nöp al pak leınabın me, nıbi bı yad ram mınöj ke ke cök ke ke mıdpal gau, yıp nıj aij göm nıjnaböl, yad nıbi bı gası rımıd anı kale yan nıj aij gem, magöjhalö gıpm rö nıjem, kalöp anı anı pen anıbu rö nıınabın. * ²⁴ Pen kale Daiadaira nıbi bı rımnap, nıbi anıbu manö naj hag nıb manö u udagmim, Seden manö naj yuö a gıpal manö u udagpm rö, manö marö kalöp rımnap hagagnabın. ²⁵ Pen yıp nıj udmim cıg aij gıpm nagı u ud sısı göl gı mıdpe mıdpe, hainö yad nınam! *

²⁶ Nıbi bı yıp cıg aij göl gı nöp mıd damöm, mıjör auö yıp arö gagnaböl gau, yad kalıp hagnö, nıbi bı ram mınöj ke ke gau kalıp abad mıdeınaböl. * ²⁷ Nıhön gıng: Bapı manö ap yıp hagöm haga, ‘Yad hagnö, ain ilön ap udöm, rin cög gau pa jö ma jö gıpal rö, nıbi bı ram mınöj ke ke gau klö naj yabıł göm kalıp abad mıdeınab,’ a ga.

²⁸ Pen nıbi bı yıp nıj udöm cıg aij göm nagı u ud sısı göl gı mıdeınaböl gau, kalıp gapı pagıın aij ram mınöj jın parıkö nıjöl gı nıjbal rö u nıınabın. *

²⁹ Kale nıbi bı gası rımıd mıdainım gau, God Ana nıpe Kraıs nıbi bı nıpe mıdpal ram mınöj ke ke gau kalıp manö hagöp u nıj aij gımim,” a göp,’ a gımön,” a ga.

3

Kraıs nıbi bı nıpe Sadıs mıdmıdal manö hag nıeb

* 2:14: Nab 22:1-25:2; 31:16; 2Pi 2:15 * 2:16: Rep 3:11 * 2:17: Eks 16:4,14-15,33-34; Jon 6:48-50; Aıs 62:2
 * 2:18: Rep 1:14-15 * 2:20: 1Ki 16:31; 2Ki 9:22 * 2:23: Sam 7:9; Jer 17:10; Rep 20:12-13 * 2:25: Rep 3:11
 * 2:26: Sam 2:8-9 * 2:28: Rep 22:16

1 “Pen daun kub Sadis Krais n̄bi b̄i n̄pe m̄idpal gau, ejol kal̄ip abad m̄id̄öp u n̄p manō kal̄i kliñ r̄ikm̄ön hagm̄ön:

B̄i God Ana ramō pak unbō mudun j̄n̄j l̄öp u abe, gap̄i unbō mudun j̄n̄j u abe ud m̄id̄öp u, Sadis n̄bi b̄i abad m̄idpan gau kal̄ip manō an̄bi hag yuöp.

N̄pe hagöp,

“Naḡi kale n̄h̄ön n̄h̄ön ḡipim u hadō n̄n̄bin. N̄bi b̄i gau n̄ñl̄ö, kam̄n̄j m̄idmim ȳip hain ḡipim r̄ö l̄öp u pen b̄ön n̄öp ummim ȳip hain gagpim. * 2 God yad manō hagöp r̄ö ḡi dammim, an̄ au arō ḡipe u, God n̄ip aij gagöp. An̄bu, amgō kale ñañ̄ m̄id̄öp u r̄ö, urakmim, kam̄n̄j magō kale hir ḡin̄g gab u n̄n̄j aij ḡipe, kl̄ö ḡin̄m. 3 An̄b u, Krais manō aij u hag ñeila n̄n̄bin u, n̄n̄j ud p̄id̄ön ḡimim, nan si nan naij ḡipim u, n̄h̄ön ḡin̄g an̄ig ḡipun a ḡimim, arō ḡimim, Krais manō aij u hagöp r̄ö ḡimim. Pen uh̄ön hauñ hanmim urakagnabim u, yad b̄i nan si udep gau n̄n̄j m̄idl̄ö auagpal r̄ö u aunō, n̄n̄jmim pa ḡiñ̄ ḡinabim. *

4 Pen Sadis n̄bi b̄i r̄imnap ne gau wañj kale ḡipe pr̄i gagöp; manō aij yad n̄n̄j udöm, hagöp r̄ö n̄öp göl ḡi m̄idpal r̄ö, kale wañj rud l̄öm, yad aip ajeinabun. *

5 N̄bi b̄i marō auō, kl̄ö göm, ȳip n̄n̄j ud p̄id̄ön göm, c̄ig göl ḡi n̄öp m̄idl̄ö arnab gau, yad kal̄ip u r̄ö n̄öp wañj rud aij an̄bu li ñ̄nabin. Pen hib kale p̄ör m̄idep buk yan̄ kal̄i kliñ r̄ik l̄n̄ö m̄id̄öp u, ð̄ik ḡi yuagnabin yab̄i. Bapi abe, ejol n̄pe gau abe n̄n̄jm̄idl̄ö n̄n̄jöl ḡi, n̄bi b̄i yad m̄idpal, a gem, waiō hagnabin. *

6 Kale n̄bi b̄i gas̄i r̄im̄id m̄idain̄m gau, God Ana n̄pe Krais n̄bi b̄i n̄pe m̄idpal ram m̄in̄ön ke ke gau kal̄ip manō hagöp u n̄n̄j aij ḡimim,” a göp, a ḡim̄ön.

Krais n̄bi b̄i n̄pe Piladelpia m̄idm̄idal manō haḡñeb

7 “Pen daun kub Piladelpia Krais n̄bi b̄i n̄pe m̄idpal gau, ejol kal̄ip abad m̄id̄öp u n̄p manō kal̄i kliñ r̄ikm̄ön hagm̄ön:

B̄i Uñ̄ u; B̄i manō n̄n̄j yab̄i hagöp u; kin̄ Depid ki rib n̄pe n̄öd abad m̄idm̄id̄öp u, B̄i ki rib an̄bu uri udöl m̄id̄öp u, adan hīk̄ö, n̄bi b̄i r̄imnap ḡi ñöl r̄ö lagöp; pen adan ḡi ñö, n̄bi b̄i r̄imnap hīk̄öl r̄ö lagöp. B̄i an̄bu n̄öp, Piladelpia n̄bi b̄i abad m̄idpan gau kal̄ip manō an̄bi hag yuöp. *

8 N̄pe hagöp,

“Kale ḡipim r̄ö n̄n̄bin. Kale n̄bi b̄i iru m̄idagpim u pen manō ȳip n̄n̄j ud

p̄id̄ön ḡimim, kale n̄bi b̄i yad m̄idpim manō u waiō hag ñ̄n̄bin. An̄bu, kal̄öp adan hīkn̄ö, n̄bi b̄i r̄imnap ḡi ñöl r̄ö lagöp. * 9 N̄bi b̄i r̄imnap, hon God n̄bi b̄i ȳijg göl m̄idpun a ḡipal u pen Seden sabe gep ram n̄pe m̄idpal. Pen yad kal̄ip ḡin̄ö, kale magōñhalö am ma ð̄ kal̄öp au kugom ȳim̄öm, ubör ȳih̄ön göm, yad kal̄öp m̄idmagö l̄bin u n̄n̄jöl.

* 10 Kalöp ḡi naij ḡipal u pen yad hagpin r̄ö n̄öp ḡimim, gas̄i iru n̄n̄jagmim, kl̄ö ḡimim, wög yad göl ḡi m̄idaibe r̄ö, n̄bi b̄i m̄in̄ön nab̄ön ð̄i i ke ke gau, ȳip c̄ig ḡi m̄idpal aka ȳip arō ḡinaböl a gem, kal̄ip magōñhalö marō ñ̄nabin ñ̄n̄ u, kalöp abe ñ̄agnabin. *

11 Söl m̄id̄öp n̄nabin. Manō aij yad n̄n̄j udpim u, n̄n̄j ud p̄id̄ön ḡimim, ȳip c̄ig göl ḡi n̄öp m̄idpe, kalöp usajil bad p̄ör kam̄n̄j m̄idep kalöp ñ̄nabin a ḡipin u, n̄bi b̄i r̄imnap p̄iñ̄ ḡi ud aröl r̄ö lagn̄m.

12 N̄bi b̄i an̄ God Manō hagöp r̄ö gö, n̄p ḡi naij ḡilö, gas̄i iru n̄n̄jagöm, God Manō hagöp r̄ö n̄öp ḡi damöm, ȳip c̄ig göl ḡi n̄öp m̄ideinab u, yad n̄p ḡin̄ö, God yad sabe gep ram u padö kub ap r̄ö m̄ideinab. God sabe gep ram an̄bu n̄pe p̄ör p̄ör n̄öp raul an̄ ð̄an̄ m̄idöm h̄ön adö aragnab. Yad hañ adö n̄pe, God yad hib n̄pe u abe kal̄i kliñ r̄ikem, God yad daun kub n̄pe Jerusalem ḡis̄ön n̄b̄ö kumi kabö adö lan̄ au n̄b̄ö aunab u, daun kub an̄bu hib u abe kal̄i kliñ r̄ikem, hib yad ḡis̄ön n̄b̄ö u abe kal̄i kliñ r̄ikem ḡinabin. *

13 Kale n̄bi b̄i gas̄i r̄im̄id m̄idain̄m gau, God Ana n̄pe Krais n̄bi b̄i n̄pe m̄idpal ram m̄in̄ön ke ke gau kal̄ip manō hagöp u n̄n̄j aij ḡimim,” a göp, a ḡim̄ön.

Krais n̄bi b̄i n̄pe Leodisia m̄idm̄idal manō haḡñeb

14 “Pen daun kub Leodisia Krais n̄bi b̄i n̄pe m̄idpal gau, ejol kal̄ip abad m̄id̄öp u n̄p manō kal̄i kliñ r̄ikm̄ön hagm̄ön:

B̄i hib n̄pe “An̄b Unbō R̄ö Ḡin̄m” u; B̄i, God n̄pe hagö, nan gau magōñhalö ḡi la u; B̄i n̄pe God hagöp r̄ö n̄öp göm, manō aij u ð̄an kabö göl n̄öp hag ñ̄b u, Leodisia n̄bi b̄i abad m̄idpan gau kal̄ip manō an̄bi hag yuöp.

15-16 N̄pe hagöp,

“Naḡi adö kale ḡipim u yad n̄n̄bin. Ȳip b̄ön n̄öp c̄ig gagpim; ȳip b̄ön n̄öp arō gagpim. Manō aij yad u b̄ön n̄öp n̄n̄j udmim, hagöp r̄ö ḡimim aka b̄ön n̄öp arō ḡimim u aij! Ȳip gas̄i adö adö n̄öp n̄n̄bin r̄ö, kalöp ð̄hak yun̄ig gabin. * 17 Kale hagpim,

* 3:1: Rep 1:4,16 * 3:3: Mad 24:43-44; Rep 2:5; 16:15; 1De 5:2 * 3:4: Jud 23 * 3:5: Eks 32:32-33; Mad 10:32; Luk 10:2; 12:8 * 3:7: Ais 22:22 * 3:8: 1Ko 16:9 * 3:9: Rep 2:9; Ais 45:14; 49:23; 60:14 * 3:10: Luk 21:19; 2Di 2:12 * 3:12: Ais 62:2; 65:15; Rep 14:1; 21:2 * 3:15-16: Ro 12:11

‘Hon n̄bi b̄ gep m̄id aij ḡipun; nan hon iru m̄idöp; nan ap ulep lagöp,’ a ḡipim u pen manö n̄n̄agḡim u, kale n̄bi b̄ ramö gau rö m̄idpim; kale n̄bi b̄ mög gep rö m̄idpim; kale n̄bi b̄ nan m̄idagöp rö m̄idpim; kale n̄bi b̄ amög we m̄idpim; kale magö nöp m̄idpim. * 18 An̄b u me, kalöp manö hagn̄ig gabin i n̄n̄ aij ḡimim, an̄b unbö rö nöp ḡimim. N̄bi b̄ mög gep rö m̄idpim rö, ȳp aumim kabö gol yad launö inöm ad̄n̄ ad̄n̄ halö m̄idagöp u raumim me, n̄bi b̄ gep m̄ideinabim. Magö nöp m̄idpim u, n̄bi b̄ n̄n̄lö nable ḡn̄m̄ rö löp rö, ȳp aumim wal̄j rud ap raumim l̄imim. Amgö n̄n̄agḡim rö, ȳp aumim amgö maras̄n ap raumim l̄imim, amgö we göp u n̄l̄ n̄n̄nabim. *

19 N̄bi b̄ kal̄p m̄idmagö l̄bin gau ḡ najj geinabol u, kal̄p arö gagnabin; m̄id aij ḡilan, a gem, marö n̄öl ḡ r̄im̄id ukpin. An̄b u, gas̄ klö n̄n̄mim, nan si nan najj ḡipim u, n̄hön ḡn̄ig an̄g ḡipun a ḡimim, böj nöp arö ḡimim, m̄id aij ḡimim. *

20 N̄n̄jim! Yad apem, hön an̄ yan̄ m̄idöl ḡ, ajön pa gu gu göl ḡ abad m̄idpin. N̄bi b̄ an manö yad u n̄n̄öm ajön h̄ikeinab u, yad ram raul m̄igan n̄pe u amem, aip nan n̄n̄jul j̄m n̄öl m̄ideinabul. *

21 Seden ȳp marö kub n̄a n̄n̄ u, Bapi yad manö n̄pe u arö gagnö; haga rö nöp ḡ damem me, Bapi aip sea kin̄ n̄pe adö u as̄knö. An̄b u rö, n̄bi b̄ Seden kal̄p marö n̄ö, manö aij yad u arö gagöm, ȳp c̄ig göl ḡ nöp m̄ideinabol gau, kal̄p hag dam yad aip sea kin̄ yad adö u as̄knabun.

22 Kale n̄bi b̄ gas̄ r̄im̄id m̄idain̄m gau, God Ana n̄pe Kraiss n̄bi b̄ n̄pe m̄idpal ram m̄n̄öñ ke ke gau kal̄p manö hagöp u n̄n̄ aij ḡimim,” a göp,’ a ḡimön,” a ga.

4

1 Pen manö kal̄ kl̄n̄ r̄ik̄pin an̄bu naböñ n̄n̄ damem, kauyan̄ u naböñ n̄n̄jem n̄n̄nö, God ram m̄n̄öñ kumi kabö adö lan̄ au ajön h̄ik̄öl m̄ideia. Nöd ān̄ magö rö hagö n̄n̄nö u, kauyan̄ u hagöm ȳp haga, “Adö i aumön, nan hain ḡnab gau nöp yamnam,” a ga. *

2 An̄ig hagö n̄n̄öl ḡ, God Ana u apöm ȳp ba la n̄n̄öm yad n̄n̄nö, kumi kabö adö lan̄ au b̄ ap sea kin̄ adö au as̄ik m̄ideia. * 3 B̄i au as̄ik m̄ideia u mailö halö m̄ideia; kabö jasp̄a abe kabö kanilian abe rud mailö göp rö mailö halö m̄ideia. Pen kin̄ sea as̄ik m̄ideia u, s̄iböñ n̄p ḡigabö

göm, kabö emral rö in r̄ik̄n̄ r̄ik̄n̄ göm, in lak lugöl ḡ m̄ideia. * 4 Sea kin̄ n̄pe u an̄ yan̄ m̄idö n̄n̄öl ḡ, b̄i kub b̄is ḡipal sea kin̄ unbö n̄n̄ juöl adö ḡ da m̄ihau m̄ihau (24) gau löm ḡigabö ḡila. B̄i kub manö ud as̄ikep gau wal̄j rud ȳmöm, kabö gol udöm ḡila usajil bad gau ke ke löm, as̄ik m̄ideia. *

5 B̄i sea kin̄ an̄ yan̄ as̄ik m̄ideia au n̄bö, ān̄im ān̄im udöl ḡ, r̄imu hagöl ḡ, ḡigabö göl ḡ aram m̄ilö bö ara. Sea kin̄ il an̄b au hapö mailö unbö mudun j̄n̄ u inöm mailö ḡ m̄ideia. Hapö mailö an̄b gau me, God Ana unbö mudun j̄n̄ n̄pe u. *

6 B̄i sea kin̄ an̄ yan̄ as̄ik m̄ideia il au, kabö ḡlmas̄i u glas rö kid yab̄l göl m̄ideia. Sea kin̄ ba au, nan kam̄n̄ m̄idöp ke ke m̄ihau m̄ihau m̄id ḡigabö ḡila. Nan an̄b gau amgö iru nöp jöl gau m̄idöm, pab̄l gau m̄idöm ga. *

7 Nan kam̄n̄ an̄b gau, ap laiön rö la, ap kaj kau n̄bar rö la, ap b̄i mulu ad̄n̄ rö la, ap yaur du auan m̄ilö löp u rö la. 8 Pen nan kam̄n̄ m̄ihau m̄ihau an̄b gau magöñhalö auan unbö kagol j̄n̄ la. Amgö iru nöp, adö gau löm, pab̄l gau löm magöñhalö h̄ haka. Amgö auan mo gau abe m̄ideia. Pen sidö an̄ s̄iböñ yan̄, k̄imap hag m̄idöl ḡ hagaböl,

“NIPE BI UL! “NIPE BI UL! “NIPE BI UL! GOD BI KUB KLÖ UNBÖ KE YAB̄L! NIPE NAN GAGEP AP MIDAGÖP! NIHÖN NIHÖN GIN̄IG, GINAB! NIPE HADAME DAGOL GAU MIDMIDÖP, NIPE MEÑI MIDÖP, NIPE HAINÖ PÖR PÖR NÖP M̄IDEINAB!” a gaböl. *

9 Pen nan kam̄n̄ ke ke m̄ihau m̄ihau an̄b gau, b̄i pör nöp pör nöp kam̄n̄ m̄ideinab sea kin̄ adö as̄ik m̄idöp u, n̄pe b̄i aij unbö ke m̄idöp a göm, n̄p aij a göl ḡ, hib mailö halö n̄pe haglö adö arö n̄n̄öl ḡ, 10 b̄i kub manö ud as̄ikep n̄n̄ juöl adö ḡ da m̄ihau m̄ihau (24), b̄i sea kin̄ as̄ik m̄idöp il au kugom ȳmöm, b̄i pör nöp pör nöp kam̄n̄ m̄ideinab u, n̄p aij a göl ḡ, hib n̄pe haglö adö arab. Usajil bad kale gau ud ju n̄pe m̄idöp au löm, hagaböl, *

11 “God B̄i Kub hon!

N̄bi b̄i magöñhalö gau, ne B̄i kub ke yab̄l, a göm, hib ne haglö adö aran̄.

N̄bi b̄i magöñhalö gau, ne B̄i aij ke yab̄l, a göm, hib ne haglö adö aran̄.

N̄bi b̄i magöñhalö gau, ne B̄i klö ke yab̄l, a göm, hib ne haglö adö aran̄.

Ne nan gau magöñhalö ḡ l̄na. Ne nöp hagö,

* 3:17: 1Ko 4:8; Luk 12:21 * 3:18: Ais 55:1; Rep 4:4

* 4:1: Rep 1:1,10 * 4:2: Ais 6:1 * 4:3: Esi 1:28

11:19; 16:18 * 4:6: Esi 1:5-10,22; 10:14 * 4:8: Ais 6:2,3; Esi 1:18; 10:12

* 3:19: 1Ko 11:32; Hib 12:6; Rep 2:5 * 3:20: Jon 14:23

* 4:4: Rep 3:18 * 4:5: Esi 1:13; Sek 4:2; Rep 1:4; 8:5;

* 4:10: Rep 7:10,15; 19:4

nibi bi midöm,
nan gau magöñhalö midöp,” a gaböl.

5

Jon köp nagı la ap niña

¹ Pen naböñ niñ damem niññö, bi sea kiñ adö u asik mıdeia u, köp milö kub naböñ naböñ wamla ap niñmagö yijig niñpe lau adö udöl mıdeia. Köp anıbu, höñ adö gau kali kılın rıköm, raul yanı kali kılın rıköm gıla. Pen naböñ naböñ wamöm, nagı ke ke unbö mudun jıñ u adık aij yabıl gıla. *
² Pen yad niññö, God ejol klö yabıl ap wıñ kub alöm haga, “Nibi bi an rö nagı lıla i hubiköm, köp anıb i pılai gınım rö löp?” ö ga. ³ Anıg haga u pen kumi kabö adö lañ au abe, mınöñ naböñ il i abe, mınöñ yuö yanı abe, nıbi bi köp anıbu nagı ud ju pılainım rö ap mıdageia. ⁴ Kumi kabö adö lañ au abe, mınöñ naböñ il i abe, mınöñ yuö yanı abe, nıbi bi köp anıbu nagı ud ju pılai gınım rö la ap ulhai niñağla rö, yad mög yabıl gö mıtöñ göl gi mıdainö. ⁵ Pen bi kub manö ud asıkep mıdeila gau ap yıp haga, “Ne mıtöñ gagmön. Nöñ! Laiön Juda nıbö u kiñ Depid rıkö rık dam dapıl gılö, niñ yag daula. Niñpe kaua! maua! niñpe u ridık gi yua u me, köp anıbu nagı ud ju pılai gınım rö löp,” a ga. *

Jon Sipsip Pi u niña

⁶ Anıg hagö niñöl gi niññö, Sipsip Pi al pak lılö umöm uraka rö ap, sea kiñ anı au mıdeia. Nan kamıñ mıdöp ke ke mıhau mıhau abe, bi kub manö ud asıkep gau abe, mıd gıgabö gıla. Sipsip Pi anıbu kom unbö mudun jıñ u, amgö unbö mudun jıñ u la. Amgö unbö mudun jıñ la manö il u, God niñpe Ana niñpe unbö mudun jıñ u yuö, ram mınöñ gau magöñhalö kıd kıd aröp. *
⁷ Pen Sipsip Pi u Bı sea kiñ asik mıdeia il au amöm, köp niñ yijig niñpe lau adö udöl mıdeia u uda. ⁸ Udö niñöl gi, nan kamıñ mıhau mıhau abe, bi kub manö ud asıkep unbö niñ juöl ado gi da mıhau mıhau (24) abe apöm, mıdeia au kugom yımıla. Bı kub manö ud asıkep anıñ gau kale nan gıda rö gau ke ke udöm, kınanı kabö gol udöm gıla gau ke ke ud mıdeila. Kınanı ud mıdeila mıgan anıñ gau, nan laulö in hadu göm haññ aij auöp u, ajmanı rauöm mıdeia. Nan God niñpe laulö in haññ aij auöp anıbu, God nıbi bi niñpe gau niñpe sabe gıpal u. * ⁹ Pen kale kımıap gısön nıbö ap hagöm hagla, “Nöp al pak lılö, hagape ne lügö, nıbi bi ram mınöñ ke ke mıdpal rö, il ke ke mıdpal rö,

manö yabıl ke ke hagpal rö,
hañ ke ke löp rö,
ne rauna niñöm
kale God nıbi bi niñpe mıdpal.
Anıb u me, ne nöp köp wam adık aij ga anıbu,
hubik pılai gi niñmön rö mıdöp. *
¹⁰ Pen ne gına u, kale kiñ ram rö löm,
God niñpe sabe gep nıbi bi löm, God hon niñpe wög gi niñbal.
Kale hainö ne aip nıbi bi mınöñ naböñ il i gau,
kalıp magöñhalö abad mıdeinaböl,” a gıla. *

Sipsip Pi u hib niñpe haglö adö ara

¹¹ Pen naböñ niñ damem kauyan niññem niññö, ejol niñ juöl niñ juöl, dausan dausan iru yabıl nöp manö hageila. Sea kiñ anıbu abe, nan kamıñ mıhau mıhau gau abe, bi kub manö ud asıkep gau abe, kalıp bıg gıgabö gi mıdeila. * ¹² Pen meg mıgan dap ranöm kımıap hagöl gi hagla, “Sipsip Pi al pak lıla u, niñpe aij yabıl. Niñpe nan gau magöñhalö gi la, a gun, hib niñpe hagno adö aranı.
Niñpe nan ap ulep lagöp, a gun, hib niñpe hagno adö aranı.
Niñpe gası aij ke yabıl mıdöp, a gun, hib niñpe hagno adö aranı.
Niñpe klö ke yabıl mıdöp, a gun, hib niñpe hagno adö aranı.
Niñpe aij ke yabıl mıdöp, a gun, hib niñpe hagno adö aranı.
Niñpe mailö aij ke halö mıdöp, a gun, hib niñpe hagno adö aranı.
Niñpe hib ke halö mıdöp, a gun, hib niñpe hagno adö aranı,” a gıla.
¹³ Pen yad niññö, nan niñhön niñhön God gi lö ake lab kumi kabö adö lañ, mınöñ naböñ il i, mınöñ yuö yanı, niñ solwara anı gau magöñhalö, kımıap hagöm hagla, “Bı sea kiñ bıg göp u abe, Sipsip Pi u abe, kale hib ke halö mıdpil, a gun, hib kalpe mıhau hagno adö aranı.
Kale aij ke yabıl mıdpil, a gun, hib kalpe mıhau hagno adö aranı.
Kale mailö aij ke halö mıdpil, a gun, hib kalpe mıhau hagno adö aranı.
Kale klö ke yabıl mıdpil, a gun, hib kalpe mıhau hagno adö aranı,” a gıla.
¹⁴ Anıg hageila, nan kamıñ mıhau mıhau hagla, “Anıb unbö rö aij,” a gıla. Anıg hageila, bi kub manö ud asıkep gau kugom yımöm, God Sipsip Pi kalpe mıhau hib haglö adö ara.

* 5:1: Ais 29:11; Esi 2:9-10 * 5:5: Jen 49:9; Ais 11:1,10; Rep 22:16 * 5:6: Sek 4:10; Jon 1:36; Rep 13:8 * 5:8: Rep 8:3-4; Sam 141:2 * 5:9: Sam 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 * 5:10: Eks 19:6; Ais 61:6; Rep 1:6; 20:6 * 5:11: Dan 7:10; Hib 12:22

6

Sipsip Pi u nagı unbö mudun jıj u hubıka

¹ Pen nıj mıdnö nıjöl gı, Sipsip Pi u, köp wam nagı adık pıdörj la ud mıdeia u, nagı adıj wañıgnıbö u ud ju hubıkö nıjöl gı, nan kamıj mıhau mıhau, añı ap manö kub rımu hagöp rö hagöm haga, “Aue!” ga. *
² Hageia nıjnö, kaj hos rud ap apjaka. Hos adö anıbu bı ap wım udöl gı asık mıdeia. God gö win gıñm rö nöp löp rö, God nıj usajıl bad win göm udpal u lı ñö, ram mınöj kumi kabö adö laj arö göm, nıbi bı ram mınöj il yanj aip pen pen göm, al rıdık yunıg ara. *

³ Pen Sipsip Pi u, nagı adıj yıgwö anj nıbö u ud ju hubıkö nıjöl gı, nan kamıj mıhau mıhau, yıgwö anj nıbö u haga, “Aue!” ga.
⁴ Hageia nıjnö, kaj hos aı yabıl ap apjaka. Bı ap hos adö anıbu asık mıdeia. God gö bı anıbu klö nıpe udöm, ram mınöj il yanj aramöm gö, nıbi bı ram mınöj gau gau magöñhalö agamıj mıdeila u arö göm, pen pen al paköl göm gılö arnab. Anıbu God nıj ru mılö kıd kub ap ña.

⁵ Pen Sipsip Pi u, nagı adıj yıgwö nıganj nıbö u ud ju hubıkö nıjöl gı, nan kamıj mıhau mıhau, yıgwö nıganj nıbö u pen haga, “Aue!” ga. Hageia nıjnö, kaj hos pır ap apjaka. Bı kaj hos adö anıbu asık mıdeia u, nan magö nan skel lıbal rö skel ap udöl mıdeia. ⁶ Manö ap, nan kamıj mıhau mıhau mıdeila anj au nıbö hagöm, bı kaj hos pır adö asık mıdeia u nıj haga, “Kıyö kub aunab rö, mani kıd añı damöm, nan iru raumıdal rö rauagnaböl. Wid magö cög* añı ap raunıg, mani pe ñın añı ap udpal rö nöp rauöl; pen bali magö cög mıhau nıganj raunıg, u rö nöp mani pe ñın añı ap udpal rö nöp rauöl. Pen olip wel u abe, ñıg wain u abe pör raubal rö rauöl!” a ga.

⁷ Pen Sipsip Pi u, nagı adıj yıgwö mılö nıbö u ud ju hubıkö nıjöl gı, nan kamıj mıhau mıhau, yıgwö mılö nıbö u pen haga, “Aue!” ga. ⁸ Hageia nıjnö, kaj hos he paköp ap apjaka. Bı kaj hos adö anıbu asık mıdeia u, hıb nıpe Umeb; pen bı nıpe aip hain aueia u, hıb nıpe Wıp Ana Ram. God gö me, bı anıb mıhau adö ke ke gılö, nıbi bı ram mınöj gau iru nöp umöl rö la. Rımnap pen pen alöm umnaböl, rımnap kıyö kub auö umnaböl, rımnap mıña nan gau gö umnaböl, rımnap kain hapeb nan hauł gau hau lılö umnaböl. Anıg göl um damöm me,

nıbi bı mınöj naböj il i mıdpal iru nöp rö umnaböl, pen iru nöp yabıl mıdeinaböl. *

⁹ Pen Sipsip Pi u, nagı adıj mamıd u ud ju hubıkö nıjöl gı, nıjnö, God nıj nan sabe gep bıd mo u, nıbi bı God Manö nıj udöm, pıñıj gagöm, nıbi bı gau kalıp hag ñöm, Krais nıbi bı nıpe mıdpun waiö haglö, kalıp al pak lıla ana kale gau mıdeila. ¹⁰ Kale wıñ kub alöm hagla, “God Bı Kub klö yabıl. Ne Bı Uł. Ne nıjöl yabıl adö u nöp aıgegö rö mıdmön, nıbi bı ram mınöj il yanj, hanıp al pak lıla gau kalıp manö kub gımön, ilön ñınabön?” ö gıla. ¹¹ Anıg haglö nıjöl gı, ejol gau kalıp walıj rud mılö ke ke ñöl gı hagla, “Söl mıdöp; abad mıdaimim. Namam nañın kalöp aip God nıj wög gı ñıbal gau, rımnap halö al pak löl me, God wö ral la naba u arö, hagabim rö gıñab,” a gıla. *

¹² Pen Sipsip Pi u, nagı adıj kagol jıj u ud ju hubıkö nıjöl gı, nıjnö, munmon kub yabıl u udö nıjöl gı, sıdö u, wadı asöl mab inöm pır göp rö u gö, rakın u böj nöp hagape mıdöp rö aı yabıl la. * ¹³ Gapı gau, pınöm klö udöm kia magöl po gagöp gau gu lugöp rö u ju luga. * ¹⁴ Pen kumi kabö adö laj, hanai ral lıbal u rö ga. Ram mınöj ilö gau abe, ram mınöj ñıg rıb gıgabö ga gau abe, mıdmıdal ka u arö göm, hıı gı ke ke arla. * ¹⁵ Anıg gö nıjöl gı, kın ram mınöj ke ke gau, kın ñı pro kale gau, bı kub ami bı abad mıdeila gau, nıbi bı gep yabıl gau, nıbi bı hıb mıdeia gau, nıbi bı rau dam lılo nagı wög geilla gau, nıbi bı gası ke nıjöm wög geilla gau, magöñhalö, pıñıj gı amöm kabö mıgan, mınöj mıgan gau pi gı mıdeila. * ¹⁶⁻¹⁷ Pi gı mıdöm hagla, “Bı sea kın adö asık mıdöp u abe, Sipsip Pi u abe hanıp ilön kub ñınabil ñın hain pör hagpun u hadö auöp u me, hon mıdagaiun. Kabö juöm aka ram mınöj ilö kub gai i pa jö gı apöm, hanıp böj nöp pasa gö, Bı sea kın asık mıdöp u hanıp nıjagnım; Sipsip Pi hanıp manö kub hagöm pen ilön kub ñagnım,” a gıla. *

7

Isrel nıbi bı iru nöp God klıñ nıpe udla

¹ Pen kuöyanj u nıjnö, ejol mıhau mıhau ram mınöj göl mıhau mıhau adö mıdöm, mınöj naböj, ñıg solwara, mab gau, najı gagnım, a göm, naböj kale ke añı añı udöl gı mıdeila. * ² Pen yad nıjnö, ejol ap sıdö lım göp gau nıbö, God Bı Pör Kamıj

* **6:1:** Rep 4:6; 5:1 * **6:2:** Sek 1:8; 6:1-6 * **6:6:** Grik manö koiniks a göp u, lıda añı ap nöp rö. * **6:8:** Jer 15:1-3; Esi 5:12,17; 14:21 * **6:11:** Rep 7:9,13; 19:14 * **6:12:** Mad 24:29; Ap 2:20; Rep 8:12; 11:13; 16:18 * **6:13:** Ais 34:4 * **6:14:** Rep 16:20 * **6:15:** Ais 2:10,19,21 * **6:16-17:** Joe 2:11; Mal 3:2; Luk 23:30 * **7:1:** Jer 49:36; Dan 7:2

Mîdöp nan kliñ rik lep nîpe u damöm, ejol mîhau mîhau God hagö söl ram mînöñ ñîg solwara gî naji gîñîg gaila anîb gau kalîp haga, ³ “Pîdöñ gim! Nîbi bî God hon nîp wög gî ñîbal gau kliñ nîpe u nable kale lañ rikaiun; hainö pînöñ yube, amöm ram mînöñ, ñîg solwara, mab nan gau gî naji gîñîm,” a ga. *

⁴ Pen manö ap hagla nîññö, nîbi bî God kliñ nîpe nable lañ rikla anîb gau, Isrel nîbi bî it ke ke gau jîm ñîla u wan hadred podi po dausan (144,000). *

⁵ Nîbi bî anîb gau, Juda it u kale 12,000;

Ruben it u kale 12,000;

Gad it u kale 12,000;

⁶ Asa it u kale 12,000;

Napdalai it u kale 12,000;

Manasa it u kale 12,000;

⁷ Simion it u kale 12,000;

Lipai it u kale 12,000;

Isaka it u kale 12,000;

⁸ Sebyulan it u kale 12,000;

Josep it u kale 12,000;

Benjamin it u kale 12,000,

u me, jîm ñîla u wan hadred podi po dausan me u.

⁹ Pen manö kalî kliñ rikpin anîbu naböñ nîñ damem, kauyan u naböñ nîñem nîññö, Bî sea kin asîka u abe, Sipsip Pi u abe mîdlö nîñjöl gî, nîbi bî iru nöp amgö ilö adö kale au urak mîdeila. Nîbi bî anîb gau, ram mînöñ ke ke la rö, it ke ke la rö, hañ ke ke la rö, manö yabî ke ke la rö, gau nîbö gau nîbö apöm mîdeila. Nîbi bî wö ralep rö mîdageia anîb gau, magöñhalö walîj rud nöp yîmöm, galon ufan u mîdöl gî, ¹⁰ God hib nîpe haglö adö arö nîñjöl gî, wîñ kub hagöm hagla,

“God hon sea kin bis göp u abe,

Sipsip Pi u abe hanîp nan a gîmil gî aij gîlö u me,

kamîñ arnabun,” a gîla. *

¹¹ Ejol gau magöñhalö Bî sea kin asîk mîdeila u abe, bî manö ud asîkep gau abe, nan kamîñ mîhau mîhau gau abe, kalîp bîg gîgabö gî mîdeila. Kale ap lug kugom yîmöm, ubör yîhöñ göm, God hib nîpe u dap ranöm, ¹² hagla,

“Nîñjö yabî!
God hon hib ke halö mîdöp, a gun,

hib nîpe hagno adö aran.

Nîpe mailö aij ke halö mîdöp, a gun,

hib nîpe hagno adö aran.

Nîpe gasî aij ke yabî mîdöp, a gun,

hib nîpe hagno adö aran.

Nîpe ga u, nîp aij yabî, a gun,

hib nîpe hagno adö aran.

Nîpe aij ke yabî mîdöp, a gun,

hib nîpe hagno adö aran.

Nîpe nan nîhön gînam a gînab u, u nöp gînab, a gun,

hib nîpe hagno adö aran.

Nîpe klö ke yabî mîdöp, a gun,

hib nîpe hagno adö aran.

God hon hib nîpe u pör pör nöp hagno adö aran.

Nîñjö yabî!” a gîla. *

Kuöyan ilön udagnaböl

¹³ Pen bî kub manö ud asîkep anîb gau bî ap, yîp hag nîñjöm haga, “Nîbi bî walîj rud lîbal anîb gau an? Pen kale gai nîbö aubal?” ö ga.

¹⁴ Hageia hagnö, “Bî kub. Yad nîñagpin; pen ne nîñban,” a gîñö. Anîg hagnö, yîp haga, “Nîbi bî gai i kalîp marö ñîlö, bîstam yabî mîdöm kamîñ aubal. Pen kale Sipsip Pi hagape nîpe u udöm, walîj kale gau u† matî gîlö, rud göp. ¹⁵ Anîb u me,

“Kale God sea kin il an au mîdöl gî, sidö an,

sîböñ yan,

sabe gep ram raul mîgan nîpe u wög nîpe göl gî, gîpal.

Bî sea kin bis gî mîdöp u

kalîp abad mîd aij yabî gînab. *

¹⁶ Kalîp kîyö kuöyan gagnab, ñîg nan kuöyan gagnab,

sidö kal kuöyan nîñjöm ilön gagnab. *

¹⁷ Nîhön gîñîg: Sipsip Pi sea kin an au mîdöp u,

sipsip abadep bî kale mîdöm,

kalîp u† gî ñîg ilam junab gau arö,

ñîg kamîñ magö ñeb u nîñgnaböl.

Pen God nîpe mîföñ ñîg kale u magöñhalö wik gî yunab,” a ga.

8

Sipsip Pi u nagî mudun jîñ u hubîka

¹ Pen Sipsip Pi u nagî mudun jîñ u hubîka nîñjöm kumî kabö adö lañ au manö ap hagagöm, yöp magö ap magöñhalö agamîj yîharîñ mîdeila. ² Pen mîdem, ejol unbö mudun jîñ God amgö ilö adö au urak mîdpal gau nîññö. Ejol anîb gau añîj magö ke ke udla.

³⁻⁴ Pen ejol ap rin aij kabö gol udöm gîla ap udöl mîdeila. Nîpe pen amöm, God nîp sabe gîpal bîd adö gol au gîlan urak mîdeila. Nîp nan laulö in hañîñ aij auöp u iru nöp ñîla. God nîp nan sabe gep bîd kabö gol udöm gîla u sea kin adö au mîdeila nîñjöm ejol anîbu, nan hañîñ aij anîbu ud God nîbi bî nîpe nîp sabe gîla manö u aip u† matî göm, bîd adö au ud magum gî dap lauö nîñjöl gî, hadu anîbu in ap ran ara. ⁵ Pen rin aij anîbu udöm, mab mîfan God nîp

* 7:3: Esi 9:4,6; Rep 9:4 * 7:4: Rep 14:1,3 * 7:10: Rep 4:10 * 7:12: Rep 5:12 * 7:14: Dan 12:1; Mad 24:21 * 7:15: Ais 49:10 * 7:16: Sam 23:2; Ais 25:8; Rep 21:4 * 8:3-4: Rep 5:8; Eks 30:1-3

nan sabe gep b'ad adö lanj inea gau ud rin m'igan yanj löm, ud m'nön naböñ il yanj yua n'ijöm r'imu hagöl g'i, g'gabö göl g'i aram m'lö bö arö n'ijöl g'i, a'n'm a'n'm udöl g'i, munmon uda. *

Ejol a'ij magö gau pu g'inig geila

⁶ Magö an'bu, ejol unbö mudun j'ij a'ij magö ud m'deila gau, ud dap ranöm pu g'inig geila.

⁷ Ejol nöd u, a'ij magö n'ipe u pu gö, möñ gap'i magö u abe, mab m'itanj u abe, hagape u'f ma'f göl g'i, m'nön naböñ il yanj honj yua. An'ig gö, m'nön naböñ il i naböñ m'ihau n'iganj rö hagöm, naböñ m'höp m'dailö, naböñ a'ij ap, mab, nan u'tanj kam'ij kam'ij urak m'deila gau, magöñhalö in hab'ik n'ij ara. *

⁸ Pen ejol y'igwö anj n'ibö u, a'ij magö n'ipe u pu gö, ram m'nön ilö kub yab'ij mab rö inea ap, n'ig solwara anj au ud yua. An'ig gö, n'ig solwara au naböñ m'ihau n'iganj rö hagöm, naböñ m'höp m'dailö, naböñ a'ij ap n'ig solwara magöñhalö hagape la. ⁹ Pen kabsa' nan n'ig solwara m'deila gau, naböñ m'ihau n'iganj rö hagöm, naböñ m'höp m'dailö, naböñ a'ij ap magöñhalö um hakla. N'ig mag'ib n'ig solwara au m'deila gau naböñ m'ihau n'iganj rö hagöm, naböñ m'höp m'dailö, naböñ a'ij ap böñ nöp pa jö ma jö göm p'iral ara.

¹⁰ Pen ejol y'igwö n'iganj n'ibö u, a'ij magö n'ipe u pu gö, gap'i pag'ijn kub mab m'itöñ rö apöm, kumi kabö adö lanj n'ibö big jua. An'ig gö, n'ig r'ibö gau abe, n'ig ilam gau abe naböñ m'ihau n'iganj rö hagöm, naböñ m'höp m'dailö, naböñ a'ij ap g'i najj ga. ¹¹ Gap'i an'bu hib n'ipe, "Maras'ın Asi". N'ibi b'i iru yab'ij nöp, n'ig g'i najj ga an'ib gau n'ijöm umla. *

¹² Pen ejol y'igwö m'lö u, a'ij magö n'ipe u pu gö, s'ido, rak'in, gap'i gau hadu rö patu göm, mailö aij pör göp rö gaga. S'ido u, naböñ m'ihau n'iganj rö hagöm, naböñ m'höp m'dailö, naböñ a'ij ap g'i najj ga. Rak'in u, naböñ m'ihau n'iganj rö hagöm, naböñ m'höp m'dailö, naböñ a'ij ap g'i najj ga. Gap'i gau, naböñ m'ihau n'iganj rö hagöm, naböñ m'höp m'dailö, naböñ a'ij ap g'i najj ga. S'ido mailö magö u, naböñ m'ihau n'iganj rö hagöm, naböñ m'höp m'dailö, naböñ a'ij ap s'ido mailö gaga. S'ib anj yanj magö u, naböñ m'ihau n'iganj rö hagöm, naböñ m'höp m'dailö, naböñ a'ij ap rak'in mailö gaga. *

* **8:5:** Lep 16:12; Eks 19:16-19; Rep 11:19; 16:18 * **8:7:** Eks 9:23-26; Esi 38:22; Joe 2:30 * **8:11:** Jer 9:15 * **8:12:**

Esi 32:7; Rep 6:12-13 * **8:13:** Rep 9:12; 11:14 * **9:1:** Rep 20:1 * **9:2:** Jen 19:28; Joe 2:2,10; Eks 10:12-15

* **9:4:** Rep 7:3 * **9:6:** Job 3:21; Jer 8:3 * **9:7:** Joe 2:4 * **9:8:** Joe 1:6 * **9:9:** Joe 2:5 * **9:11:** Hibru

manö Abadon abe, Grik manö Apolyon abe, manö il u "B'i n'ibi b'i al pak lep."

¹³ Pen yad an'ig göl n'ij m'id n'ijöl gem n'ijnö, yaur du ap kumi kabö anj aul'ik u g'i ajöl göm, manö kub rö hagöm haga, "Ake! Ake! Naij yab'ij g'inig gab. Ejol r'innap halö a'ij magö kale pu g'inig gaböl. Ejol m'ihau n'iganj an'ib gau a'ij magö kale gau pu g'ilö, n'ibi b'i m'nön naböñ adö il i m'idal gau kal'ip najj yab'ij g'inab!" a ga. *

9

Ejol mam'id u a'ij magö n'ipe u pu ga

¹ Ejol mam'id u, a'ij magö n'ipe u pu ga n'ijöm, yad n'ijnö, gap'i kumi kabö adö lanj n'ibö big ju m'nön naböñ il yanj ap lug g'i m'deila. Pen gap'i an'bu n'ip ki rib ulöm m'igan mau'ij juaga u ñeila. ² Gap'i an'bu ki rib u udöm, hadu m'igan mau'ij juaga ajöñ u hi'kö, hadu kub yab'ij ap ranöm, s'ido u gö patu göm, s'ibön aua. ³ An'ig gö, jonj hablad'ij gau, hadu anj an'ib gau n'ibö g'i dam m'nön naböñ adö yanj löm, God n'ipe gö, r'irabö gau n'ibi b'i big ilön n'ınab rö g'inig geila. ⁴ God n'ipe jonj hablad'ij an'ib gau kal'ip haga, "Nan u'tanj, mab u'tanj, nan n'ihön n'ihön m'nön naböñ il yanj rann'im gau, g'i najj gaggim; n'ibi b'i k'ij yad u nable kale lanj m'idadgöp gau nöp g'i najj g'imim," a ga. ⁵ God haga an'bu, jonj hablad'ij gau n'ibi b'i kal'ip böñ nöp al pak lö umöl rö laga; y'ihar'ij rak'in unbö mam'id u ilön najj unbö ke kal'ip ñöl rö la. Kal'ip ilön n'ınaböl an'bu, r'irabö gau n'ibi b'i big ilön n'ınab rö n'ınab. ⁶ N'ın anj an'bu, n'ibi b'i an'ib gau umnabun, a göm, n'ij'ınaböl u pen umeb adan ramö ap m'idadeinab. *

⁷ Jonj hablad'ij an'ib gau, b'i kaj hos dam pen pen aln'ig, nan k'ö l'ibal rö gau l'i m'deila. Nab'ic cög kale adö lanj usaj'ij bad kabö gol udöm g'ila gau rö rol g'ila. Mulu majmanj kale gau n'ibi b'i rö la. ⁸ Nab'ic umagö kale gau, n'ibi nab'ic umagö rö la. Pen meg kale gau, kain hapeb, laiön a g'ipal u, meg rö la. ⁹ Pab'ij gau, ain sior rö u l'ila. Pen iru nöp auan pakeila u me, kaj hos iru nöp gadal badal gau iru nöp t'ip g'i dam pen pen aln'ig amöm, gi gu göp rö u haga. ¹⁰ Himgan ad'ij m'ij, r'irabö am'in n'ibi b'i hauö ilön göp rö u la. God gö, rak'in unbö mam'id u, n'ibi b'i gau kal'ip ilön ke najj yab'ij ñöl g'i m'ideinabol. ¹¹ Jonj hablad'ij an'ib gau kinj kale, ejol ulöm m'igan mau'ij juaga abad m'idöp ejol an'bu me. Hibru manö hagöm, hib n'ipe Abadon a g'im'idal pen Grik manö hagöm, Apolyon a g'im'idal. *

12 Anib u, m+ɲɔr kub nɔd u hadɔ p+ɛ gɔp pen m+ɲɔr kub m+ɲɔp m+ɔdɔp.

10

Ejol kagot j+ɲ u a+ɲ magɔ n+ɲe u pu ga

13 Pen ejol kagot j+ɲ u, a+ɲ magɔ n+ɲe pu ga n+ɲɔm yad n+ɲɲɔ, manɔ ap auaiab+ɔd kabɔ gol udɔm g+ɲa adɔ au, kom m+ɲhau m+ɲhau m+ɔdm+ɔdɔp an+ɲ au n+ɲbɔ. B+ɔd an+ɲbu God amgɔ ilɔ au g+ɲaɲ m+ɔdeia. 14 Manɔ an+ɲbu ejol kagot j+ɲ a+ɲ magɔ ud m+ɔdeia u n+ɲp haga, "Ejol m+ɲhau m+ɲhau nag+ɔ ad+ɔk l+ɲlɔ, n+ɲg kub yab+ɲl Yupredis got au m+ɔdpal gau, hub+ɲk yumɔn," a ga. 15 God ejol m+ɲhau m+ɲhau an+ɲbu gau kal+ɲp nɔd hag lɔ, m+ɲ an+ɲbu nɔp, rak+ɲn an+ɲbu nɔp, n+ɲn an+ɲbu nɔp, magɔ an+ɲbu nɔp abad m+ɔdm+ɔdal u me, n+ɲn an+ɲbu hadɔ aua rɔ, n+ɲbi b+ɲ m+ɲnɔɲ nabɔɲ i+ɲ i iru nɔp al pak lɔl, a gɔm, hub+ɲk yua. N+ɲbi b+ɲ m+ɲnɔɲ nabɔɲ adɔ i+ɲ i m+ɔdpal gau magɔɲhalɔ nabɔɲ m+ɲhau n+ɲgan rɔ hagɔm, nabɔɲ m+ɲhɔp m+ɔdailɔ, nabɔɲ a+ɲ ap al pak l+ɲn+ɲg arla. * 16 Pen y+ɲp hagla n+ɲɲnɔ, am+ɲ b+ɲ kaj hos adɔ as+ɲkɔm n+ɲbi b+ɲ pen pen al pak l+ɲn+ɲg arla gau du hadred m+ɲtɔn (200,000,000) m+ɔdeila.

17 Pen yad n+ɲɲnɔ, kaj hos kale gau abe, b+ɲ hos adɔ as+ɲkla gau abe kapa sior y+ɲmla gau, r+ɲmnap mab m+ɲtaɲ a+ɲ rɔ ga, r+ɲmnap kabɔ mu "sapaia" a g+ɲpal u rɔ ga, r+ɲmnap kabɔ uha+ɲn "salpa" a g+ɲpal u rɔ ga. Kaj hos nab+ɲc gau, laiɔn nab+ɲc rɔ la. Meg m+ɲgan kale laɲ n+ɲbɔ mab m+ɲtaɲ abe, hadu abe, nan salpa ha+ɲɲ naj as+ɲ yab+ɲl u abe aua. 18 Meg m+ɲgan kale laɲ n+ɲbɔ mab m+ɲtaɲ abe, hadu abe, nan salpa ha+ɲɲ naj as+ɲ yab+ɲl u abe apɔm gɔ, n+ɲbi b+ɲ iru nɔp um hakla. N+ɲbi b+ɲ m+ɲnɔɲ nabɔɲ adɔ i+ɲ i m+ɔdpal gau magɔɲhalɔ nabɔɲ m+ɲhau n+ɲgan rɔ hagɔm, nabɔɲ m+ɲhɔp m+ɔdailɔ, nabɔɲ a+ɲ ap umla. 19 Kaj hos an+ɲb gau klɔ kale u m+ɔdeia maj m+ɲgan kale abe, am+ɲn ad+ɲɲ m+ɲɲ kale abe. Am+ɲn kale gau, hainɔ nab+ɲc rɔ la u me, n+ɲbi b+ɲ gau kal+ɲp g+ɲ naj gɔl rɔ la. 20 Pen nan naj an+ɲb gau gɔ, n+ɲbi b+ɲ iru nɔp um hakla u, n+ɲbi b+ɲ m+ɔdeila gau ga an+ɲbu n+ɲɲɔm, n+ɲhɔn g+ɲn+ɲg kabɔ mab nan gau udun n+ɲmagɔ hon ke nɔp nan p+ɲral g+ɲ l+ɲbun a gɔm, arɔ gagla. N+ɲhɔn g+ɲn+ɲg nan si nan naj g+ɲpun a gɔm, arɔ gagla. Pen nan y+ɲhar+ɲɲ gau, nan amgɔ n+ɲɲagm+ɔdɔp gau, nan manɔ n+ɲɲagm+ɔdɔp gau, nan adan ajagm+ɔdɔp gau, nan kabɔ gol, silpa, bras, kabɔ, mab udɔm g+ɲla gau nɔp sabe gun a gɔm, k+ɲjaki aiɔn pi nan naj gau kal+ɲp nɔp sabe gun a gɔm, g+ɲ m+ɔdeila. * 21 Pen w+ɲp alɔm, kuj gɔm, n+ɲbi si b+ɲ si gɔm, nan si udɔm, g+ɲlɔ arɔ n+ɲɲɔl g+ɲ, n+ɲhɔn g+ɲn+ɲg an+ɲg gabun, a gɔm, arɔ gagla.

Ejol ap Jon n+ɲp kɔp n+ɲ n+ɲɲa

1 Pen nabɔɲ n+ɲɲ damem n+ɲɲnɔ, ejol klɔ yab+ɲl unbɔ ke ap kumi kabɔ adɔ laɲ n+ɲbɔ auaj+ɲp. Ejol an+ɲbu n+ɲp kumi rud ap wam wam gɔ n+ɲɲɔl g+ɲ, s+ɲbɔn nab+ɲc n+ɲp p+ɲral g+ɲgabɔ gɔm, mulu ad+ɲɲ n+ɲp u s+ɲdɔ rɔ mailɔ gɔm, ma k+ɲd n+ɲp u mab inɔm m+ɲtaɲ gɔp rɔ u ga. 2 N+ɲp kumi kabɔ adɔ laɲ n+ɲbɔ apɔm, ma y+ɲj+ɲg k+ɲd u n+ɲg solwara adɔ u rauɔm, ma s+ɲdagɔ k+ɲd u m+ɲnɔɲ adɔ u raua. Kɔp pro bad ap p+ɲlai udɔl g+ɲ m+ɔdeia. 3 Pen n+ɲp kaj laiɔn manɔ kub hagɔp rɔ u hagɔ, r+ɲmu unbɔ mudun j+ɲɲ u manɔ kub hagɔm manɔ r+ɲmnap pen haga. 4 Manɔ haga an+ɲbu kal+ɲ kl+ɲn r+ɲknam, a g+ɲnɔ, manɔ ap kumi kabɔ adɔ laɲ n+ɲbɔ haga, "Manɔ an+ɲbu halɔ kal+ɲ kl+ɲn r+ɲkagmɔn; manɔ an+ɲbu pi gɔl m+ɲdan," a ga. *

5 Pen ejol ma bɔɲ lap u n+ɲg solwara adɔ u rauɔm, bɔɲ lap u m+ɲnɔɲ adɔ u rauɔm m+ɔdeia n+ɲɲnɔ u, n+ɲn y+ɲj+ɲg k+ɲd n+ɲp u dap ranɔm, God ram m+ɲnɔɲ adɔ laɲ au yama.

* 6 An+ɲg gɔm, God pɔr nɔp pɔr nɔp kam+ɲɲ m+ɔdɔp u, kumi kabɔ adɔ laɲ nan gau magɔɲhalɔ g+ɲ la u, m+ɲnɔɲ nabɔɲ nan gau magɔɲhalɔ g+ɲ la u, n+ɲg solwara nan gau magɔɲhalɔ g+ɲ la u, God n+ɲɲɔ an+ɲbu m+ɔdɔp rɔ n+ɲɲɔ yab+ɲl hagabin a gɔm haga, "God m+ɲn+ɲ rap+ɲn m+ɲdagnab! 7 Pen ejol mudun j+ɲɲ u a+ɲɲ magɔ n+ɲp pu g+ɲn+ɲg g+ɲnab n+ɲn an+ɲbu nɔp, God n+ɲp manɔ hagep b+ɲ n+ɲp wɔg g+ɲla gau kal+ɲp haga rɔ nɔp, manɔ n+ɲp pi gɔl m+ɔdɔp u uri g+ɲnab," a ga. *

8 Pen manɔ kumi kabɔ adɔ laɲ n+ɲbɔ nɔd n+ɲɲnɔ u, y+ɲp kauyaɲ hagɔm haga, "Ejol ma bɔɲ lap u n+ɲg solwara adɔ rauɔm, bɔɲ lap u m+ɲnɔɲ adɔ rauɔm m+ɔdɔp u n+ɲp ammɔn hagɔ, kɔp pro p+ɲlai ud m+ɔdɔp u, nɔp n+ɲn+ɲm," a ga.

9 An+ɲg hageia, ejol m+ɔdeia u amem, y+ɲp kɔp pro yagol u n+ɲ, a g+ɲnɔ, y+ɲp n+ɲl g+ɲ haga, "Ud n+ɲɲ. N+ɲɲɔ, meg m+ɲgan ne u bom n+ɲg dɔ kal gɔp rɔ g+ɲnab u pen mudun aɲ yaɲ amɔm, as+ɲ g+ɲnab," a ga. * 10 Hageia, kɔp pro an+ɲbu udem n+ɲɲnɔ, bom n+ɲg dɔ kal rɔ ga u pen n+ɲɲ pa bo yunɔ, mudun aɲ yaɲ amɔm as+ɲ ga.

11 Pen y+ɲp haga, "N+ɲbi b+ɲ ram m+ɲnɔɲ ke ke gau iru nɔp, ha+ɲ ke ke gau iru nɔp, manɔ yab+ɲl ke ke gau iru nɔp, k+ɲɲ ram m+ɲnɔɲ gau abad m+ɔdpal ke ke gau iru nɔp, hainɔ kal+ɲp n+ɲhɔn n+ɲhɔn g+ɲnab u, God manɔ u kauyaɲ hag n+ɲmɔn," a ga.

11

B+ɲ God manɔ hag n+ɲe m+ɲhau

* 9:15: Rep 8:7-12 * 9:20: Rep 16:9,11; Sam 115:4-7; 135:15-17; Dan 5:23 * 10:4: Dan 12:4,9 * 10:5: Dud 32:40; Dan 12:7 * 10:7: Emo 3:7 * 10:9: Esi 2:8; 3:1-3

1 Pen yip ur mīlō nan lī nīḡbal ap ḡl gī hagla, “Am God sabe gep ram u lī nīḡmōn, God nīp nan sabe gīpal bīd adō u lī nīḡmōn, gīmōn. Nībi bī God sabe gep ram raul mīgan apōm nīp sabe gīnabōl gau u rō nōp, wō ral nīḡmōn. * 2 Pen Juda nībi bī wasō gau, pōr apōm waryō hōḡ anḡ yanḡ mīdpal rō, ka anību halō lī nīḡagmōn. Nīhōn gīnīg: kale nōp daun kub ut Jerusalem naij gōl gī mīdlō mīdlō, rakīn unbō ḡn juōl mīhōp ado gī da yīgwō anḡ nībō (42) arnab. * 3 Yad pen, bī manō yad hag ḡeb mīhōp hag yunō, yīharīḡ wadī asōl rō gau yīmōm, manō yad hag ḡī aḡlō, ḡnḡ wān dausan du hadred sikīsī (1260) arnab, * a ga.

4 Bī God manō hagep anīb mīhau, Bī Kub mīnōḡ nabōḡ il i abad mīdōp u, amgō ilō nīpe au mīdpil. Kale mab olip ur mīhau, lam mīhau me. * 5 Pen nībi bī rīmnāp kalīp mīhōḡ gī naij gīnīg gīlō, mab mīḡan meg mīgan kale u nībō apōm, kalīp in haknab. Kalīp mīhōḡ gī naij geinabōl nībi bī gau, kalīp anīg unbō rō nōp gīnab. * 6 God kalīp mīhōḡ klō nīpe ḡō, manō hagep wōḡ nīpe gī damōl gī, mōḡ alagan, a gīlō, alagnab; ḡīg gau hagape laḡ, a gīlō, hagape līnab; nībi bī gau kalīp marō nīhōn nīhōn gau gaḡ, a gīlō, gīnab. ḡnḡ aigeḡ anīg gīnīm a gīnabil u, anīg unbō rō nōp gīnab. * 7 Pen God manō u hag ḡn dammil, nabōḡ hag haklō, nan hapeb ulōm mīgan mauīḡ juaga yanḡ nībō aunab u, kalīp mīhōḡ aip pen pen gī damōm, bōḡ nōp al pak lō umnabil. *

8 Wip he mīlō anīb mīhau mīdeinabil daun kub yabī u lor anḡ au. Daun kub yabī anību me, Bī Kub u nīp mab kros ba laḡ al pak līla. Pen daun kub yabī anību hib ap Sodom, hib ap lījip, a gīpal. *

9 Pen nībi bī ram mīnōḡ gau ke ke mīdpal gau, it ke ke mīdpal gau, manō ke ke hagpal gau, haḡ ke ke la gau, kalīp mīhōḡ nīḡōl gī nōp mīdōm, wip he mīlō anīb mīhau dam rīgōl gagmīm, a gīlō, umnabil ḡn adīḡ u rīkōm, ḡn mīhau nīḡanḡ halō kuō au nōp mīdlō nīḡōl gī, nībi bī anīb gau wip he mīlō anīb mīhau nīḡ sīsī gīnabōl.

10 Bī God manō hagep anīb mīhau, nībi bī mīnōḡ nabōḡ adō il i mīdpal kalīp mīḡōr kub ḡn mīdmīdil rō, pen paj hagōm, nan kub ḡnḡōl gī, nan aij pen ḡō pen ḡō gīnabōl.

11 Pen ḡn adīḡ u abe, ḡn mīhau nīḡanḡ abe, wip he mīlō anīb mīhau gau mīdailō pen God nīpe ake bad ap yuō anḡ kalīp yanḡ arō urakmīl nanōl mīdailō. Anīg ga nīḡōm, nībi bī nīḡeila gau kalīp anīnḡn yabī ga.

* 12 Pen bī God manō hagep anīb mīhau nīḡlō, manō kub ap kumi kabō adō laḡ nībō, “Kale auī!” a ga. Nībi bī kauaḡ mauaḡ kale mīhōḡ gau nīḡ mīdlō nīḡōl gī, kumi rud ap kalīp wam wam gī udō, God ram mīnōḡ kumi kabō adō laḡ au arlō. *

13 Pen magō anību nōp, munmon kub yabī udōm, daun kub anību nabōḡ unbō sīduḡ laḡ rō hagōm, nabōḡ unbō aip u mīdeila nīḡōm nabōḡ aḡn ap pa jō ma jō gō, nībi bī sepen dausan um hakla. Pen nībi bī mīdeila gau, nan ga anību nīḡōm pīḡnīḡ gōm, God ram mīnōḡ kumi kabō adō laḡ au mīdōp u nīp hib haglō adō ara. *

14 Pen nīḡim! Mīḡōr kub yīgwō anḡ nībō u hadō pīs gōp, pen mīḡi mīḡōr kub yīgwō nīḡanḡ nībō u sōl gīnīg gab. *

Ejol mudun jīḡ u atīḡ magō nīpe pu ga

15 Magō anību nōp ejol mudun jīḡ u, aḡn magō nīpe u pu gō nīḡōl gī, manō ap kumi kabō adō laḡ nībō hagōm haga, “Uri Bī Kub hon u, Kraīs nīpe u aip, ram mīnōḡ gau magōḡhalō pōr nōp pōr nōp abad mīdnab,” a ga. *

16 Pen bī kub manō ud asīkep ḡn juōl aḡn ap ado gī da yīgwō mīlō u (24), sea kīḡ adō kale u God amgō ilō nīpe asīk mīdeila gau, kugom yīmōm ubōr yīhōḡ gōm, God nīp sabe gōl gī hagla,

17 “God, ne Bī Kub klō ke yabī u! Nōd mīdmīdan, mīḡi mīdeḡ nōp mīdpān!

Bī klō unbō ke yabī pōr mīdpān rō, mīḡi nībi bī ram mīnōḡ gau magōḡhalō Kīḡ kale mīdpān u rō, nōp aij yabī gabun!

18 Nībi bī ram mīnōḡ gau nībō nōp nīḡōm, kal yabī jula.

Pen mīḡi ne kal juep ḡn u hadō auōp. Mīḡi nībi bī umla gau kalīp manō kub hagep ḡn u hadō auōp.

Mīḡi nībi bī nōp wōḡ gōm, manō ne hag ḡībal gau abe, nībi bī manō aij ne nīḡ udōm, hib ne nīḡōm ana uḡpal gau abe, nībi bī hib halō mīdpal aka ramō gau mīdpal gau magōḡhalō, nan aij kalīp pen ḡnabōn, ḡn u hadō auōp.

Pen nībi bī haḡōwaḡ gōm, nībi bī rīmnāp kalīp al pak lībal gau, kalīp pen u rō nōp al pak līnabōn, ḡn u hadō auōp,” a gīla. *

19 Anīg haglō nīḡōl gī, God sabe gep ram kumi kabō adō laḡ au mīdōp u mīgan

* 11:1: Esi 40:3; Sek 2:1-2 * 11:2: Luk 21:24; Rep 13:5 * 11:4: Sek 4:3,11-14 * 11:5: 2Sa 22:9; Sam 9:7:3
 * 11:6: 1Ki 17:1; Eks 7:17-20; 1Sa 4:8 * 11:7: Dan 7:21; Rep 12:17; 13:7; 17:8 * 11:8: Luk 13:34 * 11:11:
 Esi 37:5,10 * 11:12: 2Ki 2:11 * 11:13: Rep 6:12; 16:18 * 11:14: Rep 9:12 * 11:15: Eks 15:18; Sam 10:16;
 Dan 2:44; 7:14 * 11:18: Sam 110:5; Ro 2:5; Rep 20:11-13; Sam 115:13

hiiköm, God Manö m+deia kes magö u waiö la n+ñnö. Magö an+bu nöp añ+im añ+im udöm, r+mu hagöm, gu kub yab+il u hagöm, munmon udöm, möñ gap+ magö kub yab+il paköm, ga. *

12

N+bi u abe re ub+il kub u abe

¹ Pen naböñ n+ñ damem n+ñnö, nan ke hain n+bö kub ap kumi kabö an aul+ik ga. N+bi ap si+dö wai+ñ rö löm, ma n+pe rak+in adö au löm, gap+ unbö m+gan lañ u, kwin rol g+pal rö usaj+il bad n+pe nab+ic adö lañ lö m+deia. ² Pen n+pe ñ+ pain+añ r+kn+g, ñ+ pain+añ ñ+ñö n+ñöl g+, wög paköm gaia. *

³ Nan ke hain n+bö ap halö, kumi kabö an aul+ik waiö la n+ñnö. Re ub+il hagape halö kub yab+il unbö ke ap m+deia. Nab+ic cög n+pe unbö mudun j+ñ löm, kom n+pe unbö sidu+ñ lañ löm, kin rol g+pal usaj+il bad gau, nab+ic cög adö n+pe ke ke löm m+deia. ⁴ Re ub+il kub an+bu, am+in n+pe u gap+ kumi kabö adö lañ gau pakö, iru nöp b+g ju m+ñöñ naböñ il i ju luga. An+bu u, gap+ magöñhalö m+deila gau naböñ m+ihau n+gan rö hagöm, naböñ m+höp m+idailö, naböñ añ+ ap b+g ju yua. Pen n+pe n+bi ñ+ pain+añ yag daun+g geia u, yag dauö ñ+ñ+in, a göm, apöm abad m+deia. ⁵ Pen n+bi an+bu ñ+ ap yag daua. Ñ+ an+bu n+pe ain ur m+ilö udöm, n+bi b+ ram m+ñöñ gau magöñhalö abad m+deinab. Pen n+bi u ñ+ an+bu n+ñ yag dauö, ejol ap ñ+ an+bu p+ñ+ g+ udöm, dam God n+pe sea kin n+pe kumi kabö adö lañ m+idöp au ud ara. ⁶ God n+bi an+bu n+ñ ka ap g+ lö, p+ñ+ñ g+ an+bu gau amöm, an+bu gau nöp m+idö n+ñöl g+, God n+ñ nan magö ñöl g+ abad m+deinab ñ+in wan dausan du hadred sikisdi (1260) arnab.

⁷ Pen kumi kabö adö lañ au, ejol kub Maikel ejol n+pe gau udöm amöm, re ub+il kub an+bu yam n+pe gau aip pen pen göm g+ damöm me. ⁸⁻⁹ re ub+il kub u yam n+pe gau halö, kumi kabö adö lañ n+bö al r+id+ik yuöm böñ nöp m+ñöñ naböñ il i yula. Re hadame dagol gau m+deia, re an+bu k+ñjaki aka Seden a g+pal u, n+pe nöp n+bi b+ ram m+ñöñ gau gau magöñhalö kal+ip manö pir alö, manö piral n+pe u n+ñla. *

¹⁰ Pen manö kub ap kumi kabö adö lañ au n+bö hagöm haga,

“M+ñi God n+pe n+bi b+ gau ud kam+ñ yunab.

M+ñi God n+pe klö n+pe udöm, n+bi b+ ram m+ñöñ gau gau magöñhalö Kinj kub ke yab+il m+deinab.

M+ñi God Kraiss n+pe u nöp, B+ Kub klö ke yab+il m+idöm, n+bi b+ ram m+ñöñ gau gau magöñhalö abad m+deinab.

N+ñön g+ñ+g: Seden n+pe God amgö ilö n+pe au m+idöm, si+dö an, si+bön yan, añ mam hon gau nan si nan naji n+ñön n+ñön geila gau hagn+idöp u, n+ñ m+ñöñ naböñ il yan ud yula. *

¹¹ Pen añ mam hon gau, Sipsip Pi hagape n+pe u abe, Kraiss manö n+ñö hag ñ+m+idal u abe gö, Seden n+ñ mo kale gau l+la.

N+bi b+ n+pe nöp m+idpun, a göm, p+ñ+ñ gagöm, han+ip al pak l+ñ+g al pak löl, a g+ gas+ n+ñla.

¹² An+bu u, kale kumi kabö adö lañ au m+idpim gau, m+ñ m+ñ göl g+ m+idaimim.

Pen kale m+ñöñ naböñ abe, ñ+g solwara u abe m+idpim gau, kalöp mög n+ñbin.

N+ñön g+ñ+g: Seden n+ñ kale m+idpim an+bu yan ud yulö, ñ+in n+pe iru m+idagöp rö, kal yab+il juöp,” a ga. *

¹³ Pen re ub+il kub an+bu, y+ñ m+ñöñ naböñ adö il i ud yubal, a göm, gas+ u n+ñöm, n+bi ñ+ yag daua an+bu n+ñ r+id+ik g+ yuaia pen, ¹⁴ God n+bi an+bu n+ñ yaur du kub auan kub m+ihau l+ ñö, n+pe u göm ram m+ñöñ kabö nöp m+idöp an au God ka n+pe g+ la an+bu ara. Am an+bu gau m+idö n+ñöl g+, God n+pe n+ñ nan magö ñöl g+ abad m+idö, m+ m+ihau n+gan rak+in unbö kagol j+ñ arnab. Re ub+il u n+bi u n+ñ nan naji ap g+ñ+in rö lagnab. *

¹⁵ Pen re ub+il u, ñ+g ul rö ñ+hak yunö n+bi an+bu n+ñ ugal aran, a göm, ñ+haka u, ¹⁶ pen m+ñöñ u n+bi an+bu n+ñ g+ ñö, ñ+g re ub+il ul rö ñ+hak yua an+bu m+ñöñ naböñ m+gan gau pa jö g+ amöm, ur ur gö ara. ¹⁷ An+g gö, re ub+il u n+bi an+bu mulu kal yab+il lugö, n+bi u ñ+ pain+añ n+pe gau, God Manö hagöp rö göm, Jisas manö n+ñö n+pe n+ñ udöm hain göm n+bi b+ r+imnap kal+ip hag ñ+bal gau aip pen pen g+ñ+g ara. ¹⁸ Pen re ub+il u amöm ñ+g solwara göl au urak m+deia.

13

Nan hapeb ap ñ+g solwara an gau n+bö appjaka

¹ M+idem n+ñnö, nan hapeb rö ap, ñ+g solwara an gau n+bö aueia. Nab+ic cög n+pe

* **11:19:** Hib 9:4; Rep 8:5; 15:5; 16:21 * **12:2:** Mai 4:10 * **12:3:** Dan 7:7 * **12:4:** Dan 8:10 * **12:5:** Ais 7:14; 66:7; Sam 2:9; Rep 19:15 * **12:7:** Jud 9 * **12:8-9:** Jen 3:1,14; Luk 10:18; 22:31; Rep 20:2 * **12:10:** Job 1:11; Sek 3:1 * **12:12:** Ais 44:23; 49:13 * **12:14:** Dan 7:25; 12:7 * **12:17:** Rep 11:7

unbō mudun jīn lōm, kom unbō sīduŋ laŋ lōm, kiŋ rol gīpal usajīl bad gau, kom adīŋ ke ke lōm mīdeia. Pen nabīc nīpe unbō mudun jīn u, God nīp hag juep hīb naij rīmnap añī añī kalī klīñ rīk līlō mīdeia.

* 2 Nan hapeb anību, kain hapeb leped rō la u pen ma nīpe gau kain hapeb bea ma rō la. Meg mīgan nīpe u, kain hapeb laiōn meg mīgan rō la. Pen re ubīl u, klō nīpe ke abe, kiŋ kub ke yabīl mīdeia klō u abe, nan hapeb anību nīp ña. * 3 Pen nan hapeb anību nabīc cōg nīpe ap, nōd bōŋ nōp al pak līlō kīla ga rō la u pen kuōyaŋ mītep ga. Anīg gō, nībi bī mīnōŋ nabōŋ adō īl ī gau gau magōŋhalō gasī gasī lōm, nan hapeb anību nīp hain gīla. * 4 Pen re ubīl anību kiŋ kub ke yabīl mīdeia klō u nan hapeb anību nīp ña u me, nībi bī gau re ubīl anību nīp hīb haglō adō ara. Pen nan hapeb anību abe kiŋ kub ke yabīl rō mīdōp u, nībi bī rīmnap nīp aip pen pen gōl rō lagōp, a gōm, nībi bī gau magōŋhalō nan hapeb u, u rō nōp hīb nīpe haglō adō ara.

5 Pen God nan hapeb anību nīp nīŋebir arō gō, hīb nīpe ke hagō adō arō, God hīb nīpe manō naij hagōm dap lugō, rakīn unbō ñīn juōl mīhōp adō gī da unbō yīgwō aŋ nībō u (42) ara. * 6 Nīpe anīg gōm, God nīp hag juōm, hīb nīpe manō naij hagōm, ram mīnōŋ nīpe kumi kabō adō laŋ au hag juōm, adō laŋ au nīpe aip mīdpal gau kalīp hag juōm, ga. 7 Pen God nan hapeb anību nīp nīŋebir arō gō, Krai nībi bī nīpe gau aip pen pen gōm, al juōm, nībi bī gau magōŋhalō, īl ke ke mīdpal rō, ram mīnōŋ ke ke mīdpal rō, manō yabīl ke ke hagpal rō, hañ ke ke lōp rō, kalīp magōŋhalō abadōl mīdeia. * 8 Nībi bī mīnōŋ nabōŋ adō īl ī gau gau magōŋhalō rō, nan hapeb anību hīb nīpe haglō adō arnab. Pen nībi bī au, ram mīnōŋ hadame dagol gau gī laga ñīn u, God nībi bī pōr kamīŋ nōp mīdeinabōl buk anīb yaŋ hīb kale kalī klīñ rīka gau nōp, nan hapeb anību hīb nīpe haglō adō aragnab. Buk anību, Sipsip Pī al pak līlō uma u buk nīpe me u. *

9 Kale nībi bī gasī rīmīd mīdainīm gau manō anīb ī nīŋīm!

10 Nībi bī God nagī arōl, a gōm, nīŋōb gau, nagī arnabōl.

Nībi bī ru mīlō kīd udōm bīnīŋ gīlō umōl, a gōm, nīŋōb gau,

ru mīlō kīd udōm bīnīŋ gīlō umnabōl. Anīg gīnab rō, Krai nībi bī nīpe gau ap lug pakagun, a gōm, Krai manō aij u nīŋ ud

pīdōŋ gōm, hagōp rō gōm, Krai nīp cīg aij gōl gī nōp mīdaīōl. *

Nan hapeb ap halō mīnōŋ nabōŋ aŋ gīyaŋ nībō apjaka

11 Pen kauyaŋ nīŋem nīŋnō, nan hapeb rō ap halō mīnōŋ nabōŋ aŋ gīyaŋ nībō apjaka. Kom nīpe mīhau u, sipsip pī kom rō la u pen manō nīpe u, re ubīl rō haga. 12 Nīpe nan hapeb nōd nībō u nīp wōg gī ñōl gī, nībi bī ram mīnōŋ gau magōŋhalō manō klō hagōm gō, nan hapeb nōd nībō nōd bōŋ nōp al pak līlō kīla ga rō la u pen kuōyaŋ mītep ga anību nīp hīb haglō adō ara.

13 Nan hapeb hain nībō u nan gagep rō gōm, nan nīŋeb nīŋagep rō gōm, ga. Nībi bī nīŋmīdlō nīŋōl gī, nīpe gō, mab mītaŋ kumi kabō adō laŋ nībō ap mīnōŋ nabōŋ īl yaŋ luga. * 14 Pen God nīpe nan hapeb hain nībō anību nīŋebir arō gō, nan hapeb nōd nībō amgō īlō nīpe au nan gagep rō gaia u me, nībi bī mīnōŋ nabōŋ gau gau magōŋhalō manō pīral nīpe u nīŋ udla. Nan hapeb hain nībō u nībi bī gau kalīp hagō, kale nan hapeb ru mīlō kīd ud bōŋ nōp al pak līla u pen kauyaŋ mīdōp u hīb nīpe dap rannīg, nan nīp rō ap gī līla.

15 Pen God nan hapeb hain nībō u nīp nīŋebir arō gō, nan ana nan hapeb nōd nībō rō gī līla anību nīp ake bad u pu gō arō, kamīŋ lōm, manō hagōm haga, “Yad bī kub. Hīb yad nōp hagnīm adō aran,” a ga. Anīg hageia, nībi bī hīb nīpe haglō adō araga gau magōŋhalō hagō al pak līla. 16 Nīpe hagō, nībi bī hīb mīdeia gau, nībi bī hīb mīdageia gau; nībi bī mani īru mīdeia gau, nībi bī mani mīdageia gau; nībi bī nagī wōg geila gau, nībi bī gasī kale ke wōg geila gau; kale magōŋhalō klīñ ap ñīmagō yījīg kīd u aka nable laŋ udla. * 17 Pen nībi bī klīñ anību udagla gau, nan rauōl rō aka nan sīkim gōl rō laga. Klīñ anību me, nan hapeb u hīb nīpe aka naba nīpe me u.

18 Nībi bī gasī nīŋ aij gīpal gau manō īl anību uŋhai nīŋōl rō lōp. Nīŋ aij gōm me, nan hapeb anību naba nīpe īl u nīŋnabōl. Naba anību, bī ap hīb nīpe u mīdōp. Naba anību me kagoł kagoł kagoł (666).

14

Nībi bī īru nōp kīmap gīsōn nībō ap hagla

1 Pen kauyaŋ nīŋem nīŋnō, Sipsip Pī u Saion Dum īlō laŋ ranōl mīdō nīŋōl gī, nībi bī wan hadred podi po dausan (144,000) gau nīpe aip mīdeia. Nībi bī nīpe aip

* 13:1: Rep 12:3; 17:3,7-12 * 13:2: Dan 7:4-6 * 13:3: Rep 17:8 * 13:5: Dan 7:8,25; 11:36; Rep 11:2

* 13:7: Rep 11:7 * 13:8: Sam 69:28; Rep 17:8; 20:12,15; 21:27 * 13:10: Jer 15:2; 43:11; Rep 14:12 * 13:13:

Mad 24:24; 1Ki 18:24-39; Rep 19:20 * 13:16: Rep 14:9-11; 16:2; 20:4

m̄ideila an̄b gau, nable kale laŋ hib n̄pe u abe, Nap hib u abe kali k̄liñ r̄ik l̄ilō m̄ideia. ² Pen manō ap kumi kabō adō laŋ au n̄bō ñ̄g hij kub b̄ig gu hagōp rō aka r̄imu gu m̄lōbō hagōp rō u hagō n̄ñnō. Manō an̄bu, nan gida rō pakpal hagōp rō u haga. ³ Pen n̄bi b̄i wan hadred podi po dausan (144,000) an̄b gau kale sea kin adō au ḡidaŋ m̄idōm, nan kam̄ŋ m̄hau m̄hau abe, b̄i manō ud as̄ikep gau abe n̄ŋ m̄idlō n̄ñjōl ḡi, kale k̄imap ḡisōn n̄bō ap hagla. K̄imap ḡisōn n̄bō an̄bu, n̄bi b̄i m̄ñnōj adō il i n̄bō r̄imnap n̄ñjōl rō laga; n̄bi b̄i wan hadred podi po dausan (144,000) God rau adog uda an̄b gau nōp k̄imap an̄bu n̄ñjōl rō la. ⁴ B̄i an̄b gau kale n̄bi aip ḡi ajagpal; b̄i praj rō m̄idpal. Sipsip Pi n̄pe gai arab n̄ñjōm, n̄p hain ḡipal. Krais kal̄p n̄bi b̄i an̄ gau n̄bō rau adog udōm, God n̄p abe, Sipsip Pi n̄p abe kal̄p nan magō nōd ral daum̄dal rō nōp ñ̄a. ⁵ Manō piral r̄imnap hagagla; nan si nan naj r̄imnap gagla.

Ejol m̄hau n̄gaŋ manō hag ñ̄la

⁶ Pen kauyaŋ u n̄jem n̄ñjōn, ejol ap kumi kabō an̄ aul̄ik u ḡi ajōl ḡi, n̄bi b̄i m̄ñnōj nabōj adō il i, hañ ke ke lōp rō, il ke ke m̄idpal rō, manō yab̄i ke ke hagpal rō, ram m̄ñnōj ke ke m̄idpal rō, Krais manō aij pōr m̄ideinab u kal̄p hag ñ̄n̄g ga. ⁷ W̄iñ kub alōm haga, “God n̄pe manō kub hagnab ñ̄n̄ u hadō auōp rō, God n̄p an̄ñn̄n gō p̄ñ̄ŋ ḡimim. B̄i Kub kumi kabō adō laŋ, m̄ñnōj nabōj il i, ñ̄g solwara, ñ̄g ilam gau magōñhalō ḡi u, hib n̄pe u hagpe adō aran̄,” a ga.

⁸ Ejol ap, ejol nōd u n̄p hain gōl ḡi haga, “God gō daun kub Babilon bōñ nōp ap lug pakōp o! N̄bi b̄i Babilon gau kale n̄bi si b̄i si gōm, ḡi naj unbō ke ḡilō ḡilō, n̄bi b̄i ram m̄ñnōj gau gau magōñhalō n̄ñjōm an̄b unbō rō nōp ḡila. Babilon n̄pe ñ̄g wain klō n̄pe ke ñ̄ñjōm, n̄bi b̄i ram m̄ñnōj ke r̄imnap gau kal̄p ñō ñ̄ñjōl, n̄pe göp rō, kale u rō nōp hau alō ḡi naj nōp ḡila,” a ga. ^{*}

⁹ Ejol ap pen, ejol nōd m̄hau u kal̄p hain gōm, w̄iñ kub alōm haga, “N̄bi b̄i nan hapeb u hib n̄pe dap ranōl ḡi, nan n̄p rō n̄ñjōm ḡi l̄ila u hib n̄pe dap ranōl ḡi, k̄liñ n̄pe u nable laŋ aka ñ̄magō adō au udeinabōl gau. ¹⁰ God n̄p mulu yab̄i lugō, ñ̄g wain as̄ yab̄i u, kap kale yaŋ ralō ajman̄ rauō, ñō ñ̄ñnabōl. Ejol u† gau abe, Sipsip Pi u abe n̄ñm̄idlō n̄ñjōl ḡi, kal̄p hag mab ke yaŋ u yuō, mab m̄i†aŋ salpa halō

u kal̄p inō n̄ñjōl ḡi, wōg pak m̄ideinabōl.

^{*} ¹¹ Mab m̄i†aŋ u kal̄p inō n̄ñjōl ḡi, mab hadu an̄bu ranōm, ḡi damōm, pōr pōr nōp ap ranōl ḡi m̄ideinab. An̄b u, nan hapeb an̄bu hib haglō adō arnab n̄bi b̄i gau, nan ana n̄p rō ḡila an̄bu hib haglō adō arnab n̄bi b̄i gau, hib n̄pe k̄liñ an̄bu udnabōl n̄bi b̄i gau, God kal̄p pen ilōn kub yab̄i u sidō an̄, s̄ibōn yaŋ, pōr pōr nōp ñ̄nab,” a ga. ^{*} ¹² An̄g ḡinab rō, Krais n̄bi b̄i n̄pe gau ap lug pakagun, a gōm, God Manō hagōp rō n̄ŋ ud p̄dōñ gōm, hagōp rō gōm, Jisas n̄p c̄ig aij gōl ḡi nōp m̄idaïōl. ^{*}

¹³ Pen manō ap kumi kabō adō laŋ n̄bō ȳip haga, “Manō hagn̄g gabin i kali k̄liñ r̄ikmōn. M̄ññ marō göp ñ̄n̄ i, n̄bi b̄i B̄i Kub n̄p n̄ŋ udōm umnabōl gau, m̄ñ m̄ñ ḡinabōl,” a ga. Hageia, God Ana n̄pe haga, “N̄ñjō yab̄i. Kale marō udōl ḡi wōg u†ham ḡi m̄idpal rō, kale ake lōm, m̄ñ m̄ñ gōl ḡi m̄ideinabōl,” a ga.

Nan wōg m̄ñnōj adō il i p̄dōñ göp

¹⁴ Pen yad n̄ñnō, B̄i ap Ñ̄i n̄pe rō b̄i ap, kumi kabō rud bad adō au as̄ik m̄ideia. Nab̄ic cōg n̄pe laŋ, kabō gol udōm usaj̄il bad ḡila ap rōl gōm, ru agon ḡi†api rō ḡigabe göp ru k̄id yab̄i wid magō r̄ik daubal rō ap ud m̄ideia. ^{*}

¹⁵ Pen ejol ap, God sabe gep ram raul m̄igan yaŋ n̄bō apōm, b̄i kumi kabō rud bad adō au as̄ik m̄ideia u n̄p w̄iñ kub alōm haga, “M̄ñnōj nabōj adō yaŋ wid magō gau po göp. Wid r̄ik daupe ñ̄n̄ u auōp rō, ru agon ḡi†api rō ne an̄bu udmōn, r̄ik dap magum ḡimōn,” a ga. ¹⁶ Hageia, b̄i kumi kabō rud bad adō au as̄ik m̄ideia u, ru agon ḡi†api rō n̄pe u ud r̄ib ḡi dō madō gōm, wid magō m̄ñnōj nabōj adō gau rana gau magōñhalō r̄ib ḡi dō madō ḡi dap magum ga.

¹⁷ Ejol ap pen God sabe gep ram raul m̄igan kumi kabō adō laŋ au n̄bō hōj aua. N̄pe u rō nōp ru agon ḡi†api rō ap udōl m̄ideia.

¹⁸ Magō an̄bu nōp, ejol mab m̄i†aŋ abad m̄dm̄idōp u, God n̄p nan sabe gep b̄id au n̄bō apōm, ejol ru agon ḡi†api rō udōl m̄ideia u n̄p w̄iñ kub alōm haga, “Wain magō m̄ñnōj nabōj adō yaŋ n̄bō gau po göp rō, ru agon ḡi†api rō ne u ud wain magō magōñhalō r̄ik dap magum ḡimōn,” a ga. ^{*} ¹⁹ An̄g hageia, ejol an̄bu, ru agon ḡi†api rō n̄pe u ud r̄ib ḡi dō madō gōm, wain magō gau r̄ik dam, God n̄p mulu lugō wain magō abhib Jakep ka m̄igan u yua. Ka an̄bu God

^{*} **14:2:** Rep 1:15; 19:6 ^{*} **14:3:** Ais 42:10; Rep 5:9; 7:4 ^{*} **14:8:** Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rep 17:2; 18:2,3 ^{*} **14:9:** Rep 13:12-17 ^{*} **14:10:** Jen 19:24; Sam 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15-16; Esi 38:22; Rep 16:19; 20:10; 21:8 ^{*} **14:11:** Ais 34:10 ^{*} **14:12:** Rep 13:10 ^{*} **14:14:** Dan 7:13 ^{*} **14:18:** Joe 3:13

nibi bi gi naji gimidal gau kalip pen ilön ñinim rö midöp.

²⁰ Wain magö abhib jakep ka migan anibu daun kub höj adö mideia. Wain magö migan anibu yuö, abhib jaklö nijnöl gi, hagape u ran ajman rauöm, ñig ut kub ap lugöp rö, hag ap lugöl gi, kilomida unbö ñin juöl ajip böj dan (300)* rö ara. Hagape ut kub anibu kaj hos nab+c adö lagod midöp rö u nöp adö lagod areia. *

15

Ejol gau geinaböl, marö kub ke ke unbö mudun jin u ginab

¹ Pen nan ke hain nibö nijnöm aiö hagep rö ap halö, kumi kabö anj aulik ga nijnö. Marö unbö mudun jin gau gö, God nip mulu yabih lugöp u böj nöp naböj junab, a göm, ejol nipe unbö mudun jin gau kalip hagö, marö kub anib gau dap minöj naböj it i aunig geila.

² Pen it anib au nijnö, ñig wajö glas rö ap mab mi+an halö ut ma+i göm au mideia. Nibi bi nan hapeb hib naba midöp nan u abe, nan ana nip rö gila u abe aip pen pen göm win gila gau, gö anib au urak mideila. God kalip nan gida rö ke ke ñö, ³ bi Mosi God nip wög gi ñimidöp manö u abe, Sipsip Pi manö u abe hagöl gi, kimap hagöm hagla, "God, ne Bi Kub klö unbö ke halö.

nan nihön ginabin a ginabön, ginabön.

Ne kin bi kub ram minöj gau magöjhalö,

Kinj kale midpan u,

pör pör yijig gimön,

kabö rö nöp gipan. *

⁴ Nibi bi magöjhalö nöp nijnöm, ana udnaböl.

Ne añi nöp ut midpan.

Nöp Bi Kub, a göm,

hib ne haglö adö arnab.

Ne nag+i yijig göl adö u nöp

gi aij gipan u nijnöm,

nibi bi ram minöj gau nibö gau nibö magöjhalö apöm

nöp sabe ginaböl," a gila. *

⁵ Pen yad kauyan nijnem nijnö, God nip sabe gep sel ram au Ram Raul Migan Kaminj Aij Ke Yabih u hiiköl mideia. *

⁶ Pen ejol unbö mudun jin u, nibi bi minöj naböj adö it i gau kalip marö kub unbö mudun jin ñinig, God sabe gep ram raul migan yan nibö höj aula. Ejol anib gau, waij rud aij mimalö ga gau nöp löm, dip nag+i kabö gol udöm gila gau pabih anj au pig löm aula. ⁷ Nan kaminj mihau mihau anib gau añi ap apöm ejol unbö mudun

jin gau kalip kinañ kabö gol udöm gila ke ke ña. Kinañ migan anib gau, Bi Kub pör pör mideinab u, nibi bi gi naji gilö God kalip mulu kal nijnöm minör ñinab u ajman rauöm mideia. ⁸ God mailö aij ke nipe u abe, klö naji nipe u abe gö, hadu kub yabih God sabe gep ram anibu ajman rau mideia. Nibi bi ap sabe gep ram anibu raul migan aröl rö laga. Ejol unbö mudun jin u, marö kub unbö mudun jin nibi bi ñinig geila gau ñi haknaböl u nöp, hainö ram raul migan anibu aröl rö linab. *

16

Ejol marö kub unbö mudun jin gau ud daula

¹ Pen yad nijnö, manö ap God sabe gep ram raul migan yan nibö ejol unbö mudun jin gau kalip wih kub alöm haga, "Nibi bi gi naji gilö God kalip mulu kal nijnöm minör ñinab u, kinañ unbö mudun jin ajöj lanj ajman rauöm midöp gau, dam minöj adö yan hoj gipe aran," a ga.

² Anig hageia, ejol nöd u kinañ nipe dam minöj adö yan hoj gö, nibi bi nan hapeb kiiñ u udöm, nan ana nip rö gila sabe geila gau, kalip wös hapeb ilön kub udep gau la. *

³ Ejol yigwö anj nibö u, kinañ nipe dam ñig solwara adö u hoj gö, ñig solwara u, bi uma hagape u rö löm, nan ñig solwara anj anib gau mideila gau, magöjhalö um hakla. *

⁴ Ejol yigwö nigan nibö u, kinañ nipe dam, ñig ilam juöp gau abe ñig yharinj ap lugöp adö gau abe hoj gö, ñig gau magöjhalö hagape la. ⁵ Pen ejol ñig magöjhalö abad midöp u haga,

"Ne Bi Ut.

Ne hadame dagol midmidan; ne uri u rö nöp midpan.

Ne manö ud asik aij yabih gimön,

kalip nijnö yabih anig gipan.

⁶ Nibi bi anib gau nöp me, nibi bi ne gau kalip al pak löm,

bi manö ne hagep gau kalip al pak löm gilö,

hagape kale luga u me,

ne kalip pen u rö nöp hagape ñö ñinaböl u,

kale ke göm udaböl me u," a ga.

⁷ Anig hageia, manö ap God nip nan sabe gep bid adö au nibö haga,

"God Bi Kub klö naji ke yabih.

Ne manö ud asik aij yabih gimön

kalip nijnö yabih anig gipan," a ga. *

* 14:20: Grik manö hagöm 1,600 sidadia * 14:20: Ais 63:3; Rep 19:15 * 15:3: Eks 15:1; Sam 139:14; 145:17

* 15:4: Jer 10:6-7; Sam 86:9 * 15:5: Eks 38:21 * 15:8: 1Ki 8:10-11; 2Kr 5:13-14; Ais 6:4 * 16:2: Eks 9:10;

Rep 13:12-17 * 16:3: Eks 7:17-21 * 16:7: Sam 19:9; Rep 15:3

8 Ejol y+gwo m+lö u, k+nanj n+pe u dam sidö u n+p hon gö, n+bi b+ gau kal+p kal yab+ñ n+ñ+n+m rö la. 9 Kal yab+ñ n+ñöm, kal+p rap+in ina u pen nan si nan naj g+la u, n+hön g+n+g an+g g+pun, a göm, arö göm, mid aij göm, God hib n+pe haglö adö araga. God han+p marö ñab u, a göm, n+p hag jula. *

10-11 Ejol mam+id u, k+nanj n+pe u dam nan hapeb sea kin n+pe adö au hon gö, n+bi b+ n+pe abad m+dm+döp anj au ad+ñ s+ib ga. Wös hapeb löm, ilön kub gö, a+tab hau g+ dö g+la u pen nan si nan naj g+la u, n+hön g+n+g an+g g+pun, a göm, arö gagla; göl g+ nöp m+idöm, God kumi kabö adö lanj au m+idöp u n+p hag jula. *

12 Ejol kagot j+ñj u, b+ kinj ram m+nönj s+idö auab gau n+bö aunaböl a göm, k+nanj n+pe u dam ñ+g kub yab+ñ Yupredis hon gö, ñ+g an+bu böñ nöp m+lep ga. *

13 An+g gö n+ñöl g+, aiön pi m+thau n+ganj baj m+thau n+ganj rö leia n+ñö. Ap re ub+ñ meg m+gan u n+bö apjaka; ap nan hapeb meg m+gan u n+bö apjaka; ap b+ God manö hagabin a göm manö piral nöp hagnab u meg m+gan u n+bö apjaka. 14 Aiön pi an+bu gau nan gagep rö göl rö la. Kale amöm kinj ram m+nönj ke ke gau gau m+dpal gau magöñhalö u+ g+ dap magum göm, God B+ klö ke halö ñ+n kub n+pe hag la an+bu, pen pen g+inaböl. *

15 “N+ñj aij g+mim! Yad aun+g gabin u, b+ nan si udep gau n+ñ m+dagpal magö u nöp aubal rö u aunabin! An+bu u me, n+bi b+ uhön hanagöm wañ+ñj i aij göm m+deinaböl gau m+ñ m+ñ g+inaböl; magö nöp gau ajlö, kal+p nable gagnab!” *

16 Pen aiön pi an+bu gau, b+ kinj ram m+nönj ke ke gau n+bö kal+p u+ g+ dap magum g+la; ram m+nönj dap magum g+la an+bu Hibru manö hagöm Amagedon a g+pal. *

17 Ejol mudun j+ñj u, k+nanj n+pe u honj ga anj nöp adö lanj gau. Honj gö, manö ap sea kinj God sabe gep ram raul m+ganj anj n+bö w+ñ kub alöm haga, “Naböñ juöp,” a ga. 18 An+g hagö n+ñöl g+, r+mu hagöm gu gö arö n+ñöl g+, an+ñm an+ñm udöl g+ amdam magö bol gau ap lug paköm, munmon kub yab+ñ n+bi b+ m+nönj naböñ i+ i nöd n+ñagm+idal rö ap aua. *

19 Munmon kub yab+ñ an+bu udöm, daun kub yab+ñ Babilon u pabu göm, as+ik naböñ m+thau n+ganj löm, daun kub ram m+nönj ke ke gau ram nan gau b+g ju pa jö ma jö gabin, a göm, ul+is mal+is ga. Ga an+bu, God n+pe mulu kal n+ñöm, Babilon n+bi b+ g+la u hau+ gagöm, kal+p ñ+g as+ kap

ajöñ lanj ajmanj raua u ñö ñ+ñla. * 20 Pen ram m+nönj pro ñ+g r+ib g+gabö ga gau abe, ram m+nönj ilö gau abe, böñ nöp ur ga. * 21 Marö kub yab+ñ u me, möñ gap+ magö kub yab+ñ gau, magö an+ñ an+ñ ñ+n juöl m+ñöp ado g+ da unbö s+idun lanj (50) kilo rö, kumi kabö adö lanj n+bö lugöm, n+bi b+ gau kal+p kal halö paka. Kal+p kal halö pakö God n+p böñ nöp hag jula. *

17

B+ si udep n+bi u ilön kub udnab

1 Ejol unbö mudun j+ñj marö ke ke daula gau, ap apöm y+p haga, “H i auö, nöp nan ap yamnö nönj! God geinab b+ si udep n+bi naj yab+ñ u pen ilön kub udn+g gab. Daun kub yab+ñ ñ+g iru nöp sö+ au m+idöp u nöp hagabin. * 2 B+ kinj ram m+nönj ke ke m+dpal gau, b+ si udep n+bi an+bu aip g+ ajöl göm, n+bi b+ m+nönj adö i+ i y+har+ñ gau u rö nöp, nan si nan n+pe g+m+idöp u kal+p ñ+g wain n+pe ñö ñ+ñlö, kal+p hau+ alöp,” a ga. *

3 Pen God Ana u y+p ba lö n+ñöl g+, ejol u y+p dam ram m+nönj kabö nöp m+idöp anj gau arö n+ñö, n+bi ap, nan hapeb hagape ap adö lanj as+ik m+deia. Nan hapeb an+bu, hañ romanj n+pe gau, hib God n+p hag juep iru yab+ñ nöp kal+ kñ+ñ r+ik l+lö m+deia. Nabc cög n+pe unbö mudun j+ñj u löm, kom unbö s+idun lanj löm ga. * 4 Pen n+bi n+ñö an+bu, wañ+ñj hagape n+bi kub libal rö löm, kabö gol iru nöp, kabö aij aij mani kub rauep iru nöp, magö pro k+ñap m+lep rö rud gab “pöl” a g+pal u iru nöp, hañ romanj n+pe gau magöñhalö lö, mailö mailö göl g+ m+deia. Kap kabö gol udöm g+la ap ud m+deia. Kap m+gan an+bu anj, b+ aip si göm nan si pr+ naj yab+ñ geia gau ajmanj rau m+deia. * 5 Nable cög n+pe lanj manö pi göl m+dm+döp ap kal+ kñ+ñ r+ikla:

DAUN KUB YAB+ñ BABILON U, N+BI SI B+ SI G+ AJPAL GAU ABE, N+BI B+ NAG+ NAIJ YAB+ñ G+PAL GAU ABE, N+ME KALE ME U.

6 Pen yad n+ñö, n+bi an+bu, n+bi b+ Jisas n+ñ udöm manö aij n+pe waiö hag ñeila gau kal+p al pak löm haga kale ñ+g wain rö ñ+ñöm hau+ al m+deia.

Ga an+bu n+ñem, ju damem gas+ m+lö l+ m+da+ñö. * 7 Pen ejol an+bu y+p haga, “N+hön g+n+g ju dammön gas+ m+lö libannj Nan hapeb nabc unbö mudun j+ñj löm, kom unbö s+idun lanj löm göp u abe, b+ si udep n+bi nan hapeb adö lanj as+ik ajab u abe, manö i+ u nöp hag ñ+n+g

* 16:9: Rep 9:20-21 * 16:10-11: Eks 10:22; Ais 8:21-22 * 16:12: Ais 11:15 * 16:14: Rep 19:19 * 16:15: Mad 24:43-44; Rep 3:3 * 16:16: Sek 12:11 * 16:18: Rep 4:5; 8:5 * 16:19: Rep 14:10 * 16:20: Rep 6:14 * 16:21: Eks 9:23-24; Rep 11:19 * 17:1: Jer 51:12-13 * 17:2: Ais 23:17; Jer 51:7; Rep 14:8 * 17:3: Rep 13:1 * 17:4: Jer 51:7; Rep 18:16 * 17:6: Rep 18:24; 19:2 * 17:7: Rep 13:1

gabin. * ⁸ Nan hapeb n+ηabön an+bu, nöd m+dm+döp, m+ñi m+dagöp, pen söl m+idöp, n+pe ulöm m+gan mau+ñ juaga yan n+bö auö, God gö böη nöp ur g+ nab. God ram m+ñöη hadame dagol gau g+ laga ñ+n u, n+bi b+ m+ñöη naböη adö il i udnabin a göm n+ηa gau, hib kale kal+ kñiñ r+ka buk n+pe yan. Pen n+bi b+ hib kale kal+ kñiñ r+ka gau, nan hapeb an+bu kauyan m+dnab u n+ñöm, aiö yab+ g+ naböl. N+ñön g+n+g: n+pe nöd m+dm+döp, m+ñi m+dagöp, pen hainö kuöyan m+deinab. *

⁹ “Manö an+bu gau n+η aij göm nöp me, n+ηbal. Nan hapeb nab+c n+pe unbö mudun j+η m+idöp n+ηajan u, manö il adö m+ñöp m+idöp. Nab+c unbö mudun j+η an+bu gau, dum unbö mudun j+η n+bi an+bu as+ik m+idöp gau me. ¹⁰ Pen nab+c unbö mudun j+η an+bu gau, kiη unbö mudun j+η gau me. Kiη an+bu gau, unbö mam+id u kiη m+idöm hadö umla, m+ñi kago+ j+η u n+pe kiη m+idöp. Kiη mudun j+η u hainö aun+g gab. Pen aueinab u, pro magö ap nöp m+deinab. ¹¹ Pen nan hapeb nöd m+dm+döp, m+ñi m+dagöp u, n+pe ke kiη raleb j+η u aunab. N+pe me, kiη unbö mudun j+η gau n+bö b+ ap. God gö n+pe böη nöp ap lug paknab. ¹² Pen kom unbö s+duη lan n+ηajan gau, kiη unbö s+duη lan. Kale m+ñi kiη m+dagpal pen hainö God gö kale magö a+ñ ap nöp kiη m+idöm, nan hapeb u aip wög göl g+, n+bi b+ gau abad m+deinaböl. * ¹³ Kale gas+ adö a+ñ n+ñöm, nan hapeb u n+η haglö, n+pe kuö kal+ u udöm, n+bi b+ gau kal+ abad m+deinab. ¹⁴ Kiη an+bu gau, Sipsip Pi u aip pen pen g+ naböl u pen n+pe b+ kub gau magöηhalö B+ Kub kale m+idöm, kiη gau magöηhalö Kiη kale m+idöm göp rö, n+η al pak löl rö lagöp. N+bi b+ n+pe ke w+ñ alöm udöp gau, n+η c+g göl g+ nöp m+deinaböl rö, n+pe aip kiη an+bu gau g+lö böη nöp ap lug paknaböl,” a ga.

¹⁵ Pen ejol an+bu y+η haga, “Ñ+g gau b+ si udep n+bi as+ik m+daj+η n+ηajan gau, n+bi b+ hañ ke ke löm, manö yab+ñ ke ke hagöm, ram m+ñöη ke ke m+dpal gau me. ¹⁶ Kom unbö s+duη lan n+ηajan gau abe, nan hapeb u abe, b+ si udep n+bi u n+η mulu kal yab+ñ n+ñöm, nan n+pe gau magöηhalö p+ñ+ g+ udeinaböl me, magö nöp m+deinab. Pen hañ roman n+pe u ñ+ñöm, naböη naböη m+deinab gau laulö in hab+ik arnab. * ¹⁷ N+ñön g+n+g: God kal+η gas+ ñö, gas+ adö a+ñ n+ñöm, nan hapeb u n+η hagö, kuö kale u udöm gö arö me, God g+ nab a göm hag la rö nöp g+ nab. ¹⁸ Pen b+ si udep n+bi n+ηajan an+bu, n+pe me daun kub yab+ñ kiη ram

m+ñöη ke ke gau magöηhalö abad m+idöp daun kub an+bu,” a ga.

18

Babilon ap lug pakn+g gab

¹ Pen naböη n+ñem n+ñnö, ejol ap halö kumi kabö adö lan n+bö auaj+η. Ejol an+bu, God hag lö b+ kub yab+ñ m+deia. Kumi kabö adö lan n+bö apöm, mailö aij n+pe u gö, m+ñöη naböη il i magöηhalö mailö ga. ² Ejol an+bu apöm w+ñ kub alöm haga, “God gö daun kub yab+ñ Babilon böη nöp ap lug paköp o!

Böη nöp ap lug paköp o!

God gö daun kub an+bu, n+bi b+ ap m+dagöp yab+ñ; k+ñjaki aiön pi yaur naj gau nöp m+idöp e. *

³ N+ñön g+n+g: n+bi b+ Babilon gau kale n+bi si b+ si göm, g+ naj unbö ke g+lö g+lö, n+bi b+ ram m+ñöη ke ke gau magöηhalö n+ñöm

an+bu unbö rö nöp g+pal.

Babilon n+pe ñ+g wain klö n+pe ke ñ+ñöm, n+bi b+ ram m+ñöη ke r+mnab gau kal+η rö ñ+ñöl,

n+pe göp rö, kale u rö nöp

haut alöm g+ naj nöp g+pal.

Kiη m+ñöη naböη adö il i gau,

n+pe aip g+ ajöm, g+ naj nöp g+pal.

Pen n+pe nan aij aij gau udnam a göm pör gas+ n+ñöb rö, b+ m+ñöη naböη adö il i nan s+kim g+pal gau mani kub udpal,” a ga.

⁴ Pen yad n+ñnö, manö ap halö kumi kabö adö lan n+bö haga,

“N+bi b+ yad Babilon m+dpim gau, daun an+bu höη adö ammim, Babilon kai aip u+ gagmim.

Nan si nan naj kale g+pal gau, kale aip gagmim.

Ilön kub kale udn+g gaböl u, kale u rö nöp udagmim. *

⁵ Nan si nan naj g+pal gac u, nan asmen kub rö aram aram

kub yab+ñ ap ran ara kumi kabö adö lan.

God n+ñöm kale nan si nan naj g+pal u

gas+ n+ñöl g+ m+idöp. *

⁶ Babilon n+pe n+bi b+ r+mnab kal+η g+ naj ga rö u,

ne pen n+η u rö nöp g+ naj g+mön.

Pen Babilon n+pe n+bi b+ r+mnab kal+η g+ naj ga rö nöp wasö;

n+η pen g+ naj ke yab+ñ g+mön.

* **17:8:** Dan 12:1; Rep 11:7; 13:7 * **17:12:** Dan 7:7,24 * **17:16:** Rep 18:8 * **18:2:** Rep 14:8; Ais 13:21; 34:11-14; Jer 50:39 * **18:4:** Ais 48:20; Jer 50:8; 51:6,45; 2Ko 6:17 * **18:5:** Jen 18:20-21; Jer 51:9 * **18:6:** Sam 137:8; Jer 50:15,29; 2De 1:6

Babilon n̄ipe n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip n̄iḡ asi
 n̄ōb r̄ō wasō;
 n̄ip pen n̄iḡ asi ke yab̄iḥ kap n̄ipe hon
 ḡim̄ōn n̄ip n̄ō n̄iḡn̄im. *

7 Nan iru n̄ōp udnam, a ḡōm, hib n̄ipe ke
 dap ranōb r̄ō u,
 n̄ip pen il̄ōn mab unbō ke yab̄iḥ n̄ō,
 m̄ōḡ yab̄iḥ ḡin̄im.

Gas̄i n̄ipe ke n̄iḡōm hagōp,
 'Yad n̄ibi kw̄in aui as̄ik m̄idpin.

Yad n̄ibi adu m̄idagpin;
 m̄iḡōr r̄imnap ȳip udn̄im r̄ō lagōp,' a
 ḡōp. *

8 An̄iḡ hagōp u
 pen God B̄i Kub
 n̄ip manō kub hagōm il̄ōn n̄inab u,
 b̄i kl̄ō unbō ke yab̄iḥ m̄idōp.

God B̄i Kub n̄ipe ḡō, n̄in aḡi ap n̄ōp m̄iḡa
 kub ḡinab;
 m̄iḡōḡ kub ḡinab; nan magō p̄ilagnab,
 k̄iyō kub ḡinab.

Pen God B̄i Kub n̄ipe ḡō,
 Babilon mab m̄iḡōḡ lug in hab̄ik n̄iḡ
 arnab. *

9 "Babilon mab in̄ōm hadu ap ranō
 n̄iḡōm, kin̄ ram m̄inōḡ ke gau n̄bō n̄ibi
 an̄ibu aip ḡi ajm̄idal gau m̄ōḡ ḡō m̄iḡōḡ
 ḡinabōl. * 10 N̄ibi u n̄ip il̄ōn mab ke yab̄iḥ
 ḡinab an̄ibu, han̄ip u r̄ō n̄ōp ḡin̄im r̄ō l̄ōp,
 a ḡōm, ke ke au daḡ m̄idōm m̄iḡōḡ ḡōm
 hagnabōl,

'Wasō e! Wasō e! Daun kub ke yab̄iḥ e!

Babilon daun kub kl̄ō ke yab̄iḥ e!
 Ne wan aua n̄ōp manō kub n̄iḡm̄ōn,
 pen il̄ōn kub udm̄ōn b̄ōḡ n̄ōp ap lug
 pakpan,' a ḡinabōl.

11 "Pen daun kub an̄ibu ap lug paknab
 r̄ō, b̄i nan s̄ikim ḡim̄idal gau, m̄iḡi n̄ibi b̄i
 gau nan han̄ip rauagnabōl, a ḡōm, m̄ōḡ ḡō
 m̄iḡōḡ ḡinabōl. * 12 Nan kale an̄ib gau me,
 kabō ḡol, kabō silpa, kabō pro aij aij ke ke
 mani kub rauep, magō pro k̄ibap m̄iḡep r̄ō
 rud gab 'p̄ōl' a ḡipal u; laplap aij yab̄iḥ nan
 'lin̄in' a ḡipal u r̄ik dam pak al d̄ōr ḡim̄idal
 u, laplap mu, laplap aḡi, laplap ganwan hib
 naḡi r̄ō ud al d̄ōr ḡōm 'silk' a ḡipal u; mab
 haḡiḡ aij auep ke ke gau; kaj elpad meg kub
 udōm nan ke ke iru n̄ōp ḡim̄idal gau; mab
 po aij aij mani kub rauep nan ke ke iru n̄ōp
 ḡim̄idal gau; nan ain r̄ō 'brons' a ḡipal u,
 ain u, kabō 'mab̄i' a ḡipal u udōm nan ke ke
 iru n̄ōp ḡim̄idal gau; * 13 nan haḡiḡ aij auep
 n̄iḡ ke ke gau, pauda ke ke gau 's̄inam̄in'
 u, 'spais' u, 'insens' u, 'mō' u, 'p̄l̄aḡinsens'
 u; n̄iḡ wain abe, olip wel abe; wid magō
 abe, plaua abe; kaj kau abe sipsip abe; kaj
 hos abe, nan kaj hos ad̄ikl̄ō ḡip ḡi ud aipal

gau abe; n̄ibi b̄i kal̄ip rau daulō naḡi w̄ōḡ
 ḡim̄idal gau abe, n̄ibi b̄i aip pen pen ḡōm
 kal̄ip naḡi l̄i daulō naḡi w̄ōḡ ḡim̄idal gau
 abe. Nan kale s̄ikim ḡim̄idal an̄ib gau me
 u.

14 "Pen b̄i nan s̄ikim ḡim̄idal gau Babilon
 n̄ip hagnabōl, 'Haḡi roman̄ ne gas̄i ḡōp nan
 aij aij ne gau magōḡhalō ad̄iḡ hir ḡōp. Kabō
 ḡol silpa mani nan aij ke ke iru n̄ōp ne
 u magōḡhalō hadō ur ḡōp. Hainō kuōyan̄
 udagnabōn,' a ḡinabōl.

15 "B̄i Babilon au nan gau s̄ikim ḡōm,
 mani kub udm̄idal b̄i gau, Babilon u n̄ip
 il̄ōn mab ke yab̄iḥ ḡinab an̄ibu, han̄ip u
 r̄ō n̄ōp ḡin̄im r̄ō l̄ōp, a ḡōm, ke ke au daḡ
 m̄idōm m̄iḡōḡ ḡōl ḡi * 16 hagnabōl,
 'Wasō e! Wasō e!

Daun kub ke yab̄iḥ e!
 Daun kub kl̄iḡ aij an̄ibi, waḡiḡ aij aij,
 laplap aij yab̄iḥ lin̄in r̄ik dam pak al d̄ōr
 ḡim̄idal u,

laplap mu, laplap aḡi udōm r̄ib ad̄ik l̄i
 m̄idm̄idōp;
 kabō ḡol, kabō pro aij aij ke ke mani
 kub rauep,

magō pro k̄ibap m̄iḡep r̄ō rud gab "p̄ōl" a
 ḡipal u udōm

r̄ib ad̄ik l̄i m̄idm̄idōp. *
 17 Pen m̄iḡi wan aua n̄ōp nan aij aij n̄ipe
 an̄ib gau
 magōḡhalō hadō b̄ōḡ n̄ōp ur ḡōp,' a
 ḡinabōl.

"N̄iḡ maḡib kapden gau abe, b̄i w̄ōḡ gep
 kale gau abe, n̄ibi b̄i n̄iḡ maḡib adō aipal
 gau abe, n̄ibi b̄i n̄iḡ maḡib nan kago ud
 s̄ikim ḡipal gau abe, magōḡhalō ke ke au
 daḡ m̄ideinabōl. * 18 Ke ke au daḡ m̄idōm,
 daun kub an̄ibu mab in̄ōm hadu kub up̄i
 areinab u n̄iḡōm hagnabōl, 'Daun kl̄ō ke
 yab̄iḥ i r̄ō ap n̄ōd m̄idagm̄idōp e!' ḡinabōl.

* 19 Kale haḡiḡ udōm, nab̄ic adō kale laḡ ud
 yuōl ḡi yuōl ḡi hagnabōl,

'Wasō e! Wasō e! Babilon daun kub kl̄ō ke
 yab̄iḥ e!

Babilon n̄ipe m̄idō n̄iḡōl ḡi, kabō ḡol,
 kabō silpa, mani,
 nan aij aij mani kub rauep nan gau ke ke
 iru n̄ōp m̄idō,

n̄iḡ maḡib aḡōl ḡun, mani iru n̄ōp
 udm̄idun u,

pen m̄iḡi wan aua n̄ōp nan aij n̄ipe an̄ib
 gau
 magōḡhalō hadō b̄ōḡ n̄ōp ur ḡōp,' a
 ḡinabōl.

20 "Pen God n̄ipe ḡō Babilon b̄ōḡ n̄ōp pa jō
 ma jō ḡi m̄idōp u,
 kale kumi kabō adō laḡ m̄idpin gau

* 18:7: Ais 47:7-9 * 18:8: Rep 17:16 * 18:9: Esi 26:17; 27:30-35 * 18:11: Esi 27:36 * 18:12: Esi
 27:12,13,22 * 18:15: Esi 27:31,36 * 18:16: Rep 17:4 * 18:17: Ais 23:14; Esi 27:27-29 * 18:18: Esi 27:32

paj hagnim obi ale ale g+mim m+n m+n g+mim!

God gö, b+ si udep n+bi an+bu böj nöp ap lug paköp u,

kale Kraiss n+bi b+ n+pe m+dpim gau abe, Kraiss manö aij n+pe ud arep b+ gau abe, God manö hagep b+ gau abe, kale obi ale ale g+mim m+n m+n g+mim!

N+pe kalöp g+ najj ga u n+ñöm God n+pe n+ip manö kub hagöm, n+ip pen ilön kub yab+ñ n+öb me u," a ga.

²¹ Pen magö an+bu, ejol klö ke yab+ñ ap, kabö kub yab+ñ wid magö pak hib jaköm plaua g+pal kabö u rö ap ud n+g solwara anj au ud yuöm haga, "An+g unbö rö nöp daun kub ke yab+ñ Babilon ud wa+ g+ yulö hainö n+bi b+ kuöyan n+ñagnaböl. *

²² Babilon n+bi b+ m+n m+n göl g+, nan gida rö paköl g+, gabu paköl g+, a+ñ magö pu göl g+, m+dagainaböl.

Wög adö ke ke g+pal rö u, gagnaböl. Wid magö pak hib jaköm plaua g+pal rö u, gagnaböl. *

²³ N+bi b+ lam mailö daun kub anj an+bu kuöyan n+ñagnaböl. N+bi b+ n+ilö udöm, m+n m+n göm, gagnaböl.

N+bi b+ ne s+kim g+m+dal gau, ram m+nönj ke ke gau b+ kub yab+ñ m+dm+dal.

Pen n+bi b+ ne kuj göm, manö piral hagöm g+ilö, n+bi b+ ram m+nönj ke ke gau n+ñöm magöñhalö hain göm an+g unbö rö nöp g+ najj g+m+dal. *

²⁴ "Babilon n+bi b+ gau nöp, God manö hagep b+ n+pe gau kal+ip al pak löm, n+bi b+ n+pe gau kal+ip al pak löm, g+m+dal.

N+bi b+ m+nönj naböñ il i al pak l+m+dal gau magöñhalö il u me Babilon nöp. An+g göp rö, God n+ip pen ilön kub yab+ñ u n+öb," a ga. *

19

¹ Ejol klö ke yab+ñ u manö an+bu hag pis ga n+ñöm yad gu kub yab+ñ apdi n+ñnö. Gu an+bu, n+bi b+ iru nöp kumi kabö adö lanj m+n m+n göl g+, meg m+gan dap ranöm hagla, "God hib n+pe hagno adö aranj!

* **18:20:** Ais 44:23; Dud 32:43; Jer 51:48 * **18:21:** Jer 51:63-64; Esi 26:21 * **18:22:** Ais 24:8; Esi 26:13 * **18:23:** Jer 7:34; 16:9; 25:10 * **18:24:** Jer 51:49; Rep 17:6 * **19:2:** Dud 32:43; Rep 6:10 * **19:6:** Rep 14:2 * **19:7:** Ais 61:10; Rep 21:2

God hon nöp n+bi b+ ud kam+nj yuab. God hon nöp mailö aij ke halö m+dpöp.

God hon nöp b+ klö ke yab+ñ m+dpöp.

² God hon manö kub hagöm, manö ud as+ik aij göm, n+bi b+ gau kal+ip pen n+ñö nöp n+öb.

B+ si udep n+bi najj yab+ñ an+bu, b+ si udöm aip g+ ajöm gö, n+bi b+ ram m+nönj ke ke gau n+bö apöm, n+pe geia u n+ñöm, an+g unbö rö nöp g+ najj geila.

N+bi an+bu n+pe God n+bi b+ n+ip wög g+m+dal gau al pak la u me, God n+pe n+ip manö kub hagöm pen ilön kub n+öb," a g+la. *

³ An+g hagöm, kauyanj meg m+gan dap ranöm hagla,

"God hib n+pe hagno adö aranj! Daun kub ke yab+ñ Babilon in hadu göm,

hadu u pör pör nöp ap rannab," a g+la.

⁴ An+g hageila, b+ manö ud as+ikep n+n juöl a+nj ap ado g+ da m+hau m+hau (24) gau abe, nan kam+nj m+hau m+hau gau abe, God sea kinj adö as+ik m+deia il u kugom y+möm he göm hagla, "N+ñö yab+ñ!

God hib n+pe hagno adö aranj!" a g+la.

⁵ An+g hageila, manö ap sea kinj m+deia au g+lanj n+bö hagöm haga, "Kale n+bi b+ ramö gau abe, n+bi b+ gep gau abe,

God hon n+ip wög g+mim n+ip p+n+ñj g+ipim gau magöñhalö hib n+pe hagpe adö aranj," a ga.

Kraiss n+bi b+ n+pe gau kal+ip ud ram m+nönj n+pe arö, m+n m+n g+ñaböl

⁶ Pen magö u yad gu kub yab+ñ ap, n+g hij b+g hagöp rö aka r+mu hagö m+löbö arab u rö, apdi n+ñnö. Gu an+bu, n+bi b+ iru yab+ñ nöp meg dap ranöm hagla,

"God hib n+pe u hagno adö aranj! God B+ Kub hon u B+ klö ke yab+ñ.

N+pe Kinj m+dpöp n+bi b+ gau kal+ip magöñhalö abad m+dpöp. *

⁷ An+bi u, aij gö n+ñöl g+ m+n m+n gun; Gor n+pe B+ klö ke yab+ñ m+dpöp u n+ñun, hib n+pe hagno adö aranj.

N+ñön g+n+g: Sipsip Pi u n+bin n+pe udnab n+n u auöp rö, n+bi u ram n+pe arn+g, nan g+ j+n göl g+ m+dpöp. *

⁸ Lin+n ud wa+ñj u+ rud m+m+ilö göl g+ m+dpöp ap, God n+bin n+pe n+ip n+ö y+möb," a g+la.

* **18:20:** Ais 44:23; Dud 32:43; Jer 51:48 * **18:21:** Jer 51:63-64; Esi 26:21 * **18:22:** Ais 24:8; Esi 26:13 * **18:23:** Jer 7:34; 16:9; 25:10 * **18:24:** Jer 51:49; Rep 17:6 * **19:2:** Dud 32:43; Rep 6:10 * **19:6:** Rep 14:2 * **19:7:** Ais 61:10; Rep 21:2

Lin+n wal+j aij an+bu il u, God n+bi b+ n+pe gi+ aij g+la an+bu gau me u.

9 Pen ejol an+bu y+ip haga, "God manö n+ñö yabi+l hagöp u, manö n+pe r+mnap hagnö kali+ kli+n rikmön. N+pe hagöp, 'N+bi b+ Sipsip Pi u wi+n alö amöm n+pe aip nan kub n+ñnaböl gau, m+n m+n yabi+l g+inaböl,' a göp" a ga. *

10 Pen ejol an+bu an+g hagö, yad ma il n+pe au kugom y+mem, n+ip sabe g+nam, a g+nö u pen y+ip haga, "Ne an+g gagmön! God a+n nöp n+ip sabe g+mön. Kale abe, a+n mam kale gau abe, Jisas manö aij n+pe u n+ñ udmim hagöp rö g+ipim rö u, yad u rö nöp b+ God n+ip wög g+ ñeb b+ ap m+dpin. Jisas manö n+ñö hag waiö la manö aij u nöp udöm, God manö hagep b+ n+pe gau manö haggal," a ga. *

Krais kaj hos rud adö lan asiköm ajeia

11 Pen magö u n+ñö, kumi kabö adö lan m+gan hi+ka n+ñöm b+ ap kaj hos rud ap adö asik m+deia. B+ kaj hos adö asik m+deia b+ an+bu, hib n+pe m+höp: hib ap C+g Göp, hib ap Kabö Rö. N+pe n+bi b+ gau kal+ip manö kub hagöm, manö ud asik aij göm, pen ilön ñöb u, halöwalö ñagöp, g+pal rö nöp n+ñöm ñöb. An+g unbö rö nöp u, n+bi b+ gau aip pen pen göm al r+d+ik yuöp u, gas+ n+ñ aij göm, manö ud asik aij göm, pen pen göm al r+d+ik yuöp. * 12 Amgö n+pe u mab m+ñan rö. Kiñ rol g+pal usaj+l bad iru nöp nab+c adö n+pe lan lö m+deia. Hañ roman+ n+pe au hib ap m+deia. Pen hib an+bu, n+bi b+ r+mnap n+ñaggal; n+pe ke nöp n+ñöb. * 13 Wal+j li+ m+deia u, hagape r+im lö hagape halö m+deia. Pen hib n+pe u, "God Manö." * 14 Ami B+ kumi kabö adö lan au n+bö gau, wal+j rud u+ yabi+l ke ke löm, kaj hos rud adö gau ke ke asiköm, n+ip hain g+la. 15 Meg m+gan n+pe yan, ru m+lö k+id yabi+l ap apjaka. Ru m+lö k+id an+bu udöm, n+bi b+ ram m+nöñ ke ke gau aip pen pen göm al pak löm, ain ur m+lö ap udöm, kal+ip abad m+deinab. Pen God hag la n+ñ an+bu, God B+ Kub, B+ klö ke yabi+l u, n+bi b+ g+ naj+ göm n+ip j+ n+ñnaböl gau kal+ip mulu kal yabi+l n+ñöm, wain magö rö udöm, God wain magö abhib jakep ka m+gan u yuöm, B+ kaj hos rud adö asik m+dpöp an+bu kal+ip pak hib jaknab. * 16 Pen wal+j m+lö n+pe u abe, ma kuw+ñ n+pe u abe, hib ap kal+ kli+n rikla m+deia:

KIÑ GAU KIÑ KALE U BI KUB GAU BI KUB KALE U *

17 Pen yad n+ñö, ejol ap sidö an au g+lan urak m+dpö n+ñöl g+, yaur u göm ajeila gau kal+ip wi+n kub alöm haga, "God kalöp nan magö kub n+ñ+g gab u, magöñhalö apim magum g+mim!" * 18 Aumim, kiñ gau hañ roman+ kale n+ñmim, ami b+ abad m+dep b+ kub gau hañ roman+ kale n+ñmim, ami b+ klö gau hañ roman+ kale n+ñmim, kaj hos gau hañ roman+ n+ñmim, b+ kaj hos ud ajpal gau hañ roman+ n+ñmim g+mim. Pen n+bi b+ nag+ wög g+pal gau, n+bi b+ gas+ kale ke wög g+pal gau, n+bi b+ hib kub m+dpöp gau, n+bi b+ hib m+dagöp gau magöñhalö, hañ roman+ kale n+ñnabim," a ga.

19 Pen magö u n+ñö, nan hapeb u abe, kiñ m+nöñ naböñ il i ke gau n+bö gau n+bö abe, B+ kaj hos rud ud ajöp u aip, ami b+ n+pe gau aip pen pen g+n+g, ami b+ kale gau dap magum g+la. 20 An+g geila u pen B+ hos rud ud ajeia u, nan hapeb u abe, b+ n+pe n+bi b+ gau kal+ip manö piral hagöm nan gagep rö ga u abe, kal+ip ud sis+ göm, mab m+ñan salpa halö inm+dpöp n+g wanö yan yua. Pen nan hapeb b+ n+pe u n+pe nöd n+bi b+ iru nöp manö pir alö, nan hapeb kli+n u udöm, nan ana n+pe rö g+la u, sabe g+la. *

21 Pen B+ kaj hos rud ud ajeia u, ru m+lö k+id meg m+gan n+pe yan n+bö apjaka an+bu ami b+ gau kal+ip magöñhalö al pak lö, yaur gau apöm hañ roman+ kale gau n+ñ n+ñ wasö n+ñöm arö g+la.

20

Seden nag+ m+dpö m+ unbö wan dausan innab

1 Pen magö u n+ñö, ejol ap ulöm m+gan mau+n+ñ juaga ki rib u abe, sen klö yabi+l bol u abe, n+magö n+pe u udöl göm, kumi kabö adö lan n+bö auaj+ip. * 2-3 Dapöm, re ub+ñ u, re hadame dagol n+bö u, n+ip ud sis+ göm, n+bi b+ ram m+nöñ ke ke gau kal+ip kuöyan piral gagn+m, a göm, nag+ ad+ik dam ulöm m+gan mau+n+ñ juaga an+ñ yan yuöm, ajöñ g+ ñöm, p+dpön g+ aij yabi+l ga. Geia u me, n+pe an+ñ gau nag+ m+dpö m+dpö, m+ unbö wan dausan arö, kuöyan u hub+ik yuö apöm, pro magö ap y+har+ñ g+ ajeinab. Re hadame piral gep an+bu me, k+jaki u, Seden nöp. *

4 Pen n+ñö, n+bi b+ r+mnap ana kale kiñ sea asikep adö ke ke gau asik m+deila. N+bi b+ an+ñ gau, God hagö kale n+bi b+ gau kal+ip manö kub hagöm manö ud asikn+g geila. Pen n+bi b+ an+ñ gau, nan hapeb u n+ip ke abe, ana n+pe rö g+la nan u abe sabe gagöm, kli+n n+pe nab+c kale lan aka n+magö kale

* 19:9: Mad 22:2-3 * 19:10: Ap 10:25,26; Rep 22:8-9 * 19:11: Rep 1:5; 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * 19:12: Dan 10:6; Rep 1:14; 2:17 * 19:13: Ais 63:1-3; Jon 1:1,14 * 19:15: Sam 2:9; Rep 1:16; 14:20 * 19:16: Rep 17:14 * 19:17: Esi 39:17-20 * 19:20: Rep 13:12-17; 20:10 * 20:1: Rep 9:1 * 20:2-3: Jen 3:1; Rep 12:9

u udagöm, Jisas manö aij nıpe nıbi bı gau kalıp waiö hag nöm, God Manö hagör rö nöp göm geıla nıñöm, kalıp nabıc cög rıb gı dö gıla. Yad nıñöl gı mıdainö nıñöl gı, ana anıb gau kamıñ löm, Krais aip nıbi bı gau kalıp kınj rö abad mıdlö mıdlö, mı wan dausan u ina. * ⁵ (Pen nıbi bı rımnap umla gau, nıñ anıbu urakagla. Mı wan dausan u ina, hainö urakla.) Manö hagabin i, God nıpe nöd gö nıbi bı anıb gau urakla u nöp hagabin. ⁶ Nıbi bı nöd uraknaböl gau, God nıbi bı nıpe ke nöp mıdöm aij gö nıñöl gı mıñ mıñ yabıt göl gı mıdeinaböl. Kauyanı umagnaböl. Kale God Krais kalıp apıl mıhau sabe gep nıbi bı rö wög gı nöl gı mıdöm, Krais aip nıbi bı gau kalıp kınj rö abad mıdlö mıdlö, mı wan dausan u innab.

Seden ilön kub udnab

⁷ Mı wan dausan anıbu ap arnab nıñöl gı, God ejol nıpe gau kalıp hageinab, Seden nıp nagı hubık yulö, ⁸ amöm nıbi bı ram mınönj il i ke ke gau magöñhalö mıdpal gau kalıp manö pıral hagnab. Nıbi bı anıb gau me, Gog aip Megog aip. Seden kalıp magöñhalö fıp gı dauö, kale pen pen gınıg aunaböl. Nıbi bı pen pen gınaböl anıb gau, kabö kulup nıg solwara göl gau iru nöp mıdöp rö nöp mıdeinaböl. * ⁹ Kale mıgan gau mıgan gau nıbö apöm, daun kub God nıbi bı nıpe han mıdeila, daun kub God nıpe mıdmagö löp anıbu nöp, bıg gıgabö geıla. Daun bıg gıgabö gıla u pen adını mab mıtanj kumi kabö adö lanj nıbö apöm, kalıp in habık ara. * ¹⁰ Pen God ejol nıpe gau, kınjaki nıbi bı gau kalıp manö pıral hagöm fıp gı daua u, nıp dam nıg wanjö mab mıtanj salpa halö inab yanj ud yula. Nan hapeb u aip, bı nıpe nıbi bı gau kalıp manö pıral haga u aip, nöd nıg wanjö anıb yanj yulö mıdailö. Mailö abe, sıb abe, pör pör nöp ilön mab udöl gı mıdeinaböl. *

Manö kub hainö yabıt u

¹¹ Pen sea kınj rud kub yabıt ap abe, Bı adö anıbu asıköl mıdajıp u abe nıñnö. Bı Kub nıpe au mıdö nıñöl göm, mınönj naböñj il i abe, kumi kabö adö lanj abe, adını böñ nöp pıñınj gı ke gau arö, kuöyanı nıñagın. ¹² Pen yad nıñnö, nıbi bı kub mıdöm umla gau abe, nıbi bı ramö gau mıdöm umla gau abe, magöñhalö apöm sea kınj il anıb au urak mıdlö nıñöl gı, köp rımnap ud pıñaila. Köp ap, nıbi bı kale kamıñ mıdöl gı, gıla gıla rö nıñöm, kalı kılın rıkla. Köp anıbu ud pıñailöm, köp ap ud pıñaila. Köp

hain nıbö ud pıñaila u, nıbi bı pör pör kamıñ mıdeinaböl hib kale kalı kılın rıkla. Ud pıñaila nıñöm God nıpe nıbi bı umla gau nıñnön nıñnön gıla u nıñöm, manö ud asıköm, kalıp nıme la. * ¹³ Pen nıbi bı nıg solwara anj gau umla gau arlö nıñöl gı, God nıpe kalıp manö kub haga. Umeb Magö u abe Wıp Ana Ram u abe nıbi bı umöm am abad mıdeila gau kalıp magöñhalö dam nıñöl nıñöl gı, kale ke ke nıñnön nıñnön gıla u nıñöm, God kalıp manö kub haga. * ¹⁴ God nıpe anıg ga nıñöm, Umeb Magö u abe Wıp Ana Ram u abe, God hagö kalıp mıtönj dam mab mıtanj inab wanjö yanj ud yula. Mab mıtanj inab wanjö arbal u, Kuöyanı Umnaböl, a gıpal. ¹⁵ Pen nıbi bı pör pör kamıñ mıdeinaböl gau hib kale kalı kılın rıkla köp anıbu, nıbi bı an an hib kale köp anıbu mıdageila, God hagö, kalıp magöñhalö u rö nöp dam mab mıtanj inab wanjö yanj ud yula.

21

Mınönj naböñj il i abe, kumi kabö adö lanj abe ke hain nıbö la

¹ Mıdem nıñnö, mınönj naböñj gısön nıbö abe, kumi kabö gısön nıbö abe mıdeila. Mınönj naböñj nöd nıbö u abe, kumi kabö nöd nıbö u abe hadö ur göm mıdageila. Nıg solwara nöd mıdmıdöp u, u rö nöp hadö ur göm mıdageila. * ² Pen yad nıñem nıñnö, God gö Daun Kub Uıt u, Jerusalem gısön nıbö u, kumi kabö adö lanj au nıbö auajıp. Daun Kub Uıt anıbu, nıbi gau bı udnıg, waiñj kılın aij löm abad mıdpal rö u mıdeila. *

³ Pen yad apdı nıñnö, sea kınj mıdeila anj au nıbö, manö kub wıñ al hagöm haga, “Mıñı rıköm, God nıpe ke nıbi bı gau aip ram gı löm mıdeinab. Nıpe nıbi bı gau aip han mıdeinab nıñöm kale nıbi bı nıpe mıdeinaböl. God nıpe ke kalıp aip mıdöm, God kale mıdeinab. * ⁴ Nıpe amgö nıg amgö kale mıdöp u magöñhalö lık gı yanub. Nıbi bı umagnaböl; mınör udö, mög gö mıtönj gagnaböl; ilön udagnaböl. Nıñnön gınıg: mınönj naböñj nöd nıbö u had ur göm uri mıdagöp,” a ga. *

⁵ Pen Bı kınj sea adö asıka u yıp haga, “Yad nan magöñhalö gısön nıbö gı labin,” a ga. Anıg hagöm yıp haga, “Manö hagabin i kalı kılın rıknön. Manö anıbi, manö nıñj yabıt, nıbi bı gau böñ nöp nıñ udöl,” a ga.

* ⁶ Anıg hagöm yıp haga, “Nan uri hagajın

* **20:4:** Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2; Rep 13:17 * **20:6:** Rep 1:6 * **20:8:** Esi 38:2,9,15-16 * **20:9:** 2Ki 1:10
 * **20:10:** Sam 11:6; Rep 19:20; 21:8 * **20:12:** Dan 7:9-10; Mad 25:31-46; Ap 17:31; 2Ko 5:10; Rep 13:8 * **20:13:**
 Ro 2:6; 1Pi 1:17; Rep 2:23; 22:12 * **21:1:** Ais 65:17; 2Pi 3:13 * **21:2:** Ais 52:1; 61:10; Hib 11:16; 12:22; Rep 3:12
 * **21:3:** Lep 26:11,12; Esi 37:27; Sek 2:10; 2Ko 6:16 * **21:4:** Ais 35:10; 65:19; Rep 7:17 * **21:5:** 2Ko 5:17

gau magõrhalõ hadõ gʻipin. Yad hadame dagol gau mʻidmʻidin, hainõ pör nöp pör nöp mʻideinabin. Yad nöp gʻinõ, nan gau magõrhalõ ił gõm mʻidöp. Yad nöp gʻinõ, nan gau magõrhalõ ur gʻinig gʻinab. Nʻibi bʻi an nʻig nan gainʻm, kalʻip hagnõ, nʻig ilam nʻibõ nʻig kamʻiŋ magõ ñeb u nʻiŋnabõl; rauagnabõl, yʻiharʻiŋ nöp nʻiŋnabõl. * 7 Nʻibi bʻi marõ auõ, gasʻi iru nʻiŋagõm, yʻip cʻig gõl gʻi nöp mʻideinabõl gau, kalʻip nan hagajʻin i magõrhalõ nʻinabin. Yad Nap kale mʻidnõ, kale nʻi pai yad mʻideinabõl. * 8 Pen nʻibi bʻi God nʻip cʻig gʻino, hanʻip marõ aunab a gõm pʻiŋiŋ gʻipal gau; nʻibi bʻi yʻip nʻiŋ udõm arõ gʻipal gau; nʻibi bʻi nan naij yabʻi nan gac yabʻi gʻipal gau; nʻibi bʻi wip albal gau; nʻibi si bʻi si gʻipal gau; nʻibi bʻi kuj gʻipal gau; nʻibi bʻi god piral nan yʻiharʻiŋ gau sabe gʻipal gau; nʻibi bʻi manõ piral hagnal gau; kale magõrhalõ am mʻideinabõl nʻig wanõ mab mʻiŋaŋ salpa halõ inab u. Nʻibi bʻi mʻigan anʻibu arnabõl u, Kuõyay Umnabõl, a gʻipun,” a ga. *

Jerusalem gʻisõn nʻibõ

* 9 Ejol unbõ mudun jʻiŋ nõd kʻinaŋ kale dauajal gau, ejol anʻi ap apõm yʻip haga, “Auõ, Sipsip Pi u, nʻibi nʻipe udnʻig gab u, nʻibi anʻibu nöp yamnõ nʻiŋnabõn,” a ga. * 10 Anʻig hageia, God Ana u yʻip ba lõ nʻiŋõl gʻi, ejol u yʻip udõm, dam ram mʻinõŋ no ilõ kub yabʻi i adõ gʻilaŋ ap amõm, yʻip yamõ nʻiŋnõ, Daun Kub Uʻt u, Jerusalem u, God kumi kabõ adõ laŋ mʻidöp au nʻibõ auajʻip. * 11 God Jerusalem gʻisõn nʻibõ u yuõ auõ nʻiŋõl gʻi nʻiŋnõ, God nʻipe mailõ aij ke halõ mʻmailõ gab rõ u, daun anʻibu u rõ nöp mailõ aij ke halõ mʻmailõ gajʻip. Daun kʻiŋ aij anʻibu kabõ aij aij mani iru rauep rõ, kabõ jaspā mʻmailõ gõp rõ u, mʻmailõ gõm mʻideia. * 12 Kabõ waryõ mʻilõ yabʻi Jerusalem gʻisõn nʻibõ u gʻigabõ gõm, adan ramõ unbõ mʻigan laŋ gau mʻideia. Adan ramõ unbõ mʻigan laŋ gau ajõŋ ke ke mʻideia. Pen ejol unbõ mʻigan laŋ adan ramõ ajõŋ anʻib gau ke ke abad mʻideia. Adan ramõ ajõŋ anʻib gau, nabõŋ adõ laŋ Juda ił ke ke unbõ mʻigan laŋ mʻidpal rõ, ajõŋ unbõ mʻigan laŋ gau ke ke kalʻi kʻiŋ rʻikla. * 13 Adan ramõ ajõŋ anʻib gau: ain adõ mʻiŋ mʻihau nʻigan; usʻiŋ adõ jʻiŋ mʻihau nʻigan; goł lodaŋ mʻihau nʻigan; goł lodaŋ mʻihau nʻigan. * 14 Pen waryõ anʻibu nõd ił gõm, kabõ mʻilõ kub unbõ mʻigan laŋ mʻilõbõ lʻi lʻi udõm, hainõ waryõ gʻila adõ

anʻibu. Kabõ mʻilõ kub anʻib gau, Sipsip Pi manõ ud arep bʻi unbõ mʻigan laŋ gau, hib kale gau kalʻi kʻiŋ rʻikla.

* 15 Ejol yʻip manõ hagajʻip anʻibu ilõŋ kabõ gol udõm gʻila ap udõl mʻideia. Ilõŋ anʻibu rõ udõm, nan ap ilõŋ adʻip adʻip lõm, nan anʻibu mʻilõ aige gõ rõ mʻidöp u wõ ral nʻiŋbal. Pen ejol ilõŋ anʻibu udõm daun kub anʻibu lʻi nʻiŋnig geia; adan ramõ ajõŋ abe, kabõ waryõ abe, daun kub magõrhalõ lʻi nʻiŋnig geia. * 16 Pen ejol nʻipe ilõŋ anʻibu udõm, daun nʻime u ilõŋ u ud adʻip adʻip lõm, daun kub anʻibu mʻilõ aige gõ rõ mʻidajʻip u wõ ral nʻiŋõ, yad nʻiŋnõ, mʻiŋ nʻibõ jʻiŋ dwelp dausan sʻidadia ara; lodaŋ nʻibõ lodaŋ dwelp dausan sʻidadia ara. Pen gʻilaŋ gʻi ke mʻidageia, adʻip adʻip anʻibu nöp dwelp dausan sʻidadia ara. * 17 Pen ejol anʻibu nʻipe ilõŋ anʻibu udõm, daun kub waryõ gʻigabõ ga u, nʻibi bʻi ilõŋ lõm wõ ral nʻiŋbal rõ wõ ralõm, mʻinõŋ yaj nʻibõ nabõŋ adõ laŋ wõ ral nʻiŋõ, yad nʻiŋnõ, kiubid unbõ ñin juõl mudun jʻiŋ ado gʻi da mʻihau mʻihau (144) ara.† * 18 Waryõ anʻibu, kabõ jaspā a gʻipal u udõm gʻi lõ mʻideia. Daun kub u, kabõ gol aij aij glas rõ kʻid yabʻi gõl mʻidöp u nöp udõm gʻi lõ mʻideia u me, kʻid yabʻi gõl mʻideia. * 19 Kabõ mʻilõ kub, kabõ waryõ ił yaj mʻideia gau, kabõ aij aij mani kub rauep ke ke iru nöp udõm, kabõ mʻilõ kub unbõ mʻigan laŋ anʻib gau gʻi lõ mʻideia. Nabõŋ waŋig nʻibõ yaj kabõ jaspā u gʻi lõ mʻideia; nabõŋ yʻigwõ anʻibõ u kabõ mu, sapaia u gʻi lõ mʻideia; nabõŋ yʻigwõ nʻigan nʻibõ u kabõ kamʻiŋ kamʻiŋ bõ, aged u gʻi lõ mʻideia; nabõŋ yʻigwõ mʻilõ u kabõ kʻikamʻiŋ bõ, emral u gʻi lõ mʻideia; * 20 nabõŋ mamʻiŋ u kabõ aʻi abe rud abe uʻt maʻi gʻi mʻidöp, sadoniks u gʻi lõ mʻideia; nabõŋ kagol jʻiŋ u kabõ aʻi, kanilian u gʻi lõ mʻideia; nabõŋ mudun u kabõ uhaʻiŋ, krisolaid u gʻi lõ mʻideia; nabõŋ raleb u kabõ kʻikamʻiŋ bõ, berʻil u gʻi lõ mʻideia; nabõŋ ajʻip u kabõ uhaʻiŋ ke yabʻi, dopas u gʻi lõ mʻideia; nabõŋ sʻiduŋ laŋ u kabõ kʻikamʻiŋ bõ abe uhaʻiŋ abe uʻt maʻi gʻi mʻidöp, krisopres u gʻi lõ mʻideia; nabõŋ agʻip laŋ u kabõ aʻi, haiaŋsin u gʻi lõ mʻideia; nabõŋ mʻigan laŋ u kabõ mu, amedis u gʻi lõ mʻideia. * 21 Adan ramõ ajõŋ unbõ mʻigan laŋ gau, magõ kałum kʻibap mʻiŋep rõ rud gab, põl a gʻipal kub ke yabʻi unbõ mʻigan laŋ udõm gʻi lõ mʻideia. Daun kub anʻibu, lor gau kabõ gol aij aij glas rõ kʻid gõl mʻidöp u nöp udõm gʻi lõ mʻideia u me, kʻid yabʻi gõm mʻideia.

* 21:6: Ais 55:1; Jer 2:13; Jon 7:37; Rep 1:8,17; 22:17

* 21:7: 2Sa 7:14; Sam 89:26-27

* 21:8: Mad 25:41; Hib

10:38-39; Rep 20:15; 22:15

* 21:10: Esi 40:2

* 21:11: Ais 60:1-2,19

* 21:12: Esi 48:30-35

* 21:15: Esi

40:3; Rep 11:1 * 21:16: Grik manõ hagõm 12,000 sidadia a ga u, 2,200 kilomida rõ. † 21:17: Grik manõ hagõm kiubid unbõ ñin juõl mudun jʻiŋ ado gʻi da mʻihau mʻihau (144) a ga u, mida unbõ ñin juõl mʻihau nʻigan ado gʻi da mamʻid u (65) rõ. * 21:18: Ais 54:11-12

22 Pen daun kub anɪbu yad God sabe gep ram ap nɪɲagnɔ. God Bɪ Kub, Bɪ kɔ ke yabɪɪ u abe, Sipsip Pi u abe mɪdpil rɔ, God sabe gep ram ap mɪdagɔp; kale apil mɪhau God sabe gep ram mɪdpil. ²³ Pen God mailɔ aij ke yabɪɪ nɪpe mɪmailɔ gɔm, Sipsip Pi lam mailɔ gab rɔ u mɪmailɔ gɔm gɪpil rɔ, daun anɪb au sɪdɔ rakɪn wɔg ap mɪdagɔp. * ²⁴ Nɪbi bɪ ram mɪnɔŋ ke ke gau nɪbɔ apɔm daun anɪbu am mɪdeinabɔl gau, mailɔ aij anɪbu nɪŋɔl gɪ ajeinabɔl. Kiŋ mɪnɔŋ nabɔŋ iɪ i ke ke gau nɪbɔ daun anɪbu am mɪdeinabɔl gau, nan nɪhɔn nɪhɔn aij, nan nɪhɔn nɪhɔn mailɔ halɔ ram kale gɪla gau, halɔ dam daun kub raul mɪgan anɪbu am mɪdeinabɔl. * ²⁵ Pen daun anɪbu, ajɔŋ gau gɪɲagnabɔl; sɪbɔn auagnab nɪŋɔm ajɔŋ pɔr pɔr hiɪkɔl nɔp mɪdeinab. * ²⁶ Nɪbi bɪ ram mɪnɔŋ ke ke gau nɪbɔ apɔm daun anɪbu am mɪdeinabɔl gau, nan nɪhɔn nɪhɔn aij, nan nɪhɔn nɪhɔn mailɔ halɔ ram kale gɪla gau, halɔ dam daun kub raul mɪgan anɪbu am mɪdeinabɔl. ²⁷ God nɪp asɪ masɪ gɔp nan u, daun raul mɪgan anɪbu arɔl rɔ lagnab. Nɪbi bɪ god piral sabe gɔm gɪ naij yabɪɪ gɪpal gau, daun raul mɪgan anɪbu arɔl rɔ lagnab. Nɪbi bɪ pɔr pɔr nɔp kamɪŋ mɪdeinabɔl kɔp anɪbu yaŋ, Sipsip Pi hib kale kalɪ kliɪ rɪknab gau nɔp, daun raul mɪgan anɪbu arɔl rɔ lagnab. * ²⁸ Nɪbi bɪ ram mɪnɔŋ ke ke gau nɪbɔ apɔm daun anɪbu am mɪdeinabɔl gau, mailɔ aij anɪbu nɪŋɔl gɪ ajeinabɔl. Kiŋ mɪnɔŋ nabɔŋ iɪ i ke ke gau nɪbɔ daun anɪbu am mɪdeinabɔl gau, nan nɪhɔn nɪhɔn aij, nan nɪhɔn nɪhɔn mailɔ halɔ ram kale gɪla gau, halɔ dam daun kub raul mɪgan anɪbu am mɪdeinabɔl. * ²⁹ Pen daun anɪbu, ajɔŋ gau gɪɲagnabɔl; sɪbɔn auagnab nɪŋɔm ajɔŋ pɔr pɔr hiɪkɔl nɔp mɪdeinab. * ³⁰ Nɪbi bɪ ram mɪnɔŋ ke ke gau nɪbɔ apɔm daun anɪbu am mɪdeinabɔl gau, nan nɪhɔn nɪhɔn aij, nan nɪhɔn nɪhɔn mailɔ halɔ ram kale gɪla gau, halɔ dam daun kub raul mɪgan anɪbu am mɪdeinabɔl. * ³¹ Pen daun anɪbu, ajɔŋ gau gɪɲagnabɔl; sɪbɔn auagnab nɪŋɔm ajɔŋ pɔr pɔr hiɪkɔl nɔp mɪdeinab. * ³² Nɪbi bɪ ram mɪnɔŋ ke ke gau nɪbɔ apɔm daun anɪbu am mɪdeinabɔl gau, mailɔ aij anɪbu nɪŋɔl gɪ ajeinabɔl. Kiŋ mɪnɔŋ nabɔŋ iɪ i ke ke gau nɪbɔ daun anɪbu am mɪdeinabɔl gau, nan nɪhɔn nɪhɔn aij, nan nɪhɔn nɪhɔn mailɔ halɔ ram kale gɪla gau, halɔ dam daun kub raul mɪgan anɪbu am mɪdeinabɔl. * ³³ Pen daun anɪbu, ajɔŋ gau gɪɲagnabɔl; sɪbɔn auagnab nɪŋɔm ajɔŋ pɔr pɔr hiɪkɔl nɔp mɪdeinab. * ³⁴ Nɪbi bɪ ram mɪnɔŋ ke ke gau nɪbɔ apɔm daun anɪbu am mɪdeinabɔl gau, mailɔ aij anɪbu nɪŋɔl gɪ ajeinabɔl. Kiŋ mɪnɔŋ nabɔŋ iɪ i ke ke gau nɪbɔ daun anɪbu am mɪdeinabɔl gau, nan nɪhɔn nɪhɔn aij, nan nɪhɔn nɪhɔn mailɔ halɔ ram kale gɪla gau, halɔ dam daun kub raul mɪgan anɪbu am mɪdeinabɔl. * ³⁵ Pen daun anɪbu, ajɔŋ gau gɪɲagnabɔl; sɪbɔn auagnab nɪŋɔm ajɔŋ pɔr pɔr hiɪkɔl nɔp mɪdeinab. *

22

Nɪg Kamɪŋ Magɔ Nɛb u

¹ Ejol anɪbu, nɪg kamɪŋ magɔ nɛb u yɪp yamɔ nɪɲnɔ. Nɪg auajɪp anɪbu, glas mɪmailɔ gɔp rɔ mɪmailɔ gɪ auajɪp. Nɪg anɪbu, God aip, Sipsip Pi u aip, sea kiŋ kale apil mɪhau asɪkɪpɪl au gɪlaŋ nɪbɔ ilam juɔm, * ² daun kub lor aŋ au amɔm ara. Nɪg goɪ bɔŋ bɔŋ mab nɪɲɔm pɔr pɔr mɪdeinabɔl mab u rana. Mab ur anɪbu, mɪ aɲɪ aɲɪ rakɪn ke ke mɪgan laŋ u nɔp, pɔr nɔp magɔ pɪlɔp. Pen mab uɲaŋ anɪbu, nɪbi bɪ ram mɪnɔŋ ke ke gau nɪbɔ kalɪp gɔ kamɪŋ lɪnɪm rɔ nɔp mɪdɔp. * ³ Daun kub anɪbu, God nɪp asɪ masɪ gɔp nan u mɪdagɔp. God aip, Sipsip Pi u aip, sea kiŋ kale u daun kub aŋ au mɪdeinab. God nɪbi bɪ nɪpe gau, nɪp wɔg gɪ nɪl gɪ mɪdeinabɔl. ⁴ Daun kub anɪbu, God nɪbi bɪ nɪpe gau Sipsip Pi mulu adɪŋ nɪpe u nɪɲnabɔl. Sipsip Pi hib nɪpe u nable kale laŋ kalɪ kliɪ rɪk lɪlɔ mɪdeinab. * ⁵ Sɪbɔn auagnab. God Bɪ Kub u mailɔ kale u mɪdeinab u me, hapɔ mɪɲaŋ abe, sɪdɔ abe

wɔg ap mɪdageinab. Kale pɔr nɔp pɔr nɔp kiŋ rɔ mɪdeinabɔl. *

Sɔl mɪdɔp Jɪsas aunab

⁶ Pen ejol anɪbu yɪp haga, “Manɔ hagabin anɪbi manɔ piral wasɔ; manɔ nɪŋɔ yabɪɪ. God Bɪ Kub, Ana nɪpe bɪ manɔ hagep nɪpe gau kalɪp gasɪ nɔ manɔ nɪpe hagemɪdal God anɪbu nɔp, yɪp yuɔ apem, sɔl mɪdɔp gɪnab manɔ u hag nɪnab,” a ga. *

⁷ Jɪsas manɔ hagɔm hagab, “Nɪɲɪm! Sɔl mɪdɔp nɪnabin. Nan nɪhɔn nɪhɔn hainɔ gɪnɪg gab u, buk anɪbi mɪdɔp. Nɪbi bɪ an manɔ anɪbi nɪɲ udɔm, hagɔp rɔ gɪnabɔl gau, aij gɔ nɪŋɔl gɪ mɪɲ mɪɲ gɪnabɔl,” a gɔp. *

⁸ Yad Jon, ejol manɔ hagajɪp u abe, nan nɪhɔn nɪhɔn gajɪp u abe magɔŋhalɔ nɪɲnɔ. Pen ejol manɔ hagajɪp u abe, nan nɪhɔn nɪhɔn gajɪp u abe magɔŋhalɔ nɪɲ pɪs gem, ap lug ejol anɪbu ma iɪ nɪpe au kugom yimem, nɪp sabe gɪnam, a gɪnɔ u pen * ⁹ yɪp haga, “Wasɔ! Yɪp anɪg gagmɔn; God nɪp nɔp sabe gɪmɔn. Ne God nɪp wɔg gɪ mɪdpau u, namam God manɔ hagep bɪ gau abe, nɪbi bɪ manɔ mɪdɔp buk aŋ anɪbi hagɔp rɔ gɪpal gau abe, kale God nɪp wɔg gɪpim rɔ, yad u rɔ nɔp God nɪp wɔg gɪpin,” a ga.

¹⁰ Pen ejol anɪbu yɪp haga, “Hainɔ gɪnab manɔ kalɪ kliɪ rɪkpan yagol u, ud mamɔm gɪmɔn gau pi gɪ lagmɔn; sɔl mɪdɔp, manɔ kalɪ kliɪ rɪkpan rɔ magɔŋhalɔ gɪnab. ¹¹ Anɪb u nɪɲɔm, nɪbi bɪ gɪ naij gɪpal gau, kale u rɔ nɔp nagɪ naij adɔ u nɔp gɔl gɪ mɪdaiɔl; nɪbi si bɪ si gɪpal gau, kale adɔ anɪbu nɔp gɔl gɪ mɪdaiɔl; nɪbi bɪ gɪ aij gɪpal gau, kale adɔ aij anɪbu nɔp gɔl gɪ mɪdaiɔl; nɪbi bɪ ut mɪdpal gau, kale unbɔ rɔ nɔp ut mɪdaiɔl,” a ga. * ¹² Jɪsas manɔ hagɔm hagab, “Nɪɲɪm! Sɔl mɪdɔp nɪnabin. Nɪn anɪbu, kale nɪbi bɪ yad gau nɪhɔn nɪhɔn gɪpim u nɪɲem, pen u rɔ nɔp nan aij nɪnabin. * ¹³ Yad hadame dagol gau mɪdmɪdin, hainɔ pɔr nɔp pɔr nɔp mɪdeinabin. Yad nɔp gɪnɔ, nan gau magɔŋhalɔ iɪ gɔm mɪdɔp. Yad nɔp gɪnɔ, nan gau magɔŋhalɔ ur gɪnɪg gɪnab. Iɪ u yad nɔp, pɪɲ u yad nɔp mɪdpin. *

¹⁴ “Nɪbi bɪ waɲɪ kale nɪg lɪ aij gɪnabɔl gau, mɪɲ mɪɲ gɪnabɔl. Mab magɔ nɪɲ pɔr pɔr mɪdeinabɔl u nɪnɔ, kale nɪɲɔm am daun kub raul mɪgan anɪbu arɔl rɔ lagnab. * ¹⁵ Pen kain hapeb gau, daun anɪbu arɔl rɔ lagɔp. Nɪbi bɪ kuj gɪpal gau, nɪbi si bɪ si

* 21:23: Ais 60:19-20; Rep 22:5 * 21:24: Ais 60:3,5 * 21:25: Ais 60:11 * 21:27: Ais 52:1; Esi 44:9; 1Ko 6:9-10 * 22:1: Esi 47:1 * 22:2: Jen 2:9; Esi 47:12; Joe 3:18; Sek 14:8 * 22:4: Mad 5:8; Rep 3:12 * 22:5: Dan 7:18,27; Rep 5:10; 20:6; 21:23,25 * 22:6: Rep 1:1 * 22:7: Rep 1:3 * 22:8: Rep 19:10 * 22:11: Dan 12:10 * 22:12: Ais 40:10; Jer 17:10; Rep 2:23 * 22:13: Ais 44:6; Rep 1:8,17; 21:6 * 22:14: Jen 2:9; 3:22

gipal gau, wip albal gau, nan yihar+ij gau
god hon a gôm sabe gipal gau, manö piral
hagpal gau, kale höj yan nöp m+deinaböl.

¹⁶ “Yad Jisas, ejol yad u hag yunö, amöm
kalöp n+bi b+ yad cöc ram m+nöj ke ke gau
m+dpim gau, kalöp manö yad an+bi hag
ñöb. Yad me, Depid r+kö, r+klö r+k dam
dap+l g+lö, B+ Kub m+deinab a g+la u nöp
yad m+dpin. Yad me, gap+ pagh+n kub ram
run+g gö n+ijöl g+, ap rannab, a g+pal u nöp
yad m+dpin,” a ga. *

¹⁷ God Ana u abe, B+ n+bi udnab n+bi
an+bu abe, “Aue!” a g+pil.

N+bi b+ manö an+b i n+iheinaböl gau u rö
nöp, “Aue!” a göl.

Kale n+bi b+ n+g nan göp gau magöjhalö
aum! Aumim, n+g kam+ij magö ñeb u
yihar+ij ud n+i+jim. *

¹⁸ N+bi b+ manö buk an+bi m+döp amgö l+
n+i+jöm haglö, kale n+i+jim gau, nan n+hön
n+hön hainö g+n+m manö u n+i+j aij g+mim.
N+bi b+ r+mnap manö an+b i n+i+jöm, manö
r+mnap halö u+ ma+ geinaböl u, God kal+p
pen ilön nöm gö, marö kub buk an+bi hagöp
rö halö udnaböl. * ¹⁹ Pen n+bi b+ manö an+b
i, naböj r+mnap udagun a göm arö geinaböl
u, God kal+p pen mab magö n+i+j pör pör
m+deinaböl hagöp u wasö gö n+i+jagnaböl;
Daun Kub U+ am m+deinaböl hagöp u abe
wasö gö aragnaböl.

²⁰ B+ manö kal+ k+i+n r+kpin an+bi hagöp B+
u hagöm hagöp, “Yau! Söl m+döp n+nabin,”
a göp.

An+b unbö rö aij! B+ Kub Jisas, ne aumön!

* ²¹ B+ Kub hon Jisas kalöp God n+bi b+
n+pe mög gö abad m+d aij göl g+ m+dain+m.
An+b unbö rö aij.

* **22:16:** Nab 24:17; Ais 11:1,10; Ro 1:3; Rep 2:28; 5:5

* **22:20:** Rep 2:16

* **22:17:** Ais 55:1; Rep 21:6

* **22:18:** Dud 4:2; 12:32

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Madyu 1:1-2:12
2	Madyu 2:13-3:6
3	Madyu 3:7-4:11
4	Madyu 4:12-25
5	Madyu 5:1-26
6	Madyu 5:27-48
7	Madyu 6:1-24
8	Madyu 6:25-7:14
9	Madyu 7:15-29
10	Madyu 8:1-17
11	Madyu 8:18-34
12	Madyu 9:1-17
13	Madyu 9:18-38
14	Madyu 10:1-23
15	Madyu 10:24-11:6
16	Madyu 11:7-30
17	Madyu 12:1-21
18	Madyu 12:22-45
19	Madyu 12:46-13:23
20	Madyu 13:24-46
21	Madyu 13:47-14:12
22	Madyu 14:13-36
23	Madyu 15:1-28
24	Madyu 15:29-16:12
25	Madyu 16:13-17:9
26	Madyu 17:10-27
27	Madyu 18:1-22
28	Madyu 18:23-19:12
29	Madyu 19:13-30
30	Madyu 20:1-28
31	Madyu 20:29-21:22

date	Scripture
1	Madyu 21:23-46
2	Madyu 22:1-33
3	Madyu 22:34-23:12
4	Madyu 23:13-39
5	Madyu 24:1-28
6	Madyu 24:29-51
7	Madyu 25:1-30
8	Madyu 25:31-26:13
9	Madyu 26:14-46
10	Madyu 26:47-68
11	Madyu 26:69-27:14
12	Madyu 27:15-31
13	Madyu 27:32-66
14	Madyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29-2:12
17	Mak 2:13-3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31-4:25
20	Mak 4:26-5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24-8:10
26	Mak 8:11-9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30-10:12

February

March

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22-4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53-8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54-12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31-14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25-19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposil 1:1-26
4	Aposil 2:1-47
5	Aposil 3:1-26
6	Aposil 4:1-37
7	Aposil 5:1-42
8	Aposil 6:1-15
9	Aposil 7:1-29
10	Aposil 7:30-50
11	Aposil 7:51-8:13
12	Aposil 8:14-40
13	Aposil 9:1-25
14	Aposil 9:26-43
15	Aposil 10:1-33
16	Aposil 10:34-48
17	Aposil 11:1-30
18	Aposil 12:1-23
19	Aposil 12:24-13:12
20	Aposil 13:13-41
21	Aposil 13:42-14:7
22	Aposil 14:8-28
23	Aposil 15:1-35
24	Aposil 15:36-16:15
25	Aposil 16:16-40
26	Aposil 17:1-34
27	Aposil 18:1-21
28	Aposil 18:22-19:12
29	Aposil 19:13-41
30	Aposil 20:1-38

date	Scripture
1	Aposihl 21:1-16
2	Aposihl 21:17-36
3	Aposihl 21:37-22:16
4	Aposihl 22:17-23:10
5	Aposihl 23:11-35
6	Aposihl 24:1-27
7	Aposihl 25:1-27
8	Aposihl 26:1-32
9	Aposihl 27:1-20
10	Aposihl 27:21-44
11	Aposihl 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25-3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13-5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15-8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22-10:13
27	Rom 10:14-11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22-16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korid 1:1-17
5	1 Korid 1:18-2:5
6	1 Korid 2:6-3:4
7	1 Korid 3:5-23
8	1 Korid 4:1-21
9	1 Korid 5:1-13
10	1 Korid 6:1-20
11	1 Korid 7:1-24
12	1 Korid 7:25-40
13	1 Korid 8:1-13
14	1 Korid 9:1-18
15	1 Korid 9:19-10:13
16	1 Korid 10:14-11:1
17	1 Korid 11:2-16
18	1 Korid 11:17-34
19	1 Korid 12:1-26
20	1 Korid 12:27-13:13
21	1 Korid 14:1-17
22	1 Korid 14:18-40
23	1 Korid 15:1-28
24	1 Korid 15:29-58
25	1 Korid 16:1-24
26	2 Korid 1:1-11
27	2 Korid 1:12-2:11
28	2 Korid 2:12-17
29	2 Korid 3:1-18
30	2 Korid 4:1-12
31	2 Korid 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korid 5:11-21
2	2 Korid 6:1-13
3	2 Korid 6:14-7:7
4	2 Korid 7:8-16
5	2 Korid 8:1-15
6	2 Korid 8:16-24
7	2 Korid 9:1-15
8	2 Korid 10:1-18
9	2 Korid 11:1-15
10	2 Korid 11:16-33
11	2 Korid 12:1-10
12	2 Korid 12:11-21
13	2 Korid 13:1-14
14	Galesia 1:1-24
15	Galesia 2:1-16
16	Galesia 2:17-3:9
17	Galesia 3:10-22
18	Galesia 3:23-4:20
19	Galesia 4:21-5:12
20	Galesia 5:13-26
21	Galesia 6:1-18
22	Epesas 1:1-23
23	Epesas 2:1-22
24	Epesas 3:1-21
25	Epesas 4:1-16
26	Epesas 4:17-5:2
27	Epesas 5:3-33
28	Epesas 6:1-24
29	Pilipai 1:1-26
30	Pilipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pilipai 2:19-3:6
2	Pilipai 3:7-4:1
3	Pilipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Desalonaika 1:1-2:9
10	1 Desalonaika 2:10-3:13
11	1 Desalonaika 4:1-5:3
12	1 Desalonaika 5:4-28
13	2 Desalonaika 1:1-12
14	2 Desalonaika 2:1-17
15	2 Desalonaika 3:1-18
16	1 Dimodi 1:1-20
17	1 Dimodi 2:1-15
18	1 Dimodi 3:1-16
19	1 Dimodi 4:1-16
20	1 Dimodi 5:1-25
21	1 Dimodi 6:1-21
22	2 Dimodi 1:1-18
23	2 Dimodi 2:1-21
24	2 Dimodi 2:22-3:17
25	2 Dimodi 4:1-22
26	Daidas 1:1-16
27	Daidas 2:1-14
28	Daidas 2:15-3:15
29	Pilimon 1:1-25
30	Hibru 1:1-14
31	Hibru 2:1-18

date	Scripture
1	Hibru 3:1-19
2	Hibru 4:1-13
3	Hibru 4:14-5:14
4	Hibru 6:1-20
5	Hibru 7:1-19
6	Hibru 7:20-28
7	Hibru 8:1-13
8	Hibru 9:1-10
9	Hibru 9:11-28
10	Hibru 10:1-18
11	Hibru 10:19-39
12	Hibru 11:1-16
13	Hibru 11:17-31
14	Hibru 11:32-12:13
15	Hibru 12:14-29
16	Hibru 13:1-25
17	Jems 1:1-18
18	Jems 1:19-2:17
19	Jems 2:18-3:18
20	Jems 4:1-17
21	Jems 5:1-20
22	1 Pida 1:1-12
23	1 Pida 1:13-2:10
24	1 Pida 2:11-3:7
25	1 Pida 3:8-4:6
26	1 Pida 4:7-5:14
27	2 Pida 1:1-21
28	2 Pida 2:1-22
29	2 Pida 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

December

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18-3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jud 1:1-25
9	Repelesin 1:1-20
10	Repelesin 2:1-17
11	Repelesin 2:18-3:6
12	Repelesin 3:7-22
13	Repelesin 4:1-11
14	Repelesin 5:1-14
15	Repelesin 6:1-17
16	Repelesin 7:1-17
17	Repelesin 8:1-13
18	Repelesin 9:1-21
19	Repelesin 10:1-11
20	Repelesin 11:1-19
21	Repelesin 12:1-18
22	Repelesin 13:1-18
23	Repelesin 14:1-20
24	Repelesin 15:1-8
25	Repelesin 16:1-21
26	Repelesin 17:1-18
27	Repelesin 18:1-24
28	Repelesin 19:1-21
29	Repelesin 20:1-15
30	Repelesin 21:1-27
31	Repelesin 22:1-21